TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

TARAMA SÖZLÜĞÜ

V

O-T



TARAMA SÖZLÜĞÜ

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI — SAYI: 212/5

XIII. YÜZYILDAN BERİ TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE
YAZILMIŞ KİTAPLARDAN TOPLANAN
TANIKLARIYLE

TARAMA SÖZLÜĞÜ

174

V

O — T

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA, 1971

ÖNSÖZ

Bu kitap, XIII. yüzyıldan günümüze kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış 227 eserden taranan ve bugün kullanılmayan, ya da anlamı, şekli değişik olarak kullanılan Türkçe sözlerin sözlüğüdür.

1943-1957 arasında **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü** adı altında yayımlanan dört kitap da bu nitelikte idi. Ancak bu dört kitaptan her biri sadece 30-50 eserin tarama verimlerini içine alan ayrı ayrı sözlüklerdi. Birinde bulunmayan bir sözcüğü ötekinde aramak gerekiyordu. Kimi zaman da aynı sözcük, bu kitapların hepsinde ayrı ayrı anlamları belirtmek için tekrarlanmış bulunuyordu. Bu dört kitapta 160 eserin taramaları vardı.

Daha geniş taramaların verimleri beklenmeden böyle 30-50 eserlik taramaların ayrı ayrı sözlükler halinde yayımlanması, bir gereksinmeyi kısa zamanda karşılamak düşüncesinden doğmuştu. **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü**'nün birinci kitabının önsözünde şöyle deniliyordu :

Böyle birçok ciltlerde alfabenin bütün harflerinden kelimeler bulunması, esere başvuracak olanlar için bir güçlük doğuracaksa da, işin arkası alınıncaya kadar ortaya hiçbir şey çıkartılmamasından ve uzun seneler böyle bir sözlükten mahrum kalınmasından ise, bu muvakkat güçlüğe katlanmanın daha uygun olacağına şüphe yoktur.

İşte şimdi meydana getirilen eserle, o dört kitap birleştirilerek yukarıda sözü geçen güçlük ortadan kaldırılmakta, ayrıca bu kitaplarda bulunan eksikler tamamlanmaktadır.

Geliştirilen yönler şunlardır :

a) **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü**'nün dört kitabında 160 eserin taramaları bulunduğunu söylemiştik. Bu eserde onlara 67 eserin daha taramaları katılmıştır.

b) Madde başı olan bütün sözlerin eski harflerle nasıl yazılmış olduğu tanıklarda gösterilmiştir.

c) Madde başı olan sözlerde ʿ, ñ, ḫ işaretleri kullanılmıştır.

ç) Her tanıkta, kaynağın sayfa numarası verilmiştir.

d) Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü'nün dört kitabında ekler de, sözcükler arasında madde başı yapılmıştı. Bu eserde ekler ayrı bir ciltte toplanacaktır.

***

Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü'nün dört kitabı gibi bu eseri de –tarama fişlerinden faydalanarak– Türk Dil Kurumu'nun Derleme Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy ile Kurum uzmanlarından Dehri Dilçin meydana getirmişlerdir.

T. D. K.

KİTABIN DÜZENLENMESİNDE TUTULAN YOLLAR

1 — Madde başı olan her söz en az bir tanığa dayanır. Tanıksız madde yoktur.

2 — Madde başı olan söz, tanık içinde hangi anlamla kullanılmışsa kitaba o anlam geçirilmiştir. Sözün başka anlamları bulunduğu bilinse dahi, onlara tanık olacak metin kitaba alınmamışsa böyle anlamlar gösterilmemiştir.

3 — Her tanığın sonunda, hangi eserden alınmış olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir. Bu kısaltmalar aşağıdaki sayfalarda görülecektir.

4 — Her tanığın hangi yüzyıl eserinden alındığı kısaltmalardan sonra Romen rakamlarıyle belirtilmiştir.

5 — Romen rakamlarından sonraki sayılar, kaynak eserin sayfa numaralarıdır. 3,4,5 numaralı notlardaki bilgiler bir arada ve parantez içinde şöylece verilmektedir: (Muham. XV. 198). Bu, üstteki tanığın XV. yüzyılda yazılan Muhammediyye adlı eserin 198 'inci sayfasından alındığını gösterir.

6 — Bazı eserlerde sayfa numarası değil yaprak (varak) numarası vardır. O zaman, Romen rakamından sonra yazılan yaprak sayısına çizgi ile bağlanan 1 veya 2 rakamı da eklenmiştir : (Deş. XVI. 114-1) ve (Deş. XVI. 232-2) gibi ki 114. yaprağın birinci sayfası ve 232. yaprağın ikinci sayfası demektir.

7 — Taranan bazı eserler birkaç cilttir. Bunların sayfa numaralarından önce, bir virgülle ayrılarak cilt numarası gösterilmiştir : (Bab. XVI. 2, 189) gibi ki ikinci cildin 189. sayfası demektir.

8 — Tanıklar en eskilerinden başlanarak yenilerine doğru sıra ile dizilmiştir.

9 — Tanıklarda birkaç imlâ ile geçen sözcüklerin bir şekli esas olarak madde başı yapılmış ve öteki şekiller bunun yanına parantez ( ) içinde yazılmış ve değişik imlâlı bütün şekillerin tanıkları bu maddede toplanmıştır :
bednus, (bidnus, tebnus) ... gibi.

Bununla birlikte parantez içindeki şekiller de sözlükte kendi yerlerini almışlar, karşılarına → işaretiyle toplu bulundukları madde başına bakılması işaret edilmiştir :

bidnus : → **bednus.**

tebnus : → **bednus** ... gibi.

10 — Tek tük bazı sözcüklerde görülen ekler, sözlüğün özel cildine alınmış, ayrıca bu eklerle yapılan sözcükler de sözlüğe geçirilmiştir. "acılaca" gibi.

11 — Bir kelimenin birbiriyle ilgili birkaç anlamı varsa, kelime madde başı olarak bir defa yazılmış ve anlamlar 1., 2.... numaralarıyle gösterilmiştir. Her numara içinde o anlama uygun tanıklar konulmuştur.

12 — Bir kelimenin birbiriyle ilgisi açık olmayan birden çok anlamı varsa o kelime her anlam için ayrı ayrı madde başı olarak tekrarlanmış ve bunların yanına parantez içinde (I), (II), rakamları yazılmıştır.

13 — Arapça ve Farsçadan Türkçeye lûgat kitaplarından alınan tanıklarda Arapça kelimelerden sonra (Ar.), Farsça kelimelerden sonra (Fa.) işaretleri konulmuştur.

14 — Manzum tanıklardan kolayca ayırt edilebilmesi için mensur tanıkların başına § işareti konulmuştur.

SÖZLÜĞÜN İMLÂSI

Bu sözlükteki imlânın ana hatları, İmlâ Kılavuzu'ndaki kurallardır. Başlıcaları şunlardır :

● Sözcük sonlarında bulunan eski harflerin, b,c,d'si burada p,ç,t ile gösterilmiştir. Yalnız lûgat kitaplarının Arapça ve Farsça olan madde başlarında ve dilimizde yaygın olmayan sözcüklerde harfin aslı değiştirilmemiştir.

● Sert sessiz harflerle biten sözcüklere bitişik eklerin ilk harfleri c,d,g ise bunlar da ç,t,k ile yazılmıştır. Ancak madde başı olarak alınan sözcüklerde harfler asıllarında olduğu gibi bırakılmıştır.

● Farsça ve Arapça terkiplerin yazılışında, vezin için bazı işaretler konulmasında da İmlâ Kılavuzu'nun "Eski metinlerin yazılışı özellikleri" başlığı altında koyduğu kurallar göz önünde bulundurulmuştur.

● "oldu", "gördü", "yurdu" gibi sözcükler, çok vakıt eskiden yazıldıkları "oldı", "gördi", "yurdı" şekillerinde değil, söylenişlerine göre yazılmışlardır.

● Metinlerdeki sözcükler bir zaruret olmadıkça, daha ziyade bugünkü telâffuza yakın bir imlâ ile sözlüğe geçirilmiştir. Bununla beraber metin içinde birkaç şekliyle geçen sözcüklerin madde başlarında bütün şekilleri gösterilmiştir. Özelliği telâffuz ayrılığından ibaret olan sözcüklerin sesleri, olduğu gibi yazılmıştır : Kemük (kemik), büre (pire), demür (demir) ... gibi.

BU KİTAPTAKİ TANIKLARIN KAYNAKLARI

Aşağıda, bu kitaptaki tanıkların kaynakları olan 227 eser hakkında kısa bilgiler veriyoruz. Eserler, adlarına göre alfabe sırasına konulmuştur. Eser adlarının altında, parantez içinde, bunların kısaltmaları ve meydana getirildikleri yüzyıl yazılıdır.

Yüzyılları sırasıyle bu eserlerin ikinci bir listesi de daha sonra verilmiştir.

آبدالنامه
ABDALNAME
(Ab. Na. XVI.)

XVI. yüzyıl Hurufî, Bâtınî şairlerinden Muhyeddin Abdal'ın hece vezniyle yazılmış divanıdır. İçinde 203 parça manzume vardır. Edebiyat öğretmenlerinden Sadettin Nüzhet Ergun, özel kitapları arasında bulunan nüshayı taramıştır.

عجائب المخلوقات
ACAİB-ül-MAHLÛKAT
(Ac. XV.)

Envar-ül-Âşıkîn Müellifi Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın Arapçadan dilimize çevirdiği bir eserdir. Yer, gök ve denizlerdeki garabetlerden bahseder. Aralarında hurafe mahiyetinde şeyler de vardır. Murat Molla kitaplığının Saliha Hatun bölümünde 115 numara ile kayıtlı bulunan 63 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اعجب العجائب
A'CEB-ül-ACAİB
(Ac. A. XV.)

II. Murat çağı bilginlerinden olup Edirne'de müderris iken ölen Manyas'lı Mahmut'un eseridir. Türlü kitaplardan toplanmış dine, hekimliğe ait birtakım bahislerle bazı olayları içinde toplayan bu eserin, Hekimoğlu Ali Paşa kitaplığında 522 numara ile kayıtlı bulunan 84 yapraklı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Murat Uraz'dır.

عدنی دیوانی
ADNİ DİVANI
(Adni. XV.)

Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'nın divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde

1962 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Halit Fahri Ozansoy'dur.

احمد پاشا دیوانی
AHMET PAŞA DİVANI
(Ah. Pş. XV.)

Divan edebiyatının başta gelen şairlerinden Bursa'lı Ahmet Paşa'nın divanıdır. Süleymaniye kitaplığının Reis-ül-Küttap Mustafa Ef. bölümünde 959 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

اختریٔ کبیر
AHTERİ-i KEBİR
Ah. XVI.)

Afyonkarahisar'lı Mustafa Ahteri'nin 1545 (952) te düzenlediği Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Arapça kelimeleri karşılamak için kullanılan Türkçe sözler bakımından oldukça önemlidir. Birçok yazma nüshaları da bulunan bu eser defalarca basılmıştır. 1905 (1323) yılında Istanbul'da Arif Ef. matbaasında basılan nüsha taranmış, gerektikçe başka basımlarına da bakılmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından İshak Refet Işıtman'dır.

اقرباذین ترجمه‌سی
AKRABADİN TERCÜMESİ
(Akr. XV.)

14 yıl Amasya Dâr-üş-Şifa'sı hekimliğinde bulunmuş olan Amasya'lı Sabuncuoğlu Şerefüddin'in 1446 (850) yılında Farsçadan çevirdiği hekimlik kitabıdır. İlâçların bileşiminden ve yapılışından bahseden bu eserin Farsça aslı Harizmşahi'nindir. Çevirinin 1676 (1085) yılında Siyavuş bin Abdullah tarafından yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3536 numara ile kayıtlı bulunan 557 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اقصی الارب
AKS-el-İREB
(Aks. XVII - XVIII.)

XII. yüzyılda yaşamış olan büyük Türk bilgini Zemahşeri'nin Mukaddimet-ül-Edeb adıyle yazdığı Arapçadan Farsçaya sözlüğün Aydın'lı İshak - Hocası Ahmet Ef. tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Çevirmen ilk tahsilini memleketinde yapmış ve Şirvan'da tahsilini bitirdik-

ten sonra Bursa'da yerleşerek müderrislikle meşgul olmuş ve 1708 (1120) yılında orada ölmüştür. Kendisinin el yazısı olan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3180 numara ile kayıtlı bulunan 1096 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından İshak Refet Işıtman'dır.

ALÂEDDİN KAYGUSUZ DİVANI
(Alâ. XVI.)

Melâmî şeyhlerinden Vize'li Alâeddin Kaygusuz'un divanıdır. Şairin, Yunus tarzında kuvvetli şiirleri vardır. Hece vezniyle yazdıkları, aruzla yazdıklarından daha samimî ve güzeldir. Bunlar Abdülbaki Gölpınarlı tarafından toplanıp 1932 yılında yayımlanmıştır. Tarama bu kitaptan yapılmıştır. Tarayan Üsküdar kitaplığı müdürü Remzi Akyürek'tir.

عالی دیوانی
ÂLİ DİVANI
(Âli. XVI.)

Cidde Mutasarrıfı iken 1599 (1008) yılında ölen Gelibolu'lu Mustafa Âli'nin 1584 (992) te düzenlenen divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 651 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عناصر اربعه
ANASIR-ı ERBAA
(Anasır. XV.)

XV. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılan Boyacıoğlu'nun manzum eseridir. İnsanın anasır-ı erbaa (toprak, su, hava, ateş) dan yaradıldığını ve bu dört maddenin vasıflarını anlatır. 223 beyit olan bu mesnevinin Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عنتر نامه
ANTERNAME
(Anter. XIV.)

VII. yüzyılda yaşayan ünlü Arap şair ve kahramanlarından Anter bin Şeddad'ın sonsuz aşk macerasını ve bazı Arap kabilelerine ve İran, Rum ordularına karşı yaptığı başarılı çetin savaşları anlatan Arapça eserin çevirisidir. Dil ve üslûbuna göre XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzu-

rum'lu Yusufoğlu Mustafa Darir tarafından yapıldığı kuvvetle sanılan bu çevirinin Topkapı Sarayında Enderun kitaplığının III. Ahmet bölümünde 3114 numara ile kayıtlı bulunan 863 sayfalı ikinci cildi taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ÂŞIK DİVANI
(Ak. XVII.)

Sadettin Nüzhet Ergun'un 1932 yılında yayımladığı bu kitapta Âşık'ın koşmaları, semaileri, türküleri, varsağıları vardır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Bengü'dür.

عاشق پاشا زاده تاریخی
ÂŞIK PAŞAZADE TARİHİ
(Âş. XVI.)

Asıl adı Tevarih-i Âl-i Osman olan ve Âşık Paşazade Derviş Ahmet Âşıkî bin Yahya tarafından, yer yer manzumelerle de süslenerek meydana getirilen bu eser, Osmanlı saltanatının kuruluşundan II. Bayezit çağının yarısına kadar olan zamanı kapsamaktadır. Bu kitabın Tarih-i Osmani Encümenince 1916 (1332) da yayımlanan nüshasını Türk Dil Kurumu uzmanlarından Şakir Ülkütaşır; Alman müsteşrıklarından Prof. Fricdrich Guise tarafından 1929 'da Leipzig'de yayımlanan nüshasını da Avni Aktuç taramıştır.

عشقی دیوانی
AŞKİ DİVANI
(Aşki. XVI.)

1551 (958) de Istanbul'da ölen Üsküdar'lı Selim Beyoğlu Ali Aşki'nin divanıdır. Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 397 numara ile kayıtlı bulunan 300 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عطائی دیوانی
ATAİ DİVANI
(Atai. XVII.)

1634 (1044) yılında Istanbul'da ölen şair Nev'izade Atai'nin divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1772 numara ile kayıtlı bulunan 75 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

آتالر سوزی
ATALAR SÖZÜ
(Ata. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser, Fatih kitaplığında 3443 numara ile kayıtlı bulunan Mevlâna Şemseddin'in hekimliğe ait Teshil adlı yazma kitabının sonuna eklenmiş olarak

1934'te bulunmuştur. Toplayan belli değildir. İçinde 699 atasözü vardır. Kurumumuz bu önemli eserin tıpkıbasımını, Velet İzbudak'ın açıklamalarıyle birlikte 1936'da yayımlamıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

بابوس الواسط
BABUS-ül-VÂSIT
(Bab. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden olup, 1555 (963) te ölen Musa Merkez Ef. oğlu Mehmet Ef. 'nin iki cilt üzerine düzenlediği Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Eser, meşhur Kamus esas tutularak meydana getirilmiştir. Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Üsküdar'da Selimağa kitaplığında 1224, 1225 numaralarla kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

باقی دیوانی
BAKİ DİVANI
(Baki. XVI.)

Divan edebiyatının en büyük üstatlarından olan Baki'nin 1844 (1260) te litoğrafya ile basılmış olan divanıdır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

بطال غازی
BATTAL GAZİ
(Battal. XVIII.)

815 (200) yılında Malatya'da doğduğu söylenen Battal Gazi' (Ca'fer) nin Bizanslılara karşı yaptığı savaşları anlatan manzum dâstandır. Yazan Darende'li Kâtipzade Bakayi'dir. Yazar, 7000 beyti bulan bu eserini 1769 (1183) da bitirerek Sadrazam Silâhdar Mehmet Paşa'ya sunmuştur. Menkıbenin mensuru XIX. yüzyıl ortalarından beri Istanbul'da birkaç defa basılmış ise de, manzumu basılmamıştır. Sözlüğümüz için, Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin, özel kitapları arasında bulunan nesihle yazılmış harekeli nüshayı taramıştır.

بشارتنامه
BEŞARETNAME
(Beş. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Refii'nin Hurufiliği telkin maksadıyle kaleme aldığı eserdir. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 960 numara ile kayıtlı bulunan 110 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

برهان قاطع ترجمه‌سی
BÜRHAN-ı KATI'
TERCÜMESİ
(Bürh. XVIII-XIX.)

Tebriz'li Hüseyin bin Halef'in Farsçadan Farsçaya yazdığı Bürhan-ı Katı' adlı sözlüğün Mütercim Asım tarafından Tibyan-ı Nâfi' der-Terceme-i Bürhan-ı Katı' adıyle yapılan Türkçe çevirisidir. Farsça kelimeler için gösterilen Türkçe karşılıklar bakımından zengin bir dil hazinesidir. Asım, bu eserini, Kamus'tan daha önce ve 6 yılda tercüme ederek III. Selim'e sunmuş ve hükümdardan mükâfat görmüştür. Bu değerli çeviri Istanbul'da birkaç defa basılmıştır. 1835 (1251) basımı taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

جاماسبنامه
CAMASBNAME
(Cam. XV.)

Abdi adlı bir zatın 1429 (833) yılında Farsçadan dilimize çevirerek II. Murat'a sunduğu bu manzum eser, Danyâl'in oğlu Camasb'ın hayalî iklimlerde hayalî yaratıklar arasında geçen macerasını anlatır. Eserin Ankara Genel kitaplığında 3086 numara ile kayıtlı bulunan 216 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kitaplıklar Genel Müdürü Hasan Fehmi Turgal'dır. Aynı eser, yine XV. yüzyıl şairlerinden Ahmet Dâi tarafından da dilimize çevrilmiştir. Bu manzum çevirinin 1952 yılında Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, şairin manzum, mensur bazı eserlerinden alınan örnek parçalarla birlikte, tıpkıbasım olarak yayımlanan 8 sayfadan ibaret eksik nüshasını Dehri Dilçin taramıştır. Bu çeviriden alınan tanıklar da (Cam. D.) kısaltmasıyle sözlüğümüze alınmıştır.

جامع الفارس
CÂMİ-ül-FARİS
(Cam. Fa. XVII.)

Adı bilinemeyen bir zat tarafından I. Ahmet adına düzenlenen Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Eserin "esma, efâl, masadır, esma-i şühur, kavaid-i şi'riyye" olmak üzere beş bölüm üzerine düzenlendiği önsözde bildirilmekte ise de, "kavaid-i şi'riyye" bölümü görülmemektedir. Bu sözlüğün Ankara Genel kitaplığında 1687 numara ile kayıtlı bulunan 277 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan bu kitaplığın müdür muavini Remzi Akyürek'tir.

جامع الفرس
CÂMİ-ül-FÜRS
(Caf. XVI.)

İnegöl'lü Mustafa bin Mehmet bin Yusuf'un Farsçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eser üç bölüm üzerine düzenlenmiştir. Birinci bölüm isimlerden, ikinci bölüm mastarlardan, üçüncü bölüm de Farsça kurallardan bahsetmektedir. Istanbul'lu Abdürrahman adlı bir zat tarafından 1563 (971) te Bağdat'ta yazılan ve şimdi Köprülü kitaplığında 1540 numara ile kayıtlı bulunan 216 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Istanbul Lisesi edebiyat öğretmeni Tahir Nejat Gencan'dır.

جامع النصايح
CÂMİ-ün-NASAYİH
(Câm. Na. XVI.)

1533 (940) yılında ölen büyük Türk bilgini Kemâl Paşazade Ahmet Şemsüddin' (İbni Kemâl) in öğüt verici küçük hikâyelerden meydana getirdiği eserdir. Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 1781 numara ile kayıtlı bulunan 114 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جم ديوانى
CEM DİVANI
(Cem. XV.)

XV. yüzyılda Anadolu Türkçesiyle yazan Divan şairleri arasında özel bir yeri bulunan şahzade Cem'in divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Yıldız bölümü kitapları arasında 128 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

جواهر الاخبار
CEVAHİR-ül-AHBAR
(Cev. Ah. XV-XVI.)

XV - XVI. yüzyıl sofi ve bilginlerinden Antakya'lı Şeyh İsa oğlu Şeyh Kasım'ın din ve ahlâk bilgileri veren eseridir. Müellif bu eserini, Antakya'da bulunduğu sıralarda 1496 (902) yılında 32 bölüm üzerine Arapça olarak yazmış; Antakya'dan Bursa'ya göçtükten sonra da (manevî bir işaretle) Türkçeye çevirmiştir. Bu değerli çevirinin Radoscuk'lu Hüseyin bin Hacı tarafından 1701 (1113) de yazılan ve Nuruosmaniye kitaplığında 2357 numara ile kayıtlı bulunan 900 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جواهر الاصداف
CEVAHİR-ül-ESDAF
(Cev. Es. XV.)

1392 (795) den 1439 (843) yılına kadar Kastamonu'da beylik süren Candaroğullarından İsfendiyar Bey'in buyruğu üzerine, oğlu İbrahim Bey için, adı bilinmeyen bir zat tarafından meydana getirilmiş Türkçe Kur'an tefsiridir. Bu tefsirin Nuruosmaniye kitaplığında 278 numara ile kayıtlı bulunan birinci cildi taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

جواهر الكلمات
CEVAHİR-ül-KELİMAT
(Cev. Ke. XVII.)

Şemsi adlı bir zatın Arapçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. 1666 (1077) da istinsah edilen ve şimdi Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 182 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

جهانما
CİHANNÜMA
(Cihan. XVII.)

Değerli bilgin Kâtip Çelebi (Hacı Halife) nin 1654 (1065) te kaleme aldığı Asya coğrafyasıdır. 1723 (1145) yılında İbrahim Müteferrika'nın himmetiyle basılmış olan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جنان الجنان
CİNAN-ül-CENAN
(Cinan. XV.)

XV. yüzyıl bilginlerinden Müfessir Hacı Ivazoğlu Mehmet adlı bir zatın va'z ve nasihat konusunda kaleme aldığı eserdir. Eserin 1493 (899) yılında İlyas bin Resûl tarafından nesihle ve harekeli olarak yazılan ve şimdi Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan 160 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جنان الجناس
CİNAN-ül-CİNAS
(Cinas. XVI.)

Akhisar'lı Münşi Mehmet Bedrüddin'in 1584 (992) yılında yazdığı Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bir adı da "Ravzat-ül-Cinas" olan bu eser, daha çok Farsça cinaslı kelimeleri içinde toplamıştır. Süleymaniye kitaplığının Şehit Ali Paşa bölümünde 2617 numara ile kayıtlı bulunan 170 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

چنکنامه
ÇENGNAME
(Çeng. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi'nin, Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Çelebi adına kaleme aldığı manzum eserdir. Bu güzel mesnevinin Burdur kitaplığında bulunan 106 sayfalı nüshası Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, şairin, manzum, mensur bazı eserlerinden alınan parçalar arasında, divanı ile birlikte 1952 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarama işi bu baskı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

داعی دیوانی
DÂİ DİVANI
(Dâi. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi'nin divanıdır. Bu divanın Burdur kitaplığında bulunan 144 sayfalı nüshası Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1952 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarama bu baskı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Nurettin Koç'tur.

DÂSTAN-ı AHMET HARAMÎ
(Dah. XIV.)

Dil bakımından değerli manzum bir hikâyedir. Müellifi belli değildir. XIV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eserin biricik yazma nüshasını, Çankırı'lı Talat Onay bir önsöz ekleyerek 1933'te Çankırı'da bastırmıştır. Basılı nüsha taranmıştır. Tarayan Süleyman Himran'dır.

دده قورقود کتابی
DEDE KORKUT KİTABI
(Dede. XIV.)

Halk edebiyatının güzel bir örneği olan bu önemli eser, Oğuzname'den alınmış hikâyelerdir. Tarama işi, önce Kurum uzmanlarından Şakir Ülkütaşır tarafından Dresden kitaplığındaki nüshasının fotoğrafisinden yapılmış; sonra da eserin Vatikan'da bulunan başka bir nüshası, Dresden nüshasıyle karşılaştırılmak yoluyle Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili asistanı Dr. Muharrem Ergin tarafından taranmıştır. İlk taramanın kısaltması (Dede.), ikinci taramanın kısaltması (Dede. E.) olarak gösterilmiştir.

دقایق الحقایق
DEKAYIK-ül-HAKAYIK
(Deka. XVI.)

1533 (940) te ölen büyük Türk bilgini Kemâl Paşazade Ahmet Şemsüddin' (İbni Kemal) in, Farsça bazı kelimelerin benzerleri ve anlamdaş-

ları arasındaki kök ve yapı farklarını ve anlam inceliklerini gereği gibi irdeleyen çok önemli bir eserdir. Kitaplıklarda birçok nüshalarına rastlanır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 3104 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

دليل العباد
DELİL-ül-İBAD
(Delil. XV.)

Mehmet bin Sinanüddin adlı bir zatın 1481 (886) yılında manzum-mensur olarak kaleme aldığı dinî bir eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 179 numara ile kayıtlı bulunan 350 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

ديوان تورکیٔ بسيط
DİVAN-ı TÜRKİ-i BASİT
(D. B. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Edirne'li Nazmi Mehmet Bey'in 45-50 bin beyitlik divanındaki münacat, na't, kaside, mersiye ve gazelleri arasına öz Türkçeyle yazıp serpiştirdiği ve "Türki-i Basit" adını verdiği manzumelerdir. Prof. Fuat Köprülü tarafından toplanıp "Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit" adı altında 1928 yılında Devlet matbaasında bastırılmış olan bu parçalar taranırken, divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 1636 numara ile kayıtlı bulunan aslı da göz önünde bulundurulmuştur. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

دستورنامهٔ انوری
DÜSTURNAME-i ENVERİ
(Enveri. XV.)

Enveri adlı bir zat tarafından Nizam-üt-Tevarih'ten Türkçeye çevrilerek Fatih'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'ya sunulan manzum tarih kitabıdır. Selçuklulardan, Hârizmşahlardan, Moğollardan, Aydınoğullarından ve Osmanlılardan bahseder. Bu eserin Paris Millî kütüphanesindeki nüshasından Prof. Mükrimin Halil Yınanç eliyle istinsah edilen kısmı Türk Tarih Encümeni külliyatının 15 numaralı kitabı olarak 1928 yılında Devlet matbaasında basılmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

Eserin basılmamış olan kısmını da, İzmir genel kitaplığında 22/401 numara ile kayıtlı bulunan nüshadan Mahmut Nedim Bozkurt taramıştır. Bu kısımdan alınanların kısaltması (Enveri. B.) olarak gösterilmiştir.

ابامسلمنامه
EBAMÜSLİMNAME
(Müslim. XV.)

Horasan'lı Ebamüslim'in Abbasî hanedanı için Emevîlerle yapmış olduğu savaşları abartarak anlatan mensur bir eserdir. Yazanın adı belli değildir. Yazıldığı çağın XV. yüzyıl olduğu sanılmaktadır. Ebamüslimname; Hamzaname, Battal Gazi ve benzeri cenk kitapları gibi, savaş meydanlarında tek nefer kalıncaya kadar çarpışmak ve hiç bir suretle düşmandan yüz çevirmemek gerektiğini aşılayan bir kahramanlık dâstanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında bulunan 9 cilt ile Millet kitaplığının Ali Emiri bölümündeki 19 cilt taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ادویهٔ مفرده
EDVİYE-i MÜFREDE
(Edviye. XIV.)

XIV. yüzyılda yetişen Türk hekimlerinden Gerede'li İshak bin Murat'ın 1389 (792) da Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey adına yazdığı hekimliğe dair eserdir. Birinci bölümü bitkilerden, ikinci bölümü ameliyattan bahseder. Dil bakımından büyük bir önemi olan bu eserin Topkapı müzesi Revan köşkü kitapları arasında 1693 numara ile kayıtlı bulunan 170 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

انفس الجواهر
ENFES-ül-CEVAHİR
(Enfes. XIV-XV.)

1429 (833) yılında memleketinde ölen değerli bilgin İznık'lı Musa bin Hacı Hüseyin'in yaptığı "Tefsir-i Hâzinî" çevirisidir. Bu eserin Bursa'da Ulucami kitaplığında (63-397, 64-398) numaralarla kayıtlı bulunan 2 ciltlik nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

انیس العارفین
ENİS-ül-ÂRİFÎN
(Ârifîn. XVI.)

XVI. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Azmi Pîr Mehmet bin Pîr Ahmet'in 1566 (994) yılında Farsçadan Türkçeye çevirerek II. Selim'e sunduğu

mensur-manzum eserdir. Farsça aslı olan (Ahlâk-ı Muhsini) adlı kitap değerli bilgin ve şair Hüseyin Vâız (Hüseyin Kâşifi) tarafından 1484 (900) te Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu Mirza Muhsin adına kaleme alınmıştır. Enis-ül-Ârifîn'in Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. 1602 (1011) yılında Mehmet bin Yusuf kalemiyle yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Şehit Ali Paşa bölümünde 1531 numara ile kayıtlı bulunan 411 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

انيس الغزاة
ENİS-ül-GUZAT
(Enis. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Hüseyin Fütuhi tarafından yazılan manzum fetihnamedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 (933) da yaptığı Macaristan seferini anlatır. Ayasofya kitaplığında 3785 numara ile kayıtlı bulunan 128 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Bayezit Genel kitaplığı müdürü Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

انوار العاشقين
ENVÂR-ül-ÂŞIKÎN
(Envar. XV.)

XV. yüzyıl sofi ve bilginlerinden Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın; büyük kardeşi (Muhammediyye sahibi) Yazıcıoğlu Mehmet Ef.'nin Meğarîb-üz-Zaman adlı Arapça eserinden de faydalanmak suretiyle meydana getirdiği din, ahlak ve tasavvuftan bahseden mensur eserdir. Her bakımdan büyük bir önem taşıyan ve birkaç defa basılmış olan bu eserin 1888 (1306) yılında Matbaa-i Osmaniye'de basılan 459 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Istanbul Erkek Lisesi türkçe öğretmeni Mithat Sadullah Sander'dir.

ERZURUM'lu EMRAH
(Emrah. XIX.)

Anadolu'nun birçok yerlerinde yıllarca saz çalıp dolaştıktan sonra Niksar'da ölen Emrah, oldukça tahsil görmüş değerli bir halk şairidir. Prof. Fuat Köprülü'nün 1929 yılında basılan "XIX uncu asır saz şairlerinden Erzurum'lu Emrah" adlı kitabındaki şiirleri taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Avni Aras'tır.

اشرف اوغلی دیوانی
EŞREFOĞLU DİVANI
(Eşrefoğlu XV.)

1469 (874) yılında memleketinde ölen değerli bilgin ve sofi İznik'li Eşrefoğlu Abdullah (Eşref Rumî) ın aruz ve hece vezinleriyle yazmış olduğu ilâhileri içinde toplayan divanıdır. Bu divanın 1887 (1305) de Muhip matbaasında basılan 59 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türk Dil kurumu uzmanlarından Cenap Muhittin Kozanoğlu'dur.

التحفة السنية
Et-TUHFET-üs-SENİYYE
(Deş. XVI.)

Amasya'lı Deşişî Mehmet Ef.'nin 1580 (988) yılında Mısır Beylerbeyi Hasan Paşa adına düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Asıl adı "Et-Tuhfet-üs-Seniyye ilâ Hazret-il-Haseniyye" olan bu sözlüğün, Süleymaniye kitaplığının Damat İbrahim Paşa bölümünde 118 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

اولیا چلبی سیاحتنامه سی
EVLİYA ÇELEBİ
SEYAHATNAMESİ
(Ev. XVII.)

Istanbul'da doğup büyümüş olan Evliya Çelebi, orduda hizmet, yurt içinde ve dışında memuriyet gibi vesilelerle Anadolu, Suriye, Irak, Mısır, İran, Macaristan, Lehistan, Almanya, Felemenk, Danimarka, İsveç, Rusya ve Kırım'a seyahat etmiş ve gezdiği yerleri birçok bakımlardan inceleyerek eserinde faydalı bilgiler vermiştir. XVII. yüzyılın yabancı sözlerle dolu nesir ve nazım dili arasında Evliya Çelebi'nin üslûbu oldukça tabiî ve dili haylı sadedir. Bu Seyahatname, her biri 500-1000 sayfalı olan on cilt olarak basılmıştır. Basım işi 1898 (1314) de başlamış, 1938 de bitmiştir. Tarama, basılmış kitap üzerinden yapılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فاتح قانوننامه سی
FATİH KANUNNAMESİ
(Fatih. Ka. XV.)

Fatih Sultan Mehmet'in buyruğu üzerine Tevkiî Leys-zade Mehmet bin Mustafa tarafından, herkesin anlayabileceği sade bir dille kaleme alınan 22 sayfalık kanunnamedir. Aslı Viyana impara-

torluk kitaplığında bulunan bu Kanunnamenin Mehmet Arif Bey himmetiyle 1911 (1330) yılında Ahmet İhsan matbaasında basılan kopyası taranmıştır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

فضائل مکه و مدینه و بیت المقدس

FAZAİL-i MEKKE ve MEDİNE ve BEYT-ül-MAKDİS *(Faz. XV.)*

XV. yüzyıl bilginlerinden Mehmet Yemenî adlı bir zat tarafından 1452 (856) yılında yazılan eserdir. Bir adı da Tuhfet-ül-Âşıkîn olan bu eser, Mekke'deki Mescid-i Haram, Medine'deki Mescid-i Nebevî ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın faziletlerini âyetler, hadisler ve hikâyelerle anlatmaktadır. Dil bakımından pek değerli olan bu eserin Ayasofya kitaplığında 3341 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

فاضل کلیاتی

FAZIL KÜLLİYATI *(Fazıl. XVIII-XIX.)*

Enderundan yetişmiş olan Hüseyin Fazıl Bey, Divan şiirinin son şairlerindendir. XVIII. yüzyılın ortalarında doğmuş, 1810 (1225) da Istanbul'da ölmüştür. 1842 (1258) de Mısır'da Bulak matbaasında basılmış olan divanı ile Süleymaniye kitaplığının Bağdat'lı Vehbi Ef. bölümünde 1618 numara ile kayıtlı bulunan yazma Hubanname, Zenanname, Çengiyanname adlı mesnevileri de taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فضیلتنامه

FAZİLETNAME *(Fazilet. XVI.)*

Hafız oğlu Mehmet Yemini adlı bir zatın 1519 (925) yılında, Hazreti Muhammed'in ve Hazreti Ali'nin üstün vasıflarını, özel olarak Hazreti Ali'nin kerametlerini bazı hikâyelerle kaynaştırarak kaleme aldığı bir mesnevidir. Bu eseriyle iyi bir şair olduğunu gösteren Yemini hakkında, eldeki kaynaklarda hiç bir bilgiye rastlanmamaktadır. Faziletname'nin, Hasköy'lü Derviş Hüseyin kalemiyle aslından istinsah edilen 358 sayfalı nüshası Manisa Lisesi tarih öğretmeni İbrahim Gökçen'in özel kitapları arasındadır. Tarayan İbrahim Gökçen'dir.

فرج بعد الشدة
FEREC BA'D-eş-ŞİDDE
(Ferec. XV.)

Kitabın adından da anlaşılacağı üzere, hayatta çekilen sıkıntı ve karşılaşılan güçlüklerden sonra ferahlığa kavuşmanın da mümkün olduğunu anlatmak düşüncesiyle kaleme alınmış kırk hikâyedir. IX., X. yüzyıllarda Arap yazarları tarafından (Ferec Ba'd-eş-Şidde) adı altında yazılmış eserler vardır. Bunlardan bazıları yine (Ferec Ba'd-eş-Şidde) ve (Câmi-ül-Hikâyat)... gibi adlarla dilimize çevrilmiştir. Tokat'lı Molla Lutfi (Sarı Lutfi) tarafından çevirildiği sanılan bu eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 5777/-432 numara ile kayıtlı bulunan 546 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

فرهنکنامهٔ سعدی ترجمهسی
FERHENGNAME-i SA'Dİ TERCÜMESİ
(Ferh. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Hoca Mesut'un, Şiraz'lı Şeyh Sa'di'nin Bustan'ından seçerek dilimize çevirdiği manzum bir eserdir. Dil bakımından pek büyük bir önem taşımaktadır. Kilisli Rıfat Bilge'nin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 300 numara ile kayıtlı bulunan nüshadan kopya ettiği ve çıkıntılar eklediği bu eser 1924 'te Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فرشة اوغلی لغتی
FERİŞTEOĞLU LÛGATI
(Fer. XIV.)

1394 (797) yılında memleketinde ölen Tire'li Ferişteoğlu Abdüllatif' (İbni Ferişte, İbni Melek)-in 1392 (795) de yazdığı kabul olunan Arapçadan Türkçeye manzum sözlüktür. Müellif, yirmi sekiz bölüm üzerine düzenlediği bu eserini, torunu Abdürrahman'ın lûgat öğrenmesini kolaylaştırmak düşüncesiyle yazmıştır. Bu manzum sözlüğün kitaplıklarda yazma nüshaları vardır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1276 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فتحنامهٔ بودین
FETİHNAME-i BUDIN
(Budın. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Pirijdine (Piriştine) li Bahari'nin, Türk orduları tarafından Budın şehrinin alınışını anlatan manzum eseridir. Ba-

hari bu eserini Budın'ın fetih tarihi olan 1526 (932) yılında yazmış ve Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur. 31 sayfalı olan bu küçük fakat değerli eserin, Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 5345 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فغانی دیوانی
FİGANİ DİVANI
(Figani. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Trabzon'lu Figani'nin divançesidir. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 2500 numara ile kayıtlı bulunan 10 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فضولی کلیاتی
FUZULİ KÜLLİYATI
(Fuzuli. XVI.)

Türk şiirinin en büyük üstatlarından olan Fuzuli'nin külliyatıdır. İçinde kasideler, gazeller, terci-i bentler, musammatlar, kıtalar, Şikâyetname, Beng ü Bade, Leylâ ve Mecnun dâstanı vardır. 1913 (1329) te Istanbul'da basılmış olan külliyat taramaya esas olmuş, gerektikçe başka nüshalara ve Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'in özel kitapları arasında bulunan yazma nüshaya da baş vurulmuştur. Tarayanlar Sadettin Nüzhet Ergun ve İhsan Giray'dır.

فتوح الشام ترجمهسی
FÜTUH-üş-ŞAM
TERCÜMESİ
(Fütuh. XIV.)

Suriye'nin müslümanlar tarafından fethini anlatan bu eser, Arap tarihçilerinden Mehmet bin Ömer Vâkıdi'nin "Fütuh-üş-Şam" adlı kitabının Erzurum'lu Mustafa Darir bin Yusuf tarafından yapılan çevirisidir. Darir, çeviri işini 1388-1392 (790-795) yılları arasında Mısır'da bitirmiş ve eserini, 1392 (795) de Halep'e gittiği zaman, Halep hükümdarı Melik Çulpan'a sunmuştur. Fütuh-üş-Şam çevirisinin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Fatih kitaplığında 4286 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

غریبنامه
GARİBNAME
(Ga. XIV.)

Âşık Paşa'nın tasavvufla ilgili manzum eseridir. Dil bakımından bir hazine olan bu eserin Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1752

numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

GEDAİ
(Ged. XIX.)

Sadettin Nüzhet Ergun tarafından (Beşiktaşlı Gedai) adıyle yayımlanan bu eser değerli saz şairimizin aruz ve heceyle yazdığı şiirleri içine almış bulunmaktadır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Bengü'dür.

كنج لآل
GENC-i LEÂL
(Genc. XVII.)

Gencî Pîr Mehmet adlı bir zat tarafından 1631 (1041) de yazılan manzum sözlüktür. Eser iki bölümdür. Birinci bölüm Arapçadan Türkçeye, ikinci bölüm Farsçadan Türkçeyedir. Yahya bin Yakup adlı bir hattat kalemiyle 1638 (1048) yılında yazılmış olan bu nüsha Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'in özel kitapları arasında bulunmaktadır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

گلستان ترجمهسی
GÜLİSTAN TERCÜMESİ
(Güls. XV.)

İran'ın ünlü şairi Şeyh Sa'di'nin Gülistan adlı meşhur kitabının Manyas'lı Mahmut tarafından 1429 (833) yılında yapılan çevirisidir. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 1648 numara ile kayıtlı bulunan 79 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

گلشنی دیوانی
GÜLŞENİ DİVANI
(Gülşeni. XVI.)

Halvetî tarikatının Gülşenî kolunu kuran Diyarbakır'lı İbrahim Gülşeni'nin divanıdır. Bu büyük sofi, uzunca bir müddet İran ve Azerbaycan'ı dolaştıktan sonra Mısır'a giderek orada yerleşmiş, 1533 (940) yılında orada ölmüştür. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 154 sayfalı divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

گلشن راز ترجمهسی
GÜLŞEN-i RAZ
TERCÜMESİ
(G. Ra. XV.)

Şeyh Mahmut Şebüsterî'nin, Farsça olarak yazdığı manzum tasavvufî eserin Şeyh Elvan Şirazî adlı bir zat tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Açık bir dille yapılmış olan bu çeviri II. Murat'a sunulmuştur. Eserin, Türkiyat Enstitüsü kitap-

lığının yazmaları arasında 24 numara ile kayıtlı bulunan 232 sayfalı nüshası taranmış, gerektikçe Istanbul kitaplıklarındaki başka nüshalara da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

كلزار تنورى
GÜLZAR-ı TENNURİ
(Tennuri. XV.)

1482 (887) de Kayseri'de ölen Sofi şair Amasya'lı Tennuri İbrahim Ef.'nin, Muhammediyye tarzında kaleme aldığı dinî manzum eserdir. Yazma nüshaları Nuruosmaniye ve Esat Ef. kitaplıklarındadır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حديقة السعدا
HADİKAT-üs-SÜADA
(Hadika. XVI.)

Hüseyin Vâız'ın Farsça "Ravzat-üş-Şüheda" adlı eserini göz önünde bulundurarak, Fuzuli'nin yarı çeviri, yarı telif niteliğinde kaleme aldığı mensur eserdir. Yer yer şiirlerle de süslenmiştir. Kitap, Kerbelâ fâciasını anlatır. Bir defa Istanbul'da basılmıştır. Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 195 numara ile kayıtlı bulunan 368 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

حديقة السعدا
HADİKAT-üs-SÜADA
(Raufi. XVI.)

Hüseyin Vâız'ın "Ravzat-üş-Şüheda" adlı ünlü eserinin Fuzuli'den sonra Burdur'lu Mahmut Raufi tarafından yapılan çevirisidir. Raufi, aslında bulunup, Fuzuli'nin almadığı parçaları da almıştır. Bir adı da "Kerbelâname" olan bu eserin 1573 (981) te çevirmen tarafından yazılan ve şimdi Millet kitaplığının tarih bölümünde 232 numara ile kayıtlı bulunan 609 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حافظ شرحى
HAFIZ ŞERHİ
(Ha. Ş. XVI.)

Ünlü İran şairi Hafız Şirazî'nin divanının Bosna'lı Sûdi tarafından yapılan Türkçe şerhidir. Eser, Mısır'da Bulak matbaasında üç cilt olarak basılmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

حالتى ديوانى
HÂLETİ DİVANI
(Hâleti. XVII.)

Divan şairleri arasında daha çok rubaileriyle ün almış olan Azmizade Mustafa Hâleti'nin divanıdır. 1630 (1041) yılında Istanbul'da ölen

bu değerli bilgin şairin divanının Istanbul kitaplıklarında çeşitli nüshaları vardır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 2703 numara ile kayıtlı bulunan 621 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خلق شاعرلری

HALK ŞAİRLERİ

(Hal. Şa. XVIII-XX.)

Sadettin Nüzhet Ergun tarafından 1926'da yayımlanan bu kitapta XVIII-XX. yüzyılları arasında yaşamış 19 halk şairinin şiirleri vardır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Meliha Sanver'dir.

خمسهٔ عطائی

HAMSE-İ ATAİ

(Atai. Ha. XVII.)

XVII. yüzyıl şairlerinden Nev'izade Atai'nin Nefhat-ül-Ezhar, Sohbet-ül-Ebkâr, Hefthân, Sâkiname (Âlemnüma) adlarıyle kaleme aldığı dört mesneviyi içinde toplayan 491 sayfalı manzum eserdir. Şairin, görülebilen Hamse'lerinin hemen hepsi bu dört mesneviden ibaret olduğu için, beşinci mesneviyi yazmağa muvaffak olamadığı sanılır. Eserin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1002 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حمزه نامه

HAMZANAME

(Hamza. XIV-XV.)

Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in amcası Hamza'ya ve oğullarına isnat olunan efsane halinde bir takım savaşları ve bu savaşlarda gösterilen kahramanlıkları anlatan mensur eserdir. Müellifi, XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden şair Ahmedi'nin kardeşi olup, bu muhteşem eseri meydana getirmesi dolayısıyle (Hamzavî) diye ün kazandığı kuvvetle sanılan zattır. Bu kahramanlık dâstanı; Yeniçeri ocaklarında okunarak, savaş meydanlarında tek er kalıncaya kadar çarpışmak ve hiç bir suretle düşmandan yüz çevirmemek gerektiğini iyice aşılamak için o çağın diliyle ve güzel bir üslûp ile yazılmıştır. Her cildi 80-120 sayfa arasında olarak 72 cilt üzerine düzenlenen bu büyük eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1142/1-1142/19 numaralarla kayıtlı bulunan 18 cildi taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خیالی دیوانی
HAYALİ DİVANI
(Hayali. XVI.)

Kanuni Sultan Süleyman'ın mukarreplerinden olup 1556 (964) yılında Edirne'de ölen Vardar Yenice'li Hayali Mehmet Bey'in divanıdır. Murat Molla kitaplığında 442 numara ile kayıtlı bulunan 167 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

حیاة الحیوان ترجمهسی
HAYAT-ül-HAYVAN TERCÜMESİ
(Hay. XV.)

Mehmet bin Süleyman adlı bir zatın 1427 (831) yılında Arapçadan çevirdiği bu eser, hayvanların hayatı hakkında bilgi vermektedir. Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2565 numara ile kayıtlı bulunan 211 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خزائن السعادات
HAZAİN-üs-SAÂDÂT
(Hazain. XV.)

XV. yüzyıl içerisinde yaşadığı sanılan değerli Türk bilginlerinden Mehmet oğlu Eşref'in, okuyanların kolaylıkla anlayabilmelerini sağlamak için o çağın konuşma diliyle kaleme aldığı hekimlik üzerine bir eserdir. Dil bakımından büyük bir önem taşıyan bu kitabın İne Hoca oğlu Ali adlı bir zat tarafından 1460 (864) yılında 72 yaprak halinde yazılmış olan (bugün için) biricik nüshası Topkapı Sarayı kitaplığı III. Ahmet bölümünde 557 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Eserin, Istanbul Üniversitesi tıp tarihi ve deontoloji doçenti Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu tarafından yeni yazıya çevrilen metniyle birlikte Türk Tarih Kurumunca 1961 yılında yayımlanan tıpkıbasımı taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

HENGÂMİ
(Hengâmi. XIX.)

Halk şairlerinden Bektaşi Hengâmi'nin hayatı ve eserleri hakkında Sadettin Nüzhet Ergun'un yayımladığı 53 sayfalı eserdir. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

حکمتنامه
HİKMETNAME
(Hikmet. XV.)

Antep'li İbrahim bin Bâli'nin, hilkattan, tabiattan, peygamberler tarihinden ve uzun müddet gezip dolaştığı memleketlerin tarih ve coğrafya-

sından kısa kısa; doğup büyüdüğü Antep ile Mısır tarihinden nisbeten daha geniş bahseden manzum eseridir. Müellif, 13,000 beyti bulan bu güzel mesnevisini 1487 (893) yılında memleketinde bitirmiştir. Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 3290 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خورشید و فرحشاد
HURŞİD ü FERAHŞAD
(Hurş. XIV.)

XIV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Şeyhoğlu Mustafa Cemali'nin manzum eseridir. İran Şahı Siyavuş'un kızı Hurşid ile Mağrıp Sultanının oğlu Ferahşad arasında geçen aşk macerasını anlatır. Bu mesnevinin Süleymaniye kitaplığının Hamidiye bölümünde 550 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

حسن و عشق
HÜSN ü AŞK
(Hüs. Aşk. XVIII.)

1757 (1171) de Istanbul'da doğan ve Galata Mevlevihanesi şeyhi iken 1798 (1213) yılında ölen Şeyh Galip Esat Dede'nin Leylâ ve Mecnun tarzında kaleme aldığı tasavvufî manzum eserdir. Şairin, 26 yaşında meydana getirdiği bu içli eser, divanıyle birlikte 1837 (1252) de Mısır'da Bulak matbaasında basılmakla beraber sonradan Istanbul'da divanından ayrı olarak da basılmıştır. Taranan Bulak basımıdır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حسن و دل
HÜSN ü DİL
(Hüs. Dil. XVI.)

XV. yüzyıl İran şairlerinden Nisabur'lu Fettahi'nin, Meşrık padişahı Aşk'ın kızı Hüsn ile Mağrıp sultanı Akl'ın oğlu Dil arasında geçen aşk macerasını ve bu yüzden iki hükümdar arasında vuku bulan çarpışmalardan sonra uzlaşıp barıştıklarını anlatan eserinin, Bursa'lı Lâmii Çelebi tarafından yapılan manzum çevirisidir. Lâmii, Yavuz Sultan Selim'e sunduğu eserinin mensur önsözünde özet olarak "Osmanlı ülkesinde yaşayan bilginler hâlâ eserlerini Arapça ve Farsça yazıyorlar. Dili Türkçe olan bu devlet,

öbür devletlerden nasıl üstün ise, Türk Dilinin de öbür dillerden daha üstün durumda olması gerekir. Bundan dolayı Osmanlı yazarları Türkçeye önem vermelidirler" diyor. Hüsn ü Dil çevirisinin 1564 (972) te ta'lik ile yazılan ve Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 5396 numara ile kayıtlı bulunan 231 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir

عشق نامه
IŞKNAME
(Işk. XIV)

XIV. yüzyılda yaşayan Mehmet adlı bir şairin 1398 (800) yılında kaleme alarak Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Çelebi'ye sunduğu manzum hikâyedir. 8702 beyti bulan bu güzel mesnevi Hüma ile Ferruh arasında geçen sevişme olaylarını anlatır. Tarama işi; eserin, Paris Millî kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 604 numara ile kayıtlı bulunan biricik nüshasının fotoğrafı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Doç. Sedit Yüksel'dir.

ابراهيم بك كلياتى
İBRAHİM BEY KÜLLİYATI
(İbrahim. XV.)

XV. yüzyılda yaşadığı kabul olunan İbrahim Bey adlı değerli bir şairin manzumelerini içinde toplayan külliyattır. Külliyat iki bölümdür. Birinci bölüm münacat, na't, Mevlâna hakkında medhiye ve Gencname adlı uzunca bir mesnevi ile Mevlâna'nın Mesnevi'sinden nazmen çevirilmiş 14 parça hikâyeyi içine almış bulunuyor. İkinci bölüm Musammatlar, gazeller ve rubailerdir. Külliyatın XV. yüzyıl içerisinde ta'lik ile ve harekeli olarak yazılmış olan 153 yapraklı biricik nüshası Selim Ağa kitaplığının Kemankeş bölümünde 250 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

اخلاص تفسيرى
İHLÂS TEFSİRİ
(İhlâs. XIV.)

Ankara'lı Mustafa bin Mehmet adlı bir zatın, 1361 (763) yılında ölen Denizli hükümdarı Murat Arslan bin İnanç Bey adına meydana getirdiği tefsirdir. Güzel bir dil ve üslûpla yazılmış olan bu tefsirin Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 910 numara ile kayıtlı bulunan

323 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

ارشاد المريد الى المراد
İRŞAD-ül-MÜRİD
İL-el-MURAD
(İrşad. XV.)

Afyonkarahisar'lı Şeyh Kasım bin Mahmut'un 1421 (825) yılında meydana getirerek II. Murat'a sunduğu Mirsad-ül-İbad min-el-Mebde-i v-el-Maad çevirisidir. Eserin aslı XIII. yüzyılın büyük sofilerinden Necmüddin Dâye tarafından Farsça olarak Sıvas'ta yazılmış, Selçuk Hükümdarı Alâüddin Keykubad'a sunulmuştur. Ahlak ve tasavvuftan, memleket idaresinden, cemiyet hayatından bahseder. Çevirinin, İstanbul kitaplıklarında çeşitli nüshaları vardır. 1427 (831) yılında istinsah olunup şimdi Fatih kitaplığında 2576 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış; gerektikçe Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümündeki 2235 numaralı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اسكندر كتابى
İSKENDER KİTABI
(İs. H. XIV-XV.)

Ahmedi'nin kardeşi olup Hamzaname'nin müelifi olduğu cihetle Hamzavî sanıyle tanılan zatın eseri olduğu sanılmaktadır. Konu bakımından Ahmedi'nin İskendername'sinden ibaret isede bu mensur eserin daha ziyade halk için yazıldığı anlaşılmaktadır. Gerek anlatıştaki kuvvet ve canlılık, gerekse kelime ve tabirleri bakımından pek değerli olan bu eserin, Türk Dil Kurumu kitaplığında 3421/6066 numara ile kayıtlı bulunan 882 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

اسكندرنامه
İSKENDERNAME
(İs. XIV-XV.)

Şair Ahmedi'nin 1389 (792) yılında kaleme aldığı manzum eserdir. Bu pek ünlü mesnevide Filip'in oğlu İskender'in hayatı, seferleri anlatılmış, sonra Hazreti Muhammed'in zuhuru, hayat ve gazâları, halifeler devri yazılmış, bundan sonra da Osmanlı tarihine geçilmiş ve nihayet yine İskender'den bahsedilmiştir. Eserin, 1459 (864) yılında Edirne'de Ataullah bin Abdullah tarafından yazılan ve şimdi Konya müzesinde 141-97 numa-

ra ile kayıtlı bulunan 615 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

عزت ملا دیوانی
İZZET MOLLA DİVANI
(Molla. XIX.)

1829 (1245) yılında sürgün olarak bulunduğu Sıvas'ta ölen değerli şair Keçecizade İzzet Molla'nın iki divanı vardır. 1825 (1241) yılına kadar yazdığı şiirleri "Bahar-ı Efkâr", bu tarihten 1829 (1245) yılına kadar yazdıklarını da "Hazan-ı Âsar" adları altında toplamıştır. 1839 (1255) da Mısır'da Bulak matbaasında basılan 466 sayfalı "Bahar-ı Efkâr" taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قابوسنامه ترجمهسی
KABUSNAME
TERCÜMESI
(Kab. XV.)

Mercimek Ahmet tarafından Farsça'dan dilimize çevrilen bu mensur eser, Kabus'un, torunu Kûhistan hükümdarı Keykâvus'un oğlu Geylan Şah'a verdiği öğütlerdir. 44 bölüm olan bu kitabın her bölümünde ayrı bir konuyle ilgili öğütler vardır: Yatmak, dinlenmek, yiyip içmek, hamama girmek, çevgân oynamak, mal artırmak, oğul ve kız terbiye etmek, ilim istemek usûl ve âdabı gibi. Dil ve üslûp bakımından büyük bir değer taşıyan eserin Ankara Genel kitaplığında 1011-61 numara ile kayıtlı bulunan 478 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kitaplıklar müdürü Hasan Fehmi Turgal'dır.

قاضی برهانالدین دیوانی
KADI BURHANETTİN
DİVANI
(Kadı. XIV.)

Bilgin bir hükümdar olan Kadı Burhanettin'in bu divanı dil bakımından çok zengin ve özelliklerle doludur. 1394 (796) te Halil bin Ahmet tarafından yazılan biricik nüshası Biritiş müzesinde bulunmakftadır. Türk Dil Kurumu, 608 sayfa olan bu eserin fotoğrafisini aldırmış ve bir kitap halinde yayımlamıştır. Tarama fotoğrafi üzerinden yapılmıştır. Tarayan Istanbul Üniversitesi metin şerhi Profesörü Doktor Ali Nihat Tarlan'dır.

قاموس عثمانی
KAMUS-ı OSMANİ
(Kam. Os. XIX.)

Mehmet Salâhi'nin 1895 (1313) te basılan Arapça, Farsça ve başka dillerden Türkçeye sözlüğüdür. İzahlardaki Türkçe kelimeler bakımından taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Mehmet Oğuz'dur.

قاموس ترجمه‌سی
KAMUS TERCÜMESİ
(Kam. XVIII-XIX.)

XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden Mecdüddin Firuzâbâdî'nin telif ettiği meşhur Arapça Kamus'un Antep'li Ahmet Asım tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Asım'a "Mütercim" lâkabını kazandırmış bulunan bu eser, en büyük ve en sağlam dil kaynaklarımızdan biridir. İncelemelerinin derinliği ve doğruluğu bakımından olduğu kadar Arapça kelimeleri karşılamak ve açıklamak için kullandığı öz Türkçe kelimeler bakımından da gayet değerli bir dil hazinesi olan bu çeviriyi Asım beş yılda başarıp II. Mahmut'a sunmuş ve hükümdar bu eseri beğenerek Mütercim'i mükâfatlandırmıştır. Kamus çevirisi Mısır'da ve Istanbul'da birkaç defa üç cilt olarak, bir defa da Istanbul'da dört cilt halinde basılmıştır. Tarama üç cilt olarak basılmış olan nüshalar üzerinden yapılmıştır. Birinci cildi tarayan Maarif Matbaası musahhihi Avni Aktuç, ikinci ve üçüncü ciltleri tarayan Velet İzbudak'tır.

قانوننامه‌ٔ آل عثمان
KANUNNAME-i ÂL-i OSMAN
(Kanun. Os. XVI.)

Prof. Dr. E. Kraelitz ve Dr. P. Wittek'in önsözleriyle ve Almanca çevirisi ile birlikte 1921'de yayımlanan kanunnamedir. Metin üç kısma ayrılmıştır. İlk sayfada Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesi diye yazılı ise de buna II. Bayezit ve I. Selim zamanlarında çıkan kanunların da eklendiği anlaşılmaktadır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

قانون الادب ترجمه‌سی
KANUN-ül-EDEB TERCÜMESİ
(Kdeb. XVIII.)

Eserin aslı olan Kanun-ül-Edeb fi-Zabt-ı Kelimat-il-Arab, XV. yüzyılda yaşadığı sanılan Ebülfazl Hubeyş-üt-Tiflisi'nin Arapçadan Farsçaya düzenlediği sözlüktür. Bu eserin 1456 (861) da Mustafa bin Şemseddin adlı bir zat

tarafından yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Vehbi Ef. bölümünde 1968 numara ile kayıtlı bulunan nüshasını, 1787 (1202) yılında ölen Müstakımzade Süleyman Sadüddin Ef. "Terceme-i Kanun-ül-Edeb" adıyle Türkçeye çevirmiş ve çevirinin başlama tarihi olan 1769 (1183) u ebced hesabıyle belirtmek üzere de eserine السنة ثلاثه Elsine-i Selâse diye ikinci bir ad vermiştir. Büyük kıtada 2186 sayfayı bulan çevirinin Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3182 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

KARACAOĞLAN
(Kara. XVII.)

Anadolu'nun güneyinden çıkmış ve Adana, Antep, Maraş, Urfa, Halep, Şam taraflarında dolaşarak güzel şiirler söylemiş olan bu değerli halk şairinin şiirleri birçok kimseler tarafından toplanmış ve yayımlanmıştır. Bunlar arasında Sadettin Nüzhet Ergun'un 1933 'te yayımladığı "Karacaoğlan" adlı kitap taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Meliha Sanver'dir.

KÂTİBİ
(Kâtibi. XVII.)

IV. Murat zamanında yaşayan Kâtibi, XVII. yüzyılın ilk yarısındaki saz şairlerinin ileri gelenlerindendir. Sadettin Nüzhet'in yayımladığı şiirleri taranmıştır. Tarayan Kabataş Lisesi Türkçe öğretmeni Nurettin'dir.

KAYIKÇI KUL MUSTAFA
(Kayıkçı. XVII.)

XVII. yüzyılın ilk yarısında büyük bir ün kazanan bu şair IV. Murat'ın ordu saz şairlerindendir. Sade dili, tabiî üslûbuyle halk şiirinin pek güzel örneklerini vermiştir. Prof. Fuad Köprülü'nün 1930 'da yayımladığı "Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi" adlı broşür taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Behice Köprülü'dür.



كليله و دمنه
KELİLE ve DİMNE
(Kel. XIV.)

Aslı, Hint filozofu Bidpay tarafından Sanskritçe olarak yazılmış olan bu eser, ibret verici hikâyelerden ve maceralardan ibarettir. Olaylar hayvanlar arasında geçmektedir. "Kelile" ve

"Dimne" birinci bölümdeki hikâyelerin kahramanlarından iki çakalın adıdır. Bu kitap önce İran hükümdarı Nuşirevan'ın buyruğuyle Pehleviceye, daha sonra Arapça'ya, Arapçasından da birçok dillere çevirilmiştir. XIV. yüzyılın değerli bilgin ve şairlerinden Kul Mesut da Aydınoğlu Umur Bey, 1309-1347 (709-748), adına bu eseri Türkçeye çevirmiştir. Dil bakımından büyük bir önem taşıyan bu çeviri iki önsöz, bir zeyl ve 16 bölüme ayrılmış yüz kadar hikâyeden ibarettir. İsmail bin Kılağuz tarafından 1489 (895) yılında Enez'de güzel nesihle ve harekeli olarak yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1897 numara ile kayıtlı bulunan 464 sayfalı biricik nüshasının fotoğrafisi taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

كمال امى ديوانى
KEMAL ÜMMİ DİVANI
(K. Ü. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karaman'lı Kemal Ümmi'nin divanıdır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 53 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden İhsan Mahvi Balgır'dır.

قصص انبيا
KISAS-ı ENBİYA
(Enb. XIV.)

Aydınoğlu Mehmet Bey adına Arapçadan çevrilmiş olan bu önemli eser, XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin sade ve güzel bir örneğidir. Çeviren belli değildir. Kitabın konusu, yaradılış öncesi, yaradılış ve peygamberlerin menkıbeleridir. Eserin, Türk Dil Kurumu kitaplığında 1776/6037 numara ile kayıtlı bulunan 950 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Kemal Edip Kürkçüoğlu'dur.

كتاب بحريه
KİTAB-ı BAHRİYE
(K. B. XVI.)

Büyük Türk denizcisi Pîrî Reis'in denizciliğe, coğrafyaya, birçok deniz ve memleketlere dair değerli bilgiler veren bu eseri 1935 'te Türk Tarih Kurumu tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarayan Müverrih Ahmet Refik Altınay'dır.

كتاب كزيده
KİTAB-ı GÜZİDE
(Güzide. XV.)

Bu kitabın aslı XI. yüzyıl içerisinde Doğuda yetişen büyük Türk bilginlerinden İmam Serahsî (Ebu-Nasr bin Tahir bin Mehmet) tarafından Türk Ulusunun din bilgisini geliştirmek, genişletmek amacıyle Türkmen-Kıpçak ağzıyle (الغابلغى ibaretince) yazılmıştır. XV. yüzyılda yaşadığı sanılan Mehmet bin Bâli adlı bir bilgin bu eseri (... fasih ve ruşen Türkiye dönderem) diyerek yaşadığı çağın Anadolu ağzına çevirmiştir. Her bakımdan büyük önem taşıyan bu çevirinin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Millet kitaplığının Ali Emiri-Şer'iye bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 177 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قوچى بك رسالەسى
KOÇU BEY RİSALESİ
(Koçu. XVII.)

Enderundan yetişmiş ve IV. Murat'ın musahipliğinde bulunmuş değerli idareci ve ileri görüşlü siyaset adamlarımızdan Göriçe'li Koçu (Mustafa) Bey'in, ordunun ve devlet işlerinin düzene konulması maksadıyle 1631 (1041) de kaleme alıp IV. Murat'a sunduğu tasarıdır. Zamanına göre sade bir dille ve külfetsizce yazılmış olan bu tasarı, önce Avrupada, sonra da iki defa Istanbul'da basılmıştır. 1885 (1303) te Istanbul'da Ebüzziya matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قدوسى ديوانى
KUDDUSİ DİVANI
(Kuddusi. XIX.)

Kadirî Tarikatı şeyhlerinden Bor'lu Mer'aşîzade Ahmet Kuddusi'nin sofiyane şiirlerinden meydana gelmiş olan divandır. Şair 1769 (1183) da doğmuş, 1848 (1265) yılında ölmüştür. Divanı iki defa basılmıştır. 1874 (1291) te basılan taş basması nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

KULOĞLU
(Kuloğlu. XVII.)

Bu halk şairinin şiirlerini Sadettin Nüzhet Ergun "Kuloğlu" adını verdiği kitapta toplamıştır. Tarayan Kabataş Lisesi Türkçe öğretmenlerinden Nurettin'dir.

لامعی دیوانی
LÂMİİ DİVANI
(Lâmii. XVI.)

XVI. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Bursa'lı Lâmii Mahmut Çelebi'nin divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 671 numara ile kayıtlı bulunan 226 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Süleymaniye kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

ليلا و مجنون
LEYLÂ ve MECNUN
(Ley. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karıştıran'lı Süleyman Bey oğlu Bihişti Ahmet Sinan Çelebi'nin Hamse'sini teşkil eden beş mesneviden biridir. Bu güzel eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığının edebiyat bölümünde 216 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Abdülbaki Fevzi'dir.

ليلا و مجنون
LEYLÂ ve MECNUN
(Lârendi. XVI.)

Lârende' (Karaman) li Hamdi'nin 1543 (950) te yazıp o yıllarda Karaman Valisi bulunan Şahzade Selim'e sunduğu manzum eserdir. Şairin, (Hayretname, Tahayyürname) gibi adlar da verdiği bu mesnevinin Fatih kitaplığında 3740 numara ile kayıtlı bulunan 375 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

لغت نعمة الله
LÛGAT-i Nİ'METULLAH
(Ni'meti. XVI.)

1561 (969) de Istanbul'da ölen Nakşibendî şeyhlerinden Sofya'lı Ni'metullah Ef.'nin 1540 (947) yılında düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 6075 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmış, gerektikçe 451 numara ile kayıtlı başka bir nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

لغت شهنامه
LÛGAT-i ŞEHNAME
(Lû. Şeh. XVIII.)

Bağdat'lı Ömer oğlu Abdülkadir adlı bir zatın 1721 (1133) yılında, Şehname'de geçen kelimeler üzerine düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu eserin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 61 numara ile kayıtlı bulunan 96 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

معارفنامه
MAÂRİFNAME
(Maârif. XV.)

1486 (891) yılında Istanbul'da ölen Hızır Bey oğlu Sinan Paşa'nın ahlak ve nasihate dair eseridir. Çağının oldukça sade bir üslûbuyle yazılmış olan bu eserin, Afyonkarahisar'lı Abdullah oğlu Ca'fer adlı bir zat tarafından 1570 (978) de yazılan ve Süleymaniye kitaplığının Lala İsmail bölümünde 212 numara ile kayıtlı bulunan 295 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

منطق الطير
MANTIK-ut-TAYR
(Man. Tayr. XIV.)

Gülşehri'nin 1317 (717) yılında meydana getirdiği 4408 beyitten ibaret mesnevidir. Dilimiz bakımından büyük önemi bulunan bu eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Bunlardan, kitapçı Raif Yelkenci'de bulunan nüsha, Agâh Sırrı Levend'in önsözüyle birlikte tıpkıbasım olarak 1957'de Türk Dil Kurumu yayınları arasında yayımlanmıştır. Tarama bu baskıdan yapılmıştır. Tarayan Dr. Müjgân Cumbur'dur.

مجمع اللطائف
MECMA-ül-LETAİF
(Letaif. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin güldürücü ve öğütleyici küçük küçük hikâyeleri bir arada toplamak suretiyle meydana getirdiği mensur-manzum eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 870 numara ile kayıtlı bulunan 93 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ملحمهٔ شمسیه
MELHAME-i ŞEMSİYYE
(Melhame. XIV-XV.)

XV. yüzyılın değerli bilgin ve sofilerinden Yazıcıoğlu Mehmet ve Ahmet Bîcan'ın babaları Yazıcı Salâhüddin Ef.'nin 1408 (811) yılında Farsçadan çevirdiği manzum eserdir. Yıldızlardan ve havanın günlük olaylarından bahseden bu eserin 1576 (984) da Ferruhi adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Nuruosmaniye kitaplığında 2809 numara ile kayıtlı bulunan 173 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

مناظم الجواهر
MENAZIM-ül-CEVAHİR
(Men. Cev. XVII.)

Tire'li Mustafa Hâki'nin 1632 (1042) de yazdığı Türkçe - Arapça - Farsça manzum sözlüktür. Eserin Bayezit kitaplığında 6901 numara ile kayıtlı bulunan 67 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مناظر العوالم
MENAZIR-ül-AVALİM
(Men. Av. XVI.)

XVI. yüzyıl sonlarında yetişen tarihçi ve bilginlerimizden Trabzon'lu Âşık Mehmet bin Hafız Ömer'in 1597 (1006) de kaleme aldığı eserdir. Rumeli ve Anadolu şehirlerine dair bilgi verir. Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 616 numara ile kayıtlı bulunan 690 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

مسیحی دیوانی
MESİHİ DİVANI
(Mesihi. XV.)

1512 (918) de ölen Mesihi'nin divanıdır. Bu divanın bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 899 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Istanbul Erkek Öğretmen Okulu edebiyat öğretmeni Sedat Öksal'dır.

مواهب الخلاق
في مراتب الاخلاق
MEVAHİB-ül-HALLAK
Fİ
MERATİB-il-AHLAK
(Mevahib. XVI.)

Uzun yıllar Kanuni Sultan Süleyman'ın Nişancılık hizmetinde bulunduğu için (Koca Nişancı) sanıyle tanılan Tosya'lı Celâlzade Nişani Mustafa Çelebi'nin 1556 (964) yılında kaleme alarak Kanuni'ye sunduğu siyaset ve ahlaktan bahseden mensur eserdir. 55 bölüm üzerine düzenlenmiştir. Eserin Nuruosmaniye kitaplığında 2629 numara ile kayıtlı bulunan nesihle yazılmış 726 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مولد
MEVLİD
(Mevlid. XV.)

Süleyman Çelebi'nin bu ünlü eserinin Ayasofya kitaplığında 3485 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مفتاح الجنة
MİFTAH-ül-CENNE
(Cennet. XV.)

XV. yüzyıl şair ve bilginlerinden Ahmet Dâi'nin Arapçadan dilimize çevirdiği bu eser, İslâmın şartlarından, bazı ay ve günlerde yapılan ibadetlerin faziletlerinden, cennetin ni'metlerinden, cehennemin korkunç azabından bahsetmektedir. Eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin, özel kitapları arasında bulunan 488 sayfalı nüshayı taramıştır.

مفتاح اللغة
MİFTAH-ül-LÛGA
(Miftah. XV.)

Amasya'lı Şeyh Mahmut bin İbrahim'in II. Bayezit adına düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu sözlük, bir önsöz ve iki bölüm üzerine düzenlenmiştir. Önsöz, Fars dilinin kurallarından bahseder. Birinci bölüm mastarlar, ikinci bölüm de isimlerdir. Eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 6157 numara ile kayıtlı bulunan 146 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

محنتکشان
MİHNETKEŞAN
(Mihnet. XIX.)

Keçecizade İzzet Molla'nın manzum eseridir. 1822 (1238) yılında Keşan'a sürülen ve orada bir yıl kalan şairin duyuş ve hatıralarını kapsar. 1879 (1296) da Ceride-i Havadis matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مهری دیوانی
MİHRİ DİVANI
(Mihri. XV.)

XV. yüzyılda yaşamış olan kadın şairimiz Mihri'nin, Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 3203 numara ile kayıtlı bulunan mecmua içerisindeki 86 yapraklı divanı taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Ali Sedat'tır.

مهر و مشتری
MİHR ü MÜŞTERİ
(Mih. XV.)

1520 (927) yılında Sofya'da ölen Amasya'lı şair Münir İbrahim Çelebi'nin 1486 (891) da Farsçadan Türkçeye çevirdiği manzum hikâyedir. Istahr Padişahının oğlu Mihr ile vezirinin

kızı Müşteri arasında geçen aşk macerasını anlatır. Eserin 5120 beyit olan Farsça aslı 1381 (783) de ölen Tebriz'li Şeyh Assar'ındır. Aslı da, çevirisi de bazı kitaplıklarda vardır. Çevirinin, Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1185 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مهر و مشتری
MİHR ü MÜŞTERİ
(Mîri. XVI.)

1599 (1008) yılında Istanbul'da ölen Nakib-ül-Eşref Kiçi Mîrzade Mîri Yahya'nın Farsçadan Türkçeye çevirerek III. Murat'a sunduğu manzum hikâyedir. Mîri'den başka iki şairimiz tarafından da dilimize çevrilmiş olan Mihr ü Müşteri'nin 5120 beyitli Farsça aslı 1381 (783) de ölen Tebriz'li Şeyh Assar'ındır. Istahr Padişahının oğlu Mihr ile vezirinin kızı Müşteri arasında geçen aşk macerasını anlatır. Çevirinin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 3520 numara ile kayıtlı bulunan, Mîri'nin el yazısı 344 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

محمدیه
MUHAMMEDİYYE
(Muham. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve sofilerinden Gelibolu'lu Yazıcıoğlu Mehmet Ef.'nin 1449 (853) da yazdığı tasavvufî manzum eserdir. Istanbul'da birkaç defa basılmıştır. Girit'li Ali bin Mehmet tarafından 1751 (1165) yılında müellif nüshasından istinsah edilen ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1491 numara ile kayıtlı bulunan 560 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

محبی دیوانی
MUHİBBİ DİVANI
(Muhibbi. XVI.)

Muhibbi, Kanuni Sultan Süleyman'ın manzumelerinde kullandığı mahlastır. Divan basılıdır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nadi'dir.

مجربنامه
MÜCERREBNAME
(M. Na. XV.)

XV. yüzyılda yetişen değerli bilgin ve hekimlerimizden Amasya'lı Sabuncuoğlu Şerefüddin bin Ali'nin 1468 (873) de yazdığı hekimliğe dair

eserdir. Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Ayasofya kitaplığında 3729 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Zahir Hasırcıoğlu'dur.

مفردات ابن بيطار ترجمەسى
MÜFREDAT-ı İBNİ BAYTAR TERCÜMESİ
(M. Bay. XIV.)

1248 (646) yılında ölen ve İbni Baytar sanıylc anılan ünlü hekim Zıyaüddin Abdullah bin Ahmet'in birtakım ilâçların hangi hastalıklar için faydalı olduklarını anlatan Arapça eserinin çevirisidir. Umur Bey'in isteği üzerine yapılmış olan bu değerli çevirinin kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. 1495 (901) yılında yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3635 numara ile kayıtlı bulunan 940 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

منبه الراقدين
MÜNEBBİH-ür-RÂKIDİN
(Müneb. XIV-XV.)

XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden 1429 (833) da memleketinde ölen İznık'lı Hacı Hüseyin oğlu Musa'nın, insanların yedi azasıyle işleyebileceği iyilik ve kötülükleri irdeleyen değerli eseridir. Nuruosmaniye kitaplığında 2611 numara ile kayıtlı bulunan 312 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Kıvamettin Burslan'dır.

منشأت و مكتوبات كانى
MÜNŞEAT ve MEKTUBAT-ı KÂNİ
(Kâni. XVII-XVIII.)

1791 (1206) yılında Istanbul'da ölen Tokat'lı Ebubekir Kâni'nin mensur yazılarıyle bazı dostlarına yazdığı mektupları içinde toplayan mecmuadır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 396 numara ile kayıtlı bulunan 488 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

منتهى
MÜNTEHA
(Münteha. XV.)

Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın bu, dinî, tasavvufî mensur eserinin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 3324 numara ile kayıtlı bulunan 198 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

منتخب اللغة
MÜNTEHAB-ül-LÛGA
(Müntehab. XVII.)

Arapçadan Türkçeye düzenlenmiş küçük bir sözlüktür. Müellifi bilinmeyen bu sözlüğün XVII. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılmaktadır. Nuruosmaniye kitaplığında 4885 numara ile kayıtlı bulunan 218 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

منتخب الشفاء
MÜNTEHAB-üş-ŞİFA'
(Mü. Şi. XIV.)

Anadolu'da yetişen büyük Türk bilginlerinden, Konya'da doğmuş, Aydın'da yerleşmiş olan Hacı Paşa' (Celâlüddin Hızır) nın hekimliğe ait eseridir. Müellif bir ara hastalanmış ve kendisini tedavi etmek maksadıyle hekimlik tahsil etmiştir. Müntehab-üş-Şifa'yı, yine kendisinin Arapça olarak yazdığı "Şifa-ül-Eskam" adlı büyük kitaptan özetleyip Türkçeye çevirerek Aydınoğlu Mehmet Bey'e sunmuştur. Yaşadığı çağın Anadolu Türkçesi için değerli bir kaynaktır. Topkapı Sarayı kitaplığında 545 numara ile kayıtlı bulunan 540 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

مزكى النفوس
MÜZEKK-in-NÜFUS
(Müz. XV.)

Hacı Bayram Veli'nin damadı olup Kadirî tarikatının Eşrefiyye kolunu kuran İznik'li Eşrefoğlu Abdullah' (Eşref Rumî, Şeyh Abdullah Rumî) ın nefsi terbiye etme yollarını öğreten mensur eseridir. Birkaç defa basılmış olan bu önemli eserin Konya Âsarıatika müzesi kitapları arasında 5471 numara ile kayıtlı bulunan 494 sayfalı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

نابى ديوانى
NABİ DİVANI
(Nabi. XVII-XVIII.)

Ünlü şairimiz Urfa'lı Nabi'nin divanıdır. 1875 (1292) yılında Istanbul'da Yahya Ef. matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Mesut Saydam'dır.

نعيما تاريخى
NAİMA TARİHİ
(Naima. XVII-XVIII.)

Osmanlı tarihleri arasında hükümlerinin doğruluğu, kaynaklarının sağlamlığı bakımından güvenilir olan bu eser dil yönünden de önemlidir.

1591 (1000) ile 1659 (1070) yılları arasında geçen olayları anlatır. Istanbul'da altı cilt halinde basılmış olan nüsha taranmıştır. Tarayan Devlet Matbaası musahhihi Avni Aktuç'tur.

نصايح الملوك
NASAYİH-ül-MÜLÛK
(Nasayih. XVII.)

1639 (1049) yılında Istanbul'da ölen sofi ve bilginlerimizden Sıvas'lı Abdülmecit Şeyhi'nin, I. Ahmet'in buyruğu üzerine, 57 eserden seçerek meydana getirdiği dinden, ahlaktan ve memleket idaresinden bahseden eserdir. Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1613 numara ile kayıtlı bulunan 286 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نظم الجواهر
NAZM-ül-CEVAHİR
(Naz. Cev. XVIII-XIX.)

Bâbıâli hocası ve Mümeyyiz-üş-Şuara Antep'li Hasan Ayni'nin Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlüğüdür. Eserin adı, ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1821 (1236) yı göstermektedir. Sözlüğün 13 beyitlik her sayfası ayrı bir kıtadır. Eser 100 sayfa yani 1300 beyittir. İçinde 5000 kavramın Arapçası, Farsçası, Türkçesi birbirinin karşılığı olarak verilmiştir. Şair eserini önce Dürr-ün-nızam adıyle yazmıştır. Bu ad ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1811 (1226) yı bildirmektedir. Bundan on yıl sonra meydana getirdiği Nazm-ül-Cevahir, Dürr-ün-Nızam'ın bazı yerleri değiştirilmiş şeklidir. Dürr-ün-Nızam'ın güzel bir nüshası, Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde eski 2816-65, yeni 5493 numara ile kayıtlıdır. Yazma bir nüshası da Türk Dil Kurumu Derleme - Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'un özel kitapları arasındadır. Aksoy Nazm-ül-Cevahir ve Dürr-ün-Nızam üzerine birer inceleme yayımlamıştır. Hasan Ayni 1837 (1253) de Istanbul'da ölmüştür. Nazm-ül-Cevahir 1826 (1241) da müellifin nezareti altında bastırılmıştır. Tarama basılı nüsha üzerinden yapılmıştır. Tarayan Ömer Asım Aksoy'dur.

نظم اللآل
NAZM-ül-LEÂL
(Naz. Le. XVII.)

Mütercim Asım'ın altı göbek öncesi dedesi Antep'li (Çarpın köylü) Şeyh Ahmet'in yazdığı Arapça-Türkçe manzum sözlüktür. Eserin adı, ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1641 (1051)i gösterir. Müellif Antep'te ölmüştür. Nazm-ül-Leâl, 1515 (921) te yazılmış Farsça-Türkçe bir sözlük olan Şahidi Tuhfesi'ne, nazire olarak meydana getirilmiştir. Eserin bir nüshası Çorum Genel kitaplığında 1880/2 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Derleme - Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'da da biri tam, biri eksik iki nüsha vardır. Aksoy bu eser üzerinde inceleme yayımlamış ve kendisinde bulunan tam nüshayı taramıştır.

ندیم دیوانی
NEDİM DİVANI
(Nedim. XVIII.)

Değerli şairimiz Nedim'in, Halil Nihat Boztepe tarafından yayımlanan divanı taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Mesut Saydam'dır.

نسیمی دیوانی
NESİMİ DİVANI
(Nesimi. XIV.)

Ünlü sofi şair Nesimi'nin divanıdır. Divanın basılmış nüshaları eksik olduğundan Bayezit kitaplığında 3353 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmeni Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

نگارستان ترجمهسی
NİGÂRİSTAN TERCÜMESİ
(Nigâ. Ter. XVII.)

İçinde ibret verici hikâyeler bulunan Nigâristan, büyük Türk bilgini Şeyhülislâm Kemal Paşazade' (İbni Kemal) nin Farsça olarak yazdığı bir eserdir. Bu eseri, 1643 (1053) yılında ölen Şeyhülislâm Yahya Ef. I. Ahmet'in isteği üzerine Türkçeye çevirmiştir. Bu güzel çevirinin Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 373 numara ile kayıtlı bulunan 307 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نهانی دیوانی
NİHANİ DİVANI
(Nihani. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Kastamonu'lu Nihani'nin divanıdır. Şair bazı illerde kadılık hizmetinde bulunmuştur. Divanın 1551 (959) de Recep bin

Hoca Mehmet kalemiyle yazılan ve şimdi Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 473 numara ile kayıtlı bulunan 102 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نیازی دیوانی
NİYAZİ DİVANI
(Niyazi. XVII.)

XVII. yüzyılın bilgin ve sofi şairlerinden Malatya'lı olup, Mısır'da tahsil eden ve Halvetiyye tarikatının Mısrıyye şubesini kurmuş olan Şeyh Niyazi' (Niyazi-i Mısrî) nin divanıdır. Şair, 1693 (1094) te sürgün olarak bulunduğu Limni'de ölmüştür. Din ve tasavvuf konularında, bir kısmı basılı olmak üzere, 13 kadar eseri vardır. Divanın, Istanbul Üniversitesi kitaplığında 352 numara ile kayıtlı bulunan 107 sayfalı nüshası taranmış, gerektikçe basma ve başka yazma nüshalara da bakılmıştır. Tarayan Zahir Hasırcıoğlu'dur.

نظامی دیوانی
NİZAMİ DİVANI
(Nizami. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karaman'lı Veliyüddin oğlu Nizami'nin divanıdır. Henüz 18-20 yaş arasında bulunduğu bir çağda Fatih Sultan Mehmet'in daveti üzerine Karaman'dan Istanbul'a giderken yolda öldüğü söylenen şairin, Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 451 numara ile kayıtlı bulunan divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نخبهٔ وهبی
NUHBE-i VEHBİ
(Nuhbe. XVIII-XIX.)
و شرحی
ve ŞERHİ
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX.)

Maraş'lı Sünbülzade Vehbi'nin "Nuhbe-i Vehbi" adlı Arapçadan Türkçeye manzum sözlüğü ve ona, –Kırkağaç'lı olup sonradan Manisa'mn Yayaköy'üne göç etmiş olan– Ahmet Reşit Ef. tarafından yazılan şerhtir. Basılmış olan nüsha taranmıştır. Metinden tanık alındığı zaman kısaltma (Nuhbe.) olarak, şerhten tanık alındığı zaman (Nuhbe. Ş.) olarak gösterilmiştir. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نخبة التحفه
NUHBET-üt-TUHFE
(Nuh. Tuh. XVII.)

XVII. yüzyıl bilginlerinden Ahmet bin Ali bin Ahmet adlı bir zatın 1649 (1059) yılında Farsçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eserin 1687 (1099) de Abdullah Lutfi bin Abdullah kalemiyle yazılan ve Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3283 numara ile kayıtlı bulunan 448 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

عثمانلی قانوننامه‌لری
OSMANLI
KANUNNAMELERİ
(Os. Kanun. XVII.)

Tevkiî Abdürrahman Ef. tarafından 1676 (1087) yılında yazılan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 906 numara ile kayıtlı bulunan kanunnamedir. Bu kanunnamenin Millî Tetebbu'lar mecmuası III. sayısında yayımlanan kopyası taranmıştır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

پندنامهٔ کواهی
PENDNAME-i GÜVAHİ
(Güvahi. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Geyve'li Güvahi Mehmet bin Abdullah'ın 1525 (933) yılında yazdığı, atasözleriyle öğüt veren manzum eserdir. Bu pek değerli mesnevide sık sık kullanılan atasözleri mümkün olduğu kadar aslı bozulmadan vezne sokulmağa çalışılmıştır. Pendname'nin Istanbul ve Ankara kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 3760 numara ile kayıtlı bulunan 121 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

PÎR SULTAN ABDAL
(P.S.A. XVI-XVII.)

Kitap, bu bektaşi-kızılbaş şairin hep hece vezniyle yazılmış olan 105 nefesini içinde toplamıştır. Yeni harflerle basılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

راحة الارواح
RAHAT-ül-ERVAH
(Rahat. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden Burdur'lu Şeyh Mahmut Raufi bin A'mâ Vâiz Murat'ın İslâm ahlâkından ve dinin âdap ve erkânından bahseden mensur kitabıdır. Müellif, "Melâz-ül-Müttakîn"

adlı eserinin önsözünde kitabını 1566 (974) yılında yazdığını söylüyor. Buna göre Rahat-ül-Ervah'ın bu tarihten sonra yazılmış olması gerekir. Eserin, Millet kitaplığının Reşit Ef. bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 573 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روضة الاخبار ترجمهسی
RAVZAT-ül-AHBAR TERCÜMESİ
(Rav. Ah. XVI.)

1571 (979) yılında kadı olarak bulunduğu Üsküp'te ölen, Meşâir-üş-Şuara sahibi Bursa'lı Âşık Mehmet Çelebi'nin Arapçadan dilimize çevirerek II. Selim'e sunduğu, terbiye ve ahlak kitabıdır. Eserin Arapça aslı, 1533 (940) te Istanbul'da ölen Amasya'lı Hatip Kasımoğlu Muhyeddin Mehmet Ef.'nin, Zemahşeri'nin "Rebi-ül-Ebrar" adlı eserini kısaltarak (Ravzat-ül-Ahbar) adıyle meydana getirdiği eserdir. Çevirinin 1652 (1063) yılında Mustafa Bevvap kalemiyle yazılan ve şimdi Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 1548 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmış, gerektikçe Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 747 numara ile kayıtlı bulunan nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روضة الانوار
RAVZAT-ül-ENVAR
(Ravza. XV.)

Değerli bilgin ve şairlerimizden İznik'li Ahmet Hayali'nin ahlak ve tasavvuftan bahseden manzum eseridir. Şair bu mesneviyi 1449 (853) yılında yazmış ve Fatih Sultan Mehmet'e sunmuştur. Ravzat-ül-Envar'ın biricik nüshası, Fatih Sultan Mehmet'in vakfı olarak Fatih kitaplığında 2633 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روانی دیوانی
REVANİ DİVANI
(Revani. XVI.)

1523 (930) yılında Istanbul'da ölen şair ve asker Edirneli Revani İlyas Çelebi'nin divanıdır. Şairin ölümünden bir yıl önce Kayseri'li Şeyh İbrahimoğlu Derviş Mustafa kalemiyle yazılan ve Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 178 numara ile kayıtlı bulunan 198 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روحی دیوانی
RUHİ DİVANI
(Ruhi. XVI.)

XVI. yüzyılın ünlü şairi Bağdat'lı Ruhi'nin divanıdır. 1870 (1287) te basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Salâhattin'dir.

روشنی دیوانی
RUŞENİ DİVANI
(Ruşeni. XV.)

Aydın'lı Dede Ömer Ruşeni'nin divanıdır. Ruşeni, Halvetî Tarikati Piri Seyyit Yahya'nın halifesidir. 1486 (892) da Tebriz'de ölmüştür. Ruşeni'nin tasavvufî gazellerinden ve ilâhilerinden başka "Miskinname" ve "Çobanname" adlı mesnevilerini de içine alan bu divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığında 795 numara ile kayıtlı bulunan 314 sayfalı nüshası taranmış, gerekikçe aynı kitaplıktaki başka nüshalara da bakılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Abdülbaki Fevzi'dir.

سعادتنامه
SAADETNAME
(Saadet. XV-XVI.)

İran'lı Hüseyin Vâiz'ın Kerbelâ fâciasını anlatan "Ravzat-üş-Şüheda" adlı eserinin çevirisidir. Çeviren 1505 (911) te Istanbul'da ölen Balıkesir'li Câmi Mehmet Muhyeddin'dir. Saadetname'nin Nuruosmaniye kitaplığında 3938 numara ile kayıtlı bulunan 436 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmeni Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

سعادتنامه
SAADETNAME
(Saa. Pend. XVI.)

XVI. yüzyıl şair ve bilginlerinden Pirizren'li Şem'i'nin III. Murat'ın yakınlarından Zeyrek Ağa adına Feridüddin Attar'ın Pendname'si üzerine yaptığı Türkçe şerhtir. Eserin, Kılıç Ali Paşa kitaplığında 793 numara ile kayıtlı bulunan 127 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ساعتنامه
SAATNAME
(Saat. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser Hibetullah bin İbrahim bin İsmail adlı bir bilgin tarafından va'z kitabı olarak yazılmıştır. Eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Süleymaniye

kitaplığının Lâleli bölümünde 1378 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan bu kitaplık müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

ثابت ديوانى
SABİT DİVANI
(Sabit. XVII-XVIII.)

Şairin kaside ve gazellerinden başka küçük mesnevilerini de içinde toplayan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 2901 numara ile kayıtlı bulunan divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سلاطينناميه
SALÂTİNNAME
(Salâtin. XV.)

Bergama'lı Sarıca Kemal'in 1489 (895) yılında kaleme aldığı 3600 beyitli manzum Osmanlı tarihidir. Bir adı da "Tevarih-i Âl-i Osman" olan bu eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 331 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

صاريجه كمال ديوانى
SARICA KEMAL
DİVANI
(Sarıca. XV.)

XV.yüzyıl şairlerinden Bergama'lı Sarıca Kemal'in divanıdır. Bu bilgin şair, Fatih'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'nın Edirne Hasköy'ünde yaptırdığı medresenin müderrisliğinde bulunmuştur. Divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığında 759 numara ile kayıtlı bulunan 50 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

سلامان و ابسال ترجمەسى
SELÂMAN ve EBSÂL
TERCÜMESİ
(Selâman. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin Farsçadan dilimize çevirdiği manzum eserdir. Eserin Farsça aslı Molla Câmi'nindir. Bu güzel mesnevi, Yunan Hükümdarlarından birinin oğlu Selâman ile sütninesi Ebsâl arasında geçen ve Ebsâl'in ölümü ile neticelenen garip aşk macerasını anlatmaktadır. Çevirinin Istanbul Üniversitesi kitaplığında 3088 numara ile kayıtlı bulunan 166 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سلیمنامه
SELİMNAME
(Selim. XVI.)

Yavuz Sultan Selim'in sırkâtibi Amasya'lı Keşfi Mehmet Çelebi'nin, kendisinin de katıldığı İran ve Mısır seferlerini, yer yer manzumelerle de süsleyerek canlı bir şekilde anlatan kitabıdır. Müellif, asıl adı "Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad" olan bu eserini 1514 (920) yılında yazmağa başlamış, 1520 (927) de bitirmiş, ayrıca bir de özet yapmıştır. Eserin, Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2147 numara ile kayıtlı bulunan 276 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سید وهبی دیوانی
SEYYİT VEHBİ DİVANI
(S. Vehbi. XVIII.)

1736 (1149) yılında Istanbul'da ölen değerli şairlerimizden Seyyit Hüseyin Vehbi'nin divanıdır. Bu divanın, hattat Baharizade Mehmet Sait tarafından ta'lik ile yazılan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Yıldız bölümünde 5506 numara ile kayıtlı bulunan 398 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

صحاح العجمی فی اللغة
SIHAH-ül-ACEMÎ Fi-l-LÛGA
(Sıh. Ac. XV.)

Ankara'lı Yusuf oğlu Pîr Mehmet'in 1472 (877) yılında Farsçadan Arapça ve Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eserin Ayasofya kitaplığında 4697 numara ile kayıtlı bulunan 214 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

سرالاسرار ومطلع الانوار
SIRR-ül-ESRAR ve MATLA-ül-ENVAR
(Sır. XVI.)

Hurufî şairlerden Istanbul'lu Mürekkepçi Enveri'nin eseridir. 1000 beyitlik 150 manzume ile bunların sonlarına eklenmiş öz Türkçe nesirlerdir. Bu nesirlerde telâffuz ve ahenk bakımından birbirine yakın olan kelimeler bir araya getirilmeğe çalışılmıştır. Bu sebeple ifade ve anlam bazan zaif kalmıştır. Selim Ağa kitaplığının Kemankeş bölümünde bulunan nesihle yazılmış 167 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

سیر ضریر
SİYER-i DARİR
(Si. Da. XIV.)

Erzurum'lu Mustafa Darir bin Yusuf'un 1388 (790) yılında Mısır Hükümdarı Berkuk adına, Eb-ül-Hasan-ül-Bekrî ile Abdülmelik bin Hişam'ın Siyer kitaplarından, birbirini tamamlar şekilde seçerek dilimize çevirdiği mensur Siyer-i Nebevî'dir. Bu değerli eserin, Süleymaniye kitaplığının Çelebi Abdullah Ef. bölümünde 251 numara ile kayıtlı bulunan 5 cilt halinde 1622 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan bu kitaplık müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

صولاق زاده تاریخی
SOLAKZADE TARİHİ
(Solak. XVII.)

1657 (1068) de ölen Mehmet Hemdemi Çelebi'nin Osmanlı saltanatının kuruluşundan 1644 (1054) yılına kadar geçen olayları anlatan eseridir. Vaktiyle Istanbul'da basılmış olan bu eserin Nuruosmaniye kitaplığında 3137 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

سلطان ولد دیوانی
SULTAN VELET DİVANI
(Velet. XIII-XIV.)

Mevlâna Celâlüddin Rumi'nin oğlu olup, Anadolu Türkçesinin yazılı şiir dilindeki ilk örneklerini veren Sultan Velet'in eseridir. Velet İzbudak'la Kilisli Rifat Bilge tarafından 1925 (1341) te İstanbul'da bastırılmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

سورنامه
SÛRNAME
(Sûr. XVIII.)

III. Ahmet'in, oğulları için 1719 (1132) yılında tertip ettiği tantanalı sünnet düğününü tasvir maksadıyle Seyyit Vehbi tarafından kaleme alınan eserdir. Vaktiyle, taş basması olarak eksik bir halde basılmış olan bu eserin, ta'lik yazı üstatlarından Mehmet Nazif Ef. kalemiyle 1754 (1168) de yazılan ve şimdi Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 1607 numara ile kayıtlı bulunan 271 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سهیل و نوبهار
SÜHEYL ü NEVBAHAR
(Süh. XIV.)

Ferhengname-i Sa'di çevirisi ile XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin şiir dilindeki ilk güzel örneklerini vermiş olan Hoca Mesut'un Farsçadan çevirdiği manzum hikâyedir. Çin hükümdarının kızı Nevbahar'a, bir nakkaşın yaptığı resimden âşık olan Yemen hükümdarının oğlu Süheyl'in Nakkaş ile birlikte Çin'e seyahatını ve birçok maceradan sonra sevdiğine kavuşmasını anlatır. Bu çeviri dil bakımından gayet zengin ve önemlidir. Eserin biricik yazma nüshası Berlin Kitaplığında bulunuyordu. Bu nüsha 1925'te Prof. Mortman tarafından Berlin'de bastırılmıştır. Bundan bir yıl sonra Çankırı'da minyatürlü bir nüsha daha bulunmuştur. Tarama, şimdi Kurum uzmanlarından Dehri Dilçin'in elinde bulunan bu nüsha üzerinden yapılmış, gerektikçe basılı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

شاه و گدا
ŞAH ü GEDA
(Ş. G. XVI.)

Şair Taşlıca'lı Yahya Bey'in mesnevisidir. Konya Âsarıatika Müzesi kitapları arasında 2335 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

شامل اللغة
ŞAMİL-ül-LÛGA
(Şamil. XVI.)

1540 (947) yılında memleketinde ölen değerli bilgin Afyonkarahisar'lı Hasan bin Hüseyin İmadüddin'in 1505 (911) te büyük bir himmetle düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Eser başlıca iki bölüme ayrılmıştır: Birinci bölüm isimler, ikinci bölüm mastarlardır. İkinci bölümde manzum, mensur Farsça gramer kuralları gösterilmiş, çekim örnekleri de verilmiştir. Büyük bir özenle ortaya konulmuş olan bu değerli eserin, Afyonkarahisar Memleket kitaplığında 589 numara ile kayıtlı bulunan 673 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

شهنامه ترجمه‌سی
ŞEHNAME TERCÜMESİ
(Şeh. Ş. XVI.)

İran şairi Firdevsi'nin ünlü Şehname'sinin Diyarbakırlı Şerifi tarafından yapılan manzum çevirisidir. Şerifi, elli sekiz bin beyit olan bu çeviriyi Mısır Hükümdarı Kansu Gavri'ye sunduğu zaman her beyit için bir dinar atıyyeye nail olmuştur. Bu değerli mesnevinin Süleymaniye kitaplığının Damat İbrahim Paşa bölümünde 983 numara ile kayıtlı bulunan 1172 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شرف الانسان
ŞEREF-ül-İNSAN
(Şeref. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman adına kaleme aldığı eserdir. İnsanların yaradılışta hayvanlardan üstün olduklarını belirtmek için yazılmıştır. Lâmii'nin oğlu Derviş Mehmet tarafından 1537 (944) de Bursa'da yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3999 numara ile kayıtlı bulunan 439 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. A. XVI.)

Şer'iyye sicilleri, Osmanlı İmparatorluğunun son çağlarına kadar devam eden ve bugünkü hukuk mahkemeleri yerinde olan Şer'iyye mahkemelerinin gördüğü davalara ait tutanaklarla hüccet, berat, ferman... suretleri ve mahkemece el konulan miras eşyasının yazıldığı ana defterler, kütüklerdir. Bunlardan:
Ankara Şer'iyye mahkemesince tutulan XVI. yüzyıla ait defterlerden Ankara Etnoğrafya Müzesinde 1-5 numaralarla kayıtlı 5 defter taranmıştır. Tarayan Ankara Etnoğrafya Müzesi dahiliye müdürü Halit Ongan'dır.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. B. XV-XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Bursa Şer'iyye mahkemesince tutulan XV., XVI. yüzyıllara ait defterlerden Bursa müzesinde 1-12 numaralarla kayıtlı 12 defter taranmıştır. Tarayan Ankara Etnoğrafya Müzesi dahiliye müdürlüğünden emekli Halit Ongan'dır.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. E. XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Edirne Şer'iyye mahkemesince 1545 (952) yılından sonra tutulan defterlerden şimdi Topkapı Sarayı Müzesinde 479 numara ile kayıtlı 2 numaralı defter taranmış, öbür defterlerden de faydalanılmıştır. Tarayan ressam Murtaza Elker'dir.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. K. XV-XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Kayseri Şer'iyye mahkemesince tutulan XV., XVI. yüzyıllara ait defterlerden Ankara Etnoğrafya Müzesinde 1-8 numaralarla kayıtlı bulunan 8 defter taranmıştır. Tarayan Halit Ongan'dır.

شواهد النبوة ترجمهسی
ŞEVAHİD-ün-NÜBÜVVE TERCÜMESİ
(Şevahid. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin 1509 (915) yılında II. Bayezit adına Farsçadan dilimize çevirdiği ve birçok ilâveler yaptığı eserdir. Eserin Farsça aslı Molla Câmi'nindir. Hazreti Muhammed'in hak peygamber olduğuna tanık olarak gösterilen tarihe geçmiş olaylarla bazı islâm büyüklerinin olağanüstü hallerini anlatır. 1876 (1293) da Matbaa-i Âmire'de basılmış olan bu çevirinin Fatih kitaplığında 4276 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شیخ غالب دیوانی
ŞEYH GALİP DİVANI
(Ş. Galip. XVIII.)

Divan Edebiyatının ünlü şairlerinden Galata Mevlevihanesi postnişini Şeyh Galip Esat Dede'nin 1836 (1252) yılında Mısır'da Bulak matbaasında basılan divanıdır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شیخی دیوانی
ŞEYHİ DİVANI
(Şeyhi. XV.)

XV. yüzyıl şairlerimizden Germiyan'lı Şeyhi Yusuf Sinan'ın divanıdır. Millet kitaplığının divan bölümünde 238 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış ve Kurumumuzca bu nüshanın tıpkıbasımı da yayımlanmıştır. Tarayan Prof. Ali Nihat Tarlan'dır.

تاج الادب
TAC-ül-EDEB
(T. E. XV.)

Amasya'lı Ali Alâüddin bin Hüseyin'in 1453 (857) yılında yazdığı ahlak ve âdaptan bahseden eserdir. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 89 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan bu kitaplık işyarlarından Süut Yavsı'dır.

تعريفنامهٔ استانبول
TA'RİFNAME-i
ISTANBUL
(Tar. Is. XVI.)

Tezkire-i Şuara sahibi Kastamonu'lu Lâtifi'nin eseridir. Müellif, 1582 (990) de bir seyahatı sırasında bindiği geminin batmasıyle ölmüştür. Ta'rifname'nin Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2272 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

تاريخ آل عثمان
TARİH-i ÂL-i OSMAN
(Hadidi. XVI.)

Firecik'li Hadidi'nin 1523 (930) yılında yazdığı manzum Osmanlı tarihidir. Hadidi, yaşadığı çağdan önceki olayları Âşık Paşazade tarihinden almış, yaşadığı çağı ise gördüğü, bildiği, duyduğu gibi yazmıştır. Eserin, Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 152/3444 numara ile kayıtlı bulunan 933 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تاريخ آل سلجوق ترجمهسی
TARİH-i ÂL-i SELÇUK
TERCÜMESİ
(Ta. Sel. XV.)

İran, Kerman ve Anadolu Selçukluları hakkında Farsça olarak yazılmış olan tarih kitabının yazıcıoğlu Ali adlı bir zat tarafından 1436 (840) da yapılan çevirisidir. Çevirmen bu eserini II. Murat'a sunmuştur. Topkapı Sarayı kitaplığının Enderun bölümünde 1436 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تاريخ ابن كثير ترجمهسی
TARİH-i İBNİ KESİR
TERCÜMESİ
(Kesir. XV.)

XIV. yüzyılda Şam'lı İmadüddin İsmail bin Ömer'in Arapça olarak yazdığı tarih kitabının 1438 (842) de Hızır bin Celâlüddin tarafından Türkçeye yapılan çevirisidir. Dil bakımından pek önemli olan bu eserin Süleymaniye kitaplığın-

da 896 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

تاریخ شاهی
TARİH-i ŞAHİ
(Ta Şahi. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden, İbrahim adlı bir zat tarafından 1572 (980) de yazılmış tarih kitabıdır. Asıl adı (Tevarih-i Şahi fi-l-Ehadis-il-İlâhi) olan bu değerli eser, yaradılıştan Hud Peygamberin Tanrı tarafından Âd kavmine gönderildiği zamana kadar geçen olayları anlatmaktadır. Eserin, Süleymaniye kitaplığının Hamidiye bölümünde 306 numara ile kayıtlı bulunan 127 yapraklı birinci cildi taranmıştır.Tarayan Kıvamettin Burslan'dır.

تضرعنامه
TAZARRU'NAME
(Tazarru. XV.)

1480 (891) yılında Hızır Beyoğlu Sinan Paşa'nın Tanrı'ya yakarılarını ve Peygamber'le bazı din ululanını öğüşlerini içine alan mensur-manzum eserdir. Vaktıyle Ebuzziya külliyatı arasında "Tazarruat-ı Sinan Paşa" adıyle birkaç forması basılmıştır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1818 numara ile kayıtlı bulunan 318 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تبارك تفسیری
TEBAREKE TEFSİRİ
(Tebareke. XIV.)

Ankara'lı Mustafa bin Mehmet adlı bir zatın Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa adına 1330 (731) yılında açık bir Türkçeyle yazdığı tefsirdir. Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 45 numara ile kayıtlı bulunan 135 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Ar. XV.)

997 (387) yılında ölen Semerkant'lı Ebülleys Nasır bin İbrahim'in yazdığı Arapça Kur'an tefsirinin çevirisidir. Çeviren 1450 (854) de ölen ünlü Türk bilgini İbni Arapşah Ahmet'tir. Çevirinin Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 73 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Mu. XIV-XV.)

1429 (833) yılında memleketinde ölen değerli bilginlerimizden İznik'li Musa bin Hacı Hüseyin'-in çevirisidir. Eserin Arapça aslı 997 (387) de ölen Semerkant'lı Ebülleys Nasır bin İbrahim'-indir. Sade bir dille yapılmış olan bu önemli çevirinin, Topkapı Sarayı kitaplığının Revan köşkü bölümünde 118 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kıvamettin Burs-lan'dır.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Dâi. XV.)

XV. yüzyıl şair ve bilginlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi tarafından yapılan çeviridir. Eserin Arapça aslı 997 (387) de ölen Semerkant'lı Ebül-leys Nasır bin İbrahim'indir. Çevirinin Nuruos-maniye kitaplığında 138-191 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

ترجمان
TERCEMAN
(Terceman. XV.)

XV. yüzyılın dil ve din bilginlerinden Ankara'lı Pîr Mehmet bin Yusuf tarafından 28 bölüm üzerine 3 cilt olarak düzenlenen Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Sözlüğün Ali Paşa ki-taplığında 2604 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

(Osmanlı Müellifleri, müellifin ölüm yılını 1461 (866) olarak gösteriyorsa da Pîr Mehmet "Sıhah-ül-Acemî fi-l-Lûga" adlı eserini 1472 (877) de düzenlediğine göre ölüm tarihinin daha sonra olması gerekir.)

ترجمان بداية
TERCEMAN-ı BİDAYE
(Ter. Kurt. XVI.)

1588 (996) yılında ölen bilgin ve sofilerimizden Kurt Dede sanıyle tanılan Tatar Pazarcık'lı Şeyh Mehmet bin Ömer Ef.'nin eseridir. Başta (Bidaye) olmak üzere (Fıkh-ı Ekber, Vikaye, Hidaye...) gibi temel din kitaplarından fayda-lanılarak meydana getirilmiş olan bu çevirinin Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Fatih kitaplığında 1532 numara ile kayıtlı

bulunan 549 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تسهيل
TESHİL
(Teshil. XIV.)

Ünlü bilgin ve hekimlerimizden Konya'lı Hacı Paşa (Celâlüddin Hızır)nın hekimliğe dair yazdığı eserlerdendir. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 2490 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış, gerektikçe Süleymaniye kitaplığındaki nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تواريخ آل عثمان
TEVARİH-i ÂL-i OSMAN
(T. Oruç. XV.)

Kuruluşundan XV. yüzyıl ortalarına kadar olan Osmanlı tarihidir. Müellifi Oruç Bey'dir. Eser, 1925 yılında Hanover'de basılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

تذكرة الاولیا
ترجمه‌سی
TEZKİRET-ül-EVLİYA TERCÜMESİ
(Tez. Ba. XV.)

İran'ın ünlü bilgin ve sofilerinden 1239 (637) yılında ölen Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çevirmeni bilinmeyen bu değerli eserin XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılmaktadır. 16 zatın haltercümesinden bahseden ve 215 sayfa olan bu çeviri Bayezit kitaplığında 3286 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Istanbul Lisesi Türkçe öğretmeni Tahir Nejat Gencan'dır.

تذكرة الاولیا
ترجمه‌سی
TEZKİRET-ül-EVLİYA TERCÜMESİ
(Tez. Lâ. XV.)

Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çeviren belli değildir. Dil ve üslûp bakımından XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu çevirinin Derviş Mehmet adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 2031 numara ile kayıtlı bulunan 807 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmeni Etem Kutsan'dır.

تذكرة الاولیا
ترجمسی
TEZKİRET-ül-EVLİYA TERCÜMESİ
(Tez. Ün. XV.)

Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çeviren belli değildir. 1527 (934) yılında Mehmet bin Şeyh Ali adlı bir zat tarafından yazılan ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 177 numara ile kayıtlı bulunan 269 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Hasan Ortekin'dir.

تبرمسبوك ترجمسی
TİBR-i MESBÛK TERCÜMESİ
(Tibr. XVI.)

1571 (979) de kadılık göreviyle bulunduğu Üsküp'te ölen Bursa'lı Âşık Mehmet Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman adına Farsçadan çevirdiği eseridir. (Dökme altun) gibi güzel öğütleri içinde toplayan bu olgun eserin (Et-Tibr-ül-Mesbûk fi-Nasayih-il-Mülûk) adındaki Farsça aslı XI. yüzyılda yaşayan eşsiz bilgin İmam Gazali tarafından İran Selçuklularından Melikşah'ın oğlu Sultan Mehmet için yazılmıştır. Çağının oldukça arı dili ve güzel üslûbuyle yapılmış olan çevirinin, Süleymaniye kitaplığının Lala İsmail bölümünde 254 numara ile kayıtlı bulunan 232 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفهٔ عاصم
TUHFE-i ASIM
(Asım. XVIII-XIX.)

Antep'li Mütercim Ahmet Asım'ın Arapçadan Türkçeye manzum sözlüğüdür. 1839 (1234) da Mısır'da Bulak matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفهٔ وهبی
TUHFE-i VEHBİ
(Tuhfe. XVIII-XIX.)
و شرحی
ve ŞERHİ
(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX.)

Maraş'lı Sünbülzade Vehbi'nin Tuhfe-i Vehbi adlı Farsçadan Türkçeye manzum sözlüğü ve ona Elbistan'lı Seyyit Ahmet Hayati tarafından yapılan şerhtir. Basılmış olan nüsha taranmıştır. Metinden tanık alındığı zaman kısaltma (Tuhfe.) olarak, şerhten tanık alındığı zaman (Tuhfe. Ş.) olarak gösterilmiştir. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفة الكبار فى اسفار البحار
TUHFET-ül-KİBAR fi ESFAR-il-BİHAR
(Tuh. Ki. XVII.)

Değerli bilgin Kâtip Çelebi'nin denizciliğe dair eseridir. İbrahim Müteferrika tarafından 1728 (1141) de basılmış olan küçük kıtada 149 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفة اللطائف
TUHFET-ül-LETAİF
(Tuh. Le. XV.)

XV. yüzyıl bilginlerinden Abdülcebbaroğlu Ahmet adlı bir zatın eseridir. Konusu ahlak ve mev'ızadır. 1493 (899) te İlyas bin Resûl tarafından yazılan ve şimdi Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan küçük kıtada 394 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

TÜRK SAZ ŞAİRLERİ ANTOLOJİSİ
(Saz. XVI-XIX.)

Prof. Fuat Köprülü tarafından iki cilt halinde 1940'ta yayımlanmış olan bu değerli kitapta XVI. yüzyıldan bugüne kadar yurdumuzda yetişen saz şairlerinden pek çoğunun şiirleri toplanmış bulunmaktadır. Bu eserden taranan kelime ve tamıklar hangi şaire ait ise "Saz." kısaltmasının yanına o şairin adı ve yaşadığı yüzyıl yazılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Şükrü Kurgan'dır.

اعجوبة الغرائب
U'CÛBET-ül-GARAİB
(Uc. Gar. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Malkara'lı Bahaüddin'in, 1423 (827) yılında müderris olarak bulunduğu Ayasluğ'da kaleme aldığı Arapça ve Farsçadan Türkçeye 400 beyitlik manzum sözlüktür. Asıl adı (U'cûbet-ül-Garaib fi-Nazm-il-Cevahir-il-Acaib)tir. Bu küçük sözlüğün bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Bayezit kitaplığında 948 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

وحدتنامه
VAHDETNAME
(Vahdet. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve sofilerinden Afyonkarahisar'lı Abdürrahim Ef.'nin 1460 (865) da yazdığı tasavvufî manzum eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığının edebiyat bölümünde 808 numara ile kayıtlı bulunan 170 yapraklı nüsha taranmıştır.

Tarayan Süleymaniye kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

واصف ديوانى
VASIF DİVANI
(Vasıf. XIX.)

1824 (1240) yılında ölen Enderunlu Vasıf Osman Bey'in divanıdır. 1841 (1257)de Takvim-i Vakayi' matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Devlet Matbaası musahhihlerinden Avni Aktuç'tur.

ولايتنامهٔ حاجى بكتاش
VELÂYETNAME-i HACI BEKTAŞ
(Bektaş. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser, Halep'te Sultan Baba tekkesinde adı bilinmeyen bir derviş tarafından yazılmıştır. Kitap, adından da anlaşılacağı üzere Hacı Bektaş Veli'nin ve Halifelerinden bazılarının haltercümelerinden ve kerametlerinden bahsetmektedir. 1844 (1260) te Istanbul'da Hüseyin Tevfik adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Muhtar Dağlı'nın özel kitapları arasında bulunan 465 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Başvekâlet Arşiv dairesi memurlarından Murtaza Dede'dir.

ويسه و رامين
VEYSE ve RAMİN
(Veyse. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin, Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğu üzerine Farsçadan dilimize çevirdiği manzum eserdir. Farsça aslı Cürcan'lı Fahrüddin'in olan bu güzel mesnevi, İran şahının kızı Veyse ile Turan hakanının oğlu Ramin arasında geçen aşk macerasını anlatır. Çevirinin 1532 (939) de hattat Yahya bin Bâli kalemiyle yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2853 numara ile kayıtlı bulunan 207 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يادكار ابن شريف
YADİGÂR-ı İBNİ ŞERİF
(Yadigâr. XIV.)

XIV. yüzyıl hekimlerinden Ali Çelebi bin Şerif'in Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey adına yazdığı hekimliğe dair eserdir. Âşir Ef. kitaplığında 734 numara ile kayıtlı bulunan 768 yapraklı nüsha taranmış, gerektikçe Istanbul Üniversitesi kitaplığında 989 numara ile kayıtlı bulunan nüshaya

da bakılmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

يحيى بك ديوانى
YAHYA BEY DİVANI
(Yahya Bey. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Dokakinzade Yahya Bey'in divanıdır. Bu divanın, Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 516 ve 517 numaralarla kayıtlı iki nüshası bulunmaktadır. 517 numaralı nüsha taranmış, gerektikçe 516 numaralı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يونس امره ديوانى
YUNUS EMRE DİVANI
(Yunus. XIII-XIV.)

İçli duygularında, lirizminde, tasavvufî, ahlâkî telâkkilerinde öz Türkçe kelimelerle çok sade ve samimi bir dil kullanmış olan bu heyecanlı derviş şairin divanı ve "Risalet-ün-Nushiyye"si Abdülbaki Gölpınarlı'nın birçok nüshalardan faydalanmak suretiyle meydana getirdiği nüsha taranmıştır. Tarayan Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yus. Şeyd. XIII.)

XIII. yüzyıl şairlerinden Şeyyat Hamza'nın manzum eseridir. Batı Türk edebiyatının ilk ürünlerindendir. O çağın, derli toplu olarak bize kadar gelebilen bu biricik yadigârı Dehri Dilçin tarafından basıma hazırlanmış, Kurumumuzca da tıpkıbasımıyle birlikte 1946 yılında yayımlanmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yus. Da. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzurum'lu Darir'in mensur eseridir. Dil bakımından büyük önemi olan bu kitabın Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 862 numara ile kayıtlı bulunan 53 sayfalı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Süreyya Kula'dır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yus. Hamdi. XV.)

1508 (914) de Göynük'te ölen Akşemseddinoğlu Ahmet Hamdi'nin 1491 (897) yılında yazdığı manzum eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığı-

nın Halis Ef. bölümünde 3812 numara ile kayıtlı bulunan 179 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Mehmet Boğaç'tır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yuz. Şems. XVI.)

Büyük Türk bilgini Kemalpaşazade Ahmet Şemsüddin Ef.' (İbni Kemal) nin 7777 beyit olarak kaleme alıp II. Bayezit'e sunduğu manzum hikâyedir. Konusu Kur'andan alınmış olduğu için, müellif mümkün olduğu kadar bu çerçeveden dışarı çıkmamağa çalışmıştır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1171 numara ile kayıtlı bulunan 407 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يوز حديث ترجمهسي
YÜZ HADİS TERCÜMESİ
(Yüz. Ha. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzurum'lu Yusuf oğlu Mustafa Darir'in eseridir. Darir, Peygamberin özlü sözlerini gereğince anlatabilmek için eserine yer yer dinî ve ahlâkî hikâyeler de katmıştır. Bu eserin, Millet kitaplığının Ali Emiri-Şer'iyye bölümünde 1154/133 numara ile kayıtlı bulunan 140 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan bu kitaplık işyarlarından Süut Yavsı'dır.

زادالعباد ترجمهسي
ZAD-ül-İBAD TERCÜMESİ
(Zad. XVI.)

"İhya-i Ülûm, Fazail-i A'mâl, Zehret-ür-Rıyaz, Tenbih-ül-Gafilîn, Şir'at-ül-İslâm Sema' Risalesi, Münyet-ül-Fukaha, Acaib-ül-Mahlûkat, Mealim-üt-Tenzil, Keşşaf..." gibi temel din ve tasavvuf kitaplarından seçilerek meydana getirilmiş olan Arapça Zad-ül-İbad adlı eserin çevirisidir. Arapça aslının ne zaman ve kim tarafından yazıldığı bilinmediği gibi çevirmenin de kim olduğu bilinmemektedir. Çevirinin, bazı bakımlardan, XVI. yüzyıl ürünlerinden olduğunu kabul etmek mümkündür. Fatih kitaplığında 2580 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ذاتی کلیاتی
ZATİ KÜLLİYATI
(Zati. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Balıkesir'li Zati'nin kaside, gazel ve kıt'alarıyle mensur, manzum lâtifelerini, Şem'ü Pervane'sini içinde toplayan külliyatıdır. Murat Molla kitaplığında 443 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

زهرالکمام ترجمهسی
ZEHR-ül-KİMAM TERCÜMESİ
(Zehr. XVI.)

Koca Nişancı sanıyle tanılan Tosya'lı Celâlzade Nişani Mustafa Çelebi'nin 1560 (968) yılında, kendi zevkına göre bazı değişiklikler yapmak suretiyle Arapçadan Türkçeye çevirerek II. Selim'e sunduğu mensur-manzum eserdir. Konusu Hazreti Yusuf kıssasıdır. Asıl adı (Cevahir-ül-Ahbar fi-Hasail-il-Ahyar) olan çevirinin Nuruosmaniye kitaplığında 2356 numara ile kayıtlı bulunan 345 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

BU KİTABIN KAYNAĞI OLAN 227 ESERİN YAZILDIĞI YÜZYILLAR SIRASIYLE ADLARI VE KISALTMALARI

XIII. Yuz. Şeyd.	Yusuf ve Zeliha
XIII - XIV. Velet.	Sultan Velet Divanı
XIII - XIV. Yunus.	Yunus Emre Divanı
XIV. Anter.	Antername
XIV. Dah.	Dâstan-ı Ahmet Harami
XIV. Dede.	Dede Korkut Kitabı
XIV. Edviye.	Edviye-i Müfrede
XIV. Enb.	Kısas-ı Enbiya
XIV. Fer.	Ferişteoğlu Lûgati
XIV. Ferh.	Ferhengname-i Sa'di Tercümesi
XIV. Fütuh.	Fütuh-üş-Şam Tercümesi
XIV. Ga.	Garibname
XIV. Hurş.	Hurşid ü Ferahşad
XIV. Işk.	Işkname
XIV. İhlâs.	İhlâs Tefsiri
XIV. Kadı.	Kadı Burhanettin Divanı
XIV. Kel.	Kelile ve Dimne
XIV. Man. Tayr.	Mantık-ut-Tayr
XIV. M. Bay.	Müfredat-ı İbni Baytar Tercümesi
XIV. Mü. Şi.	Müntehab-üş-Şifa
XIV. Nesimi.	Nesimi Divanı
XIV. Si. Da.	Siyer-i Darir
XIV. Süh.	Süheyl ü Nevbahar
XIV. Tebareke.	Tebareke Tefsiri
XIV. Teshil.	Teshil
XIV. Yadigâr.	Yadigâr-ı İbni Şerif
XIV. Yuz. Da.	Yusuf ve Zeliha
XIV. Yüz. H.	Yüz Hadis Tercümesi
XIV - XV. Enfes.	Enfes-ül-Cevahir
XIV - XV. Hamza.	Hamzaname
XIV - XV. İs.	İskendername
XIV - XV. İs. H.	İskender Kitabı
XIV - XV. Leys. Mu.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi

XIV - XV. Melhame.	Melhame-i Şemsiyye
XIV - XV. Müneb.	Münebbih-ür-Râkıdîn
XV. Ac.	Acaib-ül-Mahlûkat
XV. Ac. A.	A'ceb-ül-Acaib
XV. Adni.	Adni Divanı
XV. Ah. Pş.	Ahmet Paşa Divanı
XV. Akr.	Akrabadin Tercümesi
XV. Anasır.	Anasır-ı Erbaa
XV. Ata.	Atalar Sözü
XV. Bektaş.	Velâyetname-i Hacı Bektaş
XV. Beş.	Beşaretname
XV. Cam.	Camasbname
XV. Cem.	Cem Divanı
XV. Cennet.	Miftah-ül-Cenne
XV. Cev. Es.	Cevahir-ül-Esdaf
XV. Cinan.	Cinan-ül-Cenan
XV. Çeng.	Çengname
XV. Dâi.	Dâi Divanı
XV. Delil.	Delil-ül-İbad
XV. Envar.	Envar-ül-Âşıkîn
XV. Enveri.	Düsturname-i Enveri
XV. Eşrefoğlu.	Eşrefoğlu Divanı
XV. Fatih. Ka.	Fatih Kanunnamesi
XV. Faz.	Fazail-i Mekke ve Medine ve Beyt-ül-Makdis
XV. Ferec.	Ferec Ba'd-eş-Şidde
XV. G. Ra.	Gülşen-i Raz Tercümesi
XV. Güls.	Gülistan Tercümesi
XV. Güzide.	Kitab-ı Güzide
XV. Hay.	Hayat-ül-Hayvan Tercümesi
XV. Hazain.	Hazain-üs-Saâdat
XV. Hikmet.	Hikmetname
XV. İbrahim.	İbrahim Bey Külliyatı
XV. İrşad.	İrşad-ül-Mürid il-el-Murad
XV. Kab.	Kabusname Tercümesi
XV. Kesir.	Tarih-i İbni Kesir Tercümesi
XV. K. Ü.	Kemal Ümmi Divanı
XV. Ley.	Leylâ ve Mecnun
XV. Leys. Ar.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi
XV. Leys. Dâi.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi
XV. Maârif.	Maârifname
XV. Mesihi.	Mesihi Divanı
XV. Mevlid.	Mevlid
XV. Miftah.	Miftah-ül-Lûga

XV. Mih.	Mihr ü Müşteri
XV. Mihri.	Mihri Divanı
XV. M. Na.	Mücerrebname
XV. Muham.	Muhammediyye
XV. Münteha.	Münteha
XV. Müslim.	Ebamüslimname
XV. Müz.	Müzekk-in-Nüfus
XV. Nizami.	Nizami Divanı
XV. Ravza.	Ravzat-ül-Envar
XV. Ruşeni.	Ruşeni Divanı
XV. Saat.	Saatname
XV. Salâtin.	Salâtinname
XV. Sarıca.	Sarıca Kemal Divanı
XV. Sıh. Ac.	Sıhah-ül-Acemî fi-l-Lûga
XV. Şeyhi.	Şeyhi Divanı
XV. Ta. Sel.	Tarih-i Âl-i Selçuk Tercümesi
XV. Tazarru.	Tazarru'name
XV. T. E.	Tac-ül-Edeb
XV. Tennuri	Gülzar-ı Tennuri
XV. Terceman.	Terceman
XV. Tez. Ba.	Tezkiret-ül-E
XV. Tez. La.	Tezkiret-ül-Evliya Tercümeümvliya Tercissi
XV. Tez. Ün.	Tezkiret-ül-Evliya Tercümesi
XV. T. Oruç.	Tevarih-i Âl-i Osman
XV. Tuh. Le.	Tufet-ül-Letaif
XV. Uc. Gar.	U'cûbet-ül-Garaib
XV. Vahdet.	Vahdetname
XV. Yuz. Hamdi.	Yusuf ve Zeliha
XV - XVI. Cev. Ah.	Cevahir-ül-Ahbar
XV - XVI. Saadet.	Saadetname
XV - XVI. Sic. B.	Şer'iyye Sicilleri
XV - XVI. Sic. K.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Ab. Na.	Abdalname
XVI. Ah.	Ahteri-i Kebir
XVI. Alâ.	Alâeddin Kaygusuz Divanı
XVI. Âli.	Âli Divanı
XVI. Ârifîn.	Enis-ül-Ârifîn
XVI. Âş.	Âşık Paşazade Tarihi
XVI. Aşki.	Aşki Divanı
XVI. Bab.	Babus-ül-Vâsıt
XVI. Baki.	Baki Divanı
XVI. Budın.	Fetihname-i Budın

XVI. Caf.	Câmi-ül-Fürs
XVI. Câm. Na.	Câmi-ün-Nasayih
XVI. Cinas.	Cinan-ül-Cinas
XVI. D. B.	Divan-ı Türki-i Basit
XVI. Deka.	Dekayık-ül-Hakayık
XVI. Deş.	Et-Tuhfet-üs-Seniyye
XVI. Enis.	Enis-ül-Guzat
XVI. Fazilet.	Faziletname
XVI. Figani.	Figani Divanı
XVI. Fuzuli.	Fuzuli Külliyatı
XVI. Gülşeni.	Gülşeni Divanı
XVI. Güvahi.	Pendname-i Güvahi
XVI. Hadidi.	Tarih-i Âl-i Osman
XVI. Hadika.	Hadikat-üs-Süada
XVI. Ha. Ş.	Hafız Şerhi
XVI. Hayali.	Hayali Divanı
XVI. Hüs. Dil.	Hüsn ü Dil
XVI. Kanun. Os.	Kanunname-i Âl-i Osman
XVI. K. B.	Kitab-ı Bahriye
XVI. Lâmii.	Lâmii Divanı
XVI. Lârendi.	Leylâ ve Mecnun
XVI. Letaif.	Mecma-ül-Letaif
XVI. Men. Av.	Menazır-ül-Avalim
XVI. Mevahib.	Mevahib-ül-Hallak fi-Meratib-il-Ahlak
XVI. Mîri.	Mihr ü Müşteri
XVI. Muhibbi.	Muhibbi Divanı
XVI. Nihani.	Nihani Divanı
XVI. Ni'meti.	Lûgat-i Ni'metullah
XVI. Rahat.	Rahat-ül-Ervah
XVI. Raufi.	Hadikat-üs-Süada
XVI. Rav. Ah.	Ravzat-ül-Ahbar Tercümesi
XVI. Revani.	Revani Divanı
XVI. Ruhi	Ruhi Divanı
XVI. Saa. Pend.	Saadetname
XVI. Selâman.	Selâman ve Ebsâl Tercümesi
XVI. Selim.	Selimname
XVI. Sır.	Sırr-ül-Esrar ve Matla-ül-Envar
XVI. Sic. A.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Sic. E.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Şamil.	Şamil-ül-Lûga
XVI. Şeh. Ş.	Şehname Tercümesi
XVI. Şeref.	Şeref-ül-İnsan
XVI. Şevahid.	Şevahid-ün-Nübüvve Tercümesi

XVI. Ş. G.	Şah ü Geda
XVI. Tar. Is.	Tarifname-i Istanbul
XVI. Ta. Şahi.	Tarih-i Şahi
XVI. Ter. Kurt.	Terceman-ı Bidaye
XVI. Tibr.	Tibr-i Mesbûk Tercümesi
XVI. Veyse.	Veyse ve Ramin
XVI. Yahya Bey.	Yahya Bey Divanı
XVI. Yuz. Şems.	Yusuf ve Zeliha
XVI. Zad.	Zad-ül-İbad Tercümesi
XVI. Zati.	Zati Külliyatı
XVI. Zehr.	Zehr-ül-Kimam Tercümesi
XVI - XVII. P.S.A.	Pir Sultan Abdal
XVI - XIX. Saz.	Türk Saz Şairleri Antolojisi
XVII. Ak.	Âşık Divanı
XVII. Atai.	Atai Divanı
XVII. Atai. Ha.	Hamse-i Atai
XVII. Cam. Fa.	Cami-ül-Faris
XVII. Cev. Ke.	Cevahir-ül-Kelimat
XVII. Cihan.	Cihannüma
XVII. Ev.	Evliya Çelebi Seyahatnamesi
XVII. Genc.	Genc-i Leâl
XVII. Hâleti.	Hâleti Divanı
XVII. Kara.	Karacaoğlan
XVII. Kâtibi.	Kâtibi
XVII. Kayıkçı.	Kayıkçı Kul Mustafa
XVII. Koçu.	Koçu Bey Risalesi
XVII. Kuloğlu.	Kuloğlu
XVII. Men. Cev.	Menazım-ül-Cevahir
XVII. Müntehab.	Müntehab-ül-Lûga
XVII. Nasayih.	Nasayih-ül-Mülûk
XVII. Naz. Le.	Nazm-ül-Leâl
XVII. Nigâ. Ter.	Nigâristan Tercümesi.
XVII. Niyazi.	Niyazi Divanı
XVII. Nuh. Tuh.	Nuhbe-üt-Tuhfe
XVII. Os. Kanun.	Osmanlı Kanunnameleri
XVII. Solak.	Solakzade Tarihi
XVII. Tuh. Ki.	Tuhfet-ül-Kibar fi-Esfar-il-Bihar
XVII - XVIII. Aks.	Aks-el-İreb
XVII - XVIII. Kâni.	Münşeat ve Mektubat-ı Kâni
XVII - XVIII. Nabi.	Nabi Divanı
XVII - XVIII. Naima.	Naima Tarihi
XVII - XVIII. Sabit.	Sabit Divanı
XVIII. Battal.	Battal Gazi

XVIII. Hüs. Aşk.	Hüsn ü Aşk
XVIII. Kdeb.	Kanun-ül-Edeb
XVIII. Lû. Şeh.	Lûgat-i Şehname
XVIII. Nedim.	Nedim Divanı
XVIII. Sûr.	Sûrname
XVIII. S. Vehbi.	Seyyit Vehbi Divanı
XVIII. Ş. Galip.	Şeyh Galip Divanı
XVIII - XIX. Asım.	Tuhfe-i Asım
XVIII - XIX. Bürh.	Bürhan-ı Katı' Tercümesi
XVIII - XIX. Fazıl.	Fazıl Külliyatı
XVIII - XIX. Hal. Şa.	Halk Şairleri
XVIII - XIX. Kam.	Kamus Tercümesi
XVIII - XIX. Naz. Cev.	Nazm-ül-Cevahir
XVIII - XIX. Nuhbe.	Nuhbe-i Vehbi
XVIII - XIX. Tuhfe.	Tuhfe-i Vehbi
XIX. Emrah.	Erzurum'lu Emrah
XIX. Ged.	Gedai
XIX. Hengâmi.	Hengâmi
XIX. Kam. Os.	Kamus-ı Osmani
XIX. Kuddusi.	Kuddusi Divanı
XIX. Mihnet.	Mihnetkeşan
XIX. Molla.	İzzet Molla Divanı
XIX. Vasıf.	Vasıf Divanı

O

oba : **1.** Oymak, boy, kabile, göçerevli kabile, beş on çadırdan mürekkep göçebe oymağı.

Şol âdem ki gözledi dirlik yatın
Gerek ohşaya yad obanıñ اوبانك itin *(Süh. XIV. 14)*

§ Bir kişiyi bir ev kavmi içün feda eylemek gerek ve bir ev kavmini bir oba اوبا kavmi içün feda eylemek gerek. *(Kel. XIV. 48)*

Ol hatayı ki gözün kıldı gönülüme benim
Kanda çekebiliser cürmünü obası اوباسی ile *(Kadı. XIV. 356)*

Oba اوبه oğlancıkların dermiş idi
Tanrı ilminden sabak vermiş idi *(Ga. XIV. 79)*

§ Dûdman دودمان [*Fa.*] : Oba اوبه ve kabile. *(Sıh. Ac. XV. 55)*

§ ... Gördüler oğlancık başını kan içinde galtan, nevha vü zâri ettiler, yüzlerin yırttılar, oba اوبه halkı cûş ü huruşa geldi. *(Ferec. XV. 414)*

§ Dûde دوده [*Fa.*] : Oba اوبا . *(Miftah. XV. 85)*

Benî Sa'd obasından اوبهسندن bir nigû-hâh
Geçerken ol güzer-gehden be-nagâh *(Lârendi. XVI. 160)*

§ Batn بطن [*Ar.*] : Kabile halkından cemâatı az olan oba اوبه ki bağrak derler. *(Bab. XVI. 2, 490)*

§ Berâkış براقش [*Ar.*] : Bir kancık kelp idi, anın avâzesiyle haramîler obanıñ اوبهنك kandalığını bilüp oba اوبه halkını hep kırdılar. *(Bab. XVI. 2, 160)*

§ Beyt بيت [*Ar.*]: Oba اوبه ve köy ve soy. *(Bab. XVI. 2, 140)*

§ Kûy كوى [*Fa.*] : Oba اوبا. *(Şamil. XVI. 644)*

§ Dûde دوده [*Fa.*] : Oba اوبا . *(Şamil. XVI. 440)*

§ Sürsat koyunu ve sair tekâlif-i sultaniye talep olundukta mezbur Ulaş Fakı ve Arslanoğulları ve sair obası اوبه‌سی halkı itaat-ı şer'-i şerif etmeyüp mahkeme-i şerifi taşa tutup... *(Sic. K. XVI. 7, 153)*

§ Şol bir ulu oba اوبا öğütçüsü ululanıp tapu kılmadığı içün yüzü ardına döndü. *(Sır. XVI. 36-1)*

§ Pengâh پنگاه [*Fa.*] : Oba اوبه . *(Cam. Fa. XVII. 85)*

§ Fasîle فصیله [*Ar.*] : Bölük ve oba اوبه , kabile. *(Müntehab. XVII. 72-2)*

Oba اوبا : dûde [*Fa.*], gölge : sâye, acı: telh ü rütbe: pâye Taşak u yumurta : hâye, büküsül : üzül, büvez : es *(Genc. XVII. 51)*

2. Kır, dışardaki yer, bir oymağın oturduğu yer, bir arada bulunan beş on evlik yurt.

Yol izleyici enbiya serveri
.....
Nite tuta isyan obasında اباسنده ev
Şu kim sen ana olasın pişrev *(Ferh. XIV. 2)*

Görüp sordu Mecnun'u kimse ana
Niçün gelmez oldun obadan ابادن yana *(Ferh. XIV. 36)*

Eğer kal'a olsa eğirtir idik
İl ü oba اوبه olsa seğirtir idik *(Süh. XIV. 278)*

Şoldur ol kim avrat olsa bîhayâ
Ünü çıksa her gün anın obaya اوبیا *(Ga. XIV. 343)*

Dedi obamız اوبامز olur bunda yakın
Atam bunda irişir şimdi sakın *(Şeh. Ş. XVI. 309)*

§ ... Çok halk geldi mesken yaptı, konşu oldu, evler yaptılar oturdular, kız dahi tedric ile akçayı çıkarırdı harc ederdi, öküzler aldı, tohum ekti, az günde bir ulu oba اوبه oldu. *(Ferec. XV. 163)*

Cediyle جديله [*Ar.*] : Oba vü nahiye hem
Cereldir : taş u kabr : cedef *(Naz. Le. XVII. 29)*

3. Çadır, çardak, büyük çadır.

§ El-mazılle المظلة [*Ar.*] : Kıldan olan büyük ev ki oba اوبه demektir. *(Ah. XVI. 999)*

Nusayr eydür acep Cümcüme kimdir
Obası اباسی kandadır kanda mukimdir *(Fazilet. XVI. 165)*

§ Ve derim obaların اوبالرن kurup. *(Ev. XVII. 501)*

Yulaf: divser, oba اوبا : târem طارم [*Fa.*] büyük : lümter, sapan: pelham *(Genc. XVII. 47)*

§ Târıme, târım طارمه، تارم [*Fa.*] : Ağaçtan ve keçeden olan ev ki oba اوبه ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 151)*

§ Şâl-i bî-misalden masnu' oba اوبا ta'bir olunur seraperde-i saâdetlerin... *(Sûr. XVIII. 250)*

§ El-fustât الفسطاط [*Ar.*] : Büyük çadıra denir, oba اوبه ta'bir ettiğimiz çadır olacaktır ; otağ-ı padişahiye de ıtlak olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 501)*

§ Ed-dâr الدار [*Ar.*] : ... Ve dâr ve dâre kabileye denir ki murat kabilenin bi'l-fiil menzilleri olacaktır. Kabilenin arâmları mülâhazasıyle; Fariside büngâh ve Türkide oba اوبه ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 860)*

Çetr چتر [*Fa.*] : çadır, oba اوبه : ḫargâh خرگاه [*Fa.*] otaktır : bârgâh بارگاه [*Fa.*] *(Tuhfe. XVIII - XIX. 392)*

§ Hargâh خرگاه [*Fa.*] : Etrâk ve Türkman obası اوبه‌سی mânasınadır. Ve keçe ve kıldan ettikleri ev mânasına da gelir. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 392)*

§ Çartak چارطاق [*Fa.*] : Maruftur, âmme çardak derler, murebbâ çadıra dahi denir ki Şiraz'da Şirvanî derler, Türkide oba اوبه ta'bir ettikleridir ve matbah çadırına ve aylak çadırına dahi denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 213)*

obmak, (opmak) : Somurup yutmak.

§ Abb عب [*Ar.*] : Suyu oba oba اوبه اوبه içmek ya tiz tiz içmek ve avuç ile alup çok çok yutmak. *(Bab. XVI. 2, 96)*

§ Meabbe معبة [*Ar.*] : Suyu oba oba اوبه اوبه deve gibi içmeklik. *(Bab. XVI. 1, 316)*

§ Cır'ab جرعاب [*Ar.*] : Suyu opa opa اوپه اوپه güzel içmek. *(Bab. XVI. 1, 79)*

obruk : Çukur, oyuk.

§ Ka'r قعر [*Ar.*] : Her nesnenin nihayet bulduğu yer ve derin olan obruk اوبرق yer. *(Bab. XVI. 2, 78)*

§ Hufre حفرة [*Ar.*] : Çukur ve cehennem obruğu اوبروغی. *(Bab. XVI. 2, 168)*

§ Gev-zemin كوزمين [*Fa.*] : Obruk اوبروق, çukur yer. *(Deş. XVI. 275-1)*

§ Eş-şıkbü الشقب [*Ar.*] : Obruk اوبروق ve çukur yer. *(Terceman. XVI. 436)*

§ El-gaıt الغائط [*Ar.*] : Obruk اوبرق olarak düz ve geniş arza denir ve gaıt insanın necisinden kinaye olur, bedeviler ekser sahrada çukurlara oturur oldukları alâkasıyle ıtlak olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 499)*

§ El-ḫabal الخبال [*Ar.*] : ... Ve kuyunun içerisinde olan obrukluk اوبرقلق ve bucaklılık vaz'ına denir ki bazen koğa ol obruklara girip ilişmekle yırtılır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 191)*

§ Et-ta'ta' الطأطاء [*Ar.*] : Şol obruk اوبرق ve isik ايسيك ve alçak yere denir ki içinde olan şahıs pinhan olup görünmeye. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 36)*

obrulmak : Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak; yerinden oynamak, sarsılmak.

§ Eydür: Görür müsün ey oğul neler oldu, sarp kayalar oynamadı, yer obruldu اوبرلدی, ilde yağı yoğ iken senin babanın üstüne yağı geldi. *(Dede. XIV. 17)*

§ ... Yağı yetti, düşman erdi, ne yatursun, kalkgıl; kap kayalar oynamadın yer obruldu اوبرلدی ... *(Dede. XIV. 98)*

§ Yakın olur ki gökler yıkıla, yer yarılıp aşağa obrula اوبرلا. *(İhlâs. XIV. 256)*

§ Bu suya bir yar obruldu اوبرلدی düştü ve su ol vakit de biraz anulrak aktı. *(Kesir. XV. 21)*

obuz : Derenin sıkışık, daracık yeri.

§ El-fe'v الفأو [*Ar.*]: ... Ve derenin şol sıkı daracık yerine denir ki ötesi yayvanlık ola, Türkide obuz اوبوز ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 894)*

ocağa urmak : Ateşe vermek.

§ Tahrıyk تحريق [*Ar.*] : Katı yakmak ve bir şehri ocağa urmak اوجنه اورمق. *(Bab. XVI. 2, 328)*

ocağına su komak : → **ocağına su koymak.**

ocağına su koymak, (ocağına su komak, ocağına su salmak): Ocağını söndürmek.

§ Ulumuz kiçimiz başına od yakıp ocağına su koymayasın اوجاغنه صو قيمياسين. *(Anter. XIV. 242)*

Beni giryan etmeden hâli değil bir dem rakib
Âkıbet eşkimdir anın su koyan ocağına اوجاغنه صو قوين
(Mesihi. XV. 91)

Beyti ocağına su koyan اوجاغنه صوقوين cümle şairin
Cânâ Mesihi'nin gazel-i âbdârıdır *(Mesihi. XV. 47)*

Evinde nesne görünmez heman hâkister
Su koydu صوقويدی bülbülün ocağına اوجاغنه meğer jâle
(Mesihi. XV. 17)

§ Yezid ocağına su salmağa اوجاغنه صو صالمغه sebep sen oldun. *(Müslim. XV. 8, 98)*

Ağlatma ki bed-düâ ederler
Ocağıña su koyup اوجاغکه صو قويوب giderler
(Saadet. XV - XVI. 136 - 1)

§ Tığ-ı âbdar ile ocağına sular koydular اوجاغنه صولر قويديلر.
(Ârifîn. XVI. 90)

Gehi göz kor قور gönül ocağına su اوجاغينه صو
Gehi açar kulaktan fitne busu *(Yuz. Şems. XVI. 116)*

Gül ruhlerine kendüyi benzettiği için
Jâle söyündürür su koyup صو قويب gül ocağını اوجاغنی
(Figani. XVI. 4)

§ Bu tarik ile Yeniçeri ocağına su koydular اوجاغنه صو قويديلر.
(Koçu. XVII. 5-9)

ocağına su koyulmak : Ocağı söndürülmek.

Koyup başları derdi kucağına
Su koyuldu صو قويلدی atanız ocağına اوجغينه
(Şeh. Ş. XVI. 93)

ocağına su salmak : → **ocağına su koymak.**

ocak (I) : Yurt.

§ Ocağı اوجاغی yad eline düşmeyip evladına intikal etti.
(Mevahib. XVI. 391)

Bihamdillâh Cenabı Hak ocağın اوجاغن koymadı hâli
(Nabi. XVII - XVIII. 95)

ocak (II) : Üzüm asması, kavun, karpuz, hıyar, kabak gibi bitkilerin deveği.

§ Beyare بياره [*Fa.*] : Bîsak olan eşcar ve a'şaba denir, üzüm asması ve kavun ve karpuz ve kabak gibi. Türkide teğek ve devek ve ocak اوجاق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 135)*

ocak eskisi : Bir maksat için devamlı bir topluluk teşkil etmiş olanların en eskisi.

Ocağıñ eskisiyim اوجاغك اسكيسيم ben de vardıkça harabata
Niçin sakiler istikbalime bir kaç kadem gelmez
(Sabit. XVII - XVIII. 128)

ocaklı : Yeniçeri.

Cem' olup bir yere geldi ocaklı
Hep elleri gürzlü kolu kolçaklı *(Saz. Nigâri. XVIII. 406)*

Dökme yüz suyunu her ocaklıya
Karga kirasından ankaa bay olmaz *(Saz. Celâli. XIX 535)*

ocak ocak : Bucak bucak, köşe bucak.

Bilir ocak ocak اوجق اوجق her bir diyarı
Komamış yer ki kılmamış kararı *(Şeh. Ş. XVI. 10)*

ocuk : Şeytan.

§ El-iblis الابليس [*Ar.*] : Şeytanların büyüğü. Türkide ocukdur اجقدر. *(Kdeb. XVIII. 603-2)*

ocundurmak : Korkutmak.

§ Cehr جهر [*Ar.*] : Kişinin gözüne kimse azîm görünmek ve anun cemâli seni ocundurmak اوجندرمق . *(Bab. XVI. 1, 37)*

ocunmak : Korkmak, çekinmek.

Melek hayalini görse peri-sıfat ocunur اوجنور
Ne âdemîdürür olmaz şular ki divane *(Dâi. XV. 49)*

§ Fez' فزع [*Ar.*] : Nesneden kişi katı korkmak ve ocunmak اوجونمق . *(Bab. XVI. 1, 260)*

§ Vecl وجل [*Ar.*] : Kimseden korkmak ve ocunmak اوجونمق . *(Bab. XVI. 1, 430)*

od : Ateş.

Ah eder artar anın aşkı odu اودی
Artuğ olur ağlamağı feryadı *(Yuz. Şeyd. XIII. 23)*

§ Bir gece ırakta bir od اود gördüm, eyittim ol ne oddur. Eydür ol senün avratınun köründen çıkar. *(Yüz. Ha. XIV. 55)*

§ Fir'avn'e deniz suyun od اود eyledi. *(Tebareke. XIV. 14-1)*

§ Azacuk od اود çok odunu yakmaktan âciz ola. *(Yadigâr. XIV. 10-2)*

Çü od اود bıragıp yakasın mişesin
Usan olma et aslan endişesin *(Ferh. XIV. 21)*

Çeriyi yöresine konduralım
Çırağlar u odları اودلری yandıralım *(Süh. XIV. 46)*

Zühdile şeytan kaçan ola melek
Aslı oddur çün oda اوده vâsıl gerek *(Nesimi. XIV. 51)*

Ne yerde ise od pinhan değildir
Bular gizlenmeğe imkân değildir *(Dah. XIV. 29)*

§ Od اود üstüne kosalar, duhanını ağıza alsalar sovuk öksürüğe faide ede. *(M. Bay. XIV. 88)*

§ Eyittiler: Demirden katı ne ola? Çalap eyitti: Od اود. Eyittiler: Oddan katı ne ola?... *(Enb. XIV. 9)*

§ Çakmak çakıp od اود yaktı. *(Dede. E. XIV. 42)*

§ Bir gürültü oldu, çatıltı koptu, her taraftan od اود yalını belürdü. *(Anter. XIV. 2, 415)*

§ Eğer kış olursa katında od اود yakalar. *(Mü. Şi. XIV. 11)*

Gökte bulutlardan od اود yağdıran ol
Yerde Fir'avn'i suya boğduran ol *(Melhame. XIV - XV. 3 - 1)*

Aşk derdinden içi başlı idi
Firkat odundan اودندن gözü yaşlı idi *(İs. XIV - XV. 99)*

§ Yarın tamu ehli od اود içinde şol kadar ağlayısarlar ki... *(Müneb. XIV - XV. 8 - 1)*

Görücek bir yetimin ağladuğun
Ciğerin mihnet odu اودی dağladuğun *(Yuz. Hamdi. XV. 31 - 1)*

§ ... Odların اودلرین söyündürdü, çömleklerin başı aşağa ahtardı. *(Leys. Ar. XV. 239)*

§ Yâ Cebrail var tamudan bir iğne yurdusunca od اود al. *(Tuh. Le. XV. 212)*

Dedim aşka mı düşeyin ya oda
Eyitti aşka düşme oda اوده düş var *(Sarıca. XV. 8)*

Buyura zebânilere tutalar
Yüzün sürüyü odlara اودلره atalar *(Muham. XV. 354)*

Dedi anun aslı balçık benim od اود
Çün yeğim andan niçün kılam sücud *(Vahdet. XV. 33-1)*

Kankı canda kim anın aşkı odu اودی yanmaz müdam
Tâ ebed cansızdır ol bîcan ki cânan istemez
(Eşrefoğlu. XV. 10)

§ Od اود bizi yakmayısar, illâ bir nice gün sayılmıştır, sehilce. *(Cev. Es. XV. 22)*

§ Od اود hararetin havale kıldı cemii göyünüp helâk oldular. *(Enfes. XV. 131)*

§ ... Bir kavim dahi gördüm oddan اوددن sındularla etlerin keserler. *(Cennet. XV. 117)*

Tanışık eylediler İbrahim'i
Yakalar oda اوده ol merd-i kerimi *(Hikmet. XV. 462)*

Eğer sahrada bir ahu düşeydi
Aceplenmezdi k'ol odsuz اودسز pişeydi *(Mih. XV. 178)*

§ Yarı teni kardan ve yarı teni oddan olup ne kar odu söyündürür, ne od اود karı eride. *(Delil. XV. 143)*

Kırk güne dek odların اودلرین yakmadılar
Çıkmaz od اود çakmak dahi çakmadılar *(Bektaş. XV. 88)*

Verip sitem-i aşkın eline yakam ey dost
Kim derdi ki ben kendözüm oda اوده yakam ey dost
(Ah. Pş. XV. 60)

Didi ben anda varam od اود yağdıram
Çün ağır gürzüm yukarı kaldıram *(Enveri. XV. 63)*

§ ... Hışım odun اودن lûtuf suyıyle söyündür.
(Ferec. XV. 268)

§ Sen gelip bizim içimizde kebapçı dükkânı açıp od اود yakıp kebap pişirirsin, bize ol aralıkta od yakmak zarardır. *(Sic. K, XV. 5, 132)*

§ Hasan anın yastığı üzerine geldi, gördü kim oda اوده tapmakta ve od tütününden kararmış. *(Tez. Ba. XV. 50)*

Işk odıyle اوديله hicabımız yandır
Bizi vuslat şarabına kandır *(İbrahim. XV. 5 - 2)*

§ ... Ve içine bir od اود düştü. *(Tez. Ün. XV. 20 - 1)*

§ ... Aslı od اود, hava, su, yerdir. Anın için bu âleme âlem-i mürekkebat derler. *(Hazain. XV. 3 - 2)*

§ Bu saatte tamu odu اودی cûş eder. *(Saat. XV. 112)*

§ Yer yüzündeki od اود tamu odunun yetmiş bölükte bir bir bölüğüdür. *(Envar. XV. 24)*

§ Od اود üstüne koyalar şöyle kim od tancıranın dört yanına çıkmaya, ılıcak od ile kaynatalar. *(Akr. XV. 302)*

§ İbrahim Aleyhisselam tevekkül eyledi kâfirler oda اودا attıkları vaktın havadan ineyorurken Cebrail geldi. *(Güzide. XV. 145)*

§ Cehennem odunuñ اودنك çavgını anı yakmıştır. *(Cev. Ah. XV. 822)*

Sular odsuz اودسوز bınardan kaynar oldu
Balıklar su yüzünde oynar oldu *(Çeng. Dâi. XV. 187)*

Kara karıların odsuz اودسز ocağı
Kara günlülerin kutsuz bucağı *(Yuz. Şems. XVI. 241)*

§ Ateş آتش [*Fa.*] : Od اود. *(Caf. XVI. 3 - 1)*

§ Perhûden پرهودن [*Fa.*] : Od اود ıssısından bez sararmak. *(Ni'meti. XVI. 12)*

Şem'ler rûşen kılup kâşaneyi
Yakmamıştı aşk odu اودی pervaneyi *(Şeref. XVI. 36)*

§ İlâhî ma'sıyet odu اودی âlemi göyündürse bir katra rahmetin suyu söyündürür. *(Şevahid. XVI. 2)*

Yârin yanağı gönlüme düşer dahi zülfü
Her yerde ki ansızla görem od ile اودله tütün
(D. B. XVI. 158)

§ Berzîn برزين [*Fa.*] : ... Mecus taptuğu odlardan اودلردن bir odun adıdır. *(Deş. XVI. 246-2)*

§ Gevdesinin yarısı od, yarısı kar; od اود karı eritmez.
(Ta. Şahi. XVI. 24-2)

Meyleder ârız-ı gülgûnuna yüz sürmeğe dil
Yanar oda اوده bırağır kendüyi pervaneyi gör
(Ruhi. XVI. 207)

§ Baltayı taşa çal ya od اود yaka ya su çıka. *(Sır. XVI. 3)*

Hızr veş etmez havâ-yi zulmet-i Âb-ı Hayat
Anı kim aşkın odunda اودنده hâk eder nur-ı visâl
(Lâmii. XVI. 3)

§ El-ittikavü الاتقار [*Ar.*] : Od اود yanmak ve od tutuşmak.
(Terceman. XVI. 10)

Deli gönül karlı dağları aştı
Hicr odıyle dertli sinemiz pişti
(Saz. Kul Mehmet. XVI. 18)

Derd-i hasret odlarından اودلرندن bağrımız yanmışdürür
Anın içün dökerim bu yaşlarım baş üstüne
(Alâ. XVI. 48)

Suya inanma yanar oda اوده i'timad etme
Sakın efendi sakın eşk ü ah-ı âşıktan *(Âli. XVI. 162)*

Oda اوده inanma vü suya dayanma
Serabı teşnelikten âb sanma *(Enis. XVI. 19)*

Etraf-ı kâinata haber kılmağa güneş
Od اود yaktı burc-ı kal'a-i gerdunda nâgehan
(Figani. XVI. 5)

§ Semender سمندر [*Fa.*] : Od اود içinde olan kuş.
(Şamil. XVI. 456)

§ Kurşun odda اوددە, tuz suda nice erirse şöyle erir.
(Ta. Şahi. XVI. 63-2)

§ Her padişah ki öneği ola, oda اوده benzer ki her neyi bulsa yakıp yok eder. *(Câm. Na. XVI. 86)*

Ocağını dütünsüz koma zinhar
Demişler odsuz اودسز ev kutsuz er ey yâr
(Güvahi. XVI. 75)

§ Heman lâhza çakmak çakup od اود yaktı.
(Hüs. Dil. XVI. 100)

Bu haşyet odu اودی çün düştü içine
Biti yazdı nihan Fağfur-ı Çin'e *(Veyse. XVI. 160-2)*

§ ... Yaramazlık gizli oda اوده benzer ki ansuzdan yakar.
(Câm. Na. XVI. 99)

§ Bir herifin önüne ıssı taam getirirler ... kaşık sunar, od اود gibi taam inip bağrını bağarsuğunu yakar.
(Letaif. XVI. 72)

§ Tüfekler ağızlarından odlar اودلر saçıp ... *(Selim. XVI. 177)*

§ Eğer cennete od اود düşüp yansa ve cehenneme su girip sövünse ... *(Zad. XVI. 33)*

Âzer آذر [*Fa.*] ü nâr نار [*Ar.*] oldu : od اود hem od közü : ahker, kabes
(Men. Cev. XVII. 23)

Od اود pâresine : cemre جمره [*Ar.*], kızıllığa di: humret
(Cev. Ke. XVII. 64)

§ Nâr نار [*Ar.*] : Od اود . *(Müntehab. XVII. 99-1)*

Şuvaz شواظ [*Ar.*] : Od اود yalınıdır hem odun bir paresi: mikbas
(Genc. XVII. 23)

§ Âzer آذر [*Fa.*] : Od اود, ateş mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 21)

Ger azab-ı âhiretten bulmak istersen halâs
Ârif ol kim cehl odundan اودندن kopusar cümle azap
(Niyazi. XVII. 11)

Kuloğlu'yam boz bulanık akarım
Hasret oduna cism ü can yakarım *(Kuloğlu. XVII. 28)*

Od düştüğü yeri yakar
Değme dalda gül mü biter *(Kara. XVII. 288)*

§ El-lezâ اللظى [*Ar.*] : Od اود yalını, leheb-i nâr.
(Kdeb. XVIII. 26-2)

Kaçan kim dedik elveda
Yanuptur dil ü can oda *(Saz. Bursalı Halil. XVIII. 423)*

Aşk odu اودى yakıp sinede bir şem-i füruzan
Esrar-ı dili halka iyan eylemek ister *(Nedim. XVIII. 209)*

Ne Bağdad'ı koyam ben ne Hicaz'ı
Oda اوده yakam ki yansın şehr ü yazı *(Battal. XVIII. 131)*

§ Berzin برزين [*Fa.*] : Âteş-i mahsûs mânasınadır ki Arabide nâr ve Türki-i mehcurda od اود ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 109)

Tamu odundan اودندن eşeddir intizarın ateşi
(Kuddusi. XIX. 113)

§ Nâr نار [*Ar.*] : Ateş, od اود. *(Kam. Os. XIX. 560)*

Vücudum şehrini odlara yaktı
Yandım ateşine su Leylâ Leylâ
(Saz. Emrah. XIX. 598)

Güzeller hep başa çelenk takınca
Görünmez od iç gönlümüz yakınca
(Saz. Emiri. XX. 751)

oda : Yer, mesken, melce.

§ Getirmişlerdir kim: Bir kurt bir zağ, bir şağal arslanın tapusunda olurlar idi ve bunların yeri ve odası ادسى bir ulu kârvan yoluna yakın idi. *(Kel. XIV. 47-2)*

§ İlâhi gariplerin odası اودس ve miskinlerin makamı değil midim ve yetimlerin atası ve yohsulların kullukçusu değil midim ? *(Enb. XIV. 324)*

§ ... Harun eyitti: Oğlanın odası اوداسی kandadır dedi. Pîr eyitti: Ne vakit buyurursanız hizmet edüp göstereyim dedi. Derhal baba delâlet eyledi, Halife ile Ebülkasım'ın sarayına geldiler. *(Ferec. XV. 5)*

§ ... Ebülkasım hizmet eyledi ve eyitti: Ey büzürg-zade-i cihan, bu mahalde kankı yerde konmuşsuz, odañız اوداکز kandadır, dedi. *(Ferec. XV. 9)*

oda bırakmak: Ateşe atmak, yakmak.

Ger kılursanız bunu siz dünyada
Bırağa بیراغه Tanrı sizi yarın oda اوده
(Yuz. Şeyd. XIII. 6)

Şah ısmarladı gitti odasına
Veli bırakmış idi oda اود بیرقشیدی sine *(Işk. XIV. 188-1)*

§ Melik eyitti: Ey hatun, oğlancığım oda bıraktıñ اوده براقدك nesne demedim, kızcağızım ite verdin nesne demedim... *(Ferec. XV. 220)*

Bu senün işün değül merdâne gel
Aklı odlara bırak اودلاره برق ferzâne gel *(Vahdet. XV. 150-2)*

oda buyurmak: Ateşe atılmasını emretmek.

§ Hak Taalâ anı oda buyura اوده بیوره, zebaniler hamle edeler, tutalar, zincirleyeler, alalar tamuya gideler. *(Müz. XV. 65)*

oda çaldırmak: Ateşe yaktırmak.

§ Ekşi nesneler şarabını bişürücek sakınalar oda çaldırmayalar اوده چالدرمیه‌لر yalın üzerinde bişürmeyeler. *(Yadigâr. XIV. 52-1)*

oda dutmak: Ateşe göstermek.

§ Sütül ستل [*Fa.*]: Ütme buğday, ya'ni buğday biçilmeğe yakın buğday tarlasından yolarlar dahi kılçıkların oda dutarlar اوده دوتارلر dahi ovarlar, yirler, ana ütme derler. *(Ni'meti. XVI. 408)*

oda düzmek : Oturacak yer yapmak.

İkisi düzettiler ü kazdılar
Yeri yol edüp hoş oda düzdüler اودا دزديلر
İki kişi çün canı attı oda
Ayıplamanız düzdülerse oda اوده دزديلرسه *(Süh. XIV. 124)*

oda göyündürmek : Ateşe yakmak.

§ Hak Taâlâ izzeti hakkı biz anı elbette oda göyündürüp اوده كويندرب denize savursak gerek.
(Leys. Mu. XIV - XV. 18 - 1)

§ ... Üçüncü, kendözün oda göyündürmeği اوده كيندرمك yeğrek göre kâfir olmaktan. *(Güzide. XV. 23)*

§ Her kimin kim saçı sakalı tevhit içinde ağarsa ben Rahîm Tanrıven utanurven kim oda göyündürem اوده كيندرم ol kulumu. *(Güzide. XV. 17)*

oda göyünmek, (oda yanmak) : Ateşe yanmak.

Şol hasretim varını ayıt bitide
Anınçün göyündüğüm كويندوكوم etgil oda اوده
(Yüz. Şeyd. XIII. 84)

§ ... Ol mah-rûdan bu sözleri işittim, hacaletten oda yandım اوده ياندم . *(Ferec. XV. 186)*

odağ : Otağ, çadır, oda.

İledürler Yusuf'u hem odağa اوداغه
Yusuf'un kardaşları çıkmıştı tağa *(Yuz. Şeyd. XIII. 14)*

Dedi dön üşenme sağ ol ü esen
Şara ben varayın, odağuña اوداغوكا sen *(Süh. XIV. 58)*

Bizim höcremizden odağuñ اوداغوك senin
Yakındır ü ırak değildir yanın *(Süh. XIV. 121)*

Bihamdillah bu dem sen can benimsen
Gönül odağına اوداغنا mihman benimsen *(Işk. XIV. 252-1)*

Bir gez dilerem odağma اودغنا ündeye beni
Bin gez kılam fida yoluna pes yüzüm neden
(Kadı. XIV. 189)

oda ısınmak : Ateşe karşı durup ısınmak.

§ Tefîden تفیدن [*Fa.*] : Depsermek ve kendüye yonmak ve güneşe karşı oturmak ve oda ısınmak اوده اسنمق.

(Ni'meti. XVI. 15)

odalanmak : Kendisine oda ittihaz etmek.

Bir oda odalandı اودالندی lâtif, usûl
Satın aldı bir kaç karavaş u kul *(Süh. XIV. 253)*

odalık : Oda hizmetine alınan, gözde cariye.

§ El-ḫatayâ الخطایا [*Ar.*] : Odalık اوطه‌لق ta'bir olunan cariyeler, sâir emsali olan cevârîden mümtaz ola.

(Kdeb. XVIII. 19 - 1)

oda salmak : Ateşe atmak, yakmak.

Tek ü tenha kulak tut ma'nisin al
Güman ile gel inkârın oda sal اوده صال *(Tennuri. XV. 183)*

Müşk-i saçın kaçan ki dağıda yâr
Salalum سالالوم ödü oda اوده koh diyelim *(Kadı. XIV. 170)*

§ Ya'kup, Bedre'nin miharını eline aldı vatanına gitti, anda varıcak buyurdu meydana od yaktılar Bedre'yi ol oda saldılar اوده صالدیلر, ateşe yanıp halk şerrinden emin oldu. *(Ferec. XV. 86)*

Yâr aşkında Nizami oda sal اوده سل hırkanı sen
Sofi seccadeyi ger saldısa âb üstünde *(Nizami. XV. 51)*

İşitti Rum ehli anın öldüğün
Târiyun Battal'ı oda saldığın اوده سالدیغن *(Battal. XVIII. 136)*

Kimin cennete irgüren kimin oda salan صالان اوده Allah
(Kuddusi. XIX. 175)

oda sararmak : Bir şey ateşin tesiriyle sararmak.

§ Berhuden برهودن [*Fa.*] : Oda sararmak اوده صرارمق.

(Şamil. XVI. 265)

oda tutuşmak : Ateşe yanmak.

Neden korkar isem ana sataştım
Semender gibi odlara tutuştum *(Dah. XIV. 61)*

oda uçmak : Ateşe düşmek, cehenneme yuvarlanmak.

Kimisi anda anın genez geçe
Kimisi geçer iken oda uça اوده اوچا *(Yuz. Şeyd. XIII. 63)*

Ol kişi kim mü'mindir genez geçe
Kâfir olan bir kademde oda uça اوده اوچا *(Yuz. Şeyd. XIII. 63)*

oda urmak : Ateşe atmak, yakmak.

Koyup aklını nefsine uymagıl
Gözün göre canın oda urmagıl *(Süh. XIV. 7)*

Gehi bir bucakta yamar hırkasın
Gehi oda urmak اورمق اوده umar hırkasın *(Ferh. XIV. 34)*

Atası kakıyıp girürmüş oda
Düdüğünü anın ururmuş oda اوررمش اودا *(Ferh. XIV. 39)*

Ol gevheri tâ çıhara taştan bu gönülüm
Gerek ki oda ura اوره اودا kamu hısn u hısarı
(Kadı. XIV. 323)

İki at yükü odun varup aldı
Gülendam'ı oda urmağa geldi *(Dah. XIV. 68-18)*

Halâyık güniden bu râzı çaktı
Oda urdu اوردی اودا ili çakmağı çaktı *(Işk. XIV. 300-1)*

§ Ol gemileri varıp oda urdular اوده اوردلر . *(T. Oruç XV. 18)*

§ Gitti müslümanlar ekinin oda urdu اوده اوردی .
(Cev. Es. XV. 53)

§ Evlerinin kalancasın dahi oda ururlardı اوده اورورلردی .
(Ta. Sel. XV. 43)

Iraktan seyredüben beğ sarayın
Dime alaçuğum oda urayın اوده اوراین *(Güvahi. XVI. 74)*

Senin vaktını hâr kim hoş eder
Oda ur اور اوده gülü bir etek olsa ger
(Nigâ. Ter. XVII. 140-2)

Ne bir sünni ne halife'yi koram
Cümlesini öldürüp oda uram اوده اورم *(Battal. XVIII. 131)*

oda vermek : Ateşe atmak, yakmak.

§ ...Başına çadır örteyim kızlar arasında otur kız şaraba meşgul iken sen fâriğ temaşa eyle, amma bî-sabırlık eyleme, canını, canımızı oda virme اوده ویرمه . *(Ferec. XV. 450)*

§ Bir gece hisardan çıkıp lâğam kazanları oda verdi اوده وردی. *(T. Oruç XV. 42)*

oda yağlama : Yeni yapılan evde dostlara verilen ziyafet.

§ Bûriya kûbî بوریاکوبی [*Fa.*] : Cedid bina olunan hanelerde ahibba biri birine eyledikleri davet ve ziyafete denir. Bizim diyar ıstılahında oda yağlama اوطه یاغلمه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 130)*

oda yakmak : → **oda yandırmak.**

oda yandırmak, (oda yakmak) : Ateşe yakmak, yakmak, ateşe vermek.

§ Pes kullar gönlü dahi Tanrı deniziyle suvarmayıncak kurur, heman oda yandırmak اوده یاندرمق gerek. *(Yüz. Ha. XIV. 54)*

Kaçan kim dest uruben el kakaruz
Cihanı serteser oda yakaruz اودا یقاروز *(Çeng. Dâi. XV. 259)*

§ Delle'yi, cemâatını oda yaktılar اوده یاقدیلر halk-ı âlem şerrinden kurtuldu. *(Ferec. XV. 506)*

§ Yılan bir mişeye girdi, Revende mişeyi etrafından oda yandırdı اوده یاندردی , ılan bile yandı. *(Ferec. XV. 543)*

Yele verme bir avuç toprağı sen
Oda yakma اوده یقمه içür rahmet suyundan *(İbrahim. XV. 14-2)*

§ ...Oda yanduralar اوده یندرلر ve külün savuralar dedi. *(Tez. Ün. XV. 201-2)*

§ ...Ve odlara yakup اودلره یقوب külün göğe saldılar. *(Saadet. XV - XVI. 37 - 1)*

oda yanmak : → **oda göyünmek.**

od bırakmak : Ateş vermek, yakmak.

Kime kim verdise arpaca devlet
Bıraktı برقدی hırmenine od اود u âfet *(Işk. XIV. 262-1)*

Od bırakdı برقدی اود hânüman-ı bülbüle tekrar gül
(Hayali. XVI. 17)

od evi : Ateşgede.

§ Kisri'nin eyvanını ve od evlerini اود اولرنی yıkavuz.
(Anter. XIV. 751)

od görmemiş bal : Ateşte eritilmemiş bal, ravak bal.

§ Uşak balık kim tatlı suda avlayalar, arı topraklı, taşlı ırmakta tutalar, ak bal kim od görmemiş اود کورمش ravak olmuş ola. *(Hazain. XV. 29-2)*

od göynüğü : **1.** Ateş yanığı.

§ Od göynüğüne اود کینکنه derhal yumurta ağın yakı edeler.
(Mü. Şi. XIV - XV. 205)

2. Cemre denilen sivilce.

§ Cemre ki ateş paresi ve od göynüğü اود کینکی derler, bir sivilcedir ki kabarcuk olur gicidür, göyündürür.
(Teshil. XIV - XV. 139)

od gözlü : Gözünü kan bürümüş, kızgın, öfkeli.

Kızarmış germ-dil od gözlü اود کوزلو mahbub
Siyeh perçemli yalın yüzlü dilber *(Hüs. Dil. XVI. 135)*

od ile su barışmak : Olmayacak iş olmak.

Yine gündüz ile gece karıştı
Bu yerde kim od ile su barıştı اودیله صو برشدی *(G. Ra. XV. 110)*

od koğu : Kıvılcım.

§ Âyije ایژه *[Fa.]* : Od koğu اود قوغی ki Arabisi şererdir.
(Miftah. XV. 43)

§ Âyije ایژه [*Fa.*] : Od koğu اود قنی , şerer mânasına.
(Ni'meti. XVI. 78)

§ Ḫıdre خدره [*Fa.*] : Od koğu اود قنی . *(Ni'meti. XVI. 273)*

§ Âyijek آییژك [*Fa.*] : Od koğu اود قوغی . *(Şamil. XVI. 382)*

Şerere شرره [*Ar.*] : od koğudurur اود قوغیدرر , sene : yıl
Yüreğin oynamasıdır: hafakan *(Genc. XVII. 17)*

odlu : Sıcak, yakıcı.

Bürüyüp odlu اودلو demler çarḫ rûyin
Bakırdan tasa döndü mihr-i zerrin *(Veyse. XVI. 63-2)*

od salmak : Ateş vermek, ateşlemek.

Cümle ol mal ü kumaşı aldılar
Ol göğeye sonucu od saldırlar اود صلدلر *(Enveri. XV. 32)*

§ ...O sunun havası derunuma od saldı اود صلدی .
(Hüs. Dil. XVI. 12)

Od saldı اودت صالدی harmen-i dile kibrite döndü ten
Ey taş bağırlu tek gamın ateş-zen olmasın *(Âli. XVI. 154)*

odu kesmek : Ateşi, yangını söndürmek.

§ ...Hark gecesi odu kesmek اودی کسملك içün beş yüz akça kavl idüp sekiz nefer kişiye beş yüz akça vermişler.
(Sic. B. XV. 11, 205)

od urmak : Ateşlemek, ateş vermek.

Söyler eydür bir od urduñ اود اوردك canuma
Gel berü dir bir dem otur yanuma *(Yuz. Şeyd. XIII. 36)*

§ ...Buyurdu çok odun getirdiler ve ağacın dibine yığdılar, buyurdu kim od urdular اود اردلر , koca, bir saat sabreyledi.
(Kel. XIV. 57-2)

Dedi düdüğü oda urdum idi اد اردومدی
Bu kez uş bana düdük urdu odu *(Ferh. XIV. 39)*

§ ...Canımıza od urduñ اوردك اود muhabbetin gönlümüzde yer eyledi. *(Ferec. XV. 29)*

§ Bakırdan bir sığır eylediler içi kovuk, ve içine neft ile katran koydular ve Cercis'i dahi anun içine koydular, yöresine gür od urdular اود اوردلر. *(Cennet. XV. 363)*

§ Demimiz nayların içine od urur اود اورر. *(Hüs. Dil. XVI. 60)*

§ Hâr ü hâşâk birle doldurup od urdular اوٰد اوردیلر ki... *(Hadika. XVI. 127)*

Gönülden kaynayıp daşa, hayâlin çıhalı başa
Od urmuşam اود اورمیشم kuru yaşa amansız aşkın elinden
(Gülşeni. XVI. 59)

od yalıñı : → **yalıñ.**

od yandurmak : Ateş yakmak.

Ol iğri çekerse ko doğruya sap
Ol od yandururs a اودیاندوررسه su üstüne sep *(Süh. XIV. 19)*

ofudak, (ofudak burun) : Kibirli, burnu havada, kendini beğenmiş.

§ En-nuarretü النعرة [*Ar.*] : Ve dahi gönüllü ve ofudak اوفداق olan kimesneye derler. *(Terceman. XVI. 234)*

§ El-muşmaḫirrü المشمخر [*Ar.*] : Ve yüce ve ofudak buruna اوفدق بورونه derler. *(Terceman. XVI. 21)*

ofudak burun : → **ofudak.**

ofuducu : Büyüklenici, burnu havada.

§ El-mutrahimmü المطرحم [*Ar.*] : Burnunu yukarı tutup ofuducu اوفودجی ve gönüllenici kimesne. *(Terceman. XVI. 48)*

oğlağı : → **oklağu.**

oğlan : 1. (Erkek olsun, kız olsun) Evlât.

Söyledi oğlan اغلان Çalap sun'u ile
Beşikte emer iken geldi dile *(Yuz. Şeyd. XIII. 38)*

§ ...Oğlan اوغلن doğurkan ola, ümmetim çok ola kim ben ümmetim çokluğu ile fahrlanurun. *(Yüz. Ha. XIV. 50)*

§ Oğlan اوغلن doğurmuş avrata kim içeğüsünde zahmet ola, doğurduktan sonra... *(Yadigâr. XIV. 115-2)*

§ Her bir sinleden, kim vardır, bir adlı yetmiş kişi ve bir adlı yetmiş avrat ve bir adlı yetmiş oğlan اوغلان kopa didi. *(Delil. XV. 153)*

§ ... Eğer oğlan اغلان kızsa, kız doğurmuş avrat südün emzireler, eğer er ise er oğlan doğurmuş avrat südün emzireler. *(Hazain. XV. 10-2)*

§ Kiçi iken büyük olur, oğlan iken اوغلنكن ulu olur, yiğit iken koca olur. *(Güzide. XV. 13)*

Sonu el-kıssa bir nakkata düştüm
Özüm Türk oğlanı اوغلى bir Tat'a düştüm
(Çeng. Dâi. XV. 231)

§ Şol avratlar kim hâmile olurlar, ana karnı içinde ol oğlan اوغلان er midir, kız mıdır, ve ne sıfatludur, Allah bilür. *(Leys. Ar. XV. 407)*

§ Müslim bardağı kakıverdi, bardak avratın karnına dokundu, yüklü imiş, oğlanı اوغلانى düştü. *(Ferec. XV. 522)*

§ Şerbeti iki dirhemdir, oğlancıklara اغلنجقلره miktarınca veresin. *(M. Na. XV. 12)*

§ Padişah eyitti ey oğlan اغلن, bu ne gülecek vakittir. *(Güls. XV. 19)*

§ Avrat oğlan اوغلان doğurup çepellikten arındıktan sonra... *(Zâd. XV. 54)*

Pes kısırlık yayılısar âleme
Ayruk oğlan اوغلان gelmeyiser âleme *(Muham. XV. 303)*

§ ... Ve ona virdük hikmeti oğlan اوغلانكن iken... *(Cev. Es. XV. 2)*

§ Tanrı buyurur, size oğlanlarınız اوغلنلركز hakkında; erkeğe, iki dişi ülüşünce... *(Cev. Es. XV. 119)*

Nasihattir bu dükeli uludan
Haber alınır oğlanla اوغلنله delüden *(Güvahi. XVI. 82)*

§ Oğlan اوغلان karanuda olmak eyü olmaz, aydın olucak oğlan zirek olur. *(Ta. Şahi. XVI. 115-1)*

§ Haberi oğlandan اوغلاندن almak âsan ve sıbyan edna nesne ile hirasan olur. *(Hüs. Dil. XVI. 76)*

§ Figâne فكانه [*Fa.*] : Düşüt oğlan اوغلان.
(Şamil. XVI. 237)

§ Tev'em توام [*Fa.*] : İkiz oğlan اوغلان ki bir karında ola...
(Deş. XVI. 229-2)

§ Paşkûne پاشكونه [*Fa.*] : ...Ve oğlan اوغلان doğarken ayakları önürdü gelmek. *(Deş. XVI.)*

§ Kaabile قابله [*Ar.*] : Mamı ki oğlan اوغلان doğarken tutar.
(Ni'meti. XVI. 486)

§ Bevş بوش [*Ar.*] : Bir ata oğlanları اوغلنلرى ve cemâat çoğuldusu ve halk çoğuldaşmak. *(Bab. XVI. 1, 161)*

§ Kımata قاطة [*Ar.*] : Oğlan اوغلان kundağı ve bağırdağı.
(Bab. XVI. 1, 277)

§ Gâhvâre گاهواره [*Fa.*] : Beşik ki içinde genç oğlan اوغلان yatururlar. *(Caf. XVI. 125-2)*

§ Fisal فصآل [*Ar.*] : Oğlanı اوغلان sütten kesmek.
(Müntehab. XVII. 72-2)

2. Erkek çocuk, yavru.

Mamil eydür yâ Beşir hazâ gulâm
Bir oğlandır اوغلاندر kim yüzü bedr-i temam
(Yuz. Şeyd. XIII. 14)

Bu kamusile oğlanı اوغلانى yoğ idi
Anın gussası fikri gey çoğ idi *(Süh. XIV. 24)*

Ol on günde yol aldıdı yüz mil
Ki bir günü idi anın yüz yıl
Onuncu gün anın gibi yazıda
Ki yürürse div oğlanın اغلن azıta *(Süh. XIV. 270)*

§ Dünkü oğlan اوغلان teziye evlenmeğe kalkıp...
(Hamza. XIV - XV. 35, 53)

§ Gerek oğlan اوغلن olsun, gerek yiğit, gerek koca, sağlığın saklayan gıdayı mizac üzerine havale kılmaya.
(Hazain. XV. 17 - 2)

§ Ebumüslim... Ne kişidir, yeri yurdu kandadır bilinmez; ve liykin kendi Türk oğlanıdır اوغلانیدر. *(Müslim. XV. 1, 156)*

§ Gemiden bir ay gibi oğlan اوغلان çıkarıp ol tahta geçirdiler, hizmet ettiler ve eyittiler kim: Baban buyruğudur.
(Ferec. XV. 114)

Liykin ısmarladı, oğlan اوغلان doğsa ger
Kon Süleyman adını kılman diğer *(Enveri. XV. 75)*

Gel günahı var deme öldür Cem'i hayretle kim
Cürmünü yazmaz ferişteh dahi oğlansın اوغلانسن beğim
(Cem. XV. 146)

§ Diraḫt درخت [*Fa.*]: ...Ve hikâyet olunur ki Şah Mansur'un üstadı, şah oğlan اوغلان iken ayva çubuğu ile te'dibetmişti...
(Deş. XVI. 40-2)

§ Halit odasına geldi, sabah vaktında düzündü koşundu, başım kazıtayım dahi latif olayım dedi, baş kazıyıcıya bir oğlan اوغلان gönderdi. *(Ferec. XV. 464)*

oğlan adam : Delikanlı.

Bu oğlum yiğittir ü oğlan adam اوغلان آدم
Anın dileğin etmez isem nidem
Ya sayru olur ya katımdan kaçar
Yalınız oğul sözü bana geçer *(Süh. XIV. 204)*

oğlan ağrısı : → **oğlan burusu.**

oğlana kalmak : Gebe kalmak.

Kız bir ay içinde oğlana kalur اوغلانه قلور
Pes Iyaz andan Hamâ azmin kılur
Liykin ısmarladı oğlan doğsa ger
Kon Süleyman adını kılman diğer *(Enveri. XV. 75)*

oğlan aşı : Kudret helvasına benzer bir zamk.

§ Oğlan aşı آشی اوغلان ki Farisice câvşir derler, ıssıdır...
(Mü. Şi. XIV - XV. 80)

§ Oğlan aşı آشی اوغلان, ana kunduz taşağı derler, Farisice câvşirdir, ıssıdır, kurudur. *(Mü. Şi. XIV - XV. 42)*

§ ... Oğlan aşı آشی اوغلن beraber döğeler yumurda sarısıyle ya ağıyle yoğuralar. *(Teshil. XIV - XV. 60)*

§ Ḫazmiyan خزميان [*Fa.*] : Kunduz taşağı ve oğlan aşı اوغلان آشی dahi derler. Tabipler katında cünd-i bidister demekle ma'ruftur. *(Deş. XVI. 254-2)*

§ Terengübin ترنكبين [*Fa.*] : Terencübin vezninde ve müradifidir ki kudret helvası nev'indendir... Türkide bu nevine kezbi ve oğlan aşı آشی اوغلان ta'bir ederler.
(Bürh. XVIII - XIX. 180

§ Cavşir جاوشير [*Fa.*] : Bu isimle ma'ruf samgdır, ba'zı diyarda oğlan aşı ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 200)*

§ Gâvşir كاوشير [*Fa.*] : Muarrebi olan câvşir ile ma'ruf samğdır, bazı diyarda oğlan aşı آشی اوغلان ta'bir ederler. Zikrolunan diraht-i gâverden hasıl olur, otlukla şecer beyninde bir şecerdir. Sâkı galîz ve bir zira'dan erfa' ve yumuşak ve üzerinde yüne şebih ak nesneler olur. Varakı incir varakına müşabih ve istidareye mail ve huşunetli ve gayetle yeşil ve çiçeği sarı ve tohumu hoş-buy olur. Ve samg-ı mezbur iptida seyelânında beyaz ve kurudukça sufret bulur. İyisi zağferanî olandır. Tabiatı hâr ve yâbis ve muhallil ve müfettih ve bevl ve hayzı müdir ve a'sab-ı zaifeyi mukavvîdir.
(Bürh. XVIII - XIX. 515)

oğlan burusu, (oğlan ağrısı) : Çocuk doğurma sancısı, doğum ağrısı.

§ Eğer oğlan burusu اوغلان بروسی kasık önünden olursa oğlan genez toğa.
(Mü. Şi. XIV - XV. 11)

§ Ol oğlan burusu اوغلان بروسی acısından ol hurma özdeğine perk yapıştı. *(Leys. Mu. XIV - XV. 3 - 2)*

§ Eğer oğlan burusu اغلن بروسی kasıktan yana önünden olursa oğlan genezlik ile doğa. *(Teshil. XIV - XV. 21)*

§ Et-talku الطلق [*Ar.*] : Oğlan burusu اوغلان بورسی.
(Terceman. XV. 40)

§ El-meḫadu المخاض [*Ar.*] : Oğlan burusu اوغلان بورسی.
(Terceman. XV. 306)

§ Musa şol vaktın kim avratın almış idi gider idi, dün karanusu idi avrata oğlan ağrısı اغلن اغرسی oldu.
(Tuh. Le. XV. 321)

§ Oğlan burusu اوغلان بوریسی iletti anı, bir ağaç dibine ki kuru idi... *(Cev. Es. XV. 3)*

§ Ol kimseyi âdet üzerine oğlan ağrısı اغلاً اغریس tuttu, hayli zahmet çekti, gittikçe burusu ziyade oldu.
(Bektaş. XV. 157)

§ Zeh زه [*Fa.*] : ... Ve oğlan burusu اوغلان بروسی.
(Caf. XVI. 76-2)

§ Derd-i zeh درد زه [*Fa.*] : Oğlan burusu اوغلن بورسی ya'ni oğlan doğururken analar çektiği buru ve ağrı.
(Ni'meti. XVI. 297)

§ Zeh زه [*Fa.*] : Yay kirişi ve oğlan burusu اوغلان بوروسی.
(Ni'meti. XVI. 362)

§ Es-salk الصلق [*Ar.*] : ... Ve avratı oğlan burusu اوغلان بوریسی tutup feryad eylemek. *(Ah. XVI. 589)*

§ Derd-i zeh درد زه [*Fa.*] : Oğlan burusu اوغلان بروسی.
(Şamil. XVI. 432)

§ Zeh زه [*Fa.*] : Oğlan burusu اوغلان بوروسی. *(Şamil. XVI. 450)*

§ Avratın dün karanusunda alıp giderken oğlan burusu اوغلان بروس tuttu. *(Ta. Şahi. XVI. 96 - 2)*

§ El-heylâc الهیلاج [*Ar.*] : Oğlan burusu اوغلان بوریسی . *(Kdeb. XVIII. 306 - 1)*

oğlancık : → oğlancuk.

oğlancuk, (oğlancık) : Çocuk, küçük çocuk.

§ Yâ Ömer uşacuk oğlancuklarım اوغلنجوقلرم vardır, karınları açdı. *(Yüz. Ha. XIV. 33)*

Yetimi görücek yere depmegil
Ana karşı oğlancuğuñ اغلنجوغك öpmegil *(Ferh. XIV. 25)*

§ Lokman oğluna eydürdü: Oğlancuğum اوغلنجغم , zinhar tövbeyi te'hir eyleme ki kişiye ölüm ansızda gelir tanışığ ile gelmez. *(Cinan. XV. 29)*

§ Ol oğlancuk اوغلانجوق ana eydür idi. *(Ta. Sel. XV. 5)*

§ Andan sonra çıkaruruz sizi oğlancuk اوغلنجق idüp. *(Cev. Es. XV. 33)*

§ Ol gün izîne günüydü, oğlancıklar اوغلنجقلر oynardı. *(Tez. Ba. XV. 73)*

§ Hazreti Hünkârın ol tîr-endaz neferlerinden sâdır oldu ki: İrte olucak seni tutalar oğlancıklarını اوغلانجقلرینی görmeğe komayalar. *(Bektaş. XV. 142)*

§ Görür ki karaca hıraca ve turfece kuruca oğlancıklardır اوغلانجقلردر. *(Letaif. XVI. 16)*

§ Bâzîc بازیج [*Fa.*]: ... Ve oğlancıklar اوغلانجقلر beşiğinde asılan boncuk... *(Deş. XVI. 49-1)*

§ Beç بچ [*Fa.*] : Oğlancık اوغلانجق . *(Deş. XVI. 49-1)*

§ Ez-zı'r الظئر [*Ar.*] : Oğlancıkları اوغلانجقلری emzirsin içün tutulan avrat. *(Ah. XVI. 635)*

§ El-hâl الحال [*Ar.*] : Ve oğlancıklar اوغلانجقلر çıkrığı ki anınla yürümek öğretirler. *(Ah. XVI. 313)*

oğlandan kalmak, (oğuldan kızdan kalmak): Çocuktan kesilmek, doğurma çağını geçirmek.

§ Bir kişi Muaviye'ye geldi dedi ki, anan Hind'i bana nikâh et. Muaviye dedi ki, anam oğlandan kaluptur اوغلندن قلبدر, ana er gerekmez. *(Hay. XV. 15)*

§ Ve erlikten kalana ve oğuldan ve kızdan kalana و اغلدن قزدن قلانه kuvvet-i hâzımaya ve sancuya ve yürek yeline nâfi'dir. *(M. Na. XV. 15)*

oğlan eşi : Çocuk doğduktan sonra gelen son, döl eşi, meşime.

§ Es-selâ السلا *[Ar.]* : Türkçe son ve oğlan eşi اوغلان ايشى derler. *(Terceman. XV. 408)*

§ Gevdeye can girme üç karanulukta, biri karın, biri rahim, biri oğlan eşi اوغلان اشى . *(Cev. Es. XV. 177)*

oğlan eylemek : Çocuk yapmak, doğurmak.

§ ... Aslı hoş, illâ oğlan eylemez ايلمز اغلن evlenürün, ne buyurursun dedi. *(Yüz. Ha. XIV. 49)*

oğlanlık : 1. Çocukluk.

§ Ey oğlum eğer, oğlanlıkta اغلنلقده edep öğrenirsen ulalıncak anın ile assılanasın. *(Enb. XIV. 739)*

§ Anın elinden bir taziyane yidim idi, oğlanlık اغلانلق vaktında. *(Güls. XV. 24)*

§ ... Çünkim oğlanlık اوغلانلق mertebesinden yiğitlik mertebesine çıka ya'ni on beşinden geçe ... *(Hazain. XV. 17-2)*

§ Bilmek gerektir kim tiryak kuvvetinin oğlanlığı اوغلانلغى ve yiğitliği ve pirliği vardır. *(Akr. XV. 52)*

§ Ömrünün ba'zını oğlanlıkta اوغلانلقده geçirdin, bilmedin. *(Cev. Ah. XV - XVI. 182)*

Sana görünmese yâr ağlama ey yaşlı gözüm
Pîrler kadrini bilmez dahi oğlanlığı اوغلانلغى var
(Zati. XVI. 170)

§ Et-tufûl الطفول [*Ar.*] :... Oğlanlık اوغلانلق.

(Ah. XVI. 623)

2. Çocuk havalesi.

§ Dilkü dişini oğlanlığı اغلنلغی olan oğlancığa bağlayalar, zâil ola uyhuda korkmaya. *(Hay. XV.)*

oğlan otu : Oğulotu, melisa.

§ Yürek oynamasına oğlan otunuñ اوغلن اوتنوك yaprağın ve dibin kazıp yere değin kazıyalar, ikisin bile kaynatalar.

(Mü. Şi. XIV - XV. 121)

oğlan uşak : Çoluk çocuk, çocuk kalabalığı.

§ Sen Rum sultanısın ve ben senin oğlunam. Ya hocam, beni sair oğlan uşak اوشاق اوغلان gibi dutup ve ayağım falakaya geçirip tabanımı çubuklarla döğer, münasebet var mıdır ? dedi. *(T. E. XV. 22)*

Eğer incü girmez ise yancuğa
Heves eyler oğlan uşak اشق اغلان boncuğa

(Ferh. XIV. 5)

Âşık olan pîri gör gönlü yiğittir henüz
Can ü cihan terkeder oğlan uşağ اشاغ اغلن üstüne

(Dâi. XV. 106)

§ ... Uryanım ve baştan ayağa balçığım. Muşta avazın işittim, gördüm düştüğüm yer köşgir arastasıdır, tahta kakarlar; hey! urdular, sad hezar oğlan uşak اوشق اوغلان ardıma düştüler. *(Ferec. XV. 284)*

Geliriz âleme uryan bir alay oğlan uşak اوشق اوغلن
Yine andan göçeriz bir sürü çırlak çıplak *(Âli. XVI. 111)*

Dişi erkek karışık oğlan uşak اوشاق اوغلن
Dururlar çağrışup ac ü yalıncak *(Güvahi. XVI. 110)*

§ Zak u zık زاق و زيق [*Fa.*] : Etbaʿ kabîlindendir, küçük çocuklara denir ki oğlan uşak اوشاق اوغلان ve çoluk çocuk taʿbir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 313)*

oğlan yaşı : Çocukluk çağı.

§ ... Ve ömrü oldukça işlediği amel hayra yazıla, kendiden evvel ve sonra her ne kadar ceddi ve silsilesi var ise gelmiş ve gelecek cümlesinin oğlan yaşından اوغلان ياشندن beri ettiği amel hayra yazıla. *(Saat. XV. 67)*

§ ... Yahut saz dinlese oğlan yaşından beri اوغلان ياشندنبرى cümle eylediği ibadet gider. *(Saat. XV. 122)*

oğlan yatağı : Rahim, döl yatağı.

§ Zehdan زەدآن [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتاغى, meşîme mânasınadır. *(Cinas. XVI. 24-2)*

§ El-mehbil المهبل [*Ar.*] : Aksa-yi rahim ki oğlan yatağı اوغلان يتاغى derler. *(Ah. XVI. 1049)*

§ Bûykân بويكان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتاغى, rahim mânasına. *(Deş. XVI. 250-2)*

§ Pûkân پوكان [*Fa.*] : ... Ve oğlan yatağı اوغلان يتاغى, rahim, zihdan mânasına. *(Deş. XVI. 250-1)*

§ Zihdan زهدان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتاغى, rahim mânasına... *(Deş. XVI. 246-2)*

§ Zehdân زهدان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتغى. *(Ni'meti. XVI. 365)*

§ Makarr مقر [*Ar.*] : Karar edecek mevzi' ve oğlan yatağının اوغلان يتاغنك çak nihayet bulduğu yer. *(Bab. XVI. 2, 91)*

§ Meşime مشيمة [*Ar.*] : Ana karnında olan oğlan yatağı اوغلان يتغى. *(Bab. XVI. 1, 312)*

§ Zihdân زهدان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتاغى, rahm mânasına. *(Caf. XVI. 79-2)*

§ Zehdan زهدان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان يتاغى. *(Şamil. XVI. 450)*

§ Bûkân بوكان [*Fa.*]: Oğlan yatağı اوغلان يتاغى. *(Şamil. XVI. 196)*

§ Rahim رحم [*Ar.*] : Oğlan yatağı اوغلان یتغی , oğlan yatacak yer. *(Müntehab. XVII. 41-2)*

§ Zihdan زهدان [*Fa.*] : Oğlan yatağı اوغلان یتاغی , rahim mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 71)*

§ Es-selâ السلا [*Ar.*] : Oğlan yatağı اوغلان یتاغی dedikleri cild-i rakiktir, cenin anın içindedir. *(Kdeb. XVIII. 30-2)*

§ Abiste آبسته [*Fa.*] : ... Ve rahim ve zihdan mânasınadır ki batn-ı maderde çocuk zarfı olan tagarcık şeklinde deridir. Türkide oğlan yatağı اوغلان یتاغی ve medze dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 27)*

oğmaç aşı : → **omaç (II).**

oğrak : Orak.

§ Azrail ölüm oğrağın اوغراغین getürür, dinelür, seni biçer, bırağur gider. *(Müz. XV. 63)*

oğşamak : → **oḫşamak.**

oğul : 1. Erkek evlât.

Dua kıl oğul اوغول versin Çalap bana
Hacetim şoldur dedim ben sana
Dua kılur duası olur kabûl
Tanrı verir ol kişiye kırk oğul اوغول *(Yüz. Şeyd. XIII. 27)*

§ Pars ıkliminde bir padişah var idi, pür-hüner, nâmver şehriyar idi, Hak Taâlâ ana bir oğul rûzi kılmış idi kim... *(Ferec. XV. 87)*

§ Ata, ana oğulu اغول , kızı iki yıl veya üç yıl oddan, sudan bekler. *(Tuh. Le. XV. 166)*

§ Hak Taâlâ Âdem'i yarattı topraktan, çiftini yarattı yine kendinin eyeğüsünden... sonra, ol ikiden oğul اوغل kız kim üretti, ol ikisi cem' olmağ ile. *(Hazain. XV. 43-2)*

§ ...İrte gece hacet dilerdi Tanrı'dan bir oğul اوغل isterdi. *(Ferec. XV. 68)*

Dedikçe hadımım sen, dinle ey yâr
Der ol sana oğulda اوغرلده kızda nen var *(Güvahi. XVI. 25)*

Kızın ardınca çok varmağı kogıl
Gönül verme güyeğü olmaz oğul اوغل *(Güvahi. XVI. 93)*

2. Yavru.

Ol balık söyler Çalap sun'u ile
Anda kim turur idi gelür dile
.....
Hiç ıyâlim yokturur ıyâl dile
Tanrı cömerttürür sözün kabûl kıla
Dua kıldı duası oldu kabûl
Tanrı verdi balığa iki oğul اوغول
Ol ikinin biri Yunus'u yudar
Biri dahi Süleyman yüzüğün yudar *(Yüz. Şeyd. XIII. 22)*

oğul balı : Beyaz, dolgun petek balı.

§ Şehd شهد [*Fa.*] : Gömeç bal ve mumlu bal ve oğul balı اوغل بالی . *(Ni'meti. XVI. 433)*

Şeriat ehline gavga düşürdün
Oğul balına اوغل بالینه arılar üşürdün *(G. Ra. XV. 180)*

§ Şehd شهد [*Fa.*] : Oğul balı اوغل بالی . *(Şamil. XVI. 469)*

oğuldan kızdan kalmak : → **oğlandan kalmak.**

oğulduruk : 1. Bitkilerin dibinden süren filiz.

§ Nûye نویه [*Fa.*] : Özdek ve oğulduruk اوغلدرق. *(Caf. XVI. 171-1)*

§ Sitâk ستاك [*Fa.*] : ... Ağacın oğulduruğu اوغلدروغی ki dibinden çıkar. *(Caf. XVI. 85-1)*

§ El-muştı'ü المشطی [*Ar.*] : Oğulduruğu اوغولدورغی çıkmış ekin ve ot. *(Terceman. XVI. 18)*

§ Tij تژ [*Fa.*] : ...Ekin oğulduruğu اوغولدورغی , ya'ni ekin henüz yerden tel tel çıkmış ola... *(Deş. XVI. 151-1)*

§ Nûye نويه : [*Fa.*] : ... Ve yenile ve taze çıkmış fidan, oğulduruk اوغلدرق derler Türkide... *(Deş. XVI. 336-1)*

§ Nûye نويه [*Fa.*] : Fidan, ağaç dibinden çıkar, oğulduruk اوغلدرق derler Türkide... *(Deş. XVI. 356-2)*

§ Nûye نويه [*Fa.*] : Oğulduruk اوغلدرق . *(Cam. Fa. XVII. 104)*

2. Yumurtalık.

§ Mabîz مبيض [*Ar.*] : Beyza mahalli, yumurtalık, oğulduruk اوغلدروق . *(Kam. Os. XIX. 316)*

oğulduruklanmak : Bitkinin dibinden filiz sürmek, bitki fizlizlenmek.

§ Teḫayyüm تخيم [*Ar.*] : Çadırlanmak ve ekin iğ, ağaç oğulduruklanmak اوغلدرقلنمق . *(Bab. XVI. 1, 444)*

oğul edinmek : Evlat edinmek.

§ ... Çün Kesâya katına geçesin, ol gün kulluk eyle, andan dön Ehren katına var; sana i'tikatları muhkem ola, dahi yeğrek menzil vereler, Ehren seni oğul idine اوغل ايدينه .
(Ferec. XV. 97)

oğul kız getirmek : Çocuk yapmak, doğurmak.

§ Sitreng ستّرنك [*Fa.*] : Oğul kız getürmez اوغل قيزكتورمز avrat.
(Şamil. XVI. 458)

oğulluk : 1. Üvey oğul.

Dedi oğulluğuna اوغللوغنه pend eyleyip
Pend ile ol eblehi bend eyleyip *(Atai. Ha. XVII. 114)*

§ Püsender پسندر [*Fa.*] : Püser-i ender muhaffedir, öğey oğul mânasınadır. Oğulluk اوغللق ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 156)

2. Evlâtlık.

§ Dellal Ali bin İbrahim şeriat mahfilinde oğlu Mustafa'yı oğulluktan اوغللقدن reddeyledi. *(Sic. B. XV. 4, 74)*

oğulluk kul : Evlât edinilmiş köle.

§ İşbu Abdullah Hasan benim oğulluk kulumdur اوغللق قولدر ,
(Sic. K. XV. 2, 542)

oğul oğlancuk : Çoluk çocuk.

Ne müşkil derde uğradık medet hay
Oğul oğlancuğu اوغل اوغلنجوغی ya ben nidem vay
(Güvahi. XVI. 96)

oğul oğlu : Çocuğunun çocuğu, torunu.

§ Pes andan sonra Senhârip yedi yıl diri oldu, andan öldü ve Buhtınasrı halife kıldı ve ol Senhârip'in oğul oğlu idi اغل اغلیدی . *(Enb. XIV. 688)*

§ Oğul ve oğul oğulları اوغل اوغللری cem' olmuşlar ve anı oturdukomuşlar. *(Şevahid. XVI. 65)*

oğul oğula : Evlâttan evlâda.

Oğul oğula اوغول اغوله anın idi ol mülk
Biri ölse kalanın idi ol mülk *(Hikmet. XV. 143)*

oğul okumak : Evlât edinmek.

§ Tâ ki mü'minler üzerine haraç olmaya oğul okuduklarınıñ اغل اقدقلرنك avratın almakda... *(Cev. Es. XV. 136)*

oğuz : 1. Mübarek, pâk, iyi yaradılışlı.

Kız bir ay içinde oğlana kalur
Pes Iyaz andan Hamâ azmin kılur
Liykin ısmarladı oğlan doğsa ger
Kon Süleyman adını, kılman diğer
.....
Çün Süleyman doğuben buldu vücut
Çağırıp Allah didi kıldı sücut
Pes veliye anlar eydürdü oğuz اوغوز
Didiler biz ana oğuz اوغوز eydevüz *(Enveri. XV. 75)*

§ Ulemaası pek çok, halkı Muhammediyye kitabın tilâvet ederler. Oğuz اوغوز adamları vardır. *(Ev. XVII. 173)*

2. Gabi, anlaması kıt, bön, ahmak, sade-dil, saf.

§ Mâzenderanîler bir oğuz اوغوز ve bön soydur.
(Müslim. XV. 22, 22)

§ Cariye gitti geri geldi evvelkilere iş getirip etmek getirdi. Vezir-i süvüm: Bana dahi getir, işleyelim dedi. Cariye eyitti: Bibim gidicek bana ısmarladı, eyitti: Ol sonra gelen oğuz اوغوز iş isterse öreke ver, iplik eğirsin, eğirmezse verme dedi. *(Ferec. XV. 62)*

§ Işık Kasım ki zurefa-yı rûzgâr ve ulema-yi diyarın zübdesi geçerdi ve atalar sözü ve oğuzâne اوغوزانه güftar ve dedeler tarikınca bir söz ve esrar ızhar ederdi. *(Letaif. XVI. 47)*

Yümün hayr it görünce kutlu bir yüz
Meseldir kim yümünden bayar oğuz *(Güvahi. XVI. 28)*

§ Mâık مائق [*Ar.*] : Anlamaz gabi ve ahmak kimseye denir, Türkide bön ve oğuz اوغوز ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 209)

Anlamak: fıkh u şinahten; oğuz اوغوز: ebleh ابله [*Ar.*], kâbus [*Fa.*]
Uslu: ferzane vü dâhi; deli: hâr ü memsus
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 62)

§ Sade-dil سادەدل [*Fa.*] : Ebleh ve ahmak ki oğuz اوغوز ve bön ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 333)*

§ El-ḫız'al الخذعل [*Ar.*] : Şaşkın ve ahmak avrata denir ve meşinden dikilmiş bir kesim libasa denir ki A'rap taifesinden hâız avratlar ve ba'zı bön ve oğuz اوغوز avratlar dahi giyerler. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 194)*

§ Es-suf الصوف [*Ar.*] : Yüne denir, ve fil-mesel : "harha' * vecedet sûfa" ya'ni "oğuz اوغوز karı yün" buldu. Elinden yüne dâir amel gelmeyen avrat elbette yünü buldukta bîbehre olmağla ifsat ve tebah eylediğinden nâşi mesel-i mezbur bir mala isabet edüp idaresini bilmemekle telef ve tebah eden kimse hakkında îrat olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 796)

oğuz ıslatan : Ahmak ıslatan.

§ Bâğiş باغش [*Ar.*] : Hurde katralı zaif yağıcı yağmurdur; Türkide çisenti ve oğuz ıslatan اوغوز اصلدن denir.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 91)

oḫ : Ok.

§ Depegözün yağrına bir oḫ اوخ urdu, oh geçmedi.
(Dede. XIV. 114)

Kirpiğinin her biri bir oḫdurur اوخ درر
Bah yüreğime ki pâre pâredir *(Kadı. XIV. 157)*

Serv ola mı boyunuza ohşaşa
Kaşın ola mı yüreğe oḫ اوخ şeşe *(Kadı. XIV. 210)*

Kirpük oḫıyle اوخیله yareli kıldı gözün Nesimi'yi
Gözden anın bu yareden lâhza-be-lâhza kan gider
(Nesimi. XIV. 171)

§ Katı yaylılar, terken oḫlular اوخلولر ... *(Fütuh. XIV. 547)*

§ Bin kişi çarh oḫun اوخین atıcılar ... Bin kişi terken atanlar, katı yay çekenler cem'etti... *(Fütuh. XIV. 584)*

Gözün sayyad-vâr ey can eline oḫ اوخ ü yay aldı
(Ruşeni. XV. 266)

Oh derem oḫ اوخ attığınca sinemi edüp nişan
(Ruşeni. XV. 268)

Kirpiklerin oḫundan اوخندن çok yare yidim yârâ
La'linden irişmeye çarem deyü korkaram
(İbrahim. XV. 133-1)

Susamıştın kanıma kim soylar idim anı ben
Kanda imiş geldi bir oḫ اوخ urdu döktü kanım oh
(D. B. XVI. 63)

§ Şuğa شغا [*Fa.*] : Oḫ اوخ koyacak. *(Şamil. XVI. 472)*

oḫa dikmek : → **oka dikmek.**

oḫar : Balıkçıl.

Şehâ, şahin gözün gönlümü alur
Nice ki bahriler alur oḫarı اوخاری *(Kadı. XIV. 127)*

§ Mâlikü'l-ḫazin مالك الخزين [*Ar.*] : Fariside bûtimar ve Türki-i şarkide oḫar اوخار ve Türki-i Rumide balıkçıl derler. *(Men. Av. XVI. 204)*

oḫlamak : → oklamak.

oḫşalamak : Okşamak.

Yahudi dilberi insan şeytanı
Yanaşmaz insana soğuktur kanı
Oḫşalayıversen kaçar külhani
Turf' olurum deyu gelmez iymana
(Saz. Tokatlı Nuri. XIX. 493)

oḫşamak, (oğşamak) : 1. Okşamak, taltif etmek.

Ulular işidir garip oḫşamak اوخشاق
Yüce padişah gönlü olur aşak *(Süh. XIV. 71)*

Dedi ki var oḫşa اوخشه benim âşıkım *(Ruşeni. XV. 97)*

Gelip ol direği bağrına bastı
İniltisin anın oḫşadı اخشادی kesti *(G. Ra. XV. 93)*

Düşmana iylik mürüvvet olmaya
Akrep oḫşamak اوخشامق mürüvvet olmaya
(Müslim. XV. 6, 195)

§ ... Hatun eydür: Ahdimiz olsun, ayda bir kez getireyim gör. Ayda bir kez getirirler, anam oḫşar اوخشار geri verir. *(Ferec. XV. 354)*

§ Nevazende نوازنده [*Fa.*] : Çalıcı ve oğşayıcı اوغشايجى *(Şamil. XVI. 522)*

§ Nevaḫten نواختن [*Fa.*] : Oğşamak اوغشامق. *(Şamil. XVI. 333)*

Güldü daye o goncaya muhkem
Oğşayup اوغشيوب öptü nergisin ol dem *(Mîri. XVI. 229)*

Yokdurur çünki sarılmağa Revani çare
Eneğin oḫşayalım اوخشيالم bâri dudağın emelim
(Revani. XVI. 93)

§ Nüvaḫten نواختن [*Fa.*] : Oḫşamak اوخشمق ve nağme ile saz çalmak. *(Ni'meti. XVI. 38)*

§ Nüvaḫten نواختن [*Fa.*] : Oğşamak اوغشمق ve hoş tutmak. *(Caf. XVI. 196-1)*

§ Nüvâziden نوازیدن [*Fa.*] : Oḫşamak اخشمق. *(Caf. XVI. 196-1)*

Bana ölüm değil mi hattın irüp
Eneğin oḫşar اوخشر oldu berberler *(Aşki. XVI. 131)*

Teni baştan ayağa canı oḫşar اوخشر
Salabette teni arslana oḫşar *(Şeh. Ş. XVI. 48)*

Kayırma ey gönül kahretse dilber
Çü lutfedüp revan oḫşayasıdır اوخشایه‌سیدر *(Gülşeni. XVI. 16)*

Mülâyim güzeldir ayağını öp
Zenahdanın oḫşa اوخشه tutağını öp *(Atai. Ha. XVII. 44)*

Sabâdan evvel açıp göğsün oḫşadım اوخشادم zülfün
Benim de bir anacak ruzgârım oldu bugün
(Nedim. XVIII. 163)

2. Benzemek.

Kimin ki ola mahbubu latif ü hûb ü nârince
Acepler misin oḫşarsa اوخشرسا yüzünün rengi nârence
(Kadı. XIV. 280)

Yine cem' ola benzer işbu hatır
Dağıla gam gide oḫşar اوخشار yabana *(Işk. XIV. 37-2)*

§ Yahut kumdan bir depecüğe ohşar اخشر ki kûh-ı Kaf gibi tağa dokunup yerinden ırmağ ister. *(Kesir. XV. 196)*

oḫşancaca : Okşanmağa lâyık; sevimli.

Kuzucağım bir karaca gözlüce
Kırmızı dudaklıca, ak yüzlüce
Hoşca, hoş-âyendece, mahbubca
Yahşice, oḫşancaca اوخشانججه, mergubca *(Ruşeni. XV. 102)*

oḫşaş etmek : Benzer kılmak.

Beli kılına vücudu ki saldı giysusına
Zehi ki kıl yarar anı özüne oḫşaş eder اوخشش ایدر
(Kadı. XIV. 85)

oḫşaşmak : Benzemeğe kalkışmak, okşamak, benzemek.

Serv ola mı boyunuza oḫşaşa اوخششا .
Kaşın ola mı yüreğe oh şeşe *(Kadı. XIV. 210)*

İnceldi tenim ü yüreğim toludurur kan
Ten beline dil la'line oḫşaşa اوخشاشه nice bir
(Kadı. XIV. 215)

ohşatmak : Benzetmek.

Yüzünü oḫşadur اوخشدر bağ-ı cinane
Habeş benlerini Hindûstane *(Hikmet. XV. 351)*

Oḫşadabilmez اوخشده بيلمز gubarını muharrir hattına
Hâme tek bakmaktan inse gözlerine kara su
(Fuzuli. XVI.)

oḫt : Vakit, çağ.

Od gerek oldu ana ısınmağa
Ta ol oḫt اوخت olunca kim güneş toğa *(Ga. XIV. 62)*

Şoldur ol kim pirlik oḫtunda اختنده kişi
Ola cümle dirliği fasık işi *(Ga. XIV 2-347)*

Hoş yaraşur pirlik oḫtunda ere
Kim cihandan gönlünü külli dere *(Ga. XIV.)*

Skender ki Kaf'tan Kaf'a etti hükm
Şol oht اخت oldu kim girmeğe yetti hükm
(Ferh. XIV. 82)

Oturdun kişiler yerinde nice
Yerinde oturalar oḫtuñ اختوك gece *(Ferh. XIV. 80)*

Şol oḫta اخته değin durdu ol arada
Kim atı öğün derdi ol arada *(Süh. XIV. 231)*

oḫtın : → **oḫtun.**

oḫtuñ, (oḫtın) : Vakıtta, vakıt.

Her oḫtuñ اختك bir sözü vardır bilirsiz
Keleci vaktına göre kılursuz *(Hurş. XIV. 65)*

Son oḫtıñ اختك kim cihandan gidiserven
Tapusunu veliaht ediserven *(Hurş. XIV. 71)*

Beş oḫtuñ اختن vaktına dâimler içün
Farîza üzre hem kaimler içün *(Işk. XIV. 326-1)*

Ol oḫtın اوختن ki atlanadı atına
Gelirdi sekiz yüz bin er katına *(Süh. XIV. 24)*

Kocalığım oḫtında اوختنده fürkat odu
Canım yaktı yüzümde su komadı *(Süh. XIV. 341)*

oḫumak : → **okumak.**

oḫunmak : → **okunmak.**

oka dikmek, (oḫa dikmek) : Oka hedef etmek.

Kîşi budur kaşının ki bizi oḫa diker اوخا دكر
Ger bulur ise safa kurban içündür koçak *(Kadı. XIV. 91)*

§ ... Alevî eyitti: Ey ahmak ne dersin, çık taşra, yohsa çeneni uvadıp dişini düşürürler, seni eski börk gibi oka dikerler اوقه ديكرلر. *(Ferec. XV. 472)*

ok atımı yer : Bir okun gidebileceği yer.

§ Ok atımı yerden آتمى يردن اق kokusıyle âdemin dimağı muattar olur. *(Cinan. XV. 133)*

ok bırakmak : Ok atmak, kura çekmek.

§ Gemiciler eyitti: İşbu gemi içinde Çalabısından kaçmış kul var ve geminin resmidir kim kaçan içinde kaçmış kul olsa yürümez. Pes ok bıraktılar اوق يرقدلر, ok Yunus adına çıktı Yunus eyitti: Kaçkıncı benven. *(Enb. XIV. 865)*

okçu : Nişancı.

Şular kim her sözün kaydın yimişler
Bilürsüz ön uran okçu اقچى demişler *(Yuz. Şems. XVI. 128)*

ok ılanı : Ok yılanı.

Ok ılanı اوق ايلانى gibi atıldı hadeng
Âlemi kıldı çeşm-i ejdere teng *(Atai. Ha. XVII. 66)*

okımak : → **okumak.**

ok komak : Oku atıp saplamak, isabet ettirmek.

§ ... Hatun eydür: On yıl dahi hışmını üzerime müstevli görürsem râm olmazam, ne bed-fiâlsin dir. Siyah, ol mahın bu sözünden âşüfte oldu, el kılıca urup saçına yapışır kasteyler kim boğazlaya; ol halde iken atam siyahın sinesine bir ok kor اوق قور , siyah heman canı cehenneme ısmarlar.
(Ferec. XV. 118)

oklağaç : → **oklağu.**

oklağı : → **oklağu.**

oklağı yağmuru : Oklava gibi yağan yağmur, sağanak.

§ Göndersün sizin üzerinize gökten oklağı yağmuru اوقلغی یغموری.
(Cev. Es. XV. 306)

oklağu, (oğlağı, oklağı, oklağaç) : Oklava.

§ Berc برج [*Fa.*] : Oklağu اوقلغو. *(Ni'meti. XVI. 134)*

§ Çûb-ı nân چوب نان [*Fa.*] : Oklağı اوقلغی. *(Ni'meti. XVI. 247)*

§ El-mirkak المرقاق [*Ar.*] : Oklağı اوقلغی ve oklağaç اوقلغاچ dedikleri ağaçtır ki anınla yufka ekmek yazarlar.
(Terceman, XV. 338)

Çûçe چوچه [*Fa.*] : vü kirdene کردنه [*Fa.*] vü galte غلته [*Fa.*] vü berc برج [*Fa.*] : oklağı اوقلاغی
Şü'bec شؤبج [*Ar.*] ü mıtmala مطماله [*Ar.*] vü şü'bak شؤبق [*Ar.*] u su'bec صؤبج [*Ar.*], midmek مدمك [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 91)

§ Verdâne وردانه [*Fa.*] : Börekçi oğlağısı اوغلاغیسی.
(Caf. XVI. 173-1)

§ Tîr-i nân تیرنان [*Fa.*] : Oklağı اقلغی. *(Caf. XVI. 36-1)*

§ Tîr-i nân تیرنان [*Fa.*] : Oklağı اوقلاغی. Arap mirkaak der.
(Deş. XVI. 251-2)

§ Perç پرج [*Fa.*] : Oklağı اوقلغی. *(Deş. XVI. 49-2)*

§ Verdane وردانه [*Fa.*] : Börekçi oklağusu اوقلاغوسی.
(Deş. XVI. 357-1)

oklamak, (oḫlamak) : Ok ile vurmak.

Gözleri oḫladı اوخلدى dili nâgeh hata ile
Bir kez belî dedik yanarız ol belâ ile *(Kadı. XIV. 213)*

Ya bismillâh ile oklasa اوقلاسه anı
Bıçağa urmadan ol verse canı *(Tennuri. XV. 354)*

Dedim niçin rakibi oklamazsın اوقلمزسك
Dedi, yakın nişan kördür urulmaz *(Zati. XVI. 258)*

Ey kaşı yâ ok gibi yazıya toğrul anda gez
Okla okla اوقله sana her eğri bakanı nice gez
(D. B. XVI. 91)

Bir gezden oklamağa اوقلماغه cihan halkını yine
Hûnî gözüne kaşları yârin nişan verir
(Yahya Bey. XVI. 147)

§ Tûliden تولیدن [*Fa.*] : Oklamak اقلمق ve sançmak.
(Ni'meti. XVI. 16)

§ Tûliden تولیدن [*Fa.*] : Oklamak اقلمق ve sançmak.
(Caf. XVI. 186-2)

§ İ'tiraz اعتراض [*Ar.*] : Kimseyi aykırı inüp soymak, kimseyi oklayup اوقليوب katletmek. *(Bab. XVI. 1, 193)*

oklanmak : Ok ile vurulmak.

§ Küffar bir kezden süvar olup oklanmış اوقلنمش tonuz gibi olup... *(Hamza. XIV - XV. 53, 13)*

§ Oklanmış اوقلنمش tonuz gibi öldüğüne dirildiğine bakmayıp şöyle gelir. *(Hamza. XIV - XV. 10,50)*

§ Lâin oklanmış اوقلنمش hınzire döndü. *(Müslim. XV. 11, 15)*

§ Şah-ı gümrah bizim oklanmış اوقلنمش şikârımızdır ve anı bu kış ele getirmek bizim edna kârımızdır.
(Naima. XVII - XVIII. 396)

okmak : Kumarda ortaya para koymak.

§ Dâv داو [*Fa.*] : Kumarbazların bir kerreden okdukları اوقدقلری akça, pul ve gayri. *(Caf. XVI. 56 - 1)*

§ Dâv داو [*Fa.*] : Çarh ve kumarbazların bir kerreden okdukları اوقدقلری akça ve pul. *(Ni'meti. XVI. 294)*

okramak : 1. (At) mırıltı şeklinde kişnemek.

§ Bedevi atlar issini görüp okradıkta عقرادقده...
(Dede. XIV. 7)

Biti paşaya varır anı okur
Bindi ata, okrar اوقرر at okur okur
Oldu paşa Karaburun'a revan *(Enveri. XV. 39)*

§ Et-tahamham التحمحم [*Ar.*] : At alef isteyip okramak اوقرمق.
(Terceman. XVI. 175)

§ İsti'lak استعلاق [*Ar.*] : At okramakla اوقرمقله alef talep etmek.
(Bab. XVI. 2, 443)

§ Tehamhüm تحمحم [*Ar.*] : At okramak اوقرمق ve teke ötmek.
(Bab. XVI. 2, 443)

§ Hetheta هطهطة [*Ar.*] : At âvazesi ve okraması اوقرمسی.
(Bab. XVI. 2, 360)

§ Şene شنه [*Fa.*] : At okraması اوقرامسی ve kişnemesi.
(Şamil. XVI. 468)

Gizli tekellüm: Cemceme, at okramaktır اوقرامقدر: hamhame حمحمه [*Ar.*]

Bet bet yimektir: hamhame, hacet: ereb, irbe, vatar
(Naz. Le. XVII. 7)

§ Şenbe شنبه [*Fa.*] : At kişnemesi, şihe-i esb mânasınadır. Arabide sahil صهيل denir, Türkide kişirti ve yem ve su gördükte aheste seslenmesine okrama اوقرمه ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 400)

§ El-hamhame الحمحمة [*Ar.*] : Bargir ve at kısmı okramak اوقرامق mânasınadır ki bargir yemi gördükte ve at sahibini gördükte pek kişnemeyip içerisinden olarak sehlce ve yavaşça kişnemekten ibarettir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 435.)

2. İçin için inlemek.

§ Peygamber Aleyhisselâm eyitti: "Ettati's -semai attan ve hakkun leha ente bitta ya'ni "okradı اقرد ve inledi ve hak elindedir kim inliye" anınçün kim değme dört parmak basım yerde bir ferişte vardır, kimi kıyamda kimi rükûda... *(Enb. XIV. 30)*

okraşmak : Atlar birlikte okramak.

Zâri sahra oldu, doldu kan çukur
Tâzi atlar okraşur اوقراشور okur okur *(Enveri. XV. 64)*

okruk, (okruğ) : Kement.

§ Celd ve çalâk kişilere okruk اوقروق verip at gütmeğe başladı. *(Ta. Sel. XV. 16)*

§ Kemend كمند [*Fa.*] : Türkisi okruğdur اقروغدر, amma şâyi' değildir. *(Miftah. XV. 124)*

§ Kemende, Türkçe okruk اوقرق derler; Farisisi Türkisinden eşherdir. *(Ha. Ş. XVI. 266)*

ok sepitmek : Ok yağdırmak.

§ Müslümanlar dahi ok sepittiler اوق سپددلر, yakın getürmediler. *(Si. Da. XIV. 718-1)*

okşalamak : Okşamak.

El değmedik döşlerini
Okşaladım sevdim bugün *(Kara. XVII. 258)*

oktsuz : Vakitsiz.

§ Bîgâh بيكاه [*Fa.*] : Oktsuz اوقتسز. *(Şamil. XVI. 220)*

okucu : → **okuyucu.**

okuğan : Çok okuyan.

§ ... Vekarlı, arı ve pâk imamdı ve Kur'an'ı çok okuğan اوقنن idi. *(Kesir. XV. 315)*

okumak, (okımak, oḫumak) : 1. Çağırmak, davet etmek.

Yusuf'u okudu اوقودی anda içerü
Girdi Yusuf Zeliha turdu örü *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

§ Hâdimleri çohdur, birisini viribiye idi ya, viribiyüp beni okımadı اوقیمدی . *(Yüz. Ha. XIV. 265)*

§ Musa eyitti: İmdi ol fülâneyi okuñ اقك . *(Enb. XIV. 450)*

Gönül uğurluğa vardı asıldı zülfünde
Cezasıdır zire oḫımadın اوخیادن dükâna girür
(Kadı. XIV. 382)

Ferman alup eline kulların ana okır اوقیر *(Tebareke. XIV. 2-1)*

Heman lahza ol periyi okudu اوقدی
Kim uçucağaz sanasın ok idi *(Süh. XIV. 252)*

Çü şah gördü oğlu halini yavuz
Veziri okudu اوقیدی dedi nidevüz *(Süh. XIV. 32)*

§ Ol er avratına eyitti kim: Yarın bir taife yâranlar okuyayın اقیاین konaklık eyleyeyin. *(Kel. XIV. 85)*

§ ... Berzaveyh tabibi kendi katına okudu اقدی ve işaret eyledi kim bu kitabı okuya. *(Kel. XIV. 6)*

§ Nâmert tayın al eylemiş, okoyuben اوقیو بن bizi aldılar, vardık. *(Dede. E. XIV. 300)*

§ Bay Bora Beğ bezirgânlarını yanına oḫudu اوخدی .
(Dede. XIV. 36)

§ Oğul, kalın Oğuz Beğlerini odamıza oḫuyalım اوخیالم .
(Dede. XIV. 42)

§ Kureyş ulularını katına okudu اوقدی . *(Si. Da. XIV. 181-2)*

§ Resûl Hazreti, Ali'ye eyitti: Vargıl müslümanları cem'eylegil, toyuna düğününe okugıl اوقغل, dedi.
(Si. Da. XIV. 540-1)

Katlanımadı anın hicranına
Okudu اوقدی bir hâdimi eyvanına
(Man. Tayr. XIV. 236)

§ ... Andan sonra kuşların meliki ukabı okudu اوقدی dedi ki: Tiz, işbu sâat kandadır, hüdhüdü bul bana getir.
(Leys. Mu. XIV - XV. 95 - 2)

Saldı âdem okudu اوقودی yoldaşların
Cem' kıldı katına koldaşların *(Cam. XV. 107)*

§ Cebrail aleyhisselam geldi ve eyitti: Kalk yâ Muhammed Hak Taâlâ haztetleri seni okur اوقور. *(Envar. XV. 208)*

İşâde irdi Cebrail selâm irgürdü Allah'tan
Seni Allah okur اوقور dedi buyurmuştur sefer Allah
(Muham. XV. 126)

Dediler şah okudu اوقدی tiz örü tur
Ahd kıldı sen varıcak bizi kor *(İbrahim. XV. 52-1)*

§ Eşeği düğüne okumuşlar اوقشلر ya su eksiktir ya odun eksiktir. *(Ata. XV. 15)*

§ Mansur, Sadık'a eyitti: Ne hacetin var? Sadık eyitti: Hacetim oldur kim ayruk beni katına okumayasın اوقیمسین ve beni Tanrı tâatine koyasın. *(Tez. Ba. XV. 6)*

§ Meymûne eyitti: Var, atanı ve kalan ekâbir ve a'yanı oku اوق gelsinler dedi. *(Ferec. XV. 76)*

§ Bir gün zerger, fakihi evine okudu اوقدی yedirdi içirdi.
(Ferec. XV. 189)

§ Kayınanasını katına okuyup اوقویوب ol küpcüğezi gösterdi.
(Bektaşi. XV. 125)

§ Benim konuğum oldur kim okumadın اوقادن kendi gele.
(Cennet. XV. 452)

§ Horasan zahidi geldi, anı oku اق (harekelidir) dediler. Çünkim Hatem'i okuttular, halife katına girdi.
(Tez. Ün. XV. 193-1)

§ Beni okudular اوقدلر, vardım, çünkü bu halden vâkıf oldum. *(M. Na. XV. 4)*

§ Salih okudu اوقدی, dediki, bugün ne amel kıldın.
(Hay. XV. 13)

§ Ana dedik, yürü Harun ile oḫu اوخ Firavn'ı benim ibadetime. *(Kesir. XV. 20)*

§ Anın günahını affetti, evine okudu اوقدی konaklık etti. *(Kesir. XV. 264)*

§ Sonra bir bir cemi'-i beyleri okuyup اوقیوب yüzledi. *(Ta. Sel. XV. 65)*

§ Eğer katına okuyasın اوقویسن ve ger katından süresin bendeleriz, muhalefete kaadir değiliz. *(Saa. Pend. XVI. 127)*

§ Diraḫt درخت [*Fa.*] : . . . Ve hikâyet olunur ki Şah Mansur'un üstadı Şah oğlan iken ayva çubuğiyle te'dip etmişti. Padişahlık seririne cülûs ittüğü gibi üstadını okudu اوقودی . Yeni içine bir ayva gizleyip katına vardıktą itâb ile hitap idip... *(Deş. XVI. 40-2)*

Girüben hayret ile halvetine
Zeliha'yı okur اوقر halvet katına *(Yuz. Şems. XVI. 111)*

San arus-ı goncaya şah-ı bahar eyler düğün
Yollar üzre serviler mum ile okur اوقور gördüğün
(Aşki. XVI. 47)

Name ile ben kara yazılıyı yâr okumuş اوقومش
Yazılup gönlüm, nola olursa gönlüm pür-sürur
(Zati. XVI. 204)

Oku اوق bu canibe gelsin bu gice
Kamu maksudunu alsın bu gice *(Lârendi. XVI. 22)*

Okumadık اوقومادق seni yazılma igen
Böyle küstah olur mu kendi gelen *(Atai. Ha. XVII. 31)*

§ El-istid'â' الاستدعآء [*Ar.*] : Okumak اوقومق , ya'ni da'vet eylemek. *(Kdeb. XVIII. 164 - 2)*

§ Ed-düâ' الدعآء [*Ar.*]: Okumak اوقومق, ya'ni çağırmak, da'vet gibi. *(Kdeb. XVIII. 100 - 2)*

Didi Seyyit Talût'u okuñ اوقك beri
Getürdüler anı girdi içeri *(Battal. XVIII. 98)*

Gülendam'ı okudular اوقدیلر ol zaman
Ettiler ol kıza bu hali beyan *(Battal. XVIII. 180)*

2. Söylemek, demek.

Hüsnüne tahsin oḫurlar اوخيرلر rub-ı meskûn, şeş cihet
(Nesimi XIV. 37)

§ Ferişteh eyitti: geri döngil ve benden ana selâm okugıl اوقغل
(Enb. XIV. 631)

§ Bu şahsa gâh şair derler ve gâh kâhin okurlar اوقورلر ve gâh mecnun deyü istihza kılurlar. *(Hadika. XVI. 29)*

3. Anmak, yadetmek.

Kulağım çınlar meğer kim şahım anar bendesin
Durmadın seğrir gözüm benzer oḫur اوخور efkendesin
(Ruşeni. XV. 265)

4. Okumak.

§ Susayıcak Kur'an oḫuruz اوخورز susalığımız geçer.
(Fütuh. XIV. 59)

okunmak, (oḫunmak) : 1. Denilmek, söylenmek, tesmiye olunmak, ad verilmek.

Cühut ana kim adı Fağfur-ı Çin
Gerek güyeğü ola andan için
Anı Tanrı nite reva göredi
Hakîm okunur اوقنور âhir hem bir adı *(Süh. XIV. 221)*

Çünki deyyus ديوث [*Ar.*] oḫundu اوخندی gayretsiz
Oḫu gayretliye sen imdi: gayûr *(Uc. Gar. XV. 10)*

2. Davet olunmak, çağırılmak.

Çün oldu halvet okundu اوقندی önüne
Ki istifsar ola düşer öğüne *(Mih. XV. 287)*

§ Et-tetaffilü التطفل [*Ar.*] : Okunmadın اوقونمادين ve gel denmedin düğüne varmak. *(Terceman. XV. 188)*

Bilür kâfir ki kapuya okunmuş اوقونمش
Şehin dergâhına da'vet olunmuş *(Hadidi. XVI. 303)*

Eşek kim düğüne okuna اوقينه pes ya
Demişlerdir ya oduna ya suya *(D. B. XVI. 175)*

Varıp okunmaduğuñ اوقنمدوغك yere yindek
Demesinler sakın güc ile gökcek *(Güvahi. XVI. 115)*

§ Sifle سفله [*Ar.*] : Okunmadık اوقنمدق yere varan. *(Şamil. XVI. 233)*

3. Okunmak.

Salâdır haşr içün neşre bu demde
Oḫundu اوخوندی çün kıyametçün ikamet *(Gülşeni. XVI. 9)*

okurca : Okurcasına, okur gibi.

Pervane nice bahsede haddinle nârda
Mısbah okurca اوقورجه sûhteciktir kenârda *(Âli. XVI. 175)*

okur okur : (Mırıl mırıl, homur homur anlamına) Okramak fiilinin zarfıdır.

Biti paşaya varır anı okur
Bindi ata, okrar at okur okur اوقور اوقور
Oldu Paşa Karaburun'a revan *(Enveri. XV. 39)*

Zâri sahra oldu, doldu kan çukur
Tâzi atlar okraşur okur okur اوقور اوقور *(Enveri. XV. 64)*

okuşma kardaş : → **kardaş okuşmuş.**

okuşma karındaş : → **kardaş okuşmuş.**

okutmak : Çağırtmak.

§ Sultan gerü bârgâha çıktı ve ulu beyleri okuttu اوقتدی. *(Ta. Sel. XV. 188)*

§ Horasan zahidi geldi, anı oku dediler. Çünkim Hatem'i okuttular اقتدلر halife katına girdi. *(Tez. Ün. XV. 143-1)*

§ Daima padişah ol avratı okuturdu اوقوردی avrat oğlan arasında sergüzeştini söyletirdi. *(Ferec. XV. 198)*

§ ...Veziri okuttu اوقوتدی ol taamı yi, dedi. Vezir bildi kim sır faş oldu, zarurî yidi, öldü. *(Ferec. XV. 220)*

§ ... Beğlerim ve kethudalarım katıma okuttum اوقوتدم bulara eyittim... *(Ferec. XV. 28)*

§ Haccam usturayı eline aldı bir iki kıl kesti, eyitti: Bugün hiç nesne yidin mi? Agâh ol, çün güneş Sevr'e geçe, sığır eti, taze balık yimek mekruhtur. Halit feryat eyledi: Hey zalim, seni baş kazıtmağa okuttuk اوقوتدق müneccimliğe çığırmadım. *(Ferec. XV. 464)*

okuycu : → **okuyucu.**

okuyucu, (okuycu, okucu) : Davetçi.

§ Fâtıma tonu giyince okuyucu اوقويجى kapuya geldi. *(Tebareke. XIV. 50-1)*

§ ... Ve okuyucu اوقيجى gönderdik Tanrı'dan yana anın desturiyle. *(Cev. Es. XV. 137)*

Okucu اوقوجى cem'edüp gönderdiler tiz
Bile bir nice altunlu ağır bez *(Hadidi. XVI. 48)*

Düğün ittikte arûs-ı güle dâmad-ı sabâ
Andelibân-ı çemen okuyucu اوقويجى çıktı ona
(Âli. XVI. 78)

okuyuşmak : Karşılıklı okumak, biri birine okumak.

§ Darestü دارست [*Ar.*], Yehût lûgatında kare'tü قارأت [*Ar.*] mânasınadır ki Türkide okuyuştuk اوقويوشديق ve ders söyleştik ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 14)*

ok yarıştırmak : Ok yarışı yapmak.

§ Yayan yarışmak ve dahi ok yarışdırmak اوق يارشدرمق caizdir. *(Ter. Kurt. XVI. 512)*

ol (I) : 1. O.

Sor ana sen ol اول diye üşbu işi
ol اول diye kim idüğin suçlu kişi *(Yuz. Şeyd. XIII. 38)*

Öldüren ol اول, dirgüren ol اول, Yunus imdi Hak ile ol
Hak'tan artık hiç kimsene yok nesneyi var eylemez
(Yunus. XIII - XIV. 383)

Birbirinden bunları her kim seçer
Bunların sırrından oldur اولدر bîhaber *(Nesimi. XIV. 13)*

§ Dünle halk uykuda iken ol اول dün namazın kıla.
(Yüz. Ha. XIV. 47)

§ Ol اول ite Tanrı Taâlâ ayacuğun gerü verdi.
(Tebareke. XIV. 13-1)

Şunun bigi öğrendi ol اول dânişi
Ki bahsedemezdi anınla kişi *(Süh. XIV. 26)*

§ Bu ağacı bir evde tütüzseler ol اول evde olan kişiler kabarcık çıkarmaktan emin ola. *(M. Bay. XIV. 5)*

§ Ol اول sekiz kişi gazâya gönüldüler. *(Si. Da. XIV. 598-2)*

§ Çün düşü içinde ol اول işareti görüceğzin...
(Fütuh. XIV. 18)

§ Ol اول mudga içinde biz sünükler yaratırız.
(İhlâs. XIV. 122)

Gönül bağladı zülfü bendine ol اول
Ki atşan oldu la'li kandine ol *(Işk. XIV. 38-1)*

§ Biz senin ile ol اول kadar nesne için depeleşmeyüz.
(Anter. XIV. 239)

Bu meydanda devlet topun urdu ol
Ki rahat kişilere irgürdü ol اول *(Ferh. XIV. 6)*

§ Çün ol اول buludu gördüler kim ol derelerinden arkuru çıktı...
(Leys. Mu. XIV - XV. 293 - 2)

§ Ve i'tidâl ile hareket oldur اولدر ki gövde kızmağa başlaya.
(Mü. Şi. XIV - XV. 6)

Gökte bulutlardan ot yağdıran ol اول
Yerde Fir'avn'i suya boğduran ol
(Melhame. XIV - XV. 3 - 1)

§ Kör oldur اولدر ki bir düştüğü kuyuya bir dahi düşe.
(Hamza. XIV - XV. 16 - 24)

§ İlâhi ol اول beni görmeyiser midir. *(Tez. Ün. XV. 10-2)*

İlde ulusta her ki boyun hana sunmadı
Sultan yasağı oldur اولدور anı han esir eder *(Dâi. XV. 140)*

§ ... Dedi ki yâ Lokman sen fülân oğlunun kulu değil misin? Dedi ki beli olum اولم. *(Leys. Ar. XV. 223)*

Şehsüvar-ı mücerredat oldur
Mefhar-i cümle kâinat oldur اولدر *(Yüz. Hamdi. XV. 5-2)*

Odur Kaadir ki oldur اولدر kudret issi
Odur Nâsır ki oldur nusret issi *(Ravza. XV. 4)*

Saltanat göklerine bedr oldu ol اول
Nicesi bedr, âsman-kadr oldu ol *(Enveri. XV. 103)*

§ Hatun kişinin son eri kim olursa âhirette eri ol اول olur. *(Kesir. XV. 396)*

İrte bunda iriser şeyh-i kebîr
Suret ü mâ'nide oldur اولدر bî-nazîr *(Vahdet. XV. 104-2)*

Ne yere kim bakar isem gözüme görünen oldur اولدر
Gelsin ol اول diyen ki yoktur bu gün bunda rü'yet-i dost *(Eşrefoğlu. XV. 5)*

§ Kaçan ol اول nur gönüle girse ol gönül genez açılır. *(Enfes. XV. 67)*

§ Ol اول rahmetten kankı kâfire kim dokuna âkıbet müslüman ola... *(Cennet. XV. 22)*

Mesâye oldur اولدر irüren sabahı
Sehergâh estiren oldur riyahı *(Hikmet. XV. 4)*

Kamu dillerde oldur söyleyen ol اول
Kamu heykelde var vaslına bir yol *(Mih. XV. 4)*

§ Yâ Rabbî bir kimsene gelip geçer iken ol اول zâkir kullarınla bir lâhze oturdu diyeler... *(Delil. XV. 29)*

Benven ol اول andelib-i gülşen-i "Kün"
Tuti-i şehd-gû vü kand-sahün *(Tazarru. XV. 42)*

Kemâl'e koymaz ey zâhid füsûnun
Çok okuyuptur ol اول bu dâstanı *(Sarıca. XV. 47)*

§ Bir kuruyası başım kaldı, ol da اولده belâdan belâya uğrar. *(Müslim. XV. 33)*

§ Ol اول kimseler ki benim evliya kulumdur, dünyada takvâyı azık edindiler. *(Envar. XV. 94)*

§ Niceye dek sen turursun, oğlun tura... bir gün ya ol اول gider ya sen gidersin, ya ol seni gömer, ya sen anı gömersin. *(Maârif. XV. 164)*

§ Sen sana düşerin eyle, ol اول kendüye düşerin bilir. *(Maârif. XV. 211)*

§ Şükr ü sipas ol اول Tanrı'ya kim andan artuk Tanrı yoktur. *(Güzide. XV. 1)*

§ Secdeden gerü kalkmağın ma'nisi oldur اولدر kim ölüp toprak olduğumdan sonra... *(Güzide. XV. 45)*

§ Bin kızıl verdi, sonra ol اول kişi malin yine buldu. *(Tez. Ün. XV. 8 - 2)*

§ Ol اول buğday anın içine dökülmüş, şöyle ki bir azim çeç olmuş. *(Bektaş. XV. 196)*

§ Ol اول ottan miktar-ı mu'tedilden artukrak katalar. *(Akr. XV. 26)*

Cümle âlem yoğ iken ol اول var idi
Yaradılmıştan katı cebbar idi *(Mevlit. XV. 4)*

Sensin ol kim اولكم hil'at-ı ferman-ı hükmün giymeden
Olmadı zer-tığ ile sultan-ı bahr ü ber güneş
(Ah. Ps. XV. 25)

§ Ol اول söylediği küfürdür, gene rücu' edip tevbe etmez. *(Müz. XV. 4)*

§ Cenk gününde evvel meydana at depip giren ol oldu. *(Güls. XV. 10)*

§ Ol اول ferişte bidnos sûretindedir. *(Zâd. XV. 29)*

Ol ki اولكه aşkın hazinesin buldu
Bir bakar cümle yoksul u baya *(İbrahim. XV. 108-2)*

Bu işi görüben ol اول merd-i meydan
Olup miskin ü âciz kaldı hayran *(Ruşeni. XV. 44)*

§ Sebeb-i tahrir-i huruf oldur اولدر ki... *(Sic. B. XV. 4, 73)*

§ ... Fazl eyitti: Garibem, yol bilmezem, tuşuma giderem dedi. Ol اول kişi eyitti: Ben Bağdad'a giderem dedi. Ol mihterzade ol kişiye uydu, Bağdad'a vardı.
(Ferec. XV. 25)

§ ... Bu ev şehir issinin evidir, ben ol اول bed-namın kuluyam, günahta bulundum ol sebepten beni tutup bu hale koydu. *(Ferec. XV. 270)*

§ Ol اول kimse ki andını sıya kefaret vere.
(Leys. Dâi. XV. 19 - 2)

§ Alâmet-i sıhhat oldur اولدر kim nefesini her âdem ne katı ala, ne anul, ne tiz tiz ala, ne giç giç. *(Hazain. XV. 56-1)*

§ ... Ol اول tâbi'lerin kıblesi, ol Kırklar'ın üründüsü gizli güneş, ol Tanrı'nın hem-nefesi, ol...
(Tez. Ba. XV. 15)

§ Tanuk olun kim ben ol اول kişiyi yarlığadım.
(Cev. Ah. XV - XVI. 132)

§ Ol اول arzu ile üş can atup bu makama geldim.
(Hüs. Oil. XVI. 43)

§ Halâyıkın sevgilisi ve Ademoğlanlarının ulusu oldur اولدر ki bana zannı gökcek ola. *(Letaif. XVI. 4)*

Dönüben geldi anda Rüstem'e ol اول
Dedi kim ey azıtmış dirliği bol *(Şeh. Ş. XVI. 488)*

Sev gönül şol tıflı güççüktür dime çak çağıdır
Dahi ol اول açılmadık bir taze gül yaprağıdır
(Revani. XVI. 19)

Ol bana fitne ben ana âfet
Müteneffir ben andan ol benden *(Fuzuli. XVI.)*

§ ... Yunda eşek ağdırıp katır tasnif etmeği ol اول eyledi.
(Ta. Şahi. XVI. 116-1)

§ Û او [*Fa.*] : İsm-i işarettir ol اول demektir, medlûlü şey-i müphemdir, nev'i zikrile taayyün bulur.
(Deş. XVI. 285)

Başımda yazı imiş Nazmi ol kim اولکم
Güzeller sevgisi birle kocalam *(D. B. XVI. 145)*

Dert okların ol اول kaşı keman canıma attı
Bir gün demedi bunu dahi Tanrı yarattı *(Hayali. XVI. 159)*

Dime kim er basarım erlik oldur اولدر
Er isen nefsi bas serverlik oldur *(Ârifîn. XVI. 130)*

Ol اول zaifi yanından eyleme dûr
Ayak altında koma nite ki mûr *(Ş. G. XVI. 15)*

§ Ol اول kul atının inânını ol kûh-ı pür-şükûh tarafına munsarif kılup çapup gitti. *(Mevahib. XVI. 54)*

Oğlu kanın o kim ki hâke karar
Bu muayyen ki ol اول size neyler *(Mîri. XVI. 89)*

§ Ahşama dak biri birimizle güreştik ne ol اول beni bastı ve ne ben anı bastım. *(Rahat. XVI. 35)*

An ol اول günü ki âhir olup nevbahar-ı ömr
Berg-i hazana dönse gerek ruy-i lâle-renk *(Baki. XVI. 11)*

Çalındı kûs-ı rihlet göçtü leşker
Havaya sâye saldı ol اول semâ-fer *(Enis. XVI. 46)*

§ An آن [*Fa.*] : İsm-i işarettir, ol اول, zalik, mânasına.
(Cinas. XVI. 4 - 2)

Gelip bir hace-i mün'im cihana etti in'âmı
Kulundur padişahım ol اول, mübarektir anın namı
(Zati. XVI. 8)

§ Ben olum اولم diyecek yerde men ânem من آنم [*Fa.*] derler.
(Deka. XVI. 174-2)

§ Ol اول kişi benüm üzerüme çağırdı. *(Şevahid. XVI. 131)*

§ Her kim âlemde ne eylerse ol اول dükeliyi bil ki kendisine eyler. *(Saa. Pend. XVI. 60)*

§ Dahi ol اول sevaplar sağışınca cennette derecesin yüceldir. *(Zat. XVI. 20)*

§ ... Ba'zılar dirler kim ol اول haçı ol komadı. Evet, sahih oldur اولدر kim ol çepel haçı... *(Aş. XVI. 94)*

Eğerçi nevreside goncadır ol اول
Nice vasfeylesem yüz ancadır ol *(Veyse. XVI. 31-1)*

Ol اول alâmettir bilirsen rahmete
Doğru ilter ol seni çak cennete *(Zehr. XVI. 118)*

§ Ol اول beni urdu, ben dahi urdum. *(Sic. K. XVI. 4, 40)*

§ Dilkü huylu olan oldur اولدر ki zarafetle karnın doyurur. *(Tiber. XVI. 221)*

Dükeli halkı yoktan var eden ol اول
Yeri sâkin göğü devvar eden ol اول *(Güvahi. XVI. 2)*

Bir kılca meyanı ol اول da ma'dum
Bir nokta dehanı ol اول da mevhum *(Hüs. Dil. XVI. 26)*

Ol اول üç yüze bu mahlukun birini
Katarlar bir üründü serverini *(Fazilet. XVI. 100)*

§ Şehit ol اول kişidir kim anı müşrikler katletmiş ola. *(Ter. Kurt. XVI. 73)*

§ Gerçek oldur اولدر ki kalbe dölene ve yalan oldur اولدر ki kalbe dölenmeye. *(Nasayih. XVII. 18)*

Seni ağyar ile gördüm gezerken
Sanki ol gün bana kıyamet oldu *(Kâtibi. XVII. 38)*

Ol güneşin doğup battığı yerde
Acep sevdiğimin eşi var m'ola *(Kara. XVII. 273)*

§ İnnemâ انما [*Ar*] : Andan ötürü, ya'ni ol اول sebepten. *(Kdeb. XVIII. 71 - 1)*

Beni mecnun eden ol saçı Leylâ
Gezerim aşk ile sahra-be-sahra *(Saz. Şermi. XVIII. 365)*

Pes Abdülmü'min'i Seyyit Halife eyledi ol dem
Alıp mal-i ganimetler gemiye girdi hep yâran
Kuruya çıktı çün Seyyit heman bir na'ra haykırdı
İşitüp Seyyid'in ünün mişeden çıktı ol اول arslan
(Battal. XVIII. 102)

§ Ol اول rîsman bucurgatlar ile çekilirse ol taplayı ol semte çeker. *(Sûr. XVIII. 144)*

Ol اول sebep verdi hakim-i kudret
Fırka-i cins-i zenane ziynet *(Fazıl. XVIII - XIX. 2)*

Kuddusi derler bana ol اول câmı ben kırmazam
(Kuddusi. XIX. 118)

Ol nedir ki dolar geçer
Ol nedir ki eler geçer *(Saz. Ahmet. XX. 725)*

2. Öbür, diğer.

§ Başım eti ve kulağım tözü gitti, şöyle kim bu kulağımdan ol kulağım gözükür ve beynim ağzımdan akar.
(Enb. XIV.)

ol (II), (öl) : Temel.

Kim düze ırmakların böyle yolun
Tağların kim berkite böyle olın اولين *(Ga. XIV. 363)*

ola : Belki, -mi acaba, ihtimal.

§ ... Elime bir dahi girersin ola اولا ol zaman seni Gürcü kölesi idüp horus sadası işitilmez yere satayım, dedi.
(Hamza. XIV - XV. 16, 40)

§ Yattık uyuduk, uyandık, gördüm üzerimizde yüz ola اولا atlu saf bağlayıp tururlar, aralarında bir hûp oğlan var, melikâne tonlar geymiş turur. *(Ferec. XV. 123)*

Bâd-ı gam sünbülün dağıttı ola اولا
Gülleri göz yaşına battı ola *(Yuz. Hamdi. XV. 143 - 1)*

Zulmile gûşmâl ederler ola اولا
İşledüp bîmecâl ederler ola اولا *(Yuz. Hamdi. XV. 107 - 2)*

§ Oğlan destiye dokunup desti düşüp suyu döküldükte meğer anın altına irüp ba'zısı andan nemnâk oldu ola اولە dedi.
(Sic. B. XV. 5, 359)

§ Ey kafile kavmi benim maşrabam uğurlandı, siz aldınız ola اولە .
(Envar. XV. 81)

§ Padişahın kapısına geldi yüzüğü bir gulâm ile şahzadeye gönderdi. Mukarrepler, bu melikâne yüzüğü kanda bulmuş ola اولا deyü yüzüğü padişaha iletti.
(Ferec. XV. 131)

§ ... Merhem urdular müdâvat ettiler ekser evkat ol sanem kendi eliyle ederdi, lutfundan, dildârlığından utandım, bunu endişe ettim ki, bu beni bir kimseye benzetti ola اولا dedim.
(Ferec. XV. 240)

§ Gördü bir âli kasır var, kapısı pûlattan perkinmiş, dairesinde deyyar yok. Bu ne makam ola اولە derken...
(Ferec. XV. 201)

§ Bediülcemal'den nişan sordular, eyittiler: Hiç bu nam ü nişandan bir işittiğimiz yoktur, amma bunu bilirse fülan yerde yüz yetmiş yaşında bir pîr var, ol bilir ola اولا dediler.
(Ferec. XV. 350)

§ ... Katledenler mezkûr Hızır ile Turmuş ola اولە deyü zannederim, zira ki mezkûr Hızır'ın ayağına giydiği başmak benim maktûl olan oğlumun başmağıdır.
(Sic. B. XV. 3, 43 - 2)

Demiş ussu yoğudu bu ne tan iş
Nesi gitti ola اولا edün a teftiş *(Güvahi. XVI. 89)*

Veli Cemşid'i dün ü gün arardı
Ne tuşa gitt'ola اولا deyü sorardı *(Şeyh. Ş. XVI. 31)*

Kef-i dür-pâşına benzerdi ola اولە bir pâre
Verdiğin ağlayurak vermese ger ebr-i bahar
(Ârifîn. XVI. 160)

Usandı sanursun ola اولا canâ beni senden
Doyunca yüzün görmemişem kandan usandım
(Yuz. Şems. XVI. 265)

§ Bir er mezkûr Hızır Bali'nin evine girdi, ben de ev issi mi ola اولا ve yahut komşu mu ola deyü varıp kapısı önüne varınca... *(Sic. K. XVI. 4, 109)*

Meyve kısmı mıdır yenir mi ola اوله
Yohsa bir söz müdür denir mi ola
(Atai. Ha. XVII. 37)

oladüşmek : Olmuş olmak, oluvermek.

§ Beynâ بينا [*Ar.*] : Hikâyet-i hal içündür, evkattan bir vakıtta oladüştü اوله درشدی ve şöyle oldu demek mahallinde zeban-zeddir. *(Kdeb. XVIII. 58-2)*

olak : Kısrak.

§ El-inza'ü الانزاء [*Ar.*] : Aygırı olaka اولاقه çıkarmak ve aşırmak. *(Terceman. XV. 134)*

§ El-müfhilü المفحل [*Ar.*] : Olaka اولاقه çekmek için bir kimesneye aykır verici. *(Terceman. XV. 97)*

ola ki, (ola kim) : Belki, ihtimal ki, olabilir ki.

§ Kaynamış şarap böğrekte ve kavukta kum ve taş bitüre, ola ki اولکه istiskaa getüre. *(Yadigâr. XIV. 11-2)*

§ Ve ola ki اوله که anun buharı dımağa çıka vesvas ve mâlihülya ve göz tonması ve baş çeğzinmesi peydâ ola.
(Yadigâr. XIV. 28-1)

§ İrte gice bakam, ola kim اولاکم gussam gide dedi.
(Yüz. Ha. XIV. 201)

Bile gel gidelim bu kutlu yola
Ola kim Tanrı hayrın vermiş ola *(Dah. XIV. 59)*

§ Ola ki اولاکه sarp dervende uğrayasın, ya derin suya sataşasın.
(Anter. XIV. 80)

§ Gelin oğlanı babasına kovlayalım, ola kim اولاکم öldüre.
(Dede. E. XIV. 18)

Kişiler salayın düşsün cihana
Ola kim اولاکم bulalar andan nişane *(Işk. XIV. 204-2)*

Şâyet ola ki اولاکی yürüyem azmayam
Bu uzak yolda yanılıp yazmayam
(Melhame. XIV - XV. 149 - 2)

§ Ola ki اولاکه ol sizin öğüdünüzle öğütlene yahut içine korku düşüp bizden yana yönele. *(Leys. Mu. XIV. XV. 13-1)*

§ Sayrulak düşmanı seninle dâim mukabil durmuştur, fursat gözler. Sen andan gafil olucak, ola kim اولاکم ol i'tibar etmediğin hava bir nefeste şol ok gibi sağlığın çukalın yırta. *(Hazain. XV. 20-2)*

§ Melik beni hezar dil ü can ile sevdi amma bu halime melûl oldu. Cariyelerine eyitti: Alın bunu bağçeye iletin yin için, gülün oynayın, ola kim اولاکم bu dahi bed-huluğu terk ede dedi. *(Ferec. XV. 239)*

Ola kim اولاکم bastı deyü itlerin ayağı şehâ
Sürerim yüzümü yüz zevk ile her rehgüzere
(Nizami. XV. 47)

§ Çevresin muhkem bağlan, ola kim اولاکیم anı diri tutavuz didi. *(Bektaş. XV. 405)*

§ ... Zira ki tuzsuzluktan halimiz mükedder olmuştur, ola ki اولاکه bize bir tuz ma'deni salık vere, anınla muğtenem olavuz. *(Bektaş. XV. 270)*

§ Ola ki اولاکه Saatname issi Hibetullah... *(Saat. XV. 11)*

§ Dost bağın ziyaret idüp ba'dehu gidem, ve hem ola kim اولاکم bir iki gülünü direm. *(Müslim. XV. 33, 48)*

Var dürüşgil ki pasını açasın
Cevherünü ola ki اولاکه pâk edesin *(Tazarru. XV. 34)*

§ Ola ki اولاکی Allahü Taâlâ anları rahmetle cennete givüre. *(Leys. Ar. XV. 542)*

Varayın kûyuna deryûze-i nân eyleyeyin
Ola kim اولاکم itleri yârin yapışa dâmenime
(Sarıca. XV. 36)

§ Ola kim اولکم korkutasız kısastan ve âdem öldürmekten yığlınasız. *(Cev. Es. XV. 45)*

§ Eğer Tanrı Taâlâ bir melik viribiye üzerinize kıtâli farz ide; ola ki اولکه uruşmayasız. *(Cev. Es. XV. 67)*

§ Ey padişahım, beni bayağı halime döndür, ola ki اولکه amel-i salih idem. *(Delil. XV. 130)*

§ Ola ki اولکه merasim-i tâate ve levazım-ı ibadete ber-tarika-i âdet muvâzabet gösterem. *(Saadet. XV - XVI. 152 - 2)*

§ Ola kim اولاکم ölüm gafilin gele tevbe kılamaya. *(Cev. Ah. XV - XVI. 181)*

Deminden kim dilimi eyledin germ
Ola kim اولاکیم idesin taş bağrını nerm *(Hüs. Dil. XVI. 52)*

Ola kim اولاکم işimizi onara Hak
Alıverem sana bir ulu sancak *(Güvahi. XVI. 27)*

§ Bûk بوك [*Fa.*] : Ola ki اولاکه. Kelime-i recadır. *Cinas. XVI. 12-2)*

Bu mektubu eriştir ol nigâra
Ola kim اولاکم ona bağrındaki yara *(Zati. XVI. 264)*

Dedi varın heman Allah onara
Ola kim اولاکم tuş olasız bir şikâra *(Hadidi. XVI. 85)*

Yanılup ola ki اولکه bir hayr duâ ede bana
Yolu üzre ol elif-kaametimin sin edesin *(Yahya. Bey. XVI. 165)*

§ Ağaz-i cenge tahrik ettiler, ola ki اولکه asker anda meşgul iken ... *(Naima. XVII - XVIII. 125)*

§ Bûk بوك [*Fa.*] : Bûd ki muhaffefidir ki kelime-i temennidir; Türkide ola ki اولکه ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 131)*

§ Bûk ü meger بوك و مکر [*Fa.*] : Tevakku' ve terecci mânasınadır. Arabide asâ ve lealle muradifidir. Türkide ola ki اولکه ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 131)*

§ Şayed شايد [*Fa.*] : Edat-ı ihtimâldir. Belki, ola ki اولکه, olabilir ki mânasında kullanılır. *(Kam. Os. XIX. 62)*

ola kim : → **ola ki.**

olalık : Olalım.

Gidelik meygedeye men köle sen mîr gimi
İçelik mest olalık اولالق şöyle ki çağşir gimi *(Sûr. XVIII. 168)*

olalım idi : Ola idik, olaydık.

Giderse gitsün idi mal ü ni'met
Tek olalım idi ایدی اولالم sağ u selâmet *(Mih. XV. 268)*

ola mı : 1. Acaba.

Gülefruh şah da eydür ey nigârım
Del'oldun ola mı gözü humarım *(Dah. XIV. 108)*

Ne dedi ayağa lebin cür'a işitti ola mı اولی
Düştü surahiler bu dem ol sebep ile kulkule
(Kadı. XIV. 302)

§ ... Eyitti: Delidir ola mı اولای işbu kişi, bir nesneyi istemeden getirir, danışmadan götürür. *(Ferec. XV. 8)*

Hak yaz deyüben yazdığı
Kalem sen misin ola mı اولای
Kullar üzre nâzil olan
Kelâm sen misin ola mı اولای *(Alâ. XVI. 50)*

2. Olur mu, mümkün müdür?

Nite vere hurma ağu ağacı
Yahut ola mı اولی hiç hurma acı *(Ferh. XIV. 16)*

Acep dünyada bir dahi ola mı اولای
Benim tek hüsnüne şeyda bu gece *(Kadı. XIV. 245)*

Serv ola mı اولای boyunuza ohşaşa
Kaşın ola mı yüreğe oh şeşe *(Kadı. XIV. 219)*

Nişanından haber kime soram ben
Yüzün görmüşü ola mı اولای görem ben *(Mih. XV. 225)*

Düşte göreydim ola mı اولامی deyü nûr-ı ruhunu
Zâhidin leyl ü neharı kamu hâb ile geçer *(Sarıca. XV. 6)*

Şâdi-i vaslına ola mı ki اولامکی bir dahi irem *(Sarıca. XV. 49)*

§ Varayın İsmail'in anasın baştan çıkaradum ola mı اولی *(Tuh. Le. XV. 312)*

Kametin tayına bir serv çemende bitmez
Yüzünün nakşine bir bağçede gülzar ola mı اولی.
(Dâi. XV. 52)

§ ... Eyitti: Sen âdemîsin, ol peridir, hulkun muvafık ola mı اولای zindegânî edebilir misiz? *(Ferec. XV. 218)*

§ Hemişe râzını benden gizlemezdin. Derdin bilsek derman talebinde olsak ümittir kim muradına irgüreydik ola mıاولای dedi. Seyf meyyit gibi sakin oldu. *(Ferec. XV. 347)*

Gözlerim yaşı ile gönlüm evini sularam
Şol ümide ki hayalin gele mihman ola mı اولی
(İbrahim. XV. 130 - 1)

Hasta gönül acaba derdine derman ola mı اولی
Yoksa hicr odu eritip son ucu kan ola mı
(İbrahim. XV. 130 - 1)

Dürüst olmaz kişinin işi bî-yâr
Yalınız taş ola mı اولای hiç divar *(Ârifîn. XVI. 230)*

3. Olmaz mı? Nasıl olur ?

§ Şunlara etmek ve su versevüz ola mı اولای dedi.
(Müslim. XV. 1, 50)

§ Tap olsa ola mı الی dahi usanmadın mı, dahi üşenesi olmadın mı.? *(Tuh. Le. XV. 173)*

§ Hazreti İbrahim: Lutfeyle gerü varalım sizlere ta'zim edelim dedi. Konuk eydür: Hiç ola mı ki اولامکی gerü ben varam, meğer ki beni arkana alasın. *(Saat. XV. 27)*

olar : Onlar.

Olar اولار kim kendüden eyler ululuk
Eğerçi ola mal ü milket issi *(Si. Da. XIV. 10)*

Oları kan kaşanırdı görenler *(Dah. XIV. 24)*

Olardan ki الردنكه sürdü cihanda mürat
Hikâyet kaluptur ü dahi gey ad *(Ferh. XIV. 6)*

Ol Habibin hürmetiyçün yâ İlâhi ırmagıl
Doğru yoldan kim olarıñ اولارنك daima erkânıdır
(Nesimi. XIV. 198)

§ Olarıñ اولارك gibi içleri taşları münevver kavmi bulasın, dahi olardan yine ayrılasın. *(Fütuh. XIV. 11)*

§ ... Ve bu küllîsi olardır اولردر ki biz tarik-ı sedâda irşat kılıp üründüledik. *(Leys. Mu. XIV - XV. 6 - 2)*

§ Olar اولر bizim katımızda olalar ki bizim gönlümüz size dölene. *(Leys. Mu. XIV - XV. 150-2)*

Olar اولر kim mahv bağından yemişler
Keramet satmağa itlik demişler *(Ruşeni. XV. 16)*

§ Olar اولر ki nefsi havasını terk idüp Hakkın rızasın ittiler özlerine zahîre. *(Delil. XV. 166)*

§ Size nice kim anlardan cerâhat irişti elem çekersiz, sizden dahi olara irişti kim olar اولر dahi sizcileyin elem çeküp incinürler. *(Leys. Ar. XV. 267)*

§ Şol kimseler kim avazların alçağradur, anul anul söyler Resûl katında, anlar olardır اولردر kim...
(Leys. Ar. XV. 502)

Olar اولر esrüktürür hergiz ayılmaz
Olar اولر fehmeylemezler subh ü şamı *(Eşrefoğlu. XV. 37)*

Olar اولر bilmez yecuzu lâ-yecuzu
Olar mezhep edinmiş bir imamı *(Müz. XV. 38)*

Nar-ı düzahtan olar اولر bulsun necat
Kim duadan sonra vere salavat *(Mihri XV. 102)*

Olardır الردر din ü dünya padişahı
Olarıñ الارك yeri eyvan-ı İlâhî *(Ravza. XV. 41)*

Begayet ehl-i ilmi ol severdi
Olarla اولرله sohbet etmeğe iverdi *(Salâtin. XV. 61)*

Olardan اولردن anaru var bir yakın yer
Çoğ olur ol mahalde neml ile mur *(Hikmet. XV.)*

§ Dahi olar اولر istihza kıldılar. *(Enfes. XV. 7)*

§ Bir gemi buldular, ol gemi issi olara اولره dedi ki...
(Leys. Dâi. XV. 442-1)

Olaruñ اولارك derdine derman eden ben
Yürek yakıp ciğerler kan eden ben *(Çeng. Dâi. XV. 215)*

Çiger Hak emridir irmek murada
Sebep kılmış oları da اولاريده arada *(Güvahi. XVI. 9)*

İşbu karn içre hey kıran girsin
Halk olardan اولاردن k'ola karîn-i elem *(D. B. XVI. 2)*

Olar اولر ki dünyadan el çekmedi vü gelmedi vaz
Katında ehl-i dilin kaçan ola mahrem-i râz
(Nihani. XVI. 40)

Üründü eylemiş anları Allah
Olardan gayri âcizdir ol agâh *(Fazilet. XVI. 146)*

Ne cahildir ne hardırlar olar اولر kim geçinir şair
Ağız açar yanında şairân-ı nükte gûyanın *(Ruhi. XVI. 57)*

Kaza-yı ömrden gûya değiller gonca tek vâkıf
Olar اولر kim özlerin dünya içün dil-teng tutmuşlar
(Fuzuli. XVI. 146)

Gelüp Rum'a olar اولر dil-hasta vü zar
Bela-yi gurbet ü derde giriftar *(Letaif. XVI. 30)*

Eylediler anda istifta olar اولر
Bu suyun aslın beyan et dediler *(Ev. XVII. 32)*

§ Amma iptida olar اولار selâm verseler...
(Nasayih. XVII. 73)

ol aracuk : Oracık.

§ Zamanla bir dağ dervazesine çıktı baktı... bir tarafta bir ulu şehr-i garip yatur. Revende ol aracukta اول آراجوقده oturdu, inmeğe korktu. *(Ferec. XV. 541)*

ol arada : Orada.

Yiğitlik ola aşk u andan süci
Ol arada ud ile korku neci *(Süh. XIV.)*

Varalım şahım anı kıl teferrüc
Çü uçmaktır ol arada اول اراده huri koç *(Işk. XIV. 267-1)*

Gerü ol arada اول آراده her kişi görür
Bayağı yerinde Mansur'u turur *(Vahdet. XV. 106-1)*

Yapar hem Ergine'de bir imâret
Pişer ol arada اول اراده her dürlü ni'met *(Salâtin. XV. 125)*

§ Ol arada اول اراده bir ceng bazarı turdu ki metâ-ı can bir pula satıldı. *(Müslim. XV. 8, 88)*

§ ... Yollarda kona göçe, dere ve derbent geçe bir gün bir mevzıa gelip ol arada اول اراده oturak eylediler. *(Müslim. XV. 10, 12)*

§ Basra havası sakil olup ol kızın mizacına münasip olmadığı içün ol bağ ve sarayı ol arada اول آراده kız içün yapıp kızı anda komuşlar. *(Ferec. XV. 16)*

Birez gün ol arada اول اراده eğlenürler
Seferdir danışurlar öğlenürler *(Hadidi. XVI. 30)*

Ol arada اول اراده şöyle ceng etti katı
Ol Hüseyn'in kalmadı hiç tâkatı *(Battal. XVIII. 12)*

ol aradan : Oradan.

Altı ayda dün ü gün atlu gider
Ol aradan اول ارادن Mısır'a andan irer *(Yuz. Şeyd. XIII. 24)*

§ Taşı oturduğu yerde tutunmaya, birez ol aradan اول ارادن anarurak gitmek gerek. *(Tuh. Le. XV. 247)*

Söz öğüştür yedi yüz bin er alur
Ol aradan اول اردن sürdü Hârezm'e gelür *(Enveri. XV. 13)*

Gelüp ol aradan اول ارادن Bosna'ya indi
Bütün Bosna ili hep şaha döndü *(Salâtin. XV. 159)*

§ Vaktâki göçtüler ol aradan اول ارادن ... *(Cev. Es. XV. 400)*

Ol aradan اول آرادن göçüp şeh tuttu râhı
Yürüttü Antep üstüne sipahı *(Hadidi. XVI. 469)*

ol araya : Oraya.

Her ne araya ki ol servi kadın saye sala
Yüz sürer ol araya اول آرایه âb-ı revan yıllar ile
(Sarıca. XV. 34)

§ Ol hılt boşanır, a'za-yi reiselerin kim, üçtür, birisine ya ikisine kim yönelir inmeğe. Ol a'za-i reiseler eğer kuvvetli bulunursa kim def'ede her birinin bir dökecek yeri var, ol araya اول ارایه döker. *(Hazain. XV. 28-2)*

§ Akıl ol araya اول آرایه girmez ve fikir ol yöreye uğramaz.
(Tazarru. XV. 189)

Getüren avratın ol araya اول ارایه
Düşse ahir acep mi gavgaya *(Yuz. Hamdi. XV. 62-2)*

ol arayı : Orayı.

§ Şenzebe ol arayı اول ارایی beğendi, anda mülâzım oldu.
(Kel. XIV.)

olarıñla, (olaruñla) : Onlarla.

Buluştum yine ol canlar ile ki
Bilişmiştim olaruñla اولارکله ezelde *(Kadı. XIV. 214)*

Karşılarına olup revane
Kıldı olarıñla اولارکله azm-i hane *(Fuzuli. XVI. 267)*

olaruñla : → **olarıñla.**

olasını : Olacağını.

§ Cihanın fenasını ve âhir toprak olasını اولاسنی fikreyledi.
(Müz. XV. 105)

olaydı : Olabilirdi.

§ Allahü Taâlâ'dan gayri kim olaydı اولایدی ki size işitmeklik ve görmeklik yaratıvereydi. *(Enfes. XV. 25)*

olayız : Olalım, oluyoruz.

§ Biz size doğrulup Tanrı müsafiri olayız اولایز .
(Ev. XVII. 270)

Cümle âlem bize hasret-keş iken lâyık mı
Olayız اولایز pençe-i nâ-ehlde pamâl-i sitem
(Nabi. XVII - XVIII. 48)

ol bir : Öbür, öteki, diğer.

§ Bir ucundan kırıp kâfiri ol bir اول بر ucuna çıktı.
(Dede. E. XIV. 195)

§ Benim iki karındaşım var idi, birisi kırk yaşında vefat etti... ol bir اول بر karındaşım dahi... *(Cennet. XV. 127)*

§ Bir nicesin döndürünce ol birleri اول برلری bölünmeyüp Hünkâr'ın ardına düşüp giderlerdi. *(Bektaş. XV. 115)*

§ Yarın değil ol bir gün değil dahi ol bir اول بر gün değil dahi ol bir gün gelür... *(Müslim. XV.)*

§ Ol bir اول بر arslan evvelki hâli üzere kalıp âb-ı revan karye-i uhra dahi ehli ile ma'mur ve âbadân kaldı.
(Men. Av. XVI. 129)

§ Her gemide iki mâhir reis olur. Biri bir hal olsa ol biri اول بری yerine geçer. *(Tuh. Ki. XVII. 142)*

olcalamak : Harpte ganimet almak.

§ Kademfer Şah sınıp kaçıcak Rum çerisi at, baş, cebe ve cevşen, yarağ ve kumaş olcalayıp اولجالیب döndüler.
(İs. H. XIV - XV. 701)

olçumluk : Bilgiçlik.

§ Mudıyf dayfının kaydını yir, dayfı olana olçumluk اولچوملق yaraşmaz. *(Maârif. XV. 225)*

olçumluk etmek : Bilgiçlik satmak.

§ Vehm olçumluk idüp اولچوملق ایدوب ortaya girer, dürlü dürlü temvihat ile karıştırır. *(Maârif. XV. 53)*

oldacı : Gelişmeğe istidadı olan.

Dedi yüzün ay taliin Müşteri
Muvafık bulundu sana müşteri
Lâtif ü sahi vü melikzadedir
Yanağı gibi hatırı sadedir
Yeni yiğit ü oldacı الدجی kişidir
Boyu serv ağacı, sadef dişidir *(Süh. XIV. 207)*

oldığıyle : Olduğu için.

§ ... Ol hılta mahsus hareketler çok oldığıyle اولدغیله eydürler: Safravî mizactır, ya balgamî mizaçtır, ya...
(Hazain. XV. 7 - 2)

olduğunca : Bâki kaldıkça, durdukça.

Kılalım ol padişaha biz dua
Eydin âmin, ide makbûl ol Huda
Olduğunca اولدوغنجه heft encüm, nüh felek
Çâr unsur, seh mevâlîd ü melek *(Enveri. XV. 102)*

olduğundan gerü : Olduktan sonra.

§ Bu dünya bir ekinlik olduğundan gerü اولدوغندن کیرو, sen ekin olup Azrail biçici olduğundan gerü... ne denlü mağrur, gafil yürürsün. *(Müz. XV. 63)*

oldu olaldan : Öteden beri, ilkinden beri.

§ Sultan hasekileri ve kadim kullukçuları ol mertebeyi ve menzili oldu olaldan الدی اللدن ve bir gezden bulmadılar.
(Kel. XIV. 27)

oldurmak : Vücuda getirmek, yaratmak.

Oldurur ol mülk-i vahdet oldurur
Uşbu mülkü yoğ iken ol oldurur اولدرر *(Ga. XIV. 13)*

Yok iken var eyleyen çün oldurur
Kudretinden cümleyi ol oldurur اولدورور *(Mevlit. XV. 4)*

olduysa : Olunca, oldukta.

§ Vaktiki böyle olduysa اولدیسه eydinildi kim, mevt hali katı haldir. *(Delil. XV. 8)*

olgan : Olan.

Pes anı âlem-i mülke risâlet verdi gönderdi
Anınla eyledi mümtaz ki kâfir müslim olganı الغانی
(Muham. XV. 171)

olıgelmek : → **olugelmek.**

olımamak : Bekleyememek, sabredememek.

§ Eydür kim vay Ömer nice halifedir, ben irteye değin olımazın اولمزن gussa ile ölüserin. *(Yüz. Ha. XIV. 32)*

§ Padişah eyitti: Beni koyup kanda gidersin, ben sensiz olımazam اولیازم. *(Ferec. XV. 448)*

Esirge beni ey Cibril-i meh-rû
Olımazam اولیمزم ben andan bir dem ayru *(Câm. Na. XVI. 6)*

ol kim : O kimse ki.

Ol kim اولکم anın hakkına "min nur-i vahid" söyledin
Hem anın şanında Hak'tan nâzil oldu "hel-eta"
(Nesimi. XIV. 105)

Safa yoluna Sa'di ol kim الکم gire
Gerek Mustafa'nın suyunca vara *(Fereh. XIV. 2)*

Yok ol kim اولکم hemin herze vü hezl ola
Anın bigi kalmasa yeğ kim kala *(Ferh. XIV. 4)*

olmağın : Olmakla.

Şehin sevdük kulu olmağın اولماغن ol can
Yarar ger âleme olursa sultan *(Işk. XIV. 26-1)*

olmak : 1. Bulunmak, kalmak, ikamet etmek, eğlenmek.

Varır Ya'kup aşnuğı yerine
Birkaç gün olur اولور bunlar anda yine *(Yuz. Şeyd. XIII. 98)*

§ Pes ey azizler Tanrı Taâlâ bahane Tanrı Taâlâsıdur, siz dahi ne kadar kim dünyada olasız اولاسز...
(Yüz. Ha. XIV. 8)

§ ... Oturup yine avurtlarında ve sohbetlerinde ve yimelerinde ve içmelerinde oldular اولدلر. *(Anter. XIV. 2, 588)*

§ Bir dem benden ayru olursa اولورسه ölür. (*Tebareke. XIV. 10-1*)

§ Ol iki yüz server şehir içinde Yukanna sarayında olurlardı اولورلردی . *(Fütuh. XIV. 17)*

§ Gelene ve gidene etmek yedirirdi ve hergiz konaksız olmadı اولمدی ve taâm dahi konuksuz yimedi *(Si. Da. XIV. 42)*

§ Ol Sürûd ilinde göçküncü Araplar olurdu. *(Si. Da. XIV. 353-2)*

§ ... Şenzebe ol arayı beğendi anda mülazim oldu, şöyle kim meselde gelmiştir: ... ya'ni kaçan otlak bulsan kongıl. Pes kaçan bir zaman anda oldu الدی , Şenzebe kuvvet duttu, semirdi. *(Kel. XIV. 24)*

§ ... Dimne kendi nasibin ayırdı, Kelile ülüsün Rûzbihe verdi ve ısmarlayıp vasiyet kıldı: Hemişe melik katında ola اولا ve ol kim anın hakkında söylenir, yiyisin duya ve ana haber ede, bildire. *(Kel. XIV. 72)*

§ Biz ayruk olmazuz اولمزز didi uçmakdağı nökerlerine, yoldaşlarına. *(Cev. Es. XV. 164)*

§ Bana bir halvet yer veresin, gecede anda olam اولام , kimse benim üzerime gelmeye. *(Cennet. XV. 12)*

§ Cercis Filistin şehrinde olurdu اولوردی . *(Cennet. XV. 344)*

Dediler olma ey peder gamnâk
Ki bizimle olucak اولجق ana çi bâk *(Yuz. Hamdi. XV. 22-2)*

§ Ümmetim gussasında olurven الروا *(Tuh. Le. XV. 165)*

§ Mekke'nin kapısı ileyinde Şafiîler mihrabı önünde kiçirek kubbe içinde olur الر taştır. *(Faza. XV. 34)*

§ Meğer Suluca-kara-yük'te ol Sultan Alâüddin'nin yuntları olurdu اولوردی ; hâlâ Yunt pınarı demekle bir pınardır. *(Bektaş. XV. 126)*

§ Her vakıt kim Râbia anda olurdu اولوردی meclis germ olurdu. *(Tez. Ba. XV. 39)*

§ ... Ve kanâat verdi kendi rızası üzere olavuz اولاوز . *(Saat. XV. 2)*

§ Gözü Hak Taâlâ sana erzani kıldı kim anınla dünyada olduğunca اولدغكجه rahat ve muğtenem geçersin.
(Hazain. XV. 52-2)

§ ... Mübarek, bu alâmeti işiticek Zeyn'in elin öptü, tahte geçirdi, elhamdü-lillah kim seni gördüm dedi. Andan buyurdu at çektiler bindirdiler, eyitti: Siz olmağa اولمه bu ev lâyık değil, gayri odaya varalım. Gaşiyesin dûşuna aldı önce yürüyüp bir saraya vardılar. *(Ferec. XV. 138)*

§ ... Bir tas şarap doldurup sundular, bizimle ol اول dediler, bu dahi icabet idüp oturdu. *(Ferec. XV. 229)*

§ Meğer bu Melik-i Umman'ın avratı cazı imiş, ekser-i evkat ol avratın katında olurdum اولوردم. *(Ferec. XV. 152)*

§ Eyitti : Bu Derya-yı Umman'dır ve biz gavvaslarız, bunda oluruz اولورز. *(Ferec. XV. 200)*

§ Bibim aldılar köye gittiler, düğünleri var imiş, bir hafta anda olsa اولسه gerektir. *(Ferec. XV. 55)*

§ Eyittim: Ey mahdum, benim şekkim yok kim katımızdan gidicek bir belaya dahi düşerem. Zindanban eyitti : Bizimle ol اول ; bizimle oldukça hizmetin ederim. *(Ferec. XV. 272)*

§ Cebrail aleyhisselam eyitti: Yâ Resulallah, devenin uyanın ben yedeyim. Kaçan Medine kavmi seni da'vet eyleyeler, onlara eyit ki: Devem kanda çökerse anda olurum اولورم.
(Envar. XV. 244)

§ ... Kız bu evzaı görüp bildi, bu gulâm değildir öz halifedir. Derhal turdu başını örttü, cariyelere eyitti: Edeple oluñ اولك; kendi kendimi helâk itmişem elimle; bu, halifedir dedi. *(Ferec. XV. 216)*

Nice kim bu fena evde olavuz اولاوز
Buların halini fikret kılavuz *(İbrahim. XV. 18 - 1)*

§ ... On gün dahi hapiste olasıñ اولاسك andan sonra çıkarup gerü merteben vereler, sultana sâkilik edüp sıvarasın.
(Leys. Ar. XV. 638)

§ İbrahim evlâdıyle Arz-ı Mukaddes'te olurdu اولوردی .
(Leys. Ar. XV. 768)

§ Bir köyde olur اولور ekinci idim. *(Mevahib. XVI. 23)*

§ Sultan Murat Amasya'da olur iken اولورکن kâfir Samsun'u oda yaktı. *(Âş. XVI. 89)*

§ Ve bu kocanın oğlu Padişahın yanında olurdu اولوردی .
(Âş. XVI. 166)

Ko beni kendi halimde olayın اولاین
Ki yeğ bilür kişi kendü kolayın *(Yuz. Şems. XVI. 222)*

Bunda olmaz اولز bu gice ev sahibi
Âşıkınven dürr-i vaslın talibi *(Zehr. XVI. 173)*

Hemişe olanı اولنی hoş gör mukadder
Konuk umduğunu yimez birader *(Güvahi. XVI. 53)*

§ Avşâriyye, bilâd-ı Ca'beriyye'de olurlardı اولورلردی .
(Cihan. XVII. 593)

2. Yaradılmak, vücut bulmak.

Hikmetinle oldu اولدی çarh ü asüman *(Mihri XV. 89)*

olmaklu olmak : Olması gerekmek, yapılması icap etmek.

§ Sitti bint Firuz ve Gülpaşa bint Abdullah örfe salınup işkence olmalu olucak اوللو اولیجاق hamlimiz vardır dediler, ol sebepten işkence olmadı. *(Sic. B. XV. 7, 416)*

olmamış : Olmadık, görülmemiş, vukû bulmamış.

Şu kim olmamış اوللامش dürlü kanun kor
Koyar içine od u koynuna kor *(Ferh. XIV. 32)*

olmaya : Yapılmamış ola, görülmemiş ola.

§ Bunlar kızlara, bire saçı biçik, ben size bir azap ideyim ki olmaya اولیه diyüp.. *(Müslim. XV. 35, 147)*

olmaya ...-esin : Sakın ...-meyesin.

Bin gez seni bu yolda eğer depeleyeler
Olmaya اولیا kısas etmek içün isteyesin dem
(İrşad. XV. 134)

olmaz : Olmayacak, lüzumsuz, yersiz, münasebetsiz.

§ Akça Koca eyitti: Bizim ev bekçisi erenlere olmaz اولماز kelâm söylemiş... *(Bektaş. XV. 218)*

§ El-kıssa, her dem bu olmaz اولز havalarla mânend-i keşti-i şikeste girdab-ı fikret ü hayâlde sergeşte-i havâ... *(Şeref. XVI. 17)*

olmazlanmak : Görünüşte imtina göstermek, sureta mümanaat etmek, çekinir gibi davranmak.

§ Cariyeye Husrev el sunucak naz yüzünden cariye muti' olmazlandı اولزلندی. *(Câm. Na. XVI. 95)*

olmaz vakıt : Vakıtsız, zamansız.

§ ... Sen kendi cahilliğin delilin ruşen eyledin ve anlanmaz söz ile bî-vecih mesel getirdin ve olmaz vaktın اولز وقتن araya girdin. *(Kel. XIV. 71)*

olmaz yere : Beyhude, boşa, yok yere.

Neçün bâri anun ile duruşmak
Ya olmaz yere اولز یره savaşmak vuruşmak *(Işk. XIV. 308-1)*

Ömrünü olmaz yere اولز یره harceylediğin bilmedin
Bunda sen assı didiğin anda idiser ziyan *(Eşrefoğlu. XV. 26)*

§ Benefşeler gibi yanlarınca boyunların eğüp âhir bir olmaz yere اولز یره ektiler. *(Şeref. XVI. 29)*

olok dem : O anda, o zaman, o vakit.

Çıkageldi salur ana olok dem اولقدم
Sanasın buşuyu İbrahim Ethem *(Yunus. XIII - XIV. 22)*

Nereye kim varam başlar kesilür
Kime buşar isem olok dem اولقدم ölür *(Yunus. XIII - XIV. 16)*

Horus vaktsız ötse ne olur işi
Revadır olok dem الوقدم kesilmek başı *(Süh. XIV. 112)*

Olok dem اولوقدم kim ol dama ağmış idi
Sanasın güneş dünle doğmuş idi *(Süh. XIV. 9)*

Ger efsun okuyup bir kez üreydi
Olok dem ayı gökten indireydi *(Dah. XIV. 24)*

Didi ol mefhar-i âlem kelâmullahdürür gayet
Ana olmaz didi, indi olok dem اولقدم Cibril ey merdan
(Delil. XV. 111)

Heman dem tutuben başın keserdi
Olok dem اولقدم anı terkisin'asardı *(Şeh. Ş. XVI. 651)*

olok sâat : O anda, o dakikada.

Olok sâat الق ساعت el dutuşup durdular
Sarayın revan yoluna girdiler *(Süh. XIV. 139)*

Olok sâat اولق ساعت ana aman vermedi
Anın kimse feryadına irmedi *(Süh. XIV. 337)*

§ Mansur eydür : Çün bu ayeti okudum olok sâat الق ساعت ol evde çağrışma ve avaz işittim. *(Enb. XIV. 11)*

§ ... Olok sâat اولق ساعت yaraklandı. *(Anter. XIV. 269)*

§ Eğer anların hukuku yerine getirildiyse olok sâat اولق ساعت kurtula.. *(Delil. XV. 155)*

§ Gönlünde ucb, buhl, hıkd ü haset, hava ve bid'at olmayıp pâk olduysa olok sâat اولق ساعت kurtula.. *(Delil. XV. 155)*

§ Cemi' kanatlarını aç, yerinden kalk, uç dedi; olok sâat اولق ساعت ölüm harekete geldi. *(Müz. XV. 151)*

§ İsa aleyhisselâm küpe süal etti: Suyun neden acıdır? Olok sâat الق ساعت küp ditredi, dile geldi. *(Müz. XV. 227)*

§ Eğer duamı kabul ettinse, dileğimi verdinse kurbanımı kabul eyle dedi. Olok sâat الق ساعت gökten bir od indi, kurbanı göğe götürdü, çıkardı. *(Faza. XV. 197)*

§ Şeytan elin küpe sokar olok sâat الق سعة süci kaynar. *(Güzide. XV. 87)*

§ Birez ımızgandı olok sâat اولق ساعت yine durdu. *(Tez. Ün. XV. 14-1)*

§ Beşik içinde ıztırap idüp feryad idüp olok sâat الق ساعت anası göğsünü anın ağzına verir. *(İrşad. XV. 99)*

§ Olok sâat الق ساعت hitab-ı izzet irişti ki... *(İrşad. XV. 49)*

§ Olok sâat اولق ساعت Cebrail gelüp bu âyet-i kerimeyi getürdü. *(Rahat. XVI. 30)*

§ Olok sâat اولق ساعت Firdevs uçmağında bulunduk. *(Rahat. XVI. 48)*

olta eylemek : İleri geri gidip gelmek.

§ Revze روزه [*Ar.*] : Beri öte gidip gelmek mânasınadır. Âmed şüd etmek, olta eylemek اولطه ايلمك ta'bir olunur. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 128)*

olugelmek, (olıgelmek) : Olagelmek, olmak.

§ Bu nesne Âdem oğlanları aralarında evvelden âhire olıgelmiştir اولى كلمشدر. *(Kesir. XV. 123)*

§ ... Bizden âmiller baç talep ederler, olıgelmiş اولكلمش değildir, bid'attır. *(Sic. A. XVI. 1, 474)*

§ ... Olıgelen اوليكلان yasağım arasına kimesne girmeye ve mâni' olmaya. *(Sic. B. XV. 7, 105)*

§ Buyurdum ki, varup olıgelmiş اوليكلمش kanun ve kaide üzerine yasak ide ki kimesne eski akça ile satu bazar ve muamele etmeye. *(Sic. B. XV. 3, 53-2)*

§ ... Mevzı'-ı mezburun kadimden olıgeldüği اوليكلدوكى üzre mer'a ve suvadımız idüğine hükm edip... *(Sic. A. XVI. 5, 708)*

olugörmek : Olmaya bakmak, olmaya çalışmak.

Sen dahi uyur gönülleri uyar
İsi nefesli olugörgil اولوكركل i (ey) yar *(Anasır. XV. 411)*

olunmak : 1. Yaradılmak, meydana getirilmek.

Yer gök dahi olunmadın اولنمدين kaalû-belâ söylenmedin
Kendi cemalin görmeğe gözgü bizi düzüptürür
(Eşrefoğlu. XV. 54)

2. Yapılmak.

§ Sen kendinde nice olunmak اولنماق dilersen senin gayrinde dahi sen öyle adleyle. *(Tibr. XVI. 83)*

3. Olmak.

§ Bu haberle dahi ma'lûm olundu اولندی ki Yahudi mağdup, Nasarâ daaldir. *(Leys. Ar. XV. 25)*

§ ... Lâyık oldular ki bunlara katı gazap oluna, bular mağdup oluna اولنه. *(Leys. Ar. XV. 25)*

olunugelmek : Olagelmek, yapılagelmek.

Ne çare bu olunugeldi اولونی کلدی pîşe
Kesilmeyen el öpülür hemişe *(Güvahi. XVI. 105)*

oma : Bacak.

§ Nice yerde omalar اومالر ve başlar ve ecsat yığıldı. *(Ta. Sel. XV. 136)*

omaca : → **omaca kemiği.**

omaca kemiği, (omaca) : Uyluk kemiği.

§ El-mahruku المحروق [*Ar.*] : İpliceği üzülmüş ya'ni omaca kemiğin اومجه کیکن başındağı siniri kırılmış davar ve inde'l-ba'z omacası çıkmış davar. *(Terceman. XV. 295)*

§ El-a'zel الاعزل [*Ar.*] : ... Omaca اومجه ta'bir olunan iki pöç kemiklerinin birisi nakız olan dabbeye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 285)*

§ El-azele العزلة [*Ar.*] : Tavarın elmacığı üzere olan omaca kemiğine اومجه کیکینه denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 285)*

§ Ḫav خو [*Fa.*] : Sekiz mânası var. 7, atın sağrı ta'bir olunan uzvudur ki insanda uca ve omaca اوماجه denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 253)*

omaç (I), (umaç) : Hedef, amaç, gaye.

Bu aşk okunu çarh atuben nesne urmadı
Ta canımı umaç اوماج edip önünde görmedi *(Süh. XIV. 82)*

Olar Tanrı'dan yana yol buldular
Ki mihnet okuna umaç اوماج oldular *(Ferh. XIV. 43)*

Kazadır kaşların kavsi, kaderdir kirpiğin sehmi
Beni omaç içün aynın bu ma'niden nişan etti
(Nesimi. XIV.)

Bir umaca اوماجا kuruluptur çü yayın
Yasayıp durma aşak etme yayın *(Işk. XIV. 171-1)*

Vefadan üş beni soymaç edersin
Cefa okuna hem omaç اوماج edersin *(Işk. XIV. 297-2)*

Bağrımı birişte kılur ü yüreği rişte
Kılalı gözü ohlarına canımı omaç اوماج *(Kadı. XIV. 154)*

Gamzesi tîri ne hacet yüreğim omacına اوماجنا
Ol yaralanır ne kaçan ki yar kemanı depretir
(Kadı. XIV. 206)

Kirpiğin ohuna canı umac اوماج kılmışam
Zira ki attığı yere evvel nazar düşer *(Kadı. XIV. 14)*

Göz okuna omacım اوجم gece gündüz
Beni gözler dükeli halk düpdüz *(Hurş. XIV. 45)*

§ Ol kişi kim yavuz işi bilü dururken nefsin ona meşgul eyleye, ya melûl, dahi peşimanlık okunun omacı اماج ola.
(Kel. XIV. 9)

Her kişi k'ardınca nefrin okuna
Olur omaç اوماج ol belânın okuna *(İs. XIV - XV. 198)*

Ah ü nefrin herkime kim okuna
Olur omaç اوماج ol belânın okuna *(İs. H. XIV - XV.)*

§ Neye gerekse nazarın salıverip şeytan okuna omaç اماج (harekelidir) olup kendüyi helâk kılmaya.
(Müneb. XIV - XV. 12 - 1)

Ey tir-i belâya cismi umaç اوماج
Uşşaka ayağı toprağı taç *(Ley. XV. 100)*

Geçirdik tir-i ahı nüh felekten
Ezelden çarh bizim omacımızdır اوماجزدر *(Muhibbi. XVI. 37)*

§ Tîmaç تیماج [*Fa.*] : Nişane-i tîr, ok nişanı amaç ve omaç اوماج mânasına. *(Deş. XVI. 50-2)*

Keman-ı çarhtan her ne kadar tir-i kaza gelse
Erişir bana sehm andan belâ okuna umacım اوماجم
(Zati. XVI. 365)

§ El-garazu الغرض [*Ar.*] : Okla attıkları nişan ve omaç اومج, hedef gibi. *(Terceman. XVI. 106)*

§ Âmac آماج [*Fa.*] : Omaç اوماچ . *(Şamil. XVI. 569)*

Yanmak: efruhten, umaç اوماج : nişan نشان [*Fa.*]
Mande: yorulmuş u manden: kalmak *(Genc. XVII. 75)*

omaç (II), (omaç aşı, oğmaç aşı, ovmaç) : İçine, ekmek, peynir, soğan ve bazen yağ, pekmez konup yoğurularak yapılan bir yemek.

Ne unu var idi edeydi tutmaç
Gehi omaç اوماج edüp gâhi bulamaç *(Ruşeni. XV. 64)*

§ Zerûre زروره [*Fa.*] : Omaç اوماج ki aş ederler. *(Miftah. XV. 91)*

§ El-ıtrıyyetü الاطرية [*Ar.*] : Ba'zı lûgatte omaç aşı اشی اوماچ demiş. *(Terceman. XV. 88)*

§ Evvel taze etmek için süt içine ovalar şol omac اوماج miktarında gayet ıslana, anı yidireler. *(Hazain. XV. 12 - 2)*

§ Çengâl-ḫast چنکال خواست [*Fa.*] : .... Ve omaç اوماج ve yağcamur dedikleri taam ki Arapça delîk derler. *(Caf. XVI. 42-1)*

§ Ed-delîk الدليك [*Ar.*] : Şol taama derler ki yağla ve hurma ile ederler ve oğmaç aşına اوغماج آشنه dahi derler. *(Ah. XVI. 393)*

§ Beblüs ببلس [*Fa.*] : Bir dürlü tirittir yağla pekmezi karıştırıp ve içine ekmek doğrayıp tenavül ederler. Yürük Türkleri omaç اوماج derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 101)*

§ Pare-i ard پارهٔ آرد [*Fa.*] : Omaç aşına اوماج آشنه denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 141)*

omaç aşı : → **omaç (II).**

omaç turmak : → **oma durmak.**

oma durmak, (omaç turmak) : Tepesi yerde, kıçı yukarıda durmak.

§ ... Attan aşağa düştü, başı üzerine omaç turdu اوماج طوردی.
(Anter. XIV. 459)

§ Eline bir aşuk alıp tablbaz üzerine fal dutup saldı, oma durdu اومادوردی. *(Ta. Sel. XV. 446)*

omca, (omça) : Kütük, ağaç kütüğü, tomruk.

§ Pes İsa abdest aldı ve iki rek'at namaz kıldı ve Tanrı'dan diledi, pes bir kara ol körden çıkageldi, bir göyünmüş omca اجا gibi. *(Enb. XIV. 843)*

§ Cebrail ol omcanıñ اوجانك ardında altın yanında tururdu, nidâ kılup dedi ki... *(Leys. Mu. XIV - XV. 3 - 2)*

§ ...Anların mecmûunu helâk kıldı, a'zaların üzüp aldı gitti, gevdeleri şol omca اجه gibi yerli yerinde kaldı.
(Leys. Mu. XIV - XV. 332 - 2)

§ Oduncu gözü omcada اجده. *(Ata. XV. 12)*

§ Mişhaz مشحظ [*Ar.*] : Bağ omcası اوجه‌سی hereği.
(Bab. XVI. 2, 225)

Koruğun gördü ol bağın firavan
Ki omçalar اومچالر götürmez anı ey can *(Şeh. Ş. XVI. 1014)*

§ Künde كنده [*Fa.*] : Omca اوجا. *(Şamil. XVI. 502)*

Tutar yüz ger sizerse sende yüzü
Ki olur omcada اوجده oduncu gözü *(Güvahi. XVI. 12)*

§ Cezel جذل [*Ar.*], künde hizüm هيزم كنده [*Fa.*] : Yerden kopmuş odun ki kütük ve omca اوجه ta'bir olunur.
(Aks. XVII - XVIII. 147-1)

§ Künd كند [*Fa.*] : Omca اوجه ağaçtır ki tutsak eline ve ayağına urulur. *(Lû. Şeh. XVIII. 66-2)*

§ El-arkat العرقاة [*Ar.*] : Ağacın omçasına اومچسنه ve kütüğüne derler ki etrafına sürüp giden damarlar ve kökler andan münşaip olur. Oyum dahi denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 22)

§ Künd کند [*Fa.*] : Beş mânası var... 3, Omça اومچه ağaçtır ki tutsak ayağına urulur, tomruk ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 501)

omça : → **omca.**

omuz sıkmak : Omuz silkmek.

§ Herkes bilmeyoruz diyip omuz sıktılar اوموز صقديلر.
(Müslim. XV. 17, 48)

§ Herkes omuz sıkup اوموز صقوب bilmeyoruz, dediler.
(Müslim. XV. 17, 35)

omuz uruşmak : Omuz omuza çarpmak, çarpışmak.

§ Kütaf کتاف [*Ar.*] : Kimse ile yağrınlaşmak ve omuz uruşmak اوموز اورشمق.
(Bab. XVI. 2, 312)

omzaşmak : Omuz vermek, devirmek istemek.

Geçti belden çıktı, bu gez yağrına
Omzaşur اومزشور her ne gelirse uğruna *(Ga. XIV. 535)*

oña : Onu.

§ Abdullah bin Ömer ol arslandan yana vardı eliyle oña اوکا yokadı ve bir rivayette bir sille urdu ve yoldan baid kıldı.
(Şevahid. XVI. 297)

oñağan : Onan, salâh peyda eden.

§ Kendü fikrine uyanun işi oñağan اوکغن olmaz.
(Tazarru. XV. 175)

onak : → **unak.**

onamak : Beğenmek, uygun görmek, muvafık bulmak, kabul etmek.

§ Emr-i maruf, nehy-i münker etmekte himmet-i âliyesi olduğu içün ednaları onamazlardı انامزلردی, ana hased edüp iftira ederlerdi.
(Kesir. XV. 121)

§ El-müte'ebbi المتأبي [*Ar.*] : Bir nesneden yiğrenici kaçıcı ve onamayıp اونامیب dilemeyici. *(Terceman. XV. 265)*

§ İbrahim Paşa ve Hacı Ivaz Paşa Bayezit Paşa'yı hasetlerinden onamayup اونامیوب düşman ağzına atmağa murat edindiler. *(Solak. XVII. 76-2)*

oñarmak, (uñarmak) : 1. Islah etmek, yoluna koymak, rast getirmek, tamir etmek, düzeltmek.

Tâat ile uçmağa girmez kişi
Tanrı'nın fazlı oñarur اوکارر bu işi *(Man. Tayr. XIV. 264)*

§ Âdem eyitti: Ey Rabbî, eğer tevbe kılıp işimi oñarırsam اکردسم beni Uçmağa gerü döndere misin dedi.
(Enb. XIV. 42)

§ ... İkincisi uyanığın oldur kim, çün kendi işin gözedimedi, bir vakıa ana erdi, gönlün yerinden ırmaya ve eymenmeğe ve hayranlığa kendüden yana hiç yol vermeye ve ol işin tedbiri ve maslahatı ve anı oñarmaklık اکرمقلق ana örtülü olmaya. *(Kel. XIV. 40)*

Çalap oñara اوکاره işiniz dediler
Yorula hayra düşünüz dediler *(Işk. XIV. 225-2)*

§ Tanrı Taâlâ anun dünyasın, diynin oñaruvirür اوکرو ویرر.
(Yüz. Ha. XIV. 184)

Düşenleredir Hak Çalap yarıcı
Kamu azmış işleri oñarıcı اوکارجی *(Süh. XIV. 317)*

Dua eyleyüben giderler şara
Ki şallah Çalap işini oñara *(Süh. XIV. 42)*

§ ... Ey püser, gönlünü hoş tut kim Tanrı işini oñardı اوکاردی.
(Ferec. XV. 43)

§ Bana heves düştü kim Nil'in başın bulam... Nil'in başı mağrıp tarafdan gelir, Habeş'e uğrar; nice varıp gelesin dedi. Şahzade eyitti: Eyü himmetle destur verirsen Allah oñarır اوکارر dedi. *(Ferec. XV. 436)*

§ ... Bîçare Âmir bu kıl ile bağlıdır. Hiç âferidenin buna zaferi yoğudu, hele Tanrı oñarup اوكاروب murat hasıl oldu. *(Ferec. XV. 401)*

§ ... Cüvan sevindi eyitti: Ey bergüzide-i Huda, ben bîçareye şefkat eyle dedi. İstimalet verdim, Tanrı oñara اوكاره dedim. *(Ferec. XV. 83)*

§ Azgunluğun diler kiminin ve oñarur اوكارر kimi dilerse. *(Cev. Es. XV. 369)*

§ Dilemezem ben illâ ki oñarmak اوكارمق dilerem elimden geldiğince. *(Cev. Es. XV. 308)*

§ Azdırdı Fir'avn kavmini ve oñarmadı اوكارمدى. *(Cev. Es. XV. 14)*

§ Buyurun sizinle Şam'a gidelim, ötesin de Allah oñara اوكاره. *(Müslim. XV. 2, 78)*

Oñarmaz اوكرمز kimse Hak azdırdığını
Yazamaz kimse ol bozdurduğunu *(G. Ra. XV. 200)*

Kimse ol oñarduğın اوكاردوغن azdırmaya *(K. Ü. XV. 32)*

Hudâ doğruya yardım kılıcıdır
Kamu azmış işi oñarıcıdır اوكاريجيدر *(Salâtin. XV. 220)*

Di bir iş fikrin et oñarıcı اوكرجى Hak
İğende turmak olmaz kişi aylak *(Mih. XV. 255)*

Abdest olır iken yu dişini
Tâ oñara اوكاره Hak Taâlâ işini *(Beş. XV. 25)*

§ Her kişi nefsini oñarmak اوكارمق gerek kim gayri kişiye yol göstere. *(Cev. Ah. XV - XVI. 5)*

Yâr ile yâr oldum ağyardan ne gam
Diyelim işimiz Allah uñara اوكاره *(Ab. Na. XVI. 177)*

Çalap oñara اوكاره kim gönül gemisin
Yine yoldaşlar üş engine saldık *(D. B. XVI. 119)*

Meğer bir öküz için iki kişi
Oluben hasm oñarmazlardı اوكرمزلردى işi *(Güvahi. XVI. 22)*

Atamız öldü kaldı yüz koyunu
Üleşmekte oñarmadık اوكرمادق oyunu *(Güvahi. XVI. 61)*

Hudanındır oñarmak اوكارمق sanma ey dil rûzgârındır
(Ârifîn. XVI. 52)

Kâr ü bârın yele verdi ruhlerin rengiyle gül
Hak budur kim kişiyi âlemde oñarmaz اوكرمز haset
(Revani. XVI. 18)

Cihanda izz ü devlet verici Hak
İşin kalmışların oñarıcı اوكارجى Hak *(Şeh. Ş. XVI. 15)*

Kamu azmışları oñarıcısıñ اوكارجىسك
Kamu kalmışlara sen yarıcısın *(Şeh. Ş. XVI. 92)*

§ Muslih مصلح [*Ar.*] : Ağdukları oñarıcı اوكارجى kimse.
(Bab. XVI. 2, 423)

Dedi varın heman Allah oñara اوكاره
Ola kim tuş olasız bir şikâra *(Hadidi. XVI. 85)*

Oñarmış اوكارمش işin ey şehbaz, Bâri
Bihamdillâh almışsın şikârı *(Zati. XVI. 276)*

§ Islah اصلاح [*Ar.*] : Oñarmak اوكرمق . *(Müntehab. XVII. 3-1)*

Oñarmağa اوكرمنه di: maslahat مصلحت [*Ar.*], hem bozmağa di: mefsedet
(Cev. Ke. XVII. 66)

§ Yürü, Allah işini oñara اوكاره der. *(Ev. XVII. 367)*

Sallanı sallanı gelmiş pınara
Kadir Mevlâm işimizi oñara *(Kara. XVII. 38)*

2. Ondurmak, tedavi etmek, iyileştirmek.

Birinin alır kardaşın revan döker gözü yaşın
Hiç oñarmaz اوكرمز bağrı başın habersizce gelir ölüm
(Yunus. XIII - XIV. 243)

Merhem koyup oñarma اوكرمه sinemde kanlı dağı
Söndürme öz elinle yandırdığın çerağı *(Fuzuli. XVI. 199)*

oñat, (uñat) : Doğru, uygun, iyi, mükemmel, lâyıkıyle, tamam, muvafık.

Oñat gör Hak yolu gönlünde sırdır
Bu cümle hâslar gönlünde birdir *(Yunus. XIII - XIV.)*

Gerek söz ola ma'nili vü oñat اکات
Tefavüt değil der ise Türk ü Tat *(Ferh. XIV. 3)*

Yol azan kişiden ne var binse at
Yiğ ol yaya kim yol yürüye oñat اکات *(Ferh. XIV. 15)*

Üçüncü gün anda iribilevüz
Yel oñat olursa varıbilevüz *(Süh. XIV. 213)*

Buyurdu sarayın içinde ana
Oda eylediler bir oñat اوکت yana *(Süh. XIV. 268)*

§ Bir gün bir gece oda yakalar külhanda ya tennurda, tâ kim oñat اوکت yana, andan çıkaralar. *(Yadigâr. XIV. 77-2)*

Kızıl altun suyiyle aldı yazdı
Oñat اوکت sözler ne yanıldı, ne azdı *(Hurş, XIV. 66)*

Oñat اوکات söz bir olur ya iki ey yâr
Ki çok sözü kılurlar hâşa har-vâr *(Işk. XIV. 127-1)*

§ Mire oñat اوکات görün bu gelen Beğil ise sizden öndin men kaçarım. *(Dede. XIV. 125)*

Yoksul olup eli dar olan kişi
Neye sunarsa oñat اکت gelmez işi *(Kel. XIV. 87)*

§ ... Kendözüne söylendi ve eyitti kim: Bu işi işlediğim oñat اکت değil idi ve Dimne'yi ana viribidiğim uz değil idi. *(Kel. XIV. 31)*

Benimçün Zal'i oñat اوکات gözle zinhar
Ki bu hem sana vü hem bana yarar *(Şeh. Ş. XIV. 102)*

Kırıla bu yıl koyun vardır zevâl
Yimiş oñat اوکت ola götürmeye dal *(Melhame. XIV - XV. 62-1)*

Sayd etin bu ay yemek yavlak oñat اوكت
Kuşlar etlerin yemek hot menfaat
(Melhame. XIV - XV. 57 - 2)

Yayıla bu yıl eracîf ey emin
Hem yemiş oñat اوكت ola dir hem ekin
(Melhame. XIV - XV. 34 - 2)

§ Eğer güre kedinin bağarsuğun dil dutulmasına yidirseler unat اوكت söyleye. *(Mü. Şi. XIV - XV. 99)*

§ ... Döğeler tâ kim oñat اوكات karışa. *(Akr. XV. 48)*

Dedim yanlış, oñad اوكاد u az eğer çok
Yaraşur dürler içre gökçe boncuk *(Salâtin. XV. 194)*

Önün gözle oñat اكات yanılmayasın
Bu sözde sanma sen anılmayasın *(Salâtin. XV. 14)*

Mufaddal kılmışam zira buları cümle âlemden
Nebilerden geçicek bil oñat اكت bak eylegil idrâk
(Muham. XV. 374)

§ ... Ey Adis, dediklerimi oñat اوكات zapteyle, var uğur olsun. *(Ferec. XV. 397)*

§ Ali eydür: Eğer bu talak vermek tarîkın oñat اوكات saklasalar, hiç bir kişi avratına talak verdiğine peşiman olmayaydı. *(Leys. Ar. XV. 617)*

§ Sözün oñat اوكات söyle, sakalın değirmende mi ağarttın. *(Ata. XV. 34)*

§ Ol bapta her birinizin taht-ı hükûmetinizi oñat اوكات vechile teftiş eyleyip mezkûrun muhallefatından zapta gelmedik nesne komayasın. *(Sic. B. XV. 4, 245)*

§ ... Bu husus hızane-i âmirem defterlerine sebt olmuştur, oñat اوكات vechile mukayyet olup dakika fevt eylemeyesiz. *(Sic. B. XV. 7, 79)*

§ Ol kadı eyitti: Oñat اوكت teftiş edebilmesem ol kazıyyeye biz irsâl olunmazdık, dedi. *(Bektaş. XV. 248)*

§ Mürit Şeyhin sözünü oñat اوكات veçhile dinleye kim Şeyhin sözü abes değildir. *(Müz. XV. 319)*

Tir oldu enin ü kametim yay
Ey kebk-i deri oñat اوكت sakın hay *(Ley. XV. 60)*

Kimisi baş getirir, kimisi at
Dediler şah işiniz oldu oñat اوكات *(Cam. XV. 92)*

§ Kaleyi oñat اكات bekleyeler gafil olmayalar deyü ısmarlamışlar. *(Kesir. XV. 114)*

Söz öğüştür mancınık itti guzat
On sekiz batman taş atardı oñat اوكات *(Enveri. XV. 60)*

Nakl dünyadan kılur Sultan Murat
Hayr-ı âlem oldu tarihi oñat اوكاد *(Enveri. XV. 16)*

Anda paşa gemiyi kor terkeder
Dir ölürem bunda ben döndü gider
Anda cümlesi gıriv itti guzat
Men'ederler dirler ol değil oñat اوكات *(Enveri. XV. 42)*

Gel bana sor kim ben oñat اوكات bilirem keyfiyyetin *(Mesihi. XV. 84)*

§ El-laḫlaḫaniyye اللخلخانية [*Ar.*] : Pelteklik ve kekeçlik ve sözü oñat اوكات anladımamak. *(Terceman. XV. 207)*

§ Ya Eber-reyhaneyn, sana vasiyyet ederem iki reyhaneyi, oñat اوكات ḥıfzedesin ki biri Hasan ve biri Hüseyn'dir. *(Raufi. XVI. 200)*

§ Çehende چهنده [*Fa.*] : Çalık at, ya'ni râm olup yola oñat اوكات yürümez. *(Ni'meti. XVI. 237)*

§ Şehri oñat اوكات gözleyesin, bir fesat olursa senin başını keserim. *(Solak. XVI. 371-2)*

§ ... Bilâ-özr-i şer'î on beş yıl mürur etmemiş ise hak üzere oñat اوكات vechile teftiş edüp göresiz. *(Sic. A. XVI. 2, 1719)*

Çün atın yoldaşındır gözle oñat اوكات
Ki olur er garip ü hem garip at *(Güvahi. XVI. 69)*

Dedi Hayder yiğit ersin nola var
Oñat اوكت bekle sakın uyuma zinhar *(Fazilet. XVI. 260)*

§ Çalığ چالغ [*Fa.*] : Ol at ki bindikleri vakıt oñat اوكات yürümeyip oynaya. Türkide çalık dedikleri.
(Deş. XVI. 177-1)

§ Çehende چهنده [*Fa.*] : Çalık at, ya'ni râm olup yolu oñat اوكات yürümez, sıçrar yürür. *(Deş. XVI. 317-1)*

§ Gerçek olan sözü oñat اوكات işitmediler. *(Sır. XVI. 43)*

§ Ey kız, baban nicedir... dedi. Eyitti: yatmıştır uyur, var, oñat اوكات bak halini gör, dir. Vardı gördü ki atası ölmüş. *(Ta. Şahi. XVI. 79 - 2)*

Ey peri-peyker rakib-i kelp elimden yise let
Hak bilir şeytanlığı kor âdem olurdu oñat اوكت
(Lâmii. XVI. 82)

§ O göçer evleri oñat اوكات zapteyle, yarar kullarına ısmarlayasın Filibe yöresine gönderesin.
(Aş. XVI. 74)

Sevdiğim şefteli verip dedi Nazmi gözün aç
Canını toyla oñat اوكت gel beri gel hey gözü aç
(D. B. XVI. 65)

Bir denizdir cümlesi ey pâk-zat
İşbu sözü dinlegil anla oñat اوكات *(K. B. XVI. 37)*

§ Eyitti kim oñat اوكات nazar eyle. *(Şevahid. XVI. 30)*

§ Ey gulâm, bu kapıyı oñat اوكت nişanla. *(Rahat. XVI. 113)*

§ El-hakl الحقل [*Ar.*] : Yaprakları gereği gibi şu'belenip tarlayı basmış gür ve oñat اوكاد gök ekine denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 179)

oñatca : Uygun şekilde, hakkıyle, iyice.

§ ... Bana destur veresin, varam Ebulkasım'ı oñatca اوكاتجه öldürem. *(Ferec. XV. 13)*

§ ... Taşra çıktı bir arslanı okudu eyitti: Al meliki oñatca اوكاتجه düz koş dedi. *(Ferec. XV. 248)*

Görmez oñatca اوکتجه maslahatın değme kimsenin
Olur müdâm maslahatı ayş ile tarep *(D. B. XVI. 10)*

§ Oñatça اوکاتچه nazar eyle, ne vechile zîbadır.
(Mevahib. XVI. 77)

oñat dillü : Tatlı dilli.

§ Ve lâkin hünerleri oldur ki oñat dillü دللو اوکات olurlar, ya'ni dili çalmaz, dürüst söyleğen olurlar. *(Kab. XV. 265)*

oñat düşmemek : Mutabakat hasıl olmamak.

§ ... Bir muhteşem kişidir, fazl ü hüner issidir, şehirde hükmü revan idi amma şehir kadısı ile oñat düşmedi دوشمدی اوکات kadı, halifeye şikâyet edüp... *(Ferec. XV. 26)*

oñat düşmez olmak : Uygun düşmemek.

Gözetmek göğü düşmez olur oñat دوشمز اولور اوکت
Karıncaya katı kazadır kanat *(Süh. XIV. 220)*

Pâre pâre olsa bulut key gözet
Geh yağa geh yağmaya düşmez oñat دوشمز اوکت
(Melhame. XIV - XV. 119 - 2)

oñat gelmek : (İş) rasgelmek, uygun düşmek.

Görürler iyerli, uyanlı bir at
Dediler işimiz geliser oñat کلیسر اوکات *(Süh. XIV. 162)*

Su içinde kâfire saldılar at
Çok firengi kırdılar geldi oñat کلدی اوکات *(Enveri. XV. 35)*

oñat kişi : Temkinli, dikkatli, akl-ı selim sahibi kimse.

Genezce şeşer düğüm oñat kişi کشی اوکت
Çıkar ağduğun güce görse dişi *(Süh. XIV. 171)*

Kığırdı bir oñat kişi vü ana
Dedi şimdi var iste çevre yana
Bana bir şunun gibi nakkaş bul
Kim eli ola sulu, nakşi usûl *(Süh. XIV. 237)*

oñatlamak : Yarar hale getirmek.

§ Helbet pişeye dahi terbiyet gerektir ki, sen terbiyet edersin, şöyle oñatlayasın اوكاتليسن ki iş deminde asanlığ ile işlene. *(Kab. XV. 279)*

oñatlaşmak : Uyuşmak, mutabık kalmak.

§ Keymurs, Âdem oğlanlarından birisiydi adı Camer idi. Şis ölücek kardaşlarıyle oñatlaşmadı اوكتلشمدى ayırtlaştı, kendi oğullarıyle Demavend dağında karar duttu. *(Ta. Şahi. XVI. 111 - 2)*

oñatlık : Uygun, dürüst davranış.

Bana ol değer kim diyem bildiğim
Oñatluğ ile اوكتلوغيله tiz şeşilir düğüm *(Süh. XIV. 66)*

§ ... Anın dili ağdukluğuna baktın, diline bakmasan, gönlü doğruluğuna baksan yeğ idi. Dil oñatlığından اوكتلغندن gönül oñatlığı اوكتلغى yeğrektir. *(Tez. Ba. XIV. 75)*

on beyi : Onbaşı.

§ Her yüz beyinin on on beyi اون بكى ardında durdular. *(Fütuh. XIV. 354)*

on birisi : On birincisi.

Anın on birisi اون برسى hâşâ uğurluk eylemekliktir
On ikincisi hamr içmek, içenler de deyiser vay
(Muham. XV. 425)

on bir kere yüz bin : Bir milyon yüz bin.

§ Evvelâ havas-ı mir-i miran-ı Rumeli on bir kere yüz bin اون بركره يوزبيك akça olur kâmil. *(Ev. XVII. 176)*

onca : → **anca.**

ondacı : A'şarcı, eskiden öşür adı verilen vergiyi toplayan.

§ Eğer gelmezsem Hak Taâlâ bana a'şarlar, ya'ni ondacılar انده جيلر azâbın versün. *(Şevahid. XVI. 133)*

oñdurmak, (uñdurmak) : İyileştirmek, şifa vermek.

Oñdurayım dersin yaram açarsan
Azdırıp ta saramazsan epsem ol
(P. S. Ab. XVI - XVII. 64)

on gez yüz biñ, (on kerre yüz biñ): Bir milyon.

§ On gez yüz bin اون كز يوزبيك filorilik ulûfeye tutulmuş leşker koştu. *(Kesir. XV. 13)*

§ On kerre yüz biñ اون كره يوزبيك sabâ-sürat esb-i tâzilere su vermek için. *(Ev. XVII. 38)*

on kerre yüz biñ : → **on gez yüz biñ.**

oñmadığ : → **oñmadık.**

oñmadık, (oñmadığ, oñmaduk) : Bedbaht, menhus, talihsiz, iflah olmayan, salâh bulmayan, uğursuz.

§ Ümeyye eyitti: Bire hey oñmaduk اوكادق, var bâri develeri güt dedi. *(Hamza. XIV - XV. 1, 141)*

Dil ü can bülbülün aşk etti huffaş
Neler görür dahi bu oñmaduk اوكدق baş
(Yuz. Şems. XVI. 361)

Arayup bulmak bize lâzım değildir gün gibi
Bir nice başı zavallı oñmadık اوكدق kaçkınları
(Yahya Bey. XVI. 20)

Bir kişi ne denlü ki katı oñmadığ اوكدغ ola
Anladığım ol Nazmi ki benden beter olmaz
(D. B. XVI. 91)

Cemal-i yâri uşşaka komaz seyretmeğe ağyar
Cihanda kutlu gün görmez Revani oñmadık اوكدق başlar
(Revani. XVI. 52)

Lâyık mı kâkülün gibi yanınca salına
Her asılası yüzü kara oñmadık اوكدق levent
(Revani. XVI. 17)

Dünyede dünyam yok ukbâda bilmen halimi
Ondu âlem ah kim kaldım ben oñmadık اوكادق heman
(Nihani. XVI. 72)

Dil uzadan lebine lâl olsun
Oñmadık اوکدق başı payimâl olsun *(Ş. G. XVI. 74)*

Ne devletin ki geçe rûzigârı sıhhatsiz
Şu oñmadık اوکدق başa benzer ki ola devletsiz
(Âli. XVI. 95)

Bâlişi seng-i kûy-i dilber imiş
Oñmadık اوکادق başına beraber imiş *(Atai. Ha. XVII.120)*

Oñmadık اوکادق başım gavgaya saldın
Padişahım seyrâna kasdın var *(Niyazi. XVII. 38)*

oñmadıklık : Uğursuzluk, iflâhsızlık.

§ En-nahusetü النحوسة *[Ar.]* : Bir nesne onmamak ve bedbaht olmak ve uğursuzluk ve oñmadıklık اوکدیقلق .
(Terceman. XV. 266)

oñmaduk : → **oñmadık.**

oñmağ : → **oñmak.**

oñmak, (oñmağ, uñmak) : İyileşmek, şifa, salâh bulmak, uygun olmak, uygun gelmek, iflâh olmak, feyz ve bereket bulmak, düzelmek.

Zeliha eydür bildür imdi Tanrı'na
Bütün ola bu sanem gerü oña اوکا *(Yuz. Şeyd. XIII. 30)*

Yusuf eydür sâkıye bilgil düşün
Hayr olusar oñısar اوکیسر senin işin *(Yuz. Şeyd. XIII. 43)*

Kim ki Hak'tan tutmadı pend ey kişi
Oñmadı اونکدی Hak'tan anın hergiz işi *(Nesimi. XIV. 137)*

İli ucuna geldi durdu öner
Bu azmış işi bir gün öndin oñar اوکر *(Işk. XIV. 313-2)*

Yelken oldu yel gerek bu gez ana
Durmaz ayruk ol gemi çün yel oña اوکا *(Ga. XIV. 2, 142)*

§ ... Şol âciz ve gafil kişi kim anın reyi ve tedbiri yoktur ve fikri eksiktir, işler başına gelicek hayran ve vakıa ericek sergerdan olur; himmetin ol işin oñmaklığından اکقلغندن kısa dutar. *(Kel. XIV. 40)*

§ ... İmden gerü üşbu taife arasında dirlikten sana ne faide, senin halin ve âkıbetin oñmaklığına اوكتلغن ol layıktır kim kendi suçuna ikrar edesin. *(Kel. XIV. 73)*

§ Pes ol hanı yiyenlerden her kimin kim Tanrı oñmaklığın اكتلغن diler idi, iyman üzre dölendürdü. *(Enb. XIV. 838)*

§ Allah Allah demeyince işler oñmaz اوكز.
(Dede. XIV. 3)

Ki şimdengerü onasıdır işin
Gelip duzağa düşesidir kuşun *(Süh. XIV.)*

Süheyl işitip oldu gönlü yavuz
Dedi taliim onmamıştır henüz *(Süh. XIV.)*

Şu kim tuta derviş himmet ana
Feridun'a ururşa işi oña اكا *(Ferh. XIV. 24)*

Az ola panbuk veli kettan oña اوكا
Taşa ırmak hem pınar dirven sana
(Melhame. XIV - XV. 26 - 2)

İllâ bal oña اوكا delim ey sun'-i Rab
Hem bu yıl gey çok olusardır inep
(Melhame. XIV - XV. 24 - 1)

Ülügen ola bu yıl ön gele kış
Evveli yılın eyidir oña اوكه iş *(Melhame. XIV - XV. 132-2)*

§ ... Âlimler sa'yinin zararı âmdır dükeli halâyıka, anınçün kim bular halkın muktedasıdır. Bu halâyıkın oñmağı اوكنى ve azmağı buların sebebiyledir. *(Müneb. XIV-XV. 267-1)*

§ Arturur Tanrı şunları ki oñdular اوكدلر i'tikad yönünden.
(Cev. Es. XV. 7)

§ Hacı Bektaş oñma اوكا dedi. *(Ata. XV. 41)*

§ Sandığımız başımıza geldi. Eğer hiyle ile oñsa sıçan oñardı اوكاردى, dedi. *(Müslim. XV. 17, 25)*

§ Oñmadığımızı اوكدوغمزى ölmediğimize tutarız, dedi.
(Müslim. XV. 33, 111)

Bir azizin sözüdür bu ey ahi
Şeyhine niçün diyen oñmaz اوکز dahi *(Ruşeni. XV. 237)*

Gice vü gündüz dürüşüp göz kazan
Ta göresin kimdir oñan اوکان ya azan *(Ruşeni. XV. 121)*

§ Şükür dolabı deveran etmeyince ni'met ekinleri suvarılıp oñmaz اوکاز. *(Maârif. XV. 96)*

§ Ömür fülan sinne varıcak oñam اوکام gibi gelir, ol vakta varır yine hiç oñmaz اوکاز. *(Maârif. XV. 51)*

§ ... Gemimiz gark oldu, atam ve gemi halkı kırıldı, ben bir tahtayla halâs oldum... dedi. Meğer gemide Süleyman Peygamberin bir âmili var idi, katma okudu, dil-hoşluk verdi, gam yime bundan böyle işin oñdu اوکدی dedi. Şahzade dua kıldı. *(Ferec. XV. 435)*

§ ... Nâdaşt eyitti: Ey şah-ı âlem, birkaç nâdaşt kumar oynadık, ben şahı şerik edindim, devletinde nakşım oñdu اوکدی dört tavuk üttüm. *(Ferec. XV. 517)*

Oturup sardı altun teller ana
Baba miskin bolayki işin oña اوکا *(Salâtin. XV. 197)*

§ Bunun zamanında biraz işleri uñdu اوکدی ve yürüdü. *(Kesir. XV. 57)*

§ Yâ kullarım sizi sınarım korku ile ve açlığ ile ve mallarımız eksümek ile ve musibetler irişmek ile ve yemişleriniz oñmamağ ile اوکمیاغله. *(Kesir. XV. 380)*

Oğlu eder baba yoruldu düşün
Geldi oğlun oñdu اوکدی vü azmış işin *(Cam. XV. 101)*

§ Gelin müslüman olun... siz dahi dünyada ve âhirette oñasız اوکاسز. *(Cev. Ah. XV - XVI. 213)*

İstemez oñduğın اوکدوغین üftadelerin âlemde
Yâ İlâhi göreyin olmasın ağyar felâh *(Ruhi. XVI. 116)*

Bire iki diyenin oñduğunu اوکدوغنی görmedim
Düşmenidir Hakk'ın ol pes nice işi oña اوکا *(Gülşeni. XVI. 8)*

İçelim supha değin oñmaz ısak اوکزیسق oñmayalım اوکیملم
Karşımızda hele bal mumları par par yansın
(Revani. XVI. 112)

Zülfüne ne yüzle özünü eyledi teşbih
Hak'tan dilerim bitmeye oñmaya اوکایه benefşe
(Nihani. XVI. 87)

Dünyede dünyam yok ukbâda bilmen halimi
Oñdu اوکدی âlem ah kim kaldım ben onmadık heman
(Nihani. XVI. 72)

Kimin kim olmaya yazusu oñmak اوکق
Anı sa'yile müşkildir onarmak *(Güvahi. XVI. 80)*

Dedi şimden gerü yüz tuttu ikbâl
Müyesser oldu maksut oñdu اوکدی ahvâl
(Hüs. Dil. XVI. 176)

Kuzunu yiyenler onup yetmesin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun
(Saz. Kul Mehmet. XVI. 20)

Oñmasun اوکسون bitmesin ey serv-i revan
Göreyin bağ-ı cihanda şimşat *(Baki. XVI. 75)*

Olur meşhurdur bu söz cihanda
Düzenlik kanda ise oñmağ اوکنغ anda *(Güvahi. XVI. 36)*

Yeler onmaz levent idi yakasız
Başında oñmağ اوکنغ u devlet bekasız *(Gevahi. XVI. 79)*

Dürüşür oñmağ için اوکنیچون olan ussu
Çü korkağ ola bazirgân ne assı *(Güvahi. XVI. 63)*

Merhemsiz yaralar onar biter mi
(P. S. Ab. XVI - XVII. 25)

§ Bür' برء [*Ar.*] : Onmak اونمق. *(Müntehab. XVII. 11 - 2)*

Yıldızdan ağların deme sendendir oñmamak اوکامق
Ez-tüst bîserî zi-sitare mekün gileh *(Genc. XVII. 68)*

Kâmil kadrin bilmeyen can onmasın
Dostları şad düşmanları gülmesin *(Kâtibi. XVII. 16)*

Demiş pîr onduğum اوندیغم yerdir efendim
Sever lâbüt bu can-ı müstemendim *(Ş. Galip. XVIII. 113)*

§ Merest مرست [*Fa.*] : ...Aslında oñmadı اوکدی ve bitmedi mânasınadır. Dua olduğu surette oñmasun اوکسون bitmesün demek olur. *(Bürh. XVIII - XIX. 563)*

§ İhraf احراف [*Ar.*] : Bir kimsenin mali nemâ ve bereket bulmağla oñup اوکوب firavan olmak.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 19)

Denir çok male: hılk حلق ü mali artıp oñmadır اوکمدر ihraf احراف [*Ar.*]
(Nuhbe. XVIII - XIX. 196)

on on : Onar onar.

§ Gerek ise bir bir gelin gerek ise on on اون اون gelin, gerek ise yüz yüz gelin. *(Anter. XIV. 628)*

oñulmak : Şifa bulmak, iyileşmek, yara kapanmak, iltiyam bulmak.

Zeliha ider ziy ki bildin sen işi
İçimdedir oñulmaz اوکلمز bağrım başı *(Yuz. Şeyd. XIII. 31)*

Ölümü dirlik ola, ölümsüz dirlik bula
Başlı gönül oñula اکلا merhemi sen olasın
(Yunus. XIII - XIV. 286)

§ Oğlanın kırk günde yarası oñuldu اوکلدی sapasağ oldu.
(Dede. E. XIV. 29)

Birez günde meğer şahın ayağı
Oñuldu اوکلدی oldu nitekim bayağı *(Işk. XIV. 278-2)*

Oñılur اوکیلر süğü vü kılıç zahmi çok
Oñulmağa dil zahmine çare yok *(Süh. XIV. 15)*

§ Kurusunu döğseler eski çıbanlara, ki oñulmaz اوکلمز ekseler onulda. *(M. Bay. XIV. 11)*

§ ... Zahm eriştiği yeri oñulmaya اوكلميه. *(Ac. A. XV. 104)*

§ El-bür'ü البرؤ [*Ar.*] : Yara oñulup اوكلب bitmek ve hasta iyi olmak. *(Terceman. XV. 155)*

§ Ve oñulmaz اوكلمز eski cerahatlere... *(M. Na. XV. 19)*

Tâ ki sıhhat bula birez ol peri
Oñula اوكله zahmi ola rencden beri *(İbrahim. XV. 92-1)*

§ Bir haftada günden güne oñulmağa اوكلمغه başladı. *(Ta. Sel. XV. 207)*

§ Ol uvağından eğer büyük ve ulu ağızlı yaralara ekilse ol yaralar oñulur اوكلور. *(Kesir. XV. 325)*

§ Eğer ol cerahat oñulursa اوكلورسه mezbur Musa ile nizâı olmaya. *(Sic. B. XV. 5, 58)*

Kim vefa camın umarsa sohbet-i namertten
Yüreği mey bigi hun olur oñulmaz اوكلمز dertten
(Ah. Pş. XV. 135)

Çâr ü penc olursa sana bend ü bağ
Bir oñulmaz اوكلمز derd olur canında dağ
(Vahdet. XV. 44-2)

Onulur ok u kılıç zahmi tizde
Veli dil zahmi oñulmaz اوكلمز genezde *(Delil. XV. 103)*

§ Asm عثم [*Ar.*] : Yara yine havağup oñulmamak اوكولهمق. *(Bab. XVI. 2,461)*

§ Zele'a زلعة [*Ar.*] : Havakmış yara ve oñulmayan اوكلمين cerahat. *(Bab. XVI. 1, 206)*

§ İnsidam انسدام [*Ar.*] : Yağır yeri oñulup اوكلوب tüyü bitmek. *(Bab. XVI. 1, 440)*

Dertlerim çok kimse bilmez
Bağrım başlıdır oñulmaz اوكولماز *(Alâ. XVI. 55)*

§ El-bür' البرء [*Ar.*] : Yara oñulup اوكولوب bitmek ve hasta iyi olmak. *(Ah. XVI. 124)*

§ El-akam العقم [*Ar.*] : Oñulmaz اوكلمز yara. *(Ah. XVI. 690)*

Bulut gibi akar yaşı, oñulmaz اوكلمز bağrımın başı
Hava ile yeler Zati yeler onmaz levend oldu *(Zati. XVI. 562)*

Komayalım olardan birini sağ
O dem oñula اوكوله bağrımızdaki dağ *(Fazilet. XVI. 134)*

§ Günden güne cerahatı oñulup اوكولب. *(Rahat. XVI. 351)*

Gel timar et yarene sen aşk ile
Yarelerin oñulacak اوكولاجق çağıdır *(Niyazi. XVII. 33)*

Ey güzel kapına dermana geldim
Derunumda bir unulmaz yara var
(Saz, Gevheri. XVII. 143)

Bir onulmaz derde düştüm, bu imiş hükm-i kaza
Hiç kabul etmez ilâcı, zahmımız lemlenmesün
(Saz. Kâtibi. XVII. 349)

Zahm-ı dilin oñulmaz اوكلمز olur haşredek, sakın
Zülf-i siyaha urma medet şâne bir dahi
(Nabi. XVII - XVIII. 223)

Etmesün bîhude diller merhem-i lâ'lin heves
Hançer-i müşgin-i ebrunun oñulmaz اوكلمز yarası
(Nedim. XVIII. 183)

§ Şümar شمار [*Fa.*] : Dört mânası var... 4, ol yaraya denir ki oñulmak اوكولق ümidi olmaya. *(Bürh. XVIII-XIX. 400)*

§ El-heyz الهيض [*Ar.*] : Sınık kemiği, sarılıp oñulduktan sonra اوكولدقدنصكره tekrar kırmak mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 454)

Bir onulmaz derde düştüm ağlarım
Aşk nârına ciğerciğim dağlarım
(Saz. Silleli Devami. XIX. 517)

Yok bu aşkın çaresi
Hiç oñulmaz اوكلمز yaresi *(Vasıf. XIX. 146)*

Nasibolsa visalin merhemi yaram onulmaz mı
(Ged. XIX. 69)

§ Nedeb ندب [*Ar.*] : Oñulmuş اوكلمش yaranın, çıbanın yeri katılaşıp pekleşmek. *(Kam. Os. XIX. 577)*

oñultmak : Hastalığı, yarayı sağaltmak, iyileştirmek.

§ ... Kanın keser, bevasırın oñuldur اوكلدر hoş eyler.
(Edviye. XIV. 2)

Şol ki yari lebinin yareler oñultabilir اوكلدهبلور
Ne güman gamzeleri ile yürek yaresine *(Kadı. XIV. 7)*

§ Ve göğüzden gelen irini arıdır ve cerahatlerini oñuldur اوكلدر ve balgamdan olan öksürüğe fayda eyler.
(M. Na. XV. 12)

§ Burundağı eski yaraları oñultur اوكولدور. *(Akr. XV. 416)*

§ Cerrah İskender'e ayağın kat' etmek içün destur verdi. Eğer oñuldursa اوكلدرسه febiha ve illâ eğer sirayet ederse cerrah-ı mezkûr da da'vam ve niza'm yoktur dedi.
(Sic. B. XV. 4, 46)

§ Ve sağaldurdun anadan gözsüz doğanı ve abrası oñuldurduñ اوكولدردك. *(Cev. Es. XV. 179)*

Bulayın nite derdin çaresini
Oñuldayın اوكولداين yüreğin yâresini
(Yuz. Şems. XVI. 97)

§ El-halezun الحلزون [*Ar.*] : Mer'alarda olur bir nevi böcek ismidir, sadef envaındandır. Kabuklu sümüklü böcek dedikleridir. Mideye pek salihtir. Ve kuduz kelp daladığı yere nâfi' ve evram-ı müzmineyi tahlil ve cerahatı oñultmak اوكولتمق babında müfittir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 619)*

oñurga, (oñurḫa, oñurga kemiği, oñurga sünüğü, oñurka) : Bel kemiği, amudu fıkari, omurga.

§ Bir külhancı külhan içine bir deve oñurgasın اكورغه سن bıraktı ol oñurga sıçradı gerü daşra düştü.
(Yüz. Ha. XIV. 106)

§ ... Ve arka ve oñurgalarına اكورغلرنه daim dürtseler.
(M. Bay. XIV. 77)

§ Pes avrat gitti ve öküzü öldüğü yere vardı ve ol öküzün bir oñurkasın اكرتسن ve biraz tüsün buldu. *(Enb. XIV. 917)*

§ Eğer oñurga süñüğünde اکورغه سکوکنده olursa bel ağrısı derler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 169)*

§ Hak Taâlâ erkek ve dişi yarattı ve dahi erde ekin âletin düzdü ve anın oñurgasını اوکرغسنی mahall-i nutfe kıldı. *(Müneb. XIV - XV. 193 - 1)*

§ Hammama koyalar kirin yuyalar pâk eyledikten sonra ak soğanı yaralar arkasına süreler şol oñurga اکرغه üzerine. *(Hazain. XV. 12 - 1)*

§ Sünükler, iyeğüler, oñurga اوکرغا, boyun sünükleri... *(Hazain. XV. 8 - 1)*

§ El-fıkratü الفقرة [*Ar.*] : Oñurḫa اوکورخه kemiği. *(Terceman. XV. 134)*

§ Mühre-i püşt مهرهٔ پشت [*Fa.*] : Oñurga kemüğü اوکورغه کوکی. *(Miftah. XV. 133)*

§ Şerḫub شرخوب [*Ar.*] : Oñurga kemüğü اوکورغه کوکی. *(Bab. XVI. 2, 92)*

§ Püştmâze پشتمازه [*Fa.*] : Oñurga اوکورغه. *(Ni'meti XVI. 180)*

§ Püştmâze پشتمازه [*Fa.*] : Oñurga اوکورغه. *(Şamil. XVI. 221)*

§ El-fekara الفقارة [*Ar.*] : Oñurga kemiği اوکورغه کیکی, fıkra gibi. *(Ah. XVI. 770)*

Künce : heğbe, hazine: gencine
Püştmâze پشتمازه [*Fa.*] : oñurga اوکورغه keş: pinû *(Genc. XVII. 78)*

§ Püşt-i mühre پشت مهره [*Fa.*] : Oñurga اکورغه. *(Cam. Fa. XVII. 85)*

§ ... Fikar فقار [*Ar.*] : Türkide oñurga kemiği اوکورغه کیکی ta'bir olunan kemiklerdir. *(Aks. XVII - XVIII. 36)*

§ Püştmâze پشت مازه [*Fa.*] : Oñurga اوکورغه ta'bir olunan yumru kemikler ki mühre-i püşt مهرهٔ پشت [*Fa.*] : dahi derler. *(Aks. XVII - XVIII. 98 - 1)*

§ Püştmâze پشتمازه [*Fa.*]: Arkada sıra sıra mıstar vâri kemiklerdir ki oñurga اوکورغه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 158)*

§ Mazen مازن [*Fa.*] : Bel kemiğine denir ki mühredir ve oñurga kemüği اوکورغه کوکی ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 554)

§ Sulb صلب [*Ar.*] : Yağırnıdan kuyruk sokumuna gelince kadar arka kemiğine denir ki oñurga اوکورغه ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 71)

oñurga iliği : Mürdar ilik.

§ Haram-mağz حرام مغز [*Fa.*] : Oñurga iliği اوکورغه ایلیکی.
(Deş. XVI. 131 - 1)

§ Mağz-i püşt مغزپشت [*Fa.*] : Oñurga iliği اوکورغه ایلیکی ki mürdar ilik derler. *(Deş. XVI. 46-2)*

§ Haram-mağz حرام مغز [*Fa.*] : Oñurga iliği اوکورغه ایلیکی.
(Şamil. XVI. 137)

§ Haram-mağz حرام مغز [*Fa.*] : Oñurga iliği اوکورغه الکی.
(Ni'meti. XVI. 251)

oñurga kemiği : → **oñurga.**

oñurga süñüğü : → **oñurga.**

oñurḫa : → **oñurga.**

oñurka : → **oñurga.**

onuşmak : Barışmak, uyuşmak.

§ Es-sulhü الصلح [*Ar.*] : Barışmak ve onuşmak اونشمق.
(Terceman. XV. 13)

on yaşamak : On yaşına girmek.

Geçti bunun üzerine deh sâl
On yaşadı اون یشادی Ca'fer oldu hûb-cemâl
(Battal. XVIII. 14)

opur sapur : Kırık dökük şeyler, çörçöp.

§ Kaş u kamaş قاش و قماش [*Fa.*] : Opur sapur اوپور صپور ve kötü mötü ve dardağan demek olur, etba' ve müzâvece kabîlindendir. *(Caf. XVI. 119-1)*

§ Dâs-delûs داس دلوس [*Fa.*] : Opur sapur اوپور صپور ve kötü mötü ve dardağan demek olur, etba' ve müzâvece kabîlindendir. *(Caf. XVI. 55-2)*

§ Kaş u kamaş قاش وقماش [*Fa.*] : Opur sapur اوپور صاپور ve kötü mötü ve dardağan demek olur. Elfaz-ı etba' ve müzâvecedendir. *(Deş. XVI. 170-1)*

or, (oru) : 1. Kale, kale burcu.

§ Sabah olucak leşkerin bâkisi kale orusuna اورسنه seğirdim kılsın ... *(İs. H. XIV - XV. 566)*

§ Tatar kavmi hendeğe or اور derler, anın içün bu kaleye or اور derler. *(Ev. XVII. 515)*

§ Amma bizim Mehmet Giray Han asrında or اور beyi on iki bin asker ile uruşa giderdi. *(Ev. XVII. 518)*

2. Hendek.

§ Bu mahalle Türk oru اوری ya'ni Osmanlı hendeği denmesinin veçh-i tesmiyesi oldur kim... *(Ev. XVII. 841)*

orak böceği, (orak kuşu) : Ağustos böceği, cırcır böceği.

§ El-cüdcüd الجدجد [*Ar.*] : Orak kuşu اوراق قوشی derler bir büyük böcektir ki yaz ıssılarında öter. *(Ah. XVI. 248)*

§ Es-sarrar الصرار [*Ar.*] : Orak kuşu اوراق قوشی dedikleri böcek ki yaz aylarında sıcaklarda öter ve ind-elba'z çekirgeye benzer bir böcektir. *(Ah. XVI. 578)*

§ Çüzd چزد [*Fa.*] :.... Ve arı kuşu ki orak kuşu اوراق قوشی dahi derler. Yay ıssılarında orak vaktında öter ve derler ki öte öte iki yarılır. Arapça ana sarrar derler... *(Deş. XVI 69-2)*

§ Bâlvane بالوانه [*Fa.*] : Darı kuşu dedikleri kuşa denir, orak kuşu اوراق قوشی dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 99)*

§ Çerasek چراسك [*Fa.*] : Orak böceği اوراق بوجکی dedikleri küçük böcektir, geceler dûr ü diraz feryat ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 216)*

§ Zelle زله [*Fa.*] : Ağustos böceğine denir ki orak böceği اوراق بوجکی ve cırlayık dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 321)*

orak kuşu : → **orak böceği.**

orak vaktı : Hasat zamanı.

§ Kürkü orak vaktında اوراق وقتنده ve orağı kürk vaktında al. *(Ata. XV. 6)*

oralık : Ora.

Oralıktan اورالقدن atın saldı yüğürdü
Gelip hışm ile meydan içre durdu *(Şeh. Ş. XVI. 817)*

oran : 1. Ölçü, nispet, had, derece, miktar, hesap, tahmin.

§ Eyitmişlerdir kim : Düşmana yakınlık şol kadar istemek gerek kim kendi hacetin bulasın ve ana yakınlık istemeği orandan ارندن geçirmek gerekmez kim nefsin hor olur. *(Kel. XIV. 99)*

§ ... Amma hu darlığı: Hışım katı eylemek ve kavmi yüzün gere heybet göstermek ve cezayı katı vermek ve siyaseti oranından ارندن geçirmek. *(Kel. XIV. 33)*

§ Pes ol altun ipliklerin dahi cümle aldık ve üzerimize koyduk, yüz batman oranı ارن var idi. *(Enb. XIV. 305)*

Kamunuza kılur zulm ü taaddi
Ki bilmez nicedir oranı اوران haddi *(Işk. XIV. 174-2)*

Bir nazar etsin saçına dilberin
Ta'ne kılanlar sözüm oranına اورانه *(Kadı. XIV. 501)*

Acı yaş dökerem sabr ile her dem
Acep bu sabrımın oranı اورانی yoh mu *(Kadı. XIV. 141)*

Şadlığın haddi vü payanı yok
Hem ganimet malinin oranı اورآن yok *(Enveri. XV. 24)*

§ Aş tuz ile tuz oranı ile اورانیله. *(Ata. XV. 25)*

Olur yetmiş yıl oranı اورانی mükemmel
İbadet eylemekten ol mufaddal *(Hikmet. XV. 413)*

Döşürdü bir çeri kim yok kıyası
Oranı اورانی, sağışı vü intihası *(Hikmet. XV. 529)*

Ejdehanın heybetine yok oran اوران
Başı üzere bile Şah-ı Maran *(Cam. XV. 112)*

Rif'atin eflâke teşbih eyledim, aklım dedi
Bir nice anca yüceltirsen biraz oranıdır اورانڈر
(Şeyhi. XV. 24)

§ Hezl dahi padişahlarda olmayınca olmaz amma oranla اورانله gerek. *(Maârif. XV. 253)*

Eğer bir daneye bakarsan ince
İçidir nice harman oranınca اورنجه *(G. Ra. XVI. 25)*

§ Hazer حزر [*Fa.*] : Oran اوران, endaze kerden mânasına.
(Deş. XVI. 100-1)

İrişti şehre karşı kondu leşker
Yiğirmi bin oranı اورانی var olan er *(Hadidi. XVI. 424)*

Yüzüne güldüğüne bakma devran
Tutucak ağlaması bilmez oran اوران *(Fazilet. XVI. 257)*

§ Sâman سامان [*Fa.*] : Oran اوران ve sabır ve endaze.
(Şamil. XVI. 453)

§ Endaze اندازه [*Fa.*] : Oran اوران. *(Şamil. XVI. 384)*

Sana ganc ü nazdan gel vazgel dir kimse yok
A benim çok sevdiğim nazın dahi oranı اورانی var
(Nihani. XVI. 37)

Nice feryat etmeyim hadden aşırdın cevrini
A benim çok sevdiğim her nesnenin oranı اورانی var
(Revani. XVI. 41)

§ Cenabı Hak Rahîm'dir, rahmeti hüdûduna kıyas ve oran yoktur. *(Mevahib. XVI. 187)*

§ Zengi, giriz ve ihtifa niceye de oran اوران oldu ki seni emirü'l-mü'minine armağan iltem. *(Mevahib. XVI. 527)*

§ İhsan ettiği eltafa acep hadd ü hasr oran اوران ve kıyas olur mu? *(Mevahib. XVI. 38)*

Ne gamdır bu ki pâyanı bulunmaz
Ne mihnettir ki oranı اورانی bulunmaz *(Yuz. Şems. XVI. 270)*

Olmadı mı bu gussa pâyanı
Yok mudur firkatinin oranı اورانی *(Ş. G. XVI. 80)*

Ana vermişti anı Şah-ı Turan
Bahasına anın bulunmaz oran اوران *(Şeh. Ş. XVI. 430)*

Görür her bir sözü oran iledir
Sözü insaf ile oran iledir اورانله‌در *(Şeh. Ş. XVI. 136)*

Senin zulmüne kim yokturur oran اوران
Benim başıma getirdi bu devran *(Şeh. Ş. XVI. 41)*

Ayrılık derdiyle bir gün öldürürsün ben kulun
Yok mudur bu ayrılık derdine bir oran اوران beğim
(D. B. XVI. 147)

Etmiş tutalım âşık-ı üftade tahammül
Oranı اورانی gerek cevr ü cefa vü sitemin de
(Hâleti. XVII. 407)

Gördü var her firakın oranı اورانی
Kesti bir lahza ah ü efganı *(Atai. Ha. XVII. 81)*

2. Ölçülü, hesaplı.

Veli haddiyle kılmak anı hoştur
Ki her bir nesnenin oranı اورانی hoştur
(Yuz. Şems. XVI. 307)

orancı : Hesap tutucu.

Yalanı söyledikçe ey yalancı
Sana kanda bulunsun bir orancı اورانجی *(Ruşeni. XV. 67)*

oranlamak, (orannamak) : Tahmin, takdir etmek, ölçüp biçmek.

Eğer dağ u mişe ola ger yaban
Yolu başaruram oranlayu ben *(Süh. XIV. 282)*

Yer altını balta ile oyalım
Gice kazalım gündüzün koyalım
Oranlayuben اورانلایو بن şöyle olsun ki bol
Bir uçtan giricek vara çıka yol *(Süh. XIV. 121)*

Bu endişeye gönlümü bağladım
Olasını oranladım اورنلدم cağladım *(Ferh. XIV. 4)*

§ Kelile eyitti: Oranlamasven ارنلمسون kim arslan anın menziletin aşağa indire ve anı gözden bırağa. *(Kel. XIV. 32)*

§ Arslan eyitti: Anın kuvveti ne kadardır? Dimne eyitti: Andan bir heybet ve eymenmeklik görmedim kim ana göre anın kuvvetin oranlayam ارنليام. *(Kel. XIV. 32)*

§ Ne kadar yer seni getürmüş oranlarsın ارنلرسن.
(Enb. XIV. 749)

§ Ve oranladık sizin içün islâm dinini. *(Cev. Es. XV. 154)*

§ El-hazrü الحزر [*Ar.*] : Oranlamak ارنلمق, takdir ve tahmin gibi. *(Terceman. XV. 267)*

§ Ol gün cenazeye hazır olanları gerçi kim saymak mümkün değildi amma oranladılar ارنلدلر. *(Kesir. XV. 215)*

§ Hazr حزر [*Ar.*] : Takdir ve tahmin etmek, oranlamak اورنلمق.
(Bab. XVI. 1, 89)

§ Ikyas اقياس [*Ar.*] : Nesneyi bir misâl üzerine takdir edüp taslamak, oranlamak اورنلمق. *(Bab. XVI. 2, 122)*

§ Taḫmin تخمين [*Ar.*] : Nesneyi oranlamak اورنلمق ve tasımlamak. *(Bab. XVI. 1, 493)*

§ Iyar عيار [*Ar.*] : Nesneyi nesneye ayar etmek, beraber etmek ve oranlamak اورانلمق. *(Bab. XVI. 2, 70)*

§ Verendâz ورنداز [*Fa.*] : Tasımlamak ve oranlamak اورانلمق.
(Ni'meti. XVI. 624)

§ El-ḫaras الخرص [*Ar.*] : Oranlamak اورانلمق ve yalan söylemek. *(Ah. XVI. 341)*

§ Verendâz ورنداز [*Fa.*] : Ni'meti, tasımlamak ve oranlamak اورانلمق mânasına nakletmiş. *(Deş. XVI. 149-1)*

§ El-istikdaru الاستقدار [*Ar.*] : Bir kimse bir kimseden bir nesnenin takdir eylemesin ve orannamasın اورانتسين istemek.
(Terceman. XVI. 66)

§ El-ḫazzar الخزار [*Ar.*] : Oranlayup اورانلیوب tahmin eden kimesne. *(Kdeb. XVIII. 488-2)*

§ Beviş بوش [*Fa.*] : Takdir mânasınadır ki bir şeyi kable'l-icad oranlamaktır اورانلمقدر, tahmin ile de müradif olur. *(Bürh. XVIII - XIX. 129)*

§ Güzaf کزاف [*Fa.*] : Bey' ü şirada vezinsiz ve keylsiz tahmin ve oranlama اورانلمه cihetiyle alıp satmak. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 116)*

§ El-kufûl القفول [*Ar.*] : Bir nesneyi takdir edip oranlamak اورانلمق ve ölçümlemek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 328)*

§ Taḫmin تخمین [*Ar.*] : ... Oranlamak اورانلامق, zannile ölçmek. *(Kam. Os. XIX. 54)*

oranlık : Biraz, bir miktar, kararınca.

§ İştiha geldiği vakıt fursatı geçirmeye, zira iştiha gelmiş iken oranlık اورانلق yiyecek bulunandan yimek yeğdir. *(Hazain. XV. 31 - 1)*

orannamak : → **oranlamak.**

oran olmak : Derecesini bulmak.

Hane-i dil katı viran oldu
Garazın cevr ise oran oldu اوران اولدی *(Âli. XVI. 62)*

oransız, (oransuz) : **1.** Önünü ardını hesap etmeyen.

§ Oransız اورنسز uğru hemen yurt ürkütür. *(Ata. XV. 35)*

2. Hadsiz, hesapsız, ölçüsüz.

Ne var renç yidim ise buldum güvenç
Oransız اورنسز diriştürmüşem mal ü genç *(Süh. XIV. 279)*

Oransuz اورانسوز yüksek idi burcu anın
Bu söze olmasın hergiz gümanın *(Hurş. XIV. 8)*

Bürüye ilde cefa endûh ü gam
Zulm ü hayf öğüş oransuzdur اورانسزدر sitem
(Melhame. XIV - XV. 81 - 2)

Çok ola yanlış kelâm hem yıl kurak
Hüzn öğüş kaygu oransuz ittifak

(Melhame. XIV - XV. 43 - 1)

İşbu ay içre katı olursa bâd
Yağmur oransuz اورانسز ola ey hoş-nihad

(Melhame. XIV - XV. 85 - 1)

Ol iki ıklimde kırıla âdem
Fetret öğüştür oransuzdur اورانسزدر elem

(Melhame. XIV - XV. 106 - 2)

§ Pes israf edip oransız اورانسز yağ koymak...

(Kab. XV. 185)

§ Ve lâkin oransız اورانسز harcedicek, nedenlü çok mal olursa sonuna hiç nesne kalmaz. *(Kab. XV. 181)*

Dostum kalmayalı mihrin bigi sabrım benim
Cevr hadden geçti amma hasret oransız اورانسز geçer

(Ah. Ps. XV.)

Nice kim sabredegördü ve liykin
Oransuz اورانسوز derde sabr olmaya mümkin

(Çeng. Dâi. XV. 225)

§ ... Dabbağ eyitti: Devletinde yola çıktım, bir delüden iki yük öd aldım. Şeyh eyitti: oransız اورانسز. Dabbağ eyitti: Tanrı verdi. Şeyh eyitti: Satu bazar nedir? Dabbağ eyitti: Bir giyim gön. Şeyh eyitti: Eyü değil.

(Ferec. XV. 535)

§ Cebrail'e vahyetti eyitti ki: Su haznelerine emrede suyu kilesiz ve oransuz اورانسوز ve miktarsız viribiye.

(Ta. Şahi. XVI. 122-1)

Oransuz اورانسوز söyleyip ey merd-i ma'ni
Muhakkak bil ne baş kaldı ne beyni

(Letaif. XVI. 84)

oransuz : → **oransız.**

oranu : Değme, hangi bir, hiçbir, rasgele, tesadüfî.

§ Bunlara bir ulu iş olmuştur ki bu işi ittiler yohsa oranı اورانی bir belâ ile bunlar bizi koyup gitmezdi.
(Anter. XIV. 792)

§ Bahadırlarla müdarâ idüp dirilmek gerek, oranı اورانی bir yaramazlığa kalmamak gerek. *(Anter. XIV. 807)*

§ Bunun gibi haslet değme kişiye müyesser olup böyle saâdet oranu اورانو bir âdemîye el vermez. *(Rahat. XVI. 377)*

§ Gönlünü büyük tutup kimseyi beğenmeyip iri iri sözler söyleyip oranu اورانو bir kimesnenin yüzüne bakmâyıp...
(Rahat. XVI. 156)

§ Beni bir hilm deryasına gönderdiniz ki oranu اورانو bir sel anı bulandırmağa kâfi olmaya. *(Rahat. XVI. 138)*

ordu, (ortu) : 1. Askerin toplandığı, toplu olarak bulunduğu yer, ordugâh, karargâh, makar.

§ Dün buçuğunda Kazan Beğin ordusuna اوردسنه geldi.
(Dede. XIV. 21)

§ Ap alaca ordusuna اوردسنه şiven girdi. *(Dede. XIV. 49)*

Kâfir ordusunu اوردوسینی yağma kıldılar
Orduya çün kim muzaffer geldiler *(Enveri. XV. 26)*

§ Sünnîler ol dem yan vermişlerdi, bir miktar ortudan اورطودن uzadılar. *(Müslim. XV. 8, 65)*

Satmağ içün hayline altun sulu tiğ ü siper
Kadrin ortusunda اورطوسنده tutmuş nurdan çadır güneş
(Lâmii. XVI. 10)

Ordu اوردو mefhumu: ma'asker معسکر [*Ar.*], ceng imiş : vega
(Nuhbe. XVIII - XIX. 50)

§ Ma'asker معسکر [*Ar.*] : Mecmua-ı asker olan mahalle denir, elsinede ordu اردو ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 50)

2. Mahal, mahalle.

§ Eyitti: Beni-İsrailden biri nice er oğlan doğursa öldürün ve bir nice kız doğursa kon. Pes her bir orduya اوردیا bir kişi müvekkel kodu kim ol işi işleye; çok zaman öyle işlediler. *(Enb. XIV. 347)*

orduluk : Ordugâh, ordunun konakladığı yer.

Muḫayyem مخیم [*Ar.*] : orduluk اردولق, mevkip: alay, emmaze : çok asker
(Asım. XVIII - XIX. 21)

ordu urunmak : Karargâh kurmak.

§ Çeriler taşra çıktılar, azamet ordu urundular اوردو ارندلر.
(Fütuh. XIV. 300)

ornamak : Yerleşmek, yer tutmak.

Ki tâ ornaya اورنایه anda ehl-i iyman
Ya anlar cem'olup ola müselman *(Tennuri. XV. 139)*

§ Mu'teber şehirlerin müslüman aldı, Kostantiniyye, Amûriyye, Ermeniyye içinde müslümanlık ornadı اورندی.
(Cev. Es. XV. 30)

ornanmak : Oturtulmak, yerleştirilmek, yerleşmek.

Konula tarhlarına dürr ü cevher
Zebercet ornana ارنه lâ'l ile gevher *(Muham. XV. 455)*

§ Ordusu ornandı اورنندی. *(Fütuh. XIV. 122)*

ornatmak : Te'sis etmek, yerine koymak, yerleştirmek, orun vermek.

§ İslâm dininin kanunlarını, kavâidlerini ornattı اورندی.
(Fütuh. XIV. 119)

Gani bahtın vere mi her fakire
Kişi ornada mı اورنادی lâ'lin bakıra *(Hurş. XIV. 71)*

§ Dahi ol çini pulat kapıya halka ve mıh yerine sim ü zer ornatmışlar اورنتمشلر. *(İs. H. XIV - XV. 70)*

Altunu la'l eylemişler yer yerin
Ornadıp اورندب komuşlar idi her birin *(Cam. XV. 105)*

ort : Ateş, od.

Muhyettinim derdile
Yanarım ben ortile اوردیله
Sakın tuz etmek yime
Oturup nâmert ile *(Ab. Na. XVI. 74)*

orta : Ara, beyn.

§ Bir dahi mücerrep nesne dahi kim halk ortasında اورتسنده meşhurdur, gözsüz sepet dedikleri cânveri boğazlayalar... *(Yadigâr. XIV. 118 - 1)*

Çün gide ortadan اورتادن hicap
Ayne mübeddel ola ilm *(Nesimi. XIV. 31)*

Hele duruşam nice kim yete güç
Ola kim belüre bu ortada اورتاده uç *(Süh. XIV. 241)*

§ Yine sen bizim ortamızda اورتمزده bir fitne koparırsın, yine hır hır cenk etmelü eylersin. *(Anter. XIV. 485)*

§ Nazar kılmaz mısın yâ Muhammed şol kimselere kim ortalarında اورتلرنده çıvıldu ile söyleşmekten nehy olundular. *(Leys. Mu. XIV - XV. 370 - 2)*

İhtilâf ola öğüş arta savaş
Niceler ol ortada اورتده yitüre baş *(Melhame. XIV - XV. 94 - 2)*

Tehlüke fetret öğüş ola savaş
Niceler ol ortada اورتده yitire baş *(Melhame. XIV - XV. 41 - 1)*

§ Allahü Taâlâ anların gizli işlerin bilir kim ortalarında اورتهلرنده ne söyleşirler. *(Leys. Mu. XIV - XV. 302 - 1)*

§ Tanrı'ya lâyık işlere buyura ve yavuz nesnelerden yığa, ortalarında اورتلرنده dinleri ve dünya işlerin ıslaha getirmek için dürüşe. *(Müneb. XIV - XV. 64 - 2)*

§ Kaçan görseniz halk ortasında اورتسنده kılıçlar yalın olsa, kanlar su bigi dökülse... *(Müneb. XIV - XV. 223 - 2)*

§ Ya Lût, eğer sen bu sözü terk edüp yığılınmayacak olursan seni ortamızdan اورتمزدن çıkarıp kovarız.
(Müneb. XIV - XV. 55 - 1)

§ ... Yahut key katı hamakatı vardürür, birle yiğirmi yedi ortasında اورتسنده fark edemez. *(Müneb. XIV - XV. 280 - 1)*

§ Âlimle âbit ortasında ارتسنده ne fark vardır. *(Güls. XV. 30)*

§ ... Bular dahi bu ortada اورتده kendülerden bir din turgurup din edineler ki anı ne Hak Taâlâ buyurdu, ne bir resûl buyurdu. *(Leys. Ar. XV. 282)*

§ Hak Taâlâ ol kimseneyle şeytan aleyhi'l-lâne ortasında اورتاسنده üç yüz hicap halkede. *(Delil. XV. 5)*

§ Mezbur Mustafa ile Ali ortasında اورتاسنده ceng ü cidâl vâkı' olup sonra mezkûr Mustafa şart idüp... *(Sic. B. XV. 4, 55)*

§ Pes Davut ol işi bilir idi ve her rencli kim ol zenciri dutaydı rencinden kurtulur idi ve iki kişi ortasında da'vi olsa o zencire gelirlerdi, kim haklı ise elin sunar idi ve zincire irer idi. *(Kab. XV.)*

§ ... Eğer daim ömrün kuru etmek ve bulgur ve tarhana ve değirmen ve bazar yolunda geçirmiş olursan değirmenci eşeğiyle senin ortañda اورتاكده ne fark olur. *(Kab. XV.)*

Bu yüzden bir nice söz ü keleci
Geçer ortalarında اورتالرنده datlu acı *(Yuz. Şems. XVI. 237)*

§ Best بست [*Fa.*] : ... Ve su kesüğü dedikleri kısmettir ki ekinciler ortasında اورتاسنده isti'mâl olunur ki nevbetle suyu zirâat olunan yerlere salarlar... *(Deş. XVI. 36-1)*

§ Hak Taâlâ sizin ortañızdan اورتاكزدن bir peygamber kopara. *(Şevahid. XVI. 36)*

§ Can ile revan ortasında اورتاسنده zikrolunan fark bu beyitte zâhirdir... *(Deka. XVI. 50-2)*

§ Şah ile karîn ü hemdem, ortalarında اورتالرنده su sızmaz lahm ü demdir. *(Mevahib. XVI. 478)*

§ Yargu يارغو [*Fa.*] : Da'vâ ve kazıyye kim kavm ortasında اورتاسنده olur. *(Ni'meti. XVI. 640)*

Ben ben isem sende neyler bu kedû
Ben sen isem kimdürür ortada اورتاده bu *(Selâman. XVI. 9)*

§ Üç gün oruç tuta biri biri ardınca, ortasın اورتاسن kesmeye. *(Rav. Ah. XVI. 71)*

§ Her kavmin sadakası kendi ortalarında اورتالرنده üleştirilmek gerektir. *(Ter. Kurt. XVI. 87)*

orta adamı : Aracı, miyancı, mütevassıt.

§ Tûşmâl توشمال [*Fa.*] : İş bitiren orta adamı اورته آدمی. *(Cinas. XVI. 44-2)*

orta atı : Birkaç kişinin ortaklaşa alıp nöbetle bindikleri at.

§ Esb-i nevbetî اسب نوبتی [*Fa.*] : Orta atı اورته آتی ki birkaç kimesne iştirâk vechiyle alırlar, nevbetle binerler. *(Ni'meti. XVI. 86)*

ortaca : → **ortancı.**

ortaç : Mirasçı, veliaht.

§ Oğulda ortacım اورتاجم yok, kartaşta kaderim yok. *(Dede. XIV. 36)*

§ Ey oğul, ortacım اورتاجم oğul. *(Dede. XIV. 70)*

orta çağlı : Orta yaşlı.

§ Orta çağlı اورته چغلی ulu ile kiçinin arasında... *(Cev. Es. XV. 19)*

ortak katmak : Şirk koşmak, ortağı bulunduğunu kabûl etmek.

§ İşlesin ol salih amelleri şol hâlette ki şirkten ve riyadan hâlis ola, hiç bir kimseyi Tanrı'sının ibadetine ortak katmaya اورتق قتمیه. *(Müneb. XIV - XV. 281 - 2)*

§ Her kimse kim benim içün amel eylese, dahi bir kimseyi ol amele ortak katsa ol amel küllîsi ol (?) olsun ki anı bana ortak kattı ارتق قتدی, ben ol amelden bîzarın, ortağa ihtiyacı olmayan ganilerin ganisi benün. *(Müneb. XIV - XV. 281 - 2)*

§ ... Gelin imdi siz dahi hiç bir kimseyi ana ortak katuben ارتق قتوبن ol ni'metlere kâfir olman. *(Leys. Ar. XV. 42)*

§ Yâ Muhammed, eğer bize şirk edüp ortak katanlara sorsan ki bu görünen mevcudâtı kim yarattı. *(Leys. Ar. XV. 8)*

§ ... Ben mahsus ol Rabbime ibâdet ederim, dahi bir kimseyi ana ortak katmazın اورتاق قتمەزين.
(Leys. Ar. XV. 662)

§ Şunlar ki Allah'a ortak katmazlar اورتق قتمزلر ve dahi Hak Taâlâ haram ettiği âdemi öldürmezler... *(Cinan. XV. 126)*

ortaklu : Ortağı, eşi bulunan.

§ Beni, ortaklu ارتقلو oğullu kızludur deyenler arasında birlemen. *(Tuh. Le. XV. 222)*

ortalamak : İkisinin ortasında bulunmak.

§ Bu mezhep, Cebrî mezhebiyle Kaderîler mezhebin ortalamıştır اورتلمشدر. Ehl-i sünnet ve cemâat bunun üzerinedir.
(Müneb. XIV - XV. 97 - 1)

ortalıḫ : → **ortalık.**

ortalık, (ortalıḫ) : 1. Orta, ara, beyn.

Vücudumu erit hecrin odıyle
Ki oldur ortalıḫda اورتالخده bize hâil *(Kadı. XIV. 279)*

Tapuna can irişem deyü düzdü idi yarah
Bu ortalıḫta اورتالخده nidelim hakaret oldu bize
(Kadı. XIV. 73)

Kılur beni ser-i zülfü esir bir kıl ile
Eğerçi ben dahi bu ortalıḫda اورتلخده serlenürem
(Kadı. XIV. 510)

§ Oruç bayramı ile kurban bayramı ortalığında اورتالغنده.
(Kesir. XV. 53)

§ Ol cennetin ortalık اورتالق yeri ve yüce yeridir.
(Rahat. XVI. 31)

2. İçinde bulunulan yer ve zaman.

Cünbüşün başına buyruk kişiler cünbüşüdür
Yoksa bu ortalığıñ اورتەلغك fâil-i muhtarı mısın
(Âli. XVI. 20)

3. Umumî, ortaya düşen, orta malı olan.

§ Hevarid هوارد [*Ar.*] : Ortalık اورتلق olan avratlar.
(Bab. XVI. 1, 489)

ortamak, (örtemek) : Yakmak.

Dahi durdukça aşkı artar idi
Gönülden buğzu gerü ortar idi اورتریدی *(Hurş. XIV. 70)*

ortancı, (ortaca) : Ortanca.

§ Melik Âlâettin Keykubat ki sultanın ortancı اورتانجی kardeşidir. *(Ta. Sel. XV. 154)*

Kıldı ortanç اورتنج oğlunu ser-leşker ol *(İs. XIV - XV. 489)*

Ortacası اورتجاسی kız adı Kamra idi
Ay anın yüzün nuriyle bay idi *(Cam. XV. 70)*

Olur ortancı ortancıya اورتنجی اورتنجیه mail
Kılur boynuna kolunu hamail *(Şeh. Ş. XVI. 57)*

ortarak : Daha orta, ortaya doğru.

§ Miyangîn میانکین [*Fa.*] : Ortarak اورتەرق mânasına.
(Deş. XVI. 280 - 1)

orta yay ayı : Temmuz.

§ Dımışk'a girdiği gün orta yay ayınıñ ارتە یای اینك yiğirmi dördüncü günüydü. *(Kesir. XV. 152)*

ortu : → **ordu.**

oru : → **or.**

oruç açmak : İftar etmek, oruç bozmak.

§ ... Yiğirmi günde bir orucun açardı اچردی اوروجن... Kırk günde bir orucun açup اچوب اوروجن iftar ederdi.
(Müneb. XIV - XV. 224-2)

Bendden âzat etmeyince Hayderi
Orucumu açmayam آچیم اوریجمی ey din eri *(Bektaş. XV. 55)*

oruç ayı : Ramazan.

Fâsık u fâcirlerin kanı kurudu nâgehan
Oruc ayında آینده اورج boşanmış câma döndüler heman
(Yahya Bey. XVI. 87)

oruç bayramı : Ramazan bayramı.

§ Üçüncü oruç bayramı بیرای اورج günü... *(Rahat. XVI. 60)*

oruç geceleri : Ramazan geceleri.

Oruç gecelerinde کیجالرنده اورج bunu âdet
Edinmiş idi ol ehl-i saâdet *(Güvahi. XVI. 12)*

oruç sınmak : Oruç bozulmak.

Öpüşme ile sınmaz سنمز imiş dostum oruç اورج
Görmüş Revani benden anı bir kitapda *(Revani. XVI. 50)*

orun, (urun) : Makam, mevki, menzil, yer.

Kuyu içinde nagâh eyle orun اورن
Uçmaktan eyle ana hoş hulle ton *(Yuz. Şeyd. XIII. 7)*

İşitti vü şadoldu durdu örü
Bezendi vü tahte oturdu gerü
Giyip zerkeşî kıymetî tonların
Yine havz yanında duttu orun اورن *(Süh. XIV. 84)*

Vireler ben ıvaz verem bin anca
Alalar mal ü gideler urunca اورونجا *(Işk. XIV. 226-1)*

§ Ululuk orunundan اورندن izzet, hürmet cemâati göçtü.
(Fütuh. XIV. 112)

§ Zatü'l-Âsad'ı orun اورون ettiler. *(Anter. XIV. 242)*

§ Her biri kendi orununda اوروندە oturduklarından sonra sağrak sundular. *(Ta. Sel. XV. 422)*

Bular cehlin kim'oğlu kimi tor'nu
Buların kamusunun tamu or'nu اورنی *(Tennuri. XV. 206)*

§ Menzil منزل [*Ar.*] : Orun اورون. *(Caf. XVI. 157-2)*

Gök sandığın bir orun اورنمش imiş cansitan senin
Yer dediğin cihan yuducu ejdeha imiş
(Lâmii. XVI. 49)

§ Menzil منزل [*Ar.*] : Orun اورن. *(Şamil. XVI. 183)*

osmak : → yosmak.

ot, (ot yat, ot yam) : 1. İlaç.

§ Eğer ot اوت içmezden üç gün önürdü kusa, ot içtüğü vakıt gönlü dönmek ve kusmak olmaya. *(Yadigar. XIV. 31-2)*

§ Bu kez sayru oldun, otla şifâ verdük. *(Yüz. Ha. XIV. 197)*

§ Kaçan endamlarının birisi ağrır olsa, şol otlar اتلر kim ana assı eder, ırak yollardan ve yad illerden getirirler.
(Kel. XIV. 30)

§ Ot اوت içmiş gibi ola içi yürüde. *(Mü. Şi. XIV - XV. 136)*

§ Ve ıssı otlar اوتلر isti'mâl edeler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 12)*

§ Katı müshil ve katı otlar اوتلر vermemek gerek.
(Mü. Şi. XIV - XV. 18)

§ ... Marazıyçün deva içti. Avratı dedi kim : Tursan, bu avlıda yürüyüp hareket kılsan ki ol içtiğin ot اوت amel edeydi. *(Müneb. XIV - XV. 136 - 2)*

Ot اوت içen kan aldıran zahmet bula
Ev yapan iş başlayan rahmet bula
(Melhame. XIV - XV. 150 - 2)

§ ... Çün yiğirmi gün geçe ot اوت içmek gerek, her kangı hılttan şikâyeti varsa hekim anı giderecek ot vere.
(Hazain. XV. 25 - 1)

§ Bir kişi kim ot اوت içer, bilmez ol içtiği ot nice ottur.
(Tez. Ün. XV. 4 - 2)

§ 19'uncu bap, mukayyi' devaları ya'ni kusturucu otları اوتلری bildirir. *(Akr. XV. 401)*

§ Ot اوت vermeğe, bakıya meşgul olup dürüşme.
(Kab. XV. 342)

§ ... Nagâh ol oğlan sayru oldu. Tabipler ani otlarla اوتلرله otlamaktan âciz kaldılar, âkıbet öldü. *(Tez. Ba. XV. 35)*

§ Ben İshak tabibe varuram, senin içün yüklülük otun اوتون aluram. *(Ferec. XV. 493)*

§ Ya burnuna ya kulağına ot ات ya yağ tamzursa orucu sınur. *(Tuh. Le. XV. 350)*

§ Kamu sayruluğa otlar اودلر ile ilâç ederler.
(Cennet. XV. 61)

§ Edviye ve ısı otlar اودلر düzülüp derdmentlere ve hacetlilere üleştirdi. *(Kesir. XV. 343)*

§ Dârû دارو [*Fa.*] : Hekim otu اوتی ve derman.
(Caf. XVI. 55 - 2)

§ İstifaf استفاف [*Fa.*] : Ağrık göze ot اوت ekmek.
(Bab. XVI. 2, 285)

§ Dârû دارو [*Fa.*] : Hekim otu اوتی ve derman ve eyü kişi.
(Ni'meti. XVI. 291)

Bes andan sonra yarayı dikeler
Bir ot اوت kim verem üstüne ekeler *(Şeh. Ş. XVI. 143)*

§ Tiz bir cerrah getirirler taze et pârelerin yerli yerine diker ve üzerine münasip merhemler urup bişirici otlar eker.
(Letaif. XVI. 45)

Bayram: çeşn ü kutlu: ferhunde, şad: hurrem
Germ: ısı, ot اوت: dârû دارو [*Fa.*] sermâ: sovuk, çiy: şebnem
(Genc. XVII. 48)

2. Kokulu tohumlar, baharat.

§ Attar عطار [*Ar.*] : Ot yam اوت يام satıcı. *(Şamil. XVI. 629)*

§ ... Eyitti: Bir çerçi kişiyem, ot yat اوت يات sataram, âlemi gezerem, ulular evine ıtır verirem... *(Ferec. XV. 391)*

§ Dârû دارو [*Fa.*] : Ot yam اوت يام. *(Şamil. XVI. 603)*

§ Ebrâz ابراز [*Fa.*] : Döğüp aşun üstüne dökecek otalar اوتلر. *(Caf. XVI. 2 - 2)*

§ Ebrâzdân ابرازدان [*Fa.*]: Ol döğülmüş otlar اوتلر koyacak zarf. *(Caf. XVI. 2 - 2)*

§ Ebrâz ابراز [*Fa.*] : Aşa koyacak ot yam اوت يام. *(Ni'meti. XVI. 79)*

§ Ebrâzdân ابرازدان [*Fa.*] : Aşa koyacak otuñ اوتك kabı. *(Ni'meti. XVI. 79)*

§ Bicişk بجشك [*Fa.*] : Otacı ya'ni ot yam اوتيم satıcı ve tabip mânasına. *(Ni'meti. XVI. 161)*

otacı : → **otcu.**

otacılık : Hekimlik, tababet.

§ Andan gerü âdemîlere otacılık اتجلق eylemiş, her kişi kim gelip sayrılığına kefaret sorar ise "soğan yimen" buyurur idi kim cümle nesnenin ziyanlısı soğandır, hattâ kim anın ziyanı dimağa ulaşır. *(Enb. XIV. 643)*

§ Et-tıbbu الطب [*Ar.*] : Otacılık اوتاجلق etmek ve emci semci olmak. *(Terceman. XVI. 31)*

otacılu olmak : Hekimlik olmak, hekime muhtaç olmak.

§ Baş yarılıp kan çıksa otuz akça olına, eğer kemik çıksa otacılu olsa اوتاجيلو اولسه ol baş yaran bay olup bin akça, fakir olursa otuz akça cürüm alına. *(Fatih. Ka. XV. 21)*

otağ : → **otak (I).**

otağa : Tuğ, çelenk.

Murassa' idi balıkçıl otağası اوتاغسی bakıcak
Misâl-i zıll-i hümâ pür-safa eder canı *(Yahya Bey. XVI. 53)*

Başına soktu bir otağa-yi zer
Şu'lesinden mihr ü mah alırdı fer
Bu dilâverlik otağası اوتاغاسی idi
Devleti vechinde tuğrası idi *(Budın. XVI. 26)*

Salına salına geldi otağa
Komuş başına bir gökçek otağa اوتاغه *(Şeh. Ş. XVI. 95)*

Benim sen padişahımsın hem ağam
Kanadın yünü başımda otağam اوتاغم *(Şeh. Ş. XVI. 100)*

Gûşe-i destarına sandım otağa اوتاغه taktılar
Sâye salmış farkına perr-i hüma-yı saltanat
(Baki. XVI. 20)

otağ urmak : Çadır kurmak.

İrişti husrev-i gül nev-bahara
Otağ urdu اوردی اوتاغ kenar-ı cûybara *(Lârendi. XVI. 267)*

otak (I), (otağ) : Çadır, büyüklere mahsus çadır.

Eğer bayın otağı اوتاغی keyvan ola
Ve ger müflisin yeri zindan ola *(Ferh. XIV. 14)*

Dut elimden otağıña اوتاغنکا çek meni *(Nesimi. XIV. 38)*

§ Bir yere ağ otağ اوتاغ bir yere kızıl otağ اوتاغ, bir yere kara otağ اوتاغ kurmuş idi. *(Dede. XIV. 7)*

§ Beğlik içün işlenen otak اوتاق yakalarını işleten rencberlerden Hacı Temurbaş... *(Sic. B. XV. 5, 128)*

Sanma şem'im heman otağıña اوتاغیکه ben
Belki pervaneyim çırağına ben *(Yuz. Hamdi. XV. 73-1)*

Gel varma otağına اوتاغینه rakibin ki bilirsin
İt olduğu yere melek inmez gider ey dost *(Ah. Pş. XV. 60)*

§ Emr-i vezareti temam ısmarladı, istimalet verdi, vezir otağına اوتاغنه geldi halife çok kumaşlar viribidi.
(Kesir. XV. 191)

§ Ulu serâperde dutturdu, içinde bir ulu otak اوتاق kurdu ve otakta اوتاقده bir ulu taht ettirdi. *(Kesir. XV. 132)*

§ İşitenler cümle geldiler Bağdat üzerine cem'oldular, padişah dahi otakların اوطاقلرين taşra çıkardı. *(Bektaş. XV. 314)*

§ Kızıl otak اوتاق ve günlük ve serâperde kendü elkabiyle ettirüp duttu. *(Ta. Sel. XV. 133)*

Söz ile uyarurlar dil çırağın
Söz ile pâkederler can otağın اتاغن *(Ravza. XV. 34)*

Bu odlu yalınlarla çıkan ahım oluptur
Kaygu çerisi hanına üş bir kızıl otak اوتق *(D. B. XVI. 116)*

Aşk şahının feza-yi dil ki menzilgâhıdır
Taze dağı sinemin anın kızıl otağıdır اوتاغی در
(Revani. XVI. 19)

Reva mı gün sıvanmak balçığ ile
Otağ-ı اوتاغ Aden tutulmak çığ ile *(Veyse. XVI. 181-2)*

Pür idüp lâlelerden deşt ü dağı
Kuruldu beğlerin gülgûn otağı اوتاغی *(Ârifîn. XVI. 86)*

Melâmet mülkünün sultanıyam tuğum otağım اوتاغم var
(Hayali. XVI. 47)

§ Odağ اوداغ [*Fa.*] : Otağ اوتاغ, ya'ni otak اوتاق ki padişahların olur. *(Ni'meti. XVI. 105)*

§ Ruvak رواق [*Ar.*] : Çadır gibi olan kara evdir ve otak اوتاق.
(Bab. XVI. 2, 337)

Salına salına geldi otağa اوتاغه
Komuş başına bir gökçek otağa *(Şeh. Ş. XVI. 95)*

Dikip şükûfe vü gonca çemende çetr ü otak اوتاق
Makam-ı bezm-i sürur oldu arsa-i bustan *(Fuzuli. XVI. 63)*

Kuruldu server-i subhun otağı اوتاغی
Götürdü leşker-i zengi ayağı *(Zati. XVI. 243)*

§ Odağ اوداغ [*Fa.*] : Otağ اوتاغ ki padişahlar içün kurarlar. *(Deş. XVI. 176-1)*

§ Mevali-yi ızam üç direkli şaldan dûhte otağ-ı felek-timsâlde... *(Sûr. XVIII. 55)*

Ecel ceyşi cana kurmuş otağın
Gün-be-gün soldurur ömrümün bağın *(Kâtibi. XVII. 23)*

Yine bâd-ı saba esti
Yarim çıktı otağından *(Saz. Âşık Ömer. XVII. 236)*

§ Asker Serdarın başına otağını اوطاغنی yıkıp... *(Ev. XVII. 235)*
§ Koltuğuna girüp otağ-ı اوتاغ hümâyuna götürdüler. *(Solak. XVIII. 27 - 2)*

§ Bârcâ بارجا [*Fa.*] : Otağ اوتاغ ve bârgâh mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 95)*

§ Beşkem بشکم [*Fa.*] : Suffe ve hane-i tâbistanî mânasınadır... ve eyvan ve otağ اوتاغ ve bârgâh mânalarına gelir. *(Bürh. XVIII - XIX. 119)*

Bârgâh-ı feleğe çergeden ednâ bakarım
Husrev-i mülk-i mahabbet kuralı dilde otağ اوتاغ *(Molla. XIX. 289)*

Git zülf-i yâre benden ümidi kes ey gönül
Düş padişah-ı devlet-i hüsnün otağına اوتاغنه *(Molla. XIX. 358)*

Ahali bize bir konak verdiler
Konak sureti bir otak verdiler *(Mihnet. XIX.)*

Vardım ki yurdundan ayak götürmüş
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı *(Saz. Bayburtlu Zihni. XIX. 469)*

Yemeksiz otağdan, meyvasız bağdan
Çölde biten geven otu yahşidir *(Saz. Karslı Mazlumi. XX. 719)*

otak (II) : Büyük sürü.

§ Ve hınzır ve ayular ve gayri mahlûklar otak otak اوطاق ya'ni bini, iki bini bir yerde sürü sürü gezip.
(Ev. XVII. 10)

§ İki kerre yüz bin otak اوطاق yılkıya mâlik idi.
(Ev. XVII. 44)

ota komak : → **ota salmak.**

otalamak : → **otlamak.**

otalanmak : İlâçlanmak, tedavi olunmak.

§ Ol düşmanlık iki dürlüdür : Birisi, pil birle arslan düşmanlığı gibi, bunların buluşmağı savaşsız mümkün değildir ve bu düşmanlık olmağa yarar kim otalana اتلنه ve merhem kabul ede. *(Kel. XIV. 81)*

otalayıcı : Hekim, tabip.

§ Ol sayru kim otlardan nevmit ola ve otalayıcıdan اتليجدن mahrum ola, anın dili nite söyler. *(Kel. XIV. 255)*

otar : Çiftlik.

§ Menzil-i Ömer Ağa çiftliği: Mehmet Giray Han Efendimizin veziri olan Sefer Gazi Ağa akrabası Ömer Ağanın otarıdır, اوطاريدر ya'ni çiftliğidir. *(Ev. XIV. 21)*

otarmak : Hayvanı yaymak, otlatmak, doyurmak.

§ Andan ol mağara katında bir çoban koyun otarur idi اوترد, yağmur duttu. *(Enb. XIV. 890)*

§ Tavarların, develerin, atların ol deniz sahilinin büklerinde otaralar اوتارەلر. *(Fütuh. XIV. 229)*

§ Müslümanlığın tavarını yazılarda, dağlarda otarurdu اوتاروردى. *(Fütuh. XIV. 99)*

§ ... Otlu sulu yer idi, müslümanlar ilettiler develerini anda otardılar اوترديلر. *(Si. Da. XIV. 604-1)*

§ Bir çoban koyuncukların götürdü bir korunun kenarında otarur اوترور zira koru kıranı dahi otluca olur.
(Müneb. XIV - XV. 127 - 1)

§ Bir zaman ola ki mü'minin hayırlı malı koyun ola, ala dağlar başına vara koyuncuğun otara اوتره, dini fitneden kaçıra. *(Hay. XV. 152)*

§ Anda koyun, deve otaravuz اوترزوز. *(Enfes. XV. 408)*

Gezip seyran iderken ol mekânı
Görür ağnam otarur اوتارر bir şubanı *(Hikmet. XV. 187)*

§ Pes çıkarduk anunla levn levn nebattan dürlü dürlü; yin, ve tavarlarımızı otarıñ اوتارك. *(Cev. Es. XV. 11)*

§ ... Ve evden otarmağa اوترمغه gittikleri vakıt...
(Cev. Es. XV. 356)

§ Et-telzietü التلزئة [*Ar.*] : Davarı iyi otarmak اوتارمق ve iyi gütmek. *(Terceman. XV. 207)*

§ Andan sonra anlar dahi koyunlarını bizim koyunumuzla otarır اوترر oldular. *(Kesir. XV. 207)*

§ Gaziler üç fırkadır: Biri, tavarlarına timar idüp otarır اوتارر ve yemler ve suvarır. *(Cev. Ah. XV - XVI. 367)*

§ Bu hamel-i cebel-heykeli kangı çerâgâhta otardıñ اوتردك ve nice menhel-i musaffâda suvardın.
(Saadet. XV - XVI. 26 - 1)

§ Hemin ki ordu ucuna vardı, at oğlanlarının otarırken اوتاررکن atını aldı. *(Âş. XVI. 88)*

§ Çerâniden چرانیدن [*Fa.*] : Davar otarmak اوترمق.
(Ni'meti. XVI. 16)

§ Bir gün gerü karındaşlarıyle koyun otarmağa اوترمغا gitmiş idi. *(Şevahid. XVI. 49)*

Var idi ol arada gellebanlar
Dün ü gün otarırdı اوتاررری atlar anlar *(Şeh. Ş. XVI. 748)*

§ Er-ra'y الرعی [*Ar.*] : Otarmak اوطارمق ve gütmek. *(Ah. XVI. 440)*

§ El-isâme الاسامة [*Ar.*] : Davar otarmak اوتارمق. *(Ah. XVI. 54)*

§ Et-ta'zib التعزیب [*Ar.*] : Kişi davarların gece yabanda otarup اوتاروب evine götürmemek. *(Ah. XVI. 194)*

§ Çerâniden چرانیدن [*Fa.*] : Otarmak اوتارمق. *(Şamil. XVI. 318)*

§ İnfaş انفاش [*Ar.*] : Koyunu veya deveyi çoban gece ile yayup otarmak اوتمق. *(Bab. XVI. 1, 160)*

§ Şuayb sabah olucak koyunları otarmağa اوتارمغه gönderdi. *(Mevahib. XVI. 85)*

Her subh ol zehirlik için rind varıyor
Pir-i muğan yanında boğazın otarıyor اوتاریور
(Sabit. XVII - XVIII. 117)

Cû'-ı kelpe müptelâdır can otarsun اوتارسون hayrına
Bir zehirlik ver bu gün ağyara Allah aşkına
(Sabit XVII - XVIII. 162)

§ Develeri az az otar اوتار ki hem yürüsünler hem otlasınlar ki konak yerine varınca karınları doysun. *(Aks. XVII - XVIII. 429)*

§ Senn سن [*Ar.*] : ... Ve nik çerâniden-i sütur نیك چرانیدن ستور [*Fa.*] : Dabbeyi iyi otarmak اوتارمق. *(Aks. XVII - XVIII. 275)*

§ El-iḫlâl الاخلال [*Ar.*] : Deveyi şor olmayıp tatlı olan otta otarmak اوتارمق. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 199)*

ota salmak, (ota komak) : (Hayvanı) otlamaya bırakmak.

§ ... Bir hoş yere irdi, inip kondu, atını ota saldı اوته صالدی. *(Ferec. XV. 42)*

§ Atını ota saldı اوته صالدی, kendisi yatıp uyudu. *(Ferec. XV. 92)*

§ Silâhlarını çıkarıp atlarını ota saldılar اوته صالدیلر. *(Ferec. XV. 313)*

§ ... Bir hayme kurulmuş, bir muhteşem kişi içinde oturur. Halef selâm verdi, ol kişi i'zaz ikram eyledi, gulamlara buyurdu Halef'in atın tuttular bağlayıp ota kodular اوته قوديلر, Halef'i yanına aldı taam yidiler. *(Ferec. XV. 318)*

ota tapmak : Ateşe tapmak.

§ Gördü kim ot ve dütün içinde yatur, ota tapucu اوته طپوجی idi. *(Tez. Lâ. XV. 58 - 1)*

otcu, (otacı) : Hekim, tabip; attar.

§ Pes cuhut anın kapısına varıp kığırdı kim tabip ve otacı اوتاجی kim ister. *(Enb. XIV. 833)*

Buyurdu sardılar zahmini muhkem
Otacı اوتاجی geldi urdu ana merhem *(Işk. XIV. 154-2)*

§ Et-tabibü الطبيب [*Ar.*] : Otacı اوتاجی ve emsem edici. *(Terceman. XV. 31)*

§ Bizişk بزشك [*Fa.*] : Otacı اوتجی. *(Miftah. XV. 57)*

§ Bicişk بجشك [*Fa.*] : Otcu اوتجی ya'ni hekim. *(Sıh. Ac. XV. 40)*

§ Bicişk بجشك [*Fa.*] : Otacı اوتجی ya'ni ot yam satıcı ve tabip mânasına. *(Ni'meti. XVI. 161)*

§ Bizişk بزشك [*Fa.*] : Hekim ve otacı اوتاجی. *(Şamil. XVI. 399)*

§ Bicişk بجشك [*Fa.*] : Otacı اوتجی. *(Caf. XVI. 25 - 1)*

§ Bicişk بجشك [*Fa.*] : Otacı اوتجی. *(Cam. Fa. XVII. 48)*

§ Bizişk بزشك [*Fa.*] : Otacı اوتجی. *(Cam. Fa. XVII. 48)*

§ Kehhâl كحال [*Ar.*] : Sürme otacısı اوتجسی. *(Müntehab. XVII. 79-1)*

otlağan : Otlayan.

§ Çerâ چرا [*Fa.*] : ... Ve otlağan اوتلغن tavar. *(Caf. XVI. 40 - 1)*

otlak : Mera, çayır.

§ Çerâgâh چراگاه [*Fa.*] : Otlak اوتلق Arabisi mer'adır. *(Miftah. XV. 70)*

Gözümde kalmadı otlak اوتلق hayali
Buçuk sâat safasın sürmedim ben *(Şeref. XVI. 101)*

§ Çeragâh چراگاه [*Fa.*] : Otlak اوتلق yeri ya'ni çayır. *(Şamil. XVI. 415)*

§ Künam كنام [*Fa.*] : Otlak اوتلق ve in. *(Şamil. XVI. 493)*

§ Giyahzar كياهزار [*Fa.*] : Otlak اوتلق. *(Şamil. XVI. 641)*

§ Divlâc ديولاج [*Fa.*] : Otlak اوتلق yeri ve taşlı yer. *(Şamil. XVI. 82)*

§ Çera چرا [*Fa.*] : Otlak اوتلاق. *(Şamil. XVI. 55)*

§ Reâyanın tasarruflarında olan tarlaların ba'zı çayır olmağa kabil olup ziraat etmeyip çayıra koyup bir yıl hasıl olan otlağın اوتلغين biçip intifa' etseler... *(Os. Kanun. XVII. 56)*

Bölük sipahileri otlak satar *(Saz. Sadık. XVIII. 386)*

§ Çerâm چرام [*Fa.*] : Otlak اوتلاق ve çayırlık, ve mer'a mânasına. *(Bürh. XVIII - XIX. 216)*

otlamak, (otalamak) : 1. İlâçlamak, ilâç yapmak, tedavi etmek.

§ ... Temam otlar bilmekte basiretsiz ve sayruluklar bilmekte marifetsiz ve otalamak اوتلمق ahvalin anlamakta reysiz ve ten cümle endamlar şerhin anlamakta bilüsüz. *(Kel. XIV. 70)*

§ ... Bu renç ki rahimde olur, anı otalamak اتلمق avratlar işidir ve anın maymunlar yüreğinden artık dermanı olmaz. *(Kel. XIV. 128)*

§ Yusuf'un eyliği ol idi kim zindan kavminin sayrusun otalar idi اتلرد ve kayguluların şad kılur idi. *(Enb. XIV. 254)*

§ Karınca eyitti: Anın içün kim yazuğu zahmin tevbe ve ağlamak birle otaladı. *(Enb. XIV.)*

§ ... Nagâh ol oğlan sayru oldu, tabipler anı otlarla otlamaktan اوتلامقدن âciz kaldılar, âkıbet öldü. *(Tez. Ba. XV. 35)*

2. Zehirlemek.

Görünce hattını uşşak kendini otalar اوتلر
Bitirdi gülşen-i hüsnün giyah-ı zehr-âlût
(Molla. XIX. 226)

otlanmak : Ot yemek, yayılmak.

Buyurdu ol arada kondu leşker
Ki otlana اوتلانه sulana anda atlar *(Şeh. Ş. XVI. 45)*

ot otlamak : Ot yemek.

§ Şahzade bir tahtayla kurtuldu, üç günden sonra bir cezireye düştü, âciz oldu ot otladı اوت اوتلادی bir gün bir gemi peydâ oldu, işaret eyledi, gelip aldılar. *(Ferec. XV. 435)*

otrakcı : → **oturakcı.**

otruşmak : → **oturuşmak.**

otukmak : Yavru, otlayacak çağa gelmek, ot yimeye başlamak.

§ Hayvanların dölü anası ardınca südü içün yeler, çün otuktu اتقدی ve südden fariğ oldu... *(Kel. XIV. 144)*

§ Aḫrife اخرفه [*Ar.*] : Erkek kuzular ya otukmuş اوتقمش kuzular ve altı ya yedi aylık koyunlar. *(Bab. XVI. 1, 119)*

§ Atud عتود [*Ar.*] : Henüz otukmuş اوتوقش oğlak. *(Bab. XVI. 2, 467)*

§ Tekerrüş تکرش [*Ar.*] : Oğlak ve kuzu otuğup اوتوغوب karınlamak. *(Bab. XVI. 2, 162)*

otun : Odun.

§ ... Şol yıldız kurdu kim dünin od bigi ışılar, anı bir arada gördüler, sandılar kim oddur; pes otun اتون derşürdüler anın üzerine kodular ve ürürlerdi kim od yandıralar. *(Kel. XIV. 54)*

oturacak : Oturmağa mahsus yer.

§ Ve değme kubbeden dahi bir kubbe arasında evler ve oturacaklar اوترجقلر yaptı altundan gümüşten ... *(Enb. XIV. 652)*

oturağ : → **oturak.**

oturağan : Çok oturan.

§ Peygamber katına dahi varıp çok oturağan اوتورهغن idi. *(Leys. Mu. XIV - XV. 74 - 1)*

aturak (I) : → **oturak yeri**

oturak (II), (oturağ) : **1.** Sabit, sakin, mukim.

§ Ey oğul çünkü kocaldın, cehdeyle ki bir yerde oturağ اوترغ olasın. *(Kab. XV. 112)*

§ Temaşalık derler, İskender-i Zülkarneyn yapmış, deniz içinde havale bir yüksek yerde At Meydanına benzer mermer direkleri vardır, üç gün de anda oturak اوتوراق oldular, tedbire meşgul oldular. *(Âş. XVI. 255)*

2. Oturacak yer.

Ol oturakta kim kullar oturmuş
Kılıcı harbeler elde götürmüş *(Dah. XIV. 100)*

§ Ve bu şeklin kaidesi ya'ni altında oturağı اوتوراغی şebeke-i meşimiyyedir. *(Men. Av. XVI.)*

§ Nişimen نشيمن [*Fa.*] : Kuş oturağı اوتوراغی. *(Cinas. XVI. 68-2)*

§ Şehrin hâli kalan evlerini taşradan gelen müslümanlara verdiler ve yine kâfirlerin oturağın اوتراغن mukarrer ettiler. *(Âş. XVI. 145)*

Şaygânî : beğe lâyık, beğ: han
Şir : arslan ü nişimen نشيمن [*Fa.*] : oturak اوطوراق *(Genc. XVII. 77)*

Oldu nişimen نشيمن [*Fa.*] : oturak اوتوراق, berhiz dense: durma kalk *(Tuhfe. XVIII - XIX. 265)*

§ Nişimen نشیمن [*Fa.*] : Oturak اوتوراق ve oturacak yer mânasınadır. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 265)*

3. Mütekait, emekli.

§ Bir cânibe dahi, mukaddemâ atebe-i ulyâya çehre-sây olan vezir-i a'zamlıktan oturak اوتوراق Pîri Mehmet ... mesnednişin oldular. *(Solak. XVII. 256-2)*

§ Cemi' Yeniçeri oturakları اوطوراقلری, koruculari bu mahalde oturup... *(Ev. XVII. 140)*

§ ... Oturak اوتراق dahi olmazdı meğer pîr ve amel-mande olup sefere eşmeğe kuvvet ve kudreti olmaya. *(Koçu. XVII. 29)*

oturakcı, (otrakcı) : Hazır eşya ve elbise satan.

Ne mübezzir ne iddiharcıdır
Oturakcı اوتراقجی gibi şikârcıdır *(Sabit. XVII-XVIII. 212)*

§ El-hallâs الحلاس [*Ar.*] : Eski satan kimesne ki, çarsûsuna İstanbul'da bit bazarı ve erbabına otrakçı اوتراقجی dinür. *(Kdeb. XVIII. 594 - 2)*

oturak düşmek : Oturup istirahat etmek.

§ Zülka'de ذوالقعده [*Ar.*] : Bir aydır. Ol ayda oturak düşerlerdi اوتورق دوشرلردی andan ötürü tesmiye olundu. *(Bab. XVI. 1, 275)*

oturak etmek, (oturak eylemek) : Konaklamak, ikamet etmek.

§ Ol sahrada oturak eylediler اوتراق ایلدیلر. *(Hamza. XIV - XV. 26, 202)*

§ ... Yollarda kona göçe, dere ve derbend geçe bir gün bir mevzıa gelip ol arada oturak eylediler اوتوراق ایلدیلر. *(Müslim. XV. 10, 12)*

§ Bab-ül-ebvab tarafından Kızılağaç nam mevzıa gelüp oturak edüp اوتوراق ایدوب birkaç bin mağruru ileri gelüp. *(Men. Av. XVI. 338)*

§ Paşa ileri çıkıp: Oğullar, oturak etmek اوطوراق ایتمك mümkün amma burada zad ve zahire kıtlığından ölürüz, o halde oturak nasıl mümkün olur, dedi. *(Ev. XVII. 407)*

oturak eylemek : → **oturak etmek.**

oturaklı : Etrafına göre basık, oturmuş.

§ El-felak الفلق [*Ar.*] : İki tepe beyninde vâki' alçak oturaklı اوتوراقلی düz yere denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 44)*

oturaklık : İstirahat, huzur, sükûn.

§ Hazar حضر [*Ar.*] : Seferde olmayup oturaklık اوترقلق. *(Bab. XVI. 1, 40)*

oturak tepmesi : Kıça vurulan tekme.

§ Zihkûnî زهکونی [*Fa.*] : Oturak tepmesi اوتراق تپمه سی ki bir kimsenin oturak yerine urulan tepmedir. *(Bürh. XVIII - XIX. 328)*

oturak yeri, (oturacak yer, oturak (I)) : Kıç, kaba et, kıynak.

§ Yayak yürüyen kişinin budları veya oturacak yeri اوترجق یری sürüşmekten zahmet etse... *(Yadigâr. XIV. 34-1)*

§ ... Alâmet oldur kim dudaklarında depsermek ola, elinde ayağında, oturacak yerinde اوتراجق یرنده hararet eseri var ola. *(Hazain. XV. 13 - 2)*

§ Nişestegâh نشستکاه [*Fa.*] : Oturacak yer ve oturak yeri اوترق یری. *(Ni'meti. XVI. 609)*

§ Mak'ad مقعد [*Ar.*] : Oturak اوترق. *(Ni'meti. XVI. 580)*

§ Kûniste کونسته [*Fa.*]: Oturak yeri اوطورق یری. *(Şamil. XVI. 505)*

§ Mürz مرز [*Fa.*]: Oturak yeri اوطورق یری. *(Şamil. XVI. 516)*

§ Bi-cünbid sürûn ez ferbihi بجنبید سروناز فربهی [*Fa.*] : Uca, ya'ni oturak yeri اوطوراق یری semiz olmağla hareket etti ki ana müterecriç مترجرج [*Ar.*] derler. *(Aks. XVII - XVIII. 544)*

§ Ḫul خل [*Fa.*] : Kül ve remad mânasınadır ve Ceylân lûgatinde oturak yeri اوتراق یری ve mak'ad mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 249)*

§ Zihkûnî زهکونی [*Fa.*]: Oturak tepmesi ki bir kimsenin oturak yerine اوتراق یرینه urulan tepmedir. *(Bürh. XVIII-XIX. 328)*

oturgan : Mukim, sakin, mütemekkin.

§ Eydürdü: Bizim Tanrımız deniz içindedir ve deniz kıyında oturganlar idi اڑغنلرد. Pes ayda bir gez ol denizden bir şeytan çıkar idi. *(Enb. XIV. 308)*

oturmak : Sakinleşmek, sükûnet bulmak.

§ Nefsinin alavı söyündü, kibr ü ucb oturmağa اوڑمغه başladı. *(Hazain. XV. 70 - 2)*

oturmuş turmuş : Düşmüş kalkmış, çok şeyler görmüş.

Sahi vü kâmil ü sahib-hüner, mert
Oturmuş turmuş اڑمش طورمش u çekmiş öğüş dert
(Lârendi. XVI. 254)

oturup turmak : Ülfet etmek.

§ ...Seni görmüş âşık olmuş, imdi diler kim seni bir dem göre, seninle otura tura اوطورا طورا firakından niceye dek zarılık ede. *(Ferec. XV. 481)*

§ ...Sana gerekli oldur kim anın yüzün görmeyesin, oturup turmayasıñ اوطورب طورميەسيك. *(Ferec. XV. 324)*

oturuşmak, (otruşmak) : Oturup yerleşmek, sükûnet bulmak, sakinleşmek, hareketten kalmak.

§ Ol od bu resme yedi gün yandı oturuşdu اوتورشدى kimse anın katına varmağa mecâl bulmazdı. *(Leys. Ar. XV. 44)*

Su gerü otruşdu اڑشدى vardı yerine
Kıl nazar bu kudretin te'sirine *(Vahdet. XV. 108-1)*

§ Dağları, taşları hep toz ede, andan toz ine, oturuşa اوطوروشا. *(Müz. XV. 188)*

§ Na'nayı sirkeye ıslatıp vereler mi'de oturuşa اوڑشه, çünkim mi'de karar eyleye bir gün gıdâ vermeyeler. *(Hazain. XV. 69-1)*

§ Gâh gâh cehennem yanmaktan oturuşsa اوڑشسه Gayya kuyusunun kapağın kaldıralar, cehennem ikileyin dutuşur. *(Zad. XVI. 98)*

§ Müşkül hâlet can çıkacak vakittir ki gözler oturuşmuş اوترشمش ola. *(Ta. Şahi. XVI. 20 - 1)*

ot vermek : Ateşlemek.

§ Top-ı kal'a-kûba bir ot verdiler اوت ویردیلر ki meydana evvel atılan ol oldu. *(Ârifîn. XVI. 88)*

ot yam : → **ot.**

ot yat : → **ot.**

ovmaç : → **omaç (II).**

ovmak : Okşamak.

İki gözün öptü vü ovdu اودی elin
Güle güle duttu odası yolun *(Süh. XIV. 107)*

ovundu : Süt gibi ovulmakla çıkan şey.

§ Dülâke دلاکه [*Ar.*] : Ovulan nesneden çıkan ovundu اوونتی. *(Bab. XVI. 2, 188)*

oy : Rey, fikir.

Toygar yumurtasından toy toğar mı
Bî-basiret kişiden oy اوی doğar mı *(Ab. Na. XVI. 26)*

oyağmak : → **uyakmak.**

oyan : → **uyan.**

oyanlamak : → **uyanlamak.**

oyanmak : → **uyanmak.**

oyat, (uyat) : Hicap.

Dedi kim ey şehim dutma beni yad
Sözün söyle bana olmaya oyat اویاد *(Işk. XIV. 173-2)*

oyatlık, (uyatlık) : Mahcupluk, mahcubiyet.

Arada olmasın yacan u yadlık
Kısu vü şermsârî vü oyadlık اویادلق *(Işk. XIV. 229-2)*

oyluk, (uyluk) : Kalçadan dize kadar olan bacak kısmı.

§ ... Koltuğun, kulağın, oyluğu اویلوغ arasın ol tuzla tuzlayalar, kalan bedenin tuzlu su ile yuyalar. *(Hazain. XV. 9-2)*

§ ... Bu hareketi itmeğe dahi bedeni öğretmek için anul anul başlayıp ovmak gerek, hususâ ayağı, baldırı, dizi, oyluğu اویلوغ vardıkca katırak... *(Hazain. XV. 37-2)*

§ Rân ران [*Fa.*] : Oyluk اویلق. *(Şamil. XVI. 200)*

§ Sürûn سرون [*Ar.*] : Oyluk اویلق. *(Şamil XVI. 461)*

§ İskene اسکنه [*Fa.*] : Oyluk اویلق. *(Şamil. XVI. 386)*

§ El-faḫz الفخذ [*Ar.*] : Uyluk. *(Ah. XVI. 113)*

§ Pervas پروا س [*Fa.*]: Uca ya'ni oyluk اویلق. *(Şamil. XVI. 394)*

§ Sol uyluğumda اویلغمده beni bıçağla urdu, hasmım mezkûr Arslan'dır. *(Sic. K. XVI. 7, 50)*

Rikbe: diz: zânu; kapağı: dağıse vü girdena
Pûz: incik: sak; rân ران [*Fa.*], faḫz فخذ [*Ar.*] : oyluk; adım: hatve, gâm
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 97)

§ El-faḫz الفخذ [*Ar.*] : İnsan ve hayvanda uca ile baldırın mâbeyni olan uzva denir ki oyluk اویلق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 732)*

§ Rân ران [*Fa.*] : Oyluk ve fahz mânasmadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 295)*

oyma kapu : Bazı büyük kapıların ortasındaki küçük kapı.

§ El-merâtic المراتج [*Ar.*]: Büyük kapu içinde olan küçük oyma kapunun ismi olan ritac'ın cem'idir ki oyma kapulardır اویمه قپولردر. *(Kdeb. XVIII. 300-2)*

oynağa düşmek : Oyuncak olmak, maskara olmak.

Gören halimi yığılur başıma
Nidem oynağa düştüm اویناغه دوشدم aşk elinden
(Gülşeni. XVI. 101)

oynağan : Çok oynayan.

§ ... Kütüb-i lûgatten müstefad olan budur ki şebup شبوب [*Ar.*] oynağan اویناغان at ola. *(Aks. XVII - XVIII. 192)*

oynamak : 1. Harcamak.

§ Zeliha eyitti : Dinim, dünyam anın yolunda oynadım اویندم . *(İhlâs. XIV. 201)*

Kemâl ol şahın oynadım اویندم yolunda nakd-i can-ı pâk *(Sarıca. XV. 31)*

2. Güreşmek.

§ Etti : Güçlüce, pek artık yoruldum, bugün git, yarın gene oynayalım اویناییم . *(Müslim. XV. 15, 18)*

oynar tamar : Atardamar.

§ Şiryan شریان [*Ar.*]: Oynar tamar اویناریطمر. *(Şamil. XVI. 624)*

oynaş : 1. Kadının kocasından başka seviştiği erkek.

§ ... Anın avratının bir oynaşı اینشی var idi, ol ikinin arasında varan gelen bir cerrah avratıydı, derhal ol cerrah avratiyle ol dostuna haber veribidi. *(Kel. XIV. 18)*

§ Mûl مول [*Fa.*] : Oynaş اویناش . *(Sıh. Ac. XV. 47)*

§ Mûl مول [*Fa.*] : Oynaş اویناش . *(Deş. XVI. 224-1)*

§ Mûl مول [*Fa.*] : Eğlence ve oynaş اویناش ve ma'şûka. *(Şamil. XVI. 512)*

§ Mîjad میژاد [*Fa.*] : Ma'şuk ki oynaş اویناش derler. *(Ni'meti. XVI. 586)*

§ Aḫdân اخدان [*Ar.*] : Avrat tutunduğu oynaşlar اویناشلر . *(Bab. XVI. 1, 483)*

Gönül merdâne depren bu cihan bir pîrezendir kim
Çürüdüp yoluna varın yakasız kalur oynaşı اویناشی
(Aşki. XVI. 297)

§ Mûl مول [*Fa.*] : Oynaş اویناش . *(Cam. Fa. XVII. 59)*

§ Mûl مول [*Fa.*] : Oynaş اویناش , ma'şuk mânasına. *(Lû. Şeh. XVIII. 71 - 1)*

§ Mûl مول [*Fa.*] : Zen-i ma'şuka mânasınadır ki oynaş اویناش ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 577)*

§ Ez-zamd الضمد [*Ar.*] : Hatun iki dost ittihaz edinmek ya'ni iki oynaş اویناش edinmek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 638)*

2. Erkeğin karısından başka seviştiği kadın.

§ Kızlarımın kankısın dilersen sana vereyim, dilersen avrat edin, dilersen oynaş اویناش edin. *(Kesir. XV. 55)*

§ Neyârî نیاری [*Fa.*] : Ma'şuka, ya'ni oynaş اویناش . *(Ni'meti. XVI. 608)*

Pür-safadır ol müdam oynaşıdır اویناشدر nâziklerin
Duhter-i rez olmadı hergiz helâli kimsenin *(Zati. XVI. 302)*

Ayırdı sihredüp yâri sipihr-i pîrezen benden
Ne lû'betti bana gör Bakıyâ billâhi oynaşım اویناشم
(Baki. XVI. 173)

§ Beni kor yabana gidersin, kim bilir kankı oynaşıñla اویناشکله ayş ü nûş edersin. *(Tibr. XVI. 221)*

§ Mîjd مژد [*Fa.*] : Ma'şûka ya'ni oynaş اویناش mânasına... *(Deş. XVI. 82-1)*

§ Neyârî نیاری [*Fa.*] : Ma'şûka, oynaş اویناش mânasına... *(Deş. XVI. 383-1)*

3. Kendisine karşı aşk beslenen.

Ruz-ı ezelde aşkını oynaş اویناش tutmuşam
Oynaş اویناش dahi dutmazam oynaş اویناش üstüne
(Ruşeni. XV. 268)

Hemin oynaşa اویناشه oyna geç demişler
Kaçan âkıl müdam ol işi işler *(Güvahi. XVI. 107)*

Koşar isen kadimî yâre koş baş
Ki eyerlenmiş attır eski oynaş اویناش *(Güvahi. XVI. 106)*

Göz karardup düşme her hercayiye
Hayr gelmez bîvefa oynaşdan اویناشدن *(Nihani. XVI. 75)*

oynaş etmek : Eğlenmek, eğlenceli oyunlar oynamak.

Lû'bile ay gibi baştan aştılar
Oynaş edüp اویناش ایدوب ol günü oynaştılar
(Budın. XVI. 11)

oynaşmak : Eğlence ile vakıt geçirmek.

Lû'bile ay gibi baştan aştılar
Oynaş edüp ol günü oynaştılar اویناشدیلر *(Budın. XVI. 11)*

oynaş tutmak, (oynaş tutunmak) : Kadın veya erkek meşru olmayan dost edinmek.

§ ...Ve oynaş tutucu اوینش طوتجی olman şehvet içün...
(Cev. Es. XV. 155)

Düzedüp gözü kaş ü oynatır baş
Zarafettir deyü tutunur oynaş اویناش طوتیر *(Güvahi. XVI. 97)*

oynaş tutunmak : → **oynaş tutmak.**

oynayacak : Oyuncak.

Felek oyuncu biz oynayacağı اویناجاغ
Cihan külhandürür biz yanacağı *(Işk. XIV. 321-1)*

oyuk, (oyuḫ) : 1. İnsan veya hayvan şeklini andırır korkuluk.

Âdem oldur ki andan esrük ola
Ayığ olanlara oyuḫ اویوخ deyelim *(Kadı. XIV. 171)*

Kadem: ayak, nusb نصب [*Ar.*] : oyuk اویق, çürümüş nesnedir: remim
(Fer. XIV. 28)

§ El-beyhuc البیهوج [*Ar.*] : Oyuk اویق ki tarlada ve bostanda dikerler. *(Terceman. XV. 169)*

Değil hakkani esrikten ayık yeğ
Ayık yürüyen âdemden oyuk اویق yeğ *(G. Ra. XV. 184)*

Turfil ü Turkıl dedikleri lâin
Korkuben anı sanurlardı yeğin
Anı paşa sıyuben itti tavuk
Fil gibi gövde ile oldu oyuk ایق *(Enveri. XV. 65)*

§ Micdar مجدار [*Ar.*] : Tereke içinde dikilip duran oyuk اویوق.
(Bab. XVI. 1, 84)

§ Taḫîl تخیل [*Ar.*] Bostana oyuk اویوق dikmek.
(Bab. XVI. 1, 384)

Çağırdıkların ol dem dürlü tuyuk
Kuruyup değmez olduğuna oyuk اویق *(Güvahi. XVI. 76)*

§ El-ḫayâl الخیال [*Ar.*] : Oyuk اویوق ettikleri ağaç ki üzerine kara bez ve keçe örterler tuyûr ve behaim insan zannetmek için. *(Ah. XVI. 371)*

§ Tendise تندیسه [*Fa.*] : Oyuk اویق ki bostanlara ederler ve düzme suret. *(Ni'meti. XVI. 206)*

§ Tendise تندیسه [*Fa.*] : Oyuk اویوق ki bostanlarda ederler... ve alaca ve mutlaka düzme suret... *(Deş. XVI. 313)*

§ Ḫarçâre خرچاره [*Fa.*] : Oyuk اویق ki bostanlarda ederler. Mûziler havfedip kaçarlar. Ve bir eşek başını vaz'ederler göz değmesin içün... *(Deş. XVI. 319-1)*

Dedim, rakip neyler kûyünde, dedi dilber
Olur eşek başından bostanlara oyuklar اویوقلر
(Zati. XVI. 151)

§ Hirâse هراسه [*Fa.*] : Oyuk اویق. *(Şamil. XVI. 246)*

Nefsini her ki bunda bilmek murat edinmez
Bustan içinde gûya ayaklı bir oyukdur اویقدر
(Nihani. XVI. 33)

Sevad: karaltıya, karaya di oyuğa اویوغه: ḫayâl خیال [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 104)

§ Tendiyse تندیسه [*Fa.*] : Oyuk اویوك. *(Cam. Fa. XVII. 87)*

Toy: harçal ü oyuk اویوق: harçare خرچاره [*Fa.*], koz :

Girdigân ü kañlı: gerdûn kül: remad *(Genc. XVII. 70)*

Olmuş idi o bağ-ı hüsne oyuk اویوق
Nazarı her yana atılmış ok *(Atai. Ha. XVII. 99)*

§ Feza'a فزاعه [*Ar.*], hirase هراسه [*Fa.*] : Âdem suretinde yaptıkları oyuk اویوق. *(Aks. XVII - XVIII. 145)*

§ Miḫzar مخذار [*Ar.*], hirase هراسه [*Fa.*] : bostan oyuğu اویوغی ki hayvanatı korkutmak için nasbederler.
(Aks. XVII - XVIII.)

Avratı kaftana sığmaz taşkın
Atına baksan oyuktan اویوقدن şaşkın
(Sabit. XVII - XVIII. 83)

§ Vezir gelsin deyü heman bostan oyuğu اویوغی gibi oturup...
(Naima. XVII - XVIII. 52)

§ Kemal-i tehevvür ile divanda bu bostan oyukları اویوقلری benden ne isterler... *(Naima. XVII - XVIII. 68)*

§ Ed-dabâğıt الضباغت [*Ar.*] : Yöcüler ki sıbyanı anınla tahvif eyledikleri bostan oyuğu اویوغی mânasına. *(Kdeb. XVIII. 256 - 1)*

§ Et-teḫayyül التخیل [*Ar.*] : Kurt kısmı görüp havf eylemek içün deve yavrusunun yanına oyuk اویوق nasbeylemek. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 203)*

§ El-burcas البرجاس [*Ar.*] : Ve taşlardan oyuk اویوق tarzında nasbolunan heykele denir *(Kam. XVIII - XIX. 2, 216)*

§ Üfce افجه [*Fa.*] : Ol suret ve âlâmettir ki, bağ ve bağçelerde ve mezruat kenarlarında nasbederler, canveran âdem zanniyle girmesin içün, Türkide oyuk اویوق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 72)*

§ Meters مترس [*Fa.*] : ... Ol surete denir ki mezruat içre canavarlar ürküp girmemek içün nasbolunur, Türkide oyuk اویوق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 559)*

§ Üfce افجه [*Fa.*] : Bostan korkuluğu, asıl Türkçesi oyuktur اویوقدر. *(Kam. Os. XIX. 15)*

2. Yol göstermeğe yarayan taş ve benzeri alâmet.

§ El-menârü المنار [*Ar.*] : Yol oyuku اویوق ve yol nişanı. *(Terceman. XVI. 165)*

oyulganmak : Saplanıp takılmak.

§ Sügünün demürü cevşen zırhın demürüne oyulgandı اویلغندی , ilişti. *(Fütuh. XIV. 85)*

oyum : 1. Ağaç veya fidan ocağı, bu ocağa dikilen bitki.

§ El-baki' البقیع [*Ar.*] : Şol mevzıa denir ki anda her cinsten eşcar oyumu اویوی ve ormanlığı ola. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 547)*

2. İçine başka bir şey sığacak büyüklükte olan delik veya yüz.

§ El-vasvas الواصواص [*Ar.*] : Perdede olan göz oyumunca اویومنجه deliğe denir ki andan nazar olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 407)

oyum oyum : Yer yer, küme küme.

§ Ve eğer başın açıcak saçı rengi gayet görünse ve oyum oyum اویم اویم karalığı artıcak görünse delildir ki saçını boyayuptur. *(Kab. XV. 210)*

oyuna vermek : Hiyleye uğratmak.

Sanasın emek görmemiştir ü renç
Oturdu önüne kodu şatranç
Bir ay yüzlü kız ile oynar idi
Yürek dolu kan nitekim nar idi
Ne oyun, kamuyu verir oyuna وردر اوینه
Çeviklik ton imiş anın boyuna *(Süh. XIV. 139)*

oyuncu : Rakkas, köçek.

§ Pây-kûp پای‌کوپ [*Fa.*] : Rakkas ve oyuncu اویونجی .
(Şamil. XVI. 63)

oyun karmak : Oyun etmek, şaka yapmak.

Görür vermedi kimse ana cevap
Henüz anlamadı ol evi harap
.....
Dedi hey benim ile oyun karar اوین قرار
Gerek sevdiğim bile gönlüm arar *(Süh. XIV. 219)*

oyun kurmak : Oyun oynamak.

Kurar قورر tazılar ile tavşan oyun اوین
Ekiz kuzu gibidir kurt u koyun *(Yuz. Şems. XVI. 34)*

oy vermek : 1. Cevap vermek, ses vermek, emre itaat etmek.

Acmayınca kulluğa boy vermedi
Allaha kulvan deyü oy vermedi اوی ورمدی *(Ga. XIV. 448)*

Dahi yapılmaya yerine bir köy
Beşerden vermey'anda وِرمیه آنده kimsene oy اوی
(Hikmet. XV. 591)

§ Hazreti Ali, bir gün bir bendesini erfa-ı savt ile çağırdı, cevap işitmedikte yokladı, gördü hücre kapısında durmuş; eyitti, ne içün oy vermediñ اوی ویرمدك. *(Raufi. XVI. 200)*

Candan oy verdi اویوردی bana canânım
Nazmiyâ eyledi bir bûseye ahd *(D.B. XVI. 75)*

Oy verüp اوی ویروب nâme anın canından
Kesb-i şan eyledi ünvanından *(Atai. Ha. XVII. 80)*

Hum-ı meydir ol kûh-ı zevk u safa
Dem-i Cem'den oy verir اوی ویرر etsen sadâ
(Atai. Ha. XVII. 43)

Kaynatıp fitne mekr ider tahrik
Çâh-i Babil'den oy verir اوی ویرر her dîk *(Atai. Ha. XVII. 35)*

Eğer oş diye eylesen bir hitap
Sana oy verir اوی ویرر kıl-baraktan kilâp
(Sabit. XVII - XVIII. 206)

2. Bahsetmek, dem vurmak.

Ben safa ile cefadan oy verürem اوی ویرورم eyle bil
Çün nefakından dem ururam anı sanma nifak
(Kadı. XIV. 369)

Bî-misas olur o dem laklaka-zen
Oy verir âmeden-i laklakadan *(Atai. Ha. XVII. 73)*

ozan : 1. Halk şairi, saz şairi, toplantılarda saz ile şiir söyleyen kimse.

§ Er cömerdin, er nâkesin ozan اوزان bilir. *(Dede. XIV. 4)*

§ Ozan اوزان geldi, yelteme çaldı. *(Dede. XIV. 96)*

§ Ḫunyâger خیاکر [*Fa.*] : Sağı sağıcı ve mutrip ve gûyende ve ozan اوزان ki türküler ırlarlar. *(Ni'meti. XVI. 282)*

§ Kopuzcular da perdesiz ola. Ozanlara اوزانلره götür kopuzu deyeler. *(Zati. XVI. 696)*

§ Ḫunyâ خنیا [*Fa.*] : Sağu sağmak ve ır, sürûd mânasına; hunyâger lâfzından muhaffeftir. Ve Türkide ozan اوزان derler ki uzun uzun türküler ırlarlar. *(Deş. XVI. 13-2)*

§ Ḫunyâger خنیاکر [*Fa.*] : Sağu sağıcı ve mutrip; Türkide ozan اوزان derler ki Türkler türküler ırlar, uzun uzun ve saz çalarlar. *(Deş. XVI. 102-1)*

§ Ḫunyâger خنیاکر [*Fa.*] : Mutrip ve gûyende ve sağıcı ve ozañ اوزاك. *(Caf. XVI. 54-1)*

§ Ḫunyâger خنیاکر [*Ga.*] : Ozan اوزان. *(Şamil. XVI. 601)*

Germ olup bülbül güle karşu terennüm başlamış
Ayasın karsar çınar uyup usûl ozanına اوزانه
(Hadidi. XVI. 22)

Olmuşam ozan اوزان yoktur anlayan
Dinler mi nâdan gönlü sivâda *(Kuddusi. XIX. 171)*

2. Çok sözlü, çenesi düşük, durmadan söyler, hikâyeci.

İzzetin âlimlerin oldur bozan
Âlim iken adını eyler ozan اوزان *(Ga. XIV. 343)*

Kanı milk-i Hıtay ü kanı Hozan
İşitirdik anı şerh itse ozan اوزان *(Işk. XIV. 49-1)*

Dili durmaz bulduğun söyler yanında engelin
Anı her dernekte bu yüzden ozan اوزان etmek neden
(D. B. XVI. 165)

§ Bulduğun yazan ve zabt-ı tevârih tarîkasından azan ba'zı ozanlar اوزانلر ki tevârih yazmağa ölçümlenüp niçe akvâl-i muhtelife îradetmişlerdir. *(Solak. XVII. 49-1)*

§ El-aḫtal الاخطل [*Ar.*] : Cüst ve çâlâk adama ve yahut herzegûy olarak ozan اوزان ve yanşak kimseye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 197)*

§ Ez-zerzar الذرذار [*Ar.*] : Ozan اوزان ve pürgû kimseye ıtlak olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 866)*

§ Diraz-nefes دراز نفس [*Fa.*] : Uzun soluklu ki murad pürgûy ve selisü'l-kavl kimesnedir ki ozan اوزان ve yanşak ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 266)*

§ Feraḫ-dehen فراخ دهن [*Fa.*] : Yave ve yanşak ve ozan اوزان kimsedir. *(Bürh. XVIII - XIX. 436)*

Ozan اوزان : miksar مكثار [*Ar.*] ü urcûfe : yalan söz
(Asım. XVIII - XIX. 3)

Hem ozan اوزان şahsa di: sersar ثرثار [*Ar.*] ü, sükûtî: sımmit
(Asım. XVIII - XIX. 15)

Çıkrık misal dırlayacağına hey ozan اوزان
Gir destgâha doku bezin paracık kazan *(Vasıf. XIX. 52)*

ozanlama : Masalımsı, hayal mahsulü.

§ Ba'zı ozanlama اوزانلمه tevârihte yazıldığı üzere, lisan-ı avamda meşhurdur ki Timur Yıldırım Han'ı demür kafese koymuş ola. Bu rivayet kelâm-ı müzahref ve kizb-i mahzdır. *(Solak. XVII. 43-1)*

ozanlamak : Gevezelik etmek, çok söylemek.

Vâız sert ün çeküp zerk ile belin büküp
İnledüben kopuzun kim didi ozanlamaz اوزنلمز
(Gülşeni. XVI. 87)

§ El-hetmere الهتمرة [*Ar.*] : Ozanlamak اوزانلمق ve yanşaklık etmek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 148)*

ozanlık eylemek : Gevezelik etmek, çok konuşmak.

Ozanlık eyleme اوزانلق ايلمه Sabit huzur-ı âsafta
Azab-ı vâız-ı miksarı eyleyip tezkir
(Sabit. XVII - XVIII. 34)

Ö

öceşmek : Bahis tutuşmak.

Gözü geh can diledi gâhi gönül
Bana aklım didi vergil öceşme اوجشمه *(Kadı. XIV. 482)*

§ Ben eydürün, Ebûbekir ile öceşen اجشن Ümeyye bin Halef idi. *(Kesir. XV. 366)*

§ El-muḥatıru المخاطر *[Ar.]* : Ve bir kimseyle bir nesneye öceşici اوجشيجى ve öç koyucu. *(Terceman. XV. 304)*

§ Girev besten كروبستن *[Fa.]* : Öceşmek اوجشمك .
(Şamil. XVI. 330)

§ Girev كرو *[Fa.]* : Dutu ve öç ki öceşürler اوجشرلر .
(Ni'meti. XVI. 534)

§ Nevâ نوا *[Fa.]* : ... Ve ilm-i mûsıkiden bir makamın adıdır ve çalıcılar sazı ve girev ve öç ki öceşürler اوجشرلر .
(Ni'meti. XVI. 606)

§ Peyman پيمان *[Fa.]* : Ahd ve öç ki öceşürler اوجشرلر .
(Ni'meti. XVI. 160)

§ Pesman پسمان *[Fa.]* : Öç ki iki kimesne öceşürler اوجاشورلر .
(Deş. XVI. 247-2)

§ Girev كرو *[Fa.]* : Öç ki iki kişi birbirleriyle öceşürler اوجشورلر ve dutu rehin mânasına... *(Deş. XVI. 292-2)*

§ Neva نوا *[Fa.]* : ... Ve öç ki iki kişi da'vâ idüp öceşürler اوجشرلر . *(Deş. XVI. 24-1)*

§ Girdgân گردکان [*Fa.*] : Dutu ve rehin mânasına ve rehin komak ve öç ki iki kişi birbirleriyle öceşürler اوجشرلر . *(Deş. XVI. 276-1)*

öcükmek : Utanmak.

§ Şermsâr شرمسار [*Fa.*] : Utanan ve öcüken اوجکن kimse, hacil mânasına. *(Caf. XVI. 94-1)*

öç : 1. Bahis, kumar için bahis; kumar ve bahis parası.

§ Ebubekir ile öceşen Ümeyye bin Halef idi ve öç اوج dahi beş genç develerdi ve öçleri اوجلری bir müdde edeğin idi. *(Kesir. XV. 366)*

§ ... Biri birine düştüler, tâ öc اوج yüz deveye çıktı. *(Anter. XIV. 242)*

§ Üçüncü: Ezlâma mukarin kıldı ki ok bırakmaktır öç اوج üzerine ya da'va üzerine; bu dahi haramdır. *(Müneb. XIV - XV. 175 - 2)*

§ El-fevz الفوز [*Ar.*] : Dahi bir kimse bir kimseyi öçlü اوچلو oyunda ütmek. *(Terceman. XV. 138)*

§ Nert ve şatranç çok oynamağa âdet edinme ve eğer oynar isen vakthâda bir oyna ve anı dahi öç ile اجله oynama. *(Kab. XV. 137)*

§ Amma kumarbaz olmaya ya'ni kanda gerekse öç ile اجله oynamaya, zira ki kumarbaz dedikleri her oyunu öç ile oynamağa derler. *(Kab. XV. 377)*

§ Bir miktar öç اوج koyalım, galip olan alsın. *(Mevahib. XVI. 289)*

§ Girev گرو [*Fa.*] : Öç اوچ . *(Şamil. XVI. 496)*

§ Es-sebak السبق [*Ar.*] : Ehl-i sibak arasında vaz' olunan öç اوچ . *(Ah. XVI. 388)*

§ ... Kumarbazlar aralarında ol meblâğa derler ki üzerine oynarlar, ya'ni öç اوج mânasına, Türkide tav derler. *(Ha. Ş. XVI. 164)*

§ Neva نوا [*Fa.*] : ... Ve öç اوج ki iki kişi da'vâ idüp öceşürler. *(Deş. XVI. 24 - 1)*

§ Pesman پسمان [*Fa.*] : Öç اوج ki iki kimesne öceşürler. *(Deş. XVI. 247-2)*

§ Girdgân گردگان [*Fa.*] : Dutu rehin ve rehin komak ve öç اوج ki iki kişi birbirleriyle öceşürler. *(Deş. XVI. 276-1)*

§ Girev گرو [*Fa.*] : Öç اوج ki iki kişi birbiriyle öceşürler ve dutu rehin mânasına... *(Deş. XVI. 292-2)*

§ Peyman پیمان [*Fa.*] : Ahd ve öç اوج ki öceşürler. *(Ni'meti. XVI. 160)*

§ Girev گرو [*Fa.*] : Dutu ve öç اوج ki öceşürler. *(Ni'meti. XVI. 534)*

§ Nevâ نوا [*Fa.*] : ... Ve ilm-i mûsıkiden bir makamın adıdır ve çalıcılar sazı ve girev ve öc اوج ki öceşürler. *(Ni'meti. XVI. 606)*

§ El-kımar القمار [*Ar.*] : Öçle اوجله olan oyun. *(Ah. XVI. 834)*

2. İntikam.

§ Anan kebinin ko, öcüñ اوجك koma. *(Ata. XV. 18)*

Bulunca hasma sabret fursat ucun
Alan ivdim dimiş kırk yılda öcün اوجن *(Güvahi. XVI. 57)*

Gücüne dürüşüp gel eyleme güç
Ki dünya kimseye hergiz komaz öç اوج *(Şeh. Ş. XVI. 84)*

öç etmek : Bahis tutuşmak.

§ Bir gün bir cemâat bir kişi ile rehin ve öç ettiler اوچ اتدلر. *(Kesir. XV. 328)*

§ Nice şahbazlar bilâ-âram ve teneffüs çıkmağa öç etmişlerse اوچ ایتمشلرسه de muvaffak olmamışlardır. *(Ev. XVII. 442)*

öç komak : Bahis tutuşmak.

§ Gird kerden گرد کردن [*Fa.*]: Öç komak قومق اوچ ve tutu komak. *(Caf. XVI. 194-1)*

§ Ḫıtr خطر [*Ar.*], girev besten كرو بستن [*Fa.*] : Rehin bağlamak ki öç komak اوج قومق ta'bir olunur ve ekseriya öğdül dahi derler ki Arabide sebak dahi derler.
(Aks. XVII - XVIII. 177)

Ḫıtr خطر [*Ar.*] u nedep ندب [*Ar.*]: öç komak اوج قومق mâni-i meysir [*Ar.*] : kımar
(Asım. XVIII-XIX. 23)

öç ödeştirmek : İntikam almak.

§ Kine-keş كينه‌كش [*Fa.*] : Düşmanda intikam komayıp öç ödeştiren اوج اودشديرن kimesnedir. *(Bürh. XVIII - XIX. 513)*

öçürmek, (üçürmek) : Söndürmek.

Dilerdi anı yardan uçuradı
Ümidi çırağını öçüredi اوچوردی *(Süh. XIV. 154)*

ödek (I) : Korkak.

§ El-feruka الفروقة [*Ar.*] : Korkak ve bîzehre adama denir ki ödek اودك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 40)*

ödek (II) : Zaman, tazminat, ödenilmesi gereken şey.

Fücl : turp, milh: tuz, gurm غرم [*Ar.*]: ödek اودك, hût: balık
(Fer. XIV. 37)

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek اودك ve beğler salgını.
(Miftah. XV. 65)

Bu gencin issi bunlardır ver anı
Ödekten ادكدن kurtul ü çekme ziyanı *(Tennuri. XV. 159)*

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek اودك ve borç. *(Sıh. Ac. XV. 54)*

§ Gurm غرم [*Ar.*] : Edâsı lâzım olan borç ve ödek اودك ve nefaka. *(Bab. XVI. I, 464)*

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek اودك, cürm ve cinayet.
(Caf. XVI. 31 - 1)

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek اودك ve borçlu ve cürüm ve cinayet, suç mânasına... *(Deş. XVI. 250 - 2)*

§ Ed-derek الدرك [*Ar.*]: Ödek اودك, zamân ve idrâk ve tebaiyyet.
(Ah. XVI. 383)

§ ... Zikrolunan atın ödeği اودکی içün bin beş yüz akça verdi. *(Sic. A. XVI. 1, 1046)*

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek اودك ve cürm ve cinayet ve suç. *(Ni'meti. XVI. 194)*

§ Tâvân تاوان [*Fa.*]: Alım ve ödek اودك ve cürüm ve cinayet ve suç. *(Şamil. XVI. 407)*

§ Gurm غرم [*Ar.*] : Ödek اودك . *(Müntehab. XVII. 69-1)*

Ayın evvel günü: gurre, sonu hem: selh ü muhak
Ödeğe اودکه: gurm غرم [*Ar.*] ü gadât: tanla vü cem'i gadevat *(Genc. XVII. 20)*

Bürader-zade: kâcek, kehbele: ahmak, sülük: zerdek
Kirişme naz ü az: endek, ödek اودك: tavân تاوان [*Fa.*],şaşı: gez *(Genc. XVII. 47)*

§ Tebia تبعه [*Ar.*], bercaş برجاش [*Fa.*] : Zamân ki ödek اودك ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 169)*

ödeklü : Tazmini lâzım gelen.

Eğer yandırsan ol tonu ödersin
Ödeklü اودکلو tonu aluben nidersin *(Tennuri. XV. 254)*

ödeye tutmak : Borca karşı hapsetmek.

§ Recn رجن [*Ar.*] : Tavarı ödeye tutmak اوده‌یه طوتمق *(Bab. XVI. 2, 509)*

öd sıdurtmak : → **ödünü sıdurmak.**

ödükmek : Korkmak.

§ Nefar نفار [*Ar.*] : Tavar nesneden belinleyüp ödükmek اودکمك . *(Bab. XVI. 1, 98)*

ödüncce : Ödünç olarak.

§ İstislâf استسلاف [*Ar.*] : Ödüncce اودنجه nesne istemek. *(Bab. XVI. 2, 285)*

ödünü sıdurmak, (öd sıdurtmak, ödünü sındırmak) : Ödünü koparmak, patlatmak.

Bir çığırmakta Yehuda'nın işi
Öd sıdurdu اود سیدوردی ölürdü bin kişi *(Yuz. Şeyd. XIII. 79)*

Depinsem leşker içre zend pile
Sıdurdum ödünü اودنی صدردم bir heybet ile
(Çeng. Dâi. XV. 252)

Odur ahir ödümüzü sıduran اودوموزی صدوران
Bizim canımızı odlara uran *(Şeh. Ş. XVI. 523)*

İşitmez hay ü huydan gûş-i âlem
Sıdurur ötlerin اودلرن صدورر korhudan âdem
(Şeh. Ş. XVI. 186)

§ Daima Kırımlıyı boza gelüp Kırım halkının ödün sındırmıştı اودن صندرمشدی. *(Ev. XVII. 559)*

ödünü sındırmak : → ödünü sıdurmak.

ödü sıdmak, (ödü sıtmak) : Ödü kopmak, patlamak.

Aslanlar ile dağda nite diriliserven
Ödüm sıdar idi اودم سیدردی kim işitsem ki it ürdü
(Süh. XIV. 159)

Bir aslan durur mişede pusuda
Ki kaplan görür ise ödü sıda اودی صدا *(Süh. XIV. 192)*

Cühut anı gördü kim aslan yidi
Yarar korkudan ger sıdaydı ödü سدیدیاودی *(Süh. XIV. 262)*

§ Meydan yüzünde kardaşın Kıyan Selçuk, ödü sıttı او دی صتدی can verdi. *(Dede. E. XIV. 222)*

Ananız denizi ıraktan görür
Korkusundan ödü sıdmağa اوذ صدماغه varır
(Man. Tayr. XIV. 72)

§ Şol kadar gazap itti, ağduk baktı kim ödü sıdayazdı اودی صیدهیازدی. *(Anter. XIV. 2, 328)*

§ Kays'ın ödü sıdayazdı اودی صیدهیازدی. *(Anter. XIV. 251)*

§ Gönleğim çıkar andan boğazla beni, olmasun gönleğim kana bulaşa anam anı göre ödü sıda اودی صدا. *(Tuh. Le. XV. 314)*

Şu denlü gazap kıla Cebbar kim ödler sıda اودلر صده
Hiç aslâ kelâm etmeye kim ola in'ikâs *(Muham. XV. 335)*

Ödü sıdsun اودی صدسون ol âdemin sad-bâr
Bir seg içün geyik olur bî-âr *(Ârifîn. XVI. 260)*

Ödü sıtmış اودی صدمش gibi yattı yıkıldı
Özünü eski ölü gibi saldı *(Şeh. Ş. XVI. 527)*

ödü sınmak : Ödü kopmak, patlamak.

§ Ey kişi in misin cin misin, korkumdan ödüm sınayazdı اودیم صنه یازدی . *(Hamza. XIV - XV. 4, 184)*

Ödü sındı اود صندی nicesinin korkudan
Gaziler turur uyanur uykudan *(Enveri. XV. 44)*

Şâd olup Asım dedi yâ pehlevan
Başı görüp ödümüz sındı اودیموز صندی heman
(Battal. XVIII. 98)

ödü sıtmak : → **ödü sıdmak.**

ödü yarılmak : Çok korkmak, ödü patlamak.

§ Oğlu Kayan Selçuğun ödü yarıldı اودی یارلدی . *(Dede. XIV. 111)*

öflez : Işığı az olan, az ziya veren (kandil, lâmba).

§ Tük تك [*Fa.*] : Üç mânası var... sâlis, şu'lesi az olan çerağdır ki öflez اوفلز ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 186)

öğ, (ök) : Akıl, hatır, zihin.

Yoğ idi şek hergiz öğünde اوکنده bile
Kim kızıl ok şekli ayruksı ola *(Man. Tayr. XIV. 130)*

§ Ben hemişe senin sözünden korkuda idim ve âlimler sözü benim hemişe öğümdedir اکده‌در kim ayıtmışlardır...
(Kel. XIV. 58)

§ ... Zahit ana eyitti kim: Üşbu meseli öğünde اککده tutgıl kim her kim işlerde iveklik eyleye, sâkinlik ve döleklik faidelerinden nasipsiz kalır. *(Kel. XIV. 138)*

Ne kim şah dedi Nevbahar işitir
Der öğünde اوکنده bu ne acep kişidir *(Süh. XIV. 61)*

§ ... Güldü dahi andan ağladı bîhud oldu, çün öğü اوکی başına geldi. *(Tebareke. XIV. 17-2)*

Ki zaptı yoktur anların işinde
Ger öğün de olursa ger düşünde *(Tennuri. XV. 87)*

Geldük imdi nice olur yir ü göğler ey siraç
Nice zâil olur anda uslar öğler اوكلر ey siraç
(Muham. XV. 316)

Her bir ağacın bir issi vardurur
Hiç haram bilmez öği اوكى ussu vardurur *(Cam. XV. 36)*

§ Hûş هوش [*Fa.*] : Öğ اوك ki aklın verâsında bir hâlettir, akl-ı cibillîdir. *(Cinas. XVI. 81-1)*

§ Hûş هوش [*Fa.*] : ... Fazıl-ı muhakkik Dekayıkü'l-Hakayık'ta böyle tahkik ve tetkik etmişler ki, hûş bir hâlettir ki Türkide ol hâletten öğ اوكله ile ta'bir ederler. Öğü gitmiş kimesneye bîhûş derler. Öğlü kimesneye hûşmend derler. Öğ اوك, aklın verâsında bir hâlettir. Akıl gırizî ve hılkîdir. öğ kesbile mütezayid olur. Öğ ile ussu, ki mukabili cünundur, fark etmeyen hûş'un maânisin us sanur. Ol takdirce bîhûş divane olur. Zira ki uslunun mukabili delüdür. Hüşyarın mukabili mesttir, ki mânası ayıktır. Hûş'un mânası sâbikan beyan olunduğu üzere öğ'dür ki lisan-ı Arabide, andan temyiz ile ta'bir ederler. Temyiz dedikleri bir hâlettir ki akl-ı sahihin eseridir. Andan âdemî hayrı şerden nef'i zarardan anunla tefrik eder. *(Deş. XVI. 174-1)*

§ Hûş-küş هوش كش [*Fa.*] : Öğ اوك zâyi' eder nesne, beng ü şarap gibi. *(Deş. XVI. 174-1)*

§ Dâru-yi bîhûş دارۇى بيهوش [*Fa.*] : Âdemin aklın ve öğün اوكن giderici ot. *(Deş. XVI. 166-2)*

§ Hûş هوش [*Fa.*] : Şol hâlettir ki Türkide andan öğ اوك ile ta'bir ederler. Öğ اوك aklın verâsında bir hâlettir ki akl-ı hılkîdir. Öğ اوك kesbile mütezayid olur. *(Deka. XVI. 71-1)*

§ Hûş هوش [*Fa.*] : Us ve öğ اوك. *(Şamil. XVI. 536)*

§ Hûş هوش [*Fa.*] : Öğdür اوكدر ki akl-ı hılkîdir.
(Lû. Şeh. XVIII - 94 - 1)

öğdül, (öñdül) : Mükâfat, yarış mükâfatı.

Ruh-ı gülgûn alalıdan beri hüsn öñdülünü اوكدلنى
(Cem. XV. 63)

§ Biri birinizden önürdün rahmet istemekliği. Her ki ibadet meydanında önürttü, evvel geldi, öñdül اوكدل anındır.
(Cinan. XV. 46)

Aldı mehten hüsn iydinde melâhat öñdülün اوكدولن
Bu ruh-ı gülgûn ile ol zülf-i şebdizin senin
(Ah. Pş. XV. 29)

Her yanada Nazmi kim güzeller at koşar yürür
Her biri can ü gönüller alur öñdüller اوكدللر kamu
(D. B. XVI. 169)

Ki yüz bin yürüğü cömert er öttü
Bu meydan öñdülün ol aldı gitti *(Muhibbi. XVI.)*

Meydan gününde almağ için nusret öğdülün اوكدلين
Elhak kümeyt-i devletedürür zübane tiğ *(Lâmii. XVI. 41)*

Çıkardılar görüp iki semendi
Revişte her biri bir berk kendi
Koşulsalar alırlar yelden öñdül اوكدل
Biri hey'ette Aşkar biri Düldül *(Zati. XVI. 270)*

§ Atlar seğirttiler, mübalâğa öñdüller اوكدوللر verdiler.
(Âş. XVI. 149)

Canı öñdül اوكدول kodular
Âşıklar ol yarışta *(Ab. Na. XVI. 126)*

Rahş-i hâver her birinin Düldül'ü
Bâd-i sarsardan alırlar öñdülü اوكدلى *(Selâman. XVI. 61)*

§ Ol kimseye ki baht müsait ola, sâidi ne kadar süst ve zaif ise attığı ok yere düşmeyip öğdül اوكدل alır.
(Ârifîn. XVI. 47)

Arsa-i nazm içre şah öñdül اوكدل verirse bana ger
Rahş-i tab'ım eyleye iki cihanı bir kadem
(Figani. XVI. 1)

§ Ḫâtarahu alâ keza خاطره على كذا [*Ar.*] : Anınla fülan nesne üzerine rehin bağladı ki bizim diyarımızda öndül اوكدل ta'bir ettikleri nesneye Arabide hıtır ve fariside girev كرو derler.
(Aks. XVII - XVIII. 434)

§ Cünab جناب [*Ar.*], girev كرو [*Fa.*] dedikleridir ki iki kimesne miyanında ederler ki her kim galip olursa ol nesneyi ahzeder. Bizim ıstılahımızda öğdül اوكدول ta'bir olunur, kumarbazlar miyanında maruftur.
(Aks. XVII - XVIII. 100)

Öñdüle اوكدله konsa eğer tair-i endişe ile
Dahi evvel varır Allahu Taalâ a'lem
(Sabit. XVII - XVIII. 29)

§ Bazı dilirler iç hisarın bazı yerine bayraklar dikip öñdüller اوكدلر aldılar. *(Naima. XVII - XVIII. 418)*

Acep mi öğdül اوكدل alsam padişahım esb-i Mısrîyim
Stabl-ı re'fetinde perveriş buldum yemin kesme
(Sûr. XVIII. 70)

Bugün erenlerden himmettir kastım
Taliim öndülün eflâke astım *(Saz. Bursalı Halil XVIII. 427)*

§ El-hâfire الحافرة [Ar.] Her kimin atı sebk ederse vaz'olunan öñdüle اوكدوله müstahak olur. *(Kam. XVIII-XIX. I, 826)*

Efir oldu: koşmak, öñdül: اوكدل ḫatar [*Ar.*] dır خطردر
(Asım. XVIII - XIX. 50)

İttifaki eyleyip el arkası yerde bana
Sanatımla öñdül-i اوكدل tahsini aldım gayeti
(Vasıf. XIX. 197)

öğdül atı : Yarış, koşu atı.

§ Tâḫtinî تاختنى [*Fa.*]: Öğdül atı اوكدل آتى . *(Ni'meti. XVI, 193)*

öğdül komak : Yarışı kazanana verilmek üzre ortaya mükâfat koymak.

§ ... Öğdül komak قومق اوكدل dahi caizdir lâkin bir taraftan gerektir. *(Ter. Kurt. XVI. 512)*

Ruh-ı gülgûn ile mehparelerin yüğrüğüne
Ey Atayi dil-i avareyi öğdül kodular اوكدل قوديلر
(Atai. XVII. 20)

§ Et-teḫasul التخاصل [*Ar.*] : Ok yarışmakta öğdül komak اوكدل قومق mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 196)*

§ Er-rehhan الرهان [*Ar.*] : Bir kimse ile bir madde zımnında bahsedip öğdül komak اوكدل قومق mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 641)

öğdüllük, (öğdülük) : Mükâfat, yarış mükâfatı.

§ Murâhene مراهنه [*Ar.*] : Öğdüllük اوكدلك ile at koşmaklık ve tutuya nesne komaklık. *(Bab. XVI. 2, 305)*

§ Kımar قمار [*Ar.*] : Öğdüllük اوكدلك almak.
(Bab. XVI. 1, 79)

§ Fer' فرع [*Ar.*] : At koşup geçene verilen öğdülük اوكدلك .
(Bab. XVI. 2, 261)

öğdülük : → **öğdüllük.**

öğeç, (öveç) : İki, üç yaşlarında erkek koyun ve keçi.

§ Altmış ögeç اوكج derisinden kürk eylese topuklarını örtmeyen. *(Dede. E. XIV. 61)*

Bu sözü çün muştuladın sen bana
Öveçcüğüm اوچكم tohlucuğum al sana *(Ruşeni. XV. 101)*

§ Dört bin iki yüz kırk bir toklu ve üç yüz dokuz ögeç اوكج...
(Sic. B. XV. 4, 210)

Ögeçler اوكچلر anı derhâl etti koyun
Yavaşıdı ol işe verdi boyun *(Güvahi. XVI. 22)*

Ki iki ağ u iki kara öğeç اوكج
Üçer yaşında dahi iki erkeç *(Güvahi. XVI. 21)*

§ Ceza' جزع [*Ar.*], dü-sâle دوساله [*Fa.*]: İki yaşına girmiş koyun ki öveç اووج ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 204)*

öğe düşmek : Hatıra gelmek.

Atan anan öğüñe düşmüş اوكا دشمش ola
İçin ol sebepten dutuşmuş ola *(Süh. XIV. 126)*

öğe düşürmek : Akla, hatıra getirmek.

İşbu fikri çünkü düşürdü öğe اوكه دوشوردى
Boyadı donlarını sûsen göğe *(İs. XIV-XV. 294)*

öğendire : Sığır sürmeye yarayan ucu sivri değnek.

§ Bir gün çift sürerken, ittifak, hiddete gelüp elindeki öğendireyi اوكندیره dürtüp ol öküzlerin birini kanattı. *(Bektaş. XV. 229)*

§ Güvaz كواز [*Fa.*] : Öğendire اوكندره dedikleri ağaç ki sığır sürerler. *(Deş. XVI. 136-1)*

§ Gâvşeng غاوشنك [*Fa.*] : Öğendire اوكندره dedikleri âlet ki anınla öküz sürerler. *(Deş. XVI. 205 - 1)*

§ Buraz براز [*Fa.*] : Öğendire اوكندره. *(Şamil. XVI. 393)*

§ Ganşeng كاوشنك [*Fa.*]: Öğendire اوكندره. *(Şamil. XVI. 173)*

§ Arabacının elinde öğendiresi اوكندره‌سى var idi, kurdun önünden geçip kurdu helâk etmek için boynuna urdu. *(Mevahib. XVI. 711)*

§ Burâz براز [*Fa.*] : Yaraşık ve öğendire اوكندره ve kayış ve tasma. *(Ni'meti. XVI. 175)*

§ Gâvşeng كاوشنك [*Fa.*]: Öğendire اوكندره. *(Ni'meti. XVI. 505)*

§ Gâvşeng غوشنك [*Fa.*] : Öğendiredir اوكندره‌در ki anınla çift sürülürken öküz urulur. *(Lû. Şeh. XVIII. 56 - 2)*

öğeyik : Üveyik.

§ Faḫte فاخته [*Fa.*] : Öğeyik اوكيك. *(Şamil. XVI. 632)*

§ Fâhte فاخته [*Fa.*] : Öğeyik اوكيك derler bir kuşcağaz. *(Ni'meti. XVI. 469)*

öğlemek : Hatırlamak, özlemek.

Eğer atanı görmeğe anasın
Ya öğler اوكلر olur isen ol yanasın *(Süh. XIV. 286)*

Kimin gönlü var ise bunda dura
Ben anın ile neylediğim göre
Kim ilini öğler ise اوكلاريسه ol bilir
Yemen'din yana varır ise olur *(Süh. XIV. 182)*

§ Vay bu yazuklu ümmete kim kendilerin bilmezler. Ay bulara haber gelmedi mi kim deve yerini öğler اوكلر ve yatağın anar. *(Enb. XIV. 688)*

Aşk getirdi canı tende eyledi
Akıbet can kendi mülkün öğledi اكلدى *(Ga. XIV. 81)*

öğlendirmek : Ders, ibret vermek, akıl öğretmek.

Beni eğlendürüp öğlendürürsün اكلندررسن
Sözünden Ferruh'un dinlendürürsün *(Işk. XIV. 52-1)*

öğlenecek : Öğlene kadar.

Öğlenecek kalkmaz başımın pusu
Silindi kalmadı kalbimin pası *(Kara. XVII. 39)*

öğlenmek : Kendine gelmek, aklı başına gelmek, aklını başına toplamak, akıllanmak.

Atı dinlenip kendi öğlendidi
Birezcük ol arada dinlendidi *(Süh. XIV. 232)*

Bizim ile bir kaç gün eğlendidi
Serasime olmuştu öğlendidi اكلنديدى *(Süh. XIV. 293)*

Sana meşgul ola vü eğlene ol
Niçeme gafil ise öğlene ol اوكلنه *(Hurş. XIV. 10)*

Bu sözler haylı öğlendirdi اوكلندرد hanı
Melâletten biraz şaz oldu canı *(Hurş. XIV. 59)*

§ Çün anın avazın işittük öğlendük اوكلندك, kâfir çerisini hezimet kılduk. *(İhlâs. XIV. 263)*

Birez eğlendi öğlendi اكلندى şehinşah
Ederdi fikr geh kılur idi ah *(Işk. XIV. 66-2)*

§ Şah bu haberi işitip biraz öğlendi اكلندى, kast kıldı kim yine düşmana yürüye. *(İs. H. XIV - XV. 270)*

§ Eflâtun Hakim şöyle deyicek andan ol kişi dahi kendini derdi, öğlendi اكلندى. *(İs. H. XIV - XV. 465)*

Birez eğlendi vü dinlendi anda
Birez fikretti vü öğlendi اوكلندى anda *(Hadidi. XVI. 176)*

Birez gün ol arada eğlenürler
Seferdir danışurlar öğlenürler اوكلنورلر *(Hadidi. XVI. 30)*

öğleyin : Öğle.

Öğleyinden evvel Tonus'tan koştuk
Uğrumuz Şarkışla yoluna düştük *(Saz. Talibi. XX. 735)*

öğlü : Akıllı, izanlı.

§ Hûşmend هوشمند [*Fa.*] : Uslu ve öğlü اوكلو. *(Şamil. XVI. 100)*

Bilen gavga selinin önün eşmez
Belâ odiyle hiç öğlü اوكلو alışmaz *(Hurş. XIV. 65)*

öğmeklik : Medih, sena, öğme.

§ ... Üveys bana uyanların yeğreğidir... anın öğmekliği اوكمكلكى bu dil birle nite rast gele. *(Tez. Ba. XV. 16)*

öğredirek : Alıştırarak, öğreterek.

§ Çünkim sütten kesmek dileyeler, anul anul öğredirek اوكردرك keseler, ol bapta mamılar bildiği yeter. *(Hazain. XV. 12-2)*

öğrek : Sürü, at sürüsü.

§ Gördüler ki bir öğrek اوكرك atı sürüp giderler. *(Anter. XIV. 24)*

§ Fesîle فسيله [*Fa.*] : Öğrek اكرك, sürü. *(Şamil. XVI. 479)*

§ Fesîle فسيله [*Fa.*] : Gelle-i esb, ya'ni öğrek اوكرك. *(Ni'meti. XVI. 477)*

öğrence : Yeni öğrenilirken yapılan iş.

§ Dest-âmûz دست آموز [*Fa.*] : Öğrence اوكرنجه ve elde öğrenmiş. *(Caf. XVI. 58-1)*

§ Dest-âmûz دست آموز [*Fa.*] : El öğrencesi ال اوكرنجسى ve elde öğrenmiş hayvanlar, koyun ve gayri gibi. *(Ni'meti. XVI. 301)*

§ Dest-âmûz دست آموز [*Fa.*] : Ele öğrenmiş canver, kuş ve koyun ve sâir hayvanın mecmûuna ıtlak olunur ve öğrence اكرنجه Arapça dâcin derler. *(Deş. XVI. 131-2)*

öğrenişmek : Birbiriyle ünsiyet etmek, birbirine alışmak.

§ El-itilâf الايتلاف [*Ar.*] : Bir kimesne bir kimesneyle öğür olmak ve öğürleşmek ve öğrenişmek اوكرانشمك.
(Terceman. XV. 150)

§ El-ilfü الالف [*Ar.*] : Bir nesneye öğrenişmek اوكرنشمك ve öğür olup üns tutmak. *(Terceman. XV. 120)*

öğreniştirmek : Başkasını kendisine alıştırmak, munis kılmak.

§ El-ibsaü الابساء [*Ar.*] : Bir kimse bir kimseye kendüyi öğreniştirmek اوكرنشديرمك ve öğür edinmek. *(Terceman. XV. 5)*

öğrenmek : Alışmak, ülfet etmek, ünsiyet peyda etmek.

§ Gitmelü olucak görür ki bu öğrendüğü اوكرندكى halk bunda kalur. *(Tazarru. XV. 110)*

§ Gönlüm talabur Hakk'a, bedenim öğrendi اوكرندى halka.
(Tazarru. XV. 89)

§ Sen darlık mekâna öğrenmiş اوكرنمش değilsin.
(Enfes. XV. 299)

§ Her nesneyi kabul etmeğe isti'dadı tamam olur, her ne göstereler temam kabul eder öğrenir اوكرانر.
(Hazain. XV. 69-2)

§ Eğri, âb u havası güzel ve bina ve finası bîbedel bir lâtif mahaldir. İstanbul'a öğrenen اوكرنن adam bunda karar etse olur. *(Men. Av. XVI. 54)*

§ Dest-âmûz دست آموز [*Fa.*] : Ele öğrenmiş اوكرنمش canver, kuş ve koyun ve sâir hayvanın mecmûuna ıtlak olunur...
(Deş. XVI. 131-2)

§ Dest-âmûz دست آموز [*Fa.*] : Ele öğrenmiş اوكرنمش kuştur. Şikârî olsun gayrisi olsun. *(Bürh. XVIII - XIX. 273)*

öğretmek : Alıştırmak.

§ Bedenini ıssıya ve sovuğa ve susuzluğa ve açlığa ve uykusuzluğa ve yayak yürümelü kişi ise yürümeğe, bunların gibi nesnelere öğrede اوكرده. *(Yadigâr. XIV. 32-2)*

§ ... Kunlacı eylemiş tâ ki dölün alıp öğrede اوكردە.
(Anter. XIV. 611)

§ .... Az yidirmek gerek, öyün ile yimeğe öğretmek اوكرتمك gerek. *(Hazain. XV. 17-1)*

§ Gıdâsını arı etmekle şişek etine düze, dürlü dürlü gıdâlara öğretmeye اوكرتميه ya'ni bir öyünde bir dürlü gıdâdan kim...
(Hazain. XV. 18-1)

§ ... Çobanı talep etti, bu getirdiğin kuzu ne kuzudur dedi. Çoban eyitti: Anası öldü, bunu bir ite öğrettim اوكرتدم, südiyle beslendi. *(Ferec. XV. 300)*

§ Bir kişi yiğit iken nefsini hayra ve tâata öğretse اوكرتسه pîrelicek anı eder. *(Cev. Ah. XV - XVI. 774)*

öğsemek, (öksemek): Özlemek, iştiyak duymak.

§ Tas تاس [*Fa.*]: Muztarip ve bî-karar olmak ve telaş etmek ve bir nesneyi öğsemek اوكسەمك ve karılar aş yermek manâlarınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 172)*

§ Teşne-ciğer تشنەجكر [*Fa.*]: Kemaliyle öğseyüp اوكسيوب ve özlemekten, fart-ı iştiyaktan kinayedir.
(Bürh. XVIII - XIX. 184)

öğü başına derilmek: Aklı başına gelmek.

Sındı kâfir gitti leşker hem beyi
Turfil'in başına derildi öğü باشنه ديرلدى اوكى *(Enveri. XV. 64)*

öğüceklenmek: Öğünme tavrı takınmak, böbürlenmek.

§ Nemrud İbrahim'e karşu öğüceklendi اوكوجكلندى, eyitti yâ İbrahim senin Tanrı'nın dahi işbu kadar çerisi var mıdır? *(Tebareke. XIV. 24-1)*

öğüde girmek: Nasihat kabul etmek, dinlemek.

Âşık olan öğüde girmez اوكوده كرمز olur
İki gözü örtülü görmez olur *(Yuz. Şeyd. XIII. 31)*

Benim öğüdüme girmez اوكودومه كرمز nideyim
Aklı çün ol söze irmez nideyim *(Man. Tayr. XIV. 123)*

öğü dirilmek : Aklı başına gelmek.

Gehi aklı gider öğü dirilür اوکی دیریلور
Diri ölür veli ölü dirilür *(Çeng. Dâi. XV. 198)*

öğü gelmek : Aklı başına gelmek, ayılmak.

§ Aklı gitti, çün öğü اوکی gerü geldi کلدی eyitti...
(İhlâs. XIV. 56)

§ Çün anı gördü düştü, ussu gitti; çün öğü اوکی başına geldi کلدی. *(İhlâs. XIV. 61)*

Muaviye'nin kaçan kim öğü geldi اوکی کلدی
Görücek Hayder'i yine bayıldı *(Fazilet. XVI. 331)*

§ Aklı başından gidip tâ irtesi öğle namazı vaktına dek aklı başına gelmedi. Çün öğü geldi اوکی کلدی. *(Rahat. XVI. 386)*

öğü gitmek : Aklı başından gitmek, bayılmak.

Gidip öğü کیدپ اوکی düştü vü doldu gözü
Sarardı şu gül gibi taze yüzü *(Süh. XIV. 68)*

Gehi sarhoş olur geh ayılırlar
Şaşar akl ü gider öğ اوك کیدر bayılırlar *(Çeng. Dâi. XV. 197)*

§ Yürürken gaşyoldu, öğü gitti اوکی کیتدی, götürdüler, menziline hemen sâat vefat etti. *(Kesir. XV. 127)*

Gördü içi taşı tutuşmuş yanar
Geh giderdi öğü کدردی اوکی, geh gönlü tonar *(Enveri. XV. 67)*

§ Bir kişinin bir sevdiği kimsesi vardı, kendüden ayrı düşmüş... Geldi deyü haber verseler canı anı görmek içün yürekten taşra hareket eder, ol sebeptendir ki öğü gider اوك کیدر yüzüne su seperler. *(Hazain. XV. 39-1)*

§ Şit شیت [*Fa.*]: Öğü gitmiş اوکی کتمش kimesne.
(Şamil. XVI. 470)

§ Medhuş مدهوش [*Fa.*]: Öğü gitmiş اکی کتمش. *(Şamil. XVI. 648)*

öğün azdurmak : Aklını şaşırmak.

Genikme öğün azdurma اوکك ازدرما bayılma
Savaş içinde esrük ol ayılma *(Işk. XIV. 272-2)*

öğünden geçmek : Aklından geçmek, hatırına gelmek.

Niçün ırgadın başını söylegil
Öğüñden اوكوكدن ne geçti كچدى ma'lum eylegil
(Yuz. Şeyd. XIII. 48)

§ Anın hazretine lâyık senin nen oldu deyü öğümden geçti اوكدن كچدى. *(İhlâs. XIV. 61)*

Birince kişinin öğünden geçe اوكندن كجا
Ki hiç saçmadın tohmu buğday biçe *(Ferh. XIV. 86)*

§ Hiç öğünden geçmezdi اوكوندن كچمزدى ki... *(Anter. XIV. 2)*

Halâs eyler seni kendiliğinden
Görürsün anı kim geçmez öğüñden كچمز اوككدن
(G. Ra. XV. 113)

öğünden gitmek : Aklından, hatırından çıkmak, unutmak.

Öğünden gitti اوكندن كتدى ol ettüğü peyman
Acep gaaliptürür insana nisyan *(Yuz. Şems. XVI. 368)*

§ Müddailer ta'n ve tevbihinden endişe çekersem ya'ni bîm edersem rindlik ve mestlik şivesi öğümden كتمز gitmez اوكدن. *(Ha. Ş. XVI. 72)*

öğüne düşmek : Aklına, hatırına gelmek.

Çünkü Mâlik bunlara kakır buşar
Şarab-dârın öğüne اوكنه Yusuf düşer دوشر
(Yuz. Şeyd. XIII. 48)

§ Evvelki hali öğüne düştü اوكنه دشدى, geldi savmaaya düştü. *(İhlâs. XIV. 76)*

§ Bir gün Hâris mahbubesi öğüne düşüp اوكنه دوشوب sabr u kararı kalmadı. *(Anter. XIV. 16)*

Eğer düşe دوشه avrat, oğul öğüne اوكنه
Ol eşlik gününde nite öğüne *(Süh. XIV. 182)*

§ Bir kişi yedi miskal Yakut-ı rummani götürse, havf, ol kişinin öğüne düşmez اوكنه دوشمز. *(İs. XIV-XV. 794)*

Aklı çün başına geldi nâmver
Öğüne düştü اوكنه دوشدى azaim serteser
(İs. XIV-XV. 283)

§ Bular bu cevabı verdiler, ol sâkinin filhâl öğüne Yusuf düşegeldi. *(Les. Ar. XV. 639)*

§ Merhab düş görmüştü, düşü öğüne düştü اكنه دوشدى.
(Hay. XV. 61)

§ Bir gün Davud-ı Tâî'yi gördü kim benzi bozarmış, korku ile katı ağlar... Eyitti, sekiz dürlü nesne öğüme düşer اوكه دوشار, anı fikredüp ağlaram, dedi. *(Cennet. XV. 130)*

Çün oldu halvet okundu önüne
Ki istifsar ola düşen öğüne دوشن اوكينه *(Mih. XV. 287)*

§ Halef'in, tekabbül ettiği nameler öğüne düştü اوكنه دوشدى yağlığından çıkarıp mührünü fekketti, mazmununu gördü, mektupta yazmış kim... *(Ferec. XV. 321)*

Çün ola hicrden giryan ü nalân
Dir ölümüm öğüme düştü اكومه دوشدى el'an *(Lârendi. XVI. 88)*

Düşer دوشر sâki öğüne اوكينه ahd-i Yusuf
Eder te'hirine anın teessüf *(Yuz. Şems. XVI. 372)*

öğüne gelmek : Aklına, hatırına gelmek.

Aşağa oldu kamunun başları
Öğlerine geldi اوكلرينه كلدى fâsit işleri
(Yuz. Şeyd. XIII. 89)

§ ...Anın görklü hulkları kamusu benim öğüme gelür اكه كلر. *(Kel. XIV. 12)*

§ Atını bir bucağa iletti bağladı, uykusu gelip âciz oluptururdu. Atının toprasında iki gecelik yem getirmişti, öğüne gelmedi اكونه كلمدى kim iki geceliktir, yükenin aldı başına toprayı astı. *(Hazain. XV. 26-1)*

öğüne getirmek : Aklına, hatırına getirmek.

§ El-izzikârü الاذكار *[Ar.]* : Bir kimesne unuttuğu nesneyi öğüne getirmek اوكونه كتيرمك. *(Terceman. XV. 41)*

§ Bunun gibi fikri öğüne اوکنه ve diline getürmesin کتورمسین.
(Ta. Sel. XV. 88)

öğünü başına dermek : Aklını başına toplamak.

Yürü ayağını tepret öğüñü başına der اوکوکی باشنه دیر
(K. Ü. XV. 40)

öğünü dermek, (öğünü divşürmek, öğünü dişürmek) : Aklını başına toplamak.

Ya'kup eydür bana verin gönleği
Göreyim gönleği direyim öği دیرایم اوکی *(Yuz. Şeyd. XIII. 10)*

Geyiği çü yer üzre bıraktı ol
Revan çaktı çakmaka od yaktı ol
Pişirdi vü yidi vü derdi öğün دردی اوکن
Yiyesi yimemişti ana değin *(Süh. XIV. 186)*

Cühuda dahi döndü vü eyle der
Kim eblehlik eyleme öğüñü der اوکوکی دیر *(Süh. XIV. 204)*

Acep bu ki hergiz usanmadı ol
Hemin aşkı, hiç sanu sanmadı ol
Öğünü اوکینی niçeme ki deremez idi درمازیدی
Süheyl'i öğünden gidermez idi *(Süh. XIV. 231)*

§ Hep Arap kavmi hiyleni bildiler, öğüñ divşür اوکوك دوشر.
(Anter. XIV. 252)

Kavda dahi bulmadı istedüğün
Aklını cem' eyledi derdi öğün دیردی اوکین *(Ga. XIV. 63)*

Aşaklık edegör ü öğüñü dir اوکوکی دیر
Aşak budağın yemişin kimse yir *(Ferh. XIV. 44)*

Mebadâ izimiz tuyulmuş ola
Yolumuz dört yana kaplanmış ola
Ol uçtan menzile iremeyevüz
Öğümüz ussumuz diremeyevüz *(Dah. XIV. 32)*

Gülendam'a dedi divşür öğünü
Bilir misin bana sen ettiğini *(Dah. XIV. 62)*

Kişi ger öğün dire اوکن دیرا kaani' ola
Olur halk teşnii ana belâ *(Ferh. XIV. 70)*

Terk edersen anma terk ettiğini
Nesneye tarıkmayıp der öğünü اوککی دیر
(İs. H. XIV - XV. 695)

§ Şol kimseneye ki Allah'ın fazlı ve inayetiyle saâdet yetişmiş ola, kelâm-ı şeytanı reddedip öğünü divşüre اوکنی دوشره.
(Delil. XV. 9)

Dişür öğünü اوککی دشر ol vaktına hazır
Ki oldu üşde ol ma'şuk zâhir *(Ravza. XV. 74)*

Gel imdi sen dahi öğünü divşür اوکوك دیوشور
Belirsiz nerde oldu nefsini gör *(Tennuri. XV. 172)*

Bulup bir bağ divarı delüğün
Dedi önce giden divşürdü öğün اوکن دیوشردی *(Güvahi. XVI. 61)*

Ve liykin şerm eli duttu yenini
Utandı halktan dirdi öğünü اوکینی دیردی *(Yuz. Şems. XVI. 86)*

Sokar başına Simurgun yününü
Anı gören kaçan derer öğünü اوکینی دیرر *(Şeh. Ş. XVI. 190)*

öğünü dişürmek : → **öğünü dermek.**

öğünü divşürmek : → **öğünü dermek.**

öğünü gidermek : Aklını almak.

§ Eğer yılanlara koklatsalar öğlerin gidere اوکلرین کیدره, kim gerekse tuta. *(M. Bay. XIV. 163)*

Giderdi öğümü اوکی کیدردی la'li vü canım aldı gözü
Bu cevri canıma çok etme huşyar alugör *(Kadı. XIV. 381)*

öğür : Eş, birbirine alışmış olan (canlılar).

Velet eydür ki benden gey işitin
Anınçün siz bilesiz kim öğürsüz اکرسز *(Velet. XIII-XIV, 18)*

Tavar öğürün اوکرین kuş cinsin koyup
Eğer ayrılırsa yabana kayıp
Ya kurda tuş olur u karnın deşer
Ya uğrar doğan kursağına düşer *(Süh. XIV. 220)*

Ki hayvan birbiriyle çün öğürdür اوکوردور
Kaçan ayrılsa aşk anı böğürdür *(Hurş. XIV. 78)*

§ Gamgüsar غمکسار [*Fa.*] : Eş ve yoldaş ve yâr ve öğür اوکر, enis mânasına. *(Deş. XVI. 116)*

§ Gamgüsar غمکسار [*Fa.*] : Öğür اوکور, enis. *(Cam. Fa. XVII. 29)*

Di öğüre اوکوره hem: me'nus مأنوس [*Ar.*], hışm olmuşa di: mağdub *(Cev. Ke. XVII. 35)*

Anan senin öğürlerini arar اوکورلرینی
Üç yavru doğurdum bu idi karar
(Ha. Ş. Emine. XIX - XX. 32)

öğürdü öğürdü : → **öğürü öğürü.**

öğürlük : Birbirine alışmış olma, ünsiyet.

§ Gamgüsarî غمکساری [*Fa.*] : Öğürlük اوکرلك, üns mânasına. *(Caf. XVI. 109-2)*

§ Gamgüsarî غمکساری [*Fa.*] : Öğürlük اوکرلك , üns mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 108)*

öğürmek : Böğürmek, bağırmak, yüksek sesle haykırmak.

§ Arslan diledi kim kendinin korkmaklığı halin Dimne'den gizleye; nagâh ol halde Şenzebe bir gez heybet ile katı öğürdü اوکوردی şöyle kim anın avazı arslanı yerinden iletti. *(Kel. XIV. 30)*

§ Şenzebe kuvvet duttu, semirdi gövdesi imaret oldu; pes ol dinlenmek deliliği ve ni'met esrikliği ana yol buldu, tamam şazılık ve sevinmeklikle bir güşlü avaz ile öğürüp اکرب möledi. *(Kel. XIV. 24)*

§ Avaz ile öğürmekten اوكرمكدن ve zarılık kılmaktan ve ağlamaktan ve... *(Kesir. XV. 304)*

§ Zeir زئير [*Ar.*]: Arslanın öğürmesi اوكورمەسى. *(Bab. XVI. 1, 48)*

öğür olmak : Birbirleriyle ünsiyet peyda etmek, birbirine alışmak, bir işe alışmak.

§ El-ilfü الالف [*Ar.*] : Bir nesneye öğrenişmek ve öğür olup اوكور اولپ üns tutmak. *(Terceman. XV. 120)*

Hem öğür olmak اوكور اولمق : ülfet الفت [*Ar.*], hem dönmeğe di: celvet *(Cev. Ke. XVII. 25)*

§ Müvaneset موآنست [*Ar.*] : Öğür olmak اوكر اولمق. *(Müntehab. XVII. 97-2)*

§ El-i'tiyad الاعتياد [*Ar.*]: Kendi bir kâra öğür olmak اوكور اولمق. *(Kdeb. XVIII. 392-1)*

öğürsek : Munis, çabuk arkadaş edinen.

§ Mi'nas مأناس [*Ar.*] : Öğürsek اوكورسك olan tavar ve üns tutağan kimse. *(Bab. XVI. 2, 149)*

öğürsemek : Öğürlükten kaçmak istemek.

§ İstihâş استيحاش [*Ar.*] : Yalunuzsamak ve öğürsemek اوكرسمك ve tavar vahşi olup güre olmak. *(Bab. XVI. 1, 159)*

öğürü öğürü, (öğürdü öğürdü) : Bağıra bağıra, böğüre böğüre.

§ Destimalin eline alıp öğürü öğürü اوكر اوكر ağladı. *(Dede. XIV. 153)*

§ Kendüyü yenemedi, dahi öğürdü öğürdü اوكردى اوكردى ağladı. *(Müz. XV. 188)*

§ Ben bunun elinden gördüğüm dertleri dil ta'bir eylemez, kangı birisin diyeyin, dedi ve öğürü öğürü اكورى اكورى ağladı. *(Müslim. XV. 6, 23)*

öğüş (I) : Sitayiş, medih, öğme.

§ Sitâyiş ستایش [*Fa.*] : Medh ve âferin. Sütûden lâfzından ism-i mastardır, öğüş اوکش demek olur. *(Ni'meti. XVI. 398)*

§ Sitâyiş ستایش [*Fa.*] : Öğüş, medh ve âferin mânasına. *(Caf. XVI. 85-1)*

§ Âferiniş آفرینیش [*Fa.*] : Öğüş اوکوش ve yaradılış demek olur. İsm-i mastardır. *(Deş. XVI. 161-2)*

§ Sitâyiş ستایش [*Fa.*] : Öğüş اوکش. *(Şamil. XVI. 154)*

§ El-midha المدحه [*Ar.*], sitayiş ستایش [*Fa.*] : Öğüş اوکوش. *(Aks. XVII - XVIII.)*

öğüş (II), (öküş, yöğüş) : Çok.

Cebrail geldi gerü şol dem ana
Etti Hak öğüş اوکش selâm eyler sana
(Yuz. Şeyd. XIII. 58)

Tanrıdandır can, geri vergil ana
Kim ıvaz vere öğüş اکش canlar sana
(Velet. XIII - XIV. 78)

Öğüştür اوکشدر mâsiyet endişe dâim
Dilerin buhlden ben kurtulayım *(Yunus. XIII-XIV. 32)*

Mahbub kamer yüzlü peri-çehre, yöğüştür یوکشدر
Yanakları gül, la'li şeker-bâr kimin var *(Nesimi. XIV. 32)*

Malım mülküm benim çoktur Kırım'da
Öküş genc ü hazinem var yerimde *(Dah. XIV.)*

Çeriye sen ol kişiyi eyle baş
Ki görmüş ola iş ü öküş اوکش savaş *(Ferh. XIV. 22)*

Cahile söz öğüşü اکشی assı değül
Çün işitir ma'niyi kılmaz kabul *(Ga. XIV. 193)*

Öğüştür اکشدر adı vü bir oldu zatı
Bu yere perdedir bin bir sıfatı *(Hurş. XIV. 1)*

Zehi rahmeti öğüş اکوش ü lûtfu çok
Ki her nesne katında var gayri yok *(Süh. XIV. 5)*

§ Eyitti : Sadakanın meseli şuna benzer kim bir kişiyi düşman tutup esir kıldı, pes ol kişi kendisin andan gerü satın aldı bir bellü bahaya, Pes gerü varıp ol düşman elinde işledi ve kazanç eyledi. Azdan öğüşden اکشدن kazandığın karşı ödedi. *(Enb. XIV. 791)*

§ Musa aleyhisselâm eyitti: Yâ Rabbî sana dua kılıp nesne dileyicek eydürler: Ey İbrahim ve İshak ve Yakup Tanrısı derler ve ayruk peygamberleri öğüş اکش eyitmezler. *(Enb. XIV. 179)*

Eyit şol cevri çünkim çektin öğüş اوکش
Ağına düşmedi istediğin kuş *(Işk. XIV. 258-2)*

§ Rûzgârın mihneti çok ve belâsı öğüş اوکوش dediler. *(Anter. XIV. 99)*

Âşık olmayan kişinin canı yok
Küfrü öğüş اوکش illâ hiç imanı yok *(Man. Tayr. XIV. 114)*

Ger düşenbih gün sanılsa kış yavuz
Yağmur öğüş اوکش yağa dir ey aklı uz *(Melhame. XIV - XV. 19 - 1)*

Kan öğüş اوکش döküle hem arta savaş
İşbu yıl uğru haramî key yavaş *(Melhame. XIV - XV. 42 - 1)*

§ Hastanın gövdesi öküş اوکش derlemez. *(Mü. Şi. XIV - XV. 167)*

§ ... Bu sözden öğüş اوکش hataya düşerler, haberleri yoktur. *(Leys. Mu. XIV - XV. 204 - 2)*

Firaset ehli her söze inanmaz
Öğüş اکوش susayan az su ile kanmaz *(Çeng. Dâi. XV. 221)*

§ Nefsin mekirleri öğüştür اوکشدر ana aldanmayıp tedkik ede. *(Maârif. XV. 78)*

§ Biregünün öğüş اکش tavarı olsa ana bay mı dirsiz.
(Güzide. XV. 99)

§ Ol can ki Tanrı Taâlâyı öğüş اکش zikreyleye, ol canın susalığı kanmak birle çıkar. *(Güzide. XV. 50)*

Gele bir çeri pes öğüş اکوش mu'teber
Adeden ola altı kez yüz bin er *(Camas. D. XV. 148)*

Lutfun öğüş اوکش inayetin bî-had
Rahmetin kapısında yoktur red *(İbrahim. XV. 1-2)*

§ Zira haramîler bu yol üzere öğüştür اوکشدر.
(İrşad. XV. 8)

Nerdubanlar yonulur anda öğüş اوکش
Çok meters uruldu yabanda öğüş اوکش *(Enveri. XV. 30)*

§ İlâhî nefsin müdâheneleri öğüşdür اکشدر hidayet senden.
(Tazarru. XV. 150)

§ Bu sözden öğüş اوکوش hataya düşerler, haberleri yoktur.
(Leys. Ar. XV. 336)

Mekre başladı gözün hattın irişeli dedim
Dedi Musa devridir her dem öğüş اکوش sâhir kopar
(Sarıca. XV. 11)

Türlü türlü çok serencam görmüşem
Söz öğüştür اکشدر üş tapuna ermişem *(Cam. XV. 44)*

Bülbül gülün visaline şükretmedi öğüş اکش
Bu mânidir ki mâni' olur diken araya *(Şeyhi. XV. 149)*

§ Pes bu fakirin dahi sözü öğüştür اوکشدر, amma birkaç haber çeşni için deyeyim. *(Müz. XV. 113)*

Eğerçi bağ-ı cihanda öğüş اوکش biter kayısı
Doyunca yemek olurdu ger olmasa kayısı *(Ruşeni. XV. 280)*

§ Çok dualar ve öğüş اکوش tahsinler eyledi. *(Kesir. XV. 218)*

Bizim öz kavmimizde nazeninler
Öğüştür اکشدر mihr-hadd ü meh-cebinler *(Lârendi. XVI. 82)*

Bu dert ki az değil öğüştür اوكشدر
Hem sabredelim ki sabr hoştur *(Fuzuli. XVI. 319)*

Dedi Husrev öğüş اوكوش tilkilik etme
Sözün kes tilkiler yoluna gitme *(Şeh. Ş. XVI. 604)*

Çü yüz tuttun hakikat bu tarika
Gey anla bunda öğüştür اوكشدر dakika *(G. Ra. XVI. 20)*

§ Turunç ve limon ve enva-ı meyveler öğüştür اوكشدر.
(K. B. XVI. 220)

Öğüş اوكش verdi belekler rağbet ile
Yola kıldı revâne himmet ile *(Yuz. Şems. XVI. 132)*

Öğüş اوكوش pendettiğinden sonra Osman
Dedi ben olmadın hâk ile yeksan *(Hadidi. XVI. 59)*

Benim derd illerinin hanı Nazmi
Öğüş اوكش kaygu çerisidir alayım *(D. B. XVI. 145)*

§ Besî بسى [*Fa.*] : Nice ve öğüş اوكش ve çok nesne.
(Şamil. XVI. 396)

İgen mergup sözdür bu hikâyet
Öğüştür اوكشدر gerçi nakl ile rivayet *(Fazilet. XVI. 8)*

öğüşleşmek : Çoğalmakta yarışmak.

§ El-mükâseretü المكاثرة [*Ar.*]: Bir nesnede öğüşleşmek اوكوشلشمك ve çok tutunmak. *(Terceman. XV. 126)*

öğüş olmak : Şiddetlenmek.

Bir iki def'a katı turuşalar
Harp öğüş ola اوكش اولە delim uruşalar
(Melhame. XIV - XV. 112 - 2)

Harp öğüş ola اوكش اولە delim döküle kan
Çok ola fetret öğüştür iftinan
(Melhame. XIV. XV. 71 - 1)

öğütlemek : Öğüt vermek, nasihat etmek.

Ümidin kes Yusuf'tan hiç anmagıl
Özünü öğütlegil اوكوتلكل ağlamagıl *(Yuz. Şeyd. XIII. 82)*

Nice kim öğütledim işitmedi
Sözüm ana hergiz eser etmedi *(Süh. XIV. 36)*

§ Müslümanlık çerisin öğütledi اوكتلدى, gafletten uyandırdı. *(Fütuh. XIV. 36)*

§ ... Eğer nefs incinip darlığanırsa bununla anı öğütleyesin, diyesin ki: Ey nefs... *(Müneb. XIV - XV. 5 - 2)*

§ Yâ Mansur ilk nefsini öğütle اوكتله eğer nefsine senin öğüdün koyarsa ayruklara dahi öğüt ver. *(Tuh. Le. XV. 226)*

§ Hak Taâlâ Musa Peygambere hitap kıldı kim var azmış, kendözün yavı kılmış Fir'avn'i öğütle اكتله.
(Tuh. Le. XV. 184)

§ Her kime kim musibet değse andan ol doyamayıp ağlasa biregü anı öğütlese اكتلسه, öğütleyen اكتلين sevabı sabredenden artuğraktır. *(Güzide. XV. 119)*

§ Yengemi öğütledim اوكوتلدم kabûl etmedi, kendüyi rüsvay kıldı. *(Ferec. XV. 421)*

§ Kadı, Şapur'u öğütledi اوكوتلدى muradın dinar ise diyeyim elli eylesünler. *(Ferec. XV. 289)*

§ ... İmdi sen evvel kendözün öğütle اوكوتله andan öğüt veresin
(Tez. Ba. XV. 39)

§ Kaçan öğüt isteseler öğütleye اوكتليه. *(Cennet. XV. 310)*

§ Var, şu azmış, yolun yavu kılmış bîçare Fir'avn'i öğütle اوكتله nasihat ver. *(Ta. Şahi. XVI. 82 - 2)*

öğütlenmek : İbret almak.

§ Dördüncü hikmet oldur kim ol kıssaları Muhammed'e okudu öğütlensin اكتانسون dedi. *(Enb. XIV. 4)*

§ İşbu öğütleri işitmez misiz kim bununla ibret alıp öğütlenesiz اوكوتلنسز. *(Leys. Mu. XIV - XV. 116 - 2)*

§ Ola ki ol sizin öğüdünüzle öğütlene اوكتلنه yahut içine korku düşüp bizden yana yönele. *(Leys. Mu. XIV - XV. 13 - 1)*

§ Yâ İsa evvel kendi nefsine öğüt ver, eğer nefsin öğütlenecek اكوت‌لنجك olursa halka dahi öğüt ver, ve illâ nefsin mütteiz olmayacak olursa benden utan.
(Müneb. XIV - XV. 245 - 1)

§ Eğer eydürsen kim, acaba buların hikâyeti ve kurtulması sebepleri nice oldu bilsem, anınla ben dahi öğütlensem اوكتلنسم. *(Müneb. XIV - XV. 36 - 1)*

§ Belâlara uğrayalar kim dahi anlara benzerler anların zahmetlerinden öğütleneler اوكتلنەلر. *(Kesir. XV. 317)*

§ Tâ bir anun ile ibret alıp öğütlenesiz. اوكتلناسز.
(Enfes. XV. 7)

§ Anınla dahi ibret alıp öğütlenmediler اكوت‌لنمدلر.
(Enfes. XV. 25)

§ Ya'ni ol taifeler çünkü ol belâlarla öğütlenip اكتلنب.
(Enfes. XV. 24)

ök : → **öğ.**

ökçelemek : Ökçe ile tepmek, vurmak.

§ Dahi konur atın ökçeledi اوكچەلدى, yola girdi.
(Dede. XIV. 69)

ökçesini basmak : Yerinden kımıldamamak.

Basmasa ökçesini بصمسه اوكچەسينى kûh-ı belâ
Bahre eşki sürerdi cismini tâ *(Mîri. XVI. 53)*

öksüz barmak : Serçe parmakla orta parmak arasındaki parmak.

§ Bînam بينام [*Fa.*] : Öksüz barmak برمق اوكسز.
(Caf. XVI. 26 - 2)

§ Bînam بينام [*Fa.*] : Öksüz barmak بارمق اوكسز.
(Deş. XVI. 228-2)

§ Bînam بينام [*Fa.*] : Öksüz barmak بارمق اوكسز.
(Ni'meti. XVI. 172)

öksüzce bağır : Uykuluk, pankreas.

§ Bu ikisinin bağrının ziyadesiyle, ki Türk öksüzce bağır اکسزجه بغر der, anı yiyeler. *(Hay. XV. 20)*

öksüz iyeğü : Küçük iyeği kemiği.

§ Öksüz iyeğüden اوکسوز ایکودن Havva'yı radıyallahü anha, yarattı. *(Ta. Şahi. XV. 59 - 1)*

ök tamarı : Şah damarı.

§ Ök tamarın طمرین اوك delüben kanın soran... Kendözün daladır mı? *(Dede. XIV. 94)*

öküng : İntikam, öç, hınç.

Emirü'l-Mü'minin Ömer ikinci
Ki aldı kim yağısından ökünci اوکنجی *(Hurş. XIV. 45)*

Irağ ettiğini şehten yakınlar
Ki nice aldılar ökünç اوکنج ü kinler *(Hurş. XIV. 76)*

öküzgözü : Bir çeşit papatya.

§ Gâv-çeşm کاوچشم [*Fa.*] : Öküzgözü اوکوز کوزی dedikleri ot ve çiçeği; etıbba katında bahar demekle ma'ruftur. *(Deş. XVI. 236-1)*

§ Gâv-çeşm کاوچشم [*Fa.*] : Öküzgözü اوکوز کوزی dedikleri ot ve çiçek ki tabipler katında bahar demekle ma'ruftur. *(Caf. XVI. 125-2)*

§ Behar بهار [*Ar.*] : Güzel kokulu bir cins ottur ana öküzgözü اوکوز کوزی derler. *(Bab. XVI. 1, 22)*

öl (I) : Yaşlık, nem, rutubet, toprak tavı.

Sıdk bağı biteydi gölünden
Kurumayaydı gölü ölünden اولندن *(Velet. XIII - XIV. 58)*

Geçerem yüz bin deniz gibi gölü
Kim eteğime anın değmez ölü *(Man. Tayr. XIV. 69)*

§ Sa'd [*Ar.*] : Yumuşak öllü الل toprak.
(Bab. XVI. 1, 454)

§ Belâle بلاله [*Ar.*] : Yaşlık ve öl اول ve tazelik.
(Bab. XVI. 1, 139)

§ Sâed [*Ar.*] : Çih ve çilli toprak ve öllü nesne.
(Bab. XVI. 1, 459)

öl (II) : → **ol (II).**

ölçek başı : Ölçek fazlası, tepeleme dolu ölçeğin kenar üstü olan kısmı.

Mikyâl: ölçeğe, ölçek başına اولچك باشينه dendi : tafâf طفاف [*Ar.*]
(Asım. XVIII - XIX. 40)

§ Et-tafâf الطفاف [*Ar.*] : Ölçeği ve kabı tamam etrafiyle dolduran nesneye denir... yahut ölçek başına اولچك باشنه denir ki başlı ölçülen ölçeğin başından ibarettir.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 802)

§ Et-tafefe الطففة [*Ar.*] : Ölçek dolduktan sonra yukarısı olan ölçek başına اولچك باشنه denir.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 802)

ölçermek : 1. Ateşi parlatmak için karıştırmak, ışığı çoğaltmak için fitili kaldırmak.

Bunu dedi inleyüben ağladı
Kim ölçerdüğince اولچردوكنجه yanardı odu *(Süh. XIV. 126)*

Süciden çünki germ oldu dımağı
Gözünün ölçerilmişti اولچارلمشدى çırağı *(Hurş. XIV. 79)*

Besâ şevk odunu bâd-i mahabbet
İçimde ölçerüp الچرب komadı rahat *(Işk. XIV. 275-2)*

§ Söyünmüş odu ölçerme اولچرمه. *(Anter. XIV. 259)*

Meğer kuyuya düştüdü bir avan
Ki od ölçericidi اولچريجيدى vü yil kovan *(Ferh. XIV. 16)*

§ El-mıhda'ü المحضاء [*Ar.*] : Köseği ya'ni od ölçerecek اولچرجك ağaç. *(Terceman. XV. 285)*

§ Çırayı ölçerdi اولچردی ki ıslah ide...
(Cev. Ah. XV - XVI. 389)

Gine ölçerdi اولچردی ol evvelki odu
Yapıştı birine birini kodu *(Şeh. Ş. XVI. 1137)*

Yağdıralım ko göz yaşın ölçerelim اولچرلم gam ateşin
Âli heman tokunmasın sana ziyanımız bizim
(Âli. XVI. 140)

§ Şûrîden شوریدن [*Fa.*] : Karışmak ve karıştırmak... ve od ölçermek اولچرمك. *(Caf. XVI. 191-2)*

Odunu kim ölçerir اولچرر bilsem senin
Kim erittin şem' veş can ü tenin *(Lâmii. XVI. 71)*

Ölçerüp اولچرب odun heva-yi nefs ile
Düşme âb ü hâke râ-yi nefs ile *(Selâman. XVI. 93)*

Ölçerüp اولچرب her dem heves odun hevâ
Hâsılım hâk eylemiş, ömrüm hebâ *(Şeref. XVI. 16)*

§ Âmiḫten آمیختن [*Fa.*]: Kasteylemek ve çekmek ve ölçermek اولچرمك. *(Şamil. XVI. 311)*

§ Şûrîden شوریدن [*Fa.*] : Karışmak ve karıştırmak ve bulanmak ve od ölçermek اولچرمك. *(Ni'meti. XVI. 28)*

§ Ḫâde خاده [*Fa.*] : Köseği ki anınla od ölçerirler اولچرلر.
(Ni'meti. XVI. 254)

§ El-mıhdat المحضاة [*Ar.*] : Ateşi ölçerecek اولچرهجك köseğüye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 793)*

§ El-istam الاسطام [*Ar.*] : Ateş ölçerecek اولچرهجك köseğiye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 480)*

2. Kışkırtmak, ayaklandırmak.

§ Et-teşvir [*Ar.*] : Ceng veya fitneyi ölçermek, ya'ni parlatmak ve alevlendirmek. *(Kdeb. XVIII. 525-1)*

§ Efjûl افژول [*Fa.*] : Tahrik ve takaza ve hass ve igra mânasınadır ki ölçerme اولچرمه ve kışkırtma ve yelteme ve kındırma ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 71)*

§ Âgaariden آغاريدن [*Fa.*] : ... Ve kışkırtmak ve yeltemek ve ölçermek اولچرمك ve tahrik ve ığra mânasına gelir.
(Bürh. XVIII - XIX. 39)

§ Evjûliden اوژوليدن [*Fa.*] : Kışkırtmak ve ölçermek اولچرمك ve yeltemek ve ığra ve tahrik mânasınadır.
(Bürh. XVIII - XIX. 84)

§ Ez-zemk الزمك [*Ar.*] : Bir adamı bir kimse üzre ölçerüp اولچروب kışkırtmak mânasınadır, ta ki anın hakkında gayz ve gazabı müştedd ola. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 92)*

§ Et-te'ris التأريث [*Ar.*] : Bir cemaat beynine fitne ölçerüp اولچروب fesat ve şûriş ilka eylemek mânasına.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 336)

ölçü : Endaze.

§ Endaze انداژه [*Fa.*] : Ölçü اولچو. *(Şamil. XVI. 571)*

ölçülenmek : Niyetlenmek, hazırlanmak.

§ Keşide كشيده [*Fa.*] :... Ve ol tokata ve yumruğa da denir-ki bir kimseye urmak ölçüsünde ve tedarikinde oluna, urmağa yapınmak ve ölçülenmek اولچولنمك ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 487)

ölçüm : 1. Şekil, biçim, tarz.

§ El-mıtrak المطراق Bir nesnenin uygun ve ölçümünde اولچومنده olan misil ve nazirine denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 12)

2. Acemi, beceriksiz.

§ Ḫâm-dest خام‌دست [*Fa.*] : Eli işe öğrenmemiş acemi ve ölçüm اولچم kimesne. *(Ni'meti. XVI. 257)*

Kişinin derdini eyler ziyade Zatiyâ dünyâ
Bu bir ölçüm اولجم tabibin aynıdır bunda deva neyler
(Zati. XVI. 160)

3. Şımarık.

§ El-uramu العرام [*Ar.*] : Oğlan ölçüm اولچوم ve küstah olmak. *(Terceman. XV. 66)*

ölçümlenmek : Heveslenmek, niyet etmek, hazırlanmak, kalkışmak.

§ Bulduğun yazan ve zabt-ı tevârih tarîkasından azan ba'zı ozanlar ki tevârih yazmağa ölçümlenüp اولچوملنوب niçe akvâl-i muhtelife îradetmişlerdir. *(Solak. XVII. 49-1)*

Bu da dânâlara bir lutf-ı firavanındır
Ma'rifet semtine ölçümlene اولچوملنه şahs-ı nâdan
(Sabit. XVII - XVIII. 71)

öldürünülmek : Öldürülmek.

§ Bile oynayan oğlancıklar seğirdişip anasına ya'ni dayesine geldiler eyittiler : Muhammet öldürünüldü اولدرلدی dediler. *(Kesir. XV. 209)*

öleş : Ölü.

§ Uğraş yerinde müslüman öleşi اولشی komadılar.
(T. Oruç XV. 27)

ölet : Salgın halindeki ölüm, kırgın, kıran.

§ Kaçan zina ve fahişe zahir olsa ölet الت ola.
(Enb. XIV. 17)

Çok ola cümle ekin hem ot biçin
Hem öled الد ola dimiş iklim için
(Melhame. XIV - XV. 54 - 2)

Çok ola nezle zükâm ü hem suâl
Yıl ölet اولت ola göre nâs infiâl
(Melhame. XIV - XV. 83 - 1)

Hem ölet اولت ola bu yıl ey nâmdâr
Yıl yaramazdır yavuzdur rûzigâr
(Melhame. XIV-XV. 44-2)

Hem katı ölet اولاد ola dir nidevüz
Tevbeden yeğrek ne var kim idevüz
(Melhame. XIV - XV. 71 - 2)

Hassa Türkistan'da ola bî-hisap
Hem ölet اولت ola bu yıl dir bu kitap
(Melhame. XIV - XV. 62 - 1)

İkincisi budur anın ki Beytü'l-Makdis açıla
Üçüncüsü budur anın öletler التلر olusar mevfûr
(Muham. XV. 291)

§ Hiç yağmur yağmadı, nâs ortasında ölet اولت çoğ oldu.
(Kesir. XV.)

§ Et-taunu الطاعون [*Ar.*] : Ölet اولت ve meçiklü dedikleri maraz.
(Terceman. XV. 38)

ölezimek : Ölecek, sönecek hale gelmek, zayıflamak, kuvvetini kaybetmek.

§ Ol zaîfe (İsmail'in anası) gözün açtı gördü kendözün İsmail dizinde. Eydür oh gözlerim nûrı arttı, ölezimiş اولزمش canım kuvvetlendi. *(Tuh. Le. XV. 310)*

§ Ve'l-hasıl bunların ömrü çırağı ölezimiş اولازمش.
(Müslim. XV. 6, 34)

§ Yay havasında yürek buhardan tuncığar şol ev içinde tütün olucak çırağ boğulup nice ölezir ise اولزريسه şöyle zaif olur ölezir اولزر nefes. *(Hazain. XV. 22-1)*

öllemek : Tavlamak, ıslatmak.

§ İndâ' انداء [*Ar.*] : Nesneyi ıslayıp öllemek اوللك.
(Bab. XVI. 2, 17)

öllenmek : Nemlenmek, ıslanmak.

§ Lesk لثق [*Ar.*] : Nesne öllenüp اوللنوب ıslanmak.
(Bab. XVI. 2, 248)

ölmeği gelmek : Eceli gelmek.

Dedim ey gül, kıl vefa tutmuş benefşe gülşenin
Hışmile baktı eyitti ölmeğiñ gelmiş اولمكك كلمش senin
(Zati. XVI. 316)

ölmek : Erimek, çalkalanarak karıştırılmak.

§ Gül suyun yumurda ağı zeyt ile ölmüş اولمش gül yağı karıştıra, bir pâre ketan bezin ıslata yatıcak üzerine koya.
(Hazain. XV. 53 - 1)

ölmek dirilmek, (ölüp dirilmek) : Ne yapıp yapmak, her çareye baş vurmak, çalışıp çabalamak.

Bir ayağ üzre bin ayak olsa elden komayam
Câm-ı aşkı sâkıyâ mahşerde ölem dirilem اولم ديرلم
(Yahya Bey. XVI. 153)

Ve'l-hâsıl elinden komaya dâmen-i afvin
Mahşer günü oldukta öle dirile الە درلە Yahya
(Yahya Bey. XVI. 5)

Canân ile Yahya gibi terk-i vatan ettim
Ölüp dirilüp اولوپ درلوپ son nefes iyman ile gittim
(Yahya Bey. XVI. 144)

ölmeksiz : → **ölmesiz.**

ölmesiz, (ölmeksiz) : Ölümsüz, ölümü bulunmayan, ebedî.

Kim ebet dirlik bulasın ölmesiz اولمسز
Hem gül olup açılasın solmasız *(Ga. XIV. 45)*

Zi-inayet padişahtan bir kula
Kim cihanda ölmesiz اولمسز dirlik bula *(Ga. XIV. 44)*

Seni kurtaravuz oddan edüben cennete îsâl
Virevüz dirlik ölmeksiz الملكسز kılıcak biz seni ihyâ
(Muham. XV. 217)

Varuben ölmesiz المسز dirlik bulasın
O bâki şah ile bâki kalasın *(Tennuri. XV. 76)*

Bu âlem Hak ile birlikte iken
Ölümsüz اولمز mülkte dirlikte iken *(G. Ra. XV. 157)*

Cihanda ölmedin şunlar ki öldü
Ölümsüz اولمز dirliğe hem elyak oldu *(Eşrefoğlu. XV. 10)*

ölmeyecekce : Ölmeyecek kadar.

Ne dirlik bana hey ömrüm ki hecrinde gıdadır gam
Cihanda ölmeyecekce اولمياجكجه heman bir zindegânîdir
(Revani. XVI. 45)

ölü bezi : Kefen.

§ Kefen كفن [*Ar.*] : Ölü bezi اولوبزی. *(Şamil. XVI. 631)*

ölü konukluğu : Matem yemeği.

§ Vazîme وضيمه [*Ar.*] : Ölü konukluğu اولو قنقلغی.
(Müntehab. XVII. 105 - 1)

ölü kum : Sessiz, görültüsüz dalga.

§ El-a'cem الاعجم [*Ar.*] : Şol dalgaya denir ki parelenmeyip bütün olmağla suyu serpilip saçılmaya ve gürültüsü ve ve faşırtısı işitilmeye, ana bahrî lisanında ölü kum اولوقوم ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 510)*

ölümcül : Ölüm halinde bulunan.

§ El-hârıda الخارضة [*Ar.*] : Mizacı pek fasit ve tebah olan hasta ve natüvan kimseye denir. Ve hârıd, ölümcül اولوجل hastaya denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 417)*

§ Ez-zimmü الذم [*Ar.*] : Kefalet mânasınadır ve fart-ı hüzâlden ölümcül اولوجل kertesine varmış insan ve hayvana denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 457)*

ölümek : Islanmak.

§ Pes anası anın yanağı üzere iki pare keçe eyledi pes Yahya yine ağladı tâ kim ol keçeler anın gözü yaşından ölüdü, الله, pes Yahya anı eline alıp sıktı, parmakları arasından yaş çıkıp aktı. *(Enb. XIV. 793)*

Ger itsen seyr-i rûyi Bahr-i Ahdar
Ölüyüp الویب pâyin, olmaz dâmenin ter *(Mih. XV. 222)*

ölüm erenleri : → **ölüm eri.**

ölüm eri, (ölüm erenleri) : Ölümü göze alan, ölümle pençeleşmeğe hazır olan, fedaî.

Nite gitmedi görücek anları
Ne var kız ise oldu ölüm eri اولم اری *(Süh. XIV. 135)*

Dedi beğlere gördünüz mü çeri
Savaş nice eylermiş ölüm eri اولوم اری *(Süh. XIV. 167)*

§ Üşte bunlar ölüm erenleri اولم ارنلری olmuşlardır. *(Si. Da. XIV. 489-2)*

§ İslâm dilâverleri ölüm eri olup اولوب اراوم اری şîr-i nerler gibi top olup... *(Hamza. XIV - XV. 54, 50)*

§ Bundan sonra nasihat faide etmez, ben de ölüm eri اری اولوم oldum. *(Hamza. XIV - XV. 19, 150)*

§ Kelp lâin ölüm eri اری اولوم olup önüne gelenlere aman vermeyip çok âdem şehit eyledi. *(Müslim. XV. 7, 127)*

§ Zira anlar ölüm eri اری اولوم olmuşlardır. *(Müslim. XV. 28, 9)*

ölüm esrüklüğü : Can çekişme hali, sekerat-ı mevt.

§ Ol yiğit içeri girdi iki rek'at namaz kıldı, dahi ölüm esrüklüğüne اسرکلکنه اولم düştü. *(İhlâs. XIV. 213)*

§ Şeytan âhir vakitte ölüm esrüklüğü اولم اسرکلکی içinde hastaya gelir. *(Cinan. XV. 77)*

ölü methi : Mersiye.

§ Mersiye مرثیه *[Ar.]* : Ölü methi اولومدحی. *(Müntehab. XVII. 88-2)*

ölümlü : Ölmeğe mahkûm, ölmek üzere olan, muhtazar.

§ Sen bu gün ölümlü اولملو kişisin. *(Anter. XIV. 39)*

İde sârık tâcire husrî bayık
Çün ola bu yıl ölümlü اوللو hastalık
(Melhame. XIV - XV. 55 - 1)

§ Ben zaif hakir ölümlü اللو kulven. *(Güzide. XV. 19)*

Biri birisine hem-dem biri birisine yâr
Her birinin nice Yahya gibi ölümlüsü اوللوسی var
(Yahya Bey. XVI. 110)

Aşk ile ölümlüsü اوللوسی olur gören Yahya gibi
Can Memi derler ana âşıkların canânıdır
(Yahya Bey. XVI. 114)

Firak-ı çeşm-i mestinle heva-yı müşk-i zülfünden
Ölümlü اوللو hastadır nergis kara yaslıdürür sünbül
(Lâmii. XVI. 100)

Ölümlü اوللو hastasıdır dostlar ol âfetin âşık
Revan et cânını derse o sâat bî-niza' eyler
(Zati. XVI. 188)

Yüzün hat tuttu za'fı hadden aştı can-ı bîmarın
Ölümlü اوللو hasta gibi turmayıp leyl ü nehar ağlar
(Âli. XVI. 92)

Sunsalar içmezüz hayat âbın
Sen Mesihâ-lebin ölümlüsüyüz اوللوسیوز *(Âli. XVI. 102)*

Söze başlasa cana can bağışlar
Ölümlü اوللو hastaya derman bağışlar
(Yuz. Şems. XV . 74)

§ Meyte میت [*Ar.*] : Tahfif ile, ölmüş kimse, teşdid ile, ölmemiş, ölümlü اوللی olan kimse. *(Bab. XVI. 2, 337)*

Diyesiz bir gözü bîmar içün ölümlü اوللو âşıktır

Eğer bu Aşkı-i dil-hasteyi sorarsa yârandan
(Aşki. XVI. 226)

Ya budur ben sayrusuna emsem ide bir onat
Öldüre en sonra ben ölümlüsünü اوللوسنی ya Nasuh
(D.B. XVI. 67)

§ Beni ölümlü اوللو hasta yalnız kor gidersin, bir gün gelir ölü bulursun. *(Tibr. XVI. 222)*

Bildi câm-ı lebi görümlüsüdür
Çeşm-i bîmarının ölümlüsüdür اوللوسیدر
(Atai. Ha. XVII. 43)

Çeşm-i bîmarının ölümlüsü اوللوسی çok
Birisi dahi nergis-i bîmar *(Hâleti. XVII. 205)*

Nazar-ı dilberin görümlüsüyüm
Tîr-i müjgân-ı yâr ölümlüsüyüm اوللوسیم *(Hâleti. XVII. 6)*

ölümlü etmek : Ölecek hale getirmek.

§ İdnâf ادناف [*Ar.*] : Maraz hastayı zebun edüp ölümlü etmek اوللی اتمك . *(Bab. XVI. 1, 284)*

ölümlü geçinmek : Ölmeğe hazır bir halde ömür geçirmek.

Yahya ölecek hasta gibi sözün uzattı
Ölümlü geçinür اوللوکچنور sana ey can-ı cihanım
(Yahya Bey. XVI. 149)

ölürlüğe urmak : → **ölüye urmak.**

ölüsü dirisine binmek : Telâşla birbirine girmek.

§ Âya Türk'ten nice intikam alsak deyü ölüsü dirisine binüp اولوسی دریسنه بنوپ . *(Ev. XVII. 88)*

ölütmek : Islatmak.

Bu kalem ya'ni meseldür buluda
Kim mürekkep birle kâğıt ölüde *(Ga. XIV.)*

Hem kalem geldi mukabil buluda
Ya'ni bulut kuru yeri ölüde *(Ga. XIV.)*

Ben susamış bu aşk yazısında kalmışam
Ölütmeğe اولتکا dimağı lebinden nebat irür
(Kadı. XIV. 339)

§ Eğer dükeli denizleri burnuna dökelerdi, burnu delüğün ölütmeyedi التیادی. *(Tebareke. XIV. 47 - 2)*

§ Ve su ile ölüdeler اولودالر ve iki taşın arasında koyup döğeler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 91)*

ölüye urmak, (ölürlüğe urmak) : Kendisini ölmüş gibi göstermek.

§ Amr Ayyar: Ölürlüğe urdum اولورلکه اوردم beni öldü deyüp defnetmeğe götürürlerken nice kurtulduğun söyledi. *(Hamza. XIV - XV. 35, 13)*

§ Dilkü kendüyi ölüye urur اولیه اورر yatar, karnın şişirir, ayakların gerer, gören ölü sanır. *(Hay. XV. 40)*

§ Dilki kaçan ki acıksa çalk koyun yatur, kendisin ölüye urur الویه اورور. *(Ac. XV. 53)*

ölüyorur : Ölüyor.

§ Anların teşvişinden ölüyoruruz اولیورورز. *(Anter. XIV. 228)*

ömrü hiçe vermek : Ömrü telef etmek, heder etmek, boşa harcamak.

Şunun gibi melik tapardı haça
Ol nezeni ömrü verürdü hiçe عمری ویروردی هیچه
(Yuz. Şeyd. XIII. 22)

ömrü kesilmek : Ecelinden evvel ölmek.

§ Ecelden öndin ölür, dediklerinden murat ömür kesilmeği عمر کسلمکی değildir. *(Kel. XIV. 68)*

Bu cihan içre seninleydi hayatım cânâ
Dilerem ömrü kesilsün عمری کسلسون seni benden kesenin
(Haleti. XVII. 310)

öñ : 1. Önce, mukaddem, evvel.

§ ...Şenzebe işlerine ivmeklik vaciptir, devletlü padişah ol olur kim işlerin tedbirin vakıt geçmektin öñ الك düzede. *(Kel. XIV. 41)*

Âkıl oldur kim işi öñ الك anlaya
Belini ol iş sonıyçün bağlaya *(Kel. XIV. 40)*

§ Tarih ehli ve haberler issi ulular yâd kıldı kim Âdem Aleyhisselâm ölmekten öñ اوك onbir gün hasta oldu. *(Enb. XIV. 66)*

Seğirdü geldiler bunlara cümle
Gelen er Ferruh'a öñ اوك kıldı hamle *(Işk. XIV. 154 - 1)*

§ Şeybup bunlardan öñ اوك seğirtti dervende yetişti. *(Anter. XIV. 20)*

Kamusundan yeğ şeriat son gele
Kim müselmanlık gibi key öñ اوك gele *(Man. Tayr. XIV. 268)*

Ol gire öñ اوك anın ardınca kamu
Dükeli gire nebiler ey amu *(Melhame. XIV - XV. 10 - 1)*

§ Gün toğmazdan öñ اوك irte namazın kılgıl ve tulunmazdan öñ öyle ile ikindi namazın kılgıl. *(Leys. Mu. XIV - XV. 328 - 1)*

§ Hiç kimesne benden ön اوك çıkmaya. *(Tez. Ün. XV. 28-2)*

Gönülde marifet olsa hudayî
Kamusundan ol öñ اوك görür Huda'yı *(G. Ra. XV. 16)*

§ Yola kim öñ اوك geldiyse ulu oldur. *(Müz. XV. 321)*

Cennetin hil'atını öñ اوك giyer ol
Hem kamudan Sırat'ı öñ اوك geçer ol *(Yuz. Hamdi. XV. 9 - 2)*

§ Hak Taâlâ'nın yedi feriştesi vardır, yeri, göğü yaratmazdan öñ اوك yarattı. *(Cennet. XV. 54)*

§ Anın ümmeti, ümmetlerin dünyada âhiridir, uçmağa girmekte dükeli ümmetlerden öñdür اوكدر. *(Cennet. XV. 407)*

Ki ey gören belâ-yi aşk halin
Dahi tatmazdan ön اول bir katre balın *(Mih. XV. 202)*

§ Kaçan olar görseler ki kendülerinden öñ اول ...
(Enfes. XV. 30)

§ İsa Aleyhisselâm kıyametten öñ اول inse gerek.
(Tazarru. XV. 246)

Kim andan öñ اول geyürlerdi deriler
Dikilmiş geymedi asla diriler *(Muham. XV. 89)*

§ ...Ve bizim resûlümüz sizin resûlünüzden öñdür اوكدر.
(Leys. Ar. XV. 58)

§ Öğle namazından öndin geldi ve kalan halktan öñ اول gitti. *(Tez. Ba. XV. 49)*

§ Namaz kıl gün tulunmazdan öñ اول Murat öğle ile ikindidir. *(Cev. Es. XV. 20)*

Ben dost ile peymanımı Elest'ten öñ اول berkitmişem
Ben dostu ayan görmüşem hayâl, rü'ya neme gerek
(Eşrefoğlu. XV. 4)

Ah kim ölmezden öñ اول bir gün beni hâk eyleyen
Ol kıyamet kametin bu v'ade-i ferdâsıdır
(Figani. XVI. 1)

Şular kim her sözün kaydın yimişler
Bilürsüz öñ اول uran okçu demişler
(Yuz. Şems. XVI. 128)

Cennet ehlinin öñ اول konukluğuna
İrsün ol kimse kim bu sırrı aça *(Şeref. XVI. 207)*

İrişmiş idi eyyamı baharın
Dahi öñ اول mevsimiydi sebzezârın *(Hadidi. XVI. 255)*

§ Rebun ربون [*Fa.*] : Öñ اول verilen ücret, sifte ve ârmun mânasına. *(Deş. XVI. 261-2)*

Gerçi kim bâtıl kulak göz oldu hak
Liyk gözden öñ اوك olur âşık kulak *(Hüs. Dil. XVI. 51)*

§ Bu kelimatı eden kişiler cennete öñ اوك girürler.
(Zad. XVI. 23)

§ Rebûn ربون [*Fa.*] : Öñ اوك verilen ücret.
(Şamil. XVI. 200)

§ Feyâl فيال [*Fa.*] : Evvel ve öñ اوك. *(Şamil. XVI. 480)*

2. İleri, üstün, makbul.

§ Gizli kalmasın kim görklü ve berk re'y ve tedbir, bahadırlıktan ve alplıktan öñdür اكدر ve yiğrektir.
(Kel. XIV. 54)

öñ ayak : El.

§ Recl رجل [*Ar.*] : Avrat veledinin başından evvel iki öñ ayağın اوك آياغن önürdü doğurmak. *(Bab. XVI. 2, 399)*

öncek : Önlük.

Beli gök öncekli اونجه كلى, eli helkeli
A Dudum dağlara sen attın beni
(Hal. Şa. Âşık Hamit. XIX - XX. 73)

öñden soña : Baştan nihayete kadar.

Ettiler sabreyle iresin ana
Sabreden hayra irer öñden soña اوكدن صكا
(Yuz. Şeyd. XIII. 25)

İş anın ucundandır öñden soña اوكدن صوكا
Ne kim eyledi nite kala sona *(Süh. XIV. 174)*

Anla üşbu sırrı kim söyler sana
Yol bulasın kendine önden soña اندن صونكا *(Nesimi. XIV. 21)*

Gördü tedbir etmedi assı ana
Bildi takdir emridir öñden soña اوكدن صكآ *(Bektaş. XV. 48)*

Benden özge yoh hicap bahdum ise her yana
Anın içün benliği salmışam öñden soña اوكدن صوكا
(Gülşeni. XVI. 7)

Misalini her birisinin sana
Direm nevbeti birle öñden soña اوكدن صوكا *(Şamil. XVI. 341)*

öñdin, (öñdün) : 1. Önce, ilkönce, önceden, önden, daha evvel.

Kamudan öñdin اوكدين Zeliha söyledi
Derdini ana hikâyet eyledi *(Yuz. Şeyd. XIII. 50)*

Katı tuttun ko kibri elden öñdin اوكدن
İşitmedin tavazû ne dediğin *(Yunus. XIII - XIV. 13)*

Şol kişiler kim kusmak ellerinden gelmeye, üç gün öñdin اوكدين her gün on direm şırluğan ve on direm sırf şarap karıştura içe. *(Yadigâr. XIV. 18-1)*

§ Dünle namaz kılmak sizden öñdin اوكدين geçen sâlihlerün âdetiydi. *(Yüz. Ha. XIV. 230)*

Andan öñdin اكدن Kays idi Mecnun adı
Kays'ın oldu ba'deza Mecnun adı *(Ga. XIV. 80)*

§ ...Ol yiğidin aşağasına masura ucun sokladı ve bir ucun ağzına koydu, ağuyu ol yiğidin içine üre. Pes ürmekten öñdin اكدن ol yiğit bir yel salıverdi. *(Kel. XIV. 18)*

§ ...Gölükler kiriye duttu, malı yükletti kendüden öñdin اكدن evine gönderdi. *(Kel. XIV. 9)*

§ Hindûstan seferinden öñdin اكدين ve sonra bunca ni'met ve dostlar dileğin gördüm ve mal ve mertebede yoldaşlarımdan ulu oldum. *(Kel. XIV. 12)*

§ Mire onat görün, bu gelen Beğil ise sizden öñdin اوكدن men kaçarım. *(Dede. XIV. 125)*

§ Âdem kendi ömründen Davu'da bağışladığı kıssa öndiñ اكد eydüldü. *(Enb. XIV. 608)*

Ben gül görürem yüzünü gözümde ve liykin
Yer düzerem öñdin اوكدن sanemâ hâre yürekte
(Kadı. XIV. 254)

İli ucuna geldi durdu öner
Bu azmış işi bir gün öñdin اوكدن onar *(Işk. XIV. 313 - 2)*

§ Ve her kim döşekte yatmazdan öñdin اوکدن üç gez...
(İhlâs. XIV. 22)

Çü üş Tanrı irürdü bunda bizi
Dükelinden öñdin اوکدن gördük sizi *(Süh. XIV. 40)*

Ne bahtuludur ol kim edibile
Diriyken ölümünden öñdin öle *(Süh. XIV. 17)*

§ Ecel mufârakat içündür, ya'ni halkı birbirinden ayırıcıdır. Ölmezden öñdin اوکدین seninle ahdederem.
(Si. Da. XIV. 36)

Yarar bağlamak öñdin اکدن öldürmeyin
Gerü bütün olmaz kesilen boyun *(Ferh. XIV. 17)*

Nahas ola ol oğlanın yıldızı
Ki hattından öñdin اوکدن karara yüzü *(Ferh. XIV. 65)*

§ İki yaştan öñdin اکد ve altmış yaştan sonra hacamat eylememek gerek. *(Teshil. XIV-XV. 33)*

Demişlerdir gelenler bizden öñdin اوکدین
Kulak âşık olurmuş gözden öñdin
(Hamza. XIV - XV. 10, 121)

§ Eyyam-ı dünyada salih ameller işleyip sizden öñdin اکدین gönderdiniz. *(Leys. Mu. XIV-XV. 418-2)*

§ Hiç bir düşmanına kakıyup karanma kudretten öñdin اوکدن.
(Maârif. XV. 244)

Ölmeden ölmek mü'min olan
Bî-zevâl dirlik bulur öñdin اوکدین ölen *(Bektaş. XV. 432)*

Dahi olmazdan öñdin اوکدن âşinalık
Yaraklarsın niçe yerden cüdalık *(Mih. XV. 164)*

§ İsa Peygamber dünyaya gelmezden bin yıl öñdün idi اوکدندی.
(T. Oruç XV. 69)

§ Şol nesneyi kim eydürem ben ol nesneyi kim benden öñdin اوکدین peygamberler eyittiler... *(Delil. XV. 26)*

§ Mescide cümlesinden öñdin اوکدین vara.
(Münteha. XV. 169)

Var ümidim kim günehten pâk olam
Andan öñdün kim اوکدنکیم lâhdde hâk olam
(Vahdet. XV. 8 - 1)

Bundan öñdin اکدن kim yoğudu bu cihan
Ne zemin var idi ne hot âsman *(Tazarru. XV. 17)*

§ Sizi yarattı dahi şunları yarattı kim sizden öñdin اوکدن geçtiler. *(Cev. Es. XV. 9)*

Gelenler çün dimişler bizden öñdin اوکدین
Ki kulak âşık olur gözden öñdin اوکدین *(İrşad. XV. 9)*

§ Kişi kim kendözünde mizacına muvafık değil hılt sizer, bahar faslında gidermeğe cehd eylesün, ziyan eylemezden öñdin اوکدن. *(Hazain. XV. 25-1)*

§ Öğle namazından öñdin اوکدن geldi ve halktan ön gitti.
(Tez. Ba. XV. 49)

§ İblis günah işlemezden öñdin adı Azazil idi.
(Kesir. XV.)

Kabrine gelmezden öñdin اوکدین hışm ile Münkir, Nekir
(Mihri. XV. 101)

§ Senden öñdin اوکدین bin yıl biz bu beyti tavaf eyledik.
(Envar. XV. 64)

§ Taamdan öñdin اوکدین ve taamdan sonra isti'mal edeler.
(Akr. XV. 309)

Şol atlar kim kamu âlemden öñdin اوکدن
Cihan duttu Beni-Adem'den öñdin
(Çeng. Dâi. XV. 250)

§ Mezbur cariye, mezkûr Sevindik'te, satmazdan öñdin اوکدین rehin konulduğu malûm ve sabit olduğu ecilden.
(Sic. B. XV. 4, 59)

§ Benden öñdin اوكدين zikr olan tarihten yevmî bin iki yüz elli akçaya mukataaya dutan Kara Yusuf ve Mahmut...
(Sic. B. XV. 3, 6 - 1)

§ ...Mezkûr iskelede benden öñdin اوكدين âmil olan Frenk Ali... *(Sic. B. XV. 5, 145)*

§ Ölmezden öñdin اوكدين ölüm yarağına meşgul ola.
(Cinan. XV. 75)

§ Allah ve Resulü hakkı içün buyur ki öñdin اوكدن bana su göstersinler. *(Kab. XV. 132)*

Özünden ger haberdar ola idin
Heman ölmezden öñdin اوكدين öle idi *(G. Ra. XV. 44)*

§ Sonra gelenler öñdin اوكدين gelen padişahların hayrın bozmayalar. *(Ta. Sel. XV. 18)*

Şular kim senden öñdin اوكدن cem'edüptür
Yerinde dükelin koyup gidüptür *(Salâtin. XV. 42)*

Benden öñdin اوكدين nesne halk etmedi Hak
Hiç menüm tek dahi yaratmadı Hak *(Ruşeni. XV. 207)*

Hatı irişmeden can ver yolunda
Ölümden öñdün اوكدن öl ey can-ı gaafil *(Cem. XV. 135)*

§ Ve dahi üstada danışmazdan öñdin اوكدين halife ve sair oğlanlar, falakaya oğlancıklar ayağın geçirmeyeler.
(T. E. XV. 30)

§ Bes toprak olmazdan öndin اوكدين toprak olgıl.
(Güls. XV. 30)

§ Bu tiryakın isti'malinin tarik-ı ameli oldur ki bundan öñdin اكدن yazdığımız tiryakta... *(M. Na. XV. 8)*

§ ...Ve ecelden ödiñ اكدن devlet ve inayet gölgesi ine.
(Tez. Ün. XV. 4 - 1)

§ Uçmağa girmezden öñdin اوكدين cennet kokusu burnuna irişe. *(Cennet. XV. 11)*

Dimişler bizden öñdin اوكدين yaşayan yaş
Dil epsem olıcak esen olur baş *(Hikmet. XV. 330)*

Gerçi devran benden öñdin اوكدن gayre verdi fursatı
Pây-ı taht-ı aşkta çalındı Mecnun nevbeti
(Hayali. XVI. 7)

§ Eğer bu vilâyete ben anlardan öñdin اوكدين geldim derse Süleyman Şah anlardan hod öñdin اوكدين geldi.
(Âş. XVI. 18)

§ Sizden öñdin اوكدين bir devirde üç nefer kimesne bir yere giderlerdi. *(Mevahib. XVI. 171)*

§ İşnud اشنود [*Fa.*] :... İki dürlü tarih üzerine ki bundan öñdün اكدين zikrolunuptur. *(Caf. XVI. 11-1)*

Ki sen ölmezden öñdin اوكدين ölmeyesin
Yakin bil ehl-i cennet olmayasın *(Fazilet. XVI. 88)*

§ Nuḫustin نخستن [*Fa.*] : Öñdin اوكدين. *(Şamil. XVI. 656)*

§ İyilik eyle andan öñdin اوكدين ki iyilik eylemek mecali senden fevt olup iyilik eylemeğe gücün yetmez ve elin ermez olmaya... *(Câm. Na. XVI. 95)*

Yime hicran gamın ey dil ecelden öñdin اوكدين ölmüş yok
Yeter çok gussa-i hattın yazılmışta yoyulmuş yok
(Ârifîn. XVI. 50)

Selef سلف [*Ar.*] : öndin اوكدن geçen atalar
Nedir keklik feriği: sülef *(Nâz. Le. XVII. 29)*

Dua: niyayiş, nuḫust نخست [*Fa.*] : öndin اوكدين, cima': gâyiş, tezerv: suğlün
(Genc. XVII. 63)

Seydi Battal'dan öñdin اوكدين vardı Şemmas
Zeyneb ile Harcin'e girdi Şemmas *(Battal. XVIII. 53)*

§ Kabl قبل [*Ar.*] : Ba'd kelimesinin nakîzıdır, Farisîde pîş ve Türkide ileri ve öñdün اوكدون ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 319)

§ Âvend آوند [*Fa.*] : Altı mânası var... Sâdis, evvel ve akdem ki nuhust dahi derler, taşra Türkisinde öñdin اوكدين ve ilk ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 44)*

Biz bahr-i aşka dalmışız ölmezden öñdin اوكدين ölmüşüz *(Kuddusi. XIX. 62)*

2. Avans.

§ Pişadest پيشادست [*Fa.*] : Ecîre kable'l-amel verilen ücrettir ki öñdündür اوكدوندر. *(Bürh. XVIII - XIX. 168)*

§ Rebun ربون [*Fa.*] : Ecîre kable'l-amel ve ale'l-hesap verilen ücrettir ki Farisi ta'bir ile pîşin denir, kaba Türkide öñdin اوكدين derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 296)*

öñdül : → **öğdül.**

öñdün : → **öñdin.**

öñdünden : İlkönce, önceden.

Hâlini fikreyle öñdünden اوكدندن
Sonra şermende vü peşimansın *(Lâmii. XVI. 65)*

§ Seni yaratmazdan iki bin yıl öñdünden اوكدندن kendi nefsinde şöyle berkettim... *(Zad. XVI. 9)*

öñdünki, (öñdünkisi) : Evvelki, önceki.

§ Öñdünkiler اوكدنكيلر katına varmazdı. *(Ta. Sel. XV. 6)*

§ Bundan öñdünki اوكدونكى zamanda, çün Tatar galiptiler. *(Ta. Sel. XV. 4)*

§ Anı bize viribidi nitekim kalan peygamberleri viribidi bizden öñdünkilere... *(Kesir. XV.)*

§ Ve bu yılda ve öñdünkisi yılda ve sonrağı yılda... hacceyledi. *(Kesir. XV.)*

§ Nite ki öñdünki اكدنكى fasılda geçti. *(İrşad. XV. 31)*

§ Anın içün ki cem'iyyet her birinde artuğrak olur öñdünkiden اوكدنكىدن... *(İrşad. XV. 39)*

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öñdünki اوكدنكى. *(Sıh. Ac. XV. 53)*

§ Ol Karun bilmez mi ki dedürüsti Allah andan öñdünki اوكدنكى Fir'avn'lerden niceleri... helâk eyledi.
(Leys. Ar. XV. 191)

§ Terviye تروية [*Ar.*] : Arafenin öñdünki اوكدنكى günü.
(Bab. XVI. 1, 145)

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öñdünki اوكدنكى ve öğle vaktı... mâna-yı terkibîsi öndünki اوكدنكى namazdır. Gündüz kılınan namazların öndün kılınan namazı olduğundan ötürü namaz-ı pîşin derler. *(Deş. XVI. 249 - 1)*

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öyle vaktı ve öñdünki اوكدنكى .
(Caf. XVI. 26 - 1)

§ Ol öñdünki اوكدنكى *gün şehit olan mü'min...*
(Rahat. XVI. 36)

§ Öñdünkilerden اوكدنكلردن ya'ni ümmet'i Muhammed'in evvellerinden. *(Rahat. XVI. 524)*

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öñdünki اوكدنكى ve öyle vaktı.
(Ni'meti. XVI. 171)

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öñdünki اوكدنكى . *(Şamil. XVI. 584)*

§ Pîşinan پيشينان [*Fa.*] : Öñdünkiler اوكدنكلر . *(Şamil. XVI. 401)*

öñdünrecük : Biraz önde, azacık önde.

§ Pîşterek پيشترك [*Fa.*] : Öñdünrecük اوكدنرجك ve ilerürecük demek olur. *(Deş. XVI. 191-2)*

öñdüñrek, (öñdünürek) : Daha önce.

§ Ahşamdan öñdüñrek اوكدك رك hâb haram geldi.
(Saa. Pend. XVI. 110)

§ Pîşter پيشتر [*Fa.*] : İlerürek ve öñdünürek اوكدنورك mânasına. İki mânada dahi sıyga-i tafdildir. *(Deş. XVI. 96-1)*

öñdünürek : → **öñdüñrek.**

öne : Önce.

Lâmii bilmez elif kaddinden artık harf-i rast
Anı başlatmış eliften öñe اوكه üstad-ı edip
(Lâmii. XVI. 80)

öneği (I), (öneği katılı, öneği ağacı, öneğü direk) : Destek, payanda.

§ Bâdir بادير [*Fa.*] : Katıl ağacı, ya'ni öneği اونكى. *(Ni'meti. XVI. 113)*

§ Fedreng فدرنك [*Fa.*] : Kapı ardına berkitmek içün konulan ağaçtır ve öneği katılı قتلى اونكى. *(Ni'meti. XVI. 471)*

§ Bâdir بادير [*Fa.*] : Katıl ağacı, ya'ni öneği اونكى. *(Caf. XVI. 14 - 1)*

§ Bâdir بادير [*Fa.*] : Hatıl ağacı, öneğü direk ديرك اونكو ki yıkılmağa duran duvara ve sınmış ağaca düşmesin içün dayarlar. *(Deş. XVI. 91-1)*

§ Püştiban پشتيبان [*Fa.*] : Öneğü اونكو ve direk. *(Şamil. XVI. 196)*

§ Derîvas دريواس [*Fa.*] : Ol ağaçlar ki ev çevresine muhkemlik için konur ya'ni öneğü اونكو. *(Şamil. XVI. 146)*

§ Derîvas دريواس [*Fa.*] :... Ve öneği اونه‌كى lecûc mânasına. *(Deş. XVI. 156-2)*

§ Pâdîr پادير [*Fa.*] : Ol direğe denir ki çatlamış sakfe ve bel vermiş divara dayarlar anınla bir miktar istihkâm bulup bir müddet dahi kaaim olur. Türkler öneği ağacı اونكى آغاجى ve dikme dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 141)*

öneği (II) : → **öneğü.**

öneği ağacı : → **öneği (I).**

öneği katılı : → **öneği (I).**

öneğilenmek : → **öneğülenmek.**

öneğilik etmek : → **öneğülük etmek.**

öneğü, (öneği (II), üneği) : İnatçı.

§ Mesel, hunfesadan üneğüdür اونكودر. *(Hay. XV. 73)*

§ El-eleddü الالد [*Ar.*] : Katı husumet eden üneği اونکی kişi.
(Terceman. XV. 120)

§ Uğru ve yüzsüz olur, kaçağan olur ve öneğü انکو olur.
(Kab. XV. 206)

Didiler kırılıp uşanmaz firenk
Nice öneğü اوناکو lâinler işi ceng *(Enveri. XV. 62)*

Sındı kaştı çün kim öneğü اوناکو firenk
Pes Midilli'ye irer kopardı ceng *(Enveri. XV. 105)*

§ ... Halbuki ol hasımların en öneğüsüdür اونکوسیدر.
(Cev. Es. XV. 53)

§ Sovuk hava nezle eyler, tumağu, sar', ri'şe eyler, kavmi hulkta öneğü انکو, fuzûl, zarafetsiz eyler.
(Hazain. XV. 28 - 1)

§ Tuḫt تخت [*Fa.*] : Lecûc mânasına öneğü اونکو.
(Miftah. XV. 65)

Dedi iblis olmağıl öneğü اونکو
Sözüm tut çekmeyesin sonra kaygu *(Şeh. Ş. XVI. 26)*

§ Sigin سکین [*Fa.*] : Öneği اونکی ve yavuz ve güre.
(Ni'meti. XVI. 402)

§ Zikâre زکاره [*Fa.*] : Öneği اونکی lesûc mânasına.
(Ni'meti. XVI. 363)

§ Her padişah ki öneği اونکی ola, oda benzer ki her neyi bulsa yakıp yok eder. *(Câm. Na. XVI. 86)*

§ Zekâre زکاره [*Fa.*] : Yoğun ve yumru ve öneğü اونکو ve göbüt ve bahil. *(Şamil. XVI. 448)*

§ Dejḫim دژخیم [*Fa.*] : Öneğü اوناکو adam ve bed-huy.
(Şamil. XVI. 433)

Olup güclü nâ-hak iş edenler : cebabire
Ve hem ser-keş, azgun, öneği اونکی kimse: mârid مارد [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 27)

Hem öneğü اونکو : muânid معاند [*Ar.*], dahi dinür mükâbir مکابر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 69-6)

Öneğü اونکو kişi : ânit عاند [*Ar.*], havan döğücü: mârit
Yol gözleyici : râsıt, panbuk satıcı : kattan
(Genc. XVII. 19)

§ Zekâre زکاره [*Fa.*] : Lecûç ve muanit mânasınadır, Türkide öneği اونکی derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 321)*

§ El-ceal الجعل [*Ar.*] : Siyah ve çirkin ve bed-manzar ve bed-kıyafet kimseye denir ve öneğü اونکو ve lecuç ve muânit kimseye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 164)*

Gizlidir : ahfa, nihanter; gird kerden: cem' ü haşr
Vermemek : men' ü ne dâden; öneğü اونکو; ser-keş سرکش [*Fa.*]
cümuh جموح [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 43)

öneğü direk : → öneği (I).

öneğülenmek, (öneğilenmek) : Muannidanę hareket etmek, inat etmek, aksilik etmek.

Sözün, öneğülendim اوناکولندم işitmedim
Anı ki bilirem gey iş etmedim *(Süh. XIV. 338)*

§ Sitizîden ستیزیدن [*Fa.*] : Öneğülenmek اونکولنمك.
(Miftah. XV. 30)

§ Sitizîden ستیزیدن [*Fa.*] : Öneğülenmek انکولنمك.
(Sıh. Ac. XV. 90)

§ ...İleri yürü; bir arslana uğrarsın, elinde şeştar tutar; gafil olma, Habip cazularındandır, sana karşı geliser, korkma, Dâhi hizmetkârlarındanım, di, geç; öneğülenürse اونکولنورسه asâ ile başına ur, nâbedit ola. *(Ferec. XV. 396)*

§ Kadı beş bin fülori verip anları razı ve hoşnut etti amma ululara Hammad bin Adi öneğülenip اونکولنوب tururdu.
(Kesir. XV. 322)

§ Sitizîden ستيزيدن [*Fa.*] : Öneğilenmek اونكيلنمك.
(Şamil. XVI. 276)

§ Sigzîden سكزيدن [*Fa.*] : Sucımak ve öneğülenmek اونكولنمك ve büklümek ve çalıklanmak.
(Şamil. XVI. 324)

§ Teannüd تعند [*Ar.*] : Öneğülenmek اونكولنمك ve yoldan sapmaklık.
(Bab. XVI. 2, 451)

§ Sitîz ستيز [*Fa.*] : Öneğülenme اونكولنه, licac mânasına.
(Cinas. XVI. 16-2)

Temerrüd تمرد [*Ar.*] : Öneğülenmek اونكولنمك, teaddüd birkaç olmaktır
(Cev. Ke. XVII. 64)

öneğüleşmek : İnatlaşmak, önüne durmak, zıddına gitmek.

§ Çün gördü ki su itidir öneğüleşmek انكولشمك olmaz.
(Kab. XV. 51)

öneğülük, (öneğilik) : İnat, inatçılık, dik kafalılık.

§ Hiç Lût'un korkutmağı bulları ol işten yığmazdı... İllâ öneğülük انكولك ve inkâr etmek ve Tanrı azabına ivmek...
(Enb. XIV. 205)

Yer olur ki iş bitirir yüzsuyu
Kim anmazlar ol arada yüz suyu
Deliliği câhil hamiyyet sanır
Öneğülüğü اوناكوليكى hayr niyyet sanır *(Süh. XIV. 171)*

§ Âdemoğullarının öneğülüğü انكولكى ve Allah'ın Rezzaklığına i'tikatları zaif olduğu ana irişti kim...
(Leys. Mu. XIV - XV. 330-2)

§ Ey oğlancuğum usanlık sonunca ölümdür ve kâhillik sonunca ikaabdır ve üneğilik انكلك sonunca bahadırlıktır.
(Kesir. XV. 253)

§ ... Öneğülük اونكولك, serkeşlik, kakımak, söz götürmemek...
(Hazain. XV. 70-1)

§ Bu hayal-i muhalden geç, benimle kişilik eyle, kanına susama, öneğülük اونكولك eyi olmaz. *(Ferec. XV. 269)*

§ Ol öneğülük اونه‌كولك anı âklığa ve âsiliğe, kana kılavuzladı. *(Ta. Şahi. XVI. 125-1)*

§ El-anûd العنود [*Ar.*] : Mübalağa ile muâraza idüp öneğülük اونكولك iden. *(Ah. XVI. 76)*

§ El-inad العناد [*Ar.*] : Muâraza idüp öneğülük اونكولك etmek *(Ah. XVI. 76)*

§ El-lecc اللج [*Ar.*] : Öneğülük اونكولك, inad gibi. *(Ah. XVI. 890)*

Öneğülük اوناكولك bana satma igende
Ki andan yükler ile var bende *(Şeh. Ş. XVI. 712)*

§ Lecac لجاج [*Ar.*] : Öneğülük اونكولك. *(Şamil. XVI. 646)*

§ Amâ' عماء [*Ar.*] : Körlük ve gözsüzlük ve öneğülük انكولك ve azgunluk. *(Bab. XVI. 1, 49)*

§ Dürşe درشة [*Ar.*] : Öneğülük اونه‌كولك ve husumet. *(Bab. XVI. 2, 186)*

§ Sitîz ستيز [*Fa.*] : İnat ve cedel, ya'ni öneğülük اونكولك. *(Ni'meti. XVI. 399)*

§ Sitizegî ستيزه‌كى [*Fa.*] : Öneğülük اونكولك. *(Şamil. XVI. 459)*

İnad عناد [*Ar.*] : Öneğülük اونكولك, olmayacak işe: muhâl محال *(Cev. Ke. XVII. 85)*

§ Sitîz ستيز [*Fa.*] : Öneğülük اونكولك. *(Cam. Fa. XVII. 34)*

§ El-lec اللج [*Ar.*] : Öneğülük اونكولك ki inat mânasınadır. *(Kdeb. XVIII. 290-1)*

§ El-cekeyre الجكيرة [*Ar.*] : Lecace mânasınadır ki öneğülükten اونكولكدن ibarettir. *(Kam. XVII - XIX. 1, 801)*

öneğülük etmek, (öneğülük eylemek, öneğilik etmek) : Teannüt etmek, aksilik etmek.

Ayak depretip öneğülük edip اوناكولك ادب
Yola girdim atam katından gidip *(Süh. XIV. 234)*

§ ... Öneğülük eylediler اونا كولك ايلديلر. *(Tebareke. XIV. 66-1)*

§ Her kim bir kapı kaktı, bir kakup gitmedi, öneğülük idüp ادب اونكولك kaktı turdu lâcerem ol kapı ana açıldı.
(Müneb. XIV - XV. 109-1)

§ Ḫıyregî kerden خيره‌ى كردن [*Fa.*] : Bî-hayâlık ve öneğülük etmek اونكولك اتمك. *(Miftah. XV. 26)*

§ El-anudu العنود [*Ar.*] :...Ve dahi hak nesneyi bilirken kabul etmeyip ve uymayıp baş çekip öneğilik etmek اونكيلك ايتمك *(Terceman. XV. 92)*

§ Et-teannüd التعند [*Ar.*] : Öneğülük etmek اونكولك ايتمك. inad etmek. *(Ah. XVI. 196)*

§ El-anud العنود [*Ar.*] : Öneğülük eden اونكولك ايدن.
(Ah. XVI. 704)

§ Sitizîden ستيزيدن [*Fa.*] : Öneğülük eylemek اناكولك ايلمك.
(Şamil. XVI. 621)

§ Çeyregî kerden چيركى كردن [*Fa.*] : Yüzsüzlük eylemek ve öneğülük eylemek اونكولك ايلمك. *(Ni'meti. XVI. 18)*

Kim ki öneğilik eder اوناكيلك ايدر ana heba olur emek
Her ki sitizegî küned ستيزكى كند renc bedû şeved tebeh
(Genc. XVII. 61)

§ Lecc لج [*Ar.*] : Öneğülük eylemek اونكولك ايلمك.
(Müntehab. XVII. 81 - 1)

§ İstihîden استهيدن [*Fa.*] : Lecc ve inad etmek mânasınadır ki Türkide öneğülük eylemek اونكولك ايلمك ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 63)

öneğülük eylemek : → **öneğülük etmek.**

öñermek : Geçmek, ileri geçmek.

§ Musa döndü gitti, ol mecusi yolda Musa'ya öñerdi اوكاردى.
(Müz. XV. 249)

öneşmek : İnadetmek.

§ El-inadü العناد [*Ar.*] : Hak nesneyi bilirken kabul etmeyip baş çekip öneşmek اونشمك . *(Terceman. XV. 93)*

öñ geçenler : Daha önce geçmiş olanlar, eslâf.

§ Devletlüler kendülerden öñ geçenler اوك كچنلر vâkıalarıyle öğüt tutarlar. *(Güls. XV. 77)*

§ Becit olun Tanrı'nın sünneti üzerine ki bunlardan öñ geçen اوك كچن kavm içinde idi. *(Cev. Es. XV. 136)*

Selef سلف [*Ar.*] : Öñ geçenler اوك كچنلر , şeref ululuk. *(Cev. Ke. XVII. 100)*

öñ gelmek : Karşısına gelmek, karşısında durmak.

§ İkbâl اقبال [*Ar.*] : Öñ gelmek اوك كلمك ve teveccüh etmek. *(Müntehab. XVII. 69-1)*

öñ gidici : Öncü, mukteda, pîşva.

§ Pişrev پيشرو [*Fa.*] : Mukteda yâ'ni öñ gidici اوك كديجى aziz ve muhterem. *(Şamil. XVI. 401)*

öngül : Anût, muannit, inatçı.

§ Muannid معند [*Ar.*] : İnatçı, öngül اونكول , dikbaş, sözünden dönmeyip inad ile didiğini yapan. *(Kam. Os. XIX. 2 - 513)*

öñ kol : Kolun dirsekten parmaklara kadar olan kısmı.

§ Revahiş رواهش [*Ar.*]: El ayasının damarları ve öñ kol اوك قول damarları. *(Bab. XVI. 2, 167)*

öñlemek : Karşısına çıkmak, engel olmak.

§ Lâkin cennete girinceye değin anı niçe akabât-ı düşvariye öñlese اوكلسه gerektir. *(Delil. XV. 23)*

öñmek : 1. İntizar etmek, beklemek.

İli ucuna geldi durdu öñer اوكر
Bu azmış işi bir gün öndin onar *(Işk. XIV. 313-2)*

§ Bir yerde penhan olup turasın, yol öñesin اوكاسين.
(Anter. XIV. 43)

§ Melik Nu'man'ın leşgeri gele diyü öñerlerdi اوكرلردى.
(Anter. XIV. 285)

§ Ez-zeribetü الزريبة [*Ar.*] : Bir kiçirek evdir ki avcı içine gizlenip av öñer اوكر ki Türkçe gümele derler.
(Terceman. XV. 375)

§ Er-rakubu الرقوب [*Ar.*] : ... Ve dahi şol avrattır ki erinin ölmesin gözleye ve öñe اوكه mirasın yemek için.
(Terceman. XV. 362)

Yalınız sanma ölüm anadurur
Gece gündüz ol bizi öñedurur اوكەدورر *(Cam. XV. 9)*

§ ... Busuya girip kârban yolun öñerdi اوكردى.
(Tez. Ün. XV. 47-2)

§ Mezbur Musa'nın avratı Ayış'i, Ömer bin Selman'la dili vardır, ol gece varır deyü evi yakınından öñdüm اوكدم ol gece gelmedi. *(Sic. K. XVI. 4, 66)*

§ Lealli لعلى [*Ar.*] : Umarım ya öñeyin اوكەين ben demektir.
(Bab. XVI. 1, 616)

§ Bir kişi de alımım var anı öñerin اوكرن, tâ kim gele bana borcunu teslim eyleye. *(Rahat. XVI. 108)*

§ Ol mü'minin yolu üzere bir melek gönderdi tâ ol kişi ol araya gelince ol melek öñüp اوكب oturdu.
(Rahat. XVI. 190)

§ Ol devenin yolunda turup öñdüler اوكدلر.
(Enfes. XV. 125)

Atası söyler ol turup denerdi
Kaçan Mısr'ı ana deyü öñerdi اوكردى
(Yuz. Şems. XVI. 127)

İlk akşamdan vardım kavil yerine
Öñe gördüm kömür gözlüm gelmedi
Bilmem gaflet etti yattı uyudu
Bilmem o yar bize küstü gelmedi *(Kara. XVII. 31)*

2. Karşısına çıkmak.

§ Sen yarlığa ve bunlar mana artuk nesne dedükleri içün öñüp اوكب ikaabeyleme. *(Yüz. Ha. XIV. 180)*

§ ... Züheyr'in yoluna varıp öñelüm اوكلوم. *(Anter. XIV. 62)*

öñ saç : Kâkül.

§ Ehl-i dûzah öñ saçları اوك صاچلرى ve ayakları ile tutulup dûzaha atılur. *(Saa. Pend. XVI. 19)*

Turre طره [*Ar.*] : öñ saç اوك صاچ, hutta : sarp iş, ızk : hurma salkımı *(Fer. XIV. 3)*

öñ soñ, (öñ soñra) : Er geç, önünde sonunda, nihayet.

§ Eğer ölüm niceme kim bir savılmaz uykudur ve bir yaramaz asayiştir elbette öñ soñ اك صوك ölüm gelesidir. *(Kel. XIV. 67)*

§ ... Öñ soñ اوك صوك nasibindir, *(Hamza. XIV - XV. 10, 24)*

Eşkimle harap olsa nola hane-i çeşmim
Viran olur öñ soñ اوك صوك su yolunda yapılan ev *(Mesihi. XV. 87)*

Mesihi ârzu-yı kûy-i dil-dar
Seni öñ soñra اوك صكره ehl-i cennet eyler *(Mesihi. XV. 51)*

Nedir bu nisbetin ol âfitabe ey hurşit
Behey zavallı sen öñ soñ اوك صوك türabe girme misin *(Âli. XVI. 153)*

öñ soñra : → **öñ soñ.**

öñün almak : Önünü kesmek, önüne çıkmak.

§ Feramürz at sürüp bunun öñün aldı اوكن الدى. *(Müslim. XV. 17,7)*

Iraktan gördü ki bir âdem gelür
Vardı Seyyit hem anın öñün alur اوكن آلور
Didi Seyyit söyle ne kişisin sen
Didi kim Ukbe'nin âdemiyem ben *(Battal. XVIII.)*

öñüñce : Önünden, önü sıra.

Öñüñce اوككجه kim kalem gibi baş üzre yürümez
Takdir ömrü hattına şol dem çeker kalem
(Şeyhi. XV. 27)

Ol şeh-süvar-ı memleket-i adl ü dâd kim
Atı öñünce اوكنجه olsa reva Hüsrevan revan
(Baki. XVI. 3)

Şayeste öñüñce اوككجه çarh-ı gerdan
Hurşidi çü micmer ede sûzan *(Nedim. XVIII. 107)*

öñünde baş komak : Yere kapanmak.

Felek baş kordu öñünde اوكنده بش قوردی nice lâf
Katında kül depecüğüydü san Kaf *(Mih. XV. 234)*

öñünden gelmek : Karşısına çıkmak.

§ Pes kaçan mü'minin silâhı rahmet ve şefkat ve mağfiret ve kefaret olsa kaçan şeytan öñünden gelse اوكندن كلسه rahmet ile sava... *(Cennet. XV. 7)*

öñüne bırakmak : Önüne katmak.

§ Nâgâh gördüler ki sahradan bir gazâle beccesini öñüne bırağup برغوب اوكونه ta'cil ile gelir. *(Raufi. XVI. 298)*

öñün kıçın : Önden arkadan.

Karnını yarıp dahi dikti için
Kesti ayaklarını öñün kıçın قچن اوكن *(Cam. XV. 66)*

öñürdeki, (öñürdüki) : Evvelki, önceki.

§ Evvelûn اولون [*Ar.*] : Öñürdeki اوكردهكی erler ve lâyık olanlar. *(Bab. XVI. 1, 489)*

§ Pîşin پيشين [*Fa.*] : Öñürdüki اوكوردوكی. *(Şamil. XVI. 401)*

öñürdişmek : → **öñürdüşmek.**

öñürdü : Önce, iptida, evvel, ilkönce, daha önce, ileri.

§ Eğer ot içmezden üç gün öñürdü اوكردى kusa, ot içtüğü vakıt gönlü dönmek ve kusmak olmaya.
(Yadigâr. XIV. 31 - 2)

§ Bir ok atımı yer öñürdü اكردى düştü. *(Anter. XIV. 331)*

§ Bu yıl dahi gelmelü olucak öñürdü اوكردو âdem gönderdi.
(Anter. XIV. 32)

Öñürdü اكردو Hurrem irdi muştuladı
Süde şekker karıştırdı buladı *(Işk. XIV. 314 - 2)*

§ Eğer soktuğu vakıt öñürdü اوكردى suya girerse ya işeyip sidiğine yuvarlanırsa kendi kurtulur ol ölür.
(M. Bay. XIV. 97)

Niçün yüz döndürelim bir kişiden
Ne diyiser bizi eydün işiden
Önürdü meskenetle söyleyelim
Becit olur ise cengeyleyelim *(Dah. XIV. 69)*

§ Hak Taâlâ bu canları gevdelerinden dört bin yıl öñürdü اوكوردى yarattı. *(Leys. Mu. XIV - XV. 242 - 1)*

§ Ebân, Osman'a eyitti: Dilersen sen tavaf eyle. Osman : Ben, Resulullah'tan öñürdü اكردى tavaf itmezin dedi.
(Leys. Mu. XIV - XV. 306 - 1)

§ Mezbur suyun nısfı Vakkas'a gelmezden öñürdü اوكردو Yusuf nâm kimesne evinde... *(Sic. B. XV. 11, 238)*

§ Eyitti ki: Emanet-i mezkûre bana verilmezden beş gün öñürdüden ki sene ihda ve tes'in cemaziye'l-ûlâsının gurresinden bu beş günde hasıl olan akçanın hesabın vermeğe ben mültezim oldum. *(Sic. B. XV. 5, 247)*

§ Levvaha sabah halktan öñürdü اوكوردى mahkemeye geldi. Kadı tiz mahkemeyi dağıttı... *(Ferec. XV. 309)*

İdeceğin bilüp zahm-i elemler
Öñürdü اوكردى kana gark olmuş alemler *(Bektaş. XV. 44)*

Eğer bundan öñürdümise اوکردمسه bu kâr
Olunurd'evvelâ sultana ikrar *(Mih. XV. 361)*

§ ... Vefatı işbu yılda ve yahut bundan öñürdü اوکوردی yılda oldu. *(Kesir. XV. 304)*

§ ... Vefat etmezden birkaç gün öñürdü اوکردو müslüman oldu. *(Kesir. XV. 407)*

Minnet Hak'a kim nigârı gördüm
Ölmezden öñürdü yârı اوکوردی gördüm *(Ley. XV. 179)*

Rivâyette gelür, her kim öñürdü اکردو Cüm'a'ya akdâm
Adarsa, anda da öndin ediser ol yere idkâm
(Muham. XV. 504)

Felek ol dem ki bir iş itmek ister
Öñürdü اوکردی zıddını göstermek ister *(Ravza. XV. 52)*

Zuhura gelmedin dahi felekler
Sücut etmezdin öñürdü اکردی melekler *(Ravza. XV. 67)*

§ Zinhar öñürdü söze mecâl bulmayınca beyhude yere söz söylemegil. *(Güls. XV.)*

§ Yemliha bunlardan öñürdü اکردو ağlayu kardaşları üzre girdi. *(Enfes. XV. 644)*

§ Ve anlardan öñürdü اوکردی geçen kâfirlerin âdeti gibidir. *(Cev. Es. XV. 84)*

§ Ecel üzerimize şol vaktın takdir olunmuştur ki toğmazdan öñürdü اوکردی. *(Saat. XV. 86)*

§ Zira öñürdü اوکوردی mecmûunu menâid-i cemîle birle mustazhar kılmıştı. *(Ta. Sel. XV. 47)*

Yaşım yeler ki yelden öñürdü اوکردو ala gerdin
Dedim ki ivme epsem dedi bir izin öpsem *(Şeyhi. XV. 21)*

Yüreğin yardı doldurdu talağın
Öñürdü اوکردو yüm deyü yidi kulağın
(Çeng. Dâi. XV. 248)

§ Et-ta'cil التعجيل [*Ar.*] :...Ve vaktından öñürdü اوکوردی vermek. *(Terceman. XV. 189)*

Beni dil-hasta koyup ayruğu öldürme medet
Ki beni andan öñürdü اوکوردی diler tığ-ı haset
(Mesihi. XV. 44)

§ Paşgûne پاشکونه [*Fa.*] :...Ve oğlan doğarken ayakları öñürdü اوکوردی gelmek. *(Deş. XVI. 303 - 2)*

Senden yana yönelsem varır öñürdü اوکوردی nâlem
Sana haber uçursam ahım olur kebuter
(Yahya Bey. XVI. 134)

§ Bâşgûne باشکونه [Fa.] : Oğlan doğarken ökçesi öñürdü اوکوری gelmek. *(Ni'meti. XVI. 120)*

Öñürdü اوکردی şeyhe i'lâm eylediler
Pes andan izz ü ikram eylediler *(Hadidi. XVI. 39)*

§ Pîşin پیشین [*Fa.*] : Öyle namazı ve öñürdü اوکوردی .
(Şamil. XVI. 196)

Ölmezden öñürdü اوکردی ölüben fakre kılan sabr
Bilsün ki libası kefen ü hanesidir kabr *(Letaif. XVI. 70)*

Tefekkür itmedin bir işe dönme
Refikından öñürdü اوکردی aşa sunma *(Letaif. XVI. 72)*

§ Recl رجل [*Ar.*] : Avrat veledinin başından evvel iki ön ayağın öñürdü اوکوردی doğurmak. *(Bab. XVI. 2, 399)*

§ Pes neccar öñürdüce اوکوردجه eve geldi. *(Rahat. XVI. 410)*

§ Vâkıanın ilâcı öñürdü اوکردی gerektir, iş başa düştüğü demde ilaç müşkildir. *(Mevahib. XVI. 408)*

§ Bizden önürdü اوکردی gelenler bağ dikmişler biz hasılın gördük. *(Mevahib. XVI. 216)*

§ El-fârıt الفارط [*Ar.*] : Öñürdü اوکوردی , sâbık ve mukaddem mânasına. *(Ah. XVI. 758)*

Ahımdan öñürdü اوکوردی yetişir kapuna eşkim
Germiyyet ile şöyle gider, bâd yetişmez *(Baki. XVI. 128)*

§ Aziz-i Mısır bir kula malik oldu ki andan öñürdü اوکوردی kimesneye müyesser olmadı. *(Zehr. XVI. 108)*

§ Hazreti İshak eyitti: Öñürdü اوکوردی gelen sen değil miydin? *(Zehr. XVI. 29)*

§ Kârban halkından su olan yere öñürdü اوکردی gelip... *(Ter. Kurt. XVI. 20)*

Gece yatıp sabahın cümle turdu
Kuşandı biri birinden öñürdü اوکردی *(Fazilet. XVI. 72)*

Elüne bir gün öñürdü اوکردی sunaydı defter-i hattın
Geleydi ettiğin cevre peşiman olduğun günler *(Aşki. XVI. 153)*

İki bin atlı al bile dürüşgil
Olara ilden öñürdü اوکردی irişgil *(Şeh. Ş. XVI. 472)*

Sücinin bilmek istersen eyüsün
Birez tat gör öñürdü اوکوردی sonradan kok *(D. B. XVI. 118)*

§ Cümleden öñürdü اوکردی anunla ben bîat eylerdim. *(Şevahid. XVI. 59)*

Evvel اول [*Ar.*], nuḫust نخست [*Fa.*] : öñürdüdür اوکردیدر ; mâ'nide biy' bi-füruş: sat *(Men. Cev. XVII. 8)*

§ Sibak سباق [*Ar.*] : Öñürdü اوکردی. *(Müntehab. XVII. 47-2)*

§ Ûlâ اولی [*Ar.*] : Öñürdü اوکردی ve dünya. *(Müntehab. XVII. 10-1)*

öñürdücü : Başta giden, başta gelen, piştar.

§ Bana ma'lûm oldu kim kamu belâların pîşrevi ve cümle cefaların öñürdücüsü اکردجی tama'dır. *(Kel. XIV. 89)*

§ Anlardan ba'zı öñürdücüdür اوکردجیدر hayırlara Allah desturiyle. *(Cev. Es. XV. 153)*

§ Biz sâbıklardanız ki uçmağa küllî ümmetten öñürdücüyüz اکردجیوز. *(Enfes. XV. 575)*

§ Ol mü'minler ol hayırlara ve salih amellere öñürdücülerdir اوکوردجلردر. *(Rahat. XVI. 97)*

öñürdü dutmak : Evmek, acele etmek, sür'at göstermek.

§ Bidâr بدآر [*Ar.*] : Öñürdü dutmak اوکردی دوتمق. *(Müntehab. XVII. 13 - 2)*

öñürdüki : → **öñürdeki.**

öñürdü olmak : Öne geçmek, önde bulunmak.

§ El-kadem القدم [*Ar.*] : İnsanın ayağı... ve dahi bir işte öñürdü olmak اوکوردی اولق. *(Ah. XVI. 146)*

öñürdüşmek, (öñürtleşmek, önürdişmek) : Yarışmak, yarış etmek.

§ Öñürdişiñüz اوکردشکز biri birinizden ol Rabbinizin mağfiretin hasıl kılmağa. *(Leys. Mu. XIV - XV. 366 - 1)*

§ Hayratlara öñürdüşüñ اوکردوشك ya'ni tâatlere ve sâlih ameller işlemeğe ivişin. *(Leys. Ar. XV. 319)*

§ İstibak استباق [*Ar.*] : Kimse kimseyle yarışmak ve birbirinden öñürtleşüp اوکرتلشوب seğirtmek. *(Bab. XVI. 1, 323)*

§ Es-sibak السباق [*Ar.*] : ... Öñürdüşmek اوکوردشمك ve seğirdişmek. *(Ah. XVI. 485)*

öñürdü varıcı : Önce gitmiş olan, önceden giden, sâbık.

§ Üçüncü bölüğü sâbıklardır, öñürdü varıcılardır اوکوردو وارجلردر. *(Cev. Es. XV. 261)*

öñürtleşmek : → **öñürdüşmek.**

öñürtmek : İleri geçmek, takaddüm etmek.

Ara yerde bir zengi kara yiğit
Var idi ki yüğürse yetmezdi it
Dediler sen istediğin bu ola
Ki yelden öñürdür اکردر giricek yola *(Süh. XIV. 280)*

§ Ol kâfirin meydanına girmeğe birbirinden öñürtmek اوكرتمك isterler. *(Fütuh. XIV. 83)*

§ Kimin kim üstünde soyhası kıymetli olsa birbirinizden öñürdürsüz اوكردرسيز, anınla uruşmak istersiz. *(Fütuh. XIV. 83)*

§ ... Pes balıkçır her gün birkaç balık götürürdü, ol yörede bir depecik var idi, anın üzerinde yer idi ve balıklar daşınmağa ivüp biri birinden öñürdüp اوكردب her gün balıkçırın önüne gelip dururdu. *(Kel. XIV. 35)*

§ Pes Berhıya çıktı Buhtınasr'dan öñürdüp اكردب vardı ve Maad atası Adna'nı buldu. *(Enb. XIV. 736)*

§ Resûlullah aleyhisselâm buyurdu kim: Öñürttü اوكرتدى yalunuz gidiciler. *(Müneb. XIV - XV. 34 - 1)*

§ Resûl aleyhisselâm dedi ki: Ülkâşe senden öñürttü اوكرتدى. *(Leys. Mu. XIV - XV. 34 - 1)*

§ Görklü ameller işlemeğe ivişürler ve andan yana öñürdürler اوكردرلر. *(Leys. Mu. XIV - XV. 50)*

§ Hayra öñürdücü اوكردوجى oldur ki Resûl hicret etmeden iymana ve islâma geldi. *(Leys. Mu. XIV - XV. 145 - 1)*

§ Et-takdimetü التقدمة [*Ar.*] : Öñürtmek اوكورتمك ve ileri geçmek. *(Terceman. XV. 200)*

§ Ashab-ı yemin ve ashab-ı şimâl üzerine müsâbakat idüp öñürttüler اكرتدلر. *(İrşad. XV. 371)*

§ Eğer bu avcı avlamakta bizden öñürdecek اوكردجك olursa. *(İrşad. XV. 138)*

§ ... Ya'ni her birinizin niyyetine göre sevap verürüz ve hayra öñürdeni اوكوردنى dahi bilürüz ve te'hir edeni dahi bilürüz. *(Leys. Ar. XV. 699)*

Öñürdem اوكردم ben diyince hamlesinde
Melik bitti heman dem kellesinde *(Mih. XV. 269)*

§ Ben ağsırdım sen yerhamük-allah dedin, rahmetin gazabından öñürttü اوكرتدى. *(Kesir. XV. 34)*

§ Biri birinizden önürdün rahmet talebetmekliğe. Her ki ibadet meydanında öñürttü اوكرتدى, evvel geldi, öndül anındır. *(Cihan. XV. 46)*

§ Yine yarattuk anlardan sonra bir nice kavm dahi hiç öñürtmez اوكرتمز ecelini ve gerü kalmazlar da...
(Cev Es. XV. 47)

§ Kaçan ki ecelleri gele bir sâat eğlenimezler ve bir sâat öñürdimezler اكردمزلر. *(Cev. Es. XV. 205)*

Kapun pâk etmeğe ferraş-ı ahım
Öñürdür اوكوردر her seher bâd-i sabayı *(Mesihi. XV. 106)*

§ El-iftiyat الافتيات [*Ar.*] : Öñürtmek اوكورتمك, sebkat gibi.
(Ah. XVI. 75)

§ El-istikdam الاستقدام [*Ar.*] : Öñürtmek اوكورتمك.
(Ah. XVI. 48)

§ Rahmetim gazabıma öñürttü اوكورتدى, rahmetim gazabımdan ileri gitti. *(Rahat. XVI. 525)*

§ Mübâderet مبادرت [*Ar.*] : Öñürtmek اوكرتمك.
(Müntehab. XVII. 84 - 2)

ön vermek : Meydan vermek.

§ Atlılarla meydana çıksalar Dâhis'in sahibi ok atımı yer miktarı öñ verirdi اوك وردى.. *(Anter. XIV. 239)*

öpmecik : Öpücük.

§ Bûsek بوسك [*Fa.*] : Bûse lâfzının tasgiridir, öpmecik اوپمه‌جك demektir. *(Deş. XVI. 192-1)*

ör : Ateş kırıntılariyle dolu kül, kömür tozu ateşi.

§ Hazir حزير [*Fa.*] : Ateşli kül mânasınadır ki bizim semtlerde ör عور ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 244)*

öreke : İplik eğirecek âlet.

§ Cariye eyitti: Bibim gidicek bana ısmarladı eyitti: Ol sonra gelen uğuz iş isterse öreke اوره‌کی ver, iplik eğirsin, eğirmezse verme dedi. *(Ferec. XV. 63)*

§ Öreke اوره‌کی, kilit, makrama: 2, bıçak, cenber...
(Sic. B. XV. 6, 62)

§ Padişah içeri girdi; dutsakların biri eyitti kim : Anaru yürü, iğimi, örekemi اوره‌کی sakın. Birisi dahi eyitti...
(Ferec. XV. 65)

§ Her avrat ki örekesin اورکه‌سن ya çıkrığın eline alıp emr-i kesbi müheyya ede, anın bu ameli tesbihe ve zikre muadil ve ibadet-i seneye müşakil olur. *(Tibr. XVI. 216)*

§ Öreke اورکه maa iğ: 5, çanak: 1...
(Sic. B. XVI. 2, 11)

§ Dükran دکران [*Fa.*] : Öreke اوره‌کی ki avratlar üzerinde iplik eğirir. *(Deş. XVI. 257-2)*

§ Kertelân کرتلان [*Fa.*] : Öreke اورکه iği.
(Deş. XVI. 273 - 2)

§ Dükran دکران [*Fa.*] : Öreke اورکه avratlar üzerinde iplik eğirirler. *(Ni'meti. XVI. 321)*

Görmüşüz biz nice sahib-tereke
Komadı maderine bir öreke اوره‌کی
(Fazıl. XVIII - XIX. 35)

§ Düklân دکلان. [*Fa.*] : Örekeye اورکیه denir ki iplik ve büründük bükerler.
(Bürh. XVIII - XIX. 278)

§ Çağ چغ [*Fa.*] : Ve karıların iplik ve bürüncük eğirecekleri çıkrığa ve örekeye اورکیه dahi denir.
(Bürh. XVIII - XIX. 220)

§ ... Kethûda kadın bir gün ale's-seher bir öreke اوره‌که getirip Paşa Hazretlerinin önüne vazettiği meşhurdur. *(Naima. XVII - XVIII. 403)*

ören : Virane, harabe.

Oranın gözetir oranın bilen
İmaretçi olur örenin اورانن bilen *(Süh. XIV. 220)*

§ ... Ol arada, vâkıa gününde kaçıp sığınmakçün yüz öreni ارن delik edinmiş idi. *(Kel. XIV. 79)*

§ El-yebabü الیباب [*Ar.*] : Ören اوران olmuş ve harap olmuş yer. *(Tercemen. XV. 303)*

§ Ḫarab خراب [*Ar.*] : Ören اوره‌ن. *(Şamil. XVI. 422)*

Karac'oğlan der ki bire erenler
Ben gidiyom mamur olsun örenler *(Kara. XVII. 84)*

örgen : → **örken.**

örgerdilmek : Öğretilmek, alıştırılmak.

§ Kadîb قضیب [*Ar.*] : Sağmağa ya yük urmağa örgerdilmiş اورکردلش acemi deve. *(Bab. XVI. 1, 103)*

örgetmek : Öğretmek.

§ İvar اوار [*Ar.*] : Örgetmek اورکتمك ve i'lâm etmek. *(Bab. XVI. 2, 17)*

örgüç, (örküç, örküş) : Hörgüç.

§ Eğer bir kimse kuru öksürüğe devenin örküçü اورکجی yağın kurutup döğe, bir kaç gün yise öksürüğün giderir. *(Mü. Şi. XIV - XV. 111)*

§ ... Anları (develeri) kurban içün örküşünden اورکوشندن dürtesiz, kancuğazı aka. *(Leys. Mu. XIV - XV. 39 - 1)*

§ El-esnimetü الاسنمة [*Ar.*] : Deve örkücüne اورکوچنه ve yer ortasına derler. *(Terceman. XV. 75)*

§ Dehânec دهانج [*Fa.*] : Ni'meti iki örküçlü اورکجلو deveye dirler, demiş. *(Deş. XVI. 51 - 1)*

§ Kûhan کوهان [*Fa.*] : Deve örkücü اورکوجی. *(Şamil. XVI. 505)*

§ Fâliç: ol devedir kim iki örkücü اورکوجی olur.
(Ter. Kurt. XVI. 76)

§ Dehâneç دهانچ [*Fa.*] : İki örküçlü اورکچلو deve.
(Ni'meti. XVI. 308)

Nebve: yüksek yer, güğercindir: hamam
Deve yüküdür : veber, örküç اورکج : senam سنام [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 39)

§ Es-sahevat الصهوات [*Ar.*] : Develerin örgüçlerinden اورکجلرندن gerü olan mahaller, Türkçe teğeltilik dinür.
(Kdeb. XVIII. 264-1)

Havut ağacı: kateb, örküçe اورکجه dindi: senam سنام [*Ar.*]
(Asım. XVIII - XIX. 47)

örgün : → **örken.**

örk, (örük) : Hayvanın ayağına bağlanan ip.

Bezene döşek, yastuğ u yorgan
Atımçun çul u örk içün اورکیچون urgan *(Süh. XIV. 215)*

§ El-vehak الوهق [*Ar.*] : Davar örüküne اورکونه derler, ya'ni davar örükledikleri urkana derler.
(Terceman. XV. 280)

Ayağından giderirler bu örkü ارکی
Çıkarırlar başından dahi börkü *(G. Ra. XV. 126)*

§ Et-talil الطليل [*Ar.*] : Davara örk اورك ettikleri uzun ip ki bir ucu tavarın ayağına ve bir ucu dahi ağaca ya kazığa bağlı ola... *(Ah. XVI. 635)*

§ El-ezl الازل [*Ar.*] : Atın örkünü اورکنی ve kösteğini kısaltıp salıvermek. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 129)*

§ Örk ارك [*Fa.*] : Salıncak düzdükleri ve otlakta tavar ayağına bend eyledikleri uzun ip ve urgana denir ki Türkide işbâ-ı zamme ile örük ارك ve tavla ipi ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 58)*

§ Erek ارك [*Fa.*] : Çocukların salıncak düzecek ve mer'a ve alefzârda davar ayağına bağlayacak urgana ve ipe dahi denir. Türkide zammile örk ارك derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 56)*

§ Çelûk چلوك [*Fa.*] : At ve bargir yedecek ipe denir ki örk اورك ve örken ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 223)*

§ Örk ارك [*Fa.*] : Otlakta, tavilede hayvanların ayaklarına bağlanılan urgan, salıncak ipi Türkçede işbâ-ı zamme ile örük اورك ve tavile ipi denilir. *(Kam. Os. XIX. 2, 7)*

örken, (örgen, örgün, örkün) : Urgan, ip, yular.

§ Nüvâr نوار [*Fa.*] : Örgen اوركن ve urgan... *(Deş. XVI. 124 - 2)*

§ Nüvar نوار [*Fa.*] : Örgün اوركون . *(Cam. Fa. XVII. 31)*

§ Çelûk چلوك [*Fa.*] : At ve bargir yedecek ipe denir ki örk ve örken اوركن ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 223)*

örklemek, (örüklemek) : Hayvanın ayağını iple bağlamak.

§ El-vehak الوهق [*Ar.*] : Davar örküne derler, ya'ni davar örükledikleri اوركلدكلرى urkana derler. *(Terceman. XV. 28)*

§ Tedallül تضلل [*Ar.*] : İplerle tavar örklemek اوركلمك . *(Bab. XVI. 2, 385)*

§ Mıtvele مطولة [*Ar.*] : At örkleyecek اوركليه‌جك urgan. *(Bab. XVI. 2, 315)*

§ Ezl ازل [*Ar.*] : Atı kısacık ip ile örkleyüp اوركليوب sonra salıvermek. *(Bab. XVI. 2, 373)*

örküç : → **örgüç.**

örküçlü iyer : Önünde ve arkasında kaşı bulunan eyer.

§ Kûzban كوزبان [*Fa.*] : Örküçlü iyer اوركوچلو ایر.
(Şamil. XVI. 206)

§ Kûzban كوزبان [*Fa.*] : ... Deve havudunun üstündeki ağaç ve örküçlü iyer اوركجلو ایر. *(Ni'meti. XVI. 553)*

örkün : → **örken.**

örküş : → **örgüç.**

örme : İp.

§ El-ahbülü الاحبل [*Ar.*] : ... İpler ve örmeler اورملر ve urkanlar. *(Terceman. XV. 20)*

§ Bir örme اورمه bulup başın, ayağın bağlar. *(Letaif. XVI. 55)*

örnek : Hıssa, ibret.

Kıssadan gel âkılâ al örneği اورنکی
İster isen Hak rızasın görmeği *(Zehr. XVI. 178)*

örtekomak : Örtüp bırakmak.

§ Bir soğanın kabın giderip dört pâre eyleyip ol ayrana bıraksın ağzın örtekosun اورته قوسون irte olucak...
(Hazain. XV. 67 - 1)

örtme : 1. Ev önündeki üstü kapalı sofa, sundurma.

§ ... İşbu hudut ile evler ki bir sofa ve bir oda ve bir tâbhane ve bir örtme اورتمه ve bir ahır ve bir hayatı müştemildir.
(Sic. A. XVI. 1, 466)

§ Mahalle-i mezburede vâki' bir tâbhane ve bir oda ve bir sâye-gâh ve bir örtme اورتمه ki bir tarafı...
(Sic. A. XVI. 2, 1023)

§ Bir örtme اورتمه bir tâbhane bir ıstabl bir kiler: 400...
(Sic. K. XVI. 3, 77)

§ Guric كريج [*Fa.*] : ... Karahisarî ... evden bölme küçücük örtmeye اورتمیه dahi derler, demiş. *(Deş. XVI. 56 - 1)*

§ Bir saman evi, bir harap ev yeri: 300, bir örtme اورتمه, bir tâbhane: 400... *(Sic. K. XVI. 3, 73)*

§ ... Mahalle-i mezburede vâki bir sofa ve bir oda ve sofanın önü örtme اورتمه ve bir hayat içinde... *(Sic. A. XVI. 3, 216)*

2. Baş örtüsü.

§ Müzehhep örtme اورتمه : 100, al büründük çenber : 60. *(Sic. B. XVI. 2, 61)*

örtmek : 1. Gizlemek.

Örtemez اورتمز kimse suçun kimse sınuğun saramaz
Yüzü de yok anın içün yüz urup yalvaramaz
(Nasayih. XVII. 82)

2. (Nimeti) inkâr etmek, küfran.

§ Verdiğim ni'metleri örterseñüz اورترسکوز şükrün terketmekliğiyle bedürüstî ve rastî benim azabım katıdır. *(Cinan. XV. 63)*

örtü döşek : Yatak yorgan, ev eşyası.

§ Şiyar شیار [*Fa.*] : Ev esbabı, örtü döşek اورتو دوشك. *(Şamil. XVI. 471)*

§ Ḫunûr خنور [*Fa.*] ; Kap kacak ve örtü döşek اورتو دوشك. *(Şamil. XVI. 428)*

örtülmek : Kesilmek.

§ Gün batısı tarafından dolaşıp poyraz örtüldüğü اورتوللوگی yerde bir mil kenara karip demir korlarsa... *(K. B. XVI. 168)*

örtülü : Mestur, kapalı, gizli.

Arap eydür sözleri tatlu idi
Sormadım adın yüzü örtlü idi اورتلویدی *(Yuz. Şeyd. XIII. 47)*

Yol urucudur haramî nefs-i gul
Örtülü اورتلو olmuştur andan doğru yol *(Vahdet. XV. 5-1)*

Ko bunda örtülü اورتلو kalsun bu hali
Ki vardır her makamın bir makaali *(Yuz. Şems. XVI. 84)*

örtülü söz : 1. Gizli söz, fısıltı.

§ Büçbüç بجبج [*Fa.*] : Örtülü söz اورتلوسوز. *(Miftah. XV. 54)*

§ Büçbüç بچبچ [*Fa.*]: Örtülü söz اورتلوسوز ki uğurlayın söylerler. *(Ni'meti. XV. 129)*

2. Müphem, cinaslı.

§ Söz kim şarap meclisinde söylenir, nükteli gerekmez, iyham gerekmez, örtülü اورتلو gerekmez; zira şarap hayâlengizdir. *(Hazain. XV. 34 - 2)*

örü (I) : 1. Kalkık, dik.

Bir ucu yukarı olsa dik örü اورو
Tapuna söylerven işit rû-be-rû *(Melhame. XIV-XV. 121-1)*

§ El-akreb العقرب [*Ar.*] : Hevamdan ma'ruf mûzi bir canavar adıdır, Fariside kejdüm denir, Türkisi olmayan esmadandır ve bir Etrâkten kuyruğuörü diye mesmûumuz oldu, örü اورى demek kalkık ve yukarı demektir. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 212)*

2. Yükseklik, irtifa.

§ Teksir تكسير [*Ar.*] : Nesneyi sımak ve bir yerin örüsü اوروسى ve haddi. *(Bab. XVI. 1, 30)*

örü (II), (ürü) : Otlak, yaylım, mer'a.

§ El-irgalü الارغال [*Ar.*] : Ve dahi davar otlağın ve örüsün اورسون yanılmak ve yitirmek ve yanlış gitmek. *(Terceman. XV. 49)*

Örüye اوريا çıkmaz ahurda kaldığı
Andan ötrüdür tavar kırıldığı *(Melhame. XIV-XV. 59-1)*

Hem idindim gerü bol ürüler اورولر
Koyunlardan sığırlardan sürüler *(Güvahi. XVI. 23)*

Ki bundadır içeri hep sürümüz
Bu aralardürür ekser örümüz اورومز *(Güvahi. XVI. 61)*

Dedi ey devleti sürülerimin
Tolayu bekçisi ürülerimiñ اورولرمك *(Güvahi. XVI. 20)*

§ Mesrah مسرح [*Ar.*] : Tavar örüsü اوريسى ki mer'a derler. *(Bab. XVI. 2, 422)*

§ İntica' انتجاع [*Ar.*] : Mer'ace gezüp örü اورى aramak. *(Bab. XVI. 2, 237)*

§ Kanun... örüde اورودە ya'ni mer'a yerlerinde ta'yin-i hüdat yoktur, kadimden ne yerde tavar yürüye gelmiş ise ol mahallerde yürür. *(Os. Kanun. XVII. 98)*

örü (III) : Yama olarak yapılan örgü.

§ Refu رفو [*Fa.*] : Câme ve şal ve sarık makûlesi nesnelerde olan yama ve örü اورو ve gözeyiş ki bellisiz ola. *(Bürh. XVIII - XIX. 301)*

örü balçığı : Dıvar örerken kullanılan çamur, harç.

§ Âjend آژند [*Fa.*] : Binayı yaparken iki kerpiç arasına kodukları balçık... hak budur ki kireç ile gili birbirine karıştırıp örü arasına dökerler... örü balçığına اورو بالچنه derler. *(Deş. XVI. 63-1)*

§ Âjende آژنده [*Fa.*]: ... ve iki kerpiç arasında kalmış balçık ve mutlaka örü balçığı اورى بالچنى. *(Deş. XVI. 297 - 2)*

§ Âjend آژند [*Fa.*] : Halel gelmiş nesneyi sarmak ve büklüm mânasına ve balçık ki iki kerpiç arasında kalmış ola ve mutlaka örü balçığı اورى بالچنى ve divar heliği. *(Ni'meti. XVI. 67)*

§ Milat ملاط [*Ar.*] : Örü balçığı اورى بالچينى. *(Şamil. XVI. 513)*

§ Milat ملاط [*Ar.*] : Örü balçığı اورى بالچنى ki samansız eylerler, anınla kerpiç ve taş örerler. *(Cam. Fa. XVII. 44)*

örü durmak, (örü turmak) : Ayağa kalkmak, ayakta durmak.

Çünkü gördü Hud anı turdu örü اورو طوردی
Etti yâ Yusuf kayurma gel beri *(Yuz. Şeyd. XIII. 8)*

Yusuf'u okudu anda içerü
Girdi Yusuf Zeliha turdu örü اورو طوردی *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

Ün geldi Yunus diye turdum örü اورو طوردم
Gözüm açtım kulağım burmağ ile
(Yunus. XIII - XIV. 78)

§ Kalkubanı yiğitlerim yerinizden örü turun اورو طوروك.
(Dede. XIV. 15)

§ Amma sureti dörttür; örü durmak اورو دورمق, rükû eylemek ve sücud ve tahiyyata oturmaktır.
(Si. Da. XIV. 33)

§ Şeybetü'l-Hamd anlara yakın varıcak kamusu örü durdular اورى دورديلر. *(Si. Da. XIV. 90)*

Sabah olucağaz örü durdular اورو دردلر
Nakare çaluben yola girdiler *(Süh. XIV. 42)*

Dedi kim döşekten örü turayım اورو طورم
Bu düşü nitesi olur yorayım *(Süh. XIV. 43)*

§ Kayser, Kılıtanos'u görücek örü durdu اورو طوردی.
(Fütuh. XIV. 2)

Örü durdu اری دردی bular gelmek içinde
Ümidin incisin delmek içinde *(Işk. XIV. 65 - 2)*

Revan yine yerinden örü durdu
Satın aldı vü on atlar getirdi *(Dah. XIV. 95)*

Yaraşır yiğide örü durmak اورو دورمق
Koca durımaz bulmayınca dayak *(Ferh. XIV. 78)*

Çünkü durdu دوردی ol ulu âdem örü اورو
Boyu geçti idi gökten yukaru *(Ga. XIV. 264)*

Dedi bismillâh ey ma'şuk örü dur ارو در
Kapıda size âşık muntazırdır *(Hurş. XIV. 37)*

§ Buhtınasr eyitti: Anı bana getirin ve her kim ana gelse sücût kılurdu. Pes Danyal'i getirdiler gelip Buhtınasr önünde örü durdu ار درد ve sücût kılmadı. *(Enb. XIV. 707)*

Örü dur hayr işi te'hir kılma
Yıkagör düşmeni vü sen yıkılma *(Işk. XIV. 316-2)*

Duracak saat değildir dur örü دور ارو
Allah'a vargıl bizimçün yalvaru
(Melhame. XIV - XV. 9 - 2)

§ Senden gayri kimse ol işe bel bağlayıp ıkdâm etmez, tur örü طر ارو (harekelidir) bana muhalefet etme.
(Müneb. XIV - XV. 40 - 1)

§ Ağaçların yemişlerin dirmek ana âsan ola, örü tururken ارو طوررکن sunarsa irişe, otururken sunarsa irişe.
(Leys. Mu. XIV - XV. 418 - 2)

§ Ol deve üç ayağı üzere turugeldi, bir dizi bağlı, örü turdu اورو طوردی. *(Leys. Mu. XIV - XV. 151 - 1)*

§ Şah-ı Yunan dahi anı görüp vehme düştü, yerinden örü durdu ارو دردی. *(İs. H. XIV - XV. 49)*

Çün bu ser-encamı bular bildiler
Kığıruben kamu örü durdular اورو دردلر *(Cam. XV. 26)*

§ Namaz içinde örü turur ارو طرر görse yarlığar.
(Faza. XV. 54)

Oturma tur örü طور اوری sâki ki hadden geçti müştakı
Kadeh sun işret it baki ki lutfun bî-nihayettir
(Dâi. XV. 62)

§ Zikreylen Tanrı'ya örü tururken ارو طوررکن otururken ve yanın yaturken. *(Güzide. XV. 48)*

§ Berḫâsten برخاستن [*Fa.*] : Örü turmak ارو طورمق،
(Sıh. Ac. XV. 85)

§ Urviyye'nin endamına lerze düştü, ol yiğide katı cevap verdi, ol er örü turup اوري طوروپ el uzattı... *(Ferec. XV. 418)*

§ ... İrteye değin nice örü tursun ارو طرسن.
(Tez. Ün. XV. 14-2)

Kimi oturup kimi örü turur اورو طورور
Çille-hane canibine göz urur *(Bektaş. XV. 424)*

§ El-kavmetü القومة [*Ar.*] : Örü durmak اورو دورمق.
(Terceman. XV. 177)

§ Sağ olanınız sahihler namazın kılın örü tururken اورو طوررکن ve hasta, mecruh olanlar otururken kılın.
(Leys. Ar. XV. 266)

Gelüp şah bunlara verdi selâmı
Örü turdu اورو طوردی buların hâs u âmı *(Salâtin. XV. 33)*

§ Berḫâsten برخاستن [*Fa.*] : Örü turmak اورو طورمق.
(Miftah. XV. 19)

§ ... Ve bir kazık yüreğine dokudular tâ ki canı çıktı... Hak Taâlâ bir ferişteye emreyledi ol kazıkları çıkardı, Cercis yine diri oldu, örü turdu اورو طوردی. *(Cennet. XV. 348)*

§ İlâhî ol ayak kim Ramazan ayında senin ibadetine örü durdu اورو دردی, anı oda mı yakasın. *(Cennet. XV. 273)*

Yiyip nân ü nemek turdular örü اورو طوردیلر
Gemiye girdiler varıp ilerü *(Mih. XV. 249)*

§ Ve dahi selâmda edep budur ki örü turan اورو طوران oturana, yukardan gelen aşağadan gelene ve atlı yayaya selâm vere.
(T. E. XV. 48)

§ Ve örü tururken اورو طوررکن bilâ-özür tebevvül etmeyeler.
(T. E. XV. 64)

Aşkı şerhet tur örü طور ارو bir nâme yaz
Sırr-ı vahdetten gerü bir nâme yaz *(Vahdet. XV. 19-1)*

Örü tururken ارو طوررکن erkeğini anın
Taş ile öldüre halkı zamanın *(Tennuri. XV. 122)*

Bu sebeptendir kimi örü turur اورى طورر
Sairi hayvan yüzü üzre yürür *(Beş. XV. 71)*

§ Hattâ dimişlerdir ki, haraç viren örü tura اورو طوره, alan otura. *(Cev. Es. XV. 255)*

§ ... Mescide girdiler, ol gece azîm sovuktu, mescidin kapısı dahi yok idi, yâranları ol mescitte yattılar, İbrahim tâ supha değin örü durdu اورودوردى, yâranları eyitti: İşbu gece niçün yatmadın? İbrahim eyitti: Korktum ki sovuktan size renc değe, kendüzüm kapı yerine duttum irteye değin örü durdum اورو دوردم tâ kim size az ursun deyü. *(Tez. Ba. XV. 144)*

Kimi oturup kimi örü turur اورو طورر
Çille-hane canibine göz urur *(Bektaş. XV. 424)*

Ciğer kaniyle boyanmış kefen çiğinde dutup
Sizin mahalle mezarından örü turam اوروطرم ben
(İrşad. XV. 383)

Re'sini götür deyü nida itti çün ol hûr
Cibril-i Emin örü durup اورو دوروب işit ki ne dir
(Delil. XV. 166)

Bu sözü işitti Ebubekr durdu örü اورو طردى
Gelüp dedi aslâ sana irmesün hiç vebâl *(Muham. XV. 105)*

§ İllâ anda bir ferişte örü turur اورى طورر ve bir ferişte secdede durur ve bir ferişte rukûda durur. *(Kesir. XV. 23)*

Oturur Paşa, turur طورر Tekfür örü اور وى
Çalınur zinc ü nakare vü boru *(Enveri. XV. 40)*

O dilberden bu lûtfu çünkü gördüm
Yerimden cüst derhal örü turdum اورو طردم
(Ravza. XV. 18)

Dediler şah okudu tiz örü tur اوروطر
Ahd kıldı sen varıcak bizi kor *(İbrahim. XV. 52-1)*

Örü turdu اوروطوردى ki gide şad ü handan
Çekildi cübbe yini kaldı hayran *(Güvahi. XVI. 15)*

Oturma tur yarağın eyle ey nur
Oturmak vaktı değildir örü tur اورو طوز *(Şeh. Ş. XVI. 80)*

§ Kış gününde hammam içinde örü tururken اوروطوررکن işemek bir hekim şerbetin içmekten menfaatlidir.
(Zad. XVI. 61)

Kıyamet dilesen ey servi kamet
Örü tur اور طوز kim kopa halka kıyamet *(Gülşeni. XVI. 9)*

Bu fikri edüben şeyh örü turdu اوری طوردی
Gidip ol şahsın ardınca yüğürdü *(Fazilet. XVI. 47)*

Örü turanlarını اوری طورنلرینی çekti yıktı
Kimisinin ayağı kolu çıktı *(Fazilet. XVI. 34)*

§ Berḫasten برخاستن [*Fa.*] : Örü turmak اورو طورمق.
(Şamil. XVI. 264)

§ Eğer bir hasta kişi örü turmağa اوری طورمغه kadir olmasa otururken namaz kıla. *(Ter. Kurt. XVI. 60)*

Neşatından bu temsilin ol abdal
Örü turup اورو طورب yine oturdu filhal *(Lârendi. XVI. 259)*

§ Bir kişi bulduk ki mescidinde örü turup اورو طورب namaz kılur. *(Rahat. XVI. 302)*

§ İsrafil sûru üre canlar tenlere yürüyeler halâyık örü dura اوری دوره. *(Ta. Şahi. XVI. 14 - 2)*

§ Ishıhdad اصلحداد [*Ar.*] : Dikilip örü turmak اورو طورمق.
(Bab. XVI. 2, 443)

§ İstaden استادن [*Fa.*] : Durmak, ya'ni örü durmak اوری طورمق.
(Ni'meti. XVI. 8)

§ Ḫasten خاستن [*Fa.*] : Örü turmak اوری طورمق.
(Caf. XVI. 187-2)

§ Retm رتم [*Ar.*] : Örü turmak اورو طرمق.
(Müntehab. XVII. 41 - 1)

Gitmeğe dirler : revah ü örü دورمقدر اورى durmaktır : kıyam قيام [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 106)

İstemek ü örü durmak دورمق اورى ḫâsten خاستن [*Fa.*]
Tefte: kızmış, eksik itmek: kâsten *(Genc. XVII. 81)*

örü durugelmek : Birdenbire ayağa kalkmak.

§ ... Birkaç gün geçmiş idi ki ol defnolunmuş idi. Anın kabri üzre duâ kıldı, kabir yarılup örü durugeldi اروطروكلدى.
(Leys. Ar. XV. 174)

§ Bir derviş Hasan Basrî'den nesne diledi, şolok sâat örü durugeldi اورو دركلدى. *(Yüz. Ha. XIV. 204)*

örük : → **örk.**

örü kalkmak : Ayağa kalkmak.

Kühl: sürme, nahd نهض [*Ar.*] : kalkmaktır örü اورو قالقمقدر
Kâhl: olmaktır Huda'dan sürmelü *(Naz. Le. XVII. 38)*

örüklemek : → **örklemek.**

örümcek evi : Örümcek ağı.

§ Ol Rahîm örümcek evini اورمجك اون (harekelidir) dostlara seddeyledi kim düşman girmedi. *(Kel. XIV. 1)*

§ ... Bunları hep döğeler ve yumurda ağıyle karıştıralar, tavşan tüyiyle veya örümcek eviyle اورمجك اويله cerâhat üzerine ve çevresine bağlayalar. *(Yadigâr. XIV. 23-1)*

§ Örümcek evi اورومجك اوى üzerine mürekkep koyup üzerine biraz döğülmüş künlük... *(Mü. Şi. XIV - XV. 19)*

§ ... Bir tabak dahi, ana ankebutiyye dirler, şebekiyyenin kıranlarından biter, şebekiyyeyi kaplar, şol değirmi örümcek evine اورومجك اوله benzer yol yol, halka kalka.
(Hazain. XV. 51-1)

§ Tefne تفنه [*Fa.*] : Örümcek evi اورمجك اوى.
(Miftah. XV. 67)

§ Ebr-i kâkiyan ابر كاكيان [*Fa.*] : Örümcek evi اوى اورمجك .
(Ni'meti. XVI. 85)

§ Fert فرت [*Fa.*] : Böz arışı ve örümcek evi اوى اورمجك .
(Şamil. XVI. 77)

§ Ebr-i kâkiyan ابر كاكيان [*Fa.*] : Örümcek evi اوى اورومجك .
(Şamil. XVI. 77)

§ Tene-i ankebut تنهٔ عنكبوت [*Fa.*] : Örümcek evi اوى اورومجك .
(Şamil. XVI. 72)

§ Verend ورند [*Fa.*] : Örümcek ve örümcek evi اوى اورمجك .
(Ni'meti. XVI. 624)

§ El-ükkâşe العكاشة [*Ar.*] : Örümceğe, alâ-kavlin erkeğine yahut örümcek evine اورمجك اوينه denir.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 339)

örün : Saç örgüsü, belik.

Kırk örün saçların topuklar döğer
O sırma saçlara tel münasiptir
(Saz. İrşadi. XX. 723)

örü turmak : → **örü durmak.**

örü turuşmak : Birlikte ayağa kalkmak.

§ Gâh örü turuştular اوروطوروشديلر gâh dizlerin çöküştüler.
(Anter. XIV. 69)

öşek : Derisinden kürk yapılan tilki cinsinden bir hayvan, vaşak.

Bir küheylan at ver, istemem eşek
Üstü kaplan postlu, tek olsun öşek *(Kara. XVII. 85)*

Ağardı kurudu ekin başağı
Avcı tuzak kurar tutar öşeği توشه كى
(Hal. Şa. Fil Ahmet XIX - XX. 93)

öşetmek : Büyüklendirmek, kabartmak, böbürlendirmek.

Nice kibr ü hava öşede اوشاده seni
Ölüm evreni bir gün yuta seni *(Yunus. XIII - XIV. 12)*

öşmek : Yatışmak, sükûnet bulmak.

§ Delle bir gün gerü bazara çıktı, bir zerkâr bunu bilirmiş, tuttu cefalar eyledi; gavga öştü اوشدی Delle epsem oturdu söylemedi; galebe birez eksildi, Delle ağladı, yüzün göğe tuttu eyitti: Yâ Rap, benim bu oğlumu belâya giriftar eyleme, mâlihülya tutupturur, korkaram kendüyi helâk eyleye. Halk bu sözü işittiler, zerkârı tuttular ol kadar muşt urdular kim... *(Ferec. XV. 482)*

öt : Ses, sada.

§ Davul ötü اوڭ ıraktan koyun gelir. *(Ata. XV. 11)*

öte : 1. Sonra, ondan sonra, sonunda.

İcazet ben kuluna ver gideyim
Varuben onları hep cem'edeyim
Şehinşah etti kim destur vereyim
Öte ne vakt gelirsin bileyin *(Dah. XIV. 58)*

§ Sizin içinizde ol münafıkların gözcüleri ve casusları vardır ki sizden ne hâl olursa olar işideler, öte اوڭه müşriklere haber ulaştıralar. *(Leys. Ar. XV. 526)*

§ Elinde dünyacığını çürütesin, fakir olasın, öte اوڭا biregülere muhtaç olasın. *(Müz. XV. 92)*

2. Öbür taraf, ileri.

Eğer ay ise nite bindi ata
Peri ise pes nite kaçmaz öte اوڭه *(Süh. XIV. 193)*

Anı göndürüben uzattı öte اوڭه
Şah öptü gözünden ü bindi ata *(Süh. XIV. 58)*

Eğer yüz kişi dört gün ok atadı
Öte geçmeyedi aşa batadı *(Süh. XIV. 132)*

Bu şar issinin oğlu Kaytas, ata
Binip geldi geçti kamuda öte *(Süh. XIV. 198)*

Bir avuç çü topraktır aslın ahi
Ya bir katra su, anlagıl sen dahi
Uşak toprak ol ü gözetme öte اوته
Dilersen ki senden nesene bite *(Süh. XIV. 124)*

§ Anlardan öte اوته Hak Taâlâ bir ak yer yaratmıştır ki...
(Leys. Ar. XV. 18)

Geçersem dahi bir barmak öte اوته ben
Tutuşup şem' gibi göyünürven *(Mih. XV. 18)*

Âşıkların ma'şuk ile candan öte اوته esrarını
Şol sır içinde sırrını ferişteler bilmeyeler
(Eşrefoğlu. XV. 31)

Sözü İbrahim igen uzatma
Sende bul yâri öte اوته gözetme *(İbrahim. XV. 107-2)*

Göz gerek kim göre vü ibret duta
Tâ ki ma'ni göre suretten öte اوته *(İbrahim. XV. 27 - 1)*

Subh-dem İlyas bey bindi ata
Götürürler idi sancağın öte اوتا *(Enveri. XVI. 27)*

Andan öte اوتا Ağrıboz'a gittiler
Bir ulu adadır ana yettiler *(Enveri. XVI. 30)*

§ Derbentlerin ötesi اوتەسی sahralar derd ü belânın âkıbeti zevk u safalardır. *(Mevahib. XVI. 260)*

İşte ölüm üzre ölüm bu imiş
Hiç ötesin اوتەسن anma karanu imiş *(Atai. Ha. XVII. 82)*

Döndü çıkmaz sokağa kizb ü hiyel
Ötesi اوتەسی çıkmaz yoldan dön gel *(Atai. Ha. XVII. 71)*

3. Fazla, başka, aşırı, ziyade.

§ ... Cemi'i ne işledüğün ve ne söyledüğün işidir, dahi öte اوته bir şâhide hacet değil. *(Leys. Ar. XV. 749)*

Koyma çıka hasret ile canım
Hadden öte اوته nâle vü figanım *(Fuzuli. XVI. 321)*

4. Uzak, ayrı.

Zağı bağlardan uçurdum öteyim
Bülbülüm sanma ki gülden öteyim اوتيم *(Budın. XVI. 3)*

öte beri göndermek : Şuraya buraya, önemsiz yerlere göndermek, ehemmiyetsiz işlere memur etmek.

§ Bizleri böyle öte beri gönderiñ اوته برى كوندرك kim çöplenip dua idelim. *(Hamza. XIV. 35, 54)*

öte dakı : Daha ileri, daha üstün, daha âli.

§ Kaçan anı melik ol menzilete irürse öte dakı اتادق menzil ve mertebe ister olur. *(Kel. XIV. 41)*

öteğen : Çok öten, çok ses çıkaran.

§ Ahdab احضب [*Ar.*] : Öteğen اوته‌كن yay. *(Bab. XVI. 1, 63)*

§ Hakane حاقنة [*Ar.*] : Yay ya öteğen اوته‌كن yay. *(Bab. XVI. 1, 172)*

§ Bânkeş بانكش [*Fa.*] : Öteğen اوته‌كن göğercin. *(Deş. XVI. 163-1)*

§ Bânkeş بانكش [*Fa.*] : Öteğen اوته‌كن. *(Şamil. XVI. 542)*

§ Zeng زنك [*Fa.*] : Öteğen اوتكن (harekelidir) çınrağu ve güneş ışığı. *(Şamil. XVI. 449)*

§ Bânkeş بانكش [*Fa.*] : Öteğen اوتكن göğercin. *(Ni'meti. XVI. 124)*

§ Râği راغى [*Ar.*] : Öteğen اوته‌كن göğercin. *(Müntehab. XVII. 40 - 2)*

öteği, (öteye, ötey) : Evvelki, geçen.

§ Perir پرير [*Fa.*] : Dün değil öteği اوتكى gün. *(Ni'meti. XVI. 143)*

§ Perendûş پرندوش [*Fa.*] : Asrağı gün ve asrağı gece, ya'ni dün değil öteği اوتكى gün ve gece. *(Ni'meti. XVI. 140)*

§ Perendûş پرندوش [*Fa.*] : Öteği اوتكى gece. *(Şamil. XVI. 580)*

§ Perir پریر [*Fa.*] : Öteği اوتکی. *(Şamil. XVI. 542)*

Öteği اوتکی geceye : perendûş پرندوش [*Fa.*] : di
Kul, karavaş berde, uçarlar : perent *(Genc. XVII. 65)*

Dün gece: dûş ü öteği اوتهکی gün: perir پریر [*Fa.*]
(Genc. XVII. 65)

§ Evvelü min ems [*Ar.*] : Dün değil öteye اوتیه gün, ya'ni evvelki gün. *(Kdeb. XVIII. 611 - 1)*

§ Perendvar پرندوار [*Fa.*] : Ötey اوتی gece mânasınadır ki geçen geceden evvel geçen gecedir.
(Bürh. XVIII - XIX. 151)

§ Peri پری [*Fa.*] : Cin mânasınadır... ve perir muhaffefi olur, dünkü günden evvel olan gündür ki ötey اوتی ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 153)

ötelemek : İleri geçirmek.

Bir ok urdu geyikten geçti öte
Zehi kız kim anın gibi ok ata
Bir iki dahi urdu eğlenmedin
Gâh öteleyü اوتالیو gâh geçirübenin *(Süh. XIV. 186)*

§ Güzâr گذار [*Fa.*] : Geçmek ve ötelemek اوتالمك.
(Cam. Fa. XVII. 30)

ötelenip gitmek : Sürüp gitmek, devam edip gitmek.

§ Şimdi dahi kendüden bir bid'at turgurup işlemen ki ötelene gide اوتلنه کیده, ol ne kadar işlenürse evvel turgurana dahi ol işleyen kadar günah yazılur. *(Leys. Ar. XV. 311)*

öterek : Uzakca.

§ Ben bilmezem ol size va'de olunan günü yakın mıdır yoksa ol gün ile sizin aranızda dahi öterek اوزك müddet mi kaldı.
(Leys. Mu. XIV - XV. 429 - 1)

ötey : → **öteği.**

öte yaka : Karşı taraf.

§ Şahzade ve Mübarek, duhteri alıp derya kenarına geldiler, bayağı gemiciyi bulup bunları öte yakaya اوته يقيه geçirdi. *(Ferec. XV. 149)*

§ Saraya vardılar, handakı ve karşıyı gösterdiler; öte yakada اوته يقاده cezirede gördü bir perde var; eyittiler: Ey talib-i muhlis matlubun anın ardındadır, dediler. *(Ferec. XV. 97)*

§ Burusa ovasında Halil Beğ yeri dimekle ma'ruf olan yerden Murdarca suyun öte yakasında اوته يقاسنده köprü başında olan bir pâre yer... *(Sic. B. XV. 4, 308)*

öteye : → öteği.

ötkün : Tesirli, nafiz, keskin, delip geçici.

§ Ağ yelekli ötkün اوتكون ohtan kayıtmayan. *(Dede. XIV. 94)*

§ Ağ yelekli ötkün اوتكون ohun mana vergil. *(Dede. XIV. 125)*

§ Ağ yelekli ötkün اوتكن ohlar atışaydık. *(Dede. XIV. 126)*

ötleğen, (ötlüğen) : Bokluca bülbül de denen çok öter ve sığırcığa benzer bir kuş.

§ Ötlüğen اوتلكن beyliği böğürtlen savılınca. *(Ata. XV. 30)*

§ Sârek سارك [*Fa.*] : Ötlüğen اوتلوكن kuşu. *(Şamil. XVI. 452)*

§ Cüzd جزد [*Fa.*] : Ötlüğen اوتلوكن ve cırtlayık. *(Şamil. XVI. 419)*

§ Çezd چزد [*Fa.*] : Göde çekirge ve çağırgan toy ve sıklık ve ince avaz ve kirpi ve ötleğen اوتلكن ve çırtlayık. *(Ni'meti. XVI. 229)*

§ Sıfırd صفرد [*Ar.*] : Ötleğen اوتلكن kuşu. *(Bab. XVI. 1, 465)*

§ Es-sı'f الصعف [*Ar.*] : Bir cins küçük kuş adıdır, bunu ötleğen اوتلكن kuşu ile beyan ederler ki bokluca bülbül dedikleridir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 793)*

ötleğü : Doğan cinsinden bir alıcı kuş.

§ Zümmec زمج [*Fa.*] : İnde'l-ba'z karagöz cinsinden hoşmanzar bir kuştur ki Türkide balaban derler. Ve ba'zılar indinde ötleğü اورتلکو kuşudur. *(Bürh. XVIII - XIX. 322)*

ötlüğen : → **ötleğen.**

ötmek (I) : Geçmek, aşmak.

Ismarladı Zeliha bir avrata
Ol vakıt kim Yusuf gele bundan öte اورتا
Ol arada ilet beni oturayım
Ah edeyim göğsümü ötürdeyim
(Yuz. Şeyd. XIII. 59)

Ki yüz bin yüğrüğü cömert er öttü
Bu meydan öndülün ol aldı gitti *(Yunus. XIII - XIV.)*

Bu devrandan ötegör اورته‌کور, kervan gitdi yetegör
Korku var sağda solda kayıkmadın giderler
(Yunus. XIII - XIV. 321)

Severim ben seni candan içeri
Yolum ötmez اوتمز bu erkândan içeri
(Yunus. XIII - XIV. 111)

Tutayım ki çoklara sözüm öter اثر
Kişi var ki hem sana gücü yeter *(Ferh. XIV. 28)*

Irmağ u göller akıp ötmüş idi اتميشدی
Kaz u ördek oynayıp batmış idi *(Kel. XIV. 24)*

§ Buhtınasr bindi Arap üstüne vardı, çok esir eyledi ve çok kırdı ve ötüp اتب Hicaz'a vardı. *(Enb. XIV. 736)*

Kafile Bağdat şehrinden öte اوتا
Seni bir zembil eksildi duta *(Man. Tayr. XIV. 110)*

Yohsa ger bildin gücün yetmez ise
Nefsin önünde sözün ötmez ise اتمازسه *(Ga. XIV. 149)*

Nice tuti ki serv üzre öterdi
Ünü can gibi tenlerden öterdi اترديی *(Işk. XIV. 307-1)*

Ya Rap efsürdeem ben nâ-ehl
Hadden öttü اوتدی humar-ı dide-i cehl *(Fuzuli. XVI. 81)*

§ Cümle asker-i İslâm ile bir günlük yol geri cenup tarafına dönüp Nehr-i Koban'ı buz üstünden karşı tarafa ötüp.. *(Ev. XVII.)*

§ Moskov diyarından firar edip Nehr-i İdil'i ötüp اوتوب... *(Ev. XVII. 749)*

ötmek (II) : 1. Teke melemek.

§ Tehamhüm تحمحم [*Ar.*] : At okramak, teke ötmek اوتمك. *(Bab. XVI. 2, 443)*

§ Nebh نبح [*Ar.*] : Kelp kimseye ürmek ve geyik böğürmek ve teke ötmek اوتمك ve ılan kıjgırmak. *(Bab. XVI. 1, 425)*

2. Yüksekten atmak.

Niceler let yidiler umarak lût
Katı ötme اوتمه dıkarlar çanına ot *(Güvahi. XVI. 59)*

ötrü, (ötürü) : Dolayı, sebebiyle, nâşi.

Üşbu iş kim sana geldi eyle bil
Bundan ötrü اوتروdur Çalab'a secde kıl *(Yuz. Şeyd. XIII. 9)*

§ Pes Allahü Taâlâ ol âyineyi sevdiğinden ötürü اوتروgünde üç yüz altmış kez mü'minlerin gönlüne nazar eyler. *(İhlâs. XIV. 135)*

Kılmadın bir zerre eksik tapudan
Senden ötrü اوترى sürdü beni kapudan *(Man. Tayr. XIV. 225)*

Âlemin cismi vü canı senden ötrü اوترو oldu bil *(Nesimi. XIV. 103)*

§ Çalk koyun yatmak yaramazdır, andan ötrü اوترو kim dımağ fazlalarının menfezi... *(Yadigâr. XIV. 13-1)*

Örüye çıkmaz ahurda kaldığı
Andan ötrüdür اترودر tavar kırıldığı *(Melhame. XIV - XV. 59-1)*

§ ... Andan ötrü اوڑو hurma özdeğine teşbih kıldı kim ol dahi uzun olur. *(Leys. Mu. XIV - MV. 346-2)*

§ İlim öğrenmeği talep kılman, şundan ötrü اڑو kim anın sebebiyle ilim ehline fahredesiz, yahut sefihlerle yarçu kılıp münazara edesiz. *(Müneb. XIV - XV. 261 - 1)*

§ ... Bu küllî şundan ötrü اڑو kim, oğlan everip kızın çıkardığı vaktın birkaç kendi sınarı ahmaklar dirilüp geleler, diyeler kim: Sâbaş, eyü vardın, hem eyle gerek idi. *(Müneb. XIV - XV. 149 - 1)*

§ Yine bir sınarı hainden ötürü اوتوری sizin karşınızda kılıç çekti. *(Hamza. XIV - XV. 5, 128)*

§ ... Şehbâl eyitti: Âdemimiz aldınız, istemeğe geldim. Melik-i Kulzüm eyitti: Bir âdemîden ötürü اوڑو üzerimize gelmek ne revadır. *(Ferec. XV. 365)*

§ Zen-i bağban eyitti: Ey can-ı mader, eyü kurtuldun, dahi dilîrlik eyleme, bir avrattan ötürü canına kıyma. *(Ferec. XV. 452)*

§ Delle eyitti: Ey bir kuzudan ötürü اوڑی avratına talak veren müdbir... *(Ferec. XV. 503)*

§ Sâbika Bolu âmili olan Nasuh'un zevcesi sirkat töhmetinden ötürü اڑو Burusa mahbesinde haps olunmuş idi. *(Sic. B. XV. 8, 143)*

§ ... Kız karındaşlarına ev hıssasından ötürü اڑی verilmiş bin üç yüz elli akça... *(Sic. B. XV. 11, 25)*

§ ... Kan kazıyyesinden ötürü Mustafa Bey hizmetlerine bir doru bargir verdi. *(Sic. K. XV. 1, 195)*

§ Hak Taâlâ'ya Rahman deyü tesmiye olundu gayet rahmeti bol olduğundan ötürü اوتوری. *(Leys. Dâi. XV. 7 - 1)*

§ Ve günde iki yüz kerre tevbe ederdi ümmetinden ötürü اوتوری. *(Saat. XV. 2)*

§ Ve cümle günahların hasenata tebdil eyledim şundan ötürü ki اوتوریکه ahşam saatinde secde eyledin.
(Saat. XV. 18)

§ Ne var, bir ağaçtan ötürü اوتوری bu denlü dimek, dedi.
(Bektaş. XV. 245)

§ Eğer hastalıktan ve ya pîrlikten zaif olup ve ya katı yoksulluktan gücü yetmediğinden ötürü اوڑی çiftin bozsa...
(Fatih. Ka. XV. 24)

§ Ben revâ görmezin kim anun gibi murdardan ötürü اڑو sen ayruksıyasın. *(Tuh. Le. XV. 185)*

§ Beni uçmak içinde senden ötrü اوڑو bezerler.
(Tez. Ün. XV. 132)

Bu rık'a senin içün nakle geldi
Bu ma'ni senden ötrü اڑو akla geldi
(İbrahim. XV. 43 - 1)

§ Bir maslahattan ötürü اوڑو sulh oldu. *(Güls. XV. 54)*

§ Pes can ayaklarına varmazdan öndin durmak istedi, cennet yemişlerine ivdüğünden ötürü اوڑو. *(Kesir. XV. 35)*

§ ...Anın gibi izzetten düştüğü bir buyuruk sıduğundan ötürü اوتوری oldu. *(Leys. Ar. XV. 438)*

§ Andan ötürü اڑو ileyince yürürüm. *(Enfes. XV. 255)*

§ Ve her ne kim iki âlemde var anın vücudu insan vücuduna tâbi' olup andan ötürü اوڑی vücuda geldi. *(İrşad. XV. 3)*

§ Behr-i û بهراو [*Fa.*] : Ondan ötürü اوتورو. *(Şamil. XVI. 211)*

§ Sana bundan ötürü اوڑی bir iş geçerler. *(Letaif. XVI. 34)*

§ Bana ait olan bin akça hıssamdan ötürü اوڑو bir boz kancık merkep aldım. *(Sic. K. XVI. 3, 104)*

§ Hıssamdan ötürü اوڑی üç altun aldım, zimmetin ibra ettim.
(Sic. K. XVI. 8, 133)

§ Behr بهر [*Fa.*] : Ötürü اوتورى, min-ecl mânasına. *(Cinas. XVI.)*

§ ... Ve ba'z kavli üzre şereflerinden ötürü اوتورى bu isimle tesmiye olundular. *(Men. Av. XVI. 29)*

§ ... Ve Ariş'e bundan ötürü اوتورى Ariş tesmiye olunmuştur. *(Men. Av. XVI. 198)*

§ Türkman'a dahi Türk'e benzediğinden ötürü اوتّرى Türkman derler. *(Deka. XVI. 121 - 2)*

§ Zin زين [*Fa.*] : Eyer ki at arkasına ururlar ve bundan demek olur ezin lâfzından tahfif olunmuştur, ötrü اوتّرى mânasına. *(Ni'meti. XVI. 367)*

§ İnnemâ [*Ar.*] : Andan ötürü اوتورى, ya'ni ol sebepten. *(Kdeb. XVIII. 71-1)*

§ Birun برون [*Fa.*] : Bîrun muhaffefidir, taşra ve hariç mânasınadır ve edat-ı ta'lil olur, beray ve becihet kelimeleri gibi; Türkide içün ve o yüzden ve bundan ötürü اوتّرى ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 114)*

ötrük, (ötürük) : İshal.

§ Ötrüğe hurma ağacının kökü, kalan ağaçlardan yeğdir. *(Si. Da. XIV. 73)*

§ El-mehrurü المهرور [*Ar.*] : ...Ve dahi mehrur, hürar dedikleri hastalık dutmuş dahi ötürük اوتورك olmuş erkek deve. *(Terceman. XV. 201)*

ötünmek : Şefâat istemek, niyaz etmek.

Sonra etmez assı şimdiden ötün اوتن
Ey gönül şeyda gönül rüsva gönül *(Lâmii. XVI. 71)*

ötürmek : 1. Geçirmek.

Katı ah eyledi göğsün ötürdü اوتّردى
Yatarken dik durugeldi oturdu *(Hurş. XIV. 45)*

2. Terk etmek, bertaraf etmek, unutmak.

§ Allah'tan gayriyi cümle ötürüp اورتوروب hattâ kendi nefsini ötüresin. *(Si. Da. XIV. 48)*

ötürü : → **ötrü.**

ötürük : → **ötrük.**

öveç : → **öğeç.**

övke : → **öyke.**

övlüç vermek : Öğünerek nisbet vermek.

§ Tekâvül تكاول [*Ar.*] : Tefâhür mânasına ve biri birine övlüç vermektir اولچ ويرمكدر. *(Bab. XVI. 2, 387)*

öygen : → **öyken.**

öyke, (övke) : Öfke, hiddet, hışım.

Erişti saldı gürzü öyke اويكه ile
Kavi pil arkasından söyke ile *(Hurş. XIV. 64)*

§ Deli Dumrul kılıcın eline aldı, yukarısından öyke اويكه ile hamle kıldı. *(Dede. E. XIV. 84)*

Kapudan rüşvet giricek gül gibi
Öyke ايكه bacadan çıka bülbül gibi *(Man. Tayr. XIV. 148)*

§ Öyke اويكه ile zünnar kuşanırsın bir dînarına ziyan olursa. *(Maârif. XV. 209)*

§ Ol canavar övkesinden اوكهسندن taşı toprağı kavradı eline aldı, bir gez sıktı ve taşları un eyledi. *(Müslim. XV. I, 128)*

§ Zira ebedî azabeylemek bir kimseye yaraşır kim anın öykesi اويكسى geçmeye. *(Kesir. XV. 32)*

§ El-irfi'nan الارفنان [*Ar.*] : Bir kimsenin kakıması ve öykesi اويكسى geçmek. *(Terceman. XV. 49)*

Bilirsin şahı bed-hudur bed-endiş
Mebadâ öyke اويكه ile ede bir iş *(Şeh. Ş. XVI. 277)*

§ Gadb غضب [*Ar.*] : Öykeli اويكه لى kimse ve kakığan kimse, arslan. *(Bab. XVI. 1, 101)*

§ Evke اوکه [*Ar.*] : Gazab ve öyke اویکه ve şer.
(Bab. XVI. 1, 131)

Vâızın öykesine اویکەسنه uğrasa sofi yeridir
Ana kim dedi ki var mescide gavga eyle
(Yahya Bey. XVI. 200)

§ Öykelü اویکلو âdemdir gazabını yenemez. *(Rahat. XVI. 81)*

§ Dijem دژم [*Fa.*] : ... Âşüfte ve perişan-hal olduğu için heybetlü ve mehip ve öykelü اویکەلو olana dijem derler.
(Deş. XVI. 231-2)

§ ... Âşüfte ve perişan-hal olduğu i'tibariyle öykelüye de اویکەلویه dijem دژم [*Fa.*] denir. *(Deka. XVI. 138-1)*

Çiger öykeyle اویکیله turan bî-tevakkuf
Oturmakta ziyan ile teessüf *(Güvahi. XVI. 1)*

Olsa burnu kalaklu insanın
Öykesi اویکەسی öykenine sığmaz anın *(Ârifîn. XVI. 282)*

§ Şunların öğlerine öyke اویکه ile gelir kim anlar öyke اویکه ile öykelendikte kimseyi öykelendirmemişlerdir.
(Sır. XVI. 58)

§ Kâzım-ı gayz ettim, ya'ni öykemi اویکەمی yuttum.
(Raufi. XVI. 300)

Zemin: yer, öyke اویکه: kîne کینه [*Fa.*] ; göğüs, sin: gûr, sine
(Genc. XVII. 53)

Gayz غیظ [*Ar.*] ü ḫışm خشم [*Fa.*] : öyke vü eyke: mişelik, Bîşe, hem gayza dürür, cem'i gıyaz *(Men. Cev. XVII. 30)*

§ El-etelâl الاتلال [*Ar.*] : Öyke اویکه ve dargınlıkla adımları sık sık atarak arkun arkun yürümek mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 127)

Dağn ضغن [*Ar.*] ü hıkd حقد [*Ar.*] : öyke اویکه demek Farisisi kîne کینه [*Fa.*] vü کین [*Fa.*]

Garş ü tündî ki: darılmak: gazab u hard ü zemec
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 42)

§ Teft تفت [*Fa.*] : Yedi mânası var ... sâdis, öyke اویکه ve dargınlık ve hışım ve gazap mânasınadır.
(Bürh. XVIII - XIX. 184)

öyke almak : İntikam almak.

§ İntikam انتقام [*Ar.*] : Öyke almak آلق اویکه ve kin almak.
(Bab. XVI. 1, 440)

öykelendirmek : Öfkelendirmek, hiddetlendirmek.

§ Şunların öğlerine öyke ile gelir kim anlar öyke ile öykelendikte kimseyi öykelendirmemişlerdir اویکه‌لندیرمه‌مشلردر .
(Sır. XVI. 58)

§ El-muğdıbu المغضب [*Ar.*]: Bir kimseyi öykelendirici اویکلندیریجی ve kakıdıp hışmettirici kimesne.
(Terceman. XV. 79)

§ El-ihfazu الاحفاظ [*Ar.*] : Kakıtmak ve öykelendirmek اویکلندیرمك ve tasalandırmak. *(Terceman. XVI. 25)*

öykelenmek : Öfkelenmek.

§ Teze'ür تذأر [*Ar.*] : Öykelenmek اویکه‌نمك . *(Bab. XVI. 1, 25)*

§ I'tizab اعتضاب [*Ar.*]: Öykelenmek اویکه‌نمك. *(Bab. XVI. 2, 67)*

§ Âlihten آلیختن [*Fa.*] : Öykelenmek اویکلنمك . *(Caf. XVI. 181)*

§ Şunların öğlerine öyke ile gelir kim anlar öyke ile öykelendükte اویکه‌لندوکده kimseyi öykelendirmemişlerdir.
(Sır. XVI. 58)

Duymasın lâ'lin ile mest idüğün öykelenüp اویکه‌لنوب
Meyi kaptan kaba kor saki-i bezm-i sahba
(Sabit. XVII - XVIII. 101)

§ Berdemîden بردمیدن [*Fa.*] :...Ve darılmak ve gücenmek ve öykelenmek اویکه‌نمك ve hararetlenmek mânasınadır.
(Bürh. XVIII - XIX. 108)

öyken, (öygen) : Akciğer.

§ Afyon kim dükeli dilde ma'ruftur... Ve eğer artuk yirse öykene ایکن ziyan eyler. *(Edviye. XIV. 9)*

§ Ve sâfi kan tevellüt kılar ve öykene ایکنه ve göğüze...
(Edviye. XIV. 7)

§ Ve sovuk şişleri açar ve öykeni ایکنی balgamdan arıtır.
(Edviye. XIV. 17)

Ol sudan dah'içeri yoldur yine
Üş nefes kim varur iner öykene اویکنه *(Ga. XIV. 275)*

Çok olur bu fasl içinde ittifak
Az olur öyken ایکن büyük olur dalak
(Melhame. XIV - XV. 128 - 1)

§ Kureyş ana dediler: Sen andan korktuğundan öykeniñ ایکنك şişti. *(Leys. Mu. XIV - XV. 306 - 2)*

§ Karın içinde bunca acayipler yarattı: Öyken ایکن ve bağır ve yürek ve böğrek ve öd ve kavuk ve bağarsak...
(Leys. Mu. XIV - XV. 280 - 2)

§ ...Dımağa, öykene اویکنه ziyan eder.
(Mü. Şi. XIV - XV. 57)

§ Er-rietü الرئة [*Ar.*] : Öyken اویکن. *(Terceman. XV. 343)*

§ Dülfin, deniz canavarlarındandır anın öykeni اویکنی olur, ayruğunun olmaz. *(Hay. XV. 84)*

§ Kime yüreği sağ olmak gerekse öykenin اویکنن riayet eylesün, zira, nefes yüreğe öykenden اویکندن varır, öyken اویکن sağ olucak hava yüreğe tendürüst yerden varmış olur.
(Hazain. XV. 22 - 2)

§ ... Bir dane buğday gibi bağrı yerince, öykeni اویکنی yerince, dalağı, böğreği, yüreği ortada... *(Hazain. XV. 8 - 1)*

§ Ma'cun kim öygeni ایکنی arıtır, galiz ahlattan...
(M. Na. XV. 10)

§ Ve bu ahlâttan dahi yakın olan a'zadır ki adedi bir kavilde dörttür ve bir kavilde ikidir. Dörttür deyenler öykeni ایکنی ve ciğeri bile izafet ederler. *(Kab. XV. 324)*

§ Malûm ola ki deniz canavarının öykeni اویکی olmaz, zira nefes vermeğe ihtiyacı yoktur. *(Ac. XV. 23)*

§ ... Galiz hıltları öykenden اویکندن çıkardır ve göksü irinden arıtır. *(Akr. XV. 277)*

§ Sel سل [*Fa.*] : Öyken اویکن. *(Sıh. Ac. XV. 46)*

§ A'za-yi reise oldur kim âdemin ansız hayatı mümkün olmaya; meselâ baş ve ciğer ve talak ve öyken ایکن ve dahi bundan özge ne varsa... *(İrşad. XV. 126)*

§ Ve beyler a'za-yi reise mesabesindedir; baş ve el ve ayak ve öyken ایکن ve ciğer gibi... *(İrşad. XV. 453)*

Cennet ehline evveli kutun
Öykeni ایکن pâresi ola hûtun *(Yuz. Hamdi. XV. 8-1)*

§ Sil سل [*Fa.*] : Etıbba zatü'r-rie derler. Bir marazdır ki ahlât baştan iner öykene اویکنه dökülür cerahat eyler, öksürtür, irin tükürtür ve ishâl eder. Türkide ince ağrı derler. *(Deş. XVI. 220-2)*

§ Şüş شش [*Fa.*] : Öyken اویکن. *(Şamil. XVI. 472)*

Olsa burnu kalaklu insanın
Öykesi öykenine اویکنینه sığmaz anın *(Ârifin. XVI. 282)*

§ Er-riye الرية [*Ar.*] : Öyken اویکن ki akciğer demektir. *(Ah. XVI. 458)*

§ Itnâ' اطناء [*Ar.*] : Kişinin talağı ve öykeni اویکنی sol cânibine inüp yapışmak. *(Bab. XVI. 1, 12)*

§ Riye رية [*Ar.*] : Ciğer öykeni اویکنی ve ciğerdeki soluk beliren yer. *(Bab. XVI. 1, 203)*

§ El-ceneb الجنب [*Ar.*] : Susuzluktan öyken اویکن ciğere yapışmak. *(Ah. XVI. 270)*

§ Sil سل [*Fa.*] : İnce ağrı dedikleri illet ki baştan tîre hılt öykene ایکنه dökülüp cerâhat eyler, öksürür, irin tükürür, aşağadan ishâl vâki' olur. *(Caf. XVI. 86-2)*

§ Sil سل [*Fa.*] : İnce ağrı ki ahlât öykene ایکنه dökülüp cerâhat eder, öksürdür ve irin ishal eden marazdır.
(Ni'meti. XVI. 402)

İlhan: Padişeh, öyken اویکن: şüş شش [*Fa.*] ü himre: küpecik
(Genc. XVII. 64)

§ Rie رئة [*Ar.*] : Akciğer ki öyken اویکن ta'bir olunur.
(Aks. XVII - XVIII.)

§ Ceneb جنب [*Ar.*] : ... Deve gayet susuz olduğundan öykeni اویکنی böğrüne yapışmak. *(Aks. XVII-XVIII. 289)*

§ Er-rie الرئه [*Ar.*] : Öyken اویکن dedikleridir ki ciğerden münfasıl ve müteallıktır. *(Kdeb. XVIII. 171 - 2)*

§ Es-suhûr السحور [*Ar.*] : Öykenler. Öyken اویکن riedir, ciğerin Türkçesi bağırdır. *(Kdeb. XVIII. 504-2)*

§ Şüş شش [*Fa.*] : Akciğer ki ana Türkide öyken اویکن derler.
(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 433)

§ Er-rie الرئة [*Ar.*] : Canlu kısmının nefes ve rih ve hava mevziine denir ki akciğerdir. Fariside şüş, Türkide öyken اویکن derler. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 818)*

§ Et-tana الطنی [*Ar.*] : Susuzluktan veya illetten dalağı ve öykeni اویکنی pehlusuna yapışmış adama denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 865)

Kibd ü pût oldu: ciğer; öyken اویکن adıdır: riye ریه [*Ar.*], şüş شش [*Fa.*]

Haşl ü bed oldu: kötü; kan adıdır: hün u nefis
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 37)

§ Sel سل [*Fa.*] : ... Ve şüş mânasınadır ki akciğerdir. Türki-i gayr-i meşhurda öygen اویکن ta'bir ederler. Arabide rie denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 360)*

öyken ağrısı, (öyken marazı) : Zatürree.

§ Rasin ki Türkçe anduz derler, göğüs ağrısına ve öyken ağrısına آغریسنه اویکن fâide ede. *(Yadigâr. XIV. 58-1)*

§ Ve dahi kandan hasıl olan öyken ağrısın اویکن اغریسین gidere. *(M. Bay. XIV. 10)*

§ Zatü'r-rie ذاتالرئه [*Ar.*] : Öyken ağrısı اویکن اغریسی . *(Ah. XVI. 408)*

§ Seḥr سحر [*Ar.*] : Öyken ağrısı اویکن آغریس . *(Bab. XVI. 2, 51)*

§ Hels هلس [*Ar.*] : Arıklık ve öyken marazı اویکن مرضی . *(Bab. XVI. 1, 157)*

öyken düdüğü : Nefes borusu.

§ Deniz balığı öyken düdüğüne اویکن ددکنه faide ider. *(Mü. Şi. XIV - XV. 114)*

öykeni kabarmak : İçi taşmak, öfkesi kabarmak.

§ Ozan geldi yelteme çaldı Oğuz yiğidinin öykeni kabardı, kılıcın çıkardı yeri çaldı... *(Dede. XIV. 190)*

öykeni yellenmek : Korkmak, içi titremek.

§ Ebucehl lâin dedi ki : Senin öykeniñ yellendi اویکنك یللندی . Meğer anların âdetince bu söz, ya'ni için korktu demek olur. *(Leys. Ar. XV. 474)*

§ Senin öykenüñ yellendi اویکنوك یللندی . Meğer bu söz anların âdetince ya'ni için korktu demek olur. *(Enfes. XV. 190)*

öyken marazı : → **öyken ağrısı.**

öykesini yutmak : Öfkesini hazmetmek.

İşitme il sözünü öykeñi yut اویکەکی یوت
Ki derler tavşana kaç u ite tut *(Güvahi. XVI. 14)*

öykesi topuğuna çıkmak : Cinleri başına çıkmak, öfkesi kabarmak.

§ Segpây'ın öykesi اویکەسی gayri topuğuna çıktı طپوغنه چقدی . *(Müslim. XV. 17, 44)*

öykünme : Taklit.

§ Bizüm lâfzımız kuru öykünmedür اویکنمەدر . *(Tazarru. XV. 211)*

öyküntmek : Taklit etmek, taklide çalışmak, özenmek.

Atı aldı vü girdi kadırgaya
Gerek tuti öykünüser اویکنسر turgaya *(Süh. XIV. 197)*

Zehi belâ uydurdu kendözüne
Nite huriye öyküne اویکنه bûzine *(Süh. XIV. 244)*

Yiğitler pîre öykünmek ایکنمك revadır
Veli pîre yiğitlenmek hatadır *(Hurş. XIV. 75)*

§ Bunun arasında dürger kendi hacetine vardı bûzine geldi, seğriyip ol ağaca ağdı kim dürgere öyküne ایکنه tahta üzerine oturdu... *(Kel. XIV. 25)*

§ ... Eğer içinde iblisin telkin edüp bu vesveseyi kılursa kim eydesin: Bunlar kuvvetlilerdi, haslardı, bizim nefsimiz kanda bulara öykünüser ایکونسر biz zaifleriz, bizde ol kuvvet yok. *(Müneb. XIV - XV. 8 - 2)*

Nergis nicesi gözlerine öyküne اویکنه ey dost
Görmez mi gözün fitnesin âhir basarı var *(Nizami. XV. 22)*

§ Arak-ı hoş-bûyine kaçan öykünebilür اویکنه بلور misk ü anber ki andan dimağ ve bundan can muattar olur. *(Maârif. XV. 17)*

La'l-i lebine Âb-ı Hayat öyküneliden ایکنالیدن
Kevser suyuna ta'ne urur selsebil ile *(Dâi. XV. 105)*

Kaşına ger hilâl öykündü ise اویکوندیسه
Sen anın kalmagıl eksikliğine *(Mesihi. XV. 91)*

Alnında iki kaşına öykünmeğe اویکنمکه canâ
Bir ayda iki kerre eğilir beli mahın *(Mesihi. XV. 91)*

Çınar öykündüğü اویکندکی ana duyuldu
Derisi böyle anınçün soyuldu *(Mih. XV. 84)*

§ Hamâniden خائیدن [*Fa.*] : Eğmek ve bir kimseye öykünmek اویکنمك. *(Miftah. XV. 26)*

Yaraşur Keyhusrev'e tac ü kemer
Kâmil er işine öykünmez اویکنمز kem er
(Vahdet. XV. 48-1)

Sanevber kaddine serv öykünelden اویکنلدن
Güler kebk-i derî sahrada kah kah *(Sarıca. XV. 34)*

Zağ kaçan öykünüserdir ایکونسردر tutuya
Ya kaçan benzeyiser turna toya *(Cam. XV. 24)*

Ay ü gün öykünür ایکنر meğer ol şeh kemaline
Kim dün, gün erdi bunlara naks ü zevâller
(Şeyhi. XV. 50)

Hattına benefş'öyküneli اویکنەل çeşmine nergis
Oldu buların biri siyeh-rû biri a'mâ *(Mihri. XV. 105)*

§ Sa'terî سعتری [*Fa.*] : Ere öykünen اویکنن avrat.
(Sıh. Ac. XV. 80)

§ ...Hac arzularsın ve hacılara öykünürsün اویکنرسن.
(Tez. Ün. XV. 103 - 2)

Öykünelden اویکنلدن gün yüzüne hacletinden her gece
Şehr-i cânandan kamer uğru bigi tenha geçer
(Adni. XV. 21)

§ Kendi yohsulluğuna kani' olmayıp baylara öykünmüş اویکنمش ola. *(Kab. XV. 30)*

Yüzüne öykünse اویکنسه gül olmaz acep
Kim açılmış yüzlüde olmaz edep *(Cem. XV. 22)*

§ Anların ahlâk ve fezailine temessül idip anlara öykünürdü اویکنوردی. *(Ta. Sel. XV. 167)*

§ Yazıcıların bazısı anın tarikasına uymak isteyip ana öykünürler اویکنورلر. *(Kesir. XV. 324)*

§ Et-taklidü التقلید [*Ar.*] : Bir kimesne bir kimesneye öykünmek اویکونمك. *(Terceman. XV. 202)*

§ El-müteşebbihü المتشبه [*Ar.*] : Kendüyi bir kimseye benzetici ve bir kimseye öykünücü اویکونجی kimesne.
(Terceman. XV. 265)

§ Saâdet ehli oldur ki âhiret babında kendüden yukarıya öyküne ایکونه. *(Cinan. XV. 47)*

§ Ben dahi ana öyküneyim اویکونیم; bolay ki ol a'lâ mertebeye ben dahi yetişem. *(Cinan. XV. 48)*

§ Karşısına turdu başladı ki öyküne اویکنه. *(Hay. XV. 41)*

§ Maymun gördüğüne öykünür اویکنر. *(Hay. XV. 169)*

§ ... Nitse ol da ederdi buna öykünürdü اویکنردی.
(Hay. XV. 41)

Nihâl öykündüğiçün اویکندوکیچون kadd-i yâre
Beline bağban urdu dayağı *(Zati. XVI. 659)*

Hançer öykünse اویکنسه acep mi gamzene
Yüzü açılmışta çün olmaz edep *(Zati. XVI. 83)*

Ol şeh-i hûbana öykünmek اویکنمك diler her gün güneş
Geh giyer zerrin külâhın geh giyer altunlu şip
(Revani. XVI. 11)

Barmağına ney yörüttü hâmenin cellad-ı çarh
Şahın engüştüne öykündüñ اویکندك deyü kılıp tühem
(Lârendi. XVI. 45)

Ki ben kandan acep Firdevsi kandan
Ki ana öykünem اویکنم söz gele benden *(Şeh. Ş. XVI. 12)*

Bağda dolabı çok çekti çevirdi bağban
Öykünür اویکنور deyü gamında nâle vü efganıma
(Baki. XVI. 216)

Sûz-ı aşk ile nâle etse geda
Öykünemez اویکنمز hezar bülbül ana *(Ş. G. XVI. 94)*

Peri öykündüğiyçün اویکندوکیچون gül yüzüne
Yüzü yoktur görünmeğe gözüne *(Yuz. Şems. XVI. 220)*

§ Taklid تقليد [*Ar.*] : Kılıç kuşanmak, kimseye öykünmek اويكونمك. *(Bab. XVI. 2, 452)*

§ Verziden ورزيدن [*Fa.*] : ... Ve bir nesneyi âdet edinmek ve öykünmek ايكنمك. *(Caf. XVI. 196-2)*

§ Ḫamâniden خانيدن [*Fa.*] : ... Ve bir kişi bir kişiye öykünüp اويكنوب yansılamak. *(Caf. XVI. 188-1)*

§ Verziden ورزيدن [*Fa.*] : Öykünmek اويكنمك ve bir nesneyi âdet edinmek. *(Ni'meti. XVI. 39)*

Secde-i şükreder ol şems-i cihanı görücek
Öykünüp اويكنوب yollarının sâye-i divarı bana
(Yahya Bey. XVI. 132)

Öykündüğiçün ايكندكچون kaddine nahl-i gül ü reyhan
İller üşüben anı gülistanda donattı *(Hayali. XVI. 155)*

Mihr ile mah ruh-ı dilbere öykünmüşler اويكنمشلر
Kendüyi ortaya atmış bir iki yüzsüzler *(Âli. XVI. 90)*

Deliler işini ko uslulara öykünegör اويكنەكور
Bil nedir assı ziyan var ise bir ussun eğer
(D. B. XVI. 6)

Gün güzellikte ne gün hüsnile öykünse اويكنسه sana
Kalur ay iki gözüm anı görüp ay tana *(D. B. XVI. 38)*

§ ... Zira enbiyayı zikretti ki sevabı işitüp öyküneler اويكونلر a'dâyı zikretti ki ıkabdan korkup sakınalar.
(Ta. Şahi. XVI. 40-2)

§ Ḫamâniden خانيدن [*Fa.*] : Eğmek ve bir kişi bir kişiye öykünmek اويكنمك. *(Şamil. XVI. 320)*

§ Verziden ورزيدن [*Fa.*] : Öykünmek اويكنمك ve bir işi hu edinmek. *(Şamil. XVI. 333)*

Leblerin şirin ratabdır kim dedi unnap ana
Dadı yoktur öykünürse اويكنورسه dostum cüllap ana
(Revani. XVI. 6)

Öykündüğiçün اویکندوکچون gonca leb-i dilbere bülbül
Hengâme-i gülşende verir sort ile sıklık *(Revani. XVI. 76)*

Zülfüne öykünmeğin اویکنمکن müşkin derisin yüzdüler
Kellelenmeğin lebine ezdi yâran şekkeri *(Revani. XVI. 172)*

Güneş öykünimez اویکونمز yüzüne mahım
Günün günden yeğ olsun padişahım *(Revani. XVI. 94)*

§ Acep sevdalar var başında ki kendini deryaya öykündürür اویکندرر havsalada... *(H. Ş. XVI. 217)*

Öykünse leb-i la'line hâtem acep olmaz
Elden ele düşmüşte haya vü edep olmaz *(Ârifîn. XVI. 75)*

Benzerdi mah-ı nev kaşına olmasaydı zert
Mihr öykünürdü اویکنوردی rûyine olsaydı lâle veş
(Atai. XVII. 38)

Şive-i reftarına öykünmez اویکنمز ey serv-i bülent
Sana nisbet kebktir bir kan ayaklı dertment
(Atai. XVII. 10)

Gerçi tutulmuş çalaca kız değil
Kızlar ana öykünemez اویکنەمز biz değil *(Atai. Ha. XVII. 115)*

Öykünmeğe اویکنمکه : teşebbüh تشبه [*Ar.*], benzetmeğe di : teşbih
(Cev. Ke. XVII. 76)

Benim emvac-ı bahr-ı eşkime öykünmek اویکنمك istermiş
Yine bâd-ı sabâ tahrikine uymuş gibi derya
(Hâleti. XVII. 150

§ ... Gaile-i isyanı mahv daiyesiyle, Eflak voyvodasına öykünüp اویکنوب bu sâl-i mübarekede dârü's-saltanaya geldi.
(Naima. XVII - XVIII. 140)

Yel gibi yeldim lû'b ile vâfir
Öykündüm اویکندم ahir tavr-ı yelâne
(Nabi. XVII - XVIII. 61)

§ Ḫamâniden خانيدن [*Fa.*] : Öykünmek اويكونمك ve taklidetmek mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 250)*

§ Ḫanbâniden خنبانيدن [*Fa.*] : Öykünmek اويكونمك ve taklidetmek mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 251)*

§ Et-tefahhül التفحل [*Ar.*] : Aygıra öykünmek اويكنمك mânasınadır ki zu'münce aygırlanmak ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 311)*

öyledence : Öğleye kadar.

§ Öyledence اويلەدنجه gezdi. Öyleden sonra evine geldi. *(Dede. XIV. 6)*

öylelemek : Öyleye, öyle vaktına erişmek.

§ ... Ve öyleledüğüñüz اويلەلدوكوكز vaktın öyle namazın kılın. *(Leys. Mu. XIV - XV. 130 - 2)*

öylelik (I) : Yarım günlük.

§ Öylelik اويلمك yoldaşa kuşluğa dek küy. *(Ata. XV. 6)*

§ Vardılar öylelik اويلمك mıktarı yerde kondular. *(Âş. XVI. 119)*

§ Mezkûr yerden Beçin ve Malas karadan öylelik اويلەلك yoldur derler. *(K. B. XVI. 212)*

öylelik (II) : Öylesine, öyle bir, öylece.

Kafdağından bir taşı şöyle attılar bana
Öylelik yola düştü yüzeyazdı yüzümü *(Yunus. XIII - XIV.)*

öylesinden : Öyle vaktından.

§ Çün kim yiğitlik çağı geçe, ömrün güneşi öylesinden اويلسندن zevâle dönmüş ola. *(Hazain. XV. 18 - 2)*

öyün : 1. Belli yemek zamanında yenen şey, yemek.

Gedâ çün öyün اين bula akşamda
Yatur şöyle kim padişah Şam'da *(Ferh. XIV. 14)*

§ ... Şenzebe eğer kendözünü düşmanlık ile belirtirse neyleyiser ve andan ne fesat geliser ve neye gücü yetiser kim ol bizim öyünümüz اینمز ve taamımızdır.

(Kel. XIV. 43)

§ Fülan yerde bir mergzar ve çemen vardır kim anın kıranları çiçekler ve güller birle dolmuştur ve anın yeri gökteki yıldızlar bigi gülmüştür ve bir bağa benim dostlarımdan ol arada yerlenmiştir ve benim öyünüm ایم ol arada yavlak çok bulunur. *(Kel. XIV. 83)*

Kan içerler idi yiseler öyün اوین
Kılıçla idi oynasalar oyun *(Süh. XIV. 278)*

İrişti çünki hargûşe dahi gün
Öyün ایون olmağa aslana tutar yön *(Hikmet. XV. 318)*

Neden yoğun demişler kurda boynun
Meğer kim mâide olmuştur öynüñ اوینك *(Mih. XV. 209)*

§ Bir gün dahi ben kanaat edeyim, sabredeyim, öyünümü اویونمی bir miskine vereyim demezsin. *(Müz. XV. 246)*

§ Birkaç gün acıktırıp öyün اویون vermediler.

(Mevahib. XVI. 190)

Çiger her aşta var bir dürlü lezzet
Erenler öyünüdür اوینیدر etmek ü et *(Güvahi. XVI. 117)*

2. Zaman, vakıt.

Bendeyim fermanına tuttum boyun
Rahmet olur bana senden her öyün اوین *(Zehr. XVI. 210)*

öyün etmek : 1. Yemeği az az, idareli şekilde vermek.

§ Nübl نبل [*Ar.*] : Kimseye taamı az az yidürüp öyün edivermek اویون ایدیویرمك . *(Bab. XVI. 2, 427)*

2. Belli yemek zamanında karnını doyurmak.

Öyün etmiş kara domuz etini
Dinleri var, bizim dine benzemez *(Kara. XVII. 217)*

öyün karmak : Öyünlük yiyecek yapmak, hazırlamak.

Şahin görse vermezdi ördek boyun
Karar قرار bile kuzuyla kurda öyün اين *(Süh. XIV. 235)*

öyünle : (yemek hakkında) muayyen, belli zamanlarda.

§ ... Az yidirmek gerek, öyinle اينله yimeğe öğretmek gerek. *(Hazain. XV. 17 - 1)*

§ ... Eğer oğlan kız ise kız doğurmuş avrat südün emzireler, eğer er ise, er oğlan doğurmuş südün emzireler, öyinle اينله emziriler, vakıt vakıt. *(Hazain. 10 - 2)*

öyünlendirmek : Bir kimseye az az yemek yedirmek.

§ En-neble النبل *[Ar.]* : ...Ve bir kimseyi azca azca taam vererek öyünlendirmek اويونلندرمك mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 356)*

öz (I) : 1. Nefs, zat, kendisi, benlik.

Yedinci yıl Mısr'ın ehli geldiler
Özlerini اوزلرينى Yusuf'a kul kıldılar *(Yuz. Şeyd. XIII. 56)*

Özünü ازينى bilenler gözetir yolun
Sözünü bilenler düzetir dilin *(Süh. XIV. 16)*

Özü ازى alp, eli açık u ilmi çok
Ne kim var yavuzluk biri anda yok *(Süh. XIV. 11)*

§ ... Kendi doğruluğum ve yakınım sizin gümanınızçün örtmek suçsuz özüm ازم suçlu kılmak... *(Kel. XIV. 13)*

§ Özin اوزين sarp yerlere saldı. *(Dede. XIV. 76)*

Çü anlarsın kamu işi bilirsin
Özüñe ازوكا nişe taksirlik kılursun *(Işk. XIV. 217-1)*

Özü Ferruh atası Şah Nu'man
Halâyık adli ile şad ü handan *(Işk. XIV. 48-1)*

İlinde ne rahat göre bir kişi
Çü öz از rahatına düzesin işi *(Ferh. XIV. 7)*

Görür öd ağacını kim hoş düter
Üzerlik özün اوزن dahi oda atar *(Ferk. XIV. 5)*

Fani oldu özünden اوزندن oldu Hak
Bildi ki cümle Hak imiş mutlak *(Nesimi. XIV. 31)*

Hem bir ulu padişah fevt ola dir
Kimse öldürmez özü ازی mevt ola dir
(Melhame. XIV - XV. 96 - 1)

Bir dem ırağ et özüñden اوزکدن âdemi
Nuruna gark eyle cümle âlemi
(Melhame. XIV - XV. 7 - 1)

Neredendir özüñ اوزوك kimlerdir aslın
Nedir nev'in nedendir cins ü faslın
(Çeng. Dâi. XV. 207)

Ola ahdi taze özü ازي nev-cüvan
Kıla adl birle cihan(ı) âbadan *(Camas. D. XV. 153)*

Eğer pervane perrin sakınaydı
Özün اوزن şem'a urup niçün yanaydı
(İbrahim. XV. 11-1)

Özün hemişe ni'met ü naz ile bî-niyaz
İbrahim oldu fürkat ile zâr kandasın *(İbrahim. XV. 133 - 1)*

§ ...Halifeyi şarap aldı, ol makam ne makam idüği halifenin yâdından gitti, âdetince İshak'ı yanına çekti, bahirler ve daireler ve avazeler sormağa başladı, İshak diş kısıp epsem ol deyügördü, anın yeri değildir deyügördü, anın yeri değildir diyüp, başarımadı. Kız, bu evzâı görüp bildi, bu gulâm değildir, öz اوز halifedir. Derhal turdu başın örttü...
(Ferec. XV. 215)

§ Güler yüzlü ve şirin sözlü hulkı hup ve özü ازی mahbubü'l-kulûp idi. *(Kesir. XV. 173)*

Ahmet sözünü yazıcağ özüm اوزم göyünür kim
Kâğıt tutuşup odlara yanar kalem ey dost
(Ah. Pş. XV. 60)

Özin اوزين sayḍeyledi kurduğu ağlar
Çü kendü kendü düştü nişe ağlar *(Hikmet. XV. 145)*

Bıraktı halkı gözünden geçüben kış u yazından
Elini yudu özünden اوزندن heman maksudu Mevlâdır
(Eşrefoğlu. XV. 57)

§ Olar ki nefsi havasını terkedip Hakk'ın rızasın ittiler özlerine اوزلارينه zahîre. *(Delil. XV. 166)*

Gel ey bencileyin bende düşüren özünü اوزنى bende
Dürüşelim sen ü ben de bulalım Hak olup hem-dem
(Delil. XV. 13)

Gözü nâgeh tuş oldu gül yüzüne
Haram oldu heman dirlik özüne ازينه *(Mih. XV. 40)*

Kem etme can dilini deprenişten
Berî kıl özüñü اوزوكى her serzenişten *(Salâtin. XV. 15)*

Bize va'de kıluptun kim özüñü ازوكى
Yüze yüz gösteresin sen yüzünü *(Muham. XV. 477)*

Özge sözün nahs deyü zem edip
Öz اوز sözünü medhedip ahsen deme
Öz اوز yolunu yine özünsün uran
Töhmet edip özgeye rehzen deme *(Ruşeni. XV. 214)*

Çek bu yolda Hak'tan artuğa kalem
Özüñe اوزكا ur aşk dağından rakam *(Vahdet. XV. 71-1)*

İmdi ey gafiller açın gözünüz
Gaflete vermen igende özüñüz اوزوكوز *(Mihri. XV. 99)*

Dün ılgıma vü salgıma erdin tap özün kim ازنكم
Bu hırs ile hiç susamış ermedi suvada *(K. Ü. XV. 20)*

Seni öz از bildiğinden kimse yığmaz
Meseldir bu deniz destiye sığmaz *(G. Ra. XV. 169)*

Bu sahraya özünü اوزنى tîr gibi atmagıl sen dur
(Sarıca. XV. 14)

§ Destini Havvâ'dan dûr ve özüñü اوزوك visalinden mehcur edesin. *(Saadet. XV - XVI. 9 - 2)*

Özüñü ازوك eyleme kimseye muhtaç
Gözün aç olma iğende gözü aç *(Yuz. Şems. XVI. 41)*

Mürşid-i râh-ı tarikattır özüñ اوزك
Münşid-i sırr-ı hakikattır sözün *(Şeref. XVI. 94)*

Şu kim cihanda sana al eylemek ister
Tenini âhir özü اوزى kanı birle eyler al *(Hayali. XVI. 14)*

Günün rûmisi gizledi özünü ازيني
Gece zengisi izledi izini *(Ravza. XVI. 16)*

Ne sanursan özüñe اوزك gayre dahi
Anı san, kimseyi âzar etme *(D. B. XVI. 3)*

Bana feda kıldı özün اوزون
Seyr içinde gördüm yüzün *(Alâ. XVI. 59)*

Hemişe san'at ü pişem demadem endişem
Özümle اوزمله bahs ü cedel yıldızımla ceng ü cidâl
(Baki. XVI. 57)

§ Cahil oldur ki özün اوزن bireğüden yeğ sana.
(Ta. Şahi. XVI. 12 - 2)

Eğerçi suretin âdem özüñ اوزك div
Azıdup ancaları eyledin riv *(Fazilet. XVI. 91)*

Dükkânı anın Cennet-i Âlâ, özü اوزى huri
Kevser suyu önündeki mâ-ı inebidir *(Zati. XVI. 111)*

§ Çün Yusuf gayrdan kat-ı ümit eyleyip özünü اوزنى Allah hazretine teslim etti. *(Raufi. XVI. 51)*

Hiç eser etmez nasihat özüñe اوزك
Ey gönül şeyda gönül rüsva gönül *(Lâmii. XVI. 71)*

Dehr İbni Selâm'ı kıldı pamâl
Leyli öz اوز evine döndü hoş-hal *(Fuzuli. XVI. 323)*

Ki mükâfatına bîdad ettin
Özüñ اوزك âzarına mu'tad ettin *(Hadika. XVI. 40)*

Zülfüne ne yüzle özünü اوزيى eyledi teşbih
Hak'tan dilerim bitmeye onmaya benefşe *(Nihani. XVI. 87)*

Şu denlü hayret almış kendözünü
Sanırsın halkı sayru sağ özüñü اوزوكى
(Hüs. Dil. XVI. 203)

Özümden اوزومدن ger sorarsa ol vefadâr
Di gördüm asr elinden anı bîmar *(Letaif. XVI. 30)*

İrüp Elyan Kayser kapusuna
Özin اوزين bildirdi kimdir tapusuna *(Fazilet. XVI. 116)*

Kaçan kim gördüler Ahmet yüzünü
Kamusu yavu kıldılar özünü *(Fazilet. XVI. 112)*

Kim cihan mülkünde hakandır özü ازى
Kühl-i a'yan-ı Sıfahan'dır tozu *(Selâman. XVI. 68)*

Aşk ile divanenin özüne اوزنه bigânenin
Akla olan âşina halini yamanlamaz *(Gülşeni. XVI. 87)*

Aşk ile bilişeli yad olmuşam özüme ازومه
Akl ile dak dutmanuz anlamadın sözüme
(Gülşeni. XVI. 105)

Aşkına veren özünü اوزنى kılmaz hıredden sözünü
Bulmaz itürüp özünü bulan da hot bîzar imiş
(Gülşeni. XVI. 32)

Seyl-i gam aldı şöyle ardın önün
Bilemez olmuş idi hiç özün اوزن *(Mîri. XVI. 35)*

§ Kişi öz اوز haline kani' ve epsem olmak gamm ü hemm elemlerinin def'ine emsemdir. *(Mevahib. XVI. 385)*

Kenara irgüremezsen özünü
Göze göz bahre atma kendözünü *(Güvahi. XVI. 60)*

Unutturmaz özün اوزن kendüyi bilen
Gönülden savılur gözden savılan *(Güvahi. XVI. 9)*

§ Özüñü اوزوڭ ma'mur etmeği kimseyi harap etmekte arama. *(Câm. Na. XVI. 23)*

Kalırsın aç özüñle اوزكله et tanışık
Sakın işten kaçuben olma ışık *(Güvahi. XVI. 75)*

Özü ikilikten ayrılmıyan can
Eli bir gerçeğe yetmez vallahi
(P. S. Ab. XVI - XVII. 34)

Beni lâl eyledi o hüsn ü cemâl
Öz اوز senânı özüñ اوزك demek yeğdir
(Nigâ. Ter. XVII. 2 - 6)

§ Bir leyle-i mübarekede öz اوز hanemde hab-alût oldum. *(Ev. XVII. 4)*

Kâtib'im der ki sen özünü kayır
Neyleyip de halkın zemmin edersin *(Kâtibi. XVII. 74)*

Kim ki bu sırdan haberdar oldu âriftir özü اوزى
Kurtulup hayvan adından kendin insan eyledi
(Niyazi. XVII. 99)

Bir od düştü yanar tatlı özüme
Dünya zindan görünüyor gözüme *(Kara. XVII. 209)*

§ Ḫod خود [*Fa.*] : Üç mânası var... sâni, zat ve nefs ve ayn mânasınadır ki gayr mukabilidir, bundan Türkide kendisi ve özü اوزى ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 254)*

Aşkına düşeli yandım özüme
Ben yandım ulaştır su Leylâ Leylâ
(Saz. Deli Boran. XIX. 574)

2. İç, bir şeyin içi, lübbü, hulâsa.

§ Taze havucun kabın öze اوز değin bırağalar bıçağ ile kazıyalar. *(Mü. Şi. XIV - XV. 223)*

Sözün lâzım değildürür uzunu
Azını söyle dek söyle özünü اوزینی *(Yuz. Şems. XVI. 50)*

§ El-baht البحث [*Ar.*] : Sâfi ve hâlis ki öz اوز dinür. *(Kdeb. XVIII. 275-1)*

§ Mağzine مغزینه [*Fa.*] : Dimağ ve beyni mânasınadır ve iç ve öz اوز mânasınadır ceviz içi ve ağaç özü gibi. *(Bürh. XVIII - XIX. 569)*

§ Lübb لب [*Ar.*] : Öz اوز, iç, içli şeyin içi. *(Kam. Os. XIX. 300)*

öz (II) : Vâdi.

Bündûz : çuvaldız, kişi : kâkâ, kireç : âjeh
Bedter yavuz, öz اوز : vâdi وادی [*Fa.*], kuyu: çâh ü kıyı : leb *(Genc. XVII. 66)*

öz basacak : Safra bastıracak, kahvaltı.

§ Subha صبحه [*Ar.*] : Tanlacık yinen taam, öz basacak اوز بصه‌جق kadar taam ve kızılsağı olan kara nesne. *(Bab. XVI, 2, 227)*

öz başına : Başlı başına, müstakilen,

Işk ehli eğer aklını divşürebileydi
Onlar dahi öz başına اوز باشنه bir millet olaydı *(Kadı. XIV. 149)*

özce : Öz, gerçekten öz.

Derunu derd ile memlû olandır özce اوزجه kardaşım *(Kuddusi. XIX. 124)*

özdek : 1. Esas, gövde, temel, kök, öz.

Veli ol yaş dudaktır sensin özdek ازدك
Budak hiç olmaya özdek ile dek *(Hurş. XIV. 75)*

§ Sanaydın ki olar şol bir koparılmış bırağılmış hurma özdekleri ازدکلری gibi yaturlar. *(Leys. Mu. XIV - XV. 417 - 2)*.

§ ... Ol oğlan burusu acısından ol hurma özdeğine اوزدکنه berk yapıştı. *(Leys. Mu. XIV - XV. 3 - 2)*

§ ... Ve dahi denildi Meryem'e ki: Yâ Meryem, ol hurma özdeğin çekip depretiver ki senin üzerine taze erişmiş hurmalar döküle. *(Leys. Mu. XIV - XV. 3 - 2)*

§ ... Andan ötrü hurma özdeğine اوزدکنه teşbih kıldı kim ol dahi uzun olur. *(Leys. Mu. XIV - XV. 346 - 2)*

§ Ol katı çekirdekler içinden lutfu birle taze latif iki yaprak bitirir ana kuvvet verir uzatır ve yoğunlandırır, özdek ازدك budak verip enva' yemişler çıkarıp...
(Leys. Mu. XIV - XV. 408 - 2)

§ Şol budakı kırılmış hurma ağacı özdeği اوزدکی gibi.
(Leys. Ar. XV. 545)

§ ... Bir ağaç getirdi murassa', özdeği اوزدکی gümüşten, budakları altundan, yaprakları yeşil zümrütten...
(Ferec. XV. 6)

§ Dinin misali bir ağaç gibidir, iyman anın özdeğidir ازدکیدر, zekât budağıdır. *(Güzide. XV. 6)*

§ Tûba ağacının... özdeğinden اوزدکندن develer ve atlar ve buraklar çıkar eğerleri altundan ve... *(Envar. XV. 443)*

§ Evvel din ilmine yapış ki özdektir اوزدكدر, kalanı budak tır. Özdeksiz اوزدکسز budak istemek ağduklu nişanıdır.
(Kab. XV. 285)

§ Es-sâku الساق [*Ar.*] : Ve ağaç özdeğine اوزدکنه dahi derler.
(Terceman. XV. 416)

§ Anı bir ağaç özdeğine ازدکنه urdu, başı yarıldı, filhal can verdi. *(Kesir. XV. 250)*

Tûba bir ağaçturur kim özdeğinde ازدکنده ol Kerîm
Ne kadar varsa hedayâ anda etti indimac
(Muham. XV. 23)

§ Puj-i diraḫt پوژدرخت [*Fa.*] : Ağaç özdeği اوزدکی.
(Miftah. XV. 61)

§ Ağaçlar gördü, her birinin özdeğin اوزدکن bin kişi kucaklayımaz. *(Müslim. XV. 6, 160)*

§ Cennet ağaçlarının ekserisi Tûba ağacıdır ki kökü incüden özdeği اوزدکی ruhamdan ve budakları zebercedden.
(Delil. XV. 167)

§ Pes anın kökü âlem-i melekûtiyyet oldu ve özdeği ازدکی âlem-i cismaniyyet oldu ve budakları enbiya oldu.
(İrşad. XV. 58)

§ Ba'zısı yere yayılır özdeği اوزدکی üzere durmaz, anı hareke almayınca... *(Enfes. XV. 77)*

§ Kiminin özdeği ازدکی bir, budağı iki, ya üç, uzayıp gitmiş.
(Enfes. XV. 461)

Budur dördüncü kim kat' olsa fer'i
Kurumaz özdeği اوزدکی insan vaz'ı *(Hikmet. XV. 302)*

§ Cennet ağaçlarının özdeği اوزدکی altundandır.
(Cev. Ah. XV - XVI. 247)

§ Teşbihen ağacın özdeğine اوزدکنه tene تنه [*Fa.*] derler.
(Deka. XVI. 106 - 1)

§ Ḫar' خرع [*Ar.*] : Ağaç budağının özdeği اوزدکی kündüsü gidüp düz ve sırlan olmak. *(Bab. XVI. 1, 249)*

§ Sâka ساقة [*Ar.*] : Leşker ardı ve sonu ve incik kemüğü ve ağaç özdeği اوزدکی. *(Bab. XVI. 2, 509)*

§ Kaalûn قالون [*Fa.*] :... Bir kal'a yapmıştır... içinde bir ağaç bitmiştir, özdeği اوزدکی yeşil ve budakları kara ve yaprakları saru... *(Caf. XVI. 119-2)*

§ Puje-i diraht پوژهٔ درخت [*Fa.*] : Ağacın özdeği اوزدهٔکی.
(Deş. XVI. 97 - 2)

§ Ba'zısı ateşten yaradılmış ağaçların özdeğine اوزدکنه asılmış kopalar. *(Rahat. XVI. 479)*

§ Cennette hiç bir ağaç yoktur illâ anın sâk ya'ni özdeği اوزدکی kızıl altundandır. *(Rahat. XVI. 565)*

§ Kaalûn قالون [*Fa.*] : Hindistan'da bir cezirenin adıdır... İçinde bir ağaç bitmiştir, özdeği اوزدکی yeşil, budakları sarudur. *(Ni'meti. XVI. 487)*

§ ... Özdeği اوزدکی altundandır, budakları incüdendir. *(Ta. Şahi. XVI. 28 - 2)*

§ Pûje-i diraḫt پوژهٔ درخت [*Fa.*] : Ağaç özdeği اوزدکی. *(Şamil. XVI. 72)*

§ Nerd نرد [*Fa.*] : Ma'ruf oyundur ve ağaç özdeği اوزدکی. *(Lû. Şeh. XVIII. 85 - 1)*

§ El-müste'rız المستأرض [*Ar.*] : Şol hurma fidanına denir ki yerde kökü ola, eğer ağacın özdeğinden اوزدکندن çıkmış olursa ana râkip ıtlak olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 411)*

§ En-nebak النبق [*Ar.*] : Şol un gibi nesneye denir ki hurma ağacının özdeğiniñ اوزدکنك özünden zuhur eder, leziz olur pekmez ile takviye edip nebiz ederler. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 57)*

§ Bün بن [*Fa.*] : Temel ve esas mânasınadır ve tene-i diraht mânasınadır; ya'ni ağaç özdeği اوزدکی ki kökiyle budağın mabeyni olan mevzidir. *(Bürh. XVIII - XIX. 128)*

§ Ber-rüste برسته [*Fa.*] : Mutlaka bîsak olan nebata denir. Ya'ni özdeği اوزدکی olmayıp zemine münbasıt ve müfteriş olan nebattır. *(Bürh. XVIII - XIX. 108)*

§ Tapâl تاپال [*Fa.*] : Sığır tezeğine denir ve ağaç özdeğine اوزدکنه dahi derler. Tene-i diraht mânasına. *(Bürh. XVIII - XIX. 170)*

§ Bevzek بوزك [*Fa.*] : Diraht bedeni, ya'ni ağaç özdeği اوزدکی. *(Kam. Os. XIX. 183)*

2. Hülâsa, iç, öz.

§ Zübde زبده [*Fa.*] : Üründülenmiş ve özdek اوزدك .
(Ni'meti. XVI. 368)

§ Dil دل [*Fa.*] : Gönül ve yürek ve özdek اوزدك ve göz.
(Ni'meti. XVI. 312)

§ Dil دل [*Fa.*] : Gönül, yürek, özdek اوزدك . *(Şamil. XVI. 180)*

özdeklenmek : Gövdelenmek.

§ Ka'ad قعد [*Ar.*] : Başdaşla turuşmak ve akranla savaşmağa hazırlanmak ve fıtan özdeklenmek اوزدكلنمك .
(Bab. XVI. 2, 473)

§ Et-tesvık التسويق [*Ar.*] : Ağaç kısmı özdeklenmek اوزدكلنمك mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 931)*

özge : Başka, gayri, mâada.

Üşbu menzilden irenler tapuya
Dahi muhtac olmaz özge اوزكه kapuya *(Nesimi. XIV. 110)*

Kirpiğin nâvek okudur kaşların Çaçî keman
Uğramaz âşıktan özge ol okun peykânına *(Nesimi. XIV.)*

Şehâ eksikliğimden özge اوزكه yoktur
Sizin tapunuza hergiz vesâil *(Kadı. XIV. 280)*

Özgeleri اوزكلارى medhedenler göreli şah yüzünü
Bir yeni tomar edip yudılar eski defteri *(Kadı. XIV. 6)*

Andan özge اوزكه hazrete kimdir yakın
Ancılayın izzete kimdir yakın *(Si. Da. XIV. 89)*

Sana sığınmışam ey padişahım
Ki senden özge از كه yok püşt ü penahım *(Işk. XIV. 278-1)*

Diyarı özge اوزكه vü iklimi ayruk
Kiminin derdi birdir kimi ayruk *(Çeng. Dâi. XV. 258)*

Kişi ki ömrünü aşkından özge از كه yerde sürer
Hebadürür emeği sa'yi cümle zayi' olur
(İbrahim. XV. 131-2)

Sen bu Eşrefoğlu Rumi'nin sözün tanlama kim
Dahi bundan özgedir اوزکەدر âşıklara ihbarımız
(Eşrefoğlu. XV. 4)

Gül açılıp ötücek andelibi
Kokulamazlar idi özge اوزکه tıybi *(Hikmet. XV. 303)*

§ Hiç dost dutunman dininüz ehlinden özgeyle اوزکیله.
(Cev. Es. XV. 102)

Bu dergehte kim oldu böyle refi'
Muhammed'den özge اوزکه kim ola şefi' *(Ah. Pş. XV. 4)*

Sen bunu bil ehl-i edep özgedir اوزکەدر
Aşk odiyle sûhte-leb özgedir اوزکەدر
Ehl-i salâh ehl-i saga özgedir اوزکەدر
Sûhte-i nar-ı hava özgedir اوزکەدر
Âşık ü divane sözü özgedir اوزکەدر
Âkıl ü ferzane sözü özgedir اوزکەدر *(Ruşeni. XV. 92)*

Kim sonunda kimse bana binmeye
Senden özge ازکه arkama hiç konmaya *(Mevlit. XV. 94)*

Kılurlar orada bir özge اوزکه kırgun
Akardı her sokaktan sel gibi hûn *(Salâtin. XV. 153)*

Bu kelâmın tercümanı özgedir اوزکدر
Bu yol ehlinin nişanı özgedir *(Vahdet. XV. 74-2)*

Bu yerden gökten özge اوزکه yer ü gök var
Ki toptoludur anda sun-ı Settar *(G. Ra. XV. 28)*

Fiğan edip nice ağlamayam bu sûz ile kim
Yaşımdan özge اوزکه değil kimse ahıma demsaz
(Adni. XV. 31)

Padişahlık bundan özge اوزکه olmaz ey şehzade Cem
Hatırın hoş tut, câm iç, meclis-i rindandır *(Cem. XV. 11)*

§ Mısır kadıları bundan öndin zikrolunan kadılar idi. Hanbelî kadısından özgesi ازکس (harekelidir). *(Kesir. XV. 144)*

§ El-mücevvidü المجود [*Ar.*] : Eyü edilmiş ve özge اوزکه kılınmış nesne. *(Terceman. XV. 277)*

Bu hayale işbu fikre gark idi
Andan özge اوزکه nesne anda fark idi *(Cam. XV. 73)*

§ Ve dahi cahil kimseler hadis ve tefsir-i meşayih dinleseler hemen işittikleri ile amel edeler, varıp özgelere اوزکه‌لره marifet satmayalar. *(T. E. XV. 46)*

§ Günüledim ki benden özge ازکه kimse senin cemalini göre. *(Güls. XV. 51)*

Tûtya-yi aşkın özge اوزکه hâssı vardır ki olur
Çeşm-i münkirde remad ü ayn-i âşıkta remed *(Sarıca. XV. 4)*

İlâhî senden özge اوزکه kimsemiz yok
Başımızdan aşuru cürmümüz çok *(Delil. XV. 19)*

Kapımdan yüzünü gayre çevirme
Gönül sevgimden özge ازکه yere verme *(Ravza. XV. 87)*

§ İzar-ı Azrâ'da bir hat var ki can-ı Vâmık'tan özgesi اوزکه‌سی ol hattı okuyımaz. *(Tazarru. XV. 190)*

Olmasun şebden özge اوزکه sâye ana
Olmasun tebden özge اوزکه dâye ana *(Yuz. Hamdi. XV. 20 - 2)*

§ Niyam-ı kaderden çekilen tığ-ı mihnete rıza-yı cezileden özge اوزکه miğfer olmaz. *(Saadet. XV - XVI. 188-2)*

Olur her müşkülün hall âhir-i kâr
Ölümden özge اوزکه derdin çaresi var *(Yuz. Şems. XVI. 118)*

Eğerçi suretâ bîhad gamı var
Veli bâtında özge اوزکا âlemi var *(Şeref. XVI. 83)*

Gül ile bülbülün arasına girür mü gurap
Alur mu ağzına şekkerden özge اوزکه hiç bebga *(Âli. XVI. 39)*

Aşk-ı dilber bizi bir derde giriftar etti kim
Kalmadı ölmekten özge اوزگه Zatiyâ dermanımız
(Zati. XVI. 244)

Silmenüz yaşımı kon ağlayayım
Benim özge اوزگه felâketim vardır *(Ruhi. XVI. 73)*

Gam değil öldürse ben miskini enduh ü melâl
Müşkil iştir özge اوزگه hale benzemez zira bu hal
(Ruhi. XVI. 69)

Yarın usat olursa sezâvar-ı mağrifet
Olmaya benden özge اوزگه bu kez müstahak ona
(Lâmii. XVI. 5)

Mûcip ne idi beni unuttun
Terkim kılup özge اوزگه yâr tuttun *(Fuzuli. XVI.)*

Derdden gayrı olmaya yâri
Gamdan özge اوزگه refik ü gamharı *(Hadika. XVI. 28)*

Gel ey aşka düşen âşık, bu sevda özge اوزگه sevdadır
Bu aşk içinde ol sadık, bu sevda özge اوزگه sevdadır
(Alâ. XVI. 64)

Özge اوزگه sözü katma Nazmi beytine
Mermer olan yapuda neyler helük *(D. B. XVI. 128)*

Durûb-ı tıg-ı havadisten özge اوزگه bulmadılar
Şolar ki kendülerin anda tuttular emsâl *(Baki. XVI. 37)*

Çün benim aşkın bîmarı
Neylerim özge اوزگه timarı *(Ab. Na. XVI. 221)*

§ ...Allahü Taâlâ'dan özge اوزگه kimse bilmez.
(Ta. Şahi. XVI. 5 - 2)

Anın ahdinde yoğ idi viran
Dil-i âşıktan özge اوزگه ol da nihan *(Mîri. XVI. 18)*

Nidem gönülden özge اوزگا bulamazam
Ki peygam ilte gizli yâre benden *(Gülşeni. XVI. 58)*

Nola artırsa malın malı olan
Yimez mi özge اوزگه balı balı olan *(Güvahi. XVI. 51)*

Sorana dünya nedir, bunu direm
Ne bilem neydüğün hayretten özge اوزگه *(Gülşeni. XVI. 67)*

Gün gimi yüzüne bahup yandırır gönlüm evin
Mihrin ile çünkü yoktur andan özge اوزگه yanası
(Gülşeni. XVI. 70)

Gönülden özge اوزگه nem var vara benden
Apara gizli râzım yâre benden *(Gülşeni. XVI. 92)*

§ Bu gürûh-ı mekruh üzerine şebhun eylemekten özge اوزگه çare yoktur. *(Solak. XVII. 17-2)*

Cefa incitmek, özge اوزگه : mâadadır ماعدادر *[Ar.]*
(Cev. Ke. XVII. 97)

Güzel sever deyü isnad ederler
Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var *(Kara. XVII. 160)*

Halk-ı âlem dediler İsa'ya, Mısri bir zaman
Dahi bundan özge اوزگه mâ-evha dedi Kur'an bana
(Niyazi. XVII. 7)

Kays ile Ferhat ederdi bir tedarük lâcerem
Derd-i aşkın olsa ger ölmekten özge çaresi
(Hâleti. XVII. 464)

Özge اوزگه tedriç ile kullandı şarab-ı nazı
Çeşm-i mestin gibi bir bezme kadehkâr olmaz
(Sabit. XVII - XVIII. 12)

Ceza tertibine şâyandan özge اوزگه bir cevap olmaz
Ger etse müfti-i insaftan yüz kerre istifta
(Nabi. XVII - XVIII. 18)

§ Siva سوای *[Ar.]* : Gayri mânasınadır ki lisanımızda özge اوزگه ve başka ile ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 216)

Andan özge taze bir dilber mi sevdim peyledim
(Ged. XIX. 57)

Kulun Vasıf bir özge اوزکه müptelâdır
Demâdem çehre-say-i hâk-i pâdır *(Vasıf. XIX. 4)*

Bana efgan ü matem ağlamaktan özge bir dem yok
(Hen. XIX. 57)

Sevdiğim hüsnüne faikın kimdir
Benden özge vasfa layıkın kimdir *(Emrah. XIX. 21)*

Andan özge اوزکه kimse Hakk'ı baş göziyle görmedi
(Kuddusi. XIX. 215)

özge yana : Başka taraf.

Günde bir kez yüzünü gösterir idin sen bana
Şimdi özge yañaya اوزکا یاکایا seyran edersin eyle mi
(Kadı. XIV. 434)

öz göynüğü : İç acısı, kalb ıztırabı.

Vay ana ki güvendiği düş olur
Düşün dahi binde biri tuş olur
Heman hasıl öz göynüğüdür اوز کینوکدر ü renç
Ki müflis kişi bula düşünde genç *(Süh. XIV. 188)*

öz göyünmek : → **özü göyünmek.**

öz kendü : Bizzat kendi.

Yedi yıl Eyyub'a derd ü renc ü gam yoldaş edip
Nuh'a öz kendü اوزکندو tenurundan veren tufan felek
(Cem. XV. 1)

özleme : Arzu, istek.

§ Arzu آرزو [*Fa.*] : Özleme اوزلمه. *(Şamil. XVI. 380)*

özlenmek : Özleşmek, öz hale gelmek, koyulaşmak.

§ Havanda desteyle karıştıralar tâ kim özlene اوزلنه.
(Akr. XV. 35)

öz özü : Kendisi, kendi kendisi.

Yazma harfin adını ey öz özünden bî-haber
Çün lebinden zahir oldu bu kelâm ile Kelim
(Nesimi. XIV.)

Humarız gözlerin ile lebin meyinden ayah sun
Ki bâşed ki anın ile bilevüz öz özümüzü اوز اوزوموزی
(Kadı. XIV. 551)

Al âyine ele gör anı nedir
Beğim insafa gel öz özüñ ile اوز اوزوکیله *(Kadı. XIV. 305)*

Sücüleyin öz özünden اوز اوزندن kaynadı
Ezgüleyin ezgüsüz ha oynadı *(İs. H. XIV - XV. 350)*

Enceğin aldırmış ayı bigi hem
Yere urdu öz özün اوز اوزین ey muhterem
(İs. H. XIV - XV. 351)

Fusûs'unda getirmiştir bu sözü
Giyip telvin libasını öz özü اوز اوزی *(Ruşeni. XV. 195)*

Görüp anı merd-i ebleh gör nider
Öz öziyle اوز اوزیله durup anda fikreder *(Ruşeni. XV. 75)*

Sen gerek kim işbu yolda öz özüñden از ازکدن toyasın
Can ü tenden vaz gelüp dilber yoluna koyasın
(İrşad. XV. 254)

öz özüne gelmek : Kendine gelmek, ayılmak.

Ben gönülümü kandadır deyü lebinde istedim
Geldim öz özüme کلدم اوز اوزما hele bildim anı ki kandadır
(Kadı. XIV. 254)

Gelip کلب andan özüne اوزینه eyleyip ah
Dedi yüz hasret ü derd ile eyvah *(Ruşeni. XV. 76)*

Sözünü Musa'nın işitip şuban
Gitti özünden yıkılıp bir zaman
Andan özüne gelüben اوزینه کلوبن idip ah
Musi'ye idip deli gibi nigâh *(Ruşeni. XV. 89)*

özü gövünmek : → özü göyünmek.

özü göynemek : → özü göyünmek.

özü göyünmek, (özü göynemek, özü göyünmek, özü gövünmek) : Ciğeri, içi yanmak, çok acı duymak, dilhun olmak.

§ Resûl Hazretinün özü göyündü اوز كوينده gözü yaş ile doldu. *(Yüz. Ha. XIV. 263)*

Ol kişi çünkim işitti bu sözü
Ah kıldı ağladı göyündü özü كينده اوزى *(Yuz. Şeyd. XIII. 27)*
Yusuf işitir bulardan bu sözü
Ağlar anda bunlara göynür özü كوينر اوزى
(Yuz Şeyd. XIII. 65)

Çün işitti Yehuda üşbu sözü
Ah kıldı Yusuf'a gövündü özü كوندى اوزى *(Yuz. Şeyd. XIII. 6)*

Bu dünyada bir nesneye yanar içim göynür özüm كوينر اوزم
Yiğit iken ölenlere, gök ekini biçmiş gibi
(Yunus. XIII - XIV. 115)

Özü göyünüp كوينب اوزى dedi ey padişah
Elinde ne vardır, ya nedir günah *(Süh. XIV. 80)*

Gülü görse düşer muhakkak gözü
Değül güle kendüye göynür كوينر اوزى özü *(Ferh. XIV. 126)*

Özü göyündü ازى كوينده dedi kim bu naksı
Kim irüre tamama böyle yahşı *(Işk. XIV. 182- 2)*

Kişi kavminin kadrin ol dem bilir
Ki bun güne uğrar yalınız kalır
Meğer bir özü göynür اوزىكيز ola ana
Kim anın için tarta bir az belâ *(Süh. XIV. 260)*

Ana Nevbahar özü göynüp اوزى كينب birez
Verir idi han günde bir iki gez *(Süh. XIV. 259)*

Dedi sergüzeştim yazarsam taşa
Özü göyüne taşın içi taşa *(Süh. XIV.)*

Uyurken tuş oldu yüzüne gözüm
İgen hûb imiş göynegeldi özüm *(Süh. XIV. 156)*

§ Velid bin Mugire'nin Osman'a özü göyündü اوزی کویندی.
(Si. Da. XIV. 374 - 1)

§ Ol kız şöyle söyleyicek Irakînin ana özü göyündü اوزی کویندی.
(İs. H. XIV - XV. 823)

Göz yaşından seyl oldu yer yüzü
Hep göyündü کیندی ol yılanların özü ازی
(Cam. XV. 42)

§ Yüzüme bakarsan atalık şefkati deprene bana özüñ göyneye ازك کینیه. *(Tuh. Le. XV. 314)*

§ ... Eyitti: Ey mâder, bunun gibi sözü kimse bana dediği yoktur, çün senin zarılığın gördüm özüm göyündü اوزم کویندی.
(Ferec. XV. 480)

§ Haramî başının hatununun Fazl'a özü göyündü اوزی کویندی üstüne varıp eyitti: Ey bîçare ve avare, halin nicedir dedi. Fazl eyitti: Halimiz ne sorarsın, görürsün dedi.
(Ferec. XV. 24)

§ ... Kız eyitti: Garibe avratım bîkesim; emanetim yakan gibi boynuna, bana medet eyle. Mübarek'in özü göyündü اوزی کویندی. *(Ferec. XV. 150)*

§ ... Elin ayağın bağladılar, başını kesmek kastın ettiler. Arada birinin özü göyündü اوزی کویندی eyitti: Öldürmeyelim.
(Ferec. XV. 162)

Ahmet sözünü yazıcak özüm göyünür اوزم کویر kim
Kâğıt tutuşup odlara yanar kalem ey dost
(Ah. Pş. XV. 60)

§ Kimi şeyha esirgeyip özü göyünür ازی کیر ve kimi kendü halin anıp kan yaş ağlar. *(Kesir. XV. 214)*

Göyner özüm اوزم کیر ol dilber ayine cemaliyle
Niçin benim ahımdan hergiz hazeri yoktur
(İbrahim. XV. 149 - 2)

§ Hatice anamızın özü göynürdü اوزی کویردی. *(Müz. XV. 346)*

Biri nabzın tutar kim nice oynar
O biri hayf deyü özü göyner اوزی کیر *(Ravza. XV. 43)*

Gayrete düşer Paşa göynür özü اوزی کویر
Ol iş içün kanlı yaş dolu gözü *(Enveri. XV. 59)*

§ Şimdi fena vaktıdır, kahr makamıdır. Hazır olan Mekü'l-mevttir, ol bir serhengdir kim kimseye özü göyünmez ازی کیونمز. *(Cennet. XV. 381)*

§ Efsus افسوس [*Fa.*] : Masharaya almak ve tanaz ve hayf ve özü göynemiş ازی کوینمش. *(Deş. XVI. 153 - 1)*

§ Efsus dâşten افسوس داشتن [*Fa.*] : Öz göyünmek اوز کوینمك. *(Ni'meti. XVI. 6)*

Meğer hâlimi gördün ey dil-efrûz
Ki özüñ göyünüp اوزك کوینوب oldun ciğer-sûz
(Yuz. Şems. XVI. 242)

Bezm-i belâda şem'in özü göyünür اوزی کویر bana
Sûz-ı derunum ağlar isem yana yana ben *(Figani. XVI. 4)*

Özü göyündü اوزی کویندی anı gördü heman
Baktı bir er çıkageldi nâgehan *(Battal. XVIII. 80)*

§ Et-tağzebe [*Ar.*] : Hayf olunmak, Türkide özü güyünmek اوزی کوینمك. *(Kdeb. XVIII - 194 - 1)*

özün bulmak : Kendine gelmek, aklı başına gelmek.

Ne idüp neyleyesin bilimedi
Dağıldı aklı özün bulımadı اوزن بولمادی *(Ravza. XV. 89)*

özünden gitmek : Kendini kaybetmek, kendinden geçmek, bîhuş olmak.

Beni çün gördü gitmişven özümden کتمشون اوزمدن
Cihan oda yanar ah ü sûzumdan *(Ravza. XV. 17)*

Sözünü Musa'nın işitip şuban
Gitti özünden کتدی اوزندن yıkılıp bir zaman
(Ruşeni. XV. 89)

özünden inmiş : Sulbünden gelmiş.

§ Sulbî صلبی [*Ar.*] : Kişinin özünden inmiş اوزندن انمش veledi. *(Bab. XVI. 1, 602)*

özün görmek : Kendini beğenmek, hodbin olmak.

Ne din saklaya dünyeliği diren
Nite Tanrı'yı bula özün gören اوزن کورن *(Ferh. XIV. 40)*
Ucb odur kim nefs-i şûm özün görür اوزن کرر
Her ne iş kim işler ise beğenür *(Tazarru. XV. 152)*

özünsüz : Sensiz.

Ölüm yeğdir dirilmekten özünsüz ازنسوز
Bu söz vallah hakikattır uzunsuz *(Hurş. XIV. 75)*

özünü bilmeze urmak : Bilmezden gelmek, tecahül göstermek.

Özünü bilmeze urmak : اوزینی بیلمزه اورمق tegafüldür تغافل‌در [*Ar.*], tecahüldür تجاهل‌در [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 38)*

özünü dirşürmek : Kendine gelmek.

İrdim nideyim dirşürimezem özümü دیرشورمازم اوزی ben
Kalmadı dil ü akl ile can ana irince *(Kadı. XIV. 205)*

özünü hıraya geçmek, (özünü hıraya urmak) : Kusurunu, aczini itiraf etmek.

§ Edepsizliği ve küstahlığı ko ve özüñü hıraya geç اوزکی خیریه کچ yavuz işlerine peşiman ol, beni birle. *(Tuh. Le. XV. 184)*

§ Resûl geldi ol kavli andurur, kim, andı, işine peşiman oldu, Resûl eteğine yapıştı kim özün hıraya urdu ازن خیریه اوردی bedbahtlıkta kaldı. *(Tuh. Le. XV. 304)*

özünü itürmek : → **özünü yütürmek.**

özünü salmak : Kendini bırakmak, kendinden vaz geçmek.

Arada sensin yine sana hicap
Sen aradan çık ola ta feth-i bap
Sen hicap oldun sana sal özüñü صال اوزیکی
Irma andan sonra Hak'tan gözünü *(Ruşeni. XV. 180)*

özünü yığmak : Kendini çekmek, nefsini menetmek.

Yüzün gördüm özüm yığamadım ازم يغامدم ben
Tarıldım kapuya sığamadım ben *(Işk. XIV. 155-2)*

özünü yütürmek, (özünü itürmek) : Kendini kaybetmek.

Ben seni göreli özüm اوزم sende yütürmişem يترمشم şehâ
Seni kaçan ki buluram bulımazam beni kanı
(Kadı. XIV. 292)

Acep budur itürüben özümü ايتوروبن اوزومى
Arayıp bulamazam aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 95)*

Aşkına veren özünü kılmaz hiredden sözünü
Bulmaz itürüp özünü ايتوروب اوزونى bulan da hot bîzar imiş
(Gülşeni. XVI. 32)

özü yanmak : İçi acımak, yüreği yanmak.

Dahi sırsın sözümü yanmaz özüñ يانمز اوزك
Gel katımda bir dem otur kendözün *(Yuz. Şeyd. XIII. 34)*

P

pabadça : Papatya.

§ Kâfur كافور [*Ar.*] : Pabadça پابدچه çiçeği.
(Bab. XVI. 1, 80)

paça : Parça.

Çü derban anda bana kapı açа
Duram derbanı kılam paça paça پاچه پاچه *(Şeh. Ş. XVI. 86)*

paçarızlık : → **çaparızlık.**

paf puf : Azamet.

Almaz erbab-ı hakikat bu kuru paf pufu پاف پوف
Var taassup ile züht satmana bak sen sofi *(Vasıf. XIX. 28)*

paḫça : Bahçe.

§ ...Hak Taâlâ kıyamet günü ruhuna reyhan kokusu vere İkinci, uçmak paḫçalarından پاخچالرندن kapı açıla. Üçüncü...
(Cennet. XV. 11)

pambuk, (banbık, panbık, panbuğ, panbuk, panmuk) : Pamuk.

Çıkar panbuk پنبوق kulağından gözün aç
Ki haşroldu vü çalındı bugün Sûr *(Nesimi. XIV. 200)*

Ol yedi kat don nedir aydam sana
Bir katı panbuktur پنبوقدر anın görsen a *(Ga. XIV. 501)*

§ Keten bezi gibi ve panbuk پنبوق bezi gibi ve ebrişim ketenden ıssıdır, ve panbuk sovuktur. *(Yadigar. XIV. 3 - 2)*

Gazap oduna ger banbuğu بنبوغی düşse
Acep görme cihan andan tutuşsa *(Işk. XIV. 244-1)*

§ Ak bezden, panbuklu پنبقلو, astarlı başına uracak bir takye viribidi. *(Fütuh. XIV. 19)*

§ Hacer-i bahrî, deniz kenarında olur, ak taştır, panbuk پنبق tulubuna benzer. *(M. Bay. XIV. 51)*

§ Gaflet panbuğunu پانبوغی can kulağından çıkargıl. *(Tebareke. XIV. 8 - 2)*

Zübd : kaymak, kutn قطن [*Ar.*] : panbuk پنبوق deve çanıdır : ceres *(Fer. XIV. 6)*

Az ola panbuk پنبوق veli kettan ona
Taşa ırmak hem pınar dirven sana
(Melhame. XIV - XV. 26 - 1)

§ İlkyaz panbuklu پنبقلو kaftan giymemek gerek. *(Teshil. XIV - XV. 18)*

§ Ve müshil içen tabiatı müteneffis olsa burnu deliklerine panbuk پنبوق dıkaya. *(Mü. Şi. XIV - XV. 16)*

§ ... İplik ve çuka ve kemha ve ketan ve panmuk پنموق ve kalay ve kurşun ve bunlara benzer ne varsa yüküne iki akça alına. *(Fatih. Ka. XV. 30)*

§ İmame büyüklüğü ile kişi büyük olmaz, panbuğu پنبوغی ziyade kabartmağ ile yük olmaz. *(Maârif. XV. 184)*

§ Ağaç bıçağ ile toğrayalar ve panbuk پنبوق ipliğine dizeler. *(Akr. XV. 309)*

§ Kabak suyu, hıyar suyu, itüzümü suyu, bir tamlam sirke bile katalar panbuğ ile پنبوغله başına dürteler anulcak. *(Hazain. XV. 15 - 1)*

§ Tona kalın panbuk پنبق koyalar irte sovuğundan, öyle ısısından sakınıbilmek için. *(Hazain. XV. 23 - 2)*

§ Muytaplar çarşısında panbukcu پنبوقجی dükkânı içinde sâkin idim... *(Sic. K. XV. 5, 11)*

§ Dimi pâre: 58, keten bezi: 35, iki pâre panbuk پنبوق bezi. *(Sic. B. XV. 1, 66)*

§ Cariye eyitti: Bibim köye gitti, bana ısmarladı kim, ol yeni müsafir dahi panbuk پنبق çıkarırsa ana dahi iş ver, etmek ver... *(Ferec. XV. 60)*

§ Ve dahi sizin içün panbuklar پنبوقلر ve ketenler ve yünler yarattı kim anlardan bedeniniz tonların ve gönleklerin edinüp... *(Leys. Ar. XV. 728)*

§ Es-sebihatü السبيحة [*Ar.*] : Atılmış pambuk پامبق ve yün. *(Terceman. XV. 386)*

§ Penbe پنبه [*Fa.*] : Panmuk پنمق. *(Miftah. XV. 60)*

§ Hallacı gönderdi, gelince cemi panbugu پنبوغی az vakıtta temam etti. Eydürler ki işaret etti, panbuk پنبوق çekirdeğinden ayırtlaştı. *(Kesir. XV. 177)*

§ Bu cümlesin cem'edip panmuka پنمقه dürtüp gözün üstüne urasın. *(M. Na. XV. 25)*

§ Yer yüzünde ne kadar dağlar var ise mecmûu pambuk پامبوق gibi atıla. *(Delil. XV. 146)*

§ Saksağan beynisini banbuğa پنبغه dürtüp demren yerine ursa demreni, dikeni çıkara. *(Hay. XV. 140)*

§ Anda anber biter, nitekim yer yüzünde panbuk پنبوق biter. *(Ac. XV. 21)*

§ Pambuğu پمبوغی yaramaz kişiden aldın, seni aldadılar dedi, bu panbukçular igen eyü adam olmazlar. *(Müz. XV. 352)*

§ Pambuk پمبوق çekirdeğinin içi ve habbü'l-fülfül içi ve ısırgan tohumu içi ve... *(Akr. XV. 276)*

§ Faḫiden فاخيدن [*Fa.*] : Ditmek ve panmuk پنمق ve yün atmak. *(Ni'meti. XVI. 30)*

§ Ferḫamiden فرخيدن [*Fa.*] : Panmuk پنمق atmak ve ditmek. *(Ni'meti. XVI. 31)*

§ Hazreti Ali ıssılarda panbuklu پنبکلو kaftanlar giyerdi, hiç incinmezdi. *(Şevahid. XVI. 112)*

§ Penbe پنبه [*Fa.*] : Panbuk پنبوق . *(Şamil. XVI. 219)*

§ Pâğande پاغنده [*Fa.*] : Atılmış ve dulup olmuş panbuk پنبوق . *(Şamil. XVI. 217)*

§ Kutn قطن [*Ar.*] : Banbuk پنبوق . *(Ah. XVI. 823)*

§ Penbedân پنبه‌دان [*Fa.*] : Çiğit ve Panbuk پنبوق çekirdeği. *(Deş XVI. 307. 1)*

Kıvırcık saçları panbuk پنبک gibi ak
Seğirtir er görüncek şöyle yayak *(Şeh. Ş. XVI. 821)*

§ Şam ıklimi: Bu ıklimde olan harir ve panbuk پنبوق ve susam... *(Cihan. XVII. 561)*

Öneğü kişi: ânit, havan döğücü: mârit
Yol gözleyici: râsıt, panbuk پانبوق satıcı: kattan قطان *(Genc. XVII. 19)*

pamuk atıcı : Hallaç.

§ İlbad الباد [*Fa.*] : Pamuk atıcı پموق آتجی ki hallac muharrefi hellâç ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 76)*

panbık : → **pambuk.**

panbucak : Biraz pamuk.

§ Bir pare ağaççuğa panbucak پنبوجق saralar. *(Teshil. XIV - XV. 62)*

panbuğ : → **pambuk.**

panbuk : → **pambuk.**

panbul kurdu : → **banbul kurdu.**

panmuk : → **pambuk.**

para : Parça.

Şeh emretti heman Mahmut Paşa
Donattı yüz para پرا gemi müheyya *(Hadidi. XVI. 293)*

paralanmak : Parçalanmak.

§ Bir gönleği giyse ol gönlek paralanmazdı پر النمزدی .
(Cev. Ah. XV - XVI. 210)

param param : Parça parça.

§ Gürz gürze tokunup param param پارم پارم ateşler saçıldı.
(Hamza. XIV - XV. 10, 249)

para pura : → **para ve pura.**

para ve pura, (para pura) : Ufak tefek, parça purça.

§ Ḫarze خرزه [*Fa.*] :...Ve hurde hurde, uvak devek ve para ve pura پاره و پوره ki her nesnenin uvağına derler.
(Caf. XVI. 48 - 2)

§ Ḫurde خرده [*Fa.*] :...Ve uvak devek, para pura پاره پوره ki her nesnenin uvağına derler. *(Deş. XVI. 320 - 2)*

parda : Tavan.

§ Sakf سقف [*Fa.*] : Dam pardası پاردمی ki âdemin başı üzerine gelür. *(Bab. XVI. 1,303)*

parlağuç : → **pırlağuç.**

parmağını ağzında komak : Parmağını dudaklarına dokundurarak sükût işareti yapmak.

§ ... Nâgâh gözü bana tuş oldu, gördü, bağluyam, döğülmekten sayruyam; diledi kim feryat eyleye, parmağım ağzımda kodum پرمغم اغزمده قودم epsem oldu. *(Ferec. XV. 244)*

parmak götürmek : İşaret parmağını kaldırıp iymana gelmek.

§ Ulu küçü cümle parmak götürüp پارمق کتوروب...
(Bektaş. XV. 83)

Cihanın yüzüne revnak getirdi
Yüzün gören kişi parmak götürdü پرمق کتوردی
(Şeh. Ş. XVI. 21)

parmak sokmak : Müdahale etmek.

Aks-i cemal-i yâre nazar etsem âbda
Parmak sokup پارمق صوقب rakip anı dahi bulandırır
(Molla. XIX. 245)

par par : Parıl parıl.

§ Karaca kuruca, hıraca, nohut burunluca, Hindistan cevizi başluca amma gözleri par par پار پار yanar.
(Hamza. XIV - XV. 2, 90)

§ Gözleri tan yılduzù gibi par par پار پار yanar.
(Hamza. XIV - XV. 4, 193)

Ey gönül aşk ateşine nice par par پر پر yanasın
Bâl ü perden gam yimez bîbâk bir pervanesin
(Nihani. XVI. 71)

Ey dil gam-ı can yirsin cânaneyi neylersin
Par par پار پار yanagör şem'a pervaneyi neylersin
(Nihani. XVI. 75)

Tüfeklerden ki fındıklar çıkardı
Dahi tokunmadan par par پر پر yakardı *(Selim. XVI. 154)*

İçelim supha değin onmaz ısak onmayalım
Karşımızda hele bal mumları par par پر پر yansın
(Revani. XVI. 112)

Bir kamer-tal'at gibi mecliste par par پار پار yanmağa
Giydi şem'-i zer-nigâr altun benekli câmeler
(Aşki. XVI. 132)

Sanasın bir şem'-i kâfurîdürür par par پر پر yanar
Şol sehi-kaddin ki başında külâh-ı zerd ola
(Yahya Bey. XVI. 194)

par par tutuşmak : Parıl parıl yanmak.

Nâr-ı aşka nûr olursan yeridir ey dil sana
Kim dedi par par tutuş پار پار طوتش pervane gibi yan ana
(Nihani. XVI. 20)

partal : İşe yaramaz (eşya).

Şol irkip yığdığın akça fülori dahi her partal پارتال
Olısardır sonunda hay kutsuz başlı hep yağma
(D. B. XVI. 21)

Üzerinden salup nuhûsetini
Partalın پارتالن attı savdı sıkletini *(Atai. Ha. XVII. 105)*

pas : Küf.

§ ...Ve etmekleri paslu پاسلو arpa etmeği idi.
(Cev. Es. XV. 274)

pastav : Top.

§ Boynu bağlı iki bin kâfir her biri sırtında bir pastav پاستاو çuka pişkeş çeküp el öptü. *(Tuh. Ki. XVII. 46)*

§ ... İçlerinden sekiz bin pastav پاستاو çuka çıktı.
(Tuh. Ki. XVII. 24)

paşa : Saygı veya sevgi hitabı.

Zeliha eydür Kutayfer varsun işe
Sana âşık oldum neylerem anı paşa پشا *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

Yusuf eydür getirin etmek ü aş
Önlerinde kodurur ahsen şabaş
Bunlar kamu ağlaşır bakmazlar aşa
Yusuf sorar yimediniz siz paşa پشا *(Yuz. Şeyd. XIII. 72)*

Yüzün gören kişiler anın paşa پاشا
Hayran olur diremez aklın başa *(Yuz. Şeyd. XIII. 21)*

İrüp atasına ansızın oğlan
Dedi paşa پاشا kanı ol dünbe kim sen
Bürut u rişini her subh idüp çerp
Der idin eylemişem lût ile harp *(Ruşeni. XV. 66)*

paşalı : Paşanın maiyetinde bulunan.

Paşalılar çadırda yahni kapar
Yahn(i) kapma kârımız bil padişahım
(Saz. Sadık. XVIII. 386)

Ne pirpiriye eyle meyil ne paşalıya پاشالیه
Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol *(Vasıf. XIX. 47)*

paşmak : → **başmak.**

paşmakçı : → **başmakçı.**

patat urmak : Tokat atmak.

§ Es-saf'u الصفع [*Ar.*] : Bir kimseye sille urmak ve patat urmak پاتت اورمق . *(Terceman. XV. 10)*

pat sat : Tek tük, arasıra.

§ Mervan, hazine açup pat sat پات صات çeri cem'ine meşgul oldu. *(Müslim. XV. 6, 36)*

payam : Bademe.

Levz لوز [*Ar.*] : payam پیام, cevz: koz, mürr: acı, müzz: nuz Harr ü harif: ıssı, güz, dayf: konuk, sayf: yay *(Naz. Le. XVII. 2)*

paylanmak : Kendine hisse çıkarmak.

§ El-ihraz الاحراز [*Ar.*] : Bir kimesne bir nesneyi kendisi alıp paylanmak پایلنمق mânasımadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 170)*

peçelü at : Alnındaki beyazlık bütün yüzünü kaplayıp yalnız gözleri etrafı siyah kalmış olan at.

§ El-müberkaatü المبرقعة [*Ar.*] : At kısmının cephesinde olan şol gurreye ıtlak olunur ki atın bütün çehresini ihata eyleyip lâkin gözlerinin çevresi siyah kalmış ola, ol ata peçelü آته پچه‌لو ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 544)*

peftere : 1. Şahini çağırmak için kullanılan yapma kuş.

§ Nakıştan murat peftereyi پفتره‌ی salıp hube deyü çağırmağa derler. *(H. Ş. XVI. 114)*

§ Nakş-i şikâr نقش شکار [*Fa.*] : Peftere پفتره ta'bir olunan nesnedir ki şahini anınla çağırırlar. *(Aks. XVII - XVIII. 128)*

2. Hallaç tokmağı.

§ İnsan bir kaya arkasında duldalanmazsa rüzgâr adamı yorgancı pefteresi پفتره‌سی gibi havaya atar. *(Ev. XVII. 2, 34)*

peh peh : Ne güzel.

Baḫḫin baḫḫin بخ بخ [*Ar.*] : ya'ni ki peh peh په په
Söylegil: eyhim, söylemegil: sah *(Naz. Le. XVII. 10)*

pek, (bek (II)) : Katı, sert, sıkı, sağlam.

§ Eğni bek بك demür tonun mana vergil.
(Dede. E. XIV. 245)

§ Kankı taş pektür پكدر başın ana ursun.
(Müslim. XV. 7, 123)

Kayurmaz hicr ü zahmet yindek olsun
Geçer hep kişinin canı bek بك olsun *(Güvahi. XVI. 70)*

Dedim ey meh kara kaşından neler çektim, dedi
Çekmeyen el sunmasun pekdir پكدر begayet yayımız
(Aşki. XVI. 162)

§ Şaburan شابوران [*Fa.*] : Bir nevi gayette pek پك demirdir. Pulad gibi suyu kendüye çeker ve sinirir.
(Deş. XVI. 268-2)

§ Dali' ضليع ceyyidü'l-adla' ya'ni kaburgaları pek پك olan kimsedir. *(Men. Av. XVI. 32)*

§ Ve hem de arzın bir yüzü pekçe پكجه kazılsa delinip delik âhar yüzüne çıkar. *(Men. Av. XVI. 43)*

Küffâr ile ceng ederek hasmâne
Kılıçları pek çekelim düşmana *(Saz. Âşık. XVII. 107)*

Çün Kitab-ullahdır hablü'l-metin
Pek پك yapış bu urvetü'l-vüskaya pek *(Niyazi. XVII. 51)*

pek etmek : → **bekitmek.**

pekişmek : → **bekişmek.**

pekiştirmek, (bekiştirmek) : Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek, sıkılaştırmak.

§ El-cüz' الجزء [*Ar.*] :...Ve bir nesneyi pekiştirüp پكشدروب muhkem eylemek mânasınadır, düğümü muhkem çekip bağlamak gibi. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 10)*

Saḫt kerden سخت كردن [*Fa.*]: di bekiştirmeğe بكشدرمكه : sulb صلب [*Ar.*] ü teşdit تشديد [*Ar.*]

Kesmedir: cezm ü büriden; bu yer: inca vü hüna
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 18)

pekitmek, (bekitmek, pek etmek) : Sağlamlaştırmak, tahkim etmek, sıkıca bağlamak, te'kid etmek.

Der-i zerrinden etti çün güzeri
Âhenin kufl ile bekitti بكتدى deri *(Yuz. Hamdi. XV. 124-1)*

Bekidüp بكيدب halka-i dil bâb-ı cana
Oturmuştum girip deyr-i muğana *(Ravza. XV. 15)*

§ ... Ve ayakların aşırıp başından ve ensesinden bekideler بكيدلر. *(Saat. XV. 109)*

§ Evvel yıkılan yer ol delâlet ettikleri yer idi, taşlar ve ağaçlar asup bekitmekle بكتمكله hiç çare bulamadılar.
(Kesir. XV. 13)

Bekidüp her birinin boynu bağın
Kodu elleri bağında ayağın *(Mih. XV. 154)*

§ Evin ne denlü pençeresi varsa pekit پكت dedim.
(Cev. Ah. XV - XVI. 46)

§ Aşağan ile yukarunu bekit. *(Sır. XVI.)*

Hısarın nice deyrin mescit etti
Yarar âdem koyup şehri bekitti *(Hadidi. XVI. 247)*

Didi pek etmeğe پك اتمكه te'kid تاكيد [*Ar.*] ü kuvvet virmeğe : te'yid
(Cev. Ke. XVII. 58)

Pek etmeğe پك اتمكه di : ibram ابرام [*Ar.*], hem ululamak: ikram
(Cev. Ke. XVII. 14)

peklik : Sağlamlık, katılık, sıkılık.

§ Rüstî رستى [*Fa.*] : 6 mânası var... 6, peklik پكلك ve kuvvet ve istihkâm mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 300)*

§ Seḫanet ثخانت [*Ar.*] : Kalınlık, peklik پكلك, sıkılık.
(Kam. Os. XIX. 187)

pek turmak : Sıkı turmak, yerinden kımıldamamak.

§ (Bâd diyur) : Cibali yerlerinden izale için nedenlü kuvvet ve zor ile üzerlerine mürur eylesem yerlerinde pek turup پك طوروب etek salmazlar. *(Mevahib. XVI. 165)*

pek tutmak : Sıkı tutmak.

Sakın bî-dest fikretme elin her kim ki dek tutar
Tahammül ehli hışmedüp tutucak katı bek tutar بك طوتار
(Şeref. XVI. 351)

pek yel : Kasırga.

Toz : gerd ü tozlu pek yel پك يل : tünd-bâd تندباد [*Fa.*]
(Genc. XVII. 69)

pek yüzlülük : Katı yüzlülük, utanmazlık.

§ Pişanî پيشانى [*Fa.*] : Alın ve nâsıye mânasınadır. Ve küstahlık ve pek yüzlülük پك يوزلوك ve utanmazlık mânasına gelir. *(Bürh. XVIII - XIX. 168)*

pelit : Palamut.

§ Bellûtü'l-arz بلوطالارض [*Ar.*] : Türkçe pelit پليد derler. Avratlardan kan sızduğuna fayda ede. *(M. Bay. XIV. 33)*

§ Bellût بلوط [*Ar.*] : Türkçe yer pelidi پليدى derler.
(M. Bay. XIV. 33)

pençe dutmak : Çarpışmak, pençeleşmek.

§ Eğer rûbah-ı zaif çerâgâh-ı himâyetine yol bula aslan ile muhkem pençe duta پنچه دوته. *(Tazarru. XV. 23)*

Aşkın yolunda laf urana gey hüner gerek
Aşk ile pençe dutmağa پنچه دوتمغا merdane er gerek
(Dâi. XV. 120)

pençeli ferman : Tuğralı (turalı) ferman.

Sabit'in taze şu beş beyt ile ehl-i dilden
Bir cevap istemeğe pençeli fermanı mı پنجه‌لی فرمانی var
(Sabit. XVII - XVIII. 124)

pençesin burmak : Kolunu bükmek, yenmek.

Zaifin koy ü burmagıl pençesin برمغل پنجه‌سن
Eli irse yiyesin işkencesin *(Ferh. XIV. 12)*

Bu rûbah-ı zamanın hilesi çoktur hazer eyle
Nice şir-i nerin ol pençesin پنجه‌سن al ile burmuştur بورمشدر
(Zati. XVI. 185)

Nizami hamsesiyle bir peleng-i kûh-i nazm idi
Bu beş beyt ile ey Zati biz anın pençesin burduk پنجه‌سن بوردوق
(Zati. XVI. 296)

Nazire denmez ise Âliyâ bu beş beyte
Fesahat erleri görsün ne pençeler buravuz پنجه‌لر بوره‌وز
(Âli. XVI. 99)

peneke : → **pineke.**

penir : Peynir.

§ Penir پنير kim Arabça cübündür جبندر ol kim yaş penirdir, sovuktur, yaştır miydeyi harabeder. *(Edviye. XIV. 16)*

Niçe denî çün meh ü çarh-ı esîr
Gerçi yalar şişe içinden penir پنير *(Atai. Ha. XVII. 79)*

pepeği, (pepeyi) : Pepeme, peltek, kekeme.

§ El-akid العقد [*Ar.*] : Dili tutkun olan kimsedir ki Türkçe pepeği پپکی denür, peltek dahi derler.
(Kdeb. XVIII. 373-1)

§ Telende تلنده [*Fa.*] : Keç-zeban mânasınadır. Ya'ni kelâmı dürüst edaya muktedir olmayan kimesnedir ki Arabide fâfâ denir. Hin-i telâffuzda iptida lisanından fa harfi gelmekle "fef fef" diyerek tekellüme ağâz eder; pepeyi پپەي ve kekeği ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 187)*

pepeği etmek : Peltekleştirmek, kekeme hale getirmek.

§ Irtat ارتات [*Ar.*] : Âharın dilini tutmak ve pepeği etmek پپه‌ی اتمك. *(Bab. XVI. 1, 120)*

pepeğilik, (pepeyilik) : Pelteklik, kekemelik, lüknet.

§ Taḫteḫa تختخة [*Ar.*] : Dilde olan tutukluk ve pepeğilik پپه‌كلك. *(Bab. XVI. 1, 144)*

§ El-ucme العجمة [*Ar.*] : Tekellümde dil tutkunluğundan... ibarettir, bazı nüshada el-lükne vâki olmağla pepeyilik پپەيلك demek olur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 7)*

pepeyi : → **pepeği.**

pepeyilik : → **pepeğilik.**

perdede : Perde arkasında, tanınmaktan çekinir durumda.

§ Ehl-i kemâl kendini bildirmez baş alamam diyü, hepsi perdededirler پردەدەدرلر. *(Hamza. XIV. 12, 104)*

perde dutmak : Perde çekmek, mânia yığmak.

§ Her kim bu dört hasletten birisin korsa ruzigâr anın muratları önüne perde duta پرده دتا. *(Kel. XIV. 23)*

perde kurmak : Perde çekmek, perde asmak.

Perde kurup پرده قورب gelüp kız anda durur
Halife kıza bu ahvali sorur *(Battal. XVIII. 204)*

perdesi yırtılmak : Sırrı meydana çıkmak, faş olmak.

§ ...Bu işin gavrine yetişmek hevesin ettim.., Eyitti: Dilemezem ki katında perdem yırtıla پردم يرتله hürmetim sına, çün murat edindin, nideyim... *(Ferec. XV. 390)*

§ ... Bu çaha in, çuvalları sadefle doldur... çektiler kim çuvallar doldu. Mellâh eyitti: Beni çıkarın. Pîr eyitti: Eyü yerin, var yat. Ebülfaris çağırıgördü başarımadı, nasibim sana, dedi çare olmadı. Pîr eyitti: Andan ki çıkaram perdem yırtıla پردم پرتله, yeğdir kim sen kuyuda yatasın, sırrım örtüle. *(Ferec. XV. 507)*

pereme : Kayık, sandal.

§ Emin buyurdu Ca'fer ile gen peremeyi پرمه‌یی (harekelidir) altunla mâlâmâl ettiler hatta pereme gark olup götüremez altun zayi' olur deyü peremeciler feryat edüp arz-ı hal ettiler. *(Tibr. XVI. 163)*

§ Zevrak زورق *[Fa.]* : Kiçirek gemi, Türkide sandal ve pereme پرمه derler. *(Ni'meti. XVI. 361)*

perem perem, (peren peren) : Darmadağın, param parça, perişan.

§ Haramîlere tığ-ı bürran koyup perem perem پرم پرم itmeğe başladı. *(Müslim. XV. 19, 83)*

O maha hâlet-i diğer verir perişanlık
Hemişe ahter-i hali peren peren پرن پرن yaraşur
(Ş. Galip. XVIII. 162)

perese : Hiza.

§ Hiza حذاء *[Ar.]* : Bir hatt-ı müstakimin devamiyle hasıl olan cihet ki Türkçede perese پرمسه, çırpı ta'bir olunur. *(Kam. Os. XIX. 270)*

perk : → **berk.**

perkitmek : → **berkitmek.**

perklik : → **berklik.**

pers itmek : Tersine döndürmek, çarpıtmak.

Günahımdır ki dinledim sözünü
Urup pers etmedim پرس ایتمدم çirkin yüzünü
(Şeh. Ş. XVI. 821)

pers olmak : Tersine dönmek, çarpılmak.

§ Ahmed anı elinin arkasıyle şöyle çarptı ki kelpin ağzı burnu pers oldu پرس اولدی. *(Müslim. XV. 31, 122)*

§ Ve Mâh ü Pervin'in sûreti pers olup پرس اولب Behram ü Müşteri'nin çehresi kana boyandı. *(Şeref. XVI. 293)*

pervaz urmalu olmak : Uçmak istemek, uçmağa hazırlanmak, uçmak üzere bulunmak.

§ Biz zuafânın can kuşu ten kafesinden vatan-ı asliyye arzusuna pervaz urmalu olucak پرواز اورملو اولجق... *(Delil. XV. 130)*

pes : 1. İmdi, o halde, öyle ise, öyle iken, öyle olunca, binaenaleyh.

Ger öyle olmadın pes پس kanı ol iş
Güman ü vehm ile geçti yaz u kış *(Yunus. XIII - XIV. 21)*

§ Günde beş kez kap kacağın yur; pes پس ol kap kacakta hiç arısız nesne kalmaz. *(Si. Da. XIV. 28)*

§ Pes پس size vâciptir ki toylar idesiz, gamkin olmayasız. *(Anter. XIV. 348)*

Yoh cihanın bekası pes پس nidelim
Derdinin yoh devası pes nidelim *(Kadı. XIV. 262)*

§ Biz seni yarattık... pes پس anı yaratmağa nite kadir olmayavuz. *(Leys. Mu. XIV - XV. 2 - 2)*

Yürek ölüm korkusundan dolu dağ
Kendözün pes پس nice deye kişi sağ *(İs. XIV - XV. 30)*

§ ... Eyitti: Ey oğlan sen bu hocanın kulu musun? Oğlan eyitti: Değilem. Şagirdi misin? Şagirdi dahi değilem. Kız eyitti: Pes پس bunların eline neden düştün? *(Ferec. XV. 17)*

§ ... Tabiat kuvvetleri zaif olur, kuvvetli gıdâyı mi'de kuvveti kahr idüp sinirmez, pes پس ol zamanda gıdâ dahi zaif gerek. *(Hazain. XV. 21 - 2)*

§ İş işlemesinde, daim elimden iş düşmesin dimeye... İşlememek dahi yaramazdır, pes پس gâh işleye ve gâh feragat otura. *(Hazain. XV. 9 - 1)*

§ Vücut elbette kabildir eğer az eğer çok, pes پس bu ikisinin arasındadır i'tibar kiminde az, kiminde çok. *(Hazain. XV. 3 - 2)*

§ Kuvvetlerine medet irmek için gıdâ vâcip olur bu dediğimiz resm urulan âzaya... Pes پس başlar günden güne büyümeğe gıdâ sebebiyle. *(Hazain. XV. 8-2)*

§ Düşmandan bir vakit agâh, bir vakit gafil olunaydı, zira düşman kaçan gelecek belli değil, pes پس daim sakını turmak gerek, kapısı açık olduğu için. *(Hazain. XV. 53-2)*

Döğmedise ger göksünü taş ile gaminden
Pes پس bu göğerenler ne ola cirm-i kamerde
(Nizami. XV. 45)

§ Beş vakit namaz şol ırmağa benzer kim bir kişinin evi önünde geçer ırmak olsa günde beş kerre ol ırmaktan kabın kacağın yur, pes پس ol kap kacakta arısuz nesne kalmaz, pâk olur. *(Cennet. XV. 3)*

§ Peygamber Aleyhisselâm eyitti: Ezelde ne yazıldıysa ol olusar. Eyittiler: Yâ Resulâllah pes پس amel ettiğimizden fâide nedir. *(Cennet. XV. 119)*

Çü buldun idi çıkardın elinden
Ne hasıl ola pes پس senin bilünden *(Ravza. XV. 57)*

Bengî olan sankı olur çünkü hep
Ussu olan pes پس niçün anı yiye *(D.B. XV. 1-172)*

§ Pes پس tahkik gördünüz siz ölümü kılıç yalabırken...
(Cev. Es. XV. 106)

Meğer Eşrefoğlu Rumi yine kendüden varuptur
Halka bir ünü kaluptur pes پس anındır işbu gavga
(Eşrefoğlu. XV. 12)

§ Râbia namazlağusun hava üzre bıraktı muâllak, eyitti: Yâ Hasan gel namaz kılalım... Hasan'ın ol makamı yoğudu kim anda ağa, pes پس dınmadı. *(Tez. Ba. XV. 98)*

§ Pes پس öyle olsa Hak Taâlâ'nın rahmeti ol sebepten âlemlere dahi ziyade ola. *(Münteha. XV. 60)*

§ Eğer der isen ki niçeler olur ki henüz küçük iken ölür, pes پس beden karaçavı niçin kemaline varmadın bozulur. *(Maârif. XV. 83)*

§ Pes پس ol bitileri terazûnun bir kefesine koyalar. *(Zâd. XV. 8)*

Anladın mı pes پس bu kez halk nidiser
Aşağadan yukaruya gidiser *(Muham. XV. 401)*

Canıma can imiş derdin çü bildim
Nice pes پس dirilem cânansız ey meh *(Gülşeni. XVI. 64)*

Düşümde gördüğüm olmazsa doğru
Gözümden pes پس kim uğurladı uyhu *(Yuz. Şems. XVI. 102)*

Şefi'i her günehkârın çü sensin
Nişe pes پس Gülşeni olmaya bî-bâk *(Gülşeni. XVI. 40)*

Terece: deriçe, peyrev: uyucu, yeni ay: meh-i nev
Öneği: lecûc ü kej-rev, sarılık: zerir ü çün چو ن [*Fa.*] pes پس *(Genc. XVII. 50)*

2. Sonra, ondan sonra, ardınca, müteakiben, nihayet.

Kamu sevgi tadın evvel göz alır
Pes پس andan sevgisi gönülde kalır *(Yunus. XIII - XIV. 41)*

Bana evvel bunu eylegil ayan
Pes پس düşün ta'birini kılgıl beyan *(İs. XIV - XV. 68)*

§ Bir at eyerlediler Hasan, vezir birle bindi, pes پس gittiler, kaçan yazıya irdiler, bir ulu çadır gördüler. *(Tez. Ba. XV. 34)*

Çün seng-i siyaha sürdü ruhsar
Pes پس geldi hayale hâl-i dildar *(Ley. XV. 139)*

Önürdü şeyhe i'lâm eylediler
Pes پس andan izz ü ikram eylediler *(Hadidi. XVI. 39)*

Dönüben pes پس hayâya dir ki Cibril
Seni gel ilteyim dergâha ta'cil *(Câm. Na. XVI. 7)*

Pes پس ayağ üstüne turup çağırdı
Hımarın andı har gibi ağırdı *(Güvahi. XVI. 99)*

Benim tavarlarımdan ayırasız
Pes پس iltüben efendiye veresiz *(Güvahi. XVI. 22)*

Değürdü evvelâ şahın selâmın
Pes پس andan armağanın ü peyâmın *(Yuz. Şems. XVI. 132)*

3. Hâsılı, hâsılı kelâm, velhasıl.

Hem zemzeme-saz olup bu tayyar
Şükrünü kamusu eyler izhar
Pes پس dilli dilince cümle eşya
Söylediği hüccet-i Taâlâ *(Ley. XV. 9)*

§ ... Pes پس her kim terk-i can ü ser itmez, bu makamdan anaru gitmez. *(Hüs. Dil. XVI. 29)*

4. Ne zaman ki, vaktaki.

§ Ekine benzer ki ucunu çıkardı kuvvetlendi; pes پس yoğunlandı ve kalktı baldırları üzerine... *(Cev. Es. XV. 238)*

5. İşte.

Çün görünür dürlü dürlü reng ile
Sırr-ı pinhan oldu pes bu yeng ile *(Vahdet. XV. 71-2)*

§ Yatsu namazının hikmeti oldur kim şafak dolunur kamu âdemîler ve canavarlar rahat olurlar. Pes پس ol vakıtta yatsu namazın buyurdu. *(Cennet. XV. 15)*

§ Müslümanlara kulum dedi. Pes پس ol kerametten ötürü anlara azap etmez. *(Cennet. XV. 139)*

pesliğen : Fesliğen.

§ Sipergam سپرغم [*Fa.*] : Fesliğen ve pesliğen پسلکن dahi derler. *(Caf. XVI. 84-1)*

peşe : → **beşe.**

peşiman yimek : Nadim olmak, pişman olmak.

§ ... Eğer hezar yıl bir yerde oturasın, Hak Taâlâ münasibimi viribiye dersen, dünyaya neyleyü geldim dersen anca peşiman yiyesin پشیمان ییاسن ve hem... *(Ferec. XV. 331)*

§ Gerü peşiman yiyüp پشیمان ییوب kendüyi muhkem bir direğe sarakodu. *(Enfes. XV. 285)*

petek : Çamurdan yapılan zahire ambarı.

§ Kündûle کندوله [*Fa.*] : Ol ki balçık ile ve ters ile örerler küp bigi ve petek پتك derler, içine galle ve kepek doldururlar. *(Caf. XVI. 143 - 1)*

Doldurma hububât ile karnını dün ü gün
Âdem bedeni mezbele içün petek پتك olmaz
(Gülşeni. XVI. 28)

§ Patu پاتو [*Fa.*] : ... Ve sarpun ve petek پتك ta'bir olunan zarfa denir ki çamurdan fıçı ve mancana tarzında yapıp içine galâl korlar. *(Bürh. XVIII - XIX. 139)*

peygamber görmiş : Sahabe.

§ Şam yerine on bin kişi peygamber görmiş پیغامبر کرمش girdi ve Humus şehrine peygamber sahabelerinden dokuz yüz kişi kondu. *(Enb. XIV. 491)*

peynir dişi : Çok ihtiyarlarda peyda olan kuzu dişi.

§ Ab-dendan آبدندان [*Fa.*] :...Kezalik ziyade pîr olanların peynir dişi پنر دیشی ta'bir olunan dişleri etfalin dişleri gibi zaif olmakla kabil-i intifa' değildir. *(Aks. XVII - XVIII. 9)*

pezik : Pazı, pancar.

Ruhsati'm de der ki ciğerim ezik
Portakal yerini tutar mı pezik *(Saz. Ruhsati. XIX. 504)*

pırın pırın : → **pır pır.**

pırlağaç : → **pırlağuç.**

pırlağıç : → **pırlağuç.**

pırlağuç, (parlağuç, pırlağaç, pırlanguç, pırlankuç, pırlağıç, pırpır) 1. Bostanlarda kuşları ürkütmek için kurulan ve rüzgârla dönerek ses çıkaran fırıldak.

§ Ḫuzruf حذروف *[Ar.]*, bâd-fere بادفره *[Fa.]* : Çakıldak ki kuş ürkütmek için döner ve avazı çıkar. Fariside bâd-fere ve fırfıra ve Türkide pırlağaç پرلاغاج derler ve bir nev'i dahi oldur ki etfâl elleriyle çevirirler, avazı çıkar ve kendi ıstılahlarında ana tırtır derler. *(Aks. XVII - XVIII. 177)*

2. Ortasındaki iki deliğe bir sap iplik geçirilip uçları bağlandıktan sonra, iki taraftan çekildikçe dönen kurs şeklinde bir çocuk oyuncağı, fırıldak, topaç.

§ El-ḫuzruf الخذروف *[Ar.]* : Pırlañgaç پرلكنچ derler bir nesnedir ki oğlancıklar oynarlar. *(Terceman. XV. 292)*

§ Firfire فرفره *[Fa.]* : Pırlağuç پرلغوج. *(Miftah. XV. 112)*

§ Bâd-per بادپر *[Fa.]* : Pırlağuç پرلغوج. *(Miftah. XV. 51)*

§ Bâd-fer بادفر *[Fa.]* : Parlağuç پرلغوج (harekelidir). *(Şamil. XVI. 578)*

§ Bâd-für بادفر *[Fa.]* : Pırlağuç پرلاغوج. *(Caf. XVI. 14-1)*

§ Firfire فرفره *[Fa.]* : Oğlancıklar oynadığı pırlaguç پرلغوج. *(Caf. XVI. 116 - 1)*

§ Bâdriye بادرییه *[Fa.]* : Parlağuç پارلغج. *(Ni'meti. XVI. 111)*

§ Düvâme دوامه *[Fa.]* : Pırlağuç پرلغوج. *(Ni'meti. XVI. 323)*

§ Tabs طبث [*Ar.*] : Pırlağuç پرلغوچ ve pırıldak پرلداق ve anı döndürüp oynamak. *(Bab. XVI. 1, 371)*

§ Ḫuzre خذره [*Ar.*] : Oğlancıklar oynadığı pırlağuç پرلغوچ. *(Bab. XVI. 2, 176)*

§ Bâdriye بادریه [*Fa.*] : Çakır dikeni ve ağırşak ve pırlağuç پر لاغوچ ki oğlancıklar lu'bundandır. *(Deş. XVI. 302 - 1)*

§ Firfire فرفره [*Fa.*] : Oğlancıklar oynadıkları pırlağuç پرلغوچ. *(Deş. XVI. 341 - 2)*

§ Bâd-ber بادبر [*Fa.*] : ... Ve pırlağuç پرلغوچ mânasına ki oğlancıklar lûbundandır. Fır fır döner, avazı çıkar. *(Deş. XVI. 90 - 1)*

§ Firfir-i kûdegân فرفرکودکان [*Fa.*]: Pırlankuç پرلنقوچ ki oğlancıklar oynar. *(Deş. XVI. 272 - 1)*

Bâdrise بادریسه [*Fa.*] : Parlagıç پارلاغیچ, âyin: nihat *(Genc. XVII. 68)*

§ Bad-efrah بادافراه [*Fa.*] : ... Ve bâdfer mânasınadır ki çocuklara müteallik oyuncaktır. Tasviri budur ki müdevver gön paresinin ortasına ve iki tarafına ip takıp iki el ile iki canibe çektikte ol gön süratle dönerek seda verir; pırpır پیر پیر ve pırlagaç پرلاغاچ ve fırfırı ve fırlak dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 91)*

pırlak : Kuş avlamak için kullanılan diğer kuş.

§ Pâdam پادام [*Fa.*] : Duzaktır ki at kuyruğundan düzüp anınla kuş şikâr ederler ve ol kuşa derler ki duzak ve tor kenarına bendederler, anın sebebiyle sair kuşlar gelip giriftar olurlar. Kuşu kuş ile avlarlar dedikleri buna mebnidir. Arabide milvah ve Türkide bey ve pırlak پرلق derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 140)*

§ El-milvah الملواح [*Ar.*] : ... Şol baykuşa denir ki doğan makulesi kuş saydedenler anın ayağına ip bağlayıp gömelteden taşra salıverirler ve gâhçe beri öte çekip tahrik ederler,

şikârî kuşlar, sayd zanniyle ana hücum edip pâ-girifte-i dâm-ı hırs olurlar. Ve sair kuş ile de saydederler. "Kuşu kuş ile saydederler" meseli malûmdur. Hâlâ bahçelerde iskiti makulesi kuşları kafesteki kuş ile saydederler. Fariside ana paydâm Türkide mostıra ve pırlak پرلاق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 517)*

pırlañgıç : → **pırlağuç.**

pırlankuç : → **pırlağuç.**

pırlaşmak : Pırlayıp uçuşmak.

§ Çünkü göğercinler ses işittiler, hemân bir gezden pırlaşup پرلشوب minareden taşra gittiler. *(Müslim. XV. 1, 222)*

pır pır, (pırın pırın) : Pırıl pırıl, parıl parıl.

§ Rüzgâr esüp dokandukça kalyon filandırası gibi pırın pırın پرن پرن eder. *(Müslim. XV. 15, 110)*

§ Lepan لپان [*Fa.*] : Pır pır پر پر ışılayıcı nesne. Ayna ve kılıç ve bunlara benzer ne varsa. *(Deş. XVI. 278-1)*

pırpır : → **pırlağuç.**

pıskırmak : Hapşırmak.

§ El-aft العفط [*Ar.*] : Koyun burniyle pıskırmak پصقرمق mânasınadır, merkebin pıskırması پصقرمسی gibi. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 494)*

pineke, (peneke) : Uyuklama, pinekleme.

§ Er-rü'ya الرؤيا [*Ar.*] : Düş dedikleri hâlettir, vâkıa dahi derler. Imızganmak ve pineke پنەکه dedikleri hâlettir. *(Kdeb. XVIII. 61 - 2)*

§ Es-sinât السنات [*Ar.*] : Mukaddime-i nevm olan ımızganmak ve peneke پنکه dedikleri. *(Kdeb. XVIII. 285 - 1)*

pirelmek : İhtiyarlamak.

§ Aslan pirelse پیرلسه dişleri kalmaz. *(Hay. XV. 5)*

§ Tavşancı kaçan pirelse پیرلسه uçmaz olsa yavrusu arkasına götürür. *(Hay. XV. 134)*

§ Bir kişi yiğit iken nefsini hayra ve tâata öğretse pirelicek پیرەجك anı eder. *(Cev. Ah. XV - XVI. 774)*

§ Dahi yiğidim, pirelicek پیرلیجك tevbe kıluram. *(Cev. Ah. XV - XVI. 181)*

§ Şimdi pireldiñ پیرلدك kuvvetin kalmadı. *(Cev. Ah. XV - XVI. 182)*

§ Oğlan eyitti: Buna noldu? Eyittiler: Pireldi پیرلدی (hare-kelidir). *(Cev. Ah. XV - XVI. 648)*

pirpiri : Derbeder, perişan.

Ne pirpiriye پرپریيه eyle meyil ne paşalıya
Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol *(Vasıf. XIX. 47)*

pirpirim, (pürpürüm) : Semizotu.

§ Recle رجله [*Fa.*] : Tıp kitaplarında pirpirim پرپرم dedikleri ottur. *(Caf. XVI 67 - 1)*

§ Ferbehen فربهن [*Fa.*] : Pirpirim پرپرم dedikleri ottur. *(Caf. XVI. 113 - 1)*

§ Recle رجله [*Fa.*] : Pirpirim پرپرم. Ba'zılar samaruğdur dediler, ya'ni mantar. *(Ni'meti. XVI. 332)*

§ Ferbehin فربهين [*Fa.*] : Pirpirim پرپرم. *(Ni'meti. XVI. 472)*

§ Belben بلبن [*Fa.*] : . . . Semüzot dedikleri nebattır. Ba'zı diyarda pirpirim پرپریم derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 123)*

§ Buḫle بخله [*Ar.*] : Semizotu denilen nebat. Asıl ism-i Türkisi pürpürümdür پرپرم. *(Kam. Os. XIX. 237)*

pisi, (pisik, püsük) : Kedi.

§ El-fesfesetü الفسفسة [*Ar.*] : Pisiyi پسیی ve çetüğü mübalâğa ile kovmak. *(Terceman. XV. 107)*

§ El-ehrar الاهرار [*Ar.*] : Kediler ki Türkçe çetük ve kedence ve büsük بسوك derler. *(Kdeb. XVIII. 487 - 1)*

§ Püşek پشك [*Fa.*] : Maveraü'n-nehr halkı kediye derler. Arabide sinnevr denir. Zahiren pisik پسك ta'biri püşek musahhafıdır. *(Bürh. XVIII - XIX. 158)*

pisik : → **pisi.**

pisilik eylemek : Yaltaklanmak, temelluk etmek.

§ El-meleku الملق [*Ar.*] : Bir kimse bir kimseye yalınmak ve pisilik eylemek پسیلك ایلمك . *(Terceman. XVI. 142)*

pişi : → **bişi.**

poca urmak : Yalpa vurmak.

§ Et-terennuh الترنح [*Ar.*] : Mestlikten yahut gayri ârızadan yemîn ü şimâle temayül ederek ve poca urarak پوجه اورەرق yürümek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 471)*

§ Nâi' نائع [*Ar.*] : ... Açlıktan sarhoş gibi iki tarafa poca uran پوجه اوران kimseye denir. *(Kam. XVIII-XIV 2, 683)*

poğrenk : Künk.

§ Muri موری [*Fa.*] : ... Ve su küngü, poğrenk پوغرنك dahi derler. *(Deş. XVI. 383-1)*

por : → **bor (I).**

poryaz : Poyraz.

Hemin gölge kovan erdikte yaza
Kışın ağzını açar poryaza پوریازه *(Güvahi. XVI. 75)*

posalmak : Posalaşmak, (meyva) çürümek.

§ Âbḫast آبخست [*Fa.*] : Ol kavun ve karpuz ve hıyar ve sair

meyvalardır ki hışırlanmış ve posalmış پوصلمش ve fasit olmuş ve tenavüle salahiyyeti kalmamış ola.
(Bürh. XVIII - XIX. 25)

§ Pûle پوله [*Fa.*] : Ol kavun ve karpuz ve sair meyvaya denir ki posalmış پوصالمش ve hışırlanmış ve fasit olmuş ve tenavülden kalmış ola. *(Bürh. XVIII - XIX. 164)*

postuna sığışmamak : Gururlanmak, kabına sığmamak.

§ Ağa bana iltifat etti diye sürurundan postuna sığışmaz olurdu پوستنه صغشمز اولوردی. *(Naima. XVII-XVIII. 3, 121)*

postunuñ eri : İşgal ettiği mevkiin ehli.

§ ... Amma Derviş Paşa postunuñ eri اری پوستنك ve dekayik-ı ahvale vakıf... *(Naima. XVII - XVIII. 5, 286)*

poşu : Vaktiyle omuzlara atılan, başa sarılan kenarları saçaklı ipek örtü.

Bilmem nâmahremsin bilmem hatunsun
Poşuyu yüzünden kaldır da yürü *(Kara. XVII. 209)*

Poşunun saçağı topuğun döver
Oturmuş kahvede kendini över *(Saz. Sadık. XVIII. 386)*

potlacı : → **botlacı.**

potlamak : → **botlamak.**

potuk : Tavşan yavrusu.

§ Hargûşek خركوشك [*Fa.*] : Hargûş musaggarıdır ki tavşan yavrusudur. Türkide potuk پوطوق derler.
(Büh. XVIII - XIX. 240)

pöç : 1. Kuyruk sokumu.

§ Es-sa'lebe الثعلبة [*Ar.*] : İnsanın ve hayvanın mak'adında ve kuyruk dibinde pöç پوج ve kuyruk sokumu ve uca ta'bir olunur, mercimek kadar bir kemiktir ki, fatiha-i hilkat-i beni-âdem ve hatime-i fena ve adem ol kemiktir, ba'zı diyarda ana bezdüm kemiği ta'bir ederler.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 83)

2. Omaca, kalça kemiklerinin birleştiği yer.

§ El-a'zel الاعزل [*Ar.*] : Omaca ta'bir olunan iki pöç پوچ kemiklerinin birisi nâkıs olan dabbeye denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 285)

§ El-mariyy المارى [*Ar.*] : Pöç tarafına kadar eskiyip yıpranmış sevbe denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 928)*

§ Âler آلر [*Fa.*] : İnsanda uca ve pöç پوچ ve sair hayvanda sağrı ta'bir olunan uzva denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 41)*

§ Cüfte جفته [*Fa.*] : Üç mânası var; biri, sürin-i merdüm ve esp mânasınadır, ya'ni iki uca kemiklerinin arka tarafta olan mâbeyni ki atta sağrı ve âdemde pöç پوچ ve sekirden ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 204)*

§ Âger آكر [*Fa.*] : Mutlak sürin ve kefel mânasınadır ki oturak yerinin iki tarafıdır; insanda uca ve yumuşak yerine kıynak ve üst tarafına pöç پوچ ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 41)

§ İst است [*Fa.*] : Üç mânası var... Salis, sûrah-ı mak'at mânasınadır. Ve insanda uca ve pöç پوچ ve sekirden ve sair hayvanda sağrı ta'bir olunan mevzıa dahi denir.
(Bürh. XVIII - XIX. 62)

puç : Basık, yassı.

§ Deniz atı, bir canavardır, Nil'de olur. Duynağı çatal, burnu puç پوچ ... *(Hay. XV. 162)*

puç olmak : Bedduaya uğrayıp çürümek, boşalmak, mahvolmak.

§ Süleyman Han... Askerim ve vüzeram ve evlad-ı zevi'l-ihtiramlarım bu hudutlardan içeri girerse iflâh, berhurdar olmayıp münhezim olsunlar deyü beddua ettiği bu millettir ki ahirü'l-huduttur. Hayfâ ki lânet olmuş huduttur... İçeri tecavüz ettiğimizden çün kırk elli bin ümmet-i Muhammed helâk oldu. Ve bade'l-yevm Yanık kalesine giden asker-i islâm yanar; Beç'e giden puç ve piç ve hiç olur... Zira Süleyman Han Beç kalesine varıp işi gücü puç olup پوچ اولوب can kurtaran da güç ile can kurtarıp... *(Ev. XVII. 7, 204)*

puğur : → **buğur (II).**

puğursamak : Dişi deve erkek istemek.

§ El-heka' الهقع [*Ar.*]: Nâka ziyadesiyle puğursamakla پغو رسمقله şiddetinden yıkılıp düşmek mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 697)

pukağu : Bukağı.

§ ... Evvel, Sırat'ı genezlikle geçire. İkinci, ayakların tamu pukağusundan پوقاغوسندان saklaya. *(Cennet. XV. 12)*

pul : Bir akçanın üçte biri.

Satarız bunu neye kim ola
Altun akça kıymetsiz yarmak pula پولا
Ol kişi eydür altun akçam yokturur
Üş bile kelâ kumaş çokturur
Ettiler biz niderüz kumaş kelâ
Satarız ol kıymetsiz yarmak pula پولا *(Yuz. Şeyd. XIII. 15)*

§ Tavuk çağırır halka işittirir, bir pulluk پوالق yumurda doğurur. *(Güzide. XV. 127)*

pula almamak : → **pula saymamak.**

pula saymamak, (pula almamak) : Hiçe saymak, değer vermemek, metelik vermemek.

O pula saymayan پوله صايمين altun u simi
Safa deryasının dürr-i yetimi *(Ruşeni. XV. 197)*

Çü Husrev görmeye Şirin cemalin
Pula almaz پولا المز cihanın genc ü malin
(Çeng. Dâi. XV. 261)

puluç, (buluç) : Erkekliği olmayan kimse, innîn, süstendam.

§ Yâ puluç پلوچ bu ne iştir ki işledin. *(Anter. XIV. 354)*

§ El-acîzü العجيز [*Ar.*] : Puluç پولوچ ya'ni cimâa kaadir olmayan kişi, innîn gibi. *(Terceman. XV. 54)*

§ Süst-endâm سست اندام [*Fa.*] : Puluç پولج . *(Sıh. Ac. XV. 49)*

§ Süst-endâm سست اندام [*Fa.*] : Buluç بولچ innin mânasına. *(Caf. XVI. 89-2)*

§ İnnîn عنين [*Ar.*] : Puluç پولچ. *(Şamil. XVI. 630)*

§ Bülûç بلوج [*Fa.*] : Süst-endam, innîn mânasına. Türkide dahi müsta'meldir, buluç بلج derler. *(Deş. XVI. 50-1)*

§ Süst-endâm سست اندام [*Fa.*] : Erliksiz kimse, innîn mânasına, puluç پولچ derler. *(Ni'meti. XVI. 411)*

Zevci olan nekbetî köhne puluç پولچ
Ya çelebi ya kölemen ya uluç *(Atai. Ha. XVII. 110)*

Köhne puluç پولچ bir sünepe nıkbeti
Suretine benzer idi siyreti *(Atai. Ha. XVII. 104)*

§ Et-tîtâ' التيتآء [*Ar.*] : Puluç پولوچ ki cima'ı mümkin olmayan kimesnedir. *(Kdeb. XVIII. 114-2)*

§ El-acîr العجير [*Ar.*] İnnîn ve bî-recûliyet olan adama ve ata denir... Türkide ana puluç پولوج ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 23)*

§ İnnîn عنين [*Ar.*]: Türkçesi puluçtur پولوچدر. *(Kam. Os. XIX. 155)*

purtarmak : → burtarmak.

pus : Sis, duman.

Ol evden çıktı çün Behram bin Tus
Cihanın gönlünü bastı kara pus پوس *(Hurş. XIV. 86)*

§ Yayasın ardına tutmuş, yayasın ardına kapkara pus پوس olup gelir. *(Âş. XVI. 127)*

§ Ed-dabab الضباب [*Ar.*] : Şol rutubetli pusa پوصه ve dumana denir ki zemine kadar havayı ihata ve istîabeder. Ekseri güz mevsiminde sabah vaktında tekevvün eder; alâ-kavlin anın hakikati dühan gibi ince sehabdır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 186)*

pusarık, (busarık) : 1. Duman, sis.

§ Düm kara pusarık پوساریق ordumun üzerine dökülür gördüm. *(Dede. XIV. 23)*

Ger busarık بسارق göstere yerde sehap
Çok ola renc ü maraz dir bu kitap
(Melhame. XIV - XV. 75 - 1)

Ufuktan olmuş iken mah şârık
Sema yüzünü tutmuşken busarık بسارق *(Hikmet. XV. 69)*

§ ... Yağmur alâmetleri çoğ ola, yine dağıla yağmaya. Eğer busarık بسارق, tuman olursa kış faslında...
(Hazain. XV. 28 - 2)

§ Havada busarık بسارق ve fesat vaki' oldu. *(Kesir. XV. 10)*

§ Ḫıre خره [*Fa.*] : Busarık بوسرق. *(Caf. XVI. 175-2)*

§ Ḫıre خره [*Fa.*] : ... Ve busarık بسارق ve duman... mânasına. *(Deş. XVI. 25-1)*

2. Sisli, dumanlı (hava).

Ne busarıkdur بسارقدر yüzü ne belli nur
Geh görünür geh görünmez gibidür
(Melhame. XIV - XV. 68 - 1)

Busarık بوسرق olsa bu yıl hoştur ekin
Cümle hab onar eyüdür ot biçin *(Melhame. XIV-XV. 34-1)*

§ Öyle yeli çoğ ese hava ol zamanda tunuk ola ya'ni busarık بسارق ola bir zaman yine hava turu ola, bir zaman yine busarık ola. *(Hazain. XV. 29 - 1)*

§ Es-sıyk الصيق [*Ar.*] : Havada cevelân eden toza denir. Alâ-kavlin biri birine dolaşık pusarık پوصەرق havaya ağmış kesif toza denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 7)*

3. Serap, uzakta olup iyi seçilemeyen bulanıklık.

§ Serab سراب [*Fa.*] : Ilgım salgım derler ol nesnedir ki güneş pertevinden sahralarda ıraktan su gibi görünür pusarıkdan پوصرقدان. *(Ni'meti. XVI. 379)*

§ El-ebab الاباب [*Ar.*] : ... Ve serap mânasınadır ki nısf-ı nehar isiliğinde ıraktan çöllerde su heyetinde nümayan olan pusarıktır پوصارقدر. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 71)*

§ Serab سراب [*Fa.*] : Mevsim-i sayfın sıcak günlerinde nısf-ı nehar vaktında çukur ovalarda yere mülâsık olarak su gibi lemean eder şeklinde ıraktan görünen pusarık پوصارق mânasınadır. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 365)*

pusat : 1. Silâh, zırh gibi harp için giyinilip kuşanılan şeyler.

§ Es-sevâd السواد [*Ar.*] : Çok mal ki sipahilik dedikleri silâh ve bisat ve Türkçe yarak ve pusat پوصاد derler ki mülûke nisbetle eskaal-i sultandır. *(Kdeb. XVIII. 383-1)*

§ En-nebale النبالة [*Ar.*] : Yat ve yarağ ve pusata پوصانه derler. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 356)*

2. Âlet ve edevat.

§ El-âlât الآلات [*Ar.*] : İş ehli teshil-i san'at içün isti'mâl eyledikleri pusatlardır پوصادلردر. *(Kdeb. XVIII. 212-1)*

§ El-edat الاداة [*Ar.*] : Âlet ki elde müsta'mel olur. Türkide pusat پوصاد derler. *(Kdeb. XVIII. 36-2)*

pusmak : Sinmek, saklanmak, siper içine girip gizlenmek.

§ Sayyat ileri geldi, ağ döşedi, dane bıraktı ve bir araya pustu بسدی oturdu. *(Kel. XIV. 78)*

Kara kaygı gönülünü bastıdı
Sınıklı olup gey katı pustudu پوسدیدی *(Süh. XIV. 142)*

Murassa' örtülü benzer arusa
Tutuk içinde yürür pusa pusa پوسه پوسه *(G. Ra. XV. 163)*

§ Deveye binip yara pusma پوصمه. *(Ata. XV. 26)*

§ Burc u bâru üzerinde gelürek şirin pustuğu köşeye gelip... *(Raufi. XVI. 559)*

§ Tenbîden تنبیدن [*Fa.*] : Ditremek ve tepinmek ve hareket-i mezbuh gibi talabımak ve hafk ve ıztırap etmek mânalarınadır ve pusulanmak ve pusmak پوصمق mânasına gelir. *(Bürh. XVIII - XIX. 188)*

pusu koymak : Pusu kurmak.

Diler kim koya pusu قویه پوسی gice ile
Meseldir erlik on dokuzu hiyle *(Hadidi. XVI. 60)*

pusulanmak : Sinip saklanmak.

§ Tenbîden تنبیدن [*Fa.*] : Ditremek ve tepinmek... ve pusulanmak پوصولنمق ve pusmak mânasına gelir.
(Bürh. XVII - XIX. 188)

§ El-avretü العورة [*Ar.*] : Pusulanacak پوصولنه‌جق yere ıtlak olunur, mekmen mânasına. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 46)*

puşmak : → **buşmak.**

puta, (buta) : Hedef, amaç, nişangâh.

§ Sen buta بوطه gibi uğraş yerinde kalırsın.
(Anter. XIV. 2, 475)

§ Yoldaşlar ile buta بوته atıp oturur idi. *(Dede. XIV. 43)*

§ Temûk تموك [*Fa.*] : Şemsi Fahri rivayetinde butadır بوته‌در ana ok atarlar. Hedef mânasına. Esedi rivayetinde bir nevi oktur ki anımla butaya پوته‌یه atarlar, ya idman ederler.
(Deş. XVI. 93 - 2)

§ Temûk تموك [*Fa.*] : Puta پوته oku ya'ni nişana attıkları ok ve nişana dahi derler. *(Ni'meti. XVI. 205)*

§ Temûk تموك [*Fa.*] : Esedi rivâyetinde, bir nevi' oktur ki puta atarlar ve Şemsi Fahri rivâyetinde puta پتا ki ohla atarlar, hedef mânasına. *(Caf. XVI. 34-1)*

§ Pûtap پوتاب [*Fa.*] : Puta پوته ki Türkide ok nişanına derler
(Deş. XVI. 28)

§ Çüngâl چنكال [*Fa.*] : Puta پوته, hedef mânasına.
(Deş. XVI. 218-1)

§ Mac ماج [*Fa.*] : Buta بوته ve nişane; umacdan muhaffeftir.
(Cinas. XVI. 65-1)

§ Çüngâl چنکال [*Fa.*] : Hedef, ya'ni ok nişanı ki buta بوته derler. *(Ni'meti. XVI. 246)*

§ Er-remâyâ الرمایا [*Ar.*] : Türkçe puta پوته derler, hedef ve amaç. *(Kdeb. XVIII. 77-2)*

§ El-menâcib المناجب [*Ar.*] : Puta پوته ki ana ok atarlar. *(Kdeb. XVIII. 207 - 1)*

putu sınmak, (butu sınmak) : Gönlü daralmak, çehresi değişip bozulmak.

Cemian millet-i küfrün putu sındı بتی صندی bihamdillah
Dü-nim oldu meğer mikras-ı lâden zühre-i garra
(Sabit. XVII - XVIII. 2)

Gönlünü edemedi ol sanemin
Putu sındı بتی صیندی o fikâr-ı elemin *(Sabit. XVII - XVIII.)*

§ Ol ki zaifü'l-kalb ü cebandır, butı sınup بتی صنوب mağşuş ve müşevveş olup kızılı çıkar. *(Ârifin. XVI. 245)*

Harap oldu muhassal kalmadı bir dikili taşı
Butu sındı بتی صندی tıkıldı çanına ot gördü hızlânı
(S. Vehbi. XVIII. 62)

put yonmak : Put imal etmek, yapmak.

Çünkü Yusuf yüzünü gördü bular
Yusuf'a benzedi bir but yondular بوت یوندیلر
(Yuz. Şeyd. XIII. 18)

püfkürmek : Püskürmek.

§ Taşra püfkürüp پوفکروب andan bakıp gördü ki istediği şikâr sahrada turur. *(Hamza. XIV - XV. 5, 203)*

§ Ol melik demürü çeynedi feleğe püfkürdü پوفکردی. *(Tibr. XVI. 61)*

§ Lehrasp, kibr ü ucbi bir mertebe idi ki demürü çeyneyip göğe püfkürdü پوفکردی. *(Tibr. XVI. 72)*

püliç : Piliç.

§ Pülicin پولجك boynun ve kanatların ve budların vereler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 10)*

pür, (püren) : Bazı ağaçlarda, yapraklardan ayrı olarak süren ince yaprak.

§ Zeytün pürü پورى baş ağrısına nafi'dir. *(Mü. Şi. XIV - XV. 70)*

§ Eş-şebrem الشبرم [*Ar.*] : Çam pürüne پورينه benzer, ufacık yaprağı ve kırmızı çiçeği ve mercimek gibi akrak ve sarırak tohumu olur. *(Ah. XVI. 533)*

Arılar da konmaz oldu pürene
Şükür olsun bu sevdayı verene *(Kara. XVII. 196)*

pürçek, (bürçek, bürcek, bürçük, pürçük) : 1. Alından ve şakaktan sarkan saç, kâkül.

Anın bürçükleri برچكلرى yanağ üzerne
Duzaklar bigi halka olmuş idi *(Kel. XIV. 113)*

§ Udlu yüzü ay, kaşları yay, eneği ak, bürçegi gül gibi. *(Kel. XIV.)*

§ Anın pürçeği پورچكى ve zülfü şol kaygu dünleri gibi kara ve karışıktır. *(Kel. XIV. 179)*

§ Sis renkli kim bir beneği dahi bir beneğine benzemez ve anların kanatları ve yelesi ve pürçekleri پرچكلر var. *(Enb. XIV. 658)*

§ Atın alnında bürceğine برجكنه bağlıdır hayır kıyamete dek. *(Hay. XV. 7)*

§ El-münasa المناصى [*Ar.*] : Bürceğinden بورجكندن ve alnı saçından yapışılmış ve tutulmuş kimse. *(Terceman. XV. 179)*

§ El-asba' الاصبع [*Ar.*] : Bürçeği بورچكى ak at. *(Tercüman. XV. 82)*

§ Bercem برجم [*Fa.*] : Bürcek برجك. *(Sıh. Ac. XV. 48 - 2)*

§ Ve kurbanları ve anların boynunlarında pürçekleri پرچكلرى emin alâmet kıldı. *(Cev. Es. XV. 175)*

§ Perçem پرچم [*Fa.*] : Pürçük پرچوك ve saçak. *(Miftah. XV. 56)*

§ Zülf زلف [*Fa.*] : Pürçek پرچك. *(Şamil. XVI. 161)*

§ Piçe پيچه [*Fa.*] :... Ve pürçek پورچك avratların yüzü örtüsü. Bu mâna Türkide de isti'mâl olunur. *(Deş. XVI. 308-2)*

§ Zülf زلف [*Fa.*] : Ma'ruf saçtır ve mahbuplerin yüzlerinde pürçek پرچك mânasına. *(Ni'meti. XVI. 369)*

§ Sîb سيب [*Fa.*] : Elma ve atın alnında biten yelesi ki pürçek پرچك dahi derler. *(Ni'meti. XVI. 404)*

§ Salsâl صلصال [*Ar.*] : At bürçeği پرچكى ve yelesinde olan aklıktır. *(Bab. XVI. 2, 406)*

§ Zülf زلف [*Fa.*] : Pürçek پرچك. *(Caf. XVI. 75 - 1)*

2. Yaprak.

§ Veys dâim oruç tutardı ve gündüzün hurma bürceğin پرجكن devşirirdi ve gece satardı, anınla nesne alırdı, orucun açardı. *(Tez. Lâ. XV. 40 - 1)*

§ Gündüzün hurma bürceğin پرجكن direrdi. *(Tez. Ün. XVI. 15 - 2)*

pürçük : → **pürçek.**

püre : → **büre.**

püren : → **pür.**

pürlenmek : Dalların uçları yapraklanmak.

Budaklandı vü pürlendi پرلندى muayyen
Tefekkür etti kim yâ Rap kimim ben *(G. Ra. XV. 3)*

pürtüklü : Pütür pütür olan.

§ Sağ süt oldur kim eyü kandan olur. Eyü kanın tadı tatlıdır, südü dahi tatlı gerek, revan gerek, pürtüklü پرتكلو olmaya, birez sıvık, birez koyu olmaya.

(Hazain. XV. 11 - 2)

püs : → **ağaç püsü.**

püsen : Ahmak ıslatan.

Ne rezaz رذاذ [*Ar.*] ü tall طل [*Ar.*] : püseñ پوسك yağar gece karanusuna di: hudr
Döküle yağardan o katralar ki birin birin ana di: resan

(Naz. Le. XVII. 16)

püskürmek : (Su) fışkırmak.

§ Ubüb عبب [*Ar.*] : Püskürü püskürü پوسكرى پوسكرى akan su.

(Bab. XVI. 1. 97)

R

rahatlu : Rahat, âsude, rahatlık veren.

§ Üşbu yer yavlak taze ve lâtiftir ve gönül açıcı ve rahatludur راحتلودر. *(Kel. XIV. 83)*

rakam urmak : Nakşetmek, yazmak.

Çek bu yolda Hak'tan artuğa kalem
Özüne ur اور aşk dağından rakam رقم *(Vahdet. XV. 71-1)*

raks urmak : Raksetmek, oynamak, sıçramak.

Raks urur رقص اورر uşşak zikroldukça eş'ar-ı Kemâl *(Sarıca. XV. 47)*

§ Aya karsmak ve raks urmak رقص اورمق ve güreş tutmak ve suret oynatmak ve... *(Müneb. XIV - XV. 293 - 1)*

Sofi olan raks urur رقص اورر bal ile yağ üstüne
Ârif olan can verir yufka dudağ üstüne *(Dâi. XV. 106)*

Hezar destan okur her bir nevada
İşitip raks urur رقص اورر kuşlar havada *(Çeng. Dâi. XV. 190)*

Sema' u raks ururlar رقص اوررلر şevk ederler
Semâ'ımdan safa vü zevk ederler *(Çeng. Dâi. XV. 215)*

Zeminden çarha irgürdüm nevayı
Demidir raks urur رقص اورر ruh-ı Nevayi *(Veyse. XVI. 21 - 2)*

Ayağımdan tutuldum raks ururken رقص اوررکن
Kime kan ağalayam devran elinden *(Şeref. XVI. 111)*

§ Kesîlâ کسیلا [*Fa.*] : Ana derler ki raks ururken رقص اوررکن ucasını oynatır. Bu yerlerde şimdi cürcünü demekle meşhurdur. *(Deş. XVI. 20 - 2)*

razdakı : Rezzakî, razakı.

§ Duvâle دوالة [*Ar.*] : Razdakı رازدەق üzümü. *(Bab. XVI. 2, 189)*

renk geçmek, (renk vermek, renk oynamak) : Hile yapmak, aldatmak, oyun etmek.

§ Meymûne yer öptü eyitti: Ey banu-yi cihan, âdemîden, cinnîden kimin ne işi ola kim senin ile bunun gibi idüp renk oynaya رنك اوينايه didi. *(Ferec. XV. 74)*

§ Reng رنك [*Fa.*] : Lûgat-i müşterekedir, hiyle ve naziklik mânasına da gelir. Türkide de ol mânada isti'mâl olunur. Meselâ, renk geçti رنك كچدى, derler. *(Deka. XVI. 44-1)*

§ Reng رنك [*Fa.*] : ... Hiyle ve naziklik mânasına da gelür. Türkide ol mânada isti'mâl olunur. Meselâ filân filâna renk geçti رنك كچدى, derler. *(Deş. XVI. 195 - 2)*

§ Ol bed-baht anladı ki rûbah ana renk vermiştir رنك ويرمشدر. *(Nigâ. Ter. XVII. 114 - 2)*

§ Ferzin bend âverdî فرزين بند آوردى [*Fa.*] : Bize acep hile ettin ki Türkide bize acep renk verdiñ رنك ويردك ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 1, 121)*

renk oynamak : → **renk geçmek.**

renk vermek : → **renk geçmek.**

resim komak : → **resim urmak.**

reşim urmak, (resim komak) : Resmetmek, şekil çizmek, nakşetmek.

§ Hak Taâlâ ol bir kuvveti viribir kim ana hekimler kuvvet-i musavvire derler bir feriştedir adı Melekü'l-Erhâm'dır, gelir ol rahimde her nice kim Hak Taâlâ diler, anın gibi keyfiyette resim urur رسم اورر endamların. *(Hazain. XV. 8-1)*

§ Damarlar ve kalan sinirler ve geyrekler cümle yerli yerince bunlara resim kor رسم قور temam ol bir pâre et gibi nesnede. *(Hazain. XV. 8 - 1)*

§ ... Kuvvetlerine medet irmek için gıdâ vâcip olur, bu didiğimiz resm urulan رسم اورلن a'zaya... *(Hazain. XV. 8 - 2)*

Kâinatın levhine resm ursa رسم اورسه nakkaş-ı ezel
Suret ü ma'nide kâmil zatını tasvir eder *(Dâi. XV. 106)*

reşme : Hayvan başlığında burun üzerine gelen zincir.

Beş yüz atlım olsa lâhuri şallı
Gümüşten reşmeli, kadife çullu *(Kara. XVII. 15)*

rufadan : → **urfadan.**

Rum erenleri : Anadolu'da bulunan Türk velileri.

§ Meğer kim ol vakıt elli yedi bin Rum erenleri روم ارنلرى hazır idi. *(Bektaş. XV. 106)*

Rumilinlü, (Rumilinni) : Rumelili.

Düştü çün Karaca Bey beylerbeyi
Kâfirin gitmiş iken geldi öğü
Savaş itmez Rumilinlü روم النلو , başı yok
Anatollu içre hod yoldaşı yok *(Enveri. XV. 97)*

Kıldı Paşa Rumilinniye روم النىيه nazar
Didi niçün harp kılmaz bu nefer
Çağırıp ey Rumilinlü روم النلو sizi ben
Hasmı koyup kırayın kalman esen *(Enveri. XV. 101)*

Düşman evvel anda gelmişti meğer
Ceng ider a'dâ ana bulmaz zafer
Rumilinlü روم النلو üstüne kıldı hücum
Bu kez itti leşker-i islâm hûm *(Enveri. XV. 100)*

Rumilinni : → **Rumilinlü.**

S

sabahlaca : Sabahleyin, sabah sabah.

§ Bekür بكر [*Ar.*] : Kimseye sabahlaca صباحلجه varmak. *(Bab. XVI. 1, 21)*

§ İğtidâ اغتدآ [*Ar.*] : Kimseye tanlacak varmak ve sabahlaca صباحلجه gıdâlanmak, ya'ni evvel-i neharda taam yimek. *(Bab. XVI. 1, 13)*

sabak almak : Ders almak.

§ Kardaşın Hûşeng'i divler depelediler, ne yerde idüğün bildim, anın dâdın almağa giderem, tâ kalan divler, periler andan sabak alalar سبق الالر. *(Ta. Şahi XVI. 112 - 2)*

Görenler kitab-ı fenadan varak
Hice taşı levhinden alsun sabak آلسون سبق
(Atai. Ha. XVII. 65)

saban eñeği, (sapan eñeği, sapan kulağı) : Sabanın çene gibi olan tutamağı, el ile tutulan kısmı.

§ Decr دجر [*Ar.*] : Saban eñeği صبان اکه‌کی. *(Bab. XVI. 2, 45)*

§ Rîḫîz ریخیز [*Fa.*]: Sapan eñeği صبان اککی ve kulağı قلاغی ve kılıç. *(Ni'meti. XVI. 340)*

§ Rîḫîz ریخیز [*Fa.*] : Sapan eñeği صبان اککی. *(Caf. XVI. 69-1)*

§ Niyam نیام [*Fa.*] : Ba'zı evkatta sapan eñeğine صبان اککنه bağlanan ipe derler. *(Caf. XVI. 169-1)*

§ Rîḫîm ریخیم [*Fa.*] : Câmiü'l-Fürs sahibi saban eñeği صبان اکاکی ve kulpu ve kulağı قولاغی ; rîhîn mânasına demiş... *(Deş. XVI. 232 - 1)*

§ Azam عظم [*Fa.*] : Saban eñeği صبان اکاکی.
(Deş. XVI. 234-1)

§ Rîḫîz ریخیز [*Fa.*] : Saban eñeği صبان اککی ve saban kılıcı ve kulağı... *(Deş. XVI. 132-2)*

§ Zencir زنجیر [*Fa.*]: 3 mânası var... 2, saban eñeğine صبان اککنه geçirdikleri demirdir ki tavk ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 324)

§ Rîḫîz ریخیز [*Fa.*] : Saban eñeğine صبان اککنه denir ve saban okuna dahi denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 310)*

saçanak, (saçınak) : Kas.

§ Altıncı: Yaşarıcak yaşını dirmek için kabaklarında her gözün uşacık saçanaklar سچنقلر (harekelidir) kodu her biri arpadan kiçi, kimi çeker yapar dileyicek kimi kaldırır açar.
(Hazain. XV. 51 -2)

§ Etlerin yeğreği oldur kim sünüğe yapışmış ola semüz içinden aruğ ola, sinirli ola saçınak سچنق dirler, balık eti dirler.
(Hazain. XV 30 - 2)

saça seğirdim salmak : Yayılarak hücum etmek.

§ Andan ol iki bin er kale yöresine saça değirdim saldılar سچه سکردم صلدلر kalenin davarın sürdüler.
(İs. H. XIV - XV. 566)

saç bölüğü : Saç örgüsü, kâkül, zülüf.

§ Giysû کیسو [*Fa.*] : Kâf-ı Aceminin kesriyle saç bölüğüne صاچ بولوکنه derler. *(Ha. Ş. XVI. 79)*

saçı : → **saçu.**

saçı biçik : Bir kötülüme, yerme sıfatı.

§ Bunlar kızlara bire saçı biçik صاچی بچك, ben size bir azap ideyim ki olmaya diyüp... *(Müslim. XV. 35, 147)*

saçık : Saçılmış, dağınık.

§ İftâl افتال [*Fa.*] : Dağınık ve saçık صاچق ve yarık yırtık çatlak mânalarınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 72)*

saçılık : Düğün hediyesi.

Güneş çü oldu sûr-ı subha makrun
Getirdi saçılık ساچیلق bir bedre altun *(Zati. XVI. 292)*

saçmak : → **saçanak.**

saçındı : Serpinti.

Teakup: birbiri ardınca gelmek
Reşaş رشاش [*Ar.*] : saçındı صاچندی , saçılmış ne: merşuş
(Naz. Le. XVII. 25)

saçınmak : Sürünmek, vücuduna, elbisesine sürmek.

§ Mı'tir معطیر [*Ar.*] : Daima hûb kokular saçınan صاچنن avrat.
(Bab. XVI. 1, 90)

saçı saçmak : → **saçu saçmak.**

saçlı yıldız : → **saçlu yıldız.**

saçlu yıldız, (saçlı yıldız) : Kuyrukluyıldız.

Ey dili bülbül yüzü gül hulkı hoş
Saçlu yıldız صچلو یلدز doğsa hükmün dinle uş
(Melhame. XIV - XV 90 - 1)

Saçlu yıldız toğsa bir şah ola fevt
Ol sebepten çok ola hem katl ü mevt
(Melhame. XIV - XV. 60 - 2)

Görüp eyleme saçlı yıldız صاچلی یلدز hayâl
Eder Zühre raks elde bir destmâl
(Sabit. XVII - XVIII. 210)

saçma beñ : → **saçma ḫâl.**

saçma ḫâl, (saçma beñ) : Püskürme ben.

Hat-ı la'lin hat-ı Yakut'a benzer ḫâller saçma خالر صاچمه
Perişan-hâlin oldum saçların ruhsara saç saçma
(Ali. XVI. 177)

Geldi bastı hatt-ı ruhsarın o saçma beñleri صچمه بکلری
Danelerden zâhir oldu gûyiya bir sebze-zar *(Atai. XVII. 29)*

saçu, (saçı) : Bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması âdet olan inci, maden para, şeker, hububat gibi şeyler.

§ ... Mevlûd-ı şerifine hazır olsunlar ve dürlü dürlü saçular صاچولر iletsünler... *(Si. Da. XIV. 123 - 2)*

Alıp şehre getirdi Ferruh'u ol
Saçudan سچودن dolu altun oldıdı yol *(Işk. XIV. 308 - 2)*

Düğün saçusuna geldi ulular
Ekâbirler, emirler, yahtılular *(Dah. XIV. 54)*

§ Şuayp eyitti: Yâ Musa nice alaca kuzu ve oğlak kim bu yıl içinde koyunlarım kuzulaya, cümlesin sana bağışladım ya'ni Musa'ya bahşiş ve kızı Safurâ'ya, kim Musa'nın avratıdır saçu ساچو vere. *(Enb. XIV. 370)*

§ Cümlesi hezâr saçılar صچپلر hazırlayıp...
(Hamza. XIV - XV. 10, 65)

Tutmuş saçuya سچویه dürleri güller tabak tabak
Eder nisar sim çiçekler tümen tümen *(Şeyhi. XV. 17)*

Ehl-i cennet huri vü gılman kamu
Saçılarla صاچلرلة kılsın ana rağbeti *(Mevlid. XV. 31)*

§ Cemi' sancak beğlerinden saçular صاچولر geldi. *(Âş. XVI. 57)*

Cihanın cümle halkı oldu agâh
Filân gün sûr-ı bî-manend eder şah
Ekâbir cümle saçu ساچو hazır etti
Hasis endek, sahîler vâfir etti *(Zati. XVI. 284)*

§ Befcem بفجم [*Fa.*] : Çok, bisyâr mânasına ve başa saçu ساچو saçılan akça. *(Ni'meti. XVI. 149)*

§ Bişar بشآر [*Fa.*] : Saçu صاچو, nisar mânasına.
(Cinas. XVI. 435 - 2)

§ Beşar بشار [*Fa.*] : Nisar ve saçu صاچو. *(Şamil. XVI. 111)*

§ Davet ve saçı صاچی namına küllî mal alırlardı.
(Naima. XVII - XVIII. 3, 102)

§ Pervaz پرواز [*Fa.*]: Beş mânası var... sani, nisar mânasınadır hukkâm ve salâtin üzre saçılan altun ve akçadır; Türkide saçı صاچی ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 152)*

§ Rıḫtenî ریختنی [*Fa.*] : Nisardır ki saçı صاچی ta'bir olunur, akça ve çiçek ve gayrisi olsun. *(Bürh. XVIII - XIX. 310)*

saçu kılınmak : Bahş olunmak.

§ Kamu ululuk ve artıklık, kim vardır, erenler üzerine saçu kılınmıştır ساچو قلنمشدر ve keramet kuşağı erenler beline bağlanmıştır. *(Tez. Ba. XV. 104)*

saçulamak : Bir nesne üzerine saçı saçmak, öteberi serpmek.

Kaçan mah-ı cemali gösterile
Saçulayam ساچولایم anı ol cevher ile *(Hurş. XIV. 95)*

saç urmak : Yufka ekmeğini pişirmek için sacı ateş üzerine koymak.

§ Suluca Karayük'ün kızını ve gelinini bir yere cem'edüp dahi iki yere saç urdular صاچ اوردیلر. *(Bektaş. XV. 159)*

saçu saçmak, (saçı saçmak) : Bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması âdet olan maden para, inci, şeker, hububat gibi şeyleri saçmak.

Reyyan dahi Yusuf'u öper koçar
Sultan oldun dir ana saçu saçar ساچو سچر
(Yuz. Şeyd. XIII. 51)

Güher, inci, altun, saçu saçtılar سچو سچدلر
Yedi dün ü gün yidiler içtiler *(Süh. XIV. 27)*

Bezendi anın ile ol tac ü taht
Yine ana yâr oldu ikbal ü baht
Saçı saçtılar şazlık ettiler
Muti' oldular ana yüz duttular *(Süh. XIV. 233)*

İki şah bir araya çün geçtiler
Güher, inci, altun saçu saçtılar سچو ساچدلر *(Süh. XIV. 41)*

Güle bâd-i sabâ tonlar biçerdi
Ağaçlar üstüne saçu saçardı ساچوسچردی *(Işk. XIV. 66-2)*

§ Aşağıdan, yukarıdan her bir kişi altunlar saçu saçtılar صاچو صچدلر. *(İhlâs. XIV. 297)*

Ayva gülü, elma çiçeği hoşça donanıp
Güle güle bu meclise saçu saçar صاچو صچر oldu
(K. Ü. XV. 51)

Var altunlarını saçu saçalar صاچو صچالر
İleri yürüyüp kapı açalar *(İbrahim. XV. 9-1)*

§ Ben ol kişinin üzerine rahmet saçusun saçam صچوسن ساچم. *(Cennet. XV. 449)*

§ Mısır halkı hâs u âm karşı çıktı şahzadeyi görüp dua ettiler, saçu saçtılar صاچو صاچدیلر izzet-i tam ile şehre getirdiler. *(Ferec. XV. 369)*

§ ...Elim alıp tahte geçirdi, saçu saçtı صاچو صاچدی hurremlik gösterdi. *(Ferec. XV. 185)*

Çiçekler çünkü zerrin câm içerler
Şükûfe akçalar saçu saçarlar صاچو صچرلر *(Çeng. Dâi. XV. 190)*

Hiraman salımcak bağçalardan
Saçu saçar idim صچو صاچاردم ağ akçalardan
(Çeng. Dâi. XV. 236)

Yine bu Eşrefoğlu Rumi yine
Buluştu dosta canın saçu saçtı صچو صچدی
(Eşrefoğlu. XV. 19)

§ Nisâriden نثاریدن [*Fa.*] : Saçu saçmak صاچو صچمق.
(Şamil. XVI. 333)

Karşısına geçtiler baş açtılar
Üstüne enva'-ı saçu saçtılar صاچو صاچدیلر *(Zehr. XVI. 235)*

§ Nisâriden نثاریدن [*Fa.*] : Saçu saçmak صاچو صچمق.
(Nimeti. XVI. 37)

Şu denlü saçtılar صچديلر başıma saçı ساچی
Hisabolmazdı ol, olurdu saçı *(Zati. XVI. 110)*

sadâ demek : Sadâ vermek, ses çıkarmak.

Mecliste çenge çeng eğer ursan dimez sadâ دیمز صدا
(Nesimi. XIV. 38)

sadak : Ok ve yay çantası.

§ Belik, sadak صداق takınıp, çukal, cevşen geyip, çomak ve sügü götürüp... *(Anter. XIV. 2, 225)*

§ Sadakından صدقندن doksan ohun döktü. *(Dede. XIV. 101)*

Kuşanırdı kılıç u hem sadağı صداغی
Aluben hadimi koyup odağı *(Hurş. XIV. 10)*

§ El-karenü القرن [*Ar.*] : Sadak صدق ve bilik dedikleri nesnenin ok koydukları yanına derler. *(Terceman. XV. 154)*

§ Kîş کیش [*Fa.*] :... Sadak صدق ki içine ok koyarlar.
(Caf. XVI. 135 - 2)

Râkib-i esb-i devletim deyen er
Kuşanır beline belâ sadakın صداقین *(Aşki. XVI. 74)*

§ Kîş کیش [*Fa.*] : Din mânasına ve tirkeş ve sadak صدق.
(Ni'meti. XVI. 539)

§ Nimleng نیملنك [*Fa.*] : Sadak صداق ki içine yay koyarlar.
(Cinas. XVI. 63-2)

§ Nimleng نیملنك [*Fa.*] : Sadak صدق ki içine yay korlar.
(Deş. XVI. 212-2)

Kîş کیش [*Fa.*]: sadak صدق, tulga: terek, koguş okudur: hadeng
(Genc. XVII. 41)

sade : Astarsız, tek kat elbise.

§ Kaba-yi tak, قباء طاق [*Ar.*], yektayî یکتاي [*Fa.*]: Astarsız bir kat kaftan ki sade ساده ta'bir olunur.
(Aks. XVII - XVIII. 186)

sadlamak : Araştırmak, tevil etmek.

Diler ise hakkı bâtıl eyleye
İster ise bâtılı hak söyleye
Sadlayınca سدلینجه bunca ilmi ey aziz
Bulsa yeğ bir ilm ile birez temiz *(Man. Tayr. XIV. 139)*

safa : Topraktan yapılan su kabı, maşraba.

§ Sekiz şişe ve safa صفا: 3, dıvar hasırı: 8, altı hasır: 6... *(Sic. B. XV. 6, 129)*

safralık : Kahvaltı, safra bastıracak kadar az yiyecek.

§ Nim-çaşt نیم چاشت [*Fa.*] : Safralık صفرالق yemek. *(Caf. XVI. 169-2)*

§ Neharî نهاری [*Fa.*] : Safralık صفرالق dedikleri az yemek ki karın temam doymaz. *(Caf. XVI. 167-2)*

§ Neharî نهاری [*Fa.*] : Safralık صفرالق içün bir şey yimek. *(Sıh. Ac. XV. 81)*

§ El-uceyl العجیل [*Ar.*] : Kahvaltı ve safralık صفرالق ta'bir olunan taâm-ı muhtasara denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 281)*

safrañ : İçine süt sağılan kap.

§ Üşḫûb اشخوب [*Ar.*]: Süt avâzesi ki safrañda صفراکده işitilir. *(Bab. XVI. 1, 66)*

sağ (I) : **1.** Sağlam, sıhhatte.

Sağ صاغ teni bu aşk odu sayru kılur
Ol ki âşık olmadı ol ne bilür *(Yuz. Şeyd. XIII. 31)*

Dördüncü yıl sattılar bostan u bağ
Buğday alıp yidiler sayru vü sağ ساغ *(Yuz. Şeyd. XIII. 56)*

Esen olucak baş ü buluna börk
Mizaç olsa sağ صاغ yavu varmaya görk *(Süh. XIV. 245)*

§ Firavn eyitti: Ey kavm işbu resûl kim size geldi, belli delidir ve işbu sağ ساغ kişi sözü değildir, sanır kim sizin benden ayruk Tanrı'nız var. *(Enb. XIV. 381)*

Halk sökeldir ille kim bilmez neden
Ne var er yörürse sağ ساغ üşbu beden *(Ga. XIV. 304)*

Ut ola sağven سغرن demek sayru kişi
Aybola bayven demek yoklu kişi *(Ga. XIV. 304)*

Şol âdem ki inileyip yatmadı
Sağ سغ olduğunun şükrünü etmedi *(Ferh. XIV. 11)*

Kavi olduğun demde sağ ساغ ü esen
Zaifin yükün götür ol demde sen *(Ferh. XIV. 12)*

§ Sovuk su, ki mu'tedil ola, cemi'-i sağlara صاغلره fâide eder, mi'deye güvâriş yerine olur. *(Yadigâr. XIV. 3-2)*

§ Ve dişlerin çürük etin yir, sağ صاغ et bitire.
(Mü. Şi. XIV - XV. 48)

Issı savuk sağ ساغ u sayru hali ne
Ekin ü hayvan yemiş ahvali ne
(Melhame. XIV - XV. 15 - 2)

§ Bir gözü soğulmuş kimsenin gözün çıkarsalar sağ صاغ gözünden ötürü kısas edüp çıkarmayalar.
(Leys. Ar. XV. 318)

§ Sağ صاغ olanınız sahihler namazın kılın örü tururken ve hasta, mecruh olanlar otururken kılın. *(Leys. Ar. XV. 266)*

§ ... Yiğit iken koca olur, sağ iken صنکن sayru olur, diri iken ölür. *(Güzide. XV. 13)*

Bîmar olan bilir yine bîmar halini
Mecruh hastanın haberin sağa صاغه söyleme *(Ruşeni. XV. 269)*

Âşık olup ol sağ صاغ u selâmet kamu demde
Bî-aşk olan hasta olur hiç sağ صاغ olmaz *(Ruşeni. XV. 247)*

O ni'met bahşola sayruya, sağa صاغه *(Tennuri. XV. 138)*

§ ... Üşbu kişiye atım döndür dedim, bu, urdu gözün çıkardı. Kadı eyitti: Sağ صاغ iken ne değerdi? Eyitti: Yüz dinar.

Kadı bir satır getirtti, at sahibine eyitti: İki nîme eyle, sağ صاغ yanı sana, sakat yanı ana; elli dinar al.
(Ferec. XV. 524)

§ Âdem vücudunun sağlığı, sayruluğu dört nesnesindendir. Ol dört nesnesi sağ صاغ olan temam sağdır. *(Hazain. XV. 3-2)*

§ Şöyle bilmek gerek kim arı buğday etmegiyle erkek şişek etinden yeğrek gıdâ yoktur sağ صاغ kişiye.
(Hazain. XV. 30 - 1)

§ Dervişin eli ayağı sağ صاغ işlesün yisün.
(Cev. Ah. XV - XVI. 622)

Şu denlü hayret almış kendüzünü
Sanırsın halkı sayru sağ ساغ özünü *(Hüs. Dil. XVI. 203)*

Düzetmişti Zeliha bir güzel bağ
K'olurdu sayru giren içine sağ صاغ *(Yuz. Şems. XVI. 224)*

§ ... Bunun bana verdiği merkep sakat imiş, reddolunmasını murat ederin deyicek mezbur Yahudiden süal olundukta: Zikr olunan merkebi ben sağ صاغ değil sakat sattım, deyü cevap verip... *(Sic. A. XVI. 3, 17)*

§ Tenûmend تنومند [*Fa.*] : Sağ صاغ kişi. *(Şamil. XVI. 72)*

§ Tenûmend تنومند [*Fa.*] : Sağ صاغ ve kaygusuz.
(Şamil. XVI. 93)

Görmeyen reşk ile hâk oldu, gören yâri hilâl
Hastalar halini Âli ne bilir sağlarıñ صاغلرك
(Âli. XVI. 112)

§ Es-sahih الصحيح [*Ar.*]: Sağ صاغ kimesne, sayru değil ve dahi bütün mânasına ki nâkıs değil. *(Kdeb. XVIII. 339-1)*

2. Temiz, saf, halis.

Bu derya içre bir sağ صاغ incümiz yok
Acep oldu kamu sağuncumuz yok *(Işk. XIV. 142-2)*

§ Ve sağ صاغ tuzu döğeler ve eleyeler. *(Mü. Şi. XIV-XV. 166)*

§ Südün... dadı tatlı gerek, zira, sağ صاغ süt oldur kim eyü kandan olur, eyü kanın dadı tatlıdır, südü dahi tatlı gerek. *(Hazain. XV. 11 - 2)*

§ Bih به [*Fa.*] : İyi ve sağ صاغ ve yeğ. *(Şamil. XVI. 400)*

§ Bir murassa' nezkep göbekli on miskal sağ صاغ altun: 500, bir murassa' alın bağı tarasıyle on beş miskal: 720. *(Sic. K. XVI. 3, 64)*

3. Doğru, gerçek, sahih.

Kapısı vü alnı vü sufra bağı
Ol üç açıktır budur sözün sağı صفی *(Man. Tayr. XIV. 199)*

Her sözü söyleyeler yerince sağ ساغ
Çün dükene yağ zaif ola çırağ
(Melhame. XIV - XV. 59 - 1)

Bular her biri asl idi biner fer'i görünürdü
Anunçün on sekiz bindir budur sözlerde gerçek sağ ساغ
(Muham. XV. 524)

Çün oldu iki yıl dört ay atası dünyadan gitti
Bu sözdür sözlerin sağı صاغی dememiştir anı effâk
(Muham. XV. 101)

Dahi kurban idi hükmü inerdi gök yüzünden od
Kimin kim yansa kurbanı bilürdü kim sözüdür sağ صاغ
(Muham. XV. 87)

Kamu fikrin savap olsun yüzün ağ
Elin üstün yolun doğru işin sağ ساغ *(Çeng. Dâi. XV. 179)*

Çünkü ol hâs aldı andan sağ صاغ cevap *(Bektaş. XV. 83)*

Suçumuz çokturur ana sağış yok
Çürüktür fi'limiz hiç bir sağ صغ iş yok *(Şeh. Ş. XVI. 4)*

§ Dürüst درست [*Fa.*] : Sağ صاغ ve bütün ve meskûk zer ü sîm, ya'ni sikkelenmiş. *(Ni'meti. XVI. 319)*

Kanâatle idegör işini sağ صاغ
Ki daim sana dağ üstü ola bağ *(Güvahi. XVI. 53)*

§ Sahih صحيح [*Ar.*] : Sağ صاغ ve temam.
(Müntehab. XVII. 56 - 1)

§ Dürüst درست [*Fa.*] : Sağ صاغ ve sahih ve bütün mânasınadır ki şikeste ve galat mukabilidir.
(Bürh. XVIII - XIX. 270)

Alîm Allahü Taâlâ bu sözün sağı صاغی sana
Gözün aç yarın efendi ramazandır ramazan
(Vasıf. XIX. 240)

sağ (II) : Hububat ölçeği.

Sağı صاغی gizledem yükünde benleyü
Uğru diyem seni tutam önleyü
(Yuz. Şeyd. XIII. 76)

Yükünü Yusuf buların eyledür
Bünyamin yükünde sağı صاغی gizledür *(Yuz. Şeyd. XIII. 77)*

Yusuf eydür sağ صاغ uğurlandı bilin
Ol kafleyi bir uğurda dönderin
.....
Bünyamin yükünde ol sağ bulunur
Kamu titrer korkusundan uğunur *(Yuz. Şeyd. XIII. 77)*

Yusuf yine ol sağı bir kez kakar
Ol sağ صاغ çınrar yine bir ün çıkar *(Yuz. Şeyd. XIII. 87)*

§ Yusuf Aleyhisselâm buyurdu ol sağı صاغ getürdüler Yusuf anı eline alup bir çubuk ile bir kez kaktı, ol çınradı.
(Leys. Ar. XV. 653)

sağalmak : Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak, iyileşmek.

Sağalır ساغلر can dürlü rençten arınır
Kanda baksa gözüne dost görünür *(Ga. XIV. 311)*

§ Pes ol gün niçe sayru kim andan yidiyise sağaldı سغلدی.
(Enb. XIV. 841)

Her marîz kim var sağalmaya سغلمایا bu yıl
Ger sağalursa سغالرسا aceptir bellü bil
(Melhame. XIV - XV. 90-1)

§ İkinci rahmet oldur kim sayru kişi sağaldıktan صغلدقدن sonra...
(Cennet. XV. 204)

§ Bundan sonra ol cariye sağalup صاغلوب çok mal tasadduk ettiler. *(Kesir. XV. 166)*

§ Biregü sayru olsa, oruç sayruluğun artursa, zaif eylese, orucun yise gerek. Sağalıcak سغلجق gününe gün dutsa gerek. *(Tuh. Le. XV. 350)*

§ Hasan, Hüseyn hasta oldukta Ali ve Fâtıma üç gün oruç niyyet ittiler sağaldılar صغلدلر ise... *(Cev. Es. XV. 317)*

Sağalıcak صغاليجق elin tutmaz yeninde
Hemin sayruyu avla döşeğinde *(Güvahi. XVI. 57)*

Can hastası sağalmağa صغلمغه hiç çare yoğudu
Yârin lebine vardı gönül emsem eyledi *(Revani. XVI. 193)*

Gün günden olup harap hali
Kalmadı sağalmak صغالق ihtimali *(Fu.uli. XVI. 322)*

§ Sahh صح [*Ar.*] : Marîz kimse sağalmak صغلمق ve marazdan halâs bulmak. *(Bab. XVI. 1, 414)*

Bu dünya ehli kim dâim çeker dünya içün kaygu
Olur ma'nide ol hergiz sağalmaz صغلمز özge bir sayru
(D.B. XVI. 166)

§ Eğer bir hasta otururken rükü' ve sücûd ile namaz kılarken sağalsa صاغلسه. *(Ter. Kurt. XVI. 60)*

Hasta vü merdaya ger etse dua
Bir dem içre sagalur صاغلور bulur şifa *(Zehr. XVI.61)*

Yakin bil ben mu'cizlerden ayru
Dirilip ölü sağaldıkta صاغالدقده sayru *(Fazilet. XVI. 226)*

Âsitanında yaturdum üstüme geldi habip
Hasta sağalmalu صاغلمالو olsa kapıya gelir tabip
(Revani. XVI. 10)

Cebire: seyik, cebr: sarmak sınık
Sağalmak صغلمق yara: iltiyam التيام [*Ar.*], indimal اندمال [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 5)

Kâtibi der hiç sağalmaz bu sinemin yarası
Dertliyim derman için Lokman'a benzettim seni
(Kâtibi. XVII. 63)

§ İstebelle'l-marîz استبل المريض [*Ar.*] : Hasta hastalıktan iyi oldu ki sıhhat buldu ve sağladı صاغالدى ta'bir olunur.
(Aks. XVII - XVIII. 530)

Üzüldü can gam-ı zülfiyle derd-i çeşminden
Bu hastelikten efendim sağalmadık صغالمدق gitti
(Ş. Galip. XVIII. 243)

§ En-nük'e النكأ [*Ar.*] : Yara ve çıban makulesi sağalmazdan صاغالمزدن mukaddem başını koparıp sulandırmak.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 59)

§ Şifayab شفايياب [*Fa.*] : Şifa bulmak, sağalmak صاغالمق.
(Kam. Os. XIX. 80)

sağaltmak : 1. Hastalığı iyileştirmek.

§ İtin kursağını kuduz dalayan kişiye içirseler sağalda صغلده.
(M. Bay. XIV. 143)

§ Sen menim elimi sağaldıgör صاغلدى كور. *(Dede. E. XIV. 85)*

§ Ve sağaldurduñ صغلدردك anadan gözsüz doğanı ve abrası onuldurdun. *(Cev. Es. XV. 179)*

2. Sağlamlaştırmak, tahkim etmek.

§ El-musahhihü المصحح [*Ar.*] : Bir nesneyi dürüst kılıcı ve sağaldıcı صاغلديجى.
(Terceman. XVI. 31)

§ Mühimmata lâzım olan akçayı vermemek ve ol eski temessükü bahane ile sağaltmak صغالتمق tasavvuruna karar vermişlerdir. *(Naima. XVII - XVIII. 6, 76)*

sağdan söylemek : Sahih, doğru, gerçek söylemek.

Mazlumi söylüyor sözünü sağdan
Nur verir fitilden, şem' yanar yağdan
(Saz. Karslı Mazlumi. XX. 719)

sağ esen : Sağ sâlim.

Haset oldu anınçün yaktı anı
Yürürken sağ esen صاغ اسن döküldü kanı
(Yunus. XIII - XIV. 28)

Pes anla ki şeytan atına binen
Kişi sağ esen صاغ اسن hiç inemez inan *(Süh. XIV. 137)*

Kızı viribigil atasına sen
Varın gidiniz farig ü sağ esen *(Süh. XIV. 172)*

§ Ve kavm ve akrabayı dahi sağ ve esen صاغ و اسن gördüler.
(Si. Da. XIV. 119 - 2)

§ Ve mübarek cemalini görenler ganimet bulup sağ ve esen صاغ و اسن vatanlarına gelürler. *(Si. Da. XIV. 146 - 2)*

§ Bu duâyı okudu, sağ esen صاغ اسن işine gitti.
(Yüz. Ha. XIV. 239)

Kavi olduğun demde sağ u esen صاغ و اسن
Zaifin yükün götür ol demde sen *(Ferh. XIV. 12)*

Dilersen ki içün ola sağ esen
Ayak basma endazeden taşra sen *(Ferh. XIV.)*

Çün kuyuya düştü suda boğulur
Sağ esen صاغ اسن tavşan kıranında kalır
(Man. Tayr. XIV. 230)

Hasta hoş ola sefer kılan kişi
Sağ esen صاغ اسن gele mübarektir işi
(Melhame. XIV - XV. 163-2)

Ger beni kurtarasın sen sağ esen صاغ اسن
Sana iyman getirem vallahi ben *(Bektaş. XV. 438)*

Didi ol İlyas Bey hâşa ki ben
Kâfire arkam dönem sağ ü esen صاغ و اسن *(Enveri. XV. 34)*

Satmağ içün getürmüşem bunu ben
Sataram çünkü ola sağ u esen صاغ و اسن
(Yuz. Hamdi. XV. 60-1)

§ Gördü kim çulha Mekke'yi tavaf eylemiş, gine evine gidiyorur sağ esen صاغ اسن. *(Müz. XV. 51)*

Her yel ki eser lûtf ile kûyun tarafından
Can verdi bu ben mürdeye sağ u esen صاغ و اسن olsun
(Cem. XV. 152)

§ Çün sabah oldu, gördüler kim Velid sağ esen صاغ اسن, yine evvelki işine avdet etti. *(Kesir. XV. 229)*

§ Tâ ki sağ ve esen صاغ و اسن huzuruma getüreydin.
(Saadet. XV - XVI. 137 - 1)

Yıkıp yakıp bilâd-ı Engürus'u
Sağ esen صغ اسن leşker-i Osman geldi *(Enis. XVI. 53-2)*

Yere iner sâlim ü sağ ü esen صاغ و اسن
Cümle a'zası yerinde can ü ten *(Zehr. XVI. 174)*

Bildüren sensin bana ey tan yeli
Yârimin hoş demlerin, ol sağ esen صاغ اسن *(D.B. XVI. 166)*

Avcılar duyarlar çağırışıp ötmen
Sağ esen menzile erin turnalar *(Kuloğlu. XVII. 31)*

Kem-fursatân adûsunu sağ u esen mi صاغ و اسنمی kor
(Nabi. XVII - XVIII. 47)

§ Sağ ve esen صاغ و اسن çıkıp gidiniz.
(Naima. XVII - XVIII. 269-1)

Dinime gir gel imdi sen, olasın tâ ki sağ esen صاغ اسن
Seni ser-leşker idem ben kılayım gün güne ikram
(Battal. XVIII. 175)

sağ esen yürümek : Sıhhat ve selâmetle ömür sürmek.

§ Bâiz بائز [*Ar.*] : Dünyada sağ esen yürüyen صاغ اسن يورين kimse. *(Bab. XVI. 1, 170)*

sağ etmek, (sağ eylemek) : Sağaltmak, hastayı iyi etmek.

§ Sayrular sağ idesin صاغ ايدەسن ve senin duanıla ölüler dirile. *(Müz. XV. 47)*

Yüzümüz karasını ağ eyle
Gönlümüz illetini sağ eyle صاغ ايله *(İbrahim. XV. 5-2)*

sağ eylemek : → **sağ etmek.**

sağ gönüllü : Temiz yürekli, iyi kalbli.

§ Ḫoş-meniş خوش منش [*Fa.*] : Ya'ni tokluk ve süstlük ve sağ gönüllü صاغ كوكللو demektir. *(Ni'meti. XVI. 286)*

§ Ḫoş-meniş خوش منش [*Fa.*] : Sağ gönüllü صاغ كوكللو , iyi mizaçlı ve boş-tab'. *(Deş. XVI. 166-1)*

§ Ḫoş-meniş خوش منش [*Fa.*] : Sağ gönüllü صاغ كوكللو . *(Şamil. XVI. 152)*

sağı : → **sağu.**

sağıcı : → **sağucu.**

sağıl : Sığır, inek sürüsü.

§ Gevâre كواره [*Fa.*] : Gehvare muhaffefidir beşik mânasına. Arabide mehd denir ve sığır sürüsüne denir dihkanîler sağıl صغيل ta'bir ederler ve arı kovanına da derler. *(Bürh. XVIII - XIX.533)*

sağılmak : İplik gibi uzayıp gitmek.

§ El-ḫayt الخيط [*Ar.*]: Yılan kısmı yeryüzünde tel gibi sağılup صاغيلوب gitmek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 472)*

sağılu : → **sağılurca.**

sağılurca, (sağılu, sağma) : Sağılır durumda, sütlü, süt veren.

§ Pîrezen ile duhterin sağılurca صاغلورجه bir gâvları var idi. *(Mevahib. XVI. 486)*

Kimi arslan yüreklidir kimi kaplan gönüllüdür
Kimi dilkü gibi fitne kimi koyun gibi sağma صغما
(Muham. XV. 542)

§ Halûb حلوب [*Ar.*] : Sağılu صاغلو deve. *(Müntehab. XVII. 31 - 1)*

sağım : Sağma.

§ El-ıcâle العجالة [*Ar.*] : Sağım صاغم vaktından mukaddem çobanın otlakta kendi yağını için sağdığı leben-i kalile ıtlak olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 280)*

sağımlık : Salyâne şeklinde vergi.

§ El-haleb الحلب [*Ar.*] : Cibayet-i mirî ve salyana makulesi vesilesiyle bir kimseye havale ve i'ta olunan vergiye ıtlak olunur ki ıstılahımızda sağımlık صاغملق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 112)*

sağın : Sağım.

§ Her birine mal ve tohum ve çift ve sağın içün ساغنچون inekler verdiler. *(Ta. Sel. XV. 279)*

sağıncak : → **sağınç.**

sağınç, (sağıncak) : **1.** Emel, istek, arzu, maksat, tasavvur, düşünce, ümit, endişe.

Geçtim bitmez sağınçtan صغنچدن usandım yaz ü kıştan
Bostanlar başın buldum bostanım yağma olsun
(Yunus. XIII - XIV. 304)

Uyanıklık değil yolda gafillik
Uzatma ko sağıncı صغنجی bunca yıllık
(Yunus. XIII - XIV. 11)

Sığıncağum senin rahmetlerindir
Sağıncağum سغنجاغم senin ni'metlerindir *(Işk. XIV. 303-1)*

Bunaldı, Çalap Tanrı'ya duttu yüz
Niyaz ile söylerdi avazsuz
Ki ya Rab bilirsin benim sırrımı
Sağıncumı ساغنجوی vü hayrımı, şerrimi *(Süh. XIV. 142)*

Benim fikr ü sağıncım ساغنجم ayrukdurur
Veli aşk başıma buyrukdurur *(Süh. XIV. 307)*

Cümle âza kaldı işten oldu süst
Koptu andan hırs ü sağınç ساغنج oldu cüst
(Ga. XIV. 129)

Cümle ömrü şunun ile harcolur
Ermeden sağıncına ساغنجنه bir gün ölür *(Ga. XIV. 130)*

Gâh uzak sağınç ساغنج u gâh gussa vü gam
Yer bu nefs olmaz yere hem dem-be-dem *(Ga. XIV. 537)*

§ ... Kiriciler mali anın evine iletmekten kendüler evine iletmeği maslahat gördüler. Ol ırak sağınçlu سغنجلو gafil evine erişicek elinde hasret ile peşimanlıktan artık nesne bulmadı.
(Kel. XIV. 9)

Bu derya içre bir sağ incümüz yok
Acep oldu kamu sağıncumuz صاغنجمز yok *(Işk. XIV. 142-2)*

Ne ise sağıncuñ u صاغنجوکو sanun senin
Ana yoldaş olusar canun senin *(Fütuh. XIV. 19)*

§ Hem ölüm sağıncını صغنجنی sanmazlar dediler.
(Si. Da. XIV. 790)

Gussa vü sağınc ساغنج ide halkı zaif
Yıl sonu kızlık katıdur ey zarif
(Melhame. XIV - XV. 76 - 1)

Gussa vü sağınc ile ساغنجله nâs kaygulu
Çok ola yanlış haberler ey ulu
(Melhame. XIV - XV. 105 - 1)

Gussa vü sağınc ile ساغنجله halk incine
Kimse hiç sevinmeye kazancına
(Melhame. XIV - XV. 26 - 2)

§ Eyitti: İlâhi çün hitabı işittim gönlüm bu dünyadan kestim ve sağıncım ساغنجم şöyle kısa kıldım. *(Tez. Ba. XV. 103)*

§ ...Ve bir endişelere, sağınçlara صاغنجلره düşeler ki ana irişmezler. *(Leys. Ar. XV. 358)*

§ Ve bir endişelere ve sağınçlara صاغنجلره düşerler.
(Enfes. XV. 19)

§ Mani' olur kulla emel ve sağıncı صاغنجی arasında.
Enfes. XV. 201)

2. Zan, tahmin.

Dedi şaha sağıncıñ صغنجك düz değildir
Beni şeyda kılan bu yüz değildir *(Hurş. XIV. 79)*

sağınç kılmak, (sağınç sanmak) : Düşünmek, teemmül, tefekkür, mülâhaza etmek

§ Arslan eyitti: Anın işinde çok fikir eyledim ve delim sağınç kıldım سغنج قلدم kim anda bir suç bulam ve anı depelemekte ben ma'zur olam. *(Kel. XIV. 63)*

Şah kendi birle bir sağınç kılur صاغنج قلور
Dedi kim gerçek bu peygamberdürür *(Yuz. Da. XIV. 96)*

§ Endişiden انديشيدن [*Fa.*] : Sağınç sanmak صاغنج صانمق.
(Şamil. XVI. 577)

sağınç sanmak : → **sağınç kılmak.**

sağınmak : 1. İyi düşünmek, mülâhaza etmek.

Sanıcı sağınıcı صاغينجی her bir işde
Müdebbir, akl iyesi, fikret issi *(Si. Da. XIV. 10)*

Meğer kim bir bölük uğru haramî
Ki sağınmazlar idi ساغنمزلريدی neng ü nâmı *(Işk. XIV. 178-2)*

2. Sanmak, zannetmek.

Hakir bahma bana, kimseden sağınma صاغنمه kemem
(Fuzuli. XVI. 205)

Beni sağınma صاغنمه Fuzuli gam içere Mecnun tek
Ki ben ziyadeem andan gam-ı ziyade ile *(Fuzuli. XVI. 193)*

sağır sıçan : Köstebek.

§ Kûr mûş کور موش [*Fa.*] : Sağır sıçan صاغر صیچان.
(Şamil. XVI. 639)

sağı sağmak (I) : → **sağu sağmak.**

sağı sağmak (II) : Süt veren hayvanı sağmak.

§ Nakledelerler ki, Hazereti İbrahim ganeminden sağı sağup صاغی صاغوب sülüsünü her Cum'ada fukaraya tasadduk iderdi.
(Cihan. XVII. 593)

sağış : Sayı, adet, miktar, hesap.

Kim doğa andan sağışsuz ساغشسوز kişiler
Cüft olalar erkek ile dişiler *(Velet. XIII - XIV.)*

Niçün bigânesin sen iki baştan
Gerekse sağışın صاغشن et iki beşten
(Yunus. XIII - XIV. 20)

Sağış ساغش ehli ilde bir gavvas ola
Kim deniz dibine dürr içün dala *(Man. Tayr. XIV. 110)*

§ ... Eğer kumlar ve kayırlar sağışınca ساغشنجه dahi olursa.
(Anter. XIV. 321)

Sağış ile ساغیشلا kamçı ana iki yüz
Urup kana buladılar ense, yüz *(Süh. XIV. 330)*

Sağışta سغشده her birinden verdi yüz yüz
Ki sahra anın ile doldu düpdüz *(Işk. XIV. 234-1)*

Atanın belinden, kocalınca, çok
Sana verdi ni'met ki sağışı ساغشی yok *(Ferh. XIV. 72)*

Zülf ü ruhun şümarıdır şam ü seherde sağışım ساغشم
(Nesimi. XIV. 17)

§ Kırılan kâfirlerin hot sağışı ساغشی yoğudu.
(Si. Da. XIV. 809-1)

§ Tanrı Taâlâ sağışların ساغيشلادين arturdu.
(Tebareke. XIV. 41 - 1)

Saçının sağışıncadır ساغشنجادر şehâ uşşakı hüsnünün
Veli bir nokta ağzından kamusuna kifayettir
(Kadı. XIV. 16)

§ Ekremü'l-ekremîn padişah eğer sağışsız ساغشسز sevap verirse hiç acep olmaya. *(İhlas. XIV. 11)*

§ İhtilâf kılmışlardır ol kulların ve karavaşların sağışında سغشندا. *(Enb. XIV. 656)*

§ ... Eğer din ve hamiyet cihetiyle kişi dürüşürse anın müzdünün ve sevabının hiç haddi ve sağışı ساغشی olmayıserdir.
(Kel. XIV. 50)

§ ... Bu sebeple karışmış ısıtmanın sağışıساغشی ve adı bellü değüldür. *(Yadigâr. XIV. 219-2)*

Ger düşenbih güne gelse bu sağış صغش
Yıl eyü gele vü onat ola iş *(Melhame. XIV-XV. 37-1)*

Sağışa ساغشا gelmez vilâyetler nice
Anıla meşhur ola hadden geçe *(Melhame. XIV-XV. 78-1)*

§ ... Anın günahlarını yarlığaya eğer deniz köpüğünce ve kumlar sağışınca ساغشنجه ve ağaçlar yaprağı sağışınca ve dünya günleri hisabınca dahi olursa.
(Müneb. XIV - XV. 304 - 2)

Leşker-i küfr olsa sağıştan ساغشدا füzûn
Olur az leşkerle kamu ser-nigûn *(İs. XIV - XV. 510)*

§ Hak Taâlâ beş vakıt namazı buyurdu tâ ol ferişteler ve ol mü'minler sağışınca صاغشنجه sevap vere. *(Cennet. XV. 16)*

§ Bu yolun ilmi ve ma'rifeti nihayetsiz ve makamları sağışa ساغشه gelmez. *(İrşad. XV. 400)*

§ Nesliniz üreyüp çoğaldı, sizin sağışınızı صاغشکزی ayruklardan çok eyledük. *(Leys. Ar. XV. 746)*

§ El-adedü العدد *[Ar.]* : Sağış صاغیش. *(Terceman. XV. 56)*

§ Penend پند *[Fa.]* : Belirsiz sağış صغش. *(Sıh. Ac. XV. 17-1)*

§ Şumâr شمار *[Fa.]* : Sağış صاغش. *(Sıh. Ac. XV. 25)*

§ Şol kadar âdem helâk oldu ki sağışa ساغشه gelmez. *(Kesir. XV. 116)*

§ Her katresi sağışınca ساغشنجه sevap eline gire. *(Ac. A. XV. 123)*

Anda yarın sağışa ساغشه saymayalar
Hem iletip uçmağa koymayalar *(Cam. XV. 65)*

§ Her kim cüma gecesi üç kerre okusa Hak Taâlâ hazretleri ol kişiye yıldızlar sağışınca صاغشنجه ... ecir vere. *(Envar. XV. 234)*

El urup andan yakasın etti çâk
Ağladı ha ah idüben sûznâk
Tökdü bulut gibi gözünden yağış
Ah-ı ciğer-sûzu olunmaz sağış صغش
Düştü beyabana şitaban şuban
Sine-zenan, nevha-günan ü devan *(Ruşeni. XV. 93)*

§ Bir nice günler ki sağışı صغشی otuz gündür... *(Cev. Es. XV. 46)*

Yidi yir ü yidi gök yidi uzv yidi iklim
Sağışta صغشده hem yidi oldu huruf-ı kün feyekûn *(İbrahim. XV. 115 - 1)*

Sağışta سغشده bin yiğirmi dörtdürürler
Ki bunlar Kürsi göğünde dururlar *(G. Ra. XV. 35)*

§ Rebia ve Mudayre kabilesinin devesi ve koyunu ve sığırı tüsü sağışınca ساغشنجه Muhammed ümmetini bana bağışladı. *(Tez. Ba. XV. 22)*

§ Doğmuş ve ölmüş ne kadar mahluk ve ne kadar dört ayaklı canavarlar ve hayvanlar tüyü sağışı صاغشی ve denizde balıklar pulu sağışı ve deryalar kumu sağışı ve ağaçlar yaprağı sağışı sevaplar vere. *(Saat. XV. 69)*

§ Rebia ve Madar kabilesi ılkısının tüsü ve kılı sağışınca ساغشنجه. *(Tez. Ün. XV. 10 - 2)*

§ Bağçeye var, bağbanı oku, divar ardında bir enar ağacı var, andan sana bir enar getirsin, yi; danesi sağışınca صاغشنجه Hak Taâlâ sana oğul vere. *(Ferec. XV. 158)*

§ Kum ve kayır sağışınca ساغشنجه kâfir bînihayet idi. *(Ta. Sel. XV. 40)*

§ Yerde, gökte ne denlü diri varsa hepsinin sağışınca ساغشنجه ölüme Hak Taâlâ başlar verdi. *(Müz. XV. 149)*

Acz ü aybım bîadettir sağışa ساغیشه gelmez benim
Gerçi dilim binde birin şerh ü takrir eyledi
(K. Ü. XV. 99)

Çıktı Peygamber yürüdü üç yüz on üç yâr ile
Dedi mürseller sağışınca سغیشنجه size oldu nisab
(Muham. XV. 181)

§ Eğer anın günahı denizler köpüğünce ise ve ağaçlar yaprağı sağışınca ve dünya günleri sağışınca ساغشنجه ise dahi dedi. *(Delil. XV. 34)*

§ Yağmurlar sağışınca صغشنجه. *(Hay. XV. 62)*

§ Ey Âdem oğlanı sen heman günlerin sağışından ساغشندن ibaretsin. *(Cinan. XV. 36)*

Bu hututun razını Ahmed bilir
Kim sağışınca صغی‌شنجه görün secde kılur *(Beş. XV. 29)*

§ Tâ kıyamete değin Kâ'be'ye varan hüccacın her kılı sağışınca صغشنجه. *(Tazarru. XV. 242)*

Döşürdü bir çeri kim yok kıyası
Oranı, sağışı صاغشی vü intihası *(Hikmet. XV. 529)*

§ Sizin sağışuñuz صاغشوکز düşmandan artuktur.
(Enfes. XV. 197)

§ Hak Taâlâ günahın bağışlaya eğer ağaçlar yaprağının sağışınca صاغشنجه dahi olursa. *(Cev. Ah. XV - XVI. 742)*

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış صاغش, adet mânasına...
(Deş. XVI. 115 - 2)

§ Yeli yarattı, şol kadar kanat verdi yele ki sağışa صغشا gelmez.
(Ta. Şahi. XVI. 5 - 2)

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış صاغیش. *(Şamil. XVI. 625)*

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış صغیش, adet mânasına.
(Caf. XVI. 101 - 2)

§ Dahi ol sevaplar sağışınca ساغشنجه cennette derecesin yüceldir. *(Zad. XVI. 20)*

Gelir leşker ki sağışı صاغیشی belirmez
K'oların hiç sağ işi belirmez *(Şeh. Ş. XVI. 183)*

§ El-aded العدد [*Ar.*] : Sağış صاغش. *(Ah. XVI. 653)*

Bu sağış صاغش ne hesap nedir
On sekiz bin âlem nedir *(Ab. Na. XVI. 355)*

Olsa kumlar sağışınca صاغشنجه ömrüne hadd ü adet
Gelmeye bu şişe-i çarh içre bir saat gibi *(Muhibbi. XVI. 212)*

Sevâbit kim ana yok hadd ü sağış ساغش
Uvak taştır ki gırbil içre kalmış *(Yuz. Şems. XVI. 249)*

§ Sağışını صاغشی ancak Allah bile. *(Rahat. XVI. 96)*

§ Aded عدد [*Ar.*] : Nesnenin sağışı صاغشی ve hisabı ve kişinin başa baş turuşacak misli olan bahadır recül ve beğdeş.
(Bab. XVI. 2, 467)

§ Ta'dad تعداد [*Ar.*] : Sağış صغش ve saymaklık.
(Bab. XVI. 2, 451)

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış صغش ve bölük.
(Ni'meti. XVI. 446)

Eğer sağ u eğer soldur nefesler sağışı صاغشی yoldur
Veli yüz gösteren oldur hakikat cümle eşyadan
(Lâmii. XVI. 70)

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış صاغش, adet mânasına.
(Cinas. XVI. 65-2)

Aded عدد [*Ar.*] : sağış صاغیش sayılmış adı: ma'dud
(Genc. XVII. 12)

§ Şümâr شمار [*Fa.*] : Sağış ساغش, adet mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 28)

§ Aded عدد [*Ar.*] : Sağış صغش. *(Müntehab. XVII. 63-2)*

Adettir عددر [*Ar.*] : Sağış صاغش, yazmak oldu: rakam
(Cev. Ke. XVII. 103)

§ Hüm-adidü'r-reml هم‌عدیدالرمل [*Ar.*] : Anlar kum sağışıncadırlar صاغیشنجه‌درلر ki kesretten kinayedir.
(Aks. XVII - XVIII. 296)

Vâdileri rig-i şişe-i gam
Kumlar sağışınca صاغشنجه hüzn ü matem
(Hüs. Aşk. XVIII. 12)

sağış günü : Mahşer günü, kıyamet günü, hesap günü.

§ Sağış gününde صاغش کننده eyne görklü. *(Dede. XIV. 5)*

sağışlamak : **1.** Hesap etmek, düşünmek, addetmek.

Eyü yavuz halkı ben sağışladım ساغشلدم
Ümmetini hem sana bağışladım
(Melhame. XIV - XV. 9 - 2)

Ne kim lutf idi anı işledin sen
Beni kardaş gibi sağışladıñ ساغشلدك sen *(Işk. XIV. 204-2)*

Neyledinse eyledin, sağışladım ساغشلدم
Ben hayâ ettim veli bağışladım *(Muham. XV. 402)*

Gözetip sonunu sağışlayalar صاغشليالر
Çürük fikri koyup sağ işleyeler *(Şeh. Ş. XVI. 66)*

2. Tadat etmek, saymak.

Âciz oldu ol Kutayfer söyledi
Hazinede dahi malim kalmadı
Namusum bekle varum sağışlagıl ساغشلغل
Kamusun aldın kulun bağışlagıl *(Yuz. Şeyd. XIII. 26)*

Malik Reyyan malini sağışladı ساغشلدى
Kamusunu Yusuf'a bağışladı *(Yuz. Şeyd. XIII. 56)*

Uluyu vü giçiyi sağışladı ساغشلدى
Dükeline doyunca bağışladı *(Süh. XIV. 71)*

§ Sağışladı صغشلدى her nesneyi adediyle, ya'ni cümle mahlûkatı. *(Cev. Es. XV. 310)*

§ Yirmi temam oldu sağışladılar صاغشلەدلر giceyle kırk oldu. *(Cev. Es. XV. 15)*

sağışlı : → **sağışlu.**

sağışlu, (sağışlı, sağışluca) : Sayılı, az sayıda, birkaç.

§ Birkaç sağışlu صاغشلر yıl anları anda uyuttuk. *(Enfes. XV. 647)*

§ ...Birkaç sağışluca صاغشلوجه azacuk günlerde yiyüp içüp tena'um kılsunlar. *(Leys. Ar. XV. 4)*

§ Bir sağışluca صاغشلوجه azacık günlerde yiyip içip tena'um kılsınlar. *(Leys. Dâi. XV. 2 - 2)*

§ Ma'dudât معدودات [*Ar.*] : Sağışlı صاغشل nesneler. *(Bab. XVI. 2, 316)*

Sürüne eyleme yad ağılı yurt
Ki artık yir sağışlu سغشلو koyunu kurt *(Güvahi. XVI. 37)*

sağışluca : → **sağışlu.**

sağışturmak : Sıra ile göndermek.

§ ...Ve sağışturduk صاغشدردق andan sonra peygamberleri birbiri ardınca. *(Cev. Es. XV. 23)*

sağış yeri : Mahşer yeri, arasat meydanı.

§ Şümargâh شمارگاه [*Fa.*] : Sağış yeri صاغیش یری ve mevkıf-ı arasat. *(Şamil. XVI. 472)*

sağ işi sol olmak : İşi tersine dönmek.

Atasınun öğüdün almadı ol
Anun sağ işi olur صاغ ایشی اولور orada sol صول
(Salâtin. XV. 122)

sağ işlü : Sağlam, doğru, dürüst iş yapan.

§ Dürüst-kâr درستکار [*Fa.*]: Sağ işlü صاغ ایشلو. *(Şamil. XV. 607)*

sağlamak : Sağlamlaştırmak, sağlama bağlamak.

§ ... Pes himmet senin dostluğun üzerine bağladım ve senin karındaşlık bünyadın urmağa işim sağladım سغلدم ve geldim kim dostluk başlamak şartın yerine getirem.
(Kel. XIV. 80-2)

Yatım, yarağım yok yola ya Rap sen irür menzile
Ben hasta-dil bu aczile nice işim sağlayayın سغلایین
(K. Ü. XV. 75)

İşini sağlayup صاغلایوب şikeste eşel
Aldı ol kutlu evliyadan el *(Sabit. XVII - XVIII. 225)*

sağlıcaklar ile : Selâmetle, güle güle.

§ Tebessümler edip : Varın sağlıcaklar ile صاغلجقلریله dedikte...
(Ev. XVII. 67)

sağlık (I) : Sıhhat, esenlik.

Ki sağlık ساغلق bağışlaya fursat vere
Tamam eylemekliğe ruhsat vere *(Süh. XIV. 23)*

§ Sağlığı صاغلغی saklamakta ve sayruluğu def'etmekte gereklü ola. *(Yadigâr. XIV. 2-1)*

§ ... Bir dünya beğcüğezidir, bana rızık vermek elinden gelmez, sayru olsam sağlık صاغلق vermeğe kudreti yetmez. *(Müneb. XIV - XV. 20-1)*

§ ... Âdemin sağlığını صغلغی kararda saklar. *(Akr. XV. 84)*

§ Her kim dilerse sıhhat-i bedeni saklana gerek daim hava yönünden ya'ni nefesinden yüreğin gözleyitura, zira yürek hali nefes eseriyle tiz döner eğer sağlığa صاغلغه eğer sayruluğa. *(Hazain. XV. 22-1)*

§ ... Ol istikamet olmaklığa sıhhat derler ya'ni sağlık صاغلق Bu âlemde olan nesnenin sağlığı, sayruluğu bu i'tibarladır. *(Hazain. XV. 3-2)*

§ Dervaḫ درواخ [*Fa.*] : Sayru ki sağlığa صاغلغه dönmüş ola. *(Şamil. XVI. 433)*

Selâm سلام [*Ar.*] : sağlığa صغلغه dirler, kelâmdır hem: söz *(Cev. Ke. XVII. 85)*

§ Bedrûd بدرود [*Fa.*] : Sağlık صاغلق ve esenlik ve selâmet mânasınadır ve esenlemek ve veda' mânasına gelir. *(Bürh. XVIII - XIX. 105)*

sağlık almak : → Haber almak.

§ ... Heman askerden uğurlanıp sağlık aldığı صاغلق الدیغی tarafa çekildi. *(Hamza. XIV-XV. 15, 40)*

sağlıksız : Hasta.

§ Engiştâl انکشتال [*Fa.*] : Sağlıksız ساغلقسز. *(Şamil. XVI. 179)*

sağma : → **sağılurca.**

sağnamak : Kuş, su gibi fışkırtarak terslemek.

§ Es-selh السلح [*Ar.*] : ... Tayr ve behayime mahsustur, belki sıvık hadeslemelerine mahsustur ki Türkide çımkırmak

ve sağnamak صغنمق ta'bir olunur. Ve insanda ishal üzere olursa bitteşbih istimal olunur.

(Kam. XVIII - XIX. 1, 481)

§ El-hekk الهك [*Ar.*]: ...Ve kuş çımkırmak mânasınadır ve devekuşu sağnamak صاغنمق mânasınadır.

(Kam. XVIII - XIX. 3, 122)

§ El-urre العره [*Ar.*]:... Ve kuş kısmının sağnamasına صاغنمسنه ve çımkırmasına denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 27)*

§ El-herir الهرير [*Ar.*]: İshalle yürek sürmek mânasınadır ki kuş kısmında sağnamak صاغنمق ve çımkırmak ta'bir olunur.

(Kam. XVIII - XIX. 2, 151)

sağ olmak: İyileşmek, sağalmak, şifa bulmak.

Ger ahad gün sana kış yumşağ ola
Bal u yağ çok ola sayrı sağ ola صاغ اولا

(Melhame. XIV - XV. 19 - 1)

§ Mualece etti tâ oğlu sağ oldu صاغ اولدی. *(Hay. XV. 30)*

§ ... Toprağı eştim ol meh-rûyi çıkardım, gördüm rûhu var, esirgedim... evime getirdim, geldim mu'temet cerrah getirdim tizde sağ oldu صاغ اولدی. *(Ferec. XV. 390)*

sağrak, (suğrak): Kadeh, bardak, surahi, maşraba, tas.

Tevbedir aşk sakisinin sağrakı صغرق
İçen olur cümle aşk müstağrakı *(Ga. XIV. 92)*

Hususan işbu resme söz kim eydür
Ki her bir beyti bir sağrak صغراق meydür *(Hurş. XIV. 33)*

Yüreğim kanı üş sâfi su oldu
Kadeh, sağrak صغرق gözüm yaşiyle doldu *(Kel. XIV. 68)*

§ Eğer tamu kavmi içtiğinden bir sağrak سغرق yer yüzündeki cümle sulara katılsadı, kim andan dadar ise öledi.

(Enb. XIV. 79)

§ Âmir bin Tufeyl sağrakı سغراق götürüp yabana attı.

(Anter. XIV. 556)

Elinden değdi bana dolu sağrak سغراق
Benim oldu hakikat cümle âfak *(Işk. XIV. 252-2)*

§ Tavaf olunur anların üzerlerine suğraklarla سغراقلر له akar şaraptan. *(Cev. Es. XV. 163)*

Her birine verdi beş on karavaş
Altun u gümüş sağrağ صغراغ u kumaş *(Enveri. XV. 33)*

§ Sâğar ساغر [*Fa.*] : Sağrak صغرق. *(Sıh. Ac. XV. 26)*

§ Altun ve gümüş sağraklar صغراقلر ne varsa sultanın şarap-hanesine iletti. *(Ta. Sel. XV. 91)*

Ben bu dün yârime tolu içürem
Sağrakı سغراق doldurup temam getir *(Dâi. XV. 76)*

Gümanı fark eden ilme'l-yakinden
İçen ma'ni meyin söz sağrakından سغراقندن
(Çeng. Dâi. XV. 183)

§ Bir giçirek sağrakla سغراقله içeler, her iki kadehin arasında yarım saatce yakın geçe. *(Hazain. XV. 34-2)*

§ Ve gâh olurdu ruhanî küplerinden bir sağarak صغرق şarap çekerlerdi. *(İrşad. XV. 378)*

§ Ol cazu bir sağrak سغراق su getirdi, ol suya bir nesne okudu ürdü Cercis'e verdi içgil dedi. *(Cennet. XV. 357)*

§ El-kadehü القدح [*Ar.*] : Sağrak ساغرق ve su içecek tas ve çanak. *(Terceman. XV. 145)*

§ Ve bir suğrak صغراق kaynamış somak suyu bu cümlesin birbirine katasın. *(M. Na. XV. 27)*

Ciğer kanın içüp can sağrağından سغرغندن
Halâs olmuş kişi var u yoğundan *(Ravza. XV. 17)*

§ Sâğar ساغر [*Fa.*] : Sağrak صغرق, kadeh mânasına. *(Caf. XVI. 77 - 2)*

§ Sâğar ساغر [*Fa.*] : Sağrak ki سغرق anunla şarap içerler. *(Deş. XVI. 109-2)*

Bir ak gül ile kırmızı gül gibi görünür
Sevdiğim elinde süci birle tolu sağrak صغرق
(D. B. XVI. 116)

§ Bâde باده [*Fa.*] : Süci ve şarap ve dolu sağrak سغرق.
(Ni'meti. XVI. 113)

§ Sâğar ساغر [*Fa.*] : Sağrak سغرق. *(Ni'meti. XVI, 374)*

§ Sini: 80, iki tepsi: 50, iki gümüş sağrak ساغرق: 200, hereni: 50 ... *(Sic. B. XVI. 2, 173)*

§ Piyâle پياله [*Fa.*] : Sağrak صاغراق. *(Şamil. XVI. 400)*

§ Es-sâḫıre الصاخرة [*Ar.*] : Ba'zılar sağrak ساغرق dedikleri küçürek üsküredir derler. *(Ah. XVI. 573)*

§ Kelâcud كلاجود [*Fa.*] : Tapu sağrağı ve sağrak صاغراق koyacak tabak. *(Şamil. XVI. 98)*

§ Sâğar صآغر [*Ar.*] : Sağrak صغرق.
(Müntehab. XVII. 55 - 2)

§ Es-sâḫıre الصاخرة [*Ar.*] : Saksıdan yapılır bir gûne kabın ismidir ki maşraba envaından. Türkide tahrif ile sağrak صغراق ve ba'zı diyarda kupa ta'bir ederler.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 931)

sağrak sürmek : Sakilik etmek, kadeh dolaştırmak.

§ Mahbup kâfir kızları kalın Oğuz beğlerine sağrak sürüp صغرق سورب içerlerdi. *(Dede. XIV. 20)*

§ Boyu uzun Borla Hatunu getirip sağrak sürdürmek صغرق سوردرمك gerek dedi. *(Dede. XIV. 27)*

§ Kâfirin döşeğine varmayasın, sağrağın sürmeyesin صغراغن سورميه سن. *(Dede. XIV. 29)*

§ Sazende cariyeler çaldılar ve eyidiciler eyittiler ve mahbupler sağrak sürdüler صغراق سردلر. *(Anter. XIV. 584)*

sağsıkan : → **saksıkan.**

sağ söz : Doğru, sahih, ciddî söz.

§ Dürüst-güftar درست گفتار [*Fa.*] : Sağ söz صاغ سوز.
(Şamil. XVI. 119)

Lâle-ruh bir semenberin dağı
Hasta etti beni sözüñ sağı سوزك صاغى
(Sabit. XVII - XVIII. 93)

Sağ söz صاغ سوز bu ki nâ-ümide şenlik
Yok bâd-i sabâda da esenlik *(S. Vehbi. XVIII. 199)*

sağu, (sağı, sağunc) : Ölünün iyiliklerini duyuran ağıt ve mersiye.

Şeker gibi sözü ağu görürler
Arûsane sözün sağu ساغو görürler *(Işk. XIV. 21-1)*

§ Menâha مناحة [*Ar.*] : Sağu صاغو ve sağu sağmaklık ve sağucılar cem' olduğu mevzı'. *(Bab. XVI. 1, 331)*

§ Mûye مويه [*Fa.*] : Sağı صغى. *(Ni'meti. XVI. 593)*

§ Mûye مويه [*Fa.*] : Sağı صاغى. *(Caf. XVI. 161 - 2)*

§ Ḫunyâ خنيا [*Fa.*] : Sağu صاغو ve ır. *(Şamil. XVI. 428)*

§ Nevha نوحه [*Ar.*] : Sağu صاغو. *(Şamil. XVI. 523)*

Nevha [*Ar.*] vü mûye [*Fa.*]: sağunc صغونج ü sağu sağ demek: bi-mûy
(Men. Cev. XVII. 61)

Kû: kanı, gevgâh: ağıl, dimne: çakal, fil: pil
Mûye مويه [*Fa.*]: sağı صاغى, mâl: sil, taş: çift, pas: jeng
(Genc. XVII. 41)

§ Nevha نوحه [*Ar.*] : Nevh gibi matem, feryat ile ezgi ile ağlamak, sağu ساغو. *(Kam. Os. XIX. 595)*

sağucu, (sağıcı, sağu sağıcı) : Ağıtcı, ölünün meziyetlerini sayıp ağlayan.

§ Ve dahi sağucu صاغوجى avrata ve esrük avrata şeytan cima' eder. *(Enfes. XV. 608)*

§ Menâha مناحة [*Ar.*] : Sağu ve sağu sağmaklık ve sağucular صاغوجلر cem' olduğu mevzı'. *(Bab. XVI. 1, 331)*

§ Resâye رثاية [*Ar.*] : Sağu sağıcı صاغو صاغيجى avrat. *(Bab. XVI. 1, 196)*

§ Nevhager نوحه‌كر [*Fa.*] : Sağucu صاغو جى. *(Deş. XVI. 123-2)*

§ Ḫunyager خنياكر [*Fa.*] : Sağu sağıcı صاغو ساغجى. *(Deş. XVI. 102-1)*

§ Nevhager نوحه‌كر [*Fa.*] : Sağıcı صغجى. *(Ni'meti. XVI. 606)*

§ Ḫunyâger خنياكر [*Fa.*] : Sağucı صاغوجى. *(Şamil. XVI. 117)*

§ Nevhager نوحه‌كر [*Fa.*] : Sağu sağıcı صاغو صاغيجى. *(Şamil. XVI. 523)*

sağuculuk etmek : → **sağu sağmak.**

sağu kılmak : Ölü için feryat ederek ağlamak.

§ Kaçan Kaabil Hâbil'i depeledi, Âdem ağladı Süryanî dilince sağu kıldı سغو قلد (harekelidir) Hâbil içün kim evvel yer yüzünde şehit ol oldu. *(Enb. XIV. 64)*

sağunc : → **sağu.**

sağu sağıcı : → **sağucu.**

sağu sağmak, (sağı sağmak (I), sağuculuk etmek) : Ölünün iyiliklerini acıyle sayıp dökmek.

İrişti gece olucak yer kara
Sakındı kim olmasın atın yora
İnip atını bağladı vü yine
Döşek edinip sağu sağdı ساغو ساغدى yine *(Süh. XIV. 184)*

İniş inüben yokuş ağar idi
Bu şi'ri deyip sağu sağar idi ساغو ساغريدى *(Süh. XIV. 159)*

§ Sağular sağup صاغولر صاغوپ ağlaştılar. *(Anter. XIV. 1)*

§ ... Birkaç beyitler ile sağu sağardı صاغو صغردى. *(Anter. XIV. 261)*

§ Kaçan bayram eyleyip geri dağa döndü bir kör üstünde bir avrat gördü kim ağlar sağu sağup سغو سغب eydür kim: Ey taam getiricim... *(Enb. XIV. 721)*

§ ... Ya hamri satıp bahasın alır, yahut tağanni eder, ya sağu sağar صغو صغر ücret alır, işbu küllîsi haramdır. *(Müneb. XIV - XV. 190 - 1)*

§ ... Ve masharalık kılmak ve fuhuş keleciler söylemek, ırlamak ve sağu sağmak صاغو صغمق ve buların misli dahi bu haram olunmuşlardandır. *(Müneb. XIV-XV. 293 - 1)*

§ Kaçan âsi kulları sine kosalar kavmi, kabilesi üstüne toprak dökerler, dahi eydürler vay bizim ulumuz, vay bizim azizimiz ve mahdumumuz deyü çığrışurlar, sağuculuk ederler صاغوجلق ايدرلر. *(Cennet XV. 165)*

§ Bir nevcivan, iki elinde iki taş sağular sağup صاغولر صاغوب ağlar göğsün döğer. *(Müslim. XV. 38, 5)*

§ El-mültedimü الملتدم [*Ar.*] : Ve göğsün döğüp sağı sağıp صاغى صاغب ağlayıcı kimesne. *(Terceman. XV. 144)*

§ Mûyiden مويیدن [*Fa.*] : Ağlamak ve sağı sağmak صاغى ساغمق. *(Miftah. XV. 38)*

Sayha edüp nevha kılup kimse sağu sağmasun ساغو سغمسون
İncinürem kimse incitmeğe etmesün hırâk
(Muham. XV. 247)

Dönüp katlarına geldi sağular sağup صغولر صاغب ağladı
Dediler niçün ağlarsın edersin kahr ile ihlâs
(Muham. XV. 62)

Otur avrat gibi sağ ساغ evde sağuñ ساغك
Kapıdan taşra uzatma ayağın *(G. Ra. XV. 30)*

§ Fuhuş söylemek, bühtan etmek ve ölü üstüne sağu sağmak صغو صغمق gibi... *(Müz. XV. 325)*

§ İblis eyitti: Kanı müezzinlerim? Hak Taâlâ hazretleri eyitti: Senin müezzinlerin sağu sağanlar ساغو ساغنلر sana müezzin olsunlar. *(Envar. XV. 35)*

§ Şahzade hurrem-dil, handan-lep karıcık katına vardı, gördü, saz ü selebini şahzadenin, önüne koymuş sağu sağar صاغر صاغو canım oğul deyü ağlar. *(Ferec. XV. 327)*

§ Ayak tozıyle Ruhefza sarayına girdi, gördü, Ruhefza dâye ile sağu sağarlar صاغو صاغرلر, Rıdvan şahı ağlarlar. *(Ferec. XV. 76)*

§ Halk, ehl-i dünya üzerine âlem-i gaybdan sağılan sağınuñ صاغلن صاغنوك avazın işitseydi. *(Kesir. XV. 91)*

§ Saçların tağıdıp yüzlerin döğeler ve Hüseyn hazreti için sağu sağalar صاغو صغەلر. *(Kesir. XV. 243)*

Ölüsersin âkıbet ömrün olursa ömr-i Nuh
Kendi sağuñ sağ صاغوك سغ sağarsañ andan eylegil kıyas *(Kesir. XV. 116)*

Kim ki uğrar ise öldü deyüben sağu sağar ساغو سغر
Sakal eyvay sakal vay sakal eyvay sakal *(Nizami. XV. 37)*

§ ... Atası Âdem sünnetin yerine getirdi deyü sağu sağardı صاغو صاغردى. *(Ta. Şahi. XVI. 54 - 1)*

§ İstinvah استنواح [*Ar.*] : Nevha edüp sağu sağmak صغو صغمق. *(Bab. XVI. 1, 400)*

§ İltidam التدام [*Ar.*] : Sağu sağarken صاغو صاغركن avrat göksün yumruk ile urmak. *(Bab. XVI. 1, 439)*

Gezüp hane-be-hane nevhagersin
Oturup halka sağular sağarsın ساغولر سغرسين
(Hüs. Dil. XVI. 203)

§ Mûyîden مويیدن [*Fa.*] : Sağu sağmak صغو صاغمق.
(Şamil. XVI. 284)

Elimle aşıma kattım ağular
Yeridir ağlasam sağsam sağular صغسم صغولر
(Şeh. Ş. XVI. 390)

Sağu sağar صاغو صاغر o baş üstüne ağlar
İşiden yüreğini oda dağlar *(Şeh. Ş. XVI. 71)*

§ Mûyîden موییدن [*Fa.*] : Sağu sağmak صغو صغمق.
(Ni'meti. XVI. 36)

§ Nevha نوحه [*Fa.*] : Sağı sağmak صغی صغمق. *(Ni'meti. XVI. 606)*

§ Mûye موییه [*Fa.*] : Sağu sağup صاغو صاغوب ağlamak.
(Şamil. XVI. 518)

§ En-nevh النوح [*Ar.*] : Sağu sağmak صاغو صاغمق ve feryat edip avaz ile ağlamak. *(Ah. XVI. 1111)*

§ Ḫunyâ خنیا [*Fa.*] : Sağu sağmak صاغو صاغمق ve ır, sürûd mânasına. Hunyager lâfzından muhaffeftir.
(Deş. XVI. 13 - 1)

Der idi sağu sağup صاغو صاغوب ağlar idi
Akuben kanlu yaşı çağlar idi *(Yuz. Şems. XVI. 381)*

§ Mûyîden موییدن [*Fa.*] : Sağı sağmak صاغی صاغمق.
(Caf. XVI. 145)

§ Bir kaşık kanıma girme... deyü sağular sağup صاغولر صاغوب ağladı. *(Ev. XVII. 425)*

§ Bu kafile ağlayu ağlayu sağular sağup صاغولر صاغوب...
(Ev. XVII. 679)

§ Nevha نوحه [*Ar.*] : Sağı sağmak صاغی صاغمق.
(Müntehab. XVII. 99 - 1)

Nevha vü mûye : sağunc ü sağu sağ صغو صغ demek: bimûy بموی [*Fa.*]
(Men. Cev. XVII. 61)

§ El-menâha المناحه [*Ar.*] : Hatunların mâtem, ya'ni sağu sağdıkları صاغو صاغدقلری mahaldir. *(Kdeb. XVIII. 331-2)*

§ El-menah المناح [*Ar.*] : Feryad ve figan ederek ağlamak mânasınadır ki Türkide sağı sağmak صاغی صاغمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 530)*

§ Nevh نوح [*Ar.*] : Meyyit üzerine feryadile ağlamak, sağu sağmak صاغو صاغمق. *(Kam. Os. XIX. 595)*

saḫın : Sakın.

Ey bergüzidesi hamunun kan olur saḫın صخين
Pâyını koyma dide-i hun-paşım üstüne *(Ruşeni. XV. 268)*

Biz di sözü söyleyicek ben deme
Siz di saḫın صخين yanıluben sen deme *(Ruşeni. XV. 214)*

saḫlamak : → **saklamak.**

saḫlatmak : Saklatmak, muhafaza ettirmek.

§ Çokluk çeri viribidiler, şehri saḫlattılar سخلتدلر. *(Fütuh. XIV. 360)*

sak (I) : Müteyakkız, uyanık, çabuk duyan, tetikte, ihtiyatlı.

Kişi yolda azat iken sak سق gerek
Niçeme acı olsa söz hak gerek *(Süh. XIV. 150)*

Her kimin canında varsa göz kulak
Hak yolunda ol uyandı oldu sak ساق *(Ga. XIV. 157)*

Çünkim işitti bu sözü ol kulak
Gafleti elden bıraktı oldu sak ساق *(Ga. XIV. 40)*

§ Karga vardı mürdar gövde buldu, yemeğe meşgul oldu, gelmedi. Pes Nûh ana korkaklık dua kıldı, andan ötürü sak ساق oldu ve evlere yakışmaz. *(Enb. XIV. 90)*

§ ... Sak صاق ol deyü ısmarladı. *(Anter. XIV. 392)*

§ Hanım, at kulağı sak ساق olur. *(Dede. XIV. 134)*

Sak سق gerektir fursata söz söyleyen
Her nihan sözün beyanın anlayan *(İs. H. XIV • XV. 292)*

§ Birez vakıt kulağını benden yana sak صق dutasın kim söyleyeceğim ölüm haberidir. *(Müz. XV. 149)*

§ Sak صاق çobandan sağır it yeğdir. *(Ata. XV. 35)*

Kişi kendi işinde gey sak صق gerek
Eyülerle durup oturmak gerek *(D.B. XVI. 228)*

§ Kelû' كلؤ [*Ar.*] : Gözüne uyku gelmeyen sak صق er.
(Bab. XVI. 1, 50)

§ Ehass احس [*Ar.*] : Katı ses duyağan sak صق kulaklı er.
(Bab. XVI. 1, 120)

2. Rahat, sağlam, metin, emin.

§ Süheyl eyitti; Kimin kal'asına varasın kim benim kal'amdan sarp ve sak ساق ola dedi. *(Kesir. XV. 11)*

sak (II) : Ok yayının kiriş geçen ucu.

§ Zağ زاغ [*Fa.*] :...Ve yayun köşesi... Yükaalû bi't-Türki sak ساق ve gûşe-i keman. *(Caf. XVI. 72-1)*

sakağı : Ruam, atların boğazlarına arız olan hastalık.

§ Nefes alıp verdikçe sakağı صاقاغی olmuş bargir gibi kanatları biri birine çarpardı. *(Ev. XVII. 387)*

sakak : Çenenin altındaki sarkık et, gerdan.

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Türkide sakak صقق derler.
(Miftah. XV. 109)

Görüp elma sakaklu سقاقلو benzi gülnar
Kılur ayva gülü ak akça îsar *(Çeng. Dâi. XV. 190)*

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Arapta ve Acemde isti'mâl olunur. Arapta ekser sığırın boğazı altından sarkan derî mânasına isti'mâl olunur. Acemde mahbubların eneği altında olan yumru mânasına isti'mâl olunur ki güzellerin muhassenâtından sayılur, Türkice sakak صقق ve şelem derler.
(Caf. XVI. 106-2)

§ El-gabgab الغبغب [*Ar.*] : Hûp ve mahbup kimselerin enekleri altındaki yumru mânasına isti'mal olunur ki güzellerin muhassenâtındandır, Türkide sakak سقق derler.
(Ah. XVI. 717)

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Arapta ve Acemde isti'mâl olunur lûgattir. Arabide ekser sığırın boğazı altında sarkan deriye

derler. Acemde mahbubların eneği altında olan yumru, ki hılkî ola emrazdan olmaya, anda isti'mâl olunur. Mahbubların muhassenâtındandır. Türkide sakak صقق derler.

(Deş. XVI. 32)

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Arapta ve Acemde mahbupların eneği altında sarkan yere derler. Türkide sakak سقق ve şelem derler.

(Ni'meti. XVI. 458)

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Sakak سقاق. *(Şamil. XVI. 631)*

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Sakak صقق. *(Cam. Fa. XVII. 1-8)*

§ El-'ıcan العجان [*Ar.*] : Boyuna denir unuk mânasına... ve enek altına denir ki sakak صقاق ta'bir olunur.

(Kam. XVIII - XIX. 3, 666)

§ El-gabgab الغبغب [*Ar.*] : Alt çenenin altında olan sarkık ete denir ki semiz kimselerde sakak صقاق ta'bir olunur.

(Kam. XVIII - XIX. 1, 316)

§ Gabeb غبب [*Fa.*] : Enek altında olan yumru et ki sakak صاقاق ta'bir olunur, gabgab dahi derler.

(Bürh. XVIII - XIX. 425)

sakal başı göstermek : Kendini önemli kişi gibi göstermek.

§ ...Ana sakal başı gösterüp كوستروب صقال باشى cebe satmak ister. *(Hamza. XIV - XV. 16, 11)*

sakalına güldürmek : El âlemin maskarası olmak, hareketleriyle herkesi kendine güldürmek.

Bak ol sefih-i bîhüde-gûnun makaaline
Halk-ı cihanı güldüre كولدوره dâim sakalına صقالنه

(Nigâ. Ter. XVII. 143-2)

sakalından yedilmek : Hayvan yeder gibi sürüklenip götürülmek.

§ Sarı İsmail'e haber verdiler : Molla Sait sakalından yedilmiş يدلمش صقالندن geliyor dediler. *(Bektaş. XV. 297)*

sakandırık, (sakanduruk) : Gerdanlık, kılâde.

§ Altı salkım küpe: 500, sakandırık صقندرق: 1000, istifan: 1200.

(Sic. B. XV. 1, 9)

§ Eyitti ki: Tuti nâm cariyem konşuluktan bir sakandıruk صقندروق ve bir istifan ve çumra ve bir hasreti alıp getirip bana verdi, didi. *(Sic. B. XV. 4, 430)*

§ Otuz miskal salkum küpe : 1500, on iki miskal sakandırık صقندرق : 700 ... *(Sic. B. XV. 2, 4)*

§ İğne: 300, sakandırık صقندرق incüsü : 200. *(Sic. B. XV. 2, 262)*

§ Boğmak: 1500, burcı beden: 800, sakandırık صقندرق: 500... *(Sic. B. XV. 6, 3)*

§ On üç miskal sâfi bir boğmak ve yiğirmi bir buçuk miskal sâfi bir sakandırık سقندرق ve on beş miskal sâfi bir salkım küpe... *(Sic. B. XV. 3, 187)*

§ Zerkâr bir sandık açtı, bir murassa' anberin ve bir murassa' bilezik ve bir murassa' halhâl, altı çift bilezik, altı çift eyü küpe ve bir murassa' boğmak, bir istifan ve bir sakanduruk سقندرق çıkardı, dâyeye arz eyledi. *(Ferec. XV. 485)*

§ Mıḫneka مخنقة [*Ar.*] : Boyuna takınacak boğmak ve sakandırık صقندرق . *(Bab. XVI. 2, 199)*

sakanduruk : → **sakandırık.**

sakar : 1. Alında uğursuz sayılan nişan ve kendisinde bu nişan bulunan.

§ Ey sakar صقار koç menim nereden helâk olacağım bildin. *(Dede. XIV. 116)*

§ ... Ya'ni, abdest suyundan yüzleri, boyunları, elleri, ayakları, sakar صقار at bigi... *(Ta. Şahi. XVI. 29-1)*

§ Bir ala inek, bir sakar ساقر inek, iki buzağısı, bir ala düğe, bir... *(Sic. K. XVI. 4, 168)*

§ Şa'lâ' شعلا [*Ar.*] : Alnı sakar صقر kısrak ya kuyruğu sakar ya tulunu sakar tavar. *(Bab. XVI. 1, 37)*

§ Eş-şimrâḫ الشمراخ [*Ar.*] : Alnı ak olan at ki gurre ve Türkçe sakar سقر derler. *(Kdeb. XVIII. 352-1)*

2. Atın alnında olan beyazlık.

§ Alnı sakar سقر, bir ön ayağı ve bir kıç ayağı sekili ve götünde dört yerde tamgası var... *(Sic. B. XV. 3, 210)*

§ El-gurretü الغرة [*Ar.*] : At alnındağı sakar سقر ya'ni atın alnındağı aklık. *(Terceman. XV. 104)*

§ El-askaü الاصقع [*Ar.*] Alnı sakar سقار ve başının ortası ak at. *(Terceman. XV. 84)*

§ ...Bir sarı alnı sakar سقر iki kıçı sekili at getirip teslim etti. *(Sic. K. XV. 2, 26)*

§ Elinde bir al, alnı sakar صقر, kıçları sekili, tek tamgalı atı var. *(Sic. B. XV. 7, 57)*

§ ...Alnı sakar صقر çil kısrak, yanında bir alnı sakar bir yaşar erkek kulunu ile iştirâ eyledi idim. *(Sic. A. XVI. 6, 26)*

§ Mezburden bin akçaya bir alnı sakar سقار ön ayağından yanı çakal ve kıç ayağının soldan yanı çakal... olan kısrakı... *(Sic. A. XVI. 2, 447)*

§ Eş-şümruḫ الشمروخ [*Ar.*] : At kısmının alnında olan gurreye ya'ni beyaza denir ki ince ve uzun olup burun deliklerinin aralığına kadar inip lâkin dudağına varmamış ola, Türkide sakar صقر ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 547)*

sakarcıklı : Uğursuz, aksi.

§ Bir sakarcıklı صقرجقلی rüzgâr kumu ile bir kaç pare kadırgalarımız Nazartı limanına düştü. *(Ev. XVII. 377)*

sakçı : Bekçi.

§ Kelâşe كلاشه [*Fa.*] : ... Ve bekçi ve sakçı صاقجی.
(Deş. XVI. 346 - 1)

§ Kelâş كلاش [*Fa.*] : Ni'meti... bekçi ve sakçı صاقجی mânalarına nakleylemiş. *(Deş. XVI. 159-1)*

sakdıyan : Sahtiyan.

§ Yarım gön, bir dane sakdıyan سقديان : 12...
(Sic. B. XV. 6, 63)

sakınduk : Sakınılan.

Ne assı sahibi sa'yinden işe
Sakınduk صاقندق göze çöp düşer hemişe *(Güvahi. XVI. 29)*

sakınıcılar : Allah'tan korkup dinin emrini yerine getirenler.

§ Dahi bir âyet içinde... Ya'ni peygamberler kıssası içinde sakınıcılara سقنجلره doğru yol ve öğüt vardurur.
(Enb. XIV. 4)

sakınıklu : → **saknuk.**

sakını turmak : İhtiraz üzre bulunmak, uyanık davranmak, tetikte olmak.

§ ...Zira, düşman kaçan gelecek belli değil, pes daim sakını turmak سقنى طرمق gerek. *(Hazain. XV. 53-2)*

sakınmak : **1.** Uzaklaşmak.

§ Poryaz tarafından on iki mil sakınalar صاقنالر kim arı yer değildir. *(K. B. XVI. 615)*

2. Saklamak, riayet etmek, muhafaza etmek.

Gizlemişken Yusuf'u çıkardılar
Hürmetini sakınur ساقنور korkar bular *(Yuz. Şeyd. XIII. 14)*

Kırk güne değin getürmezse kızı
Başı şart olmuştur işit bu sözü
Ol kızı sakın صاقين bigayet ey ahi
Altı âyet hem İncil yazmış dahi *(Battal. XVIII. 198)*

3. Esirgemek.

Sanma sen bûse-i lâ'lin gibi ben can sakınam صقنم
Hamdü-lillâh ki bu dahi satun almalı değil
(Sarıca. XV. 26)

§ ...O merdek-i bahil bir arık deveyi bizden sakındı صاقندى, la'net-i Huda ana ve dükeli bahillere... *(Ferec. XV. 520)*

sakırga (I) : Kene.

§ Nâred نارد [*Fa.*] : Kene ki sakırga صقرغه dahi derler.
(Ni'meti. XVI. 595)

§ Pâred پارد [*Fa.*] : Sakırga صقرغه ve kene.
(Ni'meti. XVI. 114)

§ Pârid پارد [*Fa.*] : Sakırga صاقیرغا ve kene. *(Şamil. XVI. 91)*

§ Pâred پارد [*Fa.*] : Sakırga سقرغه ve kene.
(Cam. Fa. XVII.)

sakırka (II) : Kasırga.

§ Kırk mil kadar gittiklerinde bir azîm sakırka صقرقه peydâ olup gemilerin birini eşhas ve eskaali ile cezbidüp...
(Cihan. XVII. 112)

sakır sakır ditremek : Şiddetle titremek.

Satıp yimekten oldu evin içi tamtakır
Ditrer دڑر görünce bir eri içim sakır sakır صاقر صاقر
(Vasıf. XIX. 54)

sakızlık : Çitlembik, menengiç, sakızağacı.

§ Benâseb بناسب [*Fa.*]: Sakızlık صاقیزلق ağacının yemişi. Arapça habbetü'l-hadra حبةالخضراء derler. Türkide cedene ve meneviş derler. *(Deş. XVI. 28-1)*

saklamak, (saḫlamak) : Muhafaza etmek, sakınmak, himaye etmek, korumak, esirgemek.

Söylemekten gıybet dilünüz saklañuz سقلكز
Yohsa müzdün yazuğa döner anlanuz
(Yuz. Şeyd. XIII. 39)

Suretin Ve'ş-şems ohuram dem-bedem ihlâs ile
Tâ ki hüsnünü belâdan saḫlasun ساخلسون Cebbarımız
(Nesimi. XIV. 127)

Ben saḫlamışam ساخلامشم hüsnü hayalini nigârın
İnanmaz isen tur beri gel ara yürekte *(Kadı. XIV. 254)*

Ben canı niderem veli canâne saḫlaram سخلارم
Ben akl ile gönülümü şol cana saḫlaram *(Kadı. XIV. 449)*

Şahâne nakşını bu gönül tahtasında ben
Ger saḫlamaz isem سخلامازسم dahi şaha ne saḫlaram سخلارم
(Kadı. XIV. 449)

§ Sağlığı saklamakta صقلمقده ve sayruluğu def'etmekte gereklü ola. *(Yadigâr. XIV. 2-1)*

§ Anun misali bir padişah gibidir ki şehri saklar صقلر.
(Yadigâr. XIV. 37-2)

§ İli asradı, şehri saḫladı سخلادی. *(Fütuh. XIV. 451)*

Yiyicek kişi ile tuz etmeği
Anı saklamakta سقلامقده bile nitmeği *(Süh. XIV. 30)*

§ Sizi bunlardan saklayam صقلیم, beliğümdeki ok dükenince.
(Anter. XIV. 2, 21)

§ Peygamber buyurur: Yetimi saḫlayıcı ساخلیجی kişi benümle bile olasıdur uçmak içinde. *(Yüz. Ha. XIV. 163)*

Hayaline gönül hane değil mi
Gerek il saḫlamaḫ ساخلامخ han'a değil mi *(Kadı. XIV. 217)*

Dürüş yoksulu sakla سقله vü apıla
Ki derviş ile padişah yapıla *(Ferh. XIV. 7)*

§ ... Maraz hasıl olsa anı gerü i'tidale iletip saklamaklığa sebep ola. *(Mü. Şi. XIV-XV.)*

§ Bir kuş bir çalıya sığınsa ol çalı anı saklar, ya siz ol kadar olamadınız mı? *(Hamza. XIV - XV. 54, 27)*

§ Ve dahi sakladı صقلد (harekelidir) kudretiyle her bir a'zayı ki mıktarından artık, eksik olmaya.
(Müneb. XIV - XV. 1 - 2)

Gözünü saḫla صخله nâ-mahrem yüzünden *(Ruşeni. XV. 2)*

§ Ali eydür: Eğer bu talak vermek tarikın onat saklasalar صقلسلر hiç bir kişi avratına talak verdiğine peşiman olmayaydı. *(Leys. Ar. XV. 617)*

§ Namazdan taşra ol altı şart ki vardır... Buları onat saklayalar صقلیه‌لر. *(Leys. Ar. XV. 653)*

§ Şular kim Allah ile ahdlerin sıdılar ve halk ile ahdlerin dahi saklamadılar صقلمدیلر, kulluğa boyun vermeyüp cebbar-sıfat oldular. *(Leys. Ar. XV. 672)*

§ At ve doğan vefadar değildir, tuz etmek hakkın saklamazlar سقلمازلر... it ve vefadardır, tuz etmek hakkın saklar سقلر. *(Cennet. XV. 58)*

§ Padişah, raiyyet saklamak سقلمق içündür. *(Güls. XV. 21)*

§ Yâ ardıç, sen bu dem bizi berg ü budağınla sakla صقله, yarın kıyamet gününde biz dahi seni saklayalım. *(Bektaş. XV. 126)*

§ Oruç, kendözün saklamaktur صقلمقدر yiyesiden, içesiden. *(Tuh. Le. XV. 347)*

§ İlâhî gelesi yazuktan saklamazsıñ صاقلمزسك, bâri geçmiş yazuğum yarlığagıl. *(Tez. Ba. XV. 140)*

§ Şah-ı Çin Rıdvan Şahın geldiğin işitti, ünbuh-ı cemâatla istikbâl etti, hediyyeler iletti yer öptü: Mülkü senin içün sakladım صاقلدم, çün sen selâmetle iriştin, mülkün mübarek ola dedi. *(Ferec. XV. 86)*

§ ... Âdemin sağlığını kararda saklar صقلر. *(Akr. XV. 84)*

§ Ve bizi sakladı صقلدی küfür ve dalâlet yolundan inayeti birle. *(Güzide. XV.)*

§ ... Bu dördünün her biri bir mâni' sebebiyle sağlığını saklamağı صاقلامغی başarımaz, sayru olur. *(Hazain. XV. 4-1)*

§ Fikrini ve hareket-i nefsanîsini saklaya سقلیا kim yaramaz olmaya. *(Hazain. XV. 9-1)*

§ Biz gökleri bezedik bakanlar içün ve dahi gökleri Şeytan'dan sakladık صقلدق. *(Kesir. XV. 16)*

§ Pâsiden پاسیدن [*Fa.*] : Korumak ve saklamak صقلمق. *(Ni'meti. XVI. 9)*

§ Nigâhdâr نگاهدار [*Fa.*]: Saklayıcı صاقلايجى. *(Şamil. XVI. 133)*

saklanmak : 1. Korunmak, muhafaza olunmak.

§ Bedenleri baştan ayağa varınca hayvan gibi kıllı, anınla ıssıdan sovuktan saklanurlar صقلنورلر.
(Leys. Dâi. XV. 446 - 2)

§ Câlinus eydür: Her kim dilerse sıhhat-i bedeni saklana صاقلنا gerek daim hava yönünden, ya'ni nefesinden yüreğin gözleyitura. *(Hazain. XV. 22-1)*

§ Rebeb ربب [*Ar.*] : Beslengi ve beslenmiş ve saklanmış صقلنمش nesne ve gözlenmiş kimse. *(Bab. XVI. 1, 87)*

§ Mahmi محمى [*Ar.*] : Saklanmış صقلنمش nesne ve kızdırılmış nesne. *(Bab. XVI. 2, 618)*

2. Riayet edilmek, gözetilmek.

§ Bu şartlar saklanduğından صقلاندوغندن sonra eğer nabız tiz tiz... *(Mü. Şi. XIV - XV. 10)*

§ Pes bu şartlar saklandığından سقلندغندا sonra.
(Teshil. XIV - XV. 5)

saklayu dutmak : Göz altında bulundurmak, iyi muhafaza etmek.

§ Nigâh dâşten نگاه داشتن [*Fa.*] : Saklayu dutmak صاقلايو دوتمق.
(Şamil. XVI. 333)

saklık : Tetikte bulunma, uyanıklık, teyakkuz.

Süheyl ol dediğini etti vü ol
Aracuğa vardı gözetirdi yol
Kim olmaya kişi sataşu gele
Gerek saklığım ile olam hele *(Süh. XIV. 148)*

§ Şeyhin sözüne kulak urup saklığile صاقلغله dinlemek gerektir. *(Müz. XV. 465)*

§ Andan geri gafletten saklığı ساقلغى artuğ oldu.
(Kab. XV. 426)

saklık edinmek : İntibah hasıl etmek.

§ ... Bunca garazlar vardır kim anı hasıl eylemek için âkıllar ince hileler ve dürüşmeği reva tutmuşlardır. Birisi oldur ki assı istemekte dürüşmek ve dahi sınanmış ziyandan saklık edinmek سقلق ادنمك, dakı... *(Kel. XIV. 21)*

saknuk (I), (sakınıklu) : Tanrıdan korkan, dinin emirlerini yerine getiren.

§ Tanrı Taâlâ kurbanı saknuklardan سقنقلردا ve eyülerden kabul eyler. *(Enb. XIV. 62)*

§ Muhammed Mustafa eydür: Kulların Tanrı'ya sevgülüreği sakınıklulardır سقنقلردر, gizli olalar. Bir nice kavm eyitti: Yâ Resulallah, bu dedüğün aramızda hiç kimdir bilmezüz. Peygamber eyitti: Ol devecidir Yemen'de ana Üveys derler. *(Tez. Ba. XV. 18)*

saknuk (II) : Uyanık, müteyakkız, tetikte.

§ Getürmüşlerdir kim ırak ve yol zahmetinden emin bir gölcükte üç balık var idi, ikisi saknuk سقنق ve uyanuk ve birisi gafil ve âciz idi. *(Kel. XIV. 40)*

saknukluk : Uyanıklık, teyakkuz.

§ ... Eğer anın tatlı diline ve dostluk gösterdiğine aldanırsa saknukluk سقنقلق ve uyanukluk canibin elden kor ise lâcerem kim kendi canını peşimanlık okuna omaç eylemiş ola. *(Kel. XIV. 146)*

§ ... Şunun bigi saknukluk سقنقلق ve kendözün beklemek ve uyanukluk eyleye kim bir sehv ve suç andan gelmeye. *(Kel. XIV. 45)*

sak olmak : Müteyakkız bulunmak, uyanık davranmak.

Eyitti Nakaş'a buyur tizrek
Çeriye baş olsun nitekim gerek
Ne ağruk ki vardır kamusun alıp
Katı ihtiyat eyleyip sak olup ساق اولب

Gönülsün Yemen yoluna küyerek
Bize ol idinsin demirden yürek *(Süh. XIV. 133)*

§ Hazârî حذاری [*Ar.*] : Gözü açık doğan, sak olan صاق اولن kimse. *(Bab. XVI. 1, 586)*

§ Agâhiden آگاهیدن [*Fa.*]: Sak olmak صق اولق. *(Şamil. XVI. 261)*

saksı : Topraktan yapılmış kap kacak.

§ Yavuzlar ve müfsitler arasında dostluk geç berkişür ve tiz kesilür, nitekim saksı سقسی avadanlığı kim tiz sınur ve hergiz ulaşmak kabul etmez. *(Kel. XIV. 82)*

saksıkan, (sağsıkan) : Saksağan.

§ Eğer saksıkan صقسقان kanın kurudalar ve gülâb ile yoğuralar ve her kime ki yidirseler çok sözlü ve yanşak ola. *(Mü. Şi. XIV - XV. 99)*

§ El-kündüş الکندش [*Ar.*] Sağsıkan صاغصقن dedikleri kuş. *(Terceman. XV. 198)*

sal : **1.** Dağ eteği, yamaç.

Çıktım yükseğine baktım
O dağların salın gördüm *(Kara. XVII. 249)*

Uçup uçup dağ salından gelirsin
Gelişin nereden yalınız ördek *(Kara. XVII. 61)*

2. Tabut.

Canım sağdır demek dünyada yalan
Tenim teneşirde salım eldedir *(Kara. XVII. 178)*

Sağ yanında hazır gerek
Salı yardan ayrılanın *(Kara. XVII. 257)*

salaca, (salaça) : Sedye, tabut.

Geldi salacam صلاجم sarılır, dört yana salâ verilir
İl namazıma derilir Allah sana sundum elim
(Yunus. XIII - XIV. 211)

§ Pes bir gün İsa geçer idi gördü kim ol yiğit ölmüş salaca صلاجه üzere götürüp giderler. İsa anın üzere gelip dua kıldı pes yiğit dirilip salaca üzerè oturdu. *(Enb. XIV. 827)*

§ Yetmiş sahâbenin salacasın صلاجسن Peygamber kendü götürdü. *(Tuh. Le. XV. 387)*

§ Ve ol meyyiti âşikâre çıkardılar ve salacaya صلجيه urdular götürmeğe... *(Kesir. XV. 353)*

§ Cinâze جنازه [*Ar.*] : Salaca صلاجه. *(Şamil. XVI. 594)*

§ Kâhu كاهو [*Fa.*] : Salaca صلاجه. *(Şamil. XVI. 213)*

Güman yoktur ki kundakta giren hu
Salaca da صلاجاده çıkar meşhurdur bu *(Güvahi. XVI. 31)*

Kişi kundağa kondukta giren hu
Salacada صلاجاده çıkar meşhurdur bu *(Ârifîn. XVI. 374)*

§ Cinâze جنازه [*Ar.*] : Salaca صلجه. *(Caf. XVI. 43-1)*

§ Serir سرير [*Fa.*] : Taht... ve salaça صلاچه ağacına derler üzerinde meyyit olmayıcak. *(Ni'meti. XVI. 386)*

§ Kâhu كاهو [*Fa.*]: Marul ki bostanlarda biter, Arabca hass derler ve salaca صلاجه ağacına dahi derler, cinaze mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 80)*

Salaca صلاجه ağacı hem çok ağaçlı dar yer
Arık deve hem salı uzun devedir: harec حرج [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 27)

Salacamı yol üstüne kosalar
Geçerken uğrasa yolu yosmanın *(Saz. Emrah. XIX. 606)*

Mesleki'yem öldüğümü duyarlar
Girer salacama il yavaş yavaş *(Saz. Mesleki. XIX. 728)*

salacak : Savacak, kovacak.

§ Megesran [*Fa.*] : Sinek salacak, mizebbe mânasına. *(Miftah. XV. 98)*

salaç : Çardak, çerge.

§ Kûme كومه [*Fa.*] : Bekçi kulübesi ve avcı gümeltesi ve sahra-nişin alaçuğu ve salaç صلاج gibi muhtasar meskene denir, saz ve aleften yaparlar.

(Bürh. XVIII - XIX. 508)

§ Çeper چپر [*Fa.*] : Saz ve alef makûlesi nesnelerden yapılmış hane-i muhtasardır, hug ve kulübe ve alaçuk ve salaç صلاج gibi. *(Bürh. XVIII - XIX. 215)*

salaça : → **salaca.**

salağan : Saldırgan, mütecaviz.

Hercai sözlerden dem urur baştan
Salağan adamın yüreği taştan
Bed-nazar komşudan, yaman kardaştan
Kadir bilenlerin iti yahşidir *(Saz. Karslı Mazlumi. XX. 719)*

salak (I) : Konup göçülen, hayvan salınan arazi, saha.

Yaylayı gölleri gezdim yoruldum
Issız kalmış av ettiğim salaklar *(Kara. XVII. 170)*

Karac'oğlan der ki avlığım yurdum
Issız kalmış av ettiğim salaklar *(Kara. XVII. 169)*

salak (II) : → **salık (II).**

salbır : → **salbur.**

salbur, (salbır) : Ağaç çubuklarından, sazdan ve ipten örülen ayakkabı.

§ Sere سره [*Fa.*] : Yadar ve salbır سلبير dedikleri ayakkabı.

(Miftah. XV. 98)

§ Sürr سر [*Fa.*] : ... Ve salbur سلبر dahi demişler ki Türkmenler ayaklarına giyerler. *(Deş. XVI. 112-2)*

§ Sere سره [*Fa.*] : ... Ve bir nevi ayakkabıdır, kıldan ve iplikten örerler. Türkmenler giyerler salbur سلبر derler... Ve salbur mânasına zamm-ı sin ile... *(Deş. XVI. 332-1)*

§ Sur سر [*Fa.*] : İplikten ve kıldan örülmüş bir nevi' başmaktır ve salbur سلبر dahi dirlermiş ve sermuze ve...
(Ni'meti. XVI. 409)

§ Sur سر [*Fa.*] : Salbur سالبور. *(Şamil. XVI. 233)*

§ Sermûze سرموزه [*Fa.*] Edik ve kelik ve salbur سلبر.
(Ni'meti. XVI. 384)

§ Sere سره [*Fa.*] : Geçer nesne, akça olsun, gayri olsun, râyiç mânasınadır ve bir nevi' ayakkabıdır, kıldan ve iplikten örerler, salbur سلبر derler, Türkmenler giyerler.
(Ni'meti. XVI. 385)

§ Garid غرد [*Fa.*] : Arabide bir gûne ayak kabına denir ki otluktan ve aleften muhtasarî yaparlar, Türkide salbır سلبير derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 426)*

§ Pâçile پاچله [*Fa.*] : Bir nevi' ayakkabıdır ki kalbur şeklinde ince çubuklardan ve ipten dahi ederler. Yolları kar basıp gidilmez oldukta kılavuzlar ayaklarına giyip yolcunun önünce karı çiğneyerek yol ederler, Türkide salbur سلبور derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 140)*

§ Pâçile پاچيله [*Fa.*] : Mutlaka ayakkabı, kalbur şeklinde ince çubuklarla ipten yapma bir nevi papuca ıtlak olunur, bunun Türkçesi salburdur سلبوردر. *(Kam. Os. XIX. 272)*

saldurmak : Bıraktırmak, terkettirmek.

Aşktır iki cihanı salduran صلدرن
Aşktır hüsn yoluna yeldüren *(Tazarru. XV. 208)*

salgın : → **salgun.**

salgın salmak : Gelişigüzel vergi tarhetmek.

§ Bülûk بلوك [*Fa.*] : Ok nişanı ve toygar kuşu... Ve salgın salıcı صالغن صالجى ve deve kığı. *(Ni'meti. XVI. 182)*

§ Ed-daribetü الضريبة [*Ar.*] :...Padişahtan il üzerine salınan salgına صالنان صالغنه ve bunlara benzer nesnelere derler.
(Terceman. XV. 24)

§ Sincar'a varıp ehline salgunlar salıp صلغونلر صلب çok dürlü zulümler ve hayflar kıldı. *(Kesir. XV. 404)*

§ Bülûk بلوك [*Fa.*] : Memlekete salgun salıcı صالغون صاليجى. *(Şamil. XVI. 404)*

§ Ve dahi nice bin öşrü, Arabın Vilâyetine salgun saldı صالغون صالدى. *(Aş. XVI. 214)*

salgun, (salgın, salkı (I)) : Salma yolıyle alınan vergi, keyfî vergi.

§ Yâ Muhammed, sen bulardan, islâma da'vet kıldığın içün hak mı dilersin mallarından ki anlara ol ağır salgun صلغون ola, yüksineler. *(Leys. Mu. XIV - XV. 416 - 1)*

§ Tâvân تاوان [*Fa.*] : Ödek ve beğler salgını صالغينى. *(Miftah. XV. 65)*

§ Nefaka kılduğun kendüye bir deyn ve bir salgun صلغون gibi görür. *(Enfes. XV. 283)*

§ Nefs-i Burusa, eski salgun صالغون defteri mucibince beş bin hane tahmin olunmuştur ve nahiye-i Burusa yedi yüz otuz üç hanedir. *(Sic. B. XV. 4, 409)*

§ Kalan قلان [*Fa.*] : Şirvan vilâyetinde bir nevi salgundur صالغوندر. *(Deş. XVI. 272-2)*

Şehirler kim yakındı ol araya
Varıp salguncular صلغونجلر yoksula baya *(Şeh. Ş. XVI. 967)*

§ Vezir-i maktulün sarayında padişah için salgun صالغون tarıkıyle halktan cebren müctemi' olmuş otuzdan ziyade çengi ve sazende ve cevari var idi, cümlesini ashabına reddile... *(Naima. XVII - XVIII. 4, 311)*

§ Sâlyan سالیان [*Fa.*] : Reayanın senevî verdikleri teklife ve beyinlerinde masarif-i belde ve karye içün tevzi olunan salkıya صالقيه salyana ıtlakı bundan me'huzdur. *(Bürh. XVIII - XIX. 335)*

salık (I) : Sağlık, esenlik.

§ Pes Lokman ol üne cevap verdi ve eyitti: Eğer Tanrım beni erkli kılursa salığı سالغ ihtiyar kılam ve belâyı kabul kılmayam. *(Enb. XIV. 729)*

salık (II), (salak(II)) : Ucunda kısa zincirlere bağlı birkaç demir yuvarlağı bulunan sopadan ibaret eski savaş âleti, çomak, şeşper, gürz.

Kulak urup nigârının sözüne
Revan salığın aldı omuzuna *(Dah. XIV. 67-8)*

§ On ikinci, bir salık صالیق asmışlar beş toplu, altı yüz altmış altı ırtal. *(İ. H. XIV - XV. 76)*

§ Ol bizim gayretimize yirmi dör senedir ki âleme tığ, salık صالق urup zahmetimiz çekip rahat olduğu yoktur. *(Müslim. XV. 7, 85)*

§ Bir uğurdan kılıçlar ve salıklar صالقلر çekip bâd-i saba veş kâfirlerin üzerine esip. *(Rahat. XVI. 51)*

§ Gonca-i zerrin kadehden ala salık-ı sîm سالق سیم ve babunec-i simînber-i ferruh-ferden dûrbaş-ı zerrin çekip... *(Selim. XVI. 105)*

§ Er-remas الرماث [*Ar.*] : Amud ki demirden ve ağaçtan ederler, Türkice salık صالق derler. *(Ah. XVI. 449)*

§ Yek-aviz یك آویز [*Fa.*]: Salık صالیق ta'bir olunan alet-i harp. Ve Buharîler ana kârid-i ruyran derler, zira ekseriya anı uyluk üzerine asarlar ve Türkide varsak derler ki bersaktan muharreftir. *(Aks. XVII - XVIII. 131)*

Kimi elde salık, omuzda sopa
Yardımcınız olsun yaradan Huda
Sırmakeş hanında bir camlı oda
Kırın arslanlarım mertlik sizdedir
(Saz. Bursalı Halil. XVIII. 419)

§ Sarîḫ سارىخ [*Fa.*] : Türkide salak صلاق ta'bir olunan silâhtır; bir ağacın ucuna birkaç kısacık zencir üstüvar ve her zencirin başına birer pûlad top nasbederler cenklerde kullanırlar. *(Bürh. XVIII - XIX. 334)*

salık (III) : Haber.

Bilmezem ol kal'ayı kandalığın
Ya işitmedim ben anın salığın صالغن *(Cam. XV. 103)*

§ El-ḫaber الخبر [*Ar.*] : Fariside peyam ve peygam ve Türkide salık صالق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. I, 833)*

§ Peyam پيام [*Fa.*] : Haber ve hadîs mânasınadır, Türkide salık سالیق denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 165)*

salık vermek, (salı vermek) : Haber vermek, bir şeyin bulunduğu yeri tarif etmek.

§ Seyyahtan özürler diledi ve eyü va'dler eyledi ve anın dakı evi hem ol şehirde idi, evini salı verdi سلوردى ve konşularının nişanın verdi... *(Kel. XIV. 202)*

§ Ya kaasıt merhaba, hoş geldin, kadem getirdin, milki müşerref kıldın, amma İskender Şah şimdi kandadır dedi. İrakî dahi, oda yaktığı ağaçtan kaleyi salı verdi صالى ويردى. *(İs. H. XIV. 331)*

§ Fülân gün bir acep nesne gördük, der. Salık verdüğü سلق ويردوكى gün şol gün imiş kim atası sadaka verdi. *(Yüz. Ha. XIV. 166)*

§ Nerede olduğun ve ne surette idüğin salık versün صالق ويرسون. *(Hamza. XIV-XV. 53, 178)*

§ ... Aynı ile seni salık verdi صالق ويردى ol dükkânda otururken seni çağırdım. *(Bektaş. XV. 185)*

§ ... Zira ki tuzsuzluktan halimiz mükedder olmuştur, ola ki bir tuz ma'deni salık vere صالق ويره anınla muğtenem olavuz. *(Bektaş. XV. 270)*

§ Padişah eyitti: Hiç bu sıfatlu kişiler geldiler mi? Acuze eyitti: Bu salık verdüğüñüz صالق ویردکلر kişiler otuz, kırk gün içinde ayrı ayrı geldiler. *(Ferec. XV. 63)*

§ ... Padişah taaccüp etti, kapu halkına eyitti: Fakihi bulun. Avrat, fakihe gidenlere, getirmek için nesne verdi ve kandalığın salı verdi صالیوردی. Fakih miskin utandığından şehirden taşra çıkmış idi. *(Ferec. XV. 179)*

§ Şahzade eyitti: Yâ ceddî, nice etmek gerek? Pîr eyitti: Ey oğlum, çok abadanlığa uğrarsın, sana yol salı verirler صالی ویررلر; çün bâdiyeye uğrarsın... *(Ferec. XV. 440)*

§ Bu zâhirdir ki haramî yolcuya doğru yol salı vermez صلویرمز, belki derelere salı verür ki anı helâk edüp elindekin ala. *(Leys. Ar. XV. 37)*

§ Bana Kadir gecesin salık ver صالق ویر kim ol gece tâat idem. *(Cennet. XV. 241)*

§ El-münşidü المنشد [*Ar.*]: Ve dahi bir kimesneye yitmişin ve yitmiş nesnesin diyiverici ve salık verici صالیق ویریجی kimesne. *(Terceman. XV. 162)*

§ Ol âlim salık verdiği صالق ویردیکی yere teveccüh eyleyip gitti. *(Rahat. XVI. 270)*

Bilirsin ey Süleyman-ı zamane
Salık ver صالق ویر varam ol şah-ı cihana *(Fazilet. XVI. 208)*

§ El-lagm اللغم [*Ar.*]: Ve bir adama yakın kerdesi olmayarak meşkûk ve müphemce bir nesneden salık vermek صالیقویرملك mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 559)*

salındırmak: Sallandırmak.

§ Mescûr مسجور [*Ar.*]: Diziye dizilip salındırı صالندری inci dizisi. *(Bab. XVI. 2, 86)*

salındırmamak: Kıymet, ehemmiyet vermemek, hiçe saymak.

§ Cenab-ı monlayı göze salındırmayup صالندرمیوب gıyapta ve müvacehede ta'n ve zem... *(Naima. XVII - XVIII. 5, 419)*

§ Bu kadıasker kimseyi salındırmıyor صالندرميور , azl ü tevcihi ben hoş bilirim kimesne karışmasın diyip duruyor.
(Naima. XVII - XVIII. 3, 212)

salını bulanı yürümek : → **salını yürümek.**

salınıp bulanmak : Salınarak edâ ile yürümek, hıram etmek.

Peymane gibi meclis-i rindana dolandı
Canâne sıfat haylice salındı bulandı صلندی بولاندی
(Baki. XVI. 246)

salını salını : Salına salına.

§ ... Andan sonra kalktı evine gitti salını salını صالنی صالنی.
(Cev. Es. XV. 316)

Seyretse yâr gülşeni salını salını صالینی صالینی *(Figani. XVI. 6)*

§ Den دن [*Fa.*] :... Ve denîden lâfzından ki nazla salını salını صالنی صالنی yürümektir. *(Deş. XVI. 256-1)*

§ Et-teyehnüs التيهنس [*Ar.*]: Naz ü şive ile salını salını صالنی صالنی yürümek. *(Kdeb. XVIII. 587-2)*

salını yürümek, (salınu yürümek, salını bulanı yürümek) : Naz ü eda ile yürümek, hıraman olmak.

§ Bu kızların içinde bir bedr ay gibi salını, bulanı yürürdü صالینی بولانی یورردی.
(Anter. XIV. 2, 14)

§ Gürâziden كرازيدن [*Fa.*] : Salını yürümek صالنی یورمك.
(Caf. XVI. 194-1)

§ Hebrese هبرسة [*Ar.*] : Salını yürümek صالنی یورمك.
(Bab. XVI. 2, 357)

§ Ḫıramîden خراميدن [*Fa.*] : Salınu yürümek صالنو یورومك.
(Şamil. XVI. 602)

§ El-hirbiza الهربذی [*Ar.*] : Salını bulanı صالنی بولانی edâ ile yürümeğe یورومکه denir. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 741)*

salınma bulanma : Salınarak eda ile yürüme, hiram etme.

§ Merah مرح [*Ar.*] : Sürur ve demşeklik ve salınma bulanma صالنمه بولنمه ve ucb ve enâniyet. *(Bab. XVI. 1, 422)*

salınmak : **1.** Yürürken hoş bir eda ile sağa sola hafifçe meyletmek, hıraman olmak.

Alır hatun Gülendam'ın elini
Gelir servi dalı gibi salını *(Dah. XIV. 8, 81)*

§ Çemiden چمیدن [*Fa.*] : Salınmak صالنمق. *(Miftah. XV. 24)*

Baş aşağa salıp kimi, kimisi secdede dâim
Kiminin kadd-i balâsı salınuben صلنوبن salâbetle
(Delil. XV. 41)

§ Süreyya bağ-ı temaşa-gâhında bir unkud olup salınur صلنور.
(Maârif. XV. 10)

Hiraman salınıcak صالنجق bağçalardan
Saçu saçar idim ağ akçalardan *(Çeng. Dâi. XV. 236)*

§ Nâgâh ol mah-ı duhter-i şah bilesince bayağı cariyeler, salınu صالینو çıkageldi. *(Ferec. XV. 282)*

Bu kadd ü kamet ile ger çemende salınasın صالنەسن
Önünde secde kılıp serv ağacı râki' ola *(İbrahim. XV. 131-2)*

§ Ḫıram خرام [*Fa.*] : ... Ve hıramiden lâfzından ism-i mastardır. Salınış demektir. Naz ve işveyle salınma صالنمه.
(Deş. XVI. 230-2)

Bade-i gül-reng içip sen çık salın صالن ağyar ile
Dostum gamdan ko olsun dide-i ahbap sürh *(Ruhi. XVI. 120)*

Salınurken صالنورکن bağda ol serv-i dil-cûyu görüp
Düştü payine dil-i meyyalim oldu âb veş *(Ruhi. XVI. 255)*

Dicle seyrinde salınmakta صالنمقده sehi-kametler
Dicle divanelenip eylese tuğyan eyidir *(Ruhi. XVI. 62)*

Yoluna can veren uşşak ile gitmez bir kadem
Salınur صالنور ağyar ile gûya cebinde zer sezer
(Ruhi. XVI. 142)

§ Cemiden جیدن [*Fa.*] : Naz ile salınmak صالمق.
(Ni'meti. XVI. 17)

§ Ḫıramîden خرامیدن [*Fa.*]: Salınmak صالمق. *(Ni'meti. XVI. 19)*

Libas ile salın صالن sola vü sağa
Ki dost başa bakar düşman ayağa *(Güvahi. XVI. 18)*

Nergis biten yerlerde dek salınmasun صالمسون ol servi kad
İzi tozuna göz değer çoktur cihanda görmedik
(Ârifîn. XVI. 68)

Lâyık mı kâkülün gibi yanınca salına صاله
Her asılası yüzü kara onmadık levent *(Revani. XVI. 17)*

§ ... Yürüdüğü yerde salınduğun صالندوغن gören fi'l-hâl avratın boşayıp ardına düşer. *(Letaif. XVI. 72)*

§ Başıma zer efser urunup gâh müzehhep dîbalarla ve gâh nuranî kabâlarla salınurdum صالنوردم. *(Hüs. Dil. XVI. 73)*

§ Guraziden غرازیدن [*Fa.*] : Salınmak صالمق ve nazla gitmek.
(Şamil. XVI. 330)

Karşıda salınan dilber
Sana meftun olayım mı *(Kâtibi. XVII. 49)*

Doğar aylar gibi doğup dulunma
Beni koyup yadlar ile salınma *(Kâtibi. XVII. 33)*

§ Çemiden جیدن [*Fa.*] : Salınmak صالمق ve vaz'u eda ile yürümek mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 224)*

Giyip gül gibi al hâre
Salın صالن sahn-ı çemenzare *(Vasıf. XIX. 120)*

2. Sallanmak, sarkmak, uzanmak.

Gâh olurdu ol mübarek karnına bağlardı taş
Tâ yürek salınmayup صالمیوب olmaya açlıktan alu
(Muham. XV. 121)

§ Aşk bir incüdür ki her kulakta salınmaz صلنمز.
(Tazarru. XV. 195)

Salınan صلنن serv-i serefraz çemen sahnında
Kankı tıflın acaba serv-i hıramanıdır *(Nihani. XVI. 33)*

Bağda salınmağa صالنمغا manend-i serv
Mûzesin lâ'l eyler idi çün tezerv *(Selâman. XVI. 54)*

Burulmuş boynu san armut sapıdır
Salınmış صالنمش yüreği na'na çöpüdür *(Letaif. XVI. 30)*

El miyanına urup naz ile kılsa reftar
Bedenimde yüreğim kılca kalur can salınur صالنور
(Aşki. XVI. 161)

§ Bir hurma talına salınmış صالنمش andan birez hurma yimiş.
(Rahat. XVI. 143)

§ Nârven نارون [*Fa.*] : Doğru ve uzun budak ki yelden salına صالنه ve lâtif ve taze ola. *(Ni'meti. XVI. 595)*

§ ... Ve bergi, berg-i reze müşabihtir ve her şâhından bergler zemine salınmış صالنمش, ol kadar zemine kariptir ki sıbyan berglerine âvihte olup bu dirahtın üstüne çıkarlar.
(Men. Av. XVI. 242)

Salınma صالنه çâh-ı taklide suûd et arş-ı tahkika
Sana senden sefer eyle seni sen tayy-ı tevhid et
(Niyazi. XVII. 14)

§ Nevân نوان [*Fa.*]: Irganıcı ve ırlarken ve bir nesne fikrederken salınan صالنان. *(Nuh. Tuh. XVII. 163)*

3. Bırakılmak, vaz'olunmak.

Be-nâgeh irdi yine bir araya
Salınmış صلنمش gördü bir dâm ol ovaya *(Lârendi. XVI. 180)*

Ruhunda zülf içün ah eylesem nola sanemâ
Salınsa صالنسه suya çelipa sovuk havalar ider *(Âli. XVI. 88)*

4. Atılmak, hücum etmek.

Sağ kolda seyredin ol Rumeli şahbazını
Bir salındıkça صالندقچه nice can mürgını eyler şikâr
(Atai. XVII. 28)

Sûmenata salınup صالنوب ol Âzer
Sıdı hep bütlerini ser-tâ-ser *(Atai. Ha. XVII. 32)*

5. Sevk olunmak, gönderilmek.

§ Sitti bint Firuz ve Gülpaşa bin Abdullah örfe salınup صالنوب işkence olmalu olucak hamlimiz vardır dediler, ol sebepten işkence olmadı. *(Sic. B. XV. 7, 416)*

Tahir'e çün salındı صالندی hizmetkâr
Etti beğzadesi ile ihzar *(Atai. Ha. XVII. 115)*

6. Vergi tarh olunmak.

§ Ve dahi şol nesneden almak kim müsülmanlara zulüm birle salındı صلندی birim gibi. *(Müneb. XIV - XV. 190 - 1)*

§ Kaza-yı Burusa'dan dahi her eve on beş akça emr ittim, salınup صالنوب çıkarılıp dergâh-ı muâllâma teslim olunup... *(Sic. B. XV. 4, 409)*

salınu yürümek : → **salını yürümek.**

salışmak : Saldırmak, saldırışmak.

§ Pes birbirinize salıştınız صلشدکز ol hususta. *(Cev. Es. XV. 20)*

salı uzun : Beli ve kolları uzun.

Salaca ağacı hem çok ağaçlı dar yer
Arık deve hem salı uzun اوزون صالی devedir: harec حرج [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 27)

salı vermek : → **salık vermek.**

salkı (I) : → **salgun.**

salkı (II), (salkık) : Düşük, sölpük, perişan, kendini salıvermiş.

§ Sergerdan سرکردان [*Fa.*] : Salkı صالقی. *(Şamil. XVI. 202)*

§ El-ferek الفرك [*Ar.*] : Kulak, dibinden salkı صالقی olup düşük olmak mânasınadır ki gevgeç kulaklı ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 107)*

§ El-ferke الفرکة [*Ar.*] : Dibinden salkı صالقی ve düşük olan kulağa vasıf olur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 107)*

§ Et-tartabis الطرطبيس [*Ar.*] : ... Ve sölpüklenmiş salkı صالقى kocakarıya denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 254)*

§ Mütefekkik متفكك [*Ar.*] : Hamakatinden daima dalgın, sölpük, salkı صالقى olan. *(Kam. Os. XIX. 435)*

§ Ra'na رعنا [*Ar.*]: Bön, çulpa, sünepe, salkık صالقيق hatuna ıtlak olunur. *(Kam. Os. XIX. 433)*

salkık : → **salkı (II).**

salkılanmak : Sölpüyüp sarkmak.

§ Et-tedammur التضمر [*Ar.*] : Gövdenin derisi pek arıklık sebebiyle salkılanup صالقيلنوب birbirine kavşaklanmak mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 6)*

salkım küpe, (kulak salgımı, kulak salkımı, salkum küpe) : Kulağa takılmakla beraber ayrıca alt uçlarından ve enseden birbirine bağlanıp başa giyilmiş şeye asılan küpe.

§ Celâp جلاب [*Fa.*]: Salkım küpe صالقم كوپه. *(Ni'meti. XVI. 233)*

§ Âver-guş آوركوش [*Fa.*] : Salkım küpe صالقم كوپه.
(Ni'meti. XVI. 76)

§ Âvize آويزه [*Fa.*] : Kulak salkımı قولق صلقمى.
(Ni'meti. XVI. 76)

§ Bir yiğirmi ayak salkum küpe صلقوم كوپه otuz beş dirhem ve bir boğmak otuz dokuz dirhem ve... *(Sic. B. XV. 4, 174)*

§ On üç miskal sâfi bir boğmak ve yiğirmi bir buçuk miskal sâfi bir sakandırık ve on beş miskal sâfi bir salkım küpe سلقم كوپه. *(Sic. B. XV. 3, 187)*

§ Bir çift salkum küpe صلقوم كوپه: 1800, bilezük: 1000...
(Sic. B. XV. 6, 119)

§ Eyitti ki: Avratımın, ki adı Selimşah'tır, bir çift altunlu ve incili mücevher salkum küpesini صلقوم كوپەسنى mezkûre kızım Sitti'ye verdim. *(Sic. B. XV. 5. 215)*

§ Altı salkım küpe سلقم كوپه : 500, sakandırık: 1000, istefan: 1200. *(Sic. B. XV. 1, 9)*

§ Üsküf baha: 4400, salkım küpe کوپه سلقم : 2200.
(Sic. B. XV. 1, 78)

§ Otuz miskal salkum küpe کوپه سلقوم: 1500, on iki miskal sakandırık: 700... *(Sic. B. XV. 2, 4)*

§ Celâp جلاب [*Fa.*] : Salkım küpe کوپه صالقم. *(Şamil. XVI. 65)*

§ Ver-gûşî ورکوشی [*Fa.*] : Salkım küpe کوپه صالقم.
(Şamil. XVI. 530)

§ Âvîje آویژه [*Fa.*] : Kulak salkımı قولاق صالقیمی ya'ni salkım küpe کوپه صالقیم. *(Şamil. XVI. 382)*

§ Âvîze آویزه [*Fa.*] : Kulak salkımı قولاق صالقمی ya'ni salkım küpe. *(Şamil. XVI. 382)*

§ Ver-gûşî ورکوشی [*Fa.*] : Kulak salkımı قولاق صالقیمی.
(Şamil. XVI. 258)

§ Âvîze آویزه [*Fa.*] : Kulak salgımı قولق سلغمی *(Caf. XVI. 9-2)*

§ Altun top: 200, altun salkım küpe کوپه صالقیم: 2000, gümüş pul ve düğme: 30. *(Sic. B. XVI. 2, 30)*

§ Şenf شنف [*Ar.*], zergûş-î tarf-ı balâ زرکوش طرف بالا [*Fa.*] : Altın küpe ki kulaktan yukarı asarlar ki salkım küpe کوپه صالقم ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 2, 142)*

§ Âvîze آویزه [*Fa.*] : Kulak salkımı قولاق صلقمی.
(Lû. Şeh. XVIII. 4-1)

salkum küpe : → **salkım küpe.**

salla omuz etmek : Sallasırt etmek.

§ Salla omuz edüp صله اموز ایدوب derya-yi muhitin ortasında bir ada içre koyup... *(Hamza. XIV - XV. 9, 43)*

salma : Başı boş, yularsız, serbest.

§ Ve kimi salma صلمه yuntlar ve atlar mahabbeti duzağına tutulmuştur, şöyle kim kurtulmağa mecali yoktur.
(Müneb. XIV - XV. 149 - 2)

§ ...Dahi çok çok kantarlar ile altun, gümüş ve salma سالە yuntlar ve koyunlar, sığırlar ve dahi ekinler, bağlar ve bostanlar ki bu küllisi dünya duzaklarıdır.
(Müneb. XIV - XV. 79 - 2)

§ Ve şol kimseneler ki nefsini mühmelle salma صالە terk idüp ekser evkatı zayian geçse ol kimsene sıfat-ı behayimle muttasıf olmuştur. *(Delil. XV. 54)*

§ Ve anlar dahi salma صالە deveye bindiler ve beriyye Arablariyle vardılar. *(Kesir. XV. 335)*

§ Biz anları salma صلە yaratup koyuvermedük ki ne dilerlerse kılalar. *(Leys. Ar. XV. 75)*

§ Şeyhe dahi ne hacettir deyip kendini salma صلا kapıp koyuvermeyesin. *(Müz. XV. 438)*

§ Şol kişiler kim dilini salma صلا koyuverdi, anın ne dini kalur ne ahireti. *(Müz. XV. 322)*

§ Yele یلە [*Fa.*] : Boş ve salma صالە. *(Sıh. Ac. XV. 78 - 1)*

§ Güvâre گوارە [*Fa.*] : Salma صالە sığır. *(Ni'meti. XVI. 552)*

§ Âzmürde آزمردە [*Fa.*] : Harîs ve salma صالە kimse.
(Ni'meti. XVI. 67)

§ Yele یلە [*Fa.*] : Boş ve salma صالە. *(Şamil. XVI. 538)*

§ Sayibe سايبە [*Ar.*] : Ol devedir ki zaman-ı cahiliyette anı müseyyep kendi haline terkederler, salma صالە deve dedikleridir.
(Aks. XVII - XVIII. 426)

§ Es-süyu' السيوع [*Ar.*] : ... ve davar kendi başına çobansız salma صالە olmak mânasınadır... *(Kam. XVIII - XIX. 2-606)*

§ Yele یلە [*Fa.*] : Salma صالە ve salıverilme ve kapıp koyverilme mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 638)*

salma aşı Acem yahnisi, boranı.

§ Buğra بغرا [*Fa.*] : Salma aşı آشی صالە. *(Cam. Fa. XVII. 3)*

§ Buğra بغرا [*Fa.*] :... Bir taâm ismidir, bizim diyarlarda acem yahnisi ve ba'zı diyarda salma aşı صلما آشی dedikleridir ki boranı ta'bir olunan taâmdır ve boranı Boğra Hanî muharrefidir. *(Bürh. XVIII - XIX. 122)*

salma etmek, (salma eylemek) : Salıvermek, başı boş bırakmak.

§ Yele kerden یله کردن [*Fa.*]: Kolayına salma etmek صالله اتمك. *(Miftah. XV. 41)*

§ Yele kerden یله کردن [*Fa.*]: Salma eylemek صلمه ایلمك tesyib mânasına. *(Caf. XVI. 197-1)*

salma eylemek : → **salma etmek.**

salmak : 1. Göndermek, sevk etmek.

Yusuf saldı صالدی beni bitileyü
Geldim anı Ya'kub'a muştulayu *(Yuz. Şeyd. XIII. 92)*

Hele şimdi kızı tefahhus kılam
Ki Çin şehrine üşte casus salam صلم *(Süh. XIV. 280)*

Ger anulcağız gönlünü alasın
Yeğ andan ki yüz kez çeri salasın صالسین *(Ferh. XIV. 24)*

Kişiler salayın صالین düşsün cihana
Ola kim bulalar andan nişane *(Işk. XIV. 204 - 2)*

Şu yıl kim salmayalar صلمیالر Çin'e tartuk
Turabilmez dahi ol yerde mahluk *(Hikmet. XV. 204)*

§ Köylere adam saldılar صلدلر ki tuz getire. *(Güls. XV. 18)*

§ Hazreti Hünkâr etti: Yürü imdi seni Rum iline saldık صالدق dedi, arkasını yepti. *(Bektaş. XV. 222)*

§ Erenlerin bizi bunda saldığınıñ صالدیغنك bir hikmeti vardır, sizler kapıya dolanın, ben buradan çıkayım. *(Bektaş. XV. 225)*

§ Zikr olan esbabı subaşıya götürdükten sonra subaşı asesler salup صالوب varıp esbap bulunan civarda üç adet Vodnık kâfirleri bulmuşlar. *(Sic. B. XV. 7, 26)*

§ ... Kaçıp gitti Kûh-ı Kaf ardına uçtu, ol vakıttan beri Simurg bu âleme çıkmadı, görünmedi. Süleyman ne kadar kişi saldıysa صالديسه müfit düşmedi. *(Ferec. XV. 446)*

§ Oğlanı yumuşa sal صل ardınca sen var. *(Ata. XV. 5)*

Kimini Paşa kılıç ile çalar
Canını anın tamu içre salar صلار *(Enveri. XV. 65)*

Mâlik'e bir kimesne saldı صلدى Aziz
Dedi arzetsün ol gulâmını tiz *(Yuz. Hamdi. XV. 91 - 1)*

Veli zayi' olursa anda ol mal
Yine salan صالن kişi ödeye derhal *(Tennuri. XV. 200)*

§ Best بست [*Fa.*] : ... Ve su kesüğü dedikleri kısmettir ki ekinciler ortasında isti'mâl olunur ki nevbetle suyu zirâat olunan yerlere salarlar صالرلر. *(Deş. XVI. 36-2)*

Ulaklar saldı صلدى Bursa tahtına tiz
Ki Bursa beyi gaafil olmayasız *(Hadidi. XVI. 214)*

İrüp Derya-yi Amu sâhiline
Akıncı saldılar صلدلر Turan iline *(Veyse. XVI. 188-2)*

Dahi şehten ederiz biz dilekler
Kabul ede ne kim saldık صالدق belekler *(Şeh. Ş. XVI. 75)*

Rum'un olsun deyü nigehbanı
Saldı صالدى Hak Hazreti o sultanı *(Hâleti. XVII. 21)*

Çağırı çağırı öldü ol lâin
Canını cehenneme saldı صالدى hemin *(Battal. XVIII. 210)*

Nâme yazup Kayser'e tiz elçi gönderdi heman
İtti kim nâme varınca sana, bana çeri sal سال
(Battal. XVIII. 278)

Taş verüp Kuddusi'ye ur deyüben salana صالانه yuf
(Kuddusi. XIX. 87)

2. Bırakmak, salıvermek, terketmek, başı boş bırakmak.

Ol aradan atın başın saldılar صلدلر
Seğirdim ile kapıya sürdüler *(Süh. XIV. 46)*

§ Silâhların bellerinden şeşip atların ol mergzâra alıp صالب başların rahat yastıklarına kodular. *(Ta. Sel. XV. 28)*

Yürü bu elfaz ü ibaratı sal صال
Yerine hoş sûziş ile nâliş al *(Ruşeni. XV. 92)*

Yimek içmek uyumak aşkını sal صال
Gece gündüz dürüş Hak aşkını al *(Ruşeni. XV. 36)*

İkilikten geçüben birliğe bit
Salup صلوب kendini bahr-i vahdete yit *(Mih. XV. 193)*

§ İyiliği eyle suya sal صال eğer iylik iylik ise ol seni bulur. *(Ata. XV. 3)*

Benefşe zülfünü salmış صلمش perişan
Behişt olmuş serâser bağ u bostan *(Çeng. Dâi. XV. 188)*

Vücudun şehrine sal صل kendözünü
Geceden ruşen eyle gündüzünü *(G. Ra. XVI. 111)*

Cemâlinin görüp ser-nâmesini
Salar صلر kâtip elinden hâmesini *(Yuz. Şems. XVI. 185)*

Yâr yad illere salup صالوب beni kakınç ile ah
Tasa nerdinde yine döne döne eyledi zar *(D.B. XVI. 89)*

Çekmezem hâlin tururken misk-i hoş-bû minnetin
Ey gazâlim salmışam صالمشم sahraya ahu minnetin *(Âli. XVI. 161)*

Kapup tacın başından yaseminin
Salar صلر pâyine yel serv-i sehinin *(Hüs. Dil. XVI. 130)*

Gözünden saldı صالدى bu fani cihanı
Civar-ı Hakk'a pervaz etti canı *(Şeh. Ş. XVI. 8)*

Gel ey gafil cihandan ibret algıl
Seni ol salmadan sen anı salgıl صلغل *(Şeh. Ş. XVI. 166)*

Di katmağa hem: ilhak, boş salmağa صالغه di: ıtlak اطلاق *[Ar.]* *(Cev. Ke. XVII. 13)*

3. Atmak, havale etmek.

Hak'a saldım göreyim Hak ne işler
Bunun gibi başa çok gelir işler *(Dah. XIV. 63)*

§ Zeyn eyitti: Ey hudavent, benim hakkıma bunca iyilikler eyledin, âhir bî-günah deryaya saldıñ صلدك niçündür dedi. *(Ferec. XV. 156)*

§ İtleri acıktırdılar, veziri yalıncak idüp itler önüne saldılar صالديلر. *(Ferec. XV. 304)*

§ Heman şurta-i rûzgârı gözleyip sandal-ı azimeti ve zevrak-ı himmeti bu umman-ı bî-pâyana salavuz صله وز. *(Hüs. Dil. XVI. 65)*

Demişler eyliği idüp suya sal صال
Yaramazlardan eylik pendini al *(Veyse. XVI. 131-1)*

Çün dehanı yâre düştü Zemzem'e
Saldı صلدى bahre şûr ü Nil'e zemzeme *(Selâman. XVI. 12)*

§ ... Merkum Receb'in evinde bir miktar buğday bulundukta buğdayın sârıkı budur ola, deyü şüphe etmişler idi, lâkin, buğday misliyyattandır, şahide dahi kadir değilin, Allah'a saldım صالدم husus-ı mezburda merhum Recep ile da'vam ve nizaım yoktur. *(Sic. A. XVI. 2, 1013)*

Nâle çınrağısının dinlen yine avazını
Süğlüne salsam صالسم gerektir gönlümün şahbazını *(Revani. XVI. 164)*

§ Sahur صحور [*Ar.*] : İki ayağıyle çifte salup صالوب depen eşek. *(Bab. XVI. 2, 59)*

§ Havâle حوالة [*Ar.*] : Bir nesneyi bir âhar kimseye salmak صالمق. *(Bab. XVI. 2, 172)*

Benim senden önce sevdiğim yoktur
İnanmazsan ol Allah'a sal beni *(P. S. Ab. XVI - XVII. 37)*

Sal صال keştizar-ı ma'rifete âb-ı lutfunu
Kaht-i ricâlden sakın ey Yusuf-ı zaman *(Hâleti. XVII. 32)*

Varma şekva ile bab-ı şaha
Sana cevredeni sal صال Allah'a *(Nabi. XVII - XVIII. 22)*

Salarsa صالرسه hasmına ceng içre tığ-ı saika-bâr *(Nabi. XVII - XVIII. 33)*

Kulunu yabana attın
Seni Hakk'a salayım mı *(Saz. Mecnuni. XVIII. 376)*

4. Ta'lik etmek, tehir etmek.

İdegör va'deye salma صاله atâyı
Erenler nakdine kılmış duayı *(Güvahi. XVI. 26)*

Gözlerimin yaşın döndürür sele
Yar bizi ferdaya saldığı zaman *(Kâtibi. XVII. 6)*

Ben gam-ı imruzu fikr etmekte ferdalar geçer
Sen salınca صالنجه va'deni ferdaya yüz bin naz ile
(Nedim. XVIII. 175)

5. Yaymak, sermek, saçmak.

§ ... İpek kaliçalar saldı صالدی, geçti oturdu. *(Dede. XIV. 38)*

§ Çomağı çatuldusı yere göğe sadâ salardı صلردی.
(Anter. XIV. 2, 217)

§ Yatak zamanıdır oldukta Hürmüz'e riayet edüp câmehap salup صالوب Hürmüz'ü yatırdı. *(Hamza. XIV - XV. 53, 175)*

§ Ol kimsenin hakkıdır ki işbu tarı çeçinin üzerinde seccade salup صالوب .. *(Bektaş. XV. 97)*

§ Her kim ki şol susam yaprağı üzerinde seccade salup صالوب iki rek'at namaz kılarsa... *(Bektaş. XV. 20)*

Yâr aşkında Nizami oda sal hırkanı sen
Sofi seccadeyi ger saldısa صلديسه âb üstünde *(Nizami. XV. 51)*

§ Mum ve kaliçe getirip kapıyı açtı girdi, şem'i nazarında kodu ve altına bisat saldı صالدی. *(Ferec. XV. 66)*

§ Çün gece irişti, taht üzerine zerbeft câmehâp saldılar صالديلر Zeyn yattı. *(Ferec. XV. 156)*

§ Kadı sudan çıktı giyindi, kaliçe saldılar صالديلر oturdu.
(Ferec. XV. 255)

§ Derhal bir latif höcre açtı süpürdü, su saçtı, zilü saldı صالدی natı' döşedi, yastık getirdi... *(Ferec. XV. 4)*

Budakların cihan içine salmış صالمش
Cihanı sâyesi altına almış *(Salâtin. XV. 32)*

Sünbülün kim sâye salmıştır صلمشدر gül-i ter üstüne
Ebr irişmiş sanasın mihr-i münevver üstüne
(Sarıca. XV. 40)

§ ... Ve odlara yakup külün göğe saldılar صالديلر.
(Saadet. XV - XVI. 37 - 1)

Ne mülke kim eser-i iltifatı salsa صالسه şeref
Olur hazanı bahara, gamı neşata bedel *(Fuzuli. XVI. 51)*

Zerre zerre hâk-i dergâhına ister sala صاله nur
Dönmez ol dergâhtan ger olsa pâre pâre su *(Fuzuli. XVI. 16)*

Dün sâye saldı başıma bir serv-i ser-bülent
Kim kaddi dil-ruba idi, reftarı dil-pesent *(Fuzuli. XVI.)*

Şeh uç verdi Siruz'u Avranus'a
Sadâsı saldı صلدى lerze Üngürus'a *(Hadidi. XVI. 117)*

Saldı صالدى bir nat' taht önüne heman
Üstüne septi rîg o âhiz-i can *(Mîri. XVI. 82)*

Nihal-i Sidre üzre sâye salmış صالمش bir budağım var
(Hayali. XVI. 47)

Yüce bir kasr salmış صلمش anda saye
Ki gerdun reşk eyler ol saraya *(Lârendi. XVI. 65)*

Ol eyler sebze-i müjgânı nemnâk
Gönüller goncasına ol salar صلر hâk *(Hadika. XVI. 3)*

Şer' gülzarına revnak verdi bir nevres nihâl
Âsman-ı dine pertev saldı صلدى bir ferruh hilâl
(Hadika. XVI. 49)

Çalındı kûs-ı rıhlet göçtü leşker
Havaya saye saldı صلدى ol sema-fer *(Enis. XVI. 46)*

Yere saldı صالدى bisat-ı sebzi çemen
Geldi devr-i sürur gitti hazen *(Nihani. XVI. 12)*

Sandılar Hızr saluptur صالبدر suya seccadesini
Cûybara düşücek saye-i serv-i gülzar *(Hâleti. XVII. 246)*

Bu demde zühd ile seccadesini suya salan صالن
Seraba rehn idüp esbab-ı zühtü âba verir *(Atai. XVII. 15)*

Kadirim salmağa صالغه cihana fiten
Nevcüvanım beni ne sandın sen *(Atai. Ha. XVII. 31)*

Didi bu kim ki dağdan indi geldi
Mesih'in yüzü suyun yere saldı صلدی *(Battal. XVIII. 154)*

6. Vergi tarhetmek.

§ Humus'un halkını esir etmedi ve illâ halkına mal saldı صالدی, mübalâğa mal aldı. *(Âş. XVI. 77)*

7. Sallamak.

§ Hoca, Belh dilince anın mânisin bilmezdi amma anların avazı hoşluğundan ve savtı münasipliğinden hareket eylerdi ve başın salardı صلاردی. *(Lel. XIV. 74)*

§ Ebcer (Anter'in atı), şol kulunun yavı kılmış gibi dört ayağın ve başın sala sala صله صله geldi. *(Anter. XIV. 11)*

§ Yâ Cebrail, bu dört pâre şehir ki vardır, her şehrin içinde yüz bin kılıç salar صلر er vardır.
(Müneb. XIV - XV. 56 - 2)

Ol firenk alay içine dalar
Sağ u sola tığ-ı bürranı salar صلار *(Enveri. XV. 70)*

§ Kol salsa صلسه yön belli olur. *(Ata. XV. 3)*

§ Zaif kişiyem balta salamazam صلامازم, elmayı kesmek matlubum oldu, bir dinar ile teberi bir kişinin eline verürem ol ağacı kese. *(Ferec. XV. 515)*

§ Hiç kimesne anın yayını çekemezdi ve çomağını salamazdı صلمزدی. *(Ta. Sel. XV. 60)*

§ At binmek, kılıç salmak صالق, ok atmak ve dahi ne kadar vurmak tutmak varsa... *(Hazain. XV. 45 - 2)*

Hava atına binmişiz yilerüz
Heves kamçısını yindek salaruz صلارز *(Çeng. Dâi. XV. 262)*

§ Mızrab bir acayip pehlevan-ı âlem oldu ki at koparmada, gürz salmada صالمده, nize urmada, tığ çekmede, ok atmada ol kadar üstad oldu ki... *(Müslim. XV. 4, 69)*

Kırmızı hülleler giymiş erguvan
Selvi dalı başın salar durmayıp *(Saz. Kul Mehmet. XVI. 16)*

Niceler saldı صلد bu meydanda çevgân
Son ucu başını top etti devran *(Hadidi. XVI. 43)*

Huzur-ı şah-ı gülde gördüler söz andelibindir
Salarlar صلرلر muttasıl bezminde gülbünler megesrânı
(Âli. XVI. 13)

§ Rakkase رقاصه *[Ar.]* : Elin karsa karsa, belin iki tarafa sala sala, ayağın yere uru uru çalgu ile, yırlamak ile oynayan cariye. *(Bab. XVI. 1, 200)*

§ Tebasbus تبصبص *[Ar.]* : Kelp kuyruğun salup صلوب kimseye yalınmak. *(Bab. XVI. 1, 179)*

Gizli öpüşüp gül ü karanfül
Nergislere el salardı صلاردی sünbül *(Hüs. Aşk. XVIII. 29)*

Sebak-han-ı reftarı serv-i çeman
Anınçün salar صالر başını her zaman *(Mihnet. XIX. 23)*

8. Koymak, bırakmak, atmak, ilka etmek.

Saldılar صالديلر Yusuf'u tiz bir kuyuya
İmdi işit nittiler ana uya *(Yuz. Şeyd. XIII. 7)*

Çü gördü geriden çeri yetmedi
Suya saldı صلدی lenger dahi gitmedi *(Süh. XIV. 210)*

Ki tiz yapış u kendözün dama sal صال
Heman çare üşbudur olma usal *(Süh. XIV. 105)*

§ Ya Cebrail yer yüzüne in şeyatîni bendet ve zincirleyip denizler dibine sal صال. *(Delil. XV. 72)*

Salmışam صالمشم bahr-i gam-ı aşka vücudum gemisin
Ya ölem anda yahut hasıl edem sen güheri *(Sarıca. XV. 42)*

Kolunu Müşteri boynuna salmış صلمش
Açılmış taze gül gibi ne solmuş *(Mih. XV. 462)*

Korkmaz mısız bu resme kıldınız
Kendiniz mihnet içine saldınız صلدوكز *(Enveri. XV. 29)*

§ Ve ıraklık kiliminin köşesini çiğinime salmış صلمش idim.
(İrşad. XV. 42)

§ Gemiyi kıyıya yaklaştırıp lenger saldılar صالديلر.
(Ta. Sel. XV. 61)

Saldılar ka'r-ı çâha çün anı
Bir cefakâr kesti urganı *(Yuz. Hamdi. XV. 28-1)*

§ Dâyeyi bir zevraka kodular deniz yüzüne saldılar صالديلر.
(Ferec. XV. 77)

§ ... Katıra binmiş, seccadesin palan üstüne salmış صالمش, destarı kat kat... *(Ferec. XV. 523)*

§ ... Ayağını su üzerine sal صال, bu dürtündüğün yağın hasıyyeti oldur kim suya batmayasın. *(Ferec. XV. 96)*

§ ... Fursat gözetti ol dârudan bir pâre peyaleye saldı صالدى civanmerde sundu, civanmert ol câmı içti, derhal düştü.
(Ferec. XV. 11)

§ Kendüyi çâr ü nâçar kuyuya saldılar صالدلر.
(Saadet. XV - XVI. 23 - 2)

Kuruttu dürlü sevda ile canın
Çürüttü bahre saldı صالدى cümle malın *(Şeref. XVI. 17)*

Tâlip oldur sala صاله kendin nâr-ı aşka nûr ola
Âşık oldur aşk ile olmaya anın şöhreti *(Hayali. XVI. 167)*

Bahre zevrak gibi tenim salayım صاليم
Sürünüp sinem üzre yol alayım *(Mîri. XVI. 125)*

§ Semerkant'ta bir şahs-ı alevî bir cemîle avrat kapısı önünden geçerken cebrile içeri, aldı kolun boynuna saldı صالدى.
(Tibr. XVI. 223)

Kemend-endazlar saldı صالدى kemendi
Kemend irdi adûya, geçti bendi *(Zati. XVI. 248)*

Çarh her fitneyi k'ister kıla âlemde ayan
Eshel-i vechile esbabına encâm verir
Salup صالوب ol fitne binasının esasın evvel
Ruzigâr ile ana suret-i itmam verir *(Hadika. XVI. 99)*

Cezmetmiş idim ki yok dehanın
Saldı صلدى yine sözlerin gümâne *(Lâmii. XVI. 46)*

Sal gönlüme dürd-i aşktan gam
Her lâhza vü her zaman u her dem *(Fuzuli. XVI.)*

Harbe-i hâmeyle salar صالر arbede
Neylesün il, arkası mihrabde *(Atai. Ha. XVII. 10)*

Anı ki kemlik ede rûzgâra sal صال yürü var
Ki rûzgâr sana çâker oldu kîne-güzar
(Nigâ. Ter. XVII. 42 - 1)

Onmadık başım gavgaya saldıñ صالدك
Padişahım seyrana kasdın var *(Niyazi. XVII. 32)*

İşitti Rum ehli anın öldüğün
Tariyun Battal'ı oda saldığın صالديغن *(Battal. XVIII. 136)*

§ El-hedhede الهدهد [*Ar.*] : Tıflın beşiğini salmak صالق.
(Kdeb. XVIII. 366-2)

Sabrolunur mu bu kadar hasrete
Fülk-i dili saldı صالدى yem-i firkate *(Vasıf. XIX. 21)*

Kesel deryasına daldım gemiyi engine saldım صالدم
(Kuddusi. XIX. 191)

9. Defetmek, sürmek, uzaklaştırmak, terketmek.

Bu kişi acep tahtım almaz ise
Bu ilden beni taşra salmaz ise صلمازيسه *(Süh. XIV. 47)*

Benden özge yoh hicap bahdum ise her yana
Anın içün benliği salmışam صلمشم önden sona
(Gülşeni. XVI. 7)

Üzerinden salup صالوب nuhûsetini
Partalın attı savdı sıkletini *(Atai. Ha. XVII. 105)*

Âşık oldur kendi maksudun sala صاله
Dost rızasın ihtiyar ede ala *(Nasayih. XVII. 57)*

10. Kaldırmak, refetmek.

Hurşid cemalinden o meh saldı صالدی nikabın
Subh oldu dur ey şem' nedir bunca şeker-hab
(Fuzuli. XVI. 127)

Çıktı yaşıl perdeden arz eyledi ruhsar gül
Saldı mir'at-ı zamir-i pâkten jengâr gül *(Fuzuli. XVI.)*

11. Uzatmak.

Alıcı şahine benzer Âl-i Osman beyleri
Dest-i kudret salsa صالسه bir ıklime alur ol yeri
(Yahya Bey. XVI. 20)

12. Atılmak, saldırmak, hücum etmek.

Sokar şâh-ı misvâki başa yine
Salar صالر gergedan gibi gördüğüne *(Atai. Ha. XVII. 24)*

salma komak, (salma koyuvermek) : Başı boş, serbest bırakmak.

§ Dilini ağzın içinde ihmâl edüp salma komagıl صلمه قومغل şol bağından boşanmış arslan bigi iriştiğin yırta.
(Müneb. XIV - XV. 60 - 1)

§ İmdi islâm olan kişi işbu hükümlere nazar edüp kendüzünü salma koyuvermeye صلمه قيوويرميه *(Müneb. XIV - XV. 275 - 1)*

salma koyuvermek : → salma komak.

salma söz : Gelişigüzel söylenen söz.

§ Ben kul, üşbu kadrim horluğu ve menziletim eksikliği birle bunun gibi gin ve salma sözler سلما سزلر sürdüm ve kademimi kendi endazemden yukarı bastım... *(Kel. XIV. 195)*

salma sözlü : Gelişigüzel söz söyleyen, ulu orta söz söyleyen kimse.

§ Vezir eyitti: Mahdumlar üç taifenin gözünde yeyni gözükür olur: Bir, salma sözlü سلمه سزلو kul kim padişah ile söyleşmek edebin bilmeye... *(Kel. XIV. 192)*

salmaya : Boş yere, boşu boşuna.

§ Acep budur ki aziz ömrünü harcedersin salmaya سلمایه bol bol, dünyada daima kadrin bilmezsin. *(Cinan. XV. 39)*

salt : Yalnız, sadece.

§ ... Salt صلت atlular idi, yedekleri, sürekleri yoğudu. *(Anter. XIV. 542)*

§ ... Salt صلت atlılardır. *(Anter. XIV. 528)*

§ İskender Şah Keyd-i Hindu'yu ol yapılan gemiler üzerine koyup kendisi salt صلت leşker ile bindiler. *(İs. H. XIV - XV. 185)*

§ Heman salt صالت at ile yürüyüp gittiler. *(Müslim. XV. 5, 79)*

§ Derviş Mehmet ağa gerü ağırlık üzerine kalıp, paşa salt صالت ve sebük-bar... *(Naima. XVII - XVIII. 3, 231)*

Ka'beye salt صالت ü sebük-bar gittim
Fikredip yoldaki mehalikimi *(Sabit. XVII - XVIII. 186)*

Salt صالت bende değil bu fikr-i canân
Ölsem de giyahım eyler efgan *(Hüs. Aşk. XVIII. 58)*

saltanmak : Bırakılmak, salıverilmek.

§ Ay bulara haber gelmedi mi kim deve yerini öğler ve yatağın anar saltanuban سلتنوبن makamına gider. *(Enb. XIV. 688)*

salyar : Salya.

§ Ve ağızdan salyar صلیار akmağına gayet müfiddir. *(Mü. Şi. XIV - XV. 36)*

§ ... Alâmeti, salyar سلیار akmak ve dudaklarınca... *(Mü. Şi. XIV - XV. 138)*

§ El-lüabü اللعاب [*Ar.*] : Tükrüğe derler ve salyara صالیره derler... *(Terceman. XV. 211)*

§ Befc بفج [*Fa.*] : Salyar سلیار ve kef ve lüab ve ba'zılar salyarlı kişi derler. *(Caf. XVI. 21 - 1)*

§ Lüâb لعاب [*Ar.*] : Salyar صالیار. *(Şamil. XVI. 68)*

§ Befc بفج [*Fa.*] : Salyar سلیار ve tükrük ve köpük. *(Şamil. XVI. 396)*

Çepel salyar صالیار kim ağzından akar
Tokunursa yeri od gibi yakar *(Şeh. Ş. XVI. 817)*

§ Kâlyar کالیار [*Fa.*] : Kelik ve başmak ve salyar سلیار ki ağızdan akan sudur ve tükrük. *(Ni'meti. XVI. 502)*

§ Tel'ib تلعیب [*Ar.*] : Oynamak ve oynaşmak ve salyarını صلیرنی akıtmak. *(Bab. XVI. 1, 76)*

§ Befc بفج [*Fa.*] : Lüâb ve salyar صلیر ve söylerken ağzından salyarı akan kimesne... *(Deş. XVI. 49 - 2)*

§ Ve deve dudaklarından ağzının salyarları صالیارلری gaseyan eder gibi... *(Ev. XVII. 299)*

§ Revvele'l-feresü fi miḫlâtihi رولالفرس فی مخلاته [*Ar.*] derler, at tobrasına salyarın صالیارن akıtsa... *(Aks. XVII - XVIII. 425)*

§ Er-rudâb الرضاب [*Ar.*] : Ağız yarı, salyar صالیار dahi derler. *(Kdeb. XVIII. 215 - 1)*

§ Ez-zaḫrit الزخریط [*Ar.*] : Deve ve koyun kısmının ağızlarından ve burunlarından akan salyara سالیاره ve sümüğe denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 476)*

§ Berf-âb برفاب [*Fa.*] : Kar suyu mânasınadır... ve ol salyara سالیاره dahi denir ki erbab-ı şeren ü hırs taâmı gördükte ağzından seyelân eder, ağzının suyu akar ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 110)*

§ Giliz کلیز [*Fa.*] : İnsan ve hayvan ağzından akan lüabdır ki salyar سالیار ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 528)*

salyarlık : Önlük, çocuk göğüslüğü.

§ Bâjreng باژرنك [*Fa.*] : Salyarlık صلیارلق. *(Caf. XVI. 14-2)*

samana saymamak : Çöp kadar değer vermemek.

Samana saymazam سمانه صیمزم hergiz cihanı
Ki hasıl kılmışam hur-ı cinanı *(Işk. XIV. 92-2)*

saman evi : Samanlık.

§ Bir saman evi صمن اوی bir harap ev yeri : 300, bir örtme, bir tabhane: 400... *(Sic. K. XVI. 3, 73)*

saman kapar, (saman kapıcı) : Kehlibar.

§ Kâh-rubâ کاه‌ربا [*Fa.*]: Ma'ruf saman kapıcı صمان قاپجی derler bir taş gibi nesnedir, rengi saru bir ağacın depesidir, ol ağaca Arapca cevze derler, denize yakın yerlerde olur, denize düşer, deniz suyu döğe döğe katılanur taş gibi olur. Evvel düştüğü vaktın sâfi sırça gibi olur ve denizde yattıkça galiz olur, galiz oldukça fâidesi artık olur. *(Ni'meti. XVI. 505)*

§ Kâh-rubâ کاه‌ربا [*Fa.*] : Bir nevi' püstür ki saman kapar صمان قپر derler ki tuz ağacının püsüdür... Anın püsü denize yakın yerlerde ki denize düşer, rüzgâr ile dalga döğe döğe kehrubâ olur. *(Caf. XVI. 126-1)*

saman uğrusu, (samancı yolu, samanlık yolu) : Kehkeşan, saman yolu.

§ Saman uğrusu صمان اوغروسی uvak yıldızlardır ki bir yere cem' olmuşlardır. *(Ac. XV. 7)*

§ Kâhkeşan کاه‌کشان [*Fa.*]: Saman uğrusu صمان اوغریسی dedikleri yıldızlardır ki hacılar yolu dahi derler ve Arapça mecerre derler. *(Ni'meti. XVI. 506)*

§ Mecerre مجره [*Ar.*] : Gök kapusu, ya yaruğu ve saman uğrusu صمان اوغروسی denilen nişan. *(Bab. XVI. 2, 294)*

§ Kâhkeşan کاه‌کشان [*Fa.*]: Saman uğrusu صمان اوغریسی dedikleri yıldızlar ki hacılar yolu dahi derler. Orada yıldızlar çokluğundan şöyle ak yol gibi gözükür. *(Deş. XVI. 273-2)*

§ Râh-ı hâciyan راه حاجیان [*Fa.*]: Kehkeşan mânasına. Türkide hacılar yolu. Gökte yıldızlar gayette çokluğundan ak yol gibi görünür ve saman uğrusu صمان اوغریسی dahi derler... *(Deş. XVI. 273-2)*

§ Ve mecerre ki ehl-i Fâris ana kehkeşan ve ehl-i Hint rah-ı behişt derler ve Türkide saman uğrusu صمان اوغریسی derler. *(Men. Av. XVI. 66)*

§ Râh-ı kehkeşan راه كهكشان [*Fa.*]: Saman uğrusu صامان اوغروسی. *(Şamil. XVI. 442)*

§ Kehkeşan كهكشان [*Fa.*] : Gökte olan saman uğrusu صامان اوغروسی. *(Şamil. XVI. 494)*

§ Kehkeşan كهكشان [*Fa.*] : Saman uğrusu صمان اوغریسی. *(Caf. XVI. 135 - 1)*

§ Râh-ı hâciyan راه حاجیان [*Fa.*] : Hacılar yolu ve samancı yolu صمنجی یولی dahi derler, kehkeşan... *(Caf. XVI. 66-2)*

§ Mecerre مجره [*Ar.*], Râh-ı hâciyan راه حاجیان [*Fa.*] : Hacılar yolu; Türkide saman uğrusu صمان اوغریسی ve Fariside râh-ı kehkeşan راه کهکشان dahi derler. *(Aks. XVII - XVIII. 137)*

§ El-mecerre المجره [*Ar.*] : Samanlık yolu صمانلق یولی ve hacılar yolu dedikleri aklıktır. *(Kdeb. XVIII. 440-1)*

§. Âsman-derre آسمان' دره [*Fa.*] : ... Âsmanda hurde yıldızların cemiyetinden beyaz yol şeklinde görünür, saman uğrusu صمان اوغریسی ve hacılar yolu ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 37)*

§ Pâlâheng پالاهنك [*Fa.*] : Kehkeşan mânasınadır ki Türkide hacılar yolu ve saman uğrusu صمان اوغریسی derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 143)*

Hem mecerre مجره [*Ar.*] : kehkeşan ya'ni saman uğrusudur صمان اوغریسیدر *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 53)*

§ Derre-i âsman آسمان درهٔ [*Fa.*] : Kehkeşan, saman uğrusu صامان اوغریسی denilen kevakip. *(Kam. Os. XIX. 365)*

samırdamak : → **samraşmak.**

samırtı : Hımırtı, sayıklama tarzında çıkarılan ses.

§ Hâcip, buyruk mücebince Delle'yi bir sandıka koydu mihter-i mellâhana ısmarladı. Mihter sandıkı gemiye koydu, su içinde giderken Delle eyitti: Gülbahar, Nevbahar, Huceste! ... Bu ne yerdir dedi, düşmüdür ola mı dedi. Mellâh samırtı صمردی işitti, eyitti: Bu ma'ruflardan bir kişi imiş,

buna izzet ideyim, gark etmeyeyim, göreyim dedi, sanduku açtı. *(Ferec. XV. 504)*

samra : Gübre.

§ Sircin سرجين [*Ar.*] : Tavar necisi ki ters ve samra صمره ve gübre derler. *(Bab. XVI. 1, 514)*

samramak : → **samraşmak.**

samraşmak, (samramak, samırdamak) : Sayıklar gibi anlaşılmaz sözler söylemek, homurdanmak.

§ İrtibâk ارتباك [*Ar.*] : Havfden söylerken dil samraşmak صمرشمق. *(Bab. XVI. 1, 355)*

§ El-mütegamgım المتغمغم [*Ar.*] : Sözü genzi içinden söyleyici ve samrayarak صمريرق söyleyici kimesne. *(Terceman. XV. 262)*

§ Hecr هجر [*Ar.*] : ... Bir kimse samırdamak سامردامق ve karış muruş söz söylemek. *(Terceman. XV. 284)*

samsun : Bir cins köpek.

Samsun صامسون ana nisbet ile ahu-yi Hata'dır
Seg ana nazar haylıca mahbub-likadır *(Sûr. XVIII. 86)*

Beni samsunlara صامسونلره sun ayı gibi
Türkü yırlat birez Hevayi gibi *(Sûr. XVIII. 86)*

samur samur, (samur somur) : Abuk sabuk, saçma sapan.

§ Sersâm سرسام [*Fa.*] : Seme ve dimağ veremi ki perdesi şişer samur samur صمور صمور söyler. *(Ni'meti. XVI. 383)*

§ Sersâm سرسام [*Fa.*] : Ol marazdan ki dimağın perdesi şişer samur somur صامور صومر söyler. *(Cam. Fa. XVII. 51)*

samur samur samranmak : Titizlenip söylenmek.

§ Erbâb-ı fünûn gibi samur samur samranur صمور صمور صمرەنور *(Şeref. XVI. 180)*

samur somur : → **samur samur.**

san (I) : 1. Emel.

Gelin amel edelim elimiz erer iken
Ecel erer ansızın erürmez sanımıza صانمزه
(Yunus. XIII - XIV. 73)

2. Zan, tahmin, tasavvur.

Biri hayvandır biri insandurur
Önde sonda her biri bir sandurur ساندرر *(Ga. XIV. 352)*

3. Şöhret.

Nice sansız سانسز kişi geldi sağışa
Hileden kurtuldu geldi sağ işe *(Ga. XIV. 66)*

Hem cemattır bu dokuz hem canlıdır
Her biri bir iş içinde sanlıdır صانلودر *(Ga. XIV. 176)*

§ Andan Ömer bin Hattab, Sa'd bin Zeyd Adevîlerin ulu sanlu سانلو ululari idi. *(Si. Da. XIV. 529-1)*

§ Kâfirler dahi her bir kabileden birer ulu sanlu صنلو, yürekli kişiler cem 'eylediler. *(Si. Da. XIV. 495)*

§ Sonra bir adlı sanlu صانلو aznavur kâfir viribidi. *(Fütuh. XIV. 50)*

Nigâre zülfünü dağıt karası çoğ olsun
Ya ada ya sana صانه lâyık çeri yasana gerek *(Kadı. XIV. 5)*

Cihan Hak'sız kuru bir ad u sandır صاندر
Bunun varlığı var demek yalandır *(G. Ra. XV. 159)*

Nola sen dirilirsen erkek aslan
Dişi aslanda yok mu gayret ü san صان *(Güvahi. XVI. 59)*

İşitenler beni ede melâmet
Sına adım sanım صانم gide tamamet *(Şeh. Ş. XVI.)*

Olmuşumdur ben seni sevmekle iller içre çav
Bulmuşumdur sevgin ile imdi ad u san صان beğim *(D. B. XVI. 147)*

Serdar-ı dehr ü Âsaf-ı sani, vezir-i hâs
Kadri gibi cihana tolu ad u sanı صانی var *(Lâmii. XVI. 39)*

Bir bölük rind-i cihanız yoktur ad u sanımız صانمز
Şöyle bî-pa vü seriz kim çarhtır hayranımız
(Lâmii. XVI. 61)

Buluştu bir ten ü bir can bu milki ettiler seyran
Niyazi'den görünen ol ben ancak ad ile sanım صانم
(Niyazi. XVII. 62)

İsmi resmi mahviken bu âciz ü bî-çarenin
Namını Mısri verip dillerde ad u san صان eden
(Niyazi. XVII. 78)

Pâydar olmadı kalkan, kana müstağrak olup
Ol dem atından yıkıldı bunca ism ü san ile صانیله
(Battal. XVIII. 35)

san (II) : Nişan, alâmet.

§ San سان [*Fa.*] : ... San, lûgat-i müşterekedir ... Türk nişana san سان dir. Nam ü nişan diyecek yerde ad ve san سان dir. Nişan et diyecek yerde san et dir.
(Deş. XVI. 265 - 2)

§ Türk nişana san سان dir. Nam ü nişan diyecek yerde ad ve san, nişan et diyecek yirde san et dir. *(Deka. XVI. 119-2)*

Yandı kamu cism ü can kalmadı hiç sanımız صانمز
(Kuddusi. XIX. 73)

san (III) : Sanki, gûya.

Atf-ı dâmenden etti cismi zuhur
San صن ufuktan göründü şu'le-i nûr *(Yuz. Hamdi. XV. 55-2)*

Atılmış pembedir san صان andağı cism *(Mesihi. XV. 32)*

Bilişür cennette san صان Rıdvan ile *(Mesihi. XV. 97)*

Kahraman-ı asr ü san صان Behram'dır
Behmen-i devran, siyerde Sâm'dır *(Enveri. XV. 103)*

San صان yed-i beyzadır ey can sâidin *(Ruşeni. XV. 286)*

Eşk-i sîmîn töktüğü zer üzre budur çeşmimin
Aşk bazarında san صان dükkân açıp zer-kûbdur
(Ruşeni. XV. 238)

Elde asâsı idi san صان ejdeha
Yudar idi her kimi diyince ha *(Ruşeni. XV. 85)*

Zülfün hevası ile haddinde can-ı miskin
San صن rûzedârdır kim müştak-ı şâm oluptur
(Sarıca. XV. 12)

Her subhdem ol humar gözler
San صان fitnedir uyhudan uyandı *(İbrahim. XV. 134 - 2)*

Kıldı mah-ı rûze ol hurşidi gün günden zaif
Zerre zerre aya san سان gün nuru eyler intikaal
(Fuzuli. XVI. 169)

Halka san nar-ı Halil ü nefha-i İsi'dürür
Hâk-i pâyin gül-feşan ü bâd-i lûtfun can-sipar
(Fuzuli. XVI.)

San صان al câme içre yalın yüzlü hûbdur
Hûn-ı adûyile dönücek ergavana tığ *(Hayali. XVI. 8)*

Ferahtan çeşmi havzın yaş ile pür
Safâdan suyu san صان turna gözüdür
(Yuz. Şems. XVI. 251)

San صان arûs-ı goncaya şah-ı bahar eyler düğün
Yollar üzre serviler mum ile okur gördüğün
(Akşi. XVI. 47)

Soğandan turptan acıdır dehanı
Göyünmüş sarmısaktır san صان zebanı *(Letaif. XVI. 30)*

Burulmuş boynu san صان armut sapıdır
Salınmış yüreği na'na çöpüdür *(Letaif. XVI. 30)*

Zîr-i pûlâddan ruh-ı cevher
Yıldırardı kılıçta san صان cevher *(Mîri. XVI. 128)*

Sihr okurdu san صن zeban-ı hâmesi
Kim pür-efsun idi her ser-nâmesi *(Selâman. XVI. 59)*

Bir yakadan çıkarıp ser iki ten
San صن Dü-peyker burcu idi pirehen *(Selâman. XVI. 83)*

Tonuz gibi teni pür-mûy çün hâr
Örülmüş saçları başında san صن mâr *(Hüs. Dil. XVI. 144)*

Karanu gecede san صان mah-ı münir etti tulu'
Lâyıh oldu dile ilham-ı Huda-yi müteâl *(Zati. XVI. 44)*

Bu cüz'i sarf-ı kudret âdemîde
Heman yelken gibidir san صن gemide *(Enis. XVI. 2-1)*

Pes safa ehli dedi tarihini
Oldu cennat-i adn san صان kapluca *(Lâmii. XVI. 112)*

Oluben pehlû-be-pehlû hâbde
San صن iki bâdam idi bir kabda *(Selaman. XVI. 100)*

Sürurundan göğe düğdürdü tacın
Ana san صن verdiler dünya haracın *(Veyse. XVI. 46-1)*

Kameti üzre iki ebrusu
Oldu san صان iki Sidre tavusu *(Ş. G. XVI. 39)*

Süvar oldukça rahşa san صان yemininde yesarında
Olan pûyan vakar u satvet ü iclâl ü heybettir
(Nedim. XVIII. 45)

sañ (IV) : Bir bitki hastalığı, sam.

§ Sipk سپك [*Fa.*] : Sarılık âfetidir ki ekinlere ârız olup hububatı tebah eder; ekinciler ol âfete sañ صاك ve uğrayan ekine sañ صاك urmuş ve kımıl otlamış ta'bir ederler.
(Bürh XVIII - XIX. 340)

§ El-ırkan الارقان [*Ar.*] :...Ve bir gûne âfete denir ki ekin kısmına ârız olup özünü tebâh eylemekle sarartıp berbat eder... Türkide sañ صاك derler, sağır kâfla, ve ol ekine san urmuş derler. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 863)*

san ad : Ad san, şan, şöhret.

§ Bunlar san ad آد صان sahibi dilâverlerdir diyüp fıtırtıya vardılar. *(Müslim. XV. 11, 38)*

§ Bildiler ki bunlar san ad آد صان sahibi dilâverlerdir.
(Müslim. XV. 11, 37)

sanamak : Saymak, hesabetmek.

Çün mesel geldi bu halk ol daneye
Bî-hisaptır kimse nice sanaya صانيه *(Ga. XIV. 210)*

sana sağışa gelmemek : Tahmin ve tadâda gelmemek.

§ Geldi âdem üzerine dehirden zaman ki hiç sana sağışa gelmez صنه صغشه كلمز nesne idi. *(Cev. Es. XV. 317)*

sanasın, (sanaydın, diyesin) : Sanki, gûya.

§ Sanasın صناسين cennet bahçalarındandır.
(Anter. XIV. 2, 826)

§ Ol kavmi taş ile şöyle helâk eyledi ki sanayduñ صنايدك şol davar çeynemiş ekin yaprağı gibi olup...
(Leys. Mu. XIV - XV. 481 - 2)

Sanasın صناسن heybet içre ejdehadır
Yürüsem karşı turmaz yüz bahadır *(Çeng. Dâi. XV. 252)*

Hamel burcunda tahvil etti Hurşit
Sanasın صناسن tahte geçti Şah Cemşit
(Çeng. Dâi. XV. 185)

İrem gülzarına olmuş nümune
Sanasın صناصين oldu âlem bâzgûne *(Mih. XV. 239)*

Çemene kondu sanasın صناسن irişüp cünd-i bahar
Çetrler her biri çadır çiçeğidir ey yâr *(Ârifîn. XVI. 87)*

Dolup ney-zenle ol sahn-ı beyâban
Sanasın صناسن olmuş idi bir neyistan *(Selim. XVI. 177)*

Şem' ile kıldı rûşen gönlüm evin sanasın صناسن
Dildârden ki nâme irgürdü bana kaasıd *(Revani. XVI. 18)*

§ Gûya كويا [*Fa.*] : ... Makam-ı temsilde de isti'mal olunur. Diyesin, sanasın صناسن mânasına... *(Deş. XVI. 21-2)*

sanaydın : → **diyesin.**

sancak beği : Onbaşı.

§ Bıtrıyk بطريق [*Ar.*] : On kişiye baş olan sancak beği سنجاق بكى.
(Bab. XVI. 1, 327)

sancak çözmek : Sancak açmak, bayrak çekmek.

Heman-dem bindi istikbâle çıktı
Çözüp sancak چوزب سنجق nakaare çala çıktı
(Yuz. Şems. XVI. 138)

sancak urmak : Sancak dikmek.

Dölendi hatırı çün gördü Sencer
Ol aracuğa sancak urdu اورد سنجق Sencer *(Işk. XIV. 202-2)*

sancılmak : 1. Batmak, saplanmak.

§ Kılıcıma doğranayın, ohuma sancılayın سانجلاين.
(Dede. XIV. 97)

Çıkıcak taş ile başı yancılır
Ya çomak yir ü ya oka sancılır *(Süh. XIV. 238)*

Ger delik delik olup yüreğime sancıla سنجله şiş
Ciğer etmeğe kebap oldu içim dem neyisem
(Şeyhi. XV. 127)

§ Anın bir oku demreni Velid'in ridâsına sancıldı صانجلدى.
(Leys. Ar. XV. 706)

Bu nedir der söyleşip ney sencile
Sen dururken bana şişler sancıla صنجله
(Ruşeni. XV. 139)

§ El-magrusu المغروس [*Ar.*] : Yere dikilmiş ve sancılmış صانجلمش ağaç. *(Terceman. XV. 82)*

Bu dirlikten tenim sancılsa صنجلسه sîhe
Hoş idi ya gerilem çâr-mihe *(Lârendi. XVI. 192)*

§ Lebed لبد [*Ar.*] : Deve boğazına kılçık sancılmak سنجلمق.
(Bab. XVI. 1, 476)

§ İrtiyak ارتياق [*Ar.*] : Nesne sancılıp صانجلب kalmak.
(Bab. XVI. 2, 322)

Şâne veş yüz nâveg-i gam sancıluptur سانجلوبدر canıma
Tâ esir-i halka-i giysu-yi müşk-efşanınam
(Fuzuli. XVI. 178)

Hâre gayret nola ger sancılsa صانجلسه gülbün bağrına
Ayrılıp andan olur hem-sohbet-i ağyar gül
(Fuzuli. XVI. 23)

Döne döne yanarsam aşk oduna acep mi
Gönlüm kebaba döndü sancıldı سانجلدی çünkü şişe
(Muhibbi. XVI. 179)

Ey gülsitan-ı âşıkan vaslın bana gülzar imiş
Nakş-ı firakın cana çün sancıldı صنجلدی bildim hâr imiş
(Gülşeni. XVI. 32)

§ Ḫalîde خليده [*Fa.*] : Sancılmış صانجلمش ve içine doğru gitmiş mânasınadır. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 397)*

Oldu sancılmış صانجلمش: ḫalîde خليده [*Fa.*], sîh: şiş, büryan : kebap
(Tuhfe. XVIII - XIX. 397)

2. ... ile kesilmek.

Göreyin biydi ser ü pâ sancıla صنجله hançerlere
Öykünürmüş kaddine ol himmet-i kûtah ile
(Sarıca. XV. 37)

§ Bir kimesne gazâda sancılsa صنجلسه yahut cerahatı olsa...
(Cev. Ah. XV - XVI. 366)

sancımak : → **sançmak.**

sancış : Savaş.

Yârin yine bizim ile şıltağı ne imiş
Hûnî gözünün sancışa سنجشه yasağı ne imiş
(Kadı. XIV. 257)

Bilemiş birbirinin kanına diş
Dilerler kim kılalar harb ü sancış صنجش
(Hikmet. XV. 448)

Bir azim sancış oldu kim bu gerdiş
Anın tek görmedi âlemde sancış سنجش *(Hikmet. XV. 522)*

§ Tâ şuna değin ki sancış صانجش küfrün putlarını sıya.
(Cev. Es. XV. 229)

sancışmak : Süngüleşmek, süngü savaşı yapmak.

§ Tahkik size ibret hasıl oldu iki bölükte ki uğraştılar sancıştılar صنجشدلر. *(Cev. Es. XV. 84)*

Ok atmak birisi hem top u çevgân
Süğü sancışmağ سنجشمغ u tutmak meydan *(Şeh. Ş. XVI. 615)*

sançmak, (sancımak) : Saplamak.

§ Oh attılar batmadı, kılıç urdular kesmedi, sünü ile sançtılar ilmedi. *(Dede. XIV.)*

§ Bir yurdusuz iğne, başı ucuna yere sancalar, belürsüz ola yere gire ve bir yurdusuz iğne dahi ayağı ucuna yere sancalar صنجلر şöyle ki belürsüz ola.
(Yadigâr. XIV. 136 - 1)

Vakti gelince yine sancar yere
Tâ kim anlara yine ni'met vere *(Ga. XIV.)*

§ Bayezid eyitti: Bana iğne verin; iğneyi eline verdiler ve iğneyi eline alıp her yerine sançtı سانجدی derhal kan revan oldu. *(Si. Da. XIV. 79)*

§ Sügü sinanları birle sineler söktüler, kimincenin gözlerine sançtılar سنجدلر. *(Fütuh. XIV. 47)*

§ Halef şikâr için atlandı, yalınızca sahraya çıktı. Bir kara canavar belürdü, nize ile çaldı hamle kılıp sançtı صنچدی ol dahi atını çaldı, canavar bir yana, at bir yana düştü.
(Ferec. XV. 313)

Gözü hançer çekip canıma sancar صنجر *(Cem. XV. 83)*

Eline alsa şevk ile rebabı
Çeker sancardı صنجردی şişine kebabı *(Ravza. XV.)*

§ Ḫalîden خليدن [*Fa.*] : Sançmak سانجمق. *(Miftah. XV. 25)*

§ İdris Peygamber derzi idi, bir gönlek dikerdi, her bir iğnesini sançtıkça سنجدقجه bir tesbih okurdu.
(Cennet. XV. 331)

§ Bir tağar şarabı önüne komuş, bir sığırı şişe sançmış صنچمش çevirir, gâh şaraptan içer, gâhi kebaptan yir.
(Ferec. XV. 118)

Beni söğüt bigi baştan ayağa hançere sancar صنجر
Hey ol serv-i hava-bahşe hava-dâr olmasın kimse
(Ah. Pş. XV. 108)

§ ...Heman başın kesip bir cıdaya sancup صنجوب eşeklerin üzerlerine dikerdi. *(Müslim. XV. 1, 106)*

Şişlere sancup صنجوب bişirirler eti
Getirip bağladılar birkaç atı *(Cam. XV. 57)*

Attan indi kapı önünde heman
Yire sancup سانجوب gönderini ol zaman
(Bektaş. XV. 424)

§ Dezz دز [*Ar.*] : Yumurda bırakmak içün çekirge kuyruğunu yere sançmak صنجمق. *(Bab. XVI. 2, 111)*

§ Heman kim erdi gönderini çevirdi Murat Hanı sançtı صانجدی.
(Aş. XVI. 63)

Sancup سانجوب bele nazenin etekler
Cem'eyleyelim güzel çiçekler *(Fuzuli. XVI. 280)*

Tutardı her birisi iki hançer
Adûyu ceng içinde ana sancar صنجر *(Zati. XVI. 309)*

§ Âzden آزدن [*Fa.*] : Bıçağı bir nesneye sançmak صنجمق.
(Caf. XVI. 180 - 2)

§ Âzden آزدن [*Fa.*] : Bıçağı bir nesneye sançmak صنچمق ve iğne ile bir nesneyi sırıtmak ve berkitmek.
(Ni'meti. XVI. 5)

§ Rümh-ı ejder-zebanımı zemine sancup صانجوب dahi siperimi şemse kalkan edinip sayesinde istirahata yüz tuttum.
(Raufi. XVI. 217)

§ Sih سیخ [*Fa.*] :.., Ve çuval ve garar ağzına sançtıkları سنجدقلری ucu sivri ağaç. *(Deş. XVI. 60 - 2)*

Neyledim gamze-i dil-dûzuna ey şuh-ı cihan
Ki beni şişlere sancar صنجر turuben ikide bir
(Revani. XVI. 40)

Dönüp ef'i ılana sancar صنجر imiş
Heva âşık canını sanma sokmaz *(Gülşeni. XVI. 77)*

Ilan gimi çü sancar صنجر gönlümü aşk
Dönübem yaradan ağulu mâra *(Gülşeni. XVI. 64)*

§ Süpuḫten سپوختن [*Fa.*] : Sançmak صنجمق. *(Şamil. XVI. 621)*

§ Kıralın başını kesip Sultan Murad'a getirdiler, Sultan Murad anı görüp Hakk'a çok şükürler idüp başını cıdaya sançtılar صنجدلر, yukarı kaldırdılar. *(Âş. XVI. 69)*

§ Ağaçların ucları demir temrenli olduğundan yere sancımışlar صانجیمشلر. *(Ev. XVII. 386)*

§ Sekiz, dokuz yüz kâfiri kılıçtan geçirdiler ve başların gönderlere sancup صانجوب gözlerine karşı diktiler.
(Tuh. Ki. XVII. 63)

§ Zaḫḫ زخ [*Ar.*] : Dürtmek ve sançmak صانجمق.
(Aks. XVII - XVIII. 168)

§ ... Ve sair a'yanın şişe sancup صانجوب ateşe karşı kebap edip bakiyye-i askeri esir ve kal'ayı ihrak edip...
(Naima. XVII - XVIII.)

Davet ettim haneme ol şehr-i hüsnün şahını
Murg-i canı sıyhe sancup صانجوب özr ile çektim simat
(Nedim. XVIII. 152)

§ Kâz کاز [*Fa.*] : Sındı ve mıkras ve iğne ve çuvalduz ile sançmak صنجمق. *(Lû. Şeh. XVIII. 74-2)*

§ Ed-da'r الدعر [*Ar.*] : Sançmak صانجمق ve dıvara mıh kakmak.
(Kdeb. XVIII. 535 - 1)

§ Er-rağş الرغث [*Ar.*] : Bir kimseye pey-der-pey mızrak sançmak سانجمق mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 351)*

§ Âzeden آزدن [*Fa.*] : İğne ve çuvaldız ve emsali nesnelerle sançmak سانجمق ve batırmak ve nikendelemek... mânalarınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 35)*

§ Tuḫten توخن [*Fa.*] : Batırmak ve gömmek ve sançmak سانجمق ve dürtmek... *(Bürh. XVIII - XIX. 192)*

san edinmek : Huy edinmek, dil persengi yapmak.

§ Pâstâr پاستار [*Fa.*] : Bir ibareti bir kişi san صان ve huy edinür ايدر her mahalde söyler, gerek ol mahalle münasip olsun gerek olmasun, ol ibarete derler, fülân ve heman dahi buna benzer ne varsa. *(Ni'meti. XVI. 119)*

san etmek : Nişan etmek, alâmet koymak.

§ Türk nişana san dir. Nam ü nişan diyecek yerde ad ve san; nişan et diyecek yerde san et سان ايت dir. *(Deka. XVI. 119-2)*

sañgı : → **sankı.**

sanıksın : Sanmışsındır, sandın.

Güzelim kimin aşkına alıksın
Şurda bir kötüyü dost mu sanıksın *(Kara. XVII. 164)*

sanı sanmak : → **sanu sanmak.**

sanış : Anlayış.

§ Her birinin dânişine göre bir revişi ve sanışına صانشنه nisbet bir cümbüşü vardır. *(Şeref. XVI. 333)*

sanışmak : 1. Düşünmek, mülâhaza etmek.

Önün sonun bu işin sanışayım صانشايم
Bu emri halkım ile danışayım *(Şeh. Ş. XVI. 55)*

2. Birlikte düşünmek.

Bu işin ardın önün danışalım
Olacağını işin sanışalım صانيشالم *(Şeh. Ş. XVI. 237)*

Vezir ile bu işleri danıştı
Olacağın önün sonun sanıştı صانشدى *(Şeh. Ş. XVI. 968)*

sank : Gaflet.

Her işine şahan ol avını al bir onat
Sank ile صانقله değzinmeği imdi ko nite ki toy
(D. B. XVI. 201)

sankı, (sañgı) : Şaşkın, sersem, ahmak, şüphe ve tereddüt içinde.

Kankısı ferşte vü arşte kankısı
Bilmeyendir işbu halkın sankışı سانقسی *(Ga. XIV. 202)*

Gör senin gönlün bularda kankıdır
Bu ikiden ayrı gönül sankıdır سنقدر *(Ga. XIV.)*

§ Fâfliz فافلیز [*Fa.*] : Sankı صنق ve ahmak mânasına. *(Ni'meti. XVI. 469)*

§ **Serâsîme** سراسیمه [*Fa.*] : Hayran ve sergeşte ya'ni sankı صنق ve başı dönmüş. *(Ni'meti. XVI. 280*

§ Serâsîme سراسیمه [*Fa.*] : Hayran ve sañgı صاکنی olan kimesne ... Serâsîme derler şol kimesneye ki başına bir katı nesne dokunup ihtilâl vere... *(Deş. XVI. 190)*

§ Serâsîme سراسیمه [*Fa.*] : Sankı صانق. *(Şamil. XVI. 231)*

Hergiz süci esrüklüğü yerin tutar olmaz
Maslık kişiyi sangı vü eyler titiz afyon *(D.B. XVI. 190)*

Yanında hey beğim senin söz anlar âdemin gerek
Düşer mi yâr idinesin bir iki sankı صانق kevdeni
(D. B. XVI. 190)

Bengî olan sankı صنق olur çünkü hep
Ussu olan pes niçün anı yiye *(D. B. XVI. 182)*

§ Sîb سیب [*Fa.*] : Sergeşte ve denk ve şaşkın ve sankı صانق mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 374)*

sanlu : Meşhur, şöhretli.

§ Bu Arap hot Arap diyarında bir ulu sanlu سنلو kişi imiş. *(Yüz. Ha. XIV. 270)*

sanmak : 1. İstemek, dilemek.

Kıyamet günü olucak sen inan
Yavuzluğu görmeye eylik sanan صنان *(Ferh. XIV. 70)*

§ Halka sanduğu صاندوغی başına uğradı. *(Anter. XIV. 603)*

§ Üç nesne... âdeme sevgilidir : Ahiret azığını düzmek... Dahi kendüye ne sanursa صنورسه halka anı sanmak...
(Kel. XIV. 9.)

Yamanlık sansa bir kişi eşine
Sonucu sandığı gelir başına *(Dah. XIV. 93)*

Yavuz sanıları başına geldi
Ne kim sanırdı halka kendi buldu *(Dah. XIV. 112)*

Ne sanursın صانورسين ki usanam mı senden
Bu sanu sanma صنما ki senden usandım *(Kadı. XIV. 122)*

§ Baht ü saadet şol kimsenin kim dünyada müslümanlar hakkında hayır sandı صندی hakların kesmedi.
(Müneb. XIV - XV. 121 - 1)

§ İymanı kâmil olmaz şol kimsenin kim kendüye ne sanursa صنرسه bir mü'min kardaşına anı sanmaya صنميا.
(Müneb. XIV - XV. 69 - 1)

§ ...Bu sebeple dinlerine dahi halel irişir, zira kendi nefislerine sanmadukların صنمدقلرن birbirine sanurlar صنرلر.
(Müneb. XIV - XV. 69 - 1)

§ Musa eyitti İlâhî hazretinde kankı kişi sevgilidir ? Hak Taâlâ eyitti ya Musa, oldur kim kendi nefsine sandığın müslümanlara dahi sana صنا. *(Cennet. XV. 421)*

§ Kişi bir kimseye hayır sanmak صانمق gerek kim tâ kendüye hayır ire ve illâ yavuz sananıñ صنانك sanusu kendüye dolaşur.
(Leys. Ar. XV. 532)

§ Sanduğuñuz صاندوغكز başınıza geldi. Eğer hiyle ile onsa sıçan onardı, dedi. *(Müslim. XV. 17, 25)*

§ Ol mel'un aslı yahuddan dönme idi ve kimseye hayır sanmaz صانمز idi. *(Müslim. XV. 1, 48)*

Niçin gayriye kişi yavuz sana صنا
Ki ettiğine son ucu utana *(Ta. Sel. XV. 38)*

§ Şeytan ant içti ben size hayır sanurun صانورن dedi.
(Kesir. XV. 33)

Selâmet gözleyen girmez savaşa
İki sanan صانن iletmez aşkı başa *(Ata. XV. 33)*

Dedi kâmil mü'min olmaz şol kişi kim kendüye
Ne sanursa صنورسه kardaşına sanmasa صنمسه mevzûr olur
(Muham. XV. 221)

§ Ve tuz etmek yeyip selam sabah eyledikleri kişilere hayır sanmak صنمق ve doğruluk eylemek. *(Saat. XV. 58)*

Leb-i lâ'linde turmuş kanıma girmek diler her dem
Bana hâl-i siyahın her ne sansa صنسه kendü canına
(Âli. XVI. 188)

§ Pendâşten پنداشتن [*Fa*] : Sanmak صانمق. *(Ni'meti. XVI. 12)*

Ne sanursañ صنورسك özüne gayre dahi
Anı san, kimseyi âzar etme *(D. B. XVI. 8)*

Ne kim sanursa صانورسه canına tenine
Ol iyliği eder öz düşmanına *(Şeh. Ş. XVI. 791)*

Dilersen kim gele iylik başuna
Var iylik san صن hemişe yoldaşuna
(Yuz. Şems. XVI. 22)

Gelir çün sanduğuñ صندوغك kendi başına
Eyü san صان iylik eyle kardeşine *(Câm. Na. XVI. 104)*

Didi k'ey Battal tutuldun hem-çü kuş
Gayre sandığıñ صانديغك başına geldi üş *(Battal. XVIII. 283)*

2. Düşünmek, tasavvur, teemmül ve mülâhaza etmek.

Kim ey hayf bilüsüzün ettim iş
Kişi sanduğu صندوغی doğru gelmez imiş *(Süh. XIV. 263)*

Senin gibi bir kimsenem var iken
Dün ü gün bana mûnis ü yâr iken
Usanmak sanısını sanma sanam صنم
Tapundan ne usanaven ey sanem *(Süh. XIV. 118)*

Başımıza geldi bizim yavuz iş
Bunun sonunu sanuben صانوبن gey dürüş *(Süh. XIV. 174)*

Çeriyi dağıtmadılar durdular
Savaş yarağına gerü durdular
Vezir ol sökümü görüp anladı
Şaha dedi vü şah igen tanladı
Ki şöyle savaştan usanmayalar
Ölümün sağıncını sanmayalar صنمایلر *(Süh. XIV. 176)*

Düşürme kimesneyi Tanrı'nı san صن
Düşe kim düşesin ayağına sen *(Ferh. XIV. 12)*

Uçmağa vü tamuya inanuram
Hem hisabı vü sıratı sanuram صانرم *(Man. Tayr. XIV. 219)*

Veli şehzade dutmazdı birin hiç
Bu işin sanmaz idi صنمزیدی âhirin hiç *(Işk. XIV. 2931)*

Sanmadın صنمادن saçını her kılına bin can verdim
Can ana yetmeyeceğini gönül sanmadı صانمدی
(Kadı. XIV. 217)

§ Her darlıktan çıkarıp küllî hayırlara tevfik vere ve sanmadığı صنمدغی yerden anı rızıklandıra.
(Müneb. XIV - XV. 306 - 1)

§ Acep halin nite olacağın hiç sanur musun صنورمسن ?
(Müz. XV. 390)

§ Hak Taalâ tevekkül ehline sanmadığı صنمادوغی yerden rızkını yetiştirir. *(Müz. XV. 226)*

§ Hayır san صن eşine hayır gelsin başına. *(Ata. XV. 4)*

§ Sana sana صنا صنا söyleyen iş bitirir, sanısız صانسز söz söyleyen baş yitirir. *(Ata. XV. 28)*

Dahi fısk etmeden usanmadın mı
Ölesi günlerini sanmadıñ mı صنمدکی *(Ravza. XV. 100)*

Önü kafilenin menzile irdi
Yabanda kaldın üş sen sana sana صانه صانه
(Eşrefoğlu. XV. 21)

§ ...Pîr eyitti: Ömrümce karınca incitmemişem, sana ziyan mı sanuram صنورم dedi. *(Ferec. XV. 513)*

§ Fikir dediğimiz şoldur kim yaramaz nesneler sana صنه ya korkacak, ya kakıyacak, ya kin tutacak, ya...
(Hazain. XV. 9 - 1)

§ Sanmadığı صنمدغی yerden rızıklar vere. *(Zad. XVI. 105)*

§ Yohsa kıyamet ola sanmaz mısız صانمزمیسز.
(Saadet. XV - XVI. 185 - 2)

3. Şüphelenmek, tereddüt etmek.

Sanmaktır صنمقدر irtiyab ارتیاب [*Ar.*] ü di göçmektir: intikaal
(Cev. Ke. XVII. 23)

sanu, (sanı) : 1. Fikir, düşünce, istek, dilek, emel, zan, tasavvur, tahmin.

§ Bunlar bende hayır var sanup öğdülerse beni bunlarun sanusundan صنوسندن yeğ eyleyiver. *(Yüz. Ha. XIV. 180)*

Zehi fal çün diline geldi bil
Ne kim sanusu صانوسی var ise oldu bil *(Süh. XIV. 134)*

Senin gibi bir kimsenem var iken
Dün ü gün bana mûnis ü yâr iken
Usanmak sanusını صنوسنی sanma sanam
Tapundan ne usanaven ey sanem *(Süh. XIV. 118)*

Ne ise sağıncın u sanuñ صانوك senin
Ana yoldaş olursar canın senin *(Fütuh. XIV. 269)*

Ne sanırsın ki usanam mı senden
Bu sanu صانو sanma ki senden usandım *(Kadı. XIV. 122)*

Sanum صانوم budur ki beline irem
Tiz vere Çalap nazük sanumu *(Kadı. XIV. 252)*

Bu işi kim bu dem kıldın adûya
Cihan içinde irişmez sanuya صنویه *(Işk. XIV. 215 - 2)*

Yavuz nefsimizden denedim hele
Ki İblis sanusu صنوسی hem eyi ola *(Ferh. XIV 83)*

Yavuz sanıları başına geldi
Ne kim sanırdı halka kendi buldu *(Dah. XIV. 122)*

§ Pes bunun bigi kişi kim zâhir düşman kavline inana, bilirken ki hiç ana hayır sanusı صنوسی yoktur.
(Müneb. XIV - XV. 15 - 1)

§ Hep uzun sanularıñ صنولرك kısa olur ve bu gen dünya sana dar olur. *(Müz. XV. 175)*

§ Uslu sanu صانو sanınca deli evlenmiş. *(Ata. XV. 21)*

Bu sanu صانو ile ömrün vardı başa
Sanılar şişesin ursan ne taşa *(G. Ra. XV. 229)*

Sanıñda صنكده hikmetîsin, mantıkîsin
Bilirlendin bu ilmin mâ-bakisin *(G. Ra. XV. 130)*

Kulağından sanu صنو penpelerin çek
Yakîn oduna yansın perde-i şek *(G. Ra. XV. 94)*

§ Sigâl سكال [*Fa.*] : Sanu صانو. *(Sıh. Ac. XV. 46)*

§ Kime namaz içün rahmet kılam, kime yazukların anup inlediği içün, kime eyü sanusıyçün صانوسيچون. *(Tuh. Le. XV. 280)*

Sanuñuzda صنوكزده bu mu vefat olmayam
Cihanda muhalled kalam ölmeyem *(Muham. XV. 237)*

§ Çıksın yavuz sanılu صانلو kişinin gözü. *(Güls. XV. 51)*

§ Halk sanusından صانوسندن senin halin dahi yeğrektir.
(Güls. XV. 8)

§ Kişi bir kimseye hayır sanmak gerek kim tâ kendüye hayır ire ve illâ yavuz sananın sanusu ضنوسی kendüye dolaşur.
(Leys. Ar. XV. 532)

Sen oldun dem-be-dem zikrim dilimde
Hayâlim sanum صانوم ü fikrim dilimde *(Hikmet. XV. 114)*

§ Sigâl سكال [*Fa.*]: Sanı ضانی ve hayırda ve şerde müsta'meldir.
(Miftah. XV. 99)

§ Ya'ni sanuları صنولری nedir şunların kim... *(Enfes. XV. 331)*

§ Bu sizin zannınızdır ki zannettiniz Tanrımıza helâk itti sizi ol sanu صنو. *(Cev. Es. XV. 196)*

§ Engâr انكار [*Fa.*] : Sanu صانو. *(Şamil. XVI. 384)*

Yoldaşına hiç hayır sanısı صانیسی yok
İnsaniyet babında manisi yok *(Ab. Na. XVI. 29)*

§ Engürus bu taraftan yürüye ve Karamanoğlu bu taraftan yürüye, sanusına صانوسینه ermedi. *(Âş. XVI. 120)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] : Sanu صانو. *(Şamil. XVI. 399)*

Yanardı Rüstem için gey yanular
Sanurdı ana gey yavuz sanular *(Şeh. Ş. XVI. 277)*

§ Sanılarını صانیلرینی yerinde sanmasın. *(Rahat. XVI. 91)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] : Sanu صنو, zan mânasına. *(Caf. XVI. 25-1)*

§ Vehmî وهمی [*Ar.*] : Sanılan sanı ضانی ile olan nesne. *(Bab. XVI. 1, 629)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] : Sanu صانو, zan mânasına. *(Cinas. XVI. 23 - 2)*

§ Engâr انکار [*Fa.*]: Sanu صانو, ism-i masdardır; sanmak, zan ve hisban mânasına. *(Cinas. XVI. 51-2)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] : Sanu صنو zan mânasına. *(Ni'meti. XVI. 164)*

§ Güman کان [*Fa.*] : Zan ve Türkçe sanu صانو derler. *(Ni'meti. XVI. 548)*

§ Sigâl سکال [*Fa.*] : Halimi, sanu صانو hayırda ve şerde isti'mâl olunur demiş. Ve ba'zılar yaramaz fikir ve gıybet mânasına demişler... *(Deş. XVI. 220 - 1)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] :... Sanu صانو, zan mânasına. *(Deş. XVI. 95 - 2)*

Zu'm زعم [*Ar.*] : sanu صانو vü zeâmet: ululuk
Tal'a: yavuz, yüce olmak: irtifâ *(Genc. XVII. 18)*

§ Segâliş سکالش [*Fa.*] : Söylemek, sanı صانی ve zannetmek. *(Lû. Şeh. XVIII. 45 - 1)*

Düşmanın dahi fena yorması, sanusu صانوسی : sigâl سکال [*Fa.*] *(Tuhfe. XVIII - XIX. 355)*

§ Pindâr پندار [*Ar.*] : Zan, zu'm, hayâl. Türkçesi sanıdır صانی. *(Kam. Os. XIX. 346)*

2. Sır, raz.

Gûye: yayık, kâz : makas, gûre: koruk, yaz: bahar
Kab: aşık, raz راز [*Fa.*] : sanu صانو, kâf: yarık sürgü: beren
(Genc. XVII. 43)

sanu anıtmak : Hayal kurmak, bir şey tasarlamak (?).

§ Sigâl سكال [*Fa.*] : Sanu anıtmak آنتمق صانو, hayır ve şerre âmdir. *(Cinas. XVI. 52 - 1)*

sanu etmek : Zannetmek, endişe etmek, şüphe etmek.

§ Sigâl سكال [*Fa.*] : Tedbir ve endişe-i bed ve gıybet ve sanu etmek اتمك صانو ve kimse içün ayb fikir etmek.
(Caf. XVI. 86 - 2)

sañ urmak : Ekine san hastalığı gelmek.

§ El-yerekan اليرقان [*Ar.*] : Ekine arız olur bir gûne âfet ismidir. Türkide sañ urmuş صاڭ اورمش ve san çalmış ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 69)

§ Cevzen جوزن [*Fa.*]: Ve bir âfet ismidir ki ekinlere ârız olup sünbülelerin sarı sarı idüp ve danelerin kül gibi savurur, ekin yerekanı ta'bir ederler ve Türkler sañ urmuş صاڭ اورمش ve kımıl otlamış derler.
(Bürh. XVIII - XIX. 209)

sanu sanmak, (sanı sanmak) : Tasavvurda bulunmak, hayal kurmak emel beslemek, zanna, şüpheye düşmek.

Usanmak sanusını سنوسنی sanma sanam صنم
Tapundan ne usanaven ey sanem *(Süh. XIV. 118)*

Acep bu ki hergiz usanmadı ol
Hemin aşkı hiç sanu sanmadı صانوصنمادی ol *(Süh. XIV. 231)*

Sen zinde iken özünü çün mürde sanasın
Pervaneye pes ne sanular sanasın صانولر صانسين ey şem'
(Kadı. XIV. 465)

Seni diler seni sever ü senden ayrılmaz
Tapundan ol sanuyu sanma سانوي سنما ki usana gönül
(Kadı. XIV. 336)

Usana dir isen beni ol sanuyı sanma سانوى سانما
Ol sanuyı سانوي sen sanma سانما ki can senden usana
(Kadı. XIV. 378)

§ Sigâliden سكاليدن [*Fa.*] : Sanu sanmak صانى صانمق, hayırda ve şerde müsta'meldir. *(Miftah. XV. 31)*

§ Bunların dahi hırsları var idi, uzak uzak sanular sanurlardı صنولر صانورلردى. *(Müz. XV. 71)*

§ Uslu sanu sanınca صانو صانىنجه deli evlenmiş. *(Ata. XV. 21)*

§ Sigâliden سكاليدن [*Fa.*] : Sanu sanmak صانو صانمق ve endişe eylemek. *(Şamil. XVI. 324)*

Ne assı eyleyiser sanu sanmak صانو صانمق
Şuna değmez hazinen oda yanmak *(Âş. XVI. 115)*

§ Peyûs پيوس [*Fa.*] : ... Ve sanu sanmak صنو صنمق.
(Deş. XVI. 155 - 1)

§ Segâliden سكاليدن [*Fa.*] : Sanı sanmak صانى صانماق hayr olsun şer olsun. *(Caf. XVI. 190 - 2)*

§ Pindâr پندار [*Fa.*] Sanu sanmak صنو صانمق. *(Cam. Fa. XVII.)*

Razıyam Battal od ise yanmaya
Tâ ki yavuz sanu صانو sana sanmaya صانميه
(Battal. XVIII. 180)

sanusuz : Düşüncesiz, mülâhazasız.

§ Sana sana söyleyen iş bitirir, sanusuz صانسز söz söyleyen baş yitirir. *(Ata. XV. 28)*

sapan ayası : Sapanın taş konulan yeri.

§ Yanındaki torbadan bir dane sapan taşı aldı, sapan ayasına صپان ايانسه kodu. *(Müslim. XV. 5, 106)*

sapan eñeği : → **saban eñeği.**
sapan kulağı : → **saban eñeği.**

saparı olmamak : Sakınıp yüz çevirenlerden olmamak.

§ Kılıcından saparım yok صپارم یوق, kendi aslım kendi köküm sımağım yok dedi. *(Dede. XIV. 140)*

sapılmak : Kapılmak.

Ve ger ni sapılmamağa صاپلمامغا çare yok
Kuş aç u tuzak muhkem u dane çok *(Süh. XIV. 143)*

sapıştırmak : Kaçamak (?).

§ Hergiz bulmazsın Tanrı'nın azâbına birden bire sapıştırmak صپشدرمق. *(Cev. Es. XV. 154)*

sapıtmak : Yolu bir istikametten başka bir istikamete değiştirmek, çevirmek.

§ Evimin sâbika sahibi olan Nasrettin nâm kimesne izin vermiş ki, ol suyu öte sapıtup صاپدوب yine memerrine götüre. *(Sic. B. XV. 4, 411)*

sapma : Zikzak.

§ Karınca yuvasın ayağı ile kazar, dürlü dürlü sapma صپمه eyler, aşağılı yukarılı. *(Hay. XV. 200)*

sapratmak : Hezeyan savurmak, abuk sabuk söylenmek.

Delüden işitir az söyleyen bol
Delüyi depreticek sapratır صپرەدر ol *(Güvahi. XVI. 82)*

sar : Zar, yufka deri.

§ Es-simhaku السمحاق [*Ar.*]: Bir yufkacık sarcuğazdır صارجوغزدر. *(Terceman. XV. 410)*

saralmak : Sararmak.

Benzi bozardı, saraldı صرالدی gül'izar *(Yuz. Da. XIV. 20)*

sargılt : Sarkık (?).

§ ... Çiçekleri olur sargılt سارغلت başı aşağa, sonra tohumlanur, ağzı açuk derler. *(Yadigâr. XIV. 255-1)*

sarı, (saru) : ...e doğru, ...e tarafına.

Şol lâhza ki bizden saru سارو yârin nazarıdır
Cana ne mahal ola ki bir mâhazarıdır *(Kadı. XIV. 408)*

Bunu dedi vü urdu el kılıca
Eğer atası dutmasa kılca
Kalaydı Cühud'un dökeydi kanın
Cehennem saru صارو viribirdi canın *(Süh. XIV. 204)*

Yürüdü şark sarı صاری azm kıldı
Asayle yeryüzüne resm kıldı *(Hikmet. XV. 251)*

Sorarsan ol ilin râh ü diyarın
Tutar mağrıp sarı صری derya kenarın *(Hikmet. XV. 88)*

§ Melhus ملحوس [*Ar.*] : Dibinden sarı صری yatmış ot. *(Bab. XVI. 2, 152)*

sarı ağaç : Zerdeçal.

§ Zereng زرنك [*Fa.*] : ... Ve zerdeçûbe ismidir ki amme zer deçav derler. Türkide sarı ağaç صاری اغاج dedikleri köktür. *(Bürh. XVIII - XIX. 318)*

§ Vezir وزیر [*Fa.*] : Zerdeçûbe ismidir ki avam zerdeçav derler. Sarı boya nevindendir, Türkide sarı ağaç صاری اغاج dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 613)*

sarı ala göz : Sarıya çalar kestane renkli göz.

§ ...Orta boylu, çatık kaşlı, sarı ala gözlü ... صاری الا کوزلو bir yava oğlan... *(Sic. A. XVI. 2, 304)*

§ ...Sarışın, sarı ala gözlü صاری الا کوزلی, çatık kaşlı, orta boylu... *(Sic. A. XVI. 3, 186)*

sarı aş : Zerde.

§ ...Her kim sarı aşı صاری آشی yidi ise güveği ol girsin der. *(Hamza. XIV - XV. 12, 86)*

§ Nısfü'l-leyl olucak kalkıp dervişler sarı aş صاری آش ve pirinc ve sükkerî ni'metler pişirip... *(Bektaş. XV. 235)*

sarı erik : Zerdali.

§ Zerdalû زردالو [*Fa.*] : Sarı erik صاری اریك. *(Kam. Os. XIX. 472)*

sarı kavak, (saru kavak) : Çınar.

§ Çınar چنار [*Fa.*] : Sarı kavak صاری قوق . *(Caf. XVI. 43 - 2)*

§ Çınar چنار [*Fa.*] : Ma'ruf ağaçtır, ba'zı yerlerde saru kavak صارو قواق derler. *(Ni'meti. XVI. 240)*

§ Çınar چنار [*Fa.*] : Saru kavak صارو قاواق . *(Şamil. XVI. 418)*

§ Çınar چینار [*Fa.*] : Saru kavak صارو قواق .
(Deş. XVI. 99 - 2)

sarıkebe : Baykuş cinsinden puğu ta'bir olunan kuşun büyük nev'i.

§ Cağne جغنه [*Fa.*] : Baykuş cinsinden sarıkebe صاری کبه ta'bir olunan kuştur, rengi sarımtık ve gözleri büyük olur, puğudan kebirdir; ba'zılar yapalak kuşu ile de tefsir ettiler.
(Bürh. XVIII - XIX. 203)

§ Ḫargûf خرکوف [*Fa.*] : Baykuş cinsinden üğü ve puğu ta'bir olunan kuşun kebir nev'idir ki sarıkebe صاری کبه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 240)*

sarılak : Sarılalım.

Sırrımı vermezsen ele âleme
Gel sarılak oğlan deli isen de *(Kara. XVII. 22)*

sarılmak : Sarmak, kuşatmak, muhasara etmek.

§ İkinci hısara sarılup صارلوب yirmi gün döğdüler.
(Tuh. Ki. XVII. 25)

sarı mankır : Altun para.

Fütuhat ile hak erenler beni
Gözetti gelüp sarı mankır صاری منقر gani *(Mihnet. XIX. 111)*

sarımtık : Sarımsı, sarıya çalar.

§ Cağne جغنه [*Fa.*] : Baykuş cinsinden sarı kebe ta'bir olunan kuştur, rengi sarımtık صارمتق ve gözleri büyük olur, puğudan kebirdir; ba'zılar yapalak kuşu ile de tefsir ettiler.
(Bürh. XVIII - XIX. 203)

sarı muḫalif : Açık kahverengi, kirli sarı.

§ Bir sarı muḫalif صاری مخالف bir buçuk yaşar katırım sirkat olunup mezkûr Oruç'tan talep iderin. *(Sic. K. XVI. 6, 16)*

§ Abdülkadir Çavuş'tan aldığımız sarı muḫalif صاری مخالف katırı merkum Kasım'a iki bin akçaya bey' etmiş idim. *(Sic. A. XVI. 2, 1191)*

§ ... Ve bir kaftan ve bir çift altun küpe ve on bir şahi ile yiğirmi dokuz akçamı ve bir sarı muḫalif صاری مخالف katırım alıp hayf eylediklerinde... *(Sic. A. XVI. 1, 994)*

sarı sütlügen : Dereotuna benzer bir ot.

§ Lâğiye لاغیه [*Fa.*] : Bir nevi nebattır. Çiçekleri dereotu çiçeğine şebih olur, bal arısı tegaddi eder. Bu nebat sütlügen nevinden sarı sütlügen صاری سدلکن dedikleridir. Ba'zılar kızıl sütlügen demiş. Ba'zı diyarda sığır kuyruğu ve balık öldüren ve balık sütlügeni ve balık ağusu dahi derler. Dalından kesip suya bıraksalar mevcut olan balıklar ana üşüp müctemi' olurlar. *(Bürh. XVIII - XIX. 542)*

sarışmak : Birbirine sarılmak, sarmaşmak.

İki âdem denizidir karıştı
Ya iki ejdehalardır sarıştı صرشدی *(Lârendi. XVI. 164)*

sarkı : Sargı.

Dendi pervent پروند [*Fa.*] : kumaş sarkısına صارقیسنه, boğçaya : boğ
(Tuhfe. XVIII - XIX.)

sarkılu : Sargılı, sarılı.

§ Safların gerisinden yüzü gözü sarkılu صارقلو bir kişi çıkıp ol kâfire hamle eyledi... Ol yüzü sarkılu صارقلو âdemi orta yere aldılar, tâ kim ne kimesne idüğünü bileler.
(Rahat. XVI. 33)

sarkınmak : Sarkmak.

Dem-â-dem sarkınup صرقنوب revzenden iner
Yüzün görmüş değildir Şah-ı Hâver *(Mih. XV. 361)*

Yüce bir gergedan üstüne binmiş
Ayakları yere sarkınmış سرقنمش inmiş *(Şeh. Ş. XVI. 820)*

sarkmak : 1. Eğilmek, meyletmek.

Kimi ayağın öpmeğe sarkar صارقر kimi elin
Baki'ye bestir ey gül-i handan güler yüzün *(Baki. XVI. 158)*

Sarkarsa صرقرسه adû çâh-ı zenahdanına canâ
Başın aşağa ide anın Hazreti Mevlâ *(Hâleti. XVII. 165)*

2. Sarkıntılık etmek, tecavüz etmek.

§ Ba'zı evkatta zahireye giden at oğlanlarına sarkup صارقوب mazarrat kastederler. *(Naima. XVII - XVIII. 3, 35)*

sarkuk saç : Kıvırcık olmayan düz, uzun saç.

§ Ferḫal فرخال [*Fa.*] : Sarkuk saç صارقوق صاچ. *(Şamil. XVI. 478)*

§ Ferḫar فرخار [*Fa.*] : Sarkık saç صارقق ساچ ki kıvırcık olmaya ve örerler. *(Ni'meti. XVI. 473)*

sarlanmak : Sarılmak, bürünmek.

§ Bir eski pelasa sarlanmış صارلنمش... *(Anter. XIV. 34)*

§ Bir yiğit kilime sarlanmış صرلنمش durur. *(Tez. Ün. XV. 191-2)*

§ Et-tekebkübü التكبكب [*Ar.*] : Bir kimse libasına sarlanmak صارلانماق. *(Terceman. XV. 203)*

§ Ey kaftanına sarlanan صرلنان. Bunu anınçün iderdi ki henüz Cebrail ile âşina değildi. *(Cev. Es. XV. 310)*

Nâfe gibi düşüben müşkin saçı sevdasına
Bir deriye sarlanup صرلنوب terk-i diyar etsem gerek
(Hüs. Dil. XVI. 89)

§ İltifaf التفاف [*Ar.*] : Libasa sarlanmak صرلنمق.
(Bab. XVI. 2, 289)

Nâfe gibi bir deriye sarlanıp صرلنوب ettim sefer
Hâme-i zülfün ucundan ağlayıp kan el-veda'
(Lâmii. XVI. 95)

sarma : Bir çeşit güreşçi çelmesi.

§ Teakul تعاقل [*Ar.*] Fülân kimseyi sarmaya صارمایه takıp yıktım deyecek yerde "akaltûhu akleten şağzıbiyeten ve sarrahtühu" [*Ar.*] derler. *(Aks. XVII - XVIII. 514)*

§ Sirind سرند [*Fa.*] : 5 mânası var, 4, güreşçi fünûnundan sarma صارمه ta'bir olunan fen ve ameldir ki ayağını hasmın ayağına dolayıp zemine yıkarlar. *(Bürh. XVIII-XIX. 353)*

§ El-'akl العقل [*Ar.*] :... Ve güreşçi hasmını sarma صارمه ta'bir olunan fend ile yıkmak mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 292)*

sarmak : Sarılmak, kucaklamak.

Çün berg-i hazan-dide sarardım solayazdım
Bir kerrecik ol nahl-i hiramanı sarınca صارنجه
(Vasıf. XIX. 349)

sarmalanmak : İyice sarılmak, bürünmek.

Sarılmış sarmalanmış صرملنمش epsem olmuş gonca gülşende
Cefa-yi hârı duymuş gülmez açılmaz gülistana
(Âli. XVI. 187)

Görür kim sarmalanmış صرملنمش bir abaya
Bununla girdi bir dem merhabaya *(Şeh. Ş. XVI. 888)*

sarmaşık dolaşık : Sarmaş dolaş.

Olup bütün çemen etfali sarmaşık tolaşık سرمشق طولاشق
Biri birine fısıldıyile aşk eder ızhar *(Ş. Galip. XVIII. 17)*

sarmaşmak : 1. Sıkıca sarılmak.

Sarmaşup صرمشوب ana rikkat eyledi çok
Elin öptü vasıyyet eyledi çok *(Yuz. Hamdi. XV. 46-2)*

§ Anı katına getirip kocuşup sarmaştılar صرمشدلر ve ağlaştılar. *(Kesir. XV. 108)*

§ Derhâl anın sıtkı nurunun eseri bunun ünsü nuru eseriyle buluşup bilişir, birbirine sarmaşır صرمشر.. *(İrşad. XV. 101)*

§ Ruh aşka şarmaşır صرمشر ve aşk ruh ile barışıp karışır. *(İrşad. XV. 189)*

§ Nuh Peygamber Aleyhisselâm gemiye giricek İblis eşek ayağına sarmaşu صرمشو bile girdi. *(İhlâs. XIV. 269)*

Sarmaşur صرمشور sultanı hem attan yıkar
Gerçi kim gaziler üstüne çokar *(Enveri. XV. 87)*

§ Gündüz hizmette, gece sohbette sarmaşup صارمشوب yaturlar. *(Ferec. XV. 123)*

§ Kız çün Ebülkasım'ı gördü bîhuş oldu, ba'dehu kendüye gelip sarmaşup صارمشوب ağlaştılar. *(Ferec. XV. 20)*

§ ... Ulu kız geldi, babacığım, deyü sarmaştı صارمشدی, niçin bizi terk ettin dedi. *(Ferec. XV. 487)*

§ Mihrefza, Hüsnâra-yi cazunun üstüne düştü, ol dahi, sarmaştılar صارمشدیلر yoluştular. *(Ferec. XV. 107)*

§ Ol küstah heman ağaca urûc edip laklak yuvası olduğu şâha sarmaştı صارمشدی. *(Mevahib. XVI. 198)*

§ Muâneşe معانشه [*Ar.*] : Sarmaşmak صرمش‌مق ve koçuşmak. *(Bab. XVI. 2, 317)*

§ İ'tinak اعتناق [*Ar.*] : Birbirinin kollarını boynuna ardup sarmaşmak صارمشمق ve koçuşmak. *(Bab. XVI. 1, 324)*

§ Ve diraht-i fülfül ahyanen âhar eşcara sarmaşık gibi sarsarmaşur صرمشور. *(Men. Av. XVI. 179)*

2. Dolaşmak.

§ Nitekim üzüm deneği şol yakınındağı ağaca sarmaşur, صرمشور şol ırakdağı yemişli ağaca sarmaşmaz صرمشماز. *(Kel. XIV. 27)*

§ Uzlukla ve eyü dil ve lûtuf ve yumuşaklık birle el işe urgıl kim, yalavaç, söz lûtfu ile sarmaşmış صرمشمش işi açar. *(Kel. XIV. 103)*

§ Mıska' مصقع [*Ar.*] : Dili sarmaşmayan صرمشمین ve hiç nutku tutulmaya gelmiyen hatiptir. *(Bab. XVI. 2, 268)*

sarmaştırmak : Dolaştırmak.

Ger zebanım mest idüp gam câmı sarmaştırmasa صرمشدرمسه
Ey Atayi öğretirdim bülbül-i nâlâna dil *(Atai. XVIII. 47)*

sarmaşuk : Karışık, karmakarışık, perişan.

§ Saçı sarmaşuk صرمشق, benzi saru, karnı aç ve susuz. *(Yüz. Ha. XIV. 178)*

sarmaya getirmek : Güreşte hasmı çelme takacak duruma düşürmek.

§ Sâbûd سابود [*Fa.*] : ... Ve güreşçi fünûnundan bir fen ve sanata denir ki ayağını hasmın ayağına sarıp yıkar; beyinlerinde sarma ve bağda ta'bir ederler ve sarmaya getirdi صارمه یه کتوردی ta'biri malûmdur. *(Bürh. XVIII - XIX. 332)*

sarmurmak, (sermürmek) : Uykudan birden bire sıçrayarak uyanmak, sayıklayarak uyanıvermek.

§ Vâkıasından sarmurdu سرمردی örü durdu. *(Dede. XIV. 21)*

§ Salur Kazan kara kaygulu vakıa gördü sarmurdu سرمردی örü durdu. *(Dede. XIV. 23)*

§ Kanturalı sarmurdu سرمردی, uyandı örü durdu. *(Dede. XIV. 98)*

Durdu hatun döşeğinden sarmuru سرمرو
İçi kaynap gözleri yaş tormuru *(Ga. XIV. 76-2)*

sarp : Çetin, güç, şiddetli, kuvvetli, sert, keskin, güç yetmez.

Ettiler bu sarp صرب bitidir bilmezüz
Hattı yavuz ma'nisin anlamazuz *(Yuz. Şeyd. XIII. 86)*

§ Yüz direm zeyt yağın katalar ve bir kilindürden eksücek eski sarp صرپ sirke katalar. *(Yadigâr. XIV. 122-2)*

Dedi Tanrı olsun sana yarıcı
Ne sarp صرپ iş olur ise onarıcı *(Süh. XIV. 39)*

Dökülürdü başlar yere tarp tarp
Şah-ı Çin çü gördü kim iş oldu sarp صرب *(Süh. XIV. 177)*

Oda yakın ki sarp صرپ iş işlediler
Kuşunu gayretimin taşladılar *(Işk. XIV. 199-2)*

Sana sarp ise صرپیسه bu iş ana âsan
Ki gayr-i mümkine bulur ol imkân *(Işk. XIV. 55-1)*

§ Bahadırlar dağlar gibi karar tutup turdular ve korkaklar sarp صرب yerler gözettiler. *(Anter. XIV. 68)*

§ Ve baş tamarı atar ve ağrısı sarp صرب olur.
(Mü. Şi. XIV - XV. 67)

Pes tavar dutana çok assı ola
İllâ yay günleri sarp صرب ıssı ola
(Melhame. XIV - XV. 19 - 1)

§ Yâ Yahya, senin katı sarp صرب işlerin var idi.
(Tez. Ün. XV. 3 - 2)

§ Günahı bir sarp صرب ağu gördüm ki gönülleri öldürür.
(Cinan. XV. 31)

§ ...Eyittiler, bu sarp صرب cazudur, bizim gözümüz bağlar.
(Cennet. XV. 354)

Ne çare eylesün sarp صرب oldu hali
Dağıldı çeri kalmadı mecâli *(Salâtin. XV. 95)*

Meğer bu göynüğün bir sarp صرب odu var
Ki bu resme seni yakmıştır ol zâr *(Çeng. Dâi. XV. 222)*

§ Dört nesne bedene kesel ve zahmet verir : Sarp صرب yola gitmek, eşmez tavara binmek... *(Tibr. XVI. 182)*

§ Tünd تند [*Fa.*] : Yavuz ve sarp صرب. *(Şamil. XVI. 412)*

§ Düşvar دشوار [*Fa.*] : Sarp صارب ve güç nesne.
(Şamil. XVI. 439)

Gazapnâk olma mazlumu esirge
Ziyan kabına ider sarp صرب sirke *(Güvahi. XVI. 1)*

§ Tünd تند [*Fa.*] : Sarp صرب. *(Ni'meti. XVI. 215)*

§ Âbkâme آبکامه [*Fa.*] :... Eğer gayette a'lâ olmasını murad edicek su yerine daima sarp صرب üzüm sirkesiyle yoğururlar. *(Deş. XVI. 296-2)*

§ Gavr غور [*Fa.*] : Sarp صرب ağrı veca-ı şedit mânasına...
(Deş. XVI. 116-2)

§ Hanud حنود [*Ar.*] : Suyunu aldıkca yine yine suyu sarp çıkan eşme. *(Bab. XVI. 1, 458)*

§ Müterrah مترح [*Ar.*] : Yavuz sarp صرب dirlik.
(Bab. XVI. 1, 421)

§ Ḫutta خطه [*Ar.*] : Sarp صرب iş. *(Müntehab. XVII. 34-1)*

§ En-nekid النكد [*Ar.*] : Çetin, ya'ni işi sarp صرب kimesne.
(Kdeb. XVIII. 373-1)

sarpa çekmek : Güçlük çıkarmak.

§ Et-tenâküd التناكد [*Ar.*] : Birbirini sarpa çeküp صرپه چكوب çetinlik ile muamele eylemek mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 700)

§ El-münâkide المناكده [*Ar.*] : Bir adama güçlük ve çetinlikle muamele eylemek ve sarpa çekmek صرپه چكمك mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 700)

sarpçak : Aşılması güç, sarp.

§ Dağlar, Tanrı Taalâ Musa'ya tecelli kılmaktan ön katı ve sarpçak سرپجق idi kaçanki Tanrı ol dağa tecelli kıldı ol dağ pare pare oldu. *(Enb. XIV. 423)*

sarpın : → **sarpun.**

sarplandırmak : Güçleştirmek.

§ Et-ta'kiz التعكيظ [*Ar.*] : ... Bir kimsenin işini güceldüp sarplandırmak صرپلندرمق mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 534)

sarplanmak : Doğumda güçlük çekmek.

§ Deniz köpüğü : Bir avrat kaçan ki sarplansa صرپلنسه, bir dirhem içürseler genez doğura. *(Ac. XV. 31)*

§ Kaçan ki bir avrat sarplansa صرپلنسه atın kuru tersin tütüzdürseler filhal düşüre. *(Ac. XV. 47)*

sarplık : Güçlük.

§ Usr عسر [*Ar.*] : Sarplık صرپلق, düşvarlık, fakr ve baş bunluğu.
(Bab. XVI. 2, 67)

§ Tündî تندى [*Fa.*] : Sarplık صرپلق. *(Şamil. XVI. 249)*

sarprak : Daha çetin, daha güç.

Meğer kızım ola demiş gel beri
Bilüsüz yola gidelim kim, çeri

Yetip ardımızdan bizi bulmaya
İşimiz dahi sarprak صربرق olmaya *(Süh. XIV. 180)*

sarpsınmak : Güç, çetin görmek.

§ İstihbab استهباب [*Ar.*] : Dağ sarp ve yalım olmak ve sarpsınmak صرب صنمق. *(Bab. XVI. 1, 66)*

sarpun, (sarpın) : Sandık, ambar, petek.

§ Tebengü تبنكو [*Fa.*] : Sandık ve anbar ki sarpun صربون derler ve kör kuyu ki içine süprüntü dökerler.
(Ni'meti. XVI. 196)

§ Gördüler ki sayyağı deyü savurdukları sarpun صرپون silkintisi imiş. *(Sır. XVI. 47)*

§ Tebenge تبنكه [*Fa.*] : Sanduk ve ağaçtan düzdükleri ambar ki Türkide sarpun صرپون dirler, içine tereke koyarlar.
(Deş. XVI. 311 - 2)

§ Sarpun صرپون maa sekiz kile buğday: 60. *(Sic. B. XV. 2, 253)*

§ İki mut buğday : 140, sarpın صرپين : 60.
(Sic. B. XV. 10, 177)

§ Küpcük, dağar: 10, köhne heğbe : 3, sarpun صارپون : 200...
(Sic. B. XVI. 2, 184)

§ El-kenduc الكندوج [*Ar.*]:... Büyük sandık şeklinde tahtadan ve çamurdan olan zarfa denir ki Türkide sarpun صرپون ve petek kovan ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 434)*

§ Tapu تاپو [*Fa.*] : Isfahan lûgatinde, Türkide sarpun صرپون ve petek ta'bir olunan anbara denir...
(Bürh. XVIII - XIX. 171)

§ Ḫunbe خنبه [*Fa.*] : İçine bulgur, mercimek gibi ev zahiresi korlar, Türkide petek ve sarpun صرپون dahi derler.
(Bürh. XVIII - XIX. 252)

sarsalamak : Beri öte sarsmak.

§ Elinden ayağından çekip sarsalayup ضارصه‌ليوب durdular
(Hamza. XIV - XV. 5, 227)

sarsılanmak : Sarsılmak.

§ Arzın direkleri silkinür ve sarsılanur صرصلنور.
(Cihan. XVII. 32)

saru : → **sarı.**

saruk : Sargı, örtü.

§ Haber verdi Muammer Sabit Nebbâti'den kim ol altun tahtalar idi harir saruklar سرقلر içinde. *(Enb. XIV. 657)*

§ Ve şöyle gerektir ki saruğu صروغی şeşmeyeler iki günden ya üç günden. *(Mü. Şi. XIV - XV. 203)*

saru kavak : → **sarı kavak.**

sarusandal : Arı kuşu cinsinden eti yenir bir kuş.

§ Es-sufariyye الصفارية [*Ar.*] : Sarusandal صارو صندال dedikleri kuş. *(Ah. XVI. 584)*

sası : 1. Fena, murdar.

§ Ağam sası ساسی dinlü Gürcistan ağzında otururşun.
(Dede. XIV. 20)

§ Boyu uzun Borla Hatun... Senin etinden oğul yiyeyin mi? Yoksa sası صاسی dinlü kâfirin döşeğine gireyin mi? Ağan Kazan'ın namusunu sındırayın mı? Nicedeyin oğul, hey, dedi.
(Dede. XIV. 28)

2. Pis kokulu.

§ Gevder كودر [*Fa.*] : Altı mânası var, 1, bir nevi su kuşudur eti sası صاصی ve bed-bûy olur. *(Bürh. XVIII - XIX. 533)*

sasımak : Bozulup kokmak, fena kokmak.

§ El-iyhat الايهات [*Ar.*] : Et kokmak ve sasımak صاسيمق.
(Ah. XVI. 115)

§ Cennet içinde ırmaklar vardır sudan kim sasımış صاصمش değil, ya'ni râyihası ve lezzeti dönmemiş. *(Rahat. XVI. 549)*

satan : Oyluk.

§ El-akalü العقل [*Ar.*] : Devenin kıç ayakları eğri ve dolaşık olup satanı صتانی arası gin ve açık olmak.
(Terceman. XV. 83)

§ Ferc فرج [*Fa.*] :... Ve atın iki ayağı arasına da denir ki satan ستان ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 437)*

sataşmak : 1. Hoşlanılmayan bir şeyle karşılaşmak, istenmeyen bir hale uğramak, duçar olmak.

Ol avratlar kim anı kavlaştılar
Sonra gör anlar neye sataştılar صاتشديلر
(Yuz. Şeyd. XIII. 39)

Neden korkar isem ana sataştım
Semender gibi odlara tutuştum *(Dah. XIV.)*

§ Ol vaktın kim bir darlığa sataşasız صتەشاسز sergerdan olursuz gelürsüz. *(Si. Da. XIV. 278-1)*

§ ...On kişiyi sınamak gerek : Alp kişiyi savaş ile... Yoksulluğa sataşmışı ستشمشی dostlukta... *(Kel. XIV. 195-1)*

§ Her kim düşmanı hor göre ve anın savaşından gafil ola, akıbet peşimanlığa sataşa ستشا, nitekim deniz vekili, taytoy kuşun hor gördü, akıbet peşimanlığa sataştı. *(Kel. XIV. 50)*

§ Ol İsrafil ürdüğü Sûr ba'se sebep olunca ölüme sebep olaydı ki ben bu şiddete ve mihnete sataşmayaydım صتشاييدم. *(Leys. Mu. XIV - XV. 419 - 1)*

§ Pes ol melike dediler kim yâ melik, üşte korktuğuna uğradun, sataşduñ صتاشدوك ki dükeli halk müslüman oldu. *(Leys. Ar. XV. 608)*

§ Ey kâşki ... ben şiddete ve bu mihnete sataşmayaydım صتاشمايدم. *(Leys. Ar. XV. 647)*

§ Ölücek bir gussaya, mihnete sataşa ساتاشا kim hiç kurtulmaya. *(Müz. XV. 77)*

§ Ve safalar süreler, sonra bileler kim neye sataşurlar صتشورلر. *(Cev. Es. XV. 114)*

Dil derde sataşmayınca صتشمينجه derman bulmaz
Canın kişi vermeyince cânan bulmaz *(İbrahim. XV. 153-1)*

§ El-gavlü الغول [*Ar.*] : Ve güç ve düşvar işe sataşmak صتاشمق. *(Terceman. XV. 116)*

§ Yarın kıyamette cezalara ve azaplara sataşur صتشور.
(Cinan. XV. 126)

§ Ḫurd خورد [*Fa.*] : Taam mânasına ve hurden lâfzından sıyga-i mâzîdir ve ism-i mastardır ve sataşdı صتاشدی ya'ni bulaştı mânasına dahi gelür. *(Ni'meti. XVI. 284)*

§ Dûçar دوچار [*Fa.*] : Bulaşmak ve sataşmak صتشمق.
(Ni'meti. XVI. 324)

§ Ve Âdem Havva'dan müfarakat kılıp her biri bir diyara düştü ve yüz bin belâya sataştı صتاشدی. *(Hadika. XVI. 6)*

Eğer kim doğru giderlerse nâgâh
Mukarrer sataşur صاتشور bir merd-i gümrah
(Güvahi. XVI. 44)

Yürürken bir nicesi bir arada
Sataşı صتاشی geldiler ol nâ-murada *(Şeh. Ş. XVI. 36)*

Gurbetliğe düşmedin mihnete sataşmadın
Kebap olup bişmedin biryanı arzularsın *(Niyazi. XVII. 72)*

§ El-ik'a' الاقعاع [*Ar.*] : Kuyu hafrederken zikr olunan acı suya sataşmak صتاشمق mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 652)

2. Rastlamak, tesadüf etmek.

§ Pes ferişteler Âdem'e Kâ'be'de sataştılar ستشدلر, haccın kabul olsun ya Âdem dediler. *(Enb. XIV. 170)*

Cevahir madeni gence sataştı
Dikensiz bir gül-i gülzare düştü *(Dah. XIV. 86)*

Sataştı صتشدی bir kişiye dedi bu râz
Bize keşf olmadı ey pîr-i demsaz *(Işk. XIV. 196 - 2)*

§ ... Evvel sataşduku صتشدق hudâvendin hâcibi oldu.
(Anter. XIV. 1)

§ ... Şuncılayın kim, bir kişi nâgâh bir ava sataştı صتشدی anı tutmaktan yığlınur. *(Müneb. XIV - XV. 130-1)*

§ Bir kez seferde giderdim, bir yaşlı pîre sataşdum صتشدم, sordum ana ki: Halin nitedir. *(Müneb. XIV - XV. 3 - 1)*

§ Tahkik ben bilürem hisabıma sataşacağım صتشاجغم, pes ol eyü dirliktedür. *(Cev. Es. XV. 302)*

§ Şehrin filân tarafına çık, evvel sataşduğıñ صاتشدوغك kişi uçmakta senin refikındır. *(Müz. XV. 162)*

§ Öte yakaya geçirdiği oğlanı kurt kaptı... İttifak, kurt, koyun çobanına sataştı صتشدى oğlanı kurtardı kurttan. *(Ferec. XV. 543)*

§ ... Tahtamı yel sürdü, on gün gittim, Zengi'ler cemâatına sataştım صتشدم beni tuttular yimek istediler.' *(Ferec. XV. 358)*

Birkaç uğruya sataşdı صتشدى nâgehan
Yoldaş oldu anlarınla bir zaman *(İbrahim. XV. 22 - 1)*

§ Hasan zamanında bir kişi ayıplu ve ziyanlu oldu. Ol kişi âciz ve hayran olup Hasan'a geldi, kendi halin ve ziyana şataşduğun صتاشدوغن şerh eyledi. *(Tez. Ba. XV. 49)*

§ ... Cihan adl ile dola, kurt koyuna sataşup صتاشوب geçe gide, ziyan değürmeye. *(Leys. Ar. XV. 480)*

§ El-likaü اللقاء [*Ar.*] : Bir kimse bir kimseye sataşmak صتاشمق ve uğramak. *(Terceman. XV. 214)*

§ Mi'rac gecesi İbrahim'e sataşdım صتشدم selâm verdim, görüştüm. *(Ta. Şahi. XVI. 28 - 2)*

Sataşırsañ صاتەشرسك o murg-ı ser-baza
Ki hevam anı saldı pervaza *(Mîri. XVI. 137)*

Sataştı صتشدى bir herife key mücessem
Sanasın oldurur bir fil-i a'zam *(Güvahi. XVI. 64)*

§ Duçar دوچار [*Fa.*] : Nâgâh sataşmak صاتشمق buluşmak... *(Deş. XVI. 105 - 2)*

§ Duçar دوچار [*Fa.*] : Nâgâh göz göze sataşmak صاتشمق. *(Cinas. XVI. 178 - 2)*

§ Lika' لقاء [*Fa.*] : Görmek ve irmek ve sataşmak ضتشمق ve harp ve kimsenin yüzü. *(Müntehab. XVII. 83 - 1)*

sataşugelmek : Birdenbire karşılaşmak, rast gelmek.

İmdi Yusuf çık bu şehirden sen taşu
Gör sana kim gelür كلور karşu sataşu صاتشو
(Yuz. Şeyd. XIII. 58)

Süheyl ol dediğini etti vü ol
Aracuğa vardı gözetirdi yol
Kim olmaya kişi sataşıgele ستاشى‌كله
Gerek saklığım ile olam hele *(Süh. XIV. 148)*

satı : → **satu.**

satır döşemek : Satır atmak, kılıçtan geçirmek.

§ Kassap vâri Ak koyunlu Türklerine satır döşediler ساطر دوشه‌ديلر. *(Solak. XVII. 131 - 2)*

satmak : 1. Söylemek, nakletmek, dinletmek.

Yine bu meclise de canın atar
Anda da her ne işittiyse satar صاتر
(Nabi. XVII - XVIII. 59)

2. Baştan savmak.

Neşemiz yok diye ağyarı bezimden sattık صاتدق
Neyse mahfi kalıp ol mehle biz aldık sattık
(Vasıf. XIX. 325)

satu, (satı) : 1. Satış.

Gelin ana yazınız hem bir biti
Muhkem olsun aramızda bu satı صاتى
(Yuz. Şeyd. XIII. 15)

§ Her kim satusuna صتوسنه peşiman olur kişinün satusun boza, Tanrı Taâlâ kıyâmet gününde sürçücek elin duta.
(Yüz. Ha. XIV. 211)

§ Yusuf Aleyhisselâm yundu ve görklü donlar giyürdü ve satuya ستويا arzeyledi pes Kıtfir anı satın aldı.
(Enb. XIV. 240)

§ ... Sizlerden biriniz kardaşı satusu صتوس üzere satun kılmasın ve karındaşı dilediği avratı dilemesin.
(Enb. XIV. 585)

Bu satuda صتوده assımız hod olmadı
İle sermaye ziyan hem kalmadı *(Man. Tayr. XIV. 205)*

§ ...Hasan kapısına vardı eyiti : Ey müslümanlar imamı, satuma صتومه peşiman oldum, atım geri versen...
(Tez. Ba. XV. 50)

§ Hasan bir gece düşünde gördü kim uçmakta yüce köşkler ve çardaklar. Pes Hasan sordu kim : İşbu makamlar kimindir ? Eyittiler : Ol kişinindir kim satuyu صاتوی geri döndüre. *(Tez. Ba. XV. 50)*

§ ... Urviye eyitti: Ey kişi, ben hurrüm, bana satu صتو yoktur, beni kim sattı ? *(Ferec. XV. 418)*

§ Pes muştulaşın satuñuzu صاتکزی ki bazar ittiniz anınla.
(Cev. Es. XV. 272)

Satuda صتوده hisseti edinmegil kâr
Bu âdettir alan satandan umar *(Güvahi. XVI. 36)*

§ Füruş فروش [*Fa.*] : Satı صاتی. *(Şamil. XVI. 481)*

2. Satın alınacak şey.

Satusu صاتسی pulun sogandır ya tere
Pul kaçan lâyık olusar gevhere *(Ga. XIV. 151)*

Dedi bir karı halka açınız yol
Ki Yusuf satusına صاتوسنه bağlayam kol *(Işk. XIV. 7 - 1)*

3. Pazar yeri.

§ Bazar بازار [*Fa.*] : Ma'ruf satunuñ صاتونك ismidir, satılacak yere eydürler. *(Ni'meti. XVI. 117)*

satu bahası : Satış bedeli, değeri, kıymeti.

Sen ol vaktın gözgüye baktın idi
Satu bahañı صاتو بهاکی öğdün idi *(Yuz. Şeyd. XIII. 28)*

satu bazar : Alış veriş.

Gel indi gel kanaata, usan tutma tez bin ata
Olmıya kim ecel yete fasit ola satu bazar صاتو بازار
(Yunus. XIII - XIV. 311)

Eyler idi satu bazar, bir pul için geri bozar
Olmuş bu dünyadan bizar, yensiz gömlek giymiş gider
(Yunus. XIII - XIV.)

Gönül alıp veren ışkın Hüma'ya
Düş içre satu bazar صاتو بازار eyleyen kim *(Işk. XIV. 45 - 1)*

Eyitti ana, var odanda otur
Satu bazarıñ صاتو بازرك gör ü işin bitir *(Süh. XIV. 258)*

Ger satu bazar صاتو بازار ide ribh ede çok
Hâcet isteyen kişi bulmaya yok
(Melhame. XIV - XV. 163 - 2)

§ Satu bazar صاتو پازار ettiler, öşürlerini ve dahi gayri hakkı verdiler. *(Kesir. XV. 296)*

§ Vilâyetlerde eski akça ile satu bazar صاتو بازار olmamağı anlar ihdas ettiler. *(T. Oruç. XV. 29)*

§ Buyurdum ki, varup olıgelmiş kanun ve kaide üzerine yasak ide ki kimesne eski akça ile satu bazar صاتو بازار ve muamele etmeye. *(Sic. B. XV. 3, 53 - 2)*

§ Pulcu İshak bin Yusuf şeriat mahfilinde ıkrar idüp eyitti ki: Muradiye'de satu bazar صاتو بازار ederken otuz beş dirhem bir denk eski gümüşümüzi gümüş arayıcı Hasan Çelebi tutup geldi aldı, didi. *(Sic. B. XV. 4, 428)*

§ Dost ile ye iç satu bazar صاتو بازار eyleme. *(Ata. XV. 5)*

§ Resûl aleyhisselam eyitti: Almak ve satmak eyleseniz terazi ve kile tutar mısınız? Eyittiler: Biz asla satu bazar صاتو بازار eylemeziz. *(Envar. XV. 226)*

§ Dabbağ eyitti: Devletinde yola çıktım, bir delüden iki yük öd aldım... Şeyh eyitti: Satu bazar صاتو بازار nedir? Dabbağ eyitti: Bir giyim gön. *(Ferec. XV. 535)*

Çü bunların işidir satu bazar صات بازار
Semen sağ eyleyen oldu hıridâr *(Tennuri. XV. 79)*

§ Erenlerdir ki meşgul kılmaz satu pazar صاتو پازار Tanrı'nın zikrinden. *(Cev. Es. XV. 59)*

§ Hacc eyyamı geçerdi, andan satu pazar صاتو بازار ederlerdi. *(Cev. Es. XV. 52)*

§ Tiz mektup gönderdi şer'ile satu bazar صاتو بازار eyledi. *(Âş. XVI. 59)*

§ Pâçâl پاچال [*Fa.*] : Çulha çukuru ve aşçı ve başçı ve bakkal ve şerbetçi oturup satu bazar صاتو بازار ettikleri yere pâçâl derler. *(Şamil. XVI. 387)*

Mürettep oldu erkân ile etvar
Ticaret ehli etti satu bazar صاتو بازار *(Hadidi. XVI. 52)*

§ Dükkân دكان [*Ar.*] : Arabidir... Fariside de şâyi'dir. Satu bazar صاتو بازار mânasına ve satu bazar yeri... *(Deş. XVI. 57-2)*

Tecelli eyledikçe ol saray-ı sırr-ı ahfadan
Bu suret âlemi içre satu bazar صاتو بزار olur peyda *(Niyazi. XVII. 3)*

satu bazar akçası : Pey akçası.

§ Rebûn ربون [*Fa.*] : Sifte ve assı, ribh mânasına ve dutsak ve satu bazar akçası صاتی بازار اقچەسی. *(Ni'meti. XVI. 332)*

§ Ârmun آرمون [*Fa.*] : Satu bazar akçası صاتو بازار اقچەسی. *(Şamil. XVI. 191)*

§ Rebûn ربون [*Fa.*] : Satu bazar akçası صاتو بازار آقچەسی. *(Şamil. XVI. 447)*

satu bazar etmek : → **satu eylemek.**

satu eylemek, (satu bazar etmek) : Satış yapmak, satmak.

Bunlar eydür sattık ancaya size
On tokuz yarmak pulu vergil bize
Ol pul ile bunlar satu eyledi صاتو ایلدی
Ol kişi döndü Yusuf'a söyledi *(Yuz. Şeyd. XIII. 15)*

§ Kefe'li Rum Mortha'yı satu bazar idüp صاتو بازار ایدوب akçasın alıp gideyorurken... *(Sic. B. XV. 7, 18)*

satun dilemek : Satın almak istemek.

Çıkardı bir demlüç verdi ana
Kızıl yakuttan idi nidem sana

Bir demlüçtü kim dilese دیلسا anı satun صاتون
Değer idi on iki bin Mısrî altun *(Yuz. Şeyd. XIII. 70)*

sav : **1.** Hikâye, kıssa.

Bular dahi balıklar avladılar
Balığın çünki savın ساوین savladılar *(Hurş. XIV. 74)*

2. Söz, lâkırdı.

Çü aşkı galip oldu arttı sevda
Ne sözde oldular ayruk ne savda صودا *(Hurş. XIV. 19)*

§ Güft ü gûy کفت و کوی [*Fa.*]: Söz geleci. Fâzıl-ı muhakkik böyle tahkik ve tetkik eylemişler ki güft, kâf-ı Acemiyle, gûyiden me'huzdur. Gûyiden mastardır, mânası eyitmektir. Mercii takti-i savttır. Ağızla telâffuz-ı huruf gerekse bulunsun gerekse bulunmasın, ırlayıcıya ki ırladuğu vaktın telâffuz-ı huruf etmek lâzım değildir, gûyende derler, Bülbülü anunla tavsif ederler... Gûyun mânasından lisan-ı Türkide sav ساو demekle ta'bir ederler. Söz sav سوزساو diyecek yerde Acem güft ü gûy der. *(Deş. XVI. 381-1)*

3. Haber.

Nesne kim ol uçmağın pertavıdır
Bu kadar söz kanda anın savıdır صاودر *(Ga. XIV. 21)*

savacak : → **savak.**

savacı : Peygamber.

§ Nübüvvet-penah نبوتپناه [*Fa.*] : Resûl, peygamber, savacı صاوه‌جی. *(Kam. Os. XIX. 606)*

savak (savacak) : Bir yere yollanacak suyu biriktirmek için önüne konulan tahta, ya da bu tahtanın kapattığı oluk ağzı, delik.

§ İbrahim Çelebi Efendi mezkûr hamamın savağından صواغندن hamam divarında vakf-ı sâniden harc idüp bir çeşme bina idüp suyun anda icra etmiş. *(Sic. B. XV. 5, 22)*

§ Sannâa صناعة [*Ar.*] : Su büğemek içün aykırı bırağılan ağaç ve savak صواق tahtası. *(Bab. XVI. 1, 232)*

§ Derdade دردادہ [*Fa.*] : Değirmen savağı صواغی.
(Deş. XVI. 321 - 1)

§ Nâvesar ناوسار [*Fa.*] : Savak صواق. *(Deş. XVI. 123 - 2)*

§ Derdâh درداہ [*Fa.*] : Değirmen savağı صواغی.
(Ni'meti. XVI. 297)

§ Nâvesar ناوسار [*Fa.*] : Değirmen savağı صوق.
(Caf. XVI. 163 - 1)

§ Derzade درزادہ [*Fa.*] : Değirmen savağı صاواغی
(Şamil. XVI. 432)

Câhaşûk : orak, çarık : çâçule; cuğd :
Baykuş; âbişhûr آبشخور [*Fa.*]: savak صواق, himmet: nihad
(Genc. XVII. 69)

§ Es-sana' الصناع [*Ar.*] : Su tutmak için önüne arkuru vaz' olunan tahtaya denir ki savacak صاوہجق ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 622)

§ Maksim مقسم [*Ar.*] : . . . Suyun mahall-i taksimi, maslak savak صاواق. *(Kam. Os. XIX. 371)*

savaş : Kavga, muharebe, mücadele, harp, mukatele.

§ Konşu kapusun dinlerdi, işittiğin kovlardı, ara da savaş صواش olurdu. *(Yuz. Ha. XIV. 182)*

İverdi kaçan bula savaş günün
Kulağı işite nakare ünün *(Süh. XIV. 163)*

Savaş istenür dün ü gün baş açıp
Yağıdan bular dönmemiştir kaçıp *(Süh. XIV. 48)*

Bilmeyen katındadır söz ü savaş صواش
Her ki bildi bu işi oldu yavaş *(Ga. XIV. 73)*

§ Cenk ayağa bindi ve savaş صواش odu yalınlandı.
(Anter. XIV.)

Dimezven savaşta سوشدا duruş ü dokun
Kakıdıkta aklı yerinde sakın *(Ferh. XIV. 17)*

Belirince tedbir ile işe uç
Müdarâ yeğ andan ki savaş ساواش ü güç *(Ferh. XIV. 20)*

§ İçi eğri kişinin nişanı oldur : Benzi ayruksı olup gelir, sağına soluna bakar, başını önüne ardına döndürür, savaşa سوشا yaraklanır. *(Kel. XIV. 44)*

§ Kaçmağla âdem çok yaşamaz ve savaşa صواشه girmekle ecel yakın olmaz. *(Anter. XIV. 623)*

Âhiret bazarıdır yohdur savaş سواش
Hak kerimdir alana verir belaş *(Nesimi. XIV. 130)*

§ Savaş سواش ikiledin başnaldı, müslümanlar katı turdular. *(Fütuh. XIV. 40)*

Çok savaş صواش ola çekişmek ola çok
Kaygulu ola halâyık haddi yok *(Melhame. XIV - XV. 41 - 1)*

Gözlerine fitne vü âşûbu ol kaş andırır
Şûh u fettan merdüm-i sermeste savaş ساواش andırır *(Nizami. XV. 18)*

Birisi Müşteri kumaş ister
Bu Zühal ceng ile savaş صواش ister *(İbrahim. XV. 100-2)*

Savaş صواش : harb حرب [*Ar.*] ü çeri : asker değil mi *(Uc. Gar. XV. 20)*

§ (Hüdhüd kuşunun) Kaçan yünlerinden bir yünü savaş صواش gününde bir kişi kulağına soksa düşmana galip gele. *(Ac. XV. 63)*

§ Savaşta صواشده yumruğu kim anar. *(Ata. XV. 10)*

§ Kâfirler ile savaş صواش kılsanız kaçman sabredin. *(Güzide. XV. 4)*

§ Ey bizim melikimizin oğlu, bu hal kim sana gelmiştir, eğer savaş ile صواشله rast olur imişseydi biz canımız senin için feda kılaydık, tâ kim seni geri alaydık, amma bu hal sana Allahdandır kim anın ile savaş صواش ve bahadırlık faide kılmaz. *(Tez. Ba. XV. 36)*

§ Cazu eyitti : Ey melik, eğer ben bu cazuluk savaşın سواشن kendi cinsim ile kılsaydım... *(Cennet. XV. 358)*

§ Biri birinizle savaşlar سواشلر kılasız, belki bıçaklaşasız, kanlı olasız. *(Cinan. XV. 97)*

Fitne arta deyü savaş صواش içre
Gizledi Yusuf'u kumaş içre *(Yuz. Hamdi. XV. 42 - 2)*

Bir savaş صواش oldu ki hergiz rûzigâr
Görmemişti ancılayın kârzâr *(Enveri. XV. 23)*

§ Düşmen-i evbaş ile savaş صواش kumaşın alup verdi. *(Saadet. XV - XVI. 187 - 1)*

§ Harb حرب *[Ar.]* Savaş صواش, ceng mânasına. *(Deş. XVI. 29 - 2)*

Çin-seherden her gün olurdu savaş صواش akşama dek
Pür-sadâ olmuştu âlem Rûm'dan tâ Şâm'a dek *(Deka. XVI. 88 - 2)*

Düşürdün beni aşkınla savaşa سواشا
Kenara çıktın edersin temaşâ *(Yuz. Şems. XVI. 319)*

Gamzedir kattâl olan çeşminle canâ nitekim
Ceyş-i Osmanîdürür seyf ile savaş صاواش ocağı *(Aşki. XVI. 282)*

§ Rezm رزم *[Fa.]* : Ceng ve savaş صواش. *(Ni'meti. XVI. 333)*

Ben şecâat kılıcıyam ol ışıklar bulucu
Ben savaş صواش günü cerîyem o heman cerde cerî *(Yahya Bey. XVI. 19)*

§ Melhame ملحمة *[Ar.]* : Katı kırgın olan büyük savaş صواش. *(Bab. XVI. 2, 328)*

Bir tağarcığın içinde emiş karış yatur idik
Kırdık bağı badruğu hep olmaz yerden savaş صواش oldu *(Lâmii. XVI. 76)*

§ Peykâr پیکار *[Fa.]* : Savaş صاواش. *(Şamil. XVI. 584)*

Didiler yâ Ali ağdık iş ittin
Savaş صواش içre kerem yoluna gittin *(Fazilet. XVI. 274)*

§ El-harbü الحرب [*Ar.*] : Savaş صواش. *(Terceman. XVI. 263)*

Savaşa صواشه girme yiliküp güc ile
Sakın olmaz bahadırlık güç ile *(Güvahi. XVI. 58)*

§ Düşman ile savaşa صواشه şemşir, aduvvile uğraşa tîr gerek. *(Mevahib. XVI. 432)*

Şol haramî gözün ile edemez kimse savaş سواش
Aşk yolunda beğim bir pula olur bin baş *(Revani. XVI. 68)*

Gelip indirmesin ayağıma baş
Eylesin âkıbet benimle savaş صواش *(Fuzuli. XVI. 90)*

Karşılayın edeyin ceng ü savaş سواش
Ya alam kal'alarım verem ya baş *(Budın. XVI. 18)*

§ Kerihe كريهه [*Ar.*] : Ziyade düşvarlık ve savaş صواش. *(Müntehab. XVII. 79 - 1)*

§ Vega' وغاء [*Ar.*] : Savaş سواش. *(Müntehab. XVII. 105-2)*

Ben yar ile ettim savaş
Akıttım gözümden kan yaş *(Kara. XVII.)*

Silâh : âlet-i cenge, savaş صوش : cidâl جدال [*Ar.*] ü kıtâl قتال [*Ar.*]

(Cev. Ke. XVII. 105)

Uşşak tığ-ı ahı çekip biri birine
Kûyünde oldu bu gece yârin acep savaş صواش
(Hâleti. XVII. 276)

Mûy: saç ü nerm: yavaş, pâş: saç ü rezm رزم [*Fa.*] : صوش
(Genc. XVII. 42)

Şehir sarptır savaş صواش ile alınmaz
Barışmaktan gayri çare bulunmaz *(Battal. XVIII. 316)*

§ El-heycâ الهيجا [*Ar.*] : Savaş صواش ki harp ve ma'reke ve ceng. *(Kdeb. XVIII. 48-2)*

§ Âfend آفند [*Fa.*] : Ceng ü cidâl ve husumet mânasınadır ki döğüş ve savaş صواش ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 140)

§ Perḫaş پرخاش [*Fa.*] : Ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl mânasınadır. Türkide döğüş ve savaş صواش ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 140)

Mücadele, ales ü ceng kerden: uğraşmak
Tekâb تکاب [*Fa.*] ü rezm رزم [*Fa.*] : savaş صواش : harb حرب [*Ar.*] ü ma'reke معرکه [*Ar.*], heyca هیجا [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 23)

§ El-mıtrat المطرد [*Ar.*] : Harp ve savaşta صواشده dilâverler biri birine hamle eylemek mânasına.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 639)

§ Harb حرب [*Ar.*] : Ceng, kavga, savaş صاواش.
(Kam. Os. XIX. 250)

Daima ağyar ile işim savaştır
Yaralıyım, kûy-i yâre dolaştır *(Saz. Şem'i. XIX. 436)*

savaşa varmak : Muharebeye gitmek.

§ Mescide varmak savaşa varmaktur صواشه وارمقدر. Saf bağlamak şeytan'a karşu turmaktur. *(Tuh. Le. XV. 290)*

savaşcı : Muharip.

§ Kimse gelmez oldu, savaşcınuñ صواشجنوك ardı kesildi.
(Anter. XIV. 112)

§ Muârik معارك [*Ar.*] : Savaşcı صواشجی recül ve güreşip basıcı bahadır. *(Bab. XVI. 1, 368)*

§ Peykâr-ker پیکارکر [*Fa.*] : Savaşçı صاواشجی. *(Şamil. XVI. 113)*

§ Peykâr-keş پیکارکش [*Fa.*] : Savaşcı صواشجی harbî mânasına.
(Deş. XVI. 163-2)

§ Peykâr-ker پیکاکر [*Fa.*] : Savaşcı صواشجی. *(Deş XVI. 96-1)*

savaş debertmek : Savaşa yol açmak, kavga koparmak.

Debertirler idi güç ile savaş
Koparırlar idi savaş olsa baş *(Süh. XIV. 278)*

savaş eri : Muharip, mücahit.

§ Bunlar on iki bin subaşı idi her subaşı eli altında, çok bin savaş ار سوش eri var idi. *(Enb. XIV. 155)*

§ Cengî جنكى [*Fa.*] : Savaş eri صاواش ارى . *(Şamil. XVI. 595)*

§ Cengî جنكى [*Fa.*] : Savaş eri صواش ارى ve çâpük at. *(Ni'meti. XVI. 236)*

§ Ol atluya ki savaş eri صواش ارى ola cenge yaraya, neberde-süvar derler. *(Deka. XVI. 66-1)*

§ Ol sandukların içine silâhlariyle savaş erlerini صواش ارلرن koydurup... *(Rahat. XVI. 394)*

savaş etmek, (savaş eylemek) : Harbetmek, savaşmak.

§ Amma bilmezlik : Savaş eyleyesi سوش ايليسى yerde lûtfeylemek ve eylik eyleyesi yerde kahr ve ziyan eylemek... *(Kel. XIV. 33)*

Kişi perdesin yırtup etme savaş ايتمه سواش
Ki perden içindeki olmaya faş *(Ferh. XIV. 16)*

§ Allahü Taâlâ bilir ki ben kaçacak değildim ve savaşa hazır durmuşum andan ötürü çü savaş etmek ايتمك سواش iki yönden hâli değildir. *(Kab. XV. 260)*

Fireng ü Rum ikisi kaldıra baş
Müsülmanlar ile eyleye savaş ايلايه ساواش *(G. Ra. XV. 74)*

§ Mezbur Pîr Bende, Bekir Çavuşun avratın ayartmağa geldi, tutmak istediklerinde Pîr Bende yarağa yapışıp savaş etmek ايتمك صواش istedikte ben mâni' olup... *(Sic. K. XVI. 7, 24)*

§ El-hasıl Kalmuk ile azgaş ve uğraş ve savaş ede ede ... صواش ايده ايده *(Ev. XVII. 5)*

savaş eylemek : → **savaş etmek.**

savaşgan : Çok savaşan.

Yunus aydur mevlâna epsem otur yerinde
Bu sohbete doymayan sonra savaşgan صوشغان olur
(Yunus. XIII - XIV. 349)

§ Eğer dilersen ki korkusuz olasın, halk ile savaşgan سواشغان olma, incidicilerden olma. *(Kab. XV. 102)*

savaşılınmak : Savaşılmak, çarpışılmak, kavga edilmek.

§ Kaçan düşman gözüktü on oğlu tepindiler ve çok savaşılındı سوشلند (harekelidir) ta kim kamusu tepelendi.
(Enb. XIV. 571)

savaşı savmak : Mücadeleyi bertaraf etmek, harbi bırakmak.

Dağıt bu derneği sav savaşları
Bozuldu kabail ittifakları *(Saz. Zihni. XIX. 470)*

savaş karılmak : Harp kızışmak, iki taraf biribirine şiddetle saldırmak.

Ola kim bir iş ola tedbir ile
Savaş karılursa سواش قاریلورسا çeri kırıla
Bular yine durduklayın duralar
İkileyin el kılıca uralar *(Süh. XIV. 174)*

savaş koparmak : Kavga çıkarmak.

§ Kavmi ve karındaşları arasında savaş koparuptur سواش قوپەربدر. *(Si. Da. XIV. 444-1)*

§ Yâ kavm, olmasun kim siz sonra nisbet idüp savaş koparasız صواش قوپرەسز. *(Si. Da. XIV. 219-1)*

§ ... Uslular, kudreti ve kuvveti ve galipliği var iken dahı savaş koparmağı سواش قپرمغی reva görmezler. *(Kel. XIV. 53)*

savaş kurmak : Harbe yol açmak, mücadeleye girişmek.

Yaramazlar ile savaş kurmagıl صاواش قرمغل
Tutup neştere parmağın urmagıl *(Ferh. XIV. 20)*

savaşmak : Muharebe, mücadele etmek, döğüşmek, cengetmek.

Neçün bâri anun ile duruşmak
Ya olmaz yere savaşmak ساوشمق vuruşmak *(Işk. XIV. 308-1)*

§ Ol kara kulu şimdiye dek savaşduğuñ صوشدغوك kişiler gibi sanma. *(Anter. XIV. 38)*

§ Ol kişiler kim kâfirler ile Hak Taâlâ içün savaşalar سوشلر. *(Cennet. XV. 114)*

§ Yılda birkaç keret savaşurlardı صوشورلردی. *(Ta. Sel. XV. 7)*

§ Gördü iki kişi savaşırlar سواشرلر, biri Beni-İsrail'den biri Kıpti'den. *(Kesir. XV. 92)*

§ Düşmanlarımla benim aşkıma savaşmak سوشمق...
(Tuh. Le. XV. 222)

§ Gıybet eden kimesneler birbiriyle helallaşır, savaşanlar صواشنلر barışır. *(Cev. Ah. XV - XVI. 448)*

§ Kâfirler ile dîdarım aşkına savaşmak صواشمق...
(Ta. Şahi. XVI. 67 - 1)

§ Cengîden جنكيدن [*Fa.*]: Savaşmak صاواشمق *(Şamil. XVI. 279)*

§ Allahü Taâlâ iki kuzgun viribidi, bir gevde üstünde savaştılar صواشديلر. *(Ta. Şahi. XVI. 75 - 2)*

§ Ey kişi bugün senin ile savaşmaktan صواشمقدن namazlarım fevt oldu. *(Rahat. XVI. 35)*

Üryan tenim ki dağ-ı siyehlerle reng olur
Ah itsem ebr ile savaşur صواشر bir peleng olur
(Âli. XVI. 91)

§ Mücadele مجادله [*Ar.*] : Savaşmak صواشمق.
(Müntehab. XVII. 86 - 1)

§ Heyca' هيجاء [*Ar.*] : Savaşmak صوشمق ve ceng koparmak.
(Müntehab. XVII. 108-1)

Kediler köpekler ile savaşır
Emcek deyü çarşı çarşı dolaşır *(Kâtibi. XVII. 59)*

Hayretle savaşma صواشمه geç geçenden
Hoşnut ola tâ ki aşk senden *(Hüs. Aşk. XVIII. 39)*

Verâ-yi Bîsütun-ı aşkı sanma kimse aşmıştır
Nice Ferhad'lar ol kûh-ı mihnette savaşmıştır صواشمشدر
(Molla. XIX. 237)

savaştan kalmak : Çarpışamaz hale gelmek.

Çü iş hadden aştı vü su baştan
İki çeri hep kaldı savaştan قلدى ساواشدن *(Süh. XIV. 167)*

savaş yarağı : Ceng levazımı, harp hazırlığı, harp malzemesi.

§ Oğuz dahi savaş yarağın صواش يراغن edip musaf ve muharebeye müsait oldu. *(Ta. Sel. XV. 7)*

§ El-ḫaşnâ' الخشناء [*Ar.*] : Savaş yarakları صواش یراقلری çok olan çeri. *(Kdeb. XVIII. 150-2)*

savaş yeri : Muharebe meydanı.

§ Savaş yerinde صواش یرنده bulduğu âlet ü esbaptan ve tutabildiği atlardan... *(Anter. XIV. 236)*

§ Kârzargâh کارزارگاه [*Fa.*] : Savaş yeri صواش یری. *(Deş. XVI. 343 - 2)*

§ Rezmgâh رزمگاه [*Fa.*] : Savaş yeri صاواش یری. *(Şamil. XVI. 229)*

§ Kînegâh کینه‌گاه [*Fa.*]: Savaş yeri صواش یری. *(Şamil. XVI. 498)*

§ Âverdgâh آورد گاه [*Fa.*] : Savaş yeri صاواش یری ma'reke mânasına. *(Şamil. XVI. 215)*

savaş yürütmek : Harekâta geçmek, hücuma geçmek.

Nerdübanlar yonulur anda öğüş
Çok meters uruldu yabanda öğüş
Kal'aya savaş yürüttü صاواش یورتدی subh-dem
Aldılar kal'ayı gün doğduğu dem *(Enveri. XV. 30)*

savgat, (savkat) : Hediye, armağan, bahşiş, ihsan.

§ Beğ babamın, kadın anamın savgatı سوغاتی argış. *(Dede. XIV. 49)*

Hazâin kapusun açtı nisâr etti atâsından
Saçup âlemlere düpdüz irişti buna da savgat سوغات *(Muham. XV. 467)*

Tutup kıldılar anı savkat-ı سوقات şah
Çün irişti gördü der-i bârigâh *(Ta. Sel. XV. 266)*

§ Savgat سوغات : Hârezm lûgatinde armağan ve dürlü bekler ve pişkeşler. *(Ni'meti. XVI. 393)*

Buyurdu bir eyü hil'at eyü at
Şeh-i Turan'a dahi hûp savkat سوقات *(Şeh. Ş. XVI. 238)*

Görenler kaldı ol savkata سوقاته hayran
Ki bilmez akl ana had ile oran *(Şeh. Ş. XVI. 337)*

savık : → **savuk.**

savılmak : → **savulmak.**

savka : Aidat, tekâlif.

§ Ve mal-i ganaimlerinden nısfiyet üzre savkaların صاوقالرن alıp... *(Ev. XVII. 550)*

savkat : → **savgat.**

savlamak : Hikâye etmek, mesel iradetmek.

Bular dahi balıklar avladılar
Balığın, çünkü savın savladılar ساولادیلر *(Hurş. XIV. 74)*

savmak : 1. Geçiştirmek, defetmek, bastırmak, atlatmak, uzaklaştırmak, gidermek, bertaraf etmek.

Belâyı savasın صواسن meğer fazl idüp
Değil fi'lime bakuben adl idüp *(Süh. XIV. 143)*

Ki Tanrı çü savdı صودی bizim gussamız
Kitap eylemeğe yarar kıssamız *(Süh. XIV. 127)*

§ Kaçan Şeytan aleyh-i'l-la'ne önünden gelse mü'min şeytanı rahmet ile savar صاوار ve kaçan ardından gelse mağfiret ile savar صاوار ve kaçan sağ yanından gelse şefkat ile savar صوار. *(Si. Da. XIV. 29)*

Omuzundan mesâvi taşını sav ساو
Ne söz olsun ara yerde ne hot sav *(Işk. XIV. 172-2)*

Kişiye kılan belâ nefs ü heva
Bizden anın şerrini Tanrı sava صوا *(Enveri. XV. 56)*

Savardım صوردم karşı gelse ok kılıç gürz
Geçerdim kalgısam bin Kûh-ı El-bürz
(Çeng. Dâi. XV. 253)

§ ...Bu korkunç düşümden uyandım, muabbir getirttim. Eyle işaret etti kim birkaç gün halvet olturam; muabbir söziyle bu kazayı savam صوام deyü şehir önünde bir bağım var idi, ana varıp kapıların yaptım... *(Ferec. XV. 112)*

§ Bilmezem demek çok dürlü kaza savar صور. *(Ata. XV. 6)*

§ Karışık kaza savar صور. *(Ata. XV. 8)*

§ ... Ve savduk صودق anı ulu kurbanla. *(Cev. Es. XV. 166)*

§ Pes kaçan mü'minin silâhı rahmet ve şefkat ve mağfiret ve kefaret olsa; kaçan şeytan önünden gelse rahmet ile savar صاوار... Ardından gelse mağfiret ile savar صاوار... Sağ yanından gelse şefkat ile savar صاوار... Sol yanından gelse kefaret ile savar صاوار... *(Cennet. XV. 7)*

Yârin en son sana yakışması Nazmi umulur
Engelin savabilürseñ صاوبلورسك hele anı bir sav
(D. B. XVI. 169)

§ Vâ-daşten واداشتن [*Fa.*] : Savmak صاومق ve gerü dutmak. *(Şamil. XVI. 333)*

§ Gönleğimi anama ilet, eyit : Her dem anı yiylesün firakım odunu anınla savsun صاوسون. *(Ta. Şahi. XVI. 94 - 2)*

Hava yüzünde od yazsa görenler
Huda'ya dir ki sen sav صو bu belâyı *(Hüs. Dil. XVI. 53)*

Üzerinden salup nuhûsetini
Partalın attı savdı صاودی sıkletini *(Atai. Ha. XVII. 105)*

Mükedder hâtırım kalbim firakından kebab olmuş
Ne vechile bu sevdadan savasın bilmezem ya Rap
(Kâtibi. XVII. 77)

Sünnîler anları üç gün kovdular
Bu gazâyı dahi böyle savdılar صودیلر *(Battal. XVIII. 52)*

§ El-men' منع [*Ar.*] : ... Ve bir kimseyi bir nesneden savmak صاومق ve geri durdurmak mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 675)*

Dağıt bu derneği sav savaşların
Bozuldu kabail ittifakları *(Saz. Zihni. XIX. 470)*

2. (Durgun suya) yol vermek.

§ Bâb-ı Nu'man'ın köprüsünü yıktı ve ırmağı savdı صودی ve ol su köprüsüne karıldı, şöyle ki deniz oldu *(Kesir. XVI. 414)*

Tuna gibi cûy oluptur cüst ü cûyünde yaşım
Nazmiyâ ister ki ol yâr anı kûyünden sava صوا
(D. B. XVI. 32)

savrukmak : Yayılmak, dağılmak.

Çeriler haymeye savruktu صورقد düpdüz
Nitekim ürkütür ıldızı gündüz *(Hurş. XIV. 63)*

savuk, (savık) : Soğuk.

Aşka mecnun olanlar assı ziyandan fariğ
Korkmaz ıssı savuktan صوقدن pes ne biliser odu
(Yunus. XIII - XIV. 147)

Kimseye andan savuk سوق söz gelmeye
Kimse anı urmaya vü söğmeye *(Ga. XIV. 35)*

Zire tağ u taş ana mani'dürür
Issı savuk ساوق hem anın yolun urur *(Ga. XIV. 55)*

Issı savuk سوق sağ u sayru hali ne
Ekin ü hayvan yemiş ahvali ne
(Melhame. XIV - XV. 15 - 2)

Şu yerler kim savuk صوق olur ziyade
Ki karı erimez sayf ü şitâde *(Hikmet. XV. 56)*

Gece savuk صاوق olup dondursa âbı
Saki' olur demişler ol dababı *(Hikmet. XV.)*

§ Ferağ فراغ [*Fa.*] : ... Savuk صوق yel ki eser.
(Caf. XVI. 113 - 2)

İbnü's-sehab: yağış, ibnü'l-gamam ابن‌الغمام [*Ar.*]: savuk صوق
(Naz. Le. XVII. 28)

Serdî سردی [*Fa.*], burûdet برودت [*Ar.*]: ya'ni savukluk صوقلق
(Men. Cev. XVII. 20)

Ve lâkin su savık صاویق idi begayet
Nice zahmet çekti kim bî-nihayet *(Battal. XVIII. 74)*

savula savul : Uzaklaş, çekil oradan.

§ Berd-â-berd بردابرد [*Fa.*]: Berd lâfzını te'kittir, savul demek olur. Ekseriya salâtin ve ümera-yi Acem önlerinde giden serhengler halka yoldan savula savul صاولا صاول deyecek mevkide berd-â-berd derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 108)*

savulmak, (savılmak) : 1. Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak, bertaraf edilmek.

Çü savuldu han, kızıl altun ırık
Şu resme ki erkândır hem tarik
Murassa' leğençeyle gül suyu uş
Getirdiler, ol elini yudu hoş *(Süh. XIV. 233)*

§ ...Eğer ölüm niceme kim bir savulmaz صولمز uykudur ve bir yaramaz asâyiştir... *(Kel. XIV. 67 - 2)*

Temam kırk gün düğünü eyledi hoş
.....
Çü düğün savulup âhire irdi
Harami ol gice gerdeğe girdi *(Dah. XIV. 55-1)*

Kaldı bîçare dönüp kaçtı firenk
Geldi Paşa gördü savulmuştu صاولمشدی ceng
(Enveri. XV. 35)

§ Belâ söz ile savılır صاولر. *(Kesir. XV. 397)*

§ Yetmiş altıncı yıl girmeyince bu belâlar savulmadı صاولمدی. *(Kesir. XV. 213)*

Savulmuş صولمش dert ile gönlün bulama
Utan ilden tükürdüğün yalama *(Güvahi. XVI. 115)*

2. Dağılmak, uzaklaşmak, bir tarafa çekilmek, yol vermek üzere çekilmek.

Savuluñ صاولك deyü halkı kovar idi
Elin göğsüne koyup ovar idi *(Süh. XIV. 312)*

Rüstem altından ol atın savılur ساولر
At dokunur yere hurd ü ham olur *(Man. Tayr. XIV. 79)*

§ Çavuşlar avazı ve dûr-başlar savuluñ صاولوك demesi avazı yayıldı. *(Ta. Sel. XV. 132)*

§ Biraz vakıt oturun halk tağılsın tâ ki izdiham savula صوله, halk incinmeye dediler. *(Kesir. XV. 151)*

§ Savuluñ صولك ey halâyık âşık ma'şukuna gider deyeler. *(Cinan. XV. 18)*

§ Ve yolda giderken kendüden uluya savul صاول demeye. *(T. E. XV. 62)*

Ayağ altında kalam deyü nâgâh
Önünden savulur صاولر bâd-i sehergâh *(Yuz. Şems. XVI. 150)*

Unutturmaz özün kendüyi bilen
Gönülden savılur صاولور gözden savılan صويلن *(Güvahi. XVI. 9)*

§ Berd برد [*Fa.*] : Lûgâz, ya'ni bilmece, mesel derler, yanıltmaç derler ve heybet mânasına ve bir lâfızdır ceng gününde isti'mal olunur, savul صاول ve ırağ ol demektir. *(Ni'meti. XVI. 135)*

§ Berd برد [*Fa.*] : Ceng vaktında isti'mal olunur bir lâfızdır, ırağ ol ve savul صاول demek olur. *(Deş. XVI. 66-1)*

Bu emre imtisâl içün sipahân
Savuldu صولدى her biri yoldan şitabân *(Enis. XVI. 37-1)*

§ Berd برد [*Fa.*] : Ma'rekede kullanılır, ırak ol, savul صاول mânasına. *(Cinas. XVI. 9-2)*

Gördü karaldı aşamaz lâcerem
Ebr gibi savılur صاويلور andan zulem *(Atai. Ha. XVII. 93)*

§ Berd برد [*Fa.*] : Savul صاول ırak ol demektir. *(Lû. Şeh. XVIII. 7-2)*

§ Berdîden بردیدن [*Fa.*] : Yoldan bir tarafa çekilmek ve savulmak صاولق ve alarga olmak mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 108)*

3. Çağı, vaktı geçmek.

§ Ötleğen beyliği böğürtlen savılınca سولنجه. *(Ata. XV. 30)*

Gülünü taze dut solmazdan öndin
Baharın vaktı savulmazdan صاولمزدن öndin
(Yuz. Şems. XVI. 95)

§ Ne acep bu kızcağaz taze hurmanın savulup صاولوب gitmesi zamanı olunca hurma görmeye. *(Rahat. XVI. 19)*

Gül bezmi savuldu صاولدی nice bir eylesin efgan
Dinlenmeyicek bülbül-i nâlâna cefadır *(Atai. XVII. 20)*

Güller savıldı صاولدی geçti zaman-ı bahar hayf
Düştü çemende hançer-i hâra hezar hayf
(Sabit. XVII - XVIII. 139)

savul yort : Çekil, uzaklaş.

Bilür müsün ey gaafil işbu neden yel kovar
Savul yort صول یورت eder dünyada ucb ile ibtida'
(Muham. XV. 356)

§ Çavuş چاوش [*Fa.*] : Beyler önünde savul yort صاول یورت deyüp halkı savanlara derler. *(Ni'meti. XVI. 82-1)*

savuşturmak : Uzaklaştırmak.

Savuşturmadı ساوشدرمدی manzarından gözün
Savuşturmadı şasttan ok gezin *(Süh. XIV. 186)*

savutmak (I) : Soğutmak.

Ana keşfeyle ahvali yuvutma
Kaçan germ ola bazarı savutma سوتمه (harekelidir)
(Işk. XIV. 57 - 1)

savutmak (II) : Uzaklaştırmak.

Gayre salup mihrini bizden savuttuñ صاوتدك âkıbet
Terk-i mihr ettin tarik-ı zulmü tuttun âkıbet
(Fuzuli. XVI. 302)

Ey hûn-ı dide kesme ciğerden taallûkun
Mihrin savutma صاوتمه sineden ey ateş-i derun
(Fuzuli. XVI. 186)

say : 1. Cilâlı, parlak.

§ Üç yüz say صای cidalı yiğit bunun yanına cem'oldu.
(Dede. XIV. 129)

2. Dibi yere gömülü kaygan kaya.

Arz : yer, ağaç : şecer, meyvesi : haml ü semer
Dağ : cebel ü taş : hacer, sahra : kaya, samde صمده [*Ar.*] : say صای

(Naz. Le. XVII. 2)

saya, (saya kaftan, saya kavtan) : Üstten giyilen iş gömleği.

Bir azep paşaya geldi dir haber
Didi tekfür irdi çok leşker meğer
Bir saya kaftan صیا قفتان ile paşa yayan
Ol yana seğirdüben oldu revan *(Enveri. XV. 34)*

§ Saya kaftan سایه قفتان : 30, dülbent ve müzevvece : 300.
(Sic. B. XV. 10, 134)

§ Köhne tafta câme: 30, gök saya صیا köhne: 15.
(Sic. B. XV. 6, 13)

§ Bu saya kavtanı سیا قوتانی ve bu al vala yapuğu ve ba'zı hurdavat esbap ile sirkat olunup... *(Sic. K. XVI. 4, 47)*

§ Sâd ساد [*Fa.*] : Arı, pâk olan nesne ve gayri cinsle karışmamış. Sâde mânasına dahi gelür ki Türkide saya سایه derler.
(Deş. XVI. 74-2)

Ak sayalar giyip karşımda durma
Çok yalan söyleyip yüzüme gülme *(Kara. XVII. 55)*

Sayalı belin incelmiş
Sarılmayı sarılmayı *(Kara. XVII. 246)*

saya gecesi : İsevîlerin haçı suya attıkları gece.

§ Şeb-i sede شب سده [*Fa.*] : Saya gecesi سایه کیجه‌سی ya'ni kâfirlerin haçı suya bıraktıkları gece ki sovuğun gayet şiddetî zamanıdır. *(Ni'meti. XVI. 424)*

§ Sede سده [*Fa.*] : Saya gecesi سایه کیجه‌سی ve şeb-i yeldâ.
(Şamil. XVI. 454)

sayağ : → **sayağı.**

sayağı, (sayağ, sayyağı) : Sadeyağ, tereyağı.

§ İneğin sayağını صایغی yiyeler üzerine sırf şarap içeler. *(Yadigâr. XIV. 33 - 2)*

§ Taâma sarımsağı çok katalar ve sayağı صایغی, kim ineğün yağı ola, çok katalar. *(Yadigâr. XIV. 33-2)*

§ Ve kepek bulamacı sayağıyle صایغیله, kim cerb ola gayet eyüdür, tabiatı telyin eder. *(Yadigâr. XIV. 32-2)*

§ Ve kere yağı ve sayağı صایغی yemek gerek. *(Teshil. XIV - XV. 9)*

§ Sayağ صایغ dağı kere yağı gibidir, kuvveti kere yağdan artuktur. *(Teshil. XIV - XV. 72)*

Sanasın kim sayağından صایاغندن çeker kıl *(Mesihi. XV. 33)*

§ El-hasıl sayyağı صایّاغی, zeytin yağı, şirugan yağı... *(Müslim. XV. 22, 89)*

§ Bir söz söyledin kim it sayağınla صایغنله yemez. *(Ata. XV. 34)*

§ Hardal, zeyt yağı, sayağı صیاغ (harekelidir) iyidir sovuktan bir kimseye ziyan erişse. *(Hazain. XV. 68-1)*

§ Biberi kükürtle döğeler gayet toz gibi, eline ayağına, eski sayağ صایغ (harekelidir) katıp dürteler. *(Hazain. XV. 67-2)*

§ Rûgan-i ḫâlis روغن خالص [*Fa.*] : Sayağı صیغی. *(Ni'meti. XVI. 347)*

§ Hıslib حثلب [*Ar.*] : Sayyağı صایّغی tortusu ve zeytin yağı çökeleği. *(Bab. XVI. 1, 81)*

§ Besise بسیسه [*Ar.*] : Sayağıyle صایغیله ya zeyt yağıyle, unla, keşle karılmış kavut. *(Bab. XVI. 1, 136)*

§ Semn سمن [*Ar.*] : Beden semrimek ve taâma sayağ صایغ katmak ve aşı anunla bişirmek. *(Bab. XVI. 1, 515)*

Sayağı صیاغی satıcı : semman سمان [*Ar.*], herise satıcı : herras *(Genc. XVII. 22)*

saya kaftan : → **saya.**

saya kavtan : → **saya.**

sayat : Evlerde zahire kurutulan üstü kapalı önü açık güneşe karşı yer, sofa.

§ Mezbur Hamza beni değirmende muhkem let idüp, döğüp sayata سیاتہ koyulmuş tahılımı saçtı. *(Sic. K. XVI. 4, 40)*

sayavarmak : Saymağa devam etmek.

§ ... Bayburt hisarından parlayıp uçan Beyrek boz aygırına bindi, konur atlı Kazana keşiş deyen Bey Yügnek doru aygırına bindi. Sayavarsam صایەوارسم tükense olmaz kalın Oğuz beğleri bindi. *(Dede. XIV. 20)*

saydurağan : Saydırıcı.

§ Bunun gibi riyalı amelleri ibadet saydurağan صای‌دورەغن olur. *(Maârif. XV. 78)*

sayıklaşmak : Birlikte sayıklamak.

§ Sehelden cümlesi uykulaşup sayıklaşup صایقلشوب kendilerinden geçtiler. *(Hamza. XIV - XV. 10, 195)*

sayınılmak : Belli sayılmak, sayılı olarak bilinmek.

§ Siz sakınasız günlerde kim sayınılmışlardır صاینلمشلردر. *(Rahat. XVI. 14)*

sayırdamak : Şarıldamak.

§ El-istihlâl الاستهلال [*Ar.*]: Yağmur yağdığı vaktın sayırdamak صایردامق ve seslenmek. *(Terceman. XV. 68)*

sayışmak : Birlikte hesap etmek, düşünmek.

Bu kullar ile bu fikri danıştı
Buranın ardın önünü sayıştı صایشدی *(Salâtin. XV. 89)*

saymak: 1. Tutmak, addetmek.

Ol kişi kim kendi kavlini sıya
Âdemîler anı hayvandan saya سیا *(Kel. XIV. 45)*

§ Her kimin himmeti yindek taam ve kut ardınca olur, anı yılkılar bölüğünden sayarlar صیرلر. *(Kel. XIV. 25)*

Hulûlînin kelâmın say صی yalana
Ki hal olupturur der Hak cihana *(G. Ra. XV. 18)*

Sorutup her ne kadar satsa vekar
Ehl-i dil anı sayar صایر seng-i mezar *(Atai. Ha. XVII. 28)*

2. Bedel tutmak, bir şey yerine kabul etmek.

§ ... Kalan endam bâkı kalmak için ol barmağı keseler ve ol barmak ayrılmağının ağrısını ve meşakkatını dinlenmeğe ve rahata sayarlar سیرلر. *(Kel. XIV. 60)*

saymamak : ... Kadar değer vermemek.

Örümcek ağına saymaz صایماز ziyade âşık olan
Kapunda hayme-i heft-âsmanı gösgötürü
(Yahya Bey. XVI. 218)

Saymayan صایمین çetr-i hümayunu örümcek ağına
Günc-i uzlet var iken eyvan-ı keyvan istemez
(Yahya Bey. XVI. 159)

Ağırlıkta çöpe saymazdı صایمزدی dağı
Delerdi durduğu yeri ayağı *(Şeh. Ş. XVI. 145)*

sayramak : Ötmek, cıvıldamak, şakımak.

§ Sakallı bozaç turgay sayradıkta سیرادقده. *(Dede. XIV. 7)*

sayrılık : → **sayruluk.**

sayru, (sayrı) : Hasta.

Sağ teni bu aşk odu sayru صیرو kılur
Ol ki âşık olmadı ol ne bilür *(Yuz. Şeyd. XIII. 31)*

Sayru صیرو olmuş iniler Kur'an ününü dinler
Kur'an kendisi olmuş kendi Kur'an içinde
(yunus. XIII-XIV. 82)

Bu oğlum yiğittir ü oğlan adam
Anın dileğin etmez isem nidem
Ya sayru صیرو olur ya katımdan kaçar
Yalınız oğul sözü bana geçer *(Süh. XIV. 204)*

§ Hayırlısı oldur kim mevt haberin sayrunuñ صیرونك akraba-sına ve taallükatına vermeyeler. *(Yadigâr. XIV. 129-1)*

§ Geldim ki sayruña صایروکه tîmar eyleyem.
(Tebareke. XIV. 28-2)

§ Sayru صیرو oldu idi, gövdesi ala oldu, sonra key oldu gövdesinün alası gitti, illâ yağrını altında birez aya denlü yer ak kaldı. *(Yüz. Ha. XIV. 84)*

Âdem isen andan ayru olmagıl
Sağ isen yolunda sayru صیرو olmagıl *(Man. Tayr. XIV. 1)*

§ Tabiblerin efdali oldur kim sayrulara صیرولره ahiret sevabı için ilâç eyleye. *(Kel. XIV. 11)*

§ Pes Âdem Aleyhisselâm zürriyeti içinde sağ ve sayru صیرو ve görklü ve çirkin ak ve kara gördü. *(Enb. XIV. 102)*

Kimi sayru صیرو sormak ister sor anı
Kimi bir dem görmek ister gör anı *(Ga. XIV 299)*

§ Ol obada bir yahşi hûp yiğit sayru صیرو düşmüş idi.
(Dede. XIV. 79)

Bu şarda sen bulundun ben garibe
Ki sayru صیرو derdini söyler tabibe *(Hurş. XIV. 9)*

Kamu sayrulara صیرولره sıhhat tapundan
Kamu âsilere rahmet kapundan *(Işk. XIV. 277-2)*

§ Haticetü,l-Kübrâ ol dahi hastalanmıştı ve gayet sayru صیرو düşmüştü. *(Si. Da. XIV. 438-1)*

Ben gözlerinin sayrusuyam سایروسیم vardır ümidim
Kim la'li lebinden canuma em em olusar *(Kadı. XIV. 329)*

Firkatın yandırdı bağrım yüreğim kan oldu gel
Gel ki dîdarın bu sayru cana derman oldu gel
(Nesimi. XIV.)

§ Meğer ol kişi sayru صیرو oldu, çün ölüm vaktı geldi...
(İhlâs. XIV. 166)

Her kişi kim zehr yer derhal ölür
Ol ki zehri kokular sayru صیرو olur *(İs. XIV - XV. 120)*

§ ...Ya sayru صیرو avrata ya oğlan eylemez avrata...
(Mü. Şi. XIV - XV. 9)

Ger ahad gün sana kış yumşağ ola
Bal u yağ çok ola sayru صیرو sağ ola
(Melhame. XIV - XV. 19 - 1)

§ Sayru صیرو olursam sağlık vermeğe kudreti yetmez.
(Müneb. XIV - XV. 20 - 1)

§ Bir padişah sayru صیرو oldu. *(Güls. XV. 19)*

§ Derler ki aslan sayru صیرو oldu, cemi' canavarlar soragelditer, dilkü gelmedi. *(Hay. XV. 41)*

O ni'met bahşola sayruya صیرویه, sağa *(Tennuri. XV. 138)*

Dedim ki Cem'in hali nedir çeşmin elinden
Dedi ne sorarsın nicedir ehline sayru صیرو *(Cem. XV. 168)*

§ Ve ekâbir huzurunda ve sayru صیرو katında çok oturmaya.
(T. E. XV. 63)

§ Sayru sayruya صیرو صیرویا nice timâr kılsun. *(İrşad. XV. 174)*

§ Dedi ki ben sayruyam صیرویم, illetim var, varımazam.
(Leys. Ar. XV. 322)

§ Bîmar بیمار [*Fa.*] : Sayru صایرو. *(Miftah. XV. 64)*

§ Kaçan mü'min sayru صیرو olsa, diliyle söylemeğe mecali olmasa. *(Cennet. XV. 81)*

§ Her kim sayru صیرو olup kendisi Yâsin suresin okusa...
(Münteha. XV. 118)

§ ... Yiğit iken koca olur, sağ iken sayru صیرو olur, diri iken ölür. *(Güzide. XV. 13)*

§ Yâ Muhammed, dünyada üç nesne bana sevgilidir : Biri gussalı gönül, biri sayru صیرو beden ve biri eli dünyada boş olan. *(Envar. XV. 223)*

Ya'ni ki gönül ü can tabibi
Sayrusuna صیروسنه gülşeker getirdi *(Şeyhi. XV. 162)*

§ Bir sayrunuñ صیرونك üzerine girdiler yedi gün idi kim yatur-du nez' halinde. *(Kesir. XV. 13)*

Sevgili bir has kulum sayrudur صیرودر
Sanma ki sen benden anı ayrıdır *(Ruşeni. XV. 118)*

Tekellüf sayrusudur صیروسیدر sadrı gözler
Ululanır ü izz ü kadri gözler *(G. Ra. XV. 130)*

Ölmeye, kocalmaya, sayr'olmaya صیرو
Hergiz anın yüzü rengi solmaya *(Cam. XV. 25)*

§ ... Nâgâh gözü bana tuş oldu, gördü bağluyam, döğülmek-ten sayruyam صیرویم diledi kim feryat eyleye...
(Ferec. XV. 244)

§ Tabip gerü kendi sayru صیرو ola, ayruklara nice timar eyleye.
(Tez. Ba. XV. 39)

§ Yoksul kim baylara öyküne, şol sayruya صیرویه benzer ki sağ kişiler işlediği gibi kuvvet harcolacak iş işleye.
(Kab. XV. 30)

§ Sayruya mı صیرویمی sorarsın. *(Ata. XV. 17)*

§ Sayruları صیرولری sağ edesin ve senin duan ile ölüler dirile.
(Müz. XV. 47)

Nesimi canlara rahat bağışlar
Havası sayruya صایرویه sıhhat bağışlar *(Çeng. Dâi. XV. 192)*

§ Tabip kendüzü sayru صیرو olsa ayruklara nice mualece ider.
(Tez. Ün. XV. 18 - 1)

§ Günahkâr kişiler sayru صیرو olurlar.
(Cev. Ah. XV - XVI. 290)

§ Yâ Ebubekir, raiyyetin sayrusın صیروسن sora varasın.
(Ta. Şahi XVI. 45 - 1)

§ Bîmar بیمار [*Fa.*] : Sayru صایرو. *(Şamil. XVI. 544)*

Niçün nergislerin sağlıkta sayru صیرو
Alil olan gimi bîmara benzer *(Gülşeni. XVI. 82)*

Değil anlar aba vü taca muhtaç
Bu halk anları bilmez sayru صیرو ya aç *(Fazilet. XVI. 146)*

Kıldı nergis gibi ahu gözlerin sayru صیرو beni
Öldürür âhir asâya düşürüp ah o beni *(Lâmii. XVI. 104)*

§ Göz ucundan gönül sayruya صیرویه dönmüştür.
(Sır. XVI. 59)

Düzeltmişti Zeliha bir güzel bağ
K'olurdu sayru صیرو giren içine sağ
(Yuz. Şems. XVI. 224)

Sayru صیرو olduk acılar çekmekle ah ol yârden
Kalmadı ol acığ ile hiç ağızda dadımız *(D. B. XVI. 22)*

§ Bîmar-gûn بیمارگون [*Fa.*] : Sayru صیری benizlü.
(Ni'meti. XVI. 172)

§ Ḫaste خسته [*Fa.*] : Yaralu. Her sayruya صیرویه haste dedikleri hakikat değildir. *(Caf. XVI. 49 - 2)*

Şu denlü hayret almış kendüzünü
Sanırsın halkı sayru صیرو sağ özünü *(Hüs. Dil. XVI. 203)*

Der-i dilberde âşık yastanur taş
Diler yastık beli sayru صیرو olan baş *(Güvahi. XVI. 105)*

Eğer bir gün olursam senden ayru
Döşeklere düşem yıllarla sayru صیرو *(Şeh. Ş. XVI. 944)*

Nola sayru صیرو gözün öldürse sağı
Huda çün sana vermiştir bu çağı *(Zati. XVI. 656)*

Gam şebinde hasta-dil eyler temenna-yi visâl
Türlü türlü fikreder bir ölecek sayru صیرو gibi
(Muhibbi. XVI. 211)

Sayru صایرو değil sağ idi
Ölüm dirim yoğ idi *(Ab. Na. XVI. 127)*

Olur meyl-i dil efzun âstanın taşına her dem
Eğerçi resmdir yastıktan ikrah eylemek sayru صایرو
(Fuzuli. XVI. 188)

§ Ḫaste خسته [*Fa.*] : Mâna-yi hakikîsi yaralı demektir. Sayruya صيرويه haste dedikleri mecazendir...
(Deş. XVI. 319-2)

Sayrı صايرى : bîmar بيمار [*Fa.*] ü amel: girdar ü yaslı : sûgvar
(Genc. XVII. 36)

Sular gibi çağ u çağ tolanıram tağ u bağ
Hayran bana sayru صيرو, sağ çağırıram dost dost
(Niyazi. XVII. 17)

Sakîm سقيم [*Ar.*] ü ḫaste خسته [*Fa.*] : sayrudur صيرودر, inil-tidir : enîn ü jah
(Men. Cev. XVII. 14)

§ Buhran بحران [*Ar.*] : Sayrunuñ صيرونك dördüncü günü.
(Müntehab. XVII. 13 - 1)

§ Bîmar بيمار [*Fa.*] : Hasta ve marîz mânasınadır. Türkide sayru صيرو ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIXI 138)*

sayrucağı : Hasta, hasta mizaçlı.

§ Rencûr رنجور [*Fa.*] : Sayrucağı صيروجغى adam.
(Miftah. XV. 88)

§ Bîmarterin بيمارترين [*Fa.*] : Sayrucağı صيروجغى.
(Sıh. Ac. XV. 54)

§ Rencur رنجور [*Fa.*] : Sayrucağı صايروجغى. *(Şamil. XVI. 610)*

§ Bîmarterin بيمارترين [*Fa.*] : Sayrucağı صيروجغى.
(Ni'meti. XVI. 172)

§ Bîmarjun بيمارژون [*Fa.*] : Sayrucağı صيروجغى, inize mânasına. Sıhah-ı Acem sayruluktan kalkmış mânasınadır deyü nakleylemiş. *(Deş. XVI. 249 - 1)*

§ Engiştâl انكشتال [*Fa.*] : İneze, sayrucağı صيروجغى.
(Caf. XVI. 9 - 1)

sayrucağrak : Daha hasta, sık sık hasta olan.

§ Bîmarterin بيمارترين [*Fa.*] : Sayrucağrak صيروجغرق mânasına.
(Deş. XVI. 249 - 2)

sayru evi : Hastahane.

§ Bîmaristan بيمارستان [*Fa.*] : Sayrular evi صايرولر اوى.
(Şamil. XVI. 584)

Kasnak düzücü : ettar koku satıcı : attar
At otayıcı: baytar sayru evi صايرو أوى : mâristan مارستان [*Fa.*]
(Genc. XVII. 19)

sayruluḫ : → **sayruluk.**

sayruluk, (sayrılık, sayruluḫ) : Hastalık.

§ ... Sayruluğun صيرولغن dahi artuk oldu. *(Yüz. Ha. XIV. 198)*

§ Her kim padişahtan öğüdün gizleye ve tabipten sayruluğın صيرولغين gizleye kendözüne hiyanetlik etmiş olur.
(Kel. XIV. 39)

§ ... Sağlığı sağlamakta ve sayruluğu صيرولغى def'etmekte gereklü ola. *(Yadigâr. XIV. 2-1)*

Ben lebinden sora vardım lebinin hastalığın
Canımın sayrulığını سايرولغنى ana sor diyimezem
(Kadı. XIV. 445)

Sen dilersin kim bu sayruluk صيرولق gide
Âhir ol ölmeğe nite sabr ide *(Man. Tayr. XIV. 68)*

§ Eski sayruluklara صيرولقلره isti'mâl etseler faide eder.
(M. Bay. XIV. 115)

Kimesne bu kâre idimez deva
Ki timar edüp sayruluğu صيرولغى sava *(Ferh. XIV. 33)*

Hayy u Baki'dir buların varlığı
Yok buların sayruluğu صيرولغى sağlığı *(Nesimi. XIV. 73)*

§ Kamu sayruluğa صيرولغا otlar ile ilâç ederler.
(Cennet. XV. 61)

§ Issı sayruluklar صيرلقلر çok olur. *(Teshil. XIV - XV. 4)*

Maraz مرض [*Ar.*] ne: sayruluḫ صيرولخ, sıhhat ne : sağlık
(Uc. Gar. XV. 23)

§ Ḫılâşme خلاشمه [*Fa.*] : Tuhme sayruluğu صیرولغی.
(Miftah. XV. 78)

Selim oldu özü her dürlü işten
Ya sağlık sayruluk صیرولق ya yaz u kıştan *(Tennuri. XV. 212)*

§ Hak Taâlâ ol münafıkları sayruya benzedüp nifakların sayruluğa صیرولغه benzetti. *(Leys. Ar. XV. 31)*

§ Biregü sayru olsa, oruç sayruluğun صیرولغن artursa, zaif eylese orucun yise gerek. *(Tuh. Le. XV. 350)*

§ ... Çün ölüm sayruluğuna صیرولغنه düştü...
(Tez. Ba. XV. 186)

Zülfünün bendine ben hasta esirem lâbüt
Âşıkın sayruluğu ekser olur sevdadan *(Dâi. XV. 111)*

§ Kankı kul kim mü'min ola, ana sayruluk صیرولق verse, ol sayruluğa sabreylese yazığı soyulur h:man şol yılan kavı gibi soyulur. *(Güzide. XV. 119)*

§ Yürek hali, nefes eseriyle tiz döner eğer sağlığa, eğer sayruluğa صیرولغه. *(Hazain. XV. 22-1)*

Senden uzak yaktı beni ayruluk
Yaktı yumurdu gam ile sayruluk صیرولق *(Ruşeni. XV. 90)*

§ Demâ دما [*Fa.*] : Nefes sayruluğu صیرولغی ki durmayıp kef kef solur. *(Deş. XVI. 14-1)*

§ Sınaruz kahtlık ile ve ucuzluk ile dahi sağlık ile ve sayruluğ ile صایرولغله dahi baylık ile ve yoksulluk ile.
(Rahat. XVI. 321)

§ Sekaame سقامه [*Ar.*] : Sayruluk صیرولق ve renclilik ve ayıplılık. *(Bab. XVI. 2, 212)*

§ Urzıyye عرضیه [*Ar.*] : Sayrılık صیریلق ve camışlık ve kişiye dokunan iri söz. *(Bab. XVI. 2, 247)*

§ Nüks نکس [*Fa.*] : Sayrılıktan صیریلقدن üzülmek.
(Caf. XVI. 170-2)

Bana billâh hemdem etme anı
Nâlemin sayruluğu صیرولغی yanşaktır *(Zati. XVI. 164)*

§ Bîmarî بیاری [*Fa.*] : Sayruluk صایرولق. *(Şamil. XVI. 248)*

§ Maraz مرض [*Ar.*] : Sayruluk صیرولق. *(Müntehab. XVII. 88-1)*

Bür' : sağlık, sukm سقم [*Ar.*] u illet علت [*Ar.*] : sayruluk صیرولق
(Genc. XVII. 18)

§ Bîmarî بیاری [*Fa.*] : Sayruluk صیرولق, maraz mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 105)

sayvan : Gölge yapan siper, şemsiye.

Çadırlar kuralım ü sayvanımız سیوانمز
Düzelim şehane bu iyvanımız *(Süh. XIV. 46)*

§ Saltanat sayvanını سیوانی kurdular. *(Fütuh. XIV. 65)*

§ Çadır, otağ ala sayvan صیوان diktirdi. *(Dede. XIV. 38)*

Göğü sayvan سیوان tuttu anın üstüne
Yeri meydan kıldı Hak ol dostuna *(Ga. XIV. 313)*

Biz evvel şöyle sandık ki Boğa Han
Ki anda kendü duttu çetr ü sayvan سیوان *(Hurş. XIV. 60)*

İşitti, leşkere dedi konun bir
Bugün dutun hele sayvan سیوان u çadır *(Işk. XIV. 134 - 2)*

Yüzüne doymadı sığındı zülfe
Güneşten kaçıben sayvana سیوانه geldi *(Kadı. XIV. 274)*

§ Eğer bir çadır ve bir sayvan صیوان altında olursa kendi mâlinden ol dahi haram, ana girip gölgelenmek, haramla müntefi' olmak caiz değildir. *(Müneb. XIV - XV. 270-1)*

§ Ve göğü dahi üzerine yüce sakf edüp sayvan صیوان kurdu.
(Leys. Ar. XV. 42)

§ Tanrı şoldur ki size yeri karargâh itti ve göğü bina eyledi sayvan صیوان olmak içün. *(Cev. Es. XV. 191)*

§ Eyvan ایوان [*Fa.*]: Çardak ve sayvan صایوان.
(Şamil. XVI. 384)

sayyağı : → sayağı.

saz : Sarı.

Beni ayruksı hale koydu ol saz
İçim pür-saz kıldı benzimi saz ساز *(Hurş. XIV. 53)*

§ Sayrunun benzi saz ساز olur, ağzı dadı acı olur.
(Mü. Şi. XIV - XV. 168)

Bu halka gösterir ol benzi sazın سازين
Kim eydeler kılurmuş dün namazın *(G. Ra. XV. 315)*

sazak : Sazlık, bataklık.

§ Semar سمار [*Fa.*] : Koğalık otu ki sular olduğu yerlerde ve sazaklarda صزاقلرده biter. *(Deş. XVI. 111-2)*

sebe sebe yürümek : Salına salına yürümek, seke seke yürümek.

§ Bir çemen üzerinde bir güzel keklik sebe sebe yürürdü سبا سبا يورردى, anın bu yürüyüşüne bir zağ âşık oldu. Pes heves anın yürüyüşün öğrenmeğe kıldı.
(Kel. XIV. 173)

sebük sallamak : Hafif bulmak, yeyni görmek, ehemmiyyet vermemek.

Dedin idi bana ey er bilgesi
Ki suya vü damdan düşe gölgesi
Sen olmaya dama nazar kılasın
Sebük sallamasun سبوك صلماسون seni, bilesin
İşittim öğüdünü ettim yavuz
Gözüme yavundu anın gibi yüz *(Süh. XIV. 83)*

secme : Meczum, cüzamlı.

§ Ol cima'dan doğan oğlan meczum, ya'ni secmelerden سجمه لردن olur. *(Mü Şi. XIV - XV. 9)*

seçilik : Ayrılık, gayrılık.

§ Efendim, ben de senin hizmetindeyim, ayrılık ve seçilik سچيلك yoktur. Ben de ve İslâm Ağa da kendi kulundur.
(Ev. XVII. 24)

sedremeki : Saçma sapan, abuk sabuk, sedrebeki.

Terkiye mir'at asılmaz sen deli misin herif
Her sözün sedremeki سدرەمکی bilmem ne hâl olmuş sana
(Vasıf. XIX. 303)

sefer seferlemek : Sefere çıkmak, sefer halinde bulunmak.

§ Reâyâ evlâdından taze yiğitler intihap olunup bin nefer piyade yazıldı, sefer seferledüklerince سفر سفرلدکلرنجه dirliğe mutasarrıf olup günde bir akça-i Osmanî, ki rubu' dirhemdir, vazife ta'yin olundu. *(Solak. XVII. 11-1)*

seğirdim : **1.** Akın, hücum.

Ol aradan atın başın saldılar
Seğirdim ile kapıya sürdüler *(Süh. XIV. 158)*

§ Vehm misali seğirdime سکردمه şüru' ettiler.
(Ta. Sel. XV. 129)

§ Tâz تاز [*Fa.*] : Seğirdim سکردم ki düşmana ederler.
(Ni'meti. XVI. 193)

§ Tâz تاز [*Fa.*] : Seğirdim سکردم ki Türk-taz dahi derler.
(Deş. XVI. 129-2)

§ Akıncılara seğirdim سکردیم verdiler, bînihaye esirler getirdiler.
(Âş. XVI. 128)

§ Türk-tâz ترك تاز [*Fa.*]: Seğirdim سکیردم ve yağma.
(Şamil. XVI. 412)

§ Türk-tâz ترکتاز [*Fa.*] : Yağma ve gaaret içün seğirdim سکردم.
(Caf. XVI. 37-1)

2. Koşma, koşuş.

§ Seher yeli seğirdimine سکردمنه tana kalırdı.
(Anter. XIV. 237)

§ Dâhis'le yil yelse yetmeye ve hem seğirdimine سکردمنه irmeye.
(Anter. XIV. 242)

Nice edem seğirdimini سکردمینی beyan
Ki ana yetmez idi fikr-i revan *(Yuz. Hamdi. XV. 82-2)*

§ Ve dahi ol atlar hakkı ki seğirdimde سکردمده tırnaklarından od çıkar taşlu yerlerde. *(Leys. Ar. XV. 738)*

§ Mukaddemlik topunu seğirdim سکردم meydanından ben kapmışam. *(İrşad. XV. 115)*

§ ... Gördü bir kimse melikâne tonlar giymiş seğirdimle سکردمله geçti; İshak, şahsın ardın sürdü, bir âli köşke irişti. *(Ferec. XV. 209)*

Seğirdümde سکردمدا kaza-yı mübrem idim
Burak-ı berk ile hoş hem-dem idim *(Çeng. Dâi. XV. 252)*

§ Bir atı meydana seğirdime سکردیمه salmalu olsalar aliken (yemini) perhiz ederler kim meydanda hafif ola. *(Cev. Ah. XV - XVI. 251)*

Seğirdim de سکردمده açа kuşlar ile per
Gören deye kanatlı kuştur uçar *(Şeh. Ş. XVI. 267)*

3. Bir koşuşta alınan yer, mesafe.

§ Kendü diyarımızdan yer istedim bir at seğirdimi سکردی miktarı ve üç taş atımı yer bana ta'yin eyledi. *(Şevahid. XVI. 137)*

seğirdimci : Akıncı.

Hemandem ol kamu bağlar açıldı
Otuz bin er seğirdimci سکردجی seçildi *(Hurş. XIV. 57)*

seğirdim etmek, (seğirdim eylemek, seğirdim kılmak) : At koşturmak, akın etmek, talan etmek, hücum etmek.

Sen uğurlayın ceng yatın düzün
Ki düşman seğirdim eder ادر سکردیم ansızın *(Ferh. XIV. 23)*

§ Gördü ki aşk çerisi dervişin gönlüne seğirdim eylemiş سکردم ایلمش ... *(Tebareke. XIV. 11-1)*

§ Sabah olucak leşkerin bâkisi kale orusuna seğirdim kılsun سکردم قلسون ... *(İs. H XIV - XV. 566)*

§ Mezkûrlara ulak veresiz, seğirdim idüp padişahımız maslahatın edâ idüp yerine koyalar. *(Sic. B. XV. 4, 473)*

§ ... Sonra ısıcakla kal'adan yana seğirdim ettiler سکردیم اتدلر ... *(Ta. Sel. XV. 197)*

§ İrmen vilâyetinde urgun ve seğirdim ettiler سکردیم اتدلر. *(Ta. Sel. XV. 136)*

§ Bir gezden Haricîyan seğirdim idüp سکردم ایدوب evine gittiler. *(Müslim XV. 1-43)*

§ Türk-tâz تركتاز [*Fa.*] : Yağma ve garet içün il üzerine seğirdim etmek سکردم ایتمك. *(Miftah. XV. 66)*

§ Tâzân تازان [*Fa.*] : Seğirdim eyle سکردم ایله demektir. *(Deş. XVI. 150-2)*

seğirdim eylemek : → **seğirdim etmek.**

seğirdim kılmak : → **seğirdim etmek.**

seğirdim salmak, (seğirdi salmak) : 1. Hücum etmek, akın etmek, istilâ etmek.

§ Geldi gördü ki aşk çerisi dervişin gönlüne seğirdim salmış سکردم صالمش. *(İhlâs. XIV. 54)*

§ Ölüm yağmacısı ten vilayetine seğirdim saldı سکردم صالدی. *(Anter. XIV. 337)*

§ Andan ol iki bin er kale yöresine saça seğirdim saldılar سکردم صلدلر, kalenin davarın sürdüler. *(İs. H. XIV - XV. 566)*

§ Firenk üzerine seğirdim saldı سکردم صالدی çok atlar ve yundlar ve sığırlar ve koyunlar ganimet aldı. *(Kesir. XV. 255)*

§ Vaktî ki zikre mülâzemet kıla, zikir sultanı gönül vilâyetine seğirdim salar سکردم صلار. *(İrşad. XV. 177)*

§ Ol şarabın te'siri anın vücut eczasına seğirdim sala سکردم صلا. *(İrşad. XV. 210)*

§ Taraf taraf mahallelere ve evlere seğirdimler salup سکردملر صالوب. *(Selim. XV. 211)*

§ Atları kendi kazalarına karşı seğirdimler salup سکردملر صالوب *(Selim. XVI. 170)*

§ Türk-tâz ترکتاز [*Fa.*]: Yağma içün seğirdim salmak سکردم صالق. *(Ni'meti. XVI. 214)*

§ Nâmdarân-ı nâmiye ve süvarân-ı arz-ı sâmiye deşt ü hâmundan seğirdimler salup سکردملر صلوب. *(Hüs. Dil. XVI. 110)*

§ Ve bu vilâyetlere seğirdim saldı سکردیم صالدی, yaktı ve yıktı. *(Âş. XVI. 239)*

§ Akça Koca dahi İznikmid etrafında çok cidd ü sa'y edüp Akova'ya seğirdiler salup سکردیلر صالوب nice erlikler gösterdi. *(Solak. XVII. 8 - 1)*

§ Türk-tâzî ترکتازی [*Fa.*] : Çapmak ve çapul etmek ve garet ve şebhun eylemek ve seğirdim salmak سکردم صالق mânasınadır ve seğirtmek ve cevelân etmeğe dahi ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 182)*

2. Hızla koşmak.

§ Çün benim kendüye vardığımı gördü seğirdim salup سکردم صلوب kaçtı. *(Rahat. XVI. 84)*

seğirdim yeri : Koşu mahalli.

§ Mızmar مضمار [*Ar.*] : At koşusu yeri ve meydan ve seğirdim yeri سکردم یری. *(Bab. XVI. 1, 89)*

seğirdi salmak : → **seğirdim salmak.**

seğirdi seğirdi : Koşa koşa, seğirde seğirde.

§ Pûy pûy پوی پوی [*Fa.*]: Sür'at ve şitabla gidip gelmek ki yele yele ve koşa koşa ve seğirdi seğirdi سکردی سکردی ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 164)*

seğirdişmek : Koşuşmak, koşuda yarışmak.

§ Kaçan İsa doğdu niçe haç kim yer yüzünde var idi kamusu yüzün düştü baş aşağa oldu. Pes şeytanlar korktu ve bildiler kim ne iş oldu pes ive ive seğirdişü سکردشو geldiler. *(Enb. XIV. 804)*

Seğirdişdi سكردشدى kamu gitti Hüma'ya
Zehi itler ki av av ider aya *(Işk. XIV. 300 - 2)*

§ Hep seğirdişüp سكيردشوب giderler.
(Hamza. XIV - XV. 35, 4)

§ Behir Hint'te olur, bîhat yüğrük olur, aslandan seğirdişir سكردشر, geçer. *(Hay. XV. 20)*

§ El-ibtidaru الابتدار [*Ar.*] : Bir nesneye ivişmek ve seğirdişmek سكردشمك. *(Terceman.XV. 3)*

§ Ol yığılıp duran burçak tartağan olup her birisi seğirdişüp سكرديشوب yerli yerine vardılar. *(Bektaş. XV. 217)*

§ Şol sıngun çeri gibi kim alem, sancak dibine seğirdişeler سكرديشلر. *(Leys. Ar. XV. 654)*

§ Bayram günü halâyık kimisi yeni ton giyerler, atlara binerler, kullar önünce seğirdişürler سكردشورلر.
(Cennet. XV. 271)

§ Şehrin halkı hep korkuya düştüler, seğirdiştiler سكردشديلر ...
(Müz. XV. 157)

§ Seğirdişdiler سكردشدلر kapıya ve Zeliha yırttı Yusuf'un gönleğini. *(Cev. Es. XV. 316)*

Yüğürür itler atlar seğirdişür سكرديشور
Beni ele getirmekte dürüşür *(Çeng. Dâi. XV. 246)*

§ Bezzaz... feryat eyledi: Yâ müslümîn, bu sıfatlu avrat gördünüz mü? Bin dinarlık kumaşım aldı, andan dükkânı sildi süpürdü dedi. Bazar halkı her taraftan seğirdiştiler سكردشدلر ol sıfatlu avrat bulunmadı. *(Ferec. XV. 484)*

§ ... Halktan figan koptu, oklar gezleyip Simurg'u gözleyip dört yana seğirdişdiler سكردشدلر çare edemediler.
(Ferec. XV. 433)

§ Serhengler bir gezden seğirdişüp سكردشوب anda gittiler.
(Müslim. XV. 1, 11)

Gelür gördüler anı kârban şad
Seğirdiştiler سکردشدیلر olup gamdan azad *(Mih. XV. 270)*

§ Seğirdişüp سکردشوب cemâl-i bâ-kemaline nazar eylediler. *(Zehr. XVI. 106)*

§ Kimi sağa ve kimi sola seğirdişüp سکردشوب. *(Rahat. XVI. 39)*

seğirdi yürümek : Koşarak gitmek.

§ Ḫafif خفیف [*Ar.*] : Seğirdi yürüyen سکردی یورین at hışıldısı. *(Bab. XVI. 1, 297)*

seğirdü başlamak : Seğirtmeye, koşmaya başlamak.

§ ... Hiç ihtiyatsız aşağa indiler, kamusu bir kezden duzağa tutuldular, sayyat şadman oldu, seğirdü başladı سکردو بشلد kim buları ele getüre. *(Kel. XIV. 78)*

seğirdürce : Seğirtme çağına girmiş, koşar oynar.

§ Anun iki seğirdürce سکردرجه oğlancukları var idi. *(Rahat. XVI. 247)*

seğirmek : **1.** Koşmak, seğirtmek.

§ Çün arslan anın yarağın gördü, pes seğirti hamle kıldı, ikisi savaşa başladılar. *(Kel. XIV.)*

Geyik tavşan dutar idim yüğürsem
Uçar kuştan geçer idim seğirsem سکرسم *(Çeng. Dâi. XV. 252)*

Buluttan tiz geçer idim seğirsem سکرسم
Güneş gölgemi görmezdi yüğürsem *(Çeng. Dâi. XV. 240)*

2. Hafif kımıldamak, kıpırdamak, seğrimek.

Bu müjde olup vâsıl-ı gûş-i can
Nişan-ı sürûrum seğirdi سکردی heman *(Atai. Ha. XVII. 20)*

seğirtmek : **1.** Koşmak.

Süheyl'i bulımadı vü tizceğin
Yine döndü seğirdü ساکردو ana değin *(Süh. XIV. 158)*

Ulular ü beğler kamu cavk cavk
Seğirtirler idi ederlerdi zevk *(Süh. XIV. 223)*

§ Şeybup bunlardan ön seğirtti سكرتدى dervende yetişti. *(Anter. XIV. 20)*

Hakk'ı istersen seğirdüp سكردوب dört yana
Kime gidersin sana gel sen sana *(Nesimi. XIV. 145)*

Ayak bas toprağa kim duymasın yil
Seğirt سكرد od içre su gibi katı yil *(Işk XIV. 139-2)*

Kolun sığan bugün Allah'a sığın
Oturma yil seğirt سكرت niteki sığın *(Işk. XIV. 57-1)*

§ Deli Karçar seğirterek سكردرك vardı. *(Dede. XIV. 46)*

§ Buyruklarına muti' münkad olmağla ol padişahın rızası olduğu yerlerde hizmetine seğirtmek سكردمك gerek. *(Müneb. XIV - XV. 95 - 1)*

Ger seğirde سكرده bunda derdin Düldül'ü
Bulasın maksuduna doğru yolu *(Vahdet. XV. 151-2)*

§ Ve abdestli kişi namaza yetişeyim deyü katı seğirtmeye سكرتميه. *(T. E. XV. 62)*

Seğirtip سكردب baş kesüben kan döker ol
Hakikatte özü hod bulmadık yol *(Tennuri. XV. 137)*

Niçe bu dünya ardına düşersin
İğen katı seğirtme سكرتمه kim düşersin *(Hikmet XV. 346)*

Suya Fir'avn veş salma kilimi
Seğirdip سكردب Tur-ı aşka an Kelim'i *(Mih. XV. 193)*

§ Tâḫten تاختن [*Fa.*] : Seğirtmek سكرتمك. *(Miftah. XV. 22)*

§ Her seğirden سكردن kolana yetmez, ol kişi yeter ki ardınca olup seğirde سكرده. *(İrşad. XV. 330)*

§ ... Reisleri katına, yahut şol puta tapucular gibi kim putlarından yana seğirdeler سكردهلر. *(Leys. Ar. XV. 654)*

§ Halifelerinden ve dervişlerinden birin her kanda görürlerse seğirde seğirde سكرده سكرده karşı gelip... *(Bektaş. XV. 351)*

§ Ol zahit döndü kim savmaasına gire, seğirttim سکرتدم eteğin tuttum. *(Tez. Ba. XV. 173)*

§ Örümcek, ayaklarıyle ağ üzerinde nice seğirdir سکردیر. *(Ac. XV. 3)*

§ Kanı benim cennet çemenlerinde seğirdüp سکردب gezdiklerim ve kanı benim... *(Maârif. XV.)*

§ ... Sait gamnâk şaha geldi, Seyf'in halini söyledi, şah derhal seğirdüp سکردوپ Seyf'e geldi. *(Ferec. XV. 346)*

§ Bir tepsiye birez incir koydu, kulunun eline verdi, seğirt سکرد imdi eriş dedi. *(Müz. XV. 28)*

§ Tanrı karadığına İblis aleyhi'l-lâne balta alır seğirtir سکردر. *(Ata. XV. 31)*

§ Bir seğirtme سکردمه bir kaçışma oldu ki seğirdenler birbirine çarpışıp ikisi birden düşüp yaturdu. *(Müslim. XV. 35, 185)*

§ Tâḫten تاختن [*Fa.*] : Yarışmak ve koşmak ve katı ivmek ve seğirtmek سکرتمك ve iplik kıvratmak ve... *(Ni'meti. XVI. 14)*

Ecel gelse ḳaçan bir sayd-ı çâlâk
Seğirdir سکردر canib-i sayyada bîbâk *(Enis. XVI. 27-2)*

§ Ecfil اجفیل [*Ar.*] : ... Deve kuşu... ve beyabanda başını arkası üstüne götürüp yele karşı göğüs verip seğirdir سکردر. Yel muhkem oldukça dahi ziyade seğirdir سکردر. Şöyle havada kuş uçar gibi. *(Deş. XVI. 215-1)*

§ İstibak استباق [*Ar.*] : Kimse kimseyle yarışmak ve birbirinden önürtleşüp seğirtmek سکرتمك. *(Bab. XVI. 1, 323)*

§ Tâzîden تازیدن [*Fa.*] : Seğirtmek سکرتمك. *(Caf. XVI. 185-2)*

§ Er-rukûz الرکوض [*Ar.*] : Seğirtmek سکرتمك. *(Ah. XVI. 448)*

§ Devîden دویدن [*Fa.*] : Yelmek ve seğirtmek سکیرتمك. *(Şamil. XVI. 273)*

§ Tâḫten تاختن [*Fa.*] : Seğirtmek سکیرتمك ve çapmak. *(Şamil. XVI. 268)*

Diller revane oldular ol mehlikayile
Etfal-i şehr sanki seğirdirler سكردرلر ayile *(Baki. XVI. 251)*

§ ...Behram Beg'den âdem getirip döğe döğe aldırayın deyü seğirdüp سكردوب gidüp ba'dehu on onbeş âdem getirdüp... *(Sic. A. XVI. 2, 1191)*

Semendin katlime seğirtti سكرتدى amma korkaram andan
Ki sebkat ide nâgeh tevsen-i ömrüm semendinden *(Fuzuli. XVI. 184)*

Seğirttim ardundan yettim
Eğildim yüzünden öptüm *(Kara. XVII.)*

Çok seğirtti gaflet ehli bu serabı su sanıp
Bulmadılar hiç bu sahrada biri bir katra âb *(Niyazi. XVII. 11)*

§ Ez-zümeâ' الزمعاء [*Ar.*] : Seğirtenler سكردنلر, koşanlar. *(Kdeb. XVIII. 136 - 1)*

Seğirdip سكرديب geldi Seyyid yanına ol
Ağlayuben düşer hem pâyine ol *(Battal. XVIII. 150)*

§ Devîden دويدن [*Fa.*] : Yelmek ve seğirtmek سكرتمك mânasınadır. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 338)*

§ Tekîden تكيدن [*Fa.*] : Seğirtmek سكرتمك ve koşmak ve yelmek mânalarına gelir *(Bürh. XVIII - XIX. 185)*

§ Şitab شتاب [*Fa.*] : Acele, sür'at, seğirtme سكيرتمه. *(Kam. Os. XIX. 79)*

2. Yürümek.

§ Ol gün seğirdüp سكردوب bir ormanlık içre yatıp vakt-ı seherde cümle atlanıp bir saat dahi seğirderek سكردرك... *(Ev. XVII. 13)*

3. Koşturmak

Geldi sürdü her birisi nevbetin
Çok seğirtti سكرتدى işbu meydanda atın *(Ga. XIV. 217)*

§ Ve at seğirtmekten سكرتمكدن ve ol nesnelerden, ki gözü çöngelde, ve galiz taâmlardan... *(Mü. Şi. XIV - XV. 72)*

Benim ile bir adım gitmez idi
Bana hiç at seğirdüp سكردوب yetmez idi *(Çeng. Dâi. XV. 252)*

4. Saldırmak, akın etmek, çapmak, çapul için hücum etmek.

Çü Fağfur göre ki seğirtiriz ساكردرز
Sana kim ana geldik eğirtiriz *(Süh. XIV. 46)*

Eğer kal'a olsa eğirtir idik
İl ü oba olsa seğirtir idik *(Süh. XIV. 278)*

§ Bundan sonra Gelibolu tarafına seğirttiler سكرتدلر.
(T. Oruç. XV. 18)

§ Ol vilâyetin akıncısı akına seğirtmez سكرتمز oldu.
(Bektaş. XV. 361)

§ Bir gün Mihal'a aydur: Tarakçı Yenicesine seğirdelim سكردملم deriz, ne dersin, der. *(Âş. XVI. 12)*

Varup Aydos hisarına seğirdür سكردر
Alımaz kal'ayı geh gâh eğirdür *(Hadidi. XVI. 66)*

§ Sinan Ağa ol semte seğirdüp سكردوب etrafı ihata etmekle...
(Naima. XVII - XVIII. 26-4)

seğirtmek gereksin : Seğirtmelisin, seğirtmen gerektir.

§ Sen dahi ol va'deye inanmak gereksin, ibadet, tâat yolunda seğirtmek gereksiñ سكرتمك كركسك. *(Müz. XV. 234)*

seğirttirmek : Koşturmak.

§ Tâzanîden تازانيدن [*Fa.*] : Seğirttirmek سكيرتدرمك ve katı ivdirmek. *(Şamil. XVI. 268)*

seğitmek : Dolaşmak.

§ Kavm-i Fir'avn, Hazreti Musa bed-duasıyle Mısır ikliminde duramayıp iklim-be-iklim tarümar olup aç ve zaç, müflis, mendebur, bî-vatan olup dağlarda ve bellerde sakin olup, şehirden şehre hırsızlıcak edip seğidüp سكيدوب gezmededirler.
(Ev. XVII. 91)

seğmen başı : Sekban başı.

Çektiler kazanı Et Meydanına
Haber gitti seğmen başı babaya *(Saz. Nigâri. XVIII. 406)*

seğrek : Keten tohumu, zeyrek.

§ Bezr-i kettan بزر كتان [*Fa.*] : Lûgat-i Alâüddinü'l-Karahisarî'de, Türkisi seğrektir سكرك در deyü mezkûrdur. *(Men. Av. XVI. 105)*

seğrimek, (sekrimek) : 1. Titremek, tiril tiril titremek.

Birincesi (Bir nicesi) oynar, birince büker
Birincesi seğrir سكرر, birince seker *(Süh. XIV. 223)*

2. Sıçramak.

§ ... Bağa buları gördü yavlak korktu, pes seğriyüp سكريب ol su bağası suya girdi. *(Kel. XIV. 84)*

§ Bunun arasında dürger kendi hacetine vardı, bûzine geldi sekriyip سكريب ol ağaca ağdı. *(Kel. XIV. 25)*

Çarh uruben sekriyüp سكريب oynar idi
Hecr odundan hatırı göyner idi *(Man. Tayr. XIV. 251)*

§ Ol mağaradan çıktık yüz bin meşakkat ile deniz katına inip kayık içine sekridik سكردك. *(Enb. XIV. 305)*

§ Ol nerdibanın her payesi biri birinden şöyle yüksek idi kim İskender Şah serverler ile el uzatışıp tutuşup sekrimeyince سكرمينجه çıkamazlardı. *(İs. H. XIV - XV. 256)*

§ Âlizîden آليزيدن [*Fa.*] : Gussalanmak ve seğrimek سكرمك. *(Ni'meti. XVI. 6)*

§ Âlizîden آليزيدن [*Fa.*] : Seğrimek سكرمك. *(Caf. XVI. 181-2)*

§ Cesten جستن [*Fa.*] : Sıçramak ve seğrimek سكريمك. *(Şamil. XVI. 270)*

§ Cehîden جهيدن [*Fa.*] : Seğrimek سكريمك. *(Şamil. XVI. 271)*

3. Hücum etmek, üşüşmek.

§ ... Yâranlarım bayağı âdetçe ol zenbile sekrimek سكرمك gösterdiler, eyle kim yiyesi el vermedi. *(Kel. XIV. 86)*

seğrişmek : Koşuşmak.

Salınur mestane-çeşm ahuları
Seğrişür سكرشور handan olup tîhuları *(Selâman. XVI. 108)*

seğritmek : Saptırmak.

Anda kim er doğru sözü seğridür سكردر
Ben benem dahi dir isem eğridür *(Man. Tayr. XIV. 150)*

sehel : Az, cüz'i, azacık, pek basit.

§ Bunlar arslan huylu olur bir sehel سهل nesneden ötürü incinip ter düşerler. *(Hamza. XIV - XV. 10, 22)*

sehelden : Çok geçmeden, az sonra.

§ Sehelden سهلدن cümlesi uykulaşup sayıklaşup kendilerinden geçtiler. *(Hamza. XIV - XV. 10, 195)*

sekeletmek : Sendeletmek, sektirmek.

§ İcmâl اجمال [*Ar.*]: Devenin sol ayağı tuşağını şeşüp sağ ayağına bağlayup sekeletmek سكەلتمك. *(Bab. XVI. 1, 372)*

seki (I), (sekü) : Yerden biraz yüksek sedir, peyke şeklinde oturacak yer.

§ Fazl, şehir kenarında bir mescit seküsünde سكوسنده oturdu. *(Ferec. XV. 25)*

§ Halit, müflislikten evden çıkamaz oldu; bir gün çıktı gördü bir âli saray, altında bir gölgeli suffe var, üzerinde yattı uyudu. Meğer bir kenizek tama çıkar görür bir ay yüzlü yiğit seküde سكوده yatmış, hezar dil ü can ile âşık olur. *(Ferec. XV. 463)*

§ Es-suffetü الصفة [*Ar.*] : Ve dahi ev önünde seküye سكويه suffe derler. *(Terceman. XV. 10)*

§ El-menametü المنامة [*Ar.*] : Ve dahi üzerinde yatıp uyumak içün düzdükleri yüksek sekiye سکیيه ve ağaçtan çatılmış kerevete mename derler. *(Terceman. XV.)*

§ ... Dahi yakasından yapışıp çekti oturduğu sekiden سکیدن aşağa bıraktı. *(Bektaş. XV. 257)*

§ Üç damla kan kendi gözü önünde damladı, bunu görüp fil-hâl ussu gitti, baş aşağı ol sekiniñ سکینك altına muallak yıkıldı. *(Bektaş. XV. 266)*

§ ... Ev içinde nerdüban altında seküde سکوده yatardım. *(Sic. B. XV. 5, 59)*

§ Dükânçe دکانچه [*Fa.*]: Bazar seküsü سکوسی. *(Şamil. XVI. 228)*

§ Dükkânçe دکانچه [*Fa.*] : Bazar sekisi سکیسی. *(Ni'meti. XVI. 321)*

§ Ed-dükân الدکان [*Ar.*] : Seki سکی, ne yerde olursa olsun, sonra bazargâhlarda olan sekilere سکیلره ıtlak olundu. *(Ah. XVI. 392)*

§ Dükkânce دکانجه [*Fa.*]: Bazar sekisi سکسی. *(Caf. XVI. 63-1)*

§ Dükkân دکان [*Ar.*] : Mutlaka oturmak için yaptıkları seki سکی, sonra çarşılarda be'y ü şirâ için yaptıkları sofada istimali şayi' oldu. *(Aks. XVII - XVIII. 161)*

§ Ajiyane آژیانه [*Fa.*] : Set ve seki سکی ve kaldırım makûlesi binaya denir taştan olsun tuğladan olsun. *(Bürh. XVIII - XIX. 36)*

§ Pîş-i hane پیش خانه [*Fa.*] : Ev önü ta'bir olunan suffe ve seki سکی ve set misillü yere denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 168)*

§ El-mıstaba المصطبه [*Ar.*] : Sed ve seki سکی ta'bir olunan nişimen. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 180)*

seki (II) : → **sekil.**

sekil, (seki (II)) : 1. Atın ayaklarında olan beyazlık.

§ İşbu alnı sakarca, alca ve kıç ayağı sekülice سکولیجه bargir benim halâl mülkümdür. *(Sic. K. XV. 5, 152)*

§ Elinde bir al, alnı sakar, kıçları sekil سكل tek tamgalı atı var. *(Sic. B. XV. 7, 57)*

§ Alnı sakar, bir ön ayağı ve bir kıç ayağı sekili سكل ve götünde dört yerde tamgası var... *(Sic. B. XV. 3, 310)*

§ Bir gök kır atım ve beş altunum alıp verdiği dört ayağı sekili سكل çakal atı... *(Sic. K. XVI. 6, 20)*

§ Yelak يلق [*Ar.*] : Atun oyluğuna dek çıkan sekili سكل. *(Bab. XVI. 2, 327)*

§ Mezbur Ali'nin sarı, kancık, sağ ayağı sekili سكل katırı sirkat olunup... *(Sic. K. XVI. 4, 58)*

§ Alnı depeli, iki kıçları sekili سكل enenmiş, sarı ile doru mâbeyninde renkli atı... *(Sic. K. XVI. 7, 29)*

§ Mühaccel محجل [*Ar.*] : Dört ayağı sekil سكل at. *(Müntehab. XVII. 82 - 2)*

§ Tahcil تحجيل [*Ar.*] : At kısmının kavaiminde olan beyaza denir ki sekil سكيل ta'bir olunur, bileklerini tecavüz edip dizlerini yukarı geçmeye. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 173)*

2. Ayağında sekisi olan, sekili.

§ El-a'samu الاعصم [*Ar.*] : İki ön ayakları sekil سكيل ya'ni aklık olan at. *(Terceman. XV. 95)*

§ El-muhaccelü المحجل [*Ar.*] : Dört ayağı sekil سكيل ve ak veya üç ayağı sekil ve ak veya iki ayağı sekil سكيل ve ak ata derler. *(Terceman. XV. 296)*

§ Benim ümmetime alınları sakar ve ayakları sekil سكل ümmet deyü kığıralar. *(Rahat. XVI. 65)*

§ Mukaffez مقفز [*Ar.*] : İki ön ayakları dirseklerine dek ak sekil سكل olan feres. *(Bab. XVI. 1, 118)*

§ Haclâ' حجلاء [*Fa.*] : Topukları sekili سكل at. *(Bab. XVI. 2, 25)*

§ Et-tahcil التحجيل [*Ar.*] : Atın dört ayağında veya üç ayağında veya ikisinde bileklerinden yukarı olan aklığa derler, az ve eğer çok dizlerine varınca andan tecavüz etmeye, Türkice ol ata sekil سكل derler. *(Ah. XVI. 164)*

§ A'sam اعصم [*Ar.*] : Ön ayakları sekili سكيلى olan hayvan. *(Kam. Os. XIX. 131)*

3. Alnında beyazlık olan.

§ Ümmetimin alınları abdest suyu eserinden sekillerdir سكللردر . *(Rahat. XVI. 507)*

sekirden : 1. Uca kemiği, pöç.

Bir kemücek vardır insanda asla çürümez
Kim sekirdende سكردنده olur, cism ana etmiştir imâd
(Muham. XV. 306)

§ El-hacebetü الحجبة [*Ar.*] : Yan başı ki sekirden سكردن ve uca dedikleri uzvun başı ki böğür altındaki sivrice kemiktir. *(Terceman. XV. 258)*

§ Cüfte جفته [*Ar.*] :... iki uca kemiklerinin arka tarafından olan mabeyni ki atta sağrı ve âdemde pöç ve sekirden سكردن ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 204)*

§ İst است [*Fa.*] :... Sâlis, sûrah-ı mak'at mânasınadır ve insanda uca ve pöç ve sekirden سكردن ve sair hayvanda sağrı ta'bir olunan mevzıa dahi denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 62)*

2. Sağrı, kabaet, kıynak.

§ Kûniste كونسته [*Fa.*] : Oturacak yerde iki kalın etten ki sekirden سكردن dedikleri uzuvdan ibarettir. *(Deş. XVI. 35 - 2)*

§ Sürîn سرين [*Fa.*] : ... Ve a'zadan uca dedikleri uzuv ki sekirden سكردن dahi derler Arap verik der bu mânaya ekser zammile müsta'meldir. *(Deş. XVI. 66-2)*

§ Mâzû ماژو [*Fa.*] :... Ve sekirden سکردن ki a'zadandır. Arabide kefel کفل derler. *(Deş. XVI. 293-2)*

sekitmek : 1. Dindirmek, sakinleştirmek.

Vücuhun yoğ ise gönüllere git
Boyun vermez damarlarını sekit ساکت
(Yunus. XIII - XIV. 36)

2. Reddetmek, azarlamak, tekdir etmek.

§ Âdem üstünden uçmak donları uçtu ve avreti açıldı. Uçmak ağaçların gözedirdi ve yaprak dilerdi kim avretin örte. Pes ağaçlar anı sekitti سکتد ve hattâ kim sonra incir ağacı anı esirgedi ve yaprak verdi. *(Enb. XIV. 115)*

§ ... İsa hergiz yavuz söz söylemedi ve kimseyi sekitmedi سکتمدی. *(Enb. XIV. 839)*

§ Muallim anı urur idi, niçün geç gelirsin deyü sekitir idi سکدرد. *(Enb. XIV. 946)*

§ Melikleri, beylerini sekitti سکتدی, epsem olunuz dedi. *(Fütuh. XIV. 546)*

§ Bir kullukçu kişiyi sekidür سکیدور gibi beni sekide سکیده, epsem turgıl diye... *(Fütuh. XIV. 8)*

Da' دع [*Ar.*] : sekitmek سکتمك, cîd جید : boyun, vez' : kesmek, kett : çetük
(Fer. XIV. 12)

§ Kapıdan taşra çıkarıp sürdüler ve sekittiler سکتدلر. *(Anter. XIV. 83)*

§ Temerrüt edenleri sekideler سکدەلر, eslemeyenleri yazıp kapıma bildireler. *(Sic. B. XV. 7, 105)*

§ Kazıyyede medhali olmayanları dahl ettirmeyüp, eslemeyenleri sekidüp سکدوب ve temerrüt ve inat edenleri ve muhtac-ı arz olanı yazıp bildiresiz. *(Sic. K. XVI. 6, 78)*

§ ... Mütemerridi sekidüp سکدوب, eslemeyeni ve muhtac-ı arz olanı vukuû üzre yazıp der-i saâdetime arz eyleyesiz. *(Sic. A. XVI. 6, 1352)*

seknimek : Sakinleşmek.

Kaçan yüreklerinden seknidi سکندی cûş
Görürler şah oturmuş ortada hoş *(Hurş. XIV. 52)*

seknitmek : Azarlayıp susturmak.

§ Çün halini dâyeye dedi, yüz vermedi kakıdı kızı seknitti سکنتدی. *(İhlâs. XIV. 66)*

seksenmek : Ürpermek, birdenbire ürküp sıçramak.

§ Seksen bin er gördüm ise seksenmedim سکسندم.
(Dede. E. XIV. 277)

sekü : → **seki (I).**

selâm etmek : Selâm vermek.

§ Eğer selâm iden سلام ایدن sağır ise selâmı alan reddeyledikte dudağını tahrik edüp kımıldısın göstermek gerek.
(Nasayih. XVII. 165)

sele : Büyük sepet.

§ Es-sefat السفط [*Ar.*] : Sepet ve sele سله. *(Ah. XVI. 504)*

§ El-baliyta البليطة [*Ar.*] : Kamış kap, sele سله.
(Ah. XVI. 144)

§ Çupîn چپين [*Fa.*] : Sele سله, söğüt ağacından iderler.
(Şamil. XVI. 414)

§ Çebsîn چبسين [*Fa.*] : Sele سله ki söğüt ağacından örerler.
(Cam. Fa. XVII. 68)

§ Bervende برونده [*Fa.*] : Sele سله ve sepet ta'bir olunan zarflara denir ve söğüt çubuğundan örerler büyüğüne sele سله ve küçüğüne sepet derler.
(Bürh. XVIII - XIX. 113)

selgi : Sölpük, gevşek.

§ Şilhaf شلحف [*Ar.*] : Bedeni gevşek ve selgi سلكى olan er. *(Bab. XVI. 1, 305)*

§ Mursıt مرثط [*Ar.*] : Rukûbunda ve kuûdunda selgi سلكى olan recül. *(Bab. XVI. 1, 225)*

§ Ḫura' خرء [*Ar.*] : Mefâsıl yumşaklığı ve selgiliği. *(Bab. XVI. 2, 177)*

§ Laḫ' لخع [*Ar.*] : Beden selgiliği سلكىلكى istirha' mânasına. *(Bab. XVI. 1, 265)*

§ Hels هلس [*Ar.*] : Selgilik سلكىلك ve usanlık ve selgimek. *(Bab. XVI. 1, 375)*

selgi etmek : Gevşetmek.

§ Terḫiye ترخيه [*Ar.*] : Selgi etmek سلكى اتمك ve aşağa sarkıtmak. *(Bab. XVI. 1, 145)*

selgimek : Gevşemek.

§ Hels هلس [*Ar.*] : Selgilik ve usanlık ve selgimek سلكىمك. *(Bab. XVI. 1, 375)*

§ Faḫ فخ [*Ar.*] : Kuş tutacak fak ve iki ayak selgiyüp سلكيوب fersiz olmak. *(Bab. XVI 1, 430)*

§ Târr تار [*Ar.*] : Açlıktan veya gayriden bedeni selgimiş سلكىمش er. *(Bab. XVI. 2, 21)*

selindi, (selinti, selindü) : Sel suyunun bıraktığı çörçöp, çamur.

Garâbîb : katı kara, selindüdür سلندودر : zebed زبد [*Ar.*] *(Fer. XIV. 10)*

§ Pes anları selindü سلندو gibi kılduk ki geldi geçti. *(Cev. Es. XV. 47)*

§ Gusâ' غثاء [*Ar.*] : Selindi سلندى ve köpük ve çürümüş ot ve talaş. *(Bab. XVI. 1, 44)*

§ Hass حث [*Ar.*] : Derede yatan sel selindisi سلندسی.
(Bab. XVI. 2, 569)

§ Nefy نفی [*Ar.*] : Sel selindi سیلندی getürüp gitmek, kişi kalkup terk-i diyar etmek. *(Bab. XVI. 1, 626)*

§ El-cefale الجفاله [*Ar.*] : Sel suyunun süpürüp ilettiği has ü haşâk makulesine denir ki selinti سیلندی ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 165)

selindü : → **selindi.**

selinti : → **selindi.**

selip sepmek : Çok sevinmek, inbisat ve inşirah bulmak.

§ El-eşerü الاشر [*Ar.*] : Bir kimesne ziyade katı sevinmek ve selip sepmek سلب سپمك. *(Terceman. XV. 78)*

selmek : Sevinmek.

§ El-üzbiyyü الازبی [*Ar.*] : Ve dahi sevinmek ve çöpürdeklenmek ve selmek سلمك neşat gibi. *(Terceman. XV. 53)*

§ Gördü Halid silâhlarını, zırhlarını giymiş sele سله turur.
(Fütuh. XIV. 48)

selmen, (selmin) : Bez dokunulurken üzerine sarıldığı ağaç.

§ El-haffetü الحفة [*Ar.*] : Selmin سلمن dedikleri ağaçtır ki çulhalar anın üzerine dokudukları bezi dolarlar.
(Terceman. XV. 275)

§ Neverd نورد [*Fa.*] : ... Selmen سلمن dedikleri önlerinde olan âletleri ki bezi dokudukça ana sararlar.
(Deş. XVI. 89-2)

§ Nüverd نورد [*Fa.*] : ... Ve cüllâhların selmen سلمن dedikleri önlerinde duran ağaç ki bezi dokudukça ana sararlar.
(Deş. XVI. 84-1)

§ El-minvâl المنوال [*Ar.*] : Çulha taifesinin üzerine bez sardıkları ağaç ki selmin سلمن derler. *(Ah. XVI. 1042)*

selmin : → **selmen.**

seme : Şaşkın, sersemleşmiş, sersem, ahmak.

§ Sevgide olanlar sevgi yolunda gördükleri ile sevinenleri görücek seme سمه sanarlar, anlardan usanırlar. *(Sır. XVI. 13)*

Gevzen : sığın u jeng: yama, sitebr: yoğun, filive فیلیوه [*Fa.*] : seme سمه
Girive : belen, rugûy : yama, megûy : deme, yüzüne : berû *(Genc. XVII. 59)*

§ El-mâık المائق [*Ar.*] : Gabi ve künt-zihin olan ahmak ve bîmağza denir ki mank ve seme سمه denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 56)*

Uslu : halimdir, seme سمه : medhuş مدهوش [*Ar.*] u ahmaktır : mutah *(Asım. XVIII - XIX. 13)*

§ Enderva اندروا [*Fa.*] : Ve endervaj اندرواژ [*Fa.*] : Üç mânası var; bir, hayran ve sergeşte ve seme سمه ve deng ve debeng mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX 79)*

§ Peth پتخ [*Fa.*] : Deng ve hayran ve mebhut ve bön ve seme سمه mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 146)*

§ Ḫırif خرف [*Fa.*] : Bunamak ve ateh mânasınadır ki yaş çokluğundan dımağa halel ve akla hiffet ve hatel gelmekten ibarettir ve bir ârıza sebebiyle mebhut ve mütehayyir olmak kendisini salıvermek mânasına gelir. Türkide ol kimesneye seme سمه derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 241)*

semizimek : Semizleşmek, tavlanmak, semirmek.

§ Rabs ربص [*Ar.*] : Hayvan katı semiziyüp سمزیوب içi yağ ile dolmak. *(Bab. XVI. 2, 182)*

semizlik otu : Semizotu.

§ Keff كف [*Ar.*] : Semizlik otu سمزلك اوتی. *(Bab. XVI. 1, 313)*

semrimek : Semirmek, tavlanmak, şişmanlamak.

İşitti Ferruh'un sındı ayağı
Çererdi gözleri semridi سمریدی yağı *(Işk. XIV. 272-1)*

Matbahından aşkın ey can-ı amu
Hûb u ferpihlüdürür anlar kamu
Otla aşkın otluğundan semri سمری hoş
Zişt ü lâgar anda değmez bir tesü *(Ruşeni. XV. 300)*

§ Tanrı Taâlâ gündüze eydür, geceye sen zulmeyledin şol kelime ile. Gece kabarur semrir سمرر, gündüz elikür zaif olur. *(Tuh. Le. XV. 357)*

§ Anların gelüp gitmesiyle semriyip arıklamaya. *(İrşad. XV. 245)*

§ Bu kuş, gün açık olucak semrir سمرر, bulut olsa arıklar. *(Hay. XV. 37)*

§ Bağ içinde bir köşk, dairesinde çok höcre var; birine girdi gördü on yalıncak kişi oturmuş, semrimişler سمرمشلر, gözleri görünmez olmuş. *(Ferec. XV. 510)*

Bu yatlık özge vü bilişlik özge
Ki semrimektir سمریمکدر özge şişmek özge *(G. Ra. XV. 47)*

Meseldir halk içinde söylenir pâk
Bakar semrise koyar başına hâk *(Hikmet. XV. 549)*

Semrimiş سمرمش her bakar şu resme, eğer
Çeker olsan kılını yağı tamar *(Yuz. Hamdi. XV. 147 - 1)*

§ Semn سمن [*Ar.*] : Beden semrimek سمریمك ve taâma sayağ katmak. *(Bab. XVI. 1, 515)*

§ Sevgüyile semridiler سمردلر Simurg'a yuva oldular. *(Sır. XVI. 57)*

semritmek : Semirtmek, tavlandırmak, şişmanlatmak.

§ Ve öyküne göğüze assısı var ve âdemi semridür سمردر. *(Edviye. XIV. 7)*

Hüner besler olur öğüt esleyen
Hüner semridimeye سمريديمايه ten besleyen *(Ferh. XIV. 51)*

§ Kışın biryan yimek, ya'ni et tenurda bişmiş ola, semridür سمردر. *(Hazain. XV. 24 - 1)*

sencef : → **zencef.**

sencileyin : Senin gibi.

§ Bir kişi gelür sencileyin سنجلين bana muştular ki Tanrı senden hoşnut değüldür, der. *(Yüz. Ha. XIV. 68)*

Cennet içre huriler cem' olucak
Hublara sencileyin سنجلين server kanı *(Kadı. XIV. 604)*

Ola mı sencileyin سنجلين bir dahi avare gönül
(K. Ü. XV. 20)

§ ... Sen benim anama benzemezsin, hiç sencileyin سنجلين kimse bunda geldiği yok. *(Ferec. XV. 443)*

Âlemde zehi tali'-i ferhunde anın kim
Bir sencileyin yüzü gün alnı kameri var *(Nizami. XV. 22)*

Melek-sıfatsın i(ey) huri yerin çü cennettir
Beşerde sencileyin سنجيلين dutmayam sulâle düşer
(İbrahim. XV. 149 - 1)

Bî-kararım hemîşe sencileyin
Düşmesün derde kimse bencileyin *(Yüz. Hamdi. XV. 72-1)*

Sencileyin سنجلاين sana kim mahrem ola
Senden evlâ sana kim hem-dem ola *(Vahdet. XV. 44-1)*

Kemâl'in mezhebi yok dime zâhid
Anın da sencileyin سنجلاين mezhebi var *(Sarıca. XV. 9)*

Gelmez vücuda sencileyin سنجلين dürr-i şahvâr
(Baki. XVI. 12)

Her kimin sencileyin سنجيلين var hâcesi
Âlem içre ac ola ol nicesi *(Selâman. XVI. 13)*

Âfet-i devr-i zamansın sanemâ devr-i zaman
Sezmezem sencileyin سنجلين bir dahi âfet getüre
(Aşki. XVI. 258)

sencir : Zincir.

§ Dört burunsalık: 10, yiğirmi dört sencir سنجير : 60.
(Sic. B. XV. 10, 145)

senderemek, (sendiremek) : Sendelemek, sarsılmak.

§ Rüstem durduğu yerde sendereyüp سندەريوب ejdere doğru seğirdip bir hayli yer gitti. *(Hamza. XIV - XV. 26, 81)*

§ Bir amut şöyle çarptı ki dilâver Aşkar ile sendiredi سندیرەدی.
(Hamza. XIV - XV. 10, 25)

§ Et-tesavük التساوك [*Ar.*] : Yürürken za'fından eğilip sendiremek سندرمك. *(Terceman. XV. 184)*

§ El-müteḫalligu المتخلغ [*Ar.*] : Sendireyi sendireyi سندرى سندرى yürüyücü ve dağınıkrak yürüyüşlü kişi. *(Terceman. XV. 250)*

§ Ḫınsâl خنثال [*Ar.*] : Kocalıktan ditremek ve ızdırab etmek ve senderemek سندرمك. *(Bab. XV. 2, 396)*

Açlık belâsı ile hazan yaprağı gibi
Kimi dokunmadın yıkılur kimi senderer سندرر
(Yahya. Bey. XVI. 53)

§ Cin tutmuş gibi yıkılarak ve sendereyerek سندەيرك kalkırlar.
(Nasayih. XVII. 49)

Bir kadem seyre kalmadı mededi
Ditredi desti pâyi sendiredi سندەدی *(Atai. Ha. XVII. 29)*

Hezar-ı hastaya gülbün dokunsa senderetir سندەردر
O taze gül ne bilir serçeye çubuk beredir
(Sabit. XVII - XVIII 114)

§ El-müsental المسنطل [*Ar.*] : Şol zaifü'l-meşy adama denir ki yürürken sendereyerek سندەيەرك yürür ola.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 251)

sendiremek : → **senderemek.**

señek : Ağaçtan veya topraktan yapılmış su kabı, desti.

§ Ol hakim doğru eyitmiştir kim : Kişi hemişe eyü hallüdür tâ ana değin kim anın ayağı bir kez taşa dokuna, çün bir kez rence düştü ve belâ taşı anın señeğin سكين sıdı, pes her saat âfet seyli anın üstüne... *(Kel. XIV. 94)*

§ Süleyman eyitti : Ne gördün? Eyitti: Geçerken ırmak kıranında bir er gördüm ve anın ile bir katır ve bir taş señek سكك bile, kim katırın suvara ve señekle سككلا su ala. Pes katırın suvardı ve señeğiñ سكك doldurdu ve ırmak kıyında kodu, andan diledi kim hacetine vara señeğiñ سككك kulpuna bağladı, gitti, pes katır belinledi ve señeği سكك uşattı, ol erin ahmaklığına güldüm kim, ol senek katırı tuta sanır. *(Enb. XIV. 642)*

Zerâbiy : döşeklerdir, señeklerdir سككلردر : cirar جرار [*Ar.*] *(Fer. XIV. 8)*

Her zaman suya varıp gelmez señek سكك
Kayda geçer er yerine her zenek *(Kadı. XIV. 594)*

§ Şol şahıs bir keret su kuyusunun üzerinde durup bir karının señeğine سككك su koyuverdi. *(İrşad. XV. 67)*

§ Ey ruh-ı tayyibe, Allah'ın emriyle çık diye; eyle olsa ruh dahi bedeninden şol señekten سككدن katra sızar gibi sıza. *(Delil. XV. 131)*

Hazır dut elinde bir kabak çekme emek
Kim böyle sudan dürüst gelmeye señek سكك *(Kab. XV. 267)*

§ İylik bilmeyen katında su getirenle señek سكك sıyan birdir. *(Ata. XV. 20)*

§ Bir gece atam benden su diledi, durdum ki su getirem, bardakta su yoğudu, señeğe سككك vardım hem su bulmadım, seğirttim ırmağa vardım bardağ ile su getirdim. *(Tez. Ba. XV. 193)*

§ ... Buyurursan varayım bir señek سكك su getirip üstüne dökeyim. *(Ferec. XV. 56)*

§ Es-sebic السبيج [*Ar.*] : Yatık ve señek سكك dedikleri kap. *(Ah. XVI. 482)*

§ Sebû سبو [*Fa.*] : Señek سكك. *(Şamil. XVI. 453)*

§ Sebû سبو [*Fa.*] : Desti ve señek سكك. *(Caf. XVI. 78-2)*

§ Sebû سبو [*Fa.*] : Desti ve señek سكك. *(Ni'meti. XVI. 377)*

Sınıklık uğraya nagâh erişe
Señek سكك sudan bütün gelmez hemişe *(Şeh. Ş. XVI. 775)*

§ Ser-i bağban perişan olup señek سكك gibi pâre pâre oldu. *(Ârifîn. XVI. 207)*

Hemin anlayana bu ma'ni yeter
Ki âhir sulu señek ساكك suda yiter *(Güvahi. XVI. 31)*

Yanında olmasın cehdet birader
Su getiren señek سكك sıyan beraber *(Güvahi. XVI. 12)*

Boğulur yaşına üş göz göre göz
Suda yiter nitekim sulu señek *(D. B. XVI. 35)*

§ Mudurnu... Yüce dağlarında çam çok olmağla köylerinde iki kulplu çam bardakları olur, ikisini bir bir himara tahmil ederler... Hinde kadar hedaya gider. Bu diyarlarda o bardakların adına buduç ve señek سكك derler. *(Ev. XVII. 254)*

seni saña gerekse : Sana gerekse.

Seni saña gerekse سنی سكا كركسه can ü dilden
Buların eteğin hiç koma elden *(Salâtin. XV. 193)*

senlik : Sana ait olan benlik, şahsiyet.

Terk eyle sen senliğiñ سنلكك anda aşkını bul anın
Bu aşk içinde ölenin kan bahası didar olur
(Yunus. XIII - XIV. 350)

sen ol sen, (sen sen ol, siz siz oluñ) : Dikkat et, gözünü aç.

Sen ol sen سن اول سن verme başın tumturaka
Ki kopar tumturaktan çok tıraka *(Muham. XV. 534)*

Ol ki yolsuz iş idüp yol bilmeye
Yoldaş olma ana Nazmi sen sen ol سن سن اول
(D. B. XVI. 137)

Dünya bir avrattır uyman siz siz oluñ سز سز اولوك hay ana
Anca erden artakalmıştır erenler ol çepel
(D. B. XVI. 136)

sen saña : Kendine.

Gözün aç, aklını der, sen saña سن سكا gel
Ki fikrettüğünüz müşkil ola hal *(Salâtin. XV. 101)*

sen sen ol : → **sen ol sen.**

sente baş : Başı sersem, hezeyan halinde.

Gece zevkinde sente baş سنة باش yatur
Suph olunca namaza taş yatur *(Sabit. XVII - XVIII. 213)*

sepdürmek : Serpmek.

§ Dıḫḫa ضخة [*Ar.*] : Oğlancıklar su çımkırındıkları fışkırık ki su sepdürürler سپدررلر. *(Bab. XVI. 2, 234)*

sepelemek : Serpelemek, serpmek.

Hâb-ı gafletten uyanmağa uyûn-ı ezhar
Her seher yüzlerine su sepeler سپەلر ebr-i bahar
(Mesihi. XV. 7)

Güller bitüre, gülşen ola hâk-i mezarım
Peykânın eğer su sepelerse سپەلرسه tozum üzre
(Baki. XVI. 208)

sepetlik : Göbekle kasık aralığı.

§ Ce'betü'l-batın جأبة البطن [*Ar.*] : Göbekle kasık aralığıdır, sepetlik سپتلك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 87)*

sepi : Dibagat.

§ El-efiku الافيق [*Ar.*] : Dibagatı ve sepisi سپی‌سی temam olmadık deri. *(Terceman. XV. 106)*

sepilemek, (sepimek) : Deriyi tabaklamak.

§ Ed-dibagatü الدباغة [*Ar.*]: Deri ve gön sepilemek سپیلمك hamın gidermek. *(Terceman. XV. 316)*

§ Pîrâsten پیراستن [*Fa.*] : Bezemek ve sepimek سپمك ve ıslah etmek. *(Miftah. XV. 21)*

§ Pîrâste پیراسته [*Fa.*] : Şehirden taşra şenlik, sevâd mânasına ve bezek ve bir nesneyi budamak ve deriyi sepilemek سپیلمك ve ekin ekmek içün yeri ıslah etmek. *(Ni'meti. XVI. 167)*

§ Pîrâsten پیراستن [*Fa.*] : Sepilemek سپلەمك. *(Caf. XVI. 184-2)*

§ Pîrâsten پیراستن [*Fa.*] : Sepilemek سپیلمك ve bezemek. *(Şamil. XVI. 267)*

§ İndebağa'l-cild اندبغ الجلد [*Ar.*], pîrâste şüd post پیراسته شد پوست [*Fa.*] : Deri dabağat olundu (Haşiye : pîrâstenden mehuzdur, deri sepilemek سپیلمك mânasına.) *(Aks. XVII - XVIII. 1-470)*

§ Debağa'l-cildü دبغ الجلد [*Ar.*], pîrâst postra پیراست پوسترا [*Fa*] : Deriyi sepiledi سەپیلەدی. *(Aks. XVII - XVIII. 1 - 229)*

sepilenmek : Deri tabaklanmak.

§ Pûst-ı kâle پوست کاله [*Fa.*] : Kürk ve sepilenmedik سپلنمدك deri. *(Ni'meti. XVI. 187)*

§ Pîrâste پیراسته [*Fa.*] : Sepilenmiş سپیلنمش. *(Şamil. XVI. 400)*

§ Dünbelek دنبەلك [*Ar.*] : ...Lek لك, mâna-yı müteaddideyi ifade ederse de burada sepilenmiş سپیلەنمش yumuşak deri ve sahtiyan mânasınadır ki bu halde mâna-yı lûgavîsi sepilenmiş سپیلەنمش kuyruk derisi demektir. *(Kam. Os. XIX. 397)*

sepiletmek : Deriyi tabaklatmak.

§ Pîrayîden پیراییدن [*Fa.*]: Sepiletmek سپیلتمك. *(Şamil. XVI. 267)*

sepilmek : Serpilmek.

O tatlı sözlere gönlü kapıldı
Yüreği tazelendi su sepildi *(Dah. XIV. 60)*

Çü sürçtü ayağı ol nâbekârın
Yüreğine su sepildi nigârın *(Dah. XIV. 107)*

Gerek kim benzeye ey merd-i mûfi
Ilınmış su sepilmiş سپلمش hâke sofi *(Ruşeni. XV. 19)*

§ A'rabî, canına su sepilüp سپیلوب kendü kendüye eyitti... *(Ârifîn. XVI. 65)*

§ İfsâ' افشآء [*Ar.*] : Derlemek içün üzerine su sepilmiş سپلمش kızgın taşın buğuna kendini verip turmak. *(Bab. XVI. 1, 14)*

§ Efşanden افشاندن [*Fa.*] : Silkmek ve sepilmek سپلمك. *(Ni'meti. XVI. 6)*

Görür hemdem değil ne ol u ne bu
Sepilmedi سپلمادی yüreği oduna su *(Yuz. Şems. XVI. 245)*

sepimek : → **sepilemek.**

sepinti : Serpinti, yağmur çisentisi.

§ Reşş رش [*Ar.*] : ... Ve Arabide yağmur çisentisine denir ki sepinti سپنتی dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 300)*

sepişken : Salgın, bulaşıcı, sâri.

Işk sepişkendürür سپشکن‌درر gönülü, i(y) ma'şuk
Kılma seni sevdiğine bunca melâmet *(Kadı. XIV. 37)*

Ey gözü derdi sepişken سپشکن dünyada
Gözünü kim gördü bîmar olmadı *(Kadı. XIV. 300)*

sepişmek, (sepüşmek) : 1. Serpilmek.

İşitti çün gönül ana yapıştı
Anın aşkı odu cana sepişti سپشدی *(Tennuri. XV. 171)*

Bu hal ile bular cana yetişmiş
O canın nuru bunlara sepişmiş سپشمش *(Tennuri. XV. 272)*

2. Yayılmak, dağılmak, bulaşmak, sirayet etmek.

§ ...Ve yüzde dahi olur, sulanur ve irinlenür ve sepüşür سپوشر ve kuru olursa... *(Yadigâr. XIV. 122-1)*

Işk dedikleri bir uyuzdur
Sepişe سپشا şallah bu uyuz çelebi *(Kadı. XIV. 261)*

§ El-mu'di المعدی [*Ar.*] : Bir kimesneye hastalığı sepişici سپیشیجی ve huyu sepici kimesne. *(Terceman. XV. 76)*

sepkün : Yeleksiz uzun ok.

§ El-mi'raz المعراض [*Ar.*] : Sepkün سپکون dedikleri yeleksiz uzun ok. *(Ah. XVI. 1002)*

sepmek : Serpmek, saçmak.

Ol iğri çekerse ko doğruya sap
Ol od yandırırsa su üstüne sep سب *(Süh. XIV. 19)*

§ Bir pâre bezle ol sudan çiçek üzerine gerek olan yerde dürteler ve sepeler سپلر. *(Yadigâr. XIV. 116-2)*

§ Kâfirler at teptiler, ok septiler سپدلر. *(Dede. XIV. 22)*

Bul anı bil nedir maksudumu sen
Su sep سب söyündür üşbu odumu sen *(Işk. XIV. 85-2)*

§ Bir kişinin bir sevdiği kimsesi vardı, kendüden ayrı düşmüş, görmek maksudu idi, oğlu gibi, ma'şûku gibi; geldi deyü haber verseler, canı anı görmek için yürekten taşra hareket eder; ol sebeptendir ki öğü gider, yüzüne su seperler سپرلر. *(Hazain. XV. 39-1)*

Sünbülî hattın gamından şöyle hayran oldu ki
Bağbanlar su seper سپر her gice reyhan üstüne *(Cem. XV. 178)*

Gerd-i vücudumu süpürürdü fena yeli
Karşı su sepmeyeydi سپمیدی ana çeşm-i dür-feşan *(Mesihi. XV. 21)*

§ ... Hemşire bu sözden sevindi, hemşire, avratın ayağına düştü, yüreğine su septi سپدی. *(Ferec. XV. 402)*

§ Kimi gül-i ruhsar-ı Murtaza'ya dide-i giryan-kirdâr su septi سپدی. *(Saadet. XV - XVI. 74 - 1)*

§ Efşânden افشاندن [*Fa.*] : Silkmek ve sepmek سپك ve saçmak. *(Caf. XVI. 181 - 2)*

Gül suyu sepüp سپوب revan yüzüne
Leyli'yi getirdiler özüne *(Fuzuli. XVI. 259)*

Su sepüp سپوب merdümlük etti sine-i pür-sûzuma
Hak Taâlâ çeşmimin kılsın ziyade yaşını *(Zati. XVI. 650)*

Bâki yanardı tâb-ı teb-i hicr-i yâr ile
Su sepmeyeydi سپمییدی yüreğine şi'r-i âbdâr *(Baki. XVI. 120)*

O sözden gey sevindi katı Sehrab
Dedi sepdiñ سپدك yüreğim oduna âb *(Şeh. Ş. XVI. 267)*

Saldı bir nat' taht önüne heman
Üstüne septi سپدی rîg o âhiz-i can *(Mîri. XVI. 82)*

§ Peşenc پشنج [*Fa.*] : ... Ve avgir derler, cüllâhların su sepecek سپجك âletleridir. Arapça veşşe derler, *(Deş. XVI. 49 - 2)*

§ Münâdaha مناضحة [*Ar.*] : Su sepecek سپەجك su çımgırığı ve su sepecek سپەجك kap. *(Bab. XVI. 1, 331)*

Kabilenin pes ü pişinden anlar
Bulara septiler سپدیلر çok tir-i saf-der *(Lârendi. XVI. 156)*

§ Beşenc بشنج [*Fa.*] : Çulhaların su sepecek سپجك âleti. *(Şamil. XVI. 396)*

§ Gurvâşe غرواشه [*Fa.*] : Su sepecek سپەجك. *(Şamil. XVI. 631)*

§ Şad ve hurrem ol gündür ki ağlayan gözle varam, tâ ki, meyhane kapısına su sepem سپم bir kerre dahi ya'ni sâbıkta septiğim gibi yine sepem سپم. *(Ha. Ş. XVI. 291)*

Gördü aşkın şarab-ı bîgaşını
Su sepüp سپوپ sakin etti ateşini *(Atai. Ha. XVII. 93)*

Goncanın jale su septi سپدی yüreğine amma
Oldu her taneciği bülbüle bir dağ-ı derun
(Sabit. XVII - XVIII. 153)

Su septi سپدی var ise ahşamdan fıskiyye-i hurşit
Giran-hâb-ı safadan çeşmin açtı encüm-i zehra
(Sabit. XVII - XVIII. 1)

§ Nadaç نضج [*Ar.*], âb pâşiden آب پاشیدن [*Fa.*] ve teşnegî binişanden [*Fa.*] : Su sepmek سپمك ve susuzluğu teskin etmek. *(Aks. XVII - XVIII. 222)*

§ Reşş رش [*Ar.*] : Su sepmek سپمك.
(Aks. XVII - XVIII. 271)

sepüşmek : → **sepişmek.**

serçe yuvası : Bir çeşit sarılmış (sarık).

§ Softaları o perişan serçe yuvası سرچه یوواسی destarlarıyle...
(Ev. XVII. 574)

sere (I), (sele) : Açık ve gergin olan baş parmak ile şahadet parmağı uçlarının arasındaki uzaklık, sele, süngüç.

§ Dist دست [*Fa.*] : Karış ve sere سره. *(Ni'meti. XVI. 312)*

§ Nim-bizişt نیم بزشت [*Fa.*] : Buçuk karış ve bir sere سره.
(Ni'meti. XVI. 613)

§ Fitr فتر [*Ar.*] : İbhamın başı ile sebbabenin başı miyanı ki sele سله ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 58)*

§ El-fütar الفتار [*Ar.*] : ... Bir nesneyi fitr ile ya'ni sere سره ile ölçmek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2 - 62)*

§ El-fitr الفتر [*Ar.*] : Baş parmakla küşade olan şahadet parmağı ucunun mabeyni olan miktara denir ki sere سره ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2 - 63)*

Seredir سره‌در : fitr فتر [*Ar.*] ü kulaç : bu' ile ba'
(Asım. XVIII - XIX. 1 - 37)

sere (II) : Sersem, budala, ahmak.

Ey ki dostluk gösterüben düşman olan eşkere
Kavl ü şartın böyle miydi bizim ile ey sere سرا
(Kel. XIV. 131)

Kabul edip uyumadın bu gice
Bu özrü nitesi dileyim nice
Cevap eyle verdi yüzünü göre
Berü gel ne söz vaktidir ey sere سره *(Süh. XIV. 105)*

Şaha gelmedi ol sözü hoş hele
Dedi bu keleci reva mı ola
Ki bizi koyup gidesiz ey sere ایسره
Değil maslahat gitmek ayruk yere *(Süh. XIV. 130)*

§ Sultan Mahmut eyitti: Ey sere سره, ben göretururdum, sen anı bir dinara satun aldın. *(İhlâs. XIV. 70)*

sergen : Raf, kurutmak için meyva serilen yer.

§ Er-raffü الرف [*Ar.*] : Sergen سرکن dedikleri tahtadır ki yörük evlerinde aykuru koyup üzerine süt sererler. *(Terceman. XV. 361)*

§ Düstun دستون [*Fa.*] : Sergen سرکن ki anda üzüm ve incir kuruturlar. *(Deş. XVI. 275-1)*

§ Düstun دستون [*Fa.*] : Sergen سرکن ki üzüm ve incir anda kurur. *(Cam. Fa. XVII. 69)*

§ Pâlâne پالانه [*Fa.*] : Çardak ve köşk misillü bâlâ-hanelerde olan çıkmalara denir, sergen سرکن ve musandıra ve şirvan makûlesine de derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 143)*

§ Tabûk تابوك [*Fa.*] : Ba'zı köşklerde ve çardaklarda çıkma ve şehnişin misillü mahârice ve nişimenlere denir; musandıra ve sergen سرکن ve şirvan makûlesi yerlere dahi ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 171)*

serinmek : Serilmek, yüzü koyun yatmak.

Nice sevdada kalem bigi kalam zülfün için
Yüzüm üzre gözü yaşlı serinem سرنم gelmeyesin
(Ah. Pş. XV. 88)

sermenmek : Sıvanmak, çemrenmek.

Mâlik ibni Avf idi anda emîr
Sermenüp سرمنوب tedbire yoğurdu hamır
(Muham. XV. 202)

Çü gördü ki baştan iğen aştı derya-yi aşk
Kenara çıkup sermenüp سرمنوب eyledi iğtisâl
(Muham. XV. 106)

§ Ebubekir müezzin... ol gün gerü âdetince geldi, cû' odu nihadında meş'allendi, soyundu dülbendini yere kodu, sığandı sermendi سرمندی yemek istedi, örtülü tabaklar getirdiler. *(Ferec. XV. 144)*

sermürmek : → **sarmurmak.**

serpene : Destek, herek.

§ Bezga بزغه [*Fa.*] :... Herek ve serpene سرپنه ta'bir olunan ağaca denir ki, asma çubuklarının altlarına dayarlar.
(Bürh. XVIII - XIX. 115)

serpitme : Çember, baş örtüsü.

§ ... Hüseyin bin Mehmet da'va-yi istihkak edüp hükm-i hakim ile elimden aldığı bir serpitme سرپتمه ve bir yağmurluk ve bir küpeyi bana mezbur Himmet vermiş idi.
(Sic. A. XVI. 2, 1014)

§ Merkume Lâli, da'va olunan serpitmeyi سرپتهٔ ebesi olan Gevher nâm zimmiyeden bin üç yüz yiğirmi akçaya satın aldı. *(Sic. A. XVI. 3, 866)*

serpmek : **1.** Bir tarafa sıyırmak.

Gözet imdi ne lûtfile hicabın serpiser سرپسر mahbub
Ne yüz gösterdiser halka tecelli eyleyüp inhâ'
(Muham. XV. 510)

Verem şol mülkümü size ki gözler görmedük ola
Visâlim kılam erzâni, ki serpiser سرپیسر nikap Allah
(Muham. XV. 505)

§ Nâgâh yüzünden örtüsünü serpüp سرپوب cemâate yüzün dönderüp güldü. *(Rahat. XVI. 244)*

2. Sıvazlamak.

Sakalını serper سرپر bıyığın burar ya'ni kim
Beyem, nâibem ya bahadırven adım Şuca'
(Muham. XV. 356)

sersem : Nalbatların içine mıh koydukları kutu.

§ İki sersem سرسم bir nallama bir mühre: 5. *(Sic. B. XV. 6, 105)*

sesdirmek : Duyurmak, sezdirmek.

§ El-ıksadü الاقصاد *[Ar.]* : Bir kimesneye ok dokunup dahi sesdirmeyip سسديرميب ve yerinden kımıldatmayıp öldürmek. *(Terceman. XV. 111)*

sesdirmemek : Ses çıkarmasına vakit bırakmamak, gık dedirmemek.

Ol kaşı yay nice güzel pek ok atar hay
Bir gez kim ura hergiz sesdirmez سسدرمز urduğun vay
(D. B. XVI. 204)

seselmek : Ses almaya başlamak, kendisine ses gelmek.

Seseldi سسلدی ana dek ulaldı Şapur
Der ana Erdişir ey gözüme nur *(Şeh. Ş. XVI. 912)*

sesmemek : Ses çıkarmamak.

§ ... Küstahâne yapıştım oğlanı bana çektim birkaç busesini aldım, oğlan bu hareketi görücek kakır gibi oldu, ben dahi kakırlandım, elimde bıçak var idi, dürttüm oğlanın boğazına tokundu, sesmedi سسمدی öldü. *(Ferec. XV. 174)*

§ ... Alevînin bir cengî koçu var idi, anda bağlı idi; kenizekin hareketini görücek bir gayri koç sandı, kazığı kopardı, kenizeke bir baş urdu, kenizek sesmedi سسمدی Alevî uyandı dehlize vardı gördü kenizek ölmüş yatur. *(Ferec. XV. 473)*

§ İfrit ileri yürüdü ol şahsın parmağından yüzüğüne kastetti... üçüncü nevbet gerü kasteyledi çekti barmağın yarısına dek çekti çıkardı. Yılan kakıdı, yüzüne eyle dem urdu kim ifrit sesmedi سسمدی ; ifritin öldüğün gördüm üzerime lerze düştü. *(Ferec. XV. 378)*

§ Orhan Gazi yanındaki kardaşı vardı kim hisarda kardaşiyle söyleşe, okla urdular sesmedi سسمدی. *(Âş. XVI. 45)*

Dolaşma kûyine yârin sesün işitmeyelim
Biz ah ü zar idelim ey hasud sen sesme سسمه
(Âli. XVI. 183)

ses seleñ, (ses sem) : Ses sada.

§ İtler dahi ürmez ses sem ساسم yok. *(Anter. XIV. 602)*

§ Ḫatreşe خترشة [*Ar.*] : Çekirge ot yimesinin ağzı tavışı ve sesi seleni سسی سلکی. *(Bab. XVI. 2, 175)*

§ Lâğta لغطه [*Ar.*] : Çoğuldu ve ses seleñ سس سلك. *(Bab. XVI. 2, 287)*

ses sem : → **ses seleñ.**

ses sem etmek : Ses çıkarmak, gürültü yapmak.

§ ...Ses sem itmeyüp سس‌سم اتميوب yürüdüler. *(Anter. XIV. 555)*

sevdaya yelmek : Hevese kapılmak, bir arzu peşinde olmak.

§ Asker-i islâm ile taşradan küffarın suların keselim deyü çalışıp küffar susuz bunalsun deyü ol sevdaya yelerlerdi سودایه یلرلردی. *(Ev. XVII. 491)*

sevdüğünleyin : Sevdiği gibi, seveceği nispette.

§ Her bir endamın yur iken şol kadar sığayalar, düzeler kim her endamı göz sevdüğünleyin سودکلین şekil, suret bağlaya. *(Hazain. XV. 10 - 2)*

sevdük : Sevgili, dost.

Birisi Sıddık idi gör hâlini
Kim nice terk etti sevdük سودك mâlini *(Ga. XIV. 26)*

Şehin sevdük سودك kulu olmağın ol can
Yarar ger âleme olursa sultan *(Işk. XIV. 26 - İ)*

sevdüklü : Seven.

§ Eyitti : Buyurdun kim sevdüklü سودكلو sevdüğüne ellerin yokaya. Ben özüne yokadım, zira seni severdim. *(Yüz. Ha. XIV. 108)*

severlenmek : Kendisini sever göstermek, âşık geçinmek.

§ Et-teaşşuku التعشق [*Ar.*] : Bir kimesne severlenmek سورلنمك ve âşık geçinmek. *(Terceman. XV. 191)*

sevgencek : Çok sevilen.

§ Evvelkisi budur kim, ol Mustafa milletinin sultanı, ol peygamberlik hüccetinin bürhanı, ol gerçek amel kılıcı, ol hakikatler bilici, veliler gönlünün direği, ol peygamberler ciğerinin yüreği, âşık, ârif Ebu-Muhammed Ca'ferü's-Sadık radıyallahü-anh cümle meşayihin sevgenceği سوكنجكى oldu; zevk ehlinin pişrevi ... *(Tez. Ba. XV. 5)*

sevgü : 1. Sevda.

§ Sevda سودا [*Fa.*] : Sevgü سوكو. *(Şamil. XVI. 57)*

2. Sevgili.

Sevgü سوكو nesne dilden eksilmez olur
Sevgüsüz hergiz dile gelmez olur *(Ga. XIV. 22)*

sevi : → **sevü.**

sevici : Âşık, seven.

§ Sevicinüñ سويجى‌نك sevinilmişten yana gitmesi ivmeklerdir. *(Rahat. XVI. 24)*

Hicaz: Kâ'be vü zengûle : çınrağı, uşşak عشاق [*Ar.*] :
Seviciler سويجيلر ; yaza : nevruz di, horûse : tılak
(Genc. XVII. 85)

sevi eylemek : Sevgi, muhabbet göstermek.

Bunamıştır Hâce Ahmet Yesevî
Şimdi gelen kişiye eyler sevi ايلر سوى *(Bektaş. XV. 56)*

Sevinç : Özel ad.

§ Ulu̇ların ba'zısı ismini Sevinç سوئج koyalım ve ba'zısı Güvenç koyalım dediler. *(Bektaş. XV. 9)*

sevinilmiş : Sevilen, mâşuk.

§ Sevicinün sevinilmişten سوينلمشدن yana gitmesi ivmeklerdür. *(Rahat. XVI. 24)*

sevinişmek, (sevnişmek, sevnüşmek, sevünüşmek) : 1. Beraberce sevinmek.

Gelin imdi görüşelim koçuşup
Oturalım söyleşelim sevnişüp سونشب *(Yuz. Şeyd. XIII. 89)*

§ Pes Hârut ve Mârut eyitti: Muhammed dünyaya geldi mi? Ol er eyitti: Beli, pes anlar Tanrı'ya şükür kılıp sevünüştüler سونشدلر. Ol er eyitti: Sevünüşmeñüz سونشمكز neden ? *(Enb. XIV. 77)*

§ Dükeli müslümanlar sevniştiler سونشدلر. *(Fütuh. XIV. 44)*

Ay ü gün gördüm önümce yüğrüşür
Cümle yıldız bana karşı sevnüşür سونشر *(Ga. XIV. 562)*

§ ... Söyleştiler ve seviniştiler سونشدلر. *(Anter. XIV. 37)*

Çünkü aklın sözün işitti bular
Sevnişüben سونشوبن şazılık itti bular
(Melhame. XIV - XV. 13-2)

§ Andan yâran sevinişüp سوينشوب Ebumüslim'i aldılar, bârigâhına götürdüler. *(Müslim. XV. 6, 94)*

§ ... Bu, atalı oğlancıkları gördüm yeni kaftanlar giymişler sevinişürler سونشورلر, benim nesnem yok. *(Cennet. XV. 265)*

§ ... Kız ve dâye sevinişip Tanrı'ya şükrettiler. *(Ferec. XV. 19)*

İrdi el-kıssa Huneyn vâdisine
Sevnişüp سونشوب ashap gazâ şâdîsine *(Muham. XV. 202)*

2. Sevinmek.

Bî-vefa meh-rûlara benzer güler ezhar ü gül
Sevnişür سونشر gamden gamâmın dide-i giryanına
(Hadidi. XVI. 22)

sevmeklik : Sevmek, sevme.

Ettiler lâyık imiş sevmekliğe سومكلكا
Canımı buna fida kılmaklığa *(Yuz. Şeyd. XIII. 40)*

sevnişmek : → **sevinişmek.**

sevnüşmek : → **sevinişmek.**

sevü, (sevi) : Sevgi, aşk, muhabbet.

Sevüñdür سوكدر bil seni senden ıradan
Ne sever isen ol yanaya yeden *(Yunus. XIII - XIV. 5)*

Gönül, canım, usum, bilüm senin ile karar eder
Can kanadı sevi سوى gerek uçuban dosta gitmeğe
(Yunus. XIII - XIV. 61)

Ben gelmedim da'vi içün benim işim sevi içün سويچون
Gönüller dost evi içün gönüller yapmağa geldim
(Yunus. XIII - XIV. 236)

Dönüp Hurşid'e eydür ey gül-endam
Sevüñ سوك gönlüm kuşuna kurdu bir dâm *(Hurş. XIV. 14)*

Gönül sana sevüñ ساوك bana ahıştı
Kerem kıl benim ile göz kahışma *(Kadı. XIV. 265)*

Tâki yürekten sevüsi ساوسى çıhmaya
Özüne geydirdi yürek bir gılâf *(Kadı. XIV. 431)*

Biz hod kalenderiz bu sevü ساوو evine girdik
Sende bu heves yoğ ise bu kapıyı kahma *(Kadı. XIV. 52)*

Tapunda ömrümü sarf ideyin ben
Sevüñe سوكا gönlümü sarf ideyin ben *(Işk. XIV. 232-2)*

Bes tevekkül edüben oturdular
Can sevüsün سووسن aradan götürdüler *(İs. XIV - XV. 433)*

Sevi سوی serhoşluğuna bade derler
Dahi hem şem'a nur-ı sade derler *(G. Ra. XV. 182)*

Dil ki seni anmaya ol dil değil
Dil ki sevüñ سوك câyı değil dil değil *(Ruşeni. XV. 127)*

Sevüñ سوك hakikat idüğüne şekkeden Şeyhi
Yakin bu hakkına senin yavuz güman iletir
(Şeyhi. XV. 102)

§ ... İsmail ve Hacer sevüsünden سوو سندن. *(Cev. XV. 346)*

§ Sevü سوو gözün bırakma şuna ki... *(Cev. Es. XV. 354)*

sevünüşmek : → **sevinişmek.**

seyek, (seyik, siyek) : Kırık çıkık tahtası.

Cebr جبر [*Ar.*] : seyik سيك, daby : geyik, cahş : koduk, mühre : tay
(Fer. XIV. 13)

§ Cebîre جبيره [*Ar.*] : Siyek سيك. *(Şamil. XVI. 593)*

§ Cepîre چپيره [*Ar.*] : Siyek سيك ki kemük fansa üstüne sarakorlar. *(Caf. XVI. 39 - 2)*

§ Çepîre چپيره [*Fa.*] : Âmâde, ya'ni yaraklanmış ve bir işten ötürü bir yerde cem' olmak ve siyek سيك, sınık sararlar.
(Ni'meti. XVI. 226)

§ Üstüḫan-bend استخوان بند [*Fa.*] : Siyek سيك ya'ni sınık bağladıkları nesne. *(Ni'meti. XVI. 102)*

Ayağına düşüben zülfü bigi
Eyitti ey sınık gönlüm seyiği سييکی *(Yuz. Şems. XVI. 317)*

§ Ol oğlancuğun sağ eli sınmış idi ve ana cebâir, ya'ni seyikler sarılmıştı; oğlancuk önüne vardı ol seyikleri سيكلری üzerinden giderdi. *(Şevahid. XVI. 151)*

§ Bir sınık seyeklemek ya'ni, bir hayvanın veya insanın eli veya ayağı çıksa tahtalarla anı sararlar, ol tahtalara seyek سيك derler ki, Arapça ana cebîre derler. *(Ha. Ş. XVI. 28)*

Cebîre جبيره [*Ar.*] : seyik سيك cebr : sarmak sınık Sağalmak yara : iltiyam, indimal *(Naz. Le. XVII. 9)*

§ Ḫaste-bend خسته بند [*Fa.*] : ... Kırık ve çıkık âza bağıdır ki Arabide cebîre denir Türki-i gayr-ı meşhurde seyek سيك derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 244)*

seyeklemek, (seyiklemek) : Kırığı, çıkığı ince tahtalarla sarmak.

§ Tanrı'ya dua kılgıl kim benim oğlancığım diri kıla ve sınığın seyekleye سيكليا kim ben evimde anı örte koyup gittim. *(Enb. XIV. 533)*

İşitsin gendi eksiğin bilenler
Seyikleyip سيكلايب anı sağlık bulanlar *(Tennuri. XV. 59)*

§ Bir sınık seyeklemek سيكلمك, ya'ni bir hayvanın veya insanın eli veya ayağı çıksa tahtalarla anı sararlar, ol tahtalara seyek derler ki Arapça ana cebîre derler. *(Ha. Ş. XVI. 28)*

seyeklenmek, (seyiklenmek) : Kırık ve çıkık, ince tahtalarla sarılmak.

§ El-mecburu المجبور [*Ar.*] : Seyiklenmiş سيكلنمش kemik, ya'ni şol ufanmış ve dahi üzerine seyik sarılmış ve seyik bağlanmış kemiktir. *(Terceman. XV. 277)*

seyik : → **seyek.**

seyiklemek : → **seyeklemek.**

seyiklenmek : → **seyeklenmek.**

seyirtmeç : Ucu ilmekli kement.

§ Çuje چوژه [*Fa.*] : Yavru ve ilmik ve seyirtmeç سيرتمج. *(Caf. XVI. 45 - 1)*

sezerlenmek : Sezer gibi olmak.

§ Eğer bir amelde bir faide sezerlense سزرلنسه elinden geldikçe dürüşür. *(Maârif. XV. 200)*

sezi : Zan, şüphe.

§ Güman كمان [*Fa.*] : Sezi سزى. *(Şamil. XVI. 501)*

Zann ظن [*Ar.*] : ü gümandır گاندر [*Fa.*] : sezi سز derd, veca' hem: sızı
(Men. Cev. XVII. 24)

sezik : Sezgi, zan, tahmin.

§ El-muhammin المحمن [*Ar.*] : Ve sezik سزك birle söz söyleyici kişi. *(Terceman. XV. 312)*

§ Zann ظن [*Ar.*] : Sezmek ve kişinin seziği سزکی.
(Bab. XVI. 1, 523)

seziklemek, (seziklenmek) : Sezer, anlar gibi olmak.

§ Izınnân اظنان [*Ar.*] Nesneyi seziklemek سزك لك ve kimseye töhmet etmek. *(Bab. XVI. 1, 486)*

§ Taznîn تظنين [*Ar.*] : Nesneyi seziklenmek سزيك لنمك ve töhmet isnat etmek. *(Bab. XVI. 1, 444)*

seziklenmek : → **seziklemek.**

sezinilmek : Sezilmek.

§ Eğer sezinilürse de سزينلورسده te'vile kabildir, âşikâr elbette ceng olur. *(Câm. Na. XVI. 63)*

sezinme : Zan, tahmin.

§ Sofi nedir, gine sofi bilür, biz söyledüğümüz sezinmedür سزنمەدر. *(Tazarru. XV. 139)*

§ Biz söyledüğümüz hemin sezinmedür سزنمەدر.
(Tazarru. XV. 211)

sezmek, (sizmek) : 1. Sezmek, hissetmek, farkına varmak.

§ ... Ve kendüsinde imtilâ sebebinden yorgunluk size سيزه.
(Yadigâr. XIV. 35 - 2)

§ Karahısarlu Haci Ali'de gümüş arayıcılar eski akça sizüp سزوب aradıklarında ayrıca bağlı iki yüz altmış bir akça bulmuşlar. *(Sic. B. XV. 8, 53)*

§ Dâye, sabah kalktıkta Rıdvan Şahı yerinde bulmadı, sizdiği سيزدکی yerleri aradı başaramadı, feryat eyledi.
(Ferec. XV. 73)

§ Ma'lûlü görüp illeti sezinür سزنور. *(Maârif. XV. 54)*

§ Kendözün araya, her nenin gibi hıltlar sizerse سيزرسه bedeninde anı gidermek ardınca ola. *(Hazain. XV. 23 - 2)*

§ Kişi kim kendözünde mizacına muvafık değil hılt sizer سيزر, bahar faslında gidermeğe cehdeylesün. *(Hazain. XV. 25 - 1)*

Sezse سزسه bir şep ol mehin canında tâb
Şem' gibi subha dek bî-hur u hâb *(Selâman. XVI. 53)*

§ Hatun sezinüp سزنوب bir ustura eline alıp... *(Rahat. XVI. 158)*

Tutar yüz ger sizerse سزرسه sende yüzü
Ki olur omcada oduncu gözü *(Güvahi. XVI. 12)*

2. Zannetmek, tahmin etmek.

Âfet-i devr-i zamansın sanemâ devr-i zaman
Sezmezem سزمزم sencileyin bir dahi âfet getüre *(Aşki. XVI. 258)*

sezme söz : İlham suretiyle hissedilmiş, duyulmuş söz.

§ Manzum منظوم [*Ar.*] : Vezne dizilmiş nesne ve biri biri üzerine uydurulmuştur ve sezme söz سزمه سوز. *(Bab. XVI. 2, 473)*

sıcağı geçmek : Pek sevmek, yanıp tutuşmak.

Geçti sıcağım صجاغم كچدى ah o yorgancı dilbere
Dem-serdi-i heva ile düştüm döşeklere *(Sûr. XVIII. 173)*

sıçancıl : Gücüğen denilen alıcı kuş.

§ Verkâk ورکاك [*Fa.*] : Halimi, sıçancıl صچنجيل dedikleri çaylak demiş... Ni'meti, Sıhah-i Acem sahibi bir kuştur ki karnı ağdır ve arkası yeşil; sıçancıl dedikleri çaylaktır demişler. *(Deş. XVI. 212)*

sıçanotu : Arsenik.

§ Sekiz pâre kağıt içinde attar âleti : 100, bir kutu sıçanotu صچان اوتى baha : 20. *(Sic. B. XV. 2, 13)*

§ Eş-şekk الشك [*Ar.*] : Bir gûne dâru ismidir ki fareyi ihlâk eder. Horasan'da vaki' gümüş madeninden celbolunur, Türkide sıçanotu صچان اوتی derler, beyaz ve sarısı olur.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 97)

sıçan yolu : Düşman kurşun ve toplarından emin olmak için kazılan yol.

§ Leb-i deryadan sıçan yolları صیچان یوللری içre, ya'ni top ve kurşun sadematından halâs için kazılan yollara bu gazalarda sıçan yolu صیچان یولی ta'bir ederler, ol sıçan yolları içre...
(Ev. XVII. 398)

sıçrağan : Çok sıçrayan.

§ Et-tâmir الطامر [*Ar.*] : Sıçrağan صچراغن . *(Ah. XVI. 628)*

§ Tımırr طمر [*Ar.*], esb-i çehende اسب چهنده [*Fa.*] : Sıçrağan صچراغان at ki çalık ta'bir olunur.
(Aks. XVII - XVIII. 192)

sıdırılmak : Kırılmak.

§ Fekıysa فقیصة [*Ar.*] : Sıdırılmış صدرلش yumurda.
(Bab. XVI. 2, 265)

sıdırmak : 1. Sıkmak, sızdırmak.

Gözüme koruk sıdırmaz صدرمز bağ-ı vaslından o meh
Zatiyâ sabreyle âhir her koruk helva olur
(Zati. XVI. 119)

2. Kırdırmak.

§ Şikestanîden شکستانیدن [*Fa.*] : Sıdırmak صدرمق .
(Şamil. XVI. 278)

sığa : Sığ.

§ İlminde deniz sığa صغا ve fehminde ummanlar katradır.
(Yüz. Ha. XIV. 2)

§ Sinar سنار [*Fa.*] : ... Sunun sığa صغا yeri ki anda gemiler yatur.
(Deş. XVI. 112-1)

§ Kûl كول [*Fa.*] : Ebleh ve nâdan... Ve sazan balığı ve sunun sığa صنه yeri. *(Ni'meti. XVI. 557)*

§ Kûl كول [*Fa.*] :... Ve sunun sığa صنه yeri. *(Caf. XVI. 146-1)*

sığacuk : Sığca.

§ Sinar سنار [*Fa.*] : Sığacuk صغاجق gölcük ki bataklu ola. *(Deş. XVI. 111-2)*

sığamak : 1. Sıvamak.

Dürüşüp kolunu sığarsın سغرسن becit
Bizi ayağ ile sığarsın becit *(Süh. XIV. 142)*

Eğer atım düşer olursa sığa
Suyumca durma gir kolunu sığa سيغه *(Işk. XIV. 152-2)*

Sığadı صغەدى gönleğinin yenlerini merdane
Girdi sâki bir ayağ ile yine meydana *(Âli. XVI. 46)*

§ Ellerinde altun sâğar sîm bileklerin sığamışlar صغامشلر. *(Müslim. XVI. 34, 5)*

§ Teşmir-i sak تشمير ساق [*Fa.*] : Baldırı sığamak صيغامق ta'biri maruftur. *(Kam. Os. XIX. 9)*

2. Okşamak.

Ayak aldı vü sordu kim ey yiğit
Adın nedürür bana belli ayıt
Dürüşüp kolunu sığarsın becit
Bizi ayağ ile sığarsın سغرسن becit *(Süh. XIV. 142)*

3. Meshetmek.

§ Ellerinizi ıslatıp dahi elinizin ıslağıyle başlarınızı sığañ صغك. *(Rahat. XVI. 64)*

sığanmak : 1. Sıvanmak, kolları, bacakları sıvamak.

Kolun sığan سيغن bugün Allah'a sığın
Oturma yil seğirt niteki sığın *(Işk. XIV. 57 - 1)*

§ Et-telebbübü التلبب [*Ar.*] : Sığanmak سیغانمق ve çemrenmek. *(Terceman. XV. 206)*

Sığındım Hakk'a sığandum صیغندم elimi
Ki yazam vasfını sırren ve cehrâ *(Muham. XV. 6)*

Kim ederse nasihat ol yığanur
Kanımız dökmeğe kolun sığanur صغانر *(Şeh. Ş. XVI. 1104)*

§ Et-telebbüb التلبب *Ar.*] : Sığanmak صغانمق ve hazırlanmak, ya'ni silâh takınmak. *(Ah. XVI. 210)*

§ Teşemmer تشمر [*Ar.*] : Câmesini yukarı kaldırdı ki sığandı صیغاندی ve çemrendi ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 482)*

Etti mahiyye berat-ı hasenat-ı tezhip
Sığanup صغانوب girdi zerefşanlığa kandilci-yan *(Sabit. XVII - XVIII. 69)*

2. Okşanmak.

İrileş katılarla oldur yeği
Sığanmaz صغنمز it arkası çetük bigi *(Ferh. XIV. 43)*

sığazlamak : Sıvazlamak.

§ Temsih تمسیح [*Ar.*] : Nesneyi izâle içün silmek ve kimsenin sakalına gülüp silmek ve sığazlamak صغزلمق. *(Bab. XVI. 2, 400)*

sığın, (sığın geyik, sığın geyiği) : Yabanî geyik ve sığır.

§ Baktı gördü ki bir sultanî semiz sığın geyiktir صغن کیکدر. *(Dede. XIV. 40)*

Kolun sığan bugün Allah'a sığın
Oturma yil seğirt niteki sığın سیغین *(Işk. XIV. 57 - 1)*

§ Gazâl غزال [*Ar.*] : Sığın geyiğin buzağısıdır. *(M. Bay. XIV.)*

§ Sığın geyik صغن کیك eti dahi, sakangur balığının eti dahi böğreği ısısı eyler. *(Mü. Şi. XIV-XV. 153)*

§ Cümlesi ol sahraya bakıştılar gördüler bir sığın صغين giderken gaip oldu. *(Bektaş. XV. 392)*

§ İclü اجل [*Ar.*] : ... Ve sığın صغين dedikleri canavarın sürüsüne derler. *(Terceman. XV. 17)*

§ Gâv-ı deştî گاو دشتی [*Fa.*] : Sığın geyik صغين كيك. *(Şamil. XVI. 486)*

§ Gevzen كوزن [*Fa.*]: Sığın geyiği صغين كيك. *(Şamil. XVI. 504)*

İki ulu sığın صغن bir gün turuşup
Be-gayet ceng ederlerdi uruşup *(Güvahi. XVI. 50)*

§ Kahd قهد [*Ar.*] : ... Ve sığın geyik صيغين كيك buzağusu ve kulaksız ve kuyruksuz bir cins koyundur ve güccük nârince düğe. *(Bab. XVI. 2, 474)*

§ Gevezn كوزن [*Fa.*]: Sığın geyik صغن كيك. *(Ni'meti. XVI. 528)*

§ Gâv گاو [*Fa.*] : Sığır, sevr mânasına ... Fazıl-ı muhakkik Dekayıkü'l-Hakayık'ta böyle tetkik ve tahkik etmişler ki gâv, gevezn ikisi bir cinstir. Gâv kâf-ı Acemiyle ehlîsinin adıdır... gevezn deştîsinin adıdır ki, Türkide sığın geyiği صغن كيكى derler... Kara gözleri anın gözüne teşbih ederler. *(Deş. XVI. 292 - 2)*

§ Gâv-zeban گاو زبان [*Fa.*] Sığın geyiği صغن كيكى, gevezn mânasına. *(Deş. XVI. 273-2)*

Koç alınlı sığın geyik صغن كيك gözlü
Hûp âdem gibi güzel yüzlü *(Ârifîn. XVI. 165)*

Bilmem akça ceren, bilmem boz sığın
Yüce yüce sarp kayada neler var *(Kara. XVII. 162)*

Yüce dağ başında sığınlar gezer
Derindir göllerin bahriler yüzer *(Kara. XVII. 146)*

Gevzen كوزن [*Fa.*] : sığın صيغين u jeng : yama, sitebr: yogun, filive: seme

Girive: belen, rugûy: yama, megûy: deme, yüzüne: berû *(Genc. XVII. 59)*

§ Şat شاة [*Ar.*], gâv-ı deşti-i ner گاو دشتی نر [*Fa.*] : Erkek sığın صغین ki Arabide gav-ı vahşi derler.

(Aks. XVII - XVIII. 205)

§ El-cevzir الجوذر [*Ar.*] : Bakare-i vahşiye veledine ya'ni sığın صغن ta'bir olunan hayvanın yavrusuna denir.

(Kam. XVIII - XIX. 1, 793)

§ Gevezn کوزن [*Fa.*] : Gâv-ı kûhî nev'indendir, buynuzları ağaç şâhı gibi olur. Bu gâv-ı kûhî ki, Türkide sığın صغن ve geyik ve Arabide bakarü'l-vahş derler, birkaç nevi olur. Bir nev'i kaviyyü'l-heykel ve ısıcak mişelikte olur. Fariside gevezn didikleri budur, dallı budaklı buynuzu olur, Türkide buna sığın صغن derler. Sığın صغن gözünün bınarına müctemi' olan çapak mecmu' sümûmun tiryakıdır.

(Bürh. XVIII - XIX. 534)

sığınca, (sığıncak, sığınca yeri) : Sığınacak yer, melce, penah.

Bir sığıncak صغنجق sandımdı içimde ben
Gelir iken sizin ile bunda ben

(Yuz. Şeyd. XIII. 6)

Çü evvelden bana devlet tapundur
Geri ahir sığıncağım سغنجاغم kapundur *(Hurş. XIV. 9)*

§ İşten eydür : Beni - Abs'in kulu, halka sığıncak صغنجاق oldu.

(Anter. XIV. 675)

Sığıncağum سغنجاغم senin rahmetlerindir
Sağıncağum senin ni'metlerindir *(Işk. XIV. 303 - 1)*

§ Tâ ezandan fariğ olunca Hak Taâlâ'nın sığıncasında سغنجاسنده olur. *(Müneb. XIV - XV. 253 - 2)*

§ Katı kış günüydü, hurmanun yaprağı yoğudu ki anı kendüye sığınca صغنجا edüp perdelene.

(Leys. Ar. XV. 5)

§ ... Dahi bir sığınca صغنجه bulmazlar ki varup ana sığınup kurtulalar. *(Leys. Ar. XV. 666)*

§ Penah پناه [*Fa.*] : Sığıncak صفنجق. *(Miftah. XV. 60)*

§ Şehirde baki kalan zaifler dahi anların sığıncağına صفنجاغنه vardılar. *(Ta. Sel. XV. 43)*

Sığıncağım صفنجاغم tapıncağım tapundur
Yatağım yastanacağım kapundur *(Ruşeni. XV. 2)*

§ Bir sığınca صفنجا bulmazlar ki varıp ana sığınup...
(Enfes. XV. 465)

§ Ve hergiz bulur değilsin Tanrı'dan gayri bir sığınça صفنچه ki seni azâptan saklaya. *(Cev. Es. XV. 400)*

§ Elbette bulmazlar andan gayri sığınça صفنچه.
(Cev. Es. XV.)

§ Cây-ı penah جای پناه [*Fa.*] : Sığınacak yer ve sığınca yeri صیفنجه یری. *(Deş. XVI. 315 - 1)*

Dedi benim atam anam tapundur
Sığıncağım صفنجاغم ümidim üş kapundur *(Şeh. Ş. XVI. 99)*

§ Peng پنك [*Fa.*] : Sığıncak صفنجق. *(Şamil. XVI. 397)*

§ Penah پناه [*Fa.*] : Sığınca صیفنجه. *(Şamil. XVI. 397)*

§ Kal'a قلعه [*Fa.*] : Hısar ve sığıncadır صفنجه‌در.
(Ni'meti. XVI. 491)

§ Peng پنك [*Fa.*] : Sığınca صفنجه. *(Ni'meti. XVI. 155)*

sığıncak : → **sığınca.**

sığınca yeri : → **sığınca.**

sığın geyiği : → **sığın.**

sığın geyik : → **sığın.**

sığınmak : Sıkınmak, kendini sıkmak.

Cihan içre hasretim sensin benim
Korkaram kim görmeye seni canım
Bunu böyle dir içinden sığınur سیغنور
Yere düşer bir uğurda uğunur *(Yuz. Şeyd. XIII. 82)*

sığırgözü : Sarı papatya.

§ Ukhuvan kim ak ola yiğirmi miskaal. Ukhuvan sığırgözü صغركوز dedükleridir. Türkice babadiyedür.
(Yadigâr. XIV. 61 - 2)

§ Bühar بهار [*Fa.*] : Sığırgözü صغركوزى çiçeğine derler.
(Deş. XVI. 96 - 2)

§ Babûne-i gâv بابونهٔ كاو [*Fa.*] : Sığırgözü صيغركوزى, sarı papatya denilen nebat. *(Kam. Os. XIX. 51)*

sığırmak, (sığurmak) : Sığdırmak.

Hun-i ciğerim oldu deniz, göz yaşı ırmah
Sığursa سيغورسه kişi denizi ırmağa yaramaz
(Kadı. XIV. 122)

§ Anun ziyanların kankı dil ile deftere sığırayın صغراين.
(Tuh. Le. XV. 339)

§ ... Ya'ni emir anundur kullarınun gönlüne emrin mesel urmakla sığurur صيغرر. *(Cev. Es. XV. 10)*

sığır oğlanı : → **sığırtmaç.**

sığır seğirdişlü : Düşmana harp usulleriyle değil tehdit ve küfürle saldıran.

§ Gâv-tâz كاوتاز [*Fa.*] : Sığır seğirdişlü صغر سكردشلو demek olur. Ekser üslûp ve mekâid-i harbi bilmeyenler hakkında isti'mâl olunur. *(Deş. XVI. 135 - 1)*

sığırtmaç, (sığır oğlanı) : Çoban, sığır çobanı.

§ Meğer bir sığırtmaçları صغرتمجلرى var idi, gördü kim kaleyi aldılar... *(Dede. XIV. 144)*

§ Hamzabey köyünde sâbika sığırtma صغرتماج olan kâfir Dirazisme... *(Sic. B. XV. 7, 17)*

§ ... Yedi güne ben mezkûr sığırtmacıñ صغرتماجك nefsine kefil oldumdu ki buluvereydim. *(Sic. B. XV. 5, 135)*

§ ... Zikr olunan katırı, karye-i mezburenin sığırı oğlanı صغری اوغلانی Hüseyin verdi. *(Sic. A. XVI. 2, 432)*

§ Gâvbân کاوبان [*Fa.*]: Sığırtmaç صغیرتماچ. *(Şamil. XVI. 486)*

§ Gâvbân کاوبان [*Fa.*] : Sığırtmaç صغرتماج ve âhenger. *(Ni'meti. XVI. 504)*

§ Bakkar بقار [*Ar.*], gâvbân کاوبان [*Fa.*] : Sığır çobanı ki sığırtmaç صیغیرتماج ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 203)*

sığışmak (I) : Sıvışmak.

§ Ol Hudeybiyye günü Mekke kâfirleri sizinle mukaatele kılsalar artlarından dönüp sığışup صغشوب gerü kaçarlardı. *(Leys. Ar. XV. 496)*

sığışmak (II) : 1. İmtizaç etmek, uyuşmak, bir arada bulunmak.

Yapışsan kaale elbette kaçar hal
Sığışmaz صغشمز hasılı bu hal ile kaal *(Ruşeni. XV. 200)*

2. Sığmak.

Ki zira bî-nişandır şânı aşkın
Sığışmaz صغشمز bardağa ummanı aşkın *(Yuz. Şems. XVI. 47)*

Sığışmaz صغشمز kendüye taşgın sular gibi safasından
Dil-i şûridenin yâri heva-yı aşk-ı pâk olmuş *(Atai. XVII. 39)*

sığmak (I) : Yeri olmak.

§ İş bunun gibi hâlet içinde benüm ile senün aranda Cebrail sığmaz صغمز. *(Tuh. Le. XV. 200)*

sığmak (II) : Yakışmak, uymak.

Hele mürvetine ne sığsa, işle
Gerek öldür, gerek canım bağışla *(Dah. XIV. 63)*

§ Hey herif, bu meyhanedir, bunda şahlık ve şahzadelik sığmaz صغمز. *(Hamza. XIV - XV. 15, 141)*

Dimezven cürmümü affet bağışla
Ne lûtfuna sığarsa صغرسه anı işle *(Yuz. Şems. XVI. 19)*

Vasfı maâni ile bulmaz tıraz
Ana ne teşbih sığar صفر ne mecaz *(Atai. Ha. XVII. 8)*

sığrak : Sağrı.

§ Sirkeyle gül yağın benefşe yağın karıştırıp bedenine, ayağı altına, eli içine, sığrağı سغراغ (harekelidir) arasına dembedem dürterse gayet lâtiftir. *(Hazain. XV. 67-1)*

sığurmak : → **sığırmak.**

sıkalmak : Sıklaşmak, kesafet peyda etmek.

§ Et-tekâsüfü التكاثف [*Ar.*] : Sıknaşmak ve sıkalmak سيقالمق. *(Terceman. XV. 204)*

sıkılcım : **1.** İzdiham, tazyik, sıkışıklık.

§ Teng-â-teng تنكا تنك [*Fa.*] : Sıkılcım صقلجم. *(Deş. XVI. 193-2)*

§ Teng-â-teng تنكا تنك [*Fa.*] : Sıkılcım صقلجم. *(Ni'meti XVI. 206)*

§ Teng-â-teng تنكا تنك [*Fa.*] : Sıkılcım سقلجم. *(Caf. XVI. 34-2)*

sıkılcım etmek, (sıkılcım vermek) : Sıkıştırmak, tazyik etmek, rahatsız etmek.

§ Tehkid تهكيد [*Ar.*] : Kişi borçlusuna sıkılcım etmek اتمك صقلجم. *(Bab. XVI. 2, 453)*

§ Zırar ضرار [*Ar.*] : Kimseye zarar vermek ve halk bir yere çıkıp biri birine siklet ve sıkılcım vermek ويرمك صقلجم. *(Bab. XVI. 1, 62)*

§ Isar عثار [*Ar.*] : Kimseye sıkılcım etmek اتمك صقلجم. *(Bab. XVI. 2, 67)*

§ El-la'z اللأظ [*Ar.*] : Bir kimseyi mağmum eylemek, alâkavlin bir kimseyi koğup giderek ana yaklaşmak... ve borçlu makûlesine pek sıkılcım etmek ايتمك صقلجم mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 537)*

sıkılcım vermek : → **sıkılcım etmek.**

sıkım : Avuç içinde sıkılan miktar.

§ El-uccûl العجول [*Ar.*] : Hays dedikleri taâmdan yahut hurmadan bir sıkım صقم şeye denir ki avuçla hemen sıkıp eklinde isti'câl olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 280)*

sıkındı, (sıkındu, sıklındu) : Sıkılarak çıkarılan meyva suyu, usare.

§ Evit, sıkındusını صقندوسنی şöyle çıkarmak gerektir kim. *(M. Bay. XIV. 91)*

§ Kantariyon usaresin ya'ni sıkındısın صقندسن eğer... *(Mü. Şi. XIV - XV. 78)*

§ Kıyamet gününde tıynetü'l-ḫabâl ki ol tamu ehlinin sıklındusıdır صقلندوسدر. *(Müneb. XIV - XV. 178 - 1)*

§ Efşere افشره [*Fa.*] : Usare mânasına, sıkındı صقندی. *(Miftah. XV. 49)*

§ Âlvâ آلوا [*Fa.*] : Sabır dedikleri dârû ki bir acı ağacın sıkındısıdır صقندسیدر. *(Ni'meti. XVI. 73)*

§ Küncid کنجید [*Fa.*] : ... Ve küsbe, ya'ni sıkındı صقندی. *(Caf. XVI. 145 - 1)*

§ Ûniyâ اونیا [*Fa.*] : Sıkındu صقندو usare mânasına isti'mal olunur. *(Cam. Fa. XVII. 1)*

El-usârât العصارآت [*Ar.*] : Sıkındılar صقندیلر ki müfredi usâredir, dürdî demektir. *(Kdeb. XVIII. 266 - 1)*

§ Evmâda اومادا [*Fa.*] : Yunanide usare-i kıssaü'l-himar ismidir, ya'ni karga düvleği dedikleri nebatın sıkındısıdır صقندیسیدر ki sıkıp kurslar düzerler. *(Bürh. XVIII - XIX. 85)*

sıkındu : → **sıkındı.**

sıklamak : Ağlamak, göz yaşı dökmek, sızlamak.

§ ... Ağlayubenü, sıklayubenü صقلایبنو, evine geldi. *(Dede. XIV. 47)*

§ ... Oturdu, ağladı, sıkladı صقلدی. *(Dede. XIV. 23)*

§ Tanrı düşmanları kapısına gider, düşer, ağlar, sıklar صقلر, nesneciğim yoktur... der. *(Müz. XV, 314)*

sıklık, (sıslık, sıtlık) : Islık, ağızdan çıkarılan düdük sesi gibi ses.

§ Bir ok atımı yerden sıklığın صقلغن işiten canavar helâk olur. *(Hay. XV. 64)*

§ Olarun salât ve ibadeti Beytullah'ın çevresinde illâ sıklık صقلق ve aya karsmaktır elleriyle. *(Leys. Ar. XV. 488)*

§ Çerd چرد [*Fa.*] : İnce avaz ve sıklık صقلق. *(Sıh. Ac. XV. 17)*

§ Olmadı anların namazları Kâ'be yöresinde, illâ sıklık صقلق ve aya avazı... *(Cev. Es. XV. 241)*

§ Es-safir السفير [*Ar.*] : Şol sadaya derler ki Türkice ana sıklık صقلق derler. *(Ah. XVI. 503)*

§ Ben ol mürgum ki arş üzerinden gelir sıklığım صقلغم, ya'ni makam-ı pervazgâhım arştır. *(Ha. Ş. XVI. 84)*

§ Çezd چزد [*Fa.*] : Sıklık صقلق. *(Şamil. XVI. 93)*

§ Cezd جزد [*Fa.*] : ... Ve sıklık صقلق ve kirpi ve çağırgan toy ... *(Caf. XVI. 40 - 2)*

Od yakardık başına gâhi gülün
Dindirirdik sıklığın صقلغن geh bülbülün *(Selâman. XVI. 147)*

Bülbülün sıklığını صقلغنی dindirelim gülşende
Âliyâ ehl-i hevayız idelim sıyt u sadâ *(Âli. XVI. 78)*

§ Safâre صفارة [*Ar.*] : Sıklık صقلق çalıcı kimse. *(Bab. XVI. 1, 230)*

§ Tasfir تصفير [*Ar.*] : Sarı renge boyamak ve göğercine ve eşeğe su içsin deyü sıklık صقلق çalıvermek. *(Bab. XVI. 1, 27)*

§ Vişt وشت [*Fa.*] : Sıklık صقلق, safîr mânasına. *(Cinas. XVI. 76 - 2)*

Bülbülü lâl ede, nâyın sıklığını صقلغيني dindire
(Lâmii. XVI. 84)

Her yanadan zort ile sıklık صقلق revan
Gitti götüne bakarak ol civan *(Atai. Ha. XVII. 129)*

§ Safîr صفير [*Ar.*] : Sıklık صقلق. *(Müntehab. XVII. 57-1)*

§ Safir صفر [*Ar.*] : ... Sıklık صيقلق çalmak.
(Aks. XVII - XVIII, 224)

§ Sâfut سافوت [*Fa.*] : Sıklık صقلق ki kuşçular iki parmağını dudağına koyup şiddetle üfürdükte aralarından zuhur eden savttan ibarettir. *(Bürh. XVIII - XIX. 334)*

§ El-azîf العزيف [*Ar.*] : Cin taifesinin seslerine denir ki gecelerde tenha beriyyelerde yapca sıslık صيصلق gibi işitilir.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 812)

§ Es-safir الصفير [*Ar.*] : Sıslığa صيصلغه denir ki dudak ile çalarlar, düdük sesi gibi ses çıkarırlar... Ve safir mastar olur sıslık çalmak mânasınadır... Et-tasfir التصفير : Bu dahi sıslık صيصلق çalmak mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 938)

sıklık vermek, (sıtlık vermek) : Islık çalmak.

§ Kaçan Musa Mikattan gerü kavminden yana döndü, yakın gelü gördü, bir buzağa yöresinde çoğu ve galebe işitti kim sıklık verip سقلق ويرب oynarlar. *(Enb. XIV. 437)*

§ Sifliden سفليدن [*Fa.*] : Sıklık vermek سقلق ويرمك.
(Miftah. XV. 30)

§ Es-safirü الصفير [*Ar.*] : Sıtlık vermek صتلق ويرمك ya'ni dudağıyle sıtlık vermek صتلق ويرمك ve ağzın öttürmek.
(Terceman. XV. 10)

§ El-mükâ' المكاء [*Ar.*] : ... Bir ak kuştur ki âdem gibi sıklık verir صيقلق ويرور. *(Ah. XVI. 1022)*

§ Mâkî ماكى [*Ar.*] : Tutağıyle sıklık verici سقلق ورجى kimse.
(Bab. XVI. 1, 615)

§ Şiblîden شبليدن [*Fa.*] : At suvarırken sıklık vermek صقلق ويرمك . *(Ni'meti. XVI. 263)*

§ Şıḫılîden شخيليدن [*Fa.*] : Sıklık vermek صقلق ويرمك . *(Caf. XVI. 191 - 1)*

§ Hişt هشت [*Fa.*]: Sıklık vermek صقلق ويرمك , safîr mânasına. *(Deş. XVI. 48 - 1)*

§ Veşt وشت [*Fa.*] : ... Ve sıklık vermek سقلق ويرمك. *(Deş. XVI. 47 - 2)*

§ Ḫunçek خنچك [*Fa.*] : ... Ni'meti at ya gayri su içerken sıklık vermek صقلق ويرمك , demiş. *(Deş. XVI. 197-1)*

§ ... Ve surnaları ve nefirleri bunların bu gururlarına sortlar ve sıklıklar verüp سقلقلر ويرب ... *(Selim. XVI. 170)*

Öyküdüğüçün gonca leb-i dilbere bülbül
Hengâme-i gülşende verir ويرر sort ile sıklık سقلق
(Revani. XVI. 76)

§ Şiflîden شفليدن [*Fa.*] : Sıklık vermek صقلق ويرمك . *(Şamil. XVI. 326)*

§ Mükâ مكا [*Ar.*], şebliden-i murg شبليدن مرغ [*Fa.*] : Kuş ötüp sıtlık vermek صقلق ويرمك . *(Aks. XVII - XVIII. 28)*

§ Nakr نقر [*Ar.*], şebliden شبليدن [*Fa.*] : ... Sıtlık vermek صتلق ويرمك . Cevheri dedi ki nakr savtcığazdır ki atı anınla tahrik ederler ol vechile ki dilini damağına yapıştırıp sonra açar ve ol vakit bir sada hasıl olur. *(Aks. XVII - XVIII. 257)*

§ En-nakr النقر [*Ar.*] : Sıklık vermek صقلق ويرمك ki ıslık çalmaktır. *(Kdeb. XVIII. 536 - 26)*

sıklındu : → **sıkındı.**

sıkma : Daracık.

§ Şol avratlar ki arkalarında libasları var amma gendüler çıplaklardur ya'ni giydikleri libaslarını gayet sıkma صيقمه giymek ile... *(Rahat. XVI. 371)*

sıknaşmak : Kesafet peyda etmek.

§ Et-tekâsüfü التكاثف [*Ar.*] : Sıknaşmak سقنشمق ve sıkalmak.
(Terceman. XV. 204)

sıknışmak : Sıkışmak.

§ Çün çıkacak yolları yoğudu sıknışıp صقنشب anda tolup kaldılar. *(Ta. Sel. XV. 251)*

sımak : 1. Kırmak.

§ Urdular ayağın sıdılar صديلر. *(Tebareke. XIV. 12-2)*

Gönülüm sırçadurur yüreğin taş
Ne diyem ben bu sırçayı sıyana سيانه *(Kadı. XIV. 74)*

§ Cebbarın bir ma'nisi bütün sıyıcıdır صييجى در, bir ma'nisi de sımığı bütün eyleyicidir. *(İhlâs. XIV. 69)*

Digil yine gelsin sımasun سماسون sözü
Ayak duta, hoş dutagörsün bizi *(Süh. XIV. 146)*

Sımazsa سمازسه bu şehzademizin sözün
Gelirse ki göre mübarek yüzün *(Süh. XIV. 51)*

Gözlerinden kan akıtmış yaş ile
Hem sımış صمش nâkusunu bir taş ile *(Man. Tayr. XIV. 45)*

§ Uruz babasının sözün sımadı صمادى, kayıtıp geri döndü.
(Dede. XIV. 67)

§ Ey kırgıllar, Tanrı'nın azameti ve ululuğu ve ölüm zikri sizin diliniz kesmemiş ve gönlünüz sımamış صممش.
(Enb. XIV. 323)

Reva mıdır benim sözüm sıyasın
Gerekmez ol eri bana diyesin *(Dah. XIV. 51)*

Sıma صما gönlün aşak gönüllülerin
Ki yindek eli üstün olmaz erin *(Ferh. XIV. 27)*

Ki la'li sımaktır صمقدر genez, liyk cehl
Sınığı bütün etmek olmaya sehl *(Ferh. XIV. 17)*

§ Diş ile katı nesneler sımaktan سمقدا ve dişi katı kurdamaktan ihtiraz eylemek gerek. *(Teshil. XIV-XV. 94)*

Her zamanda gösterir bir türlü renk
Cehdedip anı ne ahen sır صر ne senk *(İs. XIV - XV. 262)*

Kardaşı başında sıdı صیدی levhi dir
İnce sözdür bu sözün sırrına ir *(Beş. XV. 31)*

Şişe-i gönlün Cem'in ey can sıma صیمه
Kim bu şehr-i Konya'dır sanma Halep *(Cem. XV. 22)*

§ Düşman söziyle dost kavlini sıdıñ صدك. *(Güls. XV. 33)*

§ Ruh yumurtasın taş ile ağaç ile sıduk صدق. *(Hay. XV. 93)*

Koya resmin ü ismin sıya صییه camın
Oturup bula "evedna" makamın *(Tennuri. XV. 19)*

§ Tanrı hakkıyçün dahi elbette ben sizin putlarınızı sıyacağım صیاجغم. *(Cev. Es. XV. 26)*

§ Dilerdi ki bu beden kafasını sıya. *(İrşad. XV. 57)*

§ Ol kul gibi olma kim baharda bir dirhemlik maşraba sımağ ile صماغله efendisinden kaça. *(Delil. XV. 123)*

§ Sancakların sıyup صیوب, atların kuyruklarını kesip, kulları siyah çullar giydiler. *(Müslim. XV. 22, 35)*

Erisin tuz gibi anın canı
Ki yiyüp tuzu sır صر nemekdânı *(Yuz. Hamdi. XV. 131-1)*

Kâ'be'nin sı صی putların Hayder gibi
Hak cemâlin gör dürüş ol er gibi *(Vahdet. XV. 84-2)*

§ El-kesrü الکسر [*Ar.*] : Ufatmak ve kırmak ve sımak صیمق.
(Terceman. XV. 188)

Ey hûr, Adni'nin sımağıl صمغل gönlü şişenin
(Adni. XV. 13)

§ Kanın kuvvetin sımak صمق gerek kan aldırmağ ile, somak yimek ile, et, yumurta, tatlı az yimek ile. *(Hazain. XV. 25-1)*

§ Hak Taâlâ kemal-i hikmetiyle bu dört muhtelif eczayı birbirine karıştırmış, öyle karıştırmak kim birinin kuvvetini birisi dahi sıdı سدی biri birine eser eylemekle.
(Hazain. XV. 6 - 2)

§ Düzd divarı aştı kapıyı sıdı صدی içeri girdi. *(Ferec. XV. 256)*

§ Delle kapıyı bağladı, sandık kuflünü sıdı صدی kızları hazır idi, üşegeldiler evi götürdüler. *(Ferec. XV. 502)*

Sı صی ayağın hasudun fevkında yok çü mağzi
Kes başını adûnun tahtında yok çü tâil
(Nizami. XV. 62)

§ ...Bu sözü işittiler çalguların sıdılar صدلر.
(Tez. Ün. XV. 148 - 2)

§ ...Üveys kendi dişin gösterdi, birkaç dişin sımış idi صیمشدی.
(Tez. Ba. XV. 23)

Sımağa صماغه şişe-i namusun Ahmed'in nice bir
Hemişe seng-i melamet ata avam ü havas *(Ah. Pş. XV. 85)*

§ ...Bunu sı صی dedi, ol dahi bî-tekellüf sıdı صیدی.
(Ta. Sel. XV. 23)

§ Balığa vahyeyledi eyitti: Yunus'un etin yime ve sünüğün sıma صیمه.
(Kesir. XV. 90)

Müslüman ol Hakk'a tap putları sı صی *(K. Ü. XV. 82)*

§ Beyler sözü gevherdir sımak صمق olmaz. *(Ata. XV. 33)*

Hak'ın görmek dilersen kibriyasın
Riyanın sı okun, yas kibr yasın *(Ruşeni. XV.)*

Bir gamzesi bin kalbi sır صر zülfü vü ahdi tek
Bimara zehi kuvvet şekker-şiken olmuştur *(Şeyhi. XV. 99)*

Sır صر gönül camın rakib-i saht-dil
Seng-i bed-gevher elinden el-gıyas *(Lâmii. XVI. 84)*

§ Şiken شکن [*Fa.*] : Sımak صیمق, kesr mânasına.
(Cinas. XVI. 57 - 2)

§ Dest-şiken دست شکن [*Fa.*] : ... Ve el sıyıcı صیيجی demektir. *(Deş. XVI. 256)*

Ayş ü nûş eylemeğe bâde-i gülfamım yok
Sıdılar صدیلر hatırımı elde ise câmım yok *(Ali. XVI. 61)*

Kalmadı bende arıklıkla ki et
Sünüğüm sır صر bana her kim ura let *(D. B. XVI. 59)*

Yacanma sohbetinden düşme bîme
Ki yok andan zarar ol kuflü sıma *(Yuz. Şems. XVI. 146)*

§ İşkenden اشکندن [*Fa.*] : Sımak صمق. *(Ni'meti. XVI. 8)*

§ Mâs ماس [*Fa.*] : Elmas dedikleri kıymetli taş ki cemi'-i ma'deniyyatı ol kesreder ve kurşun anı sır صر. *(Caf. XVI. 153 - 1)*

Dil şişesi bir dahi Muhibbi bütün olmaz
Meh-rûlar anı seng-i cefa ile sımışlar صمشلر *(Muhibbi. XVI. 49)*

Yanında olmasın cehdet birader
Su getiren senek sıyan صییان beraber *(Güvahi. XVI. 12)*

Düşmanlarının kalbini sı verme mecali
Sözün sıma صمه Zati'nin olur söz güher ey dost *(Zati. XVI. 88)*

Hemdem edince aşk pişesini
Sıma صمه ırz ü vekar şisesini *(Ş. G. XVI. 47)*

§ El-fett الفت [*Ar.*] : Sımak صیمق, kesr gibi. *(Ah. XVI. 745)*

§ El-kesr الکسر [*Ar.*] : Sımak صیمق. *(Ah. XVI. 864)*

§ ... Eydür : Epsem ol, zindancıyı gafil buldum zindan kapısın sıdım صیدم kaçıyorum. *(Ta. Şahi. XVI. 79 - 2)*

§ Şikesten شکستن [*Fa.*] : Sımak صمق. *(Şamil. XVI. 278)*

Şol yerde ki candan ide avaz
Sır صر çengini Zühre-i tarep-sâz *(Hüs. Dil. XVI. 54)*

§ Şişe-i namusunu seng-i fuhş ile sır صر ırzı lühûmunu dendane-i düşnam ile ısırırdı. *(Mevahib. XVI. 29)*

Yine dil şişesini seng-i cefa ile sıdıñ صدك
Nic'olurdu ara yerde gözetilse hâtır *(Revani. XVI. 40)*

§ Erbab-ı deyrin putların sıyan صين... *(Tibr. XVI. 5)*

Bülbüllerim etse bir dem avaz
Çengin sıya صيه Zühre-i tarep-sâz *(Letaif. XVI. 92)*

Sıyup صيوب bin pare eden şişe-i kalbi celalindir
Yine her paresinden görünen ruy-ı cemalindir
(Niyazi. XVII. 30)

Tâli' eğer yâri kıla engüşt sindanı sıya صيه
Ger baht bed-bahtî ede palûde dendanı sıya
(Niga. Ter. XVII. 198-2)

Islamak : ağışten, işkenden اشكندن [*Fa.*] : sımak صماق
Hışm kerden, tıyre geşten : kakımak *(Genc. XVII. 84)*

Sûmenata salınup ol Âzer
Sıdı صدى hep bütlerini ser-tâ-ser *(Atai. Ha. XVII. 32)*

Ceng içinde canımıza kıyalar
Korkaram namusumuzu sıyalar صيالر *(Battal. XVIII. 46)*

§ El-fazz الفض [*Ar.*] : Sımak صيمق. Kırmak dahi Türkidir kesr mânasına. *(Kdeb. XVIII. 651-2)*

2. Bozmak, nakzetmek.

Eline aluben kadeh kıldı nûş
Dedi sizin içün sıdım صدم ahdim uş *(Süh. XIV. 64)*

Elinden gelir hacet olmaya ceht
Sır سير olursa zülfeyni gibi söz, aht *(Süh. XIV. 250)*

§ Müslümanların dâdın alasın ol ahdi ve andı sıyanlarıñ صيانلرك hakkından gelesin. *(Si. Da. XIV. 739-2)*

§ Kız eyitti, ben dahi sıyıcı صييجى olayın, kavlim sıyayın صيايين. *(İhlâs. XIV. 67)*

Buğur noldu ne içün sıdı صيد ahdi
Diriğ etmiş değiliz bunda cehdi *(Hurş. XIV. 86)*

Ol kişi kim kendi kavlini sıya سيا
Ademiler anı hayvandan saya *(Kel. XIV. 45)*

§ Azrail eyitti: Bir gün bir koyun boğazlattım ve biryan kıldım ve Temim Âbit andan geçti ve bir hafta idi kim orucun sımamış idi سمشد, (harekelidir) ol biryan yiyisi ana değdi. *(Enb. XIV. 280)*

Âdem eyde ben sıdım صدم emrin anın
Kendi kaygumdur gamı yok kimsenin
(Melhame. XIV - XV. 8 - 1)

§ Bu hades bir nesnedir hâdis olur kişinin bedeninde ve anın husûlünden sahibine hiç zarar yok şundan ziyade kim abdestin sır صر ol abdest sınmaklık dahi zarar değil belki mahzâ assıdır. *(Müneb. XIV - XV. 66 - 1)*

Bu aksi görmedi iblis mel'un
Anınçin emri sıdı صيدى oldu mağbun *(G. Ra. XV. 41)*

Zelil ü hor olur emrini sıyan صيين *(Mihri. XV. 104)*

§ Hiç bir kişi Tanrı buyruğun sımadı صيمدى.
(Münteha XV. 91)

§ Niçe bir tevbe eyleyip yine sıyasın صياسن. *(Maârif. XV. 76)*

§ Âdem aleyhisselam Hak Taâlâ hazretlerinin nehyin sıdı صدى. *(Emvar. XV. 33)*

§ Bizim âdetimiz budur, kaçan ahdi sıyavuz صياوز Allah'a âsi olmuş oluruz. *(Ferec. XV. 222)*

§ Sultan Alâüddin'e haber oldu ki, Tatar ahdi sıdı صيدى memleketi çaptı, nehb ü garet eyledi. *(Bektaş. XV. 354)*

Gettin vefa-yı ahdi sıduñ bizi terkedip
Bildik zamane dostluğuna yoğ imiş beka *(Dâi. XV. 50)*

§ Ne oldu kim ahdin sıdıñ سدك, sen hiç ahd sıdığuñ سدغك yoğudu. *(Tez. Ün. XV. 76 - 2)*

§ Niçün orucun sıduñ صدك? *(Tez. Ün. XV. 150 - 1)*

§ Ol kimse ki andını sıya صيه kefaret vere.
(Leys. Đâi. XV. 79 - 2)

§ ...Kakığanlığı keser, sevdayı sır صير, kamu sevdadan olan rencleri sâkin eyler. *(Hazain. XV. 44 - 1)*

§ Ol kişi eydür : Tevbe eyledim ve liykin yine sıdım صدم.
(Müz. XV. 493)

§ Bir kişi çok tevbe ederdi gerü sırdı صردى. *(Güls. XV. 33)*

Kanı Hak ile ezelde ittiğin kavl ü karar
Ahdi sıdıñ صيدك , gayri sevdin, doğru yola gelmedin
(Eşrefoğlu. XV. 35)

§ ...Üçüncü, tevbe sımaktan صماقدن sakınmak. Dördüncü...
(Cennet. XV. 63)

§ Ahdlerin sıyup صيوب ol küfürleri üzere sâbit oldular.
(Enfes. XV. 146)

§ Biregü avratın çıp yalıncak koçsa abdesti sır صر.
(Tuh. Le. XV. 250)

Sıdılar صديلر ol zaman ahdi Tatarlar
O yumuk güzlüler itten beterler *(Salâtin. XV. 27)*

§ Çok ahitleri hayasız kişiler az nesne ile sıyup صيوب yüzü kir olur. *(Cam. Na. XVI. 21)*

Dedi kim hazretinden oldur ümmit
Sımayup صمايوب hatırın ben bendesinin *(Hüs. Dil. XVI. 158)*

§ Yolundan sapmak ve sözün sımak صيمق esfel-i safiline iriştirir. *(Sır. XVI. 41)*

Gurur-ı mülk ile ol aslı tâgî
Sıyup şah ile ahdi oldu yağı *(Hadidi. XVI. 229)*

Sıdı صدى âşıklarının gönlü gibi ahdini yâr
Durmadı kavl ü kararına diriğa dildâr
(Yahya Bey. XVI. 108)

§ İstiftar استفطار [*Ar.*] : Oruç sımak صمق dilemek.
(Bab. XVI. 1, 9)

Atası her ne denlü k'etti cehti
Bizim ile sımadı صمادی hiç ahti *(Şeh. Ş. XVI. 344)*

§ Nakz نقض [*Ar.*] : Ahti sımak صیمق.
(Aks. XVII - XVIII. 259)

Misal-i gûze-i mey rûze-i siyam صیام gibi
Bu ateş ile teravihe de kıyam gibi
(Sabit. XVII - XVIII. 176)

("Sıyam" ve "kıyam" kelimeleri ikişer mana ile kullanılmıştır.)

3. Yenmek, mağlûbetmek, tenkil etmek.

Karanu süsi ki durur yolumuzda bizi urur
Duravuz nûrun süsiyle karanu süsin sıyavuz سیاوز
(Velet. XIII - XIV. 20)

§ Yollar eminliği ve müfsitler ve haramîleri sımak صمق ve yavuzları ve zalimleri zecr eylemek kamusu siyasete bağlıdır.
(Kel. XIV. 2)

§ Çün müslümanlar kâfir leşkerin sıdılar صدیلر, kovmağa başladılar. *(Si. Da. XIV. 623 - 1)*

§ Şehirler açtım, çeriler sıdım صیدم, çün ölüm geldi, ölümle çıkışamadım. *(Tebareke. XIV. 30-2)*

Sıdı صیدی Hurrem çerisin kodu gitti
Ki Hurrem Merkez'e can attı yetti *(Işk. XIV. 273-1)*

Saf saf anda düşürür şeytanı sır
Ol sıyımaz صییمز bunu, bunlar anı sır *(Ga. XIV. 262)*

§ Beni-İsrail bir kezden boru urup katı çağırdılar ta kim şehrin bârusu yıkıldı. Pes girip cebbarlar ile savaştılar ve sıyup سیب kamusun kırdılar. *(Enb. XIV. 515)*

§ Saflar sıyıcı صیجی ve bölükler bozucu ve kanlar dökücü ve çukallar sökücü Anter bin Şeddat geldi. *(Anter. XIV. 667)*

§ Eğer Hak Taâlâ inayet ederse anı sırsavuz صرساوز.
(Anter. XIV. 80)

Ne hayvan ki var, nefsinedir esir
Hemin âdem oldur ki nefsini sır سير *(Süh. XIV. 246)*

Bu meydanda aklın gücün aşk sır سير
Ki çevgân elinde top olur esir *(Ferh. XIV. 36)*

Sımadı mı صيمدمى askeri ol nur-ı ayn
Bir avuç toprağ ile yevme'l-Huneyn
(Melhame. XIV - XV. 6 - 1)

§ Safrayı sır صر ve beli berkidür. *(Mü. Şi. XIV - XV. 43)*

Bulunca anı kâfir oldu galip
Sıdı صدى can leşkerin oldu müsahip *(Tennuri. XV. 140)*

§ Didiler ki Sürâka leşkeri sıdı صدى. *(Enfes. XV. 215)*

§ Kaçan küffar ile ceng olsa yakındağını sırlardı.
(İrşad. XV. 135)

Geldi beş kardaşile dirdi çeri
Uğraşuben kırdı, sıdı صيدى kâfiri *(Enveri. XV. 17)*

Ruhun üstünde dağıldıkca saçın derler kim
Şah-ı islâm yine leşker-i küffarı sıdı صدى *(Sarıca. XV. 43)*

Dedi beyler Timür'ü ger sıyavuz صياوز
Ki ayruk işimiz olmaz bizim düz *(Salâtin. XV. 94)*

Çün Resûlullah sıdı صدى kâfirleri
Yokladı bir bir temamet askeri *(Muham. XV. 194)*

§ Akıbet fursat gazilerin olup kâfirleri sıyup صيوب Tekfuru kaçırdı. *(T. Oruç. XV. 18)*

§ ...Ceng eyledi, kâfir leşkerin sıdı صدى. *(Envar. XV. 118)*

§ Belkız şebhun eyledi, kılıcı kesti, yeli esti adûyi sıdı صيدى kendisi mansur, muzaffer döndü. *(Ferec. XV. 221)*

§ Çeri çekip uğraşalardı, birbirin sıyup صيب kahreyleyip yer gök helâk olaydı. *(Güzide. XV. 13)*

§ Her kim nefsin sırsa صرسه âzat ola. *(Tez. Ün. XV. 23 - 1)*

§ Bir hamlede bir leşkeri sır صير idi. *(Ta. Sel. XV. 45)*

§ Bunlar dahi bu recül-i salih dediğin idip Melik-i Hazer'i ve cündünü sıdılar صديلر. *(Men. Av. XVI. 61)*

Sıdılar صديلر âkıbet ceyş-i adûyu
Gama dönderdiler ayş-i adûyu *(Lârendi. XVI. 168)*

Cünd-i sermayı sıdıkça صدقجه şehsüvar-ı nevbahar
Sahn-ı gülzar içre oldukça sipehsâlar gül *(Lâmii. XVI. 17)*

§ Kâfirler müslümanları zebun eyleyüp sıyacak صياجق mahalde... *(Rahat. XVI. 44)*

Yine çün subh oldu nûr-efşan-ı dehr
Leşker-i şâmı sıdı صدى sultan-ı mihr *(Şeref. XVI. 346)*

§ Hezm هزم [*Ar.*] : Düşman leşkerini sımak ve çöngeltmek. *(Bab. XVI. 2, 479)*

§ İclâ اجلا [*Ar.*] : Bir halkı memleketinden sürüp çıkarmak ve dağıtmak, leşkeri sımak صمق ve çeri sınmak. *(Bab. XVI. 2, 3)*

Yüz bin ere hamle saldı
Bir demde sıdı صيدى küffarı *(Ab. Na. XVI. 366)*

Sımağa صياغه emr yoktur anda tâkat
Tutar buyruk olur ana keramet *(Fazilet. XVI. 175)*

Tîr-i fikri ederdi senge eser
Bir tasarrufla sırdı صردى bin leşker *(Mîri. XVI. 18)*

§ ... Azim cenk oldu, kâfiri sıyup صييوب geri Edirne'ye döndürdüler. *(Âş. XVI. 53)*

Mülk-i dünyaya baharı yine şah eylediler
Sıdılar صديلر cünd-i şitayı bir olup leyl ü nehar *(Zati. XVI. 129)*

Gök demür yer misal-i Rûyinten
Nice Rüstem sımak صمق ana ehven *(Mîri. XVI. 233)*

Muhannes yoldaş ile etme el bir
Ki zira bir muhannes bin çeri sır صير *(Güvahi. XVI. 63)*

§ ...Ne kadar çeri gönderdiyse sıdı صدى dağıttı.
(Ta. Şahi. XVI. 117 - 1)

Geldi bir gazi dedi tarihini
Sıdı صدى ibn-i Kalenderi serdar
(Naima. XVII - XVIII. 34)

Hem ol yer bir mübarektir kaçan itsek kıtâl anda
Sıyup صيوب kâfirleri cümle olurduk anda şadüman
(Battal. XVIII. 104)

4. Aşağı görmek.

§ Her taifenin kim gördüm kendi dinlerin ileri tutmak ardınca olmuşlardı ve ayruğun milletin ve mezhebin sırlar صيرلر ve hor kılurlardı. *(Kel. XIV. 12)*

5. Gereğini yapmamak, bertaraf etmek, reddetmek, hiçe saymak, kabul etmemek.

Elli yıldır yanaram hicrin ile
Şimdi buldum üş seni düştün ele
Dahi sırsın صرسين sözümü yanmaz özün
Gel katımda bir dem otur kendüzün *(Yuz. Şeyd. XIII. 34)*

§ Şol yüz ki bana gösterdin, gel bunlara dahi göster, sıma صيما sözümü. *(Tebareke. XIV. 53-2)*

§ Biz Allahü Taâlânın buyruğunu sımazuz صمازز.
(Fütuh. XIV. 57)

Sözünü sımaz صيمز Hak anın küll-i hâl
Cümle anda gele ol cem'u'r-ricâl
(Melhame. XIV - XV. 9 - 1)

Ben şarab-ı lâ'l-i dilberden geçerdim zahidâ
Korkarım sırlar salâh-ı tevbemi canâneler
(Mesihi. XV. 50)

§ Hak Taâlâ eyitti yâ Kaabil, İblis bir buyruk sıdı صدى, sen iki buyruk sıdın. *(Cennet. XV. 48)*

§ Hak Taâlâ eyde ya niçün benim buyruğum sıdıñ صدك, bana kulluk ve tâat kılmadın. *(Cennet. XV. 35)*

§ Senin emrin sıyup صيوب ol ağaçtan yidük. *(Enfes. XV. 101)*

§ Bir kimsenin sadaka itmeğe gücü yetmez, tâ yetmiş şeytanın vesâvîsini sımayınca صماينجه. *(Delil. XV. 61)*

§ Ebumüslim sözlerin sımayup صمايوب geçti oturdu. *(Müslim. XV. 1, 177)*

§ Atasına anasına ak olucu ya'ni emrin sıyıcı صيجى. *(Zad. XVI. 151)*

6. Yıkmak, harabetmek.

§ Mekke şehrinin Arablarını kırup ve Mekke'yi sıyup صيوب taşını ve toprağını buraya getirmeyince... *(Si. Da. XIV. 108 - 2)*

Gönlümü bir yana dilber sır صير u bir yana rakip
Bülbülün hatırını geh gül ü geh hâr yıkar *(Sarıca. XV. 6)*

sımarlamak : 1. Ismarlamak, tevdi etmek, emanet etmek.

Cevahir sımarlamağa صمرلامغه kişi düz
Veya râzını gizle sen yalınız *(Ferh. XIV. 57)*

Dedi ey vefadar var mı sözün
Ki Leyli'ye iltem sımarla صمرلا özün *(Ferh. XIV. 37)*

Kâ'be sana karşı getürüvere Safa'yı
Sımarlar iseñ سيمرلريسك özünü kurbana gönülden *(Kadı. XIV. 577)*

Sımarladım صمرلادم tapuna akl ü can ile tenimi
Tanuhdürür bunun üstüne cümle-i ervah *(Kadı. XIV. 386)*

2. Tenbih etmek.

Dedi imdi dur var sımarla سمرله ana
Dürüşsün yürümeğe sağdan yana *(Süh. XIV. 228)*

Sımarladı سمارلدی Nakkaş dedi hele
Ne kişi ki bizim kapuya gele
Eğer er ü avrat konuz kim gire
Süheyl'in gele kutlu yüzün göre *(Süh. XIV. 100)*

sımkırtmak : Hıçkırmak.

§ El-mütebâki المتباکی [*Ar.*] : Sımkırdıp صمقردیب ağlarlanıcı ve ağlamsıyıcı kimesne. *(Terceman. XV. 266)*

sınamak : Denemek, tecrübe etmek, yoklamak, imtihan etmek.

Özünü izlemez ayruğu sınar صنار
Ki doğru kim varırsa anı kınar *(Yunus. XIII - XIV. 18)*

§ Tanrı Taâlâ kendüden ve ümmetinden çok nesne afiv kılmış kim, ileriki peygamberleri ve ümmetlerin anın ile sınamış idi صنمشدی. *(Enb. XIV. 3)*

§ ... Delim dostlar ve yâranlar edindi ve her birisin türlü sınamak سنمق birle sınadı سنادی. *(Kel. XIV. 4)*

§ ... Arslanı sınadım سندم ve anın kuvvetin ve zorun ve aklın ve hilesin gey bildim. *(Kel. XIV. 39)*

Zer' : bitirmek, hiym : susuzlar, imtihandır امتحاندر [*Ar.*] : sınamak صینمق
(Fer. XIV. 5)

§ Men senin dostluğun, düşmanlığın sınayu صنایو geldim. *(Dede. XIV. 149)*

İ(ey) söz bilen inanmaz isen sına صنه
Mukabil getür imdi Tatca'sına *(Ferh. XIV. 5)*

Deve köşeki dedi anasına
Ki yat dinlen ü taliini sına سینه *(Ferh. XIV. 47)*

Her biri güclü gücün sınadılar صینادلر
Nice kim cehdettiler sınadılar *(Ga. XIV. 68)*

Sınaduñ صنادوك devletin nice sınarsın
Oda düştün beni nice kınarsın *(Işk. XIV. 155 - 2)*

Gerek kimse sınarını kınaya
Yaramaz işde çün bir kez sınaya صنايه *(Işk. XIV. 220 - 1)*

Kişi bulmayıncak dutaram dilüm
Sınamışam سينا‌ميشم üşbu kadardır bilüm *(Süh. XIV. 17)*

Yiğittir ü sınamamıştır سينه‌مش‌در işi
Bilirim ki gey müşkil iştir işi *(Süh. XIV. 163)*

§ Birkaç gün anı sınadı صنه‌دى ve gördü ki her sözü...
(Si. Da. XIV. 164 - 2)

Ben sinemi sınayu سينايو açtım bu nesim içün
Yahama yapışıben yahaya çeker bu dil *(Kadı. XIV. 49)*

§ Bu kez ol kişi eydür : Yâ üstât, ma'zûr tut ki garazım seni sınamağıdı صنمغدى yüz bin dedüklerince imişsin.
(Yüz. Ha. XIV. 229)

§ Sizi sınaruz صنارز, kankınızdır ölümle dirlik arasında eyü amel eyleyen. *(Tebareke. XIV. 34-1)*

§ İnkâr etmez şol kimse kim nefsini tecrübe kılıp sınadı صندى zahmet vermekle fikirlerde ve enva-ı amellerde.
(Müneb. XIV - XV. 197 - 1)

Bu dediğimden biri olsa hata
Bes sınaduğuñ صنادوغك dürüst olmaz ata
(Melhame. XIV - XV. 123 - 1)

§ Bir sınaduğuñ صندوغك bir dahi sınamak صنمق şomdur.
(Ata. XV. 14)

§ Bana erenlerin sunduğu kılıcı bu katıra sınayayım dedi.
(Bektaş. XV. 385)

§ Varayın Hasan'ı korkudayın ve anı sınayayın صنايين dedi.
(Tez. Ün. XV. 18 - 2)

§ Tanrı senin cinsin değildir kim sen anı sınayasın سنايسن.
(Tez. Ün. XV. 81 - 2)

§ Tanrı Taâlâ sizi sınasa صناسه sağlık gibi, mal gibi, evlat gibi nesneleri verse... *(Saat. XV. 90)*

§ Bir dürlü sınamak صنمق dahi oldur kim süklün horusunu dutalar ana bir şerbet-i tiryak vereler. *(Aks. XV. 53)*

§ İşi sınamaduk صنامدق kişilere ısmarlamaya. *(Ta. Sel. XV. 18)*

§ Âzmûden آزمودن [*Fa.*] : Sınamak صینامق. *(Şamil. XVI. 259)*

§ Âzmûden آزمودن [*Fa.*] : Sınamak صنامق. *(Ni'meti. XVI. 5)*

Gel imdi anları da sınayalım صینه‌یالم
Sonunda öğelim ya kınayalım *(Güvahi. XVI. 120)*

Şerbet-i bâde ile çok sınadım صنادم hastalara
Eyler anı ki ne Bokrat ü ne Lokman eyler *(Fuzuli. XVI. 49)*

Hep sınadım Osmanlının alını *(Saz. Köroğlu. XVI. 50)*

§ İmtihan امتحآن [*Ar.*] : Sınamak صنمق. *(Müntehab. XVII. 7 - 2)*

§ Belâ بلا [*Ar.*] : Sınamak صنمق. *(Müntehab. XVII. 13 - 1)*

Nice kerre kendi kendin sınadın *(Saz. Kayıkçı. XVII. 16)*

§ İmtehane امتحنه [*Ar.*] : Anı sınadı صنادی ki imtihan etti ta'bir olunur *(Aks. XVII - XVIII. 459)*

§ Azmûden آزمودن [*Fa.*] : İmtihan etmek ki sınamak صنامق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 286)*

§ Maḫber مخبر, ḫibre خبره, ḫubr خبر [*Ar.*]: Tecribe etmek ki sınamak صنامق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 255 - 1)*

§ Et-tecribe التجربه [*Ar.*] : Sınamak صنمق, ihtibar mânasına. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 91)*

§ Âzmûn آزمون [*Fa.*] : Sınamak صنمق ve denemek ve tecrübe ve imtihan mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 36)*

§ Reven رون [*Fa.*] : Tecrübe ve imtihan mânasınadır ki sınamak صنمق ve denemek ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 306)

sınamamış : Tecrübesiz.

§ Her ki sınamamışa صنامامشه büyük iş ısmarlaya akıbetü'l-emr peşiman ola. *(Güls. XV. 65)*

sınanmak : Denenmek, tecrübe edilmek.

§ Dostluğu sınanmamış صنمامش âdem ile şarap içmek akla delil değildir. *(Hazain. XV. 34 - 2)*

§ Dilersen ki aldanmayasın, sınanmış صنامش işleri koyup sınanmamışa صنامشه yapışma. *(Kab. XV. 101)*

§ El-mücerrebü المجرب [*Ar.*] : Sınanmış سينامش nesne.
(Terceman. XV. 274)

§ Mücerreb مجرب [*Ar.*] : Sınanmış صنامش.
(Müntehab. XVII. 86 - 1)

sınardaş : Akran, emsal.

§ Bir sınardaş صنارداش şah vardır, Gürcistan şahlarından Silâb derler. *(Müslim. XV. 15, 65)*

sıñarı : 1. Aşağılık, bayağı, yoksul, akıl yoksulu.

§ Amr-i bâtıl ol sıñarı صكارى mel'un-ı âtılın emrine itâat eyleyip.
(Raufi. XVI. 411)

Bir sıñarı صكرى derbeder anı bulur
Pîş-kademlikte muarız olur *(Atai. Ha. XVII. 122)*

Sıñarı صكارى açtan inayet uma
Gürg-i derrendeden semahat uma
(Sabit. XVII - XVIII. 214)

Eyleyip fehm-i suhanda taksir
Sıñarı صكارى bâtılı eyler tepşir *(Sabit. XVII - XVIII. 82)*

§ ...Hayyan nâm kimse bir gün ale's-sabah birkaç sınarı صکاری nâhalefler ile ayş ü nuş edip...
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 419)

§ Şürbü'l-yahud شرب‌الیهود [*Ar.*] : ... Yahudiler şarap içse bile tavaif-i saire gibi ilân ve ifşa etmeyip sınarı صکاری Yahudilerden dahi setr ü ihfa ederler.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 372)

2. Kendisi gibi, benzeri, arkadaş, hemhâl, akran, emsâl.

Ve liykin çü sen bana oldun herif
Ne halde ise içtiğimdir lâtif
.....
Sınarım سیکارم sen olucak içem, siner
Çün eşim sen olasın işim onar *(Süh. XIV. 288)*

Gerek kimse sınarını سکاریٰ kınaya
Yaramaz işde çün bir kez sınaya *(Işk. XIV. 220 - 1)*

§ Beni-Fezâre ve anların sınarı صکری düşmanları kendime güldürmezin. *(Anter. XIV. 224)*

§ ...Ol cariye kendi sınarı صکری kızlar ile gusletmeğe gölcüğe varmıştı. *(Anter. XIV. 521)*

§ Senin lâyıkın yine senin sınarıñ صکارك bir karavaştır.
(Anter. XIV. 704)

§ ...Ko beni, bu kulların hakkından geleyin, bunlar senin sınaruñ صکرك değildir. *(Anter. XIV. 20)*

§ Ben dahi benim sınarum ile صکارومله otururven.
(Anter. XIV. 601)

§ Ol kasr-ı a'lâ dedikleri köşkte sınarı صنارى hûban ile işret ederdi. *(Hamza. XIV - XV. 15, 40)*

§ Sizi yaradanı koyup bir sınarınız صکاریکز âdeme tapardınız.
(Hamza. XIV - XV. 54, 56)

§ Sınarı صکری cühutlardan sekiz dane Yahudilere tenbih edüp... *(Hamza. XIV - XV. 4, 4)*

§ ...Sıñarın سكارين mel'unu gör, benden ne aldıysa sen de alırsın. *(Hamza. XIV - XV. 10, 141)*

§ Bahtek lain gülüp sıñarı صكارى lainlere bakıp eyitti... *(Hamza. XIV - XV. 1, 108)*

§ Bir sıñarıñ صكارك oğlanın sözüyle atan dün dinin terkedüp... *(Hamza. XIV - XV. 35, 136)*

§ ...Var ol Lenduha dediğin sıñarıñ صكاريك rûy-i siyaha söyle, gelsin. *(Hamza. XIV - XV. 54, 231)*

§ Sıñarı صكارى başı devletsiz olan kavminden... *(Hamza. XIV - XV. 26, 115)*

§ Yine bir sıñarı صكارى mel'unun koltuğuna sokulup... *(Hamza. XIV - XV. 54, 14)*

§ Yine bir sıñarı صكارى hainden ötürü sizin karşınızda kılıç çekti. *(Hamza. XIV - XV. 5, 128)*

§ ...Oğlun everip kızın çıkardığı vaktın birkaç kendi sıñarı صكرى ahmaklar dirilüp geleler, diyeler kim: Sâbaş, eyü vardın, hem eyle gerek idi. *(Müneb. XIV - XV. 149 - 1)*

§ Rızk içün varup bir sıñarı سكارى âdem oğlanına tevazu' etmek, hemen secde etmek mânisinedir. *(Müz. XV. 339)*

§ Hak katındağı ululuğu anmazsın. Bunda bir sıñarıñ سكارك âdem oğlanından arlanırsın. *(Müz. XV. 286)*

§ Yüz bin benim sıñarum صكرم azmışlara delâlet rahmetin denizinden bir katra değül. *(Tazarru. XV. 111)*

§ Âkılesi her bir kişinün sıñarıdur صكردر: Bakkalun yine bakkal, süvarinün yine süvari. *(Tuh. Le. XV. 390)*

§ Bu Haşim ekiz sıñarıydı, kardaşı Abdüşşems'le bile toğdular. *(Kesir. XV.)*

§ Abdülcebbar dahi ol dem sıñarı صكارى kaltabanların ol halin görüp ziyade şad olup... *(Müslim. XV. 6, 22)*

§ Meclis kurup sıñarı صكارى Yezidîler ile zevk ü şevk üzere oldu. *(Müslim. XV. 8, 22)*

§ İşte ol sıñarıñ صكارك lâin dahi senin gibi bir mütemerrit kâfirdir. *(Müslim, XV. 31, 85)*

§ Bu bizim cinsimiz olan sıñarımız صكارىمز zengi, Teberdar askerinde ne namla yâd olur. *(Müslim, XV. 10, 81)*

§ Bir sıñarıñ صكارك Yezdan-perestin elinden tagallüben il ve memleket almak hüner değildir. *(Müslim. XV. 19, 21)*

§ Mehlâl kendi derdin unutup sıñarı صكارى lâinin derdine düştü. *(Müslim. XV. 3, 97)*

§ Var, ol sıñarıñ صكارك köpeklere de ki... *(Müslim. XV, 203 - 6)*

sıñarlamak : Horlamak.

Sıñarlamagıl سكارلامغل kulun gâh gâh
Şayet gün gele ki ola padişah *(Ferh. XIV. 27)*

sınaşmak : Birbirini sınamak.

§ Elbette bir kerre dahi devlet sınaşmayınca صناشمهينجه olmaz deyip... *(Hamza. XIV - XV. 9, 157)*

§ Kanı bize bir hasmâne er var mı, gelsin anınla bir gez sınaşalum صيناشالوم. *(Müslim. XV. 1, 100)*

§ Bizler anın üzerine varıp anınla devlet sınaşalım صناشالم. *(Müslim. XV. 4, 87)*

sınayış : Tecrübe.

§ Âzmayiş آزمايش [*Fa.*]: Âzmûden lâfzından ism-i mastardır. Sınayış صنايش, tecrübe mânasına. *(Deş. XVI. 161-2)*

sındı, (sındu) : Makas.

§ Ol kişi eyitti: Sındu صندو getürün didi, getürdüler eline aldı ol yazıyı kesti giderdi. *(Si. Da. XIV. 478)*

Bu resme söylenirdi kendisiyle
Keserdi şad ipin gam sındusıyle سندسیله *(Işk. XIV. 159 - 1)*

§ Ol gece kim mi'rac olundum, bir kavmin üzerinden geçtim buların dudakların oddan sındularla صندولرله doğrarlardı. *(Müneb. XIV - XV. 264 - 1)*

§ Sındı ile سندیلا sisam kadar uvak toğramak gerek. *(Teshil. XIV - XV. 45)*

§ Sındu ile صندویله toğramak gerek. *(Mü. Şi. XIV - XV. 57)*

§ Ol kişiler kim sıhhatlerin riayet kılurlar burunlarının kılın çekmezler belkim sındu ile سندویله kırkarlar. *(Hazain. XV. 54 - 2)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındu صندو. *(Sıh. Ac. XV. 30)*

§ Bir kavim dahi gördüm oddan sındularla سندولرله etlerin keserler. *(Cennet. XV. 117)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındı صندی ve çatal mânasına, Türkide gez derler. *(Miftah. XV. 116)*

§ Harir-i ham kim sındu ile صندویله toğranmış ola. *(M. Na. XV. 40)*

Ki sındular سندولر ile pâre olayduk
Sonucu biz de bu müzdü bulayduk - *(Muham. XV. 370)*

§ Mi'raç gecesi biraz erler gördüm dudaklarını oddan sındı صندی ile keserler. *(Envar. XV. 298)*

Boyunda hil'atın gördüyse hayyat
Elinden arşun ile sındı سندی düştü *(Dâi. XV. 131)*

§ İki ütü: 2, iki sındı سندی : 10... *(Sic. B. XV. 6, 9)*

§ Bir alaca ton, iki sındı سندی , iki kilit... *(Sic. K. XV. 2, 228)*

Gözleri gök dişleri sındu صندو gibi
Ser-be-ser cismi kara hindu gibi *(Vahdet. XV. 115-2)*

Biçti ölüm sındusu صندوسی ömr atlasın
Kurulup turur iken yastı yasın *(Enveri. XV. 67)*

§ Bir kavme uğradım ki tutakları oddan sındularla toğranurdu. *(Leys. Ar. XV. 54)*

Dest-i derzi ditrese sındı صندی tutucak tan mıdır
Pâreyi fikreyler iken gitti elden ihtiyar *(Letaif. XVI. 52)*

§ ...Meğer ki ol bâtın göziyle görünen ipi bugün tevbe ve istiğfar sındusıyle صندوسیله keseler. *(Ta. Şahi. XVI. 50 - 2)*

§ Maşraba : 8, yüksük, sındı صندی : 6... *(Sic. B. XVI. 2, 8)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındu صیندو . *(Şamil. XVI. 484)*

§ Bir sındı صندی ve yedi yumak ip ve... *(Sic. K. XVI. 4, 49)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındı صندی ki anunla bez keserler ve altun ve gümüş ve bakır keserler. *(Deş. XVI. 134-2)*

§ Bernîs برنیس [*Fa.*] : ...Ve mıkras ve koyun kırkacak sındı صند . *(Deş. XVI. 154 - 1)*

§ Sen bir at heykeli ve bir sındı صندی ve bir henez ve bir gümüş çubuk bulup ol zamandan bu zamana gelince saklayıp kimseneye göstermemişsin. *(Sic. K. XVI. 4, 215)*

§ El-celem الجلم [*Ar.*] : Koyun kırkacak sındı صندی .
(Ah. XVI. 266)

§ Mıkraz مقراض [*Ar.*] : Sındı صندی ve makas.
(Bab. XVI. 1, 205)

§ Karz قرض [*Ar.*] : Sındu صندو ile kumaş kesmek ve biçmek.
(Bab. XVI. 2, 202)

§ ... Ancak heykeli ve sındıyı صندی buldum, artık nesne bulmadım. *(Sic. K. XVI. 4, 215)*

§ Gâj گاژ [*Fa.*] : Sındu سندو ki anınla altun ve demür keserler. *(Caf. XVI. 122 - 2)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındı صندی ki altun ve gümüş keserler ve mutlaka sındı. *(Ni'meti. XVI. 498)*

Gâz گاز [*Fa.*]: Sındı صندی dahi mifras مفراص [*Ar.*], mıkraz مقراض [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 30)

§ Dükâred دکارد [*Fa.*] : Sındı صندی. *(Cam. Fa. XVII. 18)*

§ Mıkraz مقرض [*Ar.*], gâz گاز [*Fa.*] : Demür kesecek makas ki sındı صندی ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 176)*

§ Gâz گاز [*Fa.*] : Sındı صندی ve mıkras ve iğne ve çuvalduz ile sançmak. *(Lû. Şeh. XVIII. 74 - 2)*

§ El-milhab الملحب [*Ar.*] : Mikraz ki Türkice sındıdır صندیدر.
(Kdeb. XVIII. 188 - 2)

§ El-mıkras المقراص [*Ar.*] : Makasa denir ki sındı صندی dahi derler. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 392)*

sındıcık : Küçük makas.

§ Tobra ve cerre: 1, sındıcık صندجق : 30 ... *(Sic. B. XV. 10, 9)*

sındıdan çıkmış : Yeni biçilip dikilmiş.

§ Cedid جدید [*Ar.*] : Sındıdan çıkmış صندیدن چقمش yeni kaftan.
(Bab. XVI. 2, 494)

sındırmak, (sındurmak) : 1. Kırmak, parçalamak.

Sındur سیندر gönülümü veli zülfüne bağlagıl
Kimdir ki beste olmaya senin şikestine *(Kadı. XIV. 301)*

§ ... Ve buyurdu cümlesinin başın ve derisin birbirine karıştırmayıp kemiklerin dahi sındırmadılar صندرمدیلر.
(Bektaş. XV. 201)

§ Sınığı bütün itmek olmaz bütünü sındurmak سیندورمق olur.
(Ta. Sel. XV. 18)

§ Acep değildir ki kara taştır gevheri sındırır صندرر.
(Güls. XV. 72)

§ Bir gün nesnasların bir işi düşmüş anda gittiler, kafesi sındırdım صندردم bir tahta ile suya düştüm. *(Ferec. XV. 358)*

§ Benim belimi sındıranlar صندرنلر anlardır. *(Cev. Ah. XV - XVI. 59)*

Sındırdı صندردی nihal-i ömrümü bâd-ı ecel
Can murguna dâm kurdu sayyad-ı ecel *(Raufî. XVI. 183)*

Yürü anın şükûhunu sındır صندر
Bâd-pay-i gururunu indir *(Fuzuli. XVI. 86)*

Nicesi sındırayım صندرایم gönlün anın
Ki eski pehlivanıdır cihanın *(Şeh. Ş. XVI. 138)*

Üç oğluna dilemiş üç kızımı
Demiş sındırmasun صندرماسون bunda sözümü *(Şeh. Ş. XVI. 55)*

Veya ol kandili sındır صندر yanar İsa zamanından
Veya dök Âb-ı Ma'budı bu küffara ihanetle *(Battal. XVIII.59)*

2. Bozmak.

Hak'ın emriyle sındır صندر Hakkın emrin
Rızasız kimsenin koparma temrin *(Ruşeni. XV. 42)*

İçersin andı gine sındırırsıñ صندررسك *(Şeh. Ş. XVI. 138)*

Haberdir söylenir bari pey-a-pey
Kişi ahtini sındurmak صندورمق değil gey *(Şeh. Ş. XVI. 193)*

Noldu sana nakz-ı ahd kıldın
Sındırmağa صندرمغه ahdi cehd kıldın *(Fuzuli. XVI. 300)*

3. Yenmek, mağlûbetmek, tenkil etmek.

§ Âkıbet Külü (?) Han galip olup anları sındırdı صندردی bargâh ve büngâh haymelerin koyup kaçtılar. *(Bektaş. XV. 314)*

§ Hezm هزم [*Ar.*] : Düşman askerini bozup sındırmak صندرمق mânasınadır. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 92)*

§ Şiker شکر [*Fa.*] : Ve şikerden'den ism-i fail gelir bozucu ve sındırıcı صندریجی ve hezm ü şikest edici mânasına.
(Bürh. XVIII - XIX. 395)

4. Korkutmak, yıldırmak, tethiş etmek.

§ Ve eğer lâyık görmezsen Kureyş'i sınduralım صندورەلم söylemesünler. *(Si. Da. XIV. 216 - 2)*

§ Harekât-ı şenîaları sudûr ettikte burunlarını kırmak ve gözlerini sındırmak صندرمق için...
(Naima. XVII - XVIII. 1, 35)

sındı salmak : Makas yürütmek, makasla kesmek.

Boyunun ölçüsün çün aldı derzi
Kabâ-yi sabra sındı saldı صندی صالدی derzi
(Yuz. Şems. XVI. 185)

sındu : → **sındı.**

sındurmak : → **sındırmak.**

sıngın, (sıngun, sınkın, sınkun) : 1. Kırık.

Destimizde var dil-i sad-pâreden sıngın صنغین sifâl
Aşkiyâ kûy-i mahabbette acep sâilleriz *(Aşki. XVI. 164)*

Gönül derler şehâ destimde bir sıngın صنغین sifâlim var
Kalender-vâr kûyünde edersem nola deryûze
(Aşki. XVI. 250)

Benim bir gönlü sıngun صنغون bende, miskin
Ne lâyıktır kemendim ola miskîn *(Şeh. Ş. XVI. 117)*

Biledi Sevr için Eset çengâl
Tîr-i râmiy Nesr sınkın صنقن bâl *(Mîri. XVI. 68)*

2. Mağlup, münhezim.

§ Yortasız bu sınkun صنقون ardınca. *(Anter. XIV. 27)*

§ Nâgâh bir gün gördü ki sınkunlar صنقونلر geldi ve soykunlar irişti. *(Anter. XIV. 80)*

§ Mahşer yerine sür'at idip dürüşeler ve yelişeler şol sıngun صنغون çeri gibi. *(Leys. Mu. XIV - XV. 423 - 2)*

§ Nagâh sıngın صنغين askerin önü gelip irişti. *(Müslim. XV. 8, 34)*

§ Sıngın صنغين askerin yolu uğradı gelip yığıldılar. *(Müslim. XV. 8, 73)*

§ Mahşer yerine sür'at edüp dürüşeler ve yelişeler şol sıngun صنغون çeri gibi. *(Leys. Ar. XV. 654)*

Kaçup sınkın صنقن çeri girüp hısara
Gani olmuştu gaziler şikâra *(Hadidi. XVI. 87)*

Gelmedi rîş-i kalender gibi kat'â sûrete
Nâbedit oldu görünmez hergiz ol sıngın صنغن çeri
(Yahya Bey. XVI. 20)

Delil edinme hem sıngun صنغون olanı
Sever zira yıkılan yıkılanı *(Güvahi. XVI. 36)*

§ Şikeste شكسته [*Fa.*] : Sıngun صينغون çeri. *(Şamil. XVI. 235)*

Ol yanadan çünki sınkın صنقين geldi leşker Kayser'e
Vardılar Kayser katına zar ile efgan ile *(Battal. XVIII. 31)*

§ Mağlûb مغلوب [*Ar.*] : Galebe olunmuş, kendisine üstün gelmiş bir kuvvete karşı zebun kalınmış, sıngın صينغين.
(Kam. Os. XIX. 367)

3. Hezimet.

Bu sıngun kim صنغونكم bize uğradı bu yol
Sınıklıktır ki hiç olmaz bütün ol *(Şeh. Ş. XVI. 195)*

sıngınlık : Bozgunluk, mağlûbiyyet.

§ Bu sıngınlıkta صنغنلقده çerinin çoğu açlıktan ve susuzluktan helâk oldu. *(Kesir. XVI. 334)*

§ Mağlûbiyyet مغلوبيت [*Ar.*] : Bozgunluk, sıngınlık صينغينلق, yılgınlık. *(Kam. Os. XIX. 368)*

sıngun : → **sıngın.**

sını : Sini, yemek sofrası.

§ Teşt-i hân تشت خوان [*Fa.*] : Sını صنی . *(Miftah. XV. 67)*

sınık, (sınuk) : 1. Kırık.

Cihanda bir sınık صنق saksıdan ötrü
Güherlerim ziyana satmışam ben
(Yunus. XIII - XIV. 258)

§ Evi açtı gördü kim yarım arpa yufkası yatur, üstünde birez döğülmüş tuz var, bir sınuk صنق bardak var.
(Yüz. Ha. XIV. 275)

Ki bir lâfzını ger korlarsa dağa
Uvana benzeye sınuk سینق kabağa *(Işk. XIV. 111 - 2)*

§ Elindeki sügüsü sınuk صنق oğlan. *(Dede. E. XIV. 247)*

§ Pes aşk sultanı bu tertip ardınca gelür, her kanda ki sınık صنق gönül bula. *(İhlâs. XIV. 66)*

§ Cebbarın bir ma'nisi bütün sıyıcıdır; bir ma'nisi de sınuğı صنوغی bütün eyleyicidir. *(İhlâs. XIV. 69)*

§ Tanrı'ya dua kılgıl kim benim oğlancığım diri kıla ve sınığım سنغم seyekleye kim ben evimde anı örte kodum gittim. *(Enb. XIV. 533)*

Ki la'li sımaktır genez, liyk cehl
Sınuğı صنوغی bütün etmek olmaya sehl *(Ferh. XIV. 17)*

Sen sınıksın olmuş a'zan cümle süst
Kimseyi istemeyesin tendürüst
(Man. Tayr. XIV. 230)

Gel sınuk صنوق gönülden özünü sakın *(Yuz. Da. XIV. 3)*

§ Ya İsmail, beni sınık صنق gönüllerde iste. İsmail aleyhisselam eyiti: Yâ Rab, sınık gönüller kimlerdir? Hak Taâlâ eyitti: Gerçek dervişlerdir. *(Envar. XV. 72)*

§ Bir nida geldi kim: Yâ kulum, kalbin sınık صنق, duan makbuldür. *(Saat. XV. 27)*

§ Bahtlıdır ol kişi kim gönlü sınık سنق ola. *(Tez. Ba. XV. 185)*

Garip olanların gönlü sınuktur سنوقدر
İçi göynüklünün taşı yanuktur *(Çeng. Dâi. XV. 260)*

Gönlüm sınığın صنغن sarar saçın liyk
Ne denlü dürüst ola şikeste *(Şeyhi. XV. 40)*

§ Şiken شکن [*Fa.*] : Büklüm ve sınuk سنق. *(Sıh. Ac. XV. 57)*

§ Uyandım, gördüm ki bardağım sınuk صنوق yatur. *(Cennet. XV. 212)*

§ Kapunda sınık صنق gönülleri lûtfun ile bütün tut. *(Tazarru. XV. 53)*

Bu kemter Eşrefoğlu Rumi gönlü
Sınık صنق, mecruh hem virânesidir *(Eşrefoğlu. XV. 9)*

§ Bağlı işinde gam yime ve gönlün sınuk صنق tutma. *(Güls. XV. 16)*

§ Büyük üsküre: 50, sınık سنق üsküre: 10, has çini tabak: 50. *(Sic. B. XV. 2, 284)*

§ İki küp sınuk : 3, heğbe: 2. *(Sic. B. XV. 6, 49)*

§ Mâlik eydür: Râbia katına vardım gördüm bir sınık صنق bardaktan su içer. *(Tez. Ba. XV. 107)*

§ Bu çirkin huy şol sınuk صنق saksıya benzer ki yabanda yatur. *(Müz. XV. 356)*

Kılurlar idi halka dürlü ihsan
Sınuk صنوق gönülleri ederdi handan *(Salâtin. XV. 106)*

§ Depesinin üstüne muâllak yıkıldı, şol kanadı sınuk صنوق kuş gibi. *(Müslim. XV. 6, 60)*

§ Cebbarın iki ma'nisi var, biri bütünü sıyıcı ve biri sınığı bütün kılıcıdır. *(İrşad. XV. 226)*

§ Ve dahi gedik bardaktan ve sınık صنق çanaktan içmeyeler. *(T. E. XV. 62)*

Âşıkın gönlü sınıktır صنقدر ahd ü peymanı dürüst
Zâhidin olmaz saçın küfransız imanı dürüst
(Ah. Pş. XV. 61)

§ Sınuğı سنوغی bütün itmek olmaz bütünü sındırmak olur.
(Ta. Sel. XV. 18)

Sınuk صنوق ayağım, elde dayağım yok *(Ruşeni. XV. 4)*

§ El-iblâsü الابلاس [*Ar.*] : Bir kimesnenin gönlü sınık صنق ve kaykulu olmak. *(Terceman. XV. 7)*

§ El-mer'ubu المرؤوب [*Ar.*] : Yarığı ve sınığı سنیغی berkinmiş ve yamanmış çanak. *(Terceman. XV. 326)*

§ Hak'tan yana varmağa ayağı sınıktır صنقدر.
(Cev. Ah. XV - XVI. 43)

§ Eyü amel getirmediyse miskin olup sınuk سنوق göñül getirdi, ki nazargâhım sınuk gönüllerdir.
(Ta. Şahi. XVI. 37 - 1)

§ Sırça sınuğı صنوغی sarmağla bütün olmaz. *(Sır. XVI. 26)*

§ Tanrı'nın bir adı Kerîm'dir diyen mü'min-i muvahhidin günahla sınuklu صنقلو gönlün düzelim.
(Ta. Şahi. XVI. 82 - 1)

Olsa nola Nihani gönlün şikeste beste
Makbul-i hazret olmak bütün değil sınıkdır صنقدر
(Nihani. XVI. 33)

§ Şikeste شکسته [*Fa.*] : Sınık صینق. *(Şamil. XVI. 672)*

§ Allah'tan utanıcının murakabesi murakabedir katı sınıklığ ile سنقلغله. *(Kesir. XVI. 55)*

Dehr ara ger bir sınık صنق divar görsen öyle bil
Ol Süleyman mülküdür kim çarh viran eylemiş
(Fuzuli. XVI. 157)

Bükülmüş kaddimi kurtarı gör kullâb-ı zülfünden
Hatadır çekmesin çok bağrı çökmüş bir sınık صنق yayı
(Fuzuli. XVI. 195)

Sınık صنق bir câm idin gûya atıldın
Yahut bir kul idin bunda satıldın *(Zati. XVI. 70)*

Onardı sınık صنق gönlüm eğer kim seni sarsa
Bu sine-i pür-zahmime merhem bigi ey yâr
(Zati. XVI. 132)

§ Kâse-bend کاسه‌بند [*Fa.*] : Çanak sınuğını صنوغنی meremmet idici... *(Deş. XVI. 78 - 2*

§ Şiken شکن [*Fa.*] : . . . Ve sınuk صنق ... *(Deş. XVI. 269 - 1)*

§ Mende منده [*Fa.*] : Kulpu sınuk صنق bardak.
(Caf. XVI. 157 - 2)

§ Atâme عتامة [*Ar.*] : Sınık صنق sarıcı avrat.
(Bab. XVI. 2, 245)

Bir sınık صنق sâğarde seyr-i mümkinata malikiz
Biz harabat ehliyiz böyle olur irşadımız *(Âli. XVI. 69)*

§ Şikend-bend شکندبند [*Fa.*] : Sınık kemik saracak nesne.
(Ni'meti. XVI. 436)

Belâ vaktında sabredenler içün
Sınık صنق gönlüne cebredenler içün
(Yuz. Şems. XVI. 15)

Muhammed nuru görüldü
Sınık göğdeler uruldu
Cemi' yatanlar dirildi
Padişahtan nazar oldu *(Kara. XVII.)*

Şüküfte : açık, şikeste شکسته [*Fa.*] : sınık صینق, güvâh tanık, kemin : pusu
(Genc. XVII. 58)

Örtemez kimse suçun kimse sınuğın صنوغن saramaz
Yüzü de yok anın içün yüz urup yalvaramaz
(Nasayih. XVII. 82)

Çarhın siteminden gönlüm sınıktır
Medet bize sınık gönül sarıcı *(Saz. Gevheri. XVII. 172)*

§ Hısar-ı mezburu kabûl etmekle bu hâksarların şâd ve sınık صنق gönlünü âbad edeler. *(Solak. XVII. 119 - 1)*

Cebire: seyik, cebr جبر [*Ar.*] : sarmak sınık صنق
Sağalmak yara : iltiyam, indimal *(Naz. Le. XVII. 5)*

Ketayun sarayına karşı ey yâr
Bir sınık صنق bardak ile bir suffe var *(Battal. XVIII. 297)*

§ El-cibare الجباره [*Ar.*] : Kırık ve sınık صنق bağladıkları ağaçlardır. *(Kdeb. XVIII. 480 - 2)*

Sakalım ak, sınık صنق gönlüm benim hatırcığım yıkma *(Kuddusi. XIX. 173)*

2. Mağlup, münhezim.

§ Münhezim منهزم [*Ar.*] : Hezimete uğrayan, bozulan, sıngın, sınık صنيق. *(Kam. Os. XIX. 544)*

sınıkdırmak : Bozguna uğratmak.

Sınıkdırmıştı صنقدرمشدی kâfir leşkerini
Diri kurtarmayup binden birini *(Hadidi. XVI. 124)*

sınık gönüllü : Alçak gönüllü.

§ Teda'uf تضعف [*Ar.*] : Kişi sınık göñüllü صنق كوكللى tevâzu' ehli olmak. *(Bab. XVI. 2, 293)*

§ Sınık göñüllü صنق كوكللو müritler... *(Tez. Ün. XV. 4 - 1)*

sınıklı, (sınuklu, sınıklu) : Kırık, mahzun, kırılmış, münkesir.

Bu sınıklu سنقلو gönlümü sen eklegil
Sana sığındım beni sen beklegil *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

§ ...Gönlü sınuklu صنقلو olmaya. *(Anter. XIV. 54)*

Gözümde nur tenimde can sensin
Sınıklu سنقلو gönlüme mihman sensin *(Işk. XIV. 128-2)*

Gerekmezse gönlün sınıklu صنقلو ola
Sınıklu سنقلو gönüllller getürgil ele *(Ferh. XIV. 10)*

Kara kaygı gönülünü bastıdı
Sınuklu سنوقلو olup gey katı pustudu *(Süh. XIV. 142)*

Sınukluca سنوقلوجه gönlü sevine idi
Çok ağladı birez avuna idi *(Süh. XIV. 127)*

Bu yiğit ile ben kulun kalayın
Sınıklu سنقلو gönlünü ele alayın *(Hurş. XIV. 37)*

§ Ol eksiklinin hacetin bitirmeyip katından gönlünü sınıklu سنقلو gönderme. *(Kab. XV. 274)*

Zülfün sınıklu صنقلو hatırını sorsun Ahmed'in
Kim dost va'desi bigi gönlüm şikestedir *(Ah. Pş. XV. 79)*

Gel bu sınıklu صینقلو gönlümün eyle ziyaretin
(Cem. XV. 97)

§ Şikest شکست [*Fa.*] : Sınıklu صنقلو mânasına...
(Deş. XVI. 43 - 1)

§ Mikest مکست [*Fa.*] : Sınıklu صنقلو demek olur şikest'e tâbi'-dir, itba' ve müzâvece tarikasiyle isti'mâl olunur.
(Deş. XVI. 46 - 2)

sınıklık, (sınukluk) : 1. Kırıklık, hüzün.

§ Tâ melûl olmayasız şunun üzerine ki size irişdi sınıklıkdan صنقلقدن. *(Cev. Es. XV. 108)*

Varlık istersen eğer dünyada yokluğu koma
Bütün olmağa heves etme sınıkluğu صنقلوغی koma
(Nihani. XVI. 80)

Semen-simasını tuttu sınıklık صنقلق
Çemen âyinesin bozdu tonukluk *(Lârendi. XVI. 336)*

2. Bozgunluk, inhizam.

§ Küffar çerisine sınıklık سنقلق düştü. *(Fütuh. XIV. 20)*

3. Zayıflık, zebunluk.

§ Pes zaiflik ve sınukluk صنقلق eseri gövdemde belirdi.
(Kel. XIV. 86)

sınıklulanmak : Kırılıp bükülmek.

Turranın sınıklulanduğı سينقلولندوغى tevazûdan değil
Veh nice serkeştir ol gösterdiği peymanıdır
(Şeyhi. XV. 23)

sınıkmak : **1.** Bozulmak, yenilmek, münhezim olmak, inkisara uğramak.

Sınıktı صنقدى cümlesi geri kayıkmaz
Döker oğlun kızın ardına bakmaz
(Yunus. XIII - XIV. 6)

§ Çerim sınıktı صنقدى, düzgünüm bozuldu, dirneğim dağıldı.
(Fütuh. XIV. 88)

§ Hergiz yenilmezler, sınıkmazlar صنقمزلر. *(Fütuh. XIV. 267)*

Çü gördü bunları leşker temamı
Sınıkdılar سنقديلر koyuben neng ü nâmı *(Işk. XIV. 212 - 1)*

§ Ömer radiyallahü-anh gördü ki İslâm çerisi sınığur صنغر. *(İhlâs. XIV. 262)*

§ Her kim bu makamı da'vi kıla, avrat andan sınığursa صنغورسا Yusuf-ı vakt olur. *(İhlâs. XIV. 247)*

Bu uyku gaflet ile seni yıktı
Ki aklın nefsin elinde sınıktı صنقدى *(Müz. XV. 378)*

Erişti anda ferman-ı İlâhi
Sınıktı صنقدى ol siyeh divin sipahı *(Şeh. Ş. XVI. 16)*

Değildir gam sınıksa صنقسه leşkerimiz
Erişir üş yeni yeni çerimiz. *(Şeh. Ş. XVI. 437)*

Şehid oldu nice mîr-i alemler
Düşüp beyler sınıkmış idi صنقمشيدى leşker
(Hadidi. XVI. 244)

2. Kederlenmek, mihnet çekmek.

Nefs sınıksa سنقسه sığınır ten dağına
Bu akıl sınsa girer can bağına *(Ga. XIV. 110)*

3. Korkup kaçmak.

§ Od bunlardan şöyle sınığa سنه kaça kim zaif koyun kurttan nice kaçar ise eyle kaça. *(Tuh. Le. XV. 209)*

sınılmak : Mağlûbedilmek.

§ ... Ha bir âciz ve zaif çeri sınılmış صنلمش ne varmış derlerdi. *(Kab. XV. 258)*

sınkın : → **sıngın.**

sınkun : → **sıngın.**

sınmak : 1. Kırılmak, parçalanmak, münkesir olmak.

Dahi ne kim put var ise uşanur
Paresi vü kıymuğu yere döşenür
Zeliha eydür neyledin bunlara sen
Ne sebepten sındı صندی bunlar diyesin
(Yuz. Şeyd. XIII. 30)

Sakıngıl yârin gönlü sırçadır sımayasın
Sırça sındıktan صندقدن gerü bütün olası değil
(Yunus. XIII - XIV. 194)

Bu kafes sınsa idi صنسایدی uça idim
Sohbetinden kuzgunun kaça idim
(Man. Tayr. XIV. 123)

§ Sünüğü sınan صنن kişiye içirseler fi'l-hal bitire. *(M. Bay. XIV. 40)*

§ Şol yemişli ağaç şol yemişi tatlılığı budaklar sınmağına سنمغنه sebep olur. *(Kel. XIV. 46)*

Belâ yükü altında beli sına صنا
Sınanmamış işlere her kim suna *(Ferh. XIV. 17)*

Zaferden çü girmeye miftah ele
Nite feth kapusu sına صینه hele *(Ferh. XIV. 47)*

Tokuz kişi yoktur, başı kesilmiş
Kılıçları sınıp yayı yasılmış *(Dah. XIV. 37)*

Tura nisbet kuşağını kuşana
Salipler sına صینه, nâkuslar uşana *(Fütuh. XIV. 167)*

Kakıdı çıbık aldı urdu birkaç
Ki ardı kendisi vü sındı صندی ağaç *(Işk. XIV. 163 - 2)*

İşitti Ferruh'un sındı صندی ayağı
Çererdi gözleri semridi yağı *(Işk. XIV. 272 - 1)*

§ Eğer bir iş üstüne Tanrı'ya and içerse dahi anun nefsi sınmasun سنسون deyü Hak Taâlâ anı itmam eyleyeydi. *(Yüz. Ha. XIV. 84)*

§ Bir gün denizde gemiyle giderdim, ansuzda gemi sındı صند, kavmi gark oldu. Ben kurtuldum. *(Yüz. Ha. XIV. 152)*

§ Sınmaz صنّاز taşa ve erimez demüre tuş oldu. *(Anter. XIV. 839)*

Çü tabiat süst ola durmaz nefes
Pes kuş elden gitti vü sındı سند kafes *(Ga. XIV. 444)*

Çü kaytas gördü, ne oldu hali
Sanaydın ki serviydi sındı صندی dalı *(Süh. XIV. 209)*

§ Bu zaif, nahif, günah yükü altında beli sınmış صنمش kuluna kendinin fazlıyle muavenet-i küllî kılup... *(Müneb. XIV - XV. 312 - 1)*

§ Âza sınması صنسی ve çıkması ve bertinmesi ve sebebi ve alâmeti ve ilâcındadır. *(Mü. Şi. XIV - XV. 60)*

§ İşkesten اشکستن [*Fa.*] : Sınmak صینمق. *(Sıh. Ac. XV. 72)*

§ Gönül bir sırçadır sındıktan صندقدن sonra ayruk bütün olmaz. *(Maârif. XV. 279)*

§ Lokman aleyhisselam eyitti: Benim karındaşım nice oldu? Ol oğlan eyitti: Öldü. Lokman aleyhisselam eyitti: Kanatlarım sındı. *(Envar. XV. 158)*

Sındı صندی seng-i cefada sabr ayağı
Rah-ı aşkın makam ü menzili yok *(Ah. Pş. XV. 87)*

§ ... Ve her mahalleye kim varırdı oğlancıklar anı taşla ururdu, pes Uveys eydür : İnciklerim yavlak incelmiştir, uşak taş atın tâ ayağım sınmaya ve kanamaya.
(Tez. Ba. XV. 32)

Kuvvetince yük ura arkasına
Şol kadar urmaya kim arka sına صنه *(İbrahim. XV. 30 - 1)*

§ Kol sınsa صنسه yen içinde, baş yarılsa börk içinde.
(Ata. XV. 3)

§ Ve çevgân dokunup incik sınmak صنمق, baş yarılmak, göz çıkmak gibi... *(Kab. XV. 180)*

§ Ahmet Çelebi'nin bundan akdem Hamza nâm bir kulu attan düşüp ayağı sınmış صنمش imiş. *(Sic. B. XV. 4, 46)*

§ Âhir gemimiz sındı صندی halkı kırıldı; ben bir tahta üzerinde kurtuldum. *(Ferec. XV. 358)*

§ ...Şişe elinden düştü sındı صندی. *(Ferec. XV. 83)*

§ Çünkü asâ zaif oldu sındı صندی, Süleyman düştü.
(Kesir. XV. 131)

Nice yaylar sınup صنوب oklar uşandı
Belik belden düşüp terkeş boşandı
(Çeng. Dâi. XV. 246)

Ten kafestir bu kafeste murg can
Pes kafes sınsa صنسه uçar murgı heman *(Bektaş. XV. 421)*

§ Deniz içinde ola ve gemisi sına صنه. *(Tez. Ün. XV. 24 - 1)*

Ol yiğirmi sügüye sügü urup
Sındı صندی sügüsü, kılıç çekti turup *(Enveri. XV. 53)*

§ Tâ ki bir kimsenin kalbi anın dilinden rencide olup sınmaya صنمیا anınçün gönül yıkmak Beytullahı yıkmak gibidir.
(Delil. XV. 103)

§ İlâhî, sırça sınup صنوب bütün olmayınca üstatlık belürmez.
(Tazarru. XV. 161)

§ Bir gemiye bindim, nagâh gemi sındı صندی.
(Hay. XV. 5)

Sınsa صنسه sırça ser-be-ser hançer olur her paresi
Key sakın bin pare itti kalbi seng-i intizar *(Zati. XVI. 108)*

Gönül sındı صندی olaldan mübtelâsı derzi Mahmud'un
Erişmez derdime vaslı devası derzi Mahmud'un
(Zati. XVI. 332)

Yazan avratların vasfında name
Demiş sındı صندی vefa lâfzında hâme *(Ârifîn. XVI. 274)*

§ İnkisar انکسار [*Ar.*] : Sınmak صینمق. *(Şamil. XVI. 672)*

§ Şikesten شکستن [*Fa.*]: Sımak ve sınmak. *(Şamil. XVI. 326)*

§ El-ıḫtinas الاختناث [*Ar.*] : Sınmak صنق, tekessür gibi.
(Ah. XVI. 23)

§ Kâtiplerin kalemi sınur صنر (harekelidir). *(Zad. XVI 18)*

Kalmadı hâk oldu hep ecsamımız
Dökülüp toprağa sındı صندی camımız *(Zehr. XVI. 81)*

Dâmgâh-ı aşktan dut bir kenar ey murg-ı dil
Sınmadın صینمدن seng-i melâmetten per ü bâlin senin
(Fuzuli. XVI. 164)

§ Ol oğlancuğun sağ eli sınmış صنمش idi ve ana cebâir, ya'ni seyikler sarılmıştı. *(Şevahid. XVI. 151)*

§ Ḫayzeran خیزران [*Fa.*] : Bir ottur, andan kalkan düzerler, eğilür, sınup صنب ufanmaz. *(Caf. XVI. 51 - 2)*

Kalemler sındı صندی defterler dürüldü
Devât ağzına müşkîn mühr uruldu *(Şeref. XVI. 430)*

Seng-i havadis ile sınup صنوب bî-bedel güher
Lâyık mı hâk içinde ola pâyimâl hayf *(Lâmii. XVI. 50)*

Âbgînedür gönül çün kim sına صینه
Yine olmaz ol bütün bin gez sına *(Deka. XVI. 102 - 2)*

§ Güsisten کسستن [*Fa.*] : Üzmek ve üzülmek ve sınmak صنمق.
(Ni'meti. XVI. 34)

§ Mûmya مومیا [*Fa.*] : Ol meşhur dârûdur ki bir kimesne yüksekten düşücek, ya bir yeri sınıcak صنجاق içürürler.
(Deş. XVI. 23 - 1)

§ Şikeste شکسته [*Fa.*] : Sınmış صنمش demektir, askerde ve ağaçta ve taşta ve kemükte ve ekser umûrda isti'mâl olunur.
(Deş. XVI. 338 - 1)

Sınar صنر mir'at-ı tab'ım geçtiğimce taşlı yerlerden
Geçit vermez sular gördükçe çok mihnet geçer serden
(Âli. XVI. 59)

Sınsun صنسون ol el ki senin sıdkile dutmaz eteğin
Yetmesin kâmına her kim ki sanadır bed-hah
(Raufi. XVI. 311)

Cevr-i devr-i bî-vefadan daima mecruhtur
Dil nice gûya olur çıkmaz sadası sınsa صنسه câm
(Ruhi. XVI. 45)

Şişe-i dil seng-i cevrinle sınarsa صنرسه razıyız
Tek cihanda etme şahım ahd ü peymanı şikest
(Hâleti. XVII. 181)

§ Kasma' قصماء [*Ar.*] : Buynuzu sınmış صنمش koyun.
(Müntehab. XVII. 76 - 1)

§ Mükesser مکسر [*Ar.*] : Sınmış صنمش. *(Müntehab. XVII. 95-1)*

2. Zayıf düşmek, âciz kalmak.

Aşktan ne var eğer sındım ise صندمسه
Aşk ile kim sınmadı صنمدی uğraşuben
(Yunus. XIII - XIV. 256)

§ Çünki el her hiyleden sındı صندی kılıca el urmak helâldır.
(Güls. XV. 68)

3. Yenilmek, mağlûp, münhezim olmak.

§ Yenmeklik bir yanadın belli değil ve sınmaklık صنمقلق bir yanaya muayyen değil. *(Kel. XIV. 81)*

§ Gördüm ki Esvet yüğrümle sınup صینوب kaçtı.
(Anter. XIV. 313)

Şah-ı Mağrıp çün bususunu açа
Mısr ilinin şahı hem sına صنا kaça
(Melhame. XIV - XV. 112 - 2)

§ Bedir gazâsında çerileri sındı صندی peygamber gaalip geldi.
(Leys. Mu. XIV - XV. 145 - 1)

Çün hararet bususunu od açar
Hep bürudet leşkeri sınur صینور kaçar *(Anasır. XV. 408)*

Sınuben صینوبن dönüp azep kaçmış idi
Her biri bir dereye uçmuş idi *(Enveri. XV. 28)*

§ Münafik gül yiylemeği görür, kâfir çerisi sındığın سندغن görmez. *(Tez. Ün. XV. 114 - 1)*

§ ...Heman dem kız yayını yastı ve gereği gibi sındı صندی eyitti : Hezar aferin tab'-ı pâkine kim... *(Ferec. XV. 334)*

§ Akıbet Karamanoğlu çerisi sındı صندی. *(T. Oruç. XV. 42)*

Çün âhir Yelbaga döşürdü cündi
Anınla uğraş eyledi vü sındı صندی *(Hikmet. XV. 559)*

§ Ammisi ile muharebe etti, âhirü'l-emr sınup صنوب kaçtı.
(Ta. Sel. XV. 44)

§ Kaçan mü'minler sınup صنوب dağıldılar, Resûl aleyhisselam ile yedi kişi kaldı. *(Envar. XV. 249)*

Sındı صندی sipah-ı Behmen ü İsfendiyar-ı dey
Sahrada çünki bağladı saf leşker-i çemen *(Lâmii. XVI. 45)*

§ İclâ اجلاء [*Ar.*] : Bir halkı memleketinden sürüp çıkarmak ve dağıtmak, leşkeri sımak ve çeri sınmak صنمق.
(Bab. XVI. 2, 3)

§ Dehb دهب [*Ar.*] : Savaşta sınmış صنمش leşker.
(Bab. XVI. 2, 85)

Adûler sındı صندی, bunlar buldu fursat
Güneş gûya ki doğdu, gitti zulmet *(Zati. XVI. 250)*

§ El-hezime الهزيمه [*Ar.*] : Asker sınmak صنمق.
(Ah. XVI. 1176)

§ El-inhizam الانهزام [*Ar.*] : Asker mağlûp olmak, sınmak صنمق.
(Ah. XVI. 106)

Şitanın cündü nevruz ile sındı صندی
Burûdet götrülüp âlem ısındı *(Hüs. Dil. XVI. 130)*

Ulus : halk ü aşirettir, çeri sınmak صنمق : hezimettir هزیمتدر
(Cev. Ke. XVII. 71)

§ Kâl کال [*Fa.*] : Çeri sınup صینوب kaçmak.
(Cam. Fa. XVII. 59)

Depeledi ol dem alemdarını
Sındı صندی leşker gördüler şahlarını *(Battal. XVIII. 28)*

§ Kâl کال [*Fa.*] : Çeri sınmak صینمق.
(Lû. Şeh. XVIII. 69 - 2)

§ Elce'ca' الجأجاء [*Ar.*] : Hezimet ya'ni savaşta asker sınup صینوب bozulmak mânasına isimdir.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 9)

§ Hezimet هزیمت [*Ar.*] : Harpte bozgunluk, sınmak صینمق, askerin savaşta bozulması. *(Kam. Os. XIX. 643)*

4. Zayi olmak, kaybolmak.

§ Dilemezem ki katında perdem yırtıla, hürmetim sına صنا.
(Ferec. XV. 390)

İşitenler beni ede melamet
Sına صنا adım sanım gide temamet تمامت
(Şeh. Ş. XVI. 537)

Nâfenin sınsun صنسون metaı, müşkün olsun kadri hâk
Ey sabâ var Çin'e gerd-i zülf-i yârimden ilet
(Lâmii. XVI. 82)

5. Bozulmak.

Anın andı sınmaya صنمایه senin sözün
Dahi yeğreğin anlar ola özün *(Süh. XIV. 74)*

§ Yahud ile bizim andımız vardır, andımız sınmış صنمش ola.
(Leys. Mu. XIV - XV. 35 - 2)

6. Azalmak, şiddetini kaybetmek.

Savuk sınur صینور hava çün kim ısınur
Açılıp âbı nehrin buzu sınur *(Hikmet. XV. 250)*

sınmaşık : Sert.

§ Şâzib شازب [*Ar.*] : Güzel nesne ve ince nesne ve arıklamış kimse ve sınmaşık سنمشق odun. *(Bab. XVI. 2, 91)*

sınuklu : → **sınıklı.**

sınukluk : → **sınıklık.**

sınuk sarsuk : Kırık dökük.

§ Birkaç günlük sınuk sarsuk صنق صرصق tâat berekâtında... *(Tuh. Le. XV. 239)*

§ Hak Taâlâ verdiği ni'mettir birkaç günlük sınuk sarsuk صنقصارسق tâat berekâtında. *(Ta. Şahi. XVII. 39 - 2)*

sınurdaş, (sınurtaş) : Sınır sınıra, hem-hudut.

§ Hem sınurtaş سنرطاش konşularız ve hem din gayreti var. *(Hamza. XIV - XV. 37 - 3)*

§ ...Amma bu Ma'ruf şah Merzuk Şah ile sınurdaş صنورداش olmağla aralarında ahitleri var idi. *(Hamza. XIV - XV. 19, 221)*

Bu yana mülk-i Gürcistan alındı
Sınurdaş صنرداش oldu tâ Şirvan alındı *(Hadidi. XVI. 19)*

§ Tuharistan, Türkistan ile sınurdaştır سنورداشدر. *(Cihan. XVII. 253)*

§ Memâlik-i mahrusa sureti ve etrafında sınurdaş سنورداش olan memleketler tasviri bilinmek gerektir. *(Tuh. Ki. XVII. 3)*

sınur komak : Sınırlamak, hudut tâyin etmek.

Sınur komakdürür صنر قومقدرر tahdid تحديد [*Ar.*], yeni itmekdürür : tecdid *(Cev. Ke. XVII. 58)*

sınur olmak : Kırılmak.

Gönlümü sen sıyalı kıldı gözüm kan revan
Ahıda içindekin ger sınur olursa سینور اولورسه câm
(Kadı. XIV. 84)

sınur taşı : Hudut taşı.

Sınur taşına صنر طاشینه benzer dişleri var
Tutarsa dişleriyle taşı yarar *(Şeh. Ş. XVI. 817)*

Orada dikmiş idi bir ulu mil
Sınur taşı سنور طاشی dedikleridir ol bil *(Şeh. Ş. XVI. 952)*

sıpara : Cüz, risale, Kur'anın cüz'lerinden her biri.

§ Ahir sıpara صپاره başıdır Amme görklü. *(Dede. XIV. 5)*

sıpgın : → **sıpkın.**

sıpkın, (sıpgın, sıpkun) : Zıpkın, küçük süngü, harbe.

§ Zûbin زوبین [*Fa.*] : Sıpkun سپقون ve kısacuk süğü.
(Miftah. XV. 93)

§ Jûpin ژوپین [*Fa.*] : Harbe ve sıpkın سپقن ve kısacık sügü.
(Ni'meti. XVI. 370)

§ Şil شل [*Fa.*] : Zûpin, ya'ni harbe ki ve sıpkın سپقن ki balıkçılar anınla balık ururlar. *(Ni'meti. XVI. 7)*

§ Nîm-nize نیم‌نیزه [*Fa.*] : Sıpkın سپقین . *(Şamil. XVI. 244)*

§ Zûpin زوپین [*Fa.*] : Sıpkın صپقین . *(Şamil. XVI. 452)*

§ Şil شل [*Fa.*] : Harbe ve sıpkın صپیقین ve zûpin.
(Şamil. XVI. 470)

§ Şil شل [*Fa.*] : ... Ve sıpkın سپقین ki balıkçılar anunla balık avlarlar, bir uzun ağacın ucuna hançer gibi berkinmiş bir demürdür. *(Deş. XVI. 221 - 1)*

§ Zûpin زوپین [*Fa.*] : Harbe ve sıpkun سپقون ve sügünün kısacuğuna dirler. *(Deş. XVI. 265-1)*

§ Mızrak مزراق [*Ar.*] : Sıbkın سبقین . *(Müntehab. XVII. 89-1)*

§ Berḫaç برخچ [*Fa.*] : Zûpin ismidir ki ma'ruf küçük harbedir sıpgın سپغين bundan muharreftir.
(Bürh. XVIII - XIX. 107)

sıpkun : → **sıpkın.**

sıpsırlak : Kaygan, mücellâ.

§ Ol infakın meseli şol taşa benzer ki saykallu sıpsırlakdur صيپصيرلقدر ... *(Cev. Es. XV. 75)*

sıramana : Birdirbir oyunu.

§ Mezide مزيده [*Fa.*] : Sıramana صرامانه dedikleri oyun ve mana mana oyunu. *(Caf. XVI. 155 - 2)*

§ Mejide مژيده [*Fa.*] : Sıramana صرامنه oyunu.
(Ni'meti. XVI. 578)

sıravardı : Bir sırada, sıravari.

§ Nesr-i tâyir نسر طاير [*Fa.*] : Gökte üç yıldız adıdır ki Terazü yıldızı gibi sıravardı صيرا واردى dururlar. *(Şamil. XVI. 521)*

sırça : Cam, billûr.

§ ...Sirke içine koyalar bir sırça سرچه kabında veya çini kabda kırk gün güneşte koyalar. *(Yadigâr. XIV. 57-2)*

Cefa taşı gönül sırçasına سرچاسنه çün
Dokuna nite olur yine bütün *(Işk. XIV. 110-2)*

§ Çün bir sırçası سرچسى sâfî ve zeyti pâk kandil ele girmedi kim bir gözü nurlu ve aslı pâk kişinin kubbesinde altun zencirle asılmış ola. *(Müneb. XIV - XV. 248 - 2)*

§ Ve buyurdu bir köşk yaptılar sırçadan سرچه دن ve ferşi su üzerinde idi. *(Kesir. XV. 130)*

Kâfire keskün kılıç gibi gele
Kıldan ince, sırçadan سرچدن asfâ ola *(Muham. XV. 396)*

§ ...Şol sırçadan صرچەدن düzülmüş kap kacak gibidir ki sınup fenaya varmağı yakıncaktır ve uvandıktan sonra bütün olmağı dahi mümkün değildir. *(Leys. Ar. XV. 673)*

Sırça صرچه sanup anı gümâna batar
Âkıbet bilmeyüp yabana atar *(Yuz. Hamdi. XV. 96-2)*

Bilmeyen andelibi serçe sanur
Türk billûru görse sırça صرچه sanur
(Yuz. Hamdi. XV. 29-1)

§ Ve gökler dahi şol yufkacık sırça صرچه, mermer üzerine düşüp sınduğu gibi yer üzerine yıkılıp pâre pâre ola.
(Delil. XV. 153)

§ Resûl eydür: Yâ lâin, elindeki nedür? Eydür: Kıfdur sırçadan سرچدن. *(Tuh. Le. XV. 215)*

§ Ve baki edviyeleri yumuşak döğeler ve eleyeler bal ile yoğuralar, sırçada سرچه‌ده veyahut çini zarf içinde ezeler.
(M. Na. XV. 7)

Zati kulunun gönlüne dokunma gönülden
Taş atma beyim sırçacı سرچه‌جی dükkânına fır fır
(Zati. XVI. 115)

§ Gönül bir sırçadır صرچه‌در sındıktan sonra ayruk bütün olmaz.
(Maârif. XVI. 297)

Hayalin Şehriyarının gözüm sırça سرچه sarayıdır
Gönül halvetgeh-i farkımda tacım hâk-i pâyıdır
(Hayali. XVI. 62)

§ Burnî برنی [*Fa.*] : Sırça صرچه kap. *(Şamil. XVI. 403)*

§ Bir gün Mütevekkil Halife şol haneye ki, sırçadan سرچه‌دن düzmüşlerdi ve sular anun üzerinden ve altından geçerdi, gelüp girdi. *(Şevahid. XVI. 310)*

§ ... İliği görüne şol ak sırçada سرچده kızıl şarap göründüğü bigi. *(Ta. Şahi. XVI. 30 - 2)*

Şikâf ü fürce : yarık; sırça : صرچه âbgine آبکینه [*Fa.*], züccac زجاج [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 10)

§ Zücace زجاجه [*Ar.*], âbgine آبکینه [*Fa.*] : Sırça صیرچا.
(Aks. XVII - XVIII. 154)

sırça barmak, (sırça parmak) : Serçe parmak, küçük parmak.

§ Hukne tağarcığı lülesinin yoğunluğu gerek ki sırça barmak سرجه برمق yoğunluğunca ola. *(Mü. Şi. XIV - XV. 17)*

§ Kâbliç كابلج [*Fa.*]: Sırça barmak صرچه برمق. *(Sıh. Ac. XV. 13)*

§ ...Sarı ala gözlü, sarı sakallı, uzun boylu, sol elinin sırça parmağı صرچه پرماغی tırnaksız... *(Sic. A. XVI. 1, 332)*

§ Kâblic كابليج [*Fa.*] : Ayağın sırça barmağı صيرچه بارماغی. *(Şamil. XVI. 483)*

§ Kihber كهبر [*Fa.*]: Sırça barmak صرچه برمق. *(Ni'meti. XVI. 530)*

sırçan : 1. Üzerine masura geçirilen demir iğ.

§ Çağriste چغرسته [*Fa.*] : Sırçan سرچن, ya'ni masura içindeki demür iğ. *(Ni'meti. XVI. 231)*

§ Çağz چغز [*Fa.*] : Kurbağa ve iplik sırçanı سرچنی ve ol yaradır ki içinde nesne kalmış ola. *(Ni'meti. XVI. 231)*

§ Çağriste چغرسته [*Fa.*] : Masıra içindeki demürü berkidecek ağaçtır ve sırçan سرچن avratlarda ve cüllahlarda olur. *(Caf. XVI. 41 - 1)*

§ Çağriste چغرسته [*Fa.*] : Masura içinde olan demür iğ ki Türkide sırçan سرچان derler... *(Deş. XVI. 316-1)*

§ Çağz چغز [*Fa.*] : İplik sırçanı سيرچنی. *(Şamil. XVI. 416)*

§ Çağrişte چغرشته [*Fa.*] : Sırçan صرچان. *(Şamil. XVI. 223)*

2. Çıkrıkla demir iğ üzerine sarılan iplik, yumak.

§ Kebsene كبسنه [*Fa.*] : Sırçan صرچان ki ipliğin henüz iğden çıkan yumağına derler. *(Caf. XVI. 135 - 1)*

§ Masure ماسوره [*Fa.*] : Cüllahlar masurası ve sırçan صرچان ki çıkrık ile demür iğ üzerine sarılan ipliğe derler. *(Deş. XVI. 352 - 1)*

sırçanık : Yuvarlakça, kabarık.

§ El-hamat الحماة [*Ar.*] :... Ve baldırda olan sırçanık سرچنق ete derler. *(Ah. XVI. 318)*

sırça parmak : → **sırça barmak.**

Sırf : Sırp.

Sırf سرف u Bulgar illerine girdiler
Çok sığır u yund u koyun sürdüler *(Enveri. XV. 51)*

Sırf sınuğu : Sırp sındığı.

Ki derler Sırf sınuğu سرف صنوغی ol araya
Bu iş ma'lûmdur yohsul u baya *(Salâtin. XV. 62)*

sırıdak, (sırıdık, sırıtık) : Dişlek, sırıtmış.

§ Gözleri gök, dişleri sırıdık صردق ve boğazı horhor eder ola. *(Müz. XV. 64)*

§ Şefeh شفه [*Ar.*] : Tutak ve ağız kavuşmayup sırıdak صردق olmak. *(Bab. XVI. 2, 559)*

§ Eclâ' اجلع [*Ar.*] : Tutakları kavuşmayup dişleri görünüp duran sırıdık صردق recül. *(Bab. XVI. 1, 233)*

sırıdık : → **sırıdak.**

sırımak : Sağlamca dikmek.

§ Âjenden آژندن [*Fa.*] : İğneyle sırımak صرمق. *(Miftah. XV. 15)*

§ Âjenden آژندن [*Fa.*] : İğne ile bir nesne dikmek ve sırımak صرمق. *(Şamil. XVI. 312)*

§ Âziden آزیدن [*Fa.*] : Sırımak صرمق ve nekendelemek. *(Şamil. XVI. 259)*

sırınmak : Sırımla dikilmek, sağlamca dikilmek.

§ El-vesr الوثر [*Ar.*] : Güreşçi kisveti gibi deriden ma'mûl şol kisveye denir ki... Uzun uzun sırım gibi dilinip ve her dilimin arzı dörder parmak yahut birer karış olup yahut sırım gibi uzun kayışlar ile sırınmakla صرینمقله ma'mûl olur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 139)*

sırıtık : → sırıdak.

sırıtkan yırtıcı : Kükremiş yırtıcı hayvan, kağan arslan.

§ Şerze شرزه [*Fa.*] : Sırıtkan yırtıcı صریتغان یرتجی yırtıcı canavar ki kakımış ola. *(Şamil. XVI. 466)*

sırıtmak : Dikmek.

§ Âzden آزدن [*Fa.*] : Bıçağı bir nesneye sançmak ve iğne ile bir nesneyi sırıtmak صیرتمق ve berkitmek. *(Ni'meti. XVI. 5)*

sırkın : Hayvan ve kuş pisliği.

§ A'rretü'd-dar اعرت‌الدار [*Ar.*], bâ-sirkin şüd saray باسیرکین شد سرای [*Fa.*] : Saray sırkınlı سرقینلی oldu ki urre deve ve sair hayvan ve tuyur necisine derler. *(Aks. XVII - XVIII. 380)*

sırkurmak : Eritip akıtmak.

§ Amma helile kim dediniz ol mi'deyi sıyırır heman illettir, ve habbürreşat mi'deyi terkik eder bu dahi bir illet ve ıssı su mi'deyi sırkurur صرقورر bu dahi bir illet. *(Müneb. XIV - XV. 114 - 1)*

sırlan : Emles, cilâlı, kaygan, düz.

§ Ez-zühlûlü الزهلول [*Ar.*] : Yüzü düz ve yüzü sırlañ صرلك nesne, emles gibi. *(Terceman. XV. 384)*

§ Ḫar' خرع [*Ar.*] : Ağaç budağının özdeği, kündüsü yerleri gidüp düz ve sırlañ صرلاك olmak. *(Bab. XVI. 1, 249)*

§ Zülayk زلیق [*Ar.*] : Tüsüz olan, yüzü sırlañ صرلاك olan şeftalü. *(Bab. XVI. 2, 338)*

sırlı söz : Sır, gizli söz.

§ Tecessüs تجسس [*Ar.*] : Haberler cüstelemek ve sorup sırlı sözü سرلی سوزی bilmek dilemek. *(Bab. XVI. 2, 126)*

sırmak : Isırmak.

Çeken kesrette kim birbirine muşt
Sıran صرن hayretle kim anınçün engüşt *(Mih. XV. 315)*

Hikâye gibi başladılar ana
Sırup صروب her biri barmak kaldı tana *(Mih. XV. 238)*

sırsatmak : Azmini gevşetmek, sarsmak.

§ Şah ayıttı: Şundan bildim ki şeytani'r-recim katıma gelicek beni sırsatar صیرصتار ve bana korkular verir ve beni hiç beğenmez. *(İs. H. XIV - XV. 57)*

sır sır : Şır şır, şırıl şırıl.

§ Cûybarlarından sır sır سر سر suları akıp... *(Selim. XVI. 149)*

sıslık : → **sıklık.**

sıtlık : → **sıklık.**

sıtlık vermek : → **sıklık vermek.**

sıvarmak : → **suvarmak.**

sıvaştırmak : Sıvamak, bulaştırmak.

§ Sâviden ساویدن [*Fa.*] : Ezmek ve sürtmek ve dörpülemek ve sıvaştırmak صواشدیرمق ve dahi bir nesne dürtmek. *(Şamil. XVI. 323)*

sıvığırak : Cıvıkca.

§ Ol kanın eyüsü, gayet latifi rengi açık, kıvamı sıvığırağından سوغرغندن birez kan süzülür ciğerin yürekdin yanına gelir. *(Hazain. XV. 60 - 2)*

§ ...Ayva çekirdeği içi, her birinden döğülmüş şekerle ma'cun ideler sıvığırak سوغرق (harekelidir), hammamdan çıkaralar yaladalar, hem emziren yiye. *(Hazain. XV. 14 - 1)*

sıvık : Sulu, cıvık, akıcı.

§ Ya sıvık سوق ya katı galiz olmaya. *(Mü. Şi. XIV-XV. 2)*

§ Safi ve rakik ya'ni sıvık سوق olursa sevda galibliğine delildir. *(Mü. Şi. XIV - XV. 4)*

§ Kan, katı sıvık سوق ve katı galiz olmaya. *(Teshil. XIV - XV. 3)*

§ Eydür : Ol yumurtanın ortasında sarısı sıvuk صوق ve hem üzerinde ağı sıvuk, anın kudreti birdir kim biri birine karışmaz. *(Müneb. XIV. XV. 93-1)*

Suyu ak sütten ak, kardan sovuktur
Aselden tatlu kaymaktan sıvıktur سوقدر *(Muham. XV. 444)*

§ El-istîhalü الاستيحال [*Ar.*] : Bir mekân sıvık صويق balçıklı olmak. *(Terceman. XV. 69)*

§ Azacık ılımış su ile yoğuralar katı tutmaya hamırın igen sıvık سوق eyleyeler. *(Hazain. XV. 30 - 2)*

§ Dûsîden دوسيدن [*Fa.*] : Yumuşak ve yelmeşik ve sıvık صوق olmak. *(Miftah. XV. 28)*

§ Mâyi' مايع [*Ar.*] : Rakîk, Türkide sıvık صوق derler. *(Ni'meti. XVI. 574)*

§ Tenük تنك [*Fa.*] : Sıvık سيزيق ve seyrek ve etmek yufkası. *(Şamil. XVI. 166)*

§ Hâmsûk خامسوك [*Fa.*] : Bazlamaç dedikleri ki sıvık سويق hamuru yağ içinde bişürürler. *(Deş. XVI. 195-2)*

§ Mevâyi' موايع [*Ar.*] : Sıvık صوق olan nesneler. *(Bab. XVI. 1, 270)*

§ Er-ruḫfe الرخفة [*Ar.*] : Yufka ve sıvık صيويق çamura denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 763)*

§ Çepçele چپچله [*Fa.*] : Ol kaypak ve mezlaka-i akdam yere dinür ki sıvık صويق çamurluk olmağla anda insan ve sâir hayvanat ayakları ilişmeyüp kayar gider. Ve ol yalçın sıyrıncak kayaya ve buz pârelerine dinür ki çocuklar üzerlerine oturup aşağıya doğru kayar gider. *(Bürh. XVIII - XIX. 215)*

§ Vehal وحل [*Ar.*] : Sulu sıvık صويق çamura denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 57)*

§ Vehal وحل [*Ar.*] : İçine hayvan batan sıvık صيويق çamur, balçık, batak. *(Kam. Os. XIX. 621)*

sıvıklaşmak : Mayi haline gelmek.

§ Mütemeyyi' متميع [*Ar.*] : Sıvık olan, sıvıklaşan صيويقلاشان mayi' haline gelen, sulanıp akan.

(Kam. Os. XIX. 441)

sıvışmak : Sıyrılıp çıkmak, çekilip gitmek.

Öğüdümü dut var atana kavuş
Belâya sataşma aradan sıvış سوش *(Süh. XIV. 331)*

sıyırgı : Sıyırmaya yarayan aygıt.

Ya'ni sıyırgı صيرغى sıyırup her yerin
Etti revan hun ile mağz-ı serin *(Atai. Ha. XVII. 129)*

sıyırmak : Sıyrılmak.

§ İnsira' انسراء [*Ar.*] : Kişinin gam ve gussası açılmak, inkişaf mânasına ve ılan kavmından sıyırup صيروب çıkmak.

(Bab. XVI. 2, 18)

sıyırtmak : Tarlalarda suyun düzgün akması için toprağı sıyırarak suya yol açmak.

§ Kârih كارخ [*Ar.*] : Su ardına düşüp sıyırdan صيردن recül.

(Bab. XVI. 1, 436)

§ Fellâh فلاح [*Ar.*] : Öküzle yer süren çiftçi ve kesimci ve kiracı ve su sıyırdıcı صيردجى ve sucu eri. *(Bab. XVI. 2, 417)*

sıyı turmak : Sürekli olarak azaltmak.

§ Her vakıt ol safranın tizliğin sıyı turmak صى طورمق (harekelidir) gerek şol nesnelerle kim safrayı sır.

(Hazain. XV. 70 - 1)

sıyrık : Utanma perdesini kaldırmış, terbiye ve hayası kıt.

§ Kalilü'l-haya olan recüle celi' جليع [*Ar.*] ve câli' جالع [*Ar.*] ve hatuna celi'a جليعه [*Ar.*] ve câlia جالعه [*Ar.*] dedikleri bu mânadan me'huz olmak mülâhaza olunur ki bu makule kimesnelere Türkide açık ve sıyrık صيرق ta'bir olunur.

(Aks. XVII - XVIII. 469)

§ Çeşm-deride چشم‌دریده [*Fa.*] : Yüzü gözü açılmış sıyrık صیریق ve edepsizden kinayedir. *(Aks. XVII - XVIII. 100)*

sıyrıncak, (zıyrıncak) : Elde durmayıp kayan, kaygan.

§ El-idḫazu الادخاض [*Ar.*] : Ve dahi bir nesneyi tayıncak ve sıyrıncak صیرنجاق eylemek ve tayındırmak. *(Terceman. XV. 37)*

§ Ez-zelaku الزلق [*Ar.*] : Tayıncak ve sıyrıncak صیرنجاق yer. *(Terceman. XV. 372)*

§ Anların kim tonları sıyrıncak سیرنجق ve yeni idi, kızıl ve cevahir anda eğlenmez, aşağa düşer. *(Tuh. Le. XV. 270)*

§ Tizde anı teklif idiserem ol oddan kubbeyi çıkmağa ki gayet sıyrıncakdur صیرنجقدر. *(Cev. Es. XV. 313)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] : Emles ve sıyrıncak صیرنجق. *(Ni'meti. XVI. 603)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] :...Ve sıyrıncak سیرنجق، *(Caf. XVI. 170-1)*

§ ...Aşağa turan halkın üzerine saçtı, anların kim tonları yeniydi sıyrıncağ idi altun, cevher üzerinde herkiz eğlenmedi, dokunduğu bigi aşağa düştü. *(Ta. Şahi. XVI. 89-2)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] : Sıyrıncak سیرنجاق. *(Şamil. XVI. 521)*

§ Melas ملص [*Ar.*] : Bir nesne ol vech üzere zıyrıncak زیرنجق ola ki elde turmaya. *(Aks. XVII - XVIII. 298)*

§ El-melas الملص [*Ar.*] : Bir nesne el ile yapışmak müteessir ve müteazzir olmak derecesinde sıyrıncak صیرنجق ve kaykıncak olmak. *(Kdeb. XVIII. 634-2)*

§ Es-safvâ' الصفواء [*Ar.*] : Sıyrıncak صیرنجاق ve kaykıncak kavi ve metin taş. *(Kdeb. XVIII. 154-2)*

§ El-mils الملص [*Ar.*] : Şol ipe ve urgana denir ki pek sıyrıncak صیرنجق olmağla andan el kayıp gider ola. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 402)*

§ Mellâs ملاص [*Ar.*] : Yaş balık gibi elde avuçta durmayan pek sıyrıncak صیرینجق ve kaypıncak nesnedir.
(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 402)

§ Çepcele چپچله [*Fa.*] : Ol kaypak ve mezlaka-i akdam yere dinür ki sıvık çamurluk olmağla anda insan ve sâir hayvanat ayakları ilişmeyüp kayar gider. Ve ol yalçın ve sıyrıncak صیرنجق kayaya ve buz pârelerine dinür ki çocuklar üzerlerine oturup aşağıya doğru kayar gider. Ve kızak ta'bir olunan tahtaya dahi dinür. *(Bürh. XVIII - XIX. 215)*

sıyrıncak oyunu : Buzda kızak kayma oyunu.

§ Çepçele چپچله [*Fa.*] : Sıyrıncak oyunu صیرنجق اویٰنی ve buzluk.
(Miftah. XV. 70

§ Çepçele چپچله [*Fa.*] : Sıyrıncak oyunu صیرنجق اویٰنی , buz urmak...
(Deş. XVI. 315 - 1)

sıyrınmak : Kaymak, sıyrılarak, sürünerek kayıp gitmek.

§ Zühlûka زحلوقة [*Ar.*] : Oğlancıkların sıyrunduğu صیروندوغی inişçe yumuşacık yer. *(Bab. XVI. 2, 204)*

§ Zühlûk زحلوق [*Ar.*] : İniş aşağa sıyrınıvermektir صیرفیویرمکدر .
(Bab. XVI. 1, 362)

§ El-habüv الحبو [*Ar.*] : ... Ve ok yere düştükten sonra sıyrınup صیرینوب nişana yetişmek. *(Ah. XVI. 281)*

sıyruk : Yemek artığı, yemek kazıntısı.

Kedi kim kolayında bula kuyruk
Ne ağaç yimesin anar ne sıyruk سیروق *(Işk. XIV. 163-2)*

sıyrundı : Kazıntı, sıyrıntı.

§ Bağarsuk sıyrundıları صیرندلری sikalla bile çıka, ola ki yufkarak ola ve aşâğa bağarsuklarda... *(Yadigâr. XIV. 91-2)*

sızıldatmak : Canını acıtarak (köpeği) inilti şeklinde bağırtmak, çeniletmek.

§ El-ihrarü الاهرار [*Ar.*] : İt sızıldatmak سیزلدتمق ve inildetmek ve sinildetmek. *(Terceman. XV. 144)*

§ El-mühirrü المهر [*Ar.*] : İt sızıldatıcı سزیلدیجی ve sinildetici kimesne. *(Terceman. XV. 201)*

sızım sızım : Sızlaya sızlaya.

Boyn'altununu gerdenine tak dizim dizim
Zendostanı, salın, uğundur sızım sızım صیزم صیزم
(Vasıf. XIX. 50)

sızındu : 1. Meni.

§ Anın neslini sızındudan صیزندودن eyledi, hakir kokar sudan ki menidür. *(Cev. Es. XV. 127)*

2. Sızarak, damla damla akan, sızıntı.

§ Kuyu suyu yaramaz sudur, dahi yaramazı sızındu صزندو sudur. *(Hazain. XV. 32 - 2)*

sızırmak, (sızurmak) : Sızdırmak, eritmek, süzmek.

Cevher oldu bu gez ana bir küre
Eyler üstadı ki cevher sızura سیزوره *(Ga. XIV. 97)*

O hînde şeyh bakır sızırmış idi صیزرمشدی
Sızırup anı altun kılmış idi *(Salâtin. XV. 75)*

Çok geçirmiş zamaneden çağlar
Yükler altında sızırıp سیزرب yağlar *(Şeyhi. XV. 65)*

§ El-izabetü الازابة [*Ar.*] : Bir nesneyi eritmek ve sızırmak صزرمق. *(Terçeman. XV. 41)*

Buyurdu kim sızurup صزورب pâk ede ol
Ki issine verilmeye bula yok *(Tennuri. XV. 302)*

Gel imdi bu ibadâtın kirin sen
Sızır سزر aşk ile anın iksirin sen *(Tennuri. XV. 91)*

§ Pûte پوته [*Fa.*] : Gümüş sızıracak صزرەجق. *(Sıh. Ac. XV. 66)*

§ Anı pûte-i belâda ve küre-i anâda ateş-i imtihan ile sızırırlar صزررلر. *(Saadet. XV-XVI. 2-1)*

§ Bûte بوته [*Fa.*] : Altun ve gümüş sızıracak صزرجق nesne ki topraktan ederler. *(Ni'meti. XVI. 185)*

§ Bûte بوته [*Fa.*] : Altun ve gümüş sızırdıkları سزردقلری zarf.
(Caf. XVI. 29-1)

Sızır صزیر aşk ateşiyle yüreğinde kalmasun yağ
(Kuddusi. XIX. 84)

Biz sızmadan evvel mey-i ümmidi sızurduk صزردق
Meyhane-i âmâlde peymane-şikestiz *(Molla. XIX. 410)*

sızu : Ayakkabılarda kösele ile yüz arasına konulup dikilen deri şeridi.

§ Zihleḫa زهلخا [*Fa.*] : Ol sızu سزو ki başmakçılar ve edükçüler ve saraclar yivlerler de dikerler. *(Deş. XVI. 15 - 1)*

§ Egaze اغازه [*Fa.*] : Ve astarlık meşin. Türkide sızu سزو derler ki başmakçılar gönle postu arasına koyup dikerler...
(Deş. XVI. 297-2)

§ Zihleḫa زهلخا [*Fa.*] : Çizmeye ve paşmağa dikilen sızu صیزو.
(Ni'meti. XVI. 365)

§ Ağare اغاره [*Fa.*] : Sızu سیزو ki başmakçılar gön ile puştu arasına korlar, Arap nahâs derler. *(Şamil. XVI. 214)*

sızuk : Safi.

§ Mukarripler sızuk صزق içerler, kalan ehl-i cennet dahi içerler amma karıştırıp içerler. *(Müz. XV. 196)*

sızurmak : → **sızırmak.**

sidiği yürütmek : İdrar söktürmek, bol idrar vermek.

§ Mantereyi çok yimek sidiği yürütür سدیکی یوردر.
(Mü. Şi. XIV - XV. 151)

sidük : Sidik.

§ Eğer avrat içün olursa halkayı emceğine geçüreler derhâl sidüğü سدکی açıla. *(Yadigâr. XIV. 104-1)*

§ Ursü'l-bevl sidük سدك tutukluğuna derler.
(Yadigâr. XIV. 103 - 2)

sifirsemek : Etli ve yağlı yiyeceğe karşı iştiha duymak.

Gayet sifirsemek سفرسمك : karem قرم [*Ar.*] ü kışm: pişmiş aş Yağlı çörek: mürettene, yap yap yimek: zuvan
(Naz. Le. XVII. 6)

siğil : Meme (basur memesi).

§ Bevasırın siğiline سكلنه bâsur derler. İlâcı, baslıktan kan alalar. *(Yadigâr. XIV. 96-1)*

§ ...Bevasır siğilini سكلنى düşüre. Siğili سكلى zeyt yağıyle cerp edeler ve... *(Yadigâr. XIV. 97-1)*

sikke suret bağlamak : Kuruntulu bir tavır takınmak.

§ Herif sûk-ı sultanîde oturdu ve bir sikke suret bağladı سكه صورت بغلدى. *(Müslim. XV. 24, 41)*

sikre : Sirke, bit yavrusu.

§ El-ısbabü الاصباب [*Ar.*] : Bir kimsenin giyesisinde sikre سكره ve bit yumurdası çok olmak. *(Terceman. XV. 82)*

silâh bağlanmak, (silâh geymek) : Silâh kuşanmak, silâhlanmak.

§ ...Şahzade bu nameyi okudu, lerzan oldu ... silâh bağlandı سلاح بغلندى atına bindi, tevekkül edüp yürüdü. *(Ferec. XV. 321)*

§ Çok sipahiler geldiler cümlesi silâhlar geyüp سلاحلر كيوب ol çadırı yörendiler. *(Tez. Lâ. XV. 42 - 1)*

silâh geymek : → **silâh bağlanmak.**

sile : Silme, ağzına kadar dolu, lebalep.

Süci sohbet için olur silsile
Az az içicek, yok ki sile sile سيله *(Süh. XIV. 275)*

Mey-nûş : İç süci, dolu: lebriz ü pür پر [*Fa.*] : sile سيله
(Genc. XVII. 68)

§ En-nehdan النهدان [*Ar.*] : Şol kaba denir ki bir nesne ile dopdolu olup lâkin ağzından taşmaz ola, Türkide sile سيله ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX, 1, 701)*

silkinti : Süprüntü, çöplüğe atılacak şey.

§ El-hasale الحثالة [*Ar.*] : Buğday ve hurma makulesinden atılacak silkinti سلكنتى makulesine denir ki züvan ve kabuk misillü mühmelâttır, işe yaramayıp atarlar.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 173)

sille komak : Tokat atmak.

Benzettiğiçün dağıma mehtabını Âli
Bir sille kodum سله قودم ki feleğin şeklini bozdum
(Âli. XVI. 136)

sille sedeme : Sille tokat.

§ Sille sedeme سله سدمه üşüntü idüp yıkup bende çektiler.
(Müslim. XV. 4, 13)

silme dolu : Lebalep.

§ Leb-â-leb لبالب [*Fa.*] : Ya'ni silme tolu سلمه طولى.
(Ni'meti. XVI. 562)

siltemek : Hareket etmek, sıçramak, silkinmek.

§ Pes seğirüp üstüne bindim ve iki kulağına yapıştım siltedi سلتدى. Pes iki eneğine yapıştım. *(Enb. XIV. 560)*

sin (I) : Mezar, kabir, merkat.

Bir gün ol atası sinine سينا varır
Ferişteler anda sin سين kazar görür
. . . . . .
Sini سينى temam kazdılar şöyle ki var
Ya'kub'un ol canı çıkmağa iver *(Yuz. Şeyd. XIII. 98)*

Sorucular geleler, soru hesap soralar
Karanu sin سين içinde otura yanımıza
(Yunus. XIII - XIV. 73)

Niçe ülker ü ay ü doğa güneş
Komuş olasın sen sin سين içinde baş *(Ferh. XIV. 7)*

Gözün açığ iken yarakla özün
Ki sinde سيندە karınca yiyiser gözün *(Ferh. XIV. 8)*

§ Eğer sinlerde سنلرده olan karıncayı sahkedip tenkiyeden sonra barsa dürtseler... *(M. Bay. XIV. 163)*

Çü ben diriven ayrılık etmegil
Beni sine سينه sen koyuben gitmegil *(Süh. XIV. 32)*

§ Vardım sin سن kazdım, geldim dervişi yerinde bulmadım. *(İhlâs. XIV. 39)*

§ Ali eyitti: Hût peygamber sini سن anın içindedürür. *(Enb. XIV. 125)*

Zira kim her nesne varır aslına
Can çıkar arşa vü ten girer sine سينه *(Ga. XIV. 78)*

§ Anasının sini سينى üstüne gelir. *(Yuz. Da. XIV. 16)*

Bizi ihsan ile andın yirince
Unutmazuz seni sine سينا girince *(Işk. XIV. 175-1)*

Canım saçın ile şöyledürür ki ölür isem
Gerek ki sünbül ü reyhan ola otu sinümüñ سينومك.
(Kadı. XIV. 475)

Bunlar eydür biz ölüm ne görmedik
Ölüben siniñ سينك içine girmedik *(Man. Tayr. XIV. 59)*

§ Vardım sin سين kazdım, geldim dervişi yerinde bulımadım. *(Tebareke. XIV. 16-1)*

§ Bir kişiyi sine سنه kodular, Münkir ve Nekir geldiler. *(Yüz. Ha. XIV. 209)*

Çün sininden سنندن tura evvel Mustafa
Anın ardınca Ebubekri-safâ *(Melhame. XIV - XV. 10-2)*

§ Evlerin anın ile ginittiler, sinlerin سينلرن anın ile taralttılar, binitlerin semrittiler, dinlerin arıklattılar. *(Müneb. XIV - XV. 116 - 1)*

§ Bu bir kişidir kim daima işi yalan söylemek idi, ol sebepten kıyamete değin sininde سنده bu azabı çekiser. *(Müneb. XIV - XV 78 - 2)*

§ Bu sin سين issi server, Kademfer Şah elinde esir düşüp İskender Şaha kurban oldu. *(İs. H. XIV - XV. 736)*

Girmesin şehrime diyen mur u mar
Mur u mara oldu sinde سنده tarumar
(İs. XIV - XV. 306)

Sinime سینمه uğrayıcak nola söğüp geçse habip
Ki melek dahi kılur kabr-i garip üzre dua *(Cem. XV. 19)*

Ölücek ol bana sin سین içre yoldaş
Benüm ile ol aralıkta koş baş *(Salâtin. XV. 36)*

§ El-kabru القبر [*Ar.*] : Sin سین ve meşhed.
(Terceman. XV. 141)

§ Gûr گور [*Fa.*] : Sin سین. *(Sıh. Ac. XV. 27)*

§ Yaramaz bid'atlerden sakın ki sinüñe سینوکه söğdüresin.
(Maârif. XV. 26)

Ben ölüp hâk olucak ger sinimi ister isen
Bulasın mihrini sen her sünüğümde sâil *(İrşad. XV. 88)*

§ Yolunda ölenleri sine سینه sen ko. *(Tazarru. XV. 53)*

Ola dem-beste her biri kaluben bir niçe günler
İkincide helâk olup üçüncüde kopa sinden سندن
(Delil. XV. 140)

§ ...Çiftçiyi okudu : Bu buğdayı kanda ekmiştin dedi, çiftçi eyitti: Kâfir sinleri سینلری var idi, anda ekmiş idim.
(Ferec. XV. 300)

§ ...Eyittim : Ol vakıttan beri anan diri midir? Eyitti: Ölmüştür, bu sin سین anın meşhedidir. *(Ferec. XV. 380)*

Düğün gözler ü halkın ölüsünü
Yemeksiz evdir ana ölü sini سینی *(G. Ra. XV. 130)*

Ne kadar ölmüş isem turam ayağın öpmeğe
Seyredersen serverâ bassan kadem sin سین üstüne
(Nizami. XV. 46)

§ Yarın kıyamet gününde sininden سندن durucak yüzü kara durugelir. *(Müz. XV. 340)*

§ Zira ki sininden سندن kıyamet gününde kopanlar hep yiğit kopalar. *(Kab. XV. 139)*

§ ...Otuz yıldır kim sinin سنین kazdırmıştır. *(Tez. Ün. XV. 14 - 2)*

Mermer ile sinini سینی hoş düzdüler
Ben buyurdum işbu sini سینی kazdılar *(Cam. XV. 102)*

§ Vallahi Mu'tasım eğer sininden سندن dursa bana söylese Ahmet hakkında kabul itmezdim sözünü. *(Kesir. XV. 49)*

Dirliğimde kılmadım hod hâk-i pâyin kesbini
Öldüğümde basasın bâri kadem sin سین üstüne *(Mesihi. XV. 93)*

Çü bildi kim giriser kara sine سینه
Vasiyyet-name yazdı anasına *(Hikmet. XV. 454)*

Fevtolucak cihandan karanu sin سین içinde *(Mihri. XV. 102)*

Çekme gam sanma beni sinde سیندہ kalam
Çağırırsın her kaçan hazır olam *(Bektaş. XV. 422)*

§ ...Bu sini سنی bu kefeni put edinmişsin. *(Tez. Ün. XV. 14 - 2)*

Kaçan kim öle bu İbrahim'in sini سنی üzre
Ne ot ki bite ola anda hasret-i dildar *(İbrahim. XV. 139-1)*

§ ...Yudum kefene sardım ve namazın kıldım sine سنه iletim defneyledim. *(Cennet. XV. 31)*

§ İblis eyitti : İmdi müddet vir bana halk sinlerinden سنلرندن koptuğu güne değin. *(Cev. Es. XV. 202)*

Getürler şahı Ca'ber kal'asına
Be-resm-i şer' korlar anda sine سینه *(Hadidi. XVI. 30)*

Yanılup ola ki bir hayr dua ede bana
Yolu üzre ol elif kametimin sin سین edesin *(Yahya Bey. XVI. 165)*

§ ...Sini سنی kıranına bile geldiler, ol biçareyi sine سنه koyarlar, kendüler kaçarlar. *(Ta. Şahi. XVI. 18 - 2)*

İğri olsa aynı raha kim ki devrinde senin
Kimseler setr edemezler aybını illâ ki sin سین
(Zati. XVI. 7)

Ki tâ Hak'tan irişmeye azabın
Sorulmadın sin سین içinde hisabın *(Fazilet. XVI. 167)*

Uslanmağa yok sana medet ben dahi bildim
Sine سینه varıcağaz meğer uslanasın ey dil
(Nihani. XVI. 60)

Fikreden meskeni sin سین olacağın âhir-i kâr
Kan döker yaş yerine sinesini çâk eyler *(Nihani. XVI. 24)*

§ Telbisin âhiri sindir سیندر sahibini sine koyar.
(Mevahib. XVI. 376)

Nazmiyâ malini beğler şu kadar saklar kim
Sanki mali bilesine gidecektir sine سینه *(D. B. XVI. 184)*

§ Gûr-ken گورکن [*Fa.*] : Sin سین kazıcı. *(Caf. XVI. 144-2)*

§ Ecdüs اجدث [*Ar.*] : Kabirler, sinler سنلر. *(Bab. XVI. 2, 364)*

Sam ü feyz ü fevt: ölmek, küfr کفر [*Ar.*] : sin سین
(Naz. Le. XVII. 35)

§ Gûr گور [*Fa.*] : Sin سین. *(Cam. Fa. XVII. 30)*

§ Gûr-ken گورکن [*Fa.*] Sin سین kazıcı. *(Cam. Fa. XVII. 75)*

Hak kadı olduğu günde
Sinimden çıkar ağlarım *(Ak. XVII. 43)*

İletip kodular beni sinime
Gökteki melekler gelmez yanıma *(Kara. XVII. 179)*

§ Efvah-i nâsta kabirden çıktığıyçün sin سین oğlu derler.
(Ev. XVII. 34)

Kabr قبر [*Ar.*] : sindir سندر, dahi sinler سنلر hem: kubûr قبور [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 83)

Boşlamam dilimden medh ü senanı
Sine girip tenim türabolunca *(Saz. Şem'i. XVIII. 433)*

§ Er-rems الرمس [*Ar.*] : Sin سين toprağıdır ki türabü'l-kabr mânasına. *(Kdeb. XVIII. 609-2)*

§ El-cedes الجدث [*Ar.*] : Kabir ve mezara denir ki Türkide sin سين ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 342)*

Bir gün ola kim bu cesedin hâk ola sinde سنده
(Kuddusi. XIX. 176)

sin (II) : Sen.

Didim şaha seven sini سينى benem ben
Gece gündüz kovan sini benem ben
Didim canâ nesin bir bana şerh et
Didi oda yahan sini benem ben *(Kadı. XIV. 127)*

sin (III) : → **sinci.**

sin açmak : Mezar soymak.

§ Nebş نبش [*Ar.*] : Sin açmak سن اچمق.
(Müntehab. XVII. 99 - 2)

sin açıcı : Kefen soyucu, nebbaş.

§ Halk dirildi eydür nittün? Ol sin açıcı سين آچيجى der...
(Yüz. Ha. XIV. 75)

sinci, (sin (III)) : Şekil, kıyafet, biçim.

§ Andan Şah dahi nazar kıldı gördü kim bin dört yüz Hıtay dilâverlerinin elleri bağlı siyasete dururlar. Veli içlerinde iki salâtin sinlü سنلو kimseler durur. Andan Şah Süheyli Serahsiye aydur : Ey server, bu iki selâtin şekil duranlar ne kişilerdir ? dedi. *(İs. H. XIV - XV. 735)*

Dediğin iş sana düşmez dediler
Sözün sinciñe سنجيكه yaraşmaz dediler *(Şeh. Ş. XVI. 624)*

Dedi yâ Rap ne bağın yemişidir
Ululuk sincisi سنجسى var bir kişidir *(Şeh. Ş. XVI. 709)*

sincük : Sinici, kolay hazmolunan.

§ Erlik suyun ziyade eyler ve avratın südün artırır ve midede sincüktür سينجكدر. *(Edviye. XIV. 3)*

sindik : Cıva.

§ Cive جيوه [*Fa.*] : Türkide sindik سندك dedikleridir. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 138)*

Cive جيوه : [*Fa.*] : Arabide zeybak denür. Asıl Türkçesi sindiktir سندكدر. *(Bürh. XIII - XIX. 212)*

sindirmek : Hazmetmek, yediğini eritmek.

§ El-hazm الهضم [*Ar.*] : Sinirmek, sindirmek سيندرمك, yediğini eritmek. *(Ah. XVI. 1177)*

siñece siñece : Yavaş yavaş, çiseleye çiseleye, sine sine.

§ Medâme مدامة [*Ar.*] : Üzerine siñece siñece سكه‌جه سكه‌جه yağmur yağıp duran yer. *(Bab. XVI. 1, 301)*

siñek üşeleyecek : Sinek kovacak yelpaze.

§ ... Şol kimseye benzer ki... eline siñek üşeleyecek سكك اوشليه‌جك alup halkın sineğin üşeler. *(Leys. Ar. XV. 602)*

sine vermek : Mezara koymak.

Ger ol gül germ oluben açsa sine
Hezâr üftadesin verirdi sine وريردى سينه *(Mih. XV. 92)*

sini : Sinerek, utanarak, mahcup olarak.

Tanıklık verdirdi Hak Tanrı anı
Dahi tevbe kılmadın mı sen sini سينى *(Yuz. Şeyd. XIII. 38)*

siñici : Hazmı kolay.

Dere ve bayır yer ne: cubar u bar
Siñici سكيجى su vü aktı: selsâl سلسال [*Ar.*] ü sâl
(Naz. Le. XVII. 5)

siñildemek : → **siñilemek.**

siñildetmek : Canını acıtarak (köpeği) inilti şeklinde bağırtmak, çeniletmek.

§ El-ihrarü الاهرار [*Ar.*] : İt sızıldatmak ve inildetmek ve siñildetmek سكيلدتمك. *(Terceman. XV. 144)*

siñilemek, (síñlemek, sinlemek, siñildemek) : İniltili ses çıkarmak.

§ Zineviden زنويدن [*Fa.*] : Siñilemek سكلمك ve ulumak. *(Miftah. XV. 29)*

Gâhi ulur gâh yüğürür siñleyü سكليو
Gâhi ürer gâhi yatur inleyü *(Ruşeni. XV. 108)*

§ Gûliden كوليدن [*Fa.*] : İt siñilemek سكلمك. *(Caf. XVI. 195-1)*

§ Et-teherrür التهرر [*Ar.*] : Kelp siñlemek سيكلمك ve ulumak. *(Ah. XVI.)*

§ Zenûden زنودن [*Fa.*] : Siñilemek سكلمك. *(Şamil. XVI. 275)*

§ Gûliden كوليدن [*Fa.*] : İt sinlemek سنلمك. *(Şamil. XVI. 330)*

§ Zineviden زنويدن [*Fa.*] : Siñilemek ve ulumak ve çenilemek ve alçaklanmak. *(Şamil. XVI. 323)*

§ Zineviden زنويدن [*Fa.*] : At kişnemek ve it ulumak ve siñlemek سكلمك ve çenilemek. *(Ni'meti. XVI. 24)*

§ Mehrur مهرور [*Ar.*] : Üşüyüp siñildeyen سنكلدين kelp. *(Bab. XVI. 2, 94)*

§ Ol anda ağlar bu bunda siñler سكلر, kimi can verir, kimi inler. *(Letaif. XVI. 32)*

Od ümidine üşerler gürbe veş hakistere
Siñleyüp سكليوب seg gibi ehlim giceler tâ subhgâh *(Lâmii. XVI. 29)*

§ El-herir الهرير [*Ar.*] : Köpek kısmı soğuğa tahammül eylemekten naşi ürümekten aşağıca seslenmek mânasınadır ki sızlanmak ve sinlemek سينلمك ve kığırdanmak ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 151)*

sinirgen : İyi hazmedilen.

§ Henîen merîen هنيأ مريأ [*Ar.*] : Yidiğin içtiğin siñirgen سكركن olsun. *(Müntehab. XVII. 108-1)*

siñirlemek : Hareket edemez hale koymak için vurup ayak sinirini kesmek.

§ Otağın önüne erişi geldi, geyiği siñirledi سكرلدى.
(Dede. XIV. 40)

§ Geri kalan kâfir olup ol deveyi siñirlediler سكرلديلر.
(Envar. XV. 58)

§ Sen nâka-i Salih'i siñirleyenden سكرليندن dahi bedter bedbahtsın demedim mi? *(Saadet. XV - XVI. 91 - 1)*

§ Hakir bir atın önün alıp da gözüne bir hadenk-i Rumî urunca at depesin yere dikip oku kırıp kalkarken kılıçla atı kıç ayaklarından siñirleyüp سكرليوب artık davranmadan kaldı. *(Ev. XVI. 6)*

§ Rikâb-ı seferden pây-i talebi çekti ve esb-i kesbi siñirledi سكرلدى. *(Nigâ. Ter. XVII. 109 - 2)*

§ Ardından erişip kılıç üşürdüler, iki kat zırh giymiş, tesir etmedi. Bilâhare siñirleyüp سكرليوب sakalar kârhanesi önünde öldürdüler.
(Naima. XVII - XVIII. 2, 224)

§ Akr عقر [*Ar.*], pey büriden پی پريدن [*Fa.*] : Sinirin kesmek ki siñirlemek سيكرلمك ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 224)

§ Eş'as: vefret-i fidada darb-ı mesel olunur bir kimesnedir... Ebubekir (halife) anı ıtlak ve hemşiresi Ümm-i Ferdeyi ana tezvic edip ol dahi kılıcını çıkarıp sûk-ı Medinede her ne kadar çar-pâya rastgeldi ise siñirledi سكرلدى ve bazı Ensarın sutuhundan bir satha çıkıp nida etti ki: Ya ehl-i Medine, benim bugün arus ziyafetim vardır, sinirlediğim hayvanattan muradınız olduğu kadar ekledin...
(Aks. XVII - XVIII. 385)

siñirmek, (siñürmek): **1.** Sindirmek, içine işletmek, içine akıtmak.

Siñirdim سكردم yer yüzüne kanlı yaşı
İrürdüm göklere ah ü figanı *(Hurş. XIV. 39)*

Göz yaşı ile toprağa aşkını siñürdük سكردك
Göster seni her zerreyi bir âdem edelim *(Kadı. XIV. 196)*

Ne kim var ise ol mecma'da hazır
Siñürdü سكوردى göz yaşın kim etti zâhir *(Mih. XV. 155)*

§ Elümüzü sen tutgıl, iymanımızı bize sen siñirü سكرو bağışlagıl. *(Tuh. Le. XV. 179)*

2. Hazmetmek.

§ ...Ol taam kim mi'dede anı siñirmeye سكرميا, gönül döndürmeğe başlaya anın derdinden kurtulmak olmaz illâ o taamı kusmak... *(Kel. XIV. 43)*

§ Her kim taamın ve şarabın miktarın bilmeye ve şol kadar yiye kim mi'de anı siñirmekten سكرمكدن âciz kala... *(Kel. XIV. 152)*

Ve ger dirsen lebüme sunasın dest
Kusar helvayı siñürmez olur mest *(Işk. XIV. 114 - 2)*

§ Hammallar ve pehlivanlar gibi tiz siñirirler سكررلر. *(Mü. Şi. XIV - XV. 21)*

§ Ol zamanda hareket etmek, hadd-i riyazat kadarı gerek ya'ni gıdâyı siñirecek سكرجك kadarı. *(Hazain. XV. 19-1)*

§ Gazabını yudup kendüye siñirmek سكرمك gerek, sabredüp gazabını geçürmek gerek. *(Müz. XV. 285)*

§ Kakıdığı vaktin sabrede, gazabını gene kendüye siñire سكره, kimseye ziyanı dokunmaya. *(Müz. XV. 278)*

§ Güvâriden كواريدن [*Fa.*]: Siñirmek سكرمك. *(Miftah. XV. 37)*

§ Zira ki anın mi'desi takat getürmez siñirmeğe. *(İrşad. XV. 204)*

§ ...Tabiat kuvvetleri zaif olur, kuvvetli gıdâyı mi'de kuvveti kahredip siñirimez سكرمز. *(Hazain. XV. 21-2)*

§ Gıdâ mizaçtan zaif gerek kim mizaç gıdâyı zebun eyleye kahrile siñire سكرا. *(Hazain. XV. 17-1)*

§ El-ihnaü الاهناء [*Ar.*] : Taâmı siñirmek سيكرمك. *(Terceman. XV. 144)*

§ El-hazm الهضم [*Ar.*] : Siñirmek سكرمك, sindirmek, yediğini eritmek. *(Ah. XVI. 1177)*

§ Nûşin نوشين [*Fa.*] : Güvârende, ya'ni siñirici سكرجى, hâzım mânasına. *(Ni'meti. XVI. 616)*

§ Nûşiden نوشيدن [*Fa.*] :... Siñirmek سكرمك hazm mânasına. *(Caf. XVI. 196 - 1)*

§ Güvâriş كوارش [*Fa.*] : Yemek siñirici سكرجى ma'cun. *(Şamil. XVI. 156)*

§ Güvâriden كواريدن [*Fa.*] : Siñirmek سكرمك ve kanmak. *(Şamil. XVI. 330)*

§ Dej-güvar دژكوار [*Fa.*] : Siñirmesi سكيرمسى müşkil taam. *(Şamil. XVI. 433)*

§ Güvâriş كوارش [*Fa.*] :...Ve siñiriş سكرش. *(Deş. XVI. 171-2)*

§ Nûşin نوشين [*Fa.*] : Hoşterin ve siñürici سيكوريجى, güvârende mânasına. *(Deş. XVI. 282-2)*

§ Sevğ سوغ [*Ar.*] : Siñirmek سكرمك ve nesne câiz olmak. *(Müntehab. XVII. 51-1)*

Hess ü kûpiden imiş : döğme; yimek : hurden ü ekl
Hazm هضم [*Ar.*] : âliş آلش [*Fa.*] ki: sinirmek سكرمك, gibi: manend ü lahîz
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 76)

§ Güvar كوار [*Fa.*] : Sinmek, sinirmek سيكيرمك mânasına olan güvariden mastarından siyga-i emirdir, vasf-ı terkibî suretinde sinirici ya'ni hazmedici mânasında kullanılır. *(Kam. Os. XIX. 281)*

siñirsi : Kuru, kadit.

§ Kak قاق [*Fa.*] : Kadit ya'ni siñirsi سکرمی. *(Şamil. XVI. 482)*

siñirtmek : Hazmettirmek.

§ ...Yelleri tahlil eyler ve taamı siñirdür سکردور.
(Akr. XV. 178)

siñişi eyü : Kolay hazmolunan.

§ Hoş-güvâr خوشکوآر [*Fa.*] : Sinişi eyü سکیشی ایو.
(Cinas. XVI. 58 - 1)

siñişmek : Sinmek, gizlenip görünmez olmak.

§ Nudûb نضوب [*Ar.*], furû şüden-i âb be-zemin فروشدن آب بزمین [*Fa.*] : Su yere siñişüp سیکشوب gitmek.
(Aks. XVII - XVIII. 220)

sinle : **1.** Mezarlık.

Va'de yetip ölüceğiz, ol sinleye سینلهیه varıcağız
Zebaniler geliceğiz sen inayet eyle Çalap
(Yunus. XIII - XIV. 74)

Anın ile varısaruz sinleye سنلیه
Cümle halk ol gün gerek anı diye *(Ga. XIV. 502)*

Mustafa bir sinleye سنلیه varmış idi
İbretine sinlerin durmuş idi *(Man. Tayr. XIV. 10)*

Bu müjde ki dile erdi durugel uyhudan
Gerek ki sinledeki سنلهدکی ölüler dura bu gece .
(Kadı. XIV. 60)

§ Vardım isteyü kim anı bulam. Eyittiler sinleye سنلیه çıktı. Turdum ben dahi ardınca vardım. *(Yüz. Ha. XIV. 123)*

§ ...Ol ikisi iki heybetli şahıslardır, key korkunçlardır, gelirler ölüyü sinlede سنلده oturdurlar... ve dahi biri budur kim sin azâbına ikrar edesin ki ol hakdır.
(Müneb. XIV - XV. 98 - 1)

§ Dünyada beşaret anlara olusar, sinlede سنلده beşaret anlara olusar. *(Cinan. XV. 84)*

Şular kim uyudu, durmadı dünle
Tut anı oldu evi ana sinle سنله *(Müz. XV.)*

§ Bir kişi bir gün sinlede سنلده etmek yirdi.
(Tez. Ün. XV. 24 - 2)

§ Bir kişi bir gün sinlede سنلده etmek yirdi.
(Tez. Lâ. XV. 68 - 1)

§ ... Zira sinleye سنليه varmakta çok ibret hasıl olur.
(Ta. Şahi. XVI. 45 - 1)

2. Mezar.

§ Ol kubbenin altında bir sinle سنله düzetüptür.
(Fütuh. XIV. 222)

§ Şunlar kim nefs-i dünya kulluğundan âzat olmuşlardır, anların göğüsleri sırların sinlesidir سنلسی‌در.
(Müneb. XIV - XV. 11 - 2)

§ Bilgil kim ekseri sinlede سنلده kişiye azâp ki olur, bu fiil sebebinden olur. *(Müneb. XIV - XV. 25 - 1)*

§ Her oğlan kim vücude gele akîkasın zebhetmeyeler, dahi öle, ol sinlesinde سنلسنده dutu olur şuna değin kim atası anası anı halâs kılalar. *(Müneb. XIV - XV. 65 - 2)*

§ Ba'zı edep ehline dediler kim: Sırrı saklamakta nicesin? Dedi kim: Benim kalbim anın sinlesidir سنلسدر ya'ni nitekim sinleye سنليه defnolunan haline kimse muttali' olmaz.
(Müneb. XIV - XV. 76 - 1)

§ Sinle سنله üzerine dür nisâr kılmış gibi, ya hınzir boynuna boğmak takmış gibi, ya... *(Müneb. XIV - XV. 185 - 1)*

§ Dediler ki... Toprak olup çürüdükten sonra hayat bulup sinlelerimizden سنلەلرومزدن gerü mü çıksavuz gerek.
(Leys. Ar. XV. 167)

§ Dahi bilesiz kim sinleden سنلەدن kopup varacak yeriniz oldur.
(Leys. Ar. XV. 632)

§ Hiç fikir etmez misin niçe seneler geçe sen sinlede olasın.
(Maârif. XV. 153)

§ Kâfirler eyittiler: Yâ Cercis, bizim bu sinleler سنه‌لر içinde ölülerimiz vardır ve bizim anlar ile çok kelecimiz var. Eğer sen anları dirgürürsen biz sana iyman getirelim dediler... Andan sinlelerin سنه‌لرن açtılar gösterdiler, dükeli çürümüş ve dağılmış. *(Cennet. XV. 365)*

§ Harunü'r-Reşit bir gün atlanıp giderken sinle سنله yöresine uğradı. *(Cennet. XV. 55)*

§ Peygamberle bir gün sinlede سنله yürürken Peygamber Aleyhisselâm bir sin üzerine irişti. *(Cennet. XV. 145)*

§ Ey bizim Tanrımız öldürdün bizi iki gez: Bir dünyada, bir sinlede سنله. *(Cev. Es. XV. 187)*

§ Sinlesin سنلسين bir bağ idivireyin ana kim gökteki ferişteler ol bağ hasretinde olalar. *(Tuh. Le. XV. 322)*

§ Her bir sinleden kim سنلدنكي vardır, bir adlı yetmiş kişi ve bir adlı yetmiş avrat ve bir adlı yetmiş oğlan kopa dedi. *(Delil. XV. 159)*

§ Amma ikileyin budak içinde dirildi pes budak sinlesinden baş götürüp çıktı. *(İrşad. XV. 383)*

Anda fevtoldu yasakçısı bile
Zî-saâdet Hak yolunda kim öle
Sinleleri سنه‌لاری yapıluptur taş ile
Yoğrulup toprakları göz yaşıle *(Enveri. XV. 52)*

§ Kıyamet gününde sinleñizden سنلكزدن gerü çıksanız gerek. *(Enfes. XV. 102)*

§ Dahme دخمه [*Fa.*] : Sinle سنله, makbere mânasına. *(Caf. XVI. 56-2)*

§ Gûr گور [*Fa.*] :... Sinle سنله, kabr. *(Deş. XVI. 121 - 2)*

§ Sütûdan ستودان [*Fa.*] : Sinle سنله, kabr mânasına... ve ba'zılar mutlak gûristandır demişlerdir. *(Deş. XVI. 267 - 2)*

§ Sitûdan ستودان [*Fa.*] : Sinle سنله ki sengden tıraşîde ola, kabr mânasına. *(Cinas. XVI. 24-2)*

§ Kabr قبر [*Ar.*] : İnsan na'şini gömecek maşat ve sinle سنله. *(Bab. XVI. 2, 76)*

§ Ol kişiye sinlesi سنلسی dünyadan gin olur. *(Zad. XVI. 44)*

§ Müstekar dediği sinle سنله oldu, hîn buyurduğu kıyamet günü oldu. *(Ta. Şahi. XVI. 64 - 1)*

§ Gûr-ken گورکن [*Fa.*] : Sinle kazıcı. *(Şamil. XVI. 206)*

§ Gûr گور [*Fa.*] : Sinle سنله. *(Şamil. XVI. 643)*

Kabr قبر [*Ar.*] : sinle سنله, sicn hem : zindandır *(Genc. XVII. 24)*

§ Sitûdan ستودان [*Fa.*] : Sinle سنله, kabir mânasına amma ba'zılar kâfir sinlesine tahsis ettiler. *(Cam. Fa. XVII. 71)*

sinlemek : → **siñilemek.**

siñlemek : → **siñilemek.**

siñmek : 1. Hazmolunmak, vücuda mal olmak.

§ Yeğrek oldur kim yeni arpadan ola. Gıdası kemrektir, karın bağlar ve midede geç siñer سکر. *(Edviye. XIV. 5)*

§ ... Zağlar meliki beni hiç sebepsiz azarladı ve hiç günahsız bana ukubet eyledi. Benim nite uykum gelsin ve aşım siñsün سکسون, tâ kendi kinimi andan çıkarmayınca. *(Kel. XIV. 115)*

Yediği siñmez ise سکازسه şerbet içer
Ol tutulmuş mi'deyi şerbet açar *(Ga. XIV. 295)*

§ Âlim, ilmiyle amel tarikına sa'yetmese anın va'zı nasihatı gönüllerden tayınur, siñmez سکز nitekim yağmur katrası kayaya dokunur geri sıçrar, siñmez. *(Müneb. XIV - XV. 264 - 2)*

§ Ve ol yinen yiyeceği siñmedin سکدین ayruk yiyecek yimeyeler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 5)*

§ Hamırsız etmek galîzdir yimeyeler geç siñer سکر. *(Mü. Şi. XIV - XV. 21)*

§ Suların iyisi oldur kim datlı ve sâfi ve tiz siñer سكر vezni yeyni ola. *(Teshil. XIV - XV. 11)*

§ Beraber olmaz ki deniz bu biri tatlu sovuk tiz siñer سكر içicek bu biri şûrdur, acırak. *(Cev. Es. XV. 150)*

§ Boğazlarından âsanlıkla geçüp bedenlerine siñicidir سكجى در. *(Enfes. XV. 549)*

§ Güvâriden كواريدن [*Fa.*] : Siñmek سكمك ve sinirmek. *(Ni'meti. XVI. 35)*

§ Düj-güvâr دژكوار [*Fa.*] : ... Ve siñici سكيجى taâm. *(Der. XVI. 105-2)*

§ Nâgüvâr ناكوار [*Fa.*] Tuhme illeti. Kesret-i ekilden imtilâ olup yemek siñmemek سكمك. *(Deş. XVI. 123-2)*

§ Vej-güvâr وژكوار [*Fa.*] : Geç siñici سكيجى taâm. *(Deş. XVI. 104 - 1)*

§ Güvâriden كواريدن [*Fa.*] : Siñmek سكمك ve sinirmek. *(Caf. XVI. 194-2)*

§ Güvâr كوآر [*Fa.*] : Taâm ve şarabın siñmesi سكمسى. *(Cinas. XVI. 58 - 1)*

§ Henien merien leke هنيأ مريأ لك [*Ar.*] : Taam sana siñici سيكجى olsun. Me'kûlât ve meşrubat ekil ve şürb olundukta eklettiğin taâm ve şürbettiğin şarap sühulet ile boğazından mürur edip hazmolsun ve sana zahmet vermesin deyü duadır. *(Aks. XVII - XVIII. 216)*

§ Güvâred كوارد [*Fa.*] : Güvâridenden fi'l-i müstakbeldir. Güvâriden taâmı sinirmek ve hazmetmek ve taâm siñmek سكمك ve hazmolmak mânalarınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 535)*

§ Henien meria هنيأ مريأ [*Ar.*] : ... Ekil ve şürbeylediğin mi'dende hazmolmuş ola ve gıda ve deva olup bedenine siñüp سيكوب vücuduna madde-i afiyet ola, demektir. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 68)*

2. Nüfuz etmek, tesir etmek, yerleşmek.

§ Ta ki ol yağ başına siñe سکه. *(Mü. Şi. XIV - XV. 68)*

Ey mübâhî sana siñmez سکز bu kelâm
Kursağında hazm olmaz bu taâm *(Vahdet. XV. 141 - 2)*

§ Bu mikrasa erenlerin tekbiri siñmiştir سکشدر eğer olursa bundan olur. *(Bektaş. XV. 273)*

§ Karnındağı içeğüsün fi'l-hal çıkaralar kim kokusu etine siñmeye سکیه. *(Hazain. XV. 30 - 2)*

§ Hem korkarın ki ehl-i zâhir olanlar kursağına bu ehl-i hâl olanlar sözü siñmeye سکیه. *(Leys. Ar. XV. 23)*

§ Bu dünya hayatının misli bekasında ve fenasında şol yağmur suyuna benzer ki biz anı gökten indürdük inüp yere siñdi سکدی toprağa karıştı. *(Leys. Ar. XV. 564)*

§ Ana va'z ü nasihat erişse gönlüne siñer سکر.
(Enfes. XV. 119)

§ Alasın sığır yoğurdunu bir arı yere dökesin; ol yoğurdun suyu toprağa siñe سکه andan sonra... *(M. Na. XV. 26)*

§ En-nadb النضب [*Ar.*] : Su yere batmak ve siñmek سکمك.
(Ah. XVI. 1086)

§ Râsih راسخ [*Ar.*] : İlim kendüye siñmiş سکمش recül.
(Bab. XVI. 1, 432)

3. Hoşa gitmek, içine sinmek, yaramak.

Kişi kim süci içmeğe vakt öner
Gönül hoşluğu birle içse siner *(Süh. XIV. 301)*

Sınarım sen olucak içem, siner
Çün eşim sen olasın işim onar *(Süh. XIV. 288)*

§ Dizarın ni'meti dahi bana ümmetimle olucak siñer سکر.
(Tuh. Le. XV. 180)

§ Vebil وبیل [*Ar.*] : Tavara otu siñmeyen سکین mer'a.
(Bab. XVI. 1, 430)

4. Gizlenmek, saklanmak, yer tutmak.

§ Bu meşhurdur ki bir gönülde iki sevgi siñmez سكز.
(İhlâs. XIV. 57)

Kalanı ortadan kaçtı ırağa
Varıp her biri sindi سكدى bir bucağa *(Lârendi. XVI. 328)*

§ Felâ, şegâlden asgar bir hayvandır ve deheni gayette vasi'-dir ve levni levn-i arz gibidir ve bir hayvanı görse şöyle yatıp siñer سكر ki nâ-peyda olur. *(Men. Av. XVI. 144)*

§ Ve kuvvet-i sâmia ki casusluk ile dehliz-i gûşde siñmiştir سكشدر. *(Men. Av. XVI. 221)*

§ Âdem, gördüğü dirahtin dibine siñerdi سكردى.
(Ârifîn. XVI. 63)

§ Dâmus داموس [*Ar.*] : Avcı siñecek سكه‌جك gümele.
(Bab. XVI. 2, 133)

§ Keman gibi iki bükülüp, siper gibi sînesi üzere mağlup ve mehrup yer yüzüne siñe siñe سكه سكه gelür.
(Şeref. XVI. 294)

siñmez : Hazmı güç.

§ ...Gerek kim düşman için şol siñmez سكز ahşam taâmın yaraklaya anın içün kim düşman mühlet bulucak kuvvet tutar. *(Kel. XIV. 42)*

siñ siñ : Sine sine, saklana saklana.

§ Dari ضارى [*Ar.*] : Şikâr avlamağa mu'tad olmuş siñ siñ سنك سنك yelüp yürüyen kelptir. *(Bab. XVI. 2, 602)*

siñsiñ ağacı : Odununun ateşi uzun müddet sönmeyen bir ağaç.

§ Tûğ توغ [*Fa.*] : Siñsiñ ağacı سكسك آغاجى ki odu söyünmez.
(Deş. XVI. 177-1)

§ Tâğ تاغ [*Fa.*] :...Ve ba'zılar siñsiñ ağacı سكسك آغاجى Arap-ça gadât derler, nice zaman odu söyünmez, demiş.
(Deş. XVI. 176 - 2)

§ El-gadat الغضاة [*Ar.*] :...Ve dahi siñsiñ ağacı سكسك اغاجى ki nice zaman ateşi söyünmez. *(Ah. XVI. 729)*

§ El-gadat الغضاة [*Ar.*] : Bir şecer-i ma'ruf adıdır. Bu şecer bâdiye eşcarındandır. Fariside tağ ve Türkide dağdağan ve siñsiñ ağacı سكسك آغاجى derler. Begayet metin olur, ateşi nice gün söyünmeyip durur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 890)*

§ Tûğ توغ [*Fa.*] :... Siñsiñ ağacı سكسك اغاجى odunu ki ateşi begayet mütehammil olur ve dağdağan ağacına dahi tağ denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 193)*

siñürmek : → **siñirmek.**

sipsi : Düdük, boru.

§ Sirnây سرنای [*Fa.*] : Sipsi سپسی ve zurna dedikleri saz ve bakırdan düdük. *(Ni'meti. XVI. 400)*

§ Neyşe نیشه [*Fa.*] : Sipsi سپسی. *(Şamil. XVI. 524)*

§ Şîn شین [*Fa.*] : Sipsi سپسی ve dilli düdük...
(Deş. XVI. 269 - 2)

§ Neydelân نیدلان [*Fa.*] : Sipsi سپسی. *(Caf. XVI. 168-1)*

§ Sirnây سرنای [*Fa.*] : Sipsi سپسی ve bakır düdük.
(Caf. XVI. 86 - 1)

§ Neydelan نیدلان [*Fa.*] : Sipsi سپسی. *(Şamil. XVI. 208)*

Porsuk : işgûre, kabile: dûdiman
Nişe نیشه [*Fa.*] : sipsi سپسی, hân: bil (bilmek), yedek: pelât
(Genc. XVII. 68)

§ Sağa sola çekin deyü sipsi سپسی düdükleri çalarak ubûr ederler. *(Ev. XVII. 612)*

§ Kasab قصب [*Ar.*] :...Ve gümüşten ve gayriden müdevver ve tavil ve mücevvef yaptıkları ki sipsi سپسی ve boru gibi.
(Aks. XVII - XVIII. 42)

§ İmdat ve iânet için sipsi سپسی ta'bir olunur düdüğün nicesinden birden nefes-zen oldular. *(Sûr. XVIII. 261)*

§ El-hübnuka الهبنوقه [*Ar.*] : ... Düdüğe denir mizmar mânasına müfredat-ı sâirede gemilerde çalınan düdük ile müfesserdir ki, Türkide sipsi سپسی ve Fariside şine dedikleridir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 67)*

siret uğrusu : → **suret uğrusu.**

sirke : Bit yavrusu, bit yumurtası.

§ Rişke رشکه [*Fa.*] : Bit sirkesi بت سرکهسی . *(Ni'meti. XVI. 334)*

§ Rişk رشك [*Fa.*] : Bit ve sirke سرکه ya'ni bit sirkesi. *(Ni'meti. XVI. 339)*

§ Rişk رشك [*Fa.*] : Yavşak ve sirke سرکه . *(Şamil XVI. 444)*

sirkelenmek : **1.** Suratını ekşitmek, canı sıkılmak.

Tama-ı hama düşüp sirkelenürsün سرکهلنورسین zahit
Be koruk yok gözüne bunda mey-i nâp değil
(Sabit. XVII - XVIII. 147)

2. Yayık çalkanırken, yoğurt köpürüp domur domur olmak.

§ İsmar اثمار [*Ar.*] Yayık tulumunun üzeri köpüklenmek ve kabarcıklanmak ve sirkelenip سرکلنب yağı belirmek. *(Terceman. XV. 14)*

sirken : Pazı, yabani ıspanak.

§ Es-sermak السرمق [*Ar.*] : Sirken سرکن otu, pazı. *(Ah. XVI. 498)*

§ El-harmelü الحرمل [*Ar.*] :... Ve inde'l-ba'z sirken سرکن dedikleri ot. *(Terceman. XV. 266)*

sirvi : Sivri.

§ Pere-ser پرهسر [*Fa.*] : Ucu sirvi سروی kemük, ferașe mânasına. *(Deş. XVI. 93-2)*

sis : **1.** Atın tüylerindeki küçük alaca benekler.

§ El-bürşe البرشة [*Ar.*] : At kısmının tüylerinde olan hurde alaca beneklere denir ki sâir levnine muhalif olur, sis سیس ta'bir ederler. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 311)*

2. Bazı kimselerin yüzlerinde bulunan nokta nokta esmer lekeler, çil.

§ Beşenç بشنج [*Fa.*] : Yüzde olan sis سس ki çığıt derler. *(Ni'meti. XVI. 148)*

§ Kelef كلف [*Ar.*] : Çığıt ki yüzde ve a'zada olan sisdir سس در. *(Ni'meti. XVI. 522)*

Aydınlığ u sis سيس, güllük: rûşen, kelef كلف [*Ar.*] ü gülşen Karış: veje, gevde: ten, kan süzücü: hun-pâlâ *(Genc. XVII. 45)*

§ Bisenc بسنج [*Fa.*]: Sis سيس ve çiğit ta'bir olunan lekelerdir ki insanın yüzünde zuhur eder, Arabide kelef derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 118)*

§ Taş تاش [*Fa.*] : Kelef mânasınadır... âdemin çehresinde ve bazı uzvunda benek benek karacalardır ki sis سيس ve çiğit derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 172)*

sis renkli : Kır renkli, benekli.

§ ...Fülân denizde bir acep at canavar gördük beli ince sis renkli سس رنكلى kim bir beneği dahi bir beneğine benzemez. *(Enb. XIV. 658)*

sitil : Kulplu bakır su kabı.

§ ... Andan sitillere سى تيللره doldurup hayvanatların suvardılar. *(Hamza. XIV - XV. 5, 169)*

§ İki badya tas: 60, on bir sitil ستيل : 60 ... *(Sic. B. XV. 1, 120)*

§ Eyer, uyan : 5, çuval: 5, bakraç ve sitil ستل : 20. *(Sic. B. XV. 10, 3)*

§ Tavı: 30, kazgan: 30, sitil ستل : 20, üç tepsi: 40. *(Sic. B. XV. 6, 52)*

§ Sitilcik ستلجك : 50, demir saç: 20, maşraba: 6. *(Sic. B. XV. 6, 89)*

§ Küçük bakraç: 3, havan: 20, sitil ستيل: 3... *(Sic. B. XVI. 2, 3)*

§ ...Üç adet tancırayı ve iki adet bakracı ve beş adet ağaç sitili ستیل ve...

(Sic. E. XVI. 28, 53 - 1)

sivilci : → **sivilcü.**

sivilcü, (sivilci) : Sivilce.

§ Dördüncü bahs, şişlerde ve yaralarda ve cerahatlardadur ve sivilcülerdedür سوجلولردەدر .

(Yadigâr. XIV. 3-2)

§ Hammam bedenin fazlaların tahlil eder. Uyuz ve giciyüğe fâide eder ve sivilcülere سوجلولره ve çıbanlara fâide eder.

(Yadigâr. XIV.)

§ Isıtmadan sonra gevdede sivilciler سوجیلر çıkarmak iyidir.

(Mü. Şi. XIV - XV. 20)

§ Sivilcilere سوجیلره ve çıbanlara faide eder.

(Mü. Şi. XIV - XV. 8)

§ Gövdede sivilciler سوجلر çıkar.

(Teshil. XIV - XV. 39)

§ Selak سلاق [*Ar.*], demidegi-i zeban دمیدەگی زبان [*Fa.*] : Dilin şişmesi ve dilin dibinde ve aslında çıkan kabarcık ve sivilci سیوجی ve ağız içinde çıkan sivilci.

(Aks. XVII - XVIII. 180)

sivişmek : Sıvışmak, kimseye görünmemeğe çalışarak kaçmak.

Çü kız gördü kim çulpa babasıdır
Beği olısar ol kim atasıdır
Kız eydür bu olmaya durmak yeri
Sivişigör سویشیگور ussun var ise yürü

(Süh. XIV. 145)

Süheyl ile nite seviştiğini
Sonucu kaçuben siviştüğini سوشدوکنی

(Süh. XIV. 249)

Çü birlik noktasına karşı düştün
İkilik arzuladın u siviştüñ سوشدك

(G. Ra. XV. 115)

§ ... Kız tonların ve zer ü ziverin çıkardı, hâcete gidem deyü sivişdi سوشدی (harekelidir), şahzade mest idi, uyudu.

(Ferec. XV. 337)

§ Ḫamzeden خزدن [*Fa.*] : Eğilerek kaçmak ki sivişmek سيوشمك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 250)*

sivrermek : Sivrilmek.

§ El-enfü الانف [*Ar.*]:... Ve dahi dağın ileri sövelip sivreren سورارن ucuna ve tarafına enf-ü'l-cebel derler.

(Terceman. XV. 138)

sivri akıllu : Dâhi.

§ Dâhi داهی [*Ar.*] : Cin fikirli, sivri akıllu سيورى عقللو kimsedir. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 185)*

siyeç : Çit.

Çekilmiş siyeçler bağlar bozulmuş
Ayrılık gazelin döktü gülümüz *(Kara. XVII. 218)*

Bozulmuş siyeci virane bağlar
Hastanın halinden ne bilir sağlar *(Kara. XVII. 115)*

§ Perçin پرچين [*Fa.*] : Bağ ve bostan etrafına çalı ve çırpıdan çevrilen dıvarlar, Türkide siyeç سيج derler.

(Bürh. XVIII - XIX. 149)

siyek : → **seyek.**

siyü : Etek.

Şu resm ile ki didi varmışam ben
Siyüme سيومه başımı hem sarmışam ben *(Işk. XIV. 54-2)*

siz : Sizin.

§ ...Anter, siz سز avlayacağınız kuş değildir.

(Anter. XIV. 2, 217)

sizcileyin : Sizin gibi.

§ Eğer uçar kuşlar, otlar hayvanlar ölümü sizcileyin سزجلين bilselerdi hergiz semüz et yimeyelerdi.
(Tebareke. XIV. 30-2)

§ Size nice kim anlardan cerâhat irişti, elem çekersiz, sizden dahi olara irişti kim olar dahi sizcileyin elem çeküp incinürler. *(Leys. Ar. XV. 267)*

§ Yoksa sizcileyin سزجلين târikü's-salât kavmin...
(Ev. XVII. 125)

sizi size gerekse : Siz size lâzımsanız, canınız lâzımsa.

§ Eğer sizi size gerekse سیزی سزه کرکسه kimseniz hareket itmen. *(Anter. XIV. 248)*

sizmek : → **sezmek.**

siz siz oluñ : → **sen ol sen.**

sofra çekmek : → **sofra salmak.**

sofra salmak, (sofra çekmek) : Ziyafet vermek, sofra yaymak, ziyafet çekmek.

§ Oğul atadan görmeyince sofra salmaz صفره صالمز.
(Ata. XV. 8)

§ Envâ-ı dürlü taâm pişirdiler sofra salınup صفره صالنوب nazara getirdiler. *(Bektaş. XV. 7)*

Sofra salup سفره صالوب dikti bir a'lâ çerağ
Yaktı ışıklar gibi farkına dağ *(Atai. Ha. XVII. 23)*

Zehi Kaabız ki âlem kabza-i hükmünde muztardır
Zehi Bâsıt ki çekmiş چکش kâinata sofra-i yağma سفرهٔ یغما.
(Nabi. XVII - XVIII. 3)

soğalmak : → **soğulmak.**

soğuk sıtma : Humma-yi bâride.

§ Es-sübat السبات [*Ar.*] : Soğuk sıtma صغوق ستمه humma-yi bâride mânasına ve nevm-i tavil ve rahat. *(Ah. XVI. 368)*

soğulcan : Solucan.

§ Gece yatacak vaktın yiyeler yatalar, sabaha değin eyü işleye soğulcan صوغلجان ve namazburı gidere.
(Yadigâr. XIV. 95 - 1)

§ Eğer sülük ma'deye inmiş olsa otlar, ki boğarsuklardan soğulcan صوغلجان indirir.
(Mü. Şi. XIV - XV. 38)

§ ... Ya büyük soğulcanlar صوغلجانلر olmaktır.
(Mü. Şi. XIV - XV. 133)

Kurbağa yağsa ya soğulcan سوغلجان bu ay
Kala darlıkta kamu yoksul u bay
(Melhame. XIV - XV. 104 - 2)

§ Ḥarek خرك [*Fa.*] : Tasgıyr-i hardır ve üyez... ve soğulcan سوغلجان .
(Ni'meti. XVI. 263)

soğulmak, (soğalmak) : 1. Suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak, feri gitmek, solmak, nuru sönmek.

Gözü yok kişi neye kıymet ede
Soğulmuş صوغلمش kuyudan kim su ilete
(Yunus. XIII - XIV. 41)

§ Nice gözler yaş dökücü senin korkundan soğulur صوغلر .
(Tebareke. XIV. 36 - 1)

§ Kanlı kanlı sularım soğulmuştu صوغلمشدى çağladı ahir.
(Dede. XIV. 60)

§ Görklü suyun soğulmış idi صوغلمشدى .
(Dede. XIV. 131)

§ Andan sonra bir arısuz avrat gelip andan su aldı şolok sâat kuyu soğuldu سغلدى ve şimdi dahi ol kuyu kuru durur.
(Enb. XIV. 157)

§ Eğer ef'i gözü tüş olsa gözü soğula صوغله .
(M. Bay. XIV. 89)

§ Gördüler ki getirdikleri sular soğulmuş صوغلمش ve ıssıdan bir katra kalmamış. *(Anter. XIV. 715)*

İşbu ay içre katı kopsa gubar
Az ola yağmur soğula صغولا hem sular
(Melhame. XIV - XV. 126 - 1)

Hem sular azdır bu yıl ey zeh-nümun
Az ola enhar soğula سغولا hem uyun
(Melhame. XIV - XV. 30 - 2)

§ Ol nurlu gözlerin nûru soğulup صوغلب görmez olusar.
(Müneb. XIV - XV. 4 - 1)

§ İleyinde senin bir gün var, geliser, ol nurlu gözlerin nûru soğulup صوغلب görmez olusar. *(Müneb. XIV - XV. 7 - 1)*

§ Ol denlü ağlamak hasıl oldu ki iki gözlerimin nûru soğuldu صوغلد. *(Enfes. XV. 444)*

§ Melekü'l-mevt anın üzerine dahi sayha ide, anların dükelisi dökülüp suları soğula صوغله. *(Delil. XV. 145)*

§ Sular ki görürsün, soğulsa صوغلسه gerek. *(Tazarru. XV. 104)*

§ ... İki gözümün nûru andan soğulup صوغلوب ağardı görmez oldu. *(Leys. Ar. XV. 652)*

§ ... Bağları, bostanları kurudu ve suları soğuldu صوغلدى.
(Leys. Ar. XV. 656)

Ya'ni denizler soğulmuş صغلمش şehr ü köy olmuş harap
Cümle yıldızlar dökülmüş gökler olmuş infirac
(Muham. XV. 316)

Mihri giderse bu âlem yoğ olur
Ayn eğer olmazsa âlem soğulur صوغلر *(İbrahim. XV. 59 - 2)*

Derya kuruyup çeşme-i Ceyhun soğulursa صوغلرسه
Biz sağ olalım gözdeki kan yaş esen olsun
(Dâi. XV. 62)

§ Hayat çeşmesi soğuldu صوغلدى arzuların sel sel gelir.
(Maârif. XV. 172)

Zamanlar geçer ü döner felekler
Denizler soğulur صوغلر ölür semekler *(G. Ra. XV. 106)*

§ Zamanla ol kuyunun suyu soğulsa صوغلسا, kuyuyu toprak ile doldursalar üstüne ol kuyunun minare yapsalar ben ol minarede banlamayadım. *(Müz. XV. 197)*

§ Dicle ırmağı az kaldı soğala صوغله ve üzerinde yürüyen değirmenler yürümez oldu. *(Kesir. XV. 333)*

§ Dicle soğaldı صوغلدى ve ekinler helâk oldu satu ve bazar kesildi. *(Kesir. XV. 329)*

§ ...Öldürdüler ol kuyuya bıraktılar heman dem kuyularının suyu soğuldu صوغلدى. *(Kesir. XV. 88)*

La'lini görüp soğuldu صوغلد Kevser
Kaddini görüp büküldü Tuba *(Cem. XV. 29)*

İbahat mezhebidir ol kilisya
K'o mezhebde soğuldu صوغلدى nice derya
(Tennuri. XV. 153)

§ Yahut sabahlaya anun suyu soğuluben صوغلبن.
(Cev. Es. XV. 397)

§ El-ihbatü الاحباط [*Ar.*] : Kuyunun suyu soğulup صوغلب gidip gine gelmemek. *(Terceman. XV. 200)*

Kaldı işten mah-ı rûze ireli peymaneler
Suyu soğulmuş صوغلمش değirmen gibidir meyhaneler
(Revani. XVI. 25)

§ ... Bana haber ver, ağaçlarına ne oldu: Kurudu. Binalarına ne oldu: Soğuldu صوغولدى.
(Cev. Ah. XV - XVI. 773)

Soğuldu صوغلدى cûy-i sabrın âbı gitti
Zeliha'nın karar ü tâbı gitti
(Yuz. Şems. XVI. 359)

§ Eğer sen öyle eyler isen gözün soğulup صوغلوب nefesin yorulup zaif olursun. *(Rahat. XVI. 14)*

§ Su soğulmuş صوغلمش bostan harap olmuş. *(Rahat. XVI. 198)*

§ Enbâşde انباشده [*Fa.*] : Soğulmuş صوغلمش kuyu.
(Ni'meti. XVI. 91)

Benzerdi resmi suyu soğulmuş صوغولش değirmene
Âdemleri biri birinin ağzına bakar
(Yahya Bey. XVI. 58)

§ Şehhasa شحصه [*Ar.*] : Cümle südü kesilüp soğulmuş koyun.
(Bab. XVI. 1, 220)

§ Âribe عاربة [*Ar.*] : Sahih cins olan Araplar ve fâsit olmuş mi'de ve soğulmuş صوغولش bınar ve çok sulu kuyu.
(Bab. XVI. 1, 242)

Pür iken gabgab-ı çahında Zemzem
Soğılup صغيلب âb-ı hasret doldu ol dem *(Lârendi. XVI. 343)*

Tutuldu can göğünün âftabı
Soğılup صغيلب battı dil ayninin âbı *(Lârendi. XVI. 356)*

§ En-nekez النكز [*Ar.*] : Su yere batıp soğulmak صوغلمق.
(Ah. XVI. 1106)

Düşsün vuhûş hâke yolunsun havada tayr
Yansın felekler oda soğulsun bihâr ah *(Selâman. XVI. 145)*

§ Enbâşde انباشده [*Fa.*] : Suyu çekilip, suyu soğulmuş صوغلمش kuyu. *(Deş. XVI. 299-2)*

Feridun'un Cem'insin yadigârı
Soğulmasun صغلماسون cemalin nev-baharı *(Şeh. Ş. XVI. 94)*

Ne can ile turur sana mukabil leşker-i a'dâ
Soğuldur صوغلدر hışma gelse tâb-ı tığın Bahr-i Ummanı
(Aşki. XVI. 35)

§ Gözlerim nûru soğuldu صوغلدی, dilencilik iderem.
(Zehr. XVI. 272)

§ Semle سمله [*Ar.*] : Tiz soğulan صوغلن azcık su.
(Müntehab. XVII. 23 - 2)

§ Nüdûb نضوب [*Ar.*] : Soğulmak صوغلمق ve su yere sinmek.
(Müntehab. XVII. 101 - 1)

§ Melce-i ebna-yi sebil iken yıkılıp suları soğulmuş صوغلمش ve melce-i lüsûs-ı Arap olmuştur.
(Naima. XVII - XVIII. 60-2)

§ Eş-şehasa الشحاصة [*Ar.*] : Südünün mecmuu soğulmuş صوغلمش koyuna denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 381)*

2. Darlaşıp çukurlaşmak.

§ Muḫassar مخصر [*Ar.*] : Böğürleri soğulan صوغولن ince recül.
(Bab. XVI. 1, 85)

soğultmak : Suyun çekilmesine, nurun sönmesine sebep olmak.

§ Şol dirnekler dağıdıcı şol nergis gibi gözleri soğulducu صغلدجی ölümü anavuz. *(Tuh. Le. XV. 178)*

§ Taşmış suları soğultup صوغلدب yoğ eylemek...
(Fütuh. XIV. 122)

Denize irmese bu gözlerimin seyli benim
Sûznâk ah ile soğuldayadum سوغلديم deryayı
(İbrahim. XV. 137 - 2)

§ Deryayı soğultup صوغلدوب mevclerini reddetmek isterim.
(Zehr. XVI. 317)

§ Nergis şehlâ olan gözleri soğulducu صوغلديجی ...
(Ta. Şahi. XVI. 32 - 1)

soğumsuz : Kanaatsız, tamahkâr, haris, pisboğaz.

§ El-levvas اللواس [*Ar.*] : Taamı sofraya getirmezden akdemce her kaptan birer ikişer lokma tenavül eden soğumsuz صوغومسز kimseye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 291)*

§ En-neşşâl النشال [*Ar.*] : Hemdem ve rüfeka var iken anlara bakmayıp yalnızca tencereye etmek parçası banıp ekleder soğumsuz صوغمسز adama denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 362)*

§ El-cilmaz الجلماز [*Ar.*] : Her nesneye iştiha eden soğumsuz صوغمسز kimseye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 530)*

soğuşmak : Suyu çekilmek.

§ El-üfûl الافول [*Ar.*] : Emzikli hatunun südü çekilip soğuşmak صوغشمق mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 131)*

soḫmak : Sokmak.

Cîfe gibi koha lâ'net edeler
Ejdehalar soḫa سوخه lâ'net edeler *(Muham. XV. 314)*

Dönüp ef'i ılana sançar imiş
Heva âşık canını sanma soḫmaz صوخز *(Gülşeni. XVI. 77)*

soḫşurmak : Sokuşturmak.

§ Ebu-Hüreyre eyitti : Benim elim Muhammed Mustafa Aleyhisselam duttu ve parmaklarını parmağıma soḫşurdu صخشردی. *(Enb. XIV. 13)*

soḫun eylemek : Sitem etmek.

§ Bizi gözden ve gönülden dûr ettiniz deyü biraz soḫun eylemiş صوخون ایلمش ; andan elem çektim.
(Hamza. XIV - XV. 2, ?)

sok : Harîs, tamahkâr.

Kimin ma'şuku olsa gözleri sok سوق
Dü-âlem ni'metinden ol olur tok *(Hurş. XIV. 76)*

Oların oldu bes gerçek tanıklar
Kalanı karnı toklar gözü soklar سقلر *(Tennuri. XV. 230)*

sokak (I) : Çarşı, panayır yeri.

§ Kuss bin Sâid Ukâz sokağında سوقاغنده bir kızıl tülü deve üzerine binüp va'zederdi. *(Şevahid. XVI. 58)*

sokak (II) : Perde, çadır perdesi.

§ Seraperde سراپرده [*Fa.*] :...Ve harem-i has önlerinde ve çadırlarda sokak صوقاق ta'bir olunan perdeye denir.
(Bürh. XVIII - XIX. 346)

§ Surâdık سرادق [*Ar.*] : Çadır etrafına çekilen sokağa صوقاغه denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII - XIX. 212)*

sokaklar açmak : Düşman saflarını yarmak.

§ ...Alaya depüp sokaklar açtı آچدی صوققلر . *(Ârifîn. XVI. 88)*

sokaklı çarşaf : Yollu, çubuklu dokuma, çizgili çarşaf.

§ Daḫdâr دخدار [*Fa.*] : Aklı karalı alaca dokunmuş sokaklı çarşaftır سوقاقلی چارشفدر ki taht pûşidesi ederler ve yatak sararlar. *(Bürh. XVIII - XIX. 265)*

sokak sokak etmek : Parça parça etmek.

§ Ebumüslim içeridağı kavme ḫamle kıldı, sokak sokak idüp صوقاق صوقاق ایدب kırmağa başladı. *(Müslim. XV. 1, 189)*

sokarık : Topraktan ilk çıkan filiz, filizlenme, filizin topraktan çıkması, intaş.

§ Tuḫmiya تخمیا [*Fa.*] : Sokarık سقرق ; ya'ni terekenin ve her yerden biten nesnenin evvel çıkıp zâhir olduğu mertebeye derler. *(Deş. XVI. 11 - 2)*

§ Tuḫmiyane تخمیانه [*Fa.*] : Terekenin yerden evvel çıkıp zâhir olan mertebesinin adıdır ki Türkide sokarık سقرق derler. *(Deş. XVI. 314-1)*

§ Lete لته [*Fa.*] : Ekin sokarığı سوقاریغی . *(Deş. XVI. 351-1)*

sokar siñek : İğneli sinek.

§ Dujnedâr دوژنه‌دار [*Fa.*] : İğneli sinek ve böcek ve sokar siñek سقر سکك derler bir sinektir. *(Ni'meti. XVI. 325)*

soklamak : Sokuşturmak, sokmak.

§ ... Avrat biraz ağuyu bir masura içine koydu, ol yiğidin aşağasına masura ucun sokladı سقلدی ve bir ucun ağzına koydu. *(Kel. XIV. 18)*

soklunmak : Teşebbüs etmek, girişmek, sokulmak.

Sınamadığın işe gaflet ile soklunma سوقلونمه
Ki tecrübe kılana müşkil iş olur âsan *(Kesir. XV. 140)*

§ Çîre-dest چیره‌دست [*Fa.*] : Her işe soklunup صقلنوب başaran kimesne. *(Caf. XVI. 43 - 2)*

sokman, (sökmen) : Mest üzerine giyilen çizme.

§ Kara kanı şorladı, Kara sağrı sokmanı صوقانی dolu kan oldu. *(Dede. XIV. 107)*

§ El-curmûku الجرموق [*Ar.*] : Edik üstüne giydikleri nesneye derler ki sahtiyandan ederler ve keçeden ve abadan ederler, Türkice sökmen سکن derler. *(Terceman. XV. 240)*

§ Sermûze سرموزه [*Fa.*] : Sokman صوقان. *(Miftah. XV. 98)*

§ Ve bir sokman صوقان ediği dahi vardı. *(Âş. XVI. 36)*

§ Sermûze سرموزه [*Fa.*] : Sokman صوقان. *(Caf. XVI. 80-1)*

§ Ḫarküş خرکش [*Fa.*] : Sokman صقمان. *(Şamil. XVI. 152)*

§ Ḫarküş خرکش [*Fa.*] : Sokman صقمان ki edik gibi giyilir. *(Ni'meti. XVI. 263)*

§ Mûze-pâyin موزه‌پایین [*Fa.*]: Sokman صقمان ki edik kısmındandır ayağa giyerler. *(Deş. XVI. 280)*

§ Ḫar-gûr خرکور [*Fa.*] : ... Ve sokman صوقان ki bir nevi ediktir ayağa giyerler. *(Deş. XVI. 100-2)*

§ Sermûze سرموزه [*Fa.*] : Sokman صوقان ki ediğin üzerine giyerler, başmak gibi nesnedir; bir yere varıcak anı çıkarırlar, pâk edikle otururlar. *(Deş. XVI. 332)*

§ Ḫarküş خرکش [*Fa.*] : Sokman صقمان ki ayağa giyerler bir nevi ediktir. *(Cam. Fa. XVII. 40)*

§ El-cürmuk الجرموق [*Ar.*] : Huf üzerine giyilen çizmeye denir. Huf topuğa kadar olup ayağın arkasını setreden ayak kabına denir ki hâlâ giydiğimiz mest olacaktır. Fariside ana mûze ve Arabide huf ve ta'rip ile muk derler ve Türkide sokman صوقان ve edik ve tomak derler. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 877)*

§ Ḫarküş خرکش [*Fa.*] : Sermûzedir ki bilâd-ı Mâveraünnehir'de mütearif çizme üzerinden giydikleri ayak kabıdır, Türkler sokman صوقان derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 239)*

§ Sermûze سرموزه [*Fa.*] : Cürmûk mânasınadır ki çizme üzerinden giyilir, Türkide sokman صوقان derler.
(Bürh. XVIII - XIX. 351)

sokranmak : Homurdanmak, söylenmek.

Gönlü yavuz ağlayu geldi evine
Çok sokrandı صوقرندی kakıdı sanemine *(Yuz. Şeyd. XIII. 60)*

§ Benî-Tay Arabının seyyitleri sokrandılar سقرندلر, söylendiler. *(Fütuh. XIV. 33)*

§ Sarı, bu nutku Hazreti Hünkâr'dan işitti sokranarak صوقرانەرق kodu gitti. *(Bektaş. XV. 146)*

Câm şirin la'lin öpdükçe şarab-ı telh ile
Şişe gögsün geçürür sâk-ı surahi sokranur *(Zati. XVI)*

§ Bimengiden بمنكيدن [*Fa.*] : Sokranmak صوقرنمق ve darlıganmak. *(Ni'meti. XVI. 13)*

Sokranıp صوقرانوب aldadı: mengid منكيد [*Fa.*] : ü firift
Bulanıp, karıştı: mi-âşüft ü şift *(Genc. XVII. 83)*

§ Rekiden ركيدن [*Fa.*]: Kendi kendisine yap yap söylenmek ki sokranmak صوقرانمق ve homurdanmak ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 302)

§ Zekiden زكيدن [*Fa.*]: Kendi kendisine sokranmak صوقرانمق ve homurdanmak mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 321)*

sokşurmak : Sokuşturmak.

Söze şöyle sokşururam سقشرورم yalanı
Kim kişi gerçekten anlamaz anı *(Man. Tayr. XIV. 149)*

soku, (soku taşı) : 1. Taş dibeğin tokmağı.

§ El-fiher الفهر [*Ar.*] : ... Deste-seng dedikleri taş ve soku صوقو ki anınla nesne sahkederler. *(Ah. XVI. 780)*

§ Gan غن [*Fa.*] : Dibek ve yağ çıkaracak ting, ya'ni soku taşı صقو طاشی ki ting-i assârân derler. *(Ni'meti. XVI. 177-1)*

§ Mıkbaz مقبض [*Ar.*]: Taş dibeğin tokmağı ki soku صوقو ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 153)*

§ Ding دنك [*Fa.*] : Pirinç çeltiği döğecek tokmaktır ki soku صوقو ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 282)*

§ Betev بتو [*Fa.*] : Meşrık mânasınadır... ve taş havan eline de denir ve sokuya صوقويه dahi derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 102)*

2. Havan, büyük taş dibek.

§ Cevaz جواز [*Fa.*]: ... Ağaçtan düzülmüş soku صوق ki içinde sarmısak ve tuz ve sâir nesne döğerler. *(Deş. XVI. 130 - 2)*

§ Cuvaz جواز [*Fa.*] : Ağaç soku سوق ve sarımsak döğeci. *(Şamil. XVI. 420)*

§ Er-rasîa الرصيعه [*Ar.*]: Döğme aşı ta'bir olunan taama denir ki buğdayı soku صوق ta'bir olunan büyük taş dibekte döğüp kepeği alındıktan sonra ıslatıp yağla tabholunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 585)*

sokuldamak : Zonklamak.

§ Daraban ضربان [*Fa.*]: Sokuldamak سقلدامق. *(Deş. XVI. 270-1)*

§ Daraban ضربان [*Ar.*] : Sokuldamak صوقولدامق. *(Şamil. XVI. 627)*

§ Daraban ضربان [*Ar.*] : Yara sokuldamak صوقلدمق. *(Müntehab. XVII - 59 - 1)*

sokum : Lokma, ağıza bir defada sokulan yiyecek.

Taam ağzına sokmadı bir sokum سقوم
Gülistana inci saçardı tohum *(Süh. XIV. 206)*

§ Et-tâa التاعة [*Ar.*]: Sıcak ağızdan bir sokuma صوقومه denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 554)*

sokunmak : Takınmak.

§ Başlarına deve kuşu yünlerinden çelenkler sokunmuşlar idi. صوقنمشلر *(Müslim. XV. 10, 84)*

§ Gelûte كلوته [*Fa.*]: Tor ve nezkep ve sorguç ki başa sokunurlar سقوزلر. *(Ni'meti. XVI. 522)*

Gaziler sokunur teller serine
Şühedâ irişir Hak'ın sırrına *(Saz. Âşık Ömer. XVII. 228)*

Kömür gözlüm seni sevdim sakındım
İndim has bahçene güller sokundum *(Kara. XVII. 97)*

Allar giyinmiş de çelenk sokunmuş
Doğan güneş gibi doğdu sabahtan *(Kara. XVII. 108)*

sokur : Tek gözlü.

§ Yek-çeşm يكچشم [*Fa.*] : Tek gözlü, sokur صوقور adam. *(Kam. Os. XIX. 664)*

sokurluk : Tek gözlülük.

§ Yek-çeşmî يكچشمى [*Fa.*] : Tek gözlülük, sokurluk صوقورلق. *(Kam. Os. XIX. 664)*

sokuşmak : Biri birine sokulmak, girmek.

§ El-ırak العراق [*Ar.*] : ...Ağaçlar firavan olmakla urukların birbirine sokuşup صوقشوب sık ve gür olması. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 22)*

soku taşı : → **soku.**

sol : Aksi, ters, çarpık.

Cevap eyle verdiydi Nakkaş'a ol
Ki oldu senin işlerin kamu sol صول *(Süh. XIV. 83)*

Yüzüm kara, sözüm kısa, suçum bol
Bilüm eğri, yolum doğru, boyum sol *(Dah. XIV. 21)*

sola düşmek : Solup kalmak.

Seçile bir tarafta hem havâtin
Hazan irmiş sola düşmüş صله دشمش besâtin *(Muham. XV. 417)*

sol ağızlu : Aksi, ters konuşan, şom ağızlı.

Sol ağızlu صول آغزلو ne gerekse söylesin
Hasta gözün ben bilürem sağdır *(Kadı. XIV. 409)*

solak : Eski Osmanlı devrinde padişahın özlük muhafızı olan yeniçeri.

Minarelerle bu câmi' ki Kâ'be-i candır
Solaklarıyle صولاقلريله turur sanki Âl-i Osmandır
(Yahya Bey. XVI. 94)

Mescid-i Aksâ'ya benzer zât-ı pâk-i padişah
İki yanında solaklar صولاقلر nûrdan iki menar
(Yahya Bey. XVI. 28)

§ Bilesince birkaç yaya oğlan ve birkaç solak صولاق vardılar.
(Âş. XVI. 78)

Hünkârıdır çiçek çerisinin çemende gül
Her gonca zanbak anın önünce solağıdır صولاغیدر
(D. B. XVI. 98)

Kanı ol beylik ki önümce yürürdü şem-i bezm
Altun üsküflü uzun boylu solağım صولاغم var idi
(Aşki. XVI. 291)

Yeniçeri, sipahiler, solaklar
Önümce yürüyen kullar, elveda *(Saz. Kuloğlu. XVII. 79)*

Yemîninde ehl-i yemîn oldu yâr
Solağ صولاغ olsa ana acep mi yesar *(Atai. Ha. XVII. 14)*

§ Tüvâna solaklardan صولاقلردن birini su götürüp giderken padişah-ı kâmkâr elin tutup garktan güç ile necat buldu.
(Cihan. XVII. 397)

§ Bir hünkâr solağı صولاغی sol eliyle bir düşmanı katledip...
(Ev. XVII. 109)

Bir solağında صولاغنده olan haşmet sözün sağı budur
Olmamıştır rû-nüma ne Zâl'de ne Sam'de
(Nedim. XVIII. 59)

sol işi sağ olmak : İşi yoluna girmek ters işi düzelmek.

Meğer kim bir kişi bir kişiye bağ
Bağışlamış ki ola sol işi sağ اوله صول ایشی صاغ
Ericek vakt-ı meyve, anla sözüm
Ol ana vermemiş bir salkım üzüm *(Güvahi. XVI. 26)*

sollu sağlı : Muvafıkı da muhalifi de bulunan.

Müddai çep rasttır bizim ile
Kaygu yoh bu halk sollu sağludur صوللو صغلودر
(Kadı. XIV. 545)

soluğan : Sık sık soluyan, çok soluyan.

§ Demâber دمابر [*Fa.*] : Soluğan صولغان ya'ni ol kimesne ki kef kef soluya. *(Deş. XVI. 104)*

§ Demâver دماور [*Fa.*] : Soluğan صولغان kimesne. *(Deş.XVI. 104-1)*

§ Demâ دماء [*Fa.*] : Soluğan صولوغن demâber mânasına. *(Caf. XVI. 59-1)*

§ Demâber دمابر [*Fa.*] : Soluğan صولغان kimse. *(Ni'meti. XVI. 305)*

§ Demâber دمابر [*Fa.*] : Soluğan صولوغان . *(Şamil. XVI. 435)*

soluklu : Soluğu geniş, geniş nefesli, yorulmadan uzun zaman koşabilen.

§ El-mıhdîr المحدر [*Ar.*] : Soluklu yüğrük ata denir. *(Aks. XVII-XVIII.)*

solutgan, (solutkan) : Nefes darlığı hastalığı.

§ Demâ دما [*Fa.*] : Solutgan صولتغان renci ki becit kef kef solur. *(Ni'meti. XVI. 305)*

§ Nefes نفس [*Fa.*] : Solutkan صولتقان renci. *(Deş. XVI. 161-1)*

§ Nefes نفس [*Ar.*] : Solutgan صولتغان renci. *(Caf. XVI. 165-1)*

§ Demâ دما [*Fa.*] : Solumak ve solutgan صولتغان renci. *(Şamil. XVI. 55)*

solutkan : → **solutgan.**

solutmak : Nefes aldırmak, nefes almağa fırsat vermek.

Bir bî-emandürür bu cefa-pîşe rûzgâr
Su gibi kanını senin içer solutmadan صولتمدن
(Nihani. XVI. 67)

Sipihrin cünbüşünden bir hararet var ki zâtında
Eğer bahr-i muhiti sunsam ey Âli solutmazsın صولوتمزسن
(Ali. XVI. 146)

som : Tam, tamamiyle.

§ Kelefḫang كلفخنك [*Fa.*] : Şol buzdur ki oluk içinde som صوم dona. *(Ni'meti. XVI. 522)*

§ Kelfaḫşeng كلفخشنك [*Fa.*] : ... Oluktan aşağa donup som صوم olan buz. *(Caf. XVI. 131 - 2)*

somun : Fırında pişmiş, mayalı, kabarık buğday ekmeği.

Ol aç gözsüze benzer yalanır ol
Deve teptiğini somun صومن sanır ol *(G. Ra. XI. 165)*

§ Anlar için bir somun صومون etmek bişirdim.
(Mevahib. XVI. 239)

somurdanmak : Homurdanmak, kendi kendine anlaşılmaz şekilde söylenmek.

§ Ancak bilmezem Osman-oğlu bunları ne maslahat içün saklar deyü somurdanurak صوموردانوراق çekilüp gitti.
(Solak. XVII. 83-2)

§ Başların açıp ser-be-zemin edip somurdanup صوموردانوب...
(Ev. XVII - 291)

§ Rekiden ركيدن [*Fa.*] : ... Gazap ve infiâlden nâşi kendi kendine söylenmek ki somurdanmak صوموردانمق ve homurdanmak ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 302)*

§ Zükiden زكيدن [*Fa.*]: Mırıldanmak ve somurdanmak صوموردانمق ve dırlanmak mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 321)*

soñca : Sonra olarak.

Düşelim biz dahi suya suyunca
Anın ardınca ben soñca صكجه sen önce *(Şeh. Ş. XVI. 417)*

soñ kaldı : Bakiyye.

§ El-üsretü الاثرة [*Ar.*] : Her nesnenin bakıyyesi ve soñ kaldısı صوك قالديسى. *(Terceman. XV. 12)*

soñlamak : Sona erişmek, nihayet bulmak.

§ Ḫatm ختم [*Ar.*] : Nesnenin ağzına mühür basmak ve âhire irişüp soñlamak صوكلمق. *(Bab. XVI. 1, 452)*

soñrağı : Sonraki, gelecek.

§ Nitekim İbrahim Pèygamber Aleyhisselâm Hak dilinde söylenmeği arzu kıldı. İlâhi beni soñrağı صكرغى ümmet dilinde eyü söz kılgıl, dedi. *(Enb. XIV. 4)*

§ Allahü Taâlâ evvelkisine rahmet eylesin soñrağısına müsamaha eylesin. *(Kesir. XV.)*

§ Soñragı صكرەغى pişmanlık kişiye fayda etmez. *(Müz. XV. 57)*

§ Na ن [*Fa.*] : Harf-i nefiy, niteki soñrağılardan صكرەغيلردن anlanır. *(Sıh. Ac. XV. 5)*

soñrarak : Daha sonra, çok sonra.

§ İlerüki ümmetler zahmetler gördüler yol bellüleyince, Muhammed ümmeti soñrarak صكرەرق geldiler, yolu eylenmiş buldular. *(Tuh. Le. XV. 283)*

soñucu, (soñuç) : Netice, nihayet, en son, âkıbet, en sonra, sonunda.

Bir saat geçti yine tevbe yıkar
Aşk ile Zeliha'ya döner bakar
Soñuca صوڭاوجى gökten bir ferişte iner
Arkasını Yusuf'un tutar sığar *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

Şunlar ki çoktur malları, gör nice oldu hâlleri
Soñucu صوڭاوجى bir gönlek giymiş anın da yoktur yenleri
(Yunus. XIII - XIV. 131)

§ Ataların ol din içinde ulaldılar, soñucu صكجى ol din üzerine öldüler. *(Fütuh. XIV. 580)*

Deyem uğradım dürlü tufana ben
Soñuç صكوج olmuşam şah Tufan'a ben *(Süh. XIV. 240)*

Ata öğüdü öndin acı gelir
Anın tatlılığın soñucu صوڭاوجى bilir *(Süh. XIV. 194)*

Bunca mihnet eyleyem canlarına
Soñucu صوكاجى kast idem iymanlarına
(Man. Tayr. XIV. 226)

§ ... Avrat cevap verdi kim: Bu suali neyçün sorarsın ve bu sormakta hiç senin hacetini bilmezven. Pes ma'şuk becit tuttu, sordu ve avrat hiç cevap vermezdi soñucu صكجى avrat eyitti: Üşbu sualden geçgil. *(Kel. XIV. 113)*

Gelir sonucu bu şehr-i Şiraz'a *(Dah. XIV.)*

Yamanlık sansa bir kişi eşine
Soñucu sandığı gelir başına *(Dah. XIV. 98-3)*

§ Soñucu صوكاوجى ölümlü dünya. *(Dede. XIV. 79)*

Ne katra ki olur ışkınıza gark
Göresin soñucu سوكاوجى dürdane geldi *(Kadı. XIV. 274)*

Öğüş katılık göresidir soñuç صوك اوج
Oğul kim atadan götürmeye güç *(Ferh. XIV. 64)*

Ki sındular ile pâre olayduk
Soñucu صكوجى biz de bu müzdü bulayduk *(Muham. XV. 370)*

Dedi bir kişidir imekleyürek
Cehennemden soñuç صكوج ol çıksa gerek
(Muham. XV. 423)

Gerü bir dâne içün hazretinden
Soñucu صكوجى sürdü çıkardı katından *(Muham. XV. 73)*

Cümle ol mal ü kumaşı aldılar
Ol göğeye soñucu صوكاوجى od saldılar *(Enveri. XV. 32)*

Ol beğenmedi görüp çoğun kızın
Soñucu صوكاوجى ol aldı Selçuğ'un kızın *(Enveri. XV. 76)*

§ Peygamberler belalara sabreylediler, soñucu صوكاوجى zafer buldular. *(Envar. XV. 81)*

Çün evvel kesreti vahdette buldu
Soñucuصوكاوجىvahdeti kesrette buldu *(İbrahim. XV. 8-2)*

Soñucu صوكاوجى elini çekti zamandan
Ölüm ayırdı anı tatlu candan *(Salâtin. XV. 29)*

Sana kan ağladır soñucu صوكاوجى felek
Yüzüne güldüğüne güvenme *(Aşki. XVI. 73)*

§ Serencâm سرنجام [*Fa.*] : Soñucu صوك اوجى âhir-i kâr mânasına. *(Ni'meti. XVI. 384)*

Nice saldı bu meydan içre çevgân
Soñucu صكاوجى başını top etti devran *(Hadidi. XVI. 43)*

§ Serencâm سرنجام [*Fa.*] : Soñucu صوكاوجى. *(Şamil. XVI. 455)*

§ Ferencam فرنجام [*Fa.*] : Âkibet-i kâr ve soñucu صوكاوجى mânasına. *(Deş. XVI. 235-1)*

Soñucu صوكاوجى hâk ile yeksan olanın
Müzehhep atlasından bir aba yeğ *(Nihani. XVI. 55)*

İgen ok gibi yüksek uçma gafil
Ki topraktır soñucu صوك اوجى sana menzil *(Veyse. XVI. 64-2)*

Bir iki yüzlüdür bu cihan kim senin gibi
Çok yavru besleyüp soñucu صوك اوجى eyledi helâk
(Nigâ. Ter. XVIII. 18-2)

Aklımı alup soñucu صوك اوجى sevdalara saldın
(Kuddusi. XIX. 96)

soñuç : → **soñucu.**

soñu gür olmak : Âkıbeti hayrolmak.

Soñuñ gür olsun صكوك كور اولسون ey şah-ı serefraz
Bu sözleri bize çün eyledin sâz *(Salâtin. XV. 37)*

soñumca : Benden sonra.

Aziz ü muhteremdir çünkü yârim
Sana oldur soñumca صكجه yadigârım *(Lârendi. XVI. 346)*

soñunca : Arkasından.

Halâyık yeler ardınca önünce
Ulular ah edip ağlar soñunca صوكنجه *(Lârendi. XVI. 350)*

soñunu sürmek : Arkasını almak.

§ Mikâil bir at üzere gelip buların sonuñ sürdü, صك سرد (hare kelidir) eşin, çeriden kalman dir idi. *(Enb. XIV. 414)*

soplak : → **suplak.**

sop sop : Sersem sersem (?).

Bu resmile çün gitti üç dün ü gün
Susuzluktan, açlıktan oldu zebun
Yazının içinde ne su var ne çöp
At üstünde gider idi sop sop صوپ صوپ *(Süh. XIV. 230)*

soradüşmek : Sormağa kalkışmak, soruvermek.

Şart-ı islâmı rakibe soradüştüm صورەدشدم İzzet
Kâfirin sözleri hep neste idi beste idi *(Molla. XIX. 376)*

sora gelmek : Sormağa gelmek.

§ Nâgâh kapı kakıldı, avrat : Kimdir? dedi. Kadı kendi ibaretiyle cevap verdi: Müslümanlar kadısıyam, dedi. Muhtesip eyitti: Kadı bunda neyler? dedi. Avrat eyitti: Erimin hem - sohbetidir, sora geldi صورە كلدى dedi.
(Ferec. XV. 194)

sorağ, (sorak) : 1. Haber, malûmat.

Kanlım kim olduğu bilebilmezdim isteyip
Sordum nigâr lâ'l-i lebinden gelir sorağ صوراغ
(Ruşeni. XV. 254)

Bilimezem ne yüzden işidürem
Mısır'dan çıkmadın Rum'dan sorağım صوراغم
(Gülşeni. XVI. 131)

Neden böyle harap viran kalmışsın
Sebebinden var mı sorağın Anı
Nice yıl şahlara tahtgâh olmuşsun
Neler görmüş taşın toprağın Anı *(Saz. Zülâli. XIX. 541)*

2. Eser, iz, nişane.

§ Sürağ سراغ [*Fa.*] : Eser, iz, nişane, Türkçesi sorak صوراق.
(Kam. Os. XIX. 48)

sorağan : Çok soran.

§ Behhâs بحاث [*Ar.*] : Sorağan صورغن ve depredegen er ve sorusu. *(Bab. XVI. 2, 366)*

sorak : → **sorağ.**

sorar olmak : Sormak, soracak olmak.

§ Kalarda koparda yerin sorar olsam صورار اولسم ne yerdir. *(Dede. XIV. 136)*

sora varmak : Hastanın hal ve hatırını sormaya gitmek.

§ Âdemiler Davudu sayru sanıp sora varırlar idi سر ورلرد (harekelidir). *(Enb. XIV. 594)*

Ben lebinden sora vardum سوره واردم gözünün hastalığın
Canımın sayruluğunu ana sor diyimezem *(Kadı. XIV. 445)*

§ Her kim bir sayruyu sora varsa صوره ورسه şöyledir kim ol kişi rahmete daldı, eğer birez vakıt katında otursa ol rahmet anı baştan ayağa bürür. *(Müneb. XIV - XV. 259 - 2)*

§ ... Ve kâfirlere ta'ziye kılmak ve sayruların sora varmak صوره ورمق dahi mekruh değildir. *(Müneb. XIV - XV. 302 - 1)*

§ Her kim ol gün içinde bir sayruyu sora varsa صوره وارسه Hak Taâlânın velilerin ve nebilerin sayruluğun sora varmış صوره وارمش gibi ola. *(Cennet. XV. 284)*

§ Kaçan sayru olsa sora vara. *(Cennet. XV. 310)*

§ Kazıyye bu idi kim Hasan ve Hüseyin hasta oldular, Resûl Aleyhisselâm sora vardı صوره واردی. *(Leys. Ar. XV. 677)*

§ ... Ve sayruları sora varurdu صوره واررردی gerek muti' olsun gerek fâcir. *(Leys. Ar. XV. 636)*

§ Hasta olsalar sora varma صوره وارمه. *(Münteha. XV. 54)*

§ Bir gün Selman-ı Farisi hasta oldu, Sa'd-ibn-i Ebi Vakkas anı sora vardı صوره واردی. *(Müz. XV. 87)*

§ Ol mahalde iyi dirlik diril sayrularını sora var صوره وار ölüsü olana ta'ziyet ver. *(Kab. XV. 217)*

§ Yâ Ebabekir, raiyyetin sayrusun sora varasın صوره وارەسن. *(Ta. Şahi. XVI. 45-1)*

§ Ez-ziyare الزياره [*Ar.*] : Sora varmak صوره وارمق ki hâl ve hatır süâline gitmek. *(Kdeb. XVIII. 483-2)*

sorguç, (sorkuç) : Tuğ.

§ Her kim bir atımda okla kuş ursa sorkuç سورقوج götürürdü ki atıcıduğu malûm ola. *(Ta. Sel. XV. 164)*

Bir yalın yüzlü güzel Rumeli şahbazı gibi
Taktı turna teli sorgucunu صورغوجنی başına hilâl
(Yahya Bey. XVI. 34)

§ Kelûte كلوته [*Fa.*] : Tor ve nezkep ve sorguç سورغج ki başa sokunurlar. *(Ni'meti. XVI. 522)*

Koparıp sorgucunu سرغوجنی tîrine eylerdi yelek
Yayının bir çilesi olsa kemer-bend-i Kubad
(Molla. XIX. 24)

Süleyman-ı asrın gelip hüdhüdü
Başında fakat sorgucu سرغوجی yoğudu *(Mihnet. XIX. 12)*

sorgun : → **sorkun.**

sorḫun : → **sorkun.**

sorkuç : → **sorguç.**

sorkun, (sorgun, sorḫun) : Sultanî söğüt.

§ Müşk مشك [*Fa.*] : Sorkun صورقين çiçeği. *(Caf. XVI. 160-2)*

§ Elban البان [*Fa.*] : Sorḫun سورخون söğüt. *(Caf. XVI. 7 - 2)*

§ Kebud كبود [*Fa.*] : Sorgun صورغون. *(Caf. XVI. 136 - 2)*

§ Elban-ı kebud البان كبود [*Fa.*] : Sorkun سورقون ve söğüt mânasına. *(Deş. XVI. 63-2)*

§ Müşk-bîd مشك بيد [*Fa.*] : Sorgun صورغون çiçeği ki arakın çıkarırlar gayette nâfi'dir. *(Deş. XVI. 82-1)*

§ Kebude کبوده [*Fa.*] : Sorgun صورغون ağacı dedikleri ki çiçeğine müşk bîd derler. *(Deş. XVI. 345)*

§ Elbân-ı kebûd البان کبود [*Fa.*] : Sorkun صورقون söğüt. *(Ni'meti. XVI. 89)*

§ Behrameç بهرامج [*Fa.*] : ... Söğüt envaındandır, Türkide Belhî söğüt ve sultanî söğüt ve kokar sorkun سورقون dahi derler, hoş-bû çiçeği olur; bazılar behrameç, leylâk ağacıdır dedi. *(Bürh. XVIII - XIX. 133)*

§ Ban بان [*Fa.*] : ... Sorkun سورقون ağacı ki berriye eşcarındandır. Arabide dahi ban derler ve yemişine habbü'l-ban denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 100)*

§ Gürbe-bîd کربه بید [*Fa.*] : Müşk-bîd mânasınadır ki Türkide sorkun سورقون ağacı ve kokar söğüt derler; bu diyarda salkım dedikleridir. *(Bürh. XVIII - XIX. 522)*

sormak : Emmek, massetmek, emer gibi çekmek.

§ Kimmon ve şam fıstuğunun taş kabı, gerek kim ağzında duta suyun sora صوره. *(Yadigâr. XIV. 12-1)*

§ Bir daya geldi, emciğini ağzına verdi, bir sordu صوردی olanca südün aldı iki sordu صوردی kanın aldı, üç sordu صوردی canını aldı. *(Dede. XIV. 110)*

Ben bu nesrinin saçın örer idim
Ergavanın ağzını sorar idim صورادم
(Man. Tayr. XIV. 295)

§ Andan Tanrı Taâlâ beş yüz bin ferişteh veribidi kim ol ırmağın ortasında kalan suyu sordular صردلر ve kotarıp döktüler. *(Enb. XIV. 309)*

§ Kaçan gemi Cûdi dağında durdu Tanrı eyitti... Ya'ni ey yer suyunu sorgıl صرغل ve ey gök suyun çekgil. *(Enb. XIV. 89)*

Gehi şekker dökerlerdi gehi bal
Gehi dudak sorarlardı صورلردی geh ahval
(Işk. XIV. 130-1)

Bir aslan atı yiyisin duydu
İzin sürdü, sordu صوردی kanın doydu *(Süh. XIV. 262)*

Sorucu gibi ol duruptur sorar
Ne sormak sülük gibi kanın sorar صورر *(Süh. XIV. 201)*

Soram صورم şekker dudağından meges vâr
(Nesimi. XIV. 119)

§ Karnı sorar صورر yüreğe ve dımağa kuvvet verir.
(Mü. Şi. XIV - XV. 31)

§ Ve kuvvet zaif olucak piliç etiyle ve tatlı nar suyun soralar صورالر. *(Mü. Şi. XIV - XV. 117)*

§ ...Üçüncü: şol süzgü bigi uvacuk delücek eyledi tâ ki sormayınca صورمینجا süd gelmeye. Eğer Hak Taâlâ bildirmese ki anı sormayınca süd gelmez, sen anı neden bilirdin ağzına alınca soraydıñ صوریدك zira ol vakıt senin kulağın söz işitip fehmetmezdi, tâ ki sana: Sor صور diyeler, işitip soraydıñ. *(Müneb. XIV - XV. 3 - 2)*

Ne tatlı leblerin var el-hak ey can
Hayat-ı can bağışlar her soruşta صورشته *(Dâi. XV. 43)*

§ Emzikli bardağın emziğinden anul anul sorarak صوررق içsin. *(Hazain. XV. 33 - 2)*

§ Hammamdan çıkarıcak kulakların anulcak soralar صرالر. *(Hazain. XV. 10 - 1)*

Baki gözünden eyle hazer sorma صورمه leblerin
Zinhar gafil olma şarabın yasağı var *(Baki XVI. 99)*

Bu halk içinde koya hem asesler
Buların sormaya صرمیه balın megesler *(Tennuri. XV. 52)*

Leblerin sorduk صوردق nigârın ab-ı Kesverden leziz
(Mihri. XV. 117)

§ Mekiden مکیدن [*Fa.*]: Sormak صورمق. *(Miftah. XV. 38)*

Lebin sorup صورب bana kan yutturur müdam habip
Kimine hun-ı ciğerdir, kimine bâde nasip *(Lâmii. XVI. 80)*

§ Kûpe کوپه [*Fa.*]: Şişe ki haccamlar anınla kan sorarlar صورارلر. *(Caf. XVI. 144-1)*

§ Meziden مزیدن [*Fa.*] : Tatmak ve ağızla bir nesneyi sorup صورب emmek. *(Ni'meti. XVI. 36)*

§ Mekiden مکیدن [*Ga.*] : Emmek ve sormak صورمق. *(Şamil. XVI. 332)*

Zam'an ne: susuz, kanan ne: reyyan
Şürb: içmek ü reşf رشف [*Ar.*] ü mass مص [*Ar.*]: sormak صورمق *(Naz. L. XVII. 11)*

§ İrteşefehu ارتشفه [*Ar.*] : Anı emdi ki sordu صوردی ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 454)*

Sordum gerdeninden zülf-i siyahın
Bir cevap vermedi aktan karadan *(Nedim. XVIII. 202)*

Gizlice arasam ağzın lebin emsem sorsam
Hiç bir çare bilir mi dil-i bîmâra acep *(Nedim. XVIII. 191)*

Kılavuzlar: edille, rehnümayan, dört: çâr, erba'
Tevakkuf: turma: istaden sorup صوروب emmek : mekiden مکیدن [*Fa.*] : mass مص [*Ar.*] *(Naz. Cev. XVIII - XIX. 67)*

§ Reşfet رشفت [*Ar.*] : . . . Sormak صورمق ve emmek mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 8)*

§ Çûşîden چوشیدن [*Fa.*] : Emmek ve sormak صورمق ve massetmek mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 226)*

Zülüfleri kement, kaşları kara
Kiraz dudağından soraydım bâri
(Saz. Silleli Figani. XIX. 521)

Şeker tadın bilür mü sormayanlar صورمینلر kamışın hergiz
(Kuddusi. XIX. 50)

sort vermek : → **zort vermek.**

soru : Süal, hesap.

Cebrail eydür ya Yusuf geldim sana
Soraram birkaç soru صورو eytgil bana
(Yuz. Şeyd. XIII. 44)

Sorucular geleler soru صورو hisap soralar
Karanu sin içinde otura yanımıza
(Yunus. XIII - XIV. 73)

Günahsız halkı nice bir kırarsın
Gele bir gün ki sorusun صوروسن veresin *(Şek. Ş. XVI. 573)*

§ Ümmetlerimin haslarından yetmiş bin kişi sorusuz صوريسز hisapsız uçmağa giriserlerdir. *(Müz. XV. 36)*

§ Anlardan geçen günah için soru صورو hisap olmaz. *(Müz. XV. 3)*

Götürenler ara yerden hicabı
Ne soru صورو gördü vü ne hot hisabı *(G. Ra. XV. 122)*

§ Her mü'min-i muvahhiddir körden kopucak soru صور, hisap görmezsüzin cennete vara. *(Delil. XV. 155)*

§ Yarın kıyamet gününde iki yerde mevkuf olup ve halâyıka soru صورى sorulmak içün yedi yerde serâperde ola. *(Delil. XV. 155)*

§ Kabre girip soru صورى hisap olunca dura. *(Saat. XV. 100)*

Yiyeler içeler bunlar soruda صوريده vü hisapta halk
Bu hâli hoş tasavvur kıl pes eyle hâline insaf
(Muham. XV. 364)

Gaziler sürüsü cennete girdi
Soru صورو verdi şehit olduğu yerde *(Âş. XVI. 120)*

§ Südâ سدا [*Ar.*] : Soru صورى hisap olunmayup kolayına yürüyen metrûk recül. *(Bab. XVI. 1, 597)*

§ Muhasebe محاسبة [*Ar.*] : Soru صورى sormaklık. *(Bab. XVI. 2, 295)*

Kan yudup olsa şehit lebin sormadın gönül
Kabrine yazınız ki sorusuz صوروسز şehittir
(Lâmii. XVI. 88)

Zati'ye hûb ile haşrolma deyü pendeyleme
Vaizâ haşrolucak sen mi verirsin sorusun صوروسن
(Zati. XVI. 425)

Aşk-ı pâke kim ederse bühtan
Sorusun صوريسن vere kıyamette heman
(Atai. Ha. XVII. 137)

sorucu : **1.** Sual melâikesi.

Sorucular صورجيلر geleler soru hisap soralar
Karanu sin içinde otura yanımıza
(Yunus. XIII-XIV. 73)

Sorucu صوريجى gibi ol duruptur sorar
Ne sormak, sülük gibi kanın sorar *(Süh. XIV. 201)*

2. Hastanın hatırını sormak isteyen.

Çü sorıcı صوريجى tapundur bana ey yâr
Hemişe isterem özümü bîmar *(Işık. XIV. 270 - 2)*

sorudak : Somurtkan, kibirli.

§ Sümûd سمود [*Ar.*] : Tekebbüründen nâşi başın kaldırmaktır ki Türkide sorutmak ve bu vech üzre duran kimesneye sorudak صورورداق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 253)*

§ Es-sümûd السمود [*Ar.*] : Tekebbüründen nâşi başını kaldırup yukarı tutmak ki sorutmak ta'bir olunur. Ol kimseye sorutkan ve sorudak صورورداق ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 624)

soru günü : Kıyamet günü.

§ Şumârgâh شمارگاه [*Fa.*] : Arasat günü ve soru صورى ve hisap günü كونى demektir. *(Ni'meti. XVI. 446)*

sorulmak : Emilmek.

§ El-mahcûmü المحجوم [*Ar.*] : Kanı buynuzla sorulmuş صورلمش ya'ni şişe çekilmiş kişi. *(Terceman. XV. 297)*

sorunca : Sual, sorgu.

Kapıcıya dedi ki benim sana
Soruncam صورنجم var anı deyiver bana *(Süh. XIV. 254)*

Katıma getirin anı göreyim
Soruncam kim ola ana sorayım *(Süh. XIV. 242)*

Götürüp bendini getir göreyin
Bu gece çok soruncam صورنجام var sorayın
(Hurş. XIV. 66)

Sordum lebinden derdimi dudağın aldı ağzına
Benzer müferrih istedi bu âşıkın soruncası سورنجسی
(Kadı. XIV. 110)

§ İllâ senden bir soruncam صورنجم vardır. *(Fütuh. XIV. 78)*

Haramî eydür ey yâr-i yegâne
Soruncam var getireyim lisane *(Dah. XIV. 94)*

sorunulmak : Sorulmak.

Rebve ربوه : yüce yerdürür, sorunulan صورنلن : mes'ûl مسئول [*Ar.*]
(Fer. XIV. 22)

soruşmak (I) : **1.** Emişmek, birbirini emerek öpüşmek.

Buluştu bülbül ile gülsitanı
Soruştu tuti'le şekker-sitanı *(Dah. XIV. 86)*

Çü her lezzet ki bal yağa karıştı
Öpüştü vü koçuştu vü soruştu *(Dah. XIV. 86)*

§ Gizli yaka tutuban yiyleştiler tatlı damağ verüben soruştular صورشدلر. *(Dede. XIV. 102)*

2. Emilmek, somurulmak.

§ Gavr غور [*Ar.*], âb be-zemin furû horden [*Fa.*] : Su zemine batıp soruşmak صورورشمق. *(Aks. XVII-XVIII. 278-1)*

3. Islak bir şeyin suyu çekilmek, kurumak.

§ El-kabibü القبيب [*Ar.*] : Yaş nesne soruşup صورشب suyu çekilmek ve kurumak. *(Terceman. XVI. 141)*

soruşmak (II) : Birbirine sormak.

Biri birisinin halin soruştu *(Dah. XIV. 94)*

Arş ü kürsi vü kalem bilmez anı
Birbirine soruşurlar صورشرلر kim kanı *(Ga. XIV. 350)*

§ Sabah olucak gördü kim bir fellah bir tavara odun yükletmiş gider. Selamlaştılar soruştular صورشدلر. Fazl eyitti : Garibem... *(Ferec. XV. 25)*

§ ... Sarmaşıp ağlaştılar, andan hikâyetlerin soruştular صورشدلر, âhir kız eyitti... *(Ferec. XV. 20)*

sorutkan : Somurtkan, kibirli.

§ Es-sümûd السمود [*Ar.*] : Tekebbüründen nâşi başını kaldırup yukarı tutmak ki sorutmak ta'bir olunur. Ol kimseye sorutkan صورتقان ve sorudak ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 624)*

sorutmak : 1. Somurtmak.

§ Irakî söyledikçe Fetih, hayvan sıfat yüzüne bakıp soruttu صورتدی. *(Is. H. XIV - XV. 285)*

Sorudup صوريدوب her ne kadar satsa vekar
Ehli anı sayar seng-i mezar *(Atai. Ha. XVII. 28)*

2. Kurularak başını yukarı kaldırmak.

§ Sayad صيد [*Ar.*], ser balâ giriften ez tekebbür [*Fa.*] Tekebbürden nâşi başın yukarı kaldırmak ki sorutmak صورتمق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 314)*

§ Sümûd سمود [*Ar.*] : Tekebbüründen nâşi başın kaldırmaktır ki Türkide sorutmak صورتمق ve bu vech üzre duran kimesneye sorudak ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 253)*

§ Zem زم [*Fa.*] : ... Ve fart-ı gururdan başı yukarı tutmak mânasınadır ki sorutmak صورتمق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 322)*

§ Bâd der-ser daşten باد درسر داشتن [*Fa.*]: Dımağında gurur ve nahvet tutmak ve sorutmak صورتمق ve kurulmak ve hayalât-ı fâside ve efkâr-ı kâside etmekten dahi kinaye olur. *(Bürh. XVIII - XIX. 93)*

§ Es-sümûd السمود [*Ar.*] : Tekebbüründen nâşi başını kaldırıp yukarı tutmak mânasınadır ki sorutmak صورتمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 624)*

soru vermek : Hisap vermek.

§ ... Yarın Allah katında sorusun virebile صورسين ويربله (harekelidir). *(Anter. XIV. 318)*

sovucak : Serin, serince, serin hava.

§ Ol zaif ol ıssıda bir sovucak صوجق gölgeye irişicek nice rahat bulur ise zulm güneşinden göynen yoksul dahi adlin sovucağıyle سوجغيله şöyle rahat bulsa gerek. *(Tuh. Le. XV. 376)*

§ Kimesneye hukne etmek istesen sovucakta صوجقده edesin. *(Mü. Şi. XIV - XV. 17)*

§ Bugünkü menzili gece sovucakda صووجقده yürüyelim. *(Müslim. XV. 12, 38)*

§ Kusmak yay gününde revadır, tanla sovıcakta صوجقده ya ikindi sovuğunda. *(Hazain. XV. 42-1)*

§ ... Melik buyurdu kara yılanı öldürdüler, akca yılan bîhut düştü, katır üzerine bıraktılar; padişah bir söğüt gölgesinde kondu, bu yılanı sovucak صووجق yere kodular kendüye geldi, turdu sahraya gitti. *(Ferec. XV. 217)*

sovuğurak : Soğukca, az soğuk.

§ Mu'tedil sovuğırak صوغرق su dökünmek öyle vaktında bedene faide kılar. *(Hazain. 22 - 1)*

sovuk : Soğuk.

Şimal yeli ese başladı ve sovuk سوق yavlak katı oldu, ol bûzineler sovuktan سوقدن yavlak bunaldılar. *(Kel. XIV. 54)*

Yaratır yazı kış sovuğun سووغن sürüp
Yürütür ölü gövdeyi can verip *(Süh. XIV. 2)*

§ Sana sovuk سوق suyu acı göstereyin. *(Anter. XIV. 217)*

Issı sovuk سووق sağ u sayru hali ne
Ekin ü hayvan yemiş ahvali ne
(Melhame. XIV - XV. 15 - 2)

§ Edviyenin bazısı ıssıdır ve bazısı sovuktur صوقدر.
(Akr. XV. 9)

§ Ey ferzent, bil kim çok ıssı sovuk صووق çektim, bu sanemleri ele getirdim. *(Ferec. XV. 136)*

Sovuk صوق sular ile yaşıl çemenler
Koyu gölgede nâzük encümenler *(Çeng. Dâi. XV. 238)*

§ Yudukları su ıssı olmaya, sovuk صوق dahi olmaya amma ıssıdan sovuğa صوغق yakın ola. *(Hazain. XV. 9 - 2)*

§ Orucum açtığım vaktın ol sovuk صوق sudan içer idim.
(Cennet. XV. 211)

§ Sermâ سرما [*Fa.*] : Sovuk صووق hava ve sovukluk.
(Ni'meti. XVI. 384)

Elimiz irmez ise bir eyü kürke Aşki
Kaçıra gibi bizi çak Arabistan'a sovuk صوق
(Aşki. XVI. 193)

§ Sovuk صوق günde ısıcak eve girip ılıcak suya yunmak ulu ni'mettir. *(Zad. XVI. 62)*

§ Ḫunük خنك [*Fa.*] : Sovuğu صووغى ve ıssısı oranca olan su ve ya hava. *(Şamil. XVI. 425)*

Değil illâ kamu bu nev'a geçer
Sovuk صوق suyu kimi üfürüp içer *(Güvahi. XVI. 23)*

Çün verdi bâd fasl-ı şitadan sovuk صوق haber
Ok gibi doğru kametimiz eyledi keman *(Zati. XVI. 42)*

İrgürdü bu sovuk صوق haberi var ise sabâ
Zerd ü nizâr olup büzülü düştü bûstan
(Yahya Bey. XVI. 89)

§ Mümehhed ممهد [*Ar.*] : Ne ıssı, ne sovuk صوق olan ılıcak su.
(Bab. XVI. 2, 483)

Bayram : çeşn ü kutlu: ferhunde, şâd: hurrem
Germ: ıssı, ot: dâru, sermâ سرما [*Fa.*] : sovuk صووق. çiy: şebnem
(Genc. XVII. 48)

Hem bered: tolu, sovuk صوق : berd برد [*Ar.*] oldu elçi: hem berid
(Cev. Ke. XVII. 88)

sovuk demür döğmek : Boşuna uğraşmak, olmayacak bir mesele üzerinde durmak.

Şu nesneden elbette kim senin ol
Eline giresi değil, fâriğ ol
Bu kimse içün kim geçirdin ömür
Anın issi var, döğme sovuk demür دکه سوق دمور
(Süh. XIV. 331)

Geçirme bu heveslerde ömür sen
Yeter döğme دکا ahir sovuk demür سوق دمر sen
(Işk. XIV. 237 - 1)

sovuk el : Uğursuz, kötü el, yabancı el, yaramaz el.

Bekcilü bostana uğru girmeye
İssi var bağa sovuk el صوق ال irmeye *(İbrahim. XV. 32 - 2)*

Didi çün benven bu bağa bağban
Sovuk el صووق ال girmek buna olur ziyan *(Selâman. XVI. 72)*

sovuk geçmek : → **sovuk koymak.**

sovuk koymak, (sovuk geçmek) : Soğuk dokunmak, tesir etmek, soğuk alkınlığına uğramak.

Ya sovuk koymuş صوق قیمش olur, yahut hava
Tıp içinde isten ol derde deva *(Ga. XIV. 306)*

Verir serd sözlerle a'dâ keder
Sakın sen de açılma sovuk geçer صووق کچر
(Atai. Ha. XVII. 69)

sovuklanmak : Serinlemek.

El-müterevvihü المتروح [*Ar.*] : ...Ve dahi yelpaze ile yellenen ve sovuklanan سوقلنن kişi. *(Terceman. XV.)*

sovukluk (I) : Soğukluk, serinlik.

§ Her kaçan kim katı ıssıda havayı depredevüz havanın sovukluğunu صوقلغنی buluruz. *(Yadigâr. XIV. 4-2)*

Araya herf-i münafık bir sovukluk صوقلق saldı kim
Birbiriyle atışır hüsn issi garrâ toplar *(Zati. XVI. 126)*

§ Su bârid-bittab'dır kızması ârızîdir; hava öyle değildir, anın tabiatı hardır sovukluğu صووقلغی ârızîdir.
(Deka. XVI. 78-2)

§ Sermâ سرما [*Fa.*] : Sovuk hava ve sovukluk صوقلق.
(Ni'meti. XVI. 348)

sovukluk (II) : Semizotu.

§ Tohmgânın yaşına Türkice semüz ot derler ve sovukluk صوقلق dahi derler. *(Yadigâr. XIV. 95-2)*

sovukluk etmek : Soğuk davranmak, güler yüz göstermemek, havayı soğutmak.

Dün gece subh olunca eşiğini bekledim
Sovukluk etti صووقلق ایتدی bir yana ol, bir yana seher
(Hayali. XVI. 5)

sovumak : Soğumak.

§ ... Anam, kim bu hikayeti işitti, gönlü sovudu صوودی eyitti: Bu avrat kim erine, ammisi oğluna bunun gibi iş işleye, sana ne hayrı ola... *(Ferec. XV. 404)*

Dükkânına vardıkça sovur صور yüreğim amma
Bilmez dahi âşıkları halini sabidir *(Zati. XVI. 111)*

sovutmak : Soğutmak.

Diler ala Siyamın kînesini
Sovuda صووده düşmanından sinesini *(Şeh. Ş. XVI. 16)*

§ Ac iken su içmek mi'deyi sovudur سودر iştihayı keser.
(Hazain. XV. 33 - 1)

soy : Söz, haber.

§ Anası bir soy صوی dahi soyladı. *(Dede. E. XIV. 137)*

Çün soyun صوزن aldık u bitti kaydımız
Koyalım gitsin yine bu saydımız *(Cam. XV. 25)*

soya : Çakı, bıçak.

§ Gezlik كزلك [*Fa.*] : Soya صويه ve bıçak ki çakı dahi dirler ve kalemtıraş. *(Cinas. XVI. 63-1)*

soyaḫ : Devamlı olarak, arka arkaya.

Bir ohundan kimdürür kaydeyleyen
İllâ gözleri ohun soyaḫ سوخ şeşe *(Kadı. XIV. 356)*

soyakmak : Aslına erişmek, dönmek.

Sevdikli sevdiğiyle bile kopısar yarın
Benim işim yarına küymez bugün soyaktı سيقدى
(Yunus. XIII - XIV. 144)

soygun, (soykun) : 1. Soyulmuş, soyguna uğramış.

§ Nâgâh bir gün gördü ki sınkunlar geldi ve soykunlar صويقنلر irişti. *(Anter. XIV. 80)*

2. Birisinin üzerinden soyulan (elbise).

§ Meselâ, bir kimesne bir kâfir katleylerse soygunu صويغى anın olsun diye. *(Ter. Kurt. XVI. 228)*

soygun vermek : Soyulmak.

§ Ben böyle soygun vere vere صويغون ويره ويره bu hale geldim.
(Hamza. XIV - XV. 16, 43)

Yahut şol bir kibar-ı nâsa benzer
Ki soygun verdi صويغون ويردى yolda Türkmana
(Fazıl. XVIII - XIX. 2)

soyka, (soyḫa) : Soyuntu, sırttan çıkan elbise; elbise.

Kimi bulsa soyar idi soykasın صيقاسن
Ya öldürüp alır idi koykasın *(Süh. XIV. 151)*

Haber bildi kim şarına girdiler
İki hoş temiz âdemi gördüler
Ki giydikleri soykaları سيقالرى arı
Semiz idi yorga idi atları *(Süh. XIV. 308)*

§ Kimin kim üstünde soyḫası صويخسى kıymetli olsa birbirinizden önürdürsüz, anınla uruşmak istersiz. *(Fütuh. XIV. 83)*

§ ... Anın silâhın ve soykasın صيقەسين satmağa gitti. *(Anter. XIV. 54)*

§ Gelen âdemi bana göster, ana bir iş ideyim, bir aylık harçlığı anın soykasından صويقاسندن çıkarayım. *(Ferec. XV. 57)*

§ Es-selibü السليب [*Ar.*] : Bir kimesnenin soykası صويقەسى ve soygunu. *(Terceman. XV. 404)*

Meyve : yemiş, soyka صويقه: seleb سلب [*Fa.*] : şiv : iniş, veyle: kelep *(Genc. XVII. 42)*

soykalamak : Ganimet olarak almak.

§ Ol iki deveyi, atı soykaladı صويقلدى. *(Fütuh. XIV. 128)*

soykaşmak : Omuzlamak, sırtlamak.

Anı gördü Nakkaş geldi geri
Görür kim yatuptur duramaz örü
Derildiler ü anı soykaştılar سيقشديلار
Götürdüler uğurlayın kaçtılar
Çıkardılar anulcağın bağdan
Nitekim çekerler kılı yağdan *(Süh. XIV. 93)*

Bir murassa' perde anda buldular
Soykaşıp صويقشب anı çıkarıp aldılar *(Enveri. XV. 42)*

§ El-mütedalih المتداخ [*Ar.*] : Bir nesneyi bir ağacın üzerine koyup dahi soykaşıp صويقشب götüren kişi. *(Terceman. XV. 239*

soykun : → **soygun.**

soylamak : **1.** Tahkik etmek, araştırmak, aslını aramak.

Suçumu benim bulardan istesün
Ellerin niçin doğradılar soylasun سويلسون
(Yuz. Şeyd. XIII. 50)

Durun bir tanışık var eyleyelim
İşimizin sonunu soylayalım *(Dah. XIV. 32)*

§ Akıl ve firaset düzgününü soylamak صویلمق sizin işinizdir. *(Fütuh. XIV. 149)*

Bu resme hayli sözler söylediler
Sözün tahkikin aslın soyladılar صویلدیلر *(Hurş. XIV. 17)*

§ Beni-Sa'd'i, dağları beriyyeleri aşırınca soyladılar صویلدلر. *(Anter. XIV. 388)*

Nice şehr ile köylere irerdi
Hemişe Ferruh'u soylar صویلر sorardı *(Işk. XIV. 196 - 2)*

Bu şükrün zikrini dil söyleyümez
Gönül bu lutf ilini soylayumaz صیلیومز *(Işk. XIV. 254-2)*

Soyladım صویلدم gördüm bular nittiğini
Anladım bildim nice gittiğini *(Ga. XIV. 465)*

Bu sözün aslı nedir bir soylasun صویلسون
Sözü bilsin ilkin andan söylesin *(Ga. XIV. 263)*

Geldik imdi sözümüz söyleyelim
Bu sözü kanca varır soylayalım صیلایلم *(Ga. XIV. 170)*

§ Et-teftişü التفتیش [*Ar.*] : Sorup soylamak صویلامق ve eyertmek. *(Terceman. XV. 196)*

§ El-müteakkıbü المتعقب [*Ar.*] : Ve dahi bir nesneyi sorup soylayıcı صویلیجی ve arayıp yoklayıcı kişi. *(Terceman. XV. 237)*

§ Müslümanlar bu haramîleri soylayıp صویلیب ele getirip kırdılar, heman iki tatar kurtuldu. *(Kesir. XV. 168)*

Varuben kuyumcuyu soyladılar صویلادیلر
Her ne söz kim var ise söylediler *(İbrahim. XV. 92-1)*

İrer matluba bir gün isteyenler
Bulur maksudu her dem soylayanlar صیلینلر
(İbrahim. XV. 42 - 2)

§ ... Ahşam irişmiş, Urviyye sengsâr olduğu meydanda konmuş; Urviyye'nin nâlişi sa'lûkün sem'ine irmiş; soyladı صویلدی bulup çıkardı, konağına iletti. *(Ferec. XV. 412)*

§ Kesm كثم [*Ar.*] : Kimse izini soylamak صویلمق.
(Bab. XVI. 1, 468)

Bu tedbir ile âzat eylediler
Iraktan gözlediler soyladılar صویلدیلر *(Güvahi. XVI. 72)*

Soylayuben صویلیوبن bulasın kanda ki bir yahşi soy
Var anın al bahşışın geydiğini belki soy *(D. B. XVI.)*

Susamıştım kanıma kim soylar idim صویلریدم anı ben
Kanda imiş geldi bir oh urdu döktü kanım oh
(D. B. XVI. 69)

Bu yüzden çok garâip söylediler
Sözü söze ulayup soyladılar صویلدیلر *(Yuz. Şems. XVI. 337)*

Varıp gafil şebihun eyleyelim
Durakların soralım soylayalım صویلیالم *(Şeh. Ş. XVI. 453)*

Yol ağzında kemingâh eylediler
Adû nerden gelirse soyladılar صویلدیلر *(Şeh. Ş. XVI. 83)*

Hem atam anları da'vet eylemiş
Kankı din gökçek deyü hem soylamış سویلمش
(Battal. XVIII. 327)

2. Soylu göstermek; ululamak, tazim etmek.

Nite oldu isteyü geldin acep
Buyur bileyim neydüğünü sebep
Konuğun kodun ayşı terkeyledin
Değer miydim ona beni soyladuñ صویلدوك *(Süh. XIV. 140)*

Kendi lutfundan dua eyleye hem
Rahmedüp alkışlaya soylaya سیلایه hem
(Melhame. XIV - XV. 165 - 1)

Bilesin âşıkın ne söylediğin
Bu sözlerden ya kimi soyladuğın صویلدوغن *(Tennuri. XV. 67)*

Ki dilde dâim anı söyleyevüz
Gönül levhinde seni soylayavuz صویلیاوز *(Tennuri. XV. 67)*

soylanmak : Aslı ortaya konmak.

İllâ bu sözler ki söylendi temam
Her bir iz haddince soylandı صویلندی temam
(Melhame. XIV - XV. 164 - 2)

Kaale Allah kaale Resûl söylenir
Doğru yol kancaru gider soylanur صیلنور *(Anasır. XV. 408)*

soylaşmak : Birlikte arayıp sormak, soruşturmak.

Hele bir sözdürür kim söyleşürsüz
Yol azmış gibi yolu soylaşursuz صویلشورسیز *(Fütuh. XIV. 358)*

Bu tedbir içre bunlar söyleşürler
Haber n'ola deyüben soylaşurlar *(Işk. XIV. 133-1)*

soylayış : Soruş, arayış.

Letafet ile tatlı söyleyişi
Gönül almağı dostluk soylayışı صویلیشی *(Fütuh. XIV. 525)*

soymaç : Soyulmuş, çıplak.

Niçün Âdem yimedin gitmedi taç
Niçün Havvâ yiyicek oldu soymaç سیاج *(Muham. XV. 64)*

Vefadan üş beni soymaç صویماج edersin
Cefa okuna hem amaç edersin *(Işk. XIV. 297 - 2)*

soymak : Yüzmek.

Soydular صویدلر hançerler ile etim ile derimi
(Nesimi. XIV. 143)

Soydular صویدیلر çıhardılar baştan ayağa postumu
Âşıkam ah eylemek kurbana hoştur yahşidir
(Nesimi. XIV. 170)

soymantı : Sopa, değnek, asa.

§ Bâhu باهو [*Fa.*] : Kol ve bazu mânasınadır ki omuzdan dirseğe varınca miktardır ve toyka ve soymantı صویمانتی ve sopa dedikleri destcûp mânasına gelir. *(Bürh. XVIII-XIX. 101)*

§ Pâde پاده [*Fa.*]:... Çobanlar ve deveciler ellerinde taşıdıkları kalın değnektir, toyka ve soymantı صوبمانتی ve sopa ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 140)*

§ El-garzahle الغرزحله [*Ar.*] : Sopa ve soymantı صوبمانتی ta'bir olunan yoğun değnek olacaktır. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 302)*

soyulmak : Soyunmak.

Soyılup سوییلب suya girüp yüzün göstereliden
Sana oldu müsahhar zî meh tâ ki be-mâhi *(Kadı. XIV. 352)*

soyunmak : İçinden çıkmak.

Döşeğinden soyunup örü turdu
Kadıdan yana yöneldi yüğürdü *(Şeh. Ş. XVI. 5)*

soyuntu : Bir nesnenin soyulan kabuğu ve derisi.

§ El-kuşare القشاره [*Ar.*] : Bir nesnenin soyulan kabuğuna ve derisine denir ki soyuntu صوبنتی ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 80)*

söbe : → **söbek (I).**

söbek (I), (söbeke, söbü, söbe, söbeki): Beyzî, yumurta biçiminde.

§ ... Söbice söbice صوبیجه tohumları olur, gılâf içinde olur. *(Yadigâr. XIV. 60-2)*

§ Gecelerde o altunları eritip söbeki سوبکی eylediler. *(Hamza. XIV - XV. 1, 27)*

§ ... Kimi değirmi, kimi söbi صوبی, kimi ince, kimi yassı, kimi iri... *(Müneb. XIV - XV. 4 - 2)*

§ El-isâle الاسالة [*Fa.*] : Söbü سبو yüzlü olmak ve sarkık olmak. *(Ah. XVI. 54)*

§ Efraz افراز [*Fa.*] : Yokuş ve söbü سوبی yüzlü adam. *(Şamil. XVI. 383)*

§ Efraz افراز [*Fa.*] : Yokuş ve yüce mânasına ve söbek سوبك yüzlü âdeme efraz-ruh derler... *(Deş. XVI. 127-1)*

§ Efraz-ruh افرازرخ [*Fa.*] : Söbek سوبك yüzlü ve yanak yumrusu. *(Deş. XVI. 58 - 2)*

§ Gayet ak açuk alınlu, hûb gözlü, söbek صوباك yüzlü, ak sakallu. *(Şevahid. XVI. 31)*

§ Re'âde رعاده [*Ar.*] : Bir cins güccük söbüce سوبجه balıktır. *(Bab. XVI. 1, 199)*

§ Keşîde كشيده [*Fa.*] : Söbek سوبك yüz ve gayru nesne. *(Ni'meti. XVI. 519)*

§ Efraz افراز [*Fa.*] : Söbeke سوبكه ki Arapça tûlânî derler ve yüce yokuş. *(Ni'meti. XVI. 88)*

§ Efraz افراز [*Fa.*] : Yüce ve yokuş ve söbek سوبك, dirâz mânasına. *(Caf. XVI. 7-1)*

Kaşları kara da gözü sürmeli
Alâ gözü söbe olur güzelin *(Kara. XVII. 131)*

§ Esâl, esâle اسال ، اساله [*Ar.*] : Yüzü aşağa çekilmiş olmak ki uzun yüzlü ve söbü سوبو yüzlü olmak. *(Aks. XVII - XVIII. 304)*

Söbüce yüzlü سبوجه ise: sehlü'l-ḫad سهل الخد [*Ar.*] *(Asım. XVIII - XIX. 69)*

söbek (II) : Değirmen taşının üzerinde döndüğü sivri demir, mil.

§ El-kutbu القطب [*Ar.*] : Değirmen söbeği سوبکی ve baltası ve iği dedikleri demirdir ki değirmen anın üzerinde döner. *(Terceman. XV. 162)*

§ Püst پست [*Fa.*] : ... Ve değirmen söbeği سبکی, bir demirdir ki değirmen anın üzerinde döner. *(Ni'meti. XVI. 179)*

§ Püst پست [*Fa.*] ; Değirmen söbeği سبکی. *(Şamil. XVI. 72)*

söbeke : → **söbek (I).**

söbeki : → **söbek (I).**

söbü : → **söbek (I).**

söğe, (söve, söye) : 1. Kürsi ayağının kol yerinden yukarıda olan parçası.

§ Kürsünün iki söyesi سیاس yanında altından iki arslan eylediler. *(Enb. XIV. 634)*

2. Kapının üzerinde döndüğü, üst ve alt çerçevelere geçirilen mihver.

§ Bâzu بازو [*Fa.*] : Karaca ve kuvvet ve kulaç ve kapu sövesi سوسی . *(Ni'meti. XVI. 118)*

§ Idade عضاده [*Ar.*], pehlû-yi der پهلوی در [*Fa.*] : Kapının yanı ki kapı söğesi سوکه‌سی ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 152)*

§ El-arıza العارضة [*Ar.*] : Kapının üst çerçevesine denir ki kapının söğesi سوکه‌سی ana geçirilip anda deveran eder. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 428)*

söğelmek : → **sövelmek.**

söğlük : Kebap şişi.

§ Mire kocalar, söğlüğü سوکلکی ocağa kon, kızsın dedi; söğlüğü ocağa bıraktılar, kızdı. *(Dede. XIV. 115)*

söğlüme : → **söğülme.**

söğlümek : → **söğülmek.**

söğlünmek : Kebap edilmek, pişirilmek.

Söğlünüp سکلنب pişmiş kuzu söz verdi hem
Etti benden yeme zehr-alûdeem *(Ga. XIV. 24)*

Söğlündü سوکلندی iç yağından yağ bağırlar
Sunar sağrak birbirin ağırlar *(Çeng. Dâi. XV. 248)*

söğülme, (söğlüme) : Kebap.

§ Kâsniyi kuş karnına koyup ol kuşu bişirip söğülme سکلمه etseler içinden kan giden kişi yise kan gitmez ola.
(Mü. Şi. XIV - XV. 142)

§ El-kebabü الکباب [*Ar.*] : Söğlüme سوکلمه pişmiş et.
(Terceman. XV. 179)

Bir taraftan heriseler dökülür
Bir taraftan söğülmeler سوکلمه‌لر söğülür
(Yuz. Hamdi. XV. 82 - 1)

§ Alasın keçi yüreğini söğlüme سوکلمه edesin suyun alîlin kulağına tamzırasın bir nice kerre ısıcakla, şifa ola.
(M. Na. XV. 43)

Geyik etini söğülme سوکلمه ettiler
Yediler dahi duruben gittiler *(Cam. XV. 54)*

Döş etlerin kebap etti müza'fer
Söğülme arası içer tolular *(Çeng. Dâi. XV. 248)*

§ Büryan بریان [*Fa.*] : Söğülme سوکلمه ve kebap derler.
(Ni'meti. XVI. 162)

§ Kebab کباب [*Fa.*] : Söğlüme سوکلومه. *(Şamil. XVI. 68)*

söğülmek, (söğlümek) : **1.** Kebap etmek, kızartmak.

Sekizinci gün irdi bir pınara
Ki yeter içer ise yüz bin ere
Konup anda söğlüdü سوکلدی vü yidi et
Öğünde dedi kendüye durma git *(Süh. XIV. 189)*

2. Kebap edilmek.

§ Hergün ana iki balık verirler idi. Kaçan gecelese bir balığın birkaç kirdeye değşürür idi ve birisin söğülüp سکلب ol kirdeler ile yer idi. *(Enb. XIV. 673)*

Bir taraftan heriseler dökülür
Bir taraftan söğülmeler söğülür سوکلور
(Yuz. Hamdi. XV. 82-1)

söğülmüş : Mel'un.

Merdud : kovulmuştur, söğülmüşe سکلمشه di: mel'un ملعون [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 60)

söğünmek : → **söyünmek.**

söğürce : At gibi hayvanların tırnaklarının oyuğu.

§ Sahn صحن [*Ar.*] : At misillü hayvanın tırnağının içi ki ana söğürce سکرجه derler. *(Aks. XVII - XVIII. 35)*

söğürde : Acı söz, can sıkıcı söz, azar.

§ Bu azizi haylı söğürdü, üşendürdü. Bu aziz bu hatunun söğürhesinhen سکردەسندن üşendi, duru geldi kim daşra vara.
(Müz. XV. 242)

söğürmek : Haşlamak, azarlamak, can yakacak söz söylemek.

§ Bu azizi hayli söğürdi سکردی, üşendürdü. Bu aziz bu hatunun söğürdesinden üşendi, duru geldi kim daşra vara.
(Müz. XV. 242)

sökel : Hasta.

Dördüncü nişan budurur, dünyadan münezzeh ola
Dünya şahsı sökel eyler, ne yol kaysı sökellere سکللره
(Yunus. XIII - XIV. 94)

Halk sökeldir سکلدر ille kim bilmez neden
Ne var er yürürse sağ üşbu beden *(Ga. XIV. 304)*

Av avlamağa dürüş arslanlayın
Sökel سوکل dilkü bigi uzatma boyun *(Ferh. XIV. 29)*

Elinden yigil ne verirse habip
Ki anlar sökelden سوکلدن yeğirek tabip *(Ferh. XIV. 37)*

Dükeli derde em ü kamu zahme merhemdir
Ki sağ eder sökeli سکلی lâilâhe ill'Allah *(K. Ü. XV. 17)*

§ Kankı mü'min kim sökel سکل olsa inilese, kamu yazuğu dökülür, hazan vaktında ağacın yaprağı döküldüğü gibi.
(Güzide. XV. 120)

§ Kankı münafık sökel سكل olsa inlese, bir devenin dizin bağlayıp çökerip şeşmiş gibidir. *(Güzide. XV. 120)*

Olmuş engel yatıp üş sayru sökel سوكل
Gören ider dahi ölmez mi şu kel *(D. B. XVI. 140)*

sökellik : Hastalık.

Yıldırım olsa bu ayda ey halîm
Dükeli yerde sökellik سكللك var azîm
(Melhame. XIV-XV. 83-1)

Yıl sonunda hem sökelliktir سكللكدر katı
Hak Çalap'tır def'eder her âfeti *(Melhame. XIV-XV. 60-2)*

Hem sökellik سكللك çok ola dir bî-kıyas
Renc öğüş göre çehar-pâ hem ünas
(Melhame. XIV-XV. 69-2)

Hem sökellik سكللك var katıdır renc ü dert
Çok ola bu yıl vebâ reng ola zerd
(Melhame. XIV-XV. 34-2)

Ger havadan yire od düşse acep
Çok sökellükler سكللكلر olısar bî-sebep
(Melhame. XIV - XV. 115 - 1)

Sökellik سكللك olalı medlûlu sukm سقم [*Ar.*] un
Sakîm in dediler mefhumu rencur *(Uc. Gar. XV. 41)*

§ ... Sökelliği سكللكى halinde Yusuf ve Hüseyin anı görmeğe geldiler. *(Tez. Ün. XV. 72 - 2)*

sökmen : → **sokman.**

sökülmek : Yarılmak, parçalanmak.

Sökülmüş سوكلمش göğsümü kim doludur gamzen hayaliyle
Haramîler yatağı menzil-i virane benzettim
(Fuzuli. XVI. 172)

söküm : Kuvvetle yürüyüp gelme, sökün, çıkış tarzı.

Ulular ü beğler kamu cavk cavk
Seğirtirler idi, ederlerdi zevk
Çü kız gördü yavuz değildir söküm سكوم
Dedi dek durayım, dereyim öğüm *(Süh. XIV. 233)*

Subaşı sözünden çeri çıkmadı
Yerin dekledi vü geri bakmadı
Çeriyi dağıtmadılar durdular
Savaş yarağına gerü durdular
Vezir ol sökümü سكومى görüp anladı
Şaha dedi vü şah igen tanladı *(Süh. XIV. 176)*

Katı şevketli vü heybetli geldi
Sökümü سكوى iyi değil yatlı geldi *(Hurş. XIV. 58)*

sölpük : Derisi buruşuk, sarkık.

§ Rehel رهل [*Ar.*] : Et muztarip ve müsterha olmak ki Türkide sölpük سولپوك ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 204)*

§ Ed-del'ak الدلعك [*Ar.*] : Yumru cüsseli sölpük سلپوك nâkaya denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 87)*

sömürmek, (sümürmek) : Bir şey bırakmamak üzere yemek veya içmek, iştihâ ile yemek.

§ Ağzın suya urmuştu, diledi kim sömüre سمره, su deyü sömürdüğü سمردكى balçık oldu. *(Si. Da. XIV. 465-2)*

Sümürüp سمريب eyle yerler otlağı
Ki kılın çekicek damar yağı *(Şeyhi. XV. 64)*

Harap eyledi dağın çevre yanın
Sümürdü سمردى yedi ol yerde kalanın *(Şeh. Ş. XVI. 632)*

§ Husve حسوه [*Ar.*] : İçmek ve sümürmek سومرمك. *(Müntehab. XVII. 30-1)*

sömürü içmek : Ağız dolusu içmek, bir defada içmek.

§ ... Süzerek içesin, sömürü içmeyesin سمرو ايچمياسك yürek ağrısı, suyu sömürü içmektedir. *(Müneb. XIV-XV. 169-1)*

söve : → **söğe.**

sövelmek, (söğelmek) : Sivrilmek, sipsivri meydanda durmak.

§ Dört yanadan sügü söveldi سولدى çıktı. *(Anter. XIV. 494)*

§ Talâle طلاله [*Ar.*] : Kişi kendüyi görmeklik ve tanlamaklık ve sövelüp سوولوب kalan bina yıkığı ve kalan eser. *(Bab. XVI. 2, 239)*

§ Ra'n رعن [*Ar.*] : Dağ cirminden ileriye sövelen سوولن dağ burnu. *(Bab. XVI. 1, 510)*

§ İki büyük azı dişleri olup ağzından taşra çıkıp sövelmiş سوولمش ola. *(Rahat. XVI. 91)*

§ Bir ton içine bir iki meyyit koymuşlar, ayakları sövelüp سولوب gider. *(Sic. A. XVI. 3, 499)*

§ Bu hakir bu harab-âbat dünyanın bu mahallesini seyir ve temaşa etmek için on iki adet abd-i memlûklerimle pür-silâh olup şehr-i harabın kıblesinde... bu şehr-i harabı temaşa ettim... hüddamlarımla sekiz yüz minare addettik, meydanda söğele سوكله kalmışlar... *(Ev. XVII. 778)*

§ Şehre bu kadar bin tatar ateş edince bir gün bir gecede nice yüz yıllık mamur ve abadan şehir karanu hâke beraber olup dud-ı siyahı evc-i semaya peyveste oldu. Ancak iç hisarı ve yüz beş pare kale misal manastırları kârkir olmak ile sutuhları yanıp Şeddadî binaları ateş-i Nemrut içinde söğele سوكله kaldı. *(Ev. XVII. 551)*

§ Et-tırbâl الطربال [*Ar.*] : Dağda sövelüp سوولوب çıkmış büyük kayaya denir ki alt tarafından geçilmek vehimnâk ola. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 270)*

söveltmek : Sivriltip uzatmak.

Başın büktü vü kulağın uvalttı
Kıçına girdi buynuzun söveltti سولتدی *(Hurş. XIV. 64)*

sövünmek : → **söyünmek.**

söye : → **söğe.**

söyke, (söykek, söykü, söykeği, söykeğü) : Dayanılacak yer ve kuvvet, mesnet, senet, istinatgâh.

Erişti saldı gürzü öyke ile
Kavi pil arkasından söyke سیکه ile *(Hurş. XIV. 64)*

§ Melik buların önünde ayağın durmuş idi. Pes gerü söyküler سیکولر üzere yattılar. *(Enb. XIV. 907)*

§ Muhammed'e iyman getirdiler ve islâm dinin kabul kıldılar ve eyittiler : Bizden Muhammed'e selâm kılın. Andan gerü söykeğülerine سیکه کلر نه yattılar ve uykularına vardılar. *(Enb. XIV. 909)*

§ Mesned مسند [*Ar.*] : Söykeğü سیکاکو. *(Şamil. XVI. 648)*

§ Sened سند [*Ar.*] : Nesnenin söykeği سویکه‌کی ve dayağı. *(Bab. XVI 2, 463)*

§ Müttekâ' متکأ [*Ar.*] : Söykeği سویککی ile müzeyyen olan makam ve söykenecek nesneler ve yasdanmak içün hazırlanmış derilmiş yastıklar. *(Bab. XVI. 2, 52)*

§ Muâzada معاضدة [*Ar.*] : Muavenet etmek ve söykeği سویکه‌کی olup kuvvet verivermek. *(Bab. XVI. 2, 316)*

§ Gökleri direksiz ve söykesiz سویکه‌سز kaldırdı. *(Nasayih. XVII. 212)*

§ El-veşz الوشز [*Ar.*] : ... Ve sığınıp dayanacak nesneye denir ki Türkide söyke سویکه ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 208)*

söykeği : → **söyke.**

söykeğilenmek : → **söykenmek.**

söykeğü : → **söyke.**

söykek : → **söyke.**

söykelenmek : → **söykenmek.**

söykemek : Dayamak.

§ İrkâh ارکاح [*Ar.*] : Kimseye söykenmek ve söykemek سویکك. *(Bab. XVI. 1, 399)*

söykendirmek : Dayandırmak, yaslandırmak.

§ Ben anı kendözüme söykendirdim سیکندردم, vefat idince tuttum. *(Kesir. XV. 159)*

§ El-ittikâü الاتکاء [*Ar.*] : Bir kimseyi bir nesneye dayandırmak ve söykendirmek سویکندیرمك. *(Terceman. XV. 10)*

söykenmek, (söykünmek, söykelenmek, söykeğilenmek) : Dayanmak, yaslanmak.

§ Çün arkasını ol kuru ağaca söykendi سیکندی, kurumuş ağaç yeşerdi. *(Si. Da. XIV. 254)*

§ Bir karındaşı akrasına girdi, karındaşına söykelendi سویکه‌لندی. *(Fütuh. XIV. 271)*

§ ... Niyaz elin uzattı... tevekkül tekyesine söykünüp سویکنب İhlâs sûresine yüz tutup. *(İhlâs. XIV. 3)*

§ Arasına söykenip سیکنب durdu ve eyitti: Ey oğul key sakıngıl kim işbu kaça ve seni aldamaya. *(Enb. XIV. 82)*

§ Oğlu Uruz karşısında yay söykenip سویکنب dururdu. *(Dede. XIV. 63)*

§ Hiç mescit içinde nesneye söykenmedim سویکنمدم ve dahi ayağım uzatmadım ve dünya kelâmın söylemedim. *(Müneb. XIV - XV. 256 - 2)*

§ Bular şol bir cansız ağaç gibidir ki divara söykenüp سویکنوب tururlar. *(Leys. Ar. XV. 610)*

§ Her biri bir köşede söykenip سویکنب dinlenmişlerdi. *(Ta. Sel. XV. 309)*

§ İki elin ardına tutup söykenip سویکنب dinlendi. *(Kesir. XV. 351)*

§ ... Ve biri Ciyat Dağında Peygamber Aleyhisselâm söykendi سیکندی ana Mescid-i Tekye derler. *(Faza. XV. 72)*

§ ... Şahnişinde bir ifrit zengi söykenüp سویکنوب yatur. *(Ferec. XV. 181)*

§ ... Eyitti: Yer altında idim. Ömer bu sözü işitti dıvara söykendi سویکندی eyitti: Ne acep söylersin, yer altında âdemî nice olur? *(Ferec. XV. 372)*

§ Hazreti Ayişe eyitti: Yâ Resulallah benim atam anam sana feda olsun, ne oldun böyle yatursun? Hazreti Ayişe'ye cevap vermedi amma dizine söykendi سویکندی. *(Envar. XV. 254)*

§ Yâ Musa elindeki nedir? Musa aleyhisselam eyitti: Asamdır ki ana söykünürem سویکنورم. *(Envar. XV. 95)*

§ Tekye تکیه [*Ar.*] : Söykenmek ve söykenmek سویکنمك yeri. *(Deş. XVI. 313 - 1)*

§ Bu asamdur söykenürem سویکنرم üzerine, ve yaprak silkerem anınla. *(Cev. Es. XV. 10)*

§ Ve yanındağı adama söykenmek سویکنمك ve ulular huzurunda dirsek dayanmak ayıptır. *(T. E. XV. 63)*

§ Kaza-i hacete oturdukta sol ayağına söykenüp سوکینوپ otura. *(T. E. XV. 64)*

Hiç taâmı yimez idi diler ise yir idi
Söykenüp سیکنوب yimez idi ucbile tutmaz idi hu
(Muham. XV. 121)

Âhir-i kâr ol iki avâre
Vardı söykendi سویکندی bir bölük hâre *(Mîri. XVI. 101)*

§ Teke' تکأ [*Ar.*] : Kişi nesneye dayanmak ve söykeğilenmek سویکلنمك. *(Bab. XVI. 2, 22)*

§ Tehassüb تحسب [*Ar.*] : Nesneye yasdanmak ve söykenmek سویکنمك. *(Bab. XVI. 1, 72)*

§ Tekye تکیه [*Fa.*] : Söykenme yeri ve söykenmek سویکنمك. *(Ni'meti. XVI. 204)*

§ Dizine söykendi سویکندی ve mübarek başın kaldurmadı. *(Şevahid. XVI. 214)*

§ Söykenecek سویکنجك yere tekye-gâh derler. *(Deka. XVI. 124-2)*

§ ... Âhir bir kabre söykenüp سویکنوب ağlar iken buldu. *(Rahat. XVI. 355)*

§ Müttekî متکئ [*Ar.*] : Söykenen سویکنن. *(Müntehab. XVII. 85 - 1)*

§ Er-rekh الرکح [*Ar.*] : Bir nesneye söykenüp سویکنوب dayanmak mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 470)*

§ Et-tevekkü' التوکؤ [*Ar.*] : Bir nesneye söykenüp سویکنوب dayanmak mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 65)*

§ Müttekî متکی [*Ar.*] : İttikâ eden, dayanan, söykünen سویکنن. *(Kam. Os. XIX. 438)*

söykü : → **söyke.**

söykünmek : → **söykenmek.**

söyleğen, (söyleyeğen) : Çok söyleyen.

§ ... Zira anın kulağı berk idi, Resûl katına gelicek katırak söyleyeğen سویلیه‌کن idi. *(Leys. Ar. XV. 501)*

§ Her ne söz ki hatırına gelse sabreyleyimeyüp söyleğen سویلکن bir hafif ve rezil kimesne idi. *(Rahat. XVI. 136)*

§ Gûya gûya [*Fa.*] : Gûya-yı evvelin mânası söyleğendir سویلکندر. *(Deka. XVI. 8-2)*

§ Bezr بذر [*Ar.*] : Çok söyleğen سویلکن yanşak recül. *(Bab. XVI. 2, 19)*

§ Gûya گویا [*Fa.*] : Söyleğen سویلکن. *(Caf. XVI. 146-2)*

§ Gûya گویا [*Fa.*] : Sıyga-i mübalağadır, ya'ni çok söyleğen سویلکن. *(Ni'meti. XVI. 559)*

§ Et-tefviye التفویه [*Ar.*] : Söyleğen سویلکن olmak. *(Ah. XVI. 203)*

§ Gûya گویا [*Fa.*] : Söyleğen سویلکن, miksâr مکثار mânasına. *(Cinas. XVI. 82-1)*

§ Gûya گویا [*Fa.*] : Sıyga-i mübalâğadır, güften lâfzından, söyleğen سویلکن demek olur. *(Deş. XVI. 21 - 2)*

§ Sıfat-ı müşebbehenin fiil-i muzariden iştikakının tarikı budur ki muzariden muzaraat harfini hazfedip andan bedel gâhi fakat elif ve gâhi elif ve nun verirler ve lisan-ı Fariside mübalâğa mânasını ifade eder, meselâ : Gûya گویا derler "söyleğen" ve şinev "işitken" mânasına ve handan derler "güleğen" ve gûyan dahi derler "söyleğen" سویله کن mânasına. *(Aks. XVII - XVIII. 74)*

söylemek : Konuşmak.

Âlim olmayan kişi cahildürür
Cahil ile söylemek سیلمك müşkildürür
(Man. Tayr. XIV. 123)

söylemişdüklerinden : Söylemiş oldukları için.

§ Bu ehl-i gıybet dahi çok söylemişdüklerinden سویلمشدوکلرندن kokusunu duymazlar. *(Müz. XV. 347)*

söylerce olmak : (Çocuk) yeni söylemeğe başlamak.

§ Her mü'min ü müslim ki oğlancığı söylerce olduğu سویلرجه اولدینی vakit gerektir ki dilcüğezi kelâm-ı tayyip üzerine cereyan ve elfaz-ı lâtife nesakına revan ettire. *(T. E. XV. 11)*

söyleşilmek : Konuşulmak, görüşülmek.

Söyleşilmez سویلشلمز gamze-i dilberle mest olmuş yine
(Nedim. XVIII. 187)

söyleşmek : Konuşmak.

§ Bir gün Benna, hatuniyle tatlucak söyleşirken سویلشرکن baylık, yohsulluk sözü çıktı. Hatun eyitti...
(Ferec. XV. 45)

§ Eydür: Evinizde söyleşiñiz سویلشکز sizi görüp sizin sebebinizle müslümanlar yavuz güman iletüp yazuğu girerler.
(Ta. Şahi. XVI. 44-1)

§ Zübeyde Hatun nikabını götürüp ol yiğit ile söyleşür سویلشور : Ey cüvan ne kişisin. *(Ferec. XV. 20)*

§ ... Hasan Basri'ye eyittiler: Bir nice kavm senin meclisine gelir sözünü şunun içün dinler kim bir ayıp bulalar tâ anı söyleşeler سویلشەلر. *(Tez. Ba. XV. 40)*

söyleşüturmak : Bir müddet konuşmak.

§ ... Şimdi senin ile söyleşüturandur سویلشوطورندر.
(Rahat. XVI. 54)

söyletmek : Dile getirmek.

§ ... Kız barbatı İshak eline sundu, İshak barbatı söyletti سویلتدی. *(Ferec. XV. 212)*

söyleyeğen : → **söyleğen.**

söyleyen : Muhatap, kendisine söz söylenen.

§ Muḫatab مخاطب [*Ar.*] : Karşısına söyleyen سویلین kimse.
(Bab. XVI. 2, 108)

söyleyü başlamak : Söylemeğe başlamak.

§ ... Er durdu evine vardı, avratı ile söyleyü başladı سیلیو بشلدی. Ben bunların sözün işitirdim. *(Kel. XIV. 85)*

söyleyüdürken : Söylerken, söylemekte iken.

Gönlü dünya ni'metinden düğüle
Sözünü söyleyüdürken سويلايودركن yanıla
(Ga. XIV. 57)

söynük, (söynüklü) : Sönük, sönmüş olan.

Ol çırağı kim Huda ruşen kıla
Söynük سينك isteyen kişi bînar ola *(İs. XIV - XV. 138)*

Sıhhat andan buldular göynüklüler
Şem'i andan yaktılar söynüklüler سينكلولر
(Vahdet. XV. 21-1)

söynüklü : → **söynük.**

söyündürmek : Söndürmek.

Yaktı firakın ey gül-i handan beni oda ,
Gel, gel söyündür âb-ı visalinle nârımı *(Nesimi. XIV.)*

§ Ve bunların muradları budur ki ol Resûl, kim bizim aslımızdan gelse gerek, anın nur-ı şerifini söyündüreler سيوندرەلر, ol nur ki benim anlımda... *(Si. Da. XIV. 67)*

Tamu kim her kâfiri göyündürür
Âsinin gözü yaşı söyündürür سويندرر
(Man. Tayr. XIV. 211)

Ecel odun söyündürmek سيندرمك olur mu
Atılan oku döndürmek olur mu *(Işk. XIV. 100-2)*

Bul anı bil nedir maksudumu sen
Su sep söyündür سويندر üşbu odumu sen *(Işk. XIV. 85-2)*

§ Oğlu ile ikisini bir yerden öldürün, ocağını söyündürüñ سويندرك. *(Dede. XIV. 73)*

§ Fitne odunu söyündürmek سيندرمك buların şol âbdâr kılıncınsuz müyesser olmaz. *(Kel. XIV. 2)*

§ Sunun dadı ve yiyisi dönse kaçan anı od üstüne dökseler ol odu söyündürmekten سيندرمكدن âciz olmaz. *(Kel. XIV. 81)*

§ Ne od karı eridir ve ne kar odu söyündürür سیندرر.
(Enb. XIV. 22)

§ Ekşi alma hararet söyündürür سیوندرر.
(Mü. Şi. XIV - XV. 180)

§ Savm-ı Ramazan Rabb'in gazabını söyündürür سیوندرر...
(Delil. XV. 69)

§ Demürden katı ateştir demürü eritir andan katı sudur ateşi öğündürür سوکندورر. *(Saat. XV. 60)*

Yetişen yahar üstünde odunu
Söyündürmez سویندرمز kimesnenin odunu *(Ruşeni. XV. 12)*

§ İbrahim'i oda bırağıcak kalan canavarlar odu söyündürürdü سویندرردی keler odu ürerdi. *(Kesir. XV. 60)*

§ El-itfaü الاطفاء [*Ar.*] : Od söyündürmek سویندرمك.
(Terceman. XV. 88)

§ Arısın söyündür سویندر balın andan ye. *(Ata. XV. 7)*

Kasdetti kim söyündüre سویندره hasmın ocağını
Anınçün akıdır dün ü gün kûhsar âb *(Ab. Pş. XV. 48)*

§ Dileğim budur kim benim ocağım söyündürmeyesin سویندیرمیەسن. *(T. Oruç. XV. 36)*

§ Harunürreşit girdi, kaçan Fudayl'e yakın geldi, Fudayl çıra ğı söyündürdü سیوندردی tâ kim Harunürreşit yüzün görmeye.
(Tez. Ba. XV. 119)

§ ... Hışım odunu lutuf suyu ile söyündür سویندر.
(Ferec. XV. 268)

§ Gıdâyı yiyip üzerine su içmek... eğer içmezse, mi'desinin odundan gıdâ göyner, su alavın söyündürür سویندرر.
(Hazain. XV. 33-1)

§ Su hazinedarı gelip eyitti: Yâ İbrahim eğer ister isen cemi' odu söyündireyim سیوندیرەیم. *(Envar. XV. 62)*

§ Furû nişanden فرونشاندن [*Fa.*] : Odu ve çırağı söyündürmek سویندرمك. *(Miftah. XV. 34)*

Söyündür سیندر varlığın nurun sen ey can
Karanuluktadır çün Âb-ı Hayvan *(Tennuri. XV. 23)*

Eğer söyündürürse سویندررسه ol çırağı
Anın yağma kıla varını yağı *(Tennuri. XV. 83)*

§ ... Odların söyündürdü سویندردی, çömleklerin başı aşağa ahtardı. *(Leys. Ar. XV. 239)*

Kastederler anı söyündüreler سویندرەلر
Eridüp yağını göyündüreler *(Yuz. Hamdi. XV. 27-1)*

§ Nâyire-i gazabını âb-ı mükâfat birle söyündürsem سویندرسم gerektir. *(Saadet. XV - XVI. 205-1)*

Her gece yıldız sayar bu çeşm-i giryanım benim
Her seher ahım çırağ-ı encümü söyündürür سویندرر
(Zati. XVI. 114)

Dilin gamdan göyündürmek reva mı
Yanar şem'i söyündürmek سویندرمك reva mı
(Veyse. XVI. 13 - 1)

Gül ruhlerine kendüyi benzettiği içün
Jâle söyündürür سویندیرر su koyup gül ocağını
(Figani. XVI. 4)

Fena bâdı söyündürdü سیندردی çırağın
Kaza seyli harabe verdi bağın *(Lârendi. XVI. 343)*

§ İḫbâ اخبآ [*Ar.*] : Odu söyündürmek سویندرمك.
(Bab. XVI. 1, 5)

§ İlâhî ma'sıyet odu âlemi göyündürse bir katra rahmetin suyu söyündürür سویندرر. *(Şevahid. XVI. 2)*

§ Azacık ateşi su ile söyündürmek سویندرمك mümkündür.
(Saa. Pend. XVI. 54)

Âbda ahker söyündürdüm سوينديردم değil göz merdümi
Etmek içün sihr-i çeşminden senin def'-i gezend
(Atai. XVII. 10)

Kavim kardaş konuştuğum yarenler
Söyündürüp çıracığım yak benim *(Kara. XVII.)*

söyündürünülmek : Söndürülmek.

§ Od söyündürünülmez سويندرنلمز illâ kim su ile söyündürünülür سويندرنلور. *(Rahat. XVI. 135)*

söyünmek, (söğünmek, sövünmek) : Sönmek, parlaklığı gitmek.

Sır söz aşikâre denmez. semender oda göyünmez
Dün ü gün yanar söyünmez سينمز, bu benim çırağım anda
(Yunus. XIII - XIV. 60)

Kor isen ki kaygun ile göyneven
Kömür gibi vü kül gibi söyneven سوينون *(Süh. XIV. 126)*

Söyünmiş سينميش mum içün pervane olma
Kogıl div işini divane olma *(Işk. XIV. 69-1)*

Aşk odundan her kim ol göyünmedi
Şehvetinin şu'lesi söyünmedi سوينمدى
(Man. Tayr. XIV. 114)

§ Oda tapanların odu söyünür سوينور ve adı batar belirsiz olur. *(Anter. XIV. 767)*

§ Azacuk od çok odunu yakmakta âciz ola, söyine سوينه.
(Yadigâr. XIV. 10 - 2)

§ ... Ve ateşe tapanların ateşi kalmadı cümle söyündü سوينلدى, sebep nedir dedi. *(Si. Da. XIV. 139-2)*

Yanar bir şem'idir Hakk'ın tasavvuf
Söyünmez سوينمز demesiyle münkirin püf *(Ruşeni. XV. 14)*

§ Yağın artık koyalar, şol kadar ki yağ gele fitilenin üstüne çıka, filhal fitile boğulur ve çırağ söyünür سينر.
(Kab. XV. 185)

Çıkardı bir iki şehdâne dürri
Ki söynür سینر anların katında dürrî *(Hurş. XV. 66)*

Furuğ-ı re'y-i münirinle âb-ı tiğinden
Uyandı şem'-i hidayet, söyündü سویندی nâr-ı dalâl
(Ah. Pş. XV.)

§ Mecusilerin odları söyündü سویندی. *(Münteha. XV. 76)*

Ana taparlar idi ol kavm-i şûm
Hiç olup od söyündü سیند sanki mum *(Mevlit. XV. 35)*

Nefsi doyurmaya âlem ni'meti
Söyne mi سینمی tamu odudur şehveti *(İbrahim. XV. 70 - 1)*

§ Ol gece karanudaki ışıkları söyündü سویندی.
(Leys. Dâi. XV. 23 - 2)

§ Nefsinin alavı söyündü سویندی kibr ü ucb oturmağa başladı.
(Hazain. XV. 70 - 2)

§ Canına şöyle od düştü kim ayruk hiç söyünmedi.
(Tez. Ba. XV. 73)

§ Mecusilerin ateşleri söyündü سویندی. *(Envar. XV. 202)*

Anasır zulmetinden nuru söyner سینر
Hevalar odu ile içi göyner *(Tennuri. XV. 251)*

Diler isen söyüne odun eğer
Harcolunsun su gibi sîm ile zer *(Yuz. Hamdi. XV. 121 - 1)*

Devlet-i dünyaya kılma i'timad
Kim söyünüp سینوب od tiz olur remad *(Vahdet. XV. 48-1)*

Revâ mıdır ki Hakk'ın nûru söyne سوینه
Söyündü derse her kim ağzı göyne *(Muham. XV. 259)*

§ Sen ol şem'sin ki söyünmezsin سوٗنمزسن. Sen ol aysın ki tulunmazsız. *(Tazarru. XV. 257)*

§ Bir çırak yandıram ki bir zaman söğünmeye سوکنمیه.
(Müslim. XV.)

§ Eğer cennete od düşüp yansa ve cehenneme su girip sövünse سونسه (harekelidir)... *(Zad. XVI. 33)*

§ ...Ya'ni, yaradılalıdan beri söyünmemiştir سینمشدر.
(Ta. Şahi. XVI. 21-1)

Yâ Rab yanar çırağı cihanda söyünmesün سوینمسون
Gayette himmet issidir ol çok çırağı var *(Zati. XVI. 629)*

Ocaklar söyünüp سوینوب evler yıkıla
Ola mülk-i Karamanî dolu gam *(Âş. XVI. 167)*

Var idi suretinde kara nişan
Sanki söyünmüş سوینمش eğsi idi heman *(Ş. G. XVI. 59)*

§ Tağ تاغ [*Fa.*] : Ol ağaçtır ki odu nice gün söyünmez سویونمز.
(Şamil. XVI. 159)

Şem'i kim Hal yaka nice söyünür سوینور
Kim ki püf derse sebleti göyünür *(Ârifîn. XVI. 361)*

Ol Habib'in hakkı çünkim nûr-ı hüsnünden anın
Yandı kandil-i hidayet söyünüp سوینب nâr-ı dalâl
(Lâmii. XVI. 3)

Hâlin gamiyle tazeledim sine dağını
Yaktım dil ehlinin o söyünmüş سوینمش çerağını
(Figani. XVI. 9)

Geh olur söynür سوینر ol nâr-ı mübarek
Tecellisin keser nur-ı tebarek *(Enis. XVI. 13-1)*

§ Tûğ توغ [*Fa.*] : Sinsin ağacı ki odu söyünmez سوینمز.
(Deş. XVI. 177 - 1)

Senin şu'len söyünür سوینور subh olunca
Benim odum yanar dilde ölünce *(Yuz. Şems. XVI. 243)*

§ Da're دعره [*Ar.*] : Yanmayıp düten odun ve söyünmüş سوینمش.
(Bab. XVI. 197)

Dili rûşen kılan bir gül-izarın taze dağıdır
Ko yansın haşre dek söyünmesin سوينمسن devlet çırağıdır
(Hayali. XVI. 49)

Ki gark-ı âb iken canım göyündü
Hayatım şem'i bir püf'ten söyündü سوينلدى *(Şeref. XVI. 114)*

Söyünmek سوينمك göz yaşından ah odu âsan idi Âli
Ana yan basmayaydı aşk ocağında yanan ateş
(Âli. XVI. 105)

Gel söyündür yüreğimin nârını
Bir şerbet ver leblerinin balından *(Saz. Âşık. XVII.)*

Gel söyündür yüreğimin narını *(Ak. XVII. 32)*

Muğanni üfür nâyi etme ferağ
Nefesle uyansın söyünmüş سوينمش çırağ
(Atai. Ha. XVII. 22)

§ Ḫumud خمود [*Ar.*] : Ateş söyünmek سويونمك.
(Aks. XVII - XVIII. 253)

Pest oldu kadrim eyleyeli terk-i sûz-i aşk
Her kim beni görürse söyünmüş سوينمش fener sanır
(Nabi. XVII - XVIII. 51)

İsterse söğünsün سوكونسون feleğin meş'al-i mahı
Dünyaya yeter sinemizin şu'le-i âhı *(Sûr. XVIII. 100)*

§ El-gadat الغضاة [*Ar.*] : Bir şecer-i maruf adıdır. Bu şecer bâdiye eşcarındandır. Fariside tağ ve Türkide dağdağan ve sinsin ağacı derler. Begayet metin olur. Ateşi nice gün söyünmeyüp سوينميوب durur. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 890)*

§ İntıfa انطفاء [*Ar.*] : Sönmek. Bu lâfz-ı Türkinin aslı söğünmektir سوكنمكدر. *(Kam. Os. XIX. 478)*

söz almak : Söz dinlemek.

Ettiler sabreylegil söz almadı سوز آلمدى
Cehdedip hot maksut ele girmedi *(Ga. XIV. 74)*

söz azmak : Söz, hezeyan halini almak.

Atası eydür delürdü bağlan elin
Sözü azdı سوزی آزدی bilimez kendi halin
(Yuz. Şeyd. XIII. 23)

söz çatmak : Söz tertibetmek.

Yunus bu sözleri çatar سوزلری چاتر, sanki yağı bala katar
Halka metâların satar, yükü güherdir, tuz değil
(Yunus. XIII - XIV. 200)

sözde uz olmak : Belâgat, güzel sözlü olmak.

Feragat dahi : boş olmak, belâgat بلاغت [*Ar.*] : sözde uz olmak سوزده اوز اولق
(Cev. Ke. XVII. 74)

söze çekmek : Sorguya çekmek, isticvap etmek.

Ulular ki anda idi bir kezin
Söze çektilerdi anı bir kezin *(Süh. XIV. 233)*

§ Tahir'i Bağdad'a getirdiler, halife vaz'ını beğendi, hoş yiğit, dedi; buyurdu halifeye yakın yerde oturdu, söze çekti سوزه چکدی hazır-cevaplıkta Tahir'i merd-i güzin buldu.
(Ferec. XV. 235)

Söze çekti سزه چکدی pes anı her aradan
Cevap işitmedi aktan karadan *(Lârendi. XVI. 161)*

söze eslemek, (sözü eslemek, söz eslemek) : Söz dinlemek, bir söze ehemmiyet vermek, nasihat dinlemek.

§ Et-tâât الطاعات [*Ar.*] : Müfredi tâat ki söze eslemek سوزه اسلمك emre imtisâl ve fermanber olmak.
(Kdeb. XVIII. 261 - 1)

§ Er-rağn الرغن [*Ar.*] : Bir sözü dinleyip kabul eylemek mânasınadır ki söz eslemek سوز اسلمك ta'bir olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 639)

§ El-ittikat الاتقاة [*Ar.*] : Bir adamın sözünü esleyüp سوزینی اسلیوب itâat ve imtisâl eylemek mânasınadır.
(Kam. XVIII - XIX. 3 ,753)

§ Pendiden پندیدن [*Fa.*] : Pend ü nasihat etmek ki öğüt vermek ta'bir olunur ve nasihat dinlemek ve kelâm-ı hakkı ısga ve kabul eylemek ve söz eslemek سوز اسلمك mânasına gelir. *(Bürh. XVIII - XIX. 161)*

söze gelmek : Dile gelmek, söylemeğe başlamak.

Çıkar şehirden Yusuf görür bir garip
Tonu yırtık kendisi sayru garip
Yusuf eydür yaramaya bu bize
Sağ değildir güçü yok gele söze كله سوزه
(Yuz. Şeyd. XIII. 58)

Söze geldi dedi Ahmet Harami
Kılın bir dem i (ey) yoldaşlar arâmı *(Dah. XIV. 32)*

Dökülür söze gelicek dür ü lü'lü' leblerinden
Acep ol şekker dehanın dişi nazm-ı gevherî mi
(Nesimi. XIV.)

Yanlışlığı ben kendözüme yanılıp ettim
Doğrusunu aydıcı gelincek söze كلنجك سوزه benven
(Süh. XIV. 187)

Zülfünü bâd-i saba depreticek can dökülür
Söze geldikçe سزه كلدكجه lebin Çeşme-i Hayvan dökülür
(Nizami. XV. 18)

Söze gelse سوزه كلسه deheni mürdeler ihya eyler
Kad-i balâsı kıyamet koparır kılsa kıyam *(Ruhi. XVI. 414)*

Vasfeyleyemez la'lini dünya söze gelse سوزه كلسه
(Nedim. XVIII. 336)

söze komak : Söz söylemesine müsaade etmek, söz söylemesine meydan vermek.

§ Eğer Melik anı söze korsa سزه قرسا bir kelime ile ol kendözün ölümden kurtara. *(Kel. XIV. 68)*

söz eri : İyi söz söyleyen kimse, sühansâz, sühandân.

Ne var kadri yoğ ise söz eriniñ سوز ارينك
Bilünür kıymeti söz gevherinin *(Yuz. Şems. XVI. 43)*

söz eslemek : → **söze eslemek.**

söz eşitmek : Söz dinlemek, nasihat kabul etmek.

Dedi kim bir katı başlı kişidir
Ne özgeden ne senden söz eşitir سوز اشيدر *(Şeh. Ş. XVI. 222)*

söze varmak : Söze gelmek, tekellüm etmek.

Eli ile kendi düzenin bozan
Gariplıkta avâre olup gezen
. . . . . .
Benim gibi olur ki yoktur bilüm
Söze varmağa سوزا وارمغه nice vara dilim *(Süh. XIV. 265)*

söze yatmak : Teklif olunan sözü, verilen öğüdü kabul etmek.

§ Pezirüften پذيرفتن [*Fa.*] : Kabul etmek ve razı olmak ve söze yatmak سوزه ياتمق ve ikrar ve itiraf etmek ve itâat ve inkıyat kılmak mânalarınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 148)*

söz eylemek : Söz söylemek, konuşmak.

Kimseler duymasın gizli razını
Bana bir tenhada söz eyle bâri *(Saz. Öksüz. XVI. 27)*

söz geleci : → **söz keleci.**

söz gelici : → **söz keleci.**

söz getürmek : Söz söylemek.

Bir altın kürsi kodular oturdu
Anarudan beriden söz getürdü سوز كتوردى
(Şeh. Ş. XVI. 202)

söz götürmek : Söz kaldırmak, ağır söze tahammül etmek.

Oğul kim götürmeyen ata sözün
Gerek çok belâlar göre gensüzün *(Süh. XIV. 194)*

söz içinde olmak : Konuşmakta olmak.

Bize gemi çaresin itmek gerek
Çün bahar oldu bize gitmek gerek
İşbular bu söz içindeydi سوز اچندیدی meğer
Geldi Istanbul içinden bir haber *(Enveri. XV. 56)*

söz karmak : Konuşmak, lâkırdı etmek.

Buyurur isen ben ana varayın
Anın ile kaç dürlü söz karayın
Şunun gibi eyleyeven mekr ü al
Kim aldayam u sen koma mali al *(Süh. XIV. 174)*

söz keleci, (söz geleci, söz gelici, keleci söz) : Dedikodu, söz.

Ki sevdiğinden öte menzilin yok
Asıl mani' budur söz keleci سوز کلجی çok
(Yunus. XIII - XIV. 5)

§ Kişinin hatırından bir endişe geçe, ya bir söz keleci سوز کلجی, hoş haber ve nâhoş haber işide... *(Yadigâr. XIV. 30-1)*

Bunun ile yiyürek söyleşürük
İki söz keleci (hem) eyleşürek *(Dah. XIV. 94)*

§ Söz keleci سوز کلجی, ol mertebeli kişiye her ne kim söylerler ince mânilü, ibreti çok gerek. *(Hazain. XV. 70 - 2)*

§ Bir zaman halktan uzlet ettim ve söz geleciden سوز کلجدن vaz geldim. *(Güls. XV. 46)*

§ ... Ammar çünkü olara dedi ki sözüñüz keleciñüz سوزوکز کلجیکوز nedür, neye gülüşürsüz. *(Leys. Ar. XV. 531)*

§ Dedi ki sözüñüz geleciñiz سوزکز کلجکز nedir; neye gülüşürsüz. *(Enfes. XV. 267)*

§ Söz سوز ve geleci کلجی ol vaktin edeler ki bir zaruret vaki' ola. *(Ta. Sel. XV. 36)*

§ Anın gönlü sana ve bana doğru değildir, senden söz gelici سوز کلیجی öğrenirdi, varır bir yerde dahi halka söylerdi. *(Müz. XV. 181)*

§ Süḫan سخن [*Fa.*] : Söz keleci سوز کلجی. *(Caf. XVI. 89-1)*

§ Güftü gûy کفت کوی [*Fa.*] : Söz geleci سوز کلجی.
(Caf. XVI. 141-1)

§ Güftar کفتار [*Fa.*] : Söz keleci سوز کلجی söylemek.
(Ni'meti. XVI. 545)

§ Tehâlüz تحالز [*Ar.*] : Birbirine söz keleci سوز کلاجی etmek ve eydişmek. *(Bab. XVI. 2, 107)*

Bu yüzden bir nice söz keleci سوز کلاجی
Geçer ortalarında datlı acı *(Yuz. Şems. XVI. 237)*

§ Güft ü gûy کفت و کوی [*Fa.*] : Söz keleci سوز کلاجی.
(Deş. XVI. 381 - 1)

Çok keleci sözler سوزلر کلجی ile söyledi herze kelâm
Durdu söyleşmedi Ca'fer herze sühandan ile
(Battal. XVIII. 34)

Kakıdı Şemmas Mila'ya söğdü la'net eyledi
Çok keleci sözler سوزلر کلجی ile söyledi'tibyanları
(Battal. XVIII. 45)

söz kılmak : Söz söylemek.

İkinci şartı o kim ola ıssız
Benimdir deyü kimse kılmaya söz سوز قلمیه
(Tennuri. XV. 349)

söz koparmak : Söz icat etmek, bir şeyler söylemek.

Ol ki hâl-i zekanda söz koparır سوز قوپارر
Sîb-i miskin çekirdeğin çıkarır *(Atai. Ha. XVII. 15)*

sözlemek : Söylemek.

Baştan ayağa göz olup gözledi
Hak işitti vü Hakk'ı sözledi سزلدی *(İbrahim. XV. 26 - 1)*

sözlü : Söyleyecek sözü olan.

İlttiler Yusuf'u Ya'kup katına
Söylediler sözlü سوزلو sözün yatına *(Yuz. Şeyd. XIII. 3)*

söz öğüş : Hasılı kelâm, hulâsai kelâm, sözün kısası, uzatmayalım.

Yemek içmek, delim işretler oldu
Söz öğüş kırk dün ü gün toylar oldu *(Dah. XIV. 86)*

Söz öğüş âkıbet şehre varırlar
Hak'a şükreyleyüben yüz ururlar *(Dah. XIV. 72)*

Söz öğüş iki geyiği tutarlar
Ağır baha ile ana satarlar *(Dah. XIV.)*

Kamusunu buların şöyle gözler
Kimin boğar ve kimini boğazlar
Söz öğüş biri bir buları kırdı
Teninden başların cümle ayırdı *(Dah. XIV.)*

Söz öğüş سوز اکش çün Sind'e geldi şehriyar
Ejdehayı sordu kand'eder karar *(İs. XIV - XV. 217)*

söz öğüştürmek : Söz çoğaltmak, sözü uzatmak.

§ Söz öğüştürmeyelim سوز اوکوشدرمیالم, bunun üzerine bir yıl sekiz ay geçti. *(Si. Da. XIV. 738 - 1)*

söz sav : Lakırdı, bir yığın söz, dedikodu.

§ Hadiseden murat hikâyet ve kıssadır, hasılı söz savdır سوز صاودر. *(Ha. Ş. XVI. 54)*

Omuzundan mesâvi taşını sav
Ne söz سوز olsun ara yerde ne hot sav ساو *(Işk. XIV. 172-2)*

§ Güft ü gû کفت وکو [*Fa.*] : Söz sav سوز ساو.
(Miftah. XV. 122)

Ne vaktın kim nevaht eyler rehavî
Dinerler terkederler sözü savı سوزی ساوی
(Çeng. Dâi. XV. 197)

§ Güft ü gûy کفت و کوی [*Fa.*] : Söz sav سوز صو.
(Sıh. Ac. XV. 81)

Asker içre o idi çavuş-ı çav
Andan ifşa olunurdu sözü sav سوزو ساو *(Budın. XVI. 27)*

§ Güft ü gûy کفت و کوی [*Fa.*] :... Söz sav سوز ساو diyecek yerde Acem güft ü gûy der. *(Deş. XVI. 381 - 1)*

Görür şeh bunları kullukta kayim
Sözü savı سوزی ساوی buların hep mülâyim *(Şeh. Ş. XVI. 872)*

§ Güft ü gûy کفت و کوی [*Fa.*] : Söz sav سوز ساو ve keleci. *(Ni'meti. XVI. 545)*

§ Güft ü gûy کفت کوی [*Fa.*] : Söz sav صز صو. *(Caf. XVI. 211-2)*

§ Güft ü gûy کفت وکوی [*Fa.*] : Söz ve sav سوز وساو ki halk arasında söylene. *(Şamil. XVI. 500)*

§ Güft ü gû کفت وکو [*Fa.*] : Söz sav سوزساو ki halk arasında söylenir. *(Cam. Fa. XVII. 80)*

Cevab : söze dinür, söze sava سوزه ساوه : kıyl ile kaal قیل ایله قال [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 84)

§ Kıyl ü kal قیل و قال [*Ar.*], güft ü gû کفت وکو [*Fa.*] : Söz sav سوز صاو. *(Aks. XVII - XVIII. 181-1)*

§ Türkide söz sav سوز ساو deyecek yerde Fariside güft ü gûy کفت و کوی derler. *(Aks. XVII - XVIII. 68)*

§ Siñâl سکال [*Fa.*] :... Ve güft ü gû ve söz sav سوز صاو mânasınadır. *(Bürh. XVIII - XIX. 358)*

§ Kıyl ü kaal kerden قیل وقال کردن [*Fa.*] Güft ü gû ve bahs ü cidâl etmek ki söz sav سوز صاو eylemek ta'bir olunur. *(Bürh. XVII - XIX. 462)*

söz sorucu : Soru soran.

Söz sorucu سوز صورجی : sâildir سائلدر [*Ar.*], uslu kişi : âkıldir
(Cev. Ke. XVII. 72)

söz söykesi : Söz persengi.

§ Bâstar ü bîstar باستار و بيستار [*Fa.*] : Etba-ı elfaz kabîlindendir. Ezcümle Türkide bazılar filân festekiz ve bazılar neste ve anladın mı derler ve bu makûle kelimatı haşv-i kelâm ederler; Türkide bu misillü kelimata söz söykesi سوز سويكه سى ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 97)*

söz sürmek : İdarei kelâm etmek, bastı kelâm etmek.

§ Arslan eyitti : Yavlak katı ve kuvvetli söz sürdüñ سوز سوردك. Öğütçünün, sözün nice katı ise dakı döndürmek gerekmez. *(Kel. XIV. 43)*

söz sürücü : Söz ileri süren, fikir beyan eden.

§ Seḫun-güzar سخن گذار [*Fa.*] : Hâcip ve keleci ve hazır-cevap ve rast-gûy ve söz sürücü سوز سوريجى mânasına da gelür. *(Deş. XVI. 110 - 1)*

söz uçkunmak : Ağızdan söz kaçırmak.

§ Ben senin sabrında ve becitliğinde yavlak hayran kalmışven ve beklerdim ve gözetirdim tâ kim keleci arasında bir söz uçkunmadıñ سوز اچقنمدك ve sırrı zâhir kılmadın. *(Kel. XIV. 4)*

söz uğrusu : Kandırıp aldatan, şarlatan.

Dili söz uğrusu سوز اوغريسى insafsız hayvan-ı nâtıktır
Helâk-i pençe-i kahrı olalar Şir-i Yezdan'ın *(Ruhi. XVI. 57)*

söz uğurlamak : Birinin sözünü gizlice dinlemek.

§ Kaplan gerü makamına giderken Kelile ve Dimne odasına uğrayu geçti. Kelile yüzün Dimne'ye dutmuş idi, ol kim öküz hakkına olan işleri söyleyü durur idi. Pes kaplan durdu söz uğurlamak سوز اغرلمق için kulak urdu. *(Kel. XIV. 61)*

§ Şeyâtin göklere çıkıp ferişte lerden söz uğurlamaktan سوز اوغرلمقدن men' olundu. *(Leys. Mu. XIV - XV. 294 - 2)*

sözü bir etmek : Fikir birliği yapmak, ittifak etmek.

§ İttefeku aleyh اتفقوا علیه [*Ar.*] : Ya'ni sözü bir ettiler سوزی بر ایتدیلر ki ittifak ve biri birine muvafakat ettiler ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 461)*

sözü bir yere koymak : Karar vermek, ahdetmek, söz birliği etmek.

§ Mustafa Paşa geldikte ikisi bir olup bizim kârımız tamam ederler; biz mukaddemce bunun hakkından gelelim deyip sözü bir yere koyup سوزی بر یره قویوب hiylekârlığa bu tarik ile sülûk ederler. *(Naima. XVII - XVIII. 3, 403)*

sözü bütün : Doğru sözlü.

Ya'kub'un öğey kızı Dünye Hatun
Görklü idi pârsa sözü bütün سوزی بتون *(Yuz. Şeyd. XIII. 5)*

sözü eslemek : → **söze eslemek.**

sözü geçkin : Sözü makbul, sözü geçen.

§ Hey gelin, ol derviş Hak katında sözü geçkin سوزی کچکین erenlerden imiş. *(Bektaş. XV. 125)*

sözü karışmak : Bunamak, ne söylediğini bilmemek.

§ Ben Yusuf kokusun bilürün eğer beni sözü karışdı سوزی قرشدی dimezseniz. *(Cev. Es. XV. 328)*

sözün altında kalmak : Verdiği sözü yerine getirememek.

Dedi kim ey mürüvvetsiz yalan şah
Deyip bir sözü altında kalan سوزی آلتنده قلان şah
(Lârendi. XVI. 123)

sözüne kalem çalınmamak : Sözüne değer verilmemek.

Ki gelmez sarhoş olup hiç özüne
Çalınmayup kalem چلنمایوب قلم anın sözüne سوزینه
(Ruşeni. XV. 25)

sözün sağı : Sözün doğrusu.

İşitmedin mi bu sağını sözüñ ساغینی سوزك
Ki besle kargayı çıkara gözün *(Güvahi. XVI. 80)*

sözünü karşulamak : Sözüne karşılık vermek, aksi cevap vermek.

§ Ataya anaya iylik eylemek odur ki anlara muaraza etmeyesin, sözlerini karşulamayasın سوزلرنی قارشولیه‌سن. *(Zehr. XVI. 26)*

sözü pişirmek : Söylenecek bir sözü ölçüp biçmek, olgunlaştırmak.

§ Münasip budur ki sözü سوزی evvelâ gönülde pişirip پشورب andan dile getire. *(T. E. XV. 54)*

sözü söze ulamak : Muttasıl söylemek, sözü uzatmak.

Bu yüzden çok garâip söylediler
Sözü söze ulayup سوزی سوزه اولایب soyladılar
(Yuz. Şems. XVI. 337)

söz üşürmek : Her taraftan birçok sözler söylemek.

§ Enuşirvan'a söz üşürüp سوز اوشوروب kes düşürdüler. *(Mevahib. XVI. 373)*

sözü tutkunarak söylemek : Kekeleyerek konuşmak.

§ El-ağtem الاغتم [*Ar.*] : Sözü tutkunarak söyleyen سوزی طوتقونه‌رق سویلیان. *(Ah. XVI. 72)*

sözü ürce söylemek : Vakıtsız, yersiz söylemek.

Ecel kişinin bağlayıcak gözün
Bilüzüs olur ürce söyler sözün اورجه سیلر سوزن
(Süh. XIV. 175)

sözü yüceltmek : Yüksek sesle konuşmak, yüksekten atıp tutmak.

Kurbağa bigi domaltıp gözünü
Boğazın germe yüceltip süzüñü یوجلدب سوزوکی
(Ruşeni. XV. 78)

söz yaraştırmak : Sözü yerli yerince söylemek, belâgatle konuşmak.

§ Süḫan-âferin سخن آفرين [*Fa.*] : Söz yaraştırıcı سوز يرشدرجى, beliğ mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 71)*

§ Saḫun-âferin سخن آفرين [*Fa.*] : Söz yaraştırıcı سوز يرشديجى ya'ni her sözü yerinde ve kemalinde söyleyici, beliğ mânasına. *(Ni'meti. XVI. 378)*

§ Saḫun-âferin سخن آفرين [*Fa.*] : Söz yaraştırıcı سوز يراشدرجى. *(Şamil. XVI. 202)*

söz yatı : Sözün arkası, devamı.

Bundan sonra imdi anla söz yatın سوزياتين
Nicedir eydem Yusuf hikâyetin *(Yuz. Şeyd. XIII. 1)*

su (I) : → **sü.**

su (II) : Tarz, yol, hal, durum.

Her birisi razı olmuş huyuna
Hiç uyuşmaz birbirinin suyuna صويىنا *(Ga. XIV. 298)*

Güzel suyuna صوينه koydu kilk-i feyz-bahşası
Edip hadika-i fazlı su yolların termim
(Sabit. XVII - XVIII. 52)

Koyuldu âlem-i âba hadika-i hüsnün
Suyundadır صويندەدر yine her nev-nihal-i zibası
(Sabit. XVII-XVIII. 170)

Ol rind-i mey-perest ne sulardadır صولردەدر acep
Peymane-i şikest ne sulardadır صولردەدر acep
(Fazıl. XVIII - XIX. 4-6)

Bir suda صودە ki çak beynehümamızda muhabbet
Ben mest olurum Vasıf o içtikte şarabı *(Vasıf. XIX. 363)*

su (III) : Zaman, vakit.

Ol suda سودا kim Rüstem ata atlana
Billidir kim gürzüne kim katlana
(Man. Tayr. XIV. 80)

Şadiyle geçer ömr bigi taze vü durrem
Ol su صو ki sarayında hemişe olur icra
(Ah. Pş. XV. 13)

su aşağa : Suyun aktığı yere.

§ Filhal mellâhlar gemilere girdiler, su aşağa صو آشغه isteмeğe başladılar. *(Kab. XV. 82)*

su ayağı : Su yolu, mecra.

§ Bazarcı evine muttasıl boyahanenin suyu ayağın صوبی آیاغن vakf içün iki yüz akça alıp Abdi bin Mezid'e ayda beş akçaya mudataaya verdi. *(Sic. B. XV. 8, 54)*

su bağası : Su kaplumbağası.

§ El-lücah اللجاة [*Ar.*] : Su bağası صوبغامی. *(Ah. XVI. 891)*

subaşı : Zâbit, zâbıta memuru, kumandan.

§ ... Subaşı سو باشی ol maldan bana dahi verdi, aldım. Oturdum, teşvişe düştüm kim ol subaşı verdüğün niçün aldım, almasam ne olurdu deyü katı peşiman oldum.
(Yüz. Ha. XIV. 188)

§ Yüz bin subaşı سو باشی var idi, her bir subaşının bin eri var idi. *(Tebareke. XIV. 8-1)*

Çalap bilir ki bizden yoğ idi suç
Subaşı سوباشی mel'un etti bize çok güç *(Işk. XIV. 232-1)*

§ Subaşıları سو باشلری, iş iyeleri yürüdüler. *(Fütuh. XIV. 67)*

§ Âmir eyitti : Ben hot Arabın subaşısıven صوباشیسون.
(İhlâs. XIV. 27)

Ara yerde var idi bir subaşı
İğen alp yavlak bahadır kişi
(Süh. XIV. 163)

Yemen kavmine buldu nusret bular
Subaşısın anda şehit ettiler *(Süh. XIV. 177)*

§ Bular on bin subaşı سوباشی idi, her subaşı eli altında çok bin savaş eri var idi. *(Enb. XIV. 655)*

§ ... Ol subaşısına صو باشسنه, kim göndermiş idi, ana berat yazdı didi kim kaçan kim benim beratım sana irişe ol Hanna oğlu Uriya'yı ol atlı leşkerinin mukaddemi kılasın. *(Leys. Mu. XIV - XV. 206 - 2)*

§ Vezirlikten düşenler sancak beğliğini beğenmezler, bin naz ile alırlar, eğerçi subaşılara صو باشیلره bir ulu mertebedir, ellere ayaklara düşüp yalvarırlar. *(Maârif. XV. 146)*

§ Şıhne شحنه [*Fa.*] : Subaşı سو باشی. *(Sıh. Ac. XV. 72)*

§ Sipehsâlâr سپهسالار [*Fa.*] : Subaşı صو باشی. *(Sıh. Ac. XV. 25)*

§ ... Şıhneyi yeni subaşı صو باشی eline verdi, yüz ağaç urdu. *(Ferec. XV. 198)*

§ El-ütrur الاترور [*Ar.*] : Subaşı صو باشی oğlanı. *(Terceman. XV. 9)*

O denlü yedirelim buna aşı
Görenler bunu sanısınlar subaşı صو باشی *(Ruşeni. XV. 66)*

§ Bir ol kancık tayı dutmuşlar, ağaları yeniçeri Ahmed'e teslim etmişler, mezbur Ahmet subaşına صو باشنه teslim etmiş, deftere sebt olundu ki vakt-ı hacette ihticaç oluna. *(Sic. K. XV. 2, 279)*

§ Çardak tepesinde iki ak boz atı haramî elinden bir nice yoldaşımla bıraktırdım. Hakimü'l-vaktın izniyle subaşı olan kimesnenin hanında şevvâl ayının yirmi birinci gününden yevmî ikisine üçer akça takdir olundu. *(Sic. K. XV. 1, 118)*

§ Ol yerlerin sancağı beğleri ve kadıları ve subaşıları صو باشیلری ve yerlerine turan âdemleri ve... *(Sic. B. XV. 7, 105)*

§ ... Ve subaşı Hamza Beğ hizmetlerine hükm-i hümayun vârit olup... *(Sic. B. XV. 3, 30-1)*

§ Sâbika koyun subaşısı صو باشیسی olan Mustafa Beğ elinden altı bin yedi yüz elli sekiz sağmal ve dört bin iki yüz kırk bir toklu ve... *(Sic. B. XV. 4, 210)*

§ Belkıs kendüsi on iki bin subaşılarla سو باشیلرله Süleyman'dan yana yönelüp gittiler. *(Leys. Ar. XV. 160)*

§ Gaflet nefsin bir gey ulu subaşısıdur صوباشیسیدر .
(Tuh. Le. XV. 352)

Kapusunda kanlu yaşım döktü müjgândan asâ
Ya'ni hem subaşıdır صو باشدر hem ol şehin derbanıdır
(Mesihi. XV. 48)

§ Ebumukle vezir idi, kaçtı, gizlendi, amma beğlere ve subaşılarına صو باشلرینه bitiler ve haber ve adamlar gönderir ve... *(Kesir. XV. 201)*

§ Ve Bağdad'ın subaşılığını صو باشلوغنی Ali Bahadır adlı bir beğe verdi. *(Kesir. XV. 441)*

§ Bir saatten sonra subaşı صو باشی âdemleri gelip Pîr Bende'yi ve atını ve benim atımı alıp gittiler. *(Sic. K. XVI. 7, 19)*

§ Ol gece dahi cümlesi benim evimde yattılar yarındası gün kable'z-zuhr subaşı صو باشی âdemleri ve muhzır gelip...
(Sic. K. XVI. 7, 24)

§ ... Nâm kimesne eyü âdem değildir, yaramazdır, ehl-i sazdır deyü ihbar etmeğin hâlâ şehir subaşısı صو باشیسی olan Rıdvan Ağa canibinden Ali talebi ile kayt olundu.
(Sic. K. XVI. 8, 268)

§ Süleyman bin Karaca nâm kimesne elinden gece ile subaşının صو باشینك aldığı kır yunt benimdir.
(Sic. A. XVI. 1, 32)

§ ... Subaşıları صو باشیلری sen il avratını tasarruf edersin deyü rencide eder imiş. *(Sic. A. XVI. 1, 20)*

§ Sipehsâlâr سپهسالار [*Fa.*] : Subaşı صو باشی ve çeri başı.
(Şamil. XVI. 123)

§ Dizdâr دزدار [*Fa.*] : Subaşı صو باشی. *(Şamil. XVI. 606)*

Getürdüp subaşı صو باشی âdemlerine
Nice atları bakmaz kemlerine *(Güvahi. XVI. 42)*

Dedi subaşı صو باشی bu benzer saliha
Benzemez siması asla tâliha *(Zehr. XVI. 209)*

Aldılar subaşıya سو باشیه ilettiler
Derdmende gör ki nidüp nettiler *(Zehr. XVI. 208)*

§ ... Ve subaşılığın صو باشیلغن kardeşi Gündüz'e verdi. *(Âş. XVI, 20)*

Sebû sanma senin gibi haramî başıdır saki
Ol al ile haramîler tutar subaşıdır صوباشیدر saki *(Zati. XVI. 622)*

Subaşı صو باشی nasbeder ehl-i firaset
Ki tağî olana ede siyaset *(Hadidi. XVI. 52)*

§ Pehlevan پهلوان [*Fa.*] : Şîr-merd ve kuvvetli dilîr ve subaşı صو باشی ve sipehsalâr-ı leşker. *(Ni'meti. XVI. 157)*

§ Ferâmerz فرامرز [*Fa.*] : Sınur üstünde olan subaşı صو باشی. *(Ni'meti. XVI. 472)*

§ Vezea وزعه [*Ar.*] : Mehârim-ullahdan men'edici beyler ve kadılar ve subaşılar سو باشیلر. *(Bab. XVI. 2, 352)*

§ Cezîr جزیر [*Ar.*]: Padişah tarafından gelen kimseye ve kadıya ve subaşıya صو یاشیه ve evine konak salınan kimesne. *(Bab. XVI. 2, 35)*

§ Şahne شحنه [*Fa.*] : Nâip ve subaşı صو باشی. *(Caf. XVI. 93-2)*

§ Şahne شحنه [*Fa.*] : Subaşı سو باشی ve nâip ve muhtesip. *(Deş. XVI. 337-1)*

§ Feramerz فرامرز [*Fa.*] : Serhadlerde olan subaşı سو باشی. *(Deş. XVI. 133-2)*

§ Feramerz فرامرز [*Fa.*] : Serhad subaşısı صو باشیسی. *(Cinas. XVI. 68-1)*

§ Avranos Gazi sağ kolda ve Eyne Bey Subaşı صو باشی sol kolda kafadârlığa me'mur oldular. *(Solak. XVII. 26-1)*

§ Arîf عریف [*Ar.*] : Nâip ve subaşı صو باشی ve ulu kişi. *(Müntehab. XVII. 64 - 1)*

§ Gerçi biz taife-i hayra subaşı صو باشی gibiyiz. *(Kâni. XVII - XVIII. 325)*

§ Kenâreng کنارنك [*Fa.*] : Subaşı سو باشی ve uç beği. *(Lû. Şeh. XVIII. 69-2)*

Yerli serden geçti hem yeniçeri
Binbaşı subaşı hem sekban başı
(Saz. Deruni. XVIII. 40)

Subaşı صو باشی : şıhne شحنه [*Ar.*], sârık : hırsız oldu *(Asım. XVIII - XIX. 10)*

§ Serâheng سراهنك [*Fa.*] : Hanende başı mânasınadır ve pişrev-i asker mânasınadır ki ıstılahımızda çarhacı ve Türkistan'da herval ve Arabide mukaddemetü'l-ceyş denir ve subaşı صو باشی ve şıhne ve ases mânasına gelir ve başçavuş ve yasakçı ve baş çuhadar ve baş odabaşı makûlesine ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 347)*

§ Çubekî چوبکی [*Fa.*] : Subaşı صو باشی ve yasakçı ve ases ve kulluk neferatına denir. Bekçilerin reislerine ve odabaşılarına da ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 226)*

§ Serçeşme سرچشمه [*Fa.*] : Türkçede subaşı صو باشی zabıta memuru, başbuğ, sergerde. *(Kam. Os. XIX. 21)*

su baştan aşmak : İş haddini geçmek.

Gözetgil bizi ey gemiler süren
Ki su baştan aştı سو باشدن اشدی değildir oran
(Ferh. XIV. 11)

§ ...İşrete meşgûl oldular, tolular içtiler; su baştan aştı صو باشدن اشدی kay'etti, süci urdu başına, bir ay miktarı yattı. *(Ferec. XV. 270)*

sucımak, (suçımak, sücümek) : Serkeşlik etmek, birdenbire sıçramak.

Ol işe yanıp yakıldı acıdı
Dinç öküz gibi birez ha sücüdi سوجدی
(İs. H. XIV - XV. 350)

§ Cebrail Aleyhisselâm bir Burak getirdi: Eşekten büyük katırdan kiçirek. Cebrail kulağına yapıştı burdu. Şol vakit ki sücüdü سجدی beni bindirmepi, anulcak kulağına ayıttı ki; Muhammed'tir, noldun dedi. Burak epsem durdu.
(Faza. XV. 199)

§ Âliden آلیدن [*Fa.*] : Suçımak سوچمق. *(Ni'meti. XVI. 6)*

§ Sigizîden سکیزیدن [*Fa.*] : Sucımak صوجمق ve çalıklanmak.
(Caf. XVI. 190-2)

§ Âliden آلیدن [*Fa.*] : Sucımak صوچمق. Meselâ at belinlemek.
(Caf. XVI. 181-2)

§ Sigzîden سکزیدن [*Fa.*] : Suçımak صوچمق ve önegülenmek ve büklümek ve çalkanmak. *(Şamil. XVI. 324)*

§ Âliden آلیدن [*Fa.*] : Suçımak صوچمق. *(Şamil. XVI. 261)*

sucuğaz : Az miktarda su.

§ ...Gücücek tavada od üzerinde sucuğazla صوجغزله ezüp kaynadalar. *(Yadigâr. XIV. 25-2)*

§ Sucuğazın سجوغز (harekelidir) süzeler çekirdeğin döğeler.
(Teshil. XIV - XV. 99)

§ Karşı gelen sucuğazın صجوغازین tüküreler.
(Mü. Şi. XIV - XV. 87)

§ Teşne olucak sucuğaz صوجوغز verin. *(Zehr. XVI. 53)*

§ ... Bir ev önüne yetiştiler, Delle... eve girdi abdest almağa sucuğaz صوجغز diledi, bir avrat vardı kuyudan su çıkarmağa.
(Ferec. XV. 496)

§ Malle-i mezburenin üstü yanında bağı olan... nâm hatun kişiye ma'rifet-i hakimle bir masra sucuğaz صوجوغز verdi.
(Sic. B. XV. 8, 211)

suçdan geçmek : Suç bağışlamak, affetmek.

Küfv : bendeş, hulv: tatlı, afv عفو [*Ar.*] : suçdan geçmeğe صو جدن كچمكه
(Cev. Ke. XVII. 92)

suç dilemek, (suçun dilemek) : Suçunu itiraf epip af dilemek, özür dilemek, suçunun bağışlanmasını istemek.

Vardı ol kul Yusuf'un öptü elin
Diledi دیلدی andan ne ki suçın صوچین varın
(Yuz. Şeyd. XIII. 17)

§ Eyittiler kim şunun bigi kişiden üşbu kadar suç iğen çoktur. Uyanıcak vargıl ol kişiden suçuñ dilegil صو چونك دلكل dediler. *(Yüz. Ha. XIV. 30)*

Geldi elin öptü diledi suçın دیلدی سوجن
Yine vardı yerine kıçın kıçın *(Mevlit. XV. 40)*

§ El-özr العذر [*Ar.*] : Suçun صوچن ve günahın dilemek دیلمك.
(Ah. XVI. 656)

su çekirgesi : Karides, teke.

§ Rûbiyan روبیان [*Fa.*] : Erbiyan mânasınadır ki meleh-i âbîdir, ya'ni su çekirgesi صو چكركه‌سی ki teke ve kirevit dedikleri hayvandır. *(Bürh. XVIII - XIX. 306)*

§ Çiling چلنك [*Fa.*] : Dört mânası var... Râbi', meleh-i âbîdir ki su çekirgesi صو چكركه‌سی demektir ki teke ve kirevit dedikleri su canavarıdır. *(Bürh. XVIII - XIX. 205)*

suç etmek : Suçlu olduğunu ileri sürmek.

Yusuf eydür uğru buldum sizde ben
Zindana urdum suç itdüm سوج ایتدوم anı ben
(Yuz. Şeyd. XIII. 80)

su çevleği : Girdap.

§ Senâr سنار [*Fa.*] : Girdab mânasına, su çevleği صو چولکی .
(Miftah. XV. 100)

suçımak : sucımak.

suç kılmak, (suçta bulunmak) : Günah işlemek, suç işlemek.

Feryat eder ol hoca bilin eğer
Suç kılmış صوچ قلمش vardurur bunda meğer
Tevbe kılsun suçuna gelsin yola
Tâ ki gide üstümüzden bu belâ *(Yuz. Şeyd. XIII. 17)*

§ Delle... evine geldi bir kızına söz öğretti, aldı gözsüz katına geldi eyitti: Ey civanmert, ey yaramaz er, beni ve kızlarını koyup kanda gezersin, ne ettik, ne suçta bulunduk صوچلده بولندق ?
Kız dahi: Babacığım, deyüp koçtu...
(Ferec. XV. 486)

suçlamak : Suçlandırmak, suç isnad etmek.

§ Miskin âsî nâgâh yolun yanılsa şehvete uyup azsa tizcek suçlamayalar صوچلمیالر . *(İhlâs. XIV. 167)*

Mutiam sana ger suçlar iseñ صوچلاریمك uş
Ki senden ger cefa ger mihr ola hoş *(Işk. XIV. 120-1)*

§ Bizi gayri kimse suçu ile suçlama صوچلمه .
(Anter. XIV. 55)

§ Pes suçlar mısın صوچلرمسن bir işten ötrü kim beni yaratmazdan kırk yıl öndin ol işi bana takdir etmiştin.
(Kesir. XV. 34)

§ Girift کرفت [*Fa.*] : Günah ve cürm ki anınla kişi kınarlar ve suçlarlar صوچلرلر . *(Ni'meti. XVI. 534)*

§ Kemâl-i şermsârî ile İstanbul'a gelüp birbirin suçladılar صوچلدیلر . *(Tuh. Ki. XVII. 73)*

suçta bulunmak : → **suç kılmak.**

suçu dokunmak : Zarar vermek.

§ Gülün bağçavana ne suçu dokundu صوچی دگوندی ki budaktan üzer. *(Tebareke. XIV. 31-2)*

suçuna kalmak : Suçunu affetmemek.

Garibe cevr kılmak key değildir
Âşık suçuna kalmak سوچنه قلمق key değildir *(Işk. XIV. 122-2)*

suçun dilemek : → **suç dilemek.**

suçunu almak : Günahını cezalandırmak.

§ Zira dostlarının suçunu سوچنی dünyada alur آلور ahirete komaz. *(Müz. XV. 80)*

suevi : Ayakyolu.

§ Âb-ḫane آبخانه [*Fa.*] : Suevi صواوی ya'ni kadem-hane. *(Şamil. XVI. 214)*

su götürüntüsü : Su yüzünde akıp giden çörçöp.

§ Su götürüntüsü صو کوتورندوسی gibi arz ile ma'an hareket ider olduğumuzdan hareket-i arzı hissedemeyiz. *(Cihan. XVII. 35)*

suğlu : Fırından ekmek çekecek kebap şişi.

§ Pelesg پلسك [*Fa.*] : Kebap çevirecek demür şiş, ba'zı yerlerde suğlu سوغلی derler. *(Deş. XVI. 190-2)*

§ Bilisk بلسك [*Fa.*] : Yastıgaç şeklinde demir şiştir ki fırından etmek çıkarırlar, taşra diyarlarda suğlu صوغلی ta'bir ederler ve kebap şişine de derler. *(Bürh. XVIII - XIX. 125)*

suğluk : Küçük bıçak.

§ Hacı Ali'nin atı beni deptiği sebepten ben dahi anı suğluk صوغلق bıçağ ile urup öldürdüm. *(Sic. B. XV. 4, 88)*

§ Hoca Veys beni suğluğ ile صوغلغله kolumda urup mecruh eylemiş idi. *(Sic. B. XV. 5, 52)*

suğrak : → **sağrak.**

suğur : Ada tavşanı.

§ ... Hirreden asgar bir hayvandır ki ana Fariside venek ve Türkide suğur سغور derler. *(Men. Av. XVI. 138)*

su issi : Timsah.

§ Neheng نهنك [*Fa.*] : Su issi صواسی ve timsah. *(Cinas. XV. 80-2)*

§ Neheng نهنك [*Fa.*] : Su issi صواسی. *(Sıh. Ac. XV. 45)*

§ Neheng نهنك [*Fa.*] : Timsah, su issi صواسی dedikleri hayvandır, Arapca timsah derler. *(Ni'meti. XVI. 249-1)*

§ Neheng نهنك [*Fa.*] : Su issi صواسی. *(Şamil. XVI. 655)*

su iti, (su köpeği) : Kunduz.

§ Seglâbî سكلابی [*Fa.*] : Kunduz dedikleri canavardır ki su iti صواى dahi derler. *(Caf. XVI. 81-1)*

§ Segâb سكاب [*Fa.*] : Kunduz dedikleri canavar ki su itidir صوايتدر. *(Deş. XVI. 31-1)*

§ Saklâb سقلاب [*Fa.*] :... Su köpeğine صوكوپكنه de denir; etıbbanın kunduz ta'bir ettikleri canavardır ki hayesi edviyeye idhâl olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 357)*

§ Bidester بيدستر [*Fa.*] : Kunduz denilen köpeğe müşabih bir hayvandır. Hem suda hem karada yaşadığından su iti صوايّی dahi ıtlak olunur. *(Kam. Os. XIX. 225)*

su kerdemesi : Maydanoz ve su teresi.

§ El-circîr الجرجير [*Ar.*] : Mağdanos ki su kerdemesi صوكردمسی dahi derler. *(Ah. XVI. 252)*

§ El-ercüvan الارجوان [*Ar.*] : ....Ve su kerdemesi صوكردمسی dedikleri ot ki etıbba katında çok faidesi vardır. *(Ah. XVI. 34)*

§ Kikyiyc كيكيج [*Fa.*] : Su kerdemesi صو كردمه‌سى ve ısırgan dikeni tohumu. *(Qeś. XVI. 56 - 1)*

§ Sezab سذاب [*Fa.*] : Su kerdemesi صو كردمه‌سى. *(Deş. XVI. 31-1)*

§ Keykir كيكير [*Fa.*] : Su teresi ve su kerdemesi صو كردمه‌سى dedikleri nebattır. Arabide circir denir. *(Bürh. XVIII - XIX. 511)*

§ El-circir الجرجير [*Ar.*] : Ma'ruf sebze adıdır ki su teresi ve su kerdemesi صو كردمه‌سى ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 795)*

su kesiği : Nöbetle alınan su hissesi, su nöbeti.

§ Best بست [*Fa.*] : Besten lâfzından muhaffeftir, sıyga-i mâzidir. Ve dülbend ve su kesiği صو كسوكى dedikleri kısmettir ki ekinciler ortasında isti'mâl olunur ki nevbet ile suyu zirâat olunan yerlere salarlar. *(Deş. XVI. 36-2)*

suknur : → **sungur.**

su koyunu : → **deñiz koyunu.**

su köpeği : → **su iti.**

sulak : Su alınacak, su içilecek yer, suvat.

§ Âbḫur آبخور [*Fa.*]: ...Ve insan ve sair hayvan su içip sulandıkları mevzie dahi denir. Arabide menhel ve atn ve Türkide suvat ve sulak صولاق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 25)*

Durağım Ravza-i Rıdvan içinde
Sulağum صولاغوم Çeşme-i Hayvan içinde
(Çeng. Dâi. XV. 244)

sulaklı : Sulak yeri bulunan, sulu.

Yavrumun yaylası sulaklı otlu
Söyler kömür gözlüm dilleri tatlı *(Kara. XVII. 304)*

sulanmak : Su tedarik etmek, su almak, su ihtiyacını gidermek.

§ Pes kuyular kazıp sulandılar سلندلر ve atların suvardılar. *(Enb. XIV. 653)*

Hısar önünde var idi bınarı
Sulanur idi صلانوریدی anda kal'a varı *(Salâtin. XV. 50)*

§ Bir ulu su kenarında kondular andan ol sudan sulandılar صولندیلر. *(Müslim. XV. 31, 29)*

§ Nâgâh bir ağaç göründü, Halef ol tarafa yürüdü gördü ağacın dibinde bir çeşmesâr var... atayı götürdü ağaç dibine, andan anasını dahi götürdü, sulandılar صولندلر, yemeklendiler, Hakk'a şükür ve Halef'e dua ettiler. *(Ferec. XV. 314)*

§ Muradları üzere sulanup صولنوب tahsil-i kuvvet ve tekmil-i kudret etmiş... *(Saadet. XV - XVI. 151 - 1)*

§ Bunda sulanup صولانوب yine Anadolu kenarıyle eyyamsız sandallar ile kürek çekerek (36) milde Şile kasabasına geldik. *(Ev. XVII. 70)*

§ Küffar kal'aya firar edicek sulanup صولانب kal'a cengi tedarükü gördüler. *(Tuh. Ki. XVII. 47)*

sulayım : Sulanılış.

§ Afer عفر [*Ar.*] : Terekenin evvel sulanmış ve sulayımı صولایمی. *(Bab. XVI. 2, 68)*

sulayın : Su gibi.

Güneşten tulunur gizlenir aydan
Sulayın سولاین kim yuyınur değme çaydan
(Işk. XIV. 140 - 1)

sultan börkü : Beybörkü de denilen bir çiçek adı.

§ Ed-deysem الدیسم [*Ar.*] : ... Ve kızıl çiçekli bir otun adıdır, sultan börkü سلطان بورکی derler. *(Ah. XVI. 404)*

§ Bustan-efruz بستان افروز [*Fa.*] : Sultan börkü سلطان بورکی dedikleri çiçektir ve çiğdem. *(Ni'meti. XVI. 179)*

§ Bustan-ebruz بستان ابروز [*Fa.*] : Sultan börkü سلطان برکی çiçeği. *(Caf. XVI. 27-2)*

§ Bustan-epruz بستان اپروز [*Fa.*] : Ol ottur ki kızıl kadife gibi çiçeği olur. Mahmur çiçeği ve sultan börkü سلطان بورکی ve gül-i Yusuf demekle ma'ruftur. *(Deş. XVI. 129-2)*

sultan yolu : Geniş cadde, şahrah.

§ Şahrah شاهراه [*Fa.*] : Ulu yol. Türkide sultan yolu سلطان یولی derler. *(Ni'meti. XVI. 422)*

sulu (I) : Taze, solmamış.

§ Şadâp شاداب [*Fa.*] : Sulu صولی ve taze sebze. *(Miftah. XV. 102)*

sulu (II) : Su taşımakta kullanılan.

Hemin anlayana bu ma'ni yeter
Ki âhir sulu صولو senek suda yiter *(Güvahi. XVI. 31)*

suluca : Çocukların başlarında, yüzlerinde çıkan sulu çıban.

§ Âbek آبك [*Fa.*] : ... Suluca صولوجه ta'bir olunan kabarcığa da denir, çocukların başlarında çıkar. *(Bürh. XVIII - XIX. 28)*

§ Es-sa'fe السعفة [*Ar.*] : Bir gûne çıbandır ki ma'sumların başlarında ve yüzlerinde çıkar sulu olanına sa'fe-i ratbe denir ki suluca صولوجه ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 778)*

suluk (I) : Su kabı, su birikmiş yer.

§ Kaçan anın nevbeti olsa hicir yerindeki su kuyusuna, kim Semud kavminin suluğu سولغ ol idi, başın urup içerdi. *(Enb. XIV. 128)*

§ Benim ev bina edeceğim yer, mezbur zimminin karlığı ve suluğudur صولغی در. *(Sic. K. XV. 5, 226)*

§ ... Hâlâ küçük hamamın suluğunda صولغنده bulundu deyicek âdem gönderilip zikr olunan hamamın suluğun bulunup kendinin olduğuna beyyine talep olundukta... *(Sic. A. XVI. 1, 836)*

§ Sahrınc صهرنج [*Fa.*] : Kavuk, mesâne mânasına ve suluk صولوق ve havuz ve maşraba. *(Deş. XVI. 53)*

§ Âbdân آبدان [*Fa.*] : Su yeri demektir. Pes her yerde su cem' olur âbdân derler, ya'ni suluk صولق ve eğrek demek olur. *(Deş. XVI. 239-1)*

§ Âbdân آبدان [*Fa.*] : ... Ve havz ve suluk صولق ve maşraba ve ma'mur. *(Caf. XVI. 2 - 2)*

§ Eş-şekîl الشكيل [*Ar.*] Atın ağzında olan gemin suluğunda صولوغنده zahir olan kanla karışık köpüğe denir. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 257)*

suluk (II) : Gemde atın çenesini içine alan halka.

§ Legân لكان [*Fa.*] : Suluk صولق ve uyan. *(Ni'meti. XVI. 564)*

§ Ligâm لكام [*Fa.*] : Suluk صولق . *(Şamil. XVI. 190)*

§ Hükmeti'l-licam حكمة اللجام [*Ar.*] : Atın çenesini ihata eder demir halkadır ki bizim diyarımızda suluk صولوق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 374)*

§ Şekime شكيمه [*Ar.*], dehene-i ligâm دهنهٔ لكم [*Fa.*] : Uyan ağızlığı ki suluk صولوق ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 195)*

sulu kılıç : Su verilmiş çelikten yapılan kılıç.

§ Gafç غفج [*Fa.*] : Sulu kılıç صولى قلج ve çukur yer ki anda su eğlenir ola ve susak. *(Ni'meti. XVI. 461)*

sumak (I), (suñak) : Su kabı, kırba, maşraba.

§ ... Diğer mizan-ı sağîr, bal mumu kefkir, suñak صوكاق, bıçak... *(Sic. B. XV. 10, 10)*

§ Gafenç غفنج [*Fa.*] : Suñak صوكاق ve hamam tası. *(Miftah. XV. 109)*

§ ... Diğer sandık : 3, suñak سوكاق : 2. *(Sic. B. XV. 2, 358)*

§ Suñak صوكاق gümüşlü : *40*, beş kilit, bir çırak : *20*. *(Sic. B. XV. 6, 1)*

§ Kalâçu قلاچو [*Fa.*] : Suñak صكاق ve yalak.
(Ni'meti. XVI. 491)

§ Satl سطل [*Ar.*] : Hamam tası ve susak ve suñak صكاق ve helke, ya'ni bakır çölmek. *(Ni'meti. XVI. 386)*

§ Debbe دبه [*Fa.*] : Ham gönden düzülmüş yağ kabı ve gûze bardak ve suñak سكاق. *(Caf. XVI. 56 - 2)*

§ Gafenç غفنج [*Fa.*] : ... Su dökünecek tasa derler ve sipahilerin yanındağı bulgarîden dikilmiş suñağa صوكاغه dahi ıtlak olunur. *(Caf. XVI. 108-2)*

Suñağın صوكاغن yap yap eyledi pür-âb
Sû-yi Behram-ı serde etti şitap *(Mîri. XVI. 286)*

§ Kalâçu قلاچو [*Fa.*] : Suñak صوكاق ve yalak.
(Deş. XVI. 291 - 2)

§ Gafenç غفنج [*Fa.*] : İsm-i âmdır, susağa derler ve bulgarîden dikilmiş suñağa صوكاغه derler, kalâçu mânasına.
(Deş. XVI. 541 - 1)

§ Debbe دبه [*Fa.*] : Matara ve suñak صوكاق ve gönden bardak.
(Deş. XVI. 323 - 1)

§ Bir telâtin sumak صوماق ile su indirdiler...
(Naima. XVII - XVIII. 2, 217)

sumak (II) : Ekşi yemiş veren bir bodur ağaç ve yemişi.

Seherden evvel de ekşili paça
Limon bulunmazsa sumak isterim *(Kara. XVII. 86)*

suna : Göl ördeği.

Uzadır boynunu arar eşini
Bir tek suna gördüm göl kenarında *(Kara. XVII. 6)*

İki suna gördüm, indi bu bağa
Onlar sayesinde bağa nur yağa *(Emrah. XIX. 27)*

suñak : → **sumak (I).**

sundurma : Önü açık çatı altı.

§ Kabur قابور [*Fa.*] : Sundurma صوندرمه ki ev önünde olur. *(Ni'meti. XVI. 486)*

§ Rivak رواق [*Ar.*] : Ma'ruftur ki ev önünde önü açık yüksek yer ki sundurma صوندورمه ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII.)*

sungar : → **sungur.**

sungur, (sunkur, sungar, suknur) : Akdoğan.

Kaptı gönülü gözleri kurtulmadı andan
Sunkur سنقر nite ki saydede gökteki oharı *(Kadı. XIV. 262)*

Hüma bulan nider sunkur سنقور u şahin
Şehenşah ile bir olmaya elkin *(Işk. XIV. 172 - 1)*

Yeler yanımca önümce seğirtür
Balaban u doğan şahin ü suknur سقنور
(Çeng. Dâi. XV. 255)

Bu gök gölgesinde uçtu hüma
Şikâr bunlara her mürg-ı sungar سنغار *(Âş. XVI. 11)*

Sungur-ı سنغر âşiyan-ı mânadır
Zü'l-cenaheyn-i şi'r ü inşadır *(Sabit. XVII - XVIII.)*

§ Sunkur سنقر [*Ar.*] : ... Asıl sunkur lafz-ı Türkidir, Fariside şunkar dedikleri akdoğana denir ki amme sunkur صونقور ta'bir ederler, Türkistana mahsustur. Anınla salâtin saydederler. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 904)*

su nigendeli : Kenarları teğelli.

§ Bürde برده [*Ar.*] : Su nigendeli صونكندەلى ince ak kaftan ve car gibi bürünürler dikişsiz bir libastır. *(Bab. XVI. 2, 134)*

sunkur : → **sungur.**

sunmak : 1. Uzatmak.

Sundu صوند Yusuf kamçıyı Zeliha alıp
Ah kıldı düştü kamçı oda yanıp *(Yuz. Şeyd. XIII. 61)*

§ Kaçan Süleyman otursa kürsi değzinir idi ve kerkesler ve tavuslar ve arslanlar başların Süleyman'dın yana sunup سنب kamusu kürsi ile çevrilirdi. *(Enb. XIV. 635)*

Her neye sunsa صونصه irişir elleri *(Nesimi. XIV. 26)*

Aldı ol ma'şuk bir câmı ele
Sundu صند şeyhe sağarı dir iç hele
(Man. Tayr. XIV. 34)

§ Ayak sunduñ صوندك ayıkla koma. *(Tazarru. XV. 129)*

§ Elini harama sunmaktan صونمقدن çekip Hak Taâlânın helâl ettiği nesnelere sunmaktır صونمقدر. *(Delil. XV. 97)*

§ Elçi ayağa turup nâmeyi sundu صوندی. *(Müslim. XV. 2, 171)*

Ecel sunar صونر anun eline câmın
Çıkarur atı ağzından licâmın *(Salâtin. XV. 102)*

Destgiri her nebiyy ü her veli
İrişen her ilme sundukça صوندقجه eli *(Ruşeni. XV. 155)*

Rûzgârın bu kârıdır ezelî
Bîser eyler kime sunarsa صونرسه eli
(Yuz. Hamdi. XV. 15-2)

Hacetliyim ki sundum صندوم elim sana ey kerim
(Kesir. XV. 126)

§ Hava yüzünden velâyet elin sundu صوندی anın eline yapıştı.
(Bektaş. XV. 28)

Buyur sâki tolu peymane sunsun صونسون
Bugün kim ahd ile peyman senindir
(Çeng. Dâi. XV. 203)

§ ... Taht önüne geldi baş kodu, yer öptü câmi halifeye sundu صوندی. *(Ferec. XV. 7)*

§ Perde ardından bir kez birkaç etmek sunuverdi صونویردی.
(Ferec. XV. 25)

§ Sandıktan bir elma çıkardım soydum, bıçak ucıyle sundum صوندم ağzıyle almak diledi... *(Ferec. XV. 114)*

§ Bektaş Hünkâr ol tabağı alıp Cebel-i Arafat'ta Şeyh Lokman Perrende'ye sunuverdi صوندی. *(Bektaş. XV. 18)*

Elinde sükkeri ayruğa sunup صونوب
Ağuyu kendi yutmaktır adı aşk *(Eşrefoğlu. XV. 37)*

§ Yâ Musa sana ne verdim ise al ve bana şükreyle. Musa gerü elin sundu صندی ol altı levhi yerden götürdü. *(Cennet. XV. 399)*

Gel olma bezm-i fenada mey ile âlûde
Ki suna صونه sâkı-i vahdet eline mâ-i tahur *(Hayali. XVI. 1)*

Kaldı hayrette kim bu tuhfeyi ben
Kime sunsam صونسم ki râğıp olsa ana *(Âli. XVI. 40)*

Dudağa geldi can gerdun elinden
Sunar صوز câm-ı cefa her dûn elinden *(Enis. XVI. 11)*

§ Suya gark olan, süpürge çöpüne dahi el sunar صونار. *(Sır. XIV. 82)*

Sunup صونب destine bir zerrin ayağı
Didi ey hüsn ü hulkun taze bağı *(Veyse. XVI. 28 - 2)*

§ Sâid-i devlet-i müsait birle her neye ki sunsa صونسه eli irer. *(Tar. İs. XVI. 6)*

§ ... Elime sunup صونب dedi ki... *(Selim. XVI. 16)*

§ Vaṭḫ وطخ [*Ar.*]: Kimseye nesne sunuvermek. *(Bab. XVI. 2, 439)*

Şu meyden kim bana sunduñ صوندك dolu câm
İlet ona dahi bir cür'a nâ-kâm *(Hüs. Dil. XVI. 52)*

Şeker yimek diler tatlı dil ile
Büber sunar صوز bize berg-i gül ile *(Veyse. XVI. 91 - 2)*

Nice bir adl katil fitneyi ihya edesin
Beni öldür sunayım صونیم boynumu gel çal nice bir
(Niyazi. XVII. 25)

Bülbül olup gülistana kondumsa
Hâr oldu el kangı güle sundumsa *(Kâtibi. XVII. 16)*

Ayak bas meydanda sözünden dönme
Her olur olmaza destini sunma *(Kâtibi. XVII. 11)*

Götürmez deyü sunmaz صونمز oldun bana
Neden bu cefa merhaba merhaba *(Atai. Ha. XVII. 37)*

Tenine ditreme düştü, elini öpmeğe sundu صوندی
Elini vermedi Seyyit yinin sundu işaretle
(Battal. XVIII. 61)

Kanlı yaşımla arzıhâl yazdım
Ol şehinşaha sunmaya صونیه geldim *(Kuddusi. XIX. 128)*

2. El uzatmak, uzanmak.

Yiyesi önüne gelicek Süheyl
Gönülsüz sunar idi صوناردی, etmezdi meyl *(Süh. XIV. 272)*

İki gözünden anı sundu صوند öptü
Veli anın dahi hem gönlü koptu *(Işk. XIV. 255 - 2)*

Belâ yükü altında beli sına
Sınanmamış işlere her kim suna صنا *(Ferh. XIV. 17)*

§ Ağaçların yemişlerin dirmek âsan ola, örü tururken sunarsa صونرسه irişe, otururken sunarsa irişe.
(Leys. Mu. XIV - XV. 418 - 2)

§ ... Ol dahi nice kim dedim, pişirdi ileyime getirdi, diledim ki sunup صونب andan iftar idem, heman dem sunduğumlayın صندغملین baş barmağım ısırdı, sandım ki bir od idi yaktı.
(Müneb. XIV - XV. 123 - 1)

Bu gazâdan sonra ayruk sınmadı
Hiç sahabe harp oduna sunmadı صنمدی *(Muham. XV. 194)*

§ Bir gün sarhoş giderken yol üzerinde toprak içinde bir pâre kâğıt buldu, sundu صوندی götürdü. *(Leys. Ar. XV. 90)*

§ ... Melik geri geldi eyitti: Ey bed-ahd, çün bu kızı sevdin, bana niçin getirdin dedi, sundu صوندی şahzadeyi kaptı denize attı. *(Ferec. XV. 150)*

§ Halife sundu صوندی gulâm elinden câmı aldı nuş eyledi, yine gulâm eline verdi. *(Ferec. XV. 7)*

§ Ya hatun ol oğlancıkları Resûl ister, ete sunmadı صمادی bile, yiyelim oğlancıklarla der. *(Müz. XV. 267)*

§ Âdem oğlanlarının canlarını gevdeden çıkarırlar, boğazına gelicek Melekülmevt sunar صوز alır. *(Kesir. XV. 25)*

§ Sunup صنوب boğazım eline aldı. *(Şeref. XVI. 123)*

Tefekkür etmedin bir işe dönme
Refikından önürdü aşa sunma صونمه *(Letaif. XVI. 72)*

§ Bir herifin önüne ısı taam getirirler ... Bismillâh diyip kaşık sunar صوز. *(Letaif. XVI. 72)*

§ Uçmak ni'metinden ak üzüm, yakın oldu sundu صوندی; evvel-i taam kim uçmak ni'metinden tenavül etti, ol idi. *(Ta. Şahi. XVI. 52 - 2)*

§ Biz ihsanımızdan dönmeziz ve ağzımızdan çıkan lokmaya sunmazız صونمزز. *(Tibr. XVI. 167)*

Bilir taap dahi bir kısmet olduğun Nabi
Sunan صونان mukadder olan rızktan ziyadesine
(Nabi. XVII - XVIII. 193)

Sadme-i azli gören bîkesler
Lâşe-i zulme sunan صونن kerkesler
(Nabi. XVII - XVIII. 34)

Zehr ü kand ü telh ü şirine beraber sunmada صونمده
Saff-ı engüştan kadar âlemde bürhan olmaya
(Nabi. XVII - XVIII. 3)

3. Saldırmak, hamle etmek, hücum etmek.

Şeci'dir o kadar kim sunar صوز Hezir-sıfat
Olursa saff'-ı aduv cümle Rüstem ü Kişvad
(Nabi. XVII - XVIII. 46)

sunturaç : Hayvanların tırnaklarını kesmekte kullanılan bir türlü bıçak.

§ Çekiç : 5, sunturaç سنتراچ : 5, kısaç: 5, örs: 15.
(Sic. B. XV. 6, 6)

sunuñ : Suyun.

Buluttan güneş yine çıkabilir
Veli od sunuñ صونوك içinde kalır *(Ferh. XIV. 56)*

§ ... Şolok saat sıçradı ol göle koyulan sunuñ سونك yukarısına gitti. *(Kel. XIV. 40)*

§ ... Ol balık hile birle kendözün yine ol sunuñ سونك aşağa ayağına bıraktı. *(Kel. XIV. 40)*

Gül kohudur yoksa çoktur ak çiçek
Sunuñ صونك acısı bilinir içicek *(İbrahim. XV. 72 - 1)*

Çünkü göğü kubbe-i mînâ yasadı âli taak
Düzdü sunuñ صونك köpüğünden yerleri etti surâh
(Muham. XV. 27)

§ Bes ol bitenden ne sunuñ صونك haberi var ki suvardığı ne toprağın haberi var ki bitirdiği nedir. *(Enfes. XV. 461)*

§ Bir nice hekimler demiştir kim: Yudukları sunuñ صونك içine kuru gülle mersin bile kaynamış andan sovumuş olsa yeğrektir. *(Hazain. XV. 10 - 2)*

§ Tatlı su ile işler hammama gire, gurnayı mu'tedil su ile doldura, birez vakıt ol sunuñ صونك üzerine bir kulağın tuta... *(Hazain. XV. -35)*

§ Yediği yemeğin içtiği sunuñ صونك zevkini, safasını hep giderir. *(Müz. XV. 53-2)*

§ Gûl كول [*Fa.*] : ... Ve sunuñ صونك sığa yeri.
(Caf. XVI. 146 - 1)

§ Çeğre چكره [*Fa.*] : Köpük, kef mânasına, sunuñ صونك olsun ve gayri nesnenin olsun. *(Ni'meti. XVI. 232)*

§ Sinâr سنار [*Fa.*] : Sunuñ صونك sığa yeri ki anda gemiler yatur.
(Deş. XVI. 112 - 1)

§ Âftab آفتاب [*Fa.*] : ... Ol sebepten sunun kızması güneşe nisbet olundu. *(Deş. XVI.2 7 - 2)*

§ Pâyab پاياب [*Fa.*] : ... Şol havza derler ki derin olmaya yufkacık ola sunuñ صونوك dibi görüne. *(Deş. XVI. 28 - 1)*

§ ... O sunuñ صونك havası derunuma od saldı.
(Hüs. Dil. XVI. 12)

§ Badehu mezkûr sunuñ صونك kıble tarafında...
(K. B. XVI. 30)

Sunuñ صونك iner aşağısına seng-i bîdireng
Ol tâbden ki âb verir has revan olur
(Nigâ. Ter. XVII. 189 - 1)

sunuşmak : 1. Birbirine vermek.

Aldılar ol bitiği sunuştular صونشديلر
Birbirine kamusu bakıştılar *(Yuz. Şeyd. XIII. 86)*

§ Sunuşalar صنوشلر anda birbirine kadehleri.
(Cev. Es. XV. 249)

2. El tutuşmak, birbirine hamle etmek. (Kelime "sınuşmak" da okunabilir. O zaman "birbirini alt etmeğe çalışmak" anlamına gelebilir.)

§ Müzâvaka مذاوقة [*Ar.*] : Süğü ile birbirine sunuşmak صنوشمق.
(Bab. XVI. 2, 302)

§ Nihad نهاد [*Ar.*] : Savaşta biriyle sunuşmak.
(Bab. XVI. 1, 486)

supa : Sıpa.

§ Afuv عفو [*Ar.*] : . . . Eşek supasına صوپەسنه denir.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 878)

suplak, (soplak) : Uzun ve biçimli (?).

Bile bindi anınla cümle ebkâr
Kamusu serv-kadd ü lâle-ruhsar
Kimi şahin bakışlı kara gözlü
Kimi keklik sekişli tutu sözlü
Kimi turna gibi suplak صوپلق boyunlu
Kimisi can ile şehbaz oyunlu *(Zati. XVI. 294)*

Safa mülküne bir malik-rıkab ol boynuna kol sal
Ayardıp gonca-i zambak gibi bir boynu suplağı صوپلاغی
(Zati. XVI. 578)

surba : → **kuş surbası.**

suret bağlamak : Vücut bulmak, teşekkül etmek.

Bunda her ne tohm ekersen hayr ü şer
Anda suret bağlar صورت بغلر ey sahib-nazar *(Beş. XV. 88)*

§ Her bir endamın yur iken şol kadar sığayalar, düzeler kim her endamı göz sevdüğünleyin şekil, suret bağlaya صورت باغليا.
(Hazain. XV. 10 - 2)

suret darısı : Küçük darı, güvercinlere verilen darı.

§ Gâvers كاورس [*Fa.*] : Suret darısı صورت دروسی.
(Şamil. XVI. 486)

§ Erzen ارزن [*Fa.*] : Suret darısı صورت دروسی.
(Şamil. XVI. 570)

§ Âvers آورس [*Fa.*] : Ardıç veya serv ağacı ve suret darısı صورت دروسی.
(Ni'meti. XVI. 76)

§ Cavers جاورس [*Ar.*], nev'î ez erzen نوعی ازارزن [*Fa.*] : Darıdan bir nevi'dir ki ana suret darısı صورت طاروسی derler.
(Aks. XVII - XVIII.)

suret düzetmek : → **suret düzmek.**

suret düzmek, (suret düzetmek) : Resim yapmak, resmetmek.

Değil tan bu ma'nide ger azaven
Bunun gibi suret kaçan düzeven *(Süh. XIV. 241)*

§ . . .Nakkaş, kalemi ile suretler صورتلر ve nakışlar düzede دزده kim bakmakta doğru gözüke. *(Kel. XIV. 27)*

§ Güzellik gönül almaktır, suret düzmek صورت دزمك değil. *(Tazarru. XV. 190)*

suret uğrusu, (siret uğrusu) : Mürai.

§ Ne acayip suret uğrusu صورت اغريسى mel'un olmuşsuz. *(Müslim. XV. 31, 10)*

Hele biz suret uğrusu صورت اوغرسى değiliz
Tacım z hırkamız rıdamız kok *(Nihani. XVI. 50)*

Ruhun mi'ratın ey âyine ruhsar
O suret uğrusundan صورت اوغروسندن sakla zinhar *(Ârifîn. XVI. 20)*

§ Ve mürai ve riya-pişe ve suret uğrusu صورت اوغروسى zerk-endişe gayette çoktur. *(Tar. İs. XVI. 28)*

§ Bir bölük suret صورت ve gurbet uğrusu اوغرسى kallâşlar... *(Hüs. Dil. XVI. 68)*

Haberdar-ı her fen idi doğrusu
Değil suret صورت ü siretiñ سيرتك uğrusu اغريسى *(Mihnet. XIX. 92)*

suret uğruluğu : Riya, mürailik.

§ Terb تَرب [*Fa.*] : Hiyle ve mekr ve san'at mânasınadır ve riya ve zerk ve tezvir mânasınadır ki suret uğruluğu صورت اوغريلغى ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII - XIX. 178)*

suret yazmak : Resim yapmak.

§ Bir nakkaş üstat kim âlem içinde suret yazmakta صورت يزمقده ve kalem urmakta barmak ile göstermelü idi. *(Kel. XIV. 66)*

§ Veşm وشم [*Fa.*] : Suret yazmak صورت یزمق ve nakşeylemek. *(Ni'meti. XVI. 626)*

surnaba, (surnapa) : Zürafe.

§ Zürrâfe زرافة [*Ar.*] : . . . Üştür gâv vü beleng. Türkice ana surnaba صورنبه derler. *(Bab. XVI. 1, 205)*

§ Zürâfe الزرافة [*Ar.*] : Deveye benzer boyunu uzun ve art ayakları kısacık bir canverdir ki Fariside üştür-gâv ve Türkide surnapa سرناپه derler. *(Ah. XVI. 466)*

surnapa : → **surnaba.**

sursat : Bir vesile ile alınan tekâlif.

§ Tahsil-i emvale mübaşeret edip nüzül ve sursat سورصات cem'-ettikten sonra kat-ı menzil ederek . . .
(Naima. XVII - XVIII.)

susağan : Çok susayan.

§ Mi'taş معطاش [*Ar.*] : Katı susağan صوصغن.
(Bab. XVI. 2, 174)

susak : Tahta kova, su kabı, maşraba, çomça.

Dedi bir kuluna susağı سوساغی batır
Şu havza vü içmeğe bir su getir *(Süh. XIV. 253)*

Bulan Nil'i bilmez susalık nolur نلور
Beriyye yürüyen su kadrin bilir *(Ferh. XIV. 11)*

§ Server ziyade susuz idi, Aşkar'dan inip kement ile susak صوصاق sarkıttı. *(Hamza. XIV - XV. 13, 152)*

§ Satl سطل [*Ar.*] : Susak سوسق. *(Sıh. Ac. XV. 46)*

§ Dükkân hurdevatı: 150, susak صوصاق : 7, hereni: 30.
(Sic. B. XV. 6, 92)

§ Gâvdûş کاودوش [*Fa.*] : Gönden olan küçük susak صوساق.
(Deş. XVI. 170 - 2)

§ Gafc غفج [*Fa.*] : . . . Ve susak صوساق. *(Deş. XVI. 54 - 1)*

§ Gafenc غفنج [*Fa.*] : İsm-i âmdır, susağa صوصاغه derler. *(Deş. XVI. 541 - 1)*

§ Gafenc غفنج [*Fa.*] : Susak سوسق ki ism-i âmdır, çeşme ve bunarlarda gelen geçen içmek içün düzdüklerine derler. *(Caf. XVI. 108 - 1)*

Söyündü lâlenin rûşen çırağı
Bozuldu sûsenin çinî susağı صوصاغی *(Yuz. Şems. XVI. 385)*

§ Satl سطل [*Ar.*] : Bınarda su içecek kulplu susak. *(Bab. XVI. 1, 403)*

§ Gafenc غفنج [*Fa.*] : Susak صوصاق. *(Şamil. XVI. 83)*

§ Es-sabtal السبطل [*Ar.*] : Ve susak صوصاق ki pınarlarda su içerler. *(Ah. XVI. 484)*

§ Gafc غفج [*Fa.*] : Sulu kılıç ve çukur yer ki anda su eğlenir ola ve susak صوصق. *(Ni'meti. XVI. 461)*

§ Satıl سطل [*Ar.*] : Hamam tası ve susak صصق ve sunak ve helke ya'ni bakır çölmek. *(Ni'meti. XVI. 386)*

Gürbe : kedi, kedû : kabak, güft : dedi, satıl سطل (*Ar.*] : susak صوصاق
Hurd: yidi, çepin: solak, kak: kadit ü ay: meh *(Genc. XVII. 61)*

§ El-kades القدس [*Ar.*] : Satl dedikleri zarfdır ki ma'ruftur, Türkçe susaktır صوصاقدر. *(Kdeb. XVIII. 613 - 1)*

§ Dûşine دوشنه [*Fa.*] : Süt sağacak kaba denir tas ve susak صوصق ve külek gibi. *(Bürh. XVIII - XIX. 286)*

§ Şir-i came شیرجامه [*Fa.*] : Memeye ıtlak olunur ve süt sağacak kaba denir ki Türkide külek ve susak صوصق ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 407)*

§ El-hav'ebe الحوبه [*Ar.*] : Pek büyük kutuya ve susağa صوصاغه ve pek büyük kovaya denir. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 100)*

susalık, (susarlık) : 1. Suya kanmama hastalığı.

§ Yüreği sovutur ve susalığı سسالغی giderir. *(Edviye. XIV. 6)*

§ ... Amma susalık سسالق getirir, çekirdeğiyle yiyicek yel eyler. *(Edviye. XIV. 7)*

§ Safrayı ve susalığı صوصلغی giderir. *(Mü. Şi. XIV - XV. 69)*

§ Susalığı صوصلغی giderir, yüreği sovutur. *(Mü. Şi. XIV - XV. 27)*

§ Tabaşir, gönülü ferah eyler, susalığı صوسلغی giderir. *(Teshil. XIV-XV. 45)*

§ ... Eğer ağzına kurşun pâresin koyarsa susalığın صوصلغن sakin eyler. *(Hazain. XV. 66 - 2)*

§ Bu kez ol kaynar suları içiserler şol susalık صوصالق olmuş develer gibi kim içüp kanamayalar. *(Leys. Ar. XV. 560)*

§ Şarap kim susalığı صوصلغی keser. *(M. Na. XV. 29)*

§ Karga dilini kurutup yiyen kişinin susalığı صوصەلغی def'ola eğer temmuz ıssısında yise de. *(Hay. XV. 95)*

§ Kar susalık صوصالق kandırmaz. *(Ata. XV. 23)*

Anın men'ine nâsıh kethudalık
Ne ider kan kandırmaz susalık صوصالق *(Güvahi. XVI. 98)*

§ Hüşâ-zede هوشازده [*Fa.*] : Susalık صوصلق olmuş deve ki su içer kanmaz ve iylemiş deve mânasına. *(Ni'meti. XVI. 639)*

§ Hüşâze هوشازه [*Fa.*] : Susalık صوسالق olmuş deve ki su içip kanmaz. *(Deş. XVI. 359 - 1)*

§ Hüşâz هوشاز [*Fa.*] : Susalık صوصلق olmuş deve ki su içer kanmaz. *(Caf. XVI. 177-2)*

§ Hüşâre هوشاره [*Fa.*] : Susalık صوسالق olan ki suya kanmaz. *(Cam. Fa. XVII. 104)*

§ Baḫar بخر [*Ar.*] : Susalık صوصاليق dedikleri maraza müptelâ olmak ki her ne kadar su içse kanmaz. *(Aks. XVII - XVIII. 297)*

§ El-bagar البغر [*Ar.*] : Şol habis suya denir ki andan içen davar bağar illetine uğraya. Ve suyu pek çok içmeğe denir. Alâ-kavlin bir illet adıdır ki zikr olundu. Türkide ana dolap ve susalık صوصەلق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 171)*

§ El-utaş العطاش [*Ar.*] : Susalık صوصەلق ta'bir olunan illete denir ki her ne kadar su içse kanmaz.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 337)

§ Hüşâz هوشاز [*Fa.*] : Mevâşinin gayette susayıp bîtab kalmasına denir ve susalık صوصالق marazına derler.
(Bürh. XVIII - XIX. 631)

§ Hüşâzîden هوشازيدن [*Fa.*] : Tavar kısmı gayette susamak ve susuzluktan helâk derecesine varmak ve susalık صوصالق marazına uğramak mânalarınadır.
(Bürh. XVIII - XIX. 631)

2. Susama, susuzluk.

§ Ol yerde kim su az ola ve ruzgâr katı ola suyu sirke ile karışdurup içeler susalığı صوصالغی gidere. *(Yadigâr. XIV. 9-1)*

§ Susayıcak Kur'an ohuruz, susalığımuz صوصالغموز geçer.
(Fütuh. XIV. 59)

§ Südü içtim karnım doydu ve susaluğum صوصالغوم kandı.
(Anter. XIV. 34)

Kanıma kanalı gözün kanmadı hiç susalığun صوصالغوم
Gerçi ki ben tutağının bunca kanına kanmışam
(Kadı. XIV. 311)

İki gün düşmemiş ağına balık
Zaif etmiş anı açlık susalık صوصالق *(Işk. XIV. 298 - 1)*

§ ...Susalığı صوصلغی giderir ve tabiatı yumuşatır.
(Akr. XV. 337)

§ Yâ Musa kıyamet susalığından صوصالغندن emin olmak diler misin. *(Cennet. XV. 433)*

§ Ol kişiye Hak Taâlâ âhir vakıtta bir şerbet içüre kim susalığı صوصالغی kana. *(Cennet. XV. 153)*

§ Oruç susalığına صوصالغنه katlanmağın çok müzdü vardır. *(Cennet. XV. 212)*

§ ... Az içmekle susalık صوصلق kandıra... Üş bu dediğimizleyin olursa gayet eyü sudur. *(Hazain. XV. 32 - 2)*

§ Ol can ki Tanrı Taâlâyı öğüş zikreyleye, ol canın susalığı صوسلغ kanmak birle çıkar. *(Güzide. XV. 50)*

§ Gece susalığın صوصالغن kandıran duman gölgesinde gönlün eğlemek için gönleğin yuyup boğanakta göğsün kurutana benzer. *(Sır. XVI. 114)*

§ Reyyan ریان [*Ar.*] : Susarlığı صوصارلغی kanmış recül. *(Bab. XVI. 2, 511)*

susalmak : Susamak.

§ Top susalmaklık صوصلمقلق hadden geçicek yine bana yalvarur. *(Tuh. Le. XV. 216)*

susan : Susam.

§ İki kardaş kanı ve burcak unu ve susan صوصن kökü her birinden birer direm döğeler. *(Yadigâr. XIV. 79 - 1)*

§ Gök susan صوصن dibi on direm, çekirdeksüz kızıl üzüm yiğirmi direm... *(Yadigâr. XIV. 54-2)*

susarlık : → **susalık.**

susatmak : Bunaltmak.

§ Sana güçleri yettükçe uyanları korkutmayam, susatmayam سوستمیم. *(Tuh. Le. XV. 182)*

su serpecek : Süzgeçli kova.

Gâh su serpeceğin صو سرپجکن alıp ele
Ulaşurdu ile bu işve ile *(Atai. Ha. XVII. 107)*

susığırı : Camus, manda.

Pes cehennem susığırı صو صغیری sûretinde yürüye
Tütününden çıka odlar sıda ödler târümar *(Muham. XV. 329)*

§ Susığırı صو صغری dahi kara sığırı gibidür. *(Tuh. Le. XV. 344)*

§ Bir cift kara sığır öküzü ve altı kara sığır ineği ve iki susığırı صو صغری ineği... sattım. *(Sic. B. XV. 7, 247)*

§ Susığırı صو صغر çift: 350, kara öküzü: 150, iki bargir: *300...* *(Sic. B. XV. 1, 160)*

§ Gâvmiş کاومیش [*Fa.*] : Susığırı صو صغری, camus mânasına. *(Deş. XVI. 170 - 2)*

§ Gâvmiş کاومیش [*Fa.*] : Susığırı صو صغری. *(Ni'meti. XVI. 505)*

§ Mülhidin oğlu bir gün orman kenarından geçerken ormandan bir susığırı صوصغیری çıkıp oğlanı görücek durur ve yüzüne aları aları nazar kılıp bakar. *(Letaif. XVI. 73)*

§ Susığırı صوصغری dahi kara sığır hükmündedir. *(Ter. Kurt. XVI. 77)*

§ Gâvmiş کاومیش [*Fa.*] : Susığırı صوصغری. *(Şamil. XVI. 638)*

Çok sığırlar var yabanî anda bol
Cüssede susığırıdan صو صغریدن büyük ol *(K. B. XVI. 68)*

§ Camus جاموس [*Ar.*] : Susığırı صو صغری.
(Müntehab. XVII. 23-2)

Susığırı صو صغری gönün aldı ol ulu
Katı ince dildi anı ol ulu *(Battal. XVIII. 316)*

§ Gâmiş کامیش [*Fa.*] : Gâvmiş muhaffefidir ki susığırıdır صوصغریدر, camus muarrebidir.
(Bürh. XVIII - XIX. 514)

§ Lûbure لوبره [*Fa.*] : Yaban koyunu miş-i deşti mânasınadır, garm dahi derler, Türkide ayrık koyunu ve ayrık koçu dahi derler ve bazı nüshada gâvmiş ile mersumdur ki susığırıdır صوصغریدر, tombay ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII - XIX. 549)

susığırı ineği : Dişi manda.

§ İki susığırı ineği صو صغری اینکی buzağusu ile: *600... (Sic. B. XVI. 1, 36)*

§ Yiğirmi iki baş kara sığırı ve susığırı iñekleri صو صغر إینکلری ve tosunları ve buzağuları ve tanaları... *(Sic. B. XV. 3, 290)*

susığırı öküzü : Erkek manda.

§ Bir ift susığırı öküzü صو صغیری اوکوزی ile ve üç çift kara sığırı öküzü ile ve altı baş... *(Sic. B. XVI. 3, 220)*

§ Merhum-ı mezburun muhallefatından olup hayvanat kısmından bir çift susığırı öküzü صو صغری اوکوزی ve üç re's yuntu ve iki tayı var iken mezkûre Muhsine Hatun merhum-ı mezburun ancak bir çift susığırı öküzü vardır, gayri yoktur deyü inkâr ider. *(Sic. E. XVI. 21, 65 - 1)*

sus kes : Sus, sesini kes, kısa kes.

§ İbşir Paşa efendimizde sikkedan zevil-erham akrabamdır deyü kesb-i tefahur ederiz, siz bize ve ana ecnebi muamelesi edersiniz, dedim. Heman : Hay gidi şaki, sus kes. Bizi Defterdar oğlıyle akraba edip mabeynimizi ıslah ettin dedi. *(Ev. XVII.)*

§ ...Burada Paşa efendimizle buluştuk. Bize : Safa geldin Evliyam azmin kutlu olsun, sus kes; İbşir Varvarı aşadı mı, dedi. Hakir: Beli aşayıp tarümar ettik Varvarı, Kör Hüseyin Paşayı, Hacı oğlunu, dedim. *(Ev. XVII.)*

sus olmak : Susmak, sükût etmek.

Can verirsem ben senin sevginle sevdiğim eğer
Ancalar sus olalar صو ص اولەلر günülerinden öleler
(D. B. XVI. 86)

Bir sözü söyler isen doğruca di yohsa sus ol صو ص اول
Ger bügûyî sühanî rast bügû verne ḫamuş خموش
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 67)

susuz yaban : Çöl.

§ Feyfât فيفآت [*Ar.*] : Susuz yaban صوسزيبان.
(Müntehab. XVII. 73 - 2)

suv : Su.

Nite olmaya kimse ayın bayın
Ki karanuda bula Mengü suvun صون *(Süh. XIV. 117)*

Çü kaygu tozuna bulaşa yürek
Medet ana üzüm suvundan سوندن gerek *(Süh. XIV. 275)*

Tekebbürlüğe vermeyigör boyun
Anın odu yele verir yüz suvun سون *(Süh. XIV. 124)*

suvağ : → **suvak.**

suvak, (suvağ) : Su biriken çukur yer, pınar, çeşme.

§ Reşen رشن [*Ar.*] : Irakta olan suvak صواق yeri.
(Bab. XVI. 1, 510)

§ Zeman-ı kadimde ol boğazı bu maslahat içün kesüp ve o taşı naht idüp ol suya suvak صواق peyda etmişler.
(Cihan. XVII. 396)

Sağ : ölçek, mişrebe مشربه [*Ar.*] : dahi suvağ صواغ
(Genc. XVII. 18)

§ El-vükre الوكره [*Ar.*] : Çeşme ve sebil gibi su içmek içün ta'yin olunan mahal, Türkçe suvak صواق derler.
(Kdeb. XVIII. 550 - 2)

§ El-inâ' الاناء [*Ar.*] : Türkçe suvak صواق ve sebil derler.
(Kdeb. XVIII. 105 - 1)

suvarıcı : Su verici.

§ Âbkâr آبكار [*Fa.*] : Âbyâr vezninde suvarıcı صواريجى, sakka mânasına. *(Bürh. XVIII - XIX. 28)*

§ Âbyâr آبيار [*Fa.*] : Suvarıcı صواريجى ve sulayıcı ve su verici ki murat mezari' ve eşcar iska eden kimesnedir.
(Bürh. XVIII - XIX. 29)

Âbyâr آبيار [*Fa.*] : oldu suvarıcı صواريجى, susuzdur: bîâb. *(Tuhfe. XVIII - XIX. 151)*

suvarılmak : Sulanmak, su verilmek.

§ ... Bu dakiktir ki ırmak suyundan suvarılmış صورلمش bağın üzümünden yimeye. *(Müneb. XIV - XV. 133 - 1)*

Bostan ki vakt ile suvarılmaz صورلز harap olur *(Şeyhi. XV. 80)*

§ Şükür dolabı deveran etmeyince ni'met ekinleri suvarılup صوارلوب onmaz. *(Maârif. XV. 96)*

Bağ-ı hüsnün Âb-ı Hayvan'la suvarılduğ'içün صوارلدوغجون
Divlerdir bağbanı, mevce-i can andadır *(Ah. Pş. XV. 76)*

§ El-izyü العذى [*Ar.*] : Yağmur suyıyle suvarılan صوارلن ekin. *(Terceman. XV. 59)*

§ Ber-âb براب [*Fa.*] : Suvarılan صواريلان ekin. *(Deş. XVI. 28 - 1)*

§ Eş-şerḫ الشرخ [*Ar.*] : Suvarılmamış صوارلماش kılıç. *(Kdeb. XVIII. 355 - 2)*

suvarımılmak : Suvarılmak, su içirilmek.

§ Ümiddir ki Beni-İsrail suvarımılduğunlayın صوارنلدغنلين biz dahi suvarımılavuz صوارنلوز. *(Rahat. XVI. 224)*

suvarmak, (sıvarmak) : Sulamak, su vermek.

Günahın çok üşümekten imanın gülleri soldu
İnabet suy'ile her dem niçin anı suvarmazsın صوارمزسن
(Yunus. XIII-XIV. 263)

§ İştiyak odunu altında yandurasın, ihtiyat çomçasıyle suvarasın صوره‌سن. *(Yüz. Ha. XIV. 124)*

§ Şol dane kim madâm toprak perdesi altınha gizlidir, hiç kimse anı beslemeğe ve suvarmağa سورمغه dürüşmez. *(Kel. XIV. 29)*

§ Şimdi anın da beynin suvarmak صوارمق ne beladır.
(Hamza. XIV. 26 - 2)

Nitekim dolap dağlar suvarır صووور
Alıp ırmaktan suyu bağa verir *(Ga. XIV. 243)*

§ İlâhi ben Âd kavmiyçün geldim bulara yağmur vergil ve buları suvargıl صورغل. *(Enb. XIV. 119)*

§ Pes kuyular kazıp sulandılar ve atların suvardılar صووردلر.
(Enb. XIV. 653)

§ Anı göz yaşıyle suvarmak صورمق gerek ki kökü berkiye.
(İhlâs. XIV. 140)

§ ... Andan sitiller doldurup kayvanatların suvardılar صووارديلر. *(Hamza. XIV - XV. 5, 169)*

§ Sen anı fesada verdin, ol zalimler kazdığı arktan gelen sudan bağın suvardıñ صوردك. *(Müneb. XIV. XV. 133 - 1)*

§ Gördü ki bunlar solmuş bunlara su getirip suvardı صواردى.
(Kesir. XV. 93)

§ Bes ol bitenden ne sunun haberi var ki suvardığı صوردغى ne toprağın haberi var ki bitirdiği nedir. *(Enfes. XV. 461)*

§ Sadaka tohumunu mahall-i mezreada ekip safa suvıyle suvarsa سوارسه anın neticesi yarın ana göre alınsa gerektir.
(Delil. XV. 65)

Öz eli ile suvardı صواردى ol gani
Çin sabah âb ü hava ile beni *(Ruşeni. XV. 148)*

§ ... On gün dahi habsde olasın, andan sonra çıkarup gerü merteben vereler, sultana sâkilik edüp sıvarasın صوره‌سن.
(Leys. Ar. XV. 638)

Teşne oldum suvar صوار hitabınla
Hastayım kıl şifa cevabınla *(Yuz. Hamdi. XV. 72-2)*

§ Bağlar bahçeler suvarırlar صوارلر. *(T. Oruç. XV. 8)*

§ Şa'ban ayı ol tohumu ekecek ve göz yaşıyle suvaracak صوارجق vakıttır. *(Cennet. XV. 141)*

Hudayî havzdır kaynar bınarı
Suvarmağ içün صورماغجون olur halkı câri *(Mih. XV. 280)*

Suvara صوارا tevbe suyu ile anı
Kamu asıya döne her ziyanı *(Tennuri. XV. 309)*

Kimse suvaramaz صوارمز anı Nil ü Fırat ile
(K. Ü. XV. 115)

§ Recep ayı bezr saçmak gibidir ve Şa'ban ayı sıvarmak صوارمق gibidir ve Ramazan ayı biçmek gibidir.
(Cev. Ah. XV. 555)

§ El-imâhetü الاماهة [*Ar.*]: Bir nesneyi sıvarmak صيوارمق ve su vermek ve su içirmek. *(Terceman. XV. 129)*

Suvardı صوردی bağ-ı cihanı sahâsı ebriyile
Yemiş yerine cevahir bitirdi şah-ı nihâl *(Ah. Pş. XV. 29)*

§ Bu hamel-i cebel-heykeli kangı çerâgâhda otardın ve nice menhel-i musaffâda suvardıñ صواردك.
(Saadet. XV - XVI. 26 - 1)

§ Gaziler üç fırkadır: Biri, tavarlarına timar idüp otarır ve yemler ve suvarır صووارر. *(Cev. Ah. XV - XVI. 367)*

§ Ve nehr-i hikmetten ve bahr-i ma'rifetten suvarılup صووارلوب şâdâd ve ser-sebz oldu. *(Şeref. XVI. 409)*

Eşk-i hasretle suvarır صوارر bağbanı çeşmimin
Sinem üzre bir nihâl-i tazedir tîrin senin
(Yuz. Şems. XVI. 276)

§ Allahü Taâlâ anı susuzluk gününde ya'ni kıyamet gününde suvara صووارە. *(Rahat. XVI. 18)*

§ Es-saky السق [*Ar.*]: Suvarmak صوارمق. *(Ah. XVI. 507)*

§ El-ḫıms الخمس [*Ar.*]: Üç gün deveyi susuz koyup dördüncü gün suvarmak صوارمق. *(Ah. XVI. 363)*

Revan olup ayağı her bınarın
Sıvarur صوارر bağ u rağın sebzezârın *(Hadidi. XVI. 27)*

§ Ol sulardan kimi içer ve kimi bağçeler suvarır صوارر ve kimi çeşmeler akıtır. *(Âş. XVI. 6)*

Erdi Hızır hayatı
Can bostanın suvardı صواردی *(Ab. Na. XVI. 129)*

Kodu bir pare yahı tas-ı zer-endûde felek
Suvara صوەرە tâ ramazan teşnelerin sakka-vâr
(Baki. XVI. 94)

§ Âbyâr آبیار [*Fa.*] : Su suvarıcı صووارىجى. *(Şamil. XVI. 108)*

§ Ol tohumu terbiye ve tahsil etmeğe sana kudret verip tâat ve ibadetle suvarmak صوارمق buyurdu. *(Tibr. XVI. 8)*

§ Şibliden شبلیدن [*Fa.*] : At suvarırken صواركن sıklık vermek. *(Ni'meti. XVI. 27)*

§ İska اسقا [*Ar.*]: Su ile suvarmak صوارمق veya suya kulağuzlamak ve yağmur ile yeri suvarmak صوارمق.
(Bab. XVI. 1, 8)

§ Âbyâr آبیار [*Fa.*] : Su sıvarıcı سوارجى. *(Caf. XVI. 3)*

Suvardı صوردى âb-ı hikmet Zülfekar'e
Anınçün döymez idi seng-i hâre *(Enis. XVI. 7 - 1)*

Birinin su gibi döktün kanını
Birinin odla suvardıñ صوردك canını *(Lâmii. XVI. 74)*

Gelip saki ele aldı ayağı
Suvardı صواردى Âb-ı Hayvan ile bağı *(Zati. XVI. 130)*

Attaş-ı aşkı suvar صوار şunda fi-sebilillâh
Bu kâre bağla gönül kefçe-i sebil gibi
(Sabit. XVII - XVIII. 173)

Lezzet-i meyve-i cennetten olur şirin-kâm
Suvaran صواران eşk-i nedametle riyaz-ı amelin
(Nabi. XVII - XVIII. 172)

Pesaniden پسانیدن [*Fa.*] : suvarmak صوارمق : saky ساق [*Ar.*]; bağçe: cennet ü fâliz

Kanan : sirab ile reyyan, susuzdur: teşne vü sadi
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 111)

§ Es-sils الثلث [*Ar.*] : Ağacı ve ekini üç günde bir kerre suvarmağa صوارمغه denir. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 341)*

Bin göz yaşı döktüm kadi ol hadde varınca
Ser-ber çıkar elbette nihali suvarınca صوارنجه
(Vasıf. XIX. 349)

suvat, (sıvat) : Derelerde su alınacak ve hayvan sulanacak yer, gölümsü, havuzumsu yer.

§ ... Pes geyikler ve canavarlar kamusu anda otluk ve suvat سوت sebebiyle genlik ve ni'met içinde geçerler idi.
(Kel. XIV. 37)

Kuşun şeklin çü iletti sivada
Gören dirdi uçup geldi suvada سواده *(Işk. XIV. 184 - 1)*

§ Kamusu yollarda ve suvatlarda سواتلرده kırıldı ve Tanrı Taâlâ Ebrehe'nin tenine bir renç veribidi kim parmakları birin birin düştü. *(Enb. XIV. 951)*

§ Pes Tanrı Taâlâ Musa'ya vahy kıldı kim asânı koyunlar suvadına سودنا urgıl. Musa öyle kıldı, andan koyunları suvardı pes hiç hata kılmadın ol koyunları kamu ablak kuzu kuzuladı. *(Enb. XIV. 370)*

§ En-nâhilü الناهل [*Ar.*] ve dahi nâhile ناهله [*Ar.*] : Sıvada صواده varıp gelici davara derler. *(Terceman. XV. 252)*

Dün ılgıma vü salgıma erdün, tap özün kim
Bu hırs ile hiç susamış ermedi suvada صواده
(K. Ü. XV. 90)

§ Âbḫur آبخور [*Fa.*] : Sıvat صوات. *(Sıh. Ac. XV. 60)*

§ Âbeşḫâr ابشخوار [*Fa.*] : Suvat صواد. *(Miftah. XV. 42)*

§ Mevride موردة [*Ar.*] : Su içecek suvad صواد ve doğru suya varan yol. *(Bab. XVI. 2, 334)*

§ ... Mevzı'-ı mezburun kadimden olıgeldüğü üzre mer'a ve suvadımız صوادمز idüğine hükmedip...
(Sic. A. XVI. s. 708)

§ Âbişḫur آبشخور [*Fa.*] : Suvat صوواد. *(Şamil. XVI. 90)*

§ Arg ارغ [*Fa.*] : Sıvat صوات. *(Şamil. XVI. 158)*

§ Âbḫur آبخور [*Fa.*] : Sıvat صوت. *(Şamil. XVI. 108)*

§ Âbḫure آبخره [*Fa.*] : Kaaide-i mukarrere üzere sıfattır, sulanıcı ve su içici demek olur. Sonra su içecek yere, suvat صواد mânasına şâyi' oldu. *(Deş. XVI. 296-1)*

§ Âbḫurd آبخورد [*Fa.*] : Su içecek yer, suvat صواد mânasına.
(Deş. XVI. 61 - 2)

§ Âbgâme آبكامه [*Fa.*] : Çeşme havuzu ve sıvat صواد.
(Deş. XVI. 292 - 2)

Suvadı صوادی çeşmesar-ı Kevser idi
Makamı gülsitan-ı ahdar idi *(Lârendi. XVI. 23)*

§ Âbḫur آبخور [*Fa.*] : Suvad صواد ve kavun ve karpuz.
(Caf. XVI. 4-2)

§ Âbeşḫur آبشخور [*Fa.*] : Sıvad صواد. *(Caf. XVI. 3-1)*
§ Âbḫur آبخور [*Fa.*] : Hûrende-i âb mânasına ve suvad صواد ve...
(Ni'meti. XVI. 59)

§ Es-sukya' السقياء [*Ar.*] : Suvarmak ve suvat صواد ki su içecek yere derler. *(Ah. XVI. 508)*

§ Mevrid مورد [*Ar.*] : Suvat صواد.
(Müntehab. XVIII. 97 - 2)

§ Menhel منهل [*Ar.*] : Suvat صواد. *(Müntehab. XVII. 96-2)*

§ Ve hiye'ş-şeria ve'l-meşraa وهی الشریعه والمشرعه [*Ar.*] : Sıvat سیوات ki suya varacak mevzidir. *(Aks. XVII - XVIII. 331)*

§ El-vird الورد [*Ar.*] : Su içecek mevzia vird derler ki sıvat سیوات ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 139)*

§ Menhel منهل [*Ar.*], âbgâh آبگاه [*Fa.*] : Hayvanat suvardıkları yer ki sıvat سیوات ta'bir olunur. *(Aks. XVII - XVIII. 144)*

§ El-meşreb المشرب [*Ar.*] : Su içtikleri yer, sebil, çeşme ve suvad صواد gibi. *(Kdeb. XVIII. 189 - 1)*

§ El-meşraa المشرعة [*Ar.*] : Nehirden ve gayri yerden su alıp ve su içip ve davara su içirecek yere denir ki sıvat صیواد ta'bir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 608)*

§ Ez-zahal الزحل [*Ar.*] : Şol erkek deveye denir ki suvat صواد başında sair develeri zor ile geri sürüp kendisi ileri sokulup içer ola. *(Kam. XVIII - XIX. 3, 233)*

§ Âbḫûr آبخور [*Fa.*] :... Ve mutlak su içecek zarfa dahi denir tas ve maşraba ve bardak makûlesine şamildir ve insan ve sair hayvan su içip sulandıkları mevzie dahi denir. Arabide menhel ve atn ve Türkide suvat صواد ve sulak ta'bir olunur. Ayazma ve pınar ve kastal ve nehir ve hark-ı mâ kenarlarında gölcük ve eğrek dedikleri yerler gibi. *(Bürh. XVIII - XIX. 25)*

su vurmak : Su serpmek.

§ Yayak yürüyen kişinin budları veya oturacak yeri sürüşmekten zahmet etse sovuk su vuralar صوورەلر. *(Yadigâr. XIV. 34 - 1)*

Su vur صو ور yüzüne arı abdest al
Ki nakş oldu su üzre suret evvel *(Ga. Ra. XV. 177)*

suya bakan : → **suya bakıcı.**

suya bakıcı, (suya bakan) : Falcı, cinci.

§ Ol kendilerin dostlarına, kim arpa salıcılar ve suya bakıcılardur صویا باقیجیلردر ve müneccimlerdir, anlara haber verip... *(Leys. Mu. XIV - XV. 191 - 1)*

§ Senin resûllerin gaybtan söyleyicilerdir, arpacılar ve suya bakıcılar صویاباقجلر ve müneccimler gibi. *(Enfes. XV. 104)*

Ekş-i revanından bilir hâl-i dil-i uşşakı yâr
Suya bakanlar صویه بقنلر ol kadar keşf-i serâir eylemez
(Atai. XVII. 33)

suya doymak : Suya kanmak.

Hatmi : hirû, yuhe: moymul, yaraşıklı: zibâ
Bürden ez-rah: azıtmak, suya doymuş صویه دویمش : sirâb سیراب [*Fa.*]
(Genc. XVII.)

suya düşmek : Suya atılmak, suya dalmak.

§ ... Rıdvan Şah dahi dâyeyi bildi, ne hal ola deyü soyundu suya düştü صویه دوشدی yüzerek zevrakı tutup kenara çıkardı.
(Ferec. XV. 77)

su yağı : Ham zeytinden çıkarılan ve koruk yağı da denilen zeytinyağı.

§ İnfak انفاق [*Fa.*] : Ham zeytin yağına denir ki su yağı وصو یاغی ta'bir ettikleridir. *(Bürh. XVIII - XIX. 83)*

suya ıslamak : Suya batırmak, ıslatmak.

§ ... Riyazeti şöyle idi kim kuru etmeği suya ıslardı صویه اصلردی ve eyderdi: Her kim buna kanaat etse hiç halka muhtaç olmaya. *(Tez. Ba. XV. 70)*

suya salmak : Suya atmak.

§ Minuçehr Meymune'den dâyeyi kaçırıp suya salduğun صویا صالدوغن söyledi. *(Ferec. XV. 77)*

Sabâ peyki yin'erdi caru çaldı
Zeminin germini hep suya saldı صویه صلدی
(İs. H. XIV - XV. 150)

su yatağı : Neresi azacık kazılsa su çıkan yer.

§ Er-riyza الریضة [*Ar.*] : Kumluktan ve çayırlık ve çemenlikten su yatağı صو یتاغی olan, ya'ni câ-becâ sulu olan yere denir.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 426)

suya vermek : 1. Suya atmak.

§ Halife... hâcibi çağırdı eyitti: Var, bu mel'unu bir sandıka koy, mihter-i mellâhâna ısmarla, suya versin صویه ویرسن dedi.
(Ferec. XV. 504)

2. Mahvolmağa bırakmak.

Suya versin صویه ویرسین bağban gülzarı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzare su
(Fuzuli. XVI. 15)

suya yunmak : Yıkanmak.

§ Sovuk günde ısıcak eve girip ılıcak suya yunmak صویه ینمق ulu ni'mettir. *(Zad. XVI. 62)*

suylamak : İzinden gitmek, takip etmek.

Eyüleri suylamak صیلامق eyü olur
Saâdet budur her kim ister bulur *(Ferh. XIV. 84)*

suylarınca : Arkalarından, peşleri sıra.

Yine düştü buların ardlarınca
Atın çapıp seğirtir suylarınca *(Dah. XIV. 71)*

suylatmak : Takip ettirmek.

Aradıp kanda ise suylatırdı صویلاتردی
Getirip karşısına söyletirdi *(Lârendi. XVI . 308)*

suylayu gitmek : İz üzerinde yürümek, takip ederek gitmek.

Bular çün hazne kapısına yetti
Yanınca buların suylayu gitti *(Dah. XIV. 31)*

su yolu : İdrar yolu.

§ Ve güvercin tezeğine beraber şeker katalar kişiye kim su yolunda سویلنده daş bitmiş ola içireler, daşın gidere.
(Evdiye. XIV. 5)

§ Artık yirlerse su yoluna سویلنه ziyan eyler.
(Edviye. XIV. 6)

§ Ve kavukta baş olmak ve su yolu صویولی tutulmak ve selesü'l-bevl sebebi ve âlâmeti ve ilâcındadır.
(Mü. Şi. XIV - XV. 59)

suyu düşük : Soluk, revnaksız.

La'lin hased-i la'li ile suyu düşüktür صوی دشکدر
Gûya leb-i rengin-teri yakut yüzüktür *(Vasıf. XIX. 306)*

suyunca : **1.** Ardından, izinden, peşi sıra.

Çü şahın gittiğini gördü kullar
Ata binip suyunca صوینجه gitti bunlar *(Hurş. XIV. 11)*

§ Zağ kendi kıssasın, şol aradan kim göğercinlerin suyunca صوینجه varmış idi ve sıçanın görklü ahtin buları kurtarmak içinde görmüş idi, kamusun bir birin aydıverdi. *(Kel. XIV. 84)*

§ Ol geyik sunun kıyına geldi ezginek su içti, korkulu gibi durdu. Zağ kaçan ol hali müşahede eyledi uçup havaya çıktı, anın suyunca سوینجه kimse var mı deyü, çevre baktı hiç kimesne görmedi. *(Kel. XIV. 92)*

§ Kardaşının suyunca صوینجه gitti. *(Anter. XIV. 233)*

§ Bu bir erin suyunca صوینجه utanmaz mısın yürürsün.
(Anter. XIV. 247)

Eğer atım düşer olursa sığa
Suyunca صوینجا durma gir kolunu sığa *(Işk. XIV. 152 - 2)*

Kohusunu ol ahunun ağyar duyunca
Def'i düşer arayıcı it gibi suyunca صوینجه *(Aşki. XVI. 163)*

Alır Afrasyab'ı dert ile gam
Yürür Keyhüsrev'in suyunca صوینجه ol dem
(Şeh. Ş. XVI. 416)

2. Keyfine göre, arzusu gibi, isteğine uygun.

§ Her kimin dini arırak ve i'tikadı sâfiraktır padişahları ululamağı ve buların buyruğun tutmağı vacip görür, bu kadar kim padişahlık faziletin kim dinin suyuncadır سینجادر, takrir oldu. *(Kel. XIV. 2 - 2)*

Suyuñca صویکجه bende üşte hazırım ben
Senin her bir işine hazırım ben . *(Şeh. Ş. XVI. 80)*

suyunca olmak : Peşini takibetmeh, ardından gitmek.

§ ... Göğercinler anın fermanın tuttular ve hiyle birle duzağı kopardılar götürüp kalktılar; sayyat buların suyunca oldu صوینجه اولدی şol ümit üzerine kim aralar ve düşeler deyü. *(Kel. XIV. 78)*

suyunca varmak : Ardından, peşi sıra gitmek.

Safa yoluna Sâdî ol kim gire
Gerek Mustafa'nın suyunca vara صینجاوره *(Ferh. XIV. 2)*

suyunu buldurmak : İşi nizamına koymak.

Devre koymuş âsiyab-ı çarhı buldurmuş suyun بولدرمش صوین
(Nabi. XVII - XVIII. 62)

suyunu bulmak : İntizama girmek, yoluna girmek.

Suyun buldu صوین بولدی gülistan-ı cihan eyyam-ı adlinde
Ki her bir nev-hihâl oldu murassa' hançer-i elmas
(Fazıl. XVIII - XIX. 37)

Buldu بولدی eski suyunu صویی geldiği gün tersane
Kurutup bahri felek dönmüş idi sahraya *(Molla. XIX. 82)*

suyurgal : İhsan, atiyye, hükümdar tarafından bağışlanan dirlik.

Vezire der, ana vergil suyurgal صویرغال
Yazıktır lûtfile gönlün ele al *(Hurş. XIV. 53)*

§ Yâbiz یابز [*Fa.*] : Türkistan'da suyurgal سیورغال derler salâtinin erbab-ı istihkaka dirlik zımnında tevcih ve ihsan eyledikleri maişet ve arpalık ve mukataa ve timar ve zeamet makûlesi akta' ve arazidir. *(Bürh. XVIII - XIX. 633)*

suyurgamak : Taltif etmek, ihsanda bulunmak.

§ Şol hızır etinden bir iki lokma yigil, seni suyurgayam صیورغایام . *(Fütuh. XIV. 57)*

Gerçi anları suyurgayıp صیرغایب geri
Hâs edip çekmiş idi ileri *(İs. XIV - XV. 86)*

su yüzünden : Su yolıyle, nehir tarikıyle.

§ Me'mun Halife zamanı idi, Basra şehrinde on nefer zındık tutulup hapsolunmuştu : Halifeden emir vârit oldu ol mahbuslar su yüzünden صو یوزندن Bağdad'a gönderilmek lâzım geldi. *(Mevahib. XVI. 534)*

sü, (su I) : 1. Asker, çeri, leşker.

Karanu süsi سوسی ki durur yolumuzda bizi urur
Duravuz nurun süsiyle سوسیله karanu süsin سوسن sıyavuz
(Velet. XIII - XIV. 20)

Bu ilimdir âletin yedincisi
Anın ile basılır şeytan süsi سوسی *(Ga. XIV. 286)*

Mukabil olduğu vaktın iki su سو
Yimedin etmek ü hem içmedin su *(Işk. XIV. 240 - 2)*

Çünki açıldı maani bususu
Geldi erişti bölük bölük süsü سوسی *(Mevlit. XV. 36)*

Bir oldu karışıp ol iki su صو
Kanlar akıp oldu rezmde cû *(Ley. XV. 127)*

§ Ebâ-an-cet, sü صو erlerine hizmet edegelmişlerdi. *(Âş. XVI. 192)*

2. Güç, kuvvet.

Adı Taymus yüz yiğitten artık süsi سسی
Zî ki vermiş ana âlem Tanrı'sı *(Yuz. Şeyd. XIII. 22)*

süci, (sücü) : 1. Şarap.

Yürü ey Velet ki bugün sücü سوجو Tanrı'dan içevüz
Çayır u çümen içinde ayımız yüzün görevüz
(Velet. XIII - XIV. 20)

Ağu içerse nuş olsun, süci سجی içerse hoş olsun
Yunus ile yoldaş olsun gelsin Allah'ına giden
(Yunus. XIII - XIV. 273)

§ Ben dilerin kim aklım temam ola, nite revâ görürün kim süci سوجی içem. *(Yüz. Ha. XIV. 171)*

§ Süciden سوجیدن olmuş sirke içinde veya süci سوجی içinde bişüreler. *(Yâdigâr. XIV. 94 - 1)*

§ Süci سجی içirip kebap yedirdir yine bayağı gibi kuvvet üzerine geldi. *(Anter. XIV. 591)*

Gözlerin içirdi lebinin sücilerinden سوجیلرندن
Kim kurtula dünyada humarından efendi *(Kadı. XIV. 153)*

Yürek tolu süci سوجی bağır kebabın
Apardım gözüne yazmaz humarı *(Kadı. XIV. 127)*

Bezetti meclisi ol iki âşık
Süci سجی Azrâ idi vü câm Vâmık *(Işk. XIV. 131 - 2)*

Süciyi içen nice bekleye raz
Meğer suluca ola ol dahi az *(Süh. XIV.)*
La'l-i lebin aşkına çohlar içerler süci سوجی
Benden özge kişi yoh anda humar olmamış *(Kadı. XIV. 52)*

§ Islahı oldur kusturalar ve fülfül ve darçını yidireler ve eski süci سجی içireler kim iyile. *(Edviye. XIV. 9)*

Zerrak zahidin içeli kanını süci سوجی
Mahrum sofinin kılalı bağrını kebap *(Nesimi. XIV. 38)*

Şerer: koğ, yakin: ölüm, fesîh: gin, süci: سجی ukar عقار [*Ar.*]
(Fer. XIV. 8)

§ Kaçan Kaabil öldü oğlanları oyun aletin düzdü sibsi ve davul ve düdük ve kupuz ve tanbur çaldılar oynamağa ve sücü سجو içmeğe ve oda tapmağa ve zina ve fahişe işlemeğe meşgul oldular. *(Enb. XIV. 66)*

§ ... Yiğit ol avrat ile işrete meşgul oldu, avrat bulara ağır sücüler سجلر ölçtü kim ikisi dakı esriyip yattılar. *(Kel. XIV. 18)*

Ve ger süci سوجی seni içerse ey ham
Süçi gibi olursun telh ü bed-nam *(Hurş. XIV. 55)*

§ ..., Kızıl üzümle bişirseler, süçiden سچدن olan malihulyayı kidere. *(M. Bay. XIV. 15)*

Çün ol dürlü ni'metleri yidiler
Süci سوجی ileri getirin dediler *(Süh. XIV. 57)*

Hem eyü süçiden سوچیدن içmek sulu dir
Yeyesi üstüne birkaç tolu dir *(Melhame. XIV - XV. 67 - 1)*

§ ...Ve süci سجی içireler. *(M. Şi. XIV - XV. 43)*

§ Mestkâre مستکاره [*Fa.*]: Dutağan süci سجی. *(Sıh. Av. XV. 76)*

§ Şeytan elin küpe sokar olok saat süci سجی kaynar. *(Güzide. XV. 78)*

İçsen müdamî iç sücinüñ صوجنك sırf u sadesin
Kim kalmışam zamanenin âb ü havasına *(Dâi. XV. 119)*

Ger felek küplerini nûş edüben boşadavuz
Dehr mey-hanesine var süci سوجی vâm eyle bugün *(Dâi. XV. 34)*

§ ... Ve kâfir fuçusun açıp sücisin سوجیسنی satsa... fuçu başına on beş akça alına. *(Fatih. Ka. XV. 29)*

§ Rahik dedikleri, uçmakta bir kızıl sücidir سجیدر ya'ni şaraptır. *(Envar. XV. 434)*

§ ... Üzerine süciden سجدن (harekelidir) dönmüş sirke koyalar. *(Akr. XV. 383)*

§ Sücileri سجیلری döktüler ne denlü lehv âletleri var ise sıdılar. *(Kesir. XV. 13)*

Süci سجی içmedin korkudan cümle mest
Olup, kanla candan kamu yudu dest *(Ta. Sel. XV. 216)*

Biz öyle içmişizdir hamr-i hûyu
Süciden سوجیدن farkedemezüz sebûyu *(Ruşeni. XV. 27)*

§ El-ḫamrü الخمر [*Ar.*] : Süci سجی. *(Terceman. XV. 308)*

§ Zira, yiğitlikte yiğit, mücerret sücisiz سجی‌مز sarhoştur. *(Kab. XV. 109)*

Gaflet-i dünya sücüsünden سجسندن katı
Esridim ayılmazam ü ah, ah *(K. Ü. XV. 87)*

§ Çün süciyi صوجی‌یی içti, esridi... *(Müz. XV.)*

§ Dünya sücisin سوجسن içenlerin halinden birez bahsedelim. *(Müz. XV. 196)*

§ Ve dahi sende dört ırmak akıtırım: Birisi sütten ve birisi baldan ve birisi sudan ve birisi süciden سجدن. *(Faza. XV. 267)*

Süci سجی satıcıya ḫammar خمار [*Ar.*] ohundu *(Uc. Gar. XV. 31)*

§ Ol kişi kim süci سجی içse, ya kovculuk ide, ya kavminden, hısımından kesile, anları hoş görmeye. *(Cennet. XV. 230)*

§ Bâde باده [*Fa.*] : Süci سوجی. *(Miftah. XV. 51)*

§ Sorarlar sana ya Muhammed süci سوجی içmekten ve kumar oynamaktan. *(Cev. Es. XV. 57)*

Suyundan oldu hem anın sücisi سجیسی
Ne kokusu var anın ne acısı *(Tennuri. XV. 326)*

§ Kartal tersin sücüden سوجدن dönmüş sirkede ıslatıp barasa dürtseler fayda ede. *(Hay. XV. 94)*

§ Oğlu sücü سوجی içti ve adam depeledi ve kendi kaçtı ve atasını zindana saldılar. *(Güls. XV. 64)*

§ Süci سوج içmekten sakınalar. *(Hazain. XV. 16 - 2)*

§ ... Şirelikten çıkmıştır ve süci سجی mertebesine irmemiştir tabiatta yaramazdır, mizaca fesat verir. Şol süci سوجی kim... *(Hazain. XV. 33 - 1)*

§ Ol yiğitin ma'desinden süci سجی kokusu gitmeyüp dururdu. *(Tez. Ün. XV. 113 - 2)*

Duru sular söğütler diplerinde
Durulmuş süciler سوجلر bol küplerinde *(Çeng. Dâi. XV. 193)*

§ Mest eydür: Ant buldum içerem, süci سوجی buldum içerem, kimseye ziyan âzarım yoktur. *(Letaif. XVI. 63)*

Ben mesti lebin fikri acep ger ide hüşyar
Kim gördü süciden سجیدن bunu kim mest ola ayık
(Nizami. XV. 28)

§ ... İşrete âğaz eyledi, şarab-ı nâb getirdi, oğlu halka süci سجی sundu, ni'met bağışladı. *(Ferec. XVI. 312)*

§ Dört cüz' süciden سوجیدن dönmüş sirke katasın alçak od ile pişiresin. *(M. Na. XV. 36)*

§ Süci سجی içene seksen ağaç ur. *(Tuh. Le. XV. 389)*

§ Süci urmuş kişiyi hem gerü süci ayar. *(İrşad. XV. 136)*

§ Bir kadeh od yimek bana sevgilidir süci سجی içmekten. *(Zad. XVI. 103)*

§ Süçi سچی içen dahi esrir Tanrı'yı bilmez olur. *(Güzide. XV. 88)*

Her ağaçlar sücü dolmuş içilmiş
Yer yüzüne Âb-ı Hayat saçılmış
(Saz. Kul Mehmet. XVI. 16)

§ El-ḫamr الخمر [*Ar.*] : Süci سجی ki üzüm suyunun çiğine derler ki şiddetlenip köpüğün atmış ola. *(Ah. XVI. 362)*

Lebi meyhanesinden
İçenler mahmur olur
Kevser-i selsebil oldur
Sanman anı sücidir سجیدر *(Ab. Na. XVI. 141)*

§ Mey می [*Fa.*] : Sücidür سوجیدر. Meyhane durduğu evdir. *(Deş. XVI. 382 - 2)*

§ Mül مل [*Fa.*] : Süci سوجی, nebîz mânasına. *(Cinas. XVI. 68-2)*

§ Mül مل [*Fa.*] : Süci سوجی. *(Şamil. XVI. 183)*

§ Mey ی [*Fa.*] : Süci سوجی. *(Şamil. XVI. 257)*

§ Olmasun kim süci سجی içesiz, olmasun kim zina idesiz. *(Ta. Şahi. XVI. 61 - 1)*

§ Bu bab, süci سوجی içmekten lâzım gelen haddi beyan eder. *(Ter. Kurt. XVI. 210)*

§ Sevgi sücisi سوجیسی sevdiğin elinden içilmeyince sevdiğin sevmediğinden geçilmez. *(Sır. XVI. 13)*

§ Ḫamr خمر [*Ar.*] : Süci سجی ve mutlaka sarhoşluk veren nesne. *(Bab. XVI. 1, 43)*

§ Melsâ' ملساء [*Ar.*] : Boğazdan geçmesi âsan olan süci سجی ve kımız. *(Bab. XVI. 1, 55)*

§ Mey ی [*Fa.*] : Süci سجی, hamr mânasına. *(Caf. XVI. 158 - 1)*

§ Bâde باده [*Fa.*] : Süci سجی ve şarap ve dolu sağrak. *(Ni'meti. XVI. 113)*

§ Cennet sücisi سوجسی dünya sücisi سجسی gibi kimseyi esritip dahi herze ve hezeyan söyletmez. *(Rahat. XVI. 533)*

Süci سجی kim yaraşur anınla alma
Ele sen sağrağı almasız alma *(D. B. XVI. 28)*

§ Mey می [*Fa.*] : Sücidir سجیدر. *(Deka. XVI. 43-2)*

Süci سجی : mül مل [*Fa.*], zinahdan : enek, kan : hûn *(Genc. XVII. 71)*

Güzel: hûş, köşke di: kerh, gici: hâriş, süci سوجی : mey ی [*Fa.*] *(Genc. XVII. 53)*

Sazendeye di : avvad, süci سوجی satıcı : ḫammar خمّار [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 106)*

§ Rahîk رحیق [*Ar.*] : Halis süci سجی. *(Müntehab. XVII. 41-2)*

§ Es-sayıt السمیط [*Ar.*] : Çökek, ya'ni tortu dedikleri ki süci سوجی süzüldükte zarfın içinde kalan hâşâktir.
(Kdeb. XVIII. 694 - 1)

Kankı yere varsa bulur genç ü mal
Der ki hınzir lâhmi hem süci سوجی helâl
(Battal. XVIII. 347)

§ Es-sebîe السبیئه [*Ar.*] : Süciye سجی denir, hamr mânasına.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 29)

Bâm ü veter: sazın teli, ıklık: kemançe vü rebap
Tasn u tarep: ahang imiş; oldu süci سجی : bade باده [*Fa.*], leziz لذیذ [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII - XIX. 54)

§ Bade باده [*Fa.*] : Farisidir, Arabide ḫamr خمر, Türkide süci سجی mânasınadır. *(Tuhfe. Ş. XVIII - XIX. 161)*

§ Âb-ı siyah آب‌سیاه [*Fa.*] : Şarap, Türkçe sücidir سجی‌در.
(Kam. Os. XIX. 29)

2. İçki içme.

Süci سوجی arasında sorar Nevbahar
Süheyl'e kim ey server-i namdâr *(Süh. XIV. 110)*

süci başına urmak : → **süci urmak.**

süci urmak, (süci başına urmak) : İçki dokunmak.

§ İşrete meşgûl oldular, tolular içtiler, su baştan aştı, kay'etti, süci urdu başına سجی اوردی باشنه bir ay miktarı yattı.
(Ferec. XV. 270)

§ Mey-zede میزده [*Fa.*] : Mahmur ve şol ki anı süci urmuş سوجی اورمش ola. *(Cam. Fa. XVII. 103)*

sücü : → **süci.**

sücümek : → **sucımak.**

süd çeşmesi : Meme.

§ Hak taâlâ ananın göksünde, sen gelmedin, iki süd çeşmesin سودچشمسن revan eyleyip akıttı, uçlarını senin ağzına ölçüp yumrucak eyledi ki anı tutabilesin.
(Müneb. XIV - XV. 3 - 2)

südük : Sidik.

§ Ve dahi südüğün سدكن içirseler katı iyü ola.
(Mü. Şi. XIV - XV. 127)

§ ...Kavuğa ad mesâne dirler, südük سدك inip derilecek yerdir. *(Hazain. XV. 64-2)*

§ Na'na suya iştiha getirir, ınçkırığı giderir, südük سدك yolun açar. *(Hazain. XV. 36 - 1)*

§ Çamîn چامين [*Fa.*] : Südük سدك, bevil mânasına.
(Deş. XVI. 252 - 1)

§ Tefsîre تفسيره [*Fa.*]: Hasta südüğü سدوكى ki karure ile tabibe gösterirler. *(Deş. XVI. 312)*

südü yavuz : Südü bozuk, soysuz.

Bu sebepten olur eyittikleri
Südü yavuz سودى ياوز uğrudur dedikleri
(Yuz. Şeyd. XIII. 78)

sügü, (süñü) : Kargı, süngü, mızrak.

Onulur sügü سكو vü kılıç zahmi çok
Onulmağa dil zahmine çare yok *(Süh. XIV. 15)*

Dahi gürz ü ok yay ü kargu, süñü سكو
Görenler anı oldu enü yanu *(Süh. XIV. 289)*

Ecel olucak süñü سوكو cevşen bozar
Ecelsiz yalıncağı nite cizer *(Ferh. XIV. 47)*

§ Uruz gin yakadan süñüsün سوكسن sançtı durdu.
(Dede. E. XIV. 132)

§ Çoktan beri kılıcıma kına yakmadım ve sügümü سکوی kanla suvarmadım. *(Anter. XIV.)*

§ Sügüleri سکولری kütüldü, kılıçları kündeldi.
(Anter. XIV. 513)

§ ... Tiz ol kılıçlar ile çalışalım, sügüler ile سکولریله dürtüşelim. *(Anter. XIV. 26)*

§ Ellerde kılıçların balçağı ve sügülerüñ سکولروك ağacı kaldı.
(Anter. XIV. 2, 568)

Kılıç oldu alp elinde, sügü سوکو yok
Sügü سوکو işin işleyemez kılıç ok *(Ga. XIV. 279)*

§ Beşinci yer içinde akrepler vardır, katırlar gibi ve kuyrukları sügü سکو gibi değmesinin kuyruğunda üç yüz altmış boğun var. *(Enb. XIV. 11)*

Sügüle سکوله ol başı yerden götürdü
Siyavuş'un ayağına getirdi *(Hurş. XIV. 68)*

§ At sürüşü, süñü سکو dutuşu Arabî amma giydiği tonlar zerenduz... *(Si. Da. XIV. 589 - 2)*

Sügü سوکو boy, yay kaşın u kirpiğin oh
Besdürür yüreğimde dağı bize *(Kadı. XIV. 186)*

Çevirdi sügüyi سوکویی Ferruh Kolaya
Ururdu kuvvet ile ol boğaya *(Işk. XIV. 210-1)*

§ Sügünün demürü cevşen zırhın demürüne oyulgandı, ilişti.
(Fütuh. XIV. 85)

§ Her kim bir kâfire bir sügü سکو ursa Hak Taâlâ anın sügüsünü سکوسنی nur kıla. *(Müneb. XIV - XV. 143)*

Geh sügü سکو ile ederler idi harp
Geh kılıç ile ururlar idi darp *(İs. XIV - XV. 523)*

§ ... Safer ayı gelicek kılıçların kınlarına koyup sügüleri سکولری demrenlerin çıkarurlardı. *(Leys. Ar. XV. 520)*

İki leşker çün perakend'oldular
Atlara binip sügüler سکولر aldılar *(Cam. XV. 92)*

Sügüler سکولر benzeye ağulu mara
Dilin od yalını gibi çıkara *(G. Ra. XV. 73)*

Kılıçlar zemini meyistan eder
Süñüler سکولر havayi neyistan eder *(Ah. Pş. XV. 6)*

§ Kılıçları kınlarına koyup süñüleri سکولری demürlerin çıkarurlardı. *(Enfes. XV. 252)*

Hamle kıldı çün ana cümle çeri
Tutuben yoğun sügiler سوکیلر her biri
Ol yiğirmi sügüye sügü سوکویه urup
Sındı sügüsü سکوسی kılıç çekti turup *(Enveri. XV. 53)*

§ Dilâverler ön safa düşüp yılan dili sügüler ile سکولریله düşmanın bağrın sökerler idi. *(Müslim. XV. 19, 16)*

§ Kıyamet gününde Hak Taâlâ celle zikrühu güneşe aşağa inmekliğe emridüp bir süñü سکو boyu yere gele. *(Delil. XV. 154)*

§ Ok atmak, çevgân oynamak, sügü سکو tutmak, kement atıp nesne tutmak... *(Ferec. XV. 312)*

§ İki süvar, biri ak, biri siyah, ellerinde sügü سکو tutup seğirtişirler. *(Ferec. XV. 399)*

§ Sügü ile سکویله ursalar bir bir yanına geçse haberi olmaya. *(Tez. Ün. XV. 14 - 2)*

§ Alaylar bağlayıp karşı turdular, birbirine sügüler سکولر ve gürzler ve kılınçlar urkular. *(Bektaş. XV. 314)*

§ Üveys'e sordular kim : Huşu' nedir? Eyitti: Oldur kim namaz içinde sügüyü سکوئی anın eyeğüsüne uralar anın haberi olmaya. *(Tez. Ba. XV. 29)*

Sügücüler سکوجیلر girip meydan içinde
Erenler yıktılar cevlân içinde *(Hikmet. XV. 563)*

§ Es-sinanü السنان [*Ar.*] : Süñü سکی demiri.
(Terceman. XV. 413)

§ Uhud gününde süñü سکو ağaciyle Ömer anı döğüp eydürdü.
(Kesir. XV. 364)

§ Sügüler سکیلر bîşe olup dibindekileri arslanlara dönmüşlerdi.
(Ta. Sel. XV. 57)

İki yüzlü kılıçsın mekr ü ala
Ne gizlersin sügü سکو sığmaz çuvala
(Çeng. Dâi. XV. 222)

§ Sinan سنان [*Fa.*] : Süñü سکی demürü. *(Caf. XVI. 86-2)*

§ Sinan سنان [*Fa.*] : Sügü سکو demreni. *(Ni'meti. XVI. 402)*

§ Müzâvaka مذاوقه [*Ar.*] : Sügü ile سکویله birbirine sunuşmak.
(Bab. XVI. 2, 302)

§ Tırad طراد [*Ar.*] : Kısacık el sügüsü سکوسی. *(Bab. XVI. 1, 466)*

Kılıçlar çalına kanlar döküle
Süñüler سوکولر ola leşker içre neşter *(Âş. XVI. 62)*

§ Sügülerimüz سکولرموز pârelenip kılıçlarımız kabzalarından üzülüp yere düştü. *(Rahat. XVI. 35)*

Sözünde doğru ol başlama ala
Ki tuyulur sügü سکی sığmaz çuvala *(Güvahi. XVI. 9)*

§ Âftab-ı âlem-tâb bir sügü سکو boyu irtifa' etmişti ki...
(Hüs. Dil. XVI.184)

§ ... Kara katırlara benzer, kuyrukları sügülere سکولره benzer.
(Ta. Şahi. XVI. 11 - 2)

§ Sinan سنان [*Fa.*] : Sügü سکو. *(Şamil. XVI. 202)*

§ Sinan سنان [*Fa.*] : Sügü سکو demürü. *(Cinas. XVI. 71-2)*

§ Seti ستی [*Fa.*] : ... Şemsi Fahri sügü سوکی ucu ve asâ ucuna berkittikleri demürdür dedi. *(Deş. XVI. 375 - 2)*

§ Zücc زج [*Fa.*] : Sügü سکو demreni. *(Deş. XVI. 375-2)*

Siperler göz açıp hasmı gözetti
Sügüler سکو birbirine dil uzattı *(Zati. XVI. 247)*

§ Biregüyü namaz içinde sügü سکو ile ursalar.
(Tez. Ün. XVI. 14 - 2)

Servler bigi sügüler سکولر serfiraz
Elde, can almağ içün eyler niyaz *(Budın. XVI. 11)*

§ Râmih رآمح [*Ar.*] : Sügülü سکولو. *(Müntehab. XVII. 40-2)*

Süñüdür سکودر : nîze نیزۂ [*Fa.*] dahi rumh رمح [*Ar.*] ü kanât قناۃ [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 13)

Hem nîze-i kûteh نیزۂ کوتہ [*Fa.*] dir dil: kısa süñü سکی, mızrak
(Men. Cev. XVII. 43)

Di zırha: lebus ü halk u dır', sügü سکو: rumh رمح [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 18)

Sügü سکی : nize نیز [*Fa.*], rîze, ufak, keniz: karavaş ü gil-i surh : aşı
(Genc. XVII. 56)

Seyyide sügü سکو havale etti ol
Duttu Seyyid sügüsün سکوسن gör nitti ol
(Battal. XVIII. 97)

Vardı aşkar yanına duttu anı
Gördü anda bir sügü سکو var mu'teber *(Battal. XVIII. 9)*

§ Er-rumh الرمح [*Ar.*] : Ma'rufdur ki mızrağa denir, Fariside nîze ve asıl Türkide sügü سکو derler.
(Kam. XVIII - XIX. 1, 471)

sügülemek : Kargılamak, süngülemek.

§ İki atlı Dârâ çerisinden çıkıp Dârâ'yı sügülediler سکولدلر ve attan yıktılar. *(Enb. XIV. 760)*

Sügüler سوكلر İlyas Bey nice firenk
Yıktı İbrahim Bey hem kıldı ceng *(Enveri. XV. 28)*

süğlüm : Bir tarafı ince, öte tarafı şişkin olan, beyzî.

§ Şemmâ' شماء [*Ar.*] : Bir dağdır ve güzel yaraşık süğlüm سوكلوم burunlu avrat ve katı yüce sarp ve yalım olan dağ. *(Bab. XVI. 2, 37)*

süğşek : Şimşek, berk

Çün bu süğşek سكشك ola mağrıpta ata
Hücm (hücüm) idüben Türkler ıklimi duta
(Melhame. XIV - XV. 31 - 1)

Çünki süğşek سكشك görüne etraf-ı şark
Kim anın Tâzî dilince adı berk
(Melhame. XIV - XV. 81 - 1)

Mağrıp ilinde görürsen süğşeği شكشكى
Dinle imdi hükmün ey beğler beği
(Melhame. XIV - XV. 113 - 1)

Ola süğşek سكشك çünki meşrıktan yana
Ilkı yavlak kırılır nidem sana
(Melhame. XIV - XV. 62 - 1)

Seyyidü'l-ebrar eyâ beğler beği
Çünki meşrıkta göreler süğşeği سكشكى
(Melhame. XIV - XV. 40 - 1)

§ Dıraḫş درخش [*Fa.*] : Gök gürleyip süğşek سكشك yalabımak. *(Şamil. XVI. 436)*

süksün : Boyun kökü, ense.

Çünkü vardı nefs geçti sekseni
Çıktı baştan düştü şahsın süksünü سكسى *(Ga. XIV. 538)*

§ ... Süksününden سوكسندن tuttu, belini üzdü... *(Dede. XIV. 94)*

Yıkıldı süksünü سكسى üstüne ol seg
Kamusu gördüler yıkıldı bu beg
(Işk. XIV. 154 - 2)

Bir tapanca urur ise ol bize
Boynumuzu süksünümüzden سکسنومزدن üze
(Man. Tayr. XIV. 80)

İrince gürg-i gerdun gibi arslan
Yetişti süksününe سوکسونینه tığ-ı bürran *(Mih. XV. 266)*

§ Kulun nişanı budur ki doğru ola, süksünü سکسنی düşük olmaya. *(Kab. XV. 200)*

§ Musa kırk yıl başın yukaru kaldırıp bakmadı süksünün سکسونن bıraktı, yürüdü. *(Müz. XV. 288)*

§ El-ehda' الاهداء [*Ar.*] : Süksünü سوکسونی eğri kişi ki kanburu önüne düşük ola. *(Ah. XVI. 109)*

Ki her birisi bir ifrite benzer
Tonuz süksünlü سوکسونلو uyuz ite benzer *(Şeh. Ş. XVI. 813)*

§ Hire هیره [*Fa.*] : Süksün سوکسون. *(Şamil. XVI. 245)*

§ Gaarib غارب [*Ar.*] : Omuz veya hörgüçle boyun aralığı ki ana süksün سکسن derler. *(Bab. XVI. 1, 100)*

§ Anul anul çakalı süksününden سکسونندن tuttu.
(Cam. Na. XVI. 66)

§ Hire هیر [*Fa.*] : Süksün سکسون. *(Cam. Fa. XVII. 104)*

Nehre : göveç, altun : zer, süksün سوکسون : hîre هیر [*Fa.*], göğüs : ber
(Genc. XVII. 44)

§ El-galsame الغلصمه [*Ar.*] : Baş ile boyun beyninde olan ete denir, Türkide süksün سکسکن eti derler.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 526)

§ Hîre هیر [*Fa.*] : Süksün سکسون ve kafa. *(Ni'meti. XVI. 637)*

süksünü düşük : Boynu bir tarafa eğik.

§ El-ahdel الاحدل [*Ar.*] : Boynu önüne eğri ve süksünü düşük سکسونی دوشوك ve mutlaka mail olan nesne.
(Ah. XVI. 19)

§ El-heda' الهداء [*Ar.*] : Süksünü düşük سوكسنى دوشك olmak. *(Ah. XVI. 1167)*

sümdük, (sümsük) : Aç gözlü, pisboğaz, tufeyli.

§ Veluğ ولوغ [*Ar.*] : Kap kacak yalağan sümdük سمدوك köpek. *(Bab. XVI. 2, 282)*

§ Lentber لنتبر [*Fa.*] : Tenbel ki iş sevmez heman vâfir yir yatur. Nerde taâm sezerse anda hazır bulunur. Gayette mezmum sıfatlardandır. Türkide ekdi ve sümdük سمدك derler. *(Deş. XVI. 122 - 1)*

§ Letenber لتنبر [*Fa.*] : Tenbel kişi ki ne yerde lot sezerse anda varır, sümsük سمسك derler. *(Cam. Fa. XVII. 101)*

sümek : Eğirilmek için hazırlanan yün.

§ A'mite اعمته [*Ar.*] : Taranmış yünden eğirmek içün olan sümekler سومكلر. *(Bab. XVI. 1, 125)*

sümeye : Boş yere, beyhude, körü körüne.

§ ... Ol müslüman olmaz, heman sümeye سميه zahmet çekersin. *(Hamza. XIV - XV. 6, 226)*

§ Ve korkun Allah'dan sümeye سميه yire teaddi itmen. *(Cev. Es. XV. 50)*

§ Padişahım sümeye zahmet çekersin. *(Müslim. XV. 10, 27)*

§ Yâ Huzeyme çare yoktur, sümeye zahmet çekersin. *(Müslim. XV. 10, 183)*

sümsük : → **sümdük.**

sümsüklemek : Yumruklamak.

§ Mümâdağa معاضغه [*Ar.*] : Savaşta birbirini sümsükleyüp سومسكليوب dönüşmek ve çiynemek. *(Bab. XVI. 1, 330)*

sümülcümek : 1. Sokulmak, ileri girmek.

Sümülcür سوملجر ileri ya'ni görüşe
Şeker leblerle birbirin soruşa *(Hurş. XIV. 82)*

2. Tökezimek, sürçmek.

§ Şekûḫiden شکوخیدن [*Fa.*] : Sürçüp sümülcümek سملجمك. *(Miftah. XV. 32)*

§ Şaḫşiden شخشیدن [*Fa.*] : Sümülcümek سوملجمك ve tokuşmak. *(Miftah. XV. 31)*

§ Şaḫş شخش [*Fa.*] : Şahşiden lâfzından ki sümülcümek mânasınadır. İki vecihle i'tibar olunur. Ya budur ki ayağına muhkem nesne dokunmaktan ve tayrınmaktan sümülcür ve yahut bir pâyeden bir ziyade pâyeye sümülcür سملجور. Kendü oturacak yeri yüksek iden kimesne. *(Deş. XVI. 196)*

§ Şaḫşîden شخشیدن [*Fa.*] : Sümülcümek سملجمك ve ayağı nesneye dokunup düşer gibi olmak ve birbirine tokuşmak. *(Ni'meti. XVI. 27)*

§ Bıḫrîden بخریدن [*Fa.*] : Talabımak ve sümülcümek سملجمك. *(Ni'meti. XVI. 10)*

§ Ḫizîden خزیدن [*Fa.*] : Ayak üzerine kaklmak ve sümülcümek سملجمك ve tayınmak. *(Ni'meti. XVI. 19)*

§ Şaḫîden شخیدن [*Fa.*] : Sümülcümek سوملجمك. *(Caf. XVI. 93 - 2)*

§ Şekuḫîden شکوخیدن [*Fa.*] : Sürçüp düşer gibi olmak ve sümülcüyüp سوملجیب nizâa durmak. *(Caf. XVI. 191-2)*

§ Şaḫşîden شخشیدن [*Fa.*] : Sümülcümek سوموجیمك. *(Şamil. XVI. 314)*

§ Ḫîzîden خیزیدن [*Fa.*] : Kalkıyıp sümülcümek سوموجومك. *(Şamil. XVI. 320)*

sümürmek : → **sömürmek.**

sünbeği : Dalgıç.

§ El-emsah الامسح [*Ar.*] : Dalgıç. Lisan-ı tersane'de sünbeği سونبکی derler. *(Kdeb. XVIII. 320 - 1)*

§ El-kammas القماس [*Ar.*] : Dalgıç ki Türkide sünbeği سنبكى denür. *(Kdeb. XVIII. 594 - 2)*

sündük : Cıva, sîmap.

§ Jive ژيوه [*Fa.*] : Sündük سندك. *(Şamil. XVI. 231)*

sündürmek : Bir şeyi çekip uzatmak.

§ Ed-dabʿ الضبع [*Ar.*] ... Ve dabaʿan ضبعان [*Ar.*] : Dabbe kollarını sündürerek سوندیره‌رك yürümek mânasınadır ki kulaçlamak taʿbir olunur. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 623)*

§ Et-temdid التمديد [*Ar.*] : Bir nesneyi pek çekip sündürmek سوندرمك mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 690)*

§ El-midad المداد [*Ar.*] : Bir nesneyi çekip sündürmek سوندرمك mânasınadır. *(Kam. XVIII - XIX. 1, 690)*

sünmek : Uzamak, uzanmak.

Sabır kimde ise ol arşa süner سوز
Ki sabr içre bulunur türlü hüner *(Yunus. XIII - XIV. 24)*

Kaçan ki Kamdan-ı Haninî bu haberi işiticek heyahey kakıdı, buştu, kanıkmış ejdehaleyin anradı, sağına, soluna gerindi, sündü سندى. *(İs. H. XIV - XV. 350)*

§ El-imtidadü الامتداد [*Ar.*] : Bir nesne sünmek سونمك ve çekilip uzamak. *(Terceman. XV. 124)*

§ Er-raḫf الرخف [*Ar.*] :...Ve sıvık hamır ki suyu çokluğundan elde durmaya aka ve süne سونه. *(Ah. XVI. 428)*

§ El-medid المديد [*Ar.*] : Çekilip sünmüş سونمش nesneye denir. *(Kam. XVIII - XIX. 1,790)*

sünter : Çavdara benzer kırmızı renkli bir çeşit sert buğday.

§ ... Ve mezruattan iki mut buğday ve otuz kil arpayı ve bir mut çavdarı ve üç kil sünteri سونتری ve ...
(Sie. E. XVI. 30, 12 - 1)

süñü : → **sügü.**

süñücek, (süñücük) : Küçük kemik.

§ ...Zira bir kelp önüne bir süñücek سكوجك bırağana bunca tevazu' eder, anın eşiğin yastanıp yatur.
(Müneb. XIV - XV. 6 - 1)

§ Ol kaadirdir şol barmakların süñüceklerin سكوجكلرن cem' idip yerli yerine koyup... *(Leys. Mu. XIV-XV. 435-1)*

süñücük : → **süñücek.**

süñük : Kemik.

Ol nazeni gözleri görmez anın
Gitti hali süñüğü سوككى dirmez anın
(Yuz. Şeyd. XIII. 75)

Ete deri süñük سكوك çatan, ten perdelerini tutan
Kudret işim çoktur benim hem zâhir ü iyan benim
(Yunus. XIII - XIV. 218)

Zebaniler çeke tuta ilede tamuya ata
Deri yana, süñük سوكك tüte, şoluk dem bir figan ola
(Yunus. XIII - XIV. 62)

Bakıcak endamına kim soralar
Süñük سوكك içinde iliğin göreler
(Man. Tayr. XIV. 112)

Et yimeyüp kani' olayım direm
Anın içün günde bir süñük yirem
(Man. Tayr. XIV. 63)

§ Belimi büktün ve süñüklerümü سكوكلرومى söktün.
(Anter. XIV. 377)

Bıçak süñüğe irdi neyleyeyin *(Dah. XIV. 77)*

Bilir misin ey bir süñükten سكوكدن kafes
Ki canın senin kuştur adı nefes *(Ferh. XIV. 82)*

Bana oldu ol uykudan yinçlik
Süñüğüm سكوكم içinde kıvandı ilik *(Süh. XIV. 188)*

§ Suyunu sıkıp içseler süñükler سكوكلر sındığına ve savuştuğuna ve kan tükürmesine fayda ede. *(M. Bay. XIV. 36)*

Letafette sorarsan niteliği
Görünür süñük سوكك içinde iliği *(Hurş. XIV. 31)*

Dünyaya gelen kamu ola geda
Gövdesi toprak süñüğü سكوك toz ola
Her bir âdem söz oluben söylene
Bahtıludur ol kim eyü söz ola *(Enb. XIV. 5)*

§ Ol yerde kim bıçak süñüğe سككه erdi ve can korkusu oldu, eğer din ve hamiyet vechiyle kişi dürüşürse...
(Kel. XIV. 50)

§ Benim meselim şol it meseline benzeye kim ağzında süñük سكوك götürüp gider idi, aksin su içinde gördü sandı kim su içinde bir süñük سكك dahi yatur, ağzın açtı kim ol süñüğü سكوك dahi ala, ağzındaki süñük سكوك dahi suya düştü, battı. *(Kel. XIV. 14)*

§ ... Üçüncü gez külhana bıraktı, ol süñük سكك çıktı bu kişinün göğsüne tokundu, bir avaz geldi kim bu süñük bir deve süñüğüdür kim yedi kez hacca vardı, nite yandurubilesin. *(Yuz. Ha. XIV. 107)*

Boy u süñük سوكوك artar u ilik dolar
Ferr ü şadî açılır, benzi güler *(Ga. XIV. 208)*

§ Ağzım içi buz gibi, süñüklerim سوككلرم tuz gibi oldu.
(Dede. XIV. 80)

Ihn : yün, kinan : perde, süñüğü سكوكى pilin: âc عاج [*Ar.*]
(Fer. XIV. 9)

Su baştan aştı vü ağzımda kana irdi elim
Süñüğe سكوكه irdi bıçah ez-kafa-yi hem-saye
(Kadı. XIV. 288)

§ Ol mudga içinde biz süñükler سكوكلر yaradısaruz.
(İhlâs. XIV. 122)

§ Etin yeğreği oldur kim sünüğe سوككه ulaşu oladır.
(Edviye. XIV. 2)

§ Şöyle ki dişler birbirine dokuna süñükler سكوكلر uvanur gibi gele. *(Teshil. XIV - XV. 1, 32)*

Ol dokuz cevher nedir bilgil iyan
İlik ü süñük سوكك, damardır et ü kan *(İs. XIV - XV. 181)*

§ Şöyle urmaya kim süñüğü سكوكى uvana ya bir uzvunda cerahat olup kan çıka. *(Müneb. XIV - XV. 171 - 1)*

§ Bu süñükler سكوكلر, bu etler, bu tamarlar, bu sinirler ...
(Müneb. XIV - XV. 3 - 2)

§ Ashab-ı Kehf itine bir süñük سكك atmadı. *(Güls. XV. 38)*

§ Yılan kaçan süñüklü سوككلو nesne yuta, varır bir ağaca berk dolanır tâ ki ol süñükler سككلر uvanır, anda çezilir.
(Hay. XV. 63)

Eğer bir perde açsa bûselikten
Haber verir süñük سكوك içre ilikten *(Çeng-Dâi. XV. 197)*

§ Kelbin muradı süñük سكوك kemirmektir. *(Enfes. XV. 174)*

§ Ve her birinin süñüğünde سكوكنده iliği görülür.
(Delil. XV. 163)

§ Ve tendeki damarlar ırmaklar misalinde idi ve süñükler dağlar misalinde idi. *(İrşad. XV. 72)*

Ger ölem toprak ola süñüklerim سنكلرم
Toprağımda buluna aşktan eser *(Eşrefoğlu. XV. 57)*

§ ... Eyitti: Var öküzün süñüklerin سكوكلرن bir yere dirşür, dahi bu benim asâm ile urgıl... ol karı eyitti: Öleli çok zamandır, sünüklerinden nesne kalmayuptur.
(Cennet. XV. 359)

§ Andan sonra et giyürevüz ol süñüklere سکوکلره.
(Cev. Es. XV. 73)

§ Külhan yandırmak için deve süñüklerini سکوکلرین külhana atmış, bu atılan sünüklerden birisi sıçramış. *(Faza. XV. 93)*

Münteşir oldu anın can cismine
Doldu et, süñük سوکك tamar, kan cismine
(Muham. XV. 54)

§ Derlerdi ki bizim etimiz, süñüğümüz سککمز çürüp toprak olduktan sonra gerü âhirette dirilüp yeni âdem mi olur.
(Leys. Ar. XV. 758)

Anın sirke etin ü derisin yir
Süñük سکوك kalır, tamar kalır ü sinir *(G. Ra. XV. 43)*

§ Süñüklerüñüz سوکوکلروکوز yer altında çürüyüp toprak olusardır. *(Müz. XV. 117)*

§ Deri, et ve sinir ve süñük سکك zahmetidir. *(Kab. XV. 329)*

Aydur idi gören bu suretlü
Tan değil mi yürür süñük سکك çatlu *(Şeyhi. XV. 63)*

§ El-fevvare الفوارة [*Ar.*]: Delikli süñüğüñ سوکوکك deliğine derler. *(Terceman. XV. 138)*

§ Bıçak süñüğe سوکوکه irişti. *(Ta. Sel. XV. 407)*

§ Cehennemde cisimlerinin etleri eriye kuru süñükleri سکوکلری kalalar. *(Kesir. XV. 362)*

§ Müherra ola eti süñüğünden سکوکندن ayrıla. *(Akr. XV. 47)*

§ Eşeğine nazar eyledi görpü ki ölmüş ve süñükleri سکوکلری dağılmış. *(Envar. XV. 160)*

§ Bir Arap gördüm Kâ'be'yi tavaf eyler, teni açık, benzi sarı, süñüğü سکوکی zaif... *(Tez. Ba. XV. 182)*

§ Etlerin yeğreği oldur kim süñüğe سککه yapışmış ola.
(Hazain. XV. 30-2)

§ Süñükler سكوكلر iyeğüler, omurga, boyun süñükleri, andan el ayak süñükleri, barmalkar... *(Hazain. XV. 8-1)*

§ Sabah oldu segban geldi vezirin süñüklerini سكوكلرينى devşirmeğe. İtler acıkmış, hamle ettiler segbanı pâre pâre edüp yidiler süñüklerini dahi kemirdiler. *(Ferec. XV. 305)*

§ El-aselânü العسلان [*Ar.*] : Süñüğü سنكو ditreyüp muztarip olmak. *(Ah. XVI. 49)*

§ Üstühan استخوان [*Fa.*] : Süñük سوكك. *(Şamil. XVI. 192)*

Şöyle arıklamışam kim, bende
Kaldı süñükle سوككله deri, kalmadı et *(D.B. XVI. 59)*

§ Pîlâste پيلاسته [*Fa.*] : Fil süñüğü سكوكى ki Arabide âc derler. *(Deş. XVI. 309-2)*

§ Pîlâste پيلاسته [*Fa.*] : Fil süñüğü سكوكى. *(Caf. XVI. 26-1)*

§ Tefağ تفاغ [*Fa.*] : Kafa süñüğü سكوكى.
(Ni'meti. XVI. 202)

§ Yezid'in mezarını buldu, süñüklerin çıkardı, yaktı.
(Âş. XVI. 77)

Benim başıma Tanrı dert verdi
Ne saklayam bıçak süñüğe سوكوكه erdi *(Şeh. Ş. XVI. 125)*

§ Dahi kömürle ya süñükle سكوكله ya sırça ile ya tezek ile... silinmeye. *(Zad. XVI. 41)*

Hemişe çok yanılır söyleyen çok
Ki söyler bulduğun dilde süñük سوكك yok
(Güvahi. XVI. 4)

§ ... Ve tamarları ırmaklar mesâbesinde ve süñükleri سكوكلرى dağlar mesâbesinde boldu. *(Ta. Şahi. XVI. 48-1)*

§ Deri ile süñüğü سكوكى yaka, sinirle damarı kül ide.
(Ta. Şahi. XVI. 16-1)

Süñüğü سكوكى kahşamış beli bükülmüş
Eneği göğsü üstüne dökülmüş *(Fazilet. XVI. 215)*

Süñüğe سکوکه sarılu etsiz deriyem
Semizlikten halâvetten beriyem *(Güvahi. XVI. 55)*

Sen ana yâr içün kıl daim eylük
Seven issin atar itine süñük سوکك *(Güvahi. XVI. 105)*

§ Akrep bir nişter urur ki emirin çak canına geçer ve bıçak süñüğe سکوکه yeter. *(Ârifîn. XVI. 43)*

§ Mafsal مفصل [*Ar.*] : Süñük سکوك bendleri.
(Müntehab. XVII. 93-2)

Cezm: kesmek, azm عظم [*Ar.*] : süñük سوکك, ulu kişidir: azîm
(Cev. Ke. XVII. 92)

§ El-va'ş الوعث [*Ar.*] : Kırılmış kemük ve ufanmış süñük سکوك.
(Kdeb. XVIII. 288-1)

süñüklenmek : Kemik gibi sertleşmek.

§ El-kasaba القصبة [*Ar.*]: Kamış pâresi ve süñüklenmiş سکوکلنمش buğday. *(Ah. XVI. 814)*

§ Nâije نائژه [*Fa.*] : Süñüklenmiş سککلنمش ekin ve sâir nebatın baldırı. *(Deş. XVI. 354-2)*

süñükliç : Kemikle oynanan bir oyun.

§ Veddah وضاح [*Ar.*] : Bir lû'bdür ki bir ak kemüğü oğlancıklar gece ile havaya atup anı bulmağa yelişürler. Asıl adına süñükliç سونکلیچ oyunu derler.
(Bab. XVI. 1, 427)

süpürge çalmak : Süpürmek, süpürge ile süpürmek.

§ Çârub-zen چاروب‌زن [*Fa.*]: Süpürge çalıcı چالجی سپرکه ve emirdir, süpürge çal demektir. *(Ni'meti. XVI. 221)*

süpürü içmek : Son damlasına kadar içmek.

§ El-ıktima' الاقتماع [*Ar.*] : Kapta olan meşrubu süpürü içmek سپوری ایچمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 657)*

süpürü tutmak : Sürünüp emeklemek (?).

§ Serverin elinden yere düşüp süpürü tutup طوتوب سپورى kaçtı.
(Müslim. XV. 3, 6)

sürcütmek : Sürmek, sürüp çıkarmak.

§ Fir'avn diledi di Musa'yı Beni-İsrail ile üzerlerine galip olup sürcüdüp سورجدب ol Mısır yerinden... çıkara.
(Leys. Ar. XV. 777)

sürçek : Sürçen, çok sürçen.

§ Şükûḫ شكوخ [*Fa.*] : Ol kimsedir ki ayağı bir nesneye ilişe, düşmelü ola, barmağiyle saklaya, düşmeye ve sürçek سرچك ve kademsiz kimse ve ayağ üzerine durmak.
(Ni'meti. XVI. 446)

Şügûle : çetin koz ü sürçek سورچك : şükûḫ شكوخ [*Fa.*]
Eyü : hoş, başı aşağı : ser-nigûn *(Genc. XVII. 70)*

sürçütmek : Sürçtürmek, sürçmesine sebep olmak.

§ ...Bu kâfir ki senin Kur'an okuduğun işitüp gözleriyle nazar edüp seni sürçideler سرجدلر düşüp helâk olasın.
(Leys. Mu. XIV-XV. 416-2)

§ ...Cevr ile hükmeylemeyesin, ol hava-yi nefs seni Allah yolunda sürçüdür سورچودر. *(Leys. Ar. XV. 342)*

§ İ'sâr اعثار [*Ar.*] : Kimsenin ayağını sürçüdüp سورجدوب yüzü koyun yıkmak. *(Bab. XVI. 1, 12)*

§ İstezellehü'ş-şeytan استزله الشيطان [*Ar.*] : Anı şeytan yoldan çıkardı ve istezelle, derler ayağını sürçüttü سرچتدى ve ayağının sürçtüğünü talep etti mânasına. *(Aks. XVII-XVIII. 530)*

süre getürmek : Sürüp getirmek.

Ben ol şahbaz-ı kudsüm kim kolundan uçtum ol şahın
Şikârım süre getürdüm سوره‌كتوردم kim avladım bu sahrayı
(Eşrefoğlu. XV. 40)

sürek (I) : Öne katılıp sürülen hayvanlar.

§ Salt atlılardı, yedekleri, sürekleri سوركلرى yoğudu.
(Anter. XIV. 542)

sürek (II) : → **sürgü.**

süre süre : Sürüye sürüye.

Heman lahza yügürdüler tuttular
Saraya süre süre سوره سوره ilettiler *(Süh. XIV. 243)*

sürgü, (sürek II) : 1. Tarlanın, yerin toprağını düzeltecek âlet.

§ Ḫâk-keş خاك‌كش [*Fa.*] : Ekinciler sürgüsü سركى ki ekin ektikten sonra toprak düz olup tohum basılsun deyü ektikleri yer üzerine sürerler hemvâr ederler.
(Ni'meti. XVI. 256)

§ El-misvat المسواة [*Ar.*] : Yerin otun giderip düzeltecek âlet, ekinciler sürgü سوركو derler. *(Ah. XVI. 981)*

§ Pejend پژند [*Fa.*] : ... Ve sürgü سوركى ki ekinciler tohumu yere saçtıktan sonra anınla yeri düzedürler.
(Deş. XVI. 66-2)

§ Ḫâk-keş خاك‌كش [*Fa.*]: Sürgü سوركى ağacı. Ekinciler tohumu saçtıktan sonra anınla üzerine sürüp yeri hemvâr idüp tohumu örterler. *(Deş. XVI. 165-2)*

§ Zemini hemvar edecek âlete mislefe مسلفه [*Ar.*] derler ki Türkide sürgü سوركو ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 260)

§ El-mitreb المترب [*Ar.*] : Sürek سورك dedikleri âlettir ki tohum ektikten sonra üstünü anınla tesviye ederler.
(Kdeb. XVIII. 189-1)

§ Bitken بتكن [*Fa.*] : Ekincilerin sürgü سوركو ta'bir ettikleri yassı tahtaya denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 102)*

§ Zencir زنجير [*Fa.*] : ... Zemini saban ile sürdükten sonra hemvâr ehecek tahtadır ki sürgü سوركو ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 324)

§ El-malak المالق [*Ar.*] : Ekincilerin tarlanın toprağını düzeltikleri nesneye denir ki sürgü سورکو ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 56)

§ El-mislefe المسلفة [*Ar.*] : Ekincilerin sürgü سورکو dedikleri âlete denir ki anınla tarlanın toprağını düzeltirler.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 780)

2. Mala.

§ Male [*Fa.*] : Sürgü سورکی, âlet-i dülger.
(Şâmil. XVI. 510)

sürgü demürü : Duvar delmek için kullanılan demir, murç.

§ Sebel سبل [*Fa.*] : ... Ve lûgat-i Hindide sebel, ol pûlat mile denir ki anınla dıvar nakbolunur; Türkide sürgü demürü سورکودموری derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 338)*

sürme : Cilâlı, kayağan.

§ Kurlu kılıçları, müzerkeş, murassa' kiş ü kurbanları, sırlı sipiz sürme سورمه sürgüleri. *(İs. H. XIV-XV. 692)*

sürme dürtmek, (sürme dürtünmek) : Gözlerine sürme çekmek.

§ Pes hasutluk eli Dimne'nin gözüne düşmanlık sürmesin dürttü سورمین درتدی ... *(Kel. XIV. 16)*

Pes ol gün sürme dürtünmek سرمه درتنمك Yezid'e benzemekliktir

Revâ mıdır ki mü'minler bu işe olalar mû'tad
(Muham. XV. 286)

sürme dürtünmek : → **sürme dürtmek.**

sürmek : 1. Yürümek, ilerlemek.

Dedi bunda geceye dek duralım
Gece olucak kapıya sürelim سورالم *(Süh. XIV. 46)*

Gönüldü girdi ol kaza yoluna
İşin bilmez kişi sonra yoluna
Sürüp ol nâbekâr çün köşke geldi
Hayadın kapısını çünki buldu *(Dah. XIV. 99)*

§ Dedi Dumrul sürdü سوردی babası yanına geldi.
(Dede. XIV. 83)

§ Boğa oğlana sürdü سوردی geri geldi. *(Dede. XIV. 10)*

§ Büzürçmihr sürüp سوروب validesine gelip eyitti...
(Hamza. XIV-XV. 1, 41)

Leşker-i Mâzenderan'a sürdü سرد tez *(İs. XIV-XV. 285)*

§ Ejderha dem çekip sürdü سوردی bunların üzerine hamle kıldı ve anın deminden ol merkep kan kaşandı.
(Bektaşi. XV. 398)

§ ... Andan sonra gerü gönderdi, yer üzerine kondu, ayakları balçıd içine battı, sürdü سوردی gerü Nûh'a geldi.
(Leys. Ar. XV. 601)

2. Takibetmek, kevam etmek.

Sürün sürelim سورلم سورك ola kim yetevüz
Eğer yetmeyevüz işimiz yavuz *(Süh. XIV. 162)*

§ ...Liykin ben sana bir vecih göstereyin eğer anın ile iş sürer isen senin bâkıliğine ve ol yılanın helâkliğine sebep ola.
(Kel. XIV.)

§ Kâr-güzar کارکذار [*Fa.*] : İş sürücü سورجی.
(Miftah. XV. 116)

§ Kişi ne yolda olur ise ol yolu sürer سورر, ahirete varınca.
(Müz. XV. 18)

Yine bâde-i nâbı sürmek سورمك gerek
Bu derdin ilacını görmek gerek *(Atai. Ha. XVII. 36)*

3. Geçirmek, görüp geçirmek, yaşamak.

Sürsün سورسون ol devranı kim devran anın devranıdır
(Nesimi. XIV. 37)

§ ...Konuk bir cihan-geşte kişiydi, müsafirlik anın işiydi, delim acayip görmüş idi ve rûzügâr ıssısın ve sovuğun çok sürmüş idi سرمشدی.
(Kel. XIV. 84)

Karanu gece sürer iken سورریکن dünün
Çok işitti mişede aslan ünün *(Süh. XIV. 262)*

§ Bunca müddet padişahlık sürdü سردی. *(Güls. XV. 9)*

Kişi ki ömrünü aşkından özge yerde sürer سرر
Hebadürür emeği sa'yi cümle zayi' olur *(İbrahim. XV. 131-2)*

§ Sohbetimiz bize hoş geldi, mülk ve memleket sizindir, bâkı eyyam-ı ömrü bile sürelim سوره‌لم dedi. *(Ferec. XV. 180)*

On dördünü ki ol meh-i bedr-i düca sürer
Gördükçe nur-ı hüsnünü gönlüm safa sürer سورر
(Zati. XVI. 125)

4. Kovmak, uzaklaştırmak, gidermek, tardetmek.

Şöyle tarıktı kakıdı Zeliha'ya
Etti sürüñ سورك koman ayruk söyleye
Sürdüler سوردیلر Zeliha'yı gitti işine
Düştü Reyyan Yusuf'un teşvişine *(Yuz. Şeyd. XIII. 50)*

Kendözünden cihanı ger süresin سراسن
Bin cihan ol cihanda sen göresin *(Velet. XIII-XIV. 52)*

Niçeme kim sürdü سرد beni kapudan
Gerü kapusunda olduk tapudan *(Man. Tayr. XIV. 227)*

Yaratır yazı, kış sovuğun sürüp سورب
Yürütür ölü gövdeyi can verip *(Süh. XIV. 2)*

§ Fıstık harr ü yâbistir, yeli gövdeden sürer سورر.
(Mü. Şi. XIV-XV. 103)

§ Eğer beni reddedip kapudan sürerseñ سوررسك dahi ben ırılacak değilim. *(Müneb. XIV-XV. 9-1)*

§ Bağban bir saz getirdi şahzade çaldı, ırladı ve ağladı. Bağban eyitti: Şarap içer misin, gussanı sürer misin سوررمسن? Ha, dedi. Bağban bir sürahi şarap getirdi...
(Ferec. XV. 453)

§ Yâ Muhammed katından sürüp سرب giderme şunları kim. . .
(Enfes. XV. 28)

§ Kusmağa meylederse, gönül dönmek gibi, kusa; aşağa meylederse, göbek burmak gibi, müshille süre سرا.
(Hazain. XV. 43-1)

§ Bahar faslı hıltlara mehektir, kalblığı varsa belirtir, basireti olan görür, müshille, perhizle ol illeti sürer سرر.
(Hazain. XVI. 25-2)

Bu resme şah ana dil zahmin urdu
Eline rık'asın verdi vü sürdü سردی *(İbrahim. XV. 44-2)*

§ . . . Kadı bu teşni'i işiticek avrata söğdü, horluk ile katından sürdü سوردی. *(Ferec. XV. 190)*

Bu yolda münkir olmayan kişiyi
Söğüp çık deyübeni sürmek سرمك olmaz
(Gülşeni. XVI. 30)

§ Randen راندن [*Fa.*] : Sürmek سرمك. *(Ni'meti. XVI. 22)*

§ Randen راندن [*Fa.*] : Sürmek سورمك. *(Şamil. XVI. 274)*

§ Eğer katına okuyasın ve ger katından süresin سوره‌سن bendeleriz muhalefete kaadir değiliz. *(Saa. Pend. XVI. 127)*

Unf ile halkı kapundan sürme سورمه
Kimseye damen ü dest öptürme *(Nabi. XVII-XVIII. 23)*

5. Yürütmek.

Gözetgil bizi ey gemiler süren سرن
Ki su baştan aştı değildir oran *(Ferh. XIV. 11)*

6. Ovmak, delketmek.

§ Ol zahmetli yeri bir iri bezle süresin tâ kim kızara, andan sonra tılâ edesin. *(Mü. Şi. XIV-XV.)*

7. Karıştırmak, katmak, ilâve etmek.

Anın değme bir beytine tercüme
Düzüp sürmedim سرمدم yad sözü harcıma *(Fehr. XIV. 4)*

Anı kıldım üş Türkiye tercüme
Ziyade sözü sürmedim harcıma *(Camas. D. XV. 154)*

sürme kilit : Sürgü.

§ Riznân ریزنان [*Fa.*] : Sürme kilit سرمه‌کلید.
(Ni'meti. XVI. 340)

sür salmak : Saldırmak, hamle etmek, ileri atılmak.

§ El-unûk العنوك [*Ar.*] : Bir kimse üzerine hamle edip sür salmak سورصالق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 106)*

sürsat koyunu : Eskiden halktan tekâlif olarak alınan koyun.

§ Sürsat koyunu سورصات قیونی ve sair tekâlif-i sultaniye talep olundukta mezbur Ulaş Fakı ve Arslanoğulları ve sair obası halkı itaat-ı şer'-i şerif etmeyüp...
(Sic. K. XVI. 7, 153)

sürseğen : → **süseğen.**

sürtük : Sokulgan, girgin.

§ Vellâc ولاج [*Ar.*] : İrdüğü yere sokulgan sürtük سورتك recül.
(Bab. XVI. 1, 397)

sürtünmek : Sürünmek.

§ Ḫazîden خزیدن [*Fa.*]: İmeklemekve âheste âheste gitmek ve sürtünmek ve karnı üzerine sürtünmek سرتنمك ve tayınmak.
(Ni'meti. XVI. 18)

sürtünürce : Sürünerek yürüyen, sürünerek yürüme çağında.

§ Ol hatunun bir sürtünürce سورتونورجه oğlancığı var idi, oğlan sürtünü sürtünü kıranına vardı. *(Müz. XV.)*

sürtünü sürtünü : Sürüne sürüne.

§ Bir kötürüm kişiye rast geldim sürtünü sürtünü سورتونو سورتونو Semerkand'dan on dört yılda Kâ'be'ye varmış.
(Rahat. XVI. 23)

sürükmek : Sürülmek, uzaklaştırılmak, ayak altına düşmek, sürünmek.

§ ... Doğru yol bağlanmış ve dalâlet yolu açılmış, adl belüsüz zulüm zahir, ilim metrûk, cehil matlûp, dostluklar zaif, düşmanlıklar kavi, hak sürükmüş سرکش, batıl muzaffer nefse uymak âdet... *(Kel. XIV. 15)*

§ Devletin döndü, saâdetin sürüktü سرکدی. *(Fütuh. XIV. 18)*

§ Merdut oldum, sürüktüm سرکدم. *(Fütuh. XIV. 92)*

§ Bunun bigi kimse lâyık değil mi kim izzetten, kerametten sürüğüp سورکوب hur, hakir gerü külhan bucağına müstahak ola. *(Müneb. XIV-XV. 27-2)*

§ Âdem ol vaktın ki uçmaktan sürükdü سرکد dünyaya geldi. *(Tuh. Le. XV. 221)*

§ İblis la'net oldu sürüktü سرکد (harekelidir) pes feryad ü fiğan eyledi. *(Tez. Ün. XV. 202-1)*

§ İblis lâcerem cemi' gönüllerden merdut olup sürüktü. *(İrşad. XV. 48)*

sürükmüş : → **sürünmüş.**

sürüktürmek : Sürüp çıkarmak.

Seni uçmaktan sürüktüren سرکدورن neye
Kaçan oğlanlarını anda koya *(Man. Tayr. XIV. 226)*

sürülmek : Devam etmek, sürülüp gitmek, sürüp gitmek.

§ ... Bu dediği Osman neslidir işte sürilip سوریلیب gideyorur. *(Dede. E. XIV. 2)*

sürümek : 1. Sürüklemek.

§ Saçından sürüyüp سوریب tamuya iletürler. *(Yüz. Ha. XIV. 69)*

Buyura zebanilere tutalar
Yüzün sürüyü سوریر odlara atalar *(Muham. XV. 354)*

Sâki yıkıldı câm-ı meyinle rakıb-i seg
Neylersen eyle iti öldüren sürür سورر *(Yahya Bey. XVI. 147)*

Bulur ettiğin ol kim bed-ameldir
Ki iti öldüren sürür سورر meseldir *(Güvahi. XVI. 2)*

2. Sürmek.

Etti ta'zim ol Nebi yüzler sürüdü سريدى ümmeti
Eğnine hil'at giyürüp örttüler atlas duvak *(Muham. XV. 97)*

Ayağın toprağına yüz sürüyü سوريو su gibi dil
Geldi dilcûluğ umar senden eyâ serv-i revan
(Hüs. Dil. XVI. 184)

sürüñmüş, (sürükmüş) : Kovulmuş, sürülmüş, recmedilmiş, menfur, perişan, zelil.

§ Pes Ebu Âmiri eyitti : Tanrı yalancıyı sürüñmüş سركمش ve yalnız kılıp öldürsün. Pes Ebu Âmir Şam'dan yana çıktı ve münafıklara kişi veribidi kim kuvvet ve silâh yaraklan ve benim için. Becit ben varayın Kayser'den çeri alıp size geleyin kim varavuz Muhammed'i ve anın sahabelerini Medine'den çıkaravuz... Pes Şam'a varıcak öldü sürüñmüşlük سركمشلك ve yalnızlık ile. *(Enb. XIV. 498)*

Kanda var mülki içinden taşra yer
Kim sürükmüşleri سركمشلارى ol yer anda yer
(Man. Tayr. XIV. 228)

süseğen, (süsgen, sürseğen, süsek) : Süsen, buynuzlayan, boynuzla vuran, tos vuran.

§ Nıtah نطاح [*Ar.*] : Süseğen سوسەكن **koç.**
(Bab. XVI. 1, 426)

Sığır gimi süsme yitenin göksüne itüp
Ger bildin ise âdemi-zade süsek سوسك olmaz
(Gülşeni. XVI. 28)

§ Sürû-zen سروزن [*Fa.*] : Sürseğen سورساكن davar sığır ve koç kısmındandır. *(Deş. XVI. 268-1)*

§ Sürû-zen سروزن [*Fa.*] : Süseğen سوسکن tavar.
(Ni'meti. XVI. 410)

§ Sürû-zen سروزن [*Fa.*] : Süseğen سوسەکن.
(Caf. XVI. 89-2)

§ Nath نطح [*Ar.*] : Sığır ve koyun ve keçi ve geyik misillü buynuzlu hayvanlarda buynuziyle urup süsücü hayvana denir ki süsgen سوسکن ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 98)

süsek : → **süseğen.**

süsgen : → **süseğen.**

süsmek : Sivri bir şeyle dürtmek, hayvan boynuzu ile vurmak, boynuzlamak.

§ Bular bir yavu kılınmış güdücüsüz koyun sürüsü gibi idi. Pes dağılmışın derdi ve yitmişin buldu ve sımığın sardı ve sayrusun otaladı ve aruğun semirtti ve semizin sakladı. Kaçan böyle işledi ol koyunlar semizlikten karkırdı ve koçlar birbirin süstü سسد ve debeleşti ta kim bularda bir bütün sünük kalmadı. *(Enb. XIV. 688)*

§ Deli Dundan yerinden duru geldi, altmış tutam sivri cidasın koltuk kısıp ol kâfiri karşısından süsem سوسم dedi, süsemedi. Kâfir tekür karmalayıp darbetti.
(Dede. XIV. 106)

§ ...Yahut bir yüce yerden yuvalanıp düşüp ölümden, ya birbirini süsüp سوسب öldüren sığır ve koyundan...
(Müneb. XIV-XV. 292-1)

Ki buynuzlu koyuna soram ki buynuzsuzu
Niçün süsdü سوسدی idi güç edüp anı der-rıbat
(Muham. XV. 348)

§ Kıyamette buynuzlu hayvandan ki buynuzsuz koyunu süsmüş سوسمیش ola, kısas olunur. *(Kesir. XV. 353)*

§ En-natıhu الناطح [*Ar.*] : Ve dahi süsücü سوسجی davara derler.
(Terceman. XV. 232)

§ Buynuzlu koyun buynuzsuz koyunu bir kez süsüp سوسب acıttıysa... *(Cev. Ah. XV-XVI. 797)*

§ En-nath النطح [*Ar.*] :... Davar süsmek سوسمك. *(Ah. XVI. 1088)*

Sığır gimi süsme سوسمه yitenin göksüne itüp
Ger bildin ise âdemi-zade süsek olmaz *(Gülşeni. XVI. 28)*

§ Nath نطح [*Ar.*] : Boynuz ile vurmak ki süsmek سوسمك ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 222)*

süsülmek : Buynuzla vurulmak, dürtülmek.

Natîha نطيحه [*Ar.*] : süsülmüş سوسلمش, mükellib : diyen tut *(Fer. XIV. 35)*

§ Ol gün koca pulat öz kılıçlar çalındı. Ol gün kargu dilli kayın ohlar atıldı. Ala uzun sivri cıdalar süsüldü سوسلدى. Ol gün namertler muhanetler sapa yer gözetti. *(Dede. XIV. 68)*

§ Haram oldu sizin üzerinize murdar ölmüş ve süsülüp سوسلب ölmüş. *(Cev. Es. XV. 154)*

süsüşmek : Mızrak gibi bir şeyle dürtüşmek, hayvanlar boynuzlarıyle birbirine vurmak.

§ ... Kılıçları uvandı, birbirin alımadı. Kargu dalı sügüler ile karıştılar. Meydanda boğa gibi süsüştüler سوسشدلر. Göğüsleri delindi, sügüleri sındı, birbirin alımadılar. *(Dede. XIV. 127)*

§ İntitah انتطاح [*Ar.*] : Koçlar süsüşmek سوسشمك. *(Bab. XVI. 2, 401)*

§ Nâtaha ناطحه [*Ar.*] : Bir birine boynuz urdu ki süsüştüler ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 433)*

§ Anz عنز [*Ar.*] : Kancık keçi... iki anz biri birine baş vurup süsüşmezler سوسوشمزلر. *(Aks. XVII-XVIII. 38)*

§ Münataha مناطحه [*Ar.*] : Buynuzlu hayvanlar birbirine uruşmak mânasınadır ki Türkçede tos uruşmak, süsüşmek سوسشمك ta'bir olunur. *(Kam. Os. XIX. 535)*

süt ağzı : Ağuz.

§ Herş هرش [*Fa.*] : Süd ağzı سد آغزی. *(Ni'meti. XVI. 630)*

§ Dihin دهين [*Fa.*] : Süt ağzı سد آغزی. *(Ni'meti. XVI. 313)*

§ Fule فله [*Fa.*] : Süt ağzı سود آغزی. *(Şamil. XVI. 482)*

§ Fule فله [*Fa.*] : Süt ağzı سد اغزی. *(Ni'meti. XVI. 484)*

süt çürüğü : Kesilmiş süt, süt kesmiği.

§ Cüzam illetine süt çürüğiyle سود چركيله vereler. Baras olan kişiye mâü'l-asel içinde vereler. *(Yadigâr. XIV. 63-2)*

§ Tayıncak ot ziyade işleye hıyar-şenber gibi, erük suyu ve süt çürüğü سودچركی gibi. *(Yadigâr. XIV. 45-1)*

§ Ol hafta içinde kim süt çürüğünü سودچركی içüreler. *(Yadigâr. XIV. 45-1)*

süt ḫırası : Yeter derecede anne sütü alamadığından zaif düşmüş çocuk.

§ Şir-zede سيرزده [*Fa.*] : Süt ḫırası سدخيره‌سی ta'bir olunan çocuktur ki validesinin sütü kalîl veya kendisinin miydesi zaif ve kelil olmağla istifa-i tam eylemediğinden nahif ve nizar ola. *(Bürh. XVIII-XIX. 407)*

süt ile suvarmak : Sütle beslemek.

§ İyman getirdik şol Tanrı'ya kim bu oğlanı suvardı سوردی süd ile. *(Müneb. XIV-XV. 38-1)*

sütlü : Emzikli.

§ Şehirde ne kadar sütlü سودلو hatunlar var ise getirdiler. *(Hamza. XIV-XV. 1, 123)*

sütlü aş : Sütlaç.

§ Bir öyünde sirke, sütlü aş سدلو آش, kavut yimeyeler. *(Hazain. XV. 32-1)*

§ Veğîre وغيره [*Ar.*] : Sütlü aş سدلو اش.
(Müntehab. XVII. 105-2)

süyüm : İplik teli, sap.

§ El-unkufe الانقوفة [*Ar.*] : İplik haytına denir ki iplik maddesi olan pamuğu iğde bitirdikten sonra yeniden çektiği telden ibarettir. Taşra nisvanları lisanında süyüm سو يوم ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 852)*

süzek, (süzgü) : 1. Süzgeç.

§ Bilirsin ki buna çoban süzeği سزكى derler, zira çoban bununla südün süzer. *(M. Bay. XIV. 36)*

§ ...Üçüncü : Şol süzgi سزك (harekelidir) bigi uvacuk delücek eyledi tâ ki sormayınca süd gelmeye.
(Müneb. XIV-XV. 3-2)

§ Bir tavı, bir süzek سوزك, bir tepsi ve bir yağdan ve bir tas : 20. *(Sic. B. XV. 10, 88)*

§ Galbir, gözer : 10, ellek : 10, süzek سوزك : 2.
(Sic. B. XV. 6, 122)

§ Kûbin كوبين [*Fa.*] : Yağcılar süzgüsü سوزكى.
(Ni'meti. XVI. 553)

Yolcu geldi uzaktan
Süt süzüldü süzekten سوزكدن
Dil gamdan azat oldu
Can kurtuldu tuzaktan *(Ab. Na. XVI. 81)*

§ El-mibzel المبزل [*Ar.*] : Süzek سوزك ki anınla süt ve şerbet süzerler. *(Ah. XVI. 924)*

§ Pâlûz پالوز [*Fa.*] : Süzek سوزك mânasınadır.
(Cam. Fa. XVII. 32)

§ Râvûk راووق [*Ar.*], palûne [*Fa.*] : Bir şeyi süzüp saf edecek âlet ki süzek سوزك ta'bir olunur ve şarap süzeğinde istimali şayidir. *(Aks. XVII-XVIII. 164)*

§ Birîzen بريزن [*Fa.*] : Pervizen mânasınadır ki nesne eleyecek âlettir... ve süzgü سوزكى ve süzek سوزك ta'bir olunan zarfa dahi denir, yağ ve bal süzecek kaptır.

(Bürh. XVIII - XIX. 114)

§ Pâlâvan پالاوان [*Fa.*] : Süzgü سوزكى ve süzek سوزك ta'bir olunan zarftır, anınla bal ve sair sıvık nesneler süzerler.

(Bürh. XVIII - XIX. 143)

Süzgü سوزكو : mısfat مصفاة [*Ar.*] ü galel غلل [*Ar.*]; süzmeğe : tervik denir

(Asım. XVIII-XIX. 33)

2. Testinin ağzına bağlanan tülbent.

§ El-feddamü الفدام [*Ar.*] : Ibrık ağzına ve gayri kap ağzına kodukları süzek سوزك. *(Terceman. XV. 123)*

§ El-fidam الفدام [*Ar.*] : İçindeki suyu sâfi etmek için ıbrık ve bardak ağzına kodukları süzek سوزك. *(Ah. XVI. 752)*

§ Fidam فدام [*Ar.*] : Desti ve bardak ağzına bağladıkları bez paresidir ki süzek سوزك ta'bir olunur.

(Aks. XVII-XVIII. 376)

süzgü : → süzek.

Ş

şabla, (şapla) : Sille, tokat, şamar.

§ Tebance تبانجه [*Fa.*] : Hapaz, şapla شپله mânasına.
(Caf. XVI. 31-1)

Kendözünü kişi nite bildire
Bunu kim bir şapla ile شپلییله öldüre
(Man. Tayr. XIV. 78)

§ Tebance تبانجه [*Fa.*] : Hapaz ve şapla شپله.
(Ni'meti. XVI. 195)

§ Sîlî سیلی [*Fa.*] : Şapla شاپلا. *(Şamil. XV . 460)*

§ Tebance تبانجه [*Fa.*] : Şapla شپله. *(Şamil. XVI. 589)*

§ Tepance تپنجه [*Fa.*] : Şapla شابله mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 86)

Kupuz çalıcı : avvat, av avlayıcı : sayyat
Tamar urucu : fessat, şapla شاپلا yiyici : saf'an صفعان [*Ar.*]
(Genc. XVII. 19)

§ Tepance تپانجه [*Fa.*] : Tabanca ve silledir ki el ayasıyle çehreye urulan darbedir. Arabide latme denir, kaba Türkler şabla شبله ve şamar derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 175)*

şabla urmak, (şapla urmak, şaplama urmak) : Tokat atmak, şamar çarpmak.

§ Mire noldunuz diye bir şabla شبله birine, bir şabla شبله birine urdu اوردی. *(Dede. XIV. 130)*

§ Musa kakıdı, ol kâfire bir şabla urdu شبله اوردی.
(Müz. XV. 288)

§ Dediler ki bir kişi bir oğlana bir şapla urmuş شاپله اورمش, anı andan ötürü depeler misin. *(Leys. Ar. XV. 338)*

§ El-lethu اللطح [*Ar.*] : Bir kimsenin arkasına veya gayri yerine anulcak şapla urmak شاپله اورمق. *(Terceman. XV. 210)*

§ Et-taltim التلطيم [*Ar.*] : Bir kimesnenin yüzüne şaplama urmak شاپلامه اورمق. *(Terceman. XV. 207)*

Ve liykin incinüp Mihr-i cefa-cûy
Ururdu şabla اوررردی شبله dimezdi ser ü rûy
(Mih. XV. 252)

§ Mezbur Mustafa beni kuyu üzerinde muhkem let eyleyip döğdü diyicek mezbur Mustafa ile bi'l-müvacehe süâl olundukta bir şabla urdum شابله اوردم deyü ıkrar eyledikte...
(Sic. K. XVI. 4, 8)

şabla yimek : Tokatlanmak.

§ Avratın cefasına sabretmekte birkaç faide var. Biri, ol kim oğlancukları şabla yimekten شابله یمکدن kurtulur.
(Leys. Ar. XV. 125)

şabta : Sırık.

§ Behzad süvâr olup eline ism-i a'zam yazılı bir şabta شابته alup askerin etrafına daire çizip şabtayı dikdi.
(Müslim. XV. 35, *149)*

şad geldin : Hoş geldin.

§ ... Hâdim hazır idi, Halid'i aldı saraya girdi... kenizekler Halid'i gördüler aferin ettiler, sonra bir kez çıktı mûyü zengiyâne, çehresi Nerimâne, Halid'i koçtu, şad gelḍiñ شاد كلدك dedi, oturdular, hûn geldi yindi.
(Ferec. XV. 469)

şadı : Bir çeşit maymun.

§ Senbalû سنبالو [*Fa.*] : Pûzine mânasınadır ki maymun ta'bir olunan canavar nev'indendir. Türkçe şadı شادی derler ve bir nev'ine şebek ta'bir ederler.
(Bürh. XVIII-XIX. 364)

şağla : Çağla.

§ ...Birine şehlâ derler ala gözdür ki karalığa meyleder, ya temam ala olur. Birine şağla شغلا derler aladır, illâ göklüğe meyleder. *(Hazain. XVI. 51-1)*

şahan : Şahin.

Her işine şahan شاهن ol avını al bir onat
Sank ile değzinmeği imdi ko niteki toy *(D. B. XVI. 201)*

Uçtu genç şahanım uçtu
Kaçarak deryayı geçti *(Kara. XVII. 246)*

Sen bu salışları şahandan m'aldın
Evvelki namını buldun Cezayer
(Saz. Mağrıplı Oğlu. XVIII. 445)

şaḫ kalkmak : Şaha kalkmak.

§ Eş-şebûb [*Ar.*] : Neşatından şaḫ kalkan شاخ قالقان at.
(Kdeb. XVIII. 230-2)

şahna : Subaşı, inzibat ve asayiş memuru.

Uğru olmuş uğrular yine kendiyi tutar
Şahna شحنه kendisi olmuş kendi zindan içinde
(Yunus. XIII-XIV. 82)

şaḫsal : Karartı.

§ Südûf سدوف [*Ar.*]: Iraktan görünen şaḫsal شخصال.
(Bab. XVI. 1, 303)

şakıldamak : Şakırdamak.

§ Es-sırka'a الصرقاعه [*Ar.*] ; Sapanın seslenen ya'ni şakıldayan شاقلدايان ucuna denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2-617)*

şakımak : 1. Şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak.

Siyah anı çü gördü kim kakıdı
Kakımaktan iki gözü şakıdı شقيدى *(Hurş. XIV. 53)*

§ Ağ yıldırım olup şakıyayım شاقيم. *(Dede. XIV. 75)*

§ ... Ve gök gürlemek vardır ve şimşek şakımak شقمق vardır.
(Cev. Es. XV. 8)

§ Bruk, yıldırım şeklinde şakır شقر tiz gider kesilir.
(İrşad. XV. 307)

§ El-itilâku الايتلاق [*Ar.*]: Yıldıramak ve ışılamak ve şimşek şakımak شاقيمق. *(Terceman XV. 150)*

§ Gök gürledi, cihan karanu oldu, yıldırım şakıdı شقدى.
(Cennet XV. 363)

Kılıçlar yıldırım gibi şakıya شاقيا
Bulut gibi kının yırtıp kakıya *(G. Ra. XV. 73)*

Eğer gayri kişi görse kakırdı
Beşik içinde ra'd bigi şakırdı شقردى *(Fazilet. XVI. 21)*

Ateş-i ahım şakır شقر şimşek gibi erdikçe gam
Görsün anı, görmeyen âlemde od değmiş tüfek
(Zati. XVI. 306)

§ Es-sera السرى [*Ar.*] :...Ve yıldırım çok şakımak شاقمق.
(Ah. XVI. 499)

§ El-buruk البروق [*Ar.*] :...Bir nesne şakımak شاقيمق ve yıldıramak. *(Ah. XVI. 128)*

§ El-lemha اللمحه [*Ar.*] : Şakımak شاقمق ve yıldıramak.
(Ah. XVI. 909)

§ Tele'lü' تلالوء [*Ar.*] : Ildıramak ve şimşek şakımak شاقاق.
(Bab. XVI. 1, 23)

§ Tevfik ile inayet yoldaş olursa yıldırım şakıdığından شاقدغندن tizrek geçe. *(Ta. Şahi. XVI. 97 - 2)*

§ At yıldırım gibi şakıyup شقيوب... *(Ev. XVII. 244)*

2. Şakrak şakrak ezgiler ırlamak, terennüm etmek.

§ İstiğrad استغراد [*Ar.*] : Şakımağa شاقيمغه ve ötmeğe ve ırlamağa kığırmak. *(Bab. XVI. 2, 442)*

Şakı bülbül var uyandır yarimi
Ben kıyamam sen uyandır yarimi *(Ak. XVII. 27)*

Şakırım kaşı karama
Bir merhem sarsın yarama *(Emrah XIX. 32)*

şakrak : Arıkuşu.

§ Şakrak شقراق arı kuşudur. *(M. Bay. XIV. 107)*

şakraklık : Yüze gülücülük.

§ Günücülük, şakraklık شقراقلق, iki yüzlülük, dinücülük, kov kovlamak nefsin çerileridir. *(Tuh. Le. XV. 351)*

şalaka urmak : Tekme atmak, şaplak urmak.

§ ... Kadı seksen dinarı saydı, eyitti: Ha bugün savap kısmet edersen canı ve zeri ilettin ve eğer etmeyecek olursan mecmu'-ı altunu alıram, ensene sille, mâba'dine şalaka ururam شلقه اوروروم seni zer hasretiyle rencur ederem.
(Ferec. XV. 309)

şalga : Sersem, kendini bilmez.

§ Gast غست *[Fa.]*: Ebleh denecek kimse ki Türkide şalga شلغه derler, vakarsız mânasına. *(Deş. XVI. 43-2)*

şallah : İnşallah, Tanrı dilerse.

Çalap şallah شالله onara işim ona
Ve ger ne gerü tiz irişem sana *(Süh. XIV. 35)*

Çeri ile bâri ana dek varam
Hak onara şallah شالله murada erem *(Süh. XIV. 31)*

Işkı odu eyle ki benim gönlümü yahar
Dilek budurur hiç gönülü yahmaya şallah شالله
(Kadı. XIV. 268)

Işk dedikleri bir uyuzdur
Sepişe şallah شالله bu uyuz çelebi *(Kadı. XIV. 261)*

Ayruh kapusun hiç gönülüm kahmaya şallah شالله
Gözüm yaşı cüz senin içün ahmaya şallah
Gözlerimi ben yaş ile doldurdum anınçün
K'ayruh yüzüne karşı durup bahmaya şallah
(Kadı. XIV. 268)

şaltak : Çığırtkan, arsız.

§ El-kahtam قهطم [*Ar.*] : Furû-maye olarak şamatacı, çağırgan adama denir ki şaltak شلتاق ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 546)

şapıldu : Şapırtı.

§ Çâk چاك [*Fa.*] : ... Ve öpmek şapıldusu شاپلدوسی .
(Deş. XVI. 194-2)

şapla: → **şabla.**

şaplama urmak : → **şabla urmak.**

şapla urmak : → **şabla urmak.**

şar : Şehir.

Karanu süsin sıyavuz süvümüzle hoş varavuz
Karanu ile girürken köyün ü şarın شارن yıkavuz
(Velet. XIII - XIV. 20)

Ey Emrem Yunus biçare, bulunmaz derdine çare
Var imdi gez şardan şara شاردن شاره , şöyle garip bencileyin
(Yunus. XIII-XIV. 279)

Yüce yerde idi şehre yakıncak
Şar شار içinde görünürdü bakıncak *(Huruş. XIV. 8)*

Arus içün düzetmiş idi mahmil
Çıkuben kondu şardan شردن iki menzil *(Işk. XIV. 169-1)*

İletti bunları balıkcı şara شاره
Ki kondura vü işlerin başara *(Işk. XIV. 229-1)*

Çün becit tuttu perişan oldular
Kamu şar شر halkı katına geldiler *(Man. Tayr. XIV. 7)*

Halk ile hergiz keleci kılmaya
Şarda شرده ne olur ne olmaz bilmeye
(Man. Tayr. XIV. 160)

Şeyh oldur kim cihanda şeyh ola
Yohsa bir şar شر şeyhi ne işe gele *(Man. Tayr. XIV. 171)*

Gözü kıldı gönül elini harap
Gezmişem ben il ile şar شار isterem *(Kadı. XIV. 5)*

Bezirgâna çün şah zulm üşüre
Kapar hayr kapısın ile şara شرا *(Ferh. XIV. 9)*

Eğer inci olaydı yağan dolu
Olayıdı boncuklayın şar شر dolu *(Ferh. XIV. 34)*

Niceme kim ansızda gariplığa gönüldüm
Terkeyledim ilimi vü şarumı شاروی vü yurdu *(Süh. XIV. 110)*

Kim ol vardığınca yola, il ü boy
Tavar ü kişi bula vü şar شار ü köy *(Süh. XIV. 228)*

İmaret ideli ışkun şarın شارن dimağımda
Gönül vilâyetine bah harap oldu harap *(Kadı. XIV. 219)*

Medine مدینه [*Ar.*] : büyük şar شار, sokulmuş: menhuş
(Fer. XIV. 36)

Bu ayı gözlerdi bunlar pâyidar
Cümle giderdi isüz kalırdı şar شار
(Melhame. XIV - XV. 152-2)

Nûş kıl şehriyar-ı ışk ile câm
Bilinirsen ne gam il ü şara شاره *(İbrahim. XV. 109-2)*

Alaşehrin bunda geldi kıssası
Gazilerin ceng içinde hıssası
Bir ulu şehr idi gayet Alaşar آلاشار
Kal'ası muhkem, savaşçı bî-şumar *(Enveri. XV. 38)*

Benim derdim heman ol yâr bana ne il gerek ne şar شار
Bu can ancak anı ister kamusundan bizar oldu
(Eşrefoğlu. XV. 55)

Eşrefoğlu Rumi söyler, ile, şara شار haber eyler
Kim ki âşık olmak diler gelsin beri salâdır
(Eşrefoğlu. XV. 45)

§ Şehr شهر [*Fa.*] : Ma'ruf. Türkide şar شار derler.
(Ni'meti. XVI. 433)

Olmaz idi şar شار ü köy
Hep bir idi yoksul bay *(Ab. Na. XVI. 127)*

Bülbülünüm feryadım var, zarım var
İnci cevher madenidir şarım var *(Saz. Kul Mehmet. XVI. 18)*

§ Şehrî شهری [*Fa.*] : Şarlı شارلی. *(Şamil. XVI. 623)*

§ Gözüm açtım gördüm bir şardır شار ki mahalleleri biri birinden ırak. *(Sır. XVI. 60)*

§ Şehr شهر [*Fa.*] : Türkide şar شار dedikleri, medine.
(Deş. XVI. 114-2)

Bir şar gördüm üçyüz altmış kapılı
(P. S. Ab. XVI-XVII. 45)

Cümle esnaf ile yeksan olagör
Böyle bir muazzam şar ele girmez *(Kâtibi. XVII. 43)*

§ Efvah-ı nâsta bu hamama (Şaraküstü) شاره کوسدی derler ya'ni şehirden taşra kalmış hamam derler. *(Ev. XVII. 23)*

Tutmuşum yükümü lâ'l ü güherden
Şam-ı Şerif derler şardan gelirim *(Kara. XVII. 88)*

şarap almak : Şarap tesirini göstermek, dokunmak, sarhoş olmak.

§ ... Hatunun elin öptü, câmı içti. Ol letafetler ve zarafetler ve ayş ü tarepler halifeye hoş geldi, birkaç devir geçti, halifeyi şarap aldı شراب الدی ol makam ne makam idüğü halifenin yâdından gitti. *(Ferec. XV-215)*

şarap sürmek : Şarap vermek, şarap sunmak.

Ferağat oldu bunlar hoş geçerler
Sürer سورر sâki şarap شراب dün gün içerler
(Yunus. XIII-XIV. 7)

şarlu : şehirli.

Kadı vü hoca sipahi şarludan شارلودن
Cümle görmüşler garib ü yerlüden
(Melhame. XIV-XV. 13-2)

şarşap : Çarşaf.

§ Gönlek, şarşap شارشپ : 15, tavı : 5. *(Sic. B. XV. 6, 63)*

şaş gitmek : Yanlış yola gitmek, hedefi şaşırmak, amaçtan sapmak.

§ El-muḫtifü المخطف [*Ar.*] : Nişana uğramayıp şaş gidici شاش كديجى ok. *(Terceman. XV. 308)*

şaşı bakmak : Eğri, ters, yan bakmak.

Anın dil zikrini etmek gerektir
Anın doğru yolun gütmek gerektir
Yüzüm kara, sözüm kısa, suçum bol
Bilüm eğri, yolum doğru, boyum sol
Şaşı baktım, cüda düştüm ben andan
Benim halim nice olusar andan *(Dah. XIV. 21)*

şaşırmak : Şaşırtmak.

§ Kapudan paşa karadan ve deryadan hücum ile küffarı şaşırdı شاشردى. *(Tuh. Ki. XVII. 122)*

şaşmak : Kaybetmek, şaşırmak.

Ölüm gelicek nâçar dilin tadını شاشار şaşar
Erken işini başar tevbeye gel tevbeye
(Eşrefoğlu. XV. 26)

şaş olmak : Yoldan sapmak, bozulmak, çığırından çıkmak.

İverdi işine hem Şah Behram
Ki iş şaş olmasun شاش المسون olmuş iken ram *(Hurş. XIV. 82)*

şaşut : Casus.

§ Talia طليعه [*Ar.*] : Casusa denilir, Türkide şaşut شاشود derler. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 155)*

şavk : Işık, parıltı, şûle.

§ ...Yüzleri şavk شوق güneş şavkından شوقندن galiptir.
(Ta. Şahi. XVI. 28-1)

§ Cehennem odu kapkaradır, ne şavkı شوق var ne yalını.
(Ta. Şahi. XVI. 20-2)

§ Ağzın açıcak gökler dolu şavk شوق olur yıldırım şavkı شوق (harekelidir) bigi. *(Ta. Şahi. XVI. 6-2)*

§ Hiç ahad ki nazarı döymez bakmağa azametinden gözlerinin şavkından شوقندن. *(Ta. Şahi. XVI. 10-1)*

Altın küpe şavk veriyor kulakta *(Kara. XVII. 8)*

şavur eylemek : Haber vermek.

Şavur eyler اشاورايلر akl anı cisme yine
İlk gerek kim ol haber gönle ine *(Ga. XIV. 132)*

şayın doğan : Şahin.

§ Şahin [*Fa.*] : Şayın doğan شاين دوغان. *(Şamil. XVI. 465)*

şaylığa, (şenluğa) : Şerefe, sağlığa, mutluluğa.

Pes âmenna ve saddakna dedi hoş
Muhammed şaylığına شيلغنه eyledi nuş *(Hurş. XIV. 4)*

Benim şaylığıma شيلغما nuş eylesin der
Canımdır gönlünü hoş eylesin der *(Hurş. XIV. 38)*

Firavan ni'metin şaylığa شيلغه yinsin
Hemişe eylüğün dillerde densin *(Hurş. XIV. 61)*

Hele çünki gönüldü olsun uğur
Ne var hazır olmadığıyçün buğur
Anın şaylığına süci içelim
Yazalım humar, gönlümüz açalım *(Süh. XIV. 160)*

Dedi şaylığına bunu içtim uş
Eyitti ki sahhâ vü canına nûş *(Süh. XIV. 109)*

Şah-ı Hâveran câmı doldurdudu
Anın şaylığına شايلغنه vü kaldırdı *(Süh. XIV. 302)*

Süheyl'e Nakaş duttu ayağı uş
Anın şaylığına bunu eyle nûş *(Süh. XIV. 96)*

Şenluğa شنلوغه deyübenin nûş eyledi
Nicesi nûş canına niş eyledi *(Cam. XV. 114)*

Şehin şaylığına شيلينه içip kadehler
Dolar gönüllere andan ferahlar *(Şeh. Ş. XV. 51)*

§ Nûşe نوشه [*Fa.*] : Şaylığa شايلنه içilen kadeh. *(Şamil. XVI. 527)*

şazılık nevbetin urmak : Meserret çalgısını çalmak.

§ Beşaret idüp şazılık nevbetin urdular شاذلق نوبتن اوردلر. *(Anter. XIV. 6)*

şebeş : Atlara vurulan hafif gem.

§ Kâme كامه [*Fa.*] : Licam mânasınadır ki at ağzına urulan uyan ve şebeş شبش ve kantarmaya şamildir. *(Bürh. XVIII-XIX. 469)*

§ Ligâm لغام [*Fa.*] : Likâm vezninde ve müradifidir ki at ağzına urulan uyandır. Şebeş شبش ve kantarmaya da ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 546)*

şehet : Şayet.

Dedi nolaydı uyhuya varaydım
Ki Hurşidi şehet شهت düşte göreydim *(Hurş. XIV. 24)*

Silâhım bile alınız tizrek
Kişi kanda varsa yarahlu gerek
Şehet aslan ola kalın mişedir
Sak olmak kişiye gey endişedir *(Süh. XIV. 213)*

Atandan şehet شاهت kadr ü hürmet bulam
Çü kulluk yerine getirmiş olam *(Süh. XIV. 196)*

şeker çiğnemek : Hoşa gidecek şekilde iymalı söz söylemek, iyma ile bir şey va'detmek.

Bir şeker çiğnediñ شكرچكندك ey tuti-i hoş-gû amma
Vâdiniz bûse mi vuslet mi unuttum ne idi *(Vasıf. XIX. 30)*

şeker suyu : Şekerli su.

§ Rasen kim anduz derler, zerdeçup ile beraber döğülmüş, ikisi kadar şeker suyile شكر سويله içireler.

(Haziran. XV. 16-2)

şeker unu : Şeker tozu.

§ Çivit : 160, gülâp: 50, şeker unu شكر اونى zarfiyle...

(Sic. B. XVI. 2, 59)

şekil bağlamak : Şekil almak.

§ Her bir endamın yur iken şol kadar sığayalar, düzeler kim her endamı göz sevdüğünleyin şekil شكل suret bağlaya باغليا.

(Hazain. XV. 10-2)

şelefe : Temkinsiz, vakarsız, hafif meşrep, tezcanlı.

§ Bâdsar بادسار [*Fa.*] : Ayağı çabuk kimesneye ve hafif ve bî-temkin ve acûl kimesneye dahi dirler, Türkide şelefe شلفه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 93)*

§ Bî-mağz بيمغز [*Fa.*] : Hafif ve bî-vakar ve bî-temkin kimesnedir ki Türkide şelefe شلفه derler.

(Bürh. XVIII-XIX. 138)

şelek : 1. Sırtta taşınacak kadar odun yükü.

Derdimin üstüne dert koydun gene
Ağırdır şeleğim, götüremedim *(Kara. XVII. 94)*

§ Âmene آمنه [*Fa.*] : Kırılmış ve yarılmış odun yığınına derler ve bir arka yükü oduna dahi denir, püştâre mânasına. Türkide bendek ve şelek شلك ta'bir olunur.

(Bürh. XVIII-XIX. 42)

2. Denk, tay.

§ El-kâretü الكارة [*Ar.*] : Bir şelek شلك beze derler.

(Terceman XV. 199)

§ Belgande بلغنده [*Fa.*] : Bir tay kumaş ve bir denk yük ve arka yükü ki Türkide şelek شلك ta'bir olunur.

(Bürh. XVIII - XIX. 124)

şelem : Gerdan, sakak.

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : ... Arapta ekser sığırın boğazı altında sarkan deri mânasına isti'mâl olunur. Acemde mahbubların eneği altında olan yumru mânasına isti'mâl olunur ki güzellerin muhassenatından sayılır. Türkçe sakak ve şelem شلم derler. *(Caf. XVI. 106-2)*

§ Gabgab غبغب [*Fa.*] : Arapta ve Acemde mahbubların eneği altında sarkan yere derler. Türkide sakak ve şelem شلم derler. *(Ni'meti. XVI. 458)*

şen, (şin) : Mamur.

§ Desgere دسكره [*Fa.*] : Dağ başında kal'a ve köy, şin شين olsun, harap olsun. *(Ni'meti. XVI. 304)*

§ Kelât كلات [*Fa.*] : Belin üzerinde bulunan kal'a, şin شين olsun, harap olsan. *(Nuh. Tuh. XVII. 32-1)*

§ Rûsta روستا [*Fa.*] : Köy ve il ki şen شن köylerden ibarettir. *(Nuh. Tuh. XVII. 10)*

şenelmek : → **şenlenmek.**

şeneltmek : Mamur etmek.

Niçe genc olsa tılısmını açar dest-i atâ
Ne harap olsa şeneldür شنلدر anı bennay-i kerem
(Âli. XVI. 13)

§ Âbadân kerden آبادان كردن [*Fa.*]: Şeneltmek شنلتمك.
(Şamil. XVI. 312)

şengül : Güler yüzlü, şuh, ferahlık veren, hoşsohbet, açıkmeşrep.

Bihamdillah ki ruzi kıldı Allah
Bize sencileyin şengül شنكل Şehinşah *(Hurş. XIV. 85)*

§ Bir şuh, şengül شنكل uşaktır. *(Ev. XVII. 252)*

şenlenmek, (şenelmek) : 1. Sevinmek, keyiflenmek, neşelenmek.

§ İştimat اشتمات [*Ar.*]: Düşman belâsına şinlenmek شين لمك.
(Bab. XVI. 1, 124)

Şenelsün شنلسون birez mutribâ encümen
Dem ur yine Sûr-ı Srafil'den' *(Atai. Ha. XVII. 49)*

2. Meskûn ve mamur hale gelmek.

§ Eknaf-ı memalik baştan başa koz içi gibi dolup şenelmişti. شینلمشدی. *(Ta. Sel. XV. 144)*

§ Az müddet içinde ol vilâyet evvelki gibi şeneldi شینلدی. *(Ta. Sel. XV. 279)*

Yapıldı vü şeneldi شنلدی her cihetler
Ganimetle müzeyyen memleketler *(Hadidi. XVI. 106)*

Virane gönül kim bile yap yap şeneleydi شنلیدی
Bu çarh-ı felek bu yıkılası yoğ imişse *(Âli. XVI. 178)*

Her gamzen urur bir ok bağrım delinir çok çok
Bildim ki şenelmek شنلمك yok hergiz dil-i viranım *(Âli. XVI. 141)*

Oturdu bir zaman ilgün şeneldi شنلدی
Ulu kiçi tapusuna yöneldi *(Şeh. Ş. XVI. 14)*

Raiyyet-i çemenin kaldırıp avarızını
Yerine geldi şeneldi شنلدی o hanedan-ı kadîm *(Sabit. XVII-XVIII. 51)*

Çıktı Istanbul'un mevalisi
Her birinin şeneldi شنلدی yalısı *(Sabit. XVII-XVIII.)*

şenlik, (şinlik) : 1. Meskûn ve mamur olma hali.

Şenliği شنلکی yok bir harab-âbâd imiş dünya-yı dûn
Her saat bir derdi, her gün bir gam-ı ferdası var *(Yahya Bey. XVI. 131)*

Çü göçtü kalmadı burada şenlik شنلك
Geneldi ol aralıkta ekinlik *(Tennuri. XV. 350)*

Üçüncü olmamak burada şenlik شنلك ...
Kimesne kılmamak anı ekinlik *(Tennuri. XV. 349)*

§ Karye dahi ıssız idi, hiç şenlik شنلك yok idi.
(Bektaş. XV. 268)

§ İmaret ve şinlikten شينلكدن ırağ ola. *(Ta. Sel. XV. 1-2)*

§ Âbadân آبادان [*Fa.*] : Ma'mur ve şenlik شنلك.
(Ni'meti. XVI. 58)

Misal-i harabâtıyan-ı şarap
Derununda şenlik شنلك birûnı harap
(Atai. Ha. XVII. 48)

§ Es-salanka' الصلنقع [*Ar.*]: ... Ve şenliksiz شنلكسز hâli ve tenha yere denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2-620)*

2. Sevinç, neşe, şetaret, meserret.

Gül ü nergis gibi kim gönlüm açıldı bugün
Yangılandı dil-i divanede şenlik شنلك haberi
(Yahya Bey. XVI. 18)

Sevdiğim kim gele odana sevinç eyle gönül
Çıkar ol şenliğe شنلكه dülbendini götür göğe at
(D. B. XVI. 58)

Lâyık mıdır ki genc-i saâdet türâb ola
Şenlik شنلك yerine gam gele âlem harâb ola
(Âli. XVI. 43)

§ Ḫuruşiden خروشيدن [*Fa.*] : Şinlikle شينلكله çağırmak.
(Sıh. Ac. XVI. 88)

§ İstıtrab استطراب [*Ar.*] : Şinlik شين‌لك ve hareket dilemek ve ırlamakla deveyi harekete ve şevka getirmek.
(Bab. XVI. 2, 65)

§ Talâka طلاقه [*Ar.*] : Güleç yüzlülük ve yüz güleçliği ve şinliği شين‌لكى ve dil fesahatı. *(Bab. XVI. 2, 239)*

şenlik etmek : Meskûn ve bayındır hale getirmek.

§ ...Ve kal'ayı yine şenlik شنلك ettiler, her biri makam, menziline gelip sakin olup oturdular. *(Bektaş. XV. 228)*

şenlik oğlanı : Kendisiyle eğlenilen çocuk.

Şenlik شنلك oğlanıdır zamane heman
Âşina çıkmaz ertesi yâran *(Atai. Ha. XVII. 110)*

şenlik yer : Çayır çemenli, ağaçlı yer.

§ Pîraste پیراسته [*Fa.*] : Şehirden taşra şenlik yer شنلك بر. *(Şamil. XVI. 400)*

şenluğa : → **şayluğa.**

şepki : Yeleksiz ok.

§ El-mi'razü المعراض [*Ar.*] : Şepki شپکی derler bir türlü yileksiz oktur ki attığın vaktin kuşa aykırısına dokanır. *(Terceman. XV. 64)*

şerbet düzdürmek : İlâç tertip ettirmek.

Sana irte bitiler yazdırayım
Hekime dahi şerbet düzdüreyim *(Dah. XIV. 109)*

şerbetlik : Çırağa verilen bahşiş.

§ Derestan درستان [*Fa.*] : Şakirdanî mânasınadır ki üstadın ücretinden sonra şakirde verilen atıyyedir ki ıstılahımızda şerbetlik شربتلك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 267)*

şeşedururken : Çözmekte iken, çözerken.

§ Bir gün ol kul Peygamberün devesin şeşedururken ششه دورکن ansızda bir yanadan bir ok geldi dokundu, ol kul öldü. *(Yüz. Ha. XIV. 35)*

şeşel : Şaşı.

Ger doğa oğlan karağu ya şeşel ششل
Ya gözü bişmiş kıpık sahib-zebel
(Melhame. XIV-XV. 171-1)

şeşgelmek, (şeş olmak, şiş olmak) : Raslamak, tesadüf etmek.

§ Kaçan Davut'un ibadeti günü oldu pes kapu bağlap oturdu ve buyurdu kim kimse anın üstüne girmeye Tevrit üzere

yüzün urup okurdu. Pes önüne ol güvercin kondu kim anın üzere türlü görklü renkten vardı ve Davut anı tutmağa inandı ol uçtu Davut ana uydu ta kim Davut'u hataya bıraktı gözü ol avrata şeş olup شش اولب anın erin gazaya veribidi ta kim şehidoldu ve ol avratı Davut evlendi.

(Enb. XIV. 582)

§ ... Bu hal içinde dürgeri uyku kaptı ve uyku içinde ayağın taht altından daşra kösüldü, nagâh avratın gözü anın ayağına şiş oldu شش اولدی, bildi kim geri gelmiştir.

(Kel. XIV. 113)

§ Avrat sısamı yaş eyledi, kabın çıkardı, güneşe kodu, kuruyu durgıl, ta kuruyunca kendi ayruk işe meşgul oldu, eri uyku aldı, bir it geldi ol sısama ağız değürdü, avratın gözü ana şiş oldu شیش اولدی pes kerahiyet gördü kim andan taam eyleye.

(Kel. XIV. 86)

§ Bir ağzı kutluya şeş gele شش کلا. *(Tazarru. XV. 167)*

§ Bir ağzı kutlu dili tatlı azize şeş gelür شش کلور.

(Maârif. XV. 25)

Yâr ile engeller olmuş bir iki dört beş
Söyleşüp giderler idi yolda geldim کلدم ben de şeş شش

(D. B. XVI. 99)

(Buradaki "şeş"in "altı" anlamı da varsa da, bizi ilgilendiren, madde başında gösterdiğimiz anlamdır.)

şeşilmek, (şişilmek) : Çözülmek.

Bana ol değer kim diyem bildiğim
Onatluğ ile tiz şeşilür ششیلور düğüm *(Süh. XIV. 66)*

Dilim bağlandı vü bağım şeşildi ششلدی
Belâ gitti bilüm aklım şaşıldı *(Hurş. XIV. 38)*

§ Ol demür ki bağlamışlardı şeşilmiş ششلمش yerde yatur.

(Si. Da. XIV. 560)

§ Demürlerimiz, zencirlerimiz şeşildi ششلدی. *(Fütuh. XIV. 44)*

§ ... Üşbu saat kurtulasın ve bu bentlerin şeşile ششله.
(Kel. XIV. 93)

§ Bağlı kişilere yedi gez tütsü eyleseler bağı şişile ششله.
(M. Bay. XIV. 84)

§ Musa'nın bendkeşleri şeşilip ششلب a'zaları titredi.
(Enfes. XV. 151)

§ ...Bana bir vasıyyet kılgıl dedi. İbrahim eyitti: Şişilmişiñi ششلمشکی (harekelidir) bağla, bağlanmışını şeş o eyitti: Dediğini anlamadım. Eyitti: Bağlı keseni şeş şeşilmiş ششلمش (harekelidir) dilini bağla. *(Tez. Ba. XV. 151)*

§ ...Oğlanın başı ucunda oturdu, bir iplik getirdi ol ipliği on iki yerde düğüm çaldı efsun okudu, her okudukca bir düğüm şeşti; âhir düğüm şeşildikleyin ششلدکلین oğlan kalktı silkindi tendürüst oldu. *(Ferec. XV. 99)*

§ Bugün seni gördüğümleyin bendim şeşildi ششلدی, nesnem döküldü. *(Ferec. XV. 487)*

§ Anın tılısm-ı a'zamının bağları kangı kuvvet birle şeşileydi.
(İrşad. XV. 153)

§ ...Ol on bir düğüm şeşildi ششلدی. *(Leys. Ar. XV. 734)*

§ Tâ senin kerîm cemalini görmeyince ol düğün şeşilmez ششلمز.
(Rahat. XVI. 358)

§ Kuşağı belinden şişildi ششلدی (harekelidir) cevahiri saçından döküldü. *(Ta. Şahi. XVI. 58-1)*

şeşmek, (şişmek) : Çözmek.

Zeliha kakır Yusuf'a şol dem buşar
Yusuf'un kuşağını şol dem şeşer ششر
(Yuz. Şeyd. XIII. 41)

Ol koca gördü anı fikre düşer
Yusuf'un elin ayağın tiz şişer شیشر *(Yuz. Şeyd. XIII. 17)*

Çün cenazeden şeştiler ششدیلر, üstüme toprak saçtılar
Cümle koyuban kaçtılar, Allah sana sundum elim
(Yunus. XIII. XIV. 211)

Gülendam'ın şeşip el, ayağını
Dükeli giderir bendi bağını *(Dah. XIV. 68-1)*

Şahâ zülfün girihlerine canım bağlıdır nola
Firakın barmağı ile ulaşuğunu şeşmeseñ ششماسك
(Kadı. XIV. 186)

§ Bir şehir uramınca yer konmuştu, söktüler, şeştiler ششدلر.
(Fütuh. XIV. 425)

Şeşer ششر Rahş'den bir buluç olsa bend
Tutımaya yüz Rüstem atıp kemend *(Ferh. XVI. 58)*

Gözüm aç ki görem saâdet yüzün
Dilim şeş ki ششکه eydem şahadet sözün *(Ferh. XIV. 87)*

Bağlamak şeşmek ششمك işidir pes anın
Bağlı yolun açan oldur oğlanın *(Ga. XIV. 457)*

Hall: sirke, hall حل [*Ar.*]: şeşmek ششمك, nefh: şişmek, gudde: bez
(Fer. XIV. 4)

§ Yâ arap, ben ol keçiye zâmin olayım, sen anı bağından şeşgil ششکل salıvergil, varsun kuzucukların emzirsün.
(Si. Da. XIV. 553-1)

§ ...Ey karındaş eğer bana şefkat eder isen gelgil beni üşbu direkten şeşgil ششکل ve destur vergil seni üşbu direğe bağlayayın. *(Kel. XIV. 19)*

§ ...Madâm ki kiçidir beşiğin şeşmeği ششمکی ve bağlamağı zahmetinden hâli değil. *(Kel. XIV. 14)*

Balıkçır balık ile içmişti ant
Örümcek şeşüptü شاشیدی sinekten kement *(Süh. XIV. 294)*

§ Pes kendözün deveden aşağa kabir üstüne bıraktı ve çağırıp eyitti: Ey anam Rahil, benden helâklik bağın şeşgil ششکل ve başını topraktan kaldırgıl. *(Enb. XIV. 239)*

Elin şeştiler ششديلر anı duttular hoş
Dediler sen dahi gönlün bize koş *(Işk. XIV. 179-1)*

Ol kişi ol mıhları şeşti ششدی kamu
Mıhlar ileylerine düştü kamu *(Man. Tayr. XIV. 78)*

§ ...Anı bağından şeşgil ششكل varsın veletcüklerini emzürsün. *(Yüz. Ha. XIV. 273)*

§ Ve şöyle gerekdir ki sarığı şeşmeyeler ششميلر. *(Mü. Şi. XIV - XV. 203)*

Heman sâat erişti aşkı anın
Bukağısını şeşti ششدی cism ü canın *(Tennuri. XV. 301)*

Şeşip ششب bendin Hak azadetti anı
O bildirdi ana sûd ü ziyanı *(Tennuri. XV. 107)*

Nice kim şer'ile av kılsa kişi
Ana Allah adıyle şeşse ششه kuşu *(Tennuri. XV. 354)*

§ Vallahi ben nefsimi şeşer ششر değilim. *(Enfes. XV. 285)*

§ Bin gez Tanrı Taâlâ yoluna gazâ eyledi, kâfirleri depeledi, çukalın çıkarmadı, kılıcın şeşmedi ششمدی. *(Cennet. XV. 244)*

§ El-ıtlaku الاطلاق [*Ar.*] : Bir kimsenin bağın ve bendin şişip شيشب salıvermek. *(Terceman. XV. 89)*

§ Dahi dilimin bağını şeşiver ششيور kim sözüm işidenler fehmedüp anlayalar. *(Leys. Ar. XV. 19)*

§ Ol sâat hazır boğu şeşti ششدی geydi. *(Tez. Ün. XV. 9-1)*

§ Her menzilde muhabbet rahtını şeşe, akıl ol aradan göçer. *(İrşad. XV. 53)*

§ Ebu Lübâbe on geceye yakın kendiyi ol direğe bağlattı, kızı gelirdi namaz vakitlerinde şeşerdi ششردی salıverirdi abdest alır namaz kılardı. *(Faza. XV. 134)*

§ ...Eli bağlı yaturlar, pes bunların elin şeşti ششدی, ol kalan kumaşı, divşirdiler gittiler. *(Tez. Ba. XV. 113)*

§ Bir kefen soyucu geldi ki bunun kefenin uğurlaya, kabrin açıp anın kefenin şeştiği vaktin Muhammed bin İshak turu gelip oturdu. *(Kesir. XV.)*

§ Vardı bunlarınla yüklerin bile şeşti ششدی . *(Kesir. XV. 215)*

§ Silâhların bellerinden şeşüp ششوب atların ol merğzara salıp başların rahat yastıklarına kodular. *(Ta. Sel. XV. 281)*

§ Salih dedi ki: Odunu şeş شش . Şeşti ششدی , gördü odun içinde bir direk gibi yılan var. *(Hay. XV. 13)*

§ Kankı münafık sökel olsa inlese, bir devenin dizin bağlayıp çökerip şeşmiş ششمش gibidir. *(Güzide. XV. 120)*

Dilimin ukdesin şeş شش gönlümü aç
Ki sözde olmasın çok fikre muhtaç *(Çeng. Dâi. XV. 166)*

§ Gulâm esteri ahura bağladı gitti, Delle katırı şeşti ششدی bir kızına verdi eve gönderdi. *(Ferec. XV. 489)*

§ ...Buyurdu bendin şeşip ششب salıverdiler. *(Ferec. XV. 474)*

§ Başını aç, saçın bölüklerin şeş شش . *(Cev. Ah. XV-XVI. 75)*

§ Filhâl bir boğ ton hazır geldi, ol sâat hazır boğu şeşti ششدی geydi. *(Tez. Ün. XVI. 9-1)*

§ Bekş بکش [*Ar.*] : Deve ayağının bağını halledüp şeşmek ششمك . *(Bab. XVI. 1, 161)*

şeş olmak : → şeş gelmek.

şeveke : Kaba eti oynatarak yapılan raks.

§ Keçûl کچول [*Fa.*] : Şeveke شوکه oyunu ki ana curcuna derler. *(Caf. XVI. 127-1)*

şevilenmek : Hafiflik etmek.

§ Teḫḫaf تخاف [*Ar.*] : Şevilenmek شویلنمك . Zıddü't-tesâkul. *(Bab. XVI. 2, 292)*

şevük : Çevik, hafif.

§ Selb سلب [*Ar.*] : Uzun nesne ve hafif şevük شوك nesne.
(Bab. XVI. 1, 91)

şevüklük : Çeviklik.

§ Celveze جلوذه [*Ar.*] : Şevüklük شوكلك ve cüstlük.
(Bab. XVI. 1, 58)

§ Hurbiyye حربيه [*Ar.*] : Şevüklük شوكلك ve yeyniceklik.
(Bab. XVI. 2, 164)

şeyle : Şöyle.

Şeyle شيله Beytullaha karşı Mustafa
Yüz yere urmuş, kılmış secdeti *(Mevlit. XV. 31)*

Kıvırcık saçları panbuk gibi ak
Seğirtir er görünce şeyle شيله yayak *(Şeh. Ş. XVI. 821)*

şeytan atına binmek : Nefsin arzusuna göre hareket etmek.

Pes anla ki şeytan atına binen
Kişi sağ esen hiç inemez inan *(Süh. XIV. 137)*

şeytan örümceği : Öğle sıcağında havada örümcek ağı gibi tel tel görünen güneş ışığı.

§ Muḫatu'ş-şeytan مخاط الشيطان [*Ar.*] : Öğle vaktinin ıssılığında havada şua-ı şemsten târ-ı ankebut gibi uzun uzun ve tel tel kaynayarak görünen hutut-ı mevhumeye ıtlak olunur... şeytan örümceği شيطان اورمجكى ta'bir ederler.
(Kam. XVIII XIX. 2,513)

şığva, (şıvga) : Taze dal, filiz, fidan, körpe.

Koçuz üş görmemişiz buncılayın biz dahi hiç
Gönül aparıcı can kapıcı bir şıvga شيوغه kuzu
(Kadı. XIV. 151)

Aradılar bir tenhada buldular
Yaslandılar, şığvaların kırdılar
(Kara. XVII. 119)

Boyu kısa amma kendi münasip
Uzar gider bir şığvacık dal gibi *(Kara. XVII. 30)*

şılamak : Işıldamak.

§ Gün gibi şıladı شیلادی, deniz gibi yıkandı. *(Dede. XIV. 65)*

§ Gün gibi şılayup شیلایوب gelen, kâfirin başında ışığıdır. *(Dede. XIV. 66)*

§ Od gibi şılayup شلایوب ılduz gibi parlayup gelen nedir? *(Dede. E. XIV. 128)*

şıltak : Kavga, gürültü, anlaşmazlık.

Yarin yine bizim ile şıltağı شلتاغی ne imiş
Hûnî gözünün sancışa yasağı ne imiş *(Kadı. XIV. 257)*

Gönlümü al ile aldı şimdi can ister gözün
Şimdi şıltakı شلتاق nedendir âşık-ı şeyda ilen *(Nesimi. XIV.)*

şıltak etmek, (şıltak eylemek) : Anlaşmazlık çıkarmak, kavga gürültü yapmak.

§ ... Bahaneler bulup veziri örselerdi, günahlar isbat ederdi bu vechile kızı alam derdi... Padişah katında vezir otururken göksün geçirdi. Padişah eyitti: Bu ne harekettir? Vezir eyitti : Padişahın yaşı uzun olsun, eğerçi şahın sayesinde hoşum ve nazar-ı inayetinde müstement ve müstathirem amma âdemî bî-gam olmaz. Şah bu söze kani' olmadı eyitti: Şıltak ideyim شلتاق ایدیم hoş eyü sebep buldum. Döndü vezire eydür: Bu ne muhal kelecidir âlemde bî-gam kimse yoktur demek... *(Ferec. XV. 177)*

Yiyesi sinmeye şıltağ ederler شلتاغ ادرلر
Sonu gensüzin istifrağ ederler *(Çeng. Dâi. XV. 231)*

§ Sitehî ستهی [*Fa.*] : İnat ve muhalefet edersin ve bîhude çağırıp ve bağırıp gavga ve şıltak eylersiñ شلتاق ایلرسك, mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 343)*

şıltak eylemek : → **şıltak etmek.**

şıltak geçmek : Hile yapmak.

§ Meğer kim sultan olduğu şehirde bir herif-i zarif var idi, her kimseye ki bunun gibi bend ü şıltak geçilse شلتاق كچيلسه yazıp defter ederdi. *(Letaif. XVI. 46)*

şınabat : İçinde üzüm ezilen büyük tekne.

§ Separ سپار [*Fa.*] : Şol büyük tekne ki içine üzüm doldurup ayağla basarlar ana Türkide şınabat شيناباد derler. *(Deş. XVI. 110-1)*

şırlağan : → **şırluğan.**

şırlığan : → **şırluğan.**

şırluğan, (şırlığan, şırlağan) : Haşhaş yağı, susam yağı.

§ Ve şırluğana شر لوغنه katıp içseler balgamı ishal ede. *(M. Bay. XIV. 11)*

§ Yemişini alıp demür kap içinde şırluğan شرلوغن yağıyle kaynatsalar. *(M. Bay. XIV. 2)*

§ Şol kişiler kim kusmak ellerinden gelmeye, üç gün öndin her gün on direm şırluğan شيرلوغن ve on direm sırf şarap karıştıra içe. *(Yadigâr. XIV. 18-1)*

§ Ve nohut suyun şırlağan ile شير لغنله içireler. *(Mü. Şi. XIV - XV. 11)*

§ Bezir: 150, şırloğan شيرلوغن : 100, üzüm ve zerdalü: *150.* *(Sic. B. XV. 10, 3)*

§ Es-simsüm السمسم [*Ar.*] : Susam ki yağına şırlağan شير لغن derler. *(Ah. XVI. 517)*

§ Rûgan-ı küncid روغن كنجيد [*Fa*] : Şırluğan شيرلوغان. *(Şamil. XVI. 446)*

Getir bana süt ile şırlığandan شرلغندن
Ki bu eşşek derisine sürem ben *(Şeh. Ş. XVI. 98)*

şıvga : → **şığva.**

şibit : Terlik.

§ ...Avrat kadı evine geldi hizmet eyledi, özür diledi: Karavaşın, dünki bî-edeplikten şermsarım, sabah kuşluk vaktında bizden yana gel, hizmet kemeri belinde buluna. Kadının ak şibitini شيبتى öptü, dâme bıraktı.
(Ferec. XV. 192)

şil : Şaşı.

§ Kelik كليك [*Fa.*] : Şil شيل ki şaşı dahi derler.
(Caf. XVII. 132)

şilen : → **şölen.**

şimden gerü, (şimden girü) : *Bundan sonra, bundan böyle.*

Tur atan katına var eyle yarak
Şimden girü شمدن كيرو andadır sana turak
(Yuz. Şeyd. XIII. 97)

§ Şimden gerü شمدنكرو Zerkaa farıdı ve bunadı, ve söylediği sözü şaşırdı didiler ve Zerkaa'yı yalan çıkardılar.
(Si. Da. XIV. 98)

§ Şimden girü شمدن كيرو ana dirlik yoktur. *(Anter. XIV. 217)*

§ ... Şimden girü شمدن كيرو sen benim elimden kurtulamazsın.
(Hamza. XIV. 10, 126)

Şimden gerü شمدن كرو etme ah ü zarı
İsteyip alalım ol nigârı *(Ley. XV. 77)*

§ Şimden gerü شمدن كرو bahane kalmadı dedi.
(Müslüm. XV. 1, 139)

Eydürem âşıklara aşktan haber şimden gerü شمدنكرو
Âşikâre gün gibi, gizli işaret etmezem
(Eşrefoğlu. XV. 24)

§ Padişah sordu ki şimden gerü شمدن كرو sipah ve raiyyet dirilmek çaresi nola. *(Güls. XV. 11)*

§ Şimdengirü شمدن‌کیرو seyrana binsinler. *(Ta. Sel. XV. 71)*

§ Bir gün peder, Halef'e eyitti: Bize şimden girü شمدن‌کیرو arzu-yi vatan düştü. *(Ferec. XV. 340)*

§ Delle fâriğ evine geldi, kızlarına eyitti: Şimden gerü شمدنکرو Bağdat bize haram oldu, canımızı, malimizi kurtaralım, dedi. *(Ferec. XV. 505)*

§ ... Bu yiğide seni çiftlendireyim, şimden gerü شمدنکرو benim kızım ol. *(Ferec. XV. 248)*

§ Ayruk tevbeni kabûl etmezem. Şimden gerü شمدن‌کرو sana tevbe assı kılmaz. *(Cennet. XV. 90)*

§ Şimden gerü شمدن‌کیرو kurt koyunla, ve şahin süğlün ile ve arslan geyik ile ve doğan keklik ile barışıp karışıp illere eminlik ve beğlere düzenliktir. *(Letaif. XVI. 81)*

Canâ bugünkü âlemi dünyaya vermezin
Şimden gerü شمدن‌کرو cihanda ölürsem kayırmazın
(Yahya Bey. XVI. 171)

Gönül var eyleme şimden girü شیمدنکیرو ah
Eline girdi ol Sultan nagâh *(Alâ. XVI. 44)*

Dua ordusunu şimden gerü شمدن‌کرو kursun bihamd-illâh
(Zati. XVI. 12)

Devam-ı devlete şimden gerü شمدنکرو dua edelim
Ki arzolundu huzur-ı şerife vâkı-i hâl *(Ruhi. XVI. 28)*

Şimden gerü شمدنکرو ne bulsa gerektir gelen ki, biz
Bulduk cihanda lutf u keremden heman bir ad
(Ruhi. XVI. 124)

Gel ey can riştesi şimden gerü شمدنکرو dürr-i Aden'den geç
(Baki. XVI. 71)

Dedi şimden girü شمدن‌کیرو yüz tuttu ıkbâl
Müyesser oldu maksut ondu ahvâl *(Hüs. Dil. XVI. 176)*

§ Mademki şimden gerü شمدن‌کرو âdil şahitler ile bunların üzerlerine nesne sabit ve müseccel olmaya...
(Sic. A. XVI. 4, 1225)

§ ... Şimden girü شمدن‌كيرو tasarruf ediniz.
(Sic. K. XVI. 2, 540)

Dedi beğler gafil olman bu zaman
Bizedir şimden gerü شمدن كرو nevbet heman *(Budın. XVI. 7)*

Âhir oldu ömr çün geçti heva şimden gerü شمدنكرو
Nideyin el verdiğin dünya bana şimden gerü شمدنكرو
(Ali. XVI. 72)

Şimden gerü Bağdat bizim ilimiz *(Kayıkçı. XVII. 6)*

§ Şimden gerü شمدنكرو ben senin dâmenin elden koymam.
(Ev. XVII. 130)

Bîmar gözlerinden cana erişti âfet
Şimden girü شمدنكيرو efendi sen sağ biz selâmet
(Atai. XVII. 7)

Anca yıllar bunca günah işledim
Ne amel işleyin ben şimden gerü *(Saz. Sırrı. XVIII. 429)*

Yola düştü diyerek ol bed-hu
Seni şimden girü شمدنكيرو yahu yahu *(Fazıl. XVIII-XIX. 7)*

Şimden girü bildiğini işlersin
Hiç bir umuruna karışmam gayri
(Saz. Emrah. XIX. 599)

Dünya vü ukbayı verdim aşka ben şimden gerü شمدن كرو
(Kuddusi. XIX. 3)

şimden girü : → **şimden gerü.**

şimdirek : Şimdi, şimdiki hadle, şu sıra.

§ Andan sonra eyitti ki, şimdirek شمدرك ezan okuyan sen misin dedi. *(Kesir. XV. 144)*

şimşek atmak : → **şimşek oynamak.**

şimşek oynamak, (şimşek atmak) : Şimşek çakmak.

§ Gece yatarken katı yeller esti, bulutlar geldi, şimsekler oynadı شمشكلر اوينادى... *(Bektaş. XV. 264)*

§ Gökler gürledi, şimşekler oynadı شمشكلر اوينادى yıldırımlar indi. *(Bektaş. XV. 33)*

§ Berekan برقان [*Ar.*] : Nesne ıldıramaklık ve şimşek atmaklık شمشك آتمقلق. *(Bab. XVI. 2, 490)*

şin : → **şen.**

şindi : Şimdi.

Çü fursat şindidir شندر gelsin görelim
Kimesne sezmeden şehre varalım *(Hurş. XIV. 11)*

Sına şindi شندى boynuna kurdun bıçak
Yok ol dem ki koynu tutup yırtıcak *(Ferh. XIV. 9)*

şinik : 7,5 kilo hacmi istiabisinde hububat ölçeği.

§ Otuz yedi mut beş kile üç şinik شنك harç olmuş...
(Sic B. XV. 7, 288)

§ Bir kile iki buçuk şinik شنك pirinç, bir mut üç şinik arpa ve iki mut on üç kile alef vardır. *(Sic. B. XV. 4, 299)*

§ Tuğtuğ تغتغ [*Fa.*] : Hububat ölçeği ve şinik شنك mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 184)*

şinlik : → **şenlik.**

şip şip : Çabuk çabuk, şıpır şıpır.

Yisek içsek ebedî bâdemiz eksilmese hiç
Sakiyâ dönse kadeh turmasa şip şip شپ شپ dolsa
(Âli. XVI. 180)

şişe bardak : Cam bardak.

§ Boncuklar: 10, üç şişe bardak شيشه بردق : 3, gülabdan: 1.
(Sic. B. XV. 6, 64)

şişek : İki yaşında koyun.

§ Eğer on iki dirhem şişek شيشك etiyle bişürseler.
(M. Bay. XIV. 46)

§ Erkek şişek شيشك eti ve emer oğlak eti yimek gerek, eyü gıdâdır. *(Yadigâr. XIV. 9-1)*

§ Gıdalardan arı buğday etmeği ve erkek şişek ششك eti... yimek gerek. *(Teshil. XIV - XV. 9)*

§ Ve erkek şişek شيشك eti günde bir kez yiye.

(Mü. Şi. XIV - XV. 16)

Ey sana kurban şişeğim شيشكم mişeğim
Atacığım anacığım hîyşeğim *(Ruşeni. XV. 105)*

§ Koyunların sattım, yine kendi koyununa dört şişek شيشك kattım. *(Sic. K. XV. 5, 277)*

§ Gıdâsını arı etmekle şişek شيشك etine düze, dürlü dürlü gıdâlara öğretmeye. *(Hazain. XV. 18-1)*

§ Oğlak ya tavuk ya şişek شيشك etinin turu yahnisi suyuna ıslatalar yidireler. *(Hazain. XV. 12-2)*

§ Şöyle bilmek gerek kim arı buğday etmeğiyle irkek şişek شيشك etinden yeğrek gıdâ yoktur. *(Hazain. XV. 30-1)*

§ Yiğirmi oğlak keçi: 500, on bir çebiş keçi, yiğirmi beş şişek شيشك koyun... *(Sic. K. XVI. 4, 117)*

§ Otlak kanunu budur ki... her üç yüz koyunları bir sürü itibar olunup a'lasından bir koyun, evsatından bir şişek شيشك ednasından bir toklu otlak hakkı alınmak kanundur. *(Os. Kanun. XVII. 97)*

§ Şişâk شيشاك [*Fa.*]: Bîbâk vezninde bir yaşına varmış koyuna denir. Türkide dahi müsta'meldir. *(Bürh. XVIII-XIX. 408)*

şişik : Şişmiş.

§ Ve eğer göz kapağı daim şişik ششك görünürse. *(Kab. XV.)*

şişilmek : → **şeşilmek.**

şişkinlik : Kibir, azamet, gurur.

Bunda şişkinliği ششكنلكى ko ey ululuğa güvenen
Leş olucak çukurunda şişebildiğince şiş *(D. B. XVI. 99)*

şişmek : → **şeşmek.**

şiş olmak : → **şeş gelmek.**

şitil : Taze fidan.

Yiğit teğekten olsa şitil aslı
Didiler tiz irişür meyve şitli شتلی *(Hikmet. XV. 300)*

Başım alıp diyar diyar gideyim
Varıp bir şitile hizmet edeyim *(Kara. XVII. 202)*

şobanlık : Çobanlık.

§ El-istir'a' الاسترعاء [*Ar.*] : Bir kişiden şobanlık شوبانلق eylemesini istekli olmak. *(Kdeb. XVIII. 164-2)*

şol : Şu, o.

Dua kıl oğul versin Çalap bana
Hacetim şoldur شولدر dedim ben sana
(Yuz. Şeyd. XIII. 27)

§ Şol شول kağan arslan gibi hamle idüp...
(Anter. XIV. 200)

Şol değil ise aceptir kim gezer
Üşte sinlerde vü ahvalin düzer *(Man. Tayr. XIV. 11)*

Bu gece şol شول gecedir ki dilerem
Ki hergiz olmaya ferda bu gece *(Kadı. XIV. 24)*

§ Benimle şol شول oğlan arasında bir söz oldu, ol söz yavlak ulaldı. *(İhlâs. XIV. 283)*

§ Haber ve eser böyledürür, bu yer değşirile ve bir yer getirile ak gümüşten, şol شول arı ak etmek gibi yumuşak ve lâtif.
(Enb. XIV. 17)

İşittim şol شول ohtun ki tartardı can
Dedi Hürmüz önünde Nuşinrevan *(Ferh. XIV. 7)*

Şoldur شولدر ak şoldur kızıl şoldur yeşil
Şunu gök anla vü şunu sarı bil *(Man. Tayr. XIV. 132)*

§ Baka şol شول nâbekâr dünki oğlan tiziyye evlenmeğe kalıkp. *(Hamza. XIV. 35, 53)*

§ Gelin varalım şol شول yiğidi tutup getirelim. *(Dede. E. XIV. 31)*

§ Şol شول kul kim fâsık ola, dahi dünle irteye değin murdar gövde bigi yata. *(Yüz. Ha. XIV. 161)*

Şol شول ohtım ki gök üzre yelken açar
Diyesin buluttur havadan geçer *(Süh. XIV. 196)*

Kaçan endamlarının birisi ağrır olsa, şol شول otlar kim ana assı eder, ırak yollardan ve yad illerden getirirler. *(Kel. XIV. 30)*

§ Şol شول yüz ki bana gösterdin, gel bunlara dahi göster. *(Tebareke. XIV. 53-2)*

Sendedir şol شول genc-i pinhan sendedir *(Nesimi. XIV. 127)*

§ Bir bölük bal iki bölük su şol kadar شولقدر kaynadalar eğer üç bölükten bir bölüğü kala. *(Mü. Şi. XIV - XV. 151)*

§ Şol شول yolcu gibi kim yay gününde gelip bir ağaç gölgesinde kondu. *(Leys. Mu. XIV - XV. 365-2)*

§ Mahşer yerine sür'at idip dürüşeler ve yelişeler şol شول sıngın çeri gibi. *(Leys. Mu. XIV-XV. 423-2)*

§ Vallahi ol Sûr ürüle, şol شول halde kim halâyık küllî yollarında ve bazarlarında olalar. *(Leys. Mu. XIV - XV. 186-2)*

§ Şol شول akılsız kuş gibi kim toprak içinde fak varın fehmetmeye ol bir daneyi hırs ile almağa güvleye düşe. *(Müneb. XIV - XV. 266-2)*

§ Kaçan namaza dursa Hak Taâlâ korkusundan yüreği düpüldüsü mil kadar yerde şol شول kazan kaynamağı avazı gibi işitilirdi. *(Müneb. XIV - XV. 29-1)*

§ Şol شول izzet tonun alup horluk gönleğin giyürücü ölümü anavuz. *(Tuh. Le. XV. 178)*

§ ... Lâkin şol شول tarafa bak dediler, baktım bir cemâat gördüm. *(Kesir. XV. 395)*

§ Türklere ceng etmek, şol شول san'at ehline san'at işlemek gibi olmuştur. *(Müslim. XV. 34, 131)*

§ Hem şol شول şart ile verdi ki alıp giderken yolda kimesne... *(Sic. B. XV. 11, 96)*

§ Şol شول yerde ki, kile resmi ola, kile resminden kifayet miktarı atlarına yem ve kendilerine yemek verip ağırlayıp ikram ile gönderesiz. *(Sic. B. XV. 8, 120)*

§ Eyitti: Periyim, müslümanım, şol شول esirgediğin akca yılanım, ol kara yılan, kim beni andan kurtardın... *(Ferec. XV. 218)*

§ Fazl'a eyitti: Takyanı ve kaftanını bırak şol شول pelâsı eğnine al, var git dedi. *(Ferec. XV. 32)*

Dedi etbâına ki şol شول âdem
Sorar ise kimindürür bu haşem *(Yuz. Hamdi. XV. 15-2)*

Mümsik ol mâli yigil yohsa yılanlar olup ol
Dolaşır gerdenine niteki şol شول habl-i verid *(Sarıca. XV. 5)*

§ Şol شول yer gibi ki ekilü ekilü kuvveti anın gider, nesne bitmez olur. *(Leys. Ar. XV. 678)*

Şol شول ağaçtan üzüp bir nar getürgil
Becit dut anı bana tiz yetürgil *(Salâtin. XV. 98)*

§ Her bir endamın yur iken şol kadar sığayalar, düzeler kim... *(Hazain. XV. 10-2)*

§ Fikir dediğimiz şoldur شولدر kim yaramaz nesneler sana ya korkacak, ya kakıyacak, ya... *(Hazain. XV. 9-1)*

§ Ömrün atından yıkıldım şöyle kim özengisinde ancak ayağım kaldı. Şol شول halde üşbu kitabı bu mıktara getirebildim. *(Hazain. XV. 5-2)*

§ Şol شول mal ki irkilir, kimse görmemiştir ki ol harcolur. *(Maârif. XV. 239)*

§ Kankı kul mü'min olsa, ana sayruluk verse, ol sayruluğa sabreylese yazığı soyulur heman şol شول yılan kavı gibi soyulur. *(Güzide. XV. 119)*

Şol شول kadar cürmile günah ettim
Kim amel defterin siyah ettim *(İbrahim. XV. 2-1)*

Dedi şol شول kimse kim ta'lim ide evlâdına Kur'an
Ya kendi okuya, hergiz irişmeye ana tuğyan
(Delil. XV. 111)

§ Eyitti: Gör şol شول pencereye karşı duran sersemi dedi, mest midir, bengi midir? *(Bektaş. XV. 186)*

Şol شول gönül ki aşk nuriyle münevver olmadı
Kaldı nefsi zulmetinde Âb-ı Hayvan istemez
(Eşrefoğlu. XV. 10)

§ ... Ve dahi ol Kur'an gerçekleyicidir şol شول kitapları ki...
(Enfes. XV. 51)

§ Şol kim شولكم uğurladı ganimet malinden uğurladuğıyle gele kıyamet gününde. *(Cev. Es. XV. 109)*

Şol شول ettiğin zulümlerin
Hep dâdı senden alına *(Müz. XV. 66)*

Şol شول denlü enis oldu gönül derdin ile kim
Tiryak gelür şimdi bana zehr-i gam ey dost *(Ah. Ps. XV. 60)*

Şol شول kim el ayak kesilmiş gideler
Anlar oldur konşusun incideler *(Muham. XV. 319)*

§ Ol kişinin gönlü ölmeye şol شول gün kim dükeli gönüller öle.
(Cennet. XV. 180)

§ Ve dahi şol شول sözü söylemeyeler ki sonra teessüf edip söylemesem yeğ idi dimelü olmaya. *(T.E. XV. 56)*

Şol شول denlü içti nergis-i mestin şarab-ı naz
K'oldu şarab-ı naz ile mest-i harab-ı naz *(Nizami. XV. 24)*

§ Evvel gülü arıtalar andan yuyalar, anın yumağı şoldur شولدر kim... *(Akr. XV. 29)*

§ Şol شول inanıcı müttaki kişi kim... *(Saat. XV. 10)*

§ Şol شول kimseler ki konukların şarap ile ve gayri fısk ile ağırlasa... *(Saat. XV. 21)*

§ Ol sin üzerine şol شول kadar ağladı kim... *(Tez. Ün. XV. 19-1)*

§ Size beyan kılayın şol شول nesneyi ki Rabbiniz size haram kıldı. *(Leys. Dâi. XV. 239-2)*

§ An şol hengâm-ı mihnet-irtisamı ki gamın yisen gerektir. *(Saadet. XV-XVI. 17-1)*

§ Şol شول nesne ki fâsıklara zecrdir ve gafilleri uyarmaklıktır. *(Cev. Ah. XV-XVI. 8)*

§ Meğer ol deri şol شول mıktar büyüye kim anı gemilerle hizmetlenmeğe kabil olmaya. *(K. B. XVI. 5)*

Şol شول denlü döktü yere gözüm firkatinde kan
Bin yıl kazarlar ise çıkar hep türab-ı sürh *(Ruhi. XVI. 119)*

Reng-i izarı gitti, yatur kendi huşk-lep
Şol شول gül gibi ki ayrı düşüptür gülaptan *(Baki. XVI. 13)*

Şol شول kim seni bilmedi
Anlar nefis kuludur *(Alâ. XVI. 58)*

Çürüsün şol شول iki göz bahr-i demde
Ki uyhuyu hayâl ide bu demde *(Enis. XVI. 26)*

§ Âyin : Lisan-ı Fariside şol شول nesnenin ismidir ki Arap dilinde ona kanun derler, resm derler. Türk dilinde türe derler. *(Deka. XVI. 118-1)*

Öldürürsün şol شول yakası al gönlekle beni
Boynuna alursun ah ol al ile kanım benim *(D.B. XVI. 149)*

§ Hak Taâlâ ol kişiye cennette şol شول nesneleri vere kim göz görmedi, kulaklar işitmedi, gönüllerden geçmedi. *(Zad. XVI. 149)*

§ Şol شول hayvan kim suda dirlik eyler... *(Ter. Kurt. XVI. 31)*

Şol شول garibin ki ola yastığı hâr
Hâb ana kanda gösterir didar *(Miri. XVI. 101)*

Şol شول yerde ki candan ide avaz
Sır çengini Zühre-i Tarep-sâz *(Hüs. Dil. XVI. 54)*

Getür sâki kanı şol شول at-kulağı
Ki azm-i Arş'eder dimmet ulağı *(Veyse. XVI. 7-2)*

§ Müslümanlar şol شول eşeği neye ağırtırlar ve sığır gibi nice bir bağırtırlar. *(Letaif. XVI. 29)*

Şol شول dili dim gonca veş açsa nesim-i lutf-ı Rab
Dem be-dem ol gül gibi handan olursa tan mıdır
(Letaif. XVI. 2)

Yolca giden müsafir kasr u sarayı neyler
Tahtı vü tacı nitsün şol شول kimse kim konuktur
(Nihani. XVI. 33)

Verir şol شول resme ağza ta'm-ı şekker
Kim eyler imrenip Kevser lebin ter *(Selim. XVI. 165)*

Sev gönül şol شول tıflı güccüktür dime çak çağıdır
Dahi ol açılmadık bir taze gül yaprağıdır *(Revani. XVI. 19)*

Devr-i hüsnünde şehâ gün başına bin kan ider
Hay demezsen eğer şol شول gamze-i celldkına
(Revani. XVI. 159)

§ İlâhî şol شول ölmüş gönülü kim sen dirgürdün, kimesne anı öldürimez. *(Şevahid. XVI. 2)*

Mansıbım artup ziyade ileri gelmek içün
Şol شول üç adım kalgıyan âdem gibi gittim geri
(Yahya Bey. XVI. 21)

§ Yeli yarattı, şol شول kadar kanat verdi yele ki sağışa gelmez. *(Ta. Şahi. XVI. 5-2)*

Keşf ola ana perde-i esrar-ı semavat
Şol شول dideye kim eşiğinin ire gubarı *(Zati. XVI. 4)*

§ Ḫamîle خيله [*Ar.*] : Şol شول alçağrak durucu olan ot biteği olan kalınca yer. *(Bab. XVI. 1, 182)*

Gaziler kana boyandı
Yandı şol yüreğim yandı *(Kara. XVII.)*

§ Halka tarik-ı Hak bağlıdır, illâ şol شول kişiye bağlı değil ki Resûlullah Hazretlerinin izine uya. *(Nasayih. XVII. 179)*

Hüma gibi şol kafesten
Bir gün uçar demedin mi *(Kara. XVII. 289)*

Şol kuduz شولقدوز hayvan gibi her gördüğün kapana yuf *(Kuddusi. XIX. 86)*

Şol شول zenneler gibi durup ağlama *(Hal. Şa. Rasim. XIX-XX. 50)*

şol asıl : Öyle, şöyle, şu gibi.

§ Hacceylemek şol asıl شول اصل kimselere farz olur ki azadlu olalar. *(Rahat. XVI. 22)*

şolok dem : O vakıt, o anda.

Zebaniler çeke duta, ilete tamuya ata
Deri yana, sünük tüte şol okdem شولقدم bir figan ola *(Yunus. XIII-XIV. 62)*

§ Şolok dem شولق دم uyandım irtesi tevbe eyledim. *(Yüz. Ha. XIV. 168)*

Atın çektiler ü bindi vü çaptı
Şolok dem شلق دم kal'a yolun tuttu gitti *(Hurş. XIV. 11)*

Dutarlar atı vü ol at idi ol
Ki Sa'lûk'i bıraktı vü duttu yol
Şolok dem شلقدم ki kıldı nazar şah-ı Çin
Görür kızı tamgası urlu kıçın *(Süh. XIV. 162)*

Nazar çün Dilgüşâ'ya kıldı bunlar
Şolok dem شلقدم aklı yavu kıldı bunlar *(Işk. XIV. 225-2)*

Meğer kapıcılar anı görürler
Şolok dem hatuna haber verirler *(Dah. XIV. 76)*

Çün Resûl işitti can duttu ırak
Âyet indirdi şolok dem شلقدم peyk-i Hak
(Melhame. XIV-XV. 166-1)

Mescid-i Aksa'ya çünkim vardılar
Dünya göğüne şolok dem شلقدم irdiler
(Melhame. XIV-XV. 7-2)

Katl-i İsmail içün çıktı Halil
Kurban irürdü şolok dem شلقدم Cebrail
(Melhame. XIV-XV. 18-1)

Şolok dem شلقدم hâcetin makbûl ederdi
Eğer az diler ise bol ederdi *(Muham. XV. 445)*

§ Fitil od kaptığı gibi şolok dem Âmine ol Habibi kapıp almış. *(Kesir. XV.)*

şolok saat : O saatte, tam o anda.

§ Şolok saat شلق ساعت Mâlik varkı Abdürrahman'a muştuladı kim atan suçunu bağışladı. *(Yüz. Ha. XIV. 69)*

§ Bir derviş Hasan Basrî'den nesne diledi, şolok saat شلق ساعت örü durugeldi. *(Yüz. Ha. XIV. 204)*

§ Andan Resûl Hazreti bir zeman fikreyledi şolok saat شلق ساعت içinde Cebrail-i Emin geldi. *(Si. Da. XIV. 392-2)*

§ Peygamber Aleyhisselâm eydür : Bireğü iki börk geymiş nazlanur ve gökçedlenür ve iki yanına bakınur, tekebbürlük eyler şolok saat شلق ساعت yer anı yuttu ta kıyamete değin gidesidür. *(Enb. XIV. 12)*

§ ...Bunca gez zamanenin cefasın görmüş idi, akıl ve tecrübe döşeği üzerine kademi sabit idi; şolok saat شلق ساعت sıçradı ol göle koyulan sunun yukarısına gitti. *(Kel. XIV. 40)*

§ ...Ol ağu temamet ol avratın boğuzuna gitti, şolok saat شلق ساعت avrat helâk oldu. *(Kel. XIV. 18)*

§ ...Çun bu söze ağzın açtı, ağzı ağaçtan boşandı, havadan aşağa düştü, şolok saat شلق ساعت ol kazlar avaz verdiler kim : Dostlar öğüdün tutmadım. *(Kel. XIV. 51)*

Çü hatun oğlunu gördü bu halde
Gönül gitmiş, gözü kalmış hayalde
Şolok saat gene geldi saraya
Nigâr ile oturdu bir araya *(Dah. XIV. 82)*

Dinleye çün bu sözü Fahr-i cihan
Secdeye vara şolok saat شلق ساعت revan
(Melhame. XIV-XV. 9-2)

§ Tohum ekti, şolok saat شلق ساعت içinde buğday bitti, irişti, biçti, döğdü, üğüttü... *(Cennet. XV. 356)*

Şolok saat شلق ساعت nice honlar gele dir
Ki her bir mâide bir mil ola dir *(Muham. XV. 458)*

§ Şolok saat شلق ساعت halife destur verdi.
(Tez. Ün. XV. 7-1)

§ Her nesne ki gönlünden geçe şolok saat شولق ساعت önünde hazır bulurdu. *(Tez. Ba. XV. 197)*

§ ...Eğer bizi dilersen, bir tecelli kılavuz şolok saat شولق ساعت iresin. *(Tez. Ba. XV. 93)*

§ ...Yüzün göğe duttu, ol müptelalar üzerine bir nefes üvürdü, şolok saat شلق ساعت kamusu sağaldılar.
(Tez. Ba. XV. 173)

§ Kızcağız anasının memesine yapıştı, gene emerin sandı, şolok saat شولق ساعت şeytan geldi. *(Müz. XV.)*

§ Bir lahza sabretti... Şolok saat شولق ساعت intikam hırsını kendüden def'eyledi. *(Müz. XV. 281)*

§ Şolok saat شولق ساعت hitab-ı izzet geldi. *(Müz. XV. 181)*

şor (I) : Söz, lâkırdı, lâf.

Bu şorları شورلاری eşidip şah-ı devran
Ferahtan doldu gönlü şad ü handan *(Şeh. Ş. XVI. 1018)*

Oğlan senin şorun duyar küserim
Küserim de zülüfüme asarım *(Kara. XVII. 19)*

şor (II) : Tuzlu (su).

§ Kaçan Kaabil Habil'i depeledi ve Âdem Mekke'de idi. Ağaçlar dikenlendi ve taamlar tegayyürlendi ve yemişler acıdı ve sular şor شور oldu ve yeryüzü gubarlandı, toz oldu. Pes Âdem eyitti : Yer yüzünde belli bir iş oldu.
(Enb. XIV. 64)

§ Ol kuyu yazıda idi ve imaretten ırağıdı ve ol yılkı güdücüler ve yoldan geçiciler içün idi ve anın suyu şordu شورد Yusuf ana bırağılıcak datlı oldu. *(Enb. XIV. 237)*

şorak : Tuzlu, çorak.

§ Şûr شور [*Fa.*] : Sekiz mânası var. 1. Tuzlak ki taâmın ve bir gayrı nesnenin ta'mı tuzlu olmaktır. Türkçe şorak شوراق ve çorak derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 403)*

§ Nekâb نكاب [*Fa.*] : ... Ve bir rivayette nemek-âb muhaffefidir ki tuzlu su mânasınadır, şorak شوراق ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 596)

şorba : → **şorva.**

şorlamak, (şoruldamak) : Şorul şorul, şarıl şarıl akmak, çok ve dol akmak.

§ Alca kanı şorladı شورلدى koyunu doldu. *(Dede. XIV 13.)*

§ Şuriden شريدن [*Fa.*] : Su ve yağmur şorlamak شورلمق .
(Caf. XVI. 191-2)

§ Şurrân شران [*Fa.*] : Şoruldayan شورلدين nesne.
(Caf. XVI. 101-1)

§ Şuriden شريدن [*Fa.*] : Şoruldamak شورلمق .
(Ni'meti. XVI. 28)

§ Secîc سجيج [*Ar.*] : Su ve kan şoruldamak شورلدامق .
(Aks. XVII-XVIII. 236)

şoruldamak : → şorlamak.

şorva, (şorba) : Çorba.

§ Ve tizcek gıdâ tedbir ede karucu veya oğlak eti bile şorba شوربا ve dahi bunlarun gibi. *(Yadigâr. XIV. 109-1)*

§ Ve semiz tavuk şorvasın شورواسن içmekle ola. *(Edviye. XIV. 2)*

§ Eğer etle bişirip şorvasın شورواسن içireler yerekanı gidere. *(M. Bay. XIV. 2)*

§ Kış faslında, keşür ve şalgam şorvasını شورواسنی yimek gerek. *(Teshil. XIV-XV. 19)*

§ Semizot ve koruk şorbası شوربای ve ıssı su ile yunmuş ısfanah şorbası ve sirke ile marul mayhoş nar yiyeler. *(Mü. Şi. XIV-XV. 118)*

§ Ve hamurlu ve erişte ve dane birinç ve heştür ve şalgam şorvası شورواسی . . . *(Mü. Şi. XIV-XV. 10)*

§ Ucuz etin şorvasın شورواسین it içer. *(Ata. XV. 28)*

§ Avkeliyye عوکلیه [*Ar.*] : Koyu şorba شوربا. *(Bab. XVI. 1, 255)*

§ Kudha قدحه [*Ar.*] : Bir çomça şorba شوربا ki iki kişiye yeter. *(Bab. XVI. 2, 270)*

§ Güştâve کوشت آوه [*Fa.*] : Et şorvası شورواسی. *(Şamil. XVI. 643)*

Metaın satma bulmadın bahasın
İt içer bil ucuz et şorbasın شورباسن *(Güvahi. XVI. 93)*

§ El-kadih القدیح [*Ar.*] : Çölmekte bâki kalan şorba شوربا. *(Kdeb. XVIII. 339-1)*

§ Es-subâbe الصبابه [*Ar.*]: Kırbada kalan su bakıyyesi ve kapta artan şorva شوروا ziyadesi. *(Kdeb. XVIII. 217-2)*

Mercimek şorbasıdır شورباسیدر : tafşil طفشیل [*Ar.*], kaşık : mil'aka *(Asım. XVIII-XIX. 43)*

şoyulmak : Dokunacak iplikler sulu una, (haşıla) veya çirişe batırılmak.

§ Dört nügi iplik ve elli yedi arşun şoyulmuş شیلمش iplik ve otuz beş arşun... *(Sic. K. XVI. 4, 49)*

şöhret bağlamak : Ün almak, şöhret kazanmak.

Bir şehin yâdına zeyn oldum serâser dağ ile
Şeh-benek bir câme giydim hayli şöhret bağladım شهرت بغلدم
(Ali. XVI. 132)

şölen, (şilen) : Umumî ziyafet, büyük ziyafet.

§ Her vakıt ki şilen شیلان ve hon döşene. *(Ta. Sel. XV. 11)*

§ Meni kosan da şölen شولن yemeğinin yanına varsam. *(Dede. XIV. 57)*

Bir ziyafet eyledi Paşaya ol
Kim şölenden شولندن geçmeğe yoğ idi yol
(Enveri. XV. 47)

§ Günde dört bin ... şölen شولن için boğazlanırdı. *(Müz. XV. 104)*

§ Şilân شیلان [*Fa.*] : Padişahların şöleni شولنی. *(Caf. XVI. 100-1)*

§ Şilân شیلان [*Fa.*] : Padişahlar şöleni شولنی. *(Şamil. XVI. 471)*

şöyle : Öyle, onun gibi, olduğu gibi.

§ Niçün şöyle شویله hayran oldunuz, dünyayı elden kodunuz. *(Tebareke. XIV. 17-1)*

§ Sinek hortumunu filin derisine şöyle شویله baturur ki biregü barmağın pâluzeye baturımaya. *(Tebareke. XIV. 23-1)*

Murada irdi iki yâr-i sâdık
Murada ire yindek şöyle شیله âşık *(Işk. XIV. 255-2)*

§ ... Şöyle شویله urmaya kim sünüğü uvana ya bir uzvunda cerahat olup kan çıka. *(Müneb. XIV-XV. 171-1)*

Mest olup âhir-i Şa'ban'da yatam şöyle شویله harap
Ana dek kim şeb-i iyd-i Ramazan olsa gerek
(Sarıca. XV. 23)

Hikmet-i Hak şöyle شیله kıldı ıktiza
Rehnümasız bu yolu varmak hata *(İbrahim. XV. 33-1)*

§ ... Eyittim yâ Resûlallah, Maâz senden şunun gibi haber dedi, şöyle شویله midir. *(Cennet. XV. 146)*

§ Benim artukluğum sizin üzerinize nice ise Şa'ban ayının artukluğu geri kalan aylar üzere şöyledir شویلدر dedi. *(Cennet. XV. 172)*

§ Canına şöyle شویله od düştü kim ayruk hiç söyünmedi. *(Tez. Ba. XV. 73)*

§ Yürek bahardan tuncığar şol ev içinde tütün olucak çırağ boğulup nice ölezir ise şöyle zaif olur. *(Hazain. XV. 22-1)*

§ Od bunlardan şöyle شیله sınıga kaça kim zaif koyun kurttan nice kaçarsa eyle kaça. *(Tuh. Le. XV. 209)*

§ Erenlerin ve avratların derilerin şöyle شویله göyündürür kim... *(Ta. Şahi. XVI. 21-1)*

§ Kurşun odda, tuz suda nice erirse şöyle شویله erir. *(Ta. Şahi. XVI. 63-2)*

§ Yavuz yel oldukta varak nice ditrer ise şöyle شویله lerzan olmuş. *(Zehr. XVI. 46)*

§ Bir kadılık mahlûl oldukta nice aylar şöyle شویله kalurdu, ulemâdan kimse kabûl eylemezdi. *(Solak. XVII. 32-2)*

şulallamak, (şuvallamak) : Dikişi iri dikmek, iri dikiş dikmek.

§ Eş-şemcü الشمج [*Ar.*] : Bir nesneyi seyrek seyrek dikmek ya'ni şulallamak شوللمق ve oyulkamak. *(Terceman. XV. 438)*

§ Teşsîr تشصير [*Ar.*] : Dikişi katı seyrek dikip şuvallamak شوللمق.
(Bab. XVI. 2, 27)

§ Şellehü شله [*Ar.*] : Ve cameyi seyrek seyrek dikmek ki Türkide şuvallamak شواللامق ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 274)

şular : Şunlar.

Şular شولر ٭im ol gönülden taşra kala
Nasibin aldırır ayruk ne ola *(Yunus. XIII-XIV. 10)*

§ ... Amma şuları شولرى ki Hak Taâlâ mertebe ve tekarrüp yönünden ba'zısın ba'zısı üzre tafdil kıldı, bu dahi haktır.
(Müneb. XIV-XV. 290-1)

§ Ya'ni sanuları nedür şularıñ شولرك kim...
(Enfes. XV. 331)

Şular شولر kim söz denizinde yüzerler
Maâni silkine dürler düzerler *(Çeng. Dâi. XV. 183)*

§ Şular شولر ki iman getirdiler inandılar...
(Leys. Dâi. XV. 340-2)

§ Ayıp olunur mu şular شولر kim sakınırlar dinini.
(Kesir. XV. 3)

Şular شولر kim senden öndin cem' edüptür
Yerinde dükelin koyup gidüptür *(Salâtin. XV. 42)*

§ Her kişi kim islâm içinde saçından sakalından bir dıl ağarsa Hak Taâlâ utanır ol kişiye azâb itmeğe. Şular شولر kim döküle saçı, sakalı ağara... *(Cennet. XV. 113)*

Şular شلر kim bunların kaydın yidiler
Bulusar dörtşer cennet dediler *(Muham. XV. 458)*

Şular شولر kim ömrünün yazın telef etti azın azın
(K. Ü. XV. 100)

Şular شولر kim kendüyü sultan sanırlar
Ahir toprak olucak utanırlar *(Müz. XV. 75)*

Şular شولر kim aşk ile hem-reng oluptur
Oları aldayamaz nakş-i hane *(Eşrefoğlu. XV. 21)*

Melek hayalini görse peri-sıfat ocunur
Ne âdemîdürür olmaz şular شولر ki divane *(Dâi. XV. 49)*

§ Bizim ol evimiz pâk et, arıt şularuñ شولروك içün ki anda mukim olurlar.. *(Leys. Ar. XV. 60)*

Şular شولر kim maslahat kaydın yimişler
Binin fikr et birin işlen dimişler *(Veyse. XVI. 91-1)*

Şular شولر kim her işin kaydın yimişler
Er ol ur baş yar tek sen demişler *(Yuz. Şems. XVI. 372)*

Şular شولر kim zat-ı akdemden
Nazar erişti anlara
Gelip bunda ruşen oldu
Nihan içre nihanına *(Alâ. XVI. 43)*

Şular شولر kim oldu cennetle mübeşşer
Kesilsin anlara dil uzatan ser *(Enis. XVI. 7)*

şuña değin : O kadar.

§ Şuña değin شوكا دگين gittiler ki Hıre'ye yetiştiler. *(Anter. XVI. 6)*

§ Başlayalar yine ovmağa, bu kez başlayıcak katı katı ovalar, vardıkça anul anul tâ şuña değin شوكه دگن kim beden sovuya. *(Hazain. XV. 38-1)*

şunca : O kadar, bu kadar.

Benem dediği şunca شونجه kıldı ana
Üşbu söz ibret yeter sana bana *(Yuz. Şeyd. XIII. 14)*

§ Acaba nite gussalanmadın, azâp gelip şunca شونجه kavüm helâk olmaklığına, kim sen anlara peygamber viribinildin. *(Müneb. XIV-XV. 50-1)*

§ Elinden gele mi balta dartup şunca شنجه emek ile yaptuğun gerü yıka. *(Tuh. Le. XV. 195)*

şunculayın : Şunun gibi.

§ Dilersen kim sen dahi ol mertebeye iresin, dinünde şuncılayın شونجلين kavi olgıl. *(Yüz. Ha. XIV. 160)*

şuncuk buncuk : Öteberi, ufak tefek şeyler.

§ Mescidin civarında bir Ermeni karısı var idi, her-bâr ki müezzin ezen okusa şuncuk buncuk شونجق بونجق getirirdi. *(Letaif. XVI. 53)*

şunda : Şurada, burada, şuracıkta.

§ Bu, şunda idi ki Dârü'n - Nedve'ye girdiler, tanışık iderlerdi. *(Cev. Es. XV. 313)*

§ Şunda شونده bir deli yiğit yolcunun yolakçının çobanın çoluğun etmeğin alır. *(Dede. E. XIV. 265)*

§ Şunda شونده bir hâli bakça olsa hem dinlensek ve hem bir sucağaz içsek. *(Hamza. XIV-XV. 1, 84)*

§ Ha şunda شونده ha bunda deyü birbirine bakmayıp giderlerdi. *(Hamza. XIV-XV. 7,9)*

§ Şunda شونده biraz toyunca ağlayım, zira beni yer gök kabul etmeyor, deyip ... *(Hamza. XIV-XV. 16, 133)*

§ El-mütetavvihu المتطوح [*Ar.*] : Şaştığından gâh şunda شنده ve gâh şunda gezip yürüyen kişi. *(Terceman. XV. 239)*

§ ... İleri gidenler uzadı, izleri ve sesleri belürmedi; üş şunda شونده üş bunda yetişem deyü sürdü. *(Ferec. XV. 320)*

§ Bir hizmetkâr getirdim, buyurursanız gelsin şunda شونده otursun. *(Ferec. XV. 213)*

§ Ol kişi eyitti : Deveyi kanda koyam? Delle eyitti: Şunda شونده çöker ko, dursun. *(Ferec. XV. 504)*

§ Bu kişi eyitti: Var şunda شونده otur, Şahzade girdi gördü bir nice kişiler oturur... *(Ferec. XV. 532)*

§ Hacı Çavdar bize : Siz şunda شوندہ turudurun, benim bir pâre işim var deyüp biz dahi tevakkuf ettik.
(Sic. B. XV. 5, 313)

§ Bir fakir yaya ileri gelip : Şunda شوندہ bize usta iki pulluk kotarıver der. *(Letaif. XVI. 61)*

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Beyler divaneyim, deliyim imdi
(Saz. Kul Mustafa. XVII. 105)

Terkeyleyip vatanını elini
Hani bizim şunda gelenlerimiz *(Saz. Öksüz. XIII. 33)*

Cümle leşker Malatya'da oturur
Lâkin Ahmedi Turan şunda شوندہ durur
(Battal. XVIII. 147)

Didi Kaalûn Kaapus'u kim öldürür
Didi Seyyit öldüren şunda شوندہ durur
(Battal. XVIII.)

şundak : Hemen, o anda, derhal.

§ Biregü eydürse Ramazan orucu farîza değül. Ol mel'un şundak شوندق kâfir olur. *(Tuh. Le. XV. 347)*

§ Şehit bir kimsedür kim kâfirle dokuşup şundak شندق öldüreler, ya bir zâlim anı suçsuz öldüre. *(Tuh. Le. XV. 254)*

§ Pes ol azap kim Ak kavmine erdi şolok saat ana dahi erdi, şundak شندق helâk oldu. *(Enb. XIV. 123)*

şundan ki : Şu sebeple.

§ Sizden biriniz eline od koğun alıp iki bileğinden yanıp düştüğü hayırlıdır, şundan ki شوندن elini ol şatranca suna.
(Müneb. XIV-XV. 187-1)

şunkar : Şahin, lâçin.

Nicesi düştü şehimin bu aşkı şunkarı شنقاری
Vücud-ı lâgar ile işbu zihn-i lenge begim *(Kadı. XIV. 436)*

şunuñ bigi : → şunuñ gibi.

şunuñ gibi, (şunuñ bigi) : Şöyle, öyle, şu gibi.

§ Şunuñ gibi شونك كبى uludur kim bir dulağından iki yağrını ortasındakin... *(Yüz. Ha. XIV. 9)*

§ Buyurdu kim, evlenün şunuñ bigi شونك بكى avrat ile kim... *(Yüz. Ha. XIV. 50)*

Şunuñ bigi شنوك بيكى öğrendi ol dânişi
Ki bahsedemezdi anınla kişi *(Süh. XIV. 26)*

§ Şunuñ bigi شونك بكى sadıkü'l-kavl resûlünü viribidi ol va'deleri hakduğuna tanıklık verdi ana inanmadın. *(Müneb. XIV-XV. 165-1)*

§ Şunuñ bigi شونك بكى Peygamber ki âşikâre oldu, anın nübüvvet nûriyle küfr ü şirk zulümâtı ve bilindi anın mu'cizâtıyle hakkın haklığı ve bâtılın bâtıllığı. *(Müneb. XIV-XV. 1-2)*

§ Şunuñ gibi شونك كبى oddan kim anın dutruğu Adem oğlanı ola. *(Leys. Mu. XIV-XV. 404-1)*

§ Eyitti yâ Resûlallah, Maâz senden şunuñ gibi شنك كبى haber dedi, şöyle midir? *(Cennet. XV. 146)*

Ki yer debrene ditreye kanâdil
Şunuñ gibi شونك كبى ki hiç şerhetmeye dil *(Muham. XV. 300)*

§ ...Dahi sakınalar şunuñ gibi شونك كبى gıdâdan ısırıp kesmelü ola, diş zahmet göre. *(Hazain. XV. 12-2)*

§ Benim başıma gelen kullar başına gelmesün; şunuñ gibi شونك كبى belâlar çektim, didi. *(Müslim. XV. 6, 13)*

şunun üzerine ki: Şu şartla, şu kayıtla.

§ ... Ol dahi alıp kabz ve tesellüm etti ve muhzır Tuba Çelebisi zâmin oldu şunun üzerine ki شونك اوزرنه‌كه mezkûr yer

mevkuf çıkıp âmil mevkufa dahl ve taarruz ederse meblağ-ı mezkûru müşarünileyh Hacı Muslihddüin bî-kusur edâ ide. *(Sic. B. XV. 7, 23)*

§ Şunun üzerine kim شونك اوزرينه كيم yüz akçalık meremmet ve andan aşağısı mezkûr meremmetci Mehmet üzerine ola, ziyadesi vakıf yanından ola. *(Sic. B. XV. 3, 15-1)*

şuval: İri dikiş.

§ Garze غرزه [*Ar.*] : Türki ve Fariside nigende derler ve derziler şuval شوال dediklerine dahi derler. *(Aks. XVII - XVIII. 186)*

şuvallamak : → şulallamak.

şüşe : Şişe.

Ayağında na'lini vardır ayan
Bir asâ dutmuş elinde ol zaman
Hem dahi bir elinde şüşesi شوشسی var
Hem Muhammed'e selâm verdi i (ey) yar
. . . . . .
Gözün açtı Seydi Battal ol zaman
Ol karı ol şüşeyi شوشی aldı heman
Kodu hem bir katra su ağzına çün
Gitti ol dem ol su boğazına çün
Heman dem ahsırup istifrak ider
Ol ağular çıktı hem taşra gider
Kendüyi Divşirdi Seyyit oldu hoş
Bir dahi aldı şüşeyi kıldı nuş
Şüşede شوشه‌ده bâki kalan suyu hemin
Yüzüne gözüne su şaştı yakin *(Battal. XVIII.)*

T

ta (I): Vaktâki.

Aşka ta تا düştün Fuzuli çekmedin dünya gamın
(Fuzuli. XVI. 132)

ta (II) : Tıpkı.

Ol gemide bir hacer gördüm siyah
Ta تا mehek taşı gibi bî-iştibah *(K. B. XVI. 79)*

tabak : Sıcaktan veya taşlık yerde yürümekten hayvanın ayağında hasıl olan yara.

§ Sütûrâb ستوراب *[Fa.]*: Tavar ayağında olan illet, tabak طبق derler. *(Ni'meti. XVI. 408)*

tabaklanmak : Sepilenmek.

§ El-âhibe الآهبه *[Ar.]* : Tabaklanmayan طباقلنميان deriler. *(Kdeb. XVIII. 206-2)*

taban, (tapan) : 1. Ekincilerin tohumu örtmek ve toprağı düzlemek için tarlaya gezdirkikeri ağaç veya demir.

§ Beren برن *[Fa.]* : Sürgü. Ekinciler tohumu ektikten sonra anunla örterler. Yassısına keşan derler. Yumrusuna taban تبان derler. Arabide mimlâka derler. *(Deş. XVI. 246-2)*

§ Ḫâkeş خاكش *[Fa.]* : Ekincilerin taban طبان ta'bir ettikleri âlettir. *(Bürh. XVIII - XIX. 233)*

§ Engüz انكز *[Fa.]* : Ol demir beldir ki ekinciler ve bağcılar kullanırlar, anınla zemini hemvar ederler; Türkide taban طبان dedikleridir. *(Bürh. XVIII-XIX. 81)*

2. Binalarda çatının, üzerine dayandığı ağaç.

§ Başt باشت [*Fa.*] : Ol büyük ve kalın kireğe derler ki sakf-i haneyi anın üzerine vaz'ederler. Kârgir binalarda kiriş ve üstün ağacı ve ahşap binalarda iki yana konmağla taban طبان ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII - XIX. 97)*

tabana kayar vermek : Tabana kuvvet vermek.

§ Samsâm Şah tabana kayar verüp طبانه قیار ویروب iskelede solud alıp gemilere binip kaçtı. *(Müslim. XV. 15, 37)*

taban berkitmek : Ayak diremek, metanet göstermek, metin davranmak.

§ Sarı bayrad silâhdar bölüğü merdane cengi taban berkitüp طبان برکیدوب tığ ü sinan ile dilirane...
(Naima. XVII-XVIII. 2-377)

tabanca, (tapanca) : Tokat, şamar.

Aştı çün sırr-ı zamirin nüktesinden gonca raz
Bir tabancayla طبنجیله yüzünü eyledi evkâr gül
(Lâmii. XVI. 15)

§ Gâh urup birisinin gül yüzünü tabanca ile طبانجیله karartırdı. *(Güls. XV. 12)*

§ Çünkü gönüle girmeğe yol vermediler İblise, belki red tabancasıyle yüzre urdular. *(İrşad. XV. 74)*

§ Bir nice tabanca طبنجه ile ruhsar-ı lâtifini mecruh edip. *(Raufi. XVI. 59)*

§ Leger لکر [*Fa.*] : Depme ve tapanca طپانجه leged mânasına. *(Deş. XVI. 122)*

§ Leged لکد [*Fa.*] : Depme ve tapanca طپنجه.
(Ni'meti. XVI, 564)

§ Lers لرس [*Fa.*] : Sille, ya'ni tapanca طپانجه.
(Ni'meti. XVI. 563)

Demâber : soluğan, meni : âb-ı püşt
Tabanca طابانجه : leget لكد [*Fa.*] : tecribe: âzmun
(Genc. XVII. 70)

Deflerin gördüğü şikence için
Yüzüne bîvecih tabanca طبنجه için *(Sabit. XVII-XVIII. 235)*

tabanca çalmak : → tabanca urmak.

tabancalamak : Tokatlamak.

§ Kas‘ قصع [*Ar.*] : El ayasıyle oğlanın depesine urmak ve tabancalamak طبنجه‌لق *(Bab. XVI. 1, 262)*

tabancalaşmak : Birbirine tokat atmak.

§ Telâtus تلاطث [*Ar.*] : Derya talazı biri birine dokunmak ve tabancalaşmak طبنجه‌لشمق. *(Bab. XVI. 1, 368)*

tabanca urmak, (tabanca vurmak, tapanca urmak, tabanca çalmak): Tokat atmak.

Bir tapanca urur ise طپنجه اورريسه ol bize
Boynumuzu süksünümüzden üze *(Man. Tayr. XIV. 80)*

Tabanca vurdu طبنجه وردى ana şöyle iti
Yüzü üstüne bıraktı bu iti *(Işık. XIV. 302-1)*

Bir tabanca çaldı طبنجه چالدى ol gül yüzüne
(Yuz. Da. XIV. 17)

§ ... Bahtek kulları birkaç yumruk tabanca urup طبانجه اورب bire gidi ışık ne ararsın bunda, Hoca Bahtek gibi vezirin yerinde derlerdi. *(Hamza. XIV-XV. 11, 68)*

§ Anı gördüler ki beyzâ gibi bir el zâhir olup ol sipahinin yüzüne bir muhkem tabanca çaldı طبانجه چالدى.
(Bektaş. XV. 257)

§ Bentlerini kırıp yürümek hareketini gösterdi, iki yeşil tonlular geldi ol mel‘unun yüzüne tabanca urdular طبنجه اوردیلر.
(Ferec XV. 382)

§ ...Sana erenler nazarı olmasa ol tapancayı urmazlardı طپانجهٔ اورمزلردی dedi. *(Bektaş. XV. 258)*

§ ... Sakalın eli birle duttu ve kendü yüzüne birkaç tabanca urdu طپانجه اوردی. *(Tez. Ba. XV. 208)*

§ Tefin yüzüne tabanca urup طپنجه اورب tanburun gûşun burdular. *(Müslim. XV. 6, 34)*

§ Ayı kaçan kaçsa eniğine tabanca urur طپنجه اورر inine bırağır. *(Hay. XV. 78)*

§ Yüzüme bir tapanca urdu طپنجه اوردی sandım başım üzüldü. *(Ferec. XV. 389)*

§ Def gibi yüzüne tabancalar urur طپانجه‌لر اورر. *(Ârifîn. XVI. 20)*

Öpsem elini yüzüme urur tapancalar طپانجه‌لر اورر
Daim günahımı o benim yüzüme urur *(Zati. XVI. 211)*

Hışm edip yüzünü yere sürdüm
Ana vâfir tabancalar urdum طپنجه‌لر اوردم *(Ş. G. XVI. 97)*

§ El-lâmuḥa اللامحة [*Ar.*] : Tapanca طپانجه, ya'ni tokat ile urmak اورمق. *(Ah. XVI. 909)*

Yüzüne vurdu وردی bir muhkem tabanca طپنجه
Tapanca kimse görmemiştir anca *(Şeh. Ş. XVI. 124)*

§ Başına ve yüzüne tabancalar urup طپانجلر اورب döğünüp feryad eyleyüp. *(Rahat. XVI. 311)*

§ Telhib تلحيب [*Ar.*] : Yüzüne tabanca urmak طپنجه اورمق. *(Bab. XVI. 1, 76)*

§ Ruhsarıma bir tapanca urdu طپنجه اوردی ki anın eserinden taraf-ı ruhsarım siyah oldu. *(Hadika. XVI. 173)*

§ Vardım anun yüzüne bir tabanca urdum طپنجه اوردم. *(Şevahid. XVI. 203)*

Çün urarlardı اورلردی def gibi tapanca طپنجه
Kalurdu gül yüzünd'âsar-ı pençe *(Yuz. Şems. XVI. 175)*

Yüzüne urdu اوردی anın bir tapanca طپنجه
Ki nesrinin benefşek ıldı pençe *(Lârendi. XVI. 204)*

Meh veş yüzüme urdu اوردی felek gam tabancasın طپنجه‌سن
Pür-ateş olsa tan mı yürek mihr-vâr ah
(Selâman. XVI. 143)

§ Mübarek yüzlerine bir tabança urup اورپ طپانچه yıkıldı.
(Zehr. XVI. 54)

§ Def gibi yüzüne tabancalar urur اورر طپانچه‌لر.
(Ârifîn. XVI. 20)

§ Hüzün ve mâtem zamanında yanaklara tabanca urmak طپنجه اورمق ve yakalar iki pare etmek dâva-yı cahiliyyet etmek emridir. *(Men. Av. XVI. 41)*

§ Oğlanın yüzüne bir iki tabanca urdu. *(Hüs. Dil. XVI. 76)*

§ Latme لطمه [*Ar.*] : Tapanca urmak طپانچه اورمق.
(Müntehab. XVII. 82-1)

§ En-nemak النمق [*Ar.*] : Göze tabanca urmak طپانچه اورمق.
(Kam. XVIII - XIX. 3, 61)

§ Tarf طرف [*Ar.*] : Göz mânasınadır ve el ile tabanca urmak طپانچه اورمق mânasına da gelir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 170)*

tabanca yimek : Tokatlanmak.

§ Cemi'si rüzgâr tabancasın yidiler يديلر طپانجاسين.
(Anter. XIV. 556)

Garime tuş gelmemişsin anca
Yimediñ يمدك bir yavuz elden tabanca طپانجه
(Şeh. Ş. XVI. 290)

Katı elden tabanca yimeyen يمين طپنجه baş
Sanır bâzusun âhen muştunu taş *(Hüs. Dil. XVI. 114)*

Katı elden tabanca yimeyen يمه‌ين طپانجه baş
Sanur bâzusun âhen, muştunu taş *(Şeref. XVI. 296)*

taban çalmak : Taban tepmek.

§ ...Benim gibi taban çalmazsın طبان چالمزسین, derya geçmezsin. *(Hamza. XIV-XV. 10, 16)*

taban götürmek : Çekilip gitmek, süratle gitmek.

§ Esed anı gördü bir gez taban götürdü طبان کتوردی durmaz giderdi. *(Müslim. XV. 1, 15)*

Ecel damadı geldi ki alıp anı
Götüre کتوره mülk-i dünyadan tabanı طبانی
(Lârendi. XVI. 344)

Kabul edip belâyı âb u gilden
Götürdüler tabanı کتوردیلر طبانی can u dilden
(Veyse. XVI. 172-1)

tabanı pek : Azimli, sebatlı.

§ Zira Nasr-ı Seyyar bir tabanı pek طبانی پك şahtır. Ol Türabîler ile başa çıkar. *(Müslim. XV. 4, 85)*

taban kakmak : Yayan yürümek.

Zer rikâbında eğer bir mah-ı nev taban kakup تابان قاقوب
İki gün meşyetse üç ikbali meşşaun bulur
(Sabit. XVII-XVIIII. 10)

taban kaldırmak : Süratle gitmek.

§ İşte ben gittim, deyüp kaldırdı tabanı قالدردی طبانی.
(Müslim. XV. 2, 177)

tabanlamak : Ayakla çiğnemek.

§ Da'k دعق [*Ar.*] : Çok tabanlamağla طبانلمغله yıpranmak.
(Bab. XVI. 1, 335)

§ Heys هیس [*Ar.*] : Tabanlamak طبانلمق ve harman yumuşatmak.
(Bab. XVI. 2, 157)

§ El-vatat الوطء [*Ar.*] : Yeri, pekişmek için tabanlamak طبانلمق.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 709)

tabanlanmak : Çiğnenmek, tepelenmek.

§ Dâse داسة [*Ar.*] : Ayağla tabanlamaklık ve tabanlanıcılar طبنلنجيلر. *(Bab. XVI. 2, 184)*

§ Naḫast ناخواست [*Fa.*] : Ol nesne ki ayağla depilmiş ve tabanlanmış طبنلنمش ola. *(Deş. XVI. 46-2)*

tabla : Nişan yeri, amaç.

§ Âmâç آماج [*Fa.*] : Ok nişanesi nasbolunan toprak yığıntısına denir... ve nişan-i tir mânasına da gelir di puta ve tabla طبله ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 42)*

tabrımak, (taprımak) : Sıçramak sıçrayarak koşmak.

§ El-istitanü الاستتان [*Ar.*] : Deve köşeği taprımak طاپرمق. *(Terceman. XV. 68)*

§ El-lebetatu اللبطة [*Ar.*] : Deve tabrımak طابرمق. *(Terceman. XV. 204)*

tabur : 1. İstihkâm.

§ Serhat lisanında tabur طابور ana derler ki bayır sahrada ve yahut bir buhayre veya nehir kenarında bir iki yüz bin düşman topraktan kale yapıp ve kaırlar kazıp içinde mütehassın olurlar. *(Ev. XVII. 525)*

2. Ordugâh.

Sonra idüp canib-i tabura تابوره azm
Şah-ı cihan eyledi âheng-i rezm *(Atai. Ha. XVII. 19)*

tabur kurmak : Ordugâh ittihaz etmek.

Tabur kurdu تابور قوردی handak kesüp her yana
Ola tâ ki muhkem esas-ı vega *(Atai. Ha. XVII. 17)*

§ Bir dağa arka verüp tabur kurdu تابور قوردی. *(Tuh. Ki. XVII. 32)*

tadak madak : Miktarı az olan yiyecek, tadımlık.

§ (Arıların balını) Ve zâd-ı şitâ ve tadak madak طدق مدق içün tertibedüp sakladıkları zevâdeyi zülm ü bîdâd ve hayf-ı ibâd ile almaktır. *(Şeref. XVI. 311)*

tadırmak : → **dadırmak.**

tadurmak : → **dadırmak.**

tağ : → **dağ.**

tağ adamı : → **dağ adamı.**

tağan : Tava, yağ tavası.

§ Tâbakıyye طابقية [*Ar.*] : Tağan طغان içinde bişen yassıca etmek ve bazlamaç. *(Bab. XVI. 2, 236)*

§ El-mıklât المقلاة [*Ar.*] : Tavalar, lokma ve yumurta tavasıdır, Türkide tağan طغن dinür. *(Kdeb. XVIII. 64-2)*

tağar : → **dağar.**

tağık : → **dağuk.**

tağlağı : → **dağlağu.**

tağlağı tamga : → **dağlağu.**

tağlağu : → **dağlağu.**

tağuḫ : → **dağuk.**

tağuk : → **dağuk.**

tağukluk : Dağınıklık.

§ Şeva' شوع [*Ar.*] : Baş saçı tağukluğu طغقلغى ve yapılması. *(Bab. XVI. 1, 256)*

taḫıl, (daḫıl) : Ekin, zahire.

Anbarlar doldurdular taḫıl تاخل kamu
Ol yedi yıl bay ü yoksul ey amu *(Yuz. Şeyd. XIII. 56)*

§ Görmez misin ki bir kişi taḫıl تخل ekmek dilese evvel toprak gerek... *(İhlâs, XIV. 89)*

§ Sütlüce dotu erler bir ot olur, taḫıl تخيل kenarında biter. *(Yadigâr. XIV. 237-1)*

§ ... Bir ottur ki taḫıl تخيل arasında biter. *(M. Bay. XIV. 117)*

§ Pes Yusuf eyitti : İşbu ucuzluk yıllarda çok ekin ekesiz ve daḫıl دخل getüresiz ve anbarlar ve hazineler doldurasız.
(Enb. XIV. 262)

§ Kızlık için daḫıl دخل gizleyenlerden ve dahi kovculuk idenlerden ve... *(Müneb. XIV-XV. 279-2)*

Arpa kıt ola taḫıl تخيل az ola hem
Kızlık ola dir cihan ey muhterem
(Melhame. XIV-XV. 73-1)

Ger değirmene taḫılsız تخلسز vara er
Assısın görmez hemin gavga çeker
(Melhame. XIV-XV. 14-1)

Iklim ucuzluk ola ona taḫıl تخيل
Halka hayr ola yiye gussa bahil
(Melhame. XIV-XV. 66-1)

Yel ayırtlar taḫılından تاخلندن samanı
Yıl ayırtlar yahşısından yamanı *(Anasır. XV. 411)*

§ Ekine çünkü biçin vaktı gele gök ve yeni taḫıl تخل gibi salınmaz. *(Güls. XV. 10)*

§ Mekke kavminin kârbanı taḫıl تخل getirirdi Şam'dan.
(Hay. XV. 145)

§ Kaabil ekinciydi tiz taḫıl تخيل getirdi. Hâbil koyuncuydu koç getirdi. *(Hay. XV. 147)*

§ ...Ve Fir'avn üzerine taḫıl bitin ve kurbağa ve çekirge leşkerin havale kılup... *(Leys. Ar. XV. 491)*

§ Meğer kim ol günler taḫıl تخيل mevsimleriydi.
(Müslim. XV. 1, 61)

§ Recep ayında tâat tohumun ekmese dahi Şa'ban ayında tevbe kılıp göz yaşıyle suvarmasa, Ramazan ayında müzd, sevap taḫılın تخلن nice götüre. *(Cennet. XV. 141)*

§ Andan geri taḫıl تخل almak ve satmak assısı tamamından katı sakın. *(Kab. XV. 305)*

§ Zira taḫıl تخيل gök olucak ümittir ki ere. *(Kab. XV. 111)*

§ Burusa'nın daḫıl دخل bazarın mukataaya dutan Halil bin İbrahim... *(Sic. B. XV. 7, 163)*

§ Eğer bireğinin daḫılın دخلين ve akçasın uğurlasa... *(Fatih. Ka. XV. 22)*

§ Âdeti ol idi kim daḫılı دخلى alurdu buğdaydan arpadan, ve kalan halk andan alurlardı. *(Cev. Es. XV. 72)*

Yemiş olmaz fidanın dikmeyince
Daḫıl دخل bitmez tohumun ekmeyince *(Ravza. XV. 47)*

§ Oğlancıklarımız acıktılar, bazarda daḫıl دخل bulunmaz. *(Müz. XV. 474)*

§ Birkaç yıl katı kızlık oldu, daḫıl دخل bulunmadı. *(Müz. XV. 237)*

§ Eğer yıl kurak olsa ya bir mâni ucundan daḫıl دخل hasıl olmasa eyle gerek ki gam yimeye. *(İrşad. XV. 235)*

§ Meğer kim ol vakıt Kadıncık evinde un kalmamıştı, değirmene taḫıl تخيل göndermişlerdi, henüz üğünüp gelmemişti. *(Bektaş. XV. 159)*

§ Tezd تزد [*Fa.*] : Taḫıl تخل çekirgesi. *(Sıh. Ac. XV. 17)*

§ Birgün bir avrat ana haçete geldi ki taḫıl تخيل ala satın. *(Güzide. XV. 74)*

§ ... Gelip cebren taḫılım تخيلم alıp hayf eyledi. *(Sic. K. XV. 5, 160)*

§ Burusa'nın daḫıl دخل bazarın mukaataaya dutan Halil bin İbrahim... *(Sic. B. XV-XVI. 1, 163)*

§ Yel eserdi bu ekilmiş tahılıñ تحلك üzerine. *(Ta. Şahi. XVI. 72-2)*

§ Düruzen دروزن [*Fa.*] : Taḫıl تخيل biçtirmek.
(Deş. XVI. 256-2)

§ Vâruf وارف [*Fa.*] : Taḫıl تخيل evsecek tabak.
(Ni'meti. XVI. 619)

§ Mathûre مطحورة [*Ar.*] : Yer altında olan çukur ve taḫıl تخل kuyusu. *(Bab. XVI. 1, 315)*

§ Herâe هراءة [*Ar.*] : Taḫılı تخلى, terekeyi sovuk urup yakmak.
(Bab. XVI. 1, 559)

§ Mezbur Hamza beni değirmende muhkem let idüp sayata koyulmuş taḫılımı تاخلمى saçtı. *(Sic. K. XVI. 4, 40)*

§ Hısâd حصاد [*Ar.*] : Taḫıl تخل biçmek ve kılıçla depelemek.
(Müntehab. XVII. 30-1)

taḫıl ağacı : Ekin sapı.

§ Kû'büre [*Ar.*] : Taḫıl ağacınıñ تخيل اغاجنك boğunu.
(Müntehab. XVII. 80-1)

taḫıl bazarı : Zahire pazarı.

§ Taḫıl bazarında تخيل بازارنده iki katır sattım.
(Sic. B. XV. 11, 110)

§ Taḫıl bazarında تخيل بازارنده Hatun kârbansarayında müteveffa olan Seyyit Ali oğlu Seyyit Murtaza...
(Sic. B. XV. 3, 196)

§ Evkaf-ı mezburenin yerlerinden taḫıl bazarı تخيل بازارى bozahanesine ilhak olunan yer... *(Sic. B. XV. 4, 67)*

§ Bu zikr olan nesnelerden gayri taḫıl bazarından تخيل بازارندن, nalbant dükkânından bir yunt dahi aldık dediler.
(Sic. B. XV. 5, 287)

§ Suli bin Bayrambeği, taḫıl bazarında تخيل بازارنده buğday satıp akçasın alıp gideyorurken... *(Sic. B. XV. 7, 14)*

taḫıl biti : Hububata musallat olan ve bambul denilen böcek.

§ El-kummeletü القملة [*Ar.*]: Ve dahi kummel taḫıl bitine تاخل بتنه derler. *(Terceman. XV. 172)*

§ Şübüşe-i gendüm شبشه كندم [*Fa.*] : taḫıl تخيل بتى biti. *(Cam. Fa. XVII. 62)*

tahra : → **dahra.**

taḫra : → **dahra.**

taḫta (I) : Top, kumaş topu.

Dahi on kılıç ü otuz taḫta تخته bez
Viribidi şahın tapusuna tiz *(Süh. XIV. 71)*

taḫta (II) : Tabut.

Kimin tahte erdi ayağı ucu
Ki bindirmedi taḫtaya تختيه sonucu *(Süh. XIV. 173)*

taḫta (III) : Tarlanın ekilmeye hazırlanmış veya ekilmiş parçalarından her biri.

Biten kıllar teninde taḫta taḫta تخته تخته
Nebata benzer etrafı dirahte *(G. R. XV. 150)*

Şerhalardan sinede bir taḫta تخته lâlem var benim
Neylerim ateşlere yansın ocağı lâlenin
(Sabit. XVII-XVIII. 143)

§ El-meşare المشارة [*Ar.*] : Bir dönüm ekilmiş tarladan ibarettir. Hâlâ bağçavanların taḫta تخته ta'bir eyledikleridir. *(Kam. XVIII-XIX. 2-109)*

taḫta başı : Üstadın yardımcısı, çırağı.

Olurdu taḫta başı تخته باشى suffe-i divan-ı fazlında
Eğer sağ olmuş olsa fahredüp Tahtavî-i merhum
(Molla. XIX. 154)

tahta kakmak : Maskaraya almak için tahta takırdatmak, yuhalamak, teneke çalmak.

§ ... Tasnifi alalım sahraya çıkalım, müstakim çıkarsa şehirde meşhur idevüz ve eğer sakim çıkarsa oda yakavuz, halk bize gülmeye ve tahta kakup تخته قاقوب hey! dimeğe.

(Ferec. XV. 200)

§ ...Nâgâh bu balçık harmanına uğrayu geldim, ortasına basmış oldum, ol hot kepenk ağzı imiş aşağa geçtim, uryanım ve baştan ayağa balçığım; muşta avazın işittim, gördüm düştüğüm yer köşgir arastasıdır, tahta kaktılar تخته قفديلر hey urdular, sad hezar oğlan uşak ardıma düştüler.

(Ferec. XV. 284)

§ Etraftan taḫta kakup تخته قاقوب haşarılık ederler.

(Letaif. XVI. 67)

Kefşikerlikle olup mest-i niam
Âleme tahta kakardı تخته قفردى her dem

(Atai. Ha. XVII. 77)

taḫta kurdu : Tahtakurusu, tahtabiti.

§ Taḫta kurdu تخته قردى, âdem kohusu alsa sabr edemez kendözün götürür atar. *(Hay. XV. 34)*

taḫtı kılıçlamak : (Âdet gereğince) yenen, yenilen hükümdarın tahtına kılıç vurmak.

§ Server-i âlem Tahir'in taḫtını kılıçlayup تختنى قليجليوب geçüp karar eyledi. *(Müslim. XV. 2, 177)*

tak : İhtiyaç.

Gerçi anın armağana takı طاقى yok
Raygân bahşayişi in'amı çok *(K. Ü. XV.)*

takatı tak olmak : Takatı kesilmek.

§ Susuzluktan takatı tak olmuş idi اولمشدى طاقت طاق.

(Güls. XV. 44)

Murad ile hiç çift olımazam
Ki andan benim takatım oldı tak *(İrşad. XV. 145)*

takav : Nal.

§ En-na'l النعل [*Ar.*] : Ve tavar ayağına ettikleri yassı demür takav طاقاو. *(Ah. XVI. 1092)*

§ Na'l نعل [*Ar.*] : Tahrif ile nal denilen şey ki ağaç ayakkabı, hususiyle hayvanların ayaklarına çakılan temür kap demektir. Türkçede takav طاقاو denilir. *(Kam. Os. XIX. 585)*

takavcı : Nalbant.

Na'l-bend نعلبند [*Fa.*] : Hayvanların ayaklarına nal takan adam ki takavcı طاقاوجی da denir. *(Kam. Os. XIX. 585)*

takıtmak : Dağıtmak.

§ Yaşlar akıttılar, saçları takıttılar طاقتلر (hareketlidir). *(Anter. XIV. 295)*

takla kılmak, (tak urmak) : Takla atmak.

§ Abdülcebbar bir iki kerre Ayvazoğlu maymunu gibi taklalar kıldı طقلالر قلدی. *(Müslim. XV. 23, 45)*

§ Sükender سکندر [*Fa.*] : Takla urmak تقله اورمق. *(Şamil. XVI. 124)*

§ Sükender سکندر [*Fa.*] : Takla urmak تقله اورمق ki canbazlar ederler. *(Ni'meti. XVI. 412)*

takla urmak : → **takla kılmak.**

tak tutmak : → **dak dutmak.**

tak ve cüft : Tek çift.

§ El-ḫarîc الخريج [*Ar.*] : Tak ve cüft طاق وجفت diyücilerin bir nevi' lû'bleridir. *(Kdeb. XVIII. 310-2)*

tal : Dal.

Bâr-ı gam-ı firakı ile kaddimi benim
Dâl-i hamîde eyleyen ol servi talıdır طالیدر
(Yahya Bey. XVI. 141)

Her kim ki gördü naz ile ol servi talını
Can gülşeninde dikti mahabbet nihâlini
(Yahya Bey. XVI. 228)

talabımak : → dalabımak.

talabıtmak : → dalabıtmak.

talabumak : → dalabımak.

talak : → dalak.

talamak (I) : Yağma etmek.

Taladı تلادی gözleri gönülüm evin
Kılur kirpikleri canımı garet *(Kadı. XIV. 71)*

Işkı taladı تالادی benim varlığımı cana didim
Sabr kıl atlısı gelsin bu henüz yayasıdır
(Kadı. XIV. 509)

Talamış طلامش Ordu'yu orada Varsak
Ki Varsak fursat olmakta olur tak *(Salatin. XV. 218)*

Yetişüp yıktı Alacahisar'ı
İrüben taladı طالادی hep ol diyarı *(Salâtin. XV. 140)*

İlinize basaldan ol ayağı
Taladı تلادی ili atlısı yayağı *(Şeh. Ş. XVI. 521)*

talamak (II) : → dalamak.

talan, (talav) : Yağma.

§ Deniz kenarına yürüdü, garet etmeğe, talan تالان eylemeğe meşgul oldu. *(Fütuh. XIV. 2)*

§ Tâlân تالان [*Fa.*] : Yağma. Bu lûgat aslında Türkidir galiba. *(Deş. XVI. 250)*

Karacoğlan der ki bakın geline
Ömrümün yarısı gitti talana *(Kara. XVII. 119)*

§ Görelim ki bu talavın طالاوك aslı nedir bilelim *(Ev. XVII. 289)*

talanlanmak, (talanmak) : Yağmalanmak, yağma edilmek.

§ Ne gördü kim müslümanların evleri talanlanmış تالانلنمش. *(Fütuh. XIV. 230)*

Pınar başında bulanır
Sende çok mallar talanır *(Saz. Köroğlu. XVI. 59)*

talaslanmak : → **talazlanmak.**

talaşgan : → **dalaşgan.**

talaşmak : → **dalaşmak.**

talav : → **talan.**

talava urmak : Yağmaya maruz bırakmak.

§ Kâfiristanı talava urup طلاوه اوروب şikârlar alıp. *(Ev. XVII. 533)*

talaz : Dalga, kasırga.

§ Geldi ol gemilere bir katı yel ve geldi anlara talaz طلز her taraftan. *(Cev. Es. XV. 280)*

§ Zulmetler gibi derin denizde ola bürür anı talaz طلز üzerinden. *(Cev. Es. XV. 60)*

§ Kaçan ki talaz olsa ol anber kopar, denizden kara yer üzre talaz طلاز bırağur. *(Ac. XV. 21)*

§ Bunda kabarmış talazlarını طلازلریکی kırarsın ve bozarsın. *(Cihan. XVI. 86)*

§ El-mevc الموج [*Ar.*] : Talaz تلاز ve dalga ki yel esicek sularda olur. *(Ah. XVI. 1044)*

§ Telâtus تلاطث [*Ar.*] : Derya talazı تلازی biri birine dokunmak ve tabancalaşmak. *(Bab. XVI. 1, 368)*

§ Emvac امواج [*Ar.*] : Talazlar تلازلر ve kumlar. *(Bab. XVI. 1, 378)*

Mahall-i ma'rekede ak amameler sarınup
Talazlu طلزلو bahre döner leşker-i firavânı
(Yahya Bey. XVI. 16)

Gece gündüz : şebâ-rûz ü talaz طلاز ḫîzâb خيزاب [*Fa.*], üyez : hargez
(Genc. XVII. 47)

§ Ed-düffa' الدفاع [*Ar.*] : Bir uğurdan gelen dalga ve talaza طلاز ve seyl suyuna ıtlak olunur, önüne geleni alır görtürür.
(Kam. XVIII-XIX. 2,572)

talazlanmak, (talaslanmak) : Dalgalanmak.

§ Iztırab اضطراب [*Ar.*] : Çalkanmak ve derya talazlanmak تلازلنمق.
(Bab. XVI. 2, 66)

§ Temevvüc تموج [*Ar.*] : Derya cûş edüp talazlanmak تلازلنمق ve çalkanmak. *(Bab. XVI. 2, 381)*

Çemen deryası cûş etmiş talazlanmış طلزلنمش çiçeklerle
Bırakmış lengerin sünbül nesim olmuş kapudanı
(Âli. XVI. 13)

Derlemiş yüzü talazlanmış طلزلنمش o bahr-i hasenât
Yanağı gökteki yıldızlara olmuş mir'at
(Yahya Bey. XVI. 123)

§ Ol ateş talâtum-ı derya ile talaslana talaslana طلاسلنه طلاسلنه, gele gele leb-i deryaya bu ateş karip geldiği gibi...
(Ev. XVII. 614)

Derya olup durmaz coşar, talazlanup طلازلنوب baştan aşar
Kendözünü bilmez şaşar, aşk-ı hava halvettedir
(Niyazi. XVII. 34)

Olup bâd-ı gülbiz-i nusret bedit
Talaslandı طلسلندی râyat-ı surh-ı sefit
(Sabit. XVII-XVIII. 207)

Bir sof ile talaslanarak طلسلنرق geçti yem misal
Çok dertmendi lâtme-i mevç etti payimâl
(Sabit. XVII-XVIII. 150)

talazlık : Bazı kayıkların küpeştesine, dalgalara karşı baştan kıça kadar konulan tahta.

§ Şaykaların talazlığında طلازلغنده saz çubuklarından bir gûne örülmüş bağlı desteler olmağla batmağa mani' olup.
(Naima. XVII-XVIII. 2-358)

talbımak : → dalabımak :

talbındurmak : → dalbındurmak.

talbınmak : → dalbınmak.

talbumak : → dalabımak.

taldırkaç : Karıştıracak âlet.

§ Miḥvaz مخوض *[Ar.]* : Şarap içine sokup karıştıracak ağaç ve taldırkaç طلدرقچ : *(Bab. XVI. 1, 204)*

talga itmek : Ortalığı karıştırmak, iğtişaşa vermek.

İli talga ideler طلغا ايدەلر ey merd-i kâr
Çok ola uğru haramî aşikâr *(Melhame. XIV-XV. 100-1)*

talgalık : İğtişaş, kargaşalık, şûriş.

Fetret ola talkalıkdur طلغلقدر ruzigâr
Âdemi endişe kılur hûr u zâr *(Melhame. XIV-XV. 39-1)*

Hem adavet hem husumet bir zaman
Talgalık طلغلق ola temamet bu cihan
(Melhame. XIV-XV. 22-2)

Talgalık طلغلق ola katı fetret delim
Şer öğüş ola fiten kaygu azîm *(Melhame. XIV-XV. 64-1)*

talı : → talu.

tallamak : → dallamak.

talu, (talı) : 1. İnsan ve hayvanlarda iki kürek arası, iki küreğin birleştiği yer.

§ İki talusunuñ طالوسنك üstüne boğanın durdu, ne oğlan yener, ne boğa yener... *(Dede. XIV. 10)*

§ Oğlanı iki talusunuñ طالوسنك arasında urup çaktı, yıktı. *(Dede. XIV. 13)*

§ ... Mevzı-ı mezbura varılıp keşfe tesaddi olundukta maktul-i mezburun sol talısında طاليسنده kürek üzerinde bıçak yarası olup... *(Sic. A. XVI. 2, 890)*

Çü talular طالولر çıkardığın görürler
Adın Şâpur-ı zü'l-ektaf derler *(Şeh. Ş. XVI. 906)*

§ Kâsib كاسب [*Ar.*] : Atın talısı طاليسى ile omuzu başı mabeyinine derler. *(Aks. XVII-XVIII. 352)*

2. Kürek kemiği.

§ Resûlullah Sallâllahü aleyhi vesellemin iki mübarek talı طالى ortasına ol yüzük birle mühürledi ve nübüvvet hâtemidir dedi. *(Si. Da. XIV. 136-1)*

§ Ve ol âkıl kişi kim bir deve talusuñ طالوسك eline almış ve bir küçük nalı ol deve kaluçasına perçin kılur, dedi. *(Si. Da. XIV. 97)*

§ El-ketifü الكتف [*Ar.*] : Talı طالى ve yağrın küreği dedikleri kemik. *(Terceman. XV. 181)*

§ El-ketefü الكتف [*Ar.*] : Ve atın talularınıñ طالولرينك arası gin ve açık olmak. *(Terceman. XV. 182)*

§ Benim ile çekişirken bıçağla talısı طالسى altında çaldım. *(Sic. K. XV. 2, 50)*

§ Şâne شانه [*Fa.*] : ... Ve yağrın küreği ki talu طالو dahi derler. Ve mutlaka yağrın mânasına da gelür. *(Deş. XVI. 335-2)*

§ ... Eser-i cerahatına nazar olundukta sağ kolu mecruh görülüp ve sol talusunda طالوسنده dahi siyah beresi olup... *(Sic. K. XVI. 6, 22)*

§ Vech-i meşruh üzre sol kolunda kılıç ile, dirseğinde ve yine sol talısında طالسنده çaldım. *(Sic. K. XVI. 7, 149)*

§ İşbu mezbur Turak ve Ahmet alât-ı harp ile yoluma gelip sol kolumu dirseğimde ve yine sol talumu طالوی kılıç ile çalıp mecruh ettikten gayri... *(Sic. K. XVI. 7, 149)*

§ ... Ben dahi merkum Sefer'in elinden bıçağın aldım, kendi bıçağı ile mezkûr Sefer'in talısında طالیسنده vurdum. *(Sic. A. XVI. 3, 54)*

Çengel: orman, şâne شانه [*Fa.*] : talı طالی, gev : çukur, yular: zimam *(Genc. XVII. 38)*

talvar : Çardak, kulübe.

§ El-irzal العرزال [*Fa.*] : Ağaç başında düzdükleri talvar تالوار ve oturacak yer. Bağbanlar ve bahçebanlar düzerler, dahi içine girerler otururlar, arslandan korktuklarından. *(Terceman. XV. 65)*

§ Irzâl عرزال [*Ar.*] : Ağaçlardan çatılmış çalı çardak ve talvar تلوار. *(Bab. XVI. 1, 410)*

§ El-maʿraş المعرش [*Ar.*] : Şol üzüm çubuğu ki altına talvar تلوار edip üstüne yatıralar. *(Ah. XVI. 1002)*

tam : → **dam.**

tamak : Damak.

§ Ve balla duzu tamak طمق ağrısına dürteler, kim şişer şişini giderir. *(Edviye. XVI. 25)*

Dilek : kâm ü hâhiş, tamak طمق : kâm کام [*Fa.*], kâr : iş *(Genc. XVII. 46)*

§ Kâm کام [*Fa.*] : Ağızın sakfidir ki fekk-i aʿlâsıdır, tamak طمق taʿbir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 468)*

tamak uyan : Damaklı gem.

§ Maḫ مخ [*Fa.*] : Tamak uyan طمق اویان. *(Niʿmeti. XVI. 576)*

§ Tire-ligâm تیره‌لگام [*Fa.*] : Uyan tamağı ve tamak uyan طمق اویان. *(Niʿmeti. XVI. 211)*

§ ... Ve bir müzehhep bir eyer ve bir kara sığırı tamak uyan طمق اویان ve iki kıt'a dendan-ı mâhi ve bir...

(Sic. B. XV. 8, 255)

tamar götürmek: Baş kesmek, öldürmek.

§ Karıcıktan sordu kim: Bu şahın var mürüvveti nicedir, hizmet etmeğe yarar mı? Karıcık eyitti: Melikimiz eyü kişidir... bir kızı vardır... yirmi yaşında yoktur amma bu kadar yaş içinde beşyüz şahzadenin başın kesip burca astı... Cemâat eyitti: Ey hudavend, birnice yıldır kim hatakârlık ile şahzadelerden tamar götürürsüñ işlediğini hüccet, bürhan ile işlerem dersin, ol dahi bir hatadır.

(Ferec. XV. 305)

tamarını kesmek: Kökünü kurutmak.

Kılıcından ki kan tamardı anın
Tamarın kesmiş idi کسمشیدی طمرین a'dânın

(Yüz, Hamdi. XV. 53-1)

tamar urucu, (damar urucu): Kancı, kan alıcı, hacamatçı.

Kupuz çalıcı: avvat, av avlayıcı: sayyat
Tamar urucu طامار اوروجی: fessad فصاد [*Ar.*], şapla yiyici: saf'an

(Genc. XVII. 19)

tamga: Damga, nişan, alâmet.

Dutarlar atı vü ol at idi ol
Ki Sa'lûk'i bıraktı vü duttu yol
Şolok dem ki kıldı nazar şah-ı Çin
Görür kızı tamgası طمغاسی urlu kıçın *(Süh. XIV. 162)*

tamızlık: → **damızlık.**

tamlam: → **damlam.**

tamlam tamlam: → **damlam damlam.**

tammak: → **dammak.**

tamtatlu : Taptatlı.

§ Hak Taâlâ ol kazan içinde bir bınar yaratdı, tamtatlu طم طتلو. *(Cennet. XV. 349)*

§ ... Buyurdu, ol şekeri şerbeti denize döktüler, ol deniz tamtatlu طمطتلو oldu. *(Cennet. XV. 60)*

tamtaze : Çok taze, taptaze,

Sinede kan bulaşık penbe-i dağım konucak
Şimdi kopmuş gül-i rengine döner tamtaze تمتازه
(Baki. XVI. 208)

tamu : Cehennem.

Kıyamette emir kıla ol Celil
Tamu طامو üzre gele tura Cebrail *(Yüz. Şeyd. XIII. 51)*

Tanla durup başın kaldır, ellerini suya daldır
Tamudan طمودن azatlı oldur, kullar azat olsa gerek
(Yunus. XIII XIV. 173)

Senin hicrin bana tamudan طامودن artık
Gönülde nesne yok umudan artık *(Işk. XIV. 95-1)*

Tamuda طموده huriler besler acep ol
Koyar uçmağa divi bî-sebep ol
(Işk. XIV. 163-1)

Kamusunu tamu طام yolunda düzem
Bunların ümmidin uçmaktan üzem
(Man. Tayr. XIV. 227)

§ Ve Tamu طامو yarattım, yedi kapısı var. *(İhlâs. XIV. 20)*

Her ki bunda ikilikle dirile
Yarın anda tamu طامو depe sürüle *(Ga. XIV. 48)*

Bunlarındır esfel ü a'lâ kamu
Bunların dilinde uçmağ u tamu طمو *(Nesimi. XIV. 93)*

§ Sen şol cazuya benzeyesin kim kendi yavuz işine meşgul olup evliya mütabaatiyle tamudan طامودن kurtulmak umar. *(Kel. XIV. 13)*

§ Kaçan Resûl Hazreti ılandan tamu طامو ılanlarının vasfını işidicek gözleri yaşla doldu. *(Si. Da. XIV. 556-2)*

§ Dördüncü yer içinde kibrit-i kükürt taşından ayruk nesne yoktur. Tanrı anı cehennem tamusun طاموسن kızdırmak için yaratmıştır. *(Enb. XIV. 10)*

Ne hasıl kişiden ki âsi ola
Tamudan طامودن nitesi halâsı ola *(Süh. XIV. 7)*

Ne hurisin kusurun yoh nigârâ
Ki cennettir tamu طامو seninle el-hak *(Kadı. XIV. 9)*

Nite dola ger doldura Bayezid
Çağırır tamu طمو gibi "Hel min mezid" *(Ferh. XIV. 51)*

Feragatlık uçmağına giresin
Çü zahmet tamusun طموسن geçegöresin *(Ferh. XIV. 84)*

§ Uçmağ uman kişi, tamudan korkan kişi hergiz genince uyumasa gerek. *(Yüz. Ha. XIV. 26)*

§ Ol ferişteler ki ol tamulara طامولره müekkeldir, ol damarları depredür. *(Tebareke. XIV. 46-2)*

Bezedi uçmağı Rıdvan mû-be-mû
Huriler tonandı yapıldı tamu *(Melhame. XIV-XV. 7-1)*

Ot biçin ekin onat ola kamu
Cennet ucuzlukdürür kıtlık tamu طمو
(Melhame. XIV-XV. 79-2)

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Tamu طامو. *(Sıh. Ac. XV. 14)*

§ Yalan deyip azanlar tamuda طامودە göyner erir.
(Tez. Ün. XV- 1-2)

§ Mü'minler hot şükrü terk itmekle tamuda طامودە ebedî kalmaz.
(Leys. Dâi. XV. 35-2)

§ Her kim Zemzem suyundan içse tamu طامو ana haram oldu.
(Envar. XV. 325)

§ Daşrağı uğru İblistir, beni tamuya طامیا kulağuzlar.
(Güzide. XV. 164)

§ Ey ferişteblerim siz tanuk olun kim her kankı kuluma kim akıl bağışlayam ol kulumu tamu طامو odundan azat eyledim.
(Güzide. XV. 8)

§ ... Yahut, ateşten çengâllerle ayaklarımızdan çekip tamuya طامویه uçanlardan olmayavuz. *(Saat. XV. 4)*

Giren ol gönüle cennâtı gördü
Çıkanların yolu tamuya طامویه erdi
(İbrahim. XV. 48-1)

§ Yavuz kul oldur kim kulluğu uçmak ve tamu طامو içün kılur.
(Tez. Ba. XV. 103)

§ Ve dahi Tanrı'nın dünya içinde uçmağı var, tamusu طاموسی var. Uçmağı oldur kim kendi işini Tanrı'ya koyasın ve tamusı oldur kim işini nefsine ısmarlayasın.
(Tez. Ba. XV. 15)

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Tamu طامو, cehennem mânasına.
(Cinas. XV. 37-1)

İlâhî âlemin icadı hakkı
Tamunuñ طمونیك uçmağın bünyadı hakkı *(Hikmet. XV. 48)*

§ Ve ey tamu طامو mâliki tamuyu طاموئی kızdır deye ve yâ Rıdvan uçmağı bezegil deye.
(Delil. XV. 155)

Kimini Paşa kılıç ile çalar
Canını anın tamu طمو içre salar *(Enveri. XV. 65)*

§ Durakları tamudur طمودر ne yaman duracak yerdir tamu طمو.
(Cev. Es. XV. 62)

§ Her kim uçmak ehli ise uçmak ehlinin amelin işlese gerek. Her kim tamu طامو ehli ise tamu amelin işlese gerek.
(Cennet. XV. 119)

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Tamu طامو. *(Miftah. XV. 85)*

§ Bes ol tamu طامو hazinedarları... *(Enfes. XV. 18)*

Hicrinin zecri ile cennette telh olur naim
Şevkının zevkı ile tamuda طامو ده azbolur azap
(Şeyhi. XV. 73)

Sen yarattın ins ü cin, uçmak, tamu طمو *(Mihri. XV. 93)*

Tamuyu طموي yasayan celâlin hakı
Behişti bezeyen cemalin hakı *(Ah. Pş. XV. 4)*

§ Cuma şerefine tamudan طمودن azat ede. *(Ac. XV. 11)*

Sinemden alup gönlümü zülfüne takarsın
Canâ tamudan od aluben kanda yakarsın
(Sarıca. XV. 32)

Ona uyan içer cennette Kevser
Hem uymayan kalur tamuda ebter *(Salâtin. XV. 5)*

Hem tamudan çıkalar katran geyesiler alup
Tutup ağlâl ü selâsil yetmiş arşundan dirâz
(Muham. XV. 331)

§ Zebaniler hamle edeler, tutalar, zincirleyeler, alalar, tamuya طامويه gideler. *(Müz. XV. 65)*

§ Yâ Cebrail var tamudan bir iğne yurdusunca od al.
(Tuh. Le. XV. 212)

§ Tamu طامو azabında ettikleri zulmün cezasını bulusarlardır.
(Kesir. XV. 205)

Ger ola sende benlikten ser-i mû
Seninle dopdoludur yedi tamu طامو *(Ruşeni. XV. 59)*

Kime tamu طامو verirsin kime uçmak
Bahayime yürümek tayra uçmak *(Anasır. XV. 199)*

Amel kim sen ederdin ey karındaş
Ya tamu طامو ola ya uçmağ içindir *(Âş. XVI. 37)*

Gelin zikr edelim Allah adını
Zikr edenler görmez tamu طامو odunu *(Alâ. XVI. 60)*

§ Tamudan طامودن âzat eyleye. *(Rahat. XVI. 16)*

Fakirin rızk içün tutma yakasın
Tamudan طمودن od alıp kanda yakasın *(Güvahi. XVI. 40)*

Yarağın gör bilirler bunu kamu
Ki olur yaz uçmak kış tamu طامو *(Güvahi. XVI. 76)*

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa*] : Tamu طامو. *(Şamil. XVI. 607)*

§ Uçmak, anı yeğleyenlerin evi ola, tamu, sevmeyenlerin yeri ola. *(Ta. Şahi. XVI. 4-2)*

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Tamu طمو, cehennem mânasına. *(Caf. XVI. 64-1)*

Zahidin almış için havf-ı tamu طمو
Eylemez âşık cinandan da umu *(Lâmii. XVI. 71)*

Eğer tamuda طامودہ od kalmasa ey yâr
Yeter ana benim sinemdeki nâr *(Zati. XVI. 265)*

Dilersen söndüresin tamuñ طاموك odun
Gözün yaşın töküp tufanın artır *(Gülşeni. XVI. 84)*

Gördüm bu âlemler kamu benim vücudumla tolu
Bir olmuş uçmağ u tamu طمو cümle bana oldu sıfat *(Niyazi. XVII. 13)*

Karac'oğlan der ki doğru yürürler
Tamuya girmezler uçmağa girerler *(Kara. XVII. 182)*

§ Üstat nakkaş arz-ı marifet için bu deyr içre bir tarafa Cennet-i Me'va ve bir tarafa cehennem tasvir edip... Dâr-ı cahim tasvirinde dahi Veyl Deresi, Gayya Deresi, Tamu طمو Deresi... gibi yerleri alevriz boyalarla nâr ve duhan içinde gösterip... *(Ev. XVII. 353)*

§ Cehennem جهنم [*Ar.*] : Tamu طامو. *(Müntehab. XVII. 27-1)*

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Tamu طمو, cehennem mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 1-15)*

Er olan aldı meydanı kesüp baş döktüler kanı
Nice kâfir verüp canı hem oldu yerleri tamu طامو
(Battal. XVIII. 178)

§ Ed-derekât الدركات [*Ar.*]: Cennetin derecesine mukabil tamunuñ طامونك derekeleridir. *(Kdeb. XVIII. 262-1)*

Cennet ü mînudur: uçmak, hem tamu طمو : dûzaḫ دوزخ [*Fa.*], sakar سقر [*Ar.*]
Hal ü isâ: şimdidir, dünya: bu âlem, in serâ
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 11)

§ Demendân دمندان [*Fa.*] : Dûzah ve cehennem mânasınadır, Türki-i mehcurda tamu طامو derler.
(Bürh. XVIII-XIX. 280)

§ Dûzaḫ دوزخ [*Fa.*] : Cehennem, tamu طامو.
(Kam. Os. XIX. 400)

Tamu odundan eşeddir intizarın ateşi *(Kuddusi. XIX. 113)*

tamuluk : Cehennemlik.

§ Kıyamet günü halkın uçmaklığı uçmağa vardığın, tamuluğu طامولغى tamuya vardığın anmak gerek. *(Cennet. XV. 270)*

§ Ol gece her kişinin beratını eline verirler eğer tamuluk طامولق olsa, eğer uçmaklık olsa. *(Cennet. XV. 183)*

Buncalar kim tamulığam طامولیغم diyeler
Anda anı uçmak ehli sayalar *(Man. Tayr. XIV. 134)*

tamuzlık : → **damızlık.**

tam yuvalağı : → **dam yuvalağı.**

tamzırmak : → **damzırmak.**

tamzurmak : → **damzırmak.**

tañ (I) : Şafak vaktı.

Gerisinden ensesine kapkara
Ne bilsin ki gövdesidi hep kara

Dedi ey diriğa işim oldu tan
Gözüme kara doğdu bu tanla tañ طاك *(Süh. XVI. 153)*

Çü tañ طاك yeri başladı ki ağara
Yaradı seçilmeğe aktan kara *(Süh. XIV. 225)*

§ Gözleri tañ طاك yılduzı gibi par par yanar.
(Hamza. XIV-XV. 4, 193)

Gece saçında kamer yüzüne tañ طاك okuyugör
Hat u haddin ki olur sebze ile mâh garip *(Şeyhi. XV. 74)*

§ Tesbih idin diyü tañda طكده ve ahşamda. *(Cev. Es. XV. 20)*

Cemalin gördü bedr ay tana kaldı
Dişine baktı encüm taña طاكه kaldı *(Hikmet. XV. 108)*

Dün gece derdin ile pür-hûn idi canım benim
Mûnisim olmuştu Ülker taña dek hanım benim
(İrşad. XV. 216)

Ağarıp tañ طاك yeri çün doğdu hurşit
Elinde name Mihr'in, dil pür-ümmid *(Mih. XV. 129)*

§ ... Sanalar ki anlar kabirlerinde eğlenmediler illâ tañdan طاكدن kuşluğa, yahut ikindüden ahşama değin...
(Leys. Ar. XV. 694)

Gözüm yılduz sayar gice taña dek طكادك *(Ruşeni. XV. 266)*

Geceler taña طاكه değin aşk elinden
Kılup zari yatup dinlenmezem ben *(Gülşeni. XVI. 91)*

§ Sabah صباح [*Ar.*] : Tañ طاك. *(Şamil. XVI. 627)*

Konşu: hemsâye, kısa: kûtah; uya :
Kâhil ü bâre: yama, tañ طاك : bâmdât بامداد [*Fa.*]
(Genc. XVII. 68)

Endişeler: efkârdır, tañlar طكلر : dahi eshardır اسحاردر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII.)

Leyl ü şeb: gice; tañ طك ne: bâm بام [*Fa.*] ü sabah صباح [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 12)

§ Sepîde سپيده [*Fa.*] : Fecrdir ki Türkide tañ طاك dinür.
(Lû. Şeh. XVIII. 47-1)

tañ (II): → **dan.**

taña batmak : → **daña batmak.**

tana burnu : → **dana burnu.**

taña gelmek : → **daña gelmek.**

taña kalmak (I), (daña kalmak (I)) : Sabaha kalmak, sabahlamak.

Geceler inildeyü kalam taña قالم طاكه
Dostluğun böyle midir Musi'yâ *(Ruşeni. XV. 117)*

Öğüş vasfeyler iken tana kaldım
Gedildim ay bigi vü taña kaldım طاكا قالدم *(G. Ra. XV. 164)*

taña kalmak (II) : → **daña kalmak.**

tañ atmak, (dañ atmak) : Şafak sökmek.

Çü tañ attı طاك آتدى vü gitti karanuluk
Yuvada kuş uyandı, suda balık *(Süh. XIV. 252)*

Tañ attı طاك آتدى çü güneş götürdü alem
Yine nûr ile doldu kamu âlem *(Süh. XIV. 113)*

Geceler şem' kimi dañ atınca داك اتنجه
Yanuben sönmedim aşkın elinden *(Gülşeni. XVI. 54)*

tana tuluğu : → **dana tuluğu.**

tanaz : Alay, lâtife, istihza.

§ Efsûs افسوس [*Fa.*] : Tanaz طنز ve masharalığa almak.
(Miftah. XV. 49)

§ Tahkik tanaz طنز olundu resûller senden öndün.
(Cev. Es. XV. 25)

§ Füsûs فسوس [*Fa.*] : Uşak doğranmış nesne ve tanaz طنز ve teşni' ve kınamak ve... *(Ni'meti. XVI. 484)*

§ El-hezl الهزل [*Ar.*[: Tanaz طنز ve lağv ve horata eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 382)*

tanburdu : Dımbırtı, tıngırtı.

Sana tanburdulardan assı mı var
Ki tanburdu طنبردی duyanın ussu mu var
(Muham. XV. 534)

tanca : → **danca.**

tancıra : Tencere.

§ Bir kazgan, iki tancıra طنجیره : 540, yağ tancırası طنجیره‌سی : 25. *(Sic. B. XV. 3, 121)*

§ Hereni: 50, tancıra طنجره maa kapak: 30, helke : 10. *(Sic. B. XV. 6, 1)*

§ Herkâre هرکاره [*Fa.*] : Hereni ve tancıra طنجره ki helvacılarda olur. *(Caf. XVI. 175-2)*

§ ... Üç adet tancırayı طنجره‌یی ve iki adet bakracı ve beş adet ağaç sitili ve... *(Sic. E. XVI. 28, 53-1)*

§ Un zarfiyle : 15, tancıra طنجره : 2, nohut zarfiyle : 5... *(Sic. B. XVI. 1, 34)*

Açtılar kabre sakardan pencere
Görünür ateşte kızmış tancıra طنجره *(Zehr. XVI. 82)*

Fevt olduğu dem bişmedi bir tancıra طنجره helva
Gördük nice kazgan gibi dünyayı kazanmış
(Molla. XIX. 277)

tañ değil : → **dañ değil.**

tañ görmek : → **dañ görmek.**

tañ ḫorusu : Şafak vaktı öten horoz.

Cefa kıldı bana bu tañ ḫorusu طلك خروسی
Muhalif düştü cümle reng ü husu *(Işk. XIV. 94-2)*

tanık, (danuk, tanuk, tanuḫ) : 1. Şahit.

Beşikteki genç oğlan bana tanuk طانق
Sor ki Yusuf'da yokturur yazuk *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

İşbu sözü Hak tanıktır طنقدر, bu can gözüne konuktur
Bir gün ola çıka gide kafesten kuş uçmuş gibi
(Yunus. XIII-XIV. 115)

Bu da'vayı sen sanma kim eskiye
Ne tanık طانق gerek buna ne teskiye *(Süh. XIV. 118)*

§ Ana sordular kim: Niçin şolok gün kim işittin eyitmedin? Cevap verdi kim: Bir tanığ ile طنغله hüküm sabit olmazdı. *(Kel. XIV. 77)*

§ Siz tanık طانق olun menim kızım Bay Bora Beğ oğluna beşik kertme yavuklu olsun dedi. *(Dede. XIV. 36)*

Etti kimdir tanığıñ طانغك göster bana *(Yuz. Da. XIV. 35)*

§ Kaçan Süleyman tanuk طانق istese ve danuklar دنقلر danukluk vermek için ileri gelse kürsi ne kim içindekiyle şol yüğrük değirmen çevrilir gibi çevrilir idi. *(Enb. XIV. 635)*

Halâs ettim seni urmazvenin bent
Tanuk طنق olsun bu sözüme Hudavend
(Işk. XIV. 206-1)

§ İmdi Tanrı tanuk olsun oğlum Abdürrahman'ın suçun bağışladım. *(Yüz. Ha. XIV. 69)*

§ Dükeliniz tanık طانق olunuz kim ol cemi-i mali kebin maslahatı içün aldım. *(Si. Da. XIV. 269)*

Bu yanadan ol tanıklar طنقلر girdiler
Şehre vü dürlü haberler verdiler *(Man. Tayr. XIV. 156)*

§ Hazırları tanuk طانق tuttu. *(Anter. XIV. 183)*

Sımarladım tapuna akl ü can ile tenimi
Tanuḫdürür طنوخ درر bunun üstüne cümle-i ervah
(Kadı. XIV. 386)

Her günü bunun bir ayın tanuğı طانغی
Ey kamu âkıllerin uyanuğı *(Melhame. XIV-XV. 110-1)*

Nigehdârende-i bâlâ vü pestî
Tanuktur طنقدر varlığına cümle hestî *(Tazarru. XV. 44)*

Senin bir âşıkındır ol dil ü ˉcandan eyâ server
Gözü yaşı yüzü rengi anın aşkına danıktır دانقدر
(Ruşeni. XV. 211)

Seni diler edine çoban konuk
Sana ayandır bu ne hacet tanuk طنق *(Ruşeni. XV. 90)*

Girmeyem ayruk tanuk طنق ol ey ahi
Kul ile Mevlâ arasına dahi *(Ruşeni. XV. 101)*

Dervişin gözü açık dünü günü uyanık
Bu söze Tanrım tanık طانق bakmadın gören gelsin
(Eşrefoğlu. XV. 18)

§ Ey benim göklerimde sâkin olanlar siz tanuk طانق olun ki...
(Delil. XV. 25)

§ Amma bu ikisi dahi Allahü Taâlâ'nın birliğine danuktur دانقدر.
(Kab. XV. 19)

Bunları görüceğiz dedi konuk
Ben garibim bu söze Tanrı danuk دنوق *(Cam. XV. 62)*

Bu meseldir umduğun yemez konuk
Bitidekin yer, bu söze Hak tanuk طنوق *(Cam. XV. 24)*

Tanuk طنق : şahit شاهد [*Ar.*], hakem, daver değil mi
(Uc. Gar. XV. 19)

§ Eş-şahidü الشاهد [*Ar.*] : Tanık طانق. *(Terceman. XV. 444)*

Şuna benzer dünya hali Hak tanuk طانق
Gece yatur erte gider bir konuk *(Mevlit. XV. 62)*

§ Hiç gün yoktur dünya günlerinden ki toğar illâ hâl diliyle söyler, eytür ki: Ey Âdem oğlanları, ben yeni günem ki bugün doğdum; her ne amel ki benim içimde işlenir ana tanık طانق oluram. *(Cinan. XV. 38)*

İki tanuğ ile طانوغله hükmede hâkim
Kim ol hadler olara ola lâzım *(Tennuri. XV. 130)*

§ Bu sözüne Tanrı ve Resûlü... ve ev içinde olan nesneler tanık طانق olsun mu ve bu sandık içinde olanlar mecmûu tanık olsunlar mı? Fakih eyitti: Üzerimde deyn-i sâbit iki bin dînarın var idüğüna tanık olsunlar. *(Ferec. XV. 196)*

§ ... Padişah şahit istedi, avrat eyitti: Bir araba buyurun tanıklarımı getireyim dedi. Padişah eyitti: Tanık طانق araba ile mi gelir? Avrat eyitti: Benim tanığım طانغم araba ile gelir. *(Ferec. XV. 197)*

Kamusun çektiğim anlarun içün
Tanukdur طنقدر sözüme Hallak-ı Bîçûn
(İbrahim. XV. 15-1)

§ Siz iki keklik tanuk طانق olun ki bu kişi beni zulmile öldürür dedi. *(Hay. XV. 52)*

§ Bunun içinde Muaviye bin Ebisüfyan tanık طانق yazılmış. *(Kesir. XV. 40)*

§ Siz tanık طانق olun kim ben anın tevbesin kabûl kıldım ve günahların yarlığadım... *(Cennet. XV. 82)*

Candan azizrek severem ben seni inan
Dâi sözünde Tanrı tanuk طنوق kim hata değil
(Dâi. XV. 110)

§ Ey feriştehlerim siz tanuk طانق olun kim her kankı kuluma kim akıl bağışlayam ol kulumu tamu odundan azat eyledim. *(Güzide. XV. 8)*

§ Hacı Bektaş Veli ol taşlardan yana teveccüh edüp: Yâ hacerler, siz tanık طانق olun, tâ kim ihtiyaç vaktında şahadet idesiz. *(Bektaş. XV. 146)*

§ Tanuk طانق olun kim ben ol kişiyi yarlığadım.
(Cev. Ah. XV-XVI. 132)

§ Çün kim benim Gafur'duğum bildiler, siz tanık طانق olun ki ben anların günahların yarlığadım.
(Zad. XVI. 20)

§ İmdi siz tanuk طانق olun ki ben ol kulumun ne kadar günahı var ise bağışladım. *(Zad. XVI. 6)*

Dedi senindir işbu oğlan ey mah
Bizim değil bilir tanıkdır طانقدر Allah *(Fazilet. XVI. 20)*

§ Güvah كواه [*Fa.*] : Tanık طانق, şahit mânasına.
(Caf. XVI. 144-1)

Gamzeni tahrik eder ebrulerinle gözlerin
Ben kara yazulunun katline tanıklar gibi *(Aşki. XVI. 281)*

§ Hemandan Hünkâr Sarıca Paşaya aydur: Sen tanık طانيق ol...
(Âş. XVI. 139)

§ Ben sizi tanuk طانق eylerem kim... *(Rahat. XVI. 57)*

Degil ana ki ol bize konuktur
Konuğumuz severiz Hak tanuktur طنقدر *(Şeh. Ş. XVI. 113)*

§ Güvah كواه [*Fa.*] : Tanık طانق. *(Ni'meti. XVI. 552)*

§ Güvah كواه [*Fa.*] : Tanık طانق ve şahit mânasına.
(Deş. XVI. 349)

§ Güvah كواه [*Fa.*] : Tanuk طانق. *(Şamil. XVI. 643)*

§ Güvah كواه [*Fa.*] : Tanık طنق, şahit mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 99)

Şüküfte: açık, şikeste: sınık, güvâh كواه [*Fa.*] : tanık طانق, kemin : pusu
(Genc. XVII. 58)

§ Eş-şühûd الشهود [*Ar.*] : Şahidin cem'idir, tanuklar طانقلر.
(Kdeb. XVIII. 396-1)

§ Eş-şahid الشاهد [*Ar.*]: Ve şahit, şahadetten dahi ism-i fâildir ki Farisîde güvah ve Türkide tanık طانق derler.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 630)

Sadıklığıma gözlerimin yaşları tanık طانق
(Kuddusi. XIX. 93)

2. Delil, bürhan, hüccet.

§ Bu haber dürüstlüğüne üşbu hadis tanıktır طانق.
(Kel. XIV. 1)

§ Çeke çevire anı kadıya iletti ve kaziyyeyi söyledi, altunu dava eyledi. Kadı sordu kim hüccetin ve tanuğuñ طانغك var mıdır? *(Kel. XIV. 56)*

Üşbu söze kim derem tanuk طانق nedir
İşit imdi kim hikâyet nitedir *(Ga. XIV. 65)*

§ Tanrı Taâlâ ol vakıttan beri hüccet ve tanuk طنق buyurdu.
(Enb. XIV. 67)

İşbu sözün tanığın طانغين aydam sana
Tut kulağın bir dem oht benden yana *(Ga. XIV. 371)*

Ne dedi ulular işiden bilir
Ki da'va tanuksuz طنقسز hacalet olur *(Ferh. XIV. 83)*

§ Kişiyi sorma, yoldaşını gör, her kişinin haline yoldaşı tanıktır طانقدر. *(Müz. XV. 477)*

Sen uyursun ü değilsin uyanık
Üş "En-nasü niyam" buna tanık طانق *(G. Ra. XV. 28)*

§ Ve gayri tiz illetlerde dahi bu tiryakın tesiri meşhurdur ve tecribe ana tanıktır طانقدر. *(M. Na. XV. 6)*

Eder ikrar âlem birliğine
Kamu varlık tanuktur طنقدر varlığına *(Ravza. XV. 4)*

§ Yer ve gök bu varlığa tanuktur طانوقدر. *(Sır. XVI. 54)*

§ Hüccet حجت [*Ar.*] : Tanık طانق. *(Şamil. XVI. 598)*

Hem evvele : unvandi, hem tanuğa طانغه : bürhan برهان [*Ar.*] di
(Cev. Ke. XVII. 21)

§ Beyyine بينه [*Ar.*] : Tanuk طانق ve hüccet.
(Müntehab. XVII. 17-1)

§ Hüccet حجت [*Ar.*] : Delil ve tanuk طانق.
(Müntehab. XVII. 28-2)

tanıklık, (tanuḫluḫ, tanukluk) : Şahitlik, şahadet.

§ Hiç kimsenin tanıklığı طانقلنی kişiye kendi nefsi tanıklığından طنق‌لغندن yeğrek değildir. *(Kel. XIV. 62)*

Işka tanuḫlıḫ طانوخلخ gerekmez kimde insaf var ise
Göz yaşım ile yüzümden aparın yâre beni
(Kadı. XIV. 545)

§ ... Kız eyitti : Ol ne tanıklıktır طانقلقدر kim görmedin dirler, vereni hayra koyar. Şahzade: Tanrı için verilen şahadettir, dedi. *(Ferec. XV. 332)*

§ Şafiî der ki, her kişi ki cinni gördüm dese tanıklığın طانقلغن kabul etmezem. *(Hay. XV. 48)*

Sorulısar dördü onda hiç yalan tanukluğa طانقلغه
Yiltenüben vardı mı ya eyledi mi el-ıyaz *(Muham. XV. 325)*

§ Güvahî کواهی [*Fa.*] : Tanıklık طانقلق. *(Şamil. XVI. 643)*

§ Güvâyî کوایی [*Fa.*] : Tanıklık طانق‌لق. *(Caf. XVI. 144-1)*

§ Güvahî کواهی [*Fa.*] : Tanıklık طانقلق. *(Ni'meti. XVI. 552)*

Tanıklığa طانقلغه : şehadet شهادت [*Ar.*] : hem gizlemek: kinayet
(Cev. Ke. XVII. 19)

tanıklık dilemek : Şahitlik istemek.

§ El-istişhadü الاستشهاد [*Ar.*] : Bir kimseden tanıklık dilemek طانیقلق دیلمك ve tanık tutunmak. *(Terceman. XV. 62)*

tanıklık etmek : Şahitlik yapmak, şahadette bulunmak.

§ Tağıyye تغیة [*Ar.*] : Yalan tanıklık etmek طانقلق ایتمك.
(Bab. XVI. 1, 147)

tanıklık vermek, (tanukluk, vermek, tanuḫluḫ vermek, danukluk vermek) : 1. Şahitlik etmek, şahadette bulunmak.

§ Tanukluğa kığırmadın tanukluk vereler طانقلق ویرەلر.
(Yüz. Ha. XIV. 91)

Yalan olucak gören bulunmadı
Kim tanukluk verdiği طنقلق وردکی bilinmedi
(Man. Tayr. XIV. 158)

Bu ne fitnedir saçımda ki virür tanuḫlığ طانوخلیغ ویرور elhak
Ki kıyamet oldu penhan kad ü kametin içinde
(Kadı. XIV. 311)

Bilir ciğer ü dil ki gözün kan içicidir
Ol iki tanuḫluḫ vereler طانوخلخ ویرلر kana mı dersin
(Kadı. XIV. 87)

§ ... Bu söz arasında ol kul dakı eyitti kim: Ben bunca gez görmüşven ve danukluk verürven دنقلق ورروں...
(Kel. XIV. 75)

§ Melikin sözünden şol anlanır kim melikin gönlü Şenzebe'nin suçu yokluğuna danukluk verir دنقلق ویرر .
(Kel. XIV. 62)

Şah eydür ki gerçek imişsin, sözün
Bilüben tanukluk verirmiş طانوقلق ویرمش özün
(Süh. XIV. 69)

§ İşbu size verilen beratlar bizim şol bitilerimizdir ki sizin üzerinize tanukluk verürler طانقلق ورولر.
(Leys. Mu. XIV-XV. 285-2)

§ Şunun bigi sadıku'l-kavl resûlünü viribidi ol va'deleri hakduğuna tanukluk verdi طانقلق ویردی ana inanmadın.
(Müneb. XIV - XV. 165-1)

§ ... Allah'tan korkmaz mısız, müslüman değil misiz, görmediğin, bilmediğin nesneye tanıklık veresiz طانقلق ویرسز .
(Ferec. XV. 50)

§ Bu kez Hak Taâlâ a'zalarına hitap ede ki: Siz tanıklık verüñ طانقلق ویروك. Andan mecmu-ı a'zalar tanıklık vereler ki...
(Saat. XV. 79)

§ Biz tanukluk verürüz طانقلق ویررز ki Allahü Taâlâdan gayri Ma'but yoktur. *(Leys. Dâi. XV. 300-2)*

Cihan içre kamu eşya-i mevcut
Tanukluk virür طنقلق ورر oldur Rabb ü Ma'but
(Çeng. Dâi. XV. 159)

§ Fağfur eyitti: Gönlüm tanıklık verir طانقلق ويرر kim bu yiğit güyeğüm ola. *(Ferec. XV. 327)*

§ ... Gelin tanıklık veriñ طانقلق ويرك ki Allahü Taâlâdan gayri Allah yoktur, ben anın resûliyem. *(Envar. XV. 56)*

§ Benüm arılukuma tanukluk veren oldur.
(Tuh. Le. XV. 163)

Keçinin tüsü ger tanukluk vire
Nizâın irer mi bu kez âhire *(Muham. XV. 350)*

§ Ol deve tanıklık verdi طانقلق ويردى kim: Lâilâhe ill-Allah
(Münteha. XV. 31)

§ Gelin, tanıklık veriñ طانقلق ويرك ki Allahtan gayri Allah yoktur. *(Münteha. XV. 29)*

§ Hak Taâlâ kıyamet gününde Hacer-i Esvedi iki göz ile yaradır, anınla tanıklık verir طانقلق ويرر. *(Faza. XV. 60)*

Göz, ağız, burun, kulağ u diş yiri
Kim sana verdi tanıklık ويردى طنقلق her biri *(Beş. XV. 52)*

§ Ve siz tanıklık verirsiz طانقلق ويريرسز kim ahd alduk...
(Cev. Es. XV. 22)

§ Kıyamet gününde yer tanukluk vere طانقلق ور kim Âdem oğlanları anın üstünde neler işledilerse. *(Cennet. XV. 154)*

§ Siz tanıklık verirsiz ki طانقلق ويرورسزكه ol Allahla bu sanemlerden dahi bir ilâh var. Eğer derlerse ki beli tanıklık verürüz طانقلق ويرورز. Sen eyit kim ol siz tanıklık verdiğinize طانقلق ويردكوكز ben tanıklık vermezem طانقلق ويرمزم.
(Enfes. XV. 14)

Tanukluk verürem طنقلوق ويرورم kim evvelin yok
Kamunun âhiri vardur senin yok *(Hikmet. XV. 3)*

İmam içün buyurdu key konukluk
Dahi erliğine verdi tanukluk وردی طنقلق

(Fazilet. XVI. 244)

Sözümü tanlama versem tanukluk ویرسم طنوقلق
Ki İran üzredir bu gün sınukluk

(Şeh. Ş. XVI. 507)

Mushaf-ı hüsnün görüp da'va-yi aşk ettim veli
Kaşların canâ verirler katlime tanıklığı

(Aşki. XVI. 274)

§ Tanukluk verir misin طانقلق ویررمسن ol dediğin sen de yetiştirdin mi? denile. *(Ta. Şahi. XVI. 15-1)*

§ Eş-şahade [*Ar.*] :...Bir emri görüp yahut bildiği vech üzere haber vermek mânasınadır ki tanıklık vermek طانقلق ویرمك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1-630)*

2. Kanâat getirmek, hükmetmek.

§ Bir kişi yabanda olsa ve gün bulut olsa kıble kangı tarafa olduğun bilmese fikrede ve gönlü kangı yana tanıklık verirse طانقلق ویررسه ol tarafa karşı namaz kıla. *(Si. Da. XIV. 33)*

Tûs eydür benzemez tacir özünüz
Ki tanukluk virür طانقلق ورر belli sözünüz

(Işk. XIV. 236-1)

3. "Kelime-i şahadet" getirmek.

§ Eydesin ki ben tanukluk virürem anden artuk Ma'bud yoktur. *(Leys. Ar. XV. 691)*

§ İslâm beş nesne üzerine mebnidir. Birisi: İ'tikat etmek ve tanıklık vermek طانقلق ویرمك.: *(Si. Da. XIV. 79)*

§ Bilgil imdi kim efdal-i zikir oldur ki anda Hak Taâlânın vahdaniyyetine tanukluk virmek طانقلق ویرمك ola.

(Müneb. XIV-XV. 31-2)

tanık tutmak, (tanuk dutmak) : Şahit göstermek.

§ Sarı eyitti, Anda yabanda sığır otlağında nice kişi var idi ki sen onları tanuk tuttuñ طوتدك طانق.

(Bektaş. XV. 147)

§ Kullukcu eyitti: Yâ kadı, halife sizi tanuk dutar دٲر طانق... Kadı aldı tanıkluğu yazdı. *(Tez. Ün. XV. 116-2)*

tanık vermek : Bürhan göstermek.

Bir tanık ver طنق ور benim bu da'vime sen
Ola sıdkım güneş gibi rûşen *(Yuz. Hamdi. XV. 132-1)*

tanıslak : Dazlak.

§ Kuru' قرع [*Ar.*] : Otsuz olan tanıslak طانسلق ravzalar.

(Bab. XVI. 2, 206)

tanışık (I) : → **danışık.**

tanışık (II), (danışık (II) : Tanışlık, ülfet, ünsiyet.

Bu ikisi arasında bildim devlet benim imiş
Hiç danışığım دانيشغم yoğ iken başım anınla hoş oldu

(Yunus. XIII-XIV. 152)

tanışıkcı : → **danışıkcı.**

tanışık etmek : → **danışık etmek.**

tanışık eylemek : → **danışık etmek.**

tanışık kılmak : → **danışık etmek.**

tanışıksız : → **danışıksız.**

tanışmak : → **danışmak.**

tanışmant : → **danışman.**

tanış olmak : Aşinalık tesis etmek.

Gel imdi sen olara olma tanış اوله تانش
Ki kılmayalar işde dürlü cünbüş *(Tennuri. XV. 136)*

tanışuk kılmak : → **danışık kılmak.**

tañı yoḳ : → **dañı yok.**

tañı yok : → **dañı yok.**

tañ kayınmak : Şafak şökmek.

Sabah olsa hava yağmurlu bıkma
Ki tañ kayına طك قاينه demişler kayıkma *(Güvahi. XVI. 68)*

tañla, (dañla): Sabahleyin, sabah vaktı, sabah olur olmaz.

§ Tañla طنكله turdum, bu düşümü yoldaşlaruma hikâyet ediverdim. *(Yüz. Ha. XIV. 146)*

Dedi dâye budur her tañla طكله âdet
Havic ile saraya iletüp at *(Işk. XIV. 186-2)*

Tañla طكله dükâncuğunu kurar idi
İşler idi vü işin sürer idi *(Man. Tayr. XIV. 184)*

§ Her tañla طكله Hazretten kullarına nida gelür ki. *(İhlâs. XIV. 74)*

Gerek bu gece bunda zevkedevüz
Murad ile tañla طكلا durup gidevüz *(Süh. XIV. 215)*

Şah eydür ana kim yarın tañla طكله ben
Giderem, okumuş Süheyl-i Yemen *(Süh. XIV. 60)*

Eyitti kethuda tañla geleyin
Tapun ne kim buyurursa kılayın *(Dah. XIV. 42)*

§ ... Ol gece eve geldim yattım, tañla طكلا uyandım kendimi mefluc buldum. *(Ferec. XV. 427)*

§ Kusmak yay gününde revadır tañla طكله sovucakta, ya ikindi sovuğunda. *(Hazain. XV. 42-1)*

§ ... İki gez, üç gez yabana sağa andan emzire, her tañla طكله evvel emzirmedin bu âdeti tuta. *(Hazain. XV. 11-1)*

§ Es-sabahü الصباح [*Ar.*]: Tanla طاكله, ya'ni gündüz evveli. *(Terceman. XV. 2)*

Kılan bu seher yelini her tañla طاکله muattar
Zülfünde senin silsile-i galiye-sâdır *(İbrahim. XV. 144-1)*

§ Üveys radiyallahü anh bir kez üç gün tamam nesne yimedi, dört gün oldu, tañla طاکله yola çıktı. *(Tez. Ba. XV. 31)*

§ Sudan artuk taam tatmadılar, dahi aç yattılar, tañla طکله gerü oruç tuttular. *(Leys. Ar. XV. 677)*

§ Peygamberden bunu dilerler ki tañla طاکله başları ucunda kâğıtlar bulalar ki içinde ne günah ittilerse yazılmış ola. *(Cev. Es. XV.315)*

§ Allahü Taâlâ ana bir geyik havale eyledi, tañla طکله yabanda otlardı ve gece gelip Yunus'u emzirirdi. *(Kesir. XV. 90)*

§ Sehergâh سحرگاه [*Fa.*]: Tañla طاکلا. *(Şamil. XVI. 616)*

§ Ol kuş günde iki kez bir tañla طکله bir ahşam Süfyan katına gelirdi. *(Ta. Şahi. XVI. 100-1)*

Bizi andın bugün ni'metlerinden
Unutma tañla طاکله pes rahmetlerinden *(Şeh. Ş. XVI. 4)*

§ Sabah صباح [*Ar.*]: Tañla طکله. *(Ni'meti. XVI. 450)*

Bunu verip haber Cibril gitti
İşit kim din ulusu tañla طکله nitti *(Fazilet. XVI. 112)*

Ölüp aşk ile dirilen kıyamet neydüğin bilir
O dañla داکلا denilen günü bügün ölüp gören gelsin *(Gülşeni. XVI. 101)*

Yarım geceye : behre, tañla طکله demeğe : bükre بکره [*Ar.*]
Bir kez demeğe : merre, ne vakt demeğe : eyyan *(Genc. XVII. 19)*

§ Subh صبح [*Ar.*] : Tañla طکله. *(Müntehab. XVII. 56-1)*

§ Fecr فجر [*Ar.*] : Tañla طکله ve karışmak. *(Müntehab. XVII. 71-1)*

tañlacaḫ : → tañlacak.

tañlacak, (dañlacak, tañlacık, tañlacaḫ) : Sabahleyin erken, şafakla beraber.

İrte oldu tañlacak طاك لجق Yusuf turur
Tâzisin eyerledi Yusuf binür *(Yüz. Şeyd. XIII. 58)*

Gel imdi hoş görelim bu demi ki bilimezüz
Ki tañlacaḫ طاكلجخ ne kılısar bizim ile eyyam
(Kadı. XIV. 476)

§ Var, tañlacak طنكلجق anunla namaz kıl, dahi selâm ver.
(Yüz. Ha. XIV. 211)

§ Gündüzün kulluk ederdi, gece giderdi, tañlacak طنكلەجق bir dirhem getürürdü. *(Yüz. Ha. XIV. 73)*

Şar yolunu köylüden sorar idi
Tañlacak طكلجق andan şara irer idi
(Man. Tayr. XIV. 275)

Cefasın çekeydin eğer kocasın
Eğer tañlacak طكلجق karvayıp koçasın *(Ferh. XIV. 63)*

Ko gitsin heves etmegil ol gülü
Ki her tañlacak طكلجق ola bir bülbülü *(Ferh. XIV.)*

Güneş çıkmadın dahi tennurdan
Hava kurdu sayvanını nurdan
. . . . . .
Deniz dibine tañlacak طاكلاجق battılar
Ne bilsin ki kankı yana gittiler *(Süh. XIV. 225)*

Gele tañlacık طاكلاجق ol tapunu göre
Becit dutup okuya seni şara *(Süh. XIV. 54)*

Dedi öylese tañlacık طاكلاجق tahtı düz
Kamu müddainin ümidini üz *(Süh. XIV. 27)*

Hoş kokular dürtünüp yatmak gerek
Tañlacak طكلجق sudan birez tatmak gerek
(Melhame. XIV-XV. 77-1)

§ ... Tañlacak طكلجق nesne yimeden ve nesne içmeden.
(Mü. Şi. XIV-XV. 4)

§ Tañlacak طكلجق gün doğmadın içireler.
(Teshil. XIV-XV. 25)

§ Tañlacak طكلجق nesne yimedin ve nesne içmedin.
(Teshil. XIV-XV. 7)

§ Buhar dimağından zail olup gitmeden dañlacak دكلجق sabuh içtiğin sücünün buharı ana karışır. *(Kab. XV. 122)*

§ Meğer bir gece düşünde görür ki ağzında dişi hep dökülmüş, tañlacak طكلاجق buyurdu, bir muabbir getirdiler.
(Kab. XV. 85)

§ Her gün tañlacak طاكلجق ve ahşam ol kursları bir yandan bir yana döndüreler. *(Akr. XV. 29)*

§ Hurma dibinde geceledi dahi tañlacak طكلجق ashabiyle namaz kıldı. *(Kesir. XV. 392)*

§ Tañlacıktan طكلجقدن ahşama değin mukatele ve muharebe kılurlardı. *(Ta. Sel. XV. 47)*

§ Ertesi tañlacak طكلجق şahın sancaklarını Kâhte kalesine çıkarıp efrâhte kıldılar. *(Ta. Sel. XV. 198)*

Pes aman ol gece ana verdiler
Tañlacık طكلجق kapu açılıp gördüler
(Enveri. B. XV. 62)

Gidelim tañlacık طكلهجق olsa savaşa
Görelim her ne ki yazıldı başa *(Şeh. Ş. XVI. 282)*

§ İğtidâ اغتداء [*Ar.*] : Kimseye tañlacak طكلهجق varmak ve sabahlaca gıdâlanmak, ya'ni evvel-i neharda taam yimek.
(Bab. XVI. 1, 13)

§ İbtikâr ابتكار [*Ar.*] : Kimseye tañlacak طكلجق varmak.
(Bab. XVI. 2, 2)

§ Subhatün صبحة [*Ar.*] : Tañlacık طکلهجق yinen taam, öz basacak kadar taam ve kızılsağı olan kara nesne.
(Bab. XVI. 2, 227)

tañlacak tañlacak : Sabah sabah, sabah olur olamaz.

§ Gadv غدو [*Ar.*] : İrte tañlacak tañlacak طکلهجق طکلهجق taam yimek. *(Bab. XVI. 2, 554)*

tañlacık : → **tañlacak.**

tañladan : Sabahtan.

Yemen şahı buları öldü sandı
Saraya tañladan طکلدن geldi sevindi *(Şeh. Ş. XVI. 59)*

§ ... Bu kişi gördü kim Resûl gelir, elin çekti, epsem oldu; geldi Resûl aleyhisselâm dedi kim : Tañladan طکلدن sana Tanrı rızası için afv diler niçin affetmedin, şimdi beni gördünse elin çektin. *(Müneb. XIV-XV. 142-2)*

§ Şol ücret alıcı rencbere benzer ki tañladan طکلدن ahşama değin iş issinin sözün tutar. *(Zad. XVI. 32)*

tañlağı : Sabahki, yarınki.

Dedi gel doğru bir dilden haber ver
Bize tañlağı طا کلاغی menzilden haber ver
(Şeh. Ş. XVI. 675)

tañlamak : → **dañlamak.**

tañlanmak : → **dañlanmak.**

tañlarak : Şafak söker sökmez.

On oğlu hazır oldu kıldı yarak
Gittiler Mısır dapa ol tañlarak طکلارق
(Yuz. Şeyd. XIII. 64)

tañlası : Sabahsı, ertesi.

Heman tanlası طکلاسی saflar bağladılar
Biri birin gözetip çağladılar *(Şeh. Ş. XVI. 239)*

tañlaşık : → dañlaşık.

tañlaşmak : → dañlaşmak.

tañlatmak : → dañlatmak.

tañlaya komak, (dañlaya komak) : Yarına bırakmak, sabaha bırakmak.

Şimdi olacak nesneyi sen tañlaya koma طاكلايه قوما
Bu gece dahi hem yine ferda gecesidir *(Kadı. XIV. 377)*

Sana senden yahın iken bulagör isteğin bugün
Ki dañlaya kosañ داكلايه قوسك anı bulamazsın düşüp dura
(Gülşeni. XVI. 108)

tañlayu kalmak : → dañlayu kalmak.

tanmak (I) : → danmak (I).

tañmak (II) : → dañmak (II).

Tañrı buyruğu : Farz.

Penc-genc oldu salât-ı hamse ya'ni : beş namaz
Farz فرض *[Ar.]* : Tañrı buyruğu تاكرى بويريغى : fermude-i Bari Huda فرمودهٔ بارئ خدا *[Fa.]*
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 13)

Tañrıdan hammam, (Tañrıdan ılısu) : Kudret hamamı, kaplıca.

§ Burusa'da olan Tañrıdan hammamlardan تكردن حاملردن akca hammam katında bir yerde ısıcak su akıp intifa'-ı nâse kabil olmağın... *(Sic. B. XV. 8, 205)*

§ Tañrıdan ılısularda تكردن اليسولرده, yunmak et ile deri arasın arıtır; iflaca, teşennüce, ri'şeye, uyuza... faide eyler.
(Hazain. XV. 46-2)

§ Humme حمة *[Ar.]* : Issı sulu ılıca ve kaynarca bınar ki ana Tañrıdan hammam تكريدن حمام derler.
(Bab. XVI. 1, 171)

Tañrıdan ılısu : → **Tañrıdan hammam.**

Tañrı deveciği : Kızlar devesi de denilen, çekirgeye benzer bir böcek.

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : Tasgıyr-i hardır ve üyez ve Tañrı deveciği تنكرى دەوەجكى. *(Ni'meti. XVI. 263)*

§ Büzek بزك [*Fa.*] : Tesbih kurdu ve Tañrı deveciği تنكرى دوەجكى. *(Caf. XVI. 27-2)*

§ Çirgand چيرغند [*Fa.*] : Tañrı deveciği تاكرى دوەجكى. *(Şamil. XVI. 104)*

§ Segem سكم [*Fa.*] : Tañrı deveciği تكرى دوەجكى. *(Şamil. XVI. 187)*

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : Tañrı deveciği تنكرى دوەجكى dedikleri böcek ki çekirge gibi incerek ve uzun ayakları olur. *(Deş. XVI. 196)*

§ Pürpâye پر پايه [*Fa.*] : Kırkayak dedikleri canavara denir... Bazılar indinde har-ı Huda ismidir ki Tañrı deveciği تكرى دوەجكى dedikleri böcektir. *(Bürh. XVIII-XIX 154)*

Tañrı evi : Beytullah, Kâbe.

Kanda tapsan bir kitab-ı Mesnevi
Var uğurla ger ola Tañrı evi تكرى اوى *(Ruşeni. XV. 132)*

Tañrı eylemek : Tanrı olarak kabul etmek.

Etti dün gün tapar idim ben seni
Tulaz yohsul ac koydun âhir beni
Bağlı oldum seni Tañrı eyleyü تنكرى ايليو
Hatun iken ben Mısır'da tanlayu *(Yuz. Şeyd. XIII. 60)*

Tañrı kuşu : Tavus kuşu.

§ Fîsa فيسا [*Fa.*] : Tavus kuşuna denir, Hindistan'a mahsustur, bu diyarlara da getirirler, Türkler Tañrı kuşu تكرى قوشى ve alakuş ve gelin kuşu derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 451)*

Tañrılık : Ulûhiyyet.

§ Musa eyitti : İlâhî kaçandan beri Tañrılık تنكرلق idersin?
(Cennet. XV. 457)

tañsak : → **dañsuk.**

tañsık : → **dañsuk.**

tañsuk : → **dañsuk.**

tañsukluk : → **dañsukluk.**

tanuḫ : → **tanık.**

tanuḫluḫ : → **tanıklık.**

tanuḫluḫ vermek : → **tanıklık vermek.**

tanuk dururmak, (tanuk durgurmak) : Şahit ikame etmek.

§ ... Bu nişanlar kim dedin, doğru tanık ve âdil terazü olsadı ve anın bigi hakkı batıldan seçselerdi pes âlem halkı tanuk dururmaktan طانقدررمقدن fariğ oladı. *(Kel. XIV. 71)*

§ Dahi zikreyle andır ol günü ki her ümmetin içinden kendü nefslerinden gerü anların üzerine bir tanuk turguravuz طنق طورغره وز. *(Leys. Ar. XV. 730)*

§ Bu kişi bu hatunun üzerine dört tanuk turgurdu طانق طورغوردى zina etti deyü, recmettiler.
(Cev. Ah. XV-XVI. 417)

tanuk dutmak : → **tanık tutmak.**

tanuk göstermek : Şahit ikame etmek.

§ El-idlâ' الادلآء [*Ar.*] : Delil ve şahit getürmek, tanuk göstermek طانق كوسترمك. *(Kdeb. XVIII. 143-2)*

tanukluk : → **tanıklık.**

tanukluk verdirmek : Şahitlik yaptırmak.

Tanukluk verdürdü طانقلق ويردردى Hak Tanrı anı
Dahi tevbe kılmadın mı sen seni
(Yuz. Şeyd. XIII. 38)

tanuklık vermek : → **tanıklık vermek.**

tanuk turgurmak : → **tanuk dururmak.**

tañyeli : Sabah rüzgârı.

Bildiren sensin bana ey tañyeli طڭيلى
Yârimin hoş demlerin ol sag esen *(D. B, XVI. 118)*

Can dımağını nesim ile muattar eyler
Tañyili طڭيلى çözücek ol sünbül-i anber-sâyi
(İbrahim. XV. 137-2)

Ana irdi iştiyakım ki seherde tañyilinden طڭيلندن
Kamu bîhaberliğ ile haberin soraram üşte
(İbrahim. XV. 146-1)

tañyeri : Şafağın söktüğü yer.

§ Tañyeri طاڭيرى ağarmağa başladı. *(Müslim. XV. 1, 170)*

§ Her kim bu ismi tañyeri طڭيرى ağarmadın onun dört bucağında ikişer gez okusa.. *(Cev. Ah. XV. 15)*

§ Sipîde-dem سپيده دم [*Fa.*] : İrte yeri ağarmak ki tañyeri طاڭ يرى derler. *(Ni'meti. XVI. 396)*

§ Sipîde-dem سپيده دم [*Fa.*] : Yañyeri تاڭ يرى.
(Şamil. XVI. 457)

§ Es-subh الصبح [*Ar.*] Tañyeri طڭيرى ta'bir olunan subh-ı sadık muraddır ki fecr derler. *(Kdeb. XVIII. 345-2)*

§ Es-seher السحر [*Ar.*] : Tañyeriniñ طاڭ يرنيك ağardığı çağ.
(Kdeb. XVIII. 425-1)

tap : **1.** Yetişir, kâfi.

Ne denlü yavuz iş ki eyledi hep
Bize eylediği değil midi tap طپ *(Süh. XIV. 310)*

Şu havza ki düşmüş idi ol kişi
Su olmasa tap طاب idi gözü yaşı *(Süh. XIV. 87)*

Âşıka pes bu baha ne tapturur طاب درر
Anı Hakka bu bahane tapturur *(Ga. XIV. 243)*

Tap bunaldım طب birez od vergil bana
Bunaluben mühtaç oldum ben sana *(Ga. XIV. 62)*

Bu kadar söz tapturur طبدرر anlayana
Sıdkile, ikrar ile dinleyene *(Ga. XIV. 311)*

Ahir sen dahi yıktığın geri yap
Zebun ettin beni cevr ü cefa tap طاب *(Işk. XIV 298-1)*

Dedi aşka zevâl irmez ki zira hüsnü ma'şûkun
Belâ-yi lâyezâlîdir yakar uşşakı demez tap طاب
(Muham XV. 495)

§ Seyfüddevle'den demür istediler cenk âleti düzmek için; Seyfüddevle ol kadar has demür verdi ki tap طب deyince...
(Kesir. XV. 245)

Bu ömr-i nazenini tap طپ telef et
Bu hayvanlara tap طپ anı alef et *(G. Ra. XV. 209)*

Benim halime tap طپ nâdanlık eylen
Bana yâri kılın yâranlık eylen *(Yuz. Şems. XVI. 328)*

2. Doğru, hatasız.

Pâk olmak istesen manendi bat
Yerde tap طپ gez Mesnevi bahrine bat *(Ruşeni. XV. 126)*

3. Tamamen, büsbütün, hep.

Firak oduna tap طپ yakgıl beni sen
Ki cismin yakıcıven mum gibi ben *(Işk. XIV. 127-2)*

Beni tap yak belâ-yi firkatle
Teşneyim kandır âb-ı vuslatle *(Yuz. Hamdi. XV. 125-2)*

Ey felek yerimi tap طپ ateş-i hicran eyle
Vasl-ı canan ile bu nârı gülistan eyle *(Zati. XVI. 477)*

Çeşm-i cellâdına tap طپ can vere mahbublerin
Ol haramîlere kanımı yeter eyle helâl *(Zati. XVI. 44)*

Zillet çekip her nâ-kese ma'nide her hâr ü hase
Tapu kılup kendözünü tap طپ derbeder kıl daima
(D. B. XVI. 30)

4. Eşit, müsavi.

Ve illâ ana tap طاپ idi bir melek
Ki zira şu resmeydi kaadir melek *(Muham. XV. 183)*

Zaruri darbe tan mı diseler tap
Bir arslana dinür iki çetük tap طاب *(Mih. XV. 173)*

§ İki çetük bir arslana taptır طبدر. *(Ata. XV. 26)*

§ İki çetük bir arslana tabtır طابدر. *(Tibr. XVI. 57)*

Dime kim bir alayı kırayım hep
Bir arslana olur iki çetük tap طب *(Güvahi. XVI. 59)*

Zaruri darbe tan mı diseler tap
Bir arslana dinür iki çetük tap طاب *(Mih. XV. 173)*

5. Hemen, derhal.

Tap oku iftirak nâmelerin
Tap uçur ol haber hamâmelerin *(Yuz. Hamdi. XV. 164-1)*

tapa : Çekiştirilen, başına kakılan, nefret edilen.

§ ...Dost düşman tapası طاپسی olam. *(Anter. XIV. 432)*

§ ...Gönlünden eyitti : Yavuz bahtım beni bu hale kodu, nideyim nâçar; ata gitmiş, mal gitmiş Musul'a ne diye varam. Halime münasip oldur kim bî-hasıl nigâr katına varmayam kadı tapası طپاسی olmayam, yenile avare olam, başım alam gidem... Ebülhasen'i zindandan çıkardılar, kadıyı tutup anın yerine bıraktılar. *(Ferec. XV. 42)*

tapalamak : Hor görmek, kötülemek, çekiştirmek.

§ Her kim bir ölmüş kişiyi tapalasa طپلسا yüz bin dahi yüz yirmi dört bin peygamberi tapalamış طپلمش gibi ola.
(Cennet. XV. 314)

tapan : → **taban.**

tapanca : → **tabanca.**

tapanca urmak : → **tabanca urmak.**

tapanca vurmak : → **tabanca urmak.**

tapdurmak : Tabi kılmak.

Cemi'-i illerini tapdururlar طپ دررلر
Üşüp şehrin kapusun yaptururlar *(Hadidi. XVI. 54)*

tap gelmek : Kâfi gelmek, kifayet etmek.

Niçe gitse ya su görür ya kaya
Yahut mişe, tap geldi كلدى طاپ ana kıya *(Süh. XIV. 189)*

§ El-iczaü الاجزاء [*Ar.*] : Bir nesne bir kimseye tap gelmek طاب كلمك ya'ni hacetine ve gereğine yeter olmak.
(Terceman. XV. 17)

tapıldu : Tapırtı.

§ Gözsüz sıçan, göz irdiği yerden tapıldusın طاپلدوسن işitir.
(Hay. XV.)

tapılmak : Bulunmak.

Ger anın cümlesi ola bir erde
Anın tek er tapılmaz طپلمز bahr ü berde *(Ruşeni. XV. 47)*

Hava muhalefetinden tapılmaya طاپلميه mutlak
Mizac-ı nâmiyede i'tidâlden âsar *(Fuzuli. XVI. 19)*

tapışdurmak : → **Tapşırmak.**

tap kılmak : Tahsis etmek (?).

Beni gördükçe kaçmaktır işin hep
Bana tap kıl قل طپ güzel bu kannişi tap *(D. B. XVI. 49)*

tapkur (I) : Tabur, katar, sıra, dizi.

§ Asker-i Tatar içre Âl-i Cengiz'den beri bir kanun dahi var kim bunlar bir sefere gitseler on iki ot ağaları ileriye kılağuz

tayin olunup. On iki adet tapkur طاپقر olup yani asker on iki katar yol olup dere ve depe ve geçitler gelse on iki katar asker birbirlerinin artlarından asla münfek olmazlar. Amma Kalga Sultan sefere atlansa elli bin asker olup cümle sekiz adet tapkur طاپقر asker olur. *(Ev. XVII. 533)*

tapkur (II) : → **Tapkur kolanı.**

tapkur kolanı, (dapkur, tapkur (II), dapkur kolanı) : Eyer üstünden aşırılarak bağlanan kolan, aşırma kolan.

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Tapkur kolanı طبقور قلاكى. *(Miftah. XV. 90)*

§ Bir deste tapkur طاپقر demiri: 30, bir deste gömüldürük demiri : 20. *(Sic. B. XV. 13, 49)*

§ On kile arpa : 30, belik ve tîr : 10, uyan ve tapkur طبقر : 20... *(Sic. B. XV. 1, 223)*

§ Berteng برتنك [*Fa.*] : Bağırdak ki beşik âletlerindendir ve tapkur تبقور. *(Deş. XVI. 189-2)*

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Aşurma kolan ve tapkur طاپقور.. *(Deş. XVI. 198-2)*

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Aşırma kolan ve dapkur دبقور. *(Caf. XVI. 72-2)*

§ Püştek پشتك [*Fa.*] : Tapkur kolanı قولانى طپقور. *(Ni'meti XVI. 180)*

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Aşurma kolan ve tapkur طپقور. *(Ni'meti. XVI. 352)*

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Dapkur kolanı دپقور قولاكى. *(Şamil. XVI. 447)*

§ Berteng برتنك [*Fa.*] : Tapkur kolanına طبقور قولانه ve bağırdak ta'bir olunan bağa dahi denir ki çocukları beşikte anınla sararlar. *(Bürh. XVIII-XIX. 107)*

§ Zeberteng زبرتنك [*Fa.*] : Üst kolandır ki tapkur طبقور ve aşurma kolan ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 315)*

taplamak (I) : El ile yavaş yavaş üzerine vurmak.

§ Et-tatlim التطليم [*Ar.*] : Henüz tabholunmuş etmeği soğutmak içün el ile urup taplamak طاپلمق mânasımadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 506)*

taplamak (II) : Razı olmak, kabul etmek, istemek, muvafık görmek.

Çü gönlü tapladı طپلدی vü sevdi canı
İl içinde oğul edindi anı *(Hurş. XIV. 70)*

Çü kız hâdimden işitti peyamı
Ki bunlar taplamadılar طپلمادیلر taamı *(Hurş. XIV. 32)*

Yaptı bir divarı anda ol kişi
Yine Mûsa taplamadı طپلماد ol işi *(Ga. XIV. 47)*

tapmak : 1. İnkıyat etmek, tâbi olmak, boyun eğmek, tazim etmek, perestiş etmek, mutavaat etmek.

Çün azepler mest gice yattılar
Subh-dem mahmur, akına gittiler
Yağı olan yeri viran ittiler
Her ki tapmadıysa طپمادیسه giryan ittiler *(Enveri. XV. 47)*

Didiler sana kuluz ey şehriyar
Bizi kırma, eylemegil kârzar
Tana battı gören anda ol işi
Otuz ere taptı طپدی altı bin kişi *(Enveri. XV. 52)*

Kân ola ol can ü ten gevher kopa
Kul ola cümle cihan ana tapa طپا *(Ga. XIV. 21)*

§ İmre bu hali görücek : Tapdık طاپدق hünkârım tapdık deyüp üç kerre ikrar eyledi, andan sonra adı Tapdık İmre oldu. *(Bektaş. XV. 114)*

§ Perestiden پرستیدن [*Fa.*] : Tapmak طپمق. *(Ni'meti. XVI. 11)*

§ Perestâr پرستار [*Fa.*] : Tapucu طاپوجی, perestende gibi. Kul olmak lâzım değildir. *(Deka. XVI. 65-1)*

§ Ey gönül evinin sahibi sana taparın طاپرن. *(Zad. XVI. 17)*

§ Perestiden پرستیدن [*Fa.*] : Tapmak طاپمق.
(Şamil. XVI. 265)

2. Takdim etmek, sunmak.

O şehler kim cihanda açtı rahı
Tapuña taptılar طپوکه طپدلر taht ü külâhı *(Şeh. Ş. XVI. 513)*

3. Bulmak; haiz olmak.

Firkatinden kânda gevher ciğer-kan olmasa
Handa kıymet tapar idi طاپر ایدی lâ'l ü yâkut u güher
(Nesimi. XIV. 7)

§ Ol kişi eyitti yâ Ömer, bir gün gazâya çıktım, kavmim bunaldıydı. Bu oğlan anasının karnında. Anası dedi : Beni bu halde koyarsın? Dedim: Senün karnundakini Hâlık'a tapşurdum... Bir avaz işittim kim eydür : Bunu bize tapşurdun, eğer anasın dahi tapşursan tapar طاپر idin.
(Yüz. Ha. XIV. 55)

Cihanda tapmak طپمق istersen vefa hoş
Cefa-keş ol cefa-keş ol cefa-keş *(Ruşeni. XV. 19)*

Sözünde söz çoğ, az sanma sözünü
Düşün tap طپ sen de arayıp özünü *(Ruşeni. XV. 57)*

Hak senin içün bana edüp itap
Dedi var elbette anı iste, tap طاپ *(Ruşeni. XV. 101)*

Arza kıl benden dua ol ma'den-i insafa kim
Feyz-i adliyle perişan mülk tapmıştır تاپمشدر nızam
(Fuzuli. XVI. 39)

tap olmak : Elvermek, kifayet etmek.

§ Tap olsa طاپ اولسه ola mı, dahi usanmadın mı, dahi üşenesi olmadın mı. *(Tuh. Le. XV. 173)*

tapşırmak, (tapşurmak, dapşırmak, dapşurmak, tapışdurmak) : 1. Teslim etmek, tevdi etmek, emanet etmek.

§ Kendinin nökerlerine tapşırdı طپشوردی. *(Fütuh. XIV. 52)*

Sabahın geri sana tapşuralar طپشرالر
Yama gibi yerine yavşuralar *(Hurş. XIV. 66)*

Çıkarı bu ki Hurşid-i zamanı
Ana dapşurasız دپشورسز şadola canı *(Hurş. XIV. 65)*

§ Ol kişi eyitti: Yâ Ömer, bir gün gazâya çıktım, kavmim bunaldıydı. Bu oğlan anasınun karnında. Anası dedi : Beni bu halde koyarsın? Dedim: Senün karnındakini Hâlık'a tapşurdum طاپشوردم ... Bir avaz işittim kim eydür : Bunu bize tapşurdun, eğer anasın dahi tapşursan tapar idin.
(Yüz. Ha. XIV. 55)

§ Evlâda ve zürriyyata vasiyyet ve ahd kılam ki arı sulpden bu emaneti arı rahme tapışdursunlar طاپشدرسونلر deyüp ve azim sevindi. *(Si. Da. XIV. 20)*

§ Ve arı sulpden arı sulbe ve arı rahme silsile ile tapışduralar طاپشدورەلر. *(Si. Da. XIV. 20)*

§ Pes Kesir bu hali helalına dedi malı avratına tapşırdı طپشردی.
(Si. Da. XIV. 338-1)

Ki bir şahsa anları tapşuralar طپشورەلر
Ki saklaya ol şahs tâ soralar *(Ta. Sel. XV. 1-267)*

Bu dükkânı ki sen aldın kiriyle
Sakın issine tapşırma طپشرمه kiriyle *(G. Ra. XV. 153)*

Gönlümün dolaştığı bu zülf-i müşk-asâyine
Sözü var tapşırmağ طپشرمغ ister lâ'l-i can-efzâyine
(Ruşeni. XV. 268)

§ Gelini güveği katına getirip hakkı müstahakkına tapşırdılar طپشردلر. *(Kesir. XV. 207)*

§ Dilerseniz hazineye tapşuralım طپشورلم ve yahut buyurursanız leşkere üleştirelim. *(Kesir. XV. 195)*

Eyle didi vü yüz yere urdu
Can-ı şirini Hakk'a tapşurdu *(Yuz. Hamdi. XV. 32-2)*

§ Ey oğul, bizim bir hâcibimiz vardı ki ana Ebu Manzar Hâcip derlerdi, silâhşorluğu eyi bilirdi, atam rahmetlik beni ana dapşurdu دابشردی. *(Kab. XV. 235)*

§ Yiğirmi ikinci bap, emanet saklamak ve geri tapşurmak طپشرمق faidesin beyan eder. *(Kab. XV. 11)*

§ Bizim teberrükten muradımız erenlerin kohusu idi, yoksa ihtiyaçtan değil idi, deyüp ol çobana götürüp ana tapşırdı طاپشردی. *(Bektaş. XV. 176)*

§ İbrahim Mükerrem eyitti: Vaktı, sâatı vardır, hele sana emaneti tapşırayım طاپشیرەیم. *(Bektaş. XV. 31)*

§ Halife Harunürreşit oturup sohbet eyledi vüzerayı, nüdemayı cem' etmiş idi. Hazinede bir hokka ile gevher-i şepçerağ ve bir nice dizi incüleri ve bir nice has zümürrüt ve nice pâre yakut-ı rummanî var idi, anları talep etti, Yahya-yı Bermekî'ye tapşırdı طپشردی. Yahya ol hokkayı hıfzetmiş idi... *(Ferec. XV. 405)*

§ Tanrı buyurdu ki emanetleri tapşurasız طپشرەسز issilerine. *(Cev. Es. XV. 130)*

§ İlin emanetine hiyanet edenler, emaneti iyilikle issine tapşurımazlar طپشورمزلر. *(Sır. XVI. 137)*

§ Hazinenin üzerine, i'timat eylediğim âdemlerimden kodum, tâ kim size tapşuralar طاپشورلر. *(Rahat. XVI. 393)*

§ Gümar کمار [*Fa.*] :... Sıyga-i emirdir. Koyuver ve tapşur طپشور demek olur. *(Deş. XVI. 121-1)*

Al cûyibar-ı tab'ın bahr-i rızaye tapşur طپشر
Her katrasında göster eltaf-ı Zül-celâli *(Âli. XVI. 12)*

Muhabbet camını içtim elinden sâki-i aşkın
Belâ vü mihnet ü derdi anınçün cana tapşırdım طپشردم
(Muhibbi. XVI. 128)

Çü sancağı bana ısmarladı şah
Sana tapşırmağ طاپشرمغ anı olmaya rah
(Şeh. Ş. XVI. 458)

§ Bu evlâdımı sana tapşurdum طاپشوردم ve seni Vâcibü'l-vücud bir Allaha tapşurdum. *(Raufi. XVI. 280)*

§ Bir kabza hâk alup Ümmüseleme'ye tapşurdu طابشوردی. *(Raufi. XVI. 27)*

Hâhişin can idi hâk-i rehine tapşurdum طاپشوردم
Yetti ol hod yerine şimdi nedir fermanın *(Fuzuli. XVI. 165)*

Sana tapşurduğum طاپشوردیغم oklarını yaktın ey dil
Zayi' ettin ne kadar kim sana ihsan ettim
(Fuzuli. XVI. 172)

§ Gümâşten كاشتن [*Fa.*] : Komak ve tapşırmak طاپشرمق. *(Şamil. XVI. 330)*

§ Gümâşten كاشتن [*Fa.*] : Havele eylemek, taslit mânasına ve koyuvermek, rehâ kerden mânasına ve tapşurmak طپشرمق ve ısmarlamak, tefviz mânasına. *(Ni'meti. XVI. 34)*

Fariğ olur hayr ü şerden aşka dapşuran دپشورن özün
Ne bilir pervanedir ol rind-i bîperva-yı aşk
(Gülşeni. XVI. 38)

Anı tapşur طپشور herzegû-yi âhare
Tâ ki berbâd ede akvalin çü has *(Nigâ. Ter. XVII. 46-1)*

Ahbabını ne çullara kor âkıbet göre
Hiç şeyhe rind tapşıra mı ihtiyarını *(Atai. Ha. XVII. 74)*

Bir gönül kalır arada anı da
Şeyhe dapşur دپشور ana eyle ittiba' *(Niyazi. XVII. 46)*

§ Süpürden سپردن [*Fa.*] : Tapşurmak تاپشورمق ve teslim etmek. *(Lû. Şeh. XVIII. 42-2)*

§ Et-teslim التسليم [*Ar.*] : . . Ve bir nesneyi bir adama tapşırmak طپشرمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3,482)*

§ Sipürden سپردن [*Fa.*] : Üç mânası var. Biri, tapşurmak طاپشورمق ve teslim etmek ve ısmarlamak ve vasıyyet mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 339)*

§ Teslim تسليم [*Ar.*] : Tapşırmak طاپشيرمق, tapşırılmak.
(Kam. Os. XIX. 87)

2. Yetiştirmek, ulaştırmak, isâl etmek.

§ Cebrail جبرائيل [*Ar.*] : Her peygambere kütüp-i semâviyye getürüp tapşuran meleğin adıdır. *(Bab. XVI. 1, 390)*

§ Küffarın imdatları geldiği haberin Hana tapşırdılar طپشردیلر.
(Ev. XVII. 544)

tapşurmak : → **tapşırmak.**

tapşurulmak : Verilmek, teslim olunmak.

§ Ve her ne ki sadaka idersiz malinizden, tapşurulur طپشرلور size anın sevabı. *(Cev. Es. XV. 78)*

tapu : 1. Huzur, nezd, makam.

Bunda geldi onumuz üş tapuda طاپوده
Evde kaldı birimiz kulluk ide *(Yuz. Şeyd. XIII. 66)*

Ağlasam inilesem yansam tapuñda طپوکده ey nigâr
Mutrib ü mey şahid ü şem' ile mecma' görseler
(Kadı. XIV. 5)

Nice ki ayru olavaz tapudan طاپودن
Biz bizi yine seninle sanarız *(Kadı. XIV. 304)*

Bihamdillâh bu gün tapuna irdim
Senin devletlü yüzün şahâ gördüm *(Dah. XIV. 44)*

Tapuñda طپکده ömrümü sarf ideyin ben
Sevüne gönlümü sarf ideyin ben *(Işk. XIV. 232-2)*

Ki şehten irişe ana haber hayr
Tapuya طپویه irmek içün eyleye seyr *(Işk. XIV. 311-1)*

§ Hattâ kim Süleyman tapusuna طپوسنا geldi.
(Enb. XIV. 642)

§ Pes kaçan name Berzaveyh tapusuna طپوسنه erdi katı ivmekle hareket eyledi. *(Kel. XIV. 6)*

Yakın konuben şar kapusuna
Haber eyledi şah tapusuna طاپوسینه *(Süh. XIV. 40)*

Baş urdu yere vü dua eyledi
Şahın tapusuna طاپوسینه bunu söyledi *(Süh. XIV. 26)*

Rüstem eydür hiç anı görmüş müsün
Tapusuna طاپوسینه Rüstem'in ermiş misin
(Man. Tayr. XIV. 80)

Kişi kan dökmek, er öldürmek günah
Cengimiz sizinle yok ey padişah
Dön çerine var, yarın biz tapuña طاپوکا
Pîşkeşlerle varavuz kapuna *(Enveri. XV. 35)*

§ ... Ve nice işledi Fir'avn'e ki ulu beğler tapusunda طپوسنده tururdu. *(Cev. Es. XV. 339)*

Şahlar tapuñda طپوکده hâke sürer efser-i serin
Baştan geçen ne kaygu yisün bir külah içün *(Dâi. XV. 113)*

§ Nice âşıktır kim peygamber tapusuna طپوسینه gelmeğe evmedi.
(Tez. Lâ. XV. 25-2)

Kapusu kıble-i ıkbal-i âlem
Tapusu طپوسی Kâbe-i âmâl-i âdem *(Ravza. XV. 29)*

Zâr idi sîm ü zer kapusunda
Hâdim idi güher tapusunda طپوسنده
(Yuz. Hamdi. XV. 64-2)

Ne bunun gibi ağalar kapuya
Ne geldi ne geliser bu tapuya *(Salâtin. XV. 185)*

Bünyad-ı sarayına budur ahsen-i tarih
Kim ede mübarek tapuñu طپکی Hayy ü tüvanâ
(Ah. Pş. XV. 15)

Her ne denlü kulların etse hata
Varacak yeri tapuñdur طپکدر ey Huda *(Mihri. XV. 95)*

Rahmetin mühtacıyam geldim tapuña طپوکه ya Gani
(Mihri. XV. 96)

§ ... Dürlü ilm içinde beğenilmiş idi, ulu meşayihler tapusuna طپوسنه ermiş idi. *(Tez. Ba. XV. 203)*

Düşeli tapuñdan طپکدن ayrı iki yaşlı gözlerimden
Kuru yere kara kanım dün ü gün kararam üşte
(İbrahim. XV. 145-2)

Benim dahi tapuñda طپوکده armaganım
Duadır kim kabul ederse hanım *(Çeng. Dâi. XV. 182)*

§ ... Sabah turdu abdest aldı namaz kıldı, Fağfurtapusuna طپوسنه geldi. *(Ferec. XV. 333)*

Disen bitmese hacet bir tapuda طپوده
Eyit kara eşek bağlı kapuda *(Güvahi. XVI. 12)*

İrüp Elyan Kayser kapusuna
Özün bildirdi kimdir tapusuna طاپوسنه *(Fazilet. XVI. 116)*

Yoktur yüzüm tapuñda طپوکده ki bir dem niyaz edip
Deryûze-i nevale-i affeyleyem şehâ *(Lâmii. XVI. 5)*

Yelüben yel gibi beyler tapuma
Yağar yağmur gibi elçi kapuma *(Yuz. Şems. XVI. 131)*

Ey cümle-i ashaba kapun Kâ'be-i ulyâ
Vey zümre-i ahbaba tapun Mescid-i Aksâ
(Yahya Bey. XVI. 4)

İrişti nâmeler, beyler tamamı
Gelür şeh tapusuna hâs u âmı *(Hadidi. XVI. 106)*

Ağzı sulandı işidicek çeşme-i hayat
Zati getirdi tapuna طاپکه bir medh-i âbdâr *(Zati. XVI. 41)*

§ Ve zelilin şerm ü hacletle tapusuna طپوسنه yüz urmaktan hâlâs olam. *(Tar. İs. XVI. 54)*

Beni paraya atma edüp ibram
Tapuña طپوکه halimi hot kıldım i'lam *(Selim. XVI. 21)*

Cümle vardı savmaa kapusuna
Taşradan baş eğdiler tapusuna طاپوسنه *(Zehr. XVI. 62)*

Tapuñdan طپکدن düşeli ey mehlika dûr
Firak etti beni gayette rencur *(Lârendi. XVI. 183)*

Şeh-i âfak vurmadın kapuya
Girip pervane yüz urdu tapuya طپو یه *(Veyse. XVI. 15-2)*

Bir âşık hastayım düştüm tapuna
Hey âşık derdine Lokman olan yar
(Saz. Bursalı Halil. XVIII. 420)

Dedi kimsin, Ca'fer dedi Çin ilinden oluram
Tâ ki geldim tapuñuza طاپوگزه izzetim müzdat ola
(Battal. XVIII. 17)

2. Zat, zatı âli, hazret.

Tapuñ طاپوك dahi bilsin nedir halimiz
Fidi olduğu başımız, malimiz *(Süh. XIV. 234)*

Dedi buyurursan içeri gire
Tapuñuñ طاپوكك mübarek yüzünü göre *(Süh. XIV. 50)*

Ben kula rahmet deyü çok gez dedim
Geçmedi tapun katında bir dilek *(Nesimi. XIV.)*

Tapun ne kim buyurur ise kılayın *(Dah. XIV. 42)*

Ah eğer bahıp tapuñu طاپو ك görmeyem
Düş göreyin yine sana yormayam *(Kadı. XIV. 228)*

Ki kopa içi ola zâr ü dil-teng
Ola hem-dert ise tapuñla طاپكله hem-reng *(Işk. XIV. 119-1)*

Eğer tapuñdan طپکدن olursa işaret
Vara kavmimize üşbu bişaret *(Işk. XIV. 266-1)*

Çü sorucu tapuñdur طپکدر bana ey yâr
Hemişe isterem özümü bîmar *(Işk. XIV. 270-2)*

Hem gerü böyle buyurmuş tapusu طاپسی
Şehri ben ilmin Ali'dir kapusu *(Melhame. XIV-XV. 11-2)*

Ne kadar müşkil kelam kim söyledim
Tûl ü arzın tapuña طاپكا şerh eyledim
(Melhame. XIV-XV. 24-2)

Harmen-i hüsn ü melâhattır tapun ey mah-rû
Hûblar yanınca Pervin gibi hûşe-çinlerin *(Sarıca. XV. 25)*

Ki Aziz ola şehr-i Mısr'a tapun
Secdegâh ola ihvetine kapun *(Yuz. Hamdi. XV. 48-1)*

Âdem-i ma'ni tapundur ey aziz
Fehm kıl bu sırrı ol ehl-i temiz *(Vahdet. XV. 33-2)*

Hudâvendâ tapun ale'l-metâlip
Kapundan olmadı ret asla tâlip *(Muham. XV. 430)*

Kapunda baş yere kodu felekler
Tapuñdan طپکدن ilim öğrenir melekler *(G. Ra. XV. 145)*

Hazretin ant vermesen durmaz idim
Tapuña طاپوکا bu sözü irgürmez idim *(Mevlit XV. 79)*

Tapun buyurdu çün savm ü salâtı
Tapuña طپوکه tapmağı hacc ü zekâtı *(Ruşeni. XV. 61)*

Tapun taptırmasaydı ger kapunu
Tapan tapuñu طاپوکی tapmazdı tapınu *(Ruşeni. XV. 6)*

Didi Paşa di nedir adın bana
Ben seni görübenin kaldım tana
Didi kız çün bana tapuñ طاپك kavuşa
Adımı eydem sana ben ey Paşa *(Enveri. XV. 55)*

Kullarınız yalvarırız tapuña طاپوکه
Can ü dilden yüz süreriz kapuna *(Enveri. XV. 46)*

Ehl-i safaya senden irişen necat için
Mahremlere tapuñdan طپکدن irişen atâ hakı *(Cem. XV. 9)*

Suretin cennettir ey huri vü Rıdvan'dır tapuñ طپك
Yüzüne kimdir diyen kim Cennet-i Rıdvan değil
(Nizami. XV. 33)

Tapuñla طپکله zevk u safalar ki sürmüşem dahi ben
O zevk ile diriyem ol safa için öleyim *(Dâi. XV. 121)*

Dedi benim atam anam tapuñdur طپوکدر
Sığıncağım ümidim üş kapundur *(Şeh. Ş. XVI. 99)*

Bu ili şöyle gördüm cennet elhak
Tapuñsuz طپوکسز cennete bakmazam ancak
(Şeh. Ş. XVI. 358)

Lûtf u ihsan ile meşhur-ı cihan ola tapuñ طپوك
Bileler hâk-i derin anber-i sâra-yi kerem *(Âli. XVI. 25)*

Gerdun-ı dûna eylemez ol arz-ı ihtiyaç
Tapuñ طاپوك dururken eyleye mi minnet-i liam
(Baki. XVI. 48)

Buyurmuş kim Kemal gelsin kapuma
Deniz hizmetlerin etsin tapuma طپومه *(K. B. XVI. 11)*

Tapuñ طاپك iken bana yâr-i gamgüsar
Çün görem bir nevcüvan-ı hüsn-dâr *(Selâman. XVI. 46)*

Selâm ider tapuña طپوکه Ferd ü Kadir
Sana üç nesne irsal etti fâhir *(Câm. Na. XVI. 5)*

Vilâyet halkı mühr-i hükmüne mum
Şehâ olsun tapuña طپوکه şöyle malûm *(Zati. XVI. 300)*

Tapuñdur طپکدر halik-ı ten bâis-i can
Olur hükmünle var yok cümle yeksan *(Lârendi. XVI. 4)*

Ey zıll-i Hak tapun gibi âlemde kim çeker
Bîmisl ceyş ü tabl ü alem bîbahane tuğ *(Aşki. XVI. 33)*

Şânında nâzil oldu senin âyet-i sahâ
Âlemde hüsn-i hulk ile oldu tapuñ طپك alem
(Yuz. Şems. XVI. 9)

Ey Husrev-i zemane sultan-ı Âl-i Osman
Dâim tapuñla طپوکله devlet kaim kapunla devran
(Budın. XVI. 23)

Kapundur Kâ'be-i ıkbal-i âlem
Tapuñdur طپکدر kıble-i âmal-i âdem *(Hüs. Dil. XVI. 57)*

Bulmadı kapun gibi çarh-ı felek bir âstan
Görmedi devr-i kamer tapuñ طاپك gibi bir padişah
(Hüs. Dil. XVI. 20)

Başım üstüne tapuñ her ne ki ferman buyurur
Kul kaçan tutmayısar anı ki sultan buyurur
(Solak. XVII. 80-1)

Padişah olmaklık düşer şanına
Niçe kullar karşı durmuş tapuña *(Kâtibi. XVII. 41)*

Râviler kıldı rivayet müstemiʿ ol ey hoca
Tapuñuza طاپوکزه şerh edelim avn ederse Girdigâr
(Battal. XVIII. 6)

3. Hizmet, vazife, ibadet, tazim, hürmet.

Hak seni sultan kılısar kamuya
On bir kardaşın turusar tapuya طاپویه *(Yuz. Şeyd. XIII. 2)*

Velet evine vardı tapuya طپویا
Kapsı (kapısı) açılmaz ben ne idevün *(Velet. XIII-XIV. 30)*

Gazadan geldi şah tahtın oturdu
Sipahiler kamu tapuya طپویه durdu
(Yunus. XIII-XIV. 7)

Can oturmuştur suret tahtında hoş
Tapuda طاپوده ol dört herif durmuştur uş *(Ga. XIV. 251)*

Ahiden geçti bu gez şeyh kapusu
Gör anın dahi nicedir tapusu طاپوسی *(Ga. XIV. 323)*

§ ... Anın tapusunda طپوسنده bir nâbekâr taife vardır kim her birisi nâbekârlık ve mekr içinde üstat ve imamdır.
(Kel. XIV. 45)

§ ... Destur vergil seni üşbu direğe bağlayayın, varayın ol dosttan özür dileyeyin, tiz gerü geleyin kim bu işte tapuñdan طپکدن çok minnettar olaven. *(Kel. XIV. 19)*

Yıllar anın hizmetin kılmışvenin
Tapusunda طاپسنده geceler kalmışvenin *(Man. Tayr. XIV. 283)*

Dediler Hurrem'e gel kapuya sen
Durasın şah katında tapuya طاپیا sen *(Işk. XIV.192-1)*

Şu kimse tapusunda طاپوسنده kim ehl ola
Sözü eylemek arz igen sehl ola *(Süh. XIV. 17)*

Biz âhir gelirdik size tapuya طاپویه
Gecirek irişmesevüz kapuya *(Süh. XIV. 50)*

Kimesne bunlara açmazdı kapu
Tapular etseler geçmezdi tapu طپو *(Muham. XV. 445)*

Eğer yunmaz isen kaldın cünüp·sen
Tapusuzun طپوسوزن kapılarda konup sen *(Tennuri. XV. 22)*

Sürerse bin gez iyesi kapudan
Yüzün döndürmez ol bir gez tapudan طپودن
(Hikmet. XV. 321)

Çü pir oldu eli çekti cihandan
Mürüvvet mi tapu طپو istemek andan *(Şeh. Ş. XVI. 706)*

Tapuñ طپك etsin cihan içre halâyık
Ki sensin devlet ü ikbale lâyık *(Şeh. Ş. XVI. 48)*

Giyüben hil'at-ı şahi oturdu
Tapu طپو resmini yerine getirdi *(Şeh. Ş. XVI. 101)*

Her kapuya tapuya طپویه varmağ ile
Niçe bir imdi kaddimiz ola ham *(D. B. XVI. 2)*

4. Af dileme râsimesi.

§ Tabuğ تابوغ [*Fa.*] : Mâveraünnehr lûgatinde Türklerin tapu طپو ta'bir ettikleri resm ü edeb-i örfiye denir ki bir şahıstan bir cünha sâdır olsa salâtin ve vüzera pîşgâhlarında ayak ve baş açık ve iki eliyle kulakların tutup rükû' heyetinde durur ve peyderpey i'tizar ve istid'a-yi afv-ı şehriyar eyler. *(Bürh. XVIII-XIX. 171)*

tapucu : Memur; hizmetçi.

§ Meliklerin bezeği ve arâyişi şol üründü kullukçular ve şol uslu ve bilülü tapucudardır طاپوجلردر. *(Kel. XIV. 54)*

§ Şol uslu ve hünerli kullukçuları yalan söz ile bâtıl eylemek padişahlığa halel getirir olur. Kul ve tapucu طپوجی kim işe yarar olur, her vakit bulunmaz olur. *(Kel. XIV. 67)*

Bir zaman uçmak kapucusu idim
Uçmağın bir key tapucusu idim طپوجیسیدم
(Man. Tayr. XIV. 56)

Beni dahi sana yoldaş kıldı
Beni tapucu طاپوجی seni baş kıldı *(Şeh. Ş. XVI. 86)*

tapuculuk : Hizmetçilik.

İlla hem bir tapucu gerek sana
Kutlu olsun ol tapuculuk طپوجیلق bana
(Man. Tayr. XIV. 188)

tapu etmek : → **tapu kılmak.**

tapu eylemek : → **tapu kılmak.**

tapu getirici : Hizmet eden.

§ ... Perestarın mâna-yi terkibîsi tapu getürücidir طاپوکتوریجی در.
(Deka. XVI. 65-1)

tapu kılmak, (tapu etmek, tapu eylemek) : 1. İtaat etmek, tebaiyet etmek, inkıyat etmek.

Kullarına buyurur eydür bilin
Beğiniz budur buna tapu kılıñ طاپو قلك *(Yuz. Şeyd. XIII. 18)*

Yol içinde kapu diptir, dip kapu
Kapu, dip gözlemedin kılgıl tapu قلغل طپو *(Ga. XIV. 449)*

Gösterene gönderüp kıldı tapu قلدی طپو
Büşr geldi kapuya kaktı kapu *(Man. Tayr. XIV. 196)*

§ Pes dirgenip kamusu Belkis'e gelip tapu kıldılar طپو قلدلر.
(Enb. XIV. 651)

§ ... Otluk isteyü ol bişeye vardı kim arslanın durağı anda idi, çün arslanı gördü varıp tapu kılmaktan طپو قلماقدن artık çare bulmadı. *(Kel. XIV. 47)*

§ Dımışk sahibi Tağ Tikin dahi geldi Sultan Mehmed'e tapu kılup طپو قلوب özrün diledi. *(Kesir. XV. 106)*

Gel sefih ü cahile bağla kapu
Çün zarif oldun zarife kıl tapu قل طپو *(Vahdet. XV. 45-1)*

Göğe Midilli'nin idi, dir aman
Anda tekfürü bileydi ol zaman
Çıktı geldi kıldı قلدی Paşaya tapu طپو
Elin öptü, ana yoğ idi kapu *(Enveri. XV. 23)*

§ Biri dahi aydur : Gelin bana tapu kılıñ طاپو قلك dedi ola...
(Âş. XVI. 75)

§ Cümle yeniçeri tapu kılup طاپو قلوب hayır dua ve alkış edip devletlü padişahım sen bizim padişahımızsın...
(Naima. XVII-XVIII. 3, 108)

2. Tazim etmek, hürmet etmek.

İki kat oldu tapu kıldı طاپو قلدی ana
Elini alıp gelir şehirden yana *(Yuz. Şeyd. XIII. 19)*

Hak Tanrı dil verdi kurt söyledi
Selâm verdi Ya'kub'a tapu eyledi طاپو ایلدی
(Yuz. Şeyd. XIII. 11)

Siz varın desturdur imdi yola
Daşra çıktılar kamu tapu kıla طاپو قلا
(Yuz. Şeyd. XIII. 80)

Çıkıp bir hâdim anı aldı geldi
Yüzün tutup Gülendam tapu kıldı *(Dah. XIV. 76)*

Ki bize tapunu kılmadın ızhar
Tapular kılavuz طپولر قیلاوز tapuna yarar
(Işk. XIV. 155-2)

§ ... Geyikler ve yırtıcı canavarlar kamusu anın tapusunda durmuş idi ve ana uymuş idi, ana tapu kılurlar idi طپو قلورلردی. *(Kel. XIV. 24)*

Iraktan tapu kıldı طاپو قلدی vü kodu baş
Getirdi şeker peksimet pişmiş aş *(Süh. XIV. 193)*

Tapu edip طپو ایدب el haşmağa urma dur
Ver etmek bana başıma başmak ur *(Ferh. XIV. 28)*

Irak düşmüşem edemedim tapu ایدمادم طپو
Çü geldim hele aç ü yapma kapu *(Ferh. XIV. 87)*

§ ... Pes Dimne anı gördü, Kelile sözün kesti ve katarlayu ive ive arslan önüne vardı, tapu kıldı طپو قلدی. *(Kel. XIV. 59)*

§ ... İshak'ı yukarı çektiler, çün hizmete vardı tapu kıldı طپو قلدی, kız ikram eyledi, özür diledi. *(Ferec. XV. 213)*

§ Biregü dünya padişahı dergâhına varsa ayağın durur, geldüğün bildürür, andan destur olucak girüp padişah yüzün görücek iki bükülür tapu kılur طپو قلور. *(Tuh. Le. XV. 266)*

§ Elin ayağın öpeler, sana tapu kılalar طاپو قلالر.
(Müz. XV. 399)

§ Özbey'e tapu kılıp طاپو قلب yer öptü. *(Ta. Sel. XV. 72)*

Dört bin er çıktı Paşaya gelür
Leşkeri el bağlayıp tapu kılur طاپو قلور *(Enveri. XV. 51)*

Anın yüzü suyuna oldu âlem
Tapu etmeğe طاپو اتماکا geldi ana Âdem *(Şeh. Ş. XVI. 4)*

Ne müşkil bir kese karşı durasın kavşurasın el
Dahi tapu kılasın طاپو قلاسن izzet ile iki büküp bel
(D. B. XVI. 132)

§ Mukabelesine varıp tapu kıldılar تاپو قلدیلر.
(Cihan. XVII. 137)

§ El-iscad الاسجاد [*Ar.*] : Başı aşağı edip eğilmek mânasına tapu kılmak طاپو قلمق. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 619)*

3. Hizmet etmek.

Tapu طاپو padişahlara etmiş ایتمش ola
Hikâyet öğüş yâd-dutmuş ola *(Süh. XIV. 129)*

Her kişinin tapusuna turalar nice melek
Kimi yanınca musahip kimisi eder tapu ایدر طپو
(Muham. XV. 405)

Nice bir nefsin edesin tapusun
Açasın hasmına lûtfun kapusun *(Vahdet. XV. 17-2)*

Pirlik eylemedi kametimin tirini kavs
Eylerin ایلرن derd ü belâ şahına tapu طاپو beyler
(Zati. XVI. 197)

4. Tapmak, ibadet etmek.

Peri bîhud bolur adın işitgeç
Tapunu huri görgeç tapu kılgey طاپو قلغی
(Ruşeni. XV. 280)

Döşeği vü yastuğu bir sahtiyandı içi lif
Yatsa gece az uyurdu Hakka ederdi tapu *(Muham. XV. 122)*

Ey Mesihi tapu kıldığıñ طابو قلدوغمك büt-i siminlere
Suretâ gören sanır kim tâatın esnamadır *(Mesihi. XV. 56)*

Kullar gibi kapında tapuñ iderler idi طاپك ادرلرایدی
Bu asra kalsa şahâ Şeh Sencer ile Tuğrul *(Nizami. XV. 63)*

§ ... Öte yakada cezirede gördü bir perde var, eyittiler : Ey talib-i muhlis, matlubunun anın ardındadır, dediler. Ehrem eyitti : Üş bundan tapu eyle طپو ایله dönelim dedi. Ferruhruz eyitti : ... Ma'budumu gözümle görmeyince gönlüm hoş olmaz. *(Ferec. XV. 97)*

§ ... Ol tereddüt içinde, bir cariye gördüm serv-i bûstan, meh-i âsman gibi, handan, hıramân geldi bana tapu etti طپو ایتدی hizmet gösterdi. *(Ferec. XV. 279)*

Ana açtırmış idi kırk kapu
Tâ gele ehl-i süal ide tapu ایده‌طپو *(Ârifîn. XVI. 162)*

§ Şol bir ulu oba öğütçüsü ululanıp tapu kılmaduğiyçün طپو قلمادوغیچون yüzü ardına döndü. *(Sır. XVI. 36)*.

§ Negûşa نغوشا [*Fa.*] : Ateş-perest taifesine denir ki Mecus kavmidir... ve günde beş nevbet âftaba tapu kılarlar طاپو قیلرلر. *(Bürh. XVIII-XIX. 594)*

Hakkı bul nâhaka eyleme tapu
Yar için ağyare kılma tekâpu *(Saz. Emrah. XIX. 623)*

tapulamak : Ağırlamak, ululamak.

§ İçki arasında sipahilere destur verdiler, Beğler içeri girdiler, hizmet ettiler, ya'ni şahı tapuladılar طاپولدلر. *(Kab. XV. 435)*

Çıkarma, tapulayup طاپولایب sonra özün
Kaşıkla aş verip sapıyla gözün *(Güvahi. XVI. 26)*

tapulanmak : Kulluk hizmeti yapılmak.

§ Safa ile Merve'yi tavaf eylemek Tanrı Taâlânın tapulanacak طاپولنجق yerleridür. *(Cev. Es. XV. 39)*

tapu sağrağı : Büyük içki kadehi.

§ Kelâcud کلاجود [*Fa.*] : Sağrak koyacak tabak ve tapu sağrağı طاپو صغرغی ya'ni sohbette birbirine hürmet için içtikleri sağrak. *(Ni'meti. XVI. 520)*

§ Kelâcud کلاجود [*Fa.*] : Sağrak koyacak tabak ve tapu sağrağı طاپو صاغراغی ki meclis-i şarapta germ olup içilen doluya derler. *(Deş. XVI. 79-2)*

§ Kelâcud کلاجود [*Fa.*] : Tapu sağrağı طاپو صاغراغی ve sağrak koyacak tabak. *(Şamil. XVI. 98)*

§ Kelâcud کلاجود [*Fa.*]: Sağrak koyacak tabak, tapu sağrağı طپو سغرغی dolu mânasına. *(Caf. XVI. 131-2)*

§ Nâcud, kelâcud ناجود، کلاجود [*Fa.*] : Şarap koyacak büyük kap. Bazı nüshada piyale-i büzürk ile tefsir olundu. Sahib-i Câmi' kelâcud lafzını tapu sağrağı طپو صغرغی ki fasıklar ana deve tabanı der, deyü tefsir etti. *(Aks. XVII-XVIII. 178)*

§ Sağrak سغراق [*Fa.*] : Lüleli bardağa denir, gerek çini ve gerek billûr ve gerek toprak olsun. Bu lûgata Türkidir derler. Zahiren tapu sağrağı طپو صغراغی dedikleri büyük kadeh budur. *(Bürh. XVIII-XIX. 355)*

§ Nâcud ناجود [*Fa.*] : Büyük kadehtir ki anınla tolu içilir; tapu sağrağı طپو صغراغی ve deve tabanı ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 583)*

tapusuna turmak : → **tapuya turmak.**

tapuya turmak, (tapusuna turmak) : İtaat ve inkıyat göstermek.

Mısr içinde sultan ola kamuya
Mısr'ın ehli kamu tura tapuya طوره طاپویا
(Yuz. Şeyd. XIII. 45)

Tahte bindi sultan oldu kamuya
Ulu kiçi kamu turdu tapuya طردی طاپویا
(Yuz. Şeyd. XIII. 51)

Ettiler sultan olursa ol bize
Buyruğ idiserdürür kamumuza
Ar değil mi turavuz tapusuna طوراوز طاپوسنه
Ya varavuz biz anın kapusuna *(Yuz. Şeyd. XIII. 3)*

tapuya vermek : Satmak, temlik etmek.

§ ... Benim Çırpan nâm timarımda mezbur müsafirin bir tarlası olup kendisi bu canipte olup dört beş yıldır boz koyup sürmez, ahar kimesneye tapuya vermek طپویه ویرمك isterin. *(Sic. A. XVI. 3, 363)*

tarakcı : Tarayıcı.

§ Mâşıta ماشطه [*Ar.*] : Gelini düzüp koşan hatun. Asılda tarakcı طرقجی demektir, ya'ni gelinin zülfün tarayıcı.
(Ni'meti. XVI. 571)

taralmak : İçi sıkılmak, patlayacak hale gelmek.

Yüzün gördüm özüm yığamadım ben
Taraldum طرلدم kapuya sığamadım ben *(Işk. XIV. 155-2)*

tarantı : Saçı ve sakalı tararken dökülen kıllar.

§ Kışîr قشیر [*Ar.*] : Yünün ve yapağının yabana atılan kem tarandısı طرندیسی. *(Bab. XVI. 1, 78)*

§ El-mirata المراطة [*Ar.*] : Saçı ve sakalı tararken dökülen kıllara denir ki tarantı طرانتی ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 514)

taraş : Yağma, garet.

Gözlerin can ü gönül mü koydular aparmaduh
Türkmanlardır acep mi etseler talan taraş تراش
(Ruşeni. XV. 252)

§ Meşayîh-i ızâm vücut elinün taraşçıları تاراشجی‌لری ve ezel matbahınun aşçıları. *(Tazarru. XV. 302)*

§ Rahtleri ve malları taraşa تاراشه vardı. *(Ta. Sel. XV. 71)*

Eğer âşık isen al bu sözümden
Kamu sermayeyi var eyle taraş تاراش *(Eşrefoğlu. XV. 59)*

İrüp aşk leşkeri taraş تاراش idüben
Yıkıp gönlüm evin kıldı virane *(Eşrefoğlu. XV. 24)*

§ Târaç تاراج [*Fa.*] : Taraş تارش. *(Şamil. XVI. 589)*

tar dirlik : → **dar dirlik.**

targamak, (dargamak) : Zail olmak, dağılmak, uzaklaşmak.

§ Ta ki kendi canından âciz kala ve aşk andan targaya ترغیه. *(Kab. XV. 135)*

targıl : 1. Yüzdeki lekeler, çığıt, sis.

§ Eğer sirkeyle karıştırıp yüze dürtseler targılın طرغلن kidere. *(M. Bay. XIV. 45)*

§ Eğer karlaguç kanıyle dögseler targıl طرغل yerlere ursalar gidere. *(M. Bay. XIV. 52)*

2. Kirli kül rengi.

§ Tuhle طحلة [*Ar.*] : Bir rengdir ki anda karalık, bozluk ve biraz aklık ola ki ana targıl طارغل derler. *(Bab. XVI. 2, 237)*

tarıkmak : → **darıkmak.**

tarılganmak : → **darlıganmak.**

tarılkanmak : → **darlıganmak.**

tarih bağlamak : Tarih tespit etmek (?).

§ Ba'zılar acep bunda hikmet nedir deyü tarih bağladılar تاريخ بغلدلر. *(İhlâs. XIV. 262)*

tarih kazanmalu : Tarihe geçmeye değer.

§ Tarih kazanmalu تاريخ قزنملو hâdisler işlendi. *(Anter. XIV. 253)*

tarkıl olmak : (Ses) boğuk olmak.

§ Sahl صحل [*Ar.*]: Avâze çatallanmak ve tarkıl olmak طارقل اولمق. *(Bab. XVI. 1, 406)*

tarkıllık : Kirli renklilik.

§ Tulse طلسه [*Ar.*] : Karasağı olan boz reng ve tarkıllık طارقللق ve kirlilik ve karanlık. *(Bab. XVI. 2, 239)*

tarlıganmak : → **darlıganmak.**

tarlıkanmak : → **darlıganmak.**

tarp tarp : Patır patır, sapır sapır.

Dökülürdü başlar yere tarp tarp طرپ طرپ
Şah-ı Çin çü gördü kim iş oldu sarp *(Süh. XIV. 177)*

tarp varmak : Birden, birdenbire gitmek, hızla yürümek.

Çü gördü kim olmaz, işi oldu sarp
Çadırdan içeri düşüp vardı tarp واردی طرپ
Gerek karvayıp dutadı kız elin
Dutup çekti amma sakalı kılın *(Süh. XIV. 220)*

tarsıkmak : → **darsıkmak.**

tartağan, (dardağan) : Darmadağın, perişan.

§ Anı gördüler ki ol yığılıp duran burçak tartağan طرطغان olup her birisi seğirdişip yerli yerine vardılar. *(Bektaş. XV. 217)*

§ Târümar تارمار [*Fa.*] : Tartağan طارطغان. *(Cam. Fa. XVII. 24)*

§ Eş-şezer الشذر [*Ar.*] : Tartağan طارطغان demektir. *(Kdeb. XVIII. 425-2)*

§ End-vend اندوند [*Fa.*] : Itbâ' ve müzavece kabilindendir, tartagan طارطغان ve târümar ve zir ü zeber ve dökük saçık mânalarınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 80)*

tartaşmak : → **dartışmak.**

tartılmak : → **dartılmak.**

tartınmak : → **dartınmak.**

tartış : → **dartış.**

tartışık : → **dartışık.**

tartışıksız : → **dartışıksız.**

tartışmak : → **dartışmak.**

tartmak (I) : → **dartmak (I).**

tartmak (II) : → **dartmak (II).**

tartmak (III) : → **dartmak (III).**

tartturmak : → **dartturmak.**

tartuk : → **dartuk.**

tartuk salmak : Hediye sunmak.

Şu yıl kim salmayalar صالمايەلر Çin'e tartuk طرتوق
Turabilmez dahi ol yerde mahluk *(Hikmet. XV. 204)*

Ana tartuk salıp طارتوق صالب gönderdi peygam
Buna yazdı kim ey şah-ı nigû-nam *(Hikmet. XV. 553)*

taru : Darı.

§ Ol ana rahminin karanuluğunda başın bir dane taru طرو gibi... *(Hazain. XV. 8-1)*

taruca : Darı kadar.

§ Kiminde göz, kiminde kulak, kiminde burun, kiminde ağız her birin bir dürlü resmeyler ol taruca طروجه başta. *(Hazain. XV. 8-1)*

tarvandırmak : → **darvandırmak.**

tarvanmak : → **darvanmak.**

tasa : Rahatsızlık; bulantı.

§ Rubb-ı enar mi'denin hararetin ve tasasın تاسەسین ve susuzluğun giderir. *(Akr. XV. 334)*

tasacağı : Mahzun, tasalı olan.

§ Keebe كآبه [*Ar.*] : Tasacağı تصەجغی er.
(Bab. XVI. 1, 279)

tasarlanmak : (Bir şey) kabataslak yapılmak.

§ El-ḫaşibü الخشیب [*Ar.*] Ve dahi bir katça yolunup tasarlanmış تاصرلنش ok. *(Terceman. XV. 297)*

tasdıklamak : Tastik etmek.

Hükmü yeter ne dilerse işler ol
Sözümü tasdıklasun تصدیقلسون kılsun kabul
(Yuz. Şeyd. XIII. 84)

§ Eğer hak peygambermisse niçin bilesince bir ferişte gelip ana mütâbaat kılıp anın kelâmın tasdıklayaydı تصدیقلییدی.
(Leys. Mu. XIV-XV. 268-2)

tasım : Ölçü, tahmin, usûl, kaide, âdet.

§ Hindas هنداس [*Ar.*] : Nesnenin endâzesi ve tasımı تصمی ve endâzeye urmak ve tasımlamak. *(Bab. XVI. 1, 157)*

§ Enderz اندرز [*Fa.*] : Tasım تصم ve nasihat.
(Şamil. XVI. 384)

§ Endaze اندازه [*Fa.*] : Resm ve tasım تصم ve sınır ve had mânasına. Ta'rib idüp hindaz derler mühendis mânasına.
(Deş. XVI. 300-1)

§ Resm رسم [*Fa.*] : Âdet ve kanun ve tasım تصم.
(Deş. XVI. 232-1)

§ Endaz انداز [*Fa.*] : Ölçmek ve tasım تصم ve resm.
(Deş. XVI. 127-1)

§ Sâmân سامان [*Fa.*] :...Şemsi Fahri Mi'yar-ı Cemali'de işin endazesi ve tasımı تصمی ve sınır nişanına nakledüp...
(Deş. XVI. 265-1)

§ Sâmân سامان [*Fa.*]:... Ve işin endâzesi ve tasımı تصمی ve nişangâh. *(Ni'meti. XVI. 374)*

§ Endâze اندازه [*Fa*]: Resm ve tasım تاصم ve ölçmek.
(Ni'meti. XVI. 93)

tasımlamak : Tahmin etmek.

§ Hindas هنداس [*Ar.*] : Nesnenin endâzesi ve tasımı ve endâzeye urmak ve tasımlamak تصملق.
(Bab. XVI. 1, 157)

§ Taḫmin تخمين [*Ar.*]: Nesneyi oranlamak ve tasımlamak تصملق.
(Bab. XVI. 1, 493)

§ Verendâz ورنداز [*Fa.*]: Ni'meti, tasımlamak تصملق ve oranlamak mânasına nakleylemiş. *(Deş. XVI. 149-2)*

§ Verendâz ورنداز [*Fa.*]: Tasımlamak تصملق ve oranlamak.
(Ni'meti. XVI. 624)

§ Teyh تيح [*Ar.*], takdir kerden تقدير كردن [*Fa.*] : Tahmin eylemek ki tasımlamak تاصيلامق derler.
(Aks. XVII-XVIII. 242)

taslak : 1. Henüz gereği gibi işlenmemiş, kaba, yakışıksız, kusurlu.

§ Kûl كول [*Fa.*] : Ebleh ve nâdan ve arka ve yoğun ve taslak تصلق ve sazan balığı ve sunun sığa yeri.
(Ni'meti. XVI. 557)

§ Cüfat جفاة [*Ar.*] : Yumru, taslak تصلق erler ve gaziler.
(Bab. XVI. 2, 157)

§ Câir جائر [*Ar.*] : Yumru taslak تصلق er. *(Bab. XVI. 2, 33)*

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Dört mânası var. 1, İri ve kalın ve taslak تاصلق ve martolos mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 320)*

§ El-cebl الجبل [*Ar.*] : Taslak تصلق ve yakışıksız yonulmuş oka denir ve inde'l-ba'z mutlaka yoğun ve taslak ve nâtıraş nesneye denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 158)*

2. Haşin, hoyrat, ahmak.

§ Ḫuryad خورياد [*Fa.*] : Edebsiz. Türkide hoyrat derler ve taslak تصلق dahi derler. *(Ni'meti. XVI. 285)*

§ Gûl كول [*Fa.*] : Yoğun ve taslak طاسلاق ve bön ve betnus ibiği ve akılsız. *(Şamil. XVI. 183)*

§ El-arr العر [*Ar.*] : Acemi kul ki köle derler. Kûl ya'ni ahmak ve taslak طاصلق mânasına. *(Kdeb. XVIII. 423-1)*

taslamak : Tasarlamak, tahmin etmek.

§ Ikyas اقياس [*Ar.*] : Nesneyi bir misâl üzerine takdir edüp taslamak تصلمق, oranlamak. *(Bab. XVI. 2, 122)*

tasma : Dilinmiş kayış.

Bir ağaç paresi bir pare tasma تاصمه
Varıp anın için ulaşma hasma *(Şeh. Ş. XVI. 460)*

tas tarım : Boy bos, endam.

§ Yâl ü bâl يالوبال [*Fa.*] : Boy bosun ve tas tarım طاس طارم derler. *(Ni'meti. XVI. 641)*

tas tas : Şerha şerha, parça parça.

§ Dilde kuruluk hasıl olur, kuruluğundan tas tas تاس تاس yarılır. *(Mü. Şi. XIV-XV. 97)*

§ Havflerinden dudakları tas tas طاس طاس yarıldı. *(Müslim. XV. 34, 124)*

taş : → **daş.**

taşa basdırmak : Taşla kapatmak, üzerine taş yığmak.

§ Heman emreyle üzerlerine irüp taş toprak sürüp anları taşa bastıralım طاشه باصديرەلم. *(Müslim. XV. 22, 6)*

taşagelmek : Taşıvermek.

Dükendi ömr ü müddet başa geldi
İçim yandı yüreğim taşageldi طاشه كلدى
(Çeng. Dâi. XV. 247)

taşa yazmak : Hakketmek, tersim.

Levh-i dilde nakş olmuşken hayâl-i şekl-i yâr
Taşlara yazmak طشلره يازمق düşer miydi o Şirin sûreti
(Hayali. XVI. 167)

taş bağır : Katı yürekli.

Safasından çü gayet germ olurlar
İşitüp taş bağırlar طش بغرلر nerm olurlar
(Çeng. Dai. XV. 198)

taş döğen : 1. Taş kıran.

Seni görseydi eğer olmaz idi Şirin'in
Kûhken tîşe be-kef taş döğen طاش دوكن ırgadı
(S. Vehbi. XVIII. 194)

2. Sağlam, kuvvetli.

§ Bu taife şedit ve taş döğen طاش دوكن ve şeci' olup.
(Cihan. XVII. 117)

§ El-vezâ الوزى [*Ar.*] : Yavuz taş döğen طاش دوكن cellat eşeğe denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 947)*

taşgaru : → **daşgaru.**

taşḫun : Taşkın.

Revan olur yürür ol yerde taşḫun طشخون
Beriyyeler keser yürür niçe gün *(Hikmet. XV. 250)*

taşırgamak, (taşırkamak) : Ayak yalın olarak yürümekten yara bere içinde kalmak, aşınmak.

Taşırgamışdurur طشرغامشدرر rahşin ayağı
Edeyim nal ta ola yarağı *(Şeh. Ş. XVI. 488)*

§ Vecâ وجی [*Ar.*], sûde-pâ şuden سوده پا شدن [*Fa.*] : Ayağı aşınmak ki taşırkamak طاشرقق ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 318)

Âleme zühd-i huşgûnü satma
Bizi ol yollara taşırgatma طاشرغاتمه
(Sabit. XVII-XVIII. 223)

§ El-veka' الوقع [*Ar.*]: ... Ve ayağı yalın olmağla taşırkayup طاشرقیوب mecruh olmak mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 692)

§ El-vecâ الوجی [*Ar.*] : Ayak ya tırnak yalın yürümekten yahut taşlık sert yerde yürümekten aşınıp fersûde olmak, yahut ondan eşet olan hâlete uğramak mânasınadır ki taşırkamaktan طشرقمدن derileri soyulup etleri pare pare olmaktan ibarettir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 945)*

taşırkamak : → **taşırgamak.**

taşırkatmak : Hayvanı nalsız yürüterek tırnaklarını aşındırmak.

§ El-muhfi المحفی [*Ar.*] : Davarı nalsız yürütmekten ayaklarını ve tırnaklarını yufkaltıp taşırkadıcı طاشرقادیجی kişi.
(Terceman. XV. 301)

taşı taşa komak : Taşı taş üstüne koymak, bina etmek.

Hayatında komadı taşı taşa قومادی طاشی طاشه
Memâtında da yok mâl içe taşa *(Muham. XV. 256)*

taş koparmak : İtaatsizlik etmek, sözünden çıkmak.

§ Evliyamın sözünden taşra çıkmayın sonra çıkıp da taş koparırsañız طاش قوپاریرسەکز ben de sizden baş koparırım.
(Ev. XVII. 269)

taşra : → **daşra.**

taşra aşmak : → **daşra aşmak.**

taşra çekmek : → **daşra çekmek.**

taşra gelmek : → **daşra gelmek.**

taşrağı : → **daşrağı.**

taşra iletmek : → **daşra iletmek.**

taşra kalmak : → **daşra kalmak.**

taşra olmak : → **daşra olmak.**

taşra salmak : → **daşra salmak.**

taşra vurmak : → **daşra vurmak.**

taş tutunmak : Taşla taharet yapmak, istinca etmek.

§ Taşı طاشی oturduğu yerde tutunmaya طتنمیا, birez ol aradan anarurak gitmek gerek. *(Tuh. Le. XV. 247)*

taş yatur : Korkudan hareketsiz, taş gibi duran.

§ İşte taş yatur طاش یاتور bir ahu ve bir geyik.
(Hamza. XIV-XV. 26, 101)

taş yatur kalmak : Korkudan, hayretten taş gibi dona kalmak, harekete mecali olmamak.

§ El-ḫırk الخرق [*Ar.*] : . . . Ve şol ahu ve kuş makulesine denir ki etrafında sayyatlar olmağla havfinden harekete mecali olmayıp taş yatur kala طاش یاتور قاله.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 893)

tat : Yabancı, ecnebi, özel olarak Acem.

İlim Türktür, dilim Türktür, bilim tat طات
Eğerçi tat diline vardurur yat *(Hurş. XIV. 95)*

§ Sakalı uzun tat تات eri banladıkta. *(Dede. XIV. 7)*

Şunun gibi nazmeyleyem Türkice
Ki Tat طات ü Muğal ede şabaş ü çâ *(Süh. XIV. 23)*

Çü toz açıla bile her Türk ü Tat تات
Ki bindiği eşşek midir yoksa at *(Süh. XIV. 17)*

Gerek söz ola ma'nilü vü onat
Tefavüt değil der ise Türk ü Tat طت *(Ferh. XIV. 3)*

Dürlü milletten belüre Türk ü tat تات
Ölmek öğüştür halâyık bî-sebat *(Melhame. XIV-XV. 78-1)*

Sonu el-kıssa bir nakkata düştüm
Özüm Türk oğlanı bir Tat'a تاته düştüm
(Çeng. Dâi. XV. 231)

Biri Urum, biri Fellah, biri Tat
Öbürü de benzer idi Kürt gibi *(Saz. Köroğlu. XVI. 56)*

§ Zeytini ve inciri ve rummanı dahi olmayıp tat طاط elinden gelir. *(Ev. XVII. 614)*

tatarı : Az pişmiş (yemek).

§ El-enîd الانيض [*Ar.*] : Nadc bulmamış tatarı تاتارى ete denir. *(Kam. XVIII - XIX. 2, 411)*

§ El-muarraz المعرض [*Ar.*] : Tatarı تاتارى pişmiş ete denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 432)*

Tatça : Yabancı dil ve özel olarak Farsça.

Türkçe eğer bileydim bir sözü bin edeydim
Tatça طاتجه eğer dilersiz gûyem esrar-ı ulâ
(Velet. XIII-XIV. 8)

Gerek söz ola ma'nilü vü onat
Tefavüt değil der ise Türk ü Tat
. . . . . .
Ki her beyte yerli yerince dürüst
Nite Tatçadan طتجدن Türkiye geldi cüst *(Ferh. XIV. 5)*

Dilerdim ki Kirman'ı eliktürem
Başım yidi kirm anı Tatça طتجه direm *(Ferh. XIV. 14)*

tatırmak : → **dadırmak.**

tatlıcık : Kıtlık yılı.

§ Nan-ı şirin bûden نانشيرين بودن [*Fa.*] : Etmek tatlı olmak ki murat izzet ve nedret bulmasıdır; kaht seneye tatlıcık طتليجق ta'biri bundan me'huzdur. *(Bürh. XVIII-XIX. 586)*

tatlu iyi : Güzel koku.

Ya'kup eydür çünkü baktım ben size
Tatlu iyi طاتلو ايى geldi hem sizden bize
(Yuz. Şeyd. XIII. 67)

tatlucak : Tatlı tatlı.

§ Bir gün benna, hatunıyle tatlucak طتلوجق söyleşirken baylık, yoksulluk sözü çıktı. Hatun eyitti...
(Ferec. XV. 45)

§ ... Mal ü menâl-i muhakkarımız ol kadardır kim sana ve bana ölünce yeter, gitmek fikrin eyleme, tatlucak طتلوجق dirilelim dedi. *(Ferec. XV. 41)*

tatu : Dadı.

§ ...Able'nin tatusıydı طاطوسيدى. *(Anter. XIV. 215)*

§ Able'nin tatusı طاطوسى Hamise içeri girdi.
(Anter. XIV. 219)

tav : Kumar ve bahis parası, öç.

§ ...Kumarbazlar arasında ol meblâğa derler ki üzerine oynarlar, ya'ni öç mânasına. Türkide tav تاو derler.
(H. Ş. XVI. 164)

tavar : → **davar.**

tavar dutmak : → **davar dutmak.**

tavı : Tava.

§ On çanak : 6, iki tavı توى : 30, döşek gılafı : 8.
(Sic. B. XV. 4, 3)

§ Sini : 30, kazgan : 30, tavı توی : 10... *(Sic. B. XV. 10, 1)*

§ Gönlek, şarşap : 15, tavı توی : 5. *(Sic. B. XV. 6, 63)*

tavıcık : Küçük yağ tavası.

§ Bakraç, tavıcık توی‌جق : 3, ağaç çanak. *(Sic. B. XV. 6, 113)*

tavış : Hafif ses.

§ Hatreşe حرشة [*Ar.*] : Çekirge ot yimesinin ağzı tavışı طوشی ve sesi seleni. *(Bab. XVI. 2, 175)*

§ Mehmûse مهموسة [*Ar.*] : Gizlice olan tutak tavışı طوشی harfleri. *(Bab. XVI. 2, 336)*

§ Ḫaşfe خشفة [*Ar.*] : Avâze ve hareket ve gizlice olan tavış طوش ve na'lin avâzesi ve ayak tavışı. *(Bab. XVI. 1, 178)*

Şeh-melik'ten ejdeha duydu tavış طوش
Götürüp baş bir kez eyledi huruş *(Enveri. XV. 79)*

tavlamak : Isıtmak.

§ ... Kudümleri çalın Seyyit dergâhına gidelim ve anda bir dürlü sema' edelim dedi. Filhal kudümleri ateşe koyup tavladılar طولدیلر. *(Bektaş. XV. 395)*

tavlum tavlum kılmak : Davul gibi şişirmek.

§ Ve gâh tâziyâne-i belâ-nihad ile tavlum tavlum kılurlar طاولوم طاولوم قلورلر. *(Şeref. XVI. 246)*

tavlunbaz : → davlunbaz.

tavşancı : Tavşancıl.

§ Zümmec زمج, bir nevi toğandır; ba'zı der ki tavşancıdır طوشنجدر ba'zı der ki çaylaktır. *(Hay. XV. 97)*

§ Ukab عقاب tavşancıdır طوشنجدر, kuşların beğidir, kerkes kethüdasıdır. *(Hay. XV. 133)*

tavşan uyḫusu, (tavşan yuḫusu) : Yalancı vaat.

§ Sahipkıran'a tavşan uyḫusu طوشان اويخوسى verdiler.
(Hamza. XIV-XV. 6, 3)

Bilirim ben atamın huy u husun
Bana sen vermegil tavşan yuḫusun طوشن يخوسن
(Şeh. Ş. XVI. 621)

tavşan yuḫusu : → **tavşan uyḫusu.**

tavşıldı : Hafif ses.

§ El-mücrisü المجرس [*Ar.*] : Tavşıldı طاوشلدى edici ve anıl anıl seslenici nesne. *(Terceman. XV. 277)*

tav tavlanıp sav savlanmak : İş işten geçmek.

§ "Öküz öldü, boyunduruk kırıldı,, dedikleri gibi tav tavlanıp sav savlandıktan طاو طاولنوب صاو صاولاندقدن sonra...
(Ev. XVII. 236)

tavucak : Tavukçuk.

§ Bir karıcık kurban eylemeğe kudreti olmayıp bir tavucağa تاووجغه malike idi. *(Rahat. XVI. 61)*

tavuk : Horuz.

§ Ol gice tavuk تاوق öttüğü zamanda... *(Rahat. XVI. 43)*

tavulbaz : Ata giydirilen göğüs zırhı.

Bu resm ile dün buçuğun geldi ol
Kişi isteyip çevre çalardı yol
Bakıp iki at gördü ol kazılu
İyerli, uyanlı, tavulbazlu طاوولبازلو *(Süh. XIV. 151)*

tay : Hayvan yükünün bir dengi; denk, eş, misil.

Hususa Şah Ferruh'dur yegâne
Ki doğurmadı tayını تايينى zamane *(Işk. XIV. 322-1)*

Oluptur gerçi kim cehl ile rüsvay
Bulumaz kendözüne bir dahi tay تاى *(Tennuri. XV. 33)*

Bular katında birdir yoksul u bay
Cihanda ilm ile yok bunlara tay *(Salâtin. XV. 204)*

Kametin tayına تاینه bir serv çemende bitmez
Yüzünün nakşine bir bağçede gülzar ola mı *(Dâi. XV. 52)*

§ El-idlü العدل [*Ar.*] : Yük tayına تاینه ve dengine derler. *(Terceman. XV. 57)*

Dönüp mecnuna âkıller katında
Akılsız tayı تای oldum aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 56)*

Arşun, arış, kol : zira', pek gidiciler: sira'
Paça olan an : küra', idl عدل [*Ar.*] nedir : misl ü tay تای *(Naz. Le. XVII. 1)*

Ağırdır kalkmıyor yükümün tayı
Demirdir çekilmez feleğin yayı *(Kara. XVII. 95)*

§ Tay تای [*Fa.*] : Beş mânası var... Hamis, teng-i bâr mânasınadır, yükün bir tarafıdır ki denk ve tay طای ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 174)*

Yüz bin sofi, zahit, yüz bin edepli
Meyhanede bir sarhoşa tay olmaz *(Saz. Celâli. XIX. 536)*

taya : Dadı, sütnine.

§ Abdurrahman ile Meymune'yi has sarayda tayalar طایه‌لر verüp terbiye ile mukayyet oldular. *(Müslim. XV. 1, 58)*

§ ... Naciye nâm kızı ve İncü nâm tayası طایه‌سی ve mezkûre İncü'nün kızı Zeynep ve... *(Sic. B. XV. 4, 114)*

Benim ol tayam طایم oldu emdim anı
Ana dahi bunun erdi ziyanı *(Şeh. Ş. XVI. 47)*

§ Dâye دایه [*Fa.*] : Ma'ruftur ki Türkide taya طایه dinür ve atabeğ ve lala mânasına. *(Lû. Şeh. XVIII. 32-2)*

§ Ez-zı'r الظئر [*Ar.*] : Taya طیا dedikleri hatun ki câriyeden süt-anadır. *(Kdeb. XVIII. 551-1)*

tayak : → dayak.

tayalık : Dadılık, sütninelik.

§ El-felh الفلح [*Ar.*] : Tayalık طايه‌لق eylemek ki tayaya murdıa derler. *(Kdeb. XVIII. 344-2)*

tayancak (I) : → tayıncak.

tayancak : → dayancak.

tayangan : → dayangan.

tayanıgörmek : → dayanıgörmek.

tayanmak : → dayanmak.

tayaza : → dayıza.

tayınalık : Kaygan.

§ Zelk زلق [*Ar.*] : Tayınalık طاينه‌لق yerden kişinin ayağı kayup tayınmak. *(Bab. XVI. 2, 338)*

tayıncak, (tayancak (I), tayrıncak) : Kaygan, kaypak.

§ Endamı aruk kişiye tiz ottan yumuşak ot ve tayıncak طينجق ot ziyade işleye. *(Yadigâr. XIV. 16-2)*

§ Pes bildiler kim halifenin haberi bunlara değmemiş ve bunlar halifeyi işittikleri yoğ imiş. Andan gittiler pes bir tayıncak طاينجق dağa erdiler kim üzerinde hergiz ot yok. *(Enb. XIV. 770)*

§ Katı yağmur yağardı ve yolları çevre tayıncak طاينجق olmuştu. *(Kesir. XV. 103)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] : Tayıncak طينجاق. *(Miftah. XV. 136)*

§ Ez-zelaku الزلق [*Ar.*] : Tayıncak طاينجاق ve sıyrıncak yer. *(Terceman. XV. 372)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] : Emles mânasına ve tayıncak طينجق. *(Caf. XVI. 165-1)*

§ Leşn لشن [*Fa.*] : Tayrıncak طيرنجق. *(Şamil. XVI. 507)*

§ Lağznâk لغزناك [*Fa.*] : Tayıncak طاینجق. *(Şamil. XVI. 174)*

§ Nesû نسو [*Fa.*] : Tayıncak طاینجق. *(Şamil. XVI. 214)*

§ Laḫşan لخشان [*Fa.*] : Tayıncak طاینجق. *(Şamil. XVI. 507)*

§ Et-temlis التمليس [*Ar.*] : Tayancak طیانجق itmek. *(Ah. XVI. 216)*

§ Laḫşan لخشان [*Fa.*] : Tayıncak طینجق. *(Ni'meti. XVI. 563)*

§ Lâḫşan لخشان [*Fa.*] : Tayıncak طاینجاق yer. *(Deş. XVI. 278-1)*

§ Lâğzan لغزان [*Fa.*] : Tayıncak طاینجاق. *(Deş. XVI. 278)*

Azkınlık u zulm ü sefahettir : rehak
Tayınmak u tayıncak طاینجق olan yer : zelak زلق [*Ar.*] *(Naz. Le. XVII. 31)*

§ Zelç زلج [*Ar.*] : Yer tayıncak طاینجق olduğundan nâşi ayak kaymak. *(Aks. XVII-XVIII. 221)*

§ Emlese املاس [*Ar.*] : Tayıncak طاینجق oldu. *(Aks. XVII-XVIII. 476)*

§ Ed-dihan الدهان [*Ar.*] : Tayıncak طاینجق yere denir ki ayak kayıp gider gûya ki yağlanmış olur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 632)*

§ Es-sald الصلد [*Ar.*] : Begayet pek ve tayıncak طاینجق nesneye denir, mermer ve sumaki taş gibi. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 634)*

§ El-mezille المزلة [*Ar.*] : Tayıncak طاینجق yalçın yere denir ki ayak ilişmeyip kayıp gider. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 234)*

§ Dusende دوسنده [*Fa.*] : Lagzende ve emles ve tayıncak طینجق yere denir ki ayak bastıkta kayıp gider. *(Bürh. XVIII-XIX. 285)*

tayındırmak : Kaydırmak.

§ Zira zulüm tayındırır طايندرر kademi ve... *(Kesir. X 422)*

§ ... Ve tayındurmagıl طيندرمغل doğru yoldan.
(Tez. Ün. XV. 30-1)

§ El-izlâku الازلاق [*Ar.*] : Bir kimsenin ayakların tayındırmak طيندرمق. *(Terceman. XV. 55)*

Buna görmek gerek leşker yarağın
Tayındırmak طايندرمق gerek bunun ayağın
(Şeh. Ş. XVI. 1016)

§ El-izlâk الازلاق [*Ar.*] : Tayındırmak طيانديرمق. *(Ah. XVI. 42)*

§ Vez kerden وزكردن [*Fa.*] : Tayındırmak طايندرمق ve kaldırmak ve koparmak. *(Ni'meti. XVI. 39)*

§ Lağzîden لغزيدن [*Fa.*] : Tayındırmak طايندرمق.
(Şamil. XVI. 283)

§ İzlak ازلاق [*Ar.*] : Kimse ayağını tayındırıvermek طيندرى ورمك.
(Bab. XVI. 2, 322)

tayınmak, (tayrınmak) : Kaymak, sürçmek.

Adam düşer olsa ayak tayınur طاينور
Başındağı aklı anın yayınur *(Süh. XIV. 334)*

§ Asası olmayanlar, ya'ni sabrı olmayanlar tayrınır, düşer, geçmez öteri. *(Enb. XIV.)*

Gönül verme bu yerde çok yatma sen
Ki künbette koz tayınır طاير atma sen *(Ferh. XIV. 81)*

Aşk-ı ruhun tarikıdır dâr-ı selâmetin yolu
Menziline kaçan irer kim ki bu yolda tayına *(Nesimi. XIV.)*

Lisan : dil, rehak : günah, tayınmakdurur : عثار ısâr طاينمقدرر
(Fer. XIV. 8)

Ârıd : bulut, key: dağlamak, mudhıd مدحض [*Ar.*] nedir : tayınan طاينان
(Fer. XIV. 16)

Oda yanmış teni aklı yayınmış
Tayanmış başı ayağı tayınmış طینمش *(Işk. XIV. 67-2)*

§ ... Sarhoş yiğit hem iki canavarla savaşmıştı, tayındı طاینڈی düştü. *(Dede. E. XIV. 186)*

§ Bu iradet makamı bir makamdır ki niçelerin bunda ayağı tayınup طاینوب cehennemin ortasına vâkiʿ oldu.
(Müneb. XIV-XV. 94-2)

§ Âlim, ilmiyle amel tarikına saʿyetmesi anın vaʿzı nasihatı gönüllerden tayınur طینور sinmez, nitekim yağmur katrası kayaya dokunur geri sıçrar, sinmez.
(Müneb. XIV-XV. 264-2)

§ Kişi önün gözleyip kendüyi sakınmak yardan uçmadan gerek, çün ayağı tayrınup طیرنب yardan uça andan sonra önüne bakmak faide kılmaz. *(Leys. Mu. XIV-XV. 300-2)*

§ Ez-zelâkatü الزلاقة [*Ar.*] : Tayıncak yer ki üzerinde ayak durmaya tayrına طیرنه. *(Terceman. XV. 379)*

§ Şaḫiden شخیدن [*Fa.*] : Tayınmak طاینمق ve taşra çıkmak ve incinmek. *(Miftah. XV. 31)*

§ Çün balçık çok ola piller tayınır طاینر ve sürçer.
(Güls. XV. 55)

§ Kıyamet gününde Âdem oğlanının ayağı tayrınmaz طایرنماز hattâ beş nesneden suâl olunmayınca. *(Kesir. XV. 355)*

§ Andan sonra ayakları tayınup طاینوب geri içine düşe.
(Kesir. XV. 382)

§ Kiçiler su döker ulular tayınur طاینور. *(Ata. XV. 28)*

§ Küçük işer büyük tayınur طاینور düşer. *(Ata. XV. 37)*

§ Pes tayınur طینور ayak sâbit olduktan sonra.
(Cev. Es. XV. 369)

§ Bu ayyar bir kaç şagirtleriyle bir mahalde giderdi ayağını bir kavun kabının üstüne bastı, ayağı tayındı طاینڈی.
(Kabı XV. 257)

§ Kaza-i nâgehanî ayağım tayındı طایندی. *(Rahat. XV. 36)*

§ Niceler bunda mağrur olup ayağı tayınup طاینوب dalâlet çukuruna düşüp helâk oldular. *(Leys. Ar. XV. 147)*

Çü baş çekti itâatten heman dem kâfir oldu ol
Ayağı tayınup düştü dokundu başına pes taş
(Muham. XV. 57)

Şu denlü ki'tmiş idi ferş mermer
Tayınurdı طینو ردی giderken pây-ı sarsar *(Mih. XV. 339)*

§ Mülhime nefis, vaktakim mülkhimelikten tayınsa طاینسه, levvamelikte duruğur ve sa'yeder, gene mülhimeliğe irişir. *(Müz. XV. 21)*

§ Ben anın heybetinden tayındım طیندم düştüm. *(Tez. Ün. XV. 208-1)*

§ Lâğziden لغزیدن [*Fa.*] : Tayınmak طاینمق, zelk mânasına. *(Caf. XVI. 195-1)*

§ Mâçan ماچان [*Fa.*] : Tayrınmak طایرنمق. *(Ni'meti. XVI. 568)*

§ Lâğziden لغزیدن [*Fa.*] : Tayınmak طاینمق. *(Ni'meti XVI. 35)*

Tayandığı kişi tayındı طایندی düştü
Belâ arısı ol dem ona üştü *(Şeh. Ş. XVI. 89)*

§ Nâgâh tayındı düştü ve kaadir olmadı ayağı üstüne tura. *(Şevahid. XVI. 308)*

§ Zelfiden زلفیدن [*Fa.*] : Yüz urmak ve tayınmak طاینمق. *(Şamil. XVI. 323)*

§ Zelak زلق [*Ar.*] : Ayak tayınacak طینجق yer, kaypak yer. *(Bab. XVI. 2, 338)*

§ Mezleka مزلقه [*Ar.*] : Ayak sürçecek tayınacak yer ve ayak tayınmaklık طینمقلق. *(Bab. XVI. 2, 306)*

Döşemişti yere sular mermer
Geçemezdi tayınmadın طینمدین sarsar *(Mîri. XVI. 235)*

§ Ben sana sığınıram Sırat üzerinde iki ayağım tayınmaktan طینمقدن. *(Zad. XVI. 52)*

§ Bukrat hakîm eydür: Ayağı tayınup طاینوب düşen kişi yine kalkabilir amma dili tayınup düşen gerü kalkamaz. *(Câm. Na. XVI. 41)*

§ Lağzîden لغزیدن [*Fa.*]: Tayınmak طاینمق. *(Şamil. XVI. 207)*

§ Âsib آسب [*Fa.*]: Tırmalamak ve tayınmak طاینمق, zellet, mânasına... *(Deş. XVI. 27-1)*

§ Ḫazde خزده [*Fa.*]: Tayınmak طاینمق, zellet mânasına; günahlardan kinayettir. *(Deş. XVI. 319-2)*

§ Zelak زلق [*Ar.*]: Tayınmak طینمق. *(Müntehab. XVII. 46-1)*

Ayrılmağa di: uzlet, tayınmağa طاینمغه di: zelle زله [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 36)*

Lâḫşiş لخشش [*Fa.*]: tayınmak طاینمق, künam: otlak
Kûpâl: çomak, binihend: korlar *(Genc. XVII. 40)*

§ Dahz دحض [*Ar.*]: Aslında ayak tayınmak طاینمق mânasınadır. *(Aks. XVII-XVIII. 364)*

§ Et-tezellüc التزلج [*Ar.*]: Yürürken ayak sürçüp tayınmak. *(Kdeb. XVIII. 298-2)*

§ El-hefevât الهفوات [*Ar.*]: Müfredi hefve, ayak sürçüp tayınmak mânasınadır. *(Kdeb. XVIII. 264-2)*

§ Ez-züleyla الزليل [*Ar.*]: Ayak çamurdan ve tayıncak yerden tayınup kaymak yahut...
(Kam. XVIII-XIX. 3, 234)

§ El-kala' القلع [*Ar.*]: Güreş tutan kimsenin ayakları pâydar olmayıp beri öte tayınmak طاینمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 655)

tayıza: → **dayıza.**

taylak: Henüz yük vurulmamış genç deve.

§ Cüng جنك [*Fa.*]: Henüz yük urulmamış genç deveye denir ki taylak تیلاق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 208)*

taylaştırmak : Denkleştirmek.

§ El-adlü العدل [*Ar.*] : Bir nesneyi bir nesneye denkleştirmek ve taylaştırmak تايلشديرمق. *(Terceman. XV. 57)*

tayrıncak : → **tayıncak.**

tayrınmak : → **tayınmak.**

tayu : Dayı.

§ Gülşehri bint Kemâl nam hatunun sâkine olmağa kaabil yeri olmayıp iddeti temam oluncaya tayusı طايوسى İmir bin Himmet nam kimesneye emanet vaz' olunduğu kaydolundu. *(Sic. A. XVI. 1, 618)*

§ Mezbure Hüsniye tarafından tayusı طايسى Hüseyin Çelebi vekâleten tasdik idüp... *(Sic. K. XV. 5, 307)*

taz : → **daz.**

taze yüzlülük : Beşuşluk, sırıtkanlık.

§ ... Muayyen oldu kim anın avratı ol işten beridir. Pes buyurdu kim ol doğancıyı getirdiler. Kaçan doğancı taze yüzlülük ile تازه يوزلولكله girdi ve sandı kim bir hoş kulluk eylemiştir. *(Kel. XIV. 75)*

tazıkmak : Koşup sıçramak.

Ol kimse ki başmağına yapışmaz iken toz
Dağlara tazıka طازيقا vü yabana toza benven
(Süh. XIV. 187)

tazlak : → **dazlak.**

tebnus → **bednus.**

tebseylemek : Yatıştırmak, teskin etmek.

§ Gavgayı nice kaldırdın ise öyle tebseyle ايله تبس.
(Hamza. XIV-XV. 16, 255)

tebsolmak : Yatışmak, sükûnet bulmak.

§ Eğer anlar Derbend'i geçerlerse sen de bilirsin, hod anlara devlet gelür, hurûçları sahihtir, ayruk tebsolmazlar تبس اولزلر. *(Müslim. XV. 4, 50)*

tecir : Tacir, tüccar.

§ Bâzirgân بازركان [*Fa.*] : Tecir تجر. *(Şamil. XVI. 389)*

teessüf yimek : Gam yemek, teessüf etmek.

§ Telef kıldığım ömr içün teessüf yirdim تأسف يردم. *(Güls. XV. 3)*

tefe : → **defe.**

tefelü : → **defelü.**

teğek : → **değek.**

teğele : → **tekele.**

teğelti, (teğeltü) : Eyer altına konulan keçe.

§ İskender Şah, ol gece buyurdu kim leşkerinde ne kadar adam varsa atı tobrasıyle kum götüre ve her kişi birer teğeltü تكلتو alıp alessabah İskender Şah dergâhına geleler. *(İs. H. XIV-XV. 179)*

§ El-veliyyetü الولية [*Ar.*] : Yûne ve teğelti تكلتى dedikleri keçedir ki eyer altına korlar. *(Terceman. XV. 279)*

Kaşagu, teğeltü تكلتو : mihas, mirşaha مرشه [*Ar.*] *(Uc. Gar. XV. 26)*

§ Osman Gazi'nin yenice bir sırtık teğeltisi تكلتيسى ve bir yancığı ve bir kaşığı dahi vardı. *(Âş. XVI. 36)*

§ Mirşaha مرشحة [*Ar.*]: Eyer altına urulan teğelti تكلتى ve arakıyye ve şal. *(Bab. XVI. 1, 303)*

§ Berdea بردعة [*Ar.*] : Eyer altına teğelti تكلتى yerine konan pelâs. *(Bab. XVI. 1, 135)*

§ Nemed-zin نمدزين [*Fa.*] : Tegelti تكلتى. *(Şamil. XVI. 522)*

§ Bir yular ve bir başlık ... ve bir teğelti تكلتى.
(Sic. K. XVI. 8, 182)

§ Hacı Hüseyin bin Satılmış meclis-i şer'de Yusuf bin Veli nâm teğelticiyi meclis-i şer'a ihzar idüp bundan akdem mezbura altı adet teğelti تكلتى vermiş idim yüzer akçaya, altı yüz akça hakkım vardır. *(Sic. A. XVI. 2, 290)*

§ Pûn پون [*Fa.*] : Teğelti تكلتى. *(Ni'meti. XVI. 189)*

§ Nemed-zin نمدزين [*Fa.*] : ... Ve teğelti تكلتى ki eyer altına ururlar. *(Caf. XVI. 166-1)*

§ Pûn پون [*Fa.*] : Teğeltü تكلتو, nemed-zin mânasına ve eyer keçesi dahi derler. *(Caf. XVI. 180-1)*

§ El-berza'a البرذعة [*Ar.*] : Yune dedikleri keçe ki eyer altına korlar, teğelti تكلتى dahi derler. *(Ah. XVI. 126)*

§ El-kurtan القرطان [*Ar.*] : At arkasına urdukları teğelti تكلتى.
(Ah. XVI. 801)

§ Peşmakend پشماكند [*Fa.*] : Teğelti تكلتى ve eyrim ki eyerin kendüye muttasıl teğeltisidir تكلتىسيدر, berda'a بردعة mânasına.
(Deş. XVI. 66-2)

§ Mirşaha مرشحه [*Ar.*] : nemed-zin نمدزين [*Fa.*] : İğer keçesi, teğelti تكلتى ta'bir olunur, reşih'ten mehuzdur, arak ya'ni der mânasına. Aslında derlik ta'bir ettikleri nesnedir ki cümle esvapların altına giyerler, lihaza teğeltiye تكلتىيه der çıkmasın deyü teğelti altına koydukları keçeye dahi derler.
(Aks. XVII-XVIII. 196)

§ El-hils الحلس [*Ar.*] : Teğeltü تكلتو ki eğerin altına kodukları kalın şey. *(Kdeb. XVIII. 613-2)*

§ Âdrüm آدرم [*Fa.*] : Umumen at teğeltisi تكلتيسى nemed-ziyn نمدزين mânasına ve hususen ol teğeltidir تكلتيدر iki parçadan ola. Türkide eğrim dedikleridir. *(Bürh. XVIII-XIX. 31)*

Oldu teğelti تكلتى : mirşaha مرشحه [*Ar.*], kolan : hizam ü hem dafir
(Asım. XVIII-XIX. 26)

§ El-bedide البديدة [*Ar.*] : Şol içi dolmuş nesneye denir ki atı ve davarı basmasın deyü kaltağın ve palanın altına korlar; eğerde tegeltü تكلتو ve palanda tepingi ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 572)

teğeltici : Eyer keçesi yapan.

§ Saraçlarda bir tarafı Âbid'in dükkânı ile ve bir tarafı teğeltici تكلتيجى Hüseyn'in dükkânı ile mahdut olan mülk dükkândan... *(Sic. K. XVI. 8, 35)*

teğeltilik : Hayvan sırtının teğelti ile örtülen yeri.

§ Es-sahevat الصهوات [*Ar.*] : Develerin örgüçlerinden gerü olan mahaller Türkçe teğeltilik تكلتيك dinür.
(Kdeb. XVIII. 264-2)

teğeltü : → **teğelti.**

tek (I), (dek (VI), teki) : Gibi.

Benim dek دك kemterin kuldan ne gelsin
Şehinşah dibelik şahlıkta kalsın *(Hurş. XIV. 75)*

Gül çehresinin şem'ine pervane teki تكى yan
K'anın teki can-yandırıcı nâr ele girmez *(Nesimi. XIV. 38)*

Ruhun şem'i firakından gönül pervane tek تك yandı
(Nesimi. XIV. 98)

Belin gibi hilâl olduh, ağızın tek تك hayal olduh
Hayalin olalı şahâ bu dem mihmanı uşşakın *(Kadı. XIV. 2)*

Baht-ı zengi yüzü tek تك ağarmaz
İşi paşmaklayın başa varmaz *(Şeyhi. XV. 63)*

Ger anın cümlesi ola bir erde
Anın tek تك er tapılmaz bahr ü berde *(Ruşeni. XV. 47)*

Gül-i ter görmedi bülbül ruhun mânendi gülşende
Kadin tek تك irmedi serve çemende bağban doğru
(Sarıca. XV. 48)

Dün akşam oldu vü gelmez benim şem'-i şebistanım
Bu hasret oduna her dem yanar pervane tek تك canım
(Ah. Pş. XV. 132)

Bir uğraş oldu kim bu çarh-ı serkeş
Anın tek تك görmedi âlemde uğraş *(Hikmet. XV. 448)*

Tuti olur İbrahim la'lin öğücek cânâ
Tutilerin anın tek تك liykin şekeri yoktur
(İbrahim. XV. 149-2)

Adlinin berd-i nesimin tâ ki neşretti sabâ
Gonca tek تك dil-teng olanlar gül gibi mesrûrdur
(Dâi. XV. 14)

Felek tek oldu yüzü pür-sitâre
Bulut mânendi bağrı pâre pâre *(Yuz. Şems. XVI. 357)*

Nâledendir ney gibi avaze-i aşkım bülent
Nâle terkin kılmazam ney tek kesilsem bent bent
(Fuzuli. XVI.)

Ey Fuzuli âlemin gördüm kamu ni'metlerin
Hiç ni'met görmedim didar-ı dilber tek تك leziz
(Fuzuli. XVI. 138)

Cihanda vâlih ü şeyda vü hayran
Benim tek تك isteyüben bulamazam *(Gülşeni. XVI. 48)*

Hem ol öşrün verir size koyunun
Verirem nısfını ben dek دك toyunun *(Güvahi. XVI. 62)*

Bildirse cürmümü, çekse bıçağın
Nesimi tek tutup yar yüze meni *(Saz. Gevheri. XVII. 150)*

Yedisinde bir zerrece kaynadım
Sekizinde su tek coştum her yana *(Saz. Vartan. XVIII. 378)*

Kimsenin yâ Rab benim tek تك kalbi viran olmasın
Hanümanı aşk odıyle böyle sûzan olmasın
(Molla. XIX. 341)

Güzel endamına mail olanlar
Pervane tek yana yana basılmış *(Saz. Emrah. XIX. 621)*

tek (II) : → dek (II).

tek değil : → dek değil.

tek durmak : → dek durmak.

tekele, (teğele, tekle) : Eskiden ulemanın elbise üzerinden giydikleri kaftan.

§ Kürte كرته [*Fa.*] : Tekele تكله kaftan. *(Miftah. XV. 119)*

§ Sırta tekele تكله dikerlerdi Alaşehirin kızıl ifladisin sancak ederlerdi. *(Âş. XVI. 56)*

§ Lebaçe [*Fa.*] : Tekele تكله. *(Şamil. XVI. 241)*

§ Kürte كرته [*Fa.*] : Tekele تكاله. *(Şamil. XVI. 499)*

§ Lepâçe لپاچه [*Fa.*] : Tekele تكله yelek kaftan. *(Şamil. XVI. 506)*

§ Bağaltak بغلتاق [*Fa.*] : Tekele تكله. *(Şamil. XVI. 396)*

§ Bağaltak بغلتاق [*Fa.*] : Teğele تكله kaftan. *(Deş. XVI. 183-2)*

§ Duvâç دواج [*Fa.*] : Çarşaf ve yorgan ve ferace ve tekele تكله kaftan ve üst kaftanı. *(Ni'meti. XVI. 323)*

§ Kürtek كرتك [*Fa.*] : Yelek... ve yektayî tekele تكله kaftan. *(Ni'meti. XVI. 542)*

§ Bağaltak بغلتاق [*Fa.*] : Tekele تكله. *(Ni'meti. XVI. 149)*

§ Sudure صدرة [*Ar.*], libaçe لباچه [*Fa.*]: Tekle تكله kaftan ki cümle esvap üzerine giyerler ve ulema libasındandır. Ba'zı nüshada beştek ile tefsir olundu... Ya'ni küçük seccade ki Arabide hamre derler ve ba'zılar zıbun ve ba'zılar göğüslük mânasınadır dediler. *(Aks. XVII-XVIII. 186)*

§ Kurtuk قرطق [*Ar.*], kürte كرته [*Fa.*] : Sade tekele kaftan ve kısa gömlek. *(Aks. XVII-XVIII.)*

§ Lebaçe لباچه [*Fa.*] : Balâ-puş ve fereci mânasınadır; ya'ni tekle تكله kaftan ve feracedir ki cümle esvap üzerinden giyilir, ulema-yı Acem libasıdır. *(Bürh. XVIII-XIX. 543)*

teker : Tekerlek, daire.

Güzelin yanağı ayın tekeri
Ağzı oğul balı, firenk şekeri *(Kara. XVII. 131)*

tekerek : 1. Kurs.

§ El-kursatü القرصة [*Ar.*] : Ve dahi güneşin cirmine ve tekereğine تكركنه de kursu'ş-şems derler. *(Terceman. XV. 151)*

2. Dolu.

§ Jâle ژاله [*Fa.*] : Şitâb-ı bâran ve kırağı ve çiy ve tolu, tekerek تكرك mânasına. *(Ni'meti. XVI. 351)*

tekesimek : Keçi teke istemek.

§ El-istidrarü الستدرار [*Ar.*] :... Ve keçi tekesimek تكسمك ve teke dilemek. *(Terceman. XV. 61)*

§ Eytabbe ايطبه [*Ar.*] : Dişi keçinin tekesimesi تكەسمى. *(Bab. XVI. 1, 131)*

§ İstidrar استدرار [*Ar.*] : Keçi tekesimek تكەسمك. *(Bab. XVI. 2, 8)*

teki : → **tek (I).**

tekin (I), (dekin, tekün) : Bihude, abes, boş.

Öğümde dedim üşbu yiğit dekin دكين
Değil, geldiği Çin şarına değin *(Süh. XIV. 102)*

Tekin mi تكنمى yerde gökte her ne kim var
Senin emrine olmuştur müsahhar *(G. Ra. XV. 42)*

§ Bu avrat tekün تكون avrat değildür, dedi. *(Müslim. XV. 1, 58)*

§ Bîdevlete öğüt veresin, tekin تاكن erişmedi benim ile der. *(Ata. XV. 29)*

Tekin تکن nesne değüldür aşk-bâzî
Güç olur bu makamın seyr ü sazı *(Hikmet. XV. 466)*

Tekin تکن gelmedi bunlar bu araya
Bulaşmıştır bular bir mâceraya *(Salâtin. XV. 24)*

Görüp sirişkini mazlum olanın eyle hazer
Bu çeşmesârı o viranelikte sanma tekin تکین
(Yahya Bey. XVI. 42)

tekin (II) : Şehzade, prens.

§ Sultan sordu kim : Hersek tekini تکنی ne kişiydi.
(Âş. XVI. 233)

tekle : → tekele.

tek oturmak : → dek oturmak.

tek turmak : → dek durmak.

tekün : → tekin (I).

tekyelenmek, (tekye vurmak, tekye urmak) : Dayanmak, yaslanmak, ittikâ etmek.

Asâ ile çün tekyelenü gidem
Yaramaz ki dirliğe tekye idem *(Ferh. XIV.)*

§ İmdi ey azizler müslümanlığınıza tekye urup تکیه اورب mağrur olman kim azâp görmeyesiz. *(Yüz. Ha. XIV. 122)*

§ Ve evlerine kapularını ve tahtlarını ki anın üzerine tekyelenürler تکیلنورلر bir uğurdan gümüşten kılurduk.
(Cev. Es. XV. 210)

§ Pes bahadırlık kalkanın bırakmak gerek andan eşiğine tekye vurmak تکیه ورمق gerek. *(İrşad. XV. 215)*

§ ... Bir pîr oturmuş ... ben dahi şeyh tekyelenduğu تکیه لندوغی ağaç dibine vardım, ol tuşa baktım. *(Ferec. XV. 154)*

§ ... Cemâle, mâle tekyelenmeyenler تکیلنمینلر Kannuc meliki oğlu gibi bî-hâsıl mehcurları esirgemek gerek.
(Ferec. XV. 276)

tekye urmak : → **tekyelenmek.**

tekye vurmak : → **tekyelenmek.**

teleme : → **deleme.**

telesimek : Bayılacak hale gelmek.

§ Kan çok aktı haylı telesidi تلەسیدی. *(Müslim. XV. 6, 59)*

§ Gürz indi yağrınına dokundu Mâlik-zade haylı telesidi تلەسیدی. *(Müslim. XV. 6, 77)*

tel kırmak : Münasebetsiz harekette bulunmak, hata işlemek.

Sakın tel kırar تل قرر zahid-i dil-şikenden
Ne arar bu mecliste ol tahta-zen *(Atai. Ha. XVII. 50)*

Tokunmaya bu silk-i pür-gühere
Şu kim nesr ide nazmını tel kıra تل قره *(Atai. Ha. XVII. 71)*

tellenmek : Keyiflenmek.

Düz yere gelirse gayet tellenir
Yokuşu çıkarken gitmez yellenir *(Saz. Talibi. XX. 736)*

teltik : Tetik.

Tüfek alıp ele engüşt-i hümayunu ile
Teltiğine تل تیکینه dokunup ettiği anda çakmak *(Vasıf. XIX. 276)*

temaşaya almak : → **gülünceğe almak.**

temel bırakmak : Temel atmak.

§ Et-te'sisü التأسیس [*Ar.*] : Temel bırakmak تمل براقق. *(Terceman. XV. 170)*

temen : Tamamiyle, tıpkı, ayniyle, hemen.

Bu yiğit ki derler Süheyl-i Yemen
Anın sâki bir kulu vardır temen تمن
Sanasın bir elmadürür yarısı
Sen ü yarısı ol adam arısı *(Süh. XIV. 140)*

Şeh eydür bize ne tealluk tutar
Çok eğlenmiş idi orandan beter
Ya sarhoşla öğüne düştü Yemen
Ya bir genç bulmuşa benzer temen تمن *(Süh. XIV. 161)*

temren : → **demren.**

tenbelet : → **tenbelit.**

tenbelit, (tenbelet) : Ufak tefek eşya, küçük yük.

§ Ḫaher-i mâder خواهر مادر *[Fa.]* : Diyze ve müsafirler tenbeliti تنبلی. *(Şamil. XVI. 117)*

§ Tenbelit تنبلیت *[Fa.]* : Küçük yük ki Türkide dahi müsta'melidir. *(Aks. XVII-XVIII. 98)*

tenk : → **dek (V).**

ten kalıbı : Vücut şekli.

§ Şaḫs شخص *[Ar.]* : Ten kalıbı تن قالبی.
(Müntehab. XVII. 53-1)

teñsizlik : Densizlik.

§ Hardab حرداب *[Ar.]* : Yeğniceklik ve teñsizlik تکسزلك etmek.
(Bab. XVI. 2, 81)

tepek : Tepen.

Dişleyüben ü tepme eşek huyudur işit
Olmayan eşek nef'i ucundan tepek تپك olmaz
(Gülşeni. XVI. 28)

tepingi : → **depingi.**

tepir : İçinde hububatı savurarak yabancı maddelerden temizlemek için kullanılan kenarı kasnaklı, önü açık yarım daire şeklinde tahta tapla.

§ Patinî پاتینی *[Fa.]* : Ol yassı büyük tabak şeklinde zarftır ki çubuktan ve sazdan ve buğday ve arpa saplarından örüp

içine galle koyup rüzgâra karşı esip savururlar. Samandan ve toz ve topraktan pâk olur. Türkide tepir تپير ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII XIX. 139)*

§ El minsef المنسف [*Ar.*] : Harmancıların ve değirmencilerin Türkide tepir تپير ta'bir ettikleri nesnedir ki tahtadan düzülmüş göğsü engebe ve yukarısı yüksekçe ve kendisi uzun bir nesnedir anınla galleyi evsip samandan ve sair nesnelerden pakederler. Bu diyar ekincileri anın yerine büyük gırbal kullanırlar. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 847)*

tepsermek : → **depsermek.**

tercüman : Bektaşilerin sofra, çırağ ve sair işlerden evvel okudukları dualar ve mukaffa sözler.

§ Dahi kanun-ı evliya üzere çırağ uyarıp tercüman ترجمان okudulur. *(Bektaş. XV. 300)*

terdek : Çulhaların mekik içine koydukları ince bir kamış, masıra.

§ Maşure ماشوره [*Fa.*] : Çulhaların masıra ta'bir eyledikleri ince kamışa denir, üzerine iplik sarılır; ve iğe sarılmış yumağına ve ol ince kamışa da denir ki mekik içine korlar, taşra Türkisinde terdek تردك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 555)*

ter düşmek : Küsmek, gücenmek.

§ Şu hançere göz dikti, vermedim; ana ter düştü تر دوشدی. *(Hamza. XIV-XV. 10, 89)*

§ Bunlar arslan huylu olur bir sehel nesneden ötürü incinip ter düşerler تر دوشرلر. *(Hamza. XIV-XV. 10, 22)*

tere : Sebze, sebzevat.

§ Eyü gıdâ, bir nesne ol kim anda devâiyyet mânası olmaya tereler ترلر gibi ve yemişler gibi. Tereler demek ya'ni sebze demek olur. *(Yadigâr. XIV. 4-1)*

terece : Pencere.

§ Revzen روزن [*Fa.*] : Baca ve terece ترجه. *(Şamil. XVI. 200)*

Terece ترجه : deriçe دریچه [*Fa.*], peyrev : uyucu, yeni ay : meh-i nev

Öneği : lecûc ü kejrev; sarılık : zerir ü çün : pes

(Genc. XVII. 50)

terek : 1. Tabak.

§ Birezden et pişti, hatun anı tereklere ترکلره kotardı; Câbir, Resûlün önüne tereklerle ترکلرله getirdi, kodu.

(Müz. XV. 267)

2. Raf.

§ Tûḫçe توخچه [*Fa.*] : Duvarlarda esbabı komak içün ettikleri yer, terek ترك mânasına. *(Deş. XVI. 314-1)*

§ Tûḫce توخجه [*Fa.*] : Oldur ki nesne komağ içün dıvar üstünde düzerler, terek ترك derler. *(Cam. Fa. XVII. 87)*

tereke : Mahsul, ürün.

§ Gün-beğün Benî-Sa'd kabilesinin malları ve terekeleri ترکەلری ziyade oldu. *(Si. Da. XIV. 155-2)*

§ Sibarî سباری [*Fa.*] : Anız, ya'ni tereke ترکه biçildikten sonra yerine anız derler. *(Ni'meti. XVI. 394)*

§ Afer عفر [*Ar.*] : Terekeniñ ترکەنك evvel sulanması ve sulayımı. *(Bab. XVI. 2, 68)*

§ Garbele غربلة [*Ar.*] : Tereke ترکه kalburlamak ve un üğütmek. *(Bab. XVI. 1, 258)*

§ Daḫıl دخل [*Fa.*] : Tahıl ve tereke ترکه. *(Şamil. XVI. 432)*

§ Çâh چاه [*Fa.*] : Mutlaka kuyuya derler. Suyu olsun gerek olmasun, içine tereke ترکه doldururlar. *(Deş. XVI. 315-1)*

§ Tebenge تبنکه [*Fa.*] : Sandık ve ağaçtan düzdükleri anbar, ki Türkide sarpun derler, içine tereke ترکه koyarlar.

(Deş. XVI. 311-2)

§ Tuḫmiyane تخمیانه [*Fa.*] : Terekeniñ ترکەنك yerden çıkıp zâhir olan mertebesinin adıdır ki Türkide sokarık derler.

(Deş. XVI. 314-1)

§ Birkaç ihtiyar hısardan taşra gelüp muratları üzere terekelerin sattılar. *(Solak. XVII. 30-1)*

§ Ed-diyâse الدياسة [*Ar.*] : Harmanı ayaklayup tereke ترکه çıkarmak. *(Kdeb. XVIII. 591-2)*

tere türe : Tere otu gibi yenir sebzeler.

§ Çeşmelerde tere türe تره ترە (harekelidir) yurlardı, varırdı anda tere uvağın direrdi. *(Tez. Ün. XV. 172-1)*

§ Dicle kenarında oturmuş, tere türe تره ترە yumuşlarmış, ol tere uvağın direr ve yir. *(Tez. Ün. XV. 101-1)*

ter geçmek : Hafif geçmek, üstünkörü geçmek.

§ Heman kendi diyarları ahvalini tahrir ve iltizam eyleyüp bâkısini ter geçmişler ترکچمشلر. *(Cihan. XVII. 122)*

terken : Bir çeşit ok.

§ Katı yaylılar, terken ترکن ohlular *(Fütuh. XIV. 547)*

§ Bin kişi çarh ohın atıcılar... Bin kişi dahi terken ترکن atanlar, katı yay çekenler, cem'etti. *(Fütuh. XIV. 584)*

§ Katı yay çekiciler, terken ترکن ok atıcılar... *(Fütuh. XIV. 408)*

terki atı : Yedek atı.

§ Mâḫçî ماخچی [*Fa.*] : Palan atı ve terki atı ترکی آتی. *(Ni'meti. XVI. 569)*

terkini urmak, (terkin urmak) : Terketmek, vazgeçmek.

§ Zira dügeli ehl-i Mekke Kâ'be'nin terkin urdular ترکن اوردیلر ve gittiler. *(Si. Da. XIV. 120-1)*

Cihanı gezip anı görümezem
Bu müşkil ki terkini urumazam ترکینی اورمزم *(Süh. XIV. 265)*

Uçundum heybetin çün gördüm anın
Urımadım اریمادم nidem terkini ترکینی canın
(Işk. XIV. 206-2)

§ Cihan bir yana olsa anın terkini urmazam ترکنی اورمزم, bin canım var ise verem, rızasın bulam. *(Ferec. XV. 337)*

Bu dünya âşıklara bir aldanguç olurmuş
Bu yalan aldangucun terkin urayım ترکن اورمیم canım
(Eşrefoğlu. XV. 30)

Terkin urdu ترکن اردی merkebin oldu yayak
Âşıka bir oldu yakın u ırak *(İbrahim. XV. 78-1)*

Kim aslın bilse fer'in terkin urdu ترکن اردی
Nider ılduzı ol kim ayı gördü *(İbrahim. XV. 47-2)*

Ümit uzun kısadır ömr igen
Ümidin terkin urdu ترکن اوردی nefsi yinen *(İbrahim. XV. 56-1)*

Düşem derdine ol yârin, uram terkini ترکنی اورم ağyarın
Visâline bu hicranın ola bin can nisar idem
(Eşrefoğlu. XV. 14)

§ ... Bir er kim bu deme dek beni besledi, mali dükendi ise terkini urmak ترکنی اورمق olmaz dedi. *(Ferec. XV. 189)*

Anınçün hanüman terkini urdum
Düşüp yollara yel gibi yüğürdüm *(Yuz. Şems. XVI. 143)*

Can ü dilden âşık oldunsa behey bülbül güle
Âşiyanın terkini ur şevk ile gülzare gel *(Kuddusi. XIX. 109)*

terkin urmak : → terkini urmak.

terlik : → derlik.

termen : → dermen.

ters izine dönmek, (ters üzine dönmek) : Ters yüzüne dönmek, gerisingeri dönmek.

§ Ebusüfyan ters üzine dönüptür gelür. *(Si. Da. XIV. 607-2)*

§ Ey kavm girin arınmış yire ve dönmeñ ters iziñize دونمك ترس ازکزه. *(Cev. Es. XV. 159)*

§ Eğer Muhammed döşekte ölürse ya depelenürse dönermisiz ters iziñize دونرمسز ترس ازکزه. *(Cev. Es. XV. 106)*

terslemek : Aptes bozmak.

§ Karlaguç asla yuvasında terslemez ترسلمز. Yavrusuna öğretir tersi taşra bırağa. *(Hay. XV. 69)*

terslik : Süprüntülük, çöplük.

§ Terâre تراره [*Fa.*] : Terslik ترسلك. *(Caf. XVI. 31-2)*

§ Terâre تراره [*Fa.*] : Terslik ترسلك. *(Ni'meti. XVI. 198)*

§ Mezbele مزبله [*Ar.*] : Terslik ترسلك. *(Müntehab. XVII. 89-1)*

ters üzine dönmek : → **ters izine dönmek.**

tertip saklamak : Tertibe, sıraya riayet etmek.

§ Ve taam yimekte tertip saklayalar ترتيب صقليلر, her ne kim taam nâzük olursa ve lâtifrak olursa ve içimlü olursa evvel yiyeler. *(Yadigâr. XIV. 5-2)*

tetiri : Somak ağacı.

§ Püzgand پزغند [*Fa.*] : Tetiri تترى dedikleri ağaç ki tohumu somak olur. *(Cam. Fa. XVII. 1-17)*

tevbe yıkmak : Tevbe bozmak.

Çün bu sözü işitir anda yine
Tevbe kılur ol işe döne döne
Bir saat geçti yine tevbe yıkar توبه يقار
Aşk ile Zeliha'ya döner bakar *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

tevek : → **değek.**

tevir : Türlü.

§ El-levn اللون [*Ar.*] : Bir nesneyi ahardan fasl ve temyiz eden şeye ve halete denir ve cesede muhtas olan heyet ve sıfata denir ki Fariside bundan renk ve Türkide tevir تور ve türlü ile ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 703)*

tevir tevir : Türlü türlü.

Tevir tevir تور تور görünen renk : bûkalemun بوقلمون [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 28)

teyin, (teyün, tiyin) : Sincap.

Kaçarsın kişiden nitekim teyin تين
Talarsın kolay bulucak itleyin *(Süh. XIV. 178)*

§ Es-sincab السنجاب [*Ar.*] : Teyün تيون dedikleri canavar. *(Ah. XVI. 522)*

§ Ververe وروره [*Fa.*] : Sincap, ya'ni tiyin تين. *(Ni'meti. XVI. 624)*

§ Mûşek-i perran موشك پران [*Fa.*] : Fareye şebih bir canavardır başından kuyruğuna varınca bir siyah hat çekilmiş ve kuyruğu ziyadesiyle tüylü olur, daima ağaçlarda gezer, daldan dala ve ağaçtan ağaca ok gibi pertav eder. Türkide teyün تيون dedikleri canavardır. *(Bürh. XVIII-XIX. 576)*

tezden : → **tizde.**

teze : Taze.

Kim yüzünüz sizin kalmış taze تزا
Neden ötrü yanmamış eydin bize *(Yuz. Şeyd. XIII. 52)*

Dedi yirdim odur derdim ilacı
Teze تزه soğanla yumşak bazlamacı *(Güvahi. XVI. 85)*

tezene : Mızrap.

Bâlin: yastık u tezene تزنه : zaḫme زخمه [*Fa.*], dem: zaman *(Genc. XVII. 67)*

§ Şest شست [*Fa.*] :... Râbi', mızrap ki anınla saz çalarlar, ana Türkide tezene تزنه derler. *(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX. 169)*

§ Sükâfre سكافره [*Fa.*] : ... Saz çalacak âlettir ki kemikten ve ağaçtan yapıp anınla saz çalarlar. Türkçede tezene تازنه ve Arapçada mızrap denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 359)*

tezikmek : Sıçramak.

Tezikmek تزكمك gözlemegil sen geyikten
Vefalar öğren âhir üğeyikten *(Işk. XIV. 122-2)*

§ Nedd ند [*Ar.*] : Önegülük etmek ve geri çekinmek ve sürüden birisi tezikip تزكيب kaçmak. *(Bab. XVI. 1, 485)*

tıbık : Kuş tutmak için kullanılan yapışkan madde, ökse.

Hads : zannetmek, doğurmaktır : vilad
Dıbk دبق [*Ar.*] : Kuş tutan tıbık تبق, donmuş: cemad
(Naz. Le. XVII. 33)

tığala : Bir çeşit zamk.

§ Ḫırfa' خرفع [*Fa.*] : Semer-i şecer-i aşrdır. Şecer-i mezbur iki kısımdır, Yemanî ve Hicazî olur; efdali Yemanî kısmıdır, samğına Arabide sükkerü'l-aşr سكر العشر ve Türkide tığala تيغاله derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 241)*

tığa urmak : Bıçaklamak.

Gamzesin sevdin gönül canın gerekmez mi sana
Tığa urduñ تيغه اوردك cism-i üryanın gerekmez mi sana
(Fuzuli. XVI. 124)

tığık : Tıkık, tıkılmış, çökük.

§ Ebzaḫ ابزخ [*Ar.*] : Arkası içine tığık طغق, göksü taşra tomalıç olan recül. *(Bab. XVI. 2, 427)*

tıkaz : Dar.

§ Çüst چست [*Fa.*] : Beş mânası vardır... Râbi', dar ve tıkazdır طيقازدر ki bol ve yayvan mukabilidir.
(Bürh. XVIII-XIX. 218)

tıkıldı : Tıkırtı.

§ Ḫışt ḫışt خشت خشت [*Fa.*] : Tıkıldı تقلدى, keskin tıkıldı veya gayri tıkıldı. *(Ni'meti. XVI. 266)*

tılak : → **dılak.**

tılar : Küçük yatak, beşiğe konulan çocuk yatağı.

§ Döşek: 20, tılar طلار : 10, dört sandık: 20.
(Sic. B. XV. 6, 149)

tımarlamak : 1. Çocuğa veya hastaya ihtimam göstermek.

İmdi dinle hoş hikâyet hoş haber
Yusuf'un bir dayesi vardı meğer

Dört yıl anı besledi tımarlayu تیمارلیو
Verdi bir gün Ya'kub'a ısmarlayu *(Yuz. Şeyd. XIII. 78)*

§ ... Yolda bir gömülgen var idi, Şenzebe ol gömülgene düştü, yüz bin hile ile anı çıkardılar, hali, takatı yok idi kim yol yürüye. Pes bezirgân bir müzdûr duttu kim anı ol arada tımarlaya تیارلیا, saklaya, çün kuvvet duta, anın ardınca ilete. *(Kel. XIV. 2-23)*

2. Yarayı pansuman etmek.

Buyurdu tımarladılar تیارلادیلار yarasın
Dedi eylerem işinin çaresin *(Süh. XIV. 297)*

tımar vermek : Süslemek, düzen vermek.

Üç güzel de aştı şimdi pınarı
Taramış zülfünü vermiş tımarı *(Saz. Kara. XVII. 299)*

tınas, (tınaz) : Dövüldükten sonra savrulmak üzere biriktirilmiş mahsul yığını.

§ Tığ تیغ [*Fa.*] : ...Ve savurmak içün döğüp yığılan galle ki tınas طناس derler. *(Deş. XVI. 177-1)*

§ Tînus تینوس [*Fa.*] : Harmanda tereke yığını ki Türkide tınas طناس derler. *(Deş. XVI. 155-2)*

§ Sinus سنوس [*Fa.*] : Tınaz طناز. *(Şamil. XVI. 147)*

§ Tığ تیغ [*Fa.*] : ... Kılıç mânasına ve savurmak içün yığılan yığın ki ana tınaz طناز derler. *(Ni'meti. XVI. 211)*

tınkıldı : Tınkırtı, dımbırtı.

§ Tereng ترنك [*Fa.*]: Yay kirişinin tınkıldısı تنقلدیسی ... ve kıl âvazı ve mutlaka tınkıldı. *(Deş. XVI. 193-1)*

§ Tireng ترنك [*Fa.*] : Yay kirişi sadâsı ve kıl âvazı ve mutlaka tınkıldı تنقلدی. *(Deş. XVI. 194-1)*

tınmak : → **dınmak.**

tınmamak : → **dınmamak.**

tıñsuz : → **dıñsuz.**

tıñsuzcek : → **dıñsuzcek.**

tıñsuzın : → **dıñsuzın.**

tıñsüzlük : → **dıñsüzlük.**

tıpıltu : Tıpırtı, patırtı.

§ Şelbu شلبو [*Fa.*] : Ayak tıpıltusu تپلتوسی ki işitilür.
(Deş. XVI. 291-1)

tıraka (I) : Gürültü.

Sen ol sen verme başın tumtaraka
Ki kopar tumtaraktan çok tıraka طراقه *(Muham. XV. 534)*

tıraka (II), (tıraku) : Tırkaz, kapı ardına sürülen ağaç.

§ Fedreng فدرنك [*Fa.*] : Kapı tırakası طره‌قسی ve gâzürler tokacı.
(Miftah. XV. 111)

§ Pejâvend پژاوند [*Fa.*] : Kapı tırakusu طراقوسی.
(Miftah. XV. 57)

§ Çünbe چنبه [*Fa.*] : Bez döğecek tokmak ve kapı tırakusu رقوسی. *(Miftah. XV. 72)*

§ Fedreng فدرنك [*Fa.*] : Kapu tırakası طراقسی.
(Şamil. XVI. 477)

tıraku : → **tıraka (II).**

tıraş eylemek : Elde etmek.

§ Sen bundan ne tıraş eyledin طراش ایلدین.
(Müslim. XV. 15, 60)

tırıl : Çıplak, züğürt.

Nice tırıl طرل var ki girüp zahmete
Avrat u oğlanla gider işrete *(Atai. Ha. XVII. 99)*

tırkaç : → **tırkaz.**

tırkas : → **tırkaz.**

tırkaz, (tırkas, tırkaç) : Kapıyı pekitmek için ardına konulan ağaç, kapı sürgüsü.

§ Garşek غارشك [*Fa.*] : Kapı dayağı ve tırkaz طرقز.
(Deş. XVI. 205-2)

§ Eş-şicar الشجار [*Ar.*] : Kapı ardına koyup tırkas طرقاس ettikleri ağaç. *(Ah. XVI. 536)*

§ El-lizaz اللزاز [*Ar.*] : Kapı ardına kodukları ağaç, tırkaz طرقاز. *(Ah. XVI. 897)*

§ Cenbe جنبه [*Fa.*] : Kapu ardına bıraktıkları ağaçtır ki tırkaz طرقاز derler ve üzüm çekirdeği ve gâzür tokmağı. *(Ni'meti. XVI. 235)*

§ Körüh کره [*Fa.*] : Tırkaz ترقاز ki kapı berkitirler. *(Cam. Fa. XVII. 99)*

§ Lezz لز [*Ar.*] :... Kapıyı tırkazlamak ve kapı tırkazına ترقازینه lizazü'l-bap لزازالباب [*Ar.*] derler. *(Aks. XVII-XVIIII. 2-270)*

§ El-mitras المتراس [*Ar.*] : Türkçe tırkaz طرقاز dedikleri ağaçtır. *(Kdeb. XVIII. 593-1)*

§ Eş-şicâr الشجار [*Ar.*] : Kapunun arkasına vaz' eyledikleri ağaçlardır ki tırkaz طرقاز derler. *(Kdeb. XVIII. 475-2)*

§ El-ırbaz العرباض [*Ar.*] : ...Ve kapı tırkacına طرقاجنه denir ki yoğun olur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 426)*

tırkazlamak : Kapıyı tırkaz ile kapayıp pekitmek.

§ El-iğlâku الاغلاق [*Ar.*] : Kapı tırkazlamak ترقزلامق ve kapı kilitlemek ve kapı berkitmek. *(Terceman. XV. 101)*

§ Lezz لز [*Ar.*] : ... Kapıyı tırkazlamak ترقازلامق ve kapı tırkazına lizazü'l-bap لزاز الباب [*Ar.*] derler. *(Aks. XVII-XVIII. 270)*

tırmantı : İnsanın içini tırmalayan ağrı.

§ El-hazaze الحزازه [*Ar.*] : Gayz ve teellüm gibi halâttan derune arız olan vecaa ve hıraşgûne tırmantıya طرمانتیه denir, adamın yüreğini kazıyıp rencide eder. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 171)*

tırmaşmak : Tırmanmak.

§ Tesevvere'l-hâit تسورالحائط [*Ar.*] : Duvara çıktı ki tırmaştı طرماشدی ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII 1-501)*

Bendergeh-i rahmettir o tesbih satılmaz
Hacı baba tırmaşma طرمشمه yavaş çık Arafat'a
(Molla. XIX. 413)

tırmuk : Tırmalamaktan hasıl olan eser.

Kılurdu safha-i nesrini tırmuk طرمق
Gök eyler cismini ururdu yumruk
(Yüz. Şems. XVI. 383)

tırnağı dibinde : Peşin.

§ En-nakdü inde'l-hâfire النقد عندالحافره [*Ar.*] : ... Atın kıymeti tırnağı dibinde طرناغی دیبنده hazır gerek; zira feres-i cevat nis'e ile bey'olunmaz. *(Aks. XVII-XVIII. 450)*

tırnağı dibinde vermek : Satın alınan şeyin bedelini derhal vermek.

§ Dest-â-dest دستادست [*Fa.*] : ... İştira olunan şeyin kıymetini sâatinde vermektir ki tırnağı dibinde vermek طرنغی دیبنده ویرمك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 273)*

§ Es-sahl السحل [*Ar.*] : ... Ve akçayı sayıp vermek mânasınadır ki tırnağı dibinde vermek طرنغی دیبنده ویرمك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 244)*

tırnak çalmak : Tırnak kaşımak, kavgayı kızıştırmak için iki tarafı tahrik etmek.

Meğer bir özü bağrı göynür ola
Ki anın için tarta bir az belâ
Ve ger ni kamudur dil uzatıcı
Taâm olucak lokma gözetici
Anı görüp uğurlayın niceler
Kimi güler ü kimi tırnak çalar طیرناق چالار *(Süh. XIV. 260)*

tırnak kör olmak : Tırnak aşınmak.

Tırnağım oldu kör طیرناغم اولدی کور yumadan bulaşıkları
Babam başına çalsın o şimşir kaşıkları *(Vasıf. XIX. 52)*

tırnak yeri : İlişecek, dokunacak, itiraz edecek nokta.

Komadım zerrece haşv-i zait
Bunda tırnak yeri طرنق یری bulmaz hâsit
(Fazıl. XVIII-XIX. 6)

tırtır : Tırtıl.

§ Sad-pâye صدپایه [*Fa.*] : Ağaç kurdu ve tırtır طرطر.
(Ni'meti. XVI. 450)

§ Şengirf شنکرف [*Fa.*] : ... Ve tırtır طرطر ta'bir olunan uzun kurda denir, ekinlerin yaprakların ve danelerin yiyip telef ve tebâh eder. *(Bürh. XVIII-XIX. 400)*

tıynak : → **dırnak.**

ti : İşte, işte bak.

Görür halk içre yuvalandı ma'cun
Çağırup der ki ti تی gitti o mel'un *(Güvahi. XVI. 88)*

tib incir : Baba incir, erkek incir.

§ Bâd incir باد انجیر [*Fa.*] : Bir nevi incir ağacıdır, meyvası sair nev'inden akdem yetişir, lâkin meyvası mücevvef ve süleymanidir, ya'ni rüzgâr dolmasıdır; tib incir تیب انجیر ve erkek incir dedikleridir. *(Bürh. XVIII-XIX. 91)*

tiğinmek : → **değinmek.**

tike : → **dike (I).**

timar : Vaktiyle, sipahi denilen asker sınıfına verilen beylik arazi.

§ Karesi Vilâyetinde ana timar تیمار verdi, kendi Bursa'ya teveccüh etti. *(Aş. XVI. 45)*

timeç : Sahtiyan.

§ Eprendaḫ اپرنداخ [*Fa.*] : Sahtiyan mânasınadır ki maruftur, timeç تیماج dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 49)*

timür : → **demür.**

timür gömlek : → **demür gömlek.**

tin : Can.

Lahn : usûl üzre olan ezgili ses
Tin تن dahi : can جان [*Ar.*], nefs نفس [*Ar.*] ü soluktur: nefes
(Naz. Le. XVII. 39)

tiriz : Entari peşi.

§ Ed-dıḫris الدخريص [*Ar.*] : Tiriz ترز dedikleri nesne ki hayyatlar katında ma'ruftur. *(Ah. XVI. 301)*

§ Tîrîz تيريز [*Fa.*] : Şâh-ı câme mânasınadır ki çapuk dahi derler, esvabın iki tarafında yırtmaç olan mevzi'lerde vâki' müselles ve tûlânî kıt'alardır ki etekten koltuk altına dek gelir. Türkide tahfifle tiriz ترز derler.
(Bürh. XVIII-XIX. 196)

Haşteke dendi : benika, tiriz ترز oldu : dıḫris دخريص [*Ar.*]
(Asım. XVIII-XIX. 33)

tirkenmek : Tekerrür etmek, arka arkaya gelmek.

§ El-mütekerrirü المتكرر [*Ar.*] : Ve tirkenmiş ترکنمش nesne.
(Terceman. XV. 244)

tiryaki koşusu : Ağır hareket, kaz yürüyüşü.

Hâmeyle olurdu rahş-rânî
Tiryaki koşusu تریاکی قوشوسی sanma anı *(S. Vehbi. XVI. 217)*

titiz : Uzaklaştırılmış.

Varıp şeyh ettiler bir bîtemizi
Ki Hak dergâhınındır ol titizi تیتیزی *(G. Ra. XV. 212)*

titregen : → **ditregen.**

titsingen : → **ditsingen.**

titsinmek : → **ditsinmek.**

tiyin : → **teyin.**

tiz : Çabuk.

Dâye eydür diseydin öndin bana
Tiz تيز çare bulur idim ben sana *(Yuz. Şeyd. XIII. 31)*

§ Çeğzinür nesneye ve tiz تيز hareketlü nesne yebakmak kanlı tekerleği gibi ve... *(Yadigâr. XIV. 72-1)*

Bir ata urdu vü birine bindi
Bu zengi kal'asından tiz تز yuvundu *(Işk. XIV. 164-1)*

§ Sedum buyurdu ki tiz تيز anı benim katıma getirin, filhâl varıp hazır getirdiler. *(Müneb. XIV-XV. 54-2)*

§ Bir kişi var idi ilm-i kelamda key kâmildi. Halife ana kişi viribidi tiz تيز gelsün deyü. *(Müneb. XIV-XV. 92-1)*

Dırnağın kesmek yülümek hem saçın
Key mübarektir yeni ton tiz تيز biçin
(Melhame. XIV-XV. 151-1)

İllâ tiz تيز ola vü tiz تيز geçe gerü
Rahmeti bâbın Çalap aça gerü *(Melhame. XIV-XV. 118-1)*

§ Ahi Evren Sultan eyitti : Tiz تيز yürün, acele ile şehre irin, cüm'a fevt olmasın. *(Bektaş. XV. 239)*

§ Eyitti : Tiz تيز iriş anları girdaptan halâs eyle. *(Bektaş. XV. 168)*

§ Akraba ve taallükatlarına yalvardı, eyitti : Bana medet eylen, tiz تيز varın ol erden benim günahım dilek edin. *(Bektaş. XV. 157)*

Dediler şah okudu tiz تز örü tur
Ahd kıldı sen varıcak bizi kor *(İbrahim. XV. 52-1)*

Ne dilek var ise arzeylegil tiz تيز
İcabet kılalım bin lutfile biz *(İbrahim. XV. 13-1)*

Ana tefviz olsa her iş tiz تز biter
Olmaz ise hasıl olmaz tiz yiter *(İbrahim. XV. 38-2)*

Gerçi tığın tîz eder gamzen meni öldürmeğe
İntizar ile ben öldüm kim niçün tiz تیز eylemez
(Nizami. XV. 24)

§ Çönge bıçağ ile boğazlanmış olmaya, derisin çıkarırken tiz تیز çıkaralar. *(Hazain. XV. 30-2)*

§ ... Dünyaya seni neye gönderdi ve neye geldin tiz تیز cevap ver. *(Saat. XV. 106)*

§ ... Artlarına baktılar, Mansur tiz تیز yere yattı, bunlar baktı kimse görmediler. *(Ferec. XV. 229)*

§ Yerimizi bekle, biz tiz تیز geliriz dediler. *(Ferec. XV. 229)*

Bu sözü çün kim işitti ol aziz
Durdu zindandan yana kastetti tiz *(Vahdet. XV. 101-2)*

§ Dediler ki sende bir biti var, tiz çıkar. Ol avrat dedi ki benimle biti yok. İlhah edüp becit tuttular.
(Leys. Ar. XV. 596)

Şol ağaçtan üzüp bir nar getürgil
Becit dut anı bana tiz yetürgil *(Salâtin. XV. 98)*

§ İy kavm tiz dirneşün birgezden tevbe kılun.
(Tuh. Le. XV. 213)

Mâlik'e bir kimesne saldı Aziz
Dedi arzetsün ol gulâmını tiz *(Yuz. Hamdi. XV. 91-1)*

Özünü konduğun yüzden tiz تز aşur
Oturma yol eri yolda yaraşur *(Güvahi. XVI. 69)*

Nedir teşviş gitse câh ile kürk
Çü baş ola esen tiz تیز bulunur börk *(Güvahi. XVI. 32)*

Gaziler sürʿat semendin deptiler
Bâd-pây-i çarhtan tiz تیز çaptılar *(Budın. XVI. 21)*

§ Tiz bir cerrah getirirler, taze et pârelerin yerli yerine diker.
(Letaif. XVI. 45)

Öptü şahın gelince tiz تیز ayağın
Öptü ol dahi kaldırıp yanağın *(Mîri. XVI. 112)*

Mutribâ aşk kupuzu düzenin tiz تیز et kim
Bülbülün bağda hengâmesi hemgâmıdır *(Nihani. XVI. 29)*

Dönüp kırnağına Fatma o dem der
Yörü tiz تیز Mustafa'ya var haber ver *(Fazilet. XVI. 20)*

Okuyucu cem'edüp gönderdiler tiz
Bile bir nice altunlu ağır bez *(Hadidi. XVI. 48)*

§ El-miflec المفلج [*Ar.*] : Tiz تیز yürür at ki eşkini çok. *(Kdeb. XVIII. 294-1)*

§ El-ledis اللديس [*Ar.*] : Tiz تیز arıklayan dişi deve. *(Kdeb. XVIII. 601-1)*

Turmaz bu fursat tiz geçer handır cihan konan göçer
Bu can kuşu bir gün uçar gel fursatı fevteyleme *(Kuddusi. XIX. 161)*

tiz ayaklu : Ayağına çabuk.

§ Ol karye halkından bir tiz ayaklu تیز اياقلو bir kimse eline bir kazma ile bir tobra alıp... *(Bektaş. XV. 275)*

tizce : Çabucak.

Gurbet illerine gitti efendim
Acep dostlar gine tizce gelir mi *(Saz. Şermi. XVIII. 365)*

tizceğez : Çabucak, hemen.

Yine tizceğez تزجكز atın'atlandı ol
İki dün gün açlığa katlandı ol *(Süh. XIV. 185)*

tizceğin : Çabucak, hemen.

Süheyl'i bulımadı vü tizceğin تزجكين
Yine döndü seğirdü ana değin *(Süh. XIV. 158)*

tizcecük : → tizcek.

tizcek, (tizcecük) : Çabucak, derhal, hemen.

§ Miskin âsi nâgâh yolun yanılsa şehvete uyup azsa tizcek تيزجك suçlamayalar. *(İhlâs. XIV. 167)*

§ Gerektir ki tutucak tizcek تزجك öldüreler şöyle ki ıztırap ettürmeyeler. *(Yadigâr. XIV. 62)*

§ Ve tizcek gıdâ tedbir ede karucu veya oğlak eti bile şorba ve dahi bunlarun gibi. *(Yadigâr. XIV. 109-1)*

§ Müezzin avazın işitse ana cevap tizcek تيزجك verip andan yana varmağa yaraklanmasa... *(Müneb. XIV-XV. 26-1)*

§ ... Anı işiticek cevaba meşgul olup tizcek تيزجك abdeste kalkasın, ayruk nesneye meşgul olmayasın...
(Müneb. XIV-XV. 26-1)

§ ... Nida kılan kimdüğün bilmeden tizcek تزجك cevap verip dedi ki... *(Leys. Mu. XIV-XV. 10-2)*

O kor ummana sen dürr-i yetimi
Gider üstündeki tizcek تيزجك kilimi *(İbrahim. XV. 8-2)*

§ Kuyu kazsan kuyunun suyu tizcek تزجك çıka.
(Ac. A. XV. 163)

§ İdris uçmak içine baktı andan eyitti... destur ver kim uçmağa girem bir şerbet içem. Melekü'l-mevt eyitti var; şol şart ile kim gerü tizcek تزجك çıkasın. *(Cennet. XV. 341)*

§ Hisap vaktında tizcek تيزجك hisap idüp...
(Enfes. XV. 34)

§ Bana vâcip oldu ki tizcek hâcetim bitirüp bu şehirden çıkmak ardınca olam. *(Leys. Ar. XV. 788)*

Dünyanın lezzetine aldanma sen tizcek تزجك geçer
Heşt bihiştten fariğ ol sen bulasın hazrete yol
(Eşrefoğlu. XV. 47)

Herk imin bir nûr irse canına
Tizcek anı irürür canânına *(Vahdet. XV. 65-2)*

§ Amma, ol kimsene muhlis olmayup korkudur ki ol kavl anun katında âriyet ola; âriyet hot tizcecük تزجه‌جك reddolunur. *(Delil. XV. 25)*

Tanrı arıdır, arıları sever
Arı kullar Tanrı'ya tizcek تزجك irer *(Anasır. XV. 411)*

§ ... Muallim bunu ta'lim etti, sâil : Bu benim elimden gelmez dedi, dağıldılar. Ben tizcek تيزجك küpe girdim, avrat geldi küpüne bindi. *(Ferec. XV. 154)*

§ ... Vâkıasını temam şerh eyledi, ol kız aoebe kaldı, eyitti : İmdi tizcek تيزجك gitmek gerektir. *(Ferec. XV. 104)*

§ Bir gün Cühut katına varır, karz yüz dînar ister, kimseden alacağım var, edâ edeyim tizcek dir. *(Ferec. XV. 521)*

§ Âhirete sabretmeğe mecalim yoktur hakkımı tizcek تيزجك alıver deyü nâliş eyledi. *(Mevahib. XVI. 469)*

Aza kanâat et, olma tama'kâr
Ucuz satan tizcek satar demişler *(Saz. Levni. XVIII. 360)*

tizde, (tizden, tezden) : Çabucak, pek çabuk, hemen, az zamanda.

Hem bir ulu padişah tizde تيزده yakın
Fevt ola bayık onat olmaz ekin *(Melhame. XIV-XV. 115-1)*

§ ... Evime götürdüm, geldim mu'temet cerrah getirdim, tizde تيزده sağ oldu. *(Ferec. XV. 390)*

Tezden ayırdı felek
Vatanda gözüm kaldı *(Saz. Zülâli. XIX. 540)*

tizden : → **tizde.**

tiz deprenici : Atik, çevik.

§ Sebükḫîz سبكخيز [*Fa.*] : Tiz deprenici تيز دپرنجى, canı hafif kimesnedir. *(Bürh. XVIII-XIX. 338)*

tiz günde : Az vakıtta.

§ Eğer bu işi tiz günde تیزکونده etmezsen hışmıma müstahik olursun. *(Müslim. XV. 5, 102)*

tizirek : → **tizrek.**

tiziye : Tezce, çabucak, heman.

§ Baka şol nâbekâr dahi dünki oğlan tiziye تیزیه evlenmeğe kalkıp... *(Hamza. XIV-XV. 35, 53)*

§ Kaahir Şah tiziye تزیه dönüp Kasım dilâvere geldi. *(Müslim. XV. 17, 21)*

§ Hele kendüyi tiziye تیزیه cem'edüp... *(Müslim. XV. 6, 6)*

§ Zeğariden زغاریدن [*Fa.*] : Tiziye تیزیه çağırmak. *(Ni'meti. XVI. 24)*

tizle : Çabucak, derhal.

§ Ve eğer yaprağın kaynatıp tizle تزله üstüne bağlarlarsa şişini dağıta, gidere. *(Edviye. XIV. 7)*

tizlemek : Ta'cil etmek, acele ettirmek, aceleye getirmek.

§ Kişi çapturdular, çeriyi tizlediler تیزلدیلر tiz gelsin dediler. *(Fütuh. XIV. 67)*

§ Yakın yerdeki çerimüz kim Yezid bin Ebisüfyan birle biledür, oları tizlegil تیزلکل. *(Fütuh. XIV. 67)*

§ Ya'ni rükû' ve cüsûdu tizleyip تزلیب birbirine karıştırma. *(Kab. XV. 26)*

§ Eğer anları dutaydı şol sebeple ki kazandılar günahtan tizleyeydi تیزلییدی anların içün azâbı. *(Cev. Es. XV. 400)*

§ Eğer Tanrı ive halka şerri anlara hayrı tizledüğü تزلدگی gibi. *(Cev. Es. XV. 278)*

Tizlemek تیزلمك : vâriden واریدن [*Fa.*] ü vâser şüden
Hasta üzülmek; açılmak: vâ şüden *(Genc. XVII. 81)*

tizlenmek : Hiddetlenmek.

§ ... Bu fâhir taamlar kandan geldi dedi, avratına sordu. Eyitti : Helâl-i Huda! Ebubekir : Haram olsun, eğer bu taam kandan olduğun bilmeden yirsem. Vardığınca ateşi ziyade oldu. Avrat eyitti : Ey er tizlenme تيزلنمه ; konşulukta bir şahzade konmuş, bî-hisap ni'meti var imiş...
(Ferec. XV. 145)

tizlik : Sertlik.

§ Şimdi halk üzerine sefahat ve irilik ve tizlik تيزلك ve hiffet ve yavuz hulk ve insafsızlık âdettir. *(Müneb. XIV-XV. 216-1)*

tizlik etmek : Böbürlenmek, aşırı davranmak (?).

§ Den giriften دن كرفتن [*Fa.*] : Tizlik etmek تيزلك ايتمك ve yelmek, ya'ni haline ve fursatına mağrur olmak ve gayrin elindekine diş bilemek. *(Ni'meti. XVI. 21)*

tiz olmak : Çabuk davranmak, acele etmek.

§ ... Tiz ol تيزاول kılıçlar ile çalışalım, sügüler ile dürtüşelim.
(Anter. XIV. 26)

§ Derbâş دربأش [*Fa.*] : Gözeti gör ve tiz ol تيز اول hazır ol.
(Nuh. Tuh. XVII. 98)

tizrek, (tizirek) : Derhal, çarçabuk.

§ Bir nevbette uzun uzak yap yap yimek yaramazdur, belki bir nevbette tizrek تيزرك yimek yeğdür. *(Yadigâr. XIV. 6-1)*

Anı öldür altunu al tizrek تيزرك
İrişgil gidelim hem eyle gerek *(Süh. XIV. 242)*

Gel kaçalım kim bize yetmeyeler
Tizrek تيزرك kim irüben dutmayalar *(Man. Tayr. XIV. 148)*

Rüstem eydür ne işime irmedin
Eydür imdi tizrek تيزرك eş durmadın *(Man. Tayr. XIV. 82)*

Cihanda bir nefes dinlenmediler
Tizirek تيزرك geçtiler eğlenmediler *(Ravza. XV. 97)*

Yâ Muhammed deyü çekerler kürek
İrdi Paşanın gemisi tizrek تيزرك *(Enveri. XV. 12)*

§ Ve dahi dualardan tizrek تيزرك kabûl olanı oldur kim bir kişi bir kişiye kıla. *(Cennet. XV. 328)*

§ Ol dahi varıp ol kişiye yakın olduysa, tizrek تيزرك gerü yoldaşı katına gelip eyitti ki... *(Delil. XV. 11)*

§ Konşuları ağzından biti yazalım bennaya, mazmunu bu olsun kim: Avratın yaramaz işe başladı, gerektir kim tizrek تيزرك gelesin. *(Ferec. XV. 50)*

§ Zûdter زودتر [*Fa.*]: Tizrek تيزرك demek olur. *(Deş. XVI. 108-2)*

Çok oğlancıklar olur katı zeyrek
Görüp işittiğin anlar tizirek تزيرك *(Güvahi. XVI. 89)*

§ Halâyıkın Sırat'tan tizrek تيزرك geçeni... *(Ta. Şahi. XVI. 12-2)*

§ Heytelek هيتلك [*Ar.*]: Tizrek تيزرك gel. *(Müntehab. XVII. 108-2)*

tiz tiz: Çabuk çabuk.

§ Alâmet-i sıhhat oldur kim nefesin her âdem ne katı ala, ne anul, ne tiz tiz تيز تيز ala, ne geç giç. *(Hazain. XV. 56-1)*

tobalak: → **topalak.**

tobra: → **topra.**

toğa: → **tovga.**

toğa turmak: → **doğa durmak.**

toğdaç, (toğdaca): Karındaki yavru, doğacak yavru.

§ El-mümcirü المجر [*Ar.*]: Ve toğdaca طوغداجه nesne üleştirici kimesne. *(Terceman. XV. 150-1)*

§ El-mecru المجر [*Ar.*]: ... Ve dahi toğdaca طوغداجه nesne satmak. *(Terceman. XV. 279-1)*

toğruluş : Düz.

Bin yılı olusar çıkış bin yılı ola toğruluş طغرولش
Bin yılı ola hem iniş kantara gibi beli ham *(Muham. XV. 393)*

toğurkan : Çok doğuran.

§ ... Oğlan toğurkan طوغرقن ola, ümmetim çok ola kim ben ümmetim çokluğu ile fahrlenürün. *(Yüz. Ha. XIV. 50)*

toḫaç : → **tokuç.**

toḫlu : → **toklu.**

toḫtamak (I) : 1. Tebaiyet etmek.

Rum cümle çünkü toḫtadı توخدادی ana
Dönüben gitti Medayin'den yana *(İs. XIV-XV. 29)*

2. Sebat etmek, durmak, devam etmek, pâydar olmak.

Anınçün toḫtamadı توختادی taht anınla
Müsait olmadı hiç baht anınla *(Şeh. Ş. XVI. 1138)*

Birez hükmiyle anın toḫtadı تختدی taht
Saadet ehli olanlar bilir baht *(Şeh. Ş. XVI. 886)*

Elime girdi gerçi taht-ı İran
Ve liykin toḫtamaz تختەمز bunda dil ü can *(Şeh. Ş. XVI. 775)*

toḫtamak (II) : İhtiyarlamak.

§ Sernâs سرناس [*Fa.*] : Toḫtamış توختمش.
(Ni'meti. XVI. 384)

§ Serpâş سرپاش [*Fa.*] : Toḫtamış توختمش ve pirlenmiş kimesne.
(Ni'meti. XVI. 381)

§ Serpaş سرپاش [*Fa.*] : Toḫtamış توختەمش ve pirlenmiş kimesne.
(Deş. XVI. 168-2)

§ Sirnâs سرناس [*Fa.*] : Toḫtamış توختەمش mânasına.
(Deş. XVI. 157-2)

§ Sernâs سرناس [*Fa.*] : ... Toḫtamış تختمش. *(Caf. XVI. 80-1)*

§ Serbâş سرباش [*Fa.*] : Toḫtamış توختامش ve pirlenmiş. *(Şamil. XVI. 455)*

§ Sürnas سرناس [*Fa.*] : Toḫtamış توختامش. *(Şamil. XVI. 147)*

toḫum : Çekirdek.

§ Şah-encir شاه انجير [*Fa.*] : Bir nevi lâtif uvacık incirdir, hergiz tohumu تخمی olmaz, gayette leziz olur. *(Deş. XVI. 113-2)*

toḫum suyu : Meni.

§ Meni منی [*Ar.*] : Erden avrattan gelen toḫum suyu تخوم صويی. *(Bab. XVI. 2, 623)*

toḫum tutmak : (Dişi hayvan aşıldıktan sonra) gebe kalmak veya yumurtası civciv çıkaracak halde olmak.

§ Keklik kaçan toḫumu tutmasa تخم طتمسه toprağa ağnar, yeleği dibine toprak kürür de tohum tutar. *(Hay. XV. 52)*

tok (I) : Tasma, halta, boyuna geçirilen zincir.

Nere çeksem ora gider
Boynu toklu kula benzer *(Kara. XVII. 263)*

tok (II) : Koyu.

§ El-icsadü الاجساد [*Ar.*] : Bir nesneyi kızıl boyamak ve tokca طوقجه boyamak. *(Terceman. XV. 17-2)*

tokalaç : Agel, tekerleğimsi başlık (?).

§ Mi'cer معجر [*Ar.*] : Avratlar başına dolayıp tokalaç طوقلاج gibi tepesini açık koduğu kat kat kılınan çarpma ve bez. *(Bab. XVI. 2, 89)*

tokla : Tok iken.

§ Tokla طوقله komayalar oynamağa tâ birez vakıt oturmayınca. *(Hazain. XV. 17-1)*

toklu, (toḫlu) : Bir yaşında erkek koyun.

§ Toklu توقلی başlı doru aygır yoruldu. *(Dede. XIV. 44)*

§ Semiz koyun, arık toklu توقلی bayırda kalsa. *(Dede. XIV. 30)*

Bu sözü çün muştuladın sen bana
Öveççüğüm toḫluçuğum طوخلچنوم al sana *(Ruşeni. XV. 101)*

§ İki deve : 1000, bir öküz : 200, bir inek : 100, bir at : 200, yiğirmi beş toklu توقلو : 100... *(Sic. K. XV. 2, 560)*

§ Altı bin yedi yüz elli sekiz sağmal ve dört bin iki yüz kırk bir toklu طوقلی ve üç yüz dokuz öğeç... *(Sic. B. XV. 4, 210)*

§ El-mücziʿü المجذع [*Ar.*] : İki yaşına girmiş toklu توقلی ve sığır danası. *(Terceman. XV. 280)*

§ Şirmest شیرمست [*Fa.*] : Toklu طوقلی. *(Cam. Fa. XVII. 10-2)*

§ Tıkli تقلی [*Fa.*] : Altı aylık koyuna denir. Türkide tahrifle toklu طوقلی derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 185)*

§ El-bezec البذج [*Ar.*] : Bir yaşında kuzuya denir ki toklu طوقلی taʿbir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 374)*

tokuç, (dokuç, toḫaç) : Çamaşır tokmağı, tokaç.

§ Mirdes مردس [*Ar.*] : Ağaçtan düzülmüş yassı tokuç توقوج ve döğeç. *(Bab. XVI.1, 151)*

§ Milked ملکد [*Ar.*] : Nesne uracak tokuç توقج ve döğeç. *(Bab. XVI. 2, 483)*

§ Pejâvend پژاوند [*Fa.*] : ... Gâzür tokmağı. Der-Mahbub-ü'l-Ârifîn be-ibaret-i Türkî dokuç دقوج mîgûyed ve kapu tırkazı. *(Caf. XVI. 11-2)*

§ Şengine شنکینه [*Fa.*] : Toḫaç توخاج ki gâzürler anınla bez yurlar. *(Caf. XVI. 96-1)*

§ Fendel قندل [*Fa.*] : Tırkaz ve tokuç توقج *(Niʿmeti. XVI. 478)*

tokumak : → **dokumak.**

tokurcun : 1. Ekin demetlerinden yapılan yığın.

§ Halk-ı âlem cümle zirâatlerin biçüp demet idüp ve demetlerin tokurcun طقورجون idüp... *(Müslim. XV. 1, 78)*

2. Yirmi dört haneli bir oyun tahtası üzerinde dokuz taşla oynanan bir oyun.

§ Ve ol oyun kim ana çâr-deh dirler ve dahi lu'b-i tis'a ya'ni tokurcın طقورجين ve dahi buların misli kim bu mânada bulara müşareketi ola ol dahi haramdır. *(Müneb. XIV-XV. 188-1)*

§ Sedre سدره [*Fa.*] : Aslı se-deredir, tokureun طقورجن. *(Miftah. XV. 96)*

§ Sedere سدره [*Fa.*] : Tokurcun طقورجن oyunu. *(Ni'meti. XVI. 378)*

§ Sih dirre سه‌دره [*Fa.*] : Dokurcun دوقورجن. *(Şamil. XVI. 459)*

§ Siberde سبرده [*Fa.*] : Dokurcun دوقورجون. *(Şamil. XVI. 457)*

§ Sirna سرنا [*Fa.*] : Tokurcun طوقورجون. *(Şamil. XVI. 57)*

§ Sidere سدره *Fa.*] : Tokurcun طوقورجون. *(Şamil. XVI. 232)*

§ Sedere سدره [*Fa.*] : Tokurcun طقورجين dedikleri meşhur oyun. Aslı se-dere idi. Her taraftan üç hat çizerler... *(Deş. XVI. 331-1)*

§ Sidere سدره [*Fa.*] : Tokurcun طقورجين oyunu. Asılda se-dere idi ki her taraftan üç hat çizerler... *(Caf. XVI. 85-2)*

§ Sedre سدره [*Fa.*] : Oyun ve tokurcun طقرجون. *(Caf. XVI. 78-1)*

§ Sederek ve seperek سه‌درك و سه‌پرك [*Fa.*] : Tokurcun طقورجين ta'bir olunan kumardır. *(Aks. XVII-XVIII. 115)*

§ El-kırk القرق [*Ar.*] : ... Südder dedikleri lû'ba denir ki Türkide tokurcun طقورجن oyunu dedikleridir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 47)*

tokuşmak : → **dokuşmak.**

tokutmak : → **dokutmak.**

tokuz düzen : Dokuz felek.

Etmiş iken canı dilin mûnisi
Yoğ idi tokuz düzeniñ طقوز دوزنك birisi
(Atai. Ha. XVII. 7)

tokuzlatmak : → dokuzlatmak.

tola gelmek : → dola gelmek.

tolama (I) : → dolama (I).

tolama (II) : → dolama (II).

tolanı : Yuvarlak.

§ Sarışın, gök ala gözlü, çatık kaşlı, mazak orta boylu, tolañı طلاكى yüzlü, Rumiyü'l-asıl oğlan mühtedidir.
(Sic. B. XV. 11, 76)

tolaşım : → dolaşım.

tolaşmak : → dolaşmak.

tolayı : → dolayı.

tolayu : → dolayı.

tolaz : → tulaz.

tolgunmak : → dolukmak (I).

tolu : → dolu.

tolu ay : → dolu ay.

toluk : Çiy.

Kâk ü hilyâk: keş ü beksimet ü jâle ژاله [*Fa.*] : toluk تولوق
(Genc. XVII. 64)

tolukmak (I) : → dolukmak (I).

tolukmak (II) : → dolukmak (II).

toluluk : → doluluk.

tolun ay : → dolu ay.

tolunmak : → dolunmak.

tomak : Kısa konçlu ökçesiz ayakkabı.

Zu'münce ki zahit geçinir murg-ı behiştî
Tavus sıfat giyse nola kara tomaklar طومقلر
(S. Vehbi. XVIII. 238)

§ El-kasup القسوب [*Ar.*] : Çizme ve çetik ve mest ve tomak طوماق makulesine denir, huf mânasına.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 231)

§ El-curmuk الجرموق [*Ar.*] : Huff üzerine giyilen çizmeye denir ... Huff, topuğa kadar olup ayağın arkasını setreden ayakkabına denir ki halâ giydiğimiz mest olacaktır. Selefde Araplar mest tarzında koncu kısa bir gûne ayakkabı giyerlerdi; Fariside ana mûze ve Arabide huff ve ta'rib ile muk derler ve Türkide sokman ve edik ve tomak طوماق derler... meğer ki istimal-i mahsus vetiresiyle muk üste giyilen ve curmuk anın üstüne giyilene tahsis ve ıtlak eyleyeler ve Maveraünnehir'de harçın derler ki bizim kalçın dediğimiz andan mehuz... *(Kam. XVIII-XIX. 2, 877)*

§ Ḫarküş خرکش [*Fa.*] : Sermûzedir ki bilâd-ı Maveraünnehir'de müteârif çizme üzerinden giydikleri ayakkabıdır, Türkler sokman derler. Bu diyarlarda kalçın menzilindedir. Arabide curmuk denir, ba'zılar tomak طوماق dedikleri ayakkabına da denir deyü beyan eyledi. *(Bürh. XVIII-XIX. 239)*

tomalaç : → domalıç.

tomalaç gözlü : → domalıç gözlü.

tomalan : → domalan.

tomalıç : → domalıç.

tomalıç gözlü : → domalıç gözlü.

tomalıç olmak : → domalıç olmak.

tomalmak : → **domalmak.**

tombaz : Altı düz büyük kayık.

§ Seyirci kayıklarından gûya Nehr-i Tuna üzerinde tombazdan طومبازدن köprü kuruldu. *(Sûr. XVIII. 136)*

§ Girev كرو [*Fa.*] : İçerisi kovuk çürük dişe derler; her ne nevi olursa olsun ba'zılar tombaz طومباز ta'bir olunan büyük kayığa tahsis eylediler. *(Bürh. XVIII-XIX. 480)*

tomruk : 1. Kütük, ağaç kütüğü.

§ Yenişehir yuvacısı Balı bin İnebeyi'nin hapsinden zencirin ve tomruğun طومروغن bozup kaçtım. *(Sic. B. XV. 4, 297)*

§ Mahmut Çelebi'ye yedi bin iki yüz akça borcum vardır, üç bin akçası karzdan, dört bin altı yüz akçası hamam tomruğu طومروغی bahasındandır. *(Sic. B. XV. 3, 340)*

§ El-kasr القصر [*Ar.*] : Yoğun ve künde oduna denir ki tomruk طومرق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 81)*

Mi'vel: külünk ü kırmak: tahtim ü cezl جذل [*Ar.*]: tomruk طومرق *(Asım. XVIII-XIX. 42)*

2. Eskiden esirlerin ve mahpusların ayaklarına takılan kütük.

§ El-miktaratu المقطرة [*Ar.*] : Ve dahi tomruk طومروق ve kütük dedikleri ağaçtır ki bir nice yerde kertikleri ve delikleri olur dutsakların ayaklarını ol kertiklerin içlerine sokarlar. *(Terceman. XV. 107)*

§ Kımmatr قطر [*Ar.*] : Tutsaklar ayağına urulan tomruk تومرق. *(Bab. XVI. 1, 79)*

Şahne-i namiyenin tomruğuna طمروغنه girmez idi
Olmasa böyle muannit mütemerrit gonca
(Sabit. XVII-XVIII. 163)

§ Künde كنده [*Fa.*] : Kasapların yağrık ta'bir ettikleri kalın ağaca denir ve umumen iri ve kalın ağaca da denir ve tomruk طومرق ta'bir olunan ağaca denir ki tutsak ayağına geçirirler. *(Bürh. XVIII-XIX. 502)*

§ Düşaḫe دوشاخه [*Fa.*] : Ol çatal ağaçtır ki mücrimin ve abd-i âbıkın boyunlarına geçirirler, ıstılâhımızda tomruk طومرق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 286)*

§ El-felak الفلق [*Ar.*] : Tomruğa طومرغه denir ki zindanda mücrim ayağına ururlar. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 44)*

§ Esfad اصفاد [*Ar.*] : Bukağı ve zencir ve tomruk طومرق ve ip gibi ehl-i cürm kendisiyle kayd ü bendolup bağlandığı nesnelerdir. *(Nuhbe. Ş. XVIII XIX. 107)*

§ Pranka پرانقه : ... Tomruk طومروق, ayağa takılan zindan demiri. *(Kam. Os. XIX. 342)*

tomrum : Tomruk, kütük, ağaç kütüğü.

§ Hîme-zeft هیمه‌زفت [*Fa.*] : Tomrum طومرم. *(Caf. XVI. 177-1)*

tomrum tomrum : Domur domur, art arda kaynayıp çıkan.

§ Gözlerinden tomrum tomrum طومرم طومرم tuzlu sular akmasa dokuz dolaplı damlar ardından ırak dolu dolu talabıyan tuzlu sular durmazdı, deniz olmazdı. *(Sır. XVI. 63)*

tomurmak : Şişip kabarmak.

Döndü Tuğrul geldi, Rey'de ol zaman
Burnu tomurdu طومردی olur kanı revan *(Enveri. XV. 7)*

ton : → **don.**

tonak : → **donak.**

tonaltmak : → **donaltmak.**

tonanma : → **donanma.**

tonanmak : → **donanmak.**

tonatmak : → **donatmak.**

tonbay : → **donbay.**

ton biçmek : → **don biçmek.**

tondan tona girmek : → **dondan dona girmek.**

ton değşürmek : → **don değşürmek.**

ton eylemek : → **don eylemek.**

toñkuz : Donuk hale gelmiş (?).

§ Dört nesne bedbahtliktendir : Birisi, gözü kişinin toñkuz طوكقوز olup âhireti anup dahi Allah kòrkusundan ağlamamak... *(Rahat. XVI. 317)*

tonluk : → **donluk.**

tonuk : → **dunuk.**

toñuz : → **doñuz.**

toñuzlan böceği : → **doñuzlan kurdu.**

toñuzlan kurdu : → **doñuzlan kurdu.**

top (I) : 1. Bütün, büsbütün.

Tanrı'dan ol diri ki can verdi
Tanrı yolun uranı top طپ kırdı *(Velet. XIII-XIV. 58)*

Kaldı bundan ortaya düştü firak
Aslı topraktandı kaldı top طوپ ırak *(Ga. XIV. 556)*

Çünki suret aslı topraktandurur
Top طوپ ıraktadır yakın kanda gelür *(Ga. XIV. 538)*

Topu ol alır kim dili tatlıdır
Yavuz hulunun işi top طپ yatlıdır *(Ferh. XIV. 42)*

Bu üçünden artık sözüm var benim
Top طوپ üşendi canım, eridi tenim *(Süh. XIV. 324)*

İgen vard'ileri vü kakıdı top طوپ
Ne bilsin sonucu kılasını hop *(Süh. XIV. 219)*

Gariplik odu top طپ cana boyandı
Yüreğim derd ile kana boyandı *(Işk. XIV. 302-1)*

Leyli çün gördü ki bilmedi anı
Top طپ göyündü gönlü vü yandı canı
(Man. Tayr. XIV. 116)

§ ... Çaresiz, gözsüz gümelesinde yanan bizir çırasından çıracuk ışıtmak gerek kim top طوپ karanulukta kalmaya.
(Müneb. XIV-XV. 248-2)

§ Top طپ susalmaklık hadden geçicek yine bana yalvarur.
(Tuh. Le. XV. 216)

§ Şimdiki gibi top طوب unutulmamıştır. *(Ta. Sel. XV. 425)*

§ Amma top طوب çaresiz olucak bari mahremle cima etmek gerektir. *(Kab. XV. 152)*

§ Her gün girmeyeler, bari top طوب haftada bir girmeğe katlanmasa bari, iki üç günde bir kere... *(Kab. XV. 157)*

2. Cemâat, küme.

§ Halâyık gördüler ki sultan gelmez oldu ve korku hadden aştı, düşman topu طوپ yaklaştı. *(Kesir. XV. 103)*

top (II): Kol bileziği, burma.

§ Bir murassa' alın bağı darasıyle on beş miskal: 720, ve toplar طوپلر darasıyle on dokuz miskal: 1300.
(Sic. K. XVI. 3, 64)

§ İki küpe ve toplar: 300, iki takye: 50. *(Sic. B. XV. 10, 17)*

topaç, (topak): Yuvarlak, toparlak, top gibi.

§ Kâ'ib كاعب [*Ar.*]: Topak طوپاق emcekli. *(Şamil. XVI. 637)*

Kaddime yoktur uyar
Sanki bir topaç طوپاچ hıyar *(Vasıf. XIX. 160)*

Baş topak طوپاق gözün yeri çukurdur burun yüce
Burma burmadır kulaklar bunların bil sırların
(Kuddusi. XIX. 143)

topak : → topaç.

topalak, (tobalak) : Yer miski, havlican dedikleri kök.

§ Peygamber çiçeği derler bir ot olur, topalağa طوپلغه benzer; anı döğeler... *(Yadigâr. XIV. 118-1)*

Binen tâzî nite baka ulağa
Çü müşg ola ne rağbet topalağa طوپلاغه *(Işk. XIV. 98-2)*

§ Müşk-i Türkmani مشك تركانى [*Fa.*] : Topalak توپلاق. *(Ni'meti. XVI. 590)*

§ Müşk-i zemin مشك زمين [*Fa.*] : Tobalak تبالق. *(Şamil. XVI. 208)*

§ Nâk ناك [*Fa.*] : Tobalak طوبالق ki ana müşk-i Moğul derler. *(Şamil. XVI. 519)*

§ Es-sü'd السعد [*Ar.*] : Topalak طوپالق dedikleri ot ve havlican dedikleri hoş kokulu toparlak kök ki envâı çoktur. *(Ah. XVI. 500)*

§ Sipistan سپستان [*Fa.*] : Bir nevi' hoş kokar nesnedir, müşk-i Türkmanî derler ve topalak توپلق dahi derler. *(Ni'meti. XVI. 395)*

§ Müşk-i zemin مشك زمين [*Fa.*] : Topalak تپالق dedikleri ot ki Arapça sü'd derler tabipler katında bununla ma'rufdur. *(Caf. XVI. 156-2)*

§ Müşk-i Türkmanî مشك تركانى [*Fa.*] : Topalak طوپلاق dedikleri ot ki Arapça sü'd derler. *(Deş. XVI. 382-2)*

§ Müşk-i zemin مشك زمين [*Fa.*] : Topalak طوپالق dedikleri ot ki Arapça sü'd derler. Etıbba katında dahi bununla ma'ruftur. *(Deş. XVI. 280-2)*

§ Sibistan سبستان [*Fa.*] : Bir nevi hoş kokulu nesnedir. Müşk-i Türkmanî derler. Topalak توپلق dahi derler. *(Deş. XVI. 267-1)*

§ Sü'd سعد [*Ar.*], misk-i zemin مسك زمين [*Fa.*] : Yer miski ki topalak طوپالاق ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 180)*

§ Es-sü'd السعد [*Ar.*] : Tıyb-ı ma'ruf ismidir ki Türkide topalak طوپلق dedikleri köktür. Onulması müşkil olan yaralarda isti'mâli kesirü'l-menfaadır. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 623)*

§ Eniste انسته [*Fa.*] : Topalak طوپلق dedikleri köktür, Arabide sü'd سعد derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 80)*

toplamak : Top ateşine tutmak.

§ Çekdirme imdada gelip ol dahi kal'ayı toplamağa طوپلامغه başlayıp ve içinde olan askerini ateş-i peykâr ile haşladılar. *(Sûr. XVIII. 156)*

top olmak : Toplanmak, toplu halde olmak.

§ Bir uğurdan kâfir askerine top olup طوپ اولوب depinelim. *(Rahat. XVI. 39)*

top otu : Barut.

§ Rados fethi mesalihi içün gönderilen yedi yüz kise top otu طوپ اوتی ... *(Sic. B. XV. 3, 323)*

§ Bir bağ içinde bir merkep üzerinde iki buçuk kise miktarı top otu طوپ اوتی bulmuş, vezinde kise ile on üç buçuk vukıyye imiş. *(Sic. B. XV. 11, 214)*

§ ... Sirkat olunan esbabımdan bir altun cebe ve bir pirinç cebe ve buçuk vukıyye top otu طوپ اوتی, mezbur Hasan'ın yedinde buldum, gayrisin dahi talep ederim. *(Sic. A. XVI. 3, 185)*

topra, (tobra, torva) : Torba.

§ Bir sayyat bir ağ omuzuna bırakmış, bir tobra توبره arkasında, bir asa elinde... *(Kel. XIV. 78)*

§ Pes Davut anı götürüp tobrası توبرس içine bıraktı. *(Enb. XIV. 563)*

§ Davut Peygamber aleyhisselâm yedi torva تروه dikmiş kıldan içi dolu kil idi. Âdeti bu idi kim kaçan Hak Taâlâ korkusundan ağlasa, şol kadar ağlardı kim göz yaşı ol torvaları تروه‌لری ıslatıp balçık eylerdi. *(Müneb. XIV-XV. 8-1)*

§ ... Deniz kenarında bir balık oynadı, önüme geldi, tutmaz, eydür : Şayet ki bunu bir avcı evvel tutmuş ola, elinden tayınup yahut torvasından تروسندن sırçayıp denize düşmüş ola. *(Müneb. XIV-XV. 130-2)*

§ İskender Şah ol gece buyurdu kim leşkerinde ne kadar adam var ise atı tobrasiyle تبراسیله kum getire. *(İs. H. XIV-XV. 179)*

§ Mustafa oğlu Kasım'da bir kır, orta boylu aygır ki, eyeri ile çulu ile tobrasıyle توبره‌سیله emanet koyup... *(Sic. B. XV. 3, 174)*

§ ... Turugeldi kendi atının tobrasın توبراسن götürdü vardı ol atın tobrasın aldı arpasın kendi atı tobrasına koydu, ol tobrada sehlce arpa kodu. *(Hazain. XV. 26-1)*

Bil ki tuzum toprası طوپره‌سی enbancuğum
Düdücüğüm yanlucuğum yancuğum
Sana feda cümle koyunum keçim
Aşkın ile dopdoludürür içim *(Ruşeni. XV. 90)*

§ Ol karye halkından bir tiz ayaklu bir kimse eline bir kazma ile bir tobra طوبره alıp... *(Bektaş. XV. 275)*

§ Zindan-bâna yalvarıp sıbâric eyledi bir tobra طوبره toprak ve bir avuç arpa getirtti. *(Bektaş. XV. 144)*

§ Tobra توبره ve cerre : 1, sındıcık : 30... *(Sic. B. XV. 10, 9)*

§ Çiriş : 5, tobra توبره : 1, minder : 1. *(Sic. B. XV. 6, 9)*

§ Nitekim atın karşısına bir torva تورو arpayı tutalar.. *(İrşad. XV. 129)*

§ Ceḫâc جخاج [*Fa.*] : Ağzı büzme tobra توبره. *(Miftah. XV. 70)*

§ Yanındaki torvadan تورودن bir dane saban taşı aldı, sapan ayasına kodu. *(Müslim. XV. 5, 106)*

§ El-kinfü الكنف [*Ar.*] : Çoban yançığı ve torvası توروه‌سی. *(Terceman. XV. 128)*

§ Kuru torva تورو ile at tutulmaz. *(Ata. XV. 8)*

§ ... Bir tobra طوبره koz toldurgıl. *(Tez. Ün. XV. 81-1)*

§ Emr-i hâkim ile tobrayı توبره‌یی alup başları hûn ve hâkden pâk ettiler. *(Saadet. XV-XVI. 136-2)*

§ Mıkteb مقتب [*Ar.*] : Arslan pençesi ve avcı torvası توروه‌سی. *(Bab. XVI. 2, 111)*

§ Ḫasafe خصفة [*Ar.*] : Asdar bezden dikilmiş torva طوروه. *(Bab. XVI. 2,178)*

§ Tubre توبره [*Fa.*] : Türkide andan galat edüp torva توروه derler. *(Ni'meti. XVI. 216)*

§ Dilencinin yüzü kara, torvası تورواسی dolu. *(Sır. XVI. 30)*

§ ... Bir çift çuval : 4, tobra توبره : 4, köhne çuval : 5. *(Sic. B. XVI. 12, 173)*

Alan güç ile bir tobra تبره samanı
Boğazından asarlar idi anı *(Şeh. Ş. XVI. 1014)*

§ Tubra توبره [*Fa.*] : Torva تروه. *(Şamil. XVI. 223)*

§ Urgan : 5, torva توروه : 5... *(Sic. B. XVI. 12, 104)*

topracuk : Bir parça toprak, önemi olmayan toprak.

§ Topracuk طبراجق yalayup ve yapracuk yiyüp... *(Şeref. XVI. 326)*

toprak : Yurt, il, memleket.

Anın aslı vü toprağı طوپراغی Rum idi
Hüner cümlesi ana ma'lûm idi *(Süh. XIV. 26)*

topraktan kaldırmak : Yükseltmek, i'zaz etmek.

§ Safa geldin, lutfeyledin bizi toprakdan kaldırdıñ طبراقدن قالدیردك ve bilmediğimiz bildirdin, dediler. *(Bektaş. XV. 337)*

toprak yummak : Toprak örtmek, toprak doldurmak.

Dişisin beline değin gömeler
Taş ile öldürüp toprak yumalar طبرق یمالر *(Tennuri. XV. 122)*

top taşı : Gülle.

Kilindir : bülbüle, top taşı طوپ طاشی: gülle كله [*Fa.*], baş: ser; kelle : Kafa; düzd: uğru, derd: ağrı, böğürtlen: dirre, savaş: rez
(Genc. XVII. 48)

topuk çalmak : İnsan ve hayvan yürürken iç topuklarını birbirine çarpmak.

Biz topuk çalmada طوپوق چالمده, siz zevk u safada her şep
Kaldırıp kâʿb-ı muhanna gibi cam-ı bade
(Nedim. XVIII. 171)

§ El-medeş المدش [*Ar.*] : Devenin bilekçelerinin iç yüzleri yürürken biri birine çarpılmak cihetiyle topuk çalmağa طپوق چالمغه denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 351)*

topurak : Toprak.

§ Bir nicesini su ile topuraktan طپوراقدن yarattı...
(Ac. XV. 5)

top urmak : Top atmak.

Meterizlerle toplar kim kuruldu
Hısara bir nice gez top uruldu طوپ اورلدی
(Hadidi. XVI. 344)

tor (I) : Toy, acemi.

Yüreği kan idüben gözünü ohur gönülüm
Bu ne tor تور lâçin olur ki kana gelmez, nideyim
(Kadı. XIV. 520)

§ El-isʿabü الاصعاب [*Ar.*] : Ve bir davarı binmeyip kullanmayıp tor تور eylemek ve kullanması ve binmesi güç olmak.
(Terceman. XV. 83)

Süpürge : bahc, çirkin : rahc, tor تور at : maḫcı ماخجی [*Fa.*], sâ : baç
Çerahşet : mengene, yen : âsitin, bûm: uç, acı : kez
(Genc. XVII. 48)

Güzel senin türlü türlü derdin var
Hoşça sallan karşındaki tor değil *(Kara. XVII. 68)*

Balaban uçurdum gölden
Tor şahan kaçırdım koldan *(Kara. XVII. 232)*

§ Er-riyaza الرياضة [*Ar.*] : Tor طور taya baş öğretmek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 426)*

§ Tor طور [*Fa.*] : Vahşi ve gayr-i me'nus mânasınadır; bu ta'bir Türkide dahi vardır. *(Bürh. XVIII-XIX. 416)*

tor (II) : 1. Ağ, şebeke, tuzak.

Tâ gaare varup ağyar tapuna tapmasın çün
Gerdi toru تورى örümcek, yaptı yuva göğercin
(Ruşeni. XV. 265)

§ Eş-şass الشص [*Ar.*] : Şol nesne ki anınla balık saydederler, olta ve ağ ve tor طور gibi. *(Ah. XVI. 546)*

§ Pâdâm پادام [*Fa.*] : Duzaktır ki at kuyruğundan düzüp anınla kuş şikâr ederler ve ol kuşa derler ki duzak ve tor طور kenarına bend ederler, anın sebebiyle sair kuşlar gelip giriftar olurlar. *(Bürh. XVIII-XIX. 140)*

2. Elbise veya örgülerde, çorap koncunun ağzı gibi büzülen kısım.

Ey tor donlum ayrılamam ben senden
Ölmeyince ayrılır mı can tenden *(Kara. XVII. 107)*

3. Ağ gibi seyrek örgülü bir cins dokuma.

§ ... Ve bir dü-renk kemha kabâ ve bir tor تور kuşak. *(Sic. E. XVI. 16, 145-2)*

§ İki makrama : 20, dolama kuşak : 3, tor تور yastık yüzü : 10 *(Sic. B. XVI. 12, 3)*

§ ... Ve mukaddem kuşak ahmer ve diğer ahmer tor طور kuşak ve bir futa ve peşkir ve... *(Sic. K. XVI. 7, 132)*

4. Baş örtüsü.

§ Tor تزر baha : 10, iki üsküre : 20. *(Sic. B. XV. 2, 142)*

§ Tor تور nezkep : 30, bürüncük : 20. *(Sic. B. XV. 10, 50)*

§ Kelûte كلوته [*Fa.*] : Tor تور nezkep ve sorguç ki başa sokunurlar. *(Ni'meti. XVI. 522)*

tora : → **doruk.**

torak : → **dorak.**

torgu : → **dorgu.**

torlak (I) : Küçük bir kuş.

§ Torlakı طورلق besle gözünü oysun. *(Ata. XV. 29)*

§ Yoktan torlak طورلاق yeğdür. *(Müslim. XV. 19, 73)*

torlak (II) : 1. Genç, acemi, toy.

§ Bir torlak طورلاق uşağa ikrar ettim ki ana Hacı Bektaşoğlu derler... *(Âş. XVI. 235)*

2. Parlak, güzel, tüysüz oğlan.

Donuzdan bir kıl üzmek assı olduğun bilip iller
Sakalın üzdüler tel tel anınçün böyle torlaktır طورلقدر
(Zati. XVI. 686)

Abdal-ı debr derd ili torlağıdır طورلاغیدر bize
Mihr ile mahı cevr ü cefa dağıdır bize *(Âli. XVI. 173)*

§ Sultan Murat Han Gazi azm-i şikâr eylerken Rum torlaklarından طورلاقلرندن bir güruh-ı mekruh yolca karşı gelirler. *(Letaif. XVI. 21)*

torluk (I) : İdmansızlık, toyluk, acemilik.

§ El-irtiyazu الارتیاض [*Ar.*] : Tavarın torluğu تورلوغی ve hamlığı gidip bişmek. *(Terceman. XV. 45)*

§ Torî طوری [*Fa.*] : Torluk طورلق ve ürkeklik ve tevahhuş mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 416)*

torluk (II) : Ağ ve benzeri örmelerde kullanılan.

§ Bin dört yüz altmış dirhem torluk تورلق ebrişim: 750.
(Sic. B. XVI. 12, 66)

torluk (III) : Kıl çadır.

§ El-kubbe القبه [*Ar.*] : Keçe ve bezden olan ev ki derim evi ve torluk تورلق dedikleri beyt-i Türkmani.
(Kdeb. XVIII. 198-2)

tormurmak : → **dormurmak.**

tortop : Derlenip toparlanmış olarak.

§ Meydanı askerden hâli bulunca mal candandır deye hemen dağdan altı bin maiyeti ile tortop طورطوب gelip.
(Ev. XVII. 296)

toru : → **doruk.**

toruk : → **doruk.**

torulmak : Doğrulmak.

§ Eş-şatnü الشطن [*Ar.*] : Bir kimseyi torulup طورلب gittiği taraftan dahi döndürmek. *(Terceman. XV. 431)*

torum : Deve yavrusu, genç deve.

§ Oğul, oğul deyübeni bozlıyayın mı, kaytabanda kızıl deve bundan geçti, torumları طورملاری bundan bozlayıp bile geçti... *(Dede. XIV. 71)*

§ Kaytabanda kızıl deve esen olsa torum طورم verir.
(Dede. E. XIV. 145)

§ El-maḫazu المخاض [*Ar.*] : ... Ve dahi bir yaşını temam edip ikisine giren erkek toruma طوروم ibn-i mahaz derler.
(Terceman. XV. 307)

§ El-hıkku الحق [*Ar.*] : Üç yaşın temam edip dördüne girmiş deve torumu طوری. *(Terceman. XV. 277)*

§ ... Nâm kimesnenin bir ağca, kulağı delik torum طورم devesi ve bir bortlak kızıl arvana devesi... uğurlanıp...
(Sic. B. XV. 3, 364)

§ ... İki arvana deve ve iki beserek torumu طورى ve bir mâde köşeği cem'an beş deve. *(Sic. K. XVI. 7, 97)*

§ Bir yaşar bir beserek torum طوروم deve verip ıslah olunup tarafeynden rıza bulunup zikrolan Ivaz, torum deveyi alıp kabul eyledikte... *(Sic. K. XVI. 4, 25)*

§ Bir torum طورم deve : 500 ve bir besirek deve : 1000 ve bir öküz : 160... *(Sic. K. XVI. 4, 221)*

§ On üç bin akçaya iki arvana deve ve iki beserek torumu ve bir mâde köşeği... *(Sic. K. XVI. 7, 97)*

§ Fasil فصيل [*Ar.*] : Memeden kesilmiş deve yavrusu ki Türkide köşek ve torum طورم ta'bir olunur.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 139)

torunısı : Torunu.

Melik Zâhir torunısıydı ترونسيدى Osman
Bir ay ü hem dokuz gün oldu sultan *(Hikmet. XV. 581)*

torva : → **topra.**

toslaşmak : Çarpışmak.

§ El-münâtaha المناطحه [*Ar.*] : Fi'l-asl koç birbirine buynuz urmaktır, lâkin iki kişi birbirine toslaşmağa طوسلشمغه dahi dinür. *(Kdeb. XVIII. 323-1)*

tostorguru : Dosdoğru.

§ İstivrah استوراه [*Ar.*] : Kazıyye tostorguru طوس طوزغرى olmak.
(Bab. XVI. 2, 559)

tosun : Haşarı.

Ne hoş dedi Ferhad-ı sahra-nişin
Tosun تسون at düşürüp yarıcak başın *(Ferh. XIV. 31)*

§ Serkeş سرکش [*Fa.*] : Tosun توسون. *(Şamil. XVI. 154)*

tosunluk : Gürelik, haşarılık.

§ Bir gün nefsime bir iş buyurdum, tosunluk توسنلق eyledi, kakıdım bir yıl su vermedim. *(Tez. Ün. XV. 88-1)*

tovga, (toğa) : Yoğurtlu çorba, toyga.

§ Duğbâ دوغبا [*Fa.*] : Tovga توغا ya'ni bozca aş. *(Caf. XVI. 64-2)*

§ Duğvâ دغوا [*Fa.*] : Mastvâ aşı. Türkide tahrif edüp tovga توغا derler, yoğurt aşı demektir. *(Ni'meti. XVI. 327)*

§ Duğbâ دوغبا [*Fa.*] : Tovga توغا ki bozça aşı derler. *(Ni'meti. XVI. 326)*

§ Duğbâ دوغبا [*Fa.*], duğvâ دوغوا [*Fa.*] : Yoğurt aşı ki toğa تغا derler. *(Cam. Fa. XVII. 4)*

tovuca, (tovuça) : Bir türlü gönüllü asker.

Akıncı tovuca طووجه hayli gelürler
Anın yanına varup cem' olurlar *(Hadidi. XVI. 168)*

Ali Bey eyleyüp emre itâat
Tovuçalar' طووچالر adam saldı o sâat *(Hadidi. XVI. 404)*

tovuça : → **tovuca.**

toy (I) : Şenlik, şölen, ziyafet.

Yaraştıraven size tan irte toy طوی
Bunu sen becit bil ü köp sözü koy *(Süh. XIV. 131)*

Bin erkek semiz yunt ü binden öğüş
Uçarda ne kim eti yenirse kuş
Boğazlandı ol toyda طویده yindi idi
Melâikten artığı doyundudu *(Süh. XIV. 132)*

Yemek içmek şaylığ u toy طوی n düğün *(Yuz. Da. XIV. 10)*

Ki yarın cümle âlem toya طویه gelsin
Azışmasın ile vü boya gelsin *(Işk. XIV. 316-1)*

Vuhuş tuyur içün hem oldu key toy طوی
Ki karga tuhme oldu esridi toy *(Işk. XIV. 296-1)*

§ Yâ Meysere turgıl taşra vargıl tavar getürgil toy طوی içün dernek içün boğazlamağa savaş, hazır eylegil.
(Si. Da. XIV. 272-2)

§ Resûl Hazreti, Ali'ye eyitti : Vargıl müslümanları cem'eylegil, toyuna طوینه düğününe okugıl, dedi. *(Si. Da. XIV. 540-1)*

Toya طویه varanda kapıdan bakanım
Bakışı âşık yüreğin yakanım *(Ruşeni. XV. 98)*

Ne toydurur طویدرر ki doyurdu kokusu ni'metinin
Peri vü cinn ü melek vahş ü tayr ü insanı *(Şeyhi. XV. 60)*

Duruben kullar boğazlar koyunu
Gözlegil maymunların toyunu طویئی *(Cam. XV. 57)*

O şadîden şeh etti nice günler
Yemeler içmeler, toylar طویلر, düğünler *(Zati. XVI. 97)*

Buyurdu kim ola toy u طوی düğünler
Yeyeler içeler bir nice günler *(Şeh. Ş. XVI. 234)*

Salınma çâh-ı taklide suûdet arş-ı tahkika
Sana senden sefer eyle seni sen toy-ı طوی tevhid et
(Niyazi. XVII. 14)

§ Beyûgânî بیوکانی [*Fa.*] : Arusî mânasınadır ki toy طوی ve düğün ta'bir olunur. Arabide velîme denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 135)

toy (II) : Kazdan büyük bir yabanî kuş.

§ El-hubara الحباری : Toydur تویدر, eti tavuk ve ördek ve kaz etinin arasındadır. *(M. Bay. XIV. 49)*

Zağ kaçan öykünüserdir tutuya
Ya kaçan benzeyiser turna toya طویا *(Cam. XV. 24)*

§ Hubara حبارى [*Ar.*] : Toy طوى kuşu, ekserya kumda yattığı için Fariside ḫâk-ḫusbe خاك خسبه dahi derler.
(Aks. XVII-XVIII. 210)

§ El-hubara الحبارى [*Ar.*] : Toy طوى dedikleri kuşa denir.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 808)

toyağa : → toyaka.

toyaka, (toyağa, toyka) : Sopa, kalın değnek.

§ Bir bâlâ-kad çoban elinde bir toyağa طويغه durmayıp koyun güder. *(Hamza. XIV-XV. 13, 22)*

§ Çoban yetişip servere bir toyaka طوياقه urdu.
(Hamza. XIV-XV. 14, 88)

§ ... Mezkûr Mahmut, yeniçerilere bıçak çıkardı, yeniçeri dahi toyaka تورياقه ile vurdu, ben vurmadım.
(Sic. A. XVI. 3, 595)

§ Ellerinde toyakalar تورياقه‌لر ile hizmetkârların kaçırıp, eğer aracı olmasa külli fesat olurdu. *(Sic. A. XVI. 6, 326)*

§ ... Mezburan kimesneler kendi taifeleri ile evimiz basıp döşeğimde hatunum ile yaturken üzerimize gelip beni uryan kaldırıp bî-vecih başıma toyka طويقه ile muhkem vurup bana küllî hayf etmişlerdir. *(Sic. A. XVI. 3, 159)*

§ ... Mezkûr Bayramlu nacak ile urup, mezkûr Husrev toyka طويقه ile, mesfur Mehmet taşla urup üçü katleylemişler.
(Sic. A. XVI. 1, 77)

§ Kuvvetin bazuya getürüp mel'unun hançer tutan koluna bir toyaka تورياقه şöyle darbetti ki hançer elinden bir cânibe perrân oldu. *(Solak. XVII. 27-1)*

§ Hademe-i divan arasında bire urun sadası koptu, ol cümhuru yumruk ile, toyaka طورياقه ile urup taşra sürdüler.
(Naima. XVII-XVIII. 3, 174)

§ Mirzenbe مرزنبه [*Ar.*], çop desti [*Fa.*] : Deste çop ki toyağa طوياغه ta'bir olunur ve anınla kesek kırarlar.
(Aks. XVII-XVIII. 199)

§ El-vebil الوبيل [*Ar.*] : Sopa ve toyka طويقه dedikleri yoğun değneğe denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 372)*

Bâhu باهو [*Fa.*] : ... Ve toyka طويقه ve soymantı ve sopa dedikleri destçûp mânasına gelir. *(Bürh. XVIII-XIX. 101)*

§ Pâde پاده [*Fa.*] : ... Ve çûbdest mânasınadır ki çobanlar ve deveciler ellerinde taşıdıkları kalın değnektir toyka طويقه ve soymantı ve sopa ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 140)*

§ Gabâz غباز [*Fa.*], gabâze [*Fa.*] : Kalender taifesinin ellerinde taşıdıkları çûbdesttir, toyka طويقه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 425)*

Toyka طويقه : mirzebbe مرزبه [*Ar.*] vü kamçı dahi : savt u irfas *(Asım. XVIII-XIX. 34)*

toydurmak : → doydurmak.

toy etmek : → toy eylemek.

toy eylemek, (toy etmek) : Ziyafet çekmek, ağırlamak.

Bilirim hem olasını ittifak
Ki toy eylemeğe طوى ايلمكا düzüser yarak *(Süh. XIV. 129)*

§ Pes size vâciptir ki toylar idesiz طويلر ايدەسز, gamkin olmayasız. *(Anter. XIV. 348)*

§ Yedi gün toy طوى ve düğün eylediler ايلديلر.
(Anter. XIV. 46)

§ Han Bayındır yılda bir kere toy edip طوى ايدوب Oğuz Beylerin konuklardı. *(Dede. XIV. 7)*

§ Kırk gün kırk gece toy طوي, düğün eylediler ايلديلر.
(Dede. XIV. 62)

§ Ve dahi nice kişilere hil'at giyürdü, bir ulu düğün gibi toy eyledi طوى ايلدى. *(Kesir. XV. 199)*

§ ... Sultan Tuğrul huzurunda akdeylediler, ulu toy eyledi طوي ايلدى. *(Kesir. XV. 28)*

§ Bir gün Karahan gelinlerine toy etti طوی ایتدی.
(Ta. Sel. XV. 2-6)

§ Bir padişah var idi, her yıl bir vezirini merdüm-hûr itlere yidirirdi... Nevruz geldi iclâs toyu eyledi طوي ايلدى, hil'at üleştirdi, bir vezirini ite yidirdi. *(Ferec. XV. 303)*

Koyunlar kesti pes olup şitaban
Anınçün aş u toy etti اتدى طوى firavan *(Güvahi. XVI. 21)*

Kalan davarlarımı canım içün
Boğazlan toy idiñ ايدك طوى ısyanım içün
(Güvahi. XVI. 22)

Bir gün itti ايتدى bir acep toy طوى ü düğün
Da'vetine geldi Halife o gün *(Battal. XVIII. 182)*

toygar : Tarla serçesi, çayır kuşu.

§ El-kubber القبر [*Ar.*] : Toygar طويغار dedikleri kuştur.
(Kdeb. XVIII. 434-1)

toygun, (toykun) : Ak ve çakır doğan.

§ Bâz-ı sefid بازسفيد [*Fa.*] dese murad ak çakırdır ki lisan-ı Türkide ana toygun تويغون derler. *(Deka. XVI. 45-1)*

§ ... Talep ettiği sunkuru ve toykunu, vadimiz üzere Paşaya hedaya verip... Şikâr ağaları müddet-i ömrümüzde bir bunun gibi tülemiş mercan gözlü ve bu soyda böyle iri toykun ve sunkur görmedik dediklerinden... *(Ev. XVII.)*

§ ... Hakirin bir toykun طويقون doğanı kolumda iken buyup öldü. *(Ev. XVII. 17)*

§ Cürre جره [*Fa.*] : ... Ve bazılar indinde toygun طويغون ta'bir olunan doğandır. *(Bürh. XVIII-XIX. 202)*

§ Şahbaz شاهباز [*Fa.*] : Beyaz ve iri doğandır, salâtin şikâr ederler, gayette güzel olur, Türkide toygun طويغون derler.
(Bürh. XVIII-XIX. 382)

§ Bâz-ı sefid بازسفيد [*Fa.*] : Çakır renkli doğan ki Türkide toygun طويغون derler. *(Kam. Os. XIX. 68)*

toyka : → toyaka.

toykun : → toygun.

toylamak, (doylamak) : Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

Bizi hoş ağırladı gey toyladı طويلدى
Verdi buğday bize görklü söyledi *(Yuz. Şeyd. XIII. 68)*

İblis anda kör ola çok ağlaya
Kulların Hak rahmetiyle toylaya طو يليا
(Yuz. Şeyd. XIII. 35)

Miskin Yunus neylesin, derdin kime söylesin
Varsın dostu toylasın طويلەسن lezzetli nesnedir aşk
(Yunus. XIII-XIV. 185)

Kamu beyler gelir anda irişir
Düğün içün yarak edip dürüşür
Gelen halkı yidirdi toyladı hoş
Temam kırk gün düğünü eyledi hoş *(Dah. XIV. 54-5)*

Padişah ol yüzü şöyle eyledi
Kim anınla Mısr şehrin toyladı طيلدى *(Ga. XIV. 41)*

§ Bu Arab'ı katlarına ilettiler, toyladılar طويلديلر, andan kendüye söylediler... *(Yüz. Ha. XIV. 270)*

İşittik Süleyman'ı ol toyladı طويلدى
Anın ile kaç türlü bahseyledi *(Süh. XIV. 6)*

Bu toylamağı طيلامغى bu bağışlamağı
Kişi işlemediğin işlemeği *(Süh. XIV. 61)*

Şeh andan bârgâha kıldı azmi
Ki toylaya طويلايه konuğu, kıldı bezmi *(Hurş. XIV. 60)*

Ol gün anda hüdhüdü toyladılar طيلادلر
Yollarının yarağın eylediler *(Man. Tayr. XIV. 18)*

Yere yüz urdular şükreylediler
Bu söz hânında gönül toyladılar *(Işk. XIV. 37-1)*

§ Taş Oğuz beğlerine ağırlık edüp toyladı طویلدی.
(Dede. E. XIV. 294)

Beni tatlı dil ile toyladılar طویلدیلر
Dil ü canım söz ile mahzuz oldu *(Si. Da. XIV. 129-1)*

Kim ki kakıdığı dem sabr eyleye
Hak anı rahmet haniyle toylaya طویلیا *(Müz. XV. 289)*

§ Melik-i mukim melik-i müsafiri toyladı طویلدی melikâne teklifler eyledi, pişkeşler çekti. *(Ferec. XV. 188)*

Mesnevi'de bir hikâyet söylemiş
Ma'rifet hânımda canlar toylamış طیلمش *(İbrahim. XV. 21-2)*

Hem nasihat işite hem söyleye
Tatlı dil ile kişiyi toylaya طیلیا *(İbrahim. XV. 38-1)*

Ki senden razı olsun dâim Allah
Bizi lûtfun ile toyladın ey şah *(Salâtin. XV. 37)*

Toyladın halkı hân-ı şefkat ile
Beni şâdet bugün icâzet ile *(Yuz. Hamdi. XV. 23-1)*

Mihman-ı canı hân-ı visâl ile toylayıp طویلیب
Ver kurb-ı Mustafa'da vatan arzedüp cemâl *(Mih. XV. 12)*

Ele aldı nayı bir nayî yine
Toylaya طویلیه tâ pir ü bernayi yine *(Ruşeni. XV. 147)*

Bil anı kim onları toylayasın طیلیاسن
Varıp uçmak içinde yaylayasın *(Tennuri. XV. 117)*

§ Her kim bu ay içinde bir oruç tutmuş kişiyi toylasa طویلسه
Hak Taâlâ anı benim havuzumdan suvara.
(Kesir. XV. 336)

§ Meşhurdur ki bir padişah bir âli bina eyledi, temam olucak halkı toylàdı طویلدی kapısında âdem kodu ki her çıkana aybını soralar. *(Maârif. XV. 95)*

Eyü dedin eyü ey din ulusu
Ki toyladıñ طویلادك bu han ile ulusu *(G. Ra. XV. 90)*

Leşkeri anda zıyafet eyledi
Gazilerin leşkerini toyladı طویلدی *(Enveri. XV. 31)*

Vüs'ü takat yettiğince aç doyur, yalın donat
Şol Kerim için ki toylar طويلر, donatır uryan iken
(K. Ü. XV. 78)

§ Ve nefs-i mülhemeyi bostan-ı ünste esrar-ı maarif ile toylayalar طويليلر. *(Faza. XV. 9)*

Ki Nevruz olsa sohbet eyleyeler
Ulular biri birin toylayalar طويليالر *(Şeh. Ş. XVI. 24)*

Bu ne hikmettir ki tennur-ı felekte her seher
Çıkarup bir kurs-ı germî âlemi toylar güneş
(Hayali. XVI. 6)

Rivayettir ki buyurdu kaçan kim Arş'a iriştim
Kodum ben Refref'i anda beni çün toyladı طيلدى Feyyaz
(Muham. XVI. 150)

§ Hân-ı vaslın ile toylayasım طويليسن. *(Rahat. XVI. 418)*

§ ... Ve ihsan ü mülâtafet birle toyladı طويلدى.
(Hüs. Dil. XVI. 117)

§ Yetmiş iki dili söyleriz, zeban-ı şirin ile on sekiz bin âlemi toylarız طويلرز. *(Hüs. Dil. XVI. 60)*

Bir gürisnedir ol, matbah-ı cudunda anı
Şefkatin hânı ile toyla طويله eyâ şah-ı şefik *(Zati. XVI. 17)*

Lûtfun ile cihanı toylayalı طويليل
Unutuldu zaman-ı hân-ı Halil *(Lâmii. XVI. 26)*

İlm-i ledün ni'metin lezzet ile zevk edip
Şevk ile talipleri zevkım ile doylaram دويلرم
(Gülşeni. XVI. 50)

Sevdiğim şefteli verip dedi Nazmi gözün aç
Canını toyla طويله onat gel beri gel hey gözü aç
(D. B. XVI. 65)

Eyledi âli ziyafetler şu ni'metlerle kim
Toyladı طويلدى hâniyle âlem halkını hemvâr iyd
(D. B. XVI. 17)

toylanmak : Mütenaim olmak.

Bırak eşiğine toylansın طيلنسون andan
Görünsün aksi anın can ü tenden *(Tennuri. XV. 153)*

toyum : → **doyum.**

toyumca olmak : → **doyum olmak.**

toyumluk : → **doyumluk.**

toyum olmak : → **doyum olmak.**

toyunmak : → **doyunmak.**

toz : Yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu ve kirişi.

§ Bir ağ tozlu توزلو katı yay aldılar. *(Dede. XIV. 37)*

§ Ağca tozlu توزلو katı yaylar tartıştık. *(Dede. XIV. 126)*

Her kaşı kemane oldu dü-nîm
Müşk idi tozu توزی vü kabzası sîm *(Ley. XV. 35)*

§ Bir kaşdur ki müşk tozlu توزلو yaya dönmüş. *(Tazarru. XV. 27)*

§ Tûj توژ [*Fa.*] : Yay tozu توزی. *(Şamil. XVI. 592)*

§ Bu beytden zâhir oldu ki yay tozunuñ توزينك Farisisi tûj imiş. *(Deka. XVI. 67-2)*

§ Tûz توز [*Fa.*] : Yay tozu توزی ve talep ve kazanç mânasına. *(Ni'meti. XVI. 217)*

Şu hüsrevâne mukavves keman ebrûya
Şiken şiken girih-i nazı anberi toz توز olur
(Sabit. XVII-XVIII. 124)

toz ağacı : Denize düşen zamklarının-dalgalarla dövüle dövüle-kehruba olduğu söylenen bir ağaç.

§ Kâh-rübay كاهربای [*Fa.*] : Bir nevi' püstür ki saman-kapar derler ki toz ağacının توز آغاجنك püsüdür ki Arapça ol ağaca hûz derler, hâ-i mühmele ile, anın püsü, denize yakın yerde ki, denize düşer, rûzgâr ile dalga döğe döğe kehruba olur. *(Caf. XVI. 126-1)*

§ El-hûz الحوز [*Ar.*] : Toz ağacı توز آغاجی dedikleri ki denize yakın yerlerde püsü denize düşüp dalka döğe döğe kehrubar olur. *(Ah. XVI. 327)*

tozak : Bazı bitkilerin tohumlandıkları sırada uçlarından çıkıp uçan pamuk parçaları gibi şeyler.

§ El-cevalih الجوالح [*Ar.*] : Kargı kamışlarının ve hasır otlarının başlarından penbe gibi uçup giden nesnelere denir. Türkide tozak توزاق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 264)*

§ El-meşer المشر [*Ar.*] : Ağaç tozaklanmak mânasınadır... Tozak توزاق gibi her tarafa uçurup savurdu demek olur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 108)*

tozaklanmak : Tozaklı hale gelmek.

§ El-meşer المشر [*Ar.*]: Ağaç tozaklanmak توزاقلنمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 108)*

§ Et-temşir التمشير [*Ar.*] : Ağaç tozaklanmak توزاقلنمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 109)*

toz koparmak : 1. Toz kaldırmak, meydanı altüst etmek.

Bildiler kim Cebrail'in askeri
Toz kopardılar توزقوپردیلر havada leşkeri *(Muham. XV. 178)*

Dime her bir geda-yi bî-nevaya hâk-i rehtir bu
Fena mülkünde çok tozlar koparmış توزلر قوپارمش padişehtir bu
(Ârifîn. XVI. 35)

Huda nın hikmetiyle esti bir yel
Ki toz kopardı توز قوپاردی meydanda anı bil
(Battal. XVIII. 178)

2. Ad bırakmak.

§ Gird kerd گرد کرد [*Fa.*] : Bir iyi nam kodu demekten ibarettir ki Türkide iyi toz kopardı توز قوپاردی ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 123)*

toz kopmak : Toz kalkmak.

§ Bir toz koptu توز قوپدی gittikçe ulaldı.
(Hamza. XIV-XV. 10, 221)

Yürüsem toz kopardı طوز قوپردی yer yüzünden
Güneş gözükmez ayağım tozundan *(Çeng. Dâi. XV. 254)*

tozluk : Çadır kapısına asılan perde.

§ Seraperde سراپرده [*Fa.*] : Otağ-ı padişahîdir ve çadırlarda tozluk طوزلق ta'bir olunan perdeye de denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 346)

tozlurak : Toz renginde, bozca.

§ Dîje دیژه [*Fa.*] : Ezrak, ya'ni kebud, ya'ni bozrak, tozlurak توزلورق renklü nesne. *(Caf. XVI. 61-2)*

tozmak : Toz halinde savrulmak, tozu savrulmak, toz gibi savrulmak.

Geh eserim yeller gibi, geh tozarım طوزارم yollar gibi
Geh akarım seller gibi, gel gör beni aşk neyledi
(Yunus. XIII-XIV. 116)

Olmazam yâdetmedin men bir nefes hâli seni
Ger tozup توزوب toprah olup gitse göğe tozum menim
(Ruşeni. XV. 263)

§ Kal'adan taşra olup tozup توزوب gitti. *(Müslim. XV. 3, 6)*

Urucak her biri tîşe hısara
Tozardı توزردی kozlu helva gibi hâra *(Enis. XVI. 21-2)*

İncecik'ten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye *(Kara. XVII.)*

tozuntu : 1. Bir şeyin silkilmesinden veya savrulmasından hasıl olan toz.

§ El-bevğ البوغ [*Ar.*] : Galip olmak mânasına müstameldir. Gûya ki toprak tozuntusu توزندیسی gibi üste ağar.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 704)

2. Toz, toz zerreleri.

§ Ceylân جيلان [*Ar.*] :... Şol çakıl taşlarına denir ki anı rüzgâr beri öte tozundu طوزندى gibi yuvalayıp oynatır ola. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 170)*

tozunu göğe savurmak : Tamamen mahvetmek, mahvedip eserini bırakmamak.

Bu tozup iren erene kim tura
Bu toz tozumuz توزومز tiz göğe savura كوكه صاوورا
(Süh. XIV. 163)

tozutmak : Toz haline getirmek, savurmak.

Sürme-i Isfahan gibi ol an
Isfahanîleri tozuttu طوزتدى heman *(Atai. Ha. XVII. 91)*

tök : Aşık kemiğinin tümsek tarafı.

§ Pük پك [*Fa.*] : ... Hâmis, topuk kemiğinin, ki aşık ta'bir olunur, bir tarafına derler... Türkide bir tarafına "alçı" ve bir tarafına "kıt" ve bir tarafına "çik" ve bir tarafına "tök" توك derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 158)*

tökezimek : Sürçmek, yürürken ayak bir şeye takılıp düşer gibi olmak.

§ El-ḫabar الخبار [*Ar.*] : ... Gezmeyen adam tökeziyüp توكزييوب yıkılmaktan emin olur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 834)*

§ Usre عثره [*Ar.*] : İnsanın ve sair hayvanın ayağı sürçüp ve tökeziyüp توكزيوب yere düşmek ve kapanmak. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 293)*

§ İşkûḫîden اشكوخيدن [*Fa.*] : Sürçmek ve ayak kaymak ve yüz üzere kapanmak ve tökezimek توكزمك ve tepe üzere tekerlenip yıkılmak mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 67)*

tökmek : Dökmek.

Turdu evine gider ol kaygulu
Gözlerinden yaş töker توكر tolu tolu
(Yuz. Şeyd. XIII. 10)

§ Mire sen baş mı kestin, kan mı tökdüñ توكدك.
(Dede. E. XIV. 254)

Gülüne nergisinden töktü توكدى jale
Boyadı ağ gülün yaş ile ale *(Ruşeni. XV. 38)*

Dilersen söndüresin dâmın odun
Gözün yaşın töküp توكب tufanın artır *(Gülşeni. XVI. 84)*

Gerdun gibi lutf idende zâhir
Dâmen dâmen töken توكن cevahir *(Fuzuli. XVI. 241)*

Tök توك ey gözüm yaşın mihr ile dilden
Ki dür tökmek توكمك gözün sermayesidir *(Gülşeni. XVI. 16)*

Mübarek feminden töküp توكوب salyalar
Tükürdüğünü yine kendi yalar *(Mihnet. XIX. 97)*

Kısmeti tükenip gelende ölüm
Yavaşmaz su tökün söner bu gönül *(Saz. Zülâli. XIX. 539)*

tökülmek : Dökülmek.

Verirsevüz salavatı biz arı
Töküle توكوله bizden günah ne kim varı
(Yuz. Şeyd. XIII. 1)

tölek : → dölek.

töpel : Alnı akıtmalı at.

§ Töpel تپل kaşağa aygırına Tundaz bindi. *(Dede. XIV. 20)*

töre : → türe.

töşek : Yatak, döşek.

§ Tuşek توشك [*Fa.*]: Ber-habe ve nihâli mânasınadır ki üzerinde yatıp uyuyacak firaştır, Türkide döşek دوشك derler ve lûgat-i merkumeyi dahi Türkidir derler.
(Bürh. XVIII-XIX. 193)

töz : Asıl, tabiat, künh, aslî cevher.

Arıdır artuğ u eksik tözünden توزندن
Beridir azlığ u çokluk sözünden *(Hurş. XIV. 1)*

tuç (I) : Tunç.

§ Üçüncü gök tuç توج rengindedürür ve anın içinde kanatlı ferişteler vardurur. *(Enb. XIV. 22)*

§ Burması altun tuç توج borular çalındı. *(Dede. XIV. 68)*

§ Erimiş tuç توج ve kalay gibi kaynaya şol ısısı su kazan içinde kaynaduğunlayın. *(Leys. Mu. XIV-XV. 279-1)*

§ Rûyin رويين [*Fa.*], rûyine رويينه [*Fa.*] : Tuçtan توجدن olan kap kacak. *(Miftah. XV. 89)*

§ Demürden çaruk eylegil ve tuçtan توجدن asâ eylegil. *(Cennet. XV. 421)*

Çünkü bennâ kubbeyi âhir eder
Üstüne bir tuç توج mili dikmek diler *(Bektaş. XV. 436)*

§ Biri sufrdur ki Fariside rûydur ve biri şebehdir ve biri heftcûşdur. Ve rûy ki Arabisi sufr ve Türkisi tuçtur توجدر iki levn üzredir. *(Men. Av. XVI. 69)*

§ Es-sufr الصفر [*Ar.*] : Tuç توج dedikleri şey ki bakır ile tütyadan ma'mûldür. *(Ah. XVI. 583)*

Eyüyü yatlu ile şol kişi kim bir göre, ol
Görsün anı ki beraber midir altun ile tuç توج *(D. B. XVI. 65)*

§ Kılâde قلادة [*Ar.*] : Boyuna takılan boğmak ve küpe halkası ve tuçdan توجدن olan ince halka. *(Bab XVI. 1, 276)*

§ Rûy روی [*Fa.*] : Yüz, vech mânasına ve imâle ile tuçdur توج, sufr mânasına. *(Ni'meti. XVI. 348)*

§ Tuc توج [*Fa.*] : Kalay ile bakırdan olur. Türkide dahi müsta'meldir. *(Deş. XVI. 50-2)*

§ Sufr صفر [*Ar.*] : Tuç توج. *(Şamil. XVI. 126)*

§ Rûy روی [*Fa.*] : Tuç توج. *(Şamil. XVI. 446)*

§ Beytullah'ın havâlisinde üç yüz altmış sanem var idi ki ayakları tuc ile ترجیله berkinmiş idi. *(Şevahid. XVI. 116)*

Muhyeddinim yolun mürşide erdi
Şimdi gümüş oldun evvel tuç طوج idin *(A. Na. XVI. 50)*

Bakır : nuhas ü sufr صفر [*Ar.*] : tuç توج, yasir : genezdir, sa'b : güç
Teys : tekedir, kebş : koç, ünsa : dişi, erkek : zeker
(Naz. Le. XVII. 7)

Bûy: koku, rûy روی [*Fa.*] : tuç توچ, çılbıra di : pâlheng
(Genc. XVII. 41)

§ Leys-i Saffar zuhur idüp tuç توج satarken Dirhem'e (Dirhem bin Hüseyn) intisap etti. *(Cihan. XVII. 251)*

§ Kendüler dahi tuççular zümresinden idi.
(Nigâ. Ter. XVII. 17-2)

§ ... Ve alemi yeşil tuçtandır طوجدندر. *(Ev. XVII. 97)*

§ Saffar صفار [*Ar.*], rûyger روی‌گر [*Fa.*]: Ya'ni tuccu, ve tuç توچ, bakır ile pirinçten hasıl olur.
(Aks. XVII-XVIII. 141)

§ Es-sufr الصفر [*Ar.*] : Nühas aksamındandır, ya'ni filizzat-ı tis'adan tuca ترجه denir ki maruftur, Fariside rûy derler.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 937)

Lâtekum : kalkma : mehiz; uk'ud : otur : şin ü nişin
Sâd صاد [*Ar.*] : tuç توج : ruye رویه [*Fa.*], ruy روی [*Fa.*]; kab : aven ü veâ'
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 85)

Kurşun : ânük, dahi tuç توج : sufr صفر [*Ar.*] u bakır oldu : nühas
(Asım. XVIII-XIX. 34)

Korkarım ki yada gönül veresin
İller duyar altın adın tuç olur *(Saz. Emrah. XIX. 630)*

tuç (II) : Değirmenin baltacığı, alt değirmen taşının ortasında bulunup üst taşa giren mihverin üzerine geçirilen balta şeklindeki aygıt.

§ Kutube قطبة [*Ar.*] : Değirmen tucunuñ توجنك altına konan çukurcaklı demür ki ana yengeç derler.
(Bab. XVI. 2, 274)

tudak : Dudak.

Vey yanağın selsebil-i andelib-i akl u dil
Vey tudağıñ طداغك selsebil-i ravza-i bağ-ı cinan
(Selim. XVI. 183)

tudaş olmak : → **dudaş olmak.**

tuğ : Eskiden sancak tepesine ve başa takılan at kuyruğu.

§ Kâfirlerin tuğu ile توغيله sancağını yere saldı. *(Dede. XIV. 34)*

tuğlatmak : Kapattırmak.

§ ... Yüğrük sudan bir oğul uçurdunsa degil mana; tamarların tuğlatayım طوغلدەيم. *(Dede. XIV. 71)*

tuğlığa : → **tuğulga.**

tuğ tulp : Hademli haşemli asker, leşker (?).

§ Sen dahi kendü galebe çerin birle Kayser'in tuğuna tulpuna طوغنه طلپنه hamle getür. *(Fütuh. XIV. 13)*

tuğulga, (tulga, tuvulga, tuvulka, tuğlığa) : Miğfer, çelik başlık.

§ Başındaği tuğulgañı توغلنه‌كى ne öğersin mire kâfir.
(Dede. XIV. 22)

§ Başında murassa' tuğulga توغلنه ...
(Hamza. XIV-XV. 4, 199)

§ El-beyzu البيض [*Ar.*]: Başa giydikleri demürden tovulga تورلنه ki ışık dahi derler. *(Terceman. XV. 169)*

§ Ser-pâyan سرپايان [*Fa.*] : Tuvulga تولغه altında giydikleri yumuşaklık ki Arap miğfer der, tuvulgaya تولغيه beyzâ der; amma şuara miğferi tuvulga تولغه makamında isti'mâl eder.
(Miftah. XV. 97)

§ Zahm-ı siham-ı ciğer-sûzdan tuğulgaları طوغولغه‌لرى zenbur misâl pür-girih oldu. *(Saadet. XV-XVI. 170-1)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*] : Ol ki tuğulga توغلغه altına giyerler... *(Cinas. XVI. 50-2)*

§ Serpâyan سرپايان [*Fa.*] : Dülbent ve destimâl ve tuğulka توغلغا altına giydikleri pamuklu takya. *(Şamil. XVI. 454)*

§ Terek ترك [*Fa.*] : Tuvulga تولغا. *(Şamil. XVI. 408)*

Dokuz tuğulga atâ kıldı zer-nişan ü celî
Kıbab-ı nüh-feleke benzedir gören anı
(Yahya Bey. XVI. 54)

Başında tulgasıdır طولغه‌سيدر kara pulat
Teni bir dağa benzer kaddi şimşat *(Şeh. Ş. XVI. 191)*

§ Baḫtak بختاق [*Fa.*] : Tulga تولغه dedikleri demirden takye ki cenk günlerinde başa giyerler. *(Deş. XVI. 183-2)*

§ El-lûhne اللهنة [*Ar.*] : Cenk gününde başa giydikleri tulga تولغه. *(Ah. XVI. 915)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*]: Başa giyecek ışık, tuvulka تولغه mânasına. *(Caf. XVI. 158-2)*

§ Ḫûd خود [*Fa.*]: Tulga تولغه mânasınadır ki demir takyedir ki cenk günlerinde giyerler. *(Ni'meti. XVI. 283)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*] : Demirden takye, ışık derler ve tulga تلغه dahi derler. *(Ni'meti. XVI. 584)*

§ Tegaffür تغفر [*Ar.*] : Nesneyle bürünmek ve başına kişi ışıklık ve tuğulga توغلغه giymek. *(Bab. XVI. 2, 28)*

§ Davmas دومص [*Ar.*] : Tuvulga تولغه ve ışıklık dahi derler. *(Bab. XVI. 1, 183)*

§ Beyza بيضه [*Ar.*] : Başa giyilen demür tuvulga طولغه. *(Bab. XVI. 1, 141)*

Kîş : sadak, tulga تولغه : terk ترك [*Fa.*], koğuş okudur : hadeng *(Genc. XVII. 41)*

Darb: urmak u debbus: topuz, tuğlığa توغلیغه : miğfer مغفر [*Ar.*] *(Naz. Le. XVII. 18)*

§ İç yüzünde iki kapı arası tuğulka طوغولقا ve serpenah zırh, zerkülah-ı gûnagûn... *(Ev. XVII. 221)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*] : Tulga تولغه altındaki nesnedir ki baş tulgadan âzürde olmasun deyü giyerler. *(Lû. Şeh. XVIII. 80-2)*

§ El-kavnes القونس [*Ar.*]: Zırh tasının tepesidir, târeg-i tuğulga طوغلغه mânasına. *(Kdeb. XVIII. 578)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*] : Baş kisvetinin altından giyilen zırh külâhına denir, Türkide tulga تولغه ta'bir olunur. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 155)*

Kitap : sifr ü name, hem perendaver : kılıç ; mazi
Di zırha : nesle vü cevşen; tuğulga توغلغه : terk ترك [*Fa.*] hem devmas درمص [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 67)

§ Lîret ليرت [*Fa.*] : Ol demir takyedir ki cenklerde başa giyilir, Arabide miğfer ve Türkistan'da dobulga ve bizim Türkimizde tuğulga توغلغه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 551)*

§ Ḫavî خوی [*Fa.*] : Ya'ni demir takyedir ki cenkte başa giyilir, tuğulga توغلغه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 256)*

§ Laḫt لخت [*Fa.*] : ... Hûd-ı ahenin mânasınadır ki cenklerde başa giyilen demir takyedir, tuğulga توغلغه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 545)*

§ El-ḫuze الخوذة [*Ar.*] : Cenk esbabından tuğulgaya توغلغهیه denir ki başa giyilir, miğfer mânasına. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 726)*

§ Miğfer مغفر [*Ar.*] : Türkçesi tuğulgadır .توغلغهدر *(Kam. Os. XIX. 405)*

tuğulka : → **tuğulga.**

tula : Sepilenmemiş deri.

§ El-ma'tınu المعطن [*Ar.*]: Tula ya'ni deri ve gön sepileyecek yer. *(Terceman. XV.)*

§ Bir gün Dicle kıranından geçerdi, gördü bir kara Hindu ve bir avrat ve bir tuluk تلوق önlerinde yatur, içerler.
(Tez. Ba. XV. 54)

tulaz, (tolaz) : Âciz, işsiz güçsüz, derbeder.

Etti dün gün tapar idim ben seni
Tulaz طولاز, yohsul, ac koydun âhir beni
(Yuz. Şeyd. XIII. 60)

tulga : → **tuğulga.**

tulguk : → **tuluk.**

tulkuk : → **tuluk.**

tulp : → **dulp.**

tuluk, (tulguk, tulkuk, dulkuk, duluk) : Tulum.

§ Yer içinde akrepler vardır, katırlar gibi ve kuyrukları sünü gibi. Değmesinin kuyruğunda üç yüz altmış boğun var. Değme boğunda üç yüz altmış dulkuk دلقق ağı var ve değme dulkuk üç yüz altmış kulledür ya'ni küp.
(Enb. XIV. 11-12)

§ Yer üstüne su çıktı ve gökten yağmur indi, dulkuklar دلقلر ağzından iner gibi. *(Enb. XIV. 87)*

§ Ve Hacer ile bir dulkuk دلقق su var idi, dükendi. Hacer ve İsmail yavlak susadı. *(Enb. XIV. 160)*

§ ... Zira gönülde iyman şol tulkukda تلقوقده bala benzer, bir taşına sızsa gerek. *(Leys. Mu. XIV-XV. 275-2)*

§ Dülfin دلفين, bir canavardır, denizde olur. Gövdesi ürülmüş tuluk تولق gibidir. *(Hay. XV. 84)*

§ Ez-zariu الذارع *[Ar.]* : Bir kiçirek tuluktur تولوقدر ki şarap koyarlar. *(Terceman. XV. 337)*

§ Tablını yardırdım gördüm içinde tuluk تولق ile şarap var.
(Kesir. XV. 370)

§ İşbu avrat benim anamdır ve tulukdağı طولقدەغی sudur. *(Tez. Ba. XV. 55)*

§ Bir tuluğa تلوغه günde içine bir kiçirek kabla nesne koyasın... *(Hazain. XV. 44-2)*

§ El-hakn الحقن [*Ar.*] : Südü tuluğa طلوغه koyup cem'eylemek ve sağıldıkça üzerine koymak. *(Ah. XVI. 312)*

§ Ḫî خی [*Fa.*] : Tuluk تولق hîk lâfzından tahfif olunmuştur. *(Deş. XVI. 371-2)*

§ Ḫîk خیك [*Fa.*] : Tulum ve tulkuk ki içine bal ve yağ ve sâir bunlar gibi ve gayri nesne koyarlar. *(Deş. XVI. 197-1)*

§ Bundan akdem benim bir tuluk طولق yağım zayi' olmuş idi, varıp merkum Ramazan'ın evinde buldum, halâ talep ederim, deyicek mezbur Ramazan : Zikr olunan tuluk yağ benimdir, ben bunun yağın almadım... *(Sic. A. XVI. 2, 96)*

§ Râle راله [*Fa.*] : Suda üzerine binilen tulguk تولغق. *(Ni'meti. XVI. 330)*

§ Ḫî خی [*Fa.*] : Tulkuk تولقق, hîk lâfzından tahfif olunmuştur. *(Ni'meti. XVI. 275)*

§ Ḫîk خیك [*Fa.*] : Tulum ve tulkuk تولقق. *(Ni'meti. XVI. 276)*

§ Ḫîk خیك [*Fa.*] : Tuluk تلوق. *(Caf. XVI. 52-2)*

§ Ḫî خی [*Fa.*] : Tulkuk تلقوق. *(Caf. XVI. 52-2)*

§ Enhâ' انحاء [*Ar.*] : Yollar, taraflar ve yağ tulukları تلوقلری, süt, yoğurt destileri ve yayıklar... *(Bab. XVI. 2, 17)*

Yüzü katran tuluğudur تلوغیدر buruşmuş
Dudakları inip göğsüne düşmüş *(Şeh. Ş. XVI. 817)*

§ Ez-zıkku الزق [*Ar.*] : Tuluk طلوق. *(Ah. XVI. 470)*

tulum borusu : Gayda.

§ Nâenban ناانبان [*Fa.*] : Tulum borusu طلوم بوریسی, gayda demektir. *(Kam. Os. XIX. 557)*

tulumpata : Çalınan boru, nefir.

§ Şebur شبور [*Ar.*], sepid mühre-i tersayân ترسایان سپید مهرهٔ [*Fa.*] : Tersâlar çalar bir nevi borudur ki bu diyarda tulumpata تولومپته derler. *(Aks. XVII-XVIII. 1, 137)*

tuluñ : → **duluñ.**

tulundurmak : → **dulundurmak.**

tulunmak : → **dulunmak.**

tulup : → **dulp.**

tulup etmek : → **dulup etmek.**

tulup olmak : → **dulup olmak.**

tumağı : → **dumağı.**

tumağu : → **dumağı.**

tuman (I), (tumman) : 1. Don.

§ Ol gün Musa üzerinde bir gönlek var idi sofdan ve bir cübbe ve bir tuman تمان var idi ve bir börk kamusu sofdan idi. *(Enb. XIV. 374)*

§ Götlerinden tumanıñ طومانك bile çıkarıp aldılar. *(Hamza. XIV-XV. 13, 158)*

§ ... Tevekkül idüp yürüdüler. Nâgâh bir şahıs peyda oldu, elinde yalın kılıç, sahtiyan tumman تومان giymiş, nîmtene arkasında... *(Ferec. XV. 252)*

§ Es-seravilü السراويل [*Ar.*] : Ayak donu ve tumman تمان. *(Terceman. XV. 396)*

§ Tûpan توپان [*Fa.*] : Ayak tonu, tahrif idüp tuman derler. *(Miftah. XV. 68)*

§ En-nukbe النقبة [*Ar.*] : Şol tuman طومان ki paçası olmaya. *(Ah. XVI. 1099)*

§ Şalvar شلوار [*Fa.*] : İç tonu ve tuman تمان ki giyesi üzerinden giyerler. *(Ni'meti. XVI. 429)*

Cemi'isin soyup üryan kodular
Ne gönlek kaldı ne tumman تومان kodular
(Hadidi. XVI. 531)

§ Sirvâle سروالة [*Ar.*] : Bir dane tuman تمان.
(Bab. XVI. 2, 210)

§ Ranin رانين [*Fa.*] : Çakşur ve tuman تمان, serâvil mânasına.
(Caf. XVI. 66-2)

Ak topuk üstüne sandal tumanı
Döküp gider bir gözleri sürmeli *(Kara. XVII. 300)*

2. Pehlivan kisbeti.

§ Bu kez bir tuman giydi ve karındaşı Ebülhayır ve on beş oğlan dahi tonları çıkardılar ve tumanlar طومانلر giydiler.
(Si. Da. XIV. 217-1)

§ Tuman تومان [*Fa.*] : Lûgat-i Harezm'de ve lisan-ı Mağan'da on bin adede derler; tahfif edüp tümen dahi derler ve güreşçiler tumanı تومانی.
(Deş. XVI. 232-1)

tuman (II) : Duman.

Zemine bir tuman طومان oldu begayet
Cihanın yüzünü bürüdü zulmet *(Hikmet. XV. 314)*

§ Eğer busarık tuman طمان olursa kış faslında kim kış yumşak ola...
(Hazain. XV. 28-2)

Gider yüzden tumanını طومانینی gümânın
Yüzün aç gün gibi râz-ı nihanın *(Yuz. Şems. XVI. 300)*

Güman eyleme kim bun er başında
Olur tuman طومان gibi dağlar başında *(Güvahi. XVI. 28)*

§ Yolda ziyade pus ve tuman طومان olmağla gemiler perâkende düşüp...
(Tuh. Ki. XVII. 55)

§ Eyyam-ı sayfte sabah tuman طومان ve pustur.
(Cihan. XVII. 118)

tumlu 1. Burudet, soğuk, sert hava.

Kış katı ola vü tumlu طملو ola çok
İlla tâbistan hararet haddi yok *(Melhame. XIV-XV. 38-1)*

2. Soğuk havadaki yağış.

Kış katı ola vü uzun ola hem
Kar u buz tumlu طملو yağa dir dem-bedem
(Melhame. XIV-XV. 73-2)

tumman : → **tuman (I).**

tun : Taraf, semt.

§ Ey nâbekâr sen dahi kangı tundan طوندن geldin.
(Müslim. XV. 5, 142)

tuncıkmak : → **duncukmak.**

tuncukmak : → **duncukmak.**

tuncukturmak : → **duncukturmak.**

tundan tuna : Uzak yerlere, felâketten felâkete.

§ Seni tundan tuna طوندن طونه kaçırmağa hiç şüphen olmasın.
(Hamza. XIV-XV. 8, 58)

Ne acep kaçsa tundan tuna توندن تونه
Ne kıçı var dayana kalyona *(Sabit. XVII-XVIII. 227)*

tundan tuna atmak : Diyar diyar dolaşmak zorunda bırakmak.

§ Mervan-ı Himar gibi Padişahı tundan tuna atup طو ندن طونه آتوب âkıbet Mısır altında katlede. *(Müslim. XV. 34, 109)*

tundar : Dümdar, arkayı gözeten, koruyan asker.

§ Her yana tundarlar طوندارلر ve kafadarlar ta'yin ve tezyin edüp... *(Selim. XVI. 176)*

tunuk : → **dunuk.**

tunuklu : → **dunuklu.**

tur : Turan.

Bahadır Türk idi leşkerleri hep
Bile Tur تور ilinin serverleri hep *(Şeh. Ş. XVI. 170)*

tura (I) : Deriden veya ipten örülen kamçı.

§ Ve Şahma'yı ana dutturdu ve çarmuh eyledi ve turayı eline aldı çarptı, Şahma dahi tura طوره acısına ona dek sabreyledi. *(Si. Da. XIV. 6)*

§ Dirre دره [*Fa.*] : Âdeme urdukları tura طوره.
(Miftah. XV. 83)

tura (II) : (Teslim sırasında) "oldu" anlamına.

§ Bâşkû باشكو [*Fa.*] : Bir lâfzdır ki teslimde isti'mal olunur, tura طوره ve oldu demek olur. *(Caf. XVI. 14-1)*

turaç : Sülüne benzer bir kuş.

§ Turnalar, turaçlar طراجلر, keklikler uçarlar. *(Dede. XIV. 97)*

§ Ed-dürrace الدراجة [*Ar.*] : Turaç تراج dedikleri kuş.
(Ah. XVI. 303)

Ötme turaç ötme eşin var senin
Şahan salıp avlatacak yer değil *(Kara. XVII. 68)*

§ Cüreb جرب [*Fa.*] : Arabide dürrac ve Türkide turaç توراج ta'bir olunan kuşa denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 202)*

§ Ed-dürrac الدراج [*Ar.*] : Türkide tahrifle turaç تراج ta'bir olunan kuş ismidir; cüssede kekliğe karip ve hoş-manzar ve eti nazik bir kuştur ve bu, süğlün dedikleri değildir, süğlüne müşabihtir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 397)*

tura gelmek : → **duru gelmek.**

turak : → **durak.**

turak otu : → **durak otu.**

turak tutmak : → **durak tutmak.**

tur dut oyunu : → **dur tut oyunu.**

turgay : Çayır kuşu, toygar.

§ Dün ile kervan göçtüğün turgay تورغای bilir.
(Dede. XIV. 4)

§ Kanbere قنبره [*Ar.*] : Turgaydır طورغایدر.
(M. Bay. XIV. 137)

Eğer bir dem bakaydı eğri turgay طرغی
Yediğin atmaca kılur idi kay *(Işk. XIV. 28-2)*

§ Ebü'l-melih ابوالملیح [*Ar.*] : Turgay طور غای dedikleri kuş.
(Terceman. XV. 9)

§ Şefâne شفانه [*Fa.*] : Bir kuş adıdır, turgay طورغای derler. Mi'yâr-ı Cemalî'de, çaylaktan büyüktür deyü nakletti.
(Şamil. XVI. 467)

§ Jevle ژوله [*Fa.*] : Turgay طورغای. *(Şamil. XVI. 230)*

turgurmak : → **durgurmak.**

turık : Maya, damızlık.

§ Cülbe جلبة [*Ar.*] : Süde çalınan yoğurt turığı طریغی.
(Bab. XVI. 1, 158)

turımak : → **durumak.**

turkurmak : → **durgurmak.**

turma : → **durma.**

turmak : → **durmak.**

turna alayı : Turna katarı.

§ Kol kol gemiler turna alayı طورنه آلایی gibi dizilüp beyler ileri gider. *(Tuh. Ki. XVII. 136)*

turna donuna girmek : Turna şeklini almak, turna kılığına bürünmek.

§ Bular dahi Hacı Ahmet Yesevî hazretleriyle turna donuna girüp طورنه طونونه كيروب... *(Bektaş. XV. 27)*

§ Ol yedi kimesneler dahi bir yere gelip Türkistan erenlerinin himmetiyle turna tonuna girüp طورنه طونونه كيروب kanat açtılar. *(Bektaş. XV. 27)*

turna gözü : Pek sâfi, pek duru.

Ferahdan çeşmi havzın yaş ile pür
Safada suyu san turna gözüdür *(Yuz. Şems. XVI. 251)*

turna kırı : Siyahı beyazına galip olan at donu.

§ Sebz-ḫing سبزخنك *[Fa.]* : Turna kırı قيرى طورنه dedikleridir ki sevadı beyazına galip ola; Arabide ehamm احم denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 252)

turna telli : Turna saçlı.

Girdi üsküflüler heman ki yola
Aldılar turna telli تللى طورنه yâri kola *(Atai. Ha. XVII. 60)*

turşu destisi : Turşu küpü.

§ İki çuval : 20, turşu destisi ترشى دسدسى : 6, tekne: 5.
(Sic. B. XV. 6, 39)

tur tut oyunu : → **dur tut oyunu.**

turu : → **duru.**

turu gelmek : → **duru gelmek.**

turu kalmak : → **duru kalmak.**

turukmak : → **durukmak.**

turulmak : → **durulmak.**

turuluk : → **duruluk.**

turumtay : Karagöz cinsinden bir alıcı kuş.

§ Sengek سنكك *[Fa.]* : Beş mânası var... 5, turumtay تورمطاى dedikleri şikarî kuştur ki karagöz cinsindendir.
(Bürh. XVIII-XIX. 366)

turum yeri : → **durum yeri.**

turundurmak : → **durundurmak.**

tururmak : → **dururmak.**

turuşmak : → **dürüşmek.**

turuş vermek : → **duruş vermek.**

turutmak : → **durutmak.**

turu turmak : → **duru durmak.**

turu varmak : → **duru varmak.**

turvan : Yoğurt çalkamaya mahsus küp, turfan.

§ El-ibricü الابريج [*Ar.*] : Yayık dedikleri tulum ve turvan تورڤان dedikleri testi. *(Terceman. XV. 4)*

turvanda : Turfanda.

Bir yıl gece gündüz seni ger görür olursam
Kim diye ki her gördüğü turvanda ترونده değildir
(Kadı. XIV. 209)

§ Nevbâve نوباوه [*Fa.*] : Turvanda ترونده. *(Şamil. XVI. 523)*

§ Nevber نوبر [*Fa.*] : Turvanda ترونده. *(Deş.XVI. 123-2)*

§ Sirde سرده [*Fa.*] : Son turvanda طرونده. *(Caf. XVI. 86-1)*

§ Nevber نوبر [*Fa.*] : Turvanda ترونده, nevbave mânasına. *(Cinas. XVI. 73-15)*

tuş : → **duşak.**

tuş : → **düş (II).**

tuşa gelmek : → **düşe gelmek.**

tuşak : → **duşak.**

tuşanmak : → **duşanmak.**

tuş etmek : → **düş eylemek.**

tuş eylemek : → **düş eylemek.**

tuş gelmek : → **düş gelmek.**

tuş kılmak : → **düş eylemek.**

tuşlu tuşuna : → **düşlü düşüne.**

tuşman tutmak : Düşman saymak.

§ Her kim dün namazın kılmadan gündüz kaylûle etse Hak Taâlâ anı tuşman tutar طوتر طشمان. *(Müneb. XIV-XV. 184-1)*

tuş olmak : → **düş olmak.**

tuş tuşa : → **düş düşe.**

tuş tutmak : → **düş tutmak.**

tuşuna çıkmak : → **düşüne çıkmak.**

tuta (I) : → **duta (III).**

tuta (II) : → **dutarık.**

tutağan : → **dutağan.**

tutak (I), (dutak (II)) : Dudak.

§ Baş damarından kan almak başa ve dımağa ve göze ve buruna ve boğaza ve dile ve tutağa طوطغه fâide ede.
(Yadigâr. XIV. 21-2)

Esridür gözün ü zülfün tutar u kaşın atar
İlla bir nefes ile yine dirildür tutağıñ طوطاغك
(Kadı. XIV. 227)

§ ... Gözleri kızardı, tutağı طوطغی depserdi.
(Anter. XIV. 404)

§ ... Ve gice tutaklar yaş olmak طوطقلر.
(Teshil. XIV-XV. 117)

§ ... Tutakları طوطقلری deve tutağına طوطغنه, dişleri fil dişine, kulakları it kulağına benzer. *(Ferec. XV. 351)*

§ Bir ifrite uğradım, pil gibi hortumu var, deve gibi tutakları طوطقلری, tonuz gibi dişleri var. *(Ferec. XV. 381)*

§ ... Ol mah-peyker turdu şahzadenin boynuna kol bıraktı, birkaç bûse tutağında طوطغنده ve yüzünde kodu. *(Ferec. XV. 336)*

§ Nasr-ı Seyyar gördü ki oğlunun benzinde kan kalmamış, dutağı دوطاغی tebsermiş. *(Müslim. XV. 1, 162)*

§ Tebḫâle تبخاله [*Fa.*] : Isıtma sonunda tutakta طوطاقده çıkan uçuk. *(Miftah. XV. 65)*

§ Fevka'l-had ataş galebe idüp tutaklar طوطقلر depserip çevre yana nazar ide. *(Delil. XV. 8)*

§ Tutakları dişlerine yakın olduğundan... *(Delil. XV. 8)*

§ Şeyh başın aşağa eder, tutağın طوطغن depretti Allah'a dua eyledi. *(Kesir. XV. 116)*

§ Bir kavme uğradım ki tutakları oddan sındularla toğranur idi. *(Leys. Ar. XV. 54)*

Zâhirde kalma bâtın ile âşnalığ et
Zikreyleyen İlâh'ı çü dildir tutak değil
(Yahya Bey. XVI. 141)

§ Eksa' اكثع [*Ar.*] : Tutağı طو طغی kızarup kancıkmış recül. *(Bab. XVI. 1, 237)*

§ ... Kendi halinde gider iken merkumun kelpi benim aşağa tutağımı طوطاغمی talayıp beni mecruh eyledi. *(Sic. A. XVI. 3, 615)*

§ Anınla bir ejderha bile girdi, bir dutağın دوطاغين suffenin altında kodu ve bir dutağın دوطاغين üstünde ve bana eyitti kim : Eğer Sadık'a bir ziyan değüresin seni işbu suffede yerim. *(Tez. Ba. XVI. 7)*

§ Hevâsiden هواسيدن [*Fa.*] : Tepsermek, meselâ tutak طوطق ve yemiş. *(Caf. XVI. 197-1)*

§ Tutak طوطق : leb لب [*Fa.*], şefe [*Ar.*]; sinn oldu; diş dahi dendan
(Men. Cev. XVII. 11)

tutak (II) : → **dutak (II).**

tutalga : → **dutarık.**

tutalık : → **dutarık.**

tutam : Deste, demet.

§ Bâka باقه [*Ar.*], deste-i ter دستهٔ تر [*Fa.*] : Tere tutamı طوطای.
(Aks. XVII-XVIII. 146)

tutamak : Kabza.

§ El-acs العجس [*Ar.*] : Yay tutamağı طوتماغی kabza-i kavs gibi.
(Ah. XVI. 650)

tutam yeri : Kabza.

§ El-cilz الجلز [*Ar.*] : Kamçının tutam yeri طوطم یری ki sapı demektir. *(Ah. XVI. 265)*

tutar : → **dutarık.**

tutaş etmek : → **dudaş etmek.**

tutaş eylemek : → **dudaş etmek.**

tutaş olmak : → **dudaş olmak.**

tutgun : → **dutgun.**

tut kap : Mücadele, kavga.

§ ... Birkaç âdemleri ki emektar Ekrattan imiş, hanlarıyle otağa girip tut kap طوت قاب olursa han vezir-i a'zama hamle idip bu asılacaklar dahi dal-hançer hanı muhafaza ederler.
(Naima. XVII-XVIII. 3, 29)

tutkun : Tutuk.

§ El-akid العقد [*Ar.*] : Dili tutkun طوتقون olan kimsedir ki Türkçe pepeği dinür, peltek dahi derler. *(Kdeb. XVIII. 373-1)*

tutkunluk : Tutukluk.

§ Es-saka' الصقع [*Ar.*]: Pek issilikten soluk alamayacak derecede insana müstevli olan tutgunluğa طوتغنلغه denir ki gam ve enduha şebih bir halettir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 618)*

tutmaç : Yoğurtlu erişte çorbası.

§ Issı ve ter yemeklerden, rişte gibi ve tutmaç تماج bigi, ve çok et ve şarap ve tuzlu aş ve acı nesnelerden perhiz edeler. *(Yadigâr. XIV. 5-1)*

Ne assı mal ki sen arta kala
Ne dadı var şu tutmaç تماج irte kala *(Işk. XIV. 324-2)*

§ Şekerî palûze yiyeler ve kadın tuzluğıyle tutmaç تماج yiyeler. *(Edviye. XIV. 30)*

§ El-ıtriyyetü الاطرية [*Ar.*] : Ve ba'zı lûgatte tutmaç توتماج aşı demiş. *(Terceman. XV. 88)*

Ne unu var idi ideydi tutmaç تماج
Gehi umaç idip gâhi bulamaç *(Ruşeni. XV. 64)*

§ Lâḫışe لاخشه [*Fa.*] : Tutmaç تماج. *(Deş. XVI. 350-2)*

§ Züban-ı güncişk زبان كنجشك [*Fa.*]: Kuş dili dedikleri tutmaç توتماج aşı. *(Ni'meti. XVI. 368)*

§ El-lâḫışe اللاخشة [*Ar.*] : Tutmaç تماج, bir nevi' taamdır, şorbalardandır. *(Kdeb. XVIII. 619)*

tutmağa vermek : Emanet bırakmak, iğreti olarak vermek.

§ Muîr معير [*Ar.*] : Nesneyi tutmağa verici طوتمغه ويرجى kimse. *(Bab. XVI. 2, 90)*

tutmak : → **dutmak.**

tutmak kapmak : Atıp tutmak.

§ Ben bunlara neler iderim deyüp hayli tuttu kaptı طوتدى قاپدى. *(Müslim. XV. 33, 9)*

tutrak : → **duturuk.**

tutruk : → **duturuk.**

tutsak : → **dutsak.**

tutsaklık : → **dutsaklık.**

tutu (I) : → **dutu (I).**

tutu (II) : → **dutarık.**

tutuk : → **dutuk.**

tutuklaşmak : Tutuşmak.

§ Ol kâfir dahi atından yere indi, Şürahbil birle tutuklaştı طوتقلشدی. *(Fütuh. XIV. 86)*

§ Bir kâfire uğradım, gel berü seninle güreş tutalım dedi. Eyittim : Nola ! Ben dahi kuvvetli idim. Bu kâfir libasın çıkardı, nazar ettim gördüm heybetlü, içim korktu, tutuklaştık طوتقلشدق, beni bastı. *(Cev. Ah. XV-XVI. 361)*

§ Attan indik tutuklaştık توتقلشدق tâ gün tulununca, ne ol beni aldı, ne ben anı aldım. *(Cev. Ah. XV-XVI. 352)*

§ ..., Yine tutuklaştık طوتقلشدق, yere urdum göksü üzerinde oturdum. *(Cev. Ah. XV-XVI. 352)*

tutu komak : → **dutu komak.**

tutulmak : → **dutulmak.**

tutulu : Kapalı, müphem, ta'kidli.

§ ... Kelâmında ukde hâsıl olmuştu, tutulu طوتلو söylerdi. *(Leys. Ar. XV. 436)*

tutum : Hal, durum, vaziyet.

§ Zira bu nâbekârların tutumu طوتوی sâir zamana kıyas değildir. *(Müslim. XV. 17, 79)*

§ Bu nâbekârların tutumu tutum طتوی طتوم değildir. *(Müslim. XVIII. 17, 50)*

Diller düşüp Atai sıfat bend-i zülfüne
Sen bu tutumla طوتمله âlemi hep bende eyledin
(Atai. XVII. 45)

Kıl tedarük ne ise efkârın
Tutumu طوتری hırlı değil salârın *(Atai. Ha. XVII. 67)*

Bu tutumla طوتمله deyemem nakd-i sevab-ı rûze
Harc-ı yek-rûzeye vâfi ola bayramında
(Nedim. XVIII. 170)

tutunmak : → **dutunmak.**

tuturuk : → **duturuk.**

tutuya komak : → **dutuya komak.**

tuvak : Duvak, peçe.

§ Gönlek : 15, tuvak طواق : 20, ton : 30. *(Sic. B. XV. 6, 127)*

§ Rûy-pûş روی پوش [*Fa.*] : Burka' ve tuvak طواق.
(Ni'meti. XVI. 348)

§ Burka' برقع [*Ar.*] : Tuvak طوواق. *(Şamil. XVI. 585)*

§ Ḫıdr خدر [*Ar.*] : Kız tuvağı طواغی ve örtü.
(Müntehab. XVII. 32-2)

tuvulga : → **tuğulga.**

tuvulka : → **tuğulga.**

tuydurmak : → **duydurmak.**

tuygurmak : → **duydurmak.**

tuynak : → **dırnak.**

tuyu : → **duyu.**

tuyucu : → **duyucu.**

tuyuk : Şiir, şarkı, türkü.

Çağırdıkların ol dem dürlü tuyuk تویق
Kuruyup değmez olduğuna oyuk *(Güvahi. XVI. 76)*

tuz : Güzellik, hüsün, melâhat, şirinlik.

Boyu vü huyu vü gözü vü yüzü
Bakışı, yürüyüşü, görkü, tuzu طوزی
Gören diye ol sen veya sensin ol
Bulunmaya farkeylemekliğe yol *(Süh. XIV. 140)*

Hem Felek-name kitabım adıdır
Kim şeker gibi tuzunuñ طزینك tadıdır
(Man. Tayr. XIV. 178)

§ Görk ve cemal içinde bînihayet ve salah ve mesturelik içinde gayet, tuzu طز çok, lûtfu artık... *(Kel. XIV. 74)*

§ ... Kazay-ı âsmanî beni üşbu gömülgene bıraktı ve daneyi bana ve yâranlarıma göceklendirdi ve gönlümüze ve gözümüze karşı bezedi tâ kim anın tuzu تزز göz nurun örttü. *(Kel. XIV. 79)*

tuzak : Dûzah, cehennem.

Ki yâ Rap bilirsin benim sırrımı
Sağıncımı vü hayrımı şerrimi
Tutuldum çeviklik ile tuzağa
Bıraktım günah ile can tuzağa طوزاغه *(Süh. XIV. 142)*

tuzlak : → **duzlak.**

tuzluca : Tatlı, güzel.

§ Bir kişinin ki katında bir yüzü tuzluca توزلیجه avrat ola... *(Leys. Ar. XV. 92)*

§ Fekih فکه [*Ar.*] : Tuzluca طوزلیجه, hoşça sözler. *(Bab. XVI. 1, 566)*

§ Efkeh افکه [*Ar.*] : Turfe söyler ve tuzluca söz söyleyen lâtifeci er. *(Bab. XVI. 2, 559)*

tü, (dü, tüğ, tük) : Tüy, kıl, yün.

§ Üçüncü yer içinde halk vardır kim yüzleri Âdem oğlanı yüzü, elleri âdem eli ve ayakları sığır ayağı ve tüleri تولری koyun düsü دسی gibi. *(Enb. XIV. 10)*

§ Pes eyerin ve örtüsün aldılar değme tüsünden ter damar idi.
(Enb. XIV. 749)

§ Ol Resûl-i mübin atlarda ne tülü تلو at sever.
(Fütuh. XIV. 132)

§ Tülü تولو kuşun yavrusu. *(Dede. XIV. 57)*

§ Eğer pişirip su ile yusalar tü تو ürperdüğün gidere.
(M. Bay. XIV. 133)

Nitekim hayvan doğadur tüyile
Tüsü توسی artadur bile kendüyile *(Ga. XIV. 261)*

§ Uyluğu uzun ve tülü تولو ola. *(Hay. XV. 19)*

Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü تو komamıştı yağır *(Şeyhi. XV. 63)*

§ Rebia ve Madar kabîlesi ılkısının tüsi تسی ve kılı sağışınca.
(Tez. Ün. XV. 10-2)

§ Dokuz yüz elli iki adet tülü تولی deri, def'a yüz on deri : 500.
(Sic. B. XV. 2, 270)

§ Nîm-şepte daneyle bir kuş tuttum, tüsün توسن yoldum büryan eyledim, ağzıma koyacak vakıt uçtu.
(Ferec. XV. 338)

§ Dua eyle bizim içün Tanrı'na nedür rengi, tüsü تسی.
(Cev. Es. XV. 19)

Keçinin tüsü تسی ger tanukluk vere
Nizâın irer mi bu kez âhire *(Muham. XV. 350)*

Berâğis üşse andan tü تو içine
Varur az az batar bir su içine *(Hikmet. XV. 319)*

§ Muhammed Mustafa eyitti : Benim ümmetimden bir er var kim Rebia ve Mudayr kabilesinin koyunu tüsü توسی sağışınca anın benim ümmetime şefaatı var ola.
(Tez. Ba. XV. 17)

§ Bir maya siyah tülü تولی devemi üç bin akçaya...
(Sic. K. XVI. 8, 53)

Bin nâka nebat-ı kand yüklü
Nesrin derili benefşe tüklü توکلو *(Fuzuli. XVI. 294)*

§ Suğur سغر [*Fa.*] : Uzun tülü تولی kirpi. *(Ni'meti. XVI. 386)*

§ Şeftreng شفترنك [*Fa.*] : Bir nevi' şeftalüdür, ağ ve tülü تولو. *(Caf. XVI. 94-2)*

§ Zülayk زليق [*Ar.*] : Tüsüz توسز olan, yüzü sırlan olan şeftalü. *(Bab. XVI. 2, 338)*

§ Kuss bin Sâide Ukâz sokağında bir kızıl tülü deve üzerine binüp va'zederdi. *(Şevahid. XVI. 58)*

§ ... Sağ kulağı delik, sol oyluğunda dağı olup konur tülü تولی deve... *(Sic. A. XVI. 7, 1554)*

§ Talânük تالانك [*Fa.*] : Tüsüz توسز şeftali. *(Şamil. XVI. 166)*

§ Derisi, tüğlü توکلی hınzir tüğü توکی gibi... *(Cihan. XVII. 116)*

§ Tûk توك [*Fa.*] : Göz ve çeşm mânasınadır, Arabide ayn denir ve bir tutam saça dahi derler ve bir tutam yüne ve kıla ve atın kâkülüne dahi derler. İnde'l-ba'z bu mânalarda Türkidir. *(Bürh. XVIII-XIX. 194)*

tüfenk serpmek : Kurşun atmak, yaylım ateş etmek.

§ Küffar bunlara dahi tüfenk serpup تفنك سرپوب ceng eylediler. *(Naima. XVII-XVIII. 1, 241)*

tüğ : → **tü.**

tüğme : Düğme.

Dest-i lûtf ile gümüşten tüğme توکه taktın yakama
(Zati. XVI. 509)

Semenin sine-i simînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gülşende gülün tüğmelerin تکملرین nâhun-i har
(Baki. XVI. 42)

Ben ol nazük kamisem ol vala
Ki dürden tüğmelerdir تکەلر در ana jâle *(Hüs. Dil. XVI. 191)*

Altun üsküflü gümüş tüğmelü تکەلو dilberler ile
Bize gercikleneler beğler ağalar niçe bir *(Revani. XVI. 54)*

O şevk ile yırtar yakasın seher
Düşer jâle sanma gümüş tüğmeler تکەلر *(Atai. Ha. XVII. 2)*

§ Cevseg جوسك [*Fa.*] : Tüğmeye تکەیه denir, esvap yenine ve yakasına dikilir. *(Bürh. XVIII-XIX. 209)*

tüğmek : → **düğmek (II).**

tük : → **tü.**

tükeli : → **dükeli.**

tüleğe gelmek : Kıvama gelmek, uygun duruma gelmek.

§ El-mevdık المودق [*Ar.*] : İsm-i mekândır. Bir nesnenin pek gelip çatıp tüleğe geldiği تولکه کلدیکی mevzıa denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 63)*

§ Vüduk ودوق [*Ar.*] : Bir nesne pek gelip çatmağla tüleğe gelmek تولکه کلمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 62)*

tülek (I) : Ava alıştırılmış.

§ Harunü'r-Reşit bir gün ava çıktı. Bir gök tülek تلك bâzı kuşa saldı, havaya tüydü. *(Hay. XV. 18)*

tülek (II) : Tüy değiştirmiş.

§ El-kürrezü الکرز [*Ar.*] : ... Ve inde'l-ba'z iki yaşına girmiş tülek تولك toğan. *(Terceman. XV. 186)*

§ Keriç کریچ [*Fa.*] : ... Ve umumen kuşların ve hususen toğan ve şahin misillü kuşların tüylerin değiştirmeğe derler, ıstılah-ı kuşcıyanda tülemek ta'bir olunur ve tülemiş kuşa tülek تولك denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 479)*

tülemek : Tüy değiştirmek.

§ Ve nicesi on on beş kere tülemek تولەمك ile has beyaz süt gibi ve süt mavisi ve kırmızı akık-i Yemenî gibi olur. *(Ev. XVII. 9)*

§ Per-endaḫten پر انداختن [*Fa.*] : Âciz ve fürûmande olmaktan kinayedir ve kuş tüylerin atmak mânasınadır ki tülemek تولەمك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 148)*

§ Keriç كريچ [*Fa.*] : ... Ve umumen kuşların ve hususen toğan ve şahin misillü kuşların tüylerin değiştirmeğe derler, ıstılah-ı kuşçıyande tülemek تولەمك ta'bir olunur ve tülemiş تولمش kuşa tülek denir. *(Burh. XVIII-XIX. 479)*

tülenmek : Tüylenmek.

§ Birnice rivayet budürür kim kaçan Sâmeri altundan buzağu eyledi ve ol toprağı üstüne saçtı. Pes tülendi تلند ve et kan oldu ve seğirdip möler idi. *(Enb. XIV. 435)*

tülü deve : İki hörküçlü puğur ile Arap cinsi dişi deveden meydana gelen deve.

§ Buḫt بخت [*Ar.*] : Buğur ta'bir olunan iki örgüçlü deve ile Arabi deve beyninde tevellüt eden develere denir ki lisanımızda tülü deve تولو دوه ta'bir olunur; boz deveden iri ve cesametli olur. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 139)*

tülüngi : Fakir, dilenci.

§ Tülüng تلنك [*Fa.*] : Gedalık ki gedaya tülüngi تلنكى dedikleri ana nispet iledir. *(Aks. XVII-XVIII. 99)*

tülürek : Tüylüce.

§ Bâd-âverd باد آورد [*Fa.*] : Bir dikenli ottur... İçi boş ve rengi ağrak, tülürek تولورك yaprağı olur. *(Deş. XVI. 64-2)*

tüm : Küme.

Yörüdüler olup bir nûrdan tüm تم
Meh idi sanki dilber bunlar encüm *(Lârendi. XV. 112)*

tümce : Küme halinde.

§ El-vazimmetü الوضيمة [*Ar.*] : Ve dahi vazime bir yerde bölük bitmiş ve tümce ترجمه bitmiş ota derler.
(Terceman. XV. 270)

tümel : Temel.

§ Bünlâd بنلاد [*Fa.*] : Tümel تومل ve bunyat ve kaide.
(Şamil. XVI. 404)

tümen : On bin, pek çok; fırka.

Ecel irdi girdi yere şahımız
Göğe çıktı feryadımız ahımız
Sana Tanrı versin tümen تومن yaş bu gün
Anın yasını eyledik üş düğün *(Süh. XIV. 235)*

Seğirdimci saçındır üç tümen تمن er
Erebildikçe târaç eylesinler *(Hurş. XIV. 57)*

§ Ağayıldan tümen تومن koyun vergil. *(Dede. XIV. 11)*

§ Binbaşlarına, tümen تمن beylerine, Sis, Tarsus nâiplerine haber ettiler. *(Fütuh. XIV. 4)*

§ İki ulu tümen تمن beyi birle sizden yana yürürler.
(Fütuh. XIV. 355)

Halkın dilinde medhin olsun müdâm olsun
Her bir yılın tümen تمن gün her bir günün tümen yıl
(Nizami. XV. 63)

§ Bin beyi ve tümen تومان beyi ölse yarar oğlu kalmasa bin ve tümen تومان içinde kangısı bahadır olsa anı bin beyi ve tümen تومان beyi ederler. *(Ta. Sel. XV. 16)*

Melik olsan tümen تمن yıl memlekette
Geçirsen ömrü dâim saltanatta *(Hikmet. XV. 512)*

§ Tümen تمن [*Fa.*] : Lûgat-i Harezm'de ve zeban-ı Mağan'da on bin adede derler... *(Deş. XVI. 251-2)*

Dağıtıp yüz bin tümen ثمن saf leşkerin cem'iyyetin
Feth ü nusret birle oldu âleme server güneş *(Lâmii. XVI. 9)*

tümenat : Tümenler, kendisine yüz köy bağlı olan kasabalar.

§ Tümen [...] : Ol kasabaya denir ki kazası yüz pâre kadar kurâyı müştemil ola, cem'i tümenat تومنات gelir. Ba'zılar indinde lûğat-i mezbure Türkidir.
(Bürh. XVIII-XIX. 194)

tümmek : Yumrulanmak, kabarmak.

§ En-nühud النهود [*Ar.*] : Taze kız memesi turunç gibi tümüp تومب ağırşaklanmak. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 701)*

§ El-kurne القرنه [*Ar.*] : Kılıcın ve temrenin ağzına denir ve bir nesnenin tümüp تومب çıkan ucuna denir. Meselâ kurnetü'l-cebel, dağın domalıp çıkan sivrisine ıtlak olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 688)

§ Et-tebyin التبيين [*Ar.*] : Vâzıh ve aşikâre olmak... ve hayvanın buynuzu tümüp تومب zuhur eylemek mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 603)

tün : Külhan.

Yatur hammam gibi gözlerin göke dikip Zati
Derunu nâr-ı hicr ile yanar manend-i tün تون olmuş
(Zati. XVI. 276)

Gâvur : muğ, İncil : Engilyûn ü zenber : tekne, külhan كلخن [*Fa.*] : tün
Yer altı : sümç, ova : hâmun ü çakır : çarğ, ılgun : gez
(Genc. XVII. 46)

türe, (töre) : Âdet, usûl, kaide, örf, görenek, kanun, âyin.

§ Âyin آيين [*Fa.*] : Âdet ki türe توره derler. *(Miftah. XV. 46)*

§ Âyin آين [*Fa.*] : Töre توره. *(Sıh. Ac. XV. 52)*

§ Siz dahi elbette sizden öndin gelenlerin türesin توره‌سن etseniz gerektir dedi. *(Kesir. XV. 101)*

§ Âdet ve türe تورہ oldur ki, her canver ki bir boyun uykunu ola. *(Ta. Sel. XV. 11)*

§ Nite ki padişahın halifesi bir nice zaman padişah huzurunda saltanat türesini ترسی ve memleket âdetini öğrenir. *(İrşad. XV. 53)*

§ Bugün Kâmil ittim sizin dininizi ki islâmdır, ve Mekke'yi fethetmektir ve müşriklerin töresin طورہسن bozmaktır. *(Cev. Es. XV. 13)*

§ Melik-i Cin geldi... Hoş geldin, seni bunda atan kulu Mübarek getirdi. Atan bundan ne ile dönerdi? Zeyn dua kıldı eyitti : Sanem-i yakut ile dönerdi. Eyitti : Rast dersin, liykin bilmez misin nenin gibi armağan getirirdi, sen atan türesin تورہسین niçin yerine getirmedin? Ol geldikçe bir hûp cariye getirirdi. *(Ferec. XV. 141)*

§ İl ilden ayruksı olmaz, türesi تورہسی ayruk olur. *(Ata. XV. 18)*

Ne ise türelerden تورہلردن resm ü âyin
Göreler elçi yarağın kolayın *(Şeh. Ş. XVI. 978)*

§ Kaide قاعدة [*Ar.*] : Temel ve üslûb, ve türe تورہ ve âdet. *(Bab. XVI. 1, 268)*

§ Dicme دجمة [*Ar.*] : Âdet ve türe تورہ. *(Bab. XVI. 2, 185)*

§ Reviş روش [*Fa.*] : Resm ve tarikat ve ism-i mastardır, gidiş ve yürüyüş ve âdet ve türe تورہ. *(Ni'meti. XVI. 338)*

§ Âyin آیین [*Fa.*] : Tertip ve türe تورہ, ya'ni resm ve âdet. *(Ni'meti. XVI. 78)*

Seni sevdim deyü nâhak yere kanım dökesin
Bu mudur sizde türe تورہ, böyle midir kanunun *(Muhibbi. XVI. 104)*

Odlu ah itsem kığılcımlu nola gözün görüp
Türedür تورہ çün atılur bayram günü yindek fişek *(D. B. XVI. 126)*

Arapta bu idi evvel türe تورە hem
Ki binerdi ekâbir üştüre hem *(Lârendi. XVI. 76)*

Kadimden türedir تورەدر kardaşa kıymak
Atayı anayı gussalı koymak *(Âş. XVI. 85)*

§ Reviş روش [*Fa.*] : Resm ve tarık ve türe تورە ve âdet mânasına. *(Deş. XVI. 167-2)*

§ Türe تورە [*Fa.*] : Resm ve âyin. Türkide de müsta'meldir. *(Deş. XVI. 314-1)*

§ Âyin آيين [*Fa.*] : Şol nesnenin ismidir ki Arap dilinde ona kanun derler. Resm de derler. Türki dilde türe تورە derler. *(Deş. XVI. 241-2)*

§ Ana, şu müslümanların ne güzel türesi تورەسی var? Acep bunların bundan yahşı neresi var? *(Letaif. XVI. 29)*

§ Âyin آيين [*Fa.*] : Türe تورە, âdet ve resm. *(Şamil. XVI. 382)*

§ Resm رسم [*Fa.*] : Türe تورە. *(Şamil. XVI. 610)*

§ Âyin, Lisan-ı Farisîde şol nesnenin ismidir ki Arap dilinde ona kanun derler, resm derler. Türk dilinde türe تورە derler. Âyin, gâh olur emr-i lâzımdan ta'bir ederler, türede تورەده ve âdette mâna-yi lüzum olduğundan ötürü. *(Deka. XVI. 118-1)*

Pir Sultanım katı yüksek uçarsın
Selâmsız, sabahsız gelir geçersin
Aşk u muhabbetten niçin kaçarsın
Böyle midir ilinizin türesi *(P. S. A. XVI-XVII. 39)*

§ Âyin آيين [*Fa.*] : Töre تورە, kanun. *(Cam. Fa. XVII. 64)*

Deniz : derya, özü : hıyş, türe تورە : kîş كيش [*Fa.*] ü yara: riş
Kavim : hıyş ü diken : niş, sakal : riş, ökçedir : pey *(Genc. XVII. 52)*

Kupuz : yerm ü yah-âver : buzlu, yah : buz
Türe تورہ : âyin آیین [*Fa.*] ü örümcek : tenende
(Genc. XVII.)

Sem : ağudur, resm رسم [*Ar.*] : türe تورہ, dahi yumşak yel : nesim
(Cev. Ke. XVII. 91)

Bu sohbetin hele ahbaba hoş gelir türesi تورہسی
Döğe döğe alınır buse faṣl-ı helvada
(Sabit. XVII-XVIII. 167)

§ Er-ressaye الرثایة [*Ar.*] : Meyyit üzere nevha edici karıya denir ki ağıtçı ta'bir olunur. Arabistan türesindendir تورہسندندر.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 820)

§ El-âde العادة [*Ar.*] : De'b mânasınadır ki türe تورہ ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 654)*

§ Kirdâr کردار [*Fa.*] : Âdet ve âyin ve reviş ki Türkide türe تورہ derler. *(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX. 177)*

§ Berbest بربست [*Fa.*] : Tarz ve kaide ve üslûp ve âdet mânasınadır ki türe تورہ ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 107)

§ Tûre تورہ [*Fa.*] : Şagâl mânasınadır ki çakal dedikleridir... ve Türk lisanında âdet ve âyin mânasınadır ve Cengiz Han'ın ibda' ettiği resm ve yasağa dahi türe تورہ denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 193)

§ Âyin آیین [*Fa.*] : Görenek, âdât, resm, tarz, usûl, âdap; Türkçesi türedir. *(Kam. Os. XIX. 49)*

türemek : Peyda olmak.

Sanasın türedi تورددی ejder kapuda
Ya ılan duttu kurbağayı suda *(Ruşeni. XV. 64)*

türetmek : İcat, ibda etmek.

Beterdir dinmiş ey kizbi türeten تورادن
Yalan; hamr içmeden, katl ü zinadan *(Ruşeni. XV. 67)*

türk : Güzel, civan.

Gamzeler birbirine eyler nihanî remzler
Söyleşürler türk ترك hûnîler zeban-ı Pehlevî
(Sarıca. XV. 47)

Ey Gülşeni dimezem adın o türk ترك şûhun
Çün korharam kahısa anın gibi yavaştan *(Gülşeni. XVI. 103)*

Gerek nik ü gerek bed aşıkım ol türk-i ترك mağrura
Ne söyler, zahide hasıl ne yahşi vü yamanımdan
(Nedim. XVIII. 166)

Türklük : Köy, Türklerin oturduğu yer.

§ Rûstâr روستا [*Fa.*] : Türklük تركلك ve köylük.
(Caf. XVI. 70-2)

§ Rustâr رستار [*Fa.*] : Türklük تركلك ve köylü mânasına da naklolundu. *(Deş. XVI. 106-2)*

§ Ruzrâne روزرانه [*Fa.*] : Köy ve Türklük تركلك yer.
(Deş. XVI. 328-3)

Türk otu : Eğir, andız; zencefil.

§ Fejej فژژ [*Fa.*] : Ol acı ottur ki karın ağrısına faide eder, ana Türkice Türk otu تورك اوتو derler. *(Şamil. XVI. 479)*

türkü yakmak : Türkü düzmek, türkü bestelemek.

§ Nisâb نساب [*Ar.*] : Her kişinin soyunu sopunu katı bileğen kimse ve türkü yakıcı تركی ياقجی. *(Bab. XVI. 2, 112)*

§ Ühcüvve : اهجو [*Ar.*] : Kimseyi donatmak ve rüsvay etmek içün yakılan türkü تركی ياقلن ve şiir. *(Bab. XVI. 1, 131)*

türkü yırlatmak : Türkü çağırtmak.

Beni samsunlara sun ayı gibi
Türkü yırlat تركی يرلات birez Hevayi gibi *(Sûr. XVIII. 86)*

tüskürmek(I), (tüskürtmek) : Geri çevirmek, püskürtmek, ric'ate mecbur etmek.

§ Yarım sâat kadar uğraş ettiler, âhir Mehlâl'i geriye tüskürdüler توسكورديلر. *(Müslim. XV. 28, 15)*

§ Sultan Garçi ol bölüğü dahi sürüp gerisine tüskürdü توسكوردى. *(Müslim. XV. 28, 16)*

§ Ve emvâc-ı deryayı neheng âsâ dem urup gerüsüne tüskürürler توسكررلر. *(Şeref. XVI. 230)*

§ Ceng suûbet peyda edip Murtaza Paşa levendatın geri tüskürdüler توسكورديلر. *(Naima. XVII-XVIII. 3, 89)*

§ Hısara duhûl eden gazileri gerüye tüskürdüp توسكردوب içerüden taşra dûr etmeğe... *(Solak. XVII. 117-1)*

§ Kal'a cengi ne gûne olduğu ve kal'adan püskürme ile asker nice tüskürme توسكورمه olacağı re'ye'l-ayn görüldü. *(Sûr. XVIII. 111)*

§ Nice hâb-zedegân-ı efyun-giriftenin yüzlerine âb-ı ateş püskürüp ve na'rahâ-yı hay ile halkı geriye tüskürüp توسكروپ... *(Sûr. XVIII. 74)*

§ Es-sifar السفار [*Ar.*] : Sabâ yeli batının sürüp getirdiği baharı geri tüskürüp تو سكوروب keşf ve lodos ve argaç gibi arkurudan götürüp zam ve ilham eder. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 897)*

tüskürmek (II) : Tıksırmak.

§ El-aftatü العفطة [*Ar.*] : Koyun tüskürmek توسكرمك ve burnun öttürmek. *(Ah. XVI. 684)*

§ Aft عفط [*Ar.*] : Keçi osurmak ve tüskürmek تسكرمك. *(Bab. XVI. 1, 221)*

tüsü oñmamak : Tüyü düzelmemek, işi yolunda gitmemek.

§ ... Deriyi yırttı gördü üç nefstir : vâlit, velet, peder. Süleyman eyitti : Yâ Simurg, bu mudur kaza ve kaderi def'et-

tiğin... Simurg çün bu hali gördü endamına lerze düştü, na'ra urdu, kaçıp gitti. Kûh-ı Kaf ardına uçtu... ol vakıttan berü yalan tanıkların tüsü oñmadı توسی اوکدی.

(Ferec. XV. 446)

tüş : → **düş (II).**

tüş eylemek : → **düş eylemek.**

tüş gelmek : → **düş gelmek.**

tüş olmak : → **düş olmak.**

tütmek : Duman olup gitmek.

Hâne-i dilde olan dûd eleminden canım
Korkarın kim tüte توته mülk-i ademe Hâletiyâ

(Hâleti. XVII. 161)

tütünlük : → **dütünlük.**

tütüzdürmek : → **dütüzdürmek.**

tütüzmek : → **dütüzdürmek.**

tüy : Kıl.

§ Çobanın üç yaşar dana derisinden sapanının ayası idi, üç keçi tüyünden تویندن sapanının kolları idi bir keçi tüyünden تویندن çatlagucıydı. *(Dede. XIV. 30)*

tüyüsü : Tüyü.

§ Hak Taâlânın tamu odundan azatlı kulları vardır, Beni-Kilâp kabilesinin koyununun tüyüsü تویسی sağışınca.

(Cennet. XV. 182)

tüzmek : Sinmek, (içine) işlemek.

Şu zülfü ki kokusu cana tüze توزه
Reva gördü kim hep bulaşa toza *(Süh. XIV. 122)*